

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES

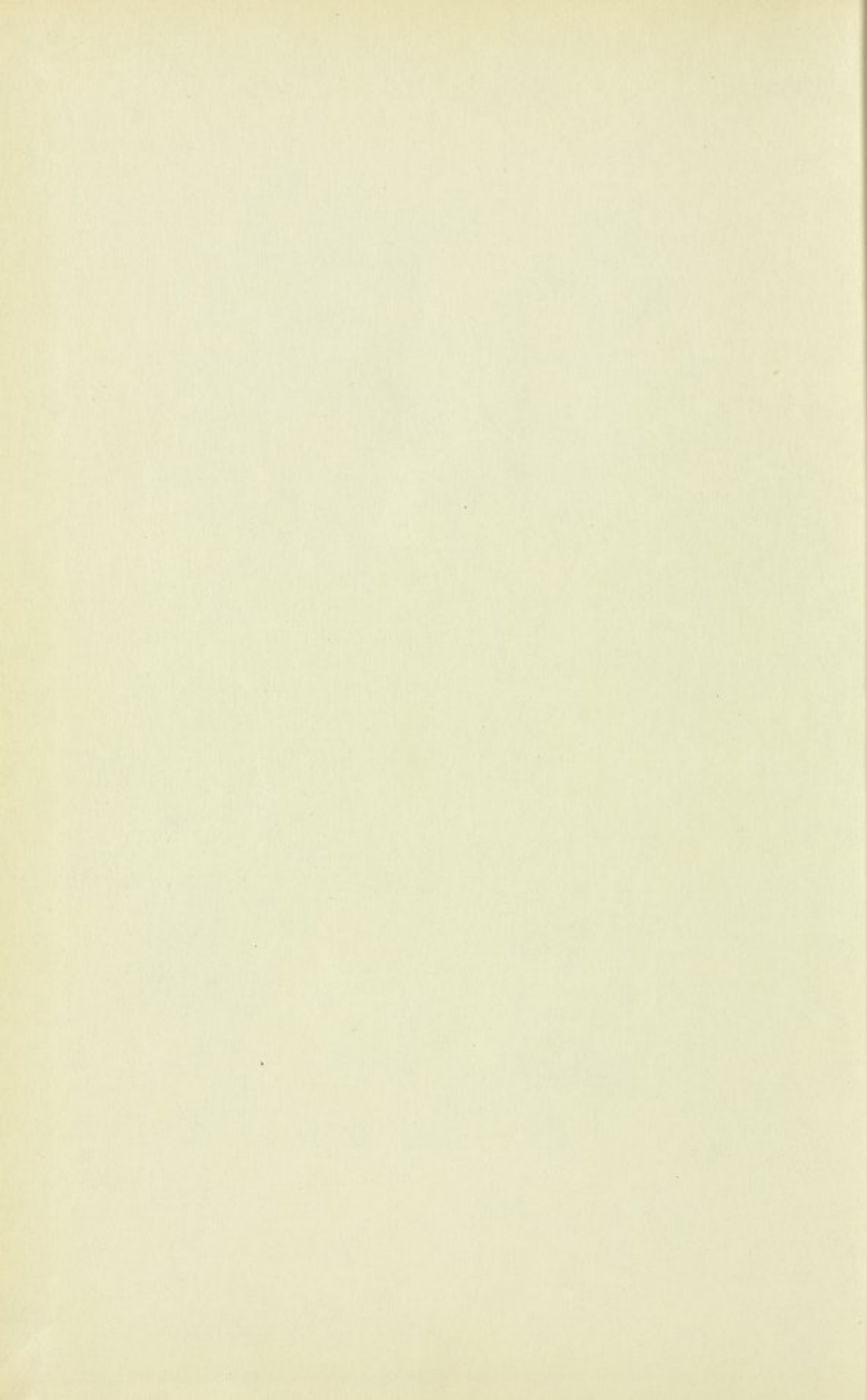

0051710919

Columbia University
in the City of New York

THE LIBRARIES

انتشارات دانشگاه تهران

۴۷۸

جواهر الآثار

فی ترجمه مشنوی مولانا حناوندگار

محمد جلال الدین البخی الرومی

شعراً

الترجمة

والتحقيق والتلخيص للجواشي الحسيني الفارسي

بقلم

عبد الغني رضا صاحب الجواهر

الدفتر الثاني

من ستة دفاتر

جانبه دانشگاه

323-7
48

892.88
723
478

بها: ۳۰۰ ریال

باز هم تنها برای تأمین صحت ترجمه دفتر اول و ترجمه دفتر دوم مثنوی مولانا
درخواست انتقاد علمی مدلل بر تأمین معنی مینماید که در پایان ترجمه دفتر
سوم که نزدیک اتمام است منتشر سازد

در صفحه نخست ترجمه دفتر اول زیر این عنوان (پذیرفتن انتقاد مدلل و انتشار آن در
پایان ترجمه دفتر دوم) یاد شده که انتقادات شفاهی یا کتبی بی مدرک یاوه گوئی شمرده میشود
و پاسخ گویندگان آنها همان است که خود مولانا نسبت بطعنہ زدگان بر مثنوی خود از قبیل
نوحه گوان و عوام و دیگران در چندین مورد از کتاب مقدس خود فرمودند .

نوحه گر باشد مقلد در حدیث	جز طمع نبود مراد آن خبیث
نوحه گر گوید حدیث سوزناک	لیک کو سوز دل و دامان چاک
هین مشو غره بدین گفت حزین	بار بر گاوست و بر گردون حنین
سالها گوید خدا این نان خواه	همچو خر مصحف کشد از بهر کاه

ترجمه و تفصیل صفحه ۹۸-۱۰۰ این دفتر

در شب مهتاب مه را بر سماک	از سگان و عوعو ایشان چه باک
سگ وظیفه خود بجا می آورد	مه وظیفه خود برخ می گسترده
بانک سگ هرگز رسد بر گوش ماه	خاصه آن ماهی که بد خاص آله
می خورد شه بر لب جو تا سحر	در سماع از بانک چغزان بی خبر

ترجمه و تفصیل صفحه ۸۵-۸۶ این دفتر

آنچه عین لطف باشد بر عوام	قهر شد بر نازنینان کرام
---------------------------	-------------------------

ترجمه و تفصیل در دفتر چهارم که خطی است

فهرست جداگانه ترجمه مشکلترین آیات مثنوی از دفتر دوم

موضوع	شماره صفحه
قافیه (مدّتی این مثنوی تأخیر شد)	۲۸-۱
اندرز کردن صوفی خادم النخ	۳۹-۳۶
مشورت کردن خدای متعال با فرشتگان	۴۵-۳۹
بسته شدن تقریر معنی حکایت النخ	۴۶-۳۹
از گمان بردن کاروانیان النخ	۶۸-۵۷
از یافتن پادشاه بازخویش در خانه کمپیر	۷۸-۷۲
از حلوا خریدن شیخ احمد خضرویه	۹۰-۷۸
از تمامی قصّه زنده شدن	۱۰۰-۹۴
استخوان بدعای عیسی (ع)	۱۱۶-۱۱۲
از فروختن صوفی بهمه صوفیان	۱۲۲-۱۲۰
از تعریف کردن منادیان قاضی مفلس را	۱۴۶-۱۳۶
از بقیّه قصّه مفلس زندانی با قاضی	۱۵۴-۱۴۶
تمثیل بر حقیقت سخن	
جواب شبهه و اشکال منکران	۱۷۰-۱۵۷
از امتحان کردن پادشاه آن دو غلام	۱۷۶-۱۷۱
از روان کردن پادشاه یکی از آن دو غلام	۱۸۳-۱۸۰
از قسم خوردن آن غلام بر صدق خود	۲۰۴-۱۸۵
از باز پرسیدن پادشاه حال دو غلام	۲۱۳-۲۱۰
از حسد بردن چشم بر آن بنده خاص	۲۳۲-۲۱۸
از گرفتار شدن باز میان جفدان بوبرانه	۲۴۴-۲۳۶
کلوخ انداختن آن تشنه از سر دیوار در جوی آب	۲۵۲-۲۴۴
از حکایت فرمودن خار بن نشانیدن النخ	۲۶۱-۲۵۶
از بیان آفت تاخیرها بفردا	۲۸۶-۲۶۴

فهرست جداگانه ترجمه مشکلترین ابیات مثنوی از دفتر دوم

شماره صفحه	موضوع
۲۸۹-۲۹۲	از تمثیل در بیان خواندن آب آلودگان به پاکی
۲۹۴-۳۰۲	از آمدن دوستان به بیمارستان ذوالنون الخ
۳۰۸-۳۰۹	رجوع بحکایت ذوالنون با مریدان
۳۱۲-۳۱۹	از امتحان کردن خواجه لقمان
۳۲۱-۳۳۳	از ظاهر شدن فضل و هنر لقمان
۳۳۳-۳۴۲	تمّه حسدان چشم بر غلام خاص سلطان
۳۴۳-۳۵۱	عکس تعظیم سلیمان در دل بلقیس
۳۵۴-۳۷۰	از انکار فلسفی بر قرائت آیه ان اصبح ماء کم غوراً
۳۷۴-۳۷۶	از انکار کردن موسی بر مناجات شبان
۳۷۷-۳۸۱	عقاب کردن حقّ تعالی موسی را بجهت شبان
۳۸۳-۳۹۰	از وحی آمدن بموسی از بهر عذر خواستن
۳۹۱-۴۰۵	سؤال موسی از سر غلبه ظالمان
۴۱۹-۴۲۸	از اعتماد کردن آن ابله بر تملّق خرس
۴۳۸-۴۴۴	گفتن موسی آن گوساله پرست را الخ
۴۵۲-۴۵۶	سبب پریدن مرغی با مرغ دیگر
۴۷۶-۴۷۸	گفتن شیخ بایزید را که کعبه منم الخ
۴۷۹-۴۸۵	از حکایت خانه نوساخت روزی نو مرید پیر آمد خانه او را بدید
۴۴۸-۵۰۳	از دانستن پیغمبر (ص) که سبب رنجوری شخص گستاخی بوده است
۵۱۹-۵۳۱	دوم بار سخن کشیدن آن بزرگی را تا حال او معلوم گردد
۵۳۷-۵۴۹	از ذکر قوم موسی و پشیمانی ایشان
۵۶۸-۵۷۵	از دوم بار جواب گفتن ابلیس معاویه را
۵۸۰-۵۸۴	از باز جواب ابلیس معاویه را

فهرست جداگانه ترجمه مشکلترین ابیات مثنوی از دفتر دوم

موضوع	شماره صفحه
از - باز تقریر ابلیس تلبیس خود را	۵۹۱-۵۸۹
از فوت شدن آن دزد بآواز صاحب خانه الخ	۶۰۹-۶۰۸
قصه آن که از اشتر ضاله نشان می‌پرسید	۶۳۱-۶۲۸
متردد شدن در میان مذاهب مختلفه	۶۳۶-۶۳۱
شرح فایده حکایت شتر جوینده	۶۵۰-۶۴۲
از قصه جوجی و آن کودک که پیش جنازه پدر نوحه می‌کرد	۶۷۹-۶۷۳
از حکایت آن اعرابی در يك جوال کردن و ملامت دانشمند	۶۹۸-۶۸۹
آغاز منور شدن حواس عارف بنور غیب بین	۷۱۲-۶۹۸
رو کشیدن مهار شتر را و معجب شدن موش در خود	۷۴۸-۷۴۰
از عذر گفتن فقیر با شیخ خانقاه	۷۶۶-۷۶۲
بیان دعوی که عین آن دعوی گواه صدق خویشست	۷۷۲-۷۶۷
جواب اشکال	۷۷۶-
قصه بط بچکان که مرغ خانه می‌پروردشان -	۸۱۱-۸۰۶

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

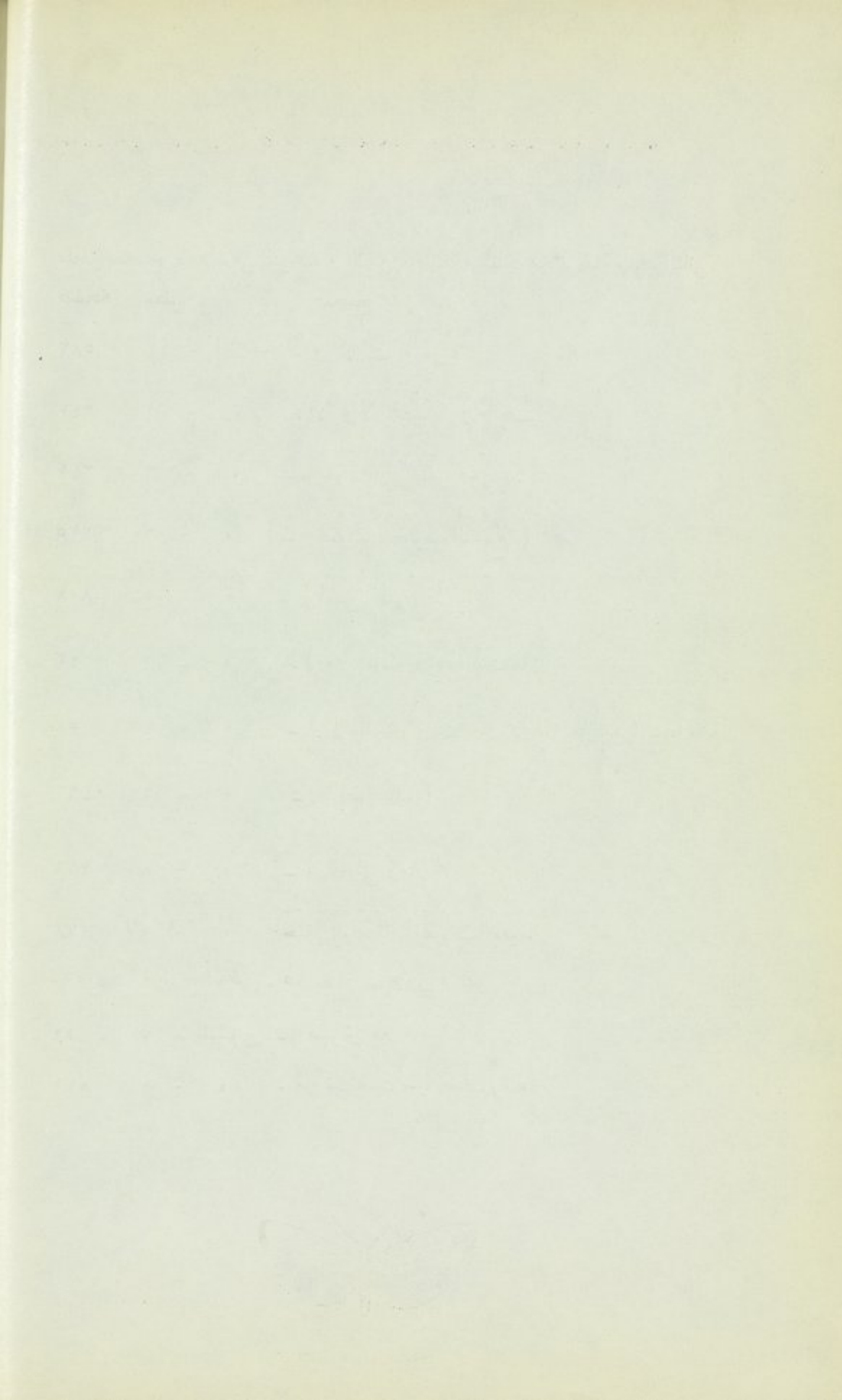
مَقْدَمَةُ الْمُتَرْجِمِ

دُونَ مَوْلَانَا خُداوَنَدْكَارِ الْمُتَنَوِّي بِتَعَالِيهِ فِي سِتَّةِ
دَفَائِرٍ كُلُّ دَفْتَرٍ لِسِيرِ مَلَكُوتِي خَاصٍ بِهِ وَ قَدْ سَاعَدَنِي
التَّوْفِيقُ عَلَى نَشْرِ تَرْجَمَةِ الدَّفْتَرِ الْأَوَّلِ الْمَوْضُوعِ لِلسَّيْرِ
مِنَ النَّفْسِ إِلَى الْحَقِّ وَ نَشْرِ تَرْجَمَةِ الدَّفْتَرِ الثَّانِي
الْمَوْضُوعِ لِلسَّيْرِ مِنَ الْحَقِّ إِلَى الْحَقِّ كَمَا أَنَّ تَرْجَمَةَ
الدَّفْتَرِ الثَّلَاثِ الَّذِي هُوَ فِي السَّيْرِ مِنَ الْحَقِّ إِلَى الْخَلْقِ
طَبَعُهَا مُسْتَمِرٌّ عَلَى نَسْقِ طَبْعِ تَرْجَمَةِ الدَّفْتَرَيْنِ الْأَوَّلِ
وَ الثَّانِي - أَمَّا التَّرْجَمَةُ نَفْسُهَا فَقَدْ انْتَهَتْ بِعَوْنِ الْحَقِّ
تَعَالَى حَالاً إِلَى خِتَامِ الدَّفْتَرِ الْخَامِسِ مِنْهُ الْجَامِعُ لِأَصُولِ
الشَّرِيعَةِ وَمَسَائِلِ الطَّرِيقَةِ وَأَسْرَارِ الْحَقِيقَةِ وَلَمْ يَبْقَ
مِنْهَا كَلِمَةٌ سِوَى تَرْجَمَةِ الدَّفْتَرِ السَّادِسِ وَهُوَ أَبْسَطُ
الدَّفَائِرِ الْخَمْسَةِ السَّالِفَةِ كَمَا ذَكَرْتُ فِي صَفْحَةِ (٣) مِنْ
سِيرةِ مَوْلَانَا فِي طَلِيعَةِ تَرْجَمَةِ الدَّفْتَرِ الْأَوَّلِ وَ أَنَّهُ
(٤٩١٦) بَيِّنًا وَ آدَابُ التَّرْجَمَةِ فِي هَذَا الدَّفْتَرِ الثَّانِي
كَمَا هِيَ فِي الدَّفْتَرِ الْأَوَّلِ وَ مِنْهُ أَرْجُو التَّوْفِيقَ -

ملحق بصحيح الاغلاط في الترجمة و الاصل و النسخة الثانية من ترجمة الدفتر الثاني

صفحة	سطر	صحيح
٥٨٣	١١ -	الترجمة - وَكَأَنْتَ مُشْمِرَةٌ
٣٤٠	١١ -	« - لَا وَلَا جَدْبًا وَ رِيفَ
٣٤١	٣ -	« - أَسْوَدُ أَوْ أَصْفَرُ مِمَّا يَكَا
٣٢٥	٦ -	« - (صَوْتٌ مَحْبُوبٌ اسْتَمَعَ)
٨٠٨	٥ -	« - (لَيْسَ لِلْبَيْرِ طَرِيقُ)
٤٣	١ -	« - (مَعَهُ غَدَتُ مُتَّفِقَةٌ) نسخة ثانية
٥٨	٤ -	« - (وَ الَّذِي أَنْتَ لَهُ دَوْمًا حَزِينٌ) نسخة ثانية
٤٩٢	٦ -	« - (أَيْضًا عَلِمَ)
٤٩٦	٨ -	« - (تُخْلِي زَمَنَ)
٢٧٨	٥ -	« - جَبَلٌ يُوجَدُ لِلصَّوْتِ يُعِيدُ
-	-	٢ شرح فارسي - عبارت از دل عارف است
٥٦	٧ -	المثنوى - (مِنْوَشْ هِين)
٨١١	١ -	« - مركب همت سو اسباب راند

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
مَقْدَمَةُ الدَّفْتَرِ الثَّانِي مِنَ الْمَثْنَوِي

- (۱) بیان بعضی از حکمت تأخیر این مجلد دوم که اگر جمله حکمت الهی بنده را معلوم شود در فوائد آن کار بنده از آن کار فروماند و حکمت بی پایان حق تعالی ادراک او را ویران کند و بدان کار نپردازد پس حق تعالی شمه از آن حکمت بی پایان مهار بینی او سازد و او را (۴) بدان کار کشد اگر او را از آن فائده هیچ خبر نکند هیچ نجنبید زیرا که جنبانیدن او بهر آدمیان است .

بَيَانُ لِبَعْضِ الْحُكْمِ الْإِلَهِيِّ، الْمَوْجِبَةِ لِتَأْخِيرِ الْمَجْلَدِ الثَّانِي لِأَنَّهُ لَوْ كَانَتْ جُمْلَةُ الْحِكْمَةِ الْإِلَهِيَّةِ مَعْلُومَةً ^(۱) لِلْعَبْدِ لَعَجَزَ الْعَبْدُ فِي فَوَائِدِ ذَلِكَ الْعَمَلِ عَنْ هَذَا الْعَمَلِ وَبَقِيَ عَاطِلًا وَحِكْمَةُ اللَّهِ اللَّتِي بِلَا نِهَايَةٍ تَجْعَلُ إِدْرَاكَ الْعَبْدِ خَرَابًا ^(۲) وَالْعَبْدُ عِنْدَئِذٍ لِحَيْرَتِهِ لَا يَعْمَلُ بِذَلِكَ الْعَمَلِ وَلِذَلِكَ الْحَقُّ تَعَالَى شَمَةً مِنْ تِلْكَ الْحِكْمَةِ اللَّتِي هِيَ بِلَا نِهَايَةٍ يَجْعَلُهَا مَقُودًا فِي أَنْفِ الْعَبْدِ يَأْنِ يَظْهَرُ ^(۳) لِعَبْدِهِ بَعْضَ فَوَائِدِ هَذَا الْعَمَلِ وَيَجْرُهُ إِلَيْهِ (أَيِ لِدَلِكَ الْعَمَلِ) لِأَنَّهُ لَوْ لَمْ يَكْ لِدَلِكَ الْعَبْدِ خَبَرٌ مِنْ فَائِدَةِ هَذَا الْعَمَلِ لَمْ يَتَحَرَّكْ إِلَيْهِ أَبَدًا وَلَا يَأْشُرُهُ لِأَنَّ تَحْرِيكَ الْقَلْبِ وَدَوَاعِي تَقَاضِي الْبُطُونِ لَا جُلْ مَنْ أَعَادِمِينَ خَاصَّةً وَفَوَائِدِهِ ^(۴)

- (۱) و اگر حکمت بر آن هم فرو ریزند هم نتواند جنبیدن چنانکه در بینی شتر ار
 (۲) مهار نبود نه رود و اگر سخت بزرگ بود هم نرود و فرو خسبد (وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا
 خَزَائِنُهُ وَمَا نُنْزِلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ) خاک بی آب کلوخ نشود و چون آب بسیار بود هم
 (۴) نشود (وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ) بمیزان دهد هر چیز را نه بی حساب و بی میزان

وَإِذَا كَانَتْ حِكْمَةٌ هَذَا الْعَمَلِ تُصَبُّ عَلَى الْعَبْدِ بِكَلِمَتِهِ أَى تَصِيرُ
 مَعْلُومَةٌ لَهُ لَا يَقْدَرُ أَيْضًا عَلَى الْحَرَكَةِ لِعِلْمِ هَذَا الْعَمَلِ مِثْلًا إِذَا لَمْ يَكُنْ
 فِي أَنْفِ الْجَمَلِ (۱) مَقْوَدٌ لَا يَسِيرُ مُسْتَقِيمًا وَإِذَا كَانَ ذَلِكَ الْمَقْوَدُ كَبِيرًا جَدًّا
 أَى سَلْسَلَةً ثَقِيلَةً يَعْجُزُ عَنِ الْمَسِيرِ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى فِي سُورَةِ الْحَجَرِ (وَمَا مِنْ
 شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ) (۲) أَى مَا مِنْ شَيْءٍ مِنَ الْأَشْيَاءِ الْمُمْكِنَةِ إِلَّا وَنَحْنُ
 قَادِرُونَ عَلَى إِيجَادِهِ وَتَكْوِينِهِ (وَمَا نُنْزِلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ) أَى حَالَةً كَوْنِهِ
 مُلْتَبَسًا بِقَدَرٍ مُعَيَّنٍ حَسَبَ الْقَضَاءِ وَالْقَدَرِ وَاسْتِدْعَاءِ الْحِكْمَةِ الْإِلَهِيَّةِ فَاتْتَرَابُ
 بِالْمَاءِ لَا يَصِيرُ لِبَنًا وَإِذَا كَانَ الْمَاءُ كَثِيرًا (۳) يَفْسُدُ وَلَا يَكُونُ لِبَنًا كَمَا
 قَالَ تَعَالَى فِي سُورَةِ الرَّحْمَنِ: (وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ) أَى رَفَعَهَا
 رُتَبَةً وَمَحَلًّا وَوَضَعَ الْقُوَّةَ الْمُمَيِّزَةَ الْعَاقِلَةَ بَيْنَ الْقُوَى السَّمَاوِيَّةِ وَالْأَرْضِيَّةِ
 يُعْطِي لِكُلِّ شَيْءٍ أَشْيَاءَ بِالْعَدْلِ وَالْمِيزَانِ وَلَا يُعْطِي بِلَا حِسَابٍ وَلَا مِيزَانَ
 خَارِجًا عَنْ مَقْتَضَى الْعَقْلِ (۴)

- (۱) الا کسانی را که از عالم خلق مبدل شدند و یَرْزُقُ مِنْ غَیْرِ حِسَابٍ گشته اند و مَنْ لَمْ یَذِقْ لَمْ
 (۲) یَدِرْ (پرسید یکی که عاشقی چیست گفتیم که چون شوی من بدانی عشق) محبت
 (۳) بی حسابست جهة آنکه گفتند صفت حقست بحقیقت و نسبت او به بنده مجاز است (کُنْتُ
 (۴) کَنْزاً مَخْفِیًّا فَاحْبَبْتُ أَنْ أَعْرِفَ) یَجِبُهُمْ عَامَسَتْ وَ یَجِبُوهُ کِدَامَسَتْ - وَالْحَمْدُ لِلَّهِ حَقَّ حَمْدِهِ
 وَ صَلَّی اللَّهُ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ -

إِلَّا لِلَّذِينَ بَدَلُوا مِنْ خَلْقِ الْعَالَمِ وَ مَرْتَبَةِ الْبَشَرِيَّةِ بِالْمَلَكِيَّةِ لَا يُعْطِيهِمْ
 بِالْمِيزَانِ فَكَانُوا مَظْهَرِ قَوْلِهِ يَرْزُقُهُمْ بِلَا مِكْيَالٍ وَلَا حِسَابٍ سَأَلَ
 رَجُلٌ مِنَ الْعِشْقِ مَا يَكُونُ فَأُجِبَتْهُ إِذَا صِرْتَ مِثْلِي تَعْلَمُ الْعِشْقَ وَ مَنْ لَمْ يَذِقْ لَمْ يَدِرْ (۱)
 وَ الْمَحَبَّةُ بِلَا حِسَابٍ (أَوِ الْعِشْقُ مُحَبَّةٌ بِلَا حِسَابٍ إِذَا لَمْ يَكُنْ بَيْنَ لَفِظِ الْعِشْقِ وَ
 الْمَحَبَّةِ أَوْ كَمَا فِي بَعْضِ النُّسخِ) وَلِهَذَا قَالُوا الْعِشْقُ (۲) وَ الْمَحَبَّةُ صِفَةُ الْحَقِّ
 وَ فِي الْحَقِيقَةِ لَا نِهَآيَةَ لِلْعِشْقِ وَ الْمَحَبَّةِ لِأَنَّهَا صِفَةُ الْحَقِّ وَ أَوْ صَافِ الْحَقِّ تَعَالَى
 لَا نِهَآيَةَ لَهَا وَ نِسْبَةُ الْمَحَبَّةِ لِلْعَبِيدِ مُجَازٌ وَ فِي الْحَقِيقَةِ الْمَحَبَّةُ لِلْحَقِّ جَلَّ وَ عَلَا
 لِأَنَّهُ قَالَ فِي الْحَدِيثِ الْقُدْسِيِّ كُنْتُ (۳) كَنْزاً مَخْفِیًّا فَاحْبَبْتُ أَنْ أَعْرِفَ فَالْمَحَبَّةُ
 صِفَةُ قَدِيمَةِ الْحَقِّ فَكَلَامُ رَبِّنَا لِلْمُؤْمِنِينَ يُجِبُهُمْ تَامٌ وَ كَافٍ وَ حَقِيقَةٌ وَ آيِنٌ
 هِيَ مِنْ مَحَبَّةِ الْمُؤْمِنِينَ لِأَنَّ مَحَبَّةَ اللَّهِ مُقَدِّمَةٌ عَلَى مَحَبَّةِ الْمُؤْمِنِينَ فَتَكُونُ
 مَحَبَّةَ الْمُؤْمِنِينَ لِلَّهِ مُجَازاً وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ حَقَّ حَمْدِهِ وَ الصَّلَاةُ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ (۴)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تَرْجُمَةُ الدَّفْتَرِ الثَّانِي مِنَ الْمَثْنَوِيَّ

- (۱) مُدَّةٌ أُخِرَ هَذَا الْمَثْنَوِيَّ وَالْكِتَابُ.. الصِّقْلِيُّ الْمَعْنَوِيَّ.. (۱)
تَلَزَمَ الْمُهَلَّةَ وَ الصَّبْرُ زَمَنَ لِيَصِيرَ الدَّمُ فِي الثَّدْيِ اللَّبَنَ
(۲) فَلَكَ الْحِظُّ إِذَا مَا لَمْ يَلِدْ وَ بِمَوْلُودٍ جَدِيدٍ لَمْ يَجِدْ (۲)
لَا يَصِيرُ الدَّمُ حُلُوَ اللَّبَنِ إِدْرِ بِالصَّنْعِ الْجَلِيلِ الْحَسَنَ ..

(۱) قال فی الشرح الفارسی لبحر العلوم نقلاً عن نفحات الانس للجامی انه بعد نظم الدفتر الاول من المثنوی زوج حسام الدین جلبي توفیت و لوجد حسام الدین علیها لم یطالع مولانا قدس سره بنظم الدفتر الثاني الى مدة سنتین و بعدها طالع به بنظمه فاشار فی مطلعہ الى التاخير المذكور - ولم یذكر ذلك فی النهج القوی بل قال مانصه فکما اخر الوحي عن النبی (ص) اللدی هو مع الواسطة كذلك اخر الوحي القلبي اللدی هو بلا واسطة عن سیدنا و مولانا هذا فی الافاقی و اما فی المعنوی (تا نزايد بخت نوبالتاء المثناة فرزند نوالخ) (۲) و فی بعض النسخ تا نزايد بخت نو بالنون بعدها الوا و فتكون الترجمة (فجديد الطالع مالم یلد و بمولود جدید لم یجد) و ربما قرئت کلمة (بخت) بضم الباء و هی بمعنى الماقة الخراسانية و تكون الترجمة مع القرائتین لکلمة (نو) بالنون او التاء علی النحو التالي فمع النون (فجديد الماقة مالم یلد و بمولود جدید لم یجد) و مع التاء (فلك الماقة لولم تلد - بجديد الولد لم تجد) قال فی النهج المراد من اللبن هنا اللبن المعنوی اللدی هو غذاء الروح لا اللبن الصوری المستنبط من ظاهر معنی القرآن قال تمالی فی سورة النحل (وان لکم فی الانعام لعبرة) تسقیکم مما فی بطوانها من بین فرث و دم لبنا خالصاً الخ -

- (۱) مدتی این مثنوی تاخیر شد مهلتی بایستی تا خون شیر شد
(۲) تا نزايد بخت تو فرزند نو خون نه گردد شیر شیرین خوش شنو (۱)

(۱) برای آگاهی از نکات ابیات در این صفحه و صفحات بعد بنگارشات عربی بالا که از شرح النهج القوی و غیره نقل شده نیز رجوع شود . -

- (۱) إِذْ ضِيَاءُ الْحَقِّ سُلْطَانُ الزَّمَانِ
عَادَ مِنْ أَوْجِ السَّمَاءِ رَاجِعًا
- (۲) إِذْ لِمَعْرَاجِ الْمَعَانِي عَرَجًا
فَيُدُونُ الْفَيْضَ مِنْهُ وَ الرَّبِيعَ
- (۳) إِذْ مِنْ الْبَحْرِ بِأَعْلَاقِ الدَّرَرِ
صَنْجُ شَعْرِ الْمَشْنُويِّ مِنْ طَرَبِ
- (۴) إِنَّ هَذَا الْمَشْنُويَّ مَنْ غَدَى
عَادَ فِي يَوْمٍ سَعِيدٍ مُوسِمِ
- وَ حُسَامُ الدِّينِ مَبْسُوطُ الْعِنَانِ
.. وَ كَقَرِّ صِ الْبَدْرِ كَرَّ طَالِعًا ..
- .. وَلَهُ الْبَابُ الْكَبِيرُ وَ لِحَا .. (۱)
- لَمْ تَفْتَحْ زَهْرُ الرُّوضِ الْمَرِيعِ
عَادَ لِمَسَاحِلِ حِلْفًا لِلظَّفَرِ (۲)
- عَادَ بِالْعُودِ وَ غَنَّى وَ ضَرَبَ
صَيَّقَلَ الْأَرْوَاحَ .. لِلْحَقِّ هَدَى (۳)
- يَوْمَ اسْتِفْتَا حِ اسْمَى مُوسِمِ

(۱) ای لما ذهب حسام الدین لمعارح الاسماء الالهية واعيان المشاهدة بلاربيع همته اللتی تعطی حیاة و لطافة لم تفتح ازراروا کما ازهارا لمعاف فی حدائق القلب (۲) البحر هنا عبارة عن مرتبة الاحدية و الساحل عالم البشرية والصورة وهما بالنسبة لعالم الوحدة کالبر و الساحل ای لما غلبت علی حسام الدین حالات المحو والفناء فی الله واستغرق فی بحر الوحدة وفرغ من تصویر و تحریر المشنوی ثم اتی ورجع من الحالة المرقومة لساحل الکثرة و برالبشرية مسرة قدومه الشرف امتزجت بشعر المشنوی بالطرب فكان سبب تاخیر المشنوی محو واستفراق سیدنا حسام الدین ورجوعه هو الباعث لتحریره (۳) ای صار یوم ابتدائه یوم رجوع حسام الدین وقال فی الشرح الفارسی لبحر العلوم ان یوم الاستفتاح هو الیوم الخامس عشر من شهر رجب لروایة خاصة ..

- (۱) چون ضیاء الحق حسام الدین عنان
باز گردانید ز اوج آسمان
- (۲) چون بمعراج حقایق رفته بود
بی بهارش غنچه ها نشکفته بود (۱)
- (۳) چون زد دریا سوی ساحل باز گشت
چنگ شعر مشنوی با ساز گشت
- (۴) مشنوی که صیقل ارواح بود
باز گشتش روز استفتاح بود (۲)

(۱) در برخی از نسخ مصراع دوم چنین اند (بی بهارش غنچه ها نا گفته بود) ولی از لحاظ تراوش ذوق شعری نسخه اول صحیح است (۲) در شرح بحر العلوم از شیخ عبدالحق نقل کرده که تعظیم روز پانزدهم ماه رجب و نامیدن آن بروز استفتاح در کتب حدیث دیده نشده است کلمه صیقل ارواح وصف مشنوی است نه نام آن باشد چنانکه برخی از شراح پنداشتند

- (۱) مَطْلَعُ تَارِيخِ هَذَا الطَّرَبِ وَ الْهَوَىٰ وَالنَّفْعِ خَيْرِ الْأَرْبِ
 سَنَةً اثْنَيْنِ مَضَتْ لِلْمِهْجَرَةِ
 (۲) بَلْبَلٌ طَارَ زَمَانًا مِنْ هُنَا
 فَلِصَيْدِ ذِي الْمَعَانِي الْبَازِيَا
 (۳) مَسْكَنُ الْبَازِي هَذَا لَا عَدَا
 وَ عَلَى الْخَلْقِ جَمِيعًا لِلْأَبَدِ
 (۴) آفَةُ ذَا الْبَابِ شَيْثَانِ هُمَا
 فَهُمَا الْجَلَابُ فِي الْجَلَابِ قَدْ
 وَ الْهَوَىٰ وَالنَّفْعِ خَيْرِ الْأَرْبِ
 بَعْدَ سِتِّينَ وَ سِتِّ مِائَةٍ (۱)
 ثُمَّ عَادَ بِسُرُورٍ وَ هُنَا
 عَادَ لِلْمَلِكِ الصُّيُودِ غَازِيَا (۲)
 سَاعِدَ السُّلْطَانِ بِالنَّصْرِ بَدَى (۳)
 فَتَحَ ذَا الْبَابِ أَهْدَى لِلرَّشْدِ
 الْهَوَىٰ وَ الشَّهْوَةَ دُونَهُمَا (۴)
 مَزَجَ وَ الشُّهْدُ بِالشَّهْدِ اتَّحَدَ

(۱) قال فی النهج کان ابتداء ولادة سلطان الاولیاء مولانا فی بلدة بلخ سنة اربع وستمائة سادس ربیع الاول ولما ابتداء هذا المجلد الشریف کان سنه الشریف ثمانی و خمسين سنة وفي مناقب الافلاکی و نفحات الانس مولانا الجامی توفی قدس الله روحه وقت غروب اشمس خامس جمادی الاخرة سنة اثنتين و سبعمائة (۲) نسخة ثانية

فَلِصَيْدِ ذِي الْمَعَانِي السَّاحِرَةِ
 عَادَ صَقْرًا فِي الصُّقُورِ الْبَاهِرَةِ
 (۳) المراد من السلطان حضرة الحق تعالی و المراد من الساعد قوته و قدرته و المراد من البازی و هو طیر خاص یصطادون به حسام الدین - (۴) ای اشتغل بالریاضة حتی یتظهر لك ما فی الباب الالهی و هو هذا المثنوی الشریف من عالم الباطن شربة حلوة داخلها شربة و تراها عیانا و تشربها بقم روحك فان رباط عین و بصر العالم المعنوی الحلق و الفم فاذا سد دته انقشع عن بصر بصیرتك الرباط عیانا ثم التفت قدس روحه وقال (ای دهان الخ)

سال هجرت ششصد و شصت و دو بود
 بهر صید این معانی باز کشت
 تا ابد بر خلق این در باز باد
 ورنه اینجا شربت اندر شربت است

(۱) مطلع تاریخ این سودا و سود
 (۲) بلبل ز اینجا برفت و باز گشت
 (۳) ساعد شه مسکن این باز باد
 (۴) آفت این در هوی و شهوت است

- (۱) سُدَّ هَذَا الْفَمَ حَتَّى فِي الْعِيَانِ
 إِنَّ خَتَمَ الْعَيْنِ عَنْ تِلْكَ الدُّنَا
 (۲) يَأْفَمُ فِي ذَاتِكَ أَنْتَ الْفَمُ
 أَنْتِ يَا دُنْيَا بِعُقْبَى وَ مِثَالِ
 (۳) جَنْبَ دُنْيَا دَنَيْتَ نُورَ خَلَدِ
 لَبْنٌ صَافٍ بِجَنْبِ الْأَنْهَرِ
 (۴) فَإِذَا لَا بِأَحْتِيَاظٍ قَدَمَا
 لَكَ صَافِي الْمَلَبِ صَارَ الدَّمَا
 (۵) فِي هَوَى النَّفْسِ وَفِي حُبِّ الْعَدَمِ
 فَفِرَاقُ الصَّدْرِ لِلْجَنَّةِ صَارَ
 (۶) عَادَ كَالشَّيْطَانِ مِنْهُ الْمَلَكُ
 لِرَغِيفِ كَمْ مِنَ الْعَيْنِ نَشَرُ
- تَنْظُرَ تِلْكَ الدُّنَا كُلَّ زَمَانٍ
 ذَا الْفَمِ وَ الْحَلْقُ كَمْ جُرَّ الْعَنَا
 لِلْمَجْجِيمِ كُلِّ شَيْءٍ تَلَهُمْ (۱)
 كُنْتَ لِلْبَرْزَخِ شِبْهًا وَ مِثَالِ
 " وَ بَقِيَ مُزْدَهَرًا مَرَّ الْأَبَدِ ..
 لِلدَّمِ جَارِيَةً ذَا اعْتَمِرِ
 تَضَعُ " فِيهَا رَأَيْتَ الْاَنْدَمَا ..
 بِاخْتِلَاطٍ .. وَ طَلَبْتَ الْعَدَمَا ..
 مَرَّةً آدَمُ قَدْ جَرَّ الْقَدَمِ
 لَهُ طَوْقَ النَّفْسِ وَأَفَاهُ الْبَوَارِ
 فَرَّ " وَ اسْتَوْلَى عَلَيْهِ الْحَلَكُ ..
 أَدُمَا .. بَزَّتْ سَحَابًا وَ مَطَرُ ..

(۱) البرزخ خط فاصل بین الوجود والامکان ایانت یاد دنیا لست بمعنوم صرف ولا بموجود صرف
 بل انت حاجز بین الوجود والوجود والامکان -

- (۱) این دهان بر بند تا بینی عیان
 (۲) ای دهان تو خود دهان دوزخی
 (۳) نور باقی پهلو دنیای دون
 (۴) چون درو گامی زنی بی احتیاط
 (۵) یک قدم زد آدم اندر ذوق نفس
 (۶) همچو دیو ازوی فرشته میگریخت
- چشم بندان جهان حلق و دهان
 ای جهان تو بر مثال برزخی
 شیر صافی پهلو جوهای خون
 شیر تو خون میشود از اختلاط
 شد فراق صدر جنت طوق نفس
 بهر نانی چند آب از چشم ریخت

(۱) آدَمَ كَانَ مِنَ النُّورِ الْقَدِيمِ
 فَلَهُ الشَّعْرَةُ مِنْ ذَنْبٍ يُسِيرُ
 (۲) هَبَّ قَدْ لَأَقَى بِقَدْرِ الشَّعْرَةِ
 لَكِنْ الشَّعْرَةُ بِكَ قَدْ نَمَتْ
 (۳) لَوْ بِتِلْكَ الْحَالَةِ الْغَيْرِ اسْتَشَارَ
 (۴) حَيْثُ لَوْ عَقْلٌ يَعْقِلُ يَتَّحِدُ
 عَنْ قَبِيحِ الْفِعْلِ وَالْقَوْلِ مَنَعُ
 (۵) فَإِذَا مَا النَّفْسُ نَفْسًا غَيْرَهَا
 عَادَ عَقْلُ الْجُزْءِ رَهْنًا لِلْفَشْلِ
 (۶) فَمِنْ الْوَحْدَةِ إِذْأَنْتَ الْأَمَلُ
 تَحْتَ ظِلِّ الْحَبِّ شَمْسِي الْصِفَاتِ

عَيْنُهُ وَالْبَصَرَ الْفَرْدَ الْعَظِيمَ
 تَبْدُو فِي عَيْنِيهِ كَالطُّودِ الْكَبِيرِ
 سَيِّ الدَّيْبِ وَدُونَ الذَّرَّةِ
 لَهُ فِي الْعَيْنِ عَلَى الطُّودِ سَمَتٌ
 لَمْ يُصِرْ لِلنَّدِيمِ وَالْأَعْتِدَارِ
 وَلَهُ زَوْجًا بِنُصْحٍ إِنْ يَجِدُ
 لِلْجَمِيلِ مِنْهُمَا قَهْرًا دَفْعُ
 أَلِفَتْ مِنْهَا اسْتَشَارَتْ أَمْرَهَا
 عَاطِلًا مِنْ دُونَ شُغْلِ وَعَمَلِ
 لَكَ خَابَ وَوَقَعَتْ فِي الْفَشْلِ
 كُنْ زَمَانًا تَنْهَلُ مَاءَ الْحَيَاتِ

(۱) قصه آدم مذکوره فی صفحه ۲۵۱ - ۲۵۴ من دفتر الاول

(۱) بود آدم دیده نور قدیم	موی در دیده بود کوه عظیم (۱)
(۲) گرچه يك مو بدگنه كو جسته بود	ليك آن مو در دو دیده رسته بود
(۳) گر در آن حالت بكردی مشورت	در پشیمانی نه گفتمی معذرت
(۴) زانكه با عقلی چو عقلی جفت شد	مانع بد فعلی و بدگفت شد
(۵) نفس چون با نفس دیگر یار شد	عقل جزوی عاطل و بیكار شد (۲)
(۶) گر ز تنهایی تو نومیدی شوی	زیر ظل یار خورشیدی شوی

(۱) شیخ محی الدین بن عربن در فص آدمی از فصوص الحکم گفته آدم برای حق تعالی مانند دیده چشم بود که آن را بصر مینامند چنانکه عرفا انسان کامل را (حدقة عين الله) خوانند - (۲) مراد از نفس در سخنان مولانا همان نفس اماره است که عرفا میگویند وان قوه ایست که انسان را همواره بر ارتکاب بد وادار مینماید نه چنانکه فلاسفه میدانند که ذاتاً جوهری است مجرد از ماده مجرده و بیدن تعلق میگیرد -

- (۱) فَسَرِيعًا سِرُّوْجِدَ بِالطَّلَبِ
عَنْ حَبِيبِ اللَّهِ .. مِنْ قَبْلِ الْعَطَبِ ..
بِالْحَبِيبِ لَكَ سِرًّا وَ عِيَانُ
عَقْدَ .. لَوْ أَنْتَ أَمَعَنْتَ النَّظَرَ .. (۱)
مِنْ حَبِيبٍ لَهُ حَقًّا فِيهِمَا
وَحَدَهُ لَا لِلْخَلِيلِ وَ الْحَبِيبِ
قَدْ أَتَتْ .. فَلَتَمَعِينَ السِّرَّ الْبَدِيعِ ..
صَحِبَ الْعَقْلَيْنِ كُنْتَ لَا قِيَا
وَ بَدَأَ يَبْدُو الطَّرِيقُ مِنْ جَدِيدٍ
غَيْرَهَا سُرَتْ وَ بِالضَّحْكِ بَدَتْ
سُتْرَ .. فِي رَحِيهِ ضَلَّ الْفَرِيقُ ..
- (۲) فَالَّذِي فِي الْخَلْوَةِ كَانَ النَّظَرُ
فَبِلَا شَكِّ هُوَ ذَا عِلْمًا
(۳) تَلَزَمَ الْخَلْوَةَ لِيَكُنْ لِلرَّقِيبِ
لِلْمَشْتَاءِ الْفَرَوَةَ لَا لِلرَّبِيعِ
(۴) فَإِذَا مَا الْعَقْلُ عَقْلًا ثَانِيًا
وَ يَهْدِي النُّورَ أَضْعَافًا يَزِيدُ
(۵) وَإِذَا مَا النَّفْسُ مَعَ نَفْسٍ غَدَتْ
فَبِذَا الظُّلْمَةُ زَادَتْ وَ الطَّرِيقُ

(۱) جواب عن سؤال مقدر و هو انه لا يلزم طلب المرشد لاننا نرى انساناً من اهل الحق تجردوا بالعزلة و وصلوا الى الحق بالمعرفة فأنالو تجردت مثلاً و غمضت عيني عن السوى افلا أصل الى الحق ولا ارتكبت مشاق المرشد فاجاب قدس سره ذلك الذي تجرد عن السوى و غمض عينيه و وصل تعلم هذا كله من مرشد فلا يمكن الوصول بدونه - للوقوف على عقائد العرفاء بالعزلة والمصاحبة يلزم الرجوع الى صفحة ۱۴۹ - ۱۶۵ من المجلد الثاني من احياء العلوم للغزالي ..

- (۱) رو بجویار خدائی را تو زود
چون چنان کردی خدا یار تو بود
(۲) آنکه در خلوت نظر بر دوخته
آخر آن را هم زیار آموخته
(۳) خلوت از اغیار باشد نی زیار
پوستین بهر دی آمد نی بهار (۱)
(۴) عقل با عقل دگر دوتا شود
روز افزون گشت و ره پیدا شود
(۵) نفس با نفس دگر خندان شود
ظلمت افزون گشت و ره پنهان شود

(۱) عزلت و گوشه نشینی در نظر متصوفه مقام ارجمند و آداب خاصی دارد که غزالی در جلد دوم صفحه ۱۴۹ - ۱۶۵ احياء العلوم از آن گفتگو نموده است و مفاد بیت مذکور اشاره بمثل معروف (الوحدة خير من جليس السوء) می باشد یعنی تنهایی از یار بد نیکوتر است

- (۱) رَجُلٌ الصَّيْدِ الْحَبِيبُ الْبَصَرُ
فَمِنْ الْأَوْسَاخِ كُلًّا وَ الْقَذَى
(۲) أَصَحَّ فِي مَكْنَسَةِ وَاِهْيَ الْلسَانِ
وَلَعَيْنٍ لَكَ لَا تُهْدِي الْقَذَى
(۳) حَيْثُ أَنَّ الْمُؤْمِنَ لِلْمُؤْمِنِ
فَمِنْ التَّلَوِثِ بَتًّا أَمِنَا
(۴) فَالْحَبِيبُ كَانَ مِرْآتَا تَنْيِرُ
فَعَلَى الْمِرَاتِ يَا رُوحُ النَّفْسِ
(۵) كَيْ بِهَذَا وَجْهَهَا بِالنَّفْسِ
لِزَمِ الصَّبْرُ لَكَ فِي كُلِّ أَنْ
- لَكَ .. لَوْ تَدْرِي غَدَى وَالنَّظَرُ ..
لَهُ نِظْفٌ .. وَأَزِلْ عَنْهُ الْأَذَى ..
لَكَ لَا تَعْمَلْ غُبَارًا لِلْبَيَانِ
تُحَفِّةً مِنْ سَفَرِ تَهْوَى الْأَذَى
كَانَ مِرْءَاتًا خَلَّتْ مِنْ دَرَنِ
وَجْهَهُ كَانَ صَقِيلًا حَسَنًا (۱)
كَأَنْتِ الرُّوحُ بِحَزْنٍ وَ زَفِيرٍ
وَيْكَ لَا تَسْحَبُ .. وَتَأْتِي بِالْغَلَسِ .. (۲)
لَكَ لَا تُخَفِ وَ كُنْ كَالْقَبْسِ
.. هَبْ بِهِ زِدَتْ عَنَاءً وَامْتِحَانٌ ..

(۱) قال عليه السلام المؤمن مرآت المؤمن - لانه لا ينظر الانسان في المرآت الا وجهه و نفسه
ولو جهد كل الجهد ان يرى جرم المرآت لا يراه لان صورة نفسه حاجبة له (۲) قال في النهج المعنى
المرشد في الحزن والغم مرآت الروح فلا تضرب نفساً في مرآت الروح بان تستئى الادب و تقابله حتى
لا يتأذى من فعلك و قولك فتكون اذيتك له حجاباً لقلبك ولهذا يقول (تا نه بوشد روى خود را از دمت)

- (۱) يار چشم تست اى مرد شكار
(۲) هين بجاروب زبان گردى مكن
(۳) چونكه مؤمن آينه مؤمن بود
(۴) يار آينه است جان را درحزن
(۵) تا نبوشد روى خود را از دمت
- از خس و خاشاك اورا پاك دار
چشم را از خس ره آوردى مكن
روى او ز آلودگى ايمن بود
بر رخ آينه اى جان دم مزن
دم فرو بردن ببايد هر دمت (۱)

دم در مصراع اول بمعناى نفس و در مصراع دوم بمعناى آن كه از اجزای زمان است و دم فرو
خواندن كنايه از صبر و شكيبائى است .

- (۱) عَنْ تُرَابٍ هَلْ تَقِلُّ مَنْ نُسِبَ
مِائَةَ الْأَفِ نُوَارٍ وَجَدَ
- (۲) بِالْحَبِيبِ حِينَ تِلْكَ الشَّجَرَهُ
بِالْهَوَا الطَّيِّبِ رَأْسًا لِقَدَمِ
- (۳) فِي الْخَرِيفِ إِذْ رَأَتْ ذَاكَ الْحَبِيبِ
فَسَرِيعًا غَطَّتِ الرَّأْسَ لِأَنَّ
- (۴) قَالَتْ الْحَبُّ الَّذِي سَاءَ صِفَاتُ
فَهَوَاذِ جَاءَ طَرِيقِي لِلْسَّلَامِ
- (۵) فَإِذَا أَرَقَدَ أَغْدُو بِالرُّقَادِ
فَرَقَادُ الْكَهْفِ دَقْيَانُوسَ فَاقُ
- (۶) فَلَيْدَ قِيَانُوسَ قَدْ كَانَ السَّهَادِ
رَأْسُ مَالِ الْعِزِّ وَالنَّامُوسِ كَانَ
- لِلتُّرَابِ لِلْحَبِيبِ إِذْ صَحِبُ
مِنْ رَبِيعٍ لَهُ .. بِاللُّطْفِ اتَّحَدَ ..
وَصِلَتْ قَفَّتَ لِحِبِّ أَثَرَهُ
نَوَّرَتْ بِالزَّهْرِ قَزْهُوَ بِالنِّعَمِ
خَالَفَ كَانَ الْخَصِيمَ وَالرَّقِيبَ
وَجَدَتْ فِيهِ رَزَايَا وَمَحَنَ
جَرَّ لِلرُّوحِ سُبَاتَا وَمَمَاتُ
لَمْ يَكُ غَيْرَ الرُّقَادِ وَالنِّيَامِ
مِنْ صِحَابِ الْكَهْفِ مِنْ خَيْرِ الْعِبَادِ
.. وَ عَلَى سُلْطَانِهِ بَزَّ وَ رَاقُ ..
لَهُمْ يُصَرَّفُ لَكِنَّ الرُّقَادِ
.. بِالرُّقَادِ لَهُمُ السُّلْطَانُ هَا ..

- (۱) کم زخاکی چونکه خاکی یاریافت
(۲) آن درختی که شود با یار جفت
(۳) در خزان چون دید او یار خلاف
(۴) گفت یار بد بلا آشفتن است
(۵) پس بخشیم باشم از اصحاب کهف
(۶) یقطه شان مصروف دقایانوس بود
- از بهاری صد هزار انوار یافت
از هوای خوش زسرتا پا شکفت
در کشید او زود سر زیر لحاف
چونکه او آمد طریقم خفتن است
به ز دقایانوس باشد خواب کهف (۱)
خوابشان سرمایه ناموس بود

(۲) اصحاب کهف چندتن از پرهیزکاران که در آئین عیسی بودند پادشاه وقت که دقایانوس نام داشت چون مردم را بر کفر و ترک دین عیسی وادار مینمود ایشان باسگی که در دنبال آنان بود در غاری پناه آوردند و در آن بخفته اند سپس از خواب بیدار شدند و مدت سیصد و نه سال گذشته بود چنانکه قصه شان در قرآن مسطور است .

- (۱) فَالْرقَادُ الْيَقَظَةُ إِنْ صَحِبَا
لَكِنْ الْوَيْلُ لِمَنْ كَانَ الْيَقَظُ
(۲) فَإِذَا الْغَرَبَانِ مَا بَيْنَ الْوُرُودِ
أَخْتَفَى الْبَلْبَلُ غَابَ الْعَنْدَلِيبُ
(۳) إِذْ بِلَارَوْضٍ وَلَا نَهْرٍ طَرِيدُ
فَغِيَابُ الشَّمْسِ قَتَالَ السُّهَادُ
(۴) وَإِذَا مَا الشَّمْسُ حِينًا هَجَرَتْ
مَالَهَا قَصْدٌ يُرَى فِي ذَا الْمَسِيرِ
(۵) لَكِنْ الشَّمْسُ اللَّتِي لِلْمَعْرِفَةِ
وَبَغَيْرِ الْعَقْلِ وَالرُّوحِ مَدَامُ
(۶) سَيِّمًا شَمْسَ الْكَمَالِ مَنْ غَدَتْ
شُغْلَهَا التَّنْوِيرُ لَيْلًا وَنَهَارُ

(۱) نسخهٔ ثانیه (فاذا الغربان مابین الثلوج - خیمت ترقص و جداً کالزنج)

- (۱) خواب بیداری است چون بادانش است
(۲) چونکه زاغان خیمه بر گلشن زدند
(۳) زانکه بی گلزار بلبل خامش است
(۴) آفتاب از ترک این گلشن کند
(۵) آفتاب معرفت را نقل نیست
(۶) خاصه خورشید کمالی کان سر نیست
- وای بیداری که با نادان نشست (۱)
بلبلان پنهان شدند و تن زدند
غیبت خورشید بیداری کش است
تا که تحت الارض را روشن کند
مشرق او غیر جان و عقل نیست (۲)
روز و شب کردار او روشن گری ست

(۱) اشاره است بحديث معروف (نوم العالم عبادة) (۲) نسخه دوم - مشرق او غیر جان
عقل نیست - و ترجمه آن چنین میشود (و بغیر العقل للروح مدام)

- (۱) مَطْلَعُ الشَّمْسِ اقْصِدِ الْاِسْكَندَرَا
وَتَسِيرُ الزَّيْبَقُ وَ السَّوَسْنَا
(۲) بَعْدَ ذَا اَنِّي تَسِيرُ الْمَشْرِقُ
كُلُّ شَرْقٍ عَشَقَ مَغْرِبًا
(۳) حَسُّ خَفَاشِكْ نَحْوَ الْمَغْرِبِ
حَسُّ دِرِّ لَكَ مَنشُورًا سَرَى
(۴) فَطَرِيقُ الْحِيسِ يَا فَارِسُ كَانَ
عَجَبًا اَنْتَ الْمُبَارِي لِلْحَمِيرِ
(۵) فَحَوَّاسُ خَمْسَ دَوْمًا وَجَدْتَ
ذَهَبَ احْمَرٍ تِلْكَ ذِي النُّحَاسِ
(۶) فَمِذَاكَ السُّوقُ مِنْ فِيهِ اجْتَمَعَ
فَمَتَى حَسُّ النُّحَاسِ يَشْتَرُونَ
- إِنْ تَكُ مِنْ بَعْدَ ذَا اَنِّي تُرَى
صِرَتْ.. وَالشَّمْسُ ضِيَاءً وَ سَنَا..
كَانَ مِنْكَ زَاهِيًا يَأْتِلِقُ
..وَدَّ أَنْ يَتَّبِعَ مَوْكِبًا..
رَكَضَ سَرْعَانِ.. وَفَقَ الْمَشْرِبِ..
طَرَفَ الْمَشْرِقِ.. كَالْمَاءِ جَرَى..
بِالطَّرِيقِ لِلْحَمِيرِ وَ الْمُهَانِ
كَنْتُ فَالْعَارُ لَكَ هَذَا يَصِيرُ^(۱)
غَيْرَ ذِي الْخَمْسِ الْحَوَّاسِ مِنْ بَدَتْ
.. لَهُمَا الْفَارِقُ كَثُرَ بِالْقِيَاسِ..
كُلُّ أَهْلِ الْمَحْشَرِ.. الْخَرَقُ اتَّسَعَ..
مِثْلَ حِسِّ الذَّهَبِ.. أَوْ يَنْظُرُونَ..

(۱) نسخه ثانیة - فحواس خمس للروح هدت -

- (۱) مطلع شمس آ اگر اسکندری
(۲) بعد از آن هر جا روی مشرق شود
(۳) حس خفاشت سوی مغرب دوان
(۴) راه حس راه خرائس ای سوار
(۵) پنج حسی هست جزاین پنج حس
(۶) اندر آن بازار کاهل محشرند
- بعد از این هر جا روی نیلوفری (۱)
شرقها بر مغرب عاشق شود
حس در پاشت سوی مشرق روان
ای خران را تو مزاحم شرم دار
آن چو ز سرخ وین حسها چو مس
حس مس را چون حس زر کی خرند

(۱) نام ذوالقرنین در سوره کهف از قرآن آمده برخی از مورخین او را همان اسکندر مقدونی میدانند ابوریحان بیرونی در صفحه ۳ - ۴ اختلاف متقدمین را در باره ذوالقرنین ذکر کرده است -

- (۱) حَسُّ ذِي الْأَبْدَانِ قُوَّةَ الظُّلْمَةِ
حَسُّ ذِي الرُّوحِ مِنَ الشَّمْسِ أَكْلٌ
(۲) أَنْتَ يَا مَنْ سَوَّقَ رَحْلَ الْحَوَاسِ
كُنْ كَمُوسَى يَدُكَ مِنْ جَمِيكَ
(۳) أَنْتَ يَا مَنْ قَدْ غَدَتِ مِنْهُ الصِّفَاتُ
مَعَ أَنَّ الشَّمْسَ ذِي شَمْسِ الْفَلَكَ
(۴) طَوْرًا الشَّمْسُ تَكُونُ آخِرًا
جَبَلٍ قَافٍ تَصِيرُ مَرَّةً
- أَكْلٌ .. رَهْنٌ شُرُورِ جَمَّةٍ ..
.. قُوَّتُهُ النُّورُ مِنَ النُّورِ حَصْلٌ ..
جَانِبِ الْغَيْبِ .. عَدَاهُ إِلَّا لِتِبَاسٍ .. (۱)
إِخْرَجَ .. إِظْهَرُ مَا لَكَ مِنْ رَبِّكَ ..
شَمْسَ عِرْفَانٍ .. وَنَبْرَاسَ الْحَيَاتِ .. (۲)
قَيَّدَ وَصْفٍ وَاحِدٍ .. تُجَلِّي الْحَلَاكَ ..
بَحْرًا الْفَيَاضَ مَدًّا الْأَبْحَارَ
مَرَّةً الْعَنْقَاءَ عَزَّتْ نُذْرَةً

(۱) ظاهر الترجمة لهذا البيت يقضى ان الخطاب مع الانسان الكامل و المرشد وهو موقوف على القول بان المراد من الحواس الحواس الروحية لا الظاهرية و يمكن ان يكون الخطاب على سبيل النجوى ومع الحق تعالى نفسه و معناه يا من سوق رحل الحواس نحو الغيب و اطلع عباده على الضماير بهذه الحواس تلتطف على و افتح كما تلتطف و فتحت على موسى بموهبة اليد البيضاء التي تحل عقد الامور و تكون ترجمة المصراع الثاني - فكموسى اليد لى من جيبا اخرج اظهر ما بى من حيبا

(۲) اى ان دوران هذه الشمس مربوط و مقيد بصفة واحدة و هى الانارة و هى لا تزيل الا الظلمة المحسوسة و اما انت يا شمس المعرفة موصوف بجمع الاوصاف الالهية -

- (۱) حس ابدان قوت ظلمت میخورد
(۲) ای بیرده رخت حسها سوى غیب
(۳) ای صفات آفتاب معرفت
(۴) گاه خورشید و گهی دریا شوی
- حس جان از آفتابی میچرد
دست چون موسی برون آورز جیب (۱)
و آفتاب چرخ بند يك صفت (۲)
گاه کوه قاف گه عنقا شوی (۳)

(۱) بشرح عربی بالا و شرح بحر العلوم صفحه ۶ جزء دوم رجوع کنید - (۲) خطاب در این ابیات بذات حق است و برخی گویند خطاب بانسان کامل است - (۳) یعنی مانند کوه قاف در استقرار و مانند عنقا در بی نشانی -

- (۱) أَنْتَ فِي ذَاتِكَ لَا هَذَا وَلَا
أَنْتَ يَا مَنْ عَنْ كَثِيرٍ لِلْكَثِيرِ
(۲) فَمَعَ عِلْمٍ وَ عَقْلٍ بِالرَّفِيقِ
مَعَ مَنْ لِلتُّرْكِ وَالْعَرَبِ نُسَبُ
(۳) مِنْكَ يَا مَنْ مَالَهُ نَقْشٌ وَحَدٌ
حَارٌّ مَنْ قَدْ شَبَّهَ أَوْ وَحَدًا
ذَكَ .. قُدِّسَتْ مَقَامًا وَ عَلَا ..
وَعَلَى الْأَوْهَامِ زَادَ بِالْخَطِيرِ
كَانَتْ الرُّوحُ وَ لِلْمَعْنَى الصِّدِّيقُ (۱)
أَيُّ شُغْلٍ كَانَ لِلرُّوحِ أَجِبْ
مَعَ كَمْ مِنْ صُورٍ كَثُرَ تَعَدُّ (۲)
.. وَ بِكَ الْعُمَرُ الْإِنْسَانِ رَدَدًا ..

(۱) ایها العاشق روحنا اللتی هی الروح الانسانی و الامر الالهی مع العلم و العقل مصاحبة و باللغات مألوفة و أرواح اللتی هی النفحة الربانیة ای مصلحة لها مع معرفة اللغات للترکی و الفارسی و العربی - (۲) المراد من اللذی فی ذاته بلا نقش ذات الاحدیة و المراد من الصور الکثیرة الاسماء و الصفات و الشئون و التجلیات المتنوعة و المشبه نوعان صوری و معنوی فالصوری هو اللذی یطلق علی جناب الحق جسمًا فمنهم من قال جوهر و منهم من قال عرض و منهم من قال الایات المتشابهات مثل ید الله فوق یدیه و خلقت یدیه و الرحمن علی العرش استوی و امثالها اعتقدوا بظواهرها و اثبتوا للحق تعالی مکانا و جوارح و اعضاء و المشبه المعنوی هو اللذی یزده الحق جل و علا بحسب الظاهر بالقول و بحسب الباطن و من عدم یقینه یفهم ان الحق خارج عن هذه الاشیاء او داخلها و یعتقد انه فی العرش او الكرسي فیزده عن السفل و الارض فمن حیث مناسبة اعتقادهم جعلوا لها مجعولا فصار المشبه مشبهاً معنویاً و اما الموحدون فهم اللذین یعلمون ان جمیع الاشیاء مظاهر الحق و لا یرون غیر الموجود المطلق لكن الحق جل و علا کلما تجلی بالوحدة المطلقة للمشبیهین یجعل المشبه موحدًا و هذه هی المعرفة -

- (۱) تو نه این باشی نه آن در ذات خویش
(۲) روح با علم است و با عقل است یار
(۳) از توالی بی نقش با چندین صور
ای فزون از و همها و از بیش بیش
روح را با تازی و ترکی چه کار (۱)
هم مشبه هم موحد خیره سر (۲)

(۱) همین معنی را در غزلیات شمس نیز یاد کرده اند :

- آن سرخ قسائی که چومه یار بر آمد
و ان ترک که پیرار بیغماش بدیدی
آن یار همانست اگر یار دگر شد
(۲) برخی از شراح گویند مراد از موحد گوینده بـ وحدت وجود است که عقیده غالب متصوفه باشد و خیره شدن مشبه اشاره بحیرة مذمومه است که از تعارض انظار پیدا است و خیره شدن موحد اشاره بحیرت محموده است که از توالی تجلیات پیدا است و مقصود از مصراع اول آنست که ذات حق تعالی با اینکه وجود مطلق و منزّه است از همه تقیدات و تعینات باز هم نمایان است بچندین صور از اسماء و صفات متضاده میباشد یعنی او منزّه در عین تشبیه و مشبه در عین تنزیه و هر یکی منافی دیگری نیست -

- (۱) رَبِّمَا مِّنْ شَبَهٍ مِّنْ وَحْدًا
رَبِّمَا مِّنْ وَحْدٍ مِّنْهُ الصُّورُ
(۲) لَكَ حِمْنًا آخِرًا قَالَ أَبَا
(يَا صَغِيرَ السِّنِّ يَا رَطْبَ الْبَدَنِ
(۳) رَبِّمَا النَّقْشَ لَهُ قَدْ خَرَّبَا
أَنْ إِلَى تَنْزِيهِهِ مَحْجُوبٌ لَهُ
صَيْرَ .. التَّشْبِيهِ عَنْهُ بَدَأَ .. (۱)
لِلْمَطَرِ يَقْطَعَتْ فِيهَا اسْتَقَرَّ
حَسَنٍ .. مِنْ سُكْرِهِ فِيكَ صَبَا ..
يَا قَرِيبَ الْعَهْدِ مِنْ شَرْبِ اللَّبَنِ (۲)
.. إِذْ إِلَى رُوحِهِ دَوْمًا حَبِيبًا .. (۳)
يَذْهَبُ .. فَهُوَ الْهَوَىٰ وَالْوَلَاةُ ..

(۱) ای بجعل فی بعض تجلیه للمثبه بالوحدة المطلقة موحدًا وفي بعض يتجلى للموحد من حيث الظاهر والصور فالصور الملتی يتجلى الله بها تقطع طريقه وتمنع ترقیه - (۲) هذا البيت من غزل مسطور فی دیوانه - یا غزال بین غزلان الیمن انت عینی انت روحی فی البدن یا صغیر السن یا رطب البدن یا قریب العهد من شرب اللبن صح عند الناس انی عاشق غیر ان لم يعرفوا عشقی لمن روحه روحی وروحی روحه من رأى روحین عاشا فی البدن اقطعوا وصلی وان شتمتم صلوا کل شیئی منکم عندی حسن یوسفی الوجه ترکی القفا دبلمی الخدر رومی الذقن قال فی النهج یمکن ان ابوالحسن اسم الحسن حسام الدین وحضرة مولانا ابوه الحقیقی او ابوالحسن صاحب الفعل الحسن او العقل الحسن او الخلق الحسن وقال بحر العلوم فی شرحه الفارسی ابوالحسن کنیة حضرت علی بن ابیطالب (ع) و هو رأس العرفاء او ان ابوالحسن کنیة لمطلق العرفاء او ان المراد من قوله ابوالحسن ابوالحسن الاشعری الغالی بالتنزیه للتجرد او انه الغایة لكل منزله والمراد من رطب البدن و صغیر السن وغیرها مطلق صفات التشبیه لخصوص واحدة منها - (۳) ای بفعل ابوالحسن خراب نقش وجوده لاجل تنزیهه المحبوب الحقیقی (جانان) لانه اذا لم یخرب نقش وجوده الموهومی لا یخلو من التشبیه والتقید فلا یمکن العارف کمالا حتی یجمع بین التنزیه والتشبیه فی محل بنزهه وفي محل يشبهه قال الله تعالی لیس کمثله شیئی تنزیهه وهوالمسیع البصیر تشبیهه -

- (۱) که مشبه را موحد میکند گه موحد را صوره میزند (۱)
(۲) که ترا گوید زمستی بوالحسن یا صغیر السن یا رطب البدن (۲)
(۳) گاه نقش خویش ویران میکند از بی تنزیه جانان میکند

(۱) باین معنی که مشبه گاهی عملی ازاعمال نیک قبول نموده و چشم بصیرت او را بینا میسازد و گاهی هم صور راه موحد را میزند و مانع پیشرفت او میشود چنانکه حق را در صور جمیله مشاهده نماید و براین صورت توقف کند - (۲) احتمال مقصود از (ابوالحسن) در شرح عربی اجمالاً ذکر شده و برای تفصیل بصفحه ۹ و ۱۰ ج ۲ شرح بحر العلوم نیز رجوع نمائید -

- (۱) إِنْ عَيْنَ الْحِسِّ صَارَتْ بِالْمَثَلِ
إِنْ عَيْنَ الْعَقْلِ كَانَتْ بِالْوَصَالِ
(۲) سُخْرَةً لِلْحِسِّ أَهْلُ الْإِعْتِزَالِ
مِنْ ضَلَالٍ لَوْ كَانُوا السَّنَةِ
(۳) كُلُّ مَنْ لِلْحِسِّ قَوْلًا ذَهَبًا
هَبَّ هُوَ السَّنِيُّ جَهْلًا حَسْبًا
(۴) كُلُّ مَنْ كَانَ عَيْنَ الْحِسِّ خَرَجَ
هُوَ أَهْلُ الْعَقْلِ أَهْلُ النَّظَرِ
(۵) لَوْ رَأَى الْحِسُّ الْمَذِيَّ الْمُشْتَرَكَا
فَإِذَا حَقَّ لِيُورِ وَ حِمَارُ
(۶) لَوْ لَكَ مَا كَانَ حِسُّ آخَرُ
غَيْرَ حِسِّ الْحَيَوَانِ خَرَجَا
- عَيْنَ مَنْ فِي الْمَذْهَبِ كَانَ أَعْتَزَلَ
سَفَرَةً سَنِيةً تَرْنُو الْجَلَالَ
نَفَوُ الرُّوْيَةِ عَدُوَهَا الْمَعَالِ (۱)
نَفْسُهُمْ عَدُوًّا هَوَوُفِي الْمِحْنَةِ
فَهُوَ مِمَّنْ لِإِعْتِزَالِ نَسْبًا
نَفْسُهُ لِلْأَجْنَبِيِّ نَسْبًا
هُوَ سَنِيٌّ وَ لِلْحَقِّ عَرَجٌ
حَسَنُ التَّدْقِيقِ سَامِي الْأَثَرِ
كَانَ وَ الْحَيَوَانِ عَمَّ الْمَلِكَا
أَنْ يَرَى اللَّهَ بِعَيْنَيْهِ جِهَارًا
بِهِ لِلْمَحْجُوبِ أَنْتَ نَاطِرُ
عَنْ هَوَاءِ لِلْمُغْيُوبِ عَرَجَا (۲)

(۱) ظاهر الاصل يدل على ان المعتزلة من اهل السنة مع انهم ينفقون على اهل السنة وليسوا منهم
والمراد منه ما هو مذکور فی الترجمة (۲) نسخة ثانية - به للمحجوب -

- (۱) چشم حس را هست مذهب اعتزال
(۲) سخره حس اند اهل اعتزال
(۳) هر که در حس مانند او معتزلی است
(۴) هر که بیرون شد ز حس سنی وی است
(۵) گر بدیدی حس حیوان شاه را
(۶) گر نبودی حس دیگر مر ترا
- دیده عقل است سنی در وصال
خویش را سنی نمایند از ضلال
گرچه گوید سنیم از جاهلی است
اهل بینش اهل عقل و خوش بی است
بس بدیدی گاو و خر الله را
جز حس حیوان زیرون هوا

(۱) مراد از مصراع دوم چنانچه در ترجمه آن ذکر شده آنست هرگاه سخره حس که
معتزله باشند دعوی سنیت کنند از گمراهی ایشان است برای اینکه قائل برؤیت نیستند پس چگونه
سنی باشند .

- (۱) فَبَنُوا آدَمَ كَيْفَ كَرَّمُوا
وَمَتَّى بِالْإِحْسَنِ هَذَا الْمَشْتَرِكُ
عَنْ سِوَاهُمْ.. وَلَمَّا ذَاقَدِ مَوًّا.. (۱)
مَحْرَمًا كَانَ.. وَلَوْ عُمَرًا سَلَكَ..
(۲) قَوْلِكَ يَا مَنْ هُوَ مَا صُورًا
أَوْ هُوَ صُورٌ.. مَا أَنْ عَبْرًا.. (۲)
بِاطِلًا جَاءَ لِأَنَّ مِنْ صُورَةٍ
مَا ذَهَبَتْ.. وَ يَلِكُ بِالْمَرَّةِ..

(۱) المراد من الحس المشترك هنا اللذى يشترك به مع الحيوان من الحواس الظاهرة و ليس المراد به الحس المشترك اللذى هو أ حد الحواس الخمسة الباطنة التى اولها الحس المشترك و القوة الواهية و القوة المفكرة و الخيالية و القوة الحافظة فانه ليس للحيوان من هذه الحواس الخمسة الباطنة نصيب و متى يشترك بها مع الانسان او يكون محرماً (۲) المراد من (يامن هو ما صوراً) مرتبة الاحدية يعنى الذات الالهية لامن حيث انها صورت بالبناء للمجهول او تصورت بل من حيث هى مبرأة و منزهة و المراد من (او هو قد صوراً) مرتبة الواحدية فان الذات الالهية فى هذه المرتبة متصفة بجميع الصفات الالهية و مصورة و متصفة بالاسماء و الصفات و أطلق الصورة على الله عند المشايخ الصوفية و الكلامية جائز و ورد فى لسان الشرع ان الله تعالى خلق آدم على صورته اى اسمائه و صفاته - و يكن ان يقال المراد من قوله (نامصور) فى الاصل اى الحق من حيث انه غير مشهود و المراد من (مصور) فيه الانبياء و الاولياء او صورة جميع الاشياء - و المعنى على الوجه الاول يا سالك انت من الذات الغير المصورة او من الاسماء و الصفات المصورة و على الوجه الثانى قولك عن ذات الله تعالى الغير المصورة او الانبياء و الاولياء المصورين أتى باطلا و بلامعنى قبل ان تذهب من الصورة و قبل ان تخلص من البشرية و الحيوانية لا يليق بك ان تبحث عن ذات الله تعالى لان اسير الحس فى الدنيا لا يكون له خبر عن المشاهدة و هذا كله جواب للمعتزلة لانهم قالوا رؤية غير المصور لا تتصور ..

(۱) پس بنی آدم مکرم کی بدی کی به حس مشترک محرم شدى

(۲) نا مصور یا مصور گفتنت باطل آمد فی زصورت رفتنت (۱)

(۱) شراح در نسخه مصرع اول اين بيت اختلاف دارند گروهى ازايشان دو كلمه (نامصور يا مصور) بصيغه اسم مفعول و كلمه (يا) با ياء دو نقطه خوانند چنانچه ترجمه شده است و برخى هر دو كلمه را برصيغه اسم فاعل ميدانند و شيخ افضل از آنها گفته كلمه (يا) با ياء يك نقطه خوانده ميشود و در نظر نگارنده نسخه صحيح آنست كه ترجمه شده است براى يافتن اختلاف بصفحه ۱۱ و ۱۲ ج ۲ بشرح بحر العلوم نيز رجوع شود

- (۱) قَوْلُكَ يَا مَنْ هُوَ مَا صُورًا
فِي أَمَامٍ ذَلِكَ مَنْ كَلَّا لَبَابٌ
(۲) إِنْ تَكْ أَعْمَى عَلَى الْأَعْمَى أَبَدٌ
وَ إِذَا مَا ارْتَفَعَ عَنْكَ الْحَرَجُ
(۳) لِسُتُورِ الْعَيْنِ بِالصَّبْرِ الدَّوَاءُ
يُحْرِقُ حِينًا وَ حِينًا يَعْمَلُ
(۴) فَمِرَاتُ الْقَلْبِ إِنْ تَطْهَرُوا إِنْ
كَمْ نَقُوشٍ تَنْظُرُ فِي كُلِّ حِينٍ
(۵) تَنْظُرُ النِّقْشَ مَعَ نَقَاشِهِ
- أَوْ هُوَ صُورٌ كَيْفَ عُبْرًا (۱)
خَارِجًا مِنْ جِلْدِهِ صَحَّ الْخِطَابُ..
لَمْ يَكْ مِنْ حَرَجٍ ضَلَّ رَشْدُ
رُحْ فَإِنَّ الصَّبْرَ مِفْتَاحُ الْفَرَجِ
فِيهِ الْبَرُّ يَجِيءُ وَ الشِّفَاءُ
شَرَحَ صَدْرَ مَا يَشَاءُ يَفْعَلُ
تَصْفُو مِنْ كُلِّ كَشْفٍ وَدَرِنَ
خَرَجَتْ بِالْبَتِّ مِنْ مَاءٍ وَطِينِ
وَ فِرَاشِ الْمَلِكِ مَعَ فِرَاشِهِ (۲)

(۱) ای الذات الغير المصورة والاسماء والصفات المصورة او الانبياء والاولياء والاشياء الغير المتناهية قدام علم ذاك و قدام شهود نظر قلب ذاك الذي لقي مرتبة لب لباب المعنوی و نسلخ من قشور العلم الجزئية ومن قشور وفهم الادراك الصوري و خرج من الصورة الى المعنى و اخذ العلم والعرفان من الحق تعالى - ثم شرع في بيان مشاهدة الحق تعالى انها لا تحصل الا بالرياضة والعبادة فقال (گر تو کوری نیست بر اعمی حرج) (۲) المراد من الفراش الحق تعالى والمراد من فرش الدولة والملك امران ارض الجنة و ارض الحقيقة و يقال لها عالم المثال ..

کوهمه مغزست و بیرون شد ز پوست
ورنه رو کالصبر مفتاح الفرج
هم بسوزد هم بسازد شرح صدر
نقشها بینی بیرون از آب و خاک
فرش دولت را وهم فراش را

(۱) نا مصور یا مصور پیش اوست
(۲) گر تو کوری نیست بر اعمی حرج
(۳) پرده های دیده را داروی صبر
(۴) آینه دل چون شود صافی و پاک
(۵) هم به بینی نقش و هم نقاش را

- (۱) فَخَيَّلَا أَذَلِّي جَاءَ الْخِيَالُ
وَأَنْ صُورَتَهُ مَعْنَاهُ كَانَ
(۲) أَشْكُرُ اللَّهَ هُوَ لَمَّا ظَهَرَ
مَا رَأَى قَطُّ خِيَالُ نَفْسِهِ
(۳) خَطَفَ قَلْبِي تُرَابُ الْعَتَبَةِ
وَالْتُرَابُ فَوْقَ وَجْهِ مَنْ صَبَرَ
(۴) قُلْتُ لَوْ كُنْتُ جَمِيلاً فَأَنَا
بِسَوَاهِ ضِحْكٍ دَوْمًا عَلَيَّ
(۵) وَ لَنَا الْحِيلَةُ أَنْ نَحْنُ لَنَا
هَلْ نَلِيقُ لَهُ أَوْ لَسْنَا نَلِيقُ
- مِنْ حَبِيبِي .. وَحَظَوْتُ بِالْجَمَالِ ..
كَاسِرًا لِلْوَثَنِ بِالسَّعْدِ بَانَ (۱)
فِي الْخِيَالِ لَهُ مَا الرُّوحُ نَظَرَ
غَفَلَ عَنْهُ .. أَنْمَحَى فِي شَمْسِهِ ..
لَكَ الْوَي فِي فَنَّاكَ الرَّقَبَةُ
عَنْ تُرَابٍ لَكَ أَوْ غَضَّ الْبَصَرُ
أَقْبَلَ ذَامِنُهُ رَهْنًا لِلْمَهْنَا
أَنَا ذُو الْوَجْهِ الْقَبِيحِ أَزْدَدْتُ غِيً
نَنْظُرُ الطَّاقَةَ وَ الْعَزَمَ بِنَا
.. وَسَوَى ذَاكَ لَنَا كَانَ حَقِيقُ ..

(۱) ای خیال حبیبی و هو الحق تعالی آتی لی کالخیل و المراد من قوله ظاهره کالصورة و معناه کاسراً للصورة ان خیال الحبيب ولو کان فی القلب کالصنم صورة ولكن هو نفسه یکسر الاصنام و يمكن ان يقال ان المراد من العیب الشیخ المرشد ..

- (۱) چون خلیل آمد خیال یار من
(۲) شکر یزدان را که او چون شد پدید
(۳) خاک درگاهت دلم را میفریفت
(۴) گفتم از خوبم پذیرم این ازو
(۵) چاره آن باشد که خود را بنگیرم
- صورت او بت معنی او بت شکن (۱)
در خیالش جان خیال خود ندید
خاک بروی کوز خاکت می شکفت (۲)
ورنه خود خندید بر من زشت رو
در خور آنیم یا نادر خوریم

(۱) این بیت و ابیات بعد در حقیقت مضمون حدیث معروف میباشد (الاحسان ان تعبد الله کانک تراه فان لم تکن تره فانه یراک) علمای متصوفه لفظ (تکن) را در این مورد بمعنی کان تامه و جزای شرط لفظ (تراه) می پندارند یعنی اگر نباشی و فناشوی او را می بینی زیرا که او می بیند ترا و بظواهر این بیت به بیت پیش (هم به بینی نقش و هم نقاش را) پیوسته میباشد ولی جمعی از شراح این بیت و ابیات بعد مربوط به بیت سابق (یارا آئینه است جان را در حزن) میدانند بشرح عربی بالا نیز رجوع نمایند -
(۲) شکفتن بمعنی صبر کردن و شکستن و شکیب و شکیبائی و شکبیا از همین ماده مشتق شده است

- (۱) فَجَمِيلًا هُوَ كَانَ وَ الْجَمَالَ
وَمَتَى اخْتَارَ الشَّبَابُ النَّصْرُ
(۲) فَلَمَنْ بِالطَّبَعِ كُنَّ الطَّيِّبَاتُ
فَيَقِينًا ذَا وَصَدَقًا كِتَبًا
(۳) طَيِّبٌ لِلطَّيِّبِ قَدْ جَذَبَا
اقْرَأِ الْآيَةَ فِي الذِّكْرِ الْمُمِينِ
(۴) فَيُكَلِّ شَيْءٌ إِنْ أَنْتَ نَظَرْتَ
مَعَ جِنْسٍ لَهُ سَيْرًا مَعْنَوِي
(۵) كُلُّ شَيْءٍ فِي الدُّنَا شَيْئًا جَذَبَ
حَرُّ الْحَرِّ وَ بَرْدُ جَذَبَا
(۶) إِنْ نَوْعَ الْبَاطِلِ لِلْبَاطِلِينَ
جَذَبَ الْبَاقِينَ أَهْلَ الرَّشْدِ
- حَبَّ .. مَنْ جَلَّ لَهُ رَاقُ الْجَلَالِ ..
شَائِبًا هَمًّا وَ مِنْهُ يَحْضُرُ
قُلْ هِيَ لِلطَّيِّبِينَ بِالصِّفَاتِ
طَيِّبٌ لِلطَّيِّبِ قَدْ جَذَبَا
أَدْرِ هَذَا الْجِنْسُ جِنْسًا جَلْبَا
طَيِّبَاتٌ خُلِقَتْ لِلطَّيِّبِينَ
.. وَلَهُ بِالْكُنْهِ فِي الْخَلْقِ فَكَرَتْ ..
عَمَلٌ سَارَ عَلَى نَهْجِ سَوِيٍّ
وَ إِلَى نَفْسِهِ جَرَّ وَ جَلَبَ
بَرْدًا .. الْجِنْسُ لِحِجْسٍ ذَهَبَا ..
جَذَبَ مَا جَرَّ غَيْرَ الْغَافِلِينَ (۱)
.. وَ عَلَى ذَلِكَ قِسْ وَ اعْتَقِدْ ..

(۱) المراد من الباقيات الباقيات الصالحات قال الله تعالى والباقيات الصالحات خير عند ربك وبقي

کی جوان نو گزیند پیر زال
خوب‌خوبی را کند جذب این یقین
طیبات و طیبین بروی بخوان
میکند با جنس سیری معنوی
گرم گرمی را کشید و سرد سرد
باقیان را میکشد اهل رشد

(۱) او جمیل است و محبوب للجمال
(۲) طیبات از بهر که للطیبین
(۲) خوب‌خوبی را کشد جذب این بدان
(۴) در هر آن چیزی که تو ناظر شوی
(۵) در جهان هر چیز چیزی جذب کرد
(۶) قسم باطل باطلان را میکشد

- (۱) جَذَبَ أَهْلَ النَّارِ أَهْلَ النَّارِ لَا
 إِنْ أَهْلَ النَّورِ أَهْلَ النَّورِ قَدْ
 (۲) طَلَبَ الصَّافِينَ صَافٍ وَ جَذَبَ
 (۳) وَ كَذَا الزَّيْجُ لَزِيْجٍ بِالْإِيفَاقِ
 أَيْضًا الرُّومُ مَعَ الرُّومِ هُمْ
 (۴) عَيْنَكَ لَمَّا سَدَدْتَ الْغَمَّ قَدْ
 إِنْ نُورَ الْعَيْنِ نُورَ الْكُوءَةِ
 (۵) عَيْنَكَ لَمَّا سَدَدْتَ اضْطَرَبْتَ
 لَيْسَ لِلْعَيْنِ وَ لَوْ كَالْذَّرَةِ
 (۶) غَمِّكَ النُّورَ لِعَيْنٍ جَذْبًا
 وَ بِنُورٍ لِلنَّهَارِ تَتَّصِلُ
- مَا سَوَاهُمْ وَ كَذَا قُلُ فِي الْمَلَا
 طَلَبَ وَ الْجِنْسُ بِالْجِنْسِ اتَّحَدَ
 مِثْلَمَا الذَّرْدِيُّ مِنْ شَاهُو جَلَبَ
 صِيْرُوا أَيْضًا لَهُمْ كَانُوا الْوِفَاقِ
 قَرِنُوا وَ الشُّغْلُ كَانَ لَهُمْ
 وَ جَدْتُ لَمْ تَرَ نُورًا وَ رَشَدُ
 طَلَبَ هَلْ صَبَرَ فِي بُرْهَةِ
 رُوْحَكَ لِلْحَزَنِ كَمْ قُرْبَتْ
 طَاقَةُ عَنْ وَصَلِ نُورِ الْكُوءَةِ
 كَيْ بِدَالِغِمْ تَجِدُ طَلِبًا
 وَ لَمَّا كَانَ لَهَا جِنْسًا تَصِلُ

- (۱) ناریان مر ناریان را جاذبند
 (۲) صافیان هم صافیان طالب شوند
 (۳) زنگ راهم زنگیان باشند یار
 (۴) چشم چون بستی ترا تاسه گرفت
 (۵) چشم چون بستی ترا جان کنده نیست
 (۶) تاسه تو جذب نور چشم بود
- نوریان مر نوریان را طالبند
 درد راهم تیرگان جاذب شوند
 روم را با رومیان افتاد کار
 نور چشم از نور روزن کی شکفت (۱)
 چشم را از نور روزن صبر نیست
 تا به پیوندد بنور روز زود

(۱) عقیده مولانا بر بودن جذب و کشش در همگی ذرات موجودات جهان است و در این بیت همان جذب و کشش را بیان میفرماید و تاسه در لغت بمعنی اضطراب و آشفته گی آمده است -

- (۱) فَإِذَا الْغَمُّ رَأَتْ عَيْنَ لَكَ
إِدْرِ أَنْ الْعَيْنَ لِلْقَلْبِ سَدَّتْ
(۲) ذَاتَقَاضِي ذَيْنِكَ الْعَيْنَيْنِ مَنْ
مَنْ هُمَا دَوْمًا بِجِدٍّ وَ مِرَاسٍ
(۳) إِذَا فِرَاقُ ذَيْنِكَ النُّورَيْنِ مِنْ
تَفْتَحُ عَيْنَيْكَ وَ النُّورَ تَرَى
(۴) فِفِرَاقُ ذَيْنِكَ النُّورَيْنِ مَنْ
جَلَبَ حُزْنًا فَمَا تَقْدَرُ أَنْتَ
(۵) فَإِذَا مَا هُوَ لِي قَدْ طَلَبَا
هَلْ أَلِيقُ جَذْبَهُ أَمْ لَا أَنَا
- فَتَبَحَّتْ وَالْحَزَنُ بَانَ بِكَ
فَلَهَا أَفْتَحَ يَذْهَبُ غَمٌّ وَجَدَتْ (۱)
عَرَفَا الْقَلْبَ لَكَ جَرًّا الْحَزَنُ (۲)
لِلضِيَاءِ طَلَبَا لَا فِي قِيَاسٍ
لَا ثُبَاتَ لَهُمَا جَرًّا الْحَزَنُ (۳)
.. بِهِ تُجَلِّي الْقَلْبَ مِنْ حُزْنٍ طَرَى ..
بَقِيَا دَوْمًا وَ جَلَيْنَا الْحَزَنُ (۴)
لَهُمَا أَحْفَظَ بِهِمَا الرُّشْدَ غَنِمْتَ
أَنْظُرْ حِينًا وَ أَرَعَى الْأَدْبَا
بِالْقَبِيحِ الصُّورَةَ حَقِّي الْخَنَا

(۱) ای ان حصل لك غم وعینک مفتوحة فاعلم انک ربطت عین القلب فامتحنها بالرياضة لتخلص من الغم (۲) ای ان الغم والحزن اللذی فی قلبک أتى من تقاضی عین قلبک لنور فان عینی القلب تطلبان ضیاء بلا قیاس وذاك الضیاء نور الله تعالی فاذا وجدته عین القلب خلص القلب من ظلمة الغم (۳) ای اذا كانت فراق ذینک النورین وهما نور العین ونور النهار اللذی هما بالاثبات وحصل لك غم فلم تصبر فتحت عینک ووصل نور عینک لنور الکوة (۴) ای اذا کان کذا الان ذانک النوران وهما نور العینین ای عین العقل وعین القلب فراقهما مثل الاول یأتی بالغم حافظ علیهما

- (۱) چشم باز ارتاسه گیرد مر ترا
(۲) آن تقاضای دو چشم دل شناس
(۳) چون فراق آن دو نور بی ثبات
(۴) پس فراق آن دو نور پایدار
(۵) اوچو میخواند مرا من بنگرم
- دان که چشم دل به بستی برگشا
کوهمی جوید ضیاء بی قیاس
تاسه آوردت گشادی چشمهات (۱)
تاسه می آرد مر آن را پاسدار
لائق جذبیم و یا بد بیکرم

- (۱) لَوْ لَطِيفٌ حَسَنٌ صَفَوْا مَلِيحٌ
سَخِرَ فِيهِ وَ هُزُوا وَ هَزَلُ
(۲) وَ مَتَى أَنْظُرُ نَقْشِي يَا عَجَبُ
أَيُّ لَوْنٍ هَلْ هُوَ مِثْلُ النَّهَارِ
(۳) نَقْشَ رُوحِي أَفْخَصَ لَا غَيْرَهَا
أَبَدًا لَا يَظْهَرُ مِنْ أَحَدٍ
(۴) قُلْتُ أَصَحَّ آخِرَ الْأُمِّمِرَاتِ
لِيرَى فِي وَجْهِهَا كُلُّ أَحَدٍ
(۵) إِنْ مِرَاتِ الْحَدِيدِ لِلْمُقْشُورِ
لَكِنْ الْمِرَاتِ لِلْسِيمَا الَّتِي
(۶) وَ مِرَاتِ الرُّوحِ لَيْسَتْ بِالْجَلَالِ
وَ جِهَ ذِيكَ الْحَبِيبِ الْفَرْدِ مَنْ
- سَارَ فِي خَلْفِ دَمِيمٍ وَ قَبِيحٍ
لَا يَجِدُ مَعَهُ ذَاكَ فَعَلُ
.. وَ أَرَى اللَّوْنَ لِي لَمَّا انْجَبُ .. (۱)
أَوْ هُوَ كَاللَّيْلِ .. يُجْلِي لِي السِّتَارَ ..
.. أَتَحَرَّى خَيْرَهَا أَمْ شَرَّهَا .. (۲)
نَقْشِي هَيْهَاتَ حَتَّى الْأَبَدِ
لَمْ كَانَتْ وَ تَجَلَّتْ بِالصِّفَاتِ
أَيُّ شَيْءٍ هُوَ مَنْ ذَا مَا وَجَدُ
كَدَرَتْ صَدَاءَ بِالسَّيْرِ تَبُورُ
هِيَ لِلرُّوحِ غَلَتْ بِالْقِيَمَةِ
غَيْرَ وَجْهِ الْحَبِيبِ ذِي الْجَمَالِ
كَانَ مِنْ تِلْكَ الدِّيَارِ وَ فَتَنَ

(۱) ای بالله العجب متی اری وجهی ای متی اصل الی المرات الالهیه وانظر هل انا مقبول ام مردود

(۲) وفی هذا البیت اعلام بان المرشد یقفو اثر مریدیه -

- (۱) گر لطیفی زشت را در پی کند
(۲) کی به بینم نقش خود را ای عجب
(۳) نقش جان خویش می جستم بسی
(۴) گفتم آخر آئنه از بهر چیست
(۵) آئنه آهن برای پوستهاست
(۶) آئنه جان نیست الا روی یار
- تسخری باشد که او باوی کند
تاچه رنگم همچو روزم یا چو شب
هیچ می نمود نقشم از کسی
تا به بیند هر کسی کوچیست کیست
آئنه سیمای جای سنگین بهاست
روی آن یاری که باشد زان دیار

- (۱) قُلْتُ يَا قَلْبُ هَلُمَّ وَانْهَضِ
سِرُّ إِلَى الْبَحْرِ فَمَا شُغِلَ وَجَدُ
(۲) فِيهِدُ الطَّلَبِ الْعَبْدُ وَصَلْ
وَجَعُ مَرِيْمَ نَحْوِ النَّخْلَةِ
(۳) عَيْنَكَ لَمَّا مِنْ الْقَلْبِ لِيَا
مِائَةَ قَلْبٍ غَدَى أَعْمَى النَّظَرُ
- لِمِرَاتِ الْكُلِّ وَ الْغَيْرِ ارْفُضِ (۱)
لَكَ بِالنَّهْرِ وَ لِلْبَحْرِ اجْتَهِدْ
رَبَّكَ بِالْبَحْرِ وَ الْفَيْضِ اتَّصَلْ (۲)
جَرَّهَا .. يَأْمَنُ سَمَى بِالْخُلَّةِ ..
صَارَتْ الْعَيْنَ بَدَتْ لُطْفًا يَا (۳)
صَارَ غَرَقَ الْعَيْنِ مِنْي وَ الْبَصَرُ

(۱) المراد من مرآت الكل المرشد الذي هو مرآت لاسم الذات الاعظم المستجمع لجميع الصفات
الذي ظهر لله بجميع اسمائه وصفاته (۲) ای من طلب مرآت الكل وهو المرشد وصل الى راحة محله
كما ان الطلق وهو الم الولادة سحب سيدتنا مريم الى النخلة (۳) المراد من العين الاولى في المصراع
عين الباري تعالى او المرشد ومن العين الثانية العين الباصرة نفسها وفي النسخة الثانية تكون العين الثانية
في المصراع الاول من الاصل (ديده شد) المرئي بالعين فان كلمة (ديده) بالفارسية تطلق على المعنيين
ای علی العين وعلی المرئی بالعين - النسخة الثانية

عَيْنَكَ لَمَّا لِي الْقَلْبَ رَأَتْ
مِائَةَ قَلْبٍ عَمَى لَمْ يَبْصُرِ
وَ بِي يَبْصُرُ لَمَّا نَظَرَتْ
صَارَ غَرَقَ الرُّؤْيَا وَالْبَصَرِ

- (۱) گفتم ای دل آینه کل را بجو
(۲) زین طلب بنده بکوی تو رسید
(۳) دیده تو چون دلم را دیده شد
- رو بدریا کار بر ناید ز جو
درد مریم را بخرمابن کشید
صد دل نادیده غرق دیده شد (۱)

(۱) مراد چون مشهودات تو مشهود دل مرا شدند صد دل که نادیده من بوده غرق و محو آن
مشهودات گردید در برخی از نسخ بعد از بیت مذکور این بیت یافته میشود (آئنه کلی برآوردم زدود
دیدم اندر آینه نقش تو بود) شارحی این بیت را از ملحقات دانسته است - دیده بمعنی چشم و آنچه
در چشم درک کنند آمده است و در مصراع اول بمعنی چشم و در مصراع دومین بمعنی آنچه در چشم
درک میشود مراد است .

- (۱) فَمِرَاتِ الْكَلِّ دَوْمًا لِلْأَبَدِ
 قَدْ رَأَيْتُ أَنَا فِي الْعَيْنِ لَكَا
 (۲) قُلْتُ مَهْلًا آخِرَ الْأَمْرِ أَنَا
 فَبِعَيْنَيْهِ الطَّرِيقَ الْوَاضِحَا
 (۳) قَالَ وَهَمِي فَاصْحَ ذِيَاكَ الْخِيَالَ
 ذَاتَكَ أَغْرِفُ مِنْ خِيَالٍ لَكَ لَأَحْ
 (۴) نَقْشِي صَوْتَ بِالْمَحْنِ الْحَسَنِ
 أَنْ أَنَا أَنْتَ وَأَنْتَ أَدْرِ أَنَا
 (۵) فَيَذِي الْعَيْنِ الَّتِي كُنَّ الْأُمُورُ
 فَمَتَى كَانَ الْخِيَالَ وَجَدَا
 أَنَا أَبْصَرْتُكَ إِذْ مَعَكَ اتَّحَدَ (۱)
 نَقْشِي وَالرَّسْمُ لِي بَانَ بِكَ
 قَدْ وَجَدْتُ ذَاتِي نِلْتُ الْمَنَى (۲)
 قَدْ لَقِيتُ وَغَدَوْتُ النَّاجِحَا
 لَكَ كَانَ وَهُوَ قَيْدٌ لِلزَّوَالِ (۳)
 وَافَهُمُ الْفَرْقَ بِحَدِّقٍ وَاتِّضَاحِ
 جَهْرَةً مِنْ عَيْنِكَ مَرَّ الزَّمَنُ
 وَاحِدًا كُنَّا وَلَسْنَا بِشَنَا
 نَوْرَتْ لَأَفِي زَوَالٍ وَ مُرُورُ (۴)
 مِنْ طَرِيقٍ أَوَّلَهَا قَدْ قَصَّدا

(۱) ای بامرات الكل رأیت فی عینک نقشی وشاهدت صورة حقیقتی (۲) المراد من العینین (دردو چشمش) ای عین قوته العلمیة وعین قوته العملیة او عین الباطن وعین الظاهر والمراد من الطريق السراط المستقیم ای وجدت فی عینی المرشد المذكورین طریقاً مضیئاً مستقیماً (۳) ای قال لی وهمی أصبح الصورة الّتی رأيتها لیست هی حقیقه ذاتک بل هی صورة خیالک (۴) ای فی هذه العین المنيرة وهی عین الحق تعالی وبلازوال من الحقائق متى یجد الخیال الیهاطریقاً

- (۱) آینه کلی ترا دیدم ابد
 (۲) گفتم آخر خویش را من یافتم
 (۳) گفتم وهم کان خیال تست هان
 (۴) نقش من از چشم تو آواز داد
 (۵) کاندین چشم منیر بی زوال
 دیدم اندر چشم تو من نقش خود
 دردو چشمش راه روشن یافتم
 ذات خود را از خیال خود بدان
 که منم تو تو منی در اتحاد
 از حقایق راه کی یابد خیال

نَقَشَكَ لَا الْعَيْنَ تِلْكَ اعْتَبِرِ
 كَانَ مَرْدُوداً رَهِيناً لِلزَّوَالِ
 كَحُلِّ عَيْنِيهِ قَيْدَ النَّدَمِ
 ذَاقَ .. وَالْمَاءَ رَأَى لَمَعَ السَّرَابِ ..
 (۱) كَانَ مِنْ جَهْلٍ عَرَاهُ لَا جَرَمَ
 .. مَا لَهُ غَيْرُ الْهَوَى مِنْ تَابِعٍ ..
 وَجَدْتُ مِنْ ذِي الْجَلَالِ بِالْأَثَرِ
 .. ذَا الْخُلُودِ شَأْنُهُ ذَاكَ الزَّوَالِ ..
 شَعْرَةً وَاحِدَةً مِنْ ظَنِكَ
 مِثْلَ يَشْبٍ .. قُدْرُهُ مُحْتَقَرٌ ..
 لَكَ عَنْ يَشْبٍ وَتَدْرِي الْأَجْدَرُ
 كُلَّهُ ابْصُرْتَ زِدْتَ حَذَرُ

(۱) أَنْتَ فِي الْعَيْنَيْنِ لِلْغَيْرِ انْظُرِ
 وَ إِذَا ابْصُرْتَهُ فَادِرِ الْخِيَالِ
 (۲) إِذْ هُوَ كَانَ بِكُحْلِ الْعَدَمِ
 وَمِنْ التَّصْوِيرِ لِابْلِيسَ الشَّرَابِ
 (۳) عَيْنُهُ بَيَّتُ الْخِيَالِ وَالْعَدَمِ
 نَظَرَ الْأَعْدَامَ كُنْهُ الْوَاقِعِ
 (۴) عَيْنِي لَمَّا لَهَا كُحْلُ النَّظَرِ
 فَهِيَ بَيَّتُ الْكُنْهِ لَا بَيَّتُ الْخِيَالِ
 (۵) مَا تَدْوُمُ فِي أَمَامِ عَيْنِكَ
 فِي الْخِيَالِ لَكَ كَانَ الْجَوْهَرُ
 (۶) أَنْتَ فِي وَقْتِ تَمِيزِ الْجَوْهَرِ
 حِينَمَا مِنْكَ الْخِيَالُ عَبْرًا

(۱) ای من هذا السبب يرون المعدوم موجوداً والمراد من المعدوم هنا الدنيا وما فيها ومن الموجود

الآخرة ای يرون الدنيا موجودة والآخرة معدومة -

گر به بینی آن خیالی دان ورد
 باده از تصویر شیطان می چشد
 نیستها را هست بیند لا جرم
 خانه هستی است فی خانه خیال
 در خیالت گوهری باشد چویشم
 کز خیال خود کنی کلی عبر

(۱) در دو چشم غیر بین تو نقش خود
 (۴) زانکه سرمه نیستی در می کشد
 (۳) چشم او خانه خیال است و عدم
 (۴) چشم من چون سرمه دید از ذوالجلال
 (۵) تایکی مو باشد از تو پیش چشم
 (۶) یشم را آنکه شناسی از گهر

(۱) قِصَّةٌ وَاحِدَةٌ مِنْي أَسْمَعُ
كَيْ يَذَا مِنْ دُونِ رَبِّهِ وَالتَّبَاسُ
أَيُّهَا النِّقَادُ لِلْحَقِّ أَطْلَعُ
لَكَ يَمْتَازُ الْعِيَانُ عَنْ قِيَاسُ

ظن ذلك الشخص في عهد عمر خياله هلالا

(۲) إِذْ هِلَالُ الصَّوْمِ فِي عَهْدِ عُمَرَ
نَفَرَ لِلْجَبَلِ قَدْ رَكُضًا
فَوْقَ رَأْسِ جَبَلٍ لَيْلًا ظَهَرَ
.. لِيَرَاهُ الْأَجْرَ يَبْغِي غَرَضًا ..
(۳) كَيْ هِلَالُ الصَّوْمِ فَالًا لَهُمْ
ذَلِكَ الْوَاحِدُ قَالَ يَا عُمَرَ
يَجْعَلُونَ الْحِظَّ يَدْرُونَ هُمْ
ذَاهِلَالُ الصَّوْمِ لَاحَ وَ ظَهَرَ
(۴) عُمَرَ لَمَّا الْهِلَالُ مَا نَظَرَ
قَالَ مَهْلًا مِنْ خِيَالٍ لَكَ بَانَ
فِي السَّمَاءِ .. وَلَهُ الْخَلْفُ ظَهَرَ ..
ذَاهِلَالُ وَهُوَ مَذْمُومٌ مُهَانَ
(۵) وَ الْخِيَالُ لَكَ لَوْ مَا ظَهَرَ
قَالَ الْهِلَالُ النَّيِّرَ الزَّاهِي أَنَا
أَنَا بِالْأَفْلَاحِ أَجْلَى نَظَرًا
كَيْفَ لَا أَنْظُرُهُ وَهُوَ الْمُنَى
(۶) قَالَ بَلِّ يَدَكَ وَ الْحَاجِبَا
فِي الْهِلَالِ مِنْكَ أَسْمَى نَظَرِ
لَكَ أَمْسَحْ ثُمَّ كَرِّرْ دَائِبًا
.. لَنْ تَرَى غَيْرَ الْخِيَالِ اعْتَبِرْ ..

تا بدانی تو عیان را از قیاس

(۱) يك حكایت بشنو ای گوهر شناس

هلال پنداشتن شخصی در عهد عمر

بر سر کوهی دویدند آن نفر
آن یکی گفت ای عمر اینک هلال
گفت این مه از خیال تو پدید
چون نمی بینم هلال پاك را
آنکهان تو برنگر سوی هلال

(۲) ماه روزه گشت در عهد عمر
(۳) تا هلال روزه را گیرند فال
(۴) چون عمر بر آسمان مه را ندید
(۵) ورنه من بیناترم افلاك را
(۶) گفت ترکن دست و برابر و بمال

فَا الْهِلَالُ مَا رَأَى قَالَ بَلَى
 صَارَ مَخْفِيًّا .. عَسَى كَانَ خِيَالٌ ..
 أَوْ تَرَّ قَوْسًا إِلَى جَانِبِكَا
 وَ بَدَتْ مِثْلَ الْهِلَالِ عِنْدَكَا
 قَدْ غَدَتْ مُعَوَّجَةً ذَاكَ الزَّمَنُ
 ذَا الْجَدِيدِ ظَهَرَتْ كَأَنَّ خِيَالُ
 كَانَتْ السِّتْرَ .. دَهْتَهُ بِالْحَلَكِ ..
 (۱) إِنْ تَكْ مُعَوَّجَةً مَاذَا يَبِينُ
 إِذْ غَدَتْ عَوْجَاءَ أَوَّلَتَهُ الضَّلَالُ
 نَظَرَ خَالَ الْيَقِينِ ذَا الْخِيَالُ
 مَعَشَرَ قَدْ قَوْمُوا مِنْهَا أَسْنِينَ
 أَنْتَ يَا مَنْ قَوْمَ .. أَلِو الرِّقَبَةِ ..

(۱) إِذْ هُوَ الْحَاجِبَ مِنْهُ بَلَلَا
 آيَهَا السُّلْطَانُ لَيْسَ مِنْ هِلَالٍ
 (۲) قَالَ سَمِعًا شَعْرَ حَاجِبِكَا
 صَوَّبَ سَهْمًا مِنَ الظَّنِّ لَكَا
 (۳) شَعْرَةً فِي الْحَاجِبِ مِنْهُ لِأَنَّ
 مِنْهُ تِلْكَ الشَّعْرَةَ مِثْلَ الْهِلَالِ
 (۴) شَعْرَةَ مُعَوَّجَةً إِذْ لِلْفَلَكَ
 كُلُّ أَجْزَائِكَ يُسْرَى وَ يَمِينُ
 (۵) شَعْرَةَ وَاحِدَةً مِثْلَ الْهِلَالِ
 وَ أَدْعَى مِنْ بَطْرِ أَنْ الْهِلَالِ
 (۶) قَوْمَ الْأَجْزَاءِ مِنْكَ أَنْتَ مِنْ
 وَجْهَكَ لَا تُثْنِي عَنْ ذِي الْعَتَبَةِ

(۱) نسخه ثانیة - کیف ببین -

گفت ای شه نیست مه شد ناپدید
 سوی تو افکند تیری از گمان
 شکل ماه نو نمود آن موی او
 چون همه اجزات کژ شد چون بود
 تا بدعوی لاف دید ماه زد
 سرمکش ای راست درو زان آستان

(۱) چونکه او تر کرد ابرو مه ندید
 (۲) گفت آری موی ابرو شد کمان
 (۳) چون یکی مو کژ شد از ابروی او
 (۴) موی کژ چون پرده گردون شود
 (۵) چون یکی مو کژ شد او را راه زد
 (۶) راست کن اجزات را از راستان

- (۱) كَفَّةُ الْمِيزَانِ وَ زُنًا قَوَّمَتْ
 كَفَّةُ الْمِيزَانِ وَ زُنًا نَقَصَتْ
 (۲) كُلُّ مَنْ كَانَ مَعَ الْعُوجِ الرَّفِيقُ
 نَقَصَ وَ زُنًا وَ تَاهَ عَقْلُهُ
 (۳) فَأَشْدَّاءُ عَلَى الْكَفَّارِ صِرٌ
 وَ عَلَى الْحَبِّ لِأَغْيَارِ نَأُو
 (۴) وَ عَلَى الرَّأْسِ لِأَغْيَارِ كَسِيفٌ
 اصْحَ لَا تَلْعَبُ كَلْعَبِ الثَّعْلَبِ
 (۵) كَيْ يَبْذَا مِنْ غَيْرَةٍ لَمْ تَنْقَطِعْ
 وَ لِهَذَا الشُّوْكَ ذَاكَ قَدْ غَدَى
 (۶) فِي الذِّئَابِ النَّارَ مِثْلَ الْحَرَمَلِ
 فَالذِّئَابُ ذِي عَدُوٍّ يُوسِفُ
- كَفَّةُ الْمِيزَانِ عَنْهَا فَهَمَّتْ
 كَفَّةُ الْمِيزَانِ .. عَنْهَا فَحَصَّتْ ..
 مِثْلَهُمْ بِالْوَزْنِ جَاءَ فِي الطَّرِيقِ
 رُشْدُهُ غَابَ وَ بَانَ جَهْلُهُ
 (۱) وَ لَذَا مَا تَقْدَرُ سَرْعَانِ سِرٌ
 لِلتُّرَابِ ذِرٌّ .. بِئْسَ مَارَأُو ..
 .. كُنْ وَ يَدِّشْ مِثْلَهُمْ كَمَا وَ كَيْفُ ..
 مَعَهُمْ كُنْ أَسَدًا شَهْمًا أَبِي
 عَنْكَ أَحْبَابٌ عَلَيْكَ تَطْلِعُ
 خَصَمٌ هَذَا لَوْرِدٍ بِالشَّرِّ بَدَى
 اضْرِمِ الْفُظْهًا كَمَرٍ الْحَنْظَلِ
 .. جَنَسُهَا الشَّرُّ الذِّئَابُ تَصْطَفِي ..

(۱) الایة فی سورة الفتح محمد رسول الله و اللذین آمنوا معه اشداء علی الکفار رحماء بینهم
 تراهم رکعا سجداً - الایة -

- (۱) هم ترازو هم ترازو راست کرد
 (۲) هر که با ناراستان هم سنگ شد
 (۳) رواشداء علی الکفار باش
 (۴) بر سر اغیار چون شمشیر باش
 (۵) تا ز غیرت از تو یاران نگسلند
 (۶) آتش اندوزن بگرگان چون سپند
- هم ترازو هم ترازو کاست کرد
 در کمی افتاد و عقلش دنگ شد
 خاک بر دلداری اغیار باش
 هین مکن روباه بازی شیر باش
 زانکه آن خاران عدوی این گلند
 زانکه این گرگان عدو یوسفند

قَالَ يَا قَرَّةَ عَيْنَيَّ أَقْرَبَ
 يَخْدَعُ.. وَالْوَعْدَ تَعْدُو وَالْأَخْسَ..
 صَنَعَ قَدَمًا بِهِ الرُّشْدَ فَقَدْ
 آدَمًا لَبَاهُ فِيمَا طَلِبَا
 ذَا الْغُرَابِ حَنِكَأً بِالْخُدْعِ بَانَ
 أَوْ بَنُومٍ لِعِبَا أَحْذَرُ مَا مَنَّهُ
 كَثَرَةً بِالْخُدْعِ وَالْمَكْرِ وَصِفَ
 مِثْلَمَا الشَّيْءُ الزَّهِيدُ جَرَضًا (۱)
 دَامَ فِي حُلُقُومِكَ الْخَصَمَ الْعَنِيْدَ
 حُبُّ أَمْوَالٍ وَجَاهٍ وَلَعِبُ
 لَهُ كَانَ وَ دَمِيمًا بِالصِّفَاتِ
 مَا نَعَا جَرَكَ قَسْرًا لِلْمَمَاتِ

(۱) اصْحَحْ فَأَبْلَيْسَ لَكَ رُوحَ الْآبِ
 كَيِّ بِذَا أَبْلَيْسُ الْمَلْعِينُ فِي نَفْسِ
 (۲) مَعَ إِبْيَكِ مِثْلَ ذَا التَّلْبِيسِ قَدْ
 ذَلِكَ الْأَسْوَدُ قَلْبًا غَلْبَا
 (۳) فَعَلَى الرُّقْعَةِ لِلشَّطْرَنْجِ كَانَ
 أَنْتَ لَا تَنْظُرُ بَعَيْنٍ فِي سِنِّهِ
 (۴) إِذْ قِيُودًا لِلْفَرَازِينِ عَرِفَ
 هُوَ مِنْ حُلُقُومِكَ قَدْ قَبِضَا
 (۵) فِسْنِيًّا ذَلِكَ الشَّيْءُ الزَّهِيدُ
 ذَلِكَ الشَّيْءُ الزَّهِيدُ مَنْ أَجَبَ
 (۶) فَزْهِيدُ الْمَالِ لَمَّا لَا ثَبَاتُ
 صَارَ فِي حُلُقُومِكَ مَاءَ الْحَيَاتِ

(۱) نسخه ثانیة - الزهید عرضا -

تا بدم بفربیدت دیو لعین
 آدمی را آن سیه رو مات کرد
 تو مبین بازی بچشم نیم خواب
 کو بگیرد در گلویت چون خسی
 چیست آن خس مهر جاه و مالها
 در گلویت مانع آب حیات

(۱) جان بابا گویدت ابلیس هین
 (۲) اینچنین تلپیس با بابات کرد
 (۳) بر سر شطرنج چستست این غراب
 (۴) زانکه فرزین بندها داند بسی
 (۵) در گلو مانند خس او سالها
 (۶) مال خس باشد چو هست و بی ثبات

(۱) لَوْ عَدَوْتُ لَكَ دُوٌّ فَنِ كَثِيرٌ
سَرَقَ مَا لَكَ الْفَقِيرُ تَصْبِرُ
مِثْلَمَا لَصُ لِلْصَّ سَرَقَا
وَعَدُوٌّ لِعَدُوٍّ طَرَقَا..

فی بیان سرقة الحیاتى الحیة من حیاتى آخر

(۲) فَمِنْ الْحَيَاتِي لِلْحَيَّةِ قَدْ
سَرَقَ يَوْمًا لَصِصٌ إِذْ رَقَدَ
مِنْ جُمُودٍ كَانَ فِيهِ وَ بَلَه
ظَفَرًا ذَاعَدَ .. بِالْأَمْرِ أَشْتَبَهَ ..
(۳) مَا سِكَ الْحَيَاتِ ذَاكَ مَا وَقَعَ
يَه لَسَعُ الْحَيَّةِ اجْتَاَزَ الْفَزْعُ
لَكِنْ الْحَيَّةِ ذَاكَ اللَّصُّ قَدْ
قَتَلَتْ .. كَمْ صِخْبَ مِمَّا وَجَدَ ..
(۴) مَا سِكَ الْحَيَّةِ ذَاكَ اللَّصُّ نَظَرُ
وَلَهُ كَمْ عَرِفَ ازْدَادَ عِبرُ
قَالَ فَالْحَيَّةُ لِي أَمْرًا إِلَى
فِي الدُّعَاءِ رُوحِي كَمْ طَلَبْتُ
أَنْ أَنَا اللَّصُّ أَرَى أَسْتَلِمُ
(۵) أَشْكُرُ الْحَقَّ بِأَنْ كَانَ الدُّعَاءُ
حَيَّتِي مِنْهُ .. الْمُنَى أَغْتَنِمُ ..
أَنَا فَكَّرْتُ بِأَنْ أَلْقَى الضَّرَرَ
ذَاكَ مُرْدُودًا لَدَى رَبِّ السَّمَاءِ
صَارَ لِي نَفْعًا وَ خَيْرًا بِالْأَثَرِ

(۱) گر برد مالت عدوی برفنی رهزنی را برده باشد رهزنی

دزدیدن مارگیری ماری را از مارگیر دیگر

(۲) دزدکی از مارگیری مار برد
زاربلهی آن را غنیمت می شمرد
(۳) وارهید آن مارگیر از زخم مار
مارکشت آن دزد را بس زارزار
(۴) مارگیرش دید و بس بشناختش
گفت ازجان مار من پرداختش
(۵) در دعا میخواستی جانم از و
کش بیابم مار بستانم ازو
(۶) شکرحق راکان دعا مردود شد
من زیان پنداشتم آن سودشد

وَهَلَاكًا .. وَجَبَ مِنْهَا الْحَذَرُ ..
 كَرَمًا مِنْ لُطْفِهِ السَّامِي الْجَسِيمِ
 عَلِمَ مِنْهُ الْخَفَا يَا مُوضَحَهُ
 إِذْ رَأَى فِيهِ الصَّلَاحَ وَالرَّشَادَ
 شَاكِيًا إِذْ نَظَرَ فِيهِ الضَّرَرَ
 كَانَ ذَلِكَ سَيِّئًا قَدْرًا وَهَنَ
 طَلِبَ طَوْعًا دَنَى مِنْ رَمْسِهِ
 سَيِّئِ الْمَعْوَجِّ شَكْلًا أَظْهَرَ

(۱) وَلَكُمْ أَدْعِيَةٌ كَانَتْ ضَرَرُ
 وَلَهَا لَمْ يَسْمَعْ اللَّهُ الْعَظِيمُ
 (۲) مُصْلِحٌ وَهُوَ الَّذِي بِالْمُصْلَحَةِ
 أَنَّهُ ذَلِكَ الدُّعَاءُ قَدْ أَعَادَ
 (۳) ذَلِكَ الدَّاعِيَ يَصِيرُ بِالْأَثَرِ
 وَ يَظُنُّ سَيِّئًا خَالَ بِأَنَ
 (۴) مَا دَرَى أَنَّ بَلَاءَ نَفْسِهِ
 لَهُ جُودَ الْحَقِّ ذَلِكَ صِيرًا

فی بیان التماس رفیق سیدنا عیسی (ع) من سیدنا عیسی

احیاء عظام الحیوان المیت

فِعْظَامًا كُنَّ فِي بَيْتٍ عَمِيقٍ
 ذَلِكَ الْأِسْمُ السَّيِّئِ وَالْهُدَى
 .. شَيْئَتُهُ كَانَ يَارِضٍ وَسَمَاءُ ..

(۵) مَعَ عِيسَى أَبْلَهُ صَارَ رَفِيقُ
 (۶) نَظَرَ قَالَ أَمْعَكَ قَدْ غَدَى
 مَنْ بِهِ الْمَيِّتُ تُحْيِي كُلَّمَا

وزکرم می نشنود یزدان پاک
 کان دعا را باز می گرداند او
 می برد ظن بد و آن بد بود
 وزکرم حق آن بدو ناورد راست

(۱) بس دعاها کان زیان است و هلاک
 (۲) مصلح است و مصلحت را داند او
 (۳) و آن دعاگوینده شاکی میشود
 (۴) می نداند که بلای خویش خواست

التماس کردن همراه عیسی (ع) زنده کردن استخوانها از عیسی

استخوانها دید در حفره عمیق
 که بدان تو مرده زنده میکنی

(۵) گشت با عیسی یکی ابله رفیق
 (۶) گفت ای همراه نام این سنی

- (۱) أَنْتَ عَلَّمَنِي بِهِ حَتَّى أَنَا
وَالْعِظَامُ بِهِ أَرْوَحًا أَهَبْ
(۲) قَالَ صَهْ كَفَّ فَلَيْسَ شُغْلًا
لَا تَقْ أَنْفَاسِكَ مَعَ قَوْلِكَ
(۳) طَلِبَ ذَا نَفْسًا مَاءَ السَّمَاءِ
وَبِحُسْنِ السَّيْرِ أَشْطَرُ مِنْ
(۴) لَزِمْتَ أَعْمَارَ حَتَّى النَفْسِ
لَزِمْتَ أَعْمَارَ حَتَّى بَآمِينَ
(۵) هَبْ عَصَا أَنْتَ أَخَذْتَ بِالْيَمِينِ
فَيَدِّ ذِي وَ عَصَا آيَن لَكَ
(۶) قَالَ إِنْ لَمْ أَكْ فِي هَذِي الدُّنَا
أَنْتَ أَيْضًا رَحْمَةً فَوْقَ الْعِظَامِ
- أَحْسِنُ .. أَعْطِيَ السُّرُورَ وَالْهَنَاءَ ..
أَعْمَلُ الْخَيْرَ وَمَا رُوحِي حَبْ
كَانَ ذَا كَلَا وَلَيْسَ فِعْلًا
لَمْ يَكْ مَارَامَهُ مَنْ مِثْلًا
فَضَلَ .. وَالْبَحْرَ بِالطُّهْرِ سَمَى ..
مَلَكٌ كَانَ عَلَى السِّرِّ أَوْ تَمِنُ
يَطْهَرُ عَنْهُ يَزُولُ الْغَلَسُ (۱)
مَخْزَنَ الْأَفْلَاكِ يَغْدُو وَالْيَقِينَ
لَكَ .. فَانْظُرْ مَا لَكَ فِي ذَا بَيْنِ ..
بِيَدِي مُوسَى .. أَفَقْ مِمَّا .. يَكَا
قَارِي الْأَسْرَارِ يَا عَيْسَى أَنَا
اقْرَأِ الْأَسْمَ أَحْيَاهَا بَعْدَ الْحِمَامِ

(۱) نسخه ثانیه - عنه يزول النجس

- (۱) مر مرا آموز تا احسان کنم
(۲) گفت خامش کن که آن کارتو نیست
(۳) کان نفس خواهد ز باران پاک تر
(۴) عمرها بایست تا دم پاک شد
(۵) خود گرفتی این عصا در دست راست
(۶) گفت اگر من نیستم اسرار خوان

استخوانها را بدان ما جان کنم
لا تَقْ انْفاس وگفتار تو نیست
وز فرشته در روش جالاک تر
تا آمین مخزن اَفلاک شد
دست را دستان موسی از کجاست
هم تو برخوان نام را بر استخوان

هَذِهِ الْأَسْرَارُ فَاسْكُفْهَا لِيَا
 مَا هُوَ فِي ذَا الْمَقَالِ مَا يُرِيدُ
 يَأْتِ مِنْهُ لَا وَلَا أَزْدَادَ أَلَمْ
 مَا دَنَى أَوْ نَزَلَ فِيهِ الْوَجَلُ
 .. وَ إِلَى أَحْيَائِهِ مَا ذَهَبَا ..
 لَهُ تَرْمِيمًا بِذَاكُمْ صَحْبًا
 أَنْ لِمَنْ أَدْبَرَ إِدْبَارًا طَلَبُ
 بِالْجِزَاءِ .. إِذْ عَرَاهُ السَّفَهُ ..
 زَرَعَ الشُّوكَ لَهُ الطَّبَعُ دَنَى
 لَا تَرُمُ فَهُوَ مَعَ الشُّوكِ قَرِينُ
 حَوْلَ شُوكًا لَهُ الْقَدْرُ وَهَنُ
 صِيرَ الْحَيَّةَ سَاءَ طَلَبَا

(۱) قَالَ عِيسَى مَا هِيَ يَا رَبِّيا
 طَلَبُ ذَا الْأَبْلَه الْغَرِ الْبَلِيدُ
 (۲) فَلَمْ هَذَا الْمَرِيضُ الْغَمُ لَمْ
 لَمْ غَمُ الرُّوحِ مِنْ هَذَا الْوَحَلِ
 (۳) مَيَّتَ نَفْسِهِ خَلَّى طَلَبَا
 مَيَّتَ لِلْأَجْنَبِيِّ طَلَبَا
 (۴) لَهُ قَالَ الْحَقُّ صَحُّ وَ وَجَبُ
 كَانَ نَبَتُ الشُّوكِ لِلزَّرْعِ لَهُ
 (۵) أَنْتَ يَا مَنْ كَانَ فِي هَذِي الدُّنَا
 أَصَحُّ أَصَحُّ ذَاكَ فِي الرُّوضَةِ حِينُ
 (۶) لَوْ بَكَفَ قَبَضَ الْوَرْدَ زَمَنُ
 وَ إِذَا نَحَوَ حَبِيبَ ذَهَبَا

میل این ابله درین گفتار چیست
 چون غم جان نیست این مردار را
 مرده بیگانه را جوید رفو
 خار روئیدن جزای کشت اوست
 هان و هان آن را مجود در گلستان
 ور سوی باری رود ماری شود

(۱) گفت عیسی یارب این اسرار چیست
 (۲) چون غم خود نیست این بیمار را
 (۳) مرده خود را رها کرده است او
 (۴) گفت حق ادبار هم ادبار جوست
 (۵) آنکه تخم خار کارد در جهان
 (۶) گر گلی گیرد بکف خاری شود

- (۱) فَلَيْسَ الْحَيَّةُ ذَاكَ الشَّقِيَّ كَانَ إِكْسِيرًا لَهُ الشَّرُّ أَتَقِي
وَلَا كِسِيرَ الْأَمِينِ الْمُتَّقِي بِالْخِلَافِ كَانَ خِفَهُ وَ أَتَقِي (۱)
(۲) فَعَلَى قَوْلٍ وَ فِعْلٍ لَهُ لَا تَعْتَمِدُ إِصْحَاحَ لَهُ الْقَلْبُ خَلَى
مَا لَهُ فِي الْغَرَسِ قَطُّ مِنْ ثَمَرٍ مَائِلَ الصَّفْصَافِ دَوْمًا بِالْأَثَرِ

فی بیان وصیة الصوفی للخدام و قول الخادم لاحول (۲)

- (۳) دَارَ صُوفِيٍّ حَوَالِي الْأُفُقِ وَ هُوَ فِي قَيْدِ الْهَوَى وَ الْفَرَقِ (۳)
دَارَ حَتَّى إِذَا أَقَامَ فِي الرِّبَاطِ لَيْلَةً يَطْلُبُ لِلصَّحْبِ اخْتِلَاطَ ..
(۴) فَالِحِمَارَ لَهُ فِي الْأَصْطَبِلِ قَدْ رَبَطَ ثُمَّ الرِّبَاطَ ذَا قَصْدَ
وَ مَعَ أَحْبَابِهِ فِي صَدْرِهِ جَلَسَ يَخْبِرُهُمْ عَنْ أَمْرِهِ ..

(۱) نسخه ثانیه لدا للسمع اتق - (۲) عن ابن مسعود قال ألا أخبركم بتفسير لاحول ولا قوة الا بالله
(لاحول عن معصية الله الا بعصمة الله ولا قوة على طاعة الله الا بعون الله) (۳) ای ساح فی اطراف العالم

- (۷) کیمیای زهر مار است آن شقی بر خلاف کیمیای متقی
(۱) هین ممکن بر قول و فعلش اعتمید کو ندارد میوه مانند بید

اندرز گردن صوفی خادم را و لاحول گفتن او

- (۳) صوفی می گشت در دور افق تا شبی در خانقاهی شد قنق (۱)
(۴) يك بهیمه داشت در آخر به بست او بصدر صفه یاران نشست

(۱) قنق بضم اول و دوم ترکی است بمعنی میهمان

- (۱) ثُمَّ مَعَ أَحْبَابِهِ قَدْ رَاقِبًا
فَالْحُضُورُ كَانَ قَدَامَ الْحَبِيبِ
(۲) دَفْتَرُ الصُّوفِيِّ لَيْسَ بِالسَّوَادِ
لَيْسَ إِلَّا الْقَلْبُ وَضَاحًا زَهَرُ
(۳) زَادَ أَهْلُ الْعِلْمِ آثَارُ الْقَلَمِ
زَادَ أَصْحَابُ السُّلُوكِ وَالْعِظَمِ
(۴) مِثْلَ صَيَادٍ إِلَى الصَّيْدِ رَكْضُ
لِلْغَزَالِ الْقَدَمُ قَدْ نَظَرَا
- وَجَهَ الْوَجْهَ الْحَبِيبَ طَالِبًا
دَفْتَرُ فِيهِ مِنَ الْغَيْبِ الْعَجِيبِ (۱)
لِكِتَابٍ لَا وَلَا حَرْفٌ يُرَادُ
أَبْيَضَ كَالثَّلْجِ بِالنُّورِ سَفَرُ
وَالْيَرَاعِ الْخَطُ كَانَ وَالرَّقْمُ
مَا هُوَ بِالذَّاتِ أَنْوَارُ الْقِدَمِ
وَلَهُ شَمَرٌ ذِيلاً وَ نَهْضُ
تَبِعَ مَسْرَاهُ قَفَى الْأَثَرِ (۲)

(۱) نسخه ثانیه - فيه من السر العجيب - (۲) نسخه ثانیه للغزال الخطوة

- (۱) چون مراقب گشت با یاران خویش
(۲) دفتر صوفی سواد و حرف نیست
(۳) زاد دانشمند آثار قلم
(۴) همچو صیادی سوی آشکار شد
- دفتری باشد حضور یار پیش (۱)
جزدل اسپید همچون برف نیست
زاد صوفی چیست انوار قدم (۲)
گام آهو دید و بر آثار شد (۳)

(۱) مراقبت در لغت بمعنی نگهبانی است و در اصطلاح متصوفه حالتی است از احوال قلب و اینکه عارف همواره خدا را پیش چشم دارد و هیچ گونه کاری برخلاف اراده او انجام ندهد تفصیل معنی مراقبه را در صفحه ۱۷ ج ۲ شرح بحر العلوم و صفحه ۲۸۵ - ۲۸۹ ج ۴ احیاء العلوم غزالی و صفحه ۲۸ رساله تشبیه بیابید - و در بعض نسخ مصراع دوم چنین است (دفتری باشد حضور یار و پیش) یعنی یار که ذات حق است نصب العین بودن میباشد - و برخی از شراح نیز کلمه (بار پیش) بابای موحده عربی و بدون عطف خوانده و نتیجه چنین گرفته که یارب گفتن صوفی بحضور دل دفتر او باشد - (۲) در قدیم کلمه دانشمند بر فقیه و متبحر در علوم دین اطلاق میکردند و در این بیت تفاوت مقام علمی دانشمند و صوفی بیان میکنند (۳) در این بیت و ایات بعد سیرالی الله صوفی را پس از مراقبه می فرمایند و تمثیل مرکب است و مفردات منظور نیست برخی از شراح گفتند مفردات در این تمثیل منظور است و اینکه مراد از صیاد صوفی و از محبوب واقعی آهو و از نقش گام آهو قلب صنوبری است و مراد از ناف آهو اسرار الهی باشد - برای تفصیل بصفحه ۱۸ ج ۲ شرح بحر العلوم رجوع نمایند.

(۱) خُطْوَةٌ ذَاكَ الْغَزَالِ كَمْ زَمَنْ

بَعْدَ هَذَا سُرَّةَ ذَاكَ الْغَزَالِ

(۲) إِذْ هُوَ الْخُطْوَةَ تِلْكَ شَكَرَا

فَإِذَا بِالْخُطْوَةِ تِلْكَ وَصَلَ

(۳) مَنَزِلًا فَرْدًا يَنْشُرُ السَّرَّةَ

أَلْفَ أَلْفِ مَنَزِلٍ بِالْخُطْوَةِ

(۴) حَدُّ سَيْرِ الزَّاهِدِ كُلِّ هِلَالٍ

حَدُّ سَيْرِ الْعَارِفِ كُلِّ نَفْسٍ

(۵) ذَلِكَ الْقَلْبُ الَّذِي فِي بُرْجِهِ

هُوَ لِلْعَارِفِ مُصْدَقُ الْكِتَابِ

(۶) مَعَكَ كَانَ جِدَارًا مَعَهُمْ

مَعَكَ كَانَ الْحَدِيدَ وَالْحَجَرَ

لَهُ لَا قَتَ كَانَتْ الْمَعْنَى الْحَسَنُ

عَلَمًا صَارَتْ دَلِيلًا لِلْكَمَالِ

وَالطَّرِيقَ الصَّعْبَ كُلًّا عَبْرًا

لِلْمُرَادِ وَ أَهَ الْقَصْدُ حَصَلَ

أَنْتَ تَطْوِيهِ شَأْ بِالْمَرَّةِ

وَالطَّوَافِ فِي سِنِّي كَثْرَةً

كَانَ إِسْكَفَةً سُلْطَانِ الْجَلَالِ

كَانَ مِنْ تَخْتِ الْمَلِكِ إِذْ جَلَسَ

مُطْلَعُ الْأَقْمَارِ عِنْدَ أَوْجِهِ

فَتَحَّتْ أَبْوَابُهَا .. يَا ذَا الْبَابِ ..

كَانَ بَابًا فُتِحَ دَوْمًا لَهُمْ

مَعَهَا الْجَوْهَرُ كَانَ وَ الدَّرَرُ

(۱) نسخه‌ی ثانیه - ملتمس -

(۱) چند گامش گام آهو در خور است

(۲) چونکه شکر گام کرد و ره برید

(۳) رفتن یک منزلی بر بوی ناف

(۴) سیر زاهد هر مهی تا پیشگاه

(۵) آن دلی کو مطلع مهتابهاست

(۶) با تو دیوار است با ایشان در است

بعد از آن خود ناف آهو رهبر است

لاجرم زان گام در گامی رسید

بهتر از صد منزل گام و طواف

سیر عارف هر دمی تا تخت شاه

بهر عارف فتحت ابوابهاست (۱)

باتو سنگ و با عزیزان گوهر است

(۱) اشاره بآیه در سوره زمر است (حتی اذا جائوها وفتحت ابوابها)

- (۱) أَنْتَ مَا تَنْظُرُ جَهْرًا فِي الْمِرَاتِ
نَظَرَ الْمَرْشِدُ فِي صَلْدِ الْحَجَرِ
(۲) قَدْوُ الْإِرْشَادِ مَنْ ذَا الْعَالَمِ
رُوحَهُمْ كَانَتْ يَبْحِرُ الْكَرَمِ
(۳) قَبْلَ هَذَا الْبَدَنِ كَمْ عَمَرُوا
قَبْلَ زَرْعِ الْبَرِّ أَوْ غَرْسِ الشَّجَرِ
(۴) هُمْ قَبْلَ النَّقْشِ رُوحًا قَبِلُوا
هُمْ قَبْلَ الْبَحْرِ كَمْ مِنْ دَرٍ
- أَكْثَرَ مِنْهُ الْوَفَا وَ مِثَاتِ (۱)
.. أَيْنَ ذَلِكَ النَّظَرِ مِنْ ذَا النَّظَرِ ..
لَمْ يَكْ حَتَّى أَبُونَا آدَمَ
سَبَّحَتْ فِي مَوْجِهِ الْمَرْ تَطْمِ
هُمْ أَعْمَارًا وَ عَنْهُ خَبَرُوا
رَفَعُوا الْبَرَّ الْكَثِيرَ وَ الثَّمَرِ
.. جَرِدُوا فِي صُورَةٍ مَا وَصَلُوا ..
تَقَبُّوا كَمْ عَلَقُوا مِنْ جَوْهَرِ

فی بیان فعل الحق جل و علا المشورة مع الملائكة

- (۵) أَتَتْ الشُّورَى لِإِيجَادِ الْوَرَى
وَ إِلَى الْحُلُقُومِ فِي بَحْرِ خِضَمِ
(۶) وَ إِذِ الْأَمْلَاقُ هَذَا مَنَعَتْ
فَعَلَى الْأَمْلَاقِ فِي السِّرِّ الْيَدَا
- فَلَهَا الْأَرْوَاحُ فِي أَسْمَى ذُرَى
عَبَّ لِلْقُدْرَةِ نَاصَتْ فِي الْقِدَمِ
(۲) وَ عَلَى الْمَنَعِ لَهَا ذَا أَطْلَعَتْ
صَفَقَتْ غَبْنًا تَلُومَ مَا بَدَى

(۱) یعنی ذاك الامر اللذى يظهر فى مرأت الوجود ويجلى تراه انت عياناً لكن الشيخ المرشد يراه قبل هذا فى مرتبة الغيب ويعلم فى اى صورة يظهر - (۲) الاية فى سورة البقرة اذ قال ربك للملائكة انى جاعل فى الارض خليفة قالوا اتجعل فيها من يفسد فيها ويسفك الدماء

- (۱) آنچه تو در آينه بينى عيان
(۲) پير ايشانند كاين عالم نبود
(۳) پيش ازين تن عمرها بگذاشتند
(۴) پيشتر از نقش جان پندرفته اند
پير اندر خشت بيند پيش از آن
جان ايشان بود در دريای جود
پيشتر از کشت بر برداشتند
پيشتر از بحر درها سفته اند

مشورت کردن خدای متعال با فرشتگان در ایجاد خلق

- (۵) مشورت ميرفت در ایجاد خلق
(۶) چون ملايك مانع آن ميشدند
جانشان در بحر قدرت تا بحلق
بر ملايك خفيه خنك ميزدند (۱)

(۱) خنك بضم خاء وفتح باء برهم زدن كفهای دست بنحوی كه آواز برابر اصول برآید -

- (۱) عَلِمُوا النَّقْشَ لِكُلِّ مَنْ وَجَدَ
قَبْلَ خَلْقِ النَّقْشِ قَبْلَ أَنْ تُشَدَّ
(۲) قَبْلَمَا الْإِفْلَاقُ قَدَمًا تُخْلَقُ
قَبْلَ خَلْقِ الْخَبِيرِ هُمْ كَانُوا الْحُبُوبُ
(۳) هُمْ مِنْ غَيْرِ دِمَاحٍ وَجَنَانٍ
وَبِلَا جَيْشٍ وَحَرْبٍ ضَرَبُوا
(۴) ذَا الْعِيَانِ لَهُمْ لَوْ نُسِبَا
وَسِوَى ذَا لِمَلَا إِنْ يُنْسَبِ
- .. عَنْهُ لَمْ يَنْقُصْ عَلَيْهِ لَمْ يَزِدْ.. (۱)
رَجُلٌ نَقَشَ الْكَلَّ بِالْقَيْدِ الْمَعْدِ
نَظَرُوا كَيَوَانَ عَنْهُ نَظَقُوا
نَظَرُوا دَوْمًا صُنُوفًا وَضُرُوبَ
مَلَأُوا فِكْرًا وَحَبًّا وَحَنَانٍ
بَيَدَقِ النَّصْرِ الْمُلُوكَ غَلَبُوا
فِكْرَةً فِي الْوَاقِعِ قَدْ حُسِبَا (۲)
هُوَ غَيْرُ الرُّؤْيَةِ لَمْ يُحْسَبِ

(۱) قال فی النهج ای اطلمت الخلفاء علی نقش کل من صار منقوشاً و قبل ان تنقید بالوجود الخارجی اقدام نفس الكل و نفس العرش و نفس ما فی داخله من کل شئی کانه یقول قدس سره ارواح مشایخ الحقیقه اطلموا علی اسرار نقوش جمیع الکائنات قبل خروج جمیع الکائنات للوجود و تنقیدها به - و ربما قرأ هذا المصراع الثانی کذا (پیش از این کین نقش کل پابست شد) بانکاف الفارسیه (کل) و تکنون ترجمته عندئذ

قَبْلَ أَنْ ذَا النَّقْشِ لِلطَّيْنِ تَكُونُ رَجُلُهُ فِي الْقَيْدِ رَهْنًا لِلْمَشُونِ

(۲) ای فان قیل و کیف یمکن الفکر لهم بلادماغ لان التفکر و هو التامل عبارة عن التصويرات الذهنیه و ترتیب المقدمات العقلیه و لا تكون الا بالماغ . یقال بان هذه الاعیان بالنسبة لهم کالفکره لان الفکره هی الصورة الذهنیه واللذی عاینوه فی هذه المرتبه الصور العلمیه و للعلمیه مع الذهنیه نوع مناسبه و لهذا عبروا بالفکره - ای کان هذه الاعیان بالنسبه لمرتبتهم کالفکره تنبی عن کمال شأنهم

- (۱) مطلع بر نقش هر که هست شد
(۲) پیشتر ز افلاک کیوان دیده‌اند
(۳) بی دماغ و دل پراز فکرت بدند
(۴) آن عیان نسبت بایشان فکرتست
- پیش ازین که نفس کل پابست شد
پیشتر از دانها نمان دیده‌اند
بی سپاه و جنگ بر نصرت زدند
ورنه خود نسبت بدوران رؤیت است

- (۱) فَعَيْنَ الْمَاضِي مَعَ الْمُسْتَقْبَلِ
وَعَنِ الْاِثْنَيْنِ ذَيْنِ اِنْ نَجَتْ
(۲) فَبِلَا كَيْفِيَّةٍ لَمَّا رَأَتْ
هِيَ قَبْلَ الْمَعْدَنِ النَّقْدِ الصَّحِيحِ
(۳) قَبْلَ خَلْقِ الْعَيْنِ صَافِي الْخُمُورِ
(۴) هُمْ فِي تَمُوزِ الْوَارِي رَأَوْ
فِي شُعَاعِ الشَّمْسِ فَيَأْ نَظَرُوا
(۵) فَيَقْلِبُ الْعَيْنِ الْخَمَرِ رَأَوْ
(۶) رَأَتْ الرُّوحُ لَهَا فِي الْعَيْنِ
فِي الْفَنَاءِ الْخَالِصِ وَالْعَدَمِ
- كَانَتْ الْفِكْرَةَ وَالرَّايَ الْجَلِيَّ (۱)
بَانَ حَلَّ الْمُسْكِلِ الْخَيْرَ رَجَتْ
كُلَّ كَيْفِيٍّ وَ بِالرُّوحِ بَدَتْ (۲)
نَظَرَتْ وَ الزَّائِفَ الشَّيْنِ الْقَبِيحِ
شَرِبُوا كَمْ عَرَبْدُوا هَاجُوا سُورُ
قَارِسَ الْبَرْدِ وَ كَمْ عَنْهُ رَوَوْا (۳)
وَ يَنْوِرُ الصُّبْحَ لَيْلًا سَبَرُوا
فِي الْفَنَاءِ الْخَالِصِ الشَّيْءُ دَرَوْا
.. خَمَرًا الْعُمَرَى غَدَتْ فِي طَرْبِ ..
كُلَّ شَيْءٍ نَظَرَتْ فِي الْقَدَمِ

(۱) ای لا اشکال بان الارواح المجردة بعيدة عن الماضي والمستقبل (۲) ای المتصف بالاحوال
من الاشياء فی عالم المعنی اللذی هو بلا کیف شاهدوه و قبل معدنه الصحيح و الزیف الزغل شاهدوه
ای راو مقدماً علی اصل الفطرة الملیح و القبیح ثم شرع فی اللذی رأوه قبل الفطرة فقال (یبشتر از خلقت
انگورها) الخ . (۳) ای یرون فی وجود کل شیء ضده و لو کان علی موجب العقل فی الخارج وجوده
ممتنعاً و لکن رؤیة الاضداد فی محل بالنسبة لعلوم الغریبة سهلة

چون ازین دورست مشکل حل شود
دیده پیش از کان صحیح و زیف را
خورده میها و نموده شورها
در شعاع شمس می بینند فی
در فناء محض شیء را دیده اند
در فناء محض شیء را دیده است

(۱) فکرت از ماضی و مستقبل بود
(۲) دیده چون بی کیف هر با کیف را
(۳) پیشتر از خلقت انگورها
(۴) در تموز گرم می بینند دی
(۵) در دل انگور می را دیده اند
(۶) روح در انگور می را دیده است

- (۱) فَالْأَسْمَاءُ عِنْدَ دَوْرِ الْقَدَحِ
وَبِجُودِ لَهُمُ الشَّمْسُ اكْتَسَتْ
(۲) فَحَبِيبِينَ لَهُمْ إِنْ تَنْظُرِ
وَاحِدًا كَانَا وَسِتَّ مِائَةً
(۳) مِثْلَ أَمْوَاجِ لَهُمْ عَدِّ الْعَدَدِ
لَهُمُ الرِّيحُ أَتَى بِالْعَدَدِ
(۴) شَمْسُ أَرْوَاحِ الْوَرَى مُدْشِرَتْ
فِي ضَمِيرِ كَوَّةٍ أَبْدَانِهَا
(۵) فَعَلَى الْقَرْصِ إِذَا تَلْقَى النَّظَرُ
مَنْ بِأَبْدَانٍ لِجَهْلِ حُجْبِهَا
- لَهُمُ الْخَمَرُ حَسَتْ مِنْ فَرَحِ
ذَهَبِي الثَّوْبِ فِيهِمْ أَنْتَ
جَمْعًا فِي مَجْلِسِ ذَا اخْتِيرِ (۱)
أَلْفٍ أَيْضًا وَحَدُّوا بِالْمَرَّةِ
كُلُّهُمْ بِالْكُنْهِ وَالذَّاتِ اتَّحَدَ
مَيِّزَ الْكُلِّ بَعْدَ مُفْرَدِ (۲)
فَبِأَمْرِ الْحَقِّ جَلَّ افْتَرَقَتْ
ظَهَرَ التَّعْدَادُ فِي أَلْوَانِهَا
وَاحِدًا كَانَ لَهَا الْعَدُّ غَدَرُ
كَانَ فِي شَكِّ غَدَى مُضْطَرِبًا

(۱) ایان حقیقه الارواح واحده وهو الروح الاعظم وحقیقه الحقائق والحقیقه ، المحمدیه و تعددهم
من جهة التعین باعتبار تعین ابدانهم قال الله تعالی فی سورة الحجرات (انما المؤمنون أخوة) وفسروها
فی الدین - (۲) ای کما ان الهواء عدد الامواج فی البحر کذاک هواء الارادة الربانیة عدد فی
المرشدين النفعة الربانیة و تعددهم فی الظاهر لایخل باتحادهم الباطنی کما انه لایلزم من تعدد امواج
البحر تعدد البحر ولا فائدة هذا المعنی قال (مفترق شد آفتاب جانها الخ)

- (۱) آسمان در دور ایشان جرعه نوش
(۲) چون از ایشان مجتمع بینی دو یار
(۳) بر مثال موجها اعداد شان
(۴) مفترق شد آفتاب جانها
(۵) چون نظر بر قرص آری خود یکی است
- آفتاب از جودشان زربفت پوش
هم یکی باشند وهم سیصد هزار
در عدد آورده باشد بادشان
در درون روزن ابدانها
آنکه شد محبوب ابدان درشکی است

- (١) فَيُرْوَحُ الْحَيَوَانُ التَّفْرِقَةَ
مَا إِلَى الْإِنْسَانِ رُوحٌ وَارِدَةٌ
(٢) إِذْ عَلَيْهِمْ لُطْفًا الْحَقُّ الْأَجَلُ
نُورُهُ بِأَلْبَتٍ لَا يَفْتَرِقُ
(٣) إِنْ عَمِلَ الْجُزْءُ مِنْ ذَا الرِّمَزِ لَمْ
لَيْسَ يَدْرِي السِّرَّ هَذَا مِنْ أَحَدٍ
- وَجَدَتْ مَعَهُ غَدَتْ مُنْطَبِقَةً (١)
هِيَ فِي الْوَاقِعِ نَفْسٌ وَاحِدَةٌ
نُورُهُ رَشٌّ اكْتَسَوَاهُ حُلَلٌ (٢)
وَبُنُورِ الْوَحْدَةِ يَأْتَلِقُ ..
يَدِرُ شَيْئًا لَا وَلَا بِالْبَعْضِ لَمْ
أَبَدَ الدَّهْرِ سِوَى اللَّهِ الْوَاحِدِ

(١) لان العالم هو صورة الحقيقة الانسانية لان اسم الله مشتمل على جميع الاسماء ومتجلى فيها بحسب ظهور مراتبه الالهية ومظاهرها فيها وهو متقدم بالذات والمرتبة على باقى الاسماء فلهذا الاسم الالهى بالنسبة الى عين من الاسماء اعتباران اعتبار ظهور ذاته فى كل واحد من الاسماء واعتبار اشتماله عليها كلها من حيث المرتبة الالهية فبالاول تكون مظاهرها كلها مظهر هذا الاسم الاعظم لان الظاهر والمظهر فى الوجود شى واحد لا كثرة فيه ولا تعدد وفى العقل يمتاز كل منها عن الآخر كما يقول أهل النظر بان الوجود عين الماهية فى الخارج وغيره فى العقل فيكون اشتماله عليها اشتمال الحقيقة الواحدة على افرادها المتنوعة وبالثانى يكون مشتملا عليها من حيث المرتبة الالهية اشتمال الكل المجموعى على الاجزاء التى هى عينه بالا اعتبار الاول واذا علمت هذا فاعلم ان حقائق العالم فى العلم والعين كلها مظاهر للحقيقة الانسانية التى هى مظهر لاسم الله فارواحها ايضا كلها جزئيات الروح الاعظم الانسانى سواء كان روحاً فلكياً او عنصرياً او حيوانياً وصورها صورتلك الحقيقة ولو ازمها لوازمها ولذلك تسمى العالم المفصل بالانسان الكبير عند أهل الله لظهور الحقيقة الانسانية فيه فأول ظهورها فى العقل الاول ولذا قيل الانسان الكامل لا بد ان يسرى فى جميع الوجودات وذلك فى السفر الثالث للذى من الحق الى الخلق بالحق وعند هذا السفر يتم كماله ويحصل له حق اليقين من المراتب الثلاثة - عن النهج القوى عن داود قيصرى على فصوص الحكم - فاذا علمت هذا علمت سر المؤمنين كنفس واحدة - (٢) اى ان النور المشرش من حيث الحقيقة كل وقت لا يفترق مثلاً كنقطة الخال التى فى وجه المحبوب كما يقول فى البيت الاتى فان علمت هذا فأتراك السأمة واللال زماناً حتى اقول لك من ذاك الجمال الحقيقى وصف خال واحد (در بيان نايد جمال حال او) الخ وفى هذا اشارة لما قاله (ص) ان الله خلق الخلق فى ظلمة ثم رش عليهم من نوره فمن اصابه من ذلك النور اهتدى ومن اخطاه فقد ضل -

- (١) تفرقه در روح حیوانی بود
(٢) چونکه حق رش عليهم نوره
(٣) عقل جزو از رمز این آگاه نیست
- نفس واحد روح انسانی بود
مفترق هرگز نگردد نور او
واقف این سر بجز الله نیست

- (۱) مَعَ هَذَا الْهَيْجَانِ مَا الْعَمَلُ
وَمَعَ السَّمَاءِ مَا الشُّغْلُ كَانَ
(۲) فَرَمَانًا وَاحِدًا خَلِي الْمَلَأُ
لَا قَوْلَ أَنَا مِنْ ذَلِكَ الْجَمَالِ
(۳) خَالَهُ لَمْ يَأْتِ فِي وَصْفٍ وَلَا
إِنْ ذَيْنَ الْعَالَمِينَ مَا هُمَا
(۴) إِذَا أَنَا عَنْ خَالِهِ السَّامِي الْحَسَنِ
طَلِبَ نُطْقِي تَشْقِيقَ الْبَدَنِ
(۵) هَلْ أَطِيقُ أَنَا فَتْحَ الشَّفَةِ
فِكْرَةَ أَعْمَلُ عَسَى اللَّهُ الطَّرِيقُ
- كَانَ لِعَقْلِ .. وَ مَا شُغْلَ حَصَلَ ..
لِلْأَصَمِّ .. الْفَارِقُ مِنْ ذَلِكَ بَانَ ..
يَا رَفِيقِي .. وَ تَجَرَّدَ لِلْكَمَالِ ..
وَصَفَ خَالٍ .. لَهُ فَذَ بِالْجَلَالِ ..
فِي بَيَانٍ .. عَجَزَ عَنْهُ الْمَلَأُ ..
عَكْسُ خَالٍ لَهُ .. جَلَّ وَسَمَى ! (۱)
نَفْسًا اسْحَبُ سِرًّا وَ عَلَنُ
وَتَشْطِيهِ .. دُهِيتُ بِالْمِحْنِ .. (۲)
.. لَا طَرِيقَ لِي لِلْمَعْرِفَةِ ..
يُظْهِرُ وَ الشَّفَةُ النُّطْقُ تُطِيقُ

(۱) ای المراد من اللخال نقطة الوحدة المطلقة والهوية الذاتية فان الدنيا والاخرة والظاهر والباطن عكس نقطة الذات و اعلم ان اكثر المحققين شبهوا الهوية الالهية بالخال و الكون بالخد فقالوا (الكون خد قد بدى من خاله - ولقد تجلى خاله من خده) (۲) وعلّة تشقّق البدن ان الوحدة المطلقة تقتضى ازالة التعین والكثرة ولكن نقطة الوحدة باعتبار كونها مجمع جهات الاسماء وذوات الكائنات شبهها بالبدر وشبه ذوات الكائنات بالنملة فقال في البيت الثانى (همچو موری من درین خرمن خوشم)

- (۱) عقل را خود با چنین سودا چه کار
(۲) يك زمان بگذار ای همره ملال
(۳) در بیان ناید جمال حال او
(۴) چونکه من از خال خویش دم زنم
(۵) چون کنم لب را گشادن نیست راه
- کر مادرزاد را سرنا چه کار
تا بگویم وصف خالی زان جمال (۱)
هر دو عالم چیست عکس خال او
نطق میخواید که بشکافد تنم
فکرتی کن تا نماید ره آله

(١) أَنَا فِي ذَالْبَيْدَرٍ كَالنَّمْلَةِ فِي سُرُورٍ مَالِي مِنْ عِلَّةٍ لِأَجَرٍ فَوْقَ قَدْرِ طَاقَتِي .. حِمْلًا .. الْوُسْعَ أَرَى فِي فَاقَتِي ..

فی بیان عدم رغبة استماع المستمعین معانی وحقائق الحکایة

بسبب میلهم و محبتهم لتقرير صورة الحکایة

(٢) فَمَتَى خَلَى الَّذِي كَانَ الْحَسْرَدُ هُوَ لِلنُّورِ وَ لِلضَّوِّ الْعَنُودُ
أَنْ أَقُولَ مَا هُوَ فَرَضٌ وَمَا رَاقَ لِلْقَوْلِ وَ لِلنُّطْقِ سَمِي
(٣) قَدْ أَتَى الْبَحْرُ الْخِضَمُ بِالزَّبْدِ وَ بَنَى حِصْنًا عَنِ الْفَيْضِ وَ سَدَّ
عَمَلٍ جَزْرًا وَ بَعْدَ جَزْرِهِ عَمَلٍ
(٤) ذَا الزَّمَانِ أَسْمَعَ فَمَا الْمَانِعُ كَانَ وَصَلَ ذَا التَّقْرِيرِ دَوْمًا وَ الْبَيَانِ
غَيْرَ أَنْ طَالِبَ السَّمْعِ الْجَنَانُ لَهُ رَاحَ نَحْوَ غَيْرِ ذَا الْمَكَانِ
(٥) ذَهَبَ خَاطِرُهُ فِي أَثَرِ حَالِ صُوفِيٍّ أَتَى مِنْ سَفَرِ
وَ يَذُ الْوَجْدِ وَ تِلْكَ الْحَرْقِ رَكْسَ مِنْ طَرَبٍ لِلْعُنُقِ
(٦) لَزِمَ عَنْ ذَا الْمَقَالِ وَ الْكَلَامِ نَزَجَ لِلْقِصَّةِ تِلْكَ الْدِرَامِ
كَيِّ بِهَذَا نِصْفَ الْحَالِ وَ مَا لَهُ رَاقَ مَنْ بِهِ وَصْفًا سَمِي

تافزون از خویش باری میکشم

(١) همچو موری من در این خرمن خوشم

بسمه شدن تقرير معنی حکایت بسبب مستمع باستماع صورت ظاهر حکایت

تا بگویم آنکه فرض گفتنیست
جر کند وز بعد جر مدی کند
مستمع را رفت دل جای دگر
اندران سودا فروشد تا عنق
سوی آن افسانه بهر وصف حال

(٢) کی گذارد آنکه رشک روشنیست
(٣) بحر کف می آرد و سدی کند
(٤) این زمان بشنوچه مانع شد مگر
(٥) خاطرش رفت سوی صوفی قنق
(٦) لازم آمد باز رفتن زین مقال

- (۱) يَاعَزِيزَ الرُّوحِ مِنْ بِالصُّورَةِ
وَالِى كَمْ مِثْلَ اَطْفَالٍ يَجُوزُ
(۲) كَانَ جَوْزاً وَ زَبِيحاً جِسْمُنَا
لَوْ تَكُونُ الرَّجُلَ الشَّيْئَيْنِ ذَيْنِ
(۳) وَ عَنِ الْاِثْنَيْنِ ذَيْنِ اَنْتَ اِنْ
كَرُمَ الْحَقِّ عَنِ التَّسْعِ الطَّبَاقِ
(۴) حَالاً الْقِصَّةِ تِلْكَ وَ الدِّرَامِ
لَكِنَّ اَصْحَ وَعَنِ التَّبَنِ الْحُبُوبِ

فی بیان التزام الخادم التعهد للبهيمة بالخدمة والسقى والاطعام
و ارائه عن ذلك التخلف (۲)

- (۵) حَلَقَةُ الصُّوفِيَّةِ تِلْكَ اللَّتِي
خُتِمَتْ فِي وَجْهِهَا وَ الطَّرَبِ
تَسْتَفِيدُ اِذْهِي عَنْ بَكْرَةِ
وَ جَمِيعِ مَالِهَا مِنْ اَرَبِ

(۱) نسخه ثانیة قبج و شین (۲) قال فی النهج أراد قدس الله سره بهذه الحکایة بیان طریق
التصوف والادب من لسان الخادم والصوفی والمسافر اذا اتى أهل طریق الخاقاه واعتقد بشيخها وخادمها
وصى بهيمة نفسه ان لا يتكلم بما لا يعنى وبلازم الصبر والسکوت وينسى مؤنة نفسه ويشغل بالتهليل
والتسبيح وفيه تنبيه آخرانه اذا اتى صوفى الى خاقاه ورأى من خادمه وشيخه تزويراً وتلبساً لا يوصى
بهيمة نفسه لهم ولا يسلّمها لهم لاصلاحها ولا يغتر بتزويرهم كى لا يخسر كما خسر الصوفى المرقوم
واغتر بحقولة الخادم -

- (۱) صوفى صورت مپندار ای عزیز
(۲) جسم ما جوز و مویز است ای پسر
(۳) ورتوزین دو نگندری اکرام حق
(۴) بشنو اکنون صورت افسانه را

التزام کردن خادم تعهد بهیمة را و تخلف نمودن

- (۵) حلقه آن صوفیان مستفید
چونکه در وجد و طرب آخر رسید

وَالْجِمَارَ ذَكَرَ ذَلِكَ الزَّمَانُ
إِذْ هَبْ أَعْمَلَ مَا لَكَ أُبْدِي أَنَا
.. فَهُوَ خَمَصَانٌ طَوَى الْقَفَرَ الْكَبِيرَ ..
لَمْ كَانَ مَا الْمُرَادُ مَا الْمَرَامُ
عَمَلِي كَأَنْتَ زَهِيداً وَجَسِيمٌ
لَهُ .. مَا تَقْدُرُ نَزْراً وَ يَسِيرَ ..
شَائِباً أَسْنَانَهُ طَاحَتْ سُدَى
لَكَ يَا سَامِي الْمَقَامِ وَالْجَلَالِ
مِنْ بِي فِيمَا ذَكَرْتُ عَمَلُوا
لَهُ ضَعُ نَجْهَ بِالرِّفْقِ مُدَامُ
لَهُ شَدَّ فَعَسَى يَلْقَى النِّجَاحُ
آخِرَ الْأَمْرِ أَطْرَحُ وَ الْهِمَّةُ
أَلْفَ أَلْفٍ لَمْ يَقْلُ ذِي الْكَلِمَاتُ

از بهیمه یاد آورد آن زمان
راست کن بهر بهیمه کاه و جو
از قدیم این کارها کار من است
کان خرنک پیراست و دندانهاش سست
از من آموزند این تدبیرها
داروی منبل به نه بر پشت ریش (۱)
جنس تو میهمان آمد صد هزار

(۱) بَعْدَ ذَلِكَ الْمَضِيفُ جَاءُوا بِالْخَوَانِ
(۲) قَالَ يَا خَادِمُ لَا سِطْبِلَ هُنَا
لِلْجِمَارِ الْتَبَنَ أَحْضَرُ وَ الشَّعِيرِ
(۳) قَالَ لَا حَوْلَ فَأَسْهَابُ الْكَلَامِ
هَذِهِ الْأَعْمَالُ كُلُّ فِي الْقَدِيمِ
(۴) قَالَ بَلَلٌ مِنْ جَدِيدِ الشَّعِيرِ
فَالْجِمَارُ الْمُوهَنْ ذَلِكَ غَدَى
(۵) قَالَ لَا حَوْلَ فَمَا هَذَا الْمَقَالُ
ذِي التَّدَابِيرِ جَمِيعاً سَأَلُوا
(۶) قَالَ فَالْجِلْسُ أَمَاماً فَأَمَامُ
وَدَوَاءَ الْمَنْبِلِ خَلْفَ الْجِرَاحِ
(۷) قَالَ لَا حَوْلَ لَكَ ذِي الْحِكْمَةِ
مِثْلَكَ ضَيْفِي كَانَ مِنْ مِائَتِ

(۱) خوان بیاوردند بهر میهمان
(۲) گفت خادم را که در آخر برو
(۳) گفت لا حول این چه افزون گفتن است
(۴) گفت ترک آن جوش را از نخست
(۵) گفت لا حول این چه میگوئی مها
(۶) گفت پالانش فرو نه بیش پیش
(۷) گفت لا حول آخر این حکمت گذار

شَاكِرِينَ وَ بَنَّاكُمْ رَغْبُوا
 بِرِضَا خَاطِرِهِ كُلُّ الْمُنَى
 طَيِّبٌ بِالنَّارِ تَحْمِيهِ زَمَنُ
 الْحَيَا وَ الْخَجَلُ يَا ذَا الرَّشْدِ
 أَنْتَ لَا يَا كُلُّ لَوْ كَانَ الْكَثِيرُ
 قَصِرَ الْبَدَأَ عَرِفْتُ وَ الْخَتَامُ
 فِيهِ أَوْ بَعْرِ يُشِينُ لِلْمَقَرِ
 يَا بَسًا فَوْقَهُ ذَرِ لِلثَّوَابِ
 يَا أَبِي .. أَنْتَ مُدَامًا كَبِيرٌ ..
 رَحْمَةً قَصِرَ جَهْلَتَ مَا بِكَ
 حُكَّ وَارْفَعْ مَا عَرَاهُ مِنْ غُبَارِ
 يَا أَبِي .. لَا أَعْلَمُ مَا ذَادَ هَاكَ ..
 لَوْ عَقَّدْتَ فَهُوَ كَثْرًا ضَعْفًا
 قَيْدَ قَيْدٍ لَهُ يَأْتِي الْوَجَعُ

(۱) كُلُّهُمْ مِنْ عِنْدِنَا قَدْ ذَهَبُوا
 رَوْحُنَا وَالرَّحِمُ الضَّيْفُ لَنَا
 (۲) قَالَ مَاءٌ إِسْقِيهِ لَكِنْ لَبَنٌ
 قَالَ لَا حَوْلَ لِي مِنْكَ وَرَدَ
 (۳) قَالَ تَبْنَأْ ضَعْ قَلِيلًا فِي الشَّعِيرِ
 قَالَ لَا حَوْلَ لَكَ هَذَا الْكَلَامُ
 (۴) قَالَ فَالْمَاوَى لَهُ أَكْنَسُ مِنْ حَجَرٍ
 وَ إِذَا مَا كَانَ رَطْبًا فَالتُّرَابُ
 (۵) قَالَ لَا حَوْلَ وَلَا حَوْلَ أَذْكَرُ
 يَا رَسُولَ أَهْلِ الْقَوْلِ لَكَ
 (۶) قَالَ خُذْ مُشْطًا وَ خَلْفًا لِلْحِمَارِ
 قَالَ لَا حَوْلَ اسْتَجِبِي وَارْفَعِ أَذَاكَ
 (۷) قَالَ قَصِرَ لِلزِّمَامِ الطَّرْفَا
 كَيْ لَدَى تَقْلِيلِهِ لَا يَقَعُ

هست میهمان جان ما و خویش ما
 گفت لاحول از توأم بگرفت شرم
 گفت لاحول این سخن کوتاه کن
 و بود تر ریز بر وی خاک خشک
 یا رسول اهل کمتر گو سخن
 گفت لاحول ای پدر شرمی بدار
 تا ز غلطیدن نیفتد او به بند

(۱) جمله راضی رفته اند از پیش ما
 (۲) گفت آبش ده ولیکن شیر گرم
 (۳) گفت اندر جو تو کمتر کاه کن
 (۴) گفت جایش را برو باز سنک و بشک
 (۵) گفت لاحول ای پدر لاحول کن
 (۶) گفت بستان شانه پشت خر بخار
 (۷) گفت دم افسار را کوتاه به بند

و تَبِينُ مِنْ كَلَامٍ وَ مَقَالَ
لَا تَرَحْ فِي الْعَدْلِ قَيْدَ الْعَثَرَةِ
مُسْرِعاً مِنْ دُونَ فِكْرٍ وَ مَقَالَ
إِدْرَا يَا مَعْدَنَ الْفَضْلِ السَّعِيدِ
لَا تَقُلْ وَ الْكَفَّ أُولَى وَ الْخِتَامُ
أَنْتَ لَا تَطْلُبُهُ فِي آيٍ زَ مَنْ
كَفَّ عَنْ هَذَا بِهِ لَا تَنْطِقُ
كَمْ أَتَانِي رَاضِياً مِنْي الْمِنَّةُ
أَخِذْ أَيْدِي جُهْدٍ مَا أَطِيقُ
وَ كَيْمِثِلِ السَّوْسَنِ الْغَضِّ الْعِطْرِ
لِلْمِنْطَاقِ رَكْضَ مُجْتَهِدٍ
أَوَّلَا آتِي أَرَى مَاذَا يَصِيرُ

(۱) قَالَ لَا حَوْلَ فَكَمْ تُبْدِي مِثَالَ
لِحِمَارٍ أَنْتَ كَمْ مِنْ مَرَّةٍ
(۲) قَالَ فَوْقَ ظَهْرِهِ خَلِي الْجِلَالِ
حَيْثُ أَنَّ الْبَرْدَ فِي اللَّيْلِ يَزِيدُ
(۳) قَالَ لَا حَوْلَ مِرَاراً ذَا لِكَلَامٍ
لَا يَكُونُ الْعَظْمُ حِيناً فِي اللَّبَنِ
(۴) أَنَا فِي فَنِي مِنْكَ أَحَدُ
فَلِي الضَّيْفُ قَبِيحٌ وَ حَسَنٌ
(۵) كُلُّ ضَيْفٍ أَنَا وَفَقَ مَا يَلِيقُ
أَنَا بِالْإِخْدَمَةِ كَالْوَرْدِ النَّضِيرِ
(۶) قَالَ ذَا الْخَادِمِ ثُمَّ عَقَدَا
قَالَ رِحْتُ أَنَا تَبْنَاءً وَ شَعِيرُ

بهر خر چندین مرو اندر جوال (۱)
زانکه شب سرماست ای کان هنر
استخوان در شیر نبود تو مجو
میهمان آید مرا از نیک و بد
من ز خدمت چون گل و چون سوسنم
گفت رفتم کاه و جو آرم نخست

(۱) گفت لاحول ای پدر چندین مثال
(۲) گفت بر پشتش فکن جل زودتر
(۳) گفت لاحول ای پدر چندین مگو
(۴) من ز تو استاد ترم در فن خود
(۵) لائق هر میهمان خدمت کنم
(۶) خادم این گفت و میان بر بست جست

(۱) در جوال رفتن و در جوال شدن و در جوال کردن کنایه ازدغا و فریب خوردن در زبان فارسی

مستعمل است چنانکه در مصطلحات بهار عجم نگاشته شده است

(۱) رَاحَ فِي الْآخِرِ قَطُّ مَا ذَكَرَ

وَلِذَا الصُّوفِيِّ نَوْمَ الْأَرْبِ

(۲) ذَهَبَ الْخَادِمُ كَمْ مِنْ مَرَّةٍ

وَ عَلَى الصُّوفِيِّ وَ النَّصْحَ لَهُ

(۳) بَاتَ ذَا الصُّوفِيِّ مِنْ وَعْثِ السَّفَرِ

نَامَ فِي عَيْنِ سَمْتٍ كَمْ نَظَرَا

(۴) أَنْ يَنْابِ الذُّبُّ قَدْ ظَلَّ الْحِمَارُ

فَمِنْ الظَّهِيرِ لَهُ وَ الْفَيْحِذِ

(۵) قَالَ لَا حَوْلَ فَمَا هَذَا الْجُنُونُ

عَجَبًا فَالْخَادِمُ الصِّدْقُ الْوَدُودُ

(۶) ثُمَّ آيَضًا فِي الطَّرِيقِ نَظَرَا

رُبَّمَا فِي قَعْرِ بَيْتٍ وَقَعَا

.. لاَ وُلَا فِي بَالِهِ أَنَا خَطَرُ ..

وَهَبَ .. نَامَ قَرِينَ النَّصْبِ ..

نَحَوَ أَوْبَاشٍ بِقَصْدِ السُّخْرَةِ

ضِحِكَ .. قَالَ عَرَاهُ السَّفَهُ ..

تَعِبًا وَ اللَّيْلُ طَالَ بِالسَّمَرِ

ثُمَّ أَطْبَاقًا .. وَ عَنْهَا عَبْرًا ..

لَهُ وَ الْقَبْضَةِ وَ أَفَاهُ الْبَوَارِ

قَطَعَاتٍ كَانَ بِالْمَتَّخِذِ

.. فَبِذِي اللَّيْلَةِ بِي مِنْهُ فُنُونُ ..

أَيْنَ رَاحَ هَلْ لَنَا حَالًا يَعُودُ

لِلْحِمَارِ لَهُ سَيْرًا حَصِيرًا

رُبَّمَا فِي حُفْرَةٍ قَدْ دُفِعَا

خواب خرگوشی بدان صوفی بداد

کرد بر اندرز صوفی ریش خند

خوابها میدید با چشم فراز

پارها از پشت و رانش می ربود

ای عجب آن خادم مشفق کجاست

که بجاهی می فتاد و گه به گو

(۱) رفت و از آخر نکرد او هیچ یاد

(۲) رفت خادم جانب اوباش چند

(۳) صوفی از ره مانده بود و شب دراز

(۴) کان خرش در چنگ گرگی مانده بود

(۵) گفت لا حول این چه مالیخولیاست

(۶) باز میدید آن خرش در راهرو

- (۱) فَبِأَنْوَاعٍ رَأَى ذِي الْوَأَقَعَةِ
(۲) قَالَ مَا الْحِيلَةُ لِي فَلَا أَصْدِقَاءَ
ذَهَبُوا وَالْكُلُّ أَبْوَابًا هُمْ
(۳) قَالَ أَيْضًا عَجَبًا ذَالِخَادِمٍ
أَفَلَا مَعْنَا يَمْلَحُ وَ طَعَامُ
(۴) أَنَا مَعَهُ غَيْرَ لُطْفٍ وَ حَنَانٍ
لَمْ كَانَ هُوَ بِالْعَكْسِ عَمَلٍ
(۵) سَبَبُ كُلِّ خِصَامٍ سَنَدٌ
يَسُوئِي ذَلِكَ مِنْ غَيْرِ سَنَدٍ
(۶) قَالَ أَيْضًا آدَمُ مَعَ كَرَمِهِ
فَمَتَى مِنْهُ عَلَى إِبْلِيسَ كَانَ
- قَرَأَ الْفَاتِحَةَ وَ الْقَارِعَةَ (۱)
تَاعِبُونَ .. قَيَّدَ جُهْدَ وَ عَنَاءَ ..
أَرَّ تَجَوَّأَ وَ الْبَيْتُ خَالٍ مِنْهُمْ
الْحَقِيرُ وَهُوَ مَا بِي عَالِمُ
بِالشَّرِيكِ كَانَ لَمْ بِالْمَرَامِ
مَا عَمِلْتُ أَبَدًا كُلَّ زَمَانٍ
حَقْدًا الْوَدَّيْ مَعَهُ غَفْلُ
لَهُ كَانَ .. وَ هُوَ الْمُعْتَمِدُ ..
بِالْوَفَا الْجَنَسِيَّةُ قَالَتْ أَبَدُ
وَ السَّخَا وَاللُّطْفُ كُلُّ عِظْمِهِ
جَوْرًا أَوْ ظُلْمًا .. لَهُ حِينًا أَهَانَ ..

(۱) الواقعة اسم القيامة سميت بالواقعة لوقوع كثرة الالام والشدائد فيها والقارعة القيامة وهي

البلية التي تفرع القلب بشدة المخافة وسميت القيامة بها لانها تفرع القلوب بالشدائد

- (۱) گونه گون میدید ناخوش واقعه
(۲) گفت چاره چیست یاران خسته اند
(۳) باز میگفت ای عجب آن خادمک
(۴) می نکردم باوی الا لطف ولین
(۵) هرعداوت را سبب باشد سند
(۶) باز میگفت آدم بالطف وجود
- فاتحه میخواند با القارعه
رفته اند و جمله را در بسته اند
نی که باما گشت هم نان و نمک
او چرا بامن کند برعکس کین
ور نه جنسیت وفا تلقین کند
کی بران ابلیس جوری کرده بود

- (۱) مَا عَلَى الْحَيَّةِ جَرَّ الْأَدَمِيَّ
وَهُمَا مِنْ ذَا لَهُ الْعَمَرُ مُدَامٌ
(۲) إِنْ طَبَعَ الذُّبُّ عَبَثٌ وَافْتِرَاسٌ
كَانَ هَذَا الْحَسَدُ فِي الْآخِرِ
(۳) قَالَ ظَنُّ السُّوءِ ذَا يُضْبَالِيَا
مِثْلُ هَذَا الظَّنِّ لَمْ مِنْي أَتَى
(۴) ثُمَّ أَيْضًا قَالَ سُوءُ ظَنِّكَ
كُلُّ مَنْ فِي الْخُلُقِ مَا كَانَ مُدَامٌ
(۵) ظَلَّ فِي الْوَسْوَسةِ الصُّوفِيِّ ذَا
مِثْلُ مَنْ كَانَ جَزَاءُ الْخَصْمَاءِ
(۶) ذَا الْجِمَارِ السَّغْبُ ذُو الْعَبْرِ
أَعْوَجًا وَالْجِلْسُ مِنْهُ خُرْقًا
- أَوْ عَلَى الْعَقَرِ فِي ذَا الْعَالَمِ
وَجَعًا رَامًا وَ سُقْمًا وَ حِمَامٌ
.. لَا لِحَرْبٍ وَاضْطِهَادٍ وَمِرَاسٌ ..
ظَاهِرًا .. فِي الْخُلُقِ عِنْدَ النَّاطِرِ ..
خَطَأً كَانَ .. خَطِيرٌ مَا يَبَا ..
يَاخِي أَمْ آيَنَ كَانَ وَ مَتَى
حَزَمَكَ فِيهِ سَمُو فَنِكَ
سَيِّئُ الظَّنِّ مَتَى يَلْقَى السَّلَامُ
وَ الْجِمَارُ ذَا بَقَى رَهْنُ الْأَذَى
لَهُ رَاقٌ .. وَ بَقَى قَيْدُ الْعَنَاءِ ..
(۱) وَسَطُ التُّرْبِ بَقَى وَ الْحَجَرِ
وَ الزِّمَامُ انْقَطَعَ .. كَمْ نَهَقَا ..

(۱) پالهنک بالفارسیه جبل تشد به عنق الفرس وقد استعمل فی الترجمة الزمام فی محله -

- (۱) آدمی مر مار و کژدم را چه کرد
(۲) گرک را خود خاصیت بدریدنست
(۳) باز میگفت این گمان بد خطاست
(۴) باز گفתי حزم سوء الظن تست
(۵) صوفی اندر وسوسه وان خر چنان
(۶) آن خر مسکین میان خار و سنگ
که همی خواهند او درمک و درد
وین حسد در خلق آخر روشن است
بر برادر اینچنین ظلمی چراست
هر که بدظن نیست کی مانند درست (۱)
که چنین بادا سزای دشمنان
کژ شده پالان دریده و پالهنک (۲)

(۱) اشارتست بحديث معروف (الحزم سوء الظن) (۲) پالهنک ريسمانی است که از آن کردن اسب بندند -

- (۱) فَبِكُلِّ اللَّيْلِ تَعْبَانِ بِلَا
رُبَّمَا اسْتَحْضَرَ رَوْحًا رُبَّمَا
(۲) فَبِكُلِّ اللَّيْلِ قَالَ ذَا الْحِمَارِ
فَلَاكُمْ جَوْرٌ عَمِلْتُ بِالْقَدَرِ
(۳) بِلِسَانٍ حَالِهِ قَالَ أَنَا
رَحْمَةٌ إِنِّي مِنْ نَبِيِّ الْهَزْلِ
(۴) ذَا الْحِمَارِ مَا رَأَى مِنْ تَعَبٍ
قَدَرَأَى الطَّيْرُ التَّرَائِيَّ الْمِثَالِ
(۵) فَبِتِلْكَ اللَّيْلَةِ حَتَّى السَّحَرِ
وَقَعَ لِلْجَنْبِ أَعْيَاهُ الْمَفَرِ
(۶) مِنْ فِرَاقِ التِّبْنِ جَوْرًا وَالشَّعِيرِ
هُوَ مِنْ حُبِّهِ تَبْنًا وَشَعِيرِ
- عَلَفٍ .. رَهْنَ عَنَاءٍ وَ بَلَاءٍ ..
فِي مَمَاتٍ كَانَ قَدَسَدَ الْفَمَا
ذَا كِرَاءً يَا رَبِّي صَاحَ جِهَارٍ
دُونَ صَمِّ التِّبْنِ كَانَ فِي النَّظَرِ
بِأَشْيُوخٍ .. فِي بَلَاءٍ وَ عَنَاءٍ ..
(۱) أَحْرِقَتْ رُوحِي لِي الْجِسْمَ هَزَلٍ
وَ عَذَابٍ وَ صُنُوفِ الْكَرْبِ
فِي أَتَيْ الْمَاءِ سَاوَاهُ مِثَالِ
ذَا الْحِمَارِ إِلَهُمْ مِنْ جُوعِ الْبَقَرِ (۲)
.. مَالَهُ مِنْ حِيلَةٍ أَوْ مِنْ مَقَرٍ ..
نَهَقَ صَاحَ بَرْمَجٍ وَ زَفِيرِ
مُعْدَمًا صَارَ هَزِيلًا وَ فَقِيرِ

(۱) ای من هذا الهزل والمزاح الغير المطبوع والمراد من (خام شوخ) فی الاصل ای المزاح
التي - قليل الادب (۲) جوع البقر مرض النهمه

گاه در جان کندن و گاهی تلف
جورها کردم کم از يك مشت کاه
رحمتی که سوختم زین خام شوخ
مرغ خاکي دید اندر سميل آب
آن خر بيچاره از جوع البقر
مستمند از اشتياق کاه و جو

(۱) خسته اندر جمله شب بی علف
(۲) خر همه شب ذکر گویان کای آله
(۳) با زبان حال میگفت ای شیوخ
(۴) آنچه آن خرید از رنج و عذاب
(۵) پس به پهلو گشت آن شب تا سحر
(۶) ناله میکرد از فراق کاه و جو

- (۱) هَكَذَا فِي وَجَعٍ مَعَ مِحْنٍ
حَنٍّ مِنْ لَيْلٍ إِلَى يَوْمٍ مُدَامٍ
(۲) وَ النَّهَارُ إِذْ بَدَى عِنْدَ الصَّبَاحِ
فَيَجْلِسُ لَهُ سُرْعَانِ عَشْرَ
(۳) مِثْلَ بَيَّاعِي الْحَمِيرِ قَدْ وَضَعَ
بِالْحِمَارِ صَنَعَ مَا لَاقَ أَنَّ
(۴) لِشَدِيدِ أَلَمِ الْجَرْحِ رَمَحَ
أَيْنَ لَا أَيْنَ الْإِلْسَانُ لِلْحِمَارِ
- مَعَ حَرِيقٍ وَ ضُرُوبِ الْحَزَنِ
وَدَّ أَنْ يَلْقَى بِهَا الْمَوْتَ الزُّوَامَ
حَضَرَ الْخَادِمُ مِنْ بَعْدِ الرَّوَاحِ
وَ عَلَى ظَهْرِهِ خَلَّى وَ غَدَرَ
جُرْحًا أَوْ جُرَجِينَ فِيهِ وَ نَزَعَ
يَصْنَعُ بِالْكَلْبِ زَادَ بِالْمِحْنِ
ذَالْحِمَارِ وَ بِهِ زَادَ قَرَحَ
لِيُبَيِّنَ حَالَهُ الْمَشْجِي جِهَارَ

فی بیان ظن الر کب ان بهیمه الصوفی مریضه

- (۵) وَ مِدَّ الصُّوفِيُّ مِنْ بَعْدِ الْمَنَامِ
فَعَلَى وَجْهِهِ فِي كُلِّ زَمَانٍ
(۶) فَلَهُ الْخَلْقُ بِكُلِّ زَمَنِ
كُلُّهُمْ ظَنُّوْا بِأَنْ كَانَ سَقِيمَ
- جَلَسَ وَ السَّفَرِ إِذْ ذَاكَ رَامَ
ذَالْحِمَارُ وَقَعَ عَارِي الْعِنَانِ
رَفَعُوا جُرُؤًا بِغَيْرِ رَسَنِ
وَ بِهِ دَاءٌ قَلِيلٌ أَوْ جَسِيمَ

- (۱) همچنین درمخت و دو درد و سوز
(۲) روز شد خادم بیامد بامداد
(۳) خر فروشانه دوسه زخمش بزد
(۴) خر جهنده گشت از تیزی نیش

ناله ها میکرد از شب تا بروز
زود پالان جست و بر پشتش نهاد
کرد با خر آنچه را با سگ سزد
کو زبان تا خربگوید حال خویش

گمان بردن کاروانیان که بهیمه صوفی رنجور است

- (۵) چونکه صوفی برنشست و شد روان
(۶) هر زمانش خلق بر میداشتند
- رو در افتادن گرفت آن هر زمان
جمله رنجورش همی پنداشتند

قَدْ لَوَى كَثْرًا لَهُ مُمْتَحِنًا
فَحَصَّ عَنْ دَغِلٍ مُشْتَبِكٍ
لَهُ دَوْمًا حَقَقَ .. أَجْرِي النَّظَرُ ..
لَهُ لَوْنًا .. مَا هُوَ كَيْفَ ظَهَرَ ..
أَيُّهَا الشَّيْخُ .. وَمِمَّ ذَا لَذِي ..
أَشْكُرُ اللَّهَ قَوِيًّا ذَا اِعْتِبَارٍ
قُوَّةَ لِحَوْلٍ بَلِيلٍ وَ اِتِّكَلِ
أَحَدٌ يَسْرِي بِهِ أَوْ يَظْهَرُ
وَحَدَهُ فِي اللَّيْلِ .. جُوعًا وَاضْطِرَارًا ..
فِي النَّهَارِ .. وَلَهُ نَحْنُ الشُّهُودُ ..
أَحَدًا لَا يَحْمِلُ .. يُجَالِي الْحَزْنَ ..
غَيْرُكَ تَصْنَعُ مِنْ هَذَا الْمَلَأِ

(۱) ذَلِكَ الْوَاحِدَ مِنْهُ الْأَذْنَا
ذَلِكَ الْآخِرُ تَحْتَ الْحَنَكِ
(۲) ذَلِكَ الْآخِرُ فِي النَّعْلِ الْحَجَرِ
ذَلِكَ الْآخِرُ فِي الْعَيْنِ نَظَرُ
(۳) ثُمَّ أَيْضًا لَهُ قَالُوا لِمَ ذَا
أَفَمَا قُلْتَ مُدَامًا ذَا الْحِمَارِ
(۴) قَالَ ذِيَاكَ الْحِمَارُ مَنْ أَكَلَ
يَسْوَى الْحِمْلَةِ ذِي لَا يَقْدُرُ
(۵) حَيْثُ لَا حَوْلَ غَدَى قُوَّةَ الْحِمَارِ
شُغْلُهُ التَّسْبِيحُ فِي اللَّيْلِ السُّجُودُ
(۶) غَمُّكَ إِذْ لَكَ أَنْتَ الْمُمْتَحِنُ
وَجَبَ أَنْ شُغْلَكَ أَنْتَ وَلَا

وان دگر در زیر کاش جست لخت (۱)
وان دگر در چشم او میدید رنگ
وی نمیکفتی که شکر این خر قوی است
جز بدین شیوه نتواند راه برد
شب مسبح بود و روزش در سجود
خویش کار خویش باید ساختن

(۱) آن یکی گوشش همی پیچید سخت
(۲) وان دگر در نعل او میجست سنگ
(۳) باز میگفتند ای شیخ این ز چیست
(۴) گفت آن خر کوبه شب لا حول خورد
(۵) چونکه قوت خر بشب لا حول بود
(۶) چون ندارد کس غم تو ممتحن

(۱) لخت بلام مفتوح دو معنی دارد یکی گرز که آلت رزم باشد دوم پاره از هر چیزی چنانکه در برهان و غیاث نوشته و در اینجا معنی دوم مراد است .

(۱) أَكْثَرُ النَّاسِ هُمْ بِالْخَلْقَةِ

مِنْ سَلامٍ لَهُمْ أَحْذَرُ وَالأَمَانُ

(۲) فَقُلُوبُ الْكَلِّ لِلشَّيْطَانِ بَيْتٌ

وَلِشَّيْطَانِ الْوَرَى أَنْتَ الْيَسِيرُ

(۳) كُلُّ مَنْ مِنْ نَفْسِ الشَّيْطَانِ كَانَ

كَالْجِمَارِ ذَاكَ الْحَرْبِ وَرَدٌ

(۴) مَنْ مِنَ الشَّيْطَانِ تَلْمِيساً وَجَدَ

وَجَدَ التَّعْظِيمَ وَالْمَكْرَ زَ مَنْ

(۵) فِي طَرِيقِ الدِّينِ فِي جِسْرِ السَّرَاطِ

كَالْجِمَارِ ذَاكَ خَبْطاً وَ غَلْطَ

(۶) لِلْمَحِيبِ السَّيِّئِ الذَّاتِ الْخِدَاعِ

فَجَا أَنْظَرُوا عَلَى الْأَرْضِ أَبَدَ

أَكَلُوا النَّاسَ غَدَاً وَ الْخِلَّةَ

الْقَلِيلَ اطْلُبْ هُمْ عَوْنُ الزَّمَانِ ..

مِلًّا بِالْخُبْثِ .. أَحْذَرُ مَنْ رَأَيْتَ ..

أَقْبَلَ التَّلْبِيسَ وَالْمَكْرَ الْكَثِيرَ

أَكَلَ لَا حَوْلَ فَهُوَ بِامْتِحَانِ

آخِرَ الْأَمْرِ وَلِلزَّحْفِ اسْتَعَدَّ

وَمِنَ الْخَصِمِ الْمُحِبِّ ذِي الْعَقْدِ

.. رُوحَهُ فِي رُوحِ هَذَيْنِ قَرَنَ ..

آخِرَ الْأَمْرِ لِيَتَرَكَ الْاِسْتِیَاطَ

وَجَدَ الْوَاقِعَ بِاللَّبِيسِ اخْتَلَطَ

أَصَحَّ لَا تَسْمَعُ لَوَالِحِبِ أَذَاعَ

لَا تَسِرْ بِإِلَا مِنْ .. فَالْصَيْدَ قَصَّدَ ..

(۱) آدمی خوارند اغلب مردمان

(۲) خانه دیو است دلهای همه

(۳) از دم دیو آنکه لاحول خورد

(۴) هر که در دنیا خورد تلبیس دیو

(۵) در ره اسلام و بر پول سراط

(۶) عشق های یار بد مینوش هین

از سلام عليك شان كم جو امان

كم پذير از ديو مردم دمدمه

همچو آن خرسر در آيد در نبرد

وز عدوى دوست رو تعظيم وريو

درسرايد همچو آن خر از خباط

دام بين ايمن مرو اندر زمين

جاء في لاهول .. والشر احذر ..
 و انظر ابليس بجلد الحية
 .. ادنو مني فاننا خير رفيق ..
 من حبيب الجلد نال ما احب
 سحب .. للخارج فيه يسير ..
 شرب الافيون .. مخموراً يبين ..
 مثل قصاب .. دري الخير بكا ..
 .. بنياح مستمر و عويل ..
 نفسك سو مداما ودكا
 و لك اترك .. و كن الحر السعيد ..
 ارفع او من عنك قدراً نزلاً
 مكرراً او خدعاً لمن كان الاذل

(۱) مائة ألف من ابليس انظر
 آدمي احترز بالمرّة
 (۲) نفخ قال لك روح الصديق
 كي بهذا مثل قصاب سحب
 (۳) نفخ حتى لك الجلد كثير
 ويل من كان من الاعداء حين
 (۴) اخفض الرأس على الرجل لكا
 نفخ حتى الدم منك يسيل
 (۵) كن كمثّل سبع الصيد لكا
 فخدعاً للقريب و البعيد
 (۶) كن كمثّل الخادم من سفلاً
 مالك من احد شأناً فضل

آدم ابليس را در مار بين (۱)
 تاجو قصابی کشد از دوست پوست
 وای آن کز دشمنان افیون کشد
 دم دهد تاخونت بریزد زارزار
 ترك عشوه اجنبی و خویش کن
 بیکیسی بهتر ز عشوه ناکسان

(۱) صد هزار ابليس لاهول آر بين
 (۲) دم دهد گوید ترا ای جان دوست
 (۳) دم دهد تا پوستت بیرون کشد
 (۴) سر نهد برپای تو قصاب وار
 (۵) همچو شیر صید خود را خویش کن
 (۶) همچو خادم وان مراعات خسان

- (۱) فَبَارِضِ النَّاسِ بَيْتًا وَ بِنَاءً
جِدْ فِي شُغْلِكَ شُغْلَ الْأَجْنَبِيِّ
(۲) مَنْ هُوَ ذَا الْأَجْنَبِيِّ الْبَدَنُ
الَّذِي أَنْتَ لَهُ دَوْمًا حَزِينُ
(۳) أَنْتَ مَا لِلْجِسْمِ حُلُوءًا وَ دَسَمُ
جَوْهَرِ الرُّوحِ الْيَتِيمِ لَنْ تَرَى
(۴) وَ إِذَا مَا الْبَدَنُ بَيْنَ الْعَبِيرِ
نَتْنُهُ يَوْمَ الْحِمَامِ يَظْهَرُ
(۵) بِالْعَبِيرِ الْقَلْبَ ضَمِخَ لَا الْبَدَنُ
مَا هُوَ الْمِسْكُ وَمَا كَانَ الْعَبِيرُ
(۶) وَضَعَ مَنْ نَافَقَ الْمِسْكَ عَلَى
وَضَعَ رُوحَهُ فِي قَعْرِ الْوُطَيْسِ
- لَكَ لَا تَبْنِ وَلَا تَزِدْ عَنَاءَ
خَلِّهِ لَا تَكُنِ الْغَرَّ الْغَبِيِّ
الْتَرَايِي .. عَرَاهُ الْحَزَنُ ..
.. لَنْ تَرَى دُنْيَا لَكَ فِيهِ وَدَيْنُ ..
تَهَبُ .. تَحْسَبُ ذَا خَيْرِ النِّعَمِ ..
إِذْ بَدِينَا .. صِرْتَ مَا بَيْنَ الْوَرَى ..
(۱) وَضَعَ أُولَفَ بِالْوَرْدِ النَّضِيرِ
.. قَوْمُهُ وَالصَّصَبُ مِنْهُ يَنْفَرُ ..
.. قَلْبُكَ الْمِرْآتُ وَالْجِسْمُ الدَّرَنُ ..
هُوَ إِسْمُ الْمَلِكِ الْحَقِّ الْقَدِيرِ
جِسْمِهِ الْقَلْبُ لَهُ مِنْهُ خَلَى
(۲) .. مَا لَهُ فِيهِ سِوَى ابْلِيسَ أَنْيَسُ ..

(۱) نسخه ثانیه - وضع فی سرة الظبی الغریر (۲) نسخه ثانیه - زمناً عودها الخلق الخسيس

- (۱) در زمین مردمان خانه ممکن
(۲) چیست بیگانه تن خاکی تو
(۳) تا تو تن را چرب و شیرین میدهی
(۴) گر میان مشک تن را جاشود
(۵) مشک را بردل بمال بر تن نمال
(۶) آن منافق مشک بر تن می نهد
- کار خود کن کار بیگانه ممکن (۱)
کز برای اوست غمناکی تو
جوهر جان را نه بینی فریبی
روز مردن کند او پیدا شود
مشک چه بود نام پاک ذوالجلال
روح او در قعر گلخن می نهد

- (۱) كَانَ رَسْمُ الْحَقِّ مَا فَوْقَ اللِّسَانِ
 كَمْ لَهُ ثَنٌّ كَثِيرٌ بَانَ مِنْ
 (۲) مَعَهُ الذِّكْرُ كَمِثْلِ الْخَضِرَةِ
 أَوْ بِرَأْسِ الْمَبْرَزِ الْوَرْدِ الْعَمِيقِ
 (۳) فَهِنَّكَ ذَالنَّبَاتِ مُسْتَعَارُ
 فَمَحَلُّ الْوَرْدِ ذَاكَ الْمَجْلِسُ
 (۴) طِبَّاتٍ وَرَدَتْ لِلطَّيِّبِينَ
 وَالْخَبِيثَاتُ لِمَنْ كَانُوا هُمْ
 (۵) فَعَلَى هَذِي أَحْذِرِ أَنْ تَحْسِدَا
 قَبْرَهَا حَوْلَ قُبُورِ الْحَاسِدِينَ
 (۶) إِنَّ أَصْلَ الْحَقْدِ بِالذَّاتِ سَقَرُ
 جُزْءُ ذَالْكِلِّ وَخَصَمُ الدِّينِ لَكَ
- لَهُ فَوْقَ الرُّوحِ مِنْهُ وَالْجَنَانُ
 كُفْرُ الْإِيمَانِ فِيهِ مَا قُرْنُ
 لِلْمُوطِيسِ وَالزَّهْوَرِ النَّصْرَةِ
 سَوْسَنٍ أَوْ يَاسَمِينٍ مُنْتَسِقٍ
 كَانَ .. حَقًّا مَا لَهُ فِيهِ قَرَارُ ..
 لِلْمَهْوَى مَنْ كَانَ دَوْمًا يُؤْنِسُ
 (۱) .. آيَةُ الْقُرْآنِ وَالذِّكْرُ الْمُبِينُ ..
 بِالْخَبِيثِينَ وَحَقَّتْ لَهُمْ
 فِيهِ مِنْ حَسَدٍ ضَلَّتْ هُدَى
 وَضَعُوا قَسْرًا وَبَيْنَ الْحَاقِدِينَ
 حَقْدُكَ بِالطَّبْعِ يَا أَهْلَ النَّظَرِ
 كَانَ لَا تَهْلِكُ كَمَنْ حَقْدًا هَلَكَ

(۱) الایة فی سورة النور الخبیثات للخبیثین والخبیثون للطیبین والطیبات للطیبون

للطیبات الخ -

گند ها از کفر بی ایمان او
 بر سر مبرز گل است و سوسن است
 جای آن گل مجلس است و عشرت است
 مر خبیثان را خبیثات است همین
 گورشان پهلوی کین داران نهند
 جزو آن کلاست و خصم دین تو

(۱) برزبان نام حق و برجان او
 (۲) ذکر با او همچو سبزه گلخن است
 (۳) آن نبات آنجا یقین عاریت است
 (۴) طیبات آمد برای طیبین
 (۵) کین مدار آنها که از کین گمرهند
 (۶) اصل کینه دوزخ است و کین تو

- (۱) اَنْتَ اِذْ جُزْءٌ تَكُوْنُ مِنْ سَقَرٍ
فَمَقَرُّ الْجُزْءِ نَحْوُ كَلِّهِ
(۲) وَ اِذَا مَا كُنْتَ جُزْءَ الْجَنَّةِ
عَیْشُكَ كَالْجَنَّةِ حَتّٰی الْاَبَدِ
(۳) مَعَ مَنْ مَرُّوْا الَّذِیْ مَرَّ یَقِیْنُ
وَمَتٰی لِلْبَاطِلِ كَانَ النِّفْسُ
(۴) یَا اَخِی الْفِکْرَةُ اَنْتَ وَحَدَهَا
عَصَبًا كُنْتَ وَلَحْمًا وَ عِظَامًا
(۵) اِنْ تَاكَ فِکْرُكَ الْوَرْدَ تَكُوْنُ
وَ لَوْ الشَّوْكَ تَكُوْنُ فَالْحَطْبُ
(۶) مَاءٌ وَرِدَ لَوْ تَكُوْنُ جِیْبَهُمْ
وَ اِذَا اَنْتَ بِاَضْوَعٍ تَكُوْنُ
- اَصْحَ یَا ذَاللَّبِّ وَ اَمِنْ بِالْمَنْظَرِ
كَانَ .. وَ الْفَرْعُ دَنٰی مِنْ اَصْلِهِ ..
یَا سَمِیَّ الْاِسْمِ خَلَّ الصَّفْوَةِ
كَانَ مِثْلَ الْجَنَّةِ دَوْمًا خَلَدَ
یَلْحَقُ وَ الْجِنْسُ بِالْجِنْسِ قَرِیْنُ
لِحَقِّ الْحَقِّ .. اَوِ الْقُدْسُ التَّمَسُّ ..
كُنْتَ بِاَقِیْكَ جَمِیْعًا عِنْدَهَا
.. مَا لَهُ وَزْنٌ وَ مَعْنٰی وَ مَقَامٌ ..
رَوْضَةً غَنَاءَ جَلَّتْ لِلْمُشْجُوْنِ
لِلْمَوْطِیْسِ كُنْتَ وَاَفَاكُ الْعَطْبِ
بَلَلُوْا وَ الرَّأْسُ ضَاعَ عِنْدَهُمْ
نَبَذُوْكَ خَارِجًا .. عَدُوْكَ دُوْنُ ..

- (۱) چون تو جزو دوزخی هین هوش دار
(۲) ورتو جزو جنتی ای نامدار
(۳) تلخ با تلخان یقین ملحق شود
(۴) ای برادر تو همین اندیشه
(۵) گر گلست اندیشه تو گلشنی
(۶) گر گلابی برسر و جیبت زنند

- جزو سوی کل خود گیرد قرار
عیش تو باشد چو جنت پایدار
کی دم باطل قرین حق شود
ما بقی تو استخوان و ریشه (۱)
ور بود خاری تو هیمة گلخنی
ورنه چون بونی برون افکنند

(۱) شراح در مراد مولانا از اندیشه و فکرت در مانند این مورد اختلاف دارند برخی گفتند
معنی وحقیقت و بعضی گویند همت و قصد و دیگران گفتند علم و تصدیق مراد است -

- (١) فَأَلَى الطَّبَلَاتِ يَاهُذْ أَنْظِرْ
كُلَّ جِنْسٍ قَرَنَ فِي جِنْسِهِ
(٢) أَنْتَ مِمَّنْ لَمْ يُجَا نِسْكَ بِجِدِّ
صَحْبَةٍ مَنْ لَمْ يُجَا نِسْكَ الْإِجْدِ
(٣) خَلَطَ الْأَجْنَأَسَ بِالْأَجْنَأَسِ مَنْ
وَ يَذَا التَّجْنِيسِ تَزْيِمَنْ ظَهَرُ
(٤) فَإِذَا مَا الْعُودَ فِي سُكْرِهِ
مِيزَ وَ انْتَخَبَ فَرْدًا فَفَرْدُ
(٥) هَذِهِ الطَّبَلَاتُ كَلَّا كَسِرَتْ
فَالْقَبِيحُ اخْتَلَطَ بِالْحَسَنِ
(٦) بَعَثَ الْحَقُّ الْهُدَاةَ الْمُرْسَلِينَ
- (١) عِنْدَ عَطَّارِينَ صُفَّتْ وَ أَشْعِرْ (١)
حَذَرَ أَلْزَلَةَ عِنْدَ لَبْسِهِ
الْخَلَاصِ اطْلُبْ وَصِدَّ وَ ابْتَعِدْ
عَدَّ وَ الْقَبْرَ .. فَمَا تَقْدِرُ حِدْ ..
دُونِ تَلْبِيسٍ وَلَا شَكِّ قَرْنِ
.. بَهْرَ الطَّرْفِ لِكُلِّ مَنْ نَظَرَ ..
(٢) خَلَطُوا مَا أَمْتَازَ فِي مَنَظَرِهِ
عَنْ سِوَاهُ جِنْسِهِ لِلْجِنْسِ رَدَّ
وَ النُّفُوسُ أَهْرَقَتْ وَ انْتَشَرَتْ (٣)
وَ مَضَى التَّجْنِيسُ مَرَّ الزَّمَنِ
كَيْ لَهَا يَفْتَرِّقُ كُفْرَ وَ دِينِ

(١) الطبلۃ آئیة من خشب توضع فیہا الاشیاء والادویۃ (٢) جاء المصراع الاول من هذا البيت فی نسخة النهج القوى (گردد آ میزند عدس باشکرش) وبناء علی ذلك تكون الترجمة
فاذا ما العدس فی السكر - له عمداً خلطوا اذا اختبر - وهو غلط والصحيح الترجمة الاولى (٣) کنی
بـالطبلات عن مراتب الارواح و بکسرہا عن تعلق الارواح بالابدان و ارتباك المراتب الملازمة
للتصویر والخلقة -

- (١) طبلها در پیش عطاران ببین
(٢) تو رهائی جو ز ناجنسان بجد
(٣) جنسها با جنسها آمیخته
(٤) گر در آ میزند عود و شکرش
(٥) طبلها بشکست و جانها ریختند
(٦) حق فرستاد انبیا را بهر این
- جنس را با جنس خود کرده قرین
صحبت ناجنس گورست و لحد
زین تجانس زینتی آنکیخته
برگزیند یک یک از همدیگرش
نیک و بد با همدیگر آمیختند
تا جدا گردد ز ایشان کفر و دین (١)

(١) اشاره بدین آیه است (کان الناس أمة واحدة فبعث الله النبیین مبشرین ومنذرین -)

- (۱) كُلُّ مَنْ قَدْ كَفَرَ أَوْ وَحْدًا
قَبْلَهَا الْكُلُّ سَوَاءٌ ظَهَرُوا
(۲) قَبْلَهُمْ كُنَّا جَمِيعًا بِالنَّسَقِ
مَادَرَى مِنْ أَحَدٍ أَنَا حَسَنُ
(۳) وَجَدَ فِي الْعَالَمِ قَلْبٌ وَ نَقْدٌ
حَيْثُ أَنَّ الْعَالَمَ اللَّيْلُ جَرَى
(۴) دَامَ ذَا حَتَّى ذُكَاةُ الْأَنْبِيَاءِ
قَالَتْ اإِبْعِدِ أَنْتِ يَا غِشُّ تَعَالَى
(۵) فَارِقَ الْمَوْنِ سِوَى الْعَيْنِ أَحَدٌ
و سِوَى الْعَيْنِ لِلْعَلِّ وَ حَجَرٌ
(۶) وَ سِوَى الْعَيْنِ يَتِيمُ الْجَوْهَرِ
وَ لِهَذَا السَّاقِطُ وَ الْمُحْتَقِرُ
(۷) لِلنَّهَارِ الْخَصَمُ كَانُوا مِنْهُمْ
لِلنَّهَارِ عَشِقُوا مِنْهُمْ ذَهَبُ
- كُلُّ مَنْ أَسْلَمَ أَوْ مِنْ هُودًا
آمَنُوا فِي رَبِّهِمْ أَمْ كَفَرُوا
وَاحِدًا مِنْ غَيْرِ عَدٍ وَفِرَقَ
أَوْ قَبِيحٍ وَجَدَ ذَلِكَ الزَّمَنُ
جَارِيًا .. مِنْ غَيْرِ تَلْمِيسٍ وَ نَقْدِ
نَحْنُ رَكِبُ اللَّيْلِ فِي اللَّيْلِ سَرَى
شَرِقتَ وَ الْكَوْنُ جَلَّتْ بِالضِيَاءِ
أَنْتَ يَا صَافِي تَجَلُّ بِالْكَمَالِ
مَادَرَى كَلًّا .. وَلَوْ عَلِمَا وَجَدَ ..
مَادَرَى مِنْ أَحَدٍ مَا أَنْ قَدَرُ
مَادَرَى لِلْمَسَاقِطِ الْمُحْتَقِرِ
دَخَلَ الْعَيْنَ وَ أَوَّلَاهَا الْكَدَرُ
دَاغِلُونَ .. الْقَلْبُ رَاجَ لَهُمْ ..
كَانَ لِلْمَعْدِنِ .. عَنْ قَلْبٍ ذَهَبُ ..

پیش از ایشان جمله یکسان می نمود
کس ندانستی که ما نیک و بدیم
چون جهان شب بود و ما چو شب روان
گفت ای غش دور شو صافی بیا
چشم داند لعل را و سنگ را
چشم را زان میخلد خاشاکها
عاشق روزند این زرهای کان

(۱) مؤمن و کافر مسلمان و جهود
(۲) پیش از ایشان ماهمه یکسان بدیم
(۳) بود نقد و قلب در عالم روان
(۴) تا درآمد آفتاب انبیا
(۵) چشم داند فرق کردن رنگ را
(۶) چشم داند گوهر و خاشاک را
(۷) دشمن روزند این قلابگان

- (۱) فَالْنَهَارُ لَهُ مِرْآتُ الْجَمَالِ
كَيِّ بِهَا يَنْظُرُ دِينَاراً ذَهَبُ
(۲) وَ لِذَاكَ الْحَقُّ جَلَّ لِلْمَعَادِ
أَظْهَرَ الْيَوْمَ جَمَالَ الْأَصْفَرِ
(۳) وَأَقِيعُ الْأَمْرِ إِذَا سِرُّ الْمَدِينِ
كَالْظِلَالِ الْيَوْمَ قَدَّامَ الْهِلَالِ
(۴) رَجُلُ الْحَقِّ لَهُ الْعَكْسُ اعْرِفْ
وَاعْرِفِ اللَّيْلَ الْمَلْدِي خَاطَ الْبَصَرِ
(۵) وَ لِذَاكَ اللَّهُ قَالَ وَ الضُّحَى
- وَبِهَا التَّعْرِيفُ عَنْهُ وَ الْكَمَالُ (۱)
لَهُ بِالتَّشْرِيفِ أَحْسَانًا وَهَبُ
وَصَفَّ بِالْيَوْمِ أَهْدَاهُ الرِّشَادُ
وَ جَمَالَ الْأَخْضَرِ .. وَالْأَحْمَرِ ..
لَوْلِيَاءَ اللَّهِ ذَالْيَوْمِ الْمُمِينِ
لَهُمْ .. هَبْ صَارَ بَدْرًا بِالْكَمَالِ ..
كَانَ يَوْمًا .. جَالِيًا لِلْسَدَفِ ..
عَكْسَ سِتَارِيَةِ مِنْهُ ظَهَرَ
(وَالضُّحَى نُورُ ضَمِيرِ الْمُصْطَفَى) (۲)

(۱) الاشرفى سكة سلطانية فارسية ذهبية تقابل اليوم السكة المعروفة بالليرة العثمانية او الجنيه البريطاني اى معطى جائزة تشريفية ذهبية ولم يلتفت لذلك مؤلف النهج فقال اى حتى يرى الاشرفى تشريف ذاك النهار اى حتى يرى المنسوب الى اشرف تشريف المرشد - الذى هو بمثابة النار -
(۲) الاية والضحى والليل اذا سجدى ماودعك ربك وملئلى والاخرة خير لك من الاولى -

- (۱) زانکه روزست آينه تعريف او
(۲) حق قيامت را لقب زان روز کرد
(۳) پس حقيقت روز سر اولياست
(۴) عکس را از مرد حق دانيد روز
(۵) زان سبب فرمود يزدان والضحى
- تا به بيند اشرفى تشريف او
روز بنمايد جمال سرخ وزرد
روز پيش ماهشان چون سابهاست (۱)
عکس ستاريش شام چشم دوز
والضحى نور ضمير مصطفى (۲)

(۱) نسخه ديگر - چون شامهاست (۲) سبب نزول آيه (والضحى والليل اذا سجدى ماودعك ربك وملئلى) آنست که چند روز وحي بتأخير افتاد وكافران گفتند که خداوند محمد را وداع کرده وازاو دورى نموده است -

- (۱) وَبَقُولٍ آخِرٍ هَذَا الضُّحَى
ذَالِ الْآنَ أَيْضاً هُوَ الْعَكْسُ لَهُ
(۲) وَسَوَى ذَاكَ عَلَى الْفَانِي الْقَسَمُ
مَا هُوَ الْفَانِي وَمَنْ حَتَّى يَلِيقَ
(۳) لَا أَحَبُّ الْإِفْلِينَ لِلْخَلِيلِ
فَالْفَنَاءُ كَيْفَ رَبُّ الْعَالَمِينَ
(۴) ثُمَّ وَاللَّيْلِ لِسِتَارِيتِهِ
جَاءَ مِنْ جِسْمِ تُرَابِي حَمَلٌ
(۵) شَمْسُهُ لَمَّا أَتَتْ مِنْ فَلَكَ
قَالَ أَنْظِرْ رَبُّكَ (مَا وَدَّعَكَ)
- (۱) الْحَبِيبَ رَامَ .. فِيهِ صَرْحًا ..
قَدْ غَدَى مِنْهُ أَتَاهُ شَبٌّ
خَطَأً كَانَ لَهُ أَحْسَبُ كَاللَّمَمِ
لِمَقَالِ اللَّهِ .. أَوْ يَغْدُو الْحَقِيقُ ..
لَهُ قَالَ .. عِنْدَهُ كَانَ الْجَمِيلُ ..
طَلِبَ صَارَ مُحِبُّ الْغَائِبِينَ
(۲) كَانَ أَوْ حَجَبًا لِنُورَانِيَّتِهِ
صَدَأً .. كُونَ كَلَّا مِنْ عَجَلٍ ..
(۳) مَعَ لَيْلِ جِسْمِهِ .. ذِي الْحَلَكِ ..
لَاوَلَا عَنْكَ (قَلِي) أَوْ قَطْعَكَ

(۱) ای ان الله تعالی اراد هذا الضحی الصوری واقسم به مع كون هذا الضحی الصوری عکس نور ضمیر المصطفی الالهی - (۲) ای و ما اقسام باللیل بعد القسم بالضحی الالکونه اراد ستاریة هذه الحضرة وما اراد باللیل الستار لهذه الحضرة الالبدن النسوب للتراب المنسوب للصدأ لكون البدن مشابها للیل من جهة كونه ساتراً لنورانية باطنه فکما ان نورالضحی عبارة عن ضمیره (ص) كذلك اللیل كناية عن ستاریته - (۳) ای فلما أتت شمس (ص) من هذا الفلك قالت شمسه للیل وجوده تنبه ماودعك ربك وما تركك ای ان شمس حقیقته (ص) الحاكمة المریة لوجوده الشریف لما انت فوق هذا الفلك ای طلعت غلب لیل وجوده فلما رأت الاغیار لیل وجوده من جهة بعيداً عن شمس حقیقته متروکاً قالوا ان محمداً ودعه ربه وقلاه فشمس حقیقته اللتی هی عینه الثابت سلت جسمه الشریف واقسمت بنوره ووجوده فائتله تنبه (ماودعك ربك وما قلی - فان قیل ولو كان تأخیر الوحی امتحاناً للاعداء ولكن من وجه مقتضى النجدة فاجاب قدس سره بقوله (وصل پیدا گشت از عین بلا)

- (۱) قول دیگر کاین ضحی را خواست دوست
(۲) ورنه بر فانی قسم خوردن خطاست
(۳) از خلیلی لا أحب الا فلین
(۴) باز واللیل است ستاری او
(۵) آفتابش چون برآمد از فلك
- از برای اینکه آن هم عکس اوست
خود فنا چه لائق گفت خداست
پس فنا چون خواست رب العالمین
زین تن خاک کی زنگاری او
با شب تن گفت بین ما ودعك (۱)

(۱) یعنی آفتاب رب چون از فلك برآید و نور خود که وحی است افشان کرد و به تن پیغمبر خطاب مذکور رسید و در بیت دوم مراد از بلا تأخیر وحی است و در پایان حالت هجر بهالت وصل تبدیل گشت برای تفصیل بصفحه ۳۲ ج ۲ شرح بحر العلوم رجوع شود .

وَمِنْ الْمَرِّ بَدَى طَعْمٌ حَلِيٌّ
 صِيرَ تَعْبِيرٌ ذِكْرٌ (مَا قَلَى)
 كَالْيَدِ الْحَالِ وَ مِثْلُ الْآلَةِ
 .. وَ يَدَيْنِ قِسْ وَ دَوْمًا وَصَفِ ..
 فِي يَدِ الْحَذَاءِ بِالْعَكْسِ بَدَتْ
 فِي الْحَصَى جَفَّتْ لَهَا النَّفْعُ ارْتَفَعُ ..
 فِي يَدِ الزَّارِعِ .. لِلْحَرْثِ الْخَبِيرِ
 لِلْحِمَارِ الْعَظْمُ حِينًا تَدْفَعُ
 شَفَةَ مَنْصُورٍ .. مَنْ زَادَ عَلَا ..
 شَفَةَ فِرْعَوْنَ .. مَنْ قَيَّدَ الْبَلَا ..
 صِيرَتْ .. كَانَتْ دَلِيلًا سَائِدًا ..
 كَالْهَبَاءِ .. طَارَ بَيْنَ النَّاطِرِينَ .. (١)

(١) فَالْوَصَالُ عَادَ مِنْ عَيْنِ الْبَلَا
 مِنْ مَذَاقِ حُلُوِّ الشَّهْدِ عَلَا ..
 (٢) كُلُّ تَعْبِيرٍ حَكَى عَنْ حَالَةٍ
 مَا هُوَ التَّعْبِيرُ .. وَ اللَّفْظُ اعْرِفْ ..
 (٣) آلَةُ الصَّائِغِ لَوْ حِينًا غَدَتْ
 مِثْلَمَا الْحَبَّةُ لِلزَّرْعِ تَضَعُ
 (٤) آلَةُ الْحَذَاءِ أَيْضًا لَوْ تَصِيرُ
 مِثْلَمَا لِلْكَلْبِ تَبْنًا تَضَعُ
 (٥) فَأَنَا الْحَقُّ غَدَتْ نُورًا عَلَى
 وَأَنَا اللَّهُ غَدَتْ زُورًا عَلَى
 (٦) وَالْعَصَا فِي كِفِّ مُوسَى الشَّاهِدَا
 وَالْعَصَا صَارَتْ بِكِفِّ السَّاحِرِينَ

(١) نسخهٔ ثانیة - فالعصا صارت بكف من سحر - الهباء ضاع طرا و انتشر -

زان حلاوت شد عبارت ما (قلی)
 حال چون دست و عبارت آلتی است
 همچو دانه کشت کرده ریگ در
 پیش سگ که استخوان در پیش خر
 بود انا الله در لب فرعون زور
 شد عصا اندر کف ساحر هبا

(١) وصل پیدا گشت از عین بلا
 (٢) هر عبارت خود نشان حالتی است
 (٣) آلت زرگر بدست کفش گر
 (٤) و آله اسکاف پیش بر زرگر
 (٥) بود انا الحق در لب منصور نور
 (٦) شد عصا اندر کف موسی گوا

- (۱) وَلِهَذَا السَّبَبِ عِمْسَى لِمَنْ
لَمْ يَعْلَمَهُ بِاسْمِ الْأَحَدِ
(۲) فَهُوَ لَمْ يَعْلَمْ وَفَوْقَ الْأَلَةِ
أَنْتَ فَوْقَ الطَّيِّينِ إِضْرِبْ حَجَرًا
(۳) فَالْيَدِ وَالْأَلَةِ كَالْحَجَرِ
لَزِمَ الزَّوْجُ فَإِنَّ الزَّوْجَ كَانَ
(۴) فَالَّذِي مَالَهُ زَوْجٌ لَا وَ لَا
وَقَعَ فِي الْعَدَدِ الشُّكُّ وَ ذَلِكَ
(۵) وَالَّذِي قَالُوا ثَلَاثًا أَوْ ثَنًا
فَعَلَى الْوَاحِدِ هُمْ إِتَّفَقُوا
(۶) حَيْثُ أَنَّ الْحَوْلَ قَدْ دُفِعَا
مَنْ يَأْتِيَنَّ تَقُولُ أَوْ ثَلَاثَ
- مَعَهُ كَانَ الْإِفَاءَ فِي الزَّمَنِ
.. ذَلِكَ مَا أَنْ سَأَلَ لِلْأَيْدِ ..
وَضَعَ النَّقْصَ بِكُلِّ حَالَةٍ
هَلْ تَنْطُ النَّارُ تَلْقَى شَرًّا
وَالْحَدِيدَ الزَّوْجَ فِيهَا اعْتَبِرْ
شَرْطَ وَضَعِ الْحَمْلِ فِي كُلِّ أَوَانٍ
الَّةُ فَرَّدَ بِهِ دَانَ الْمَلَأُ
وَاحِدٌ مِنْ دُونِ شَكٍّ وَارْتِبَاكَ
أَوْهُمْ إِلَّا كَثَرَ قَالُوا زَمْنَا
بَتَّةً .. فِيمَا يَزِيدُ افْتَرَقُوا ..
وَاحِدًا كَانَ الْخِلَافُ رُفْعًا
قَالَتِ الْوَاحِدَ مِنْ غَيْرِ اكْتِرَاءَ ..

(۱) الآية في سورة التوبة و قالت اليهود عزيز بن الله وقالت النصارى المسيح بن الله -
لقد كفر اللذين قالوا ان الله ثالث ثلاثة - الآية -

- (۱) زین سبب عیسی بدان همراه خود
(۲) کو نداند نقص بر آلت نهد
(۳) دست و آلت همچو سنگ و آهن است
(۴) آنکه بی جفت است و بی آلت یکی است
(۵) آنکه دو گفت و سه گفت و بیش ازین
(۶) احوالی چون دفع شد یکسان شود
- در نیاموزید آن اسم احد
سنگ بر گل زن تو آتش کی جهد
جفت باید جفت شرط زادن است (۱)
در عدد شکست و ان یک بی شک است
متفق باشند در واحد یقین
آن دوسه گویان یکی گویان شود

(۱) این بیت مربوط بیت سابق میباشد (حال چون دست و عبارت آلت است) -

(۱) كَرَّةً وَاحِدَةً أَنْتَ إِذَا
قَمْدَامًا دِرْ مَدَارَ الصَّوْلَجَانِ
(۲) فَبَوَقْتِ تَسْتَقِيمُ الْكَرَّةُ
لَوْ يَضْرِبُ لِيَدِ السُّلْطَانِ قَدْ
(۳) يَلْبَابِ اسْتَمِعْ يَا أَحْوَلُ
مِنْ طَرِيقِ الْأَذْنِ لِلْعَيْنِ لَكَ
(۴) فَالْكَلَامُ الطَّاهِرُ الصِّدْقُ الْحَسَنُ
أَبْدًا لَا يَأْتِي بِمِضِيٍّ بِعَجَلِ
(۵) ذَلِكَ الْمَكْرُ لَا بِلَيْسَ وَمَنْ
سَارَ مِثْلَ النَّعْلِ مُعَوَّجًا وَفِي
(۶) هَبْكَ بِالتَّكْرَارِ وَالْدَّابِّ الشَّدِيدِ
حَيْثُ أَنْتَ لَمْ تَكْ أَهْلًا لَهَا

كَنْتُ فِي مَيْدَانِهِ تَهْوَى الْأَذَى
لَهُ .. وَاعْبُدُهُ بِرُوحٍ وَ جَنَانٍ ..
مَالَهَا نَقْصٌ وَلَا مُنْكَرَةٌ
رَقِصَتْ .. دَارَتْ بِهَدْيِي وَرَشْدٍ .. (۱)
هَذِهِ .. فَهِيَ الْكِتَابُ الْمُنْزَلُ ..
الْدَّوَاءُ اسْحَبْ وَنُورٌ لِلْحَمَلِكِ
فِي الْقُلُوبِ الْعُمِّيِّ مَلَأَى بِالْدَّرَنِ
حَيْثُ أَصْلُ النُّورِ فِي اسْمِي مَحَلٌ
فِي قُلُوبِ عَوَّجَةٍ زَادَتْ أَحْنُ
قَدَمِ اعْوَجَ .. فَالرَّشْدَ اصْطَفِي ..
تَأْتِي بِالْحِكْمَةِ وَالذِّكْرِ الْمَجِيدِ
تَتَبَّرَا مِنْكَ .. لَمْ تَسْعُدْ بِهَا ..

(۱) ای کذلک کرة وجودك تکنون مستقیمه بلا نقصان اذا كانت من سطوة الامر الالهی راقصة لان من قضاء صولجان سلطان الحقیقة خالق الكون و المكان جملة العوالم مغهورة و مسخرة له فاللازم للعبد الشکر والرضی فی کل حاله -

گرد بر میگردد از چوگان او
کو زدست زخم شه رقضان شود
دارو دیده بکش از راه گوش
می نیاید میروود تا اصل نور
میروود چون کفش کژ در پای کژ
چون تو نا اهلی شود از تو بری

(۱) گر یکی گوئی تو در میدان او
(۲) گوی آنکه راست بی نقصان شود
(۳) گوش دارای احوال آنها را بهوش
(۴) پس کلام پاک در دلهای کور
(۵) وان فسون دیو در دلهای کژ
(۶) گر چه حکمت را بتکرار آوری

- (۱) هَبْ كَتَبْتَ وَلَهَا اَيَّا وَضَعْتَ
هَبْكَ فِيهَا تَفَخَّرُوا وَا فِي الْبَيَانِ
(۲) هِيَ مِنْكَ وَجْهَهَا غَطَّتْ غَضَبٌ
فَصَمَّتْ مِنْهَا الْقِيُودُ لِلْفَرَارِ
(۳) وَ اِذَا لَمْ تَقَرَّ وَهِيَ نَظَرَتْ
صَبَرَتْ عِلْمًا كَطَيْرٍ يَدْكَا
(۴) ذَلِكَ الْعِلْمُ اَمَامَ كُلِّ مَنْ
مِثْلًا بِاِزِي اَلْمَلِكِ مَا وَرَدَ
- زَاعِمًا دَوْمًا عَلَيْهَا قَدْ وَقَعَتْ
تُظْهِرُ فِي شَرْحِهَا تَعْيِي الْلِسَانِ
يَا كَثِيرَ الْحَرْبِ يَا عَارِي الْاَدَبِ (۱)
عَبَّاتٌ لَيْسَ لَكَ مَعَهَا قَرَارُ
حُرْقًا فِي قَلْبِكَ حُبًّا وَرَتْ (۲)
اَللَّذِي عِلْمٌ عَادَ عِنْدَكَ
لَمْ يَكُ الْاَسْتَاذَ مَا جَاءَ زَمَنُ
بَيْتَ دَهْمَانٍ وَلَا الْكُوخَ قَصْدُ

(۱) ای اللذی لیس له استعداد واهلیة الحکمة الالهیة ولكن يتعلمها بالقليل والقال باهذاعاقبة الامر الحکمة تفرمنه ولا تبقى - (۲) ای وان لم تقرأ شیئاً من العلم والحکمة وذاك العلم یرى منك احتراما و محبة فيكون العلم حاصل تعلیمك

- (۱) گر چه بنویسی نشانش میکنی
(۲) او زتورو در کشد ای پرستیز
(۳) ورنه خوانی و به بیند سوز تو
(۴) او نیاید پیش هر نا اوستا
- ور چه می لافی بیانش میکنی
بندها را بگسلد بهر گریز (۱)
علم باشد مرغ دست آموز تو (۲)
همجو باز شه بخانه روستا

(۱) گریز مخفف گر بزد مانند گری بمعنی گریست و تخفیف فعل بحذف جزء آخر آت در زبان عربی هم آمده است چنانچه در قرآن کریم (واللیل اذا یسر) بجای یسری آمده است (۲) یعنی شرط یافتن حکمت طلب درونی واقعی است و در این صورت چنین میشود که اگر کتاب هم نخوانی و به تکرار روایت نکنی ولی از روی صدق و راستی جویای حقیقت باشی بی گمان به مقصود برسی و اگر وقتی هم برای موانع ظاهری صورت علم از قلب تو محو گردد و باوج پرواز کند باز پسوی تومی آید و مانند مرغ دست آموز میشود که اگر پرواز کند چون صفیر صاحب خود بشنود باز میگردد -

فی بیان وجدان السلطان الصقر له فی بیت العجوز المسنة الدرداء

(۱) لَمْ يَكْ ذَالِعِلْمٌ كَالْبَازِي مَنْ
وَأَتَى نَحْوَ عَجُوزٍ هِمَّةً
(۲) كَيَّ إِلَى أَوْلَادِهَا تُطَهِّي الطَّعَامَ
وَالْكَرِيمُ الْأَصْلَ مِنْهَا فَظَرَّتْ
(۳) رِجْلَهُ الْوَاهِيَةَ بِالْوَدِّ
قَصُرَتْ وَ الظُّفْرُ مِنْهُ قَلَمَتْ
(۴) لَهُ قَالَتْ إِنَّ مَنْ عَلِمَكَ
ظُفْرَكَ طَالَ الْجَنَاحُ بِإِزْدِيَادٍ
(۵) يَدُ كُلِّ مَنْ لَكَ لَمْ يَرِقْ
فَهَلَمْ أَنْتَ لِلْأَمِّ لِكَيِّ
هَرَبَ مِنْ سَاعِدِ الْمَلِكِ زَمَنٌ
وَالدَّقِيقُ تَنْخُلُ فِي قَرْيَةٍ
ذَلِكَ الْبَازِي الْبَدِيعُ بِالنِّظَامِ
رَفَرَفَ حُبًّا إِلَيْهِ بَدَرَتْ
رَبَطَتْ رِيَشَ الْجَنَاحِ الْبَدِيعِ
قُوَّتُهُ الْتَبَنَ مُدَامًا أَطْعَمَتْ
لَكَ مَا رَاقَ وَمَا فَهَمَّكَ
جَاوَزَ الْحَدَّ بِكَ بَانَ الْفَسَادُ
مَرَضٌ خَلَائِكَ أَسْرَ الْحَرَقِ
لَكَ تُشْفِي الدَّاءَ فِي آسٍ وَ كَيِّ

یافتن پادشاه بازخویش را درخانه کمپیره زن (۱)

(۱) علم بازی نیست کو از شه گریخت
(۲) تا که تمناچی پزد اولاد را
(۳) پایکش بست و پرش کوتاه کرد
(۴) گفت نا اهلان نه کردندت بساز
(۵) دست هر نا اهل بیمار کند
سوی آن کمپیر کو می آرد بیخت
دید آن باز خوش خوش زاد را (۲)
ناخنش بهرید و قوتش کاه کرد
پرفزود از حد و ناخن شد دراز
سوی ما درآ که تیمارت کند

(۱) این حکایت را عطار در اسرارنامه نظم نموده و کمپیر سالخوره و بسیار فرتوت میباشد -

(۲) تمناج بضم اول لغت ترکی است بمعنی آشپزی که از آرد پزند -

- (۱) لَكَ حُبُّ الْجَاهِلِ ادْرِ يَا رَفِيقُ
 اعْوَجَ الْجَاهِلُ يَمْشِي فَالْحَذَرُ
 (۲) مَعَكَ الْجَاهِلُ بِالْقَلْبِ الْوِفَاقُ
 آخِرَ الْأَمْرِ لِجَهْلٍ جَرَحًا
 (۳) فَالْمَلِكُ عَنْهُ دَوْمًا فِي النَّهَارِ
 جَاءَ مِنْ تِلْكَ الْعَجُوزِ الْهِمَّةُ
 (۴) نَظَرَ بِالصَّدَقَةِ الصَّقَرُ الْحَسَنُ
 فَعَلِمَهُ الْمَلِكُ حُزْنَ بَكِي
 (۵) قَالَ كُلُّ مَا رَأَيْتَ فَلَمَّا
 إِذْ لَنَا أَنْتَ بِصَدِّقٍ وَوَفَاءُ
 (۶) إِذْ مِنْ الْخُلْدِ إِلَى قَعْرِ سَقَرٍ
 غَافِلًا عَنْ قَوْلِهِ (لَا يَسْتَوِي)
- مِثْلَمَا مَرَّ مُدَامًا فِي الطَّرِيقِ
 مِنْهُ أَنْ تَقْفِيَهُ الْعُمَرُ عَشْرُ
 لَوَائِبَانَ وَلَكَ أَبْدَى اسْتِثْيَاقُ
 قَلْبِكَ .. اغْتَالَكَ فِيمَا نَصَحَا ..
 فَحَصَّ كُلَّ التَّلَاعِ وَالْقِفَارِ
 وَلِذَاكَ الطَّنْبِ وَالْخِمَةِ
 فِي غُبَارٍ وَدُخَانٍ وَدَرَنٍ
 وَلَكُمْ ضَجٌّ وَنَاحٍ وَشَكْوَى
 بِالْجَزَاءِ كَانَ مِنْ سُوءٍ يَكَا
 لَمْ تَكُ لَبْسًا تُكُنَّ وَرِيَاءُ
 قَدْ فَرَرْتَ وَلَكَ كَانَ مَقَرُّ
 فِيهِ صَحْبُ النَّارِ كُلُّ مَنْ غَوِي

- (۱) مهر جاهل را چنین دار ای رفیق
 (۲) جاهل ار با تو نماید همدلی
 (۳) روز شه در جستجو بیگانه شد
 (۴) دید ناگه باز را در دود و گرد
 (۵) گفت هر چند این جزای کار تست
 (۶) چون کنی از خلد در دوزخ فرار
- کثر رود جاهل همیشه در طریق
 عاقبت زخمت زند از جاهلی
 سوی آن کمپیر و آن خرگاه شد
 شه برو بگریست زار و نوحه کرد
 که نباشد در وفای ما درست
 غافل از لایستوی اصحاب نار (۱)

- (۱) ذَا جَزَاءٍ مَنْ مِنَ الْمَلِكِ الْخَيْرِ
لِلْعُجُوزِ الدِّينِ الثَّنِ الْكَثِيفِ
(۲) ثَمَنُ ذِي الدُّنْيَا وَمَنْ جَهْلًا شَحِنَ
فَالْغَيْبِيُّ وَ الدَّلِيلُ ذَا أَبَدٍ
(۳) ذِي الدُّنَا جَاهِلَةٌ وَ الْجَاهِلُ
عَاقِلٌ مَنْ كَانَ مِنْ ذِي الْجَاهِلَةِ
(۴) كُلُّ مَنْ لِلْجَاهِلِ كَانَ قَرِينٌ
مَالِبَازِي الْمَلِكِ ذَاكَ وَصَلَ
(۵) فَعَلَى كَيْفِ الْمَلِكِ الصُّقْرُكُمْ
قَالَ مِنْ غَيْرِ لِسَانِ هَا أَنَا
(۶) فَإِذَا آيَنَ اللَّئِيمِ يَنْحَبُ
إِنْ تَكُ غَيْرَ الْمَلِيحِ يَا كَرِيمُ
- هَرَبَ حَيْرَانَ لَلْمَيْتِ الْحَقِيرِ
..تَارِكًا كُلَّ ظَرِيفٍ وَ طَرِيفٍ..
وَالدُّنْيَا مَنْ لَهُ أَنَا رَكْنٌ
جَهْلًا الْمَوْتَ إِلَى الرُّوحِ أَعَدَّ
عَبَدَتْ لَمَّا رَأَتْهُ الْآهَلُ
خَلَصَ فَهِيَ الْبَغْيِيُّ السَّافِلَةُ
لَهُ بِالسِّرِّ بِمَادَانِ يُدِينُ
فَالْيَمِّ وَصَلَ فِيهِ حَصَلَ
مَسَحَ الْخَدَّ لَمَّا فِيهِ أَلَمَ
مُذْنِبٌ عَاصٍ .. لِي حَقٌّ أَلْفَنَّا..
آيَنَ لَا آيَنَ نِيَا حَا يَصْخَبُ (۱)
مَا قَبِلْتَ فَأَعْفِنِي الذَّنْبُ جَسِيمُ

(۱) قال فی النهج فشیه مولانا و مولی السالکین الساکتین علی ساعد خدمة الاساطین ذی البصائر الربانین بالبازی اذا فروا بعد سلوکهم من خدمتهم الی بیت النفس المکاره و عجزوا الدنیا استجاره و لم یعلموا قدرهم یخاطبونهم قائلین لهم لم فررتم بعد الانقیاد و سلکتم مسالک الردی و الهلاک غافلین عن عدم استواء اصحاب النار مع اصحاب الجنة اللائق بکم الانابة و الرجوع ثم بعد عتاب السلطان البازی أتى البازی بالتوبة اعتماداً علی العناية و رجاء للرحمة الازلیة متضرعاً و قائل (این سزای آنکه از شاه خیر)

- (۱) این سزای آنکه از شاه خیر
(۲) گنده پیر جاهل این دنیا دنی است
(۳) هست دنیا جاهل و جاهل پرست
(۴) هر که با جاهل بود همراز باز
(۵) باز می مالید پر بر دست شاه
(۶) پس کجا زارد کجا نالد لئیم
- خیره بگریزد بخانه گنده پیر
هر که مایل شد بروخوار و غبی است
عافل آن باشد کزین جاهل پرست
آن رسد که با او که با آن شاه باز
بیزبان میگفت من کردم گناه
گر تو نه پذیری بجزئی ای کریم

رَأْسَهُ وَهُوَ أَنَابٌ وَخَضَعُ
 يَا رَحِيمٌ لاَ ذِمِّنْ خَوْفٍ بِكَأُ
 تَطْلُبُ الذَّنْبَ تَجَرَّتْ بِالْعَمَلِ
 صَيْرَ الطَّيِّبَ وَالصَّفْوَ الْمَلِيحُ
 حَسَنًا كَانَ بِهِ نَرْجُو الْهَمَا
 فَالْقَبِيحَ بَانَ غَشَاهُ الدَّرَنُ
 لَهُ فِي طَاعَتِكَ الْغَيْرَ تَفُوقُ
 وَ عَلَيْكَ جَيْشُهُ عَفْوًا جَرَّتْ
 وَصَلَ وَالْوَعْدُ قُرْبُ الْكِبْرِيَاءِ
 صَارَ .. لِلْوَيْلِ أَتَيْتَ وَالْثُبُورُ
 لِلْإِلَهِ وَ بَدَخْتَ جَانِبًا
 بَعْدَ عَنْ سَدَّةِ الْخُبْرِ الْمَطِيفُ

(۱) فَالظُّلُومُ الْخَجِلُ آيَنَ يَضَعُ
 فِي سِوَى إِسْكِفَةٍ كَانَتْ لَكَ
 (۲) إِنَّ لَطْفَ الْمَلِكِ الرُّوحَ جَعَلَ
 ذَالِئْنَ الْمَلِكِ كُلَّ قَبِيحِ
 (۳) رُحٌ وَلَا تَعْمَلُ قَبِيحًا مَا لَنَا
 فِي أَمَامِ حَبْنِ الْخَلْوِ الْحَسَنِ
 (۴) قَدْ ظَنَنْتَ الْخِدْمَةَ مِنْكَ تَرُوقُ
 أَنْتَ مِنْ ذَا بَيْدَقِ الذَّنْبِ نَشَرْتُ
 (۵) إِذْ لَكَ دُسْتُورُ ذِكْرِ وَدُعَاءِ
 قَلْبُكَ مِنْ ذَا الدُّعَاءِ فِي الْغُرُورِ
 (۶) نَفْسُكَ أَنْتَ عَدَدْتَ صَاحِبًا
 كَمْ مِنَ الْخَلْقِ بِذَا الظَّنِّ السَّخِيفِ

جز بدرگاه تو ای آموزگار
 زانکه شه هر زشت را نیکو کند
 زشت آید پیش آن زیبای ما
 تو لوای جرم از آن افراشتی
 زان دعا کردن دلت مغرور شد
 ای بسی کس زین گمان افتد جدا

(۱) سر کجا بنهد ظلوم شرمسار
 (۲) لطف شه جان را جنایت کن کند
 (۳) رومکن زشتی که نیکیهای ما
 (۴) خدمت خود را سزا پنداشتی
 (۵) چون ترا ذکر و دعا دستور شد
 (۶) هم سخن دیدی تو خود را پاخدا

مَعَكَ سَاوَاكَ لُطْفًا نَفْسًا
 أَحْسَنَ فِي أَدَبٍ وَالتَّمَسِ
 يَا مَلِيكَ أَنَا مِنْ هَذَا الْعَمَلِ
 أَسْلِمَ عَفْوِكَ وَ الصَّفْحَ أُرِيدُ
 تَجْعَلُ الْأَسَدَ يَصِيدُ فِي الزَّمَنِ
 عَذْرَهُ أَقْبَلَ .. بِكَ كَانَ مُسْتَجِيرٌ ..
 كُنْتُ لِي عَوْنًا فَمَا هَذَا لِأَذَى
 أَقْلَعُ أَجْلِبُ لِلْكَوْنِ الْفَنَاءُ
 تَلَطَّفُ أَبْلُغُ أَسْمَى أَرْبَى
 نَاقِصَ الصَّنْعِ حَقِيرَ الرَّتَبِ
 أَقْلَعُ الطُّودَ .. مَعَ السَّبْعِ الطِّبَاقِ ..
 لِي تُعْطِيَ أُكْسِرُ كُلَّ عِلْمٍ

(۱) هَبْ عَلَى الْأَرْضِ الْمَلِيكَ جَلَسًا
 نَفْسَكَ اعْرِفْ وَلَدَيْهِ اجْلِسْ
 (۲) فَلَهُ الْبَازِي أَجَابَ بِخَجَلٍ
 نَادِمٌ تَبَّتْ إِلَيْكَ مِنْ جَدِيدٍ
 (۳) ذَاكَ مَنْ تُسَكِّرُهُ أَنْتَ وَمَنْ
 فَمِنْ السُّكْرِ إِذَا اعْوَجَ مَسِيرُ
 (۴) هَبْ لِي قَدْ ذَهَبَ الظُّفْرُ إِذَا
 فَلِوَاءِ الشَّمْسِ وَالنَّجْمِ أَنَا
 (۵) رِيثِي هَبْ ذَهَبَ إِذْ أَنْتَ بِي
 صَارَ لَعَبُ الْفَلَكَ فِي لَعْبِي
 (۶) لَوْلِي الْقُوَّةُ تُعْطِي وَالنِّطَاقُ
 .. لَوْلِي الْعِلْمُ يَزِيدُ .. وَالْقَلَمُ

خویشتن شناس و نیکو برنشین
 توبه کردم نومسلمان میشوم
 گر ز مستی کز رود عذرش پذیر (۱)
 برکنم من پرچم خورشید را
 چرخ بازی کم کند در بازی
 گر دهی کلکم علمها بشکنم

(۱) گرچه شه باتو نشیند برزمین
 (۲) بازگفت ای شه پشیمان میشوم
 (۳) آن که تو مستش کنی و شیر گیر
 (۴) گرچه ناخن رفت چون باشی مرا
 (۵) و رچه برم رفت چون بنوازم
 (۶) گر کمر بخشیم که را برکنم

(۱) در زمان قدیم پادشاهان بازها را شیرگیری می آموختند که در شکارگاه شیر هرگاه نظر باز بر شیر افتاد باشاره شاه از دست شاه پرواز کرده و برفوق شیر رسیده هردو چشم شیر را بمنقار و چنگال خویش برمیکند و شیر ناپیدا و زبون میکشد و شکار میشد از حاشیه صفحه ۱۲ نسخه مشوی چاپ لکناهور نقل شده است - (۲) کمر مرادف کمر بند است و شهریاران و بزرگان در جزو خلعت و انعامها کمرهای زرین و سیمین می بخشیده اند و منظور در این بیت قوه و زورمندی است -

- (١) آخِرَ الْأَمْرِ لِي الْجِسْمُ أَقْلُ
بِجَنَاحِ كُلِّ مُلْكٍ أَقْلِبُ
(٢) كَأَبَائِيلَ أَنَا ضَعْفًا صِفِ
(٣) لَوْ كَحِجَمِ الْفُنْدُقِ أَرْمِي أَنَا
بُنْدُقِي فِي الْفِعْلِ مِثْلَ مَاءِ
(٤) حَجَرِي هَبْ كَانَ قَدَرُ الْحُمْصِ
أَبَدًا مَا سَلِمَ الرَّأْسُ وَلَا
(٥) هَاهُوَ مُوسَى إِلَى الْحَرْبِ وَرَدَ
فَعَلَى فِرْعَوْنَ الْعَالِي ضَرْبُ
- مِنْ بَعُوضٍ لَمْ يَكْ عِنْدَ الْعَمَلِ
هَبْ إِلَى نَمْرُودَ عَظْمًا يَنْسَبُ
كُلَّ خَصْمٍ لِي كَالْفِيلِ أَعْرِفِ
فَالْحَرِيقُ صَارَ فِي كُلِّ الدُّنَا
مَنْجَنِيْقٌ .. حُسْبَ بِالصَّنْعَةِ ..
مِنْهُ فِي الْهَيْجَاءِ .. مَأْمِنٌ مَخْلَصٌ .. (١)
خُوذْهُ صَارَ كَعَصْفِ الْكِلَا
فِي عَصَا وَاحِدَةٍ كَانَتْ .. وَيَدٌ ..
وَعَلَى أَسْيَافِهِ الْكُلَّ غَلَبَ

(١) يشير الى قصة أباييل وذلك في الافاقى انها من الارها صات لما روى انها وقعت في السنة
اللتى ولد فيها الرسول (ص) وقصتها ان أبرهة بن الصباح الاشرم ملك اليمن من قبل صحمة الجاشى بنى
كنيسة بصنعاء وسماها القليس وأراد أن يصرف اليها الحجاج فخرج رجل من كنانة فسلح فيها ليلا فغضب
لذلك وحلف ليهدم الكنبة فخرج بجيشه ومعه فيلق قوى اسمه محمود وفيلة اخرى فلما تهيأ لدخول مكة
وعبى جيشه قدم الفيل وكان كلما وجهه الى الحرم برك ولم يبرح و اذا قدموه الى اليمن اوالى جهة
اخرى توجه فأرسل الله طيراً كل طير فى منقاره حجرونى وجليه حجران اكبر من العدسة واصغر من الحمصة
فاذا منه يقع الحجر فى رأس الرجل يخرج من دبره فهلکوا جميعاً وقال تعالى خطاباً لرسوله (الم تر كيف
فعل ربك باصحاب الفيل الم يجعل كيدهم فى تضليل وارسل عليهم طيراً أبابيل ترميهم بحجارة من سجيل
فجعلهم كعصف مأكول)

- (١) آخر از پشه نه کم باشد تنم
(٢) در ضعیفی مرا با بیل گیر
(٣) قدر فندق افکنم گردد حریق
(٤) گرچه سنگم هست مقدار نخود
(٥) موسی آید دروغی بایک عصاش
- ملك نمرودی به بر برهم زنم
هر یکی خصم مرا چون پیل گیر
بندقم در فعل صد چون منجنیق
لیک در هیجا نه سر ماند نه خود
زدبران فرعون وبر شمشیر هاش

ضَرَبَ ذَالْبَابَ أَبَدِي جُهْدَهُ
 ضَرَبَ .. وَالشَّمْلَ مِنْهَا بَدَدًا ..
 سَيْفًا .. الْخَوْفُ عَلَيْهِ غَلْبًا ..
 مَوْجَ طُوفَانٍ .. بِهِ الْخَصْمَ قَتَلَ ..
 مَنْ يَكُونُ .. هَبْ بِهِ كَلَّا يُحِيطُ ..
 وَالْجَمِينَ أَفْلَقَ لَهُ أَنَّى سَفَرُ
 سَعْدًا أَوْ نَحْسًا لَهُ يَمْدُو الْأَثَرُ
 "جَمِشَكَ الْجَرَّارُ فِي النِّجْمِ اسْتَقَرَّ"
 بُرْهَةً مُوسَى وَمَنْ فِيهِ ظَهَرَ
 "وَبِأَسْمَائِهِ جَلَّتْ وَصِفَاتُ .."
 ذَا غَرِيبٍ بِفِيَوْضِ النِّعْمَةِ
 جَاوَزَ جَاءَ لِحَدِّ الرُّؤْيَةِ

(۱) مَا تَرَى كُلَّ رَسُولٍ وَحْدَهُ
 وَ عَلَى الْأَفَاقِ كُلِّ مُفْرَدًا
 (۲) نُوحٌ إِذِ مِنْهُ تَعَالَى طَلِبًا
 سَيْفُهُ الْحَقُّ عَلَى الْفُورِ جَعَلَ
 (۳) أَحْمَدُ فِي ذَاتِهِ جَيْشُ الْبَسِيطِ
 أَنْتَ فَوْقَ الْفَلَكَ انْظُرْ لِلْقَمَرِ
 (۴) كَيْيَ بِهَذَا يَعْلَمُ مَنْ مَا اخْتَبَرَ
 دَوْرَكَ ذَا الدَّوْرِ لَا دَوْرَ الْقَمَرِ
 (۵) رَوْنَقَ الدَّوْرِ لَكَ لَمَّا نَظَرَ
 سَافِرًا صَبَحَ تَجَلِّيهِ بِذَاتِ
 (۶) قَالَ يَا رَبِّي دَوْرَ الرَّحْمَةِ
 هُوَ حَدُّ الرَّحْمَةِ وَ النِّعْمَةِ

بر همه آفاق تنها برزد است
 موج طوفان کرد حق شمشیر او (۱)
 ماه بین بر چرخ و بشکافش جبین
 دور تست این دور نی دور قمر (۲)
 کاندرو صبح تجلی می دمید
 آن گذشت از رحمت این جبار ویت است

(۱) هر رسولی يك تنه كان درزد است
 (۲) نوح چون شمشیر در خواهید زهو
 (۳) احمد ا خود کیست اسپاه زمین
 (۴) تا بداند سعد و نحس بی خبر
 (۵) چونکه موسی رونق دور تو دید
 (۶) گفت یارب این چه دور همت است

(۱) درخواهید در اشعار مولوی بجای درخواست می باشد و فعل ماضی است که بر قیاس مضارع صرف میشود - (۲) گویند عمر جهان هفت هزار سالست و هر هزاره را يك دوره و هر دوری را متعلق یکی از هفت ستاره سیار میباشد و آغاز آن از ستاره کیوان میدانند و بترتیب هر دوره را بنام یکی از ستارگان سیار می نامند و پیدایش پیغمبر اسلام در هزاره هفتمین که دوره قمر است رخ داد و اکنون دوره قمر پایان رسیده و دوره زحل میباشد - (از حاشیه نسخه لکناهور)

(۱) هَبْ لِمُوسَى الْكَالِيمِ فِي الْبَحَارِ

وَ يَدُورِ أَحْمَدٌ فِي الْوَسْطِ

(۲) قَالَ يَا مُوسَى بِذَا خَيْرٌ لَكَ

وَ بِذَا كُنْتُ طَرِيقَ الْخَلْوَةِ

(۳) أَنْتَ عَنْ ذَا الدَّوْرِ وَأَشَاوِ الْعَظِيمِ

رَجُلَكَ اسْحَبْ فَطَوِّلْ ذَا الْبَسَاطِ

(۴) فَكَرِيمِ أَنَا لِلْعَبْدِ أُبَيِّنُ

وَ بِهِ أَبْدَى الرَّجَاءِ وَ الْطَمَعِ

(۵) مِثْلَ أُمِّ تُفْرِكُ أَنْفَ الصَّبِيِّ

وَ الْطَعَامِ يَسْأَلُ عِنْدَ السَّغْبِ

(۶) أَنْ هُوَ نَامَ يَلَا عِلْمَ سَغْبِ

ذَانِكَ الشَّدْيَانِ دَرَا بِاللَّبَنِ

(كُنْتُ كَنْزاً رَحْمَةً مَخْفِيَةً)

غَوَظَةً وَاجْعَلْ لَهُ فِيهَا الْقَرَارَ

مِنْهُ أَظْهَرُهُ .. بِأَسْمَى نَمِط ..

أَنَا عَنْ ذَا الدَّوْرِ قَدْ بَصُرْتُكَ

تِلْكَ أَظْهَرْتُ لَكَ وَ الْجَلْوَةِ

قَاصِرُ الرَّجُلِ بَعِيدُ يَا كَلِيمُ

عَنْهُ نَكَبٌ .. شَاسِعٌ فِيهِ السِّرَاطُ ..

خُبْرًا أَحْيَاهُ بِهِ مَرَّ السِّنِينَ

كَيْ بِهَذَا الْعَبْدِ يَبْكِي مِنْ جَزَعِ

كَيْ بِهَذَا يُوقِظُ ذَاكَ الْغَيْبِ

.. هَكَذَا خَلَيْتُ فِي الْعَبْدِ الْطَلَبِ ..

لَبَنَ الْأُمِّ لِجَهْلِ مَا طَلِبَ

يُنْخَسَانِ الْأُمُّ .. مِنْ حُبِّ فَتْنِ ..

فَانْبَعَثَتْ أُمَّةً مَهْدِيَّةً (

از میان دوره احمد برار

راه آن خلوت بدان بگشودمت

پابکش زیرا درازست این گلیم

تا بگریاند طمع آن زنده را

تا شود بیدار و واجوید خوری

وان دوپستان میخلد از مهر در

(۱) غوطه ده موسی خود را در بحار

(۲) گفت یا موسی بدان بنمودمت

(۳) که توزان دوری درین دورای کلیم

(۴) من کریم نان نمایم بنده را

(۵) بینی طفلی بمالد مادری

(۶) کو گرسنه خفته باشد بی خبر

أَنْتَ بِالرُّوحِ وَمِنْ تَعْظُمَةٍ
 تَطْمَعُ فِيهَا .. لَهُ تَرْجُو الْمِنْنَ ..
 كَسَّرَ حَتَّى لِسَانِ الْأُمَمِ
 .. بَعْدَ مَا كَانَ ظُلُومًا وَجَهُولَ ..
 كَانَ أَيْضًا أَبَدًا لَمْ تَعْبُدْ
 .. تَطْلُبُ مِنْهُ جَزِيلَ النِّعَمِ ..
 مَنَعَ ذَاكَ لِي لَهُ فِي الْأُمَمِ
 .. لِلْوُجُودِ جَرَّهَا بَعْدَ الْعَدَمِ ..
 قُلْ فَإَيْضًا لَكَ قَدْ سَوَى الْمَنَاصِ
 قَدْ جِئْتُ فِيكَ كَلِمَتِي كَأَمِنْ
 خَلَصَ .. الْأَيْمَانَ قَدْ أَبْدَى بِكَ ..
 خَلَصَ .. اعْبُدْ بِالْيَقِينِ رَبَّكَ ..
 حَقَّ لِلدِّينِ بِجِيلٍ بَعْدَ جِيلٍ
 مِنْ أَيْبِكَ تَجِدُ .. لَا بِالْمِحْنِ ..

(۱) كُلِّ مَا تَطْلُبُ مِنْ تَكْرُمَةٍ
 قَدْ أَرَاكَ هُوَ إِيَّاهَا لِأَنَّ
 (۲) فِي الدُّنَا أَحْمَدُكُمْ مِنْ صَنَمِ
 عَوْدِ التَّهْمِيلِ يَا رَبُّ يَقُولُ
 (۳) أَنْتَ لَوْلَا أَنْ جُهِدَ أَحْمَدُ
 مِثْلَ آبِدَادِكَ غَيْرَ الصَّنَمِ
 (۴) رَأْسَكَ عَنْ سُجْدَةٍ لِلصَّنَمِ
 تَعْرِفُ الْحَقَّ عَلَيْهَا وَالْكَرَمَ
 (۵) إِنْ تَقُلْ شُكْرًا لَهُ عَنْ ذَا الْخِلَاصِ
 مُنْعِمًا عَنْ صَنَمِ الْبَاطِنِ
 (۶) فَمِنْ الْأَصْنَامِ إِذْ رَأْسًا لَكَ
 فَبَدِي الْقُوَّةِ أَيْضًا قَلْبَكَ
 (۷) قَدْ لَوَيْتَ الرَّأْسَ عَنْ شُكْرِ جَزِيلٍ
 ذَا لَإِنَّ كَانَ رَخِيصًا بِالثَّمَنِ

او نمودت تا طمع کردی در آن
 تا که یارب گوی گشتند امتان
 می پرستیدی چو اجدادت صنم
 تا بدانی حق او را بر امم
 که زبت باطن همت برهاند او
 هم بدان قوت تودل راوارهان
 کز پدر میراث ارزان یافتی

(۱) هر که را مانی که میجوئی بجان
 (۲) چندبت بشکست احمد در جهان
 (۳) گرنمودی کوشش احمد توهم
 (۴) این سرت وارست از سجده صنم
 (۵) گر بگوئی شکر زین رستن بگو
 (۶) مرست را چون رهانید از بتان
 (۷) سر زشکر دین ازین برتافتی

- (۱) ذَلِكَ الْمَرْءُ الَّذِي الْمَالُ التَّلِيدُ
مِثْلَمَا رُسْتَمُ بِالرُّوحِ لِمَالٍ
(۲) فَإِذَا أَبْكِي تَفَوَّرَ رَحْمَتِي
يَأْكُلُ إِذْ لِي خَوْفًا ضَرَعًا
(۳) لَوْ لِعَبْدِي جُودِي لَمْ أَطْلُبِ
وَ إِذَا أَطْلُبُ قَلْبًا أَقْفُلُ
(۴) رَحْمَتِي مَوْقُوفَةٌ كَانَتْ عَلَى
إِذْ بَكَى عَبٌّ لِبَحْرِ الرَّحْمَةِ
(۵) فَإِذَا عَيْنُ السَّحَابِ مَا بَكَتْ
وَ إِذَا مَا الْطِفْلُ لَمْ يَبْكْ زَمَنٌ

فی بیان اشتراء الشیخ احمد خضرویه الحلوی لغرمائه بالهام من الله تعالی
(۶) كَانَ شَيْخٌ دَائِمَ الدِّينِ عَدِيمٌ
مِنْ صِبَاهٍ كَانَ ذَا اسْمٍ عَظِيمٍ

(۱) کما فی المثل المشهور فی کتاب اشرف نامه وهو (رستم در تحصیل اموال جان یافت و زال آنرا را به یگان یافت)

- (۱) مرد میراثی چه داند قدر مال
(۲) چون بگریانم بجوشد رحمتم
(۳) گر نخواهم داد خود ننمایم
(۴) رحمتم موقوف آن خوش گریه هاست
(۵) تا نگرید ابر کی خندد چمن

رستمی جان کند و مجان یافت زال
آن خروشنده بنوشد نعمتم
چونش کردم بسته دل بگشایدش
چون گریست از بحر رحمت موج هاست
تا نگرید طفل کی جوشد لبن

حلوا خریدن شیخ احمد خضرویه جهت فریمان بالهام حق تعالی

(۶) بود شیخی دائما او وام دار
از جوانمردی که بود او نامدار

(۱) عَشْرَةَ الْآفِ الْآفِ مِنْ دِيُونٍ
 أَنْفَقَ الْكُلَّ عَلَى أَهْلِ الدُّنَا
 (۲) وَ رِبَاطًا هُوَ بِالْأَدِينِ بَنَى
 مَالَهُ وَالرُّوحَ كُلًّا وَالرِّبَاطَ
 (۳) أَحْمَدًا إِسْمُهُ كَانَ وَ الْقَلْبَ
 خِدْمَةَ الْعَشَاقِ كَانَتْ مُنَمِّيَتُهُ
 (۴) دِينَهُ الدَّائِمَ مِنْ كُلِّ مَحَلٍ
 لِلْخَلِيلِ الْحَقُّ قُمْحًا جَعَلَا
 (۵) فَالْنَّبِيِّ قَالَ دَوْمًا مَلَكَانِ
 (۶) يَا إِلَهَ أَنْتَ إعِطِ الْمُتَنَفِّقِينَ
 يَا إِلَهَ أَنْتَ إعِطِ تَلَفًا

كَانَ مَدْيُونًا لِقَوْمٍ ذِي شُئُونٍ
 مِنْ ذَوِي الْفَقْرِ وَ أَصْحَابِ الْعَنَاءِ
 لَهُ أَيْضًا عُمُرُهُ فِي ذَا فَنَى
 بَكْرَةً فَدَى بِجَدٍّ وَ نَشَاطٍ
 خَضْرَوِيَّةَ جَلٍّ وَصْفًا وَرُتَبٍ
 طَهَّرَتْ ذَاتَهُ طَابَتْ نِيَّتُهُ
 سَلَّمَ الْحَقُّ جَزَاءً لِلْمَعْمَلِ
 مِنْ حَصَى .. مَا أَنْ يَشَاءَ حَوْلًا ..
 نَزَلَا الْأَسْوَاقَ فِيهَا يَنْدُبَانِ
 خَلَفَا لِلْبَاخِلِينَ الْمُمَسْكِينَ (۲)
 .. كُلُّ يَوْمٍ مِثْلَ هَذَا هَتَفَا ..

(۱) الحدیث مامن يوم الا ينزلان ملكان و يقولان اللهم اعط كل منفق خلفاً اللهم اعط كل

ممسك تلفاً -

خرج کردی بر فقیران جهان
 جان و مال و خانقه درباخته
 خدمت عشاق بودی کام او
 کرد حق بهر خلیل از دیک آرد
 دو فرشته میکنند دایم ندا
 وی خدا تو ممکن را ده تلف

(۱) ده هزاران وام کردی از جهان
 (۲) هم بوام او خانقاهی ساخته
 (۳) احمد و خضرویه بودی نام او
 (۴) وام او را حق زهرجا میگذارد
 (۵) گفت پیغمبر که در بازار ها
 (۶) کای خدا تو منفقان راده خلف

- (۱) سَيِّمًا الْمُنْفِقُ ذَاكَ مَنْ فَلَاحُ
حَلَقَهُ قُرْبَانَ خَلَّاقِ الدُّنَا
(۲) حَلَقَهُ قَدَّمَ لِلذَّبْحِ كَمَا
لَكِنَّ السَّكِينُ فِي الْخَلْقِ لَهُ
(۳) وَ لِيذَاتِ السَّلَامِ كَانَ الشُّهَدَاءُ
مُنْكَرٌ أَنْتَ لِذَاكَ الْقَالِبِ
(۴) فَبَقَاءَ الرُّوحِ إِذَا عَطِيَ خَلْفُ
فِي أَمَانٍ مِنْ شِفَاءٍ وَ عَنَا
(۵) ذَلِكَ الشَّيْخُ الْمَدِينِيُّ سِنِّي
يَأْخُذُ يُعْطِي كَمِثْلِ الْقِيمِ
(۶) فَالِي يَوْمِ الْحِمَامِ كَمْ زَرَعَ
كَبِي بِهَا يَوْمَ الْحِمَامِ فِي الْأَنَامِ
- آنقَ رُوحَهُ بِالرُّوحِ سَمَحَ
صَيَّرَ .. فِي الْحَزَنِ نَالَ الْهُنَا ..
قَدَّمَ اسْمَاعِيلُ مِنْ رَبِّ السَّمَاءِ
لَمْ يُؤْثَرِ .. لَهُ فِيهِ شَبَهُ ..
فِي حَيَاةٍ وَ نَعِيمٍ وَ صَفَاءِ
كَمْجُو سَيِّ .. عَنِيدِ كَاذِبٍ ..
لَهُمُ الرُّوحَ .. بِذَا الْوَصْفِ وَصَفُ ..
وَ أَسَى قَيْدَ سُرُورٍ وَ هَنَا
كَثْرَةً كَانَ بِذَا الْفِعْلِ السَّنِي
وَ الْوَكِيلِ الرَّجُلُ ذُو الشِّيمِ
مِنْ بُدُورٍ وَ بِهَا الْخَلْقُ نَفَعَ
سَيِّدًا يَغْدُو جَلِيلًا بِالْمَقَامِ

حلق خود قربانی خلاق کرد
کلاد بر حلقش نیارد کرد کار
تو بدان قالب بمنکر گبروش
جان ایمن از غم و رنج و شقا
می ستد میداد همچون پایمرد
تا شود روز أجل میر أجل

(۱) خاصه آن منفق که جان افلاق کرد
(۲) حلق پیش آورد اسماعیل وار
(۳) پس شهیدان زنده زین رویند و خوش
(۴) چون خلف دادستان جان بقا
(۵) شیخ و امی سالها این کار کرد
(۶) تخمها میکاشت تا روز أجل

فِي قِوَاهُ آيَةِ الْمَوْتِ وَجَدَ
 حَلَقَةً لِلْغُرَمِ ذِكْرًا عَقَدُوا
 ذَابَ فِي طِيبٍ وَ قَلْبِ أُنْسٍ
 غَضَبٍ صَارُوا بِأَدْنَى مَوْقِفٍ
 وَجَعَ فِي الرِّثَّةِ مِنْهُمْ مُعِينٌ
 سَيِّئِينَ الظَّنِّ انْظُرْ وَ الْمَقَالَ
 مِائَةَ دِينَارٍ وَ هُوَ ذُو السِّعَةِ
 وَ لَهَا كَمْ مَدَحَ ذَاكَ الْغَيْبِ
 وَ بِهَا مَأْسَ وَ دَارَ وَ صَرَخِ
 أَوْ مَا بِالرَّأْسِ أَنْ سِرَ يَعَجَلَ
 لِلصَّبِيِّ قُلْ عَلَى الْبَابِ اصْطَبِرْ
 هَذِهِ الْحَلَوَى وَ فِيهَا شُغْلُوا
 لِي شَرًّا وَ عَلَيَّ يُنْكِرُونَ

در وجود خود نشان مرگ دید
 شیخ در خود خوش گذازان همچو شمع
 درد دلها یار شد با درد شش
 نیست حقرا چارصد دینار زر
 لاف حلوی برامید دانگ زد
 که برو آن جمله حلوا را بخر
 یکزمانی تلخ درمن ننگرند

(۱) حَيْثُ عَمُرُ الشَّيْخِ تَمَّ وَ نَفَدَ
 (۲) غَرَّ مَا هَ حَوْلَهُ قَدْ قَعَدُوا
 بَيْنَهَا الشَّيْخُ كَشَمَعِ الْمَجْلِسِ
 (۳) غَرَّ مَا هَ أَيْسُوا مِنْهُ وَ فِي
 وَجَعَ قَلْبِهِمْ صَارَ قَرِينُ
 (۴) فَهُنَاكَ الشَّيْخُ فِي نَفْسِهِ قَالَ
 لَيْسَ لِلْحَقِّ الْكَرِيمِ أَرْبَعَةٌ
 (۵) صَاحٍ فِي الْخَارِجِ بِالْحَلَوَى صَبِيحِي
 بِرَجَاءِ الدِّرْهِمْ دَوْمًا بَذَخِ
 (۶) وَ إِلَى خَادِمِهِ الشَّيْخُ الْأَجَلِ
 ابْتَعِ الْحَلَوَى جَمِيعًا وَ اخْتَبِرْ
 (۷) كَيْ يَهَذَا الْغَرَّ مَالُوْا أَكَلُوا
 هُمْ زَمَانًا وَاحِدًا لَا يَنْظُرُونَ

(۱) چونکه عمر شیخ دید آخر رسید
 (۲) وام داران گرد او بنشسته جمع
 (۳) وام داران گشته نومید و ترش
 (۴) شیخ گفت این بدگمانان را مگر
 (۵) کودک حلوی زیرون بانگ زد
 (۶) شیخ اشارت کرد خادم را بسر
 (۷) تاغریمان چونکه آن حلوی خوردند

- (۱) فَبِذَا الْوَقْتُ مِنَ الْبَابِ خَرَجَ
كَيْ هُوَ مِنْ ذَا الصَّبِيِّ يَشْتَرِي
(۲) الْمَصْبِيَّ قَالَ ذِي الْحَلَوَى بِكُمْ
فَالصَّبِيُّ نِصْفَ دِينَارٍ وَ يَضَعُ
(۳) قَالَ لَا أَنْتَ مِنَ الصُّوفِيَّةِ
نِصْفَ دِينَارٍ لَكَ أُعْطِيَ وَ دَعَا
(۴) فَالصَّبِيُّ رَضِيَ وَ هُوَ الطَّبَقُ
أَنْظُرْ أَسْرَاراً بِسَرِّ فِكْرَةٍ
(۵) لِغَرِيمِهِ أَشَارَ أَنْ كُلُّوا
طَيِّبِينَ فَهُوَ الصَّفْوُ الْحَلَالُ
(۶) فَبَطَّوْعَ أَمْرِهِ الْكُلُّ غَدَا
فَهُمُ الْحَلَوَى كَقَنْدٍ أَكَلُوا

(۱) نسخه ثانیة - قال أدنی منه سعراً لم أبع -

تا خرد آن جمله حلوا زان پسر
گفت کودک نیم دینار است و اند
نیم دینار دهم دیگر مگو
تو بین اسرار سراندیش شیخ
نک تبرک خوش خورید آن راحلال
خوش همی خوردند حلوا همچو قند

(۱) در زمان خادم برون آمد ز در
(۲) گفت او را کین همه حلوا بچند
(۳) گفت نی از صوفیان افزون مجو
(۴) او طبق بنهاد اندر پیش شیخ
(۵) کرد اشارت باغریمان کین نوال
(۶) بهر فرمان جمله گئی حلقه زدند

أَخَذَ .. وَ الْأَمْرُ بَعْدَمَا أَنْجَلِي ..
 أَعْطِنِي دِينَارِي .. حَتَّى أَسِيرَ ..
 أَيْنَ لِي الدِّرْهَمُ مِنْ أَيِّ مَحَلٍّ
 مَقْلِسٌ سَرْعَانَ أَمْضَى لِلْمَقْنَا
 ضَرَبَ أَنْ وَ حَنَّ حَنْقًا
 أَحَدَثَ الْغَوَّاءَ وَ الْخَلْقَ جَلَبَ
 كَسِرَتْ رِجْلَايَ مِتْ جَزَعًا
 دَائِرَ الْحَمَامِ أَوْ حَوْلَ الْقُبُورِ
 مَا عَبَرْتُ مَا رَأَيْتُ مِنْ أَحَدٍ
 أَكَلُوا .. لُقْمَتَهُمْ كُلَّ الْغَرَضِ ..
 قَلْبُهُمْ قَلْبُ الْكِلَابِ الشِّرَّةِ
 حُشِرَ خَيْرٌ وَ شَرٌّ بِأَرْتَبَاكَ

(۱) فَالْصَّبِي الطَّبَقَ لَمَّا خَالِي
 قَالَ يَا ذَا الرَّأْيِ وَ الْعَقْلِ الْغَزِيرِ
 (۲) بِالْجَوَابِ الشَّيْخُ قَالَ إِذْ سَمِلَ
 لَكَ آتِي بِهِ مَدْيُونٌ أَنَا
 (۳) فَعَلَى الْأَرْضِ الصَّبِي الطَّبَقَا
 (۴) حَنَّ يَبْكِي بِنْيَاحٍ وَ صَخَبَ
 قَالَ لَيْتَ قَبْلَ ذَا الْوَقْتِ مَعَا
 (۵) لَيْتَنِي أَمْشِي مُدَامًا وَ أَدُورُ
 وَ عَلَى بَابِ الرِّبَاطِ ذَا أَبَدٍ
 (۶) أَنْتُمْ الصُّوفِيَّةُ لَا فِي عَوْضٍ
 هُمْ يَغْسِلُ الْوَجْهَ مِثْلَ الْهَرَّةِ
 (۷) مِنْ صُرَاخٍ لِلْمَصْبِيِّ ذَاهِنًا

گفت دینارم بده ای پر خرد
 وام دارم میروم سوی عدم
 ناله و گریه برآورد و حنین
 کای مرا بشکسته بودی هردو پای
 بر در این خانقاه نگذشتمی
 سگ دلان همچو گربه روی شو
 گرد آمد گشت بر کودک حشر

(۱) چون طبق خالی شد آن کودک سست
 (۲) شیخ گفتا از کجا آرم درم
 (۳) کودک از غم زد طبق را بر زمین
 (۴) ناله میکرد و فغان وهای های
 (۵) کاشکی من گرد گلخن گشتمی
 (۶) صوفیان طبل خوار و لقمه جو
 (۷) از غریو کودک آنجا خیر و شر

(۱) وَ إِلَى الشَّيْخِ أَتَى يَمْشِي حَزَنُ

أَنْتَ إَعْلَمَ أَنَّ أَسْتَاذِي يَقِينُ

(۲) فَأَنَا صَفْرُ الْيَدِ لَا فِي ثَمَنُ

فَهُوَ جَدًّا قَاتِلِي هَلْ تَسْمَحُ

(۳) وَ كَذَاكَ الْغُرْمَاءُ عَجَبًا

لَهُ قَالُوا مُنْكَرِينَ ذَا اللَّعِبِ

(۴) قَدْ أَكَلْتُ مَا أَنَا بِالْمُظْلَمَةِ

فَلَمْ تَمْضِي يُظْلَمِ آخِرِ

(۵) فَالْصَّبِي لَصَلَاةٍ ثَانِيَةٍ

أَغْمَضَ الشَّيْخُ لَهُ الْعَيْنَ وَمَا

(۶) مِنْ جَفَاءٍ وَ خِلَافٍ حَصَلَا

وَجْهَهُ غَطَّى كَمِثْلِ الْقَمَرِ

قَالَ رِفْقًا أَيُّهَا الشَّيْخُ الْخَشَنُ

قَاتِلِي.. إِذْ كَانَ بِالْحُلُوى ضَنِينُ..

لَوْ إِلَى أَسْتَاذِي أَمْضِي زَمَنُ

.. أُولِي السَّعَرِ سَرِيعًا تَمْنَحُ..

حَوَّلُوا لِلشَّيْخِ وَجْهًا غَضِبًا

مَا هُوَ يَا شَيْخُ مِنْكَ فَأَجِبْ

صِرْتُ لِلْآخِرَةِ لَا الْمَرْحَمَةِ

فَوْقَهُ لَمْ تَخْشَ عَقْبِي الْآخِرِ

نَظَرَ الشَّيْخُ بَعَيْنٍ بَاكِئَةٍ

نَظَرَ فِي وَجْهِهِ.. أَوْ كَلَّمَا..

فَرَّغَ الشَّيْخُ.. وَ عَنْهُ انْفَصَلَا..

بِالسَّجَابِ.. عَادَ بِالْمُسْتَتَرِ..

(۱) پیش شیخ آمد کای شیخ درشت

(۲) گر مرا استا روم دست تهی

(۳) وان غریمان هم بانکار و جحد

(۴) مال ما خوردی مظالم میبری

(۵) تا نماز دیگر آن کودک گریست

(۶) شیخ فارغ از جفا و از خلاف

تو یقین دان که مرا استاد کشت

او مرا بکشد اجازت میدهی

رو بشیخ آورده کان بازی چه بود

از چه میبود این ظلم دیگر بر سری

شیخ دیده بست و بروی منگریست

در کشیده روی چون مه در لحاف

هُوَ مُسْرُورٌ بِحُسْنِ الْعَمَلِ
وَالْعَوَامِ فَرَّغَ وَافَى الْخُلَاصِ
تَضَحَّكَ الرُّوحُ بِخُلُقِ عَقِيرِي
لِلْمُورَى قَدْ هَامَ فِي عِشْقِ الشُّمُوسِ
تَضَعُ الْقَبْلَةَ أَوْ طَلَعَتِ
هُوَ يَهْتَمُّ صَرِيعَ طَرِبِهِ
نُورُهُ جَلَى السَّمَائِينَ سَمَى
مَالَهُ ضُرٌّ وَلَمْ يَأْتِ بِهَا
نَجَزَ الْكَلْبُ الْمَرَادَ وَالْمَرَامَ
نَجَزَ الْمَطْلُوبَ وَالْأَمْرَ الْخَطِيرَ
.. طَلَبَ مُصْلَحَةً مِنْهُ بِجَدٍّ ..
لِخَسْبٍ .. لَا وَلَا مَعَهُ اشْتَرَكُ ..

(۱) مَعَ حُضُورِ الْأَجَلِ وَ الْأَزَلِ
وَمِنَ التَّشْنِيعِ أَوْ قَوْلِ الْخَوَاصِ
(۲) فَالَّذِي فِي وَجْهِهِ كَالسُّكْرِ
أَيُّ هَمٍّ لَهُ بِالْوَجْهِ الْعَبُوسِ
(۳) وَ الَّذِي الرُّوحُ عَلَى مَقْلَبَتِهِ
فَمَتَى بِالْفَلَكَ أَوْ غَضَبِهِ
(۴) لَيْلَةُ الْبَدْرِ وَ الْبَدْرُ السَّمَاءِ
مِنْ كِلَابِ الْأَرْضِ وَ النَّبَحِ لَهَا
(۵) يَنْبَاحُ الْبَدْرِ فِي جَنَحِ الظَّلَامِ
وَ كَذَا بِالْغُرَّةِ الْبَدْرُ الْمُنِيرُ
(۶) شُغِلَ فِي شُغْلِهِ كُلِّ أَحَدٍ
لَيْكِنَ الْمَاءَ صَفَاهُ مَا تَرَكَ

فارغ از تشنیع و گفت خاص و عام
از ترش روئی خلقش چه گزند
کی خورد غم از فلک و از خشم او
از سگان و عوعو ایشان چه باك
مه وظیفه خود برخ می گسترد
آب نکذارد صفا بهر خسی

(۱) با اجل خوش با ازل خود شاد و کام
(۲) آنکه جان خندد برویش همچو قند
(۳) و آنکه جان بوسه دهد بر چشم او
(۴) در شب مهتاب مه را بر سماک
(۵) سگ وظیفه خود بجا میآورد
(۶) کارک خود میگذارد هر کسی

- (۱) ذَهَبَ بِالْخِصَّةِ الدَّانِي الْخَسِيسُ
 ذَهَبَ الْمَاءُ الَّذِي جِنْسًا صَفَى
 (۲) فَيَنْصِفُ اللَّيْلَ شَقَّ الْقَمَرَا
 وَ لِيَحْقِدَ كَانَ فِيهِ وَ غَضِبَ
 (۳) فَالْمَسِيحُ ذَاكَ مَنْ أَحْيَى الرُّفَاتِ
 وَ الْيَهُودِيُّ عَلَيْهِ مِنْ حَسَدِ
 (۴) فَيَبَاحُ الْكَلْبِ مِنْ سَمْعِ الْقَمَرِ
 سِيمًا مِنْ قَمَرٍ خَصَّ الْأِلَهَ
 (۵) يَشْرَبُ السُّلْطَانُ خَمْرًا لِلْمَسْحَرِ
 عَنْ نَعِيبٍ لِلضَّفَادِي قَدْ غَفَلَ
 (۶) غُرْمَاهُ أَمْكَنَ أَنْ يَدْفَعُو
 هِمَّةَ الشَّيْخِ أَهْمُ هَذَا السَّخَاءِ
- فَوْقَ مَاءٍ .. مَعَهَا كَانَ أَنْيَسُ ..
 صَافِيًا عَنْ إِضْطِرَابٍ أَنْفَا
 أَحْمَدُ وَ اللَّبُّ فِي ذَا بَهْرَا
 هَجَرَ قَالَ سَخِيفًا (بُو) لَهَبُ
 لِلْعِظَامِ وَ لَهَا رَدَّ الْحَيَاتِ
 يَنْتِفِ السَّبِيلَةَ بِالْحِقْدِ اتَّقَدُ
 أَبَدًا مَا وَصَلَ عَنْهُ غَدَرُ
 مِنْ سَنَاهُ الْمُطْلَقِ امْتَدَّ سَنَاهُ
 فِي ضِفَافِ النَّهْرِ مَعَ لَحْنِ الْوَتْرِ (۱)
 .. بِالْهَوَى وَ اللَّهْوِ هَامَ وَ شُغِلَ ..
 لِلصَّبِيِّ الدِّينِ أَوْ أَنْ يَمْنَعُوا
 رَبَطَتْ .. نَاطَتْ عَلَى الْحَقِّ الرَّجَاءُ ..

(۱) و هو عن الفاظ كل ضفدع غفل ما لفظ لم يسمع -

- (۱) خس خسانه ميرود بر روی آب
 (۲) مصطفی مه میشکافد نیم شب
 (۳) آن مسیحا مرده زنده میکند
 (۴) بانگ سگ هرگز رسد در گوش ماه
 (۵) می خورد شه بر لب جوتاسحر
 (۶) هم شدی توزیع کودک وام چند
- آب صافی میرود بی اضطراب
 ژاژ میخاید ز کینه بولهب
 وان یهودی ازخشم سبقت میکند
 خاصه آن ماهی که بد خاص آله
 درسماع از بانگ چغزان بی خبر
 همت شیخ آن سخارا کرد بند

لِأَصِيٍّ .. مَا لَهُ يَشْكُو أَبَدٌ ..
 أَكْثَرُ .. فِي قُوَّةِ الْحَقِّ بَدَتْ ..
 خَادِمٌ .. بَابَ الرِّبَاطِ قَصْدًا ..
 مِنْ كَرِيمٍ حَاتِمِي أَنْفَقَا
 صَاحِبُ مَالٍ وَحَالٍ كَرَمًا
 لَهُ رَامٌ وَهِيَ مِنْهُ أَرْبَعَةٌ
 طَرَفٌ لِلطَّبَقِ .. زِدَادَتْ جَلًا ..
 لُفٌّ مُمْتَازًا بِوَضْعٍ وَ نَسَقٌ
 .. وَ يَدًا قَبْلَ مِنْهُ وَ قَدَمٌ ..
 وَضَعَ ذَا الطَّبَقِ .. وَفَقَ الْأَمَلُ ..
 عَنْهُ وَ التَّبَرُّ تَلَالًا وَ اتَّلَقَ
 إِلَّا لِهِيمَةٍ .. تِلْكَ الْمَرْحَمَةُ ..

(۱) كَيْ بِذَا لَا يَهَبُ شَيْئًا أَحَدٌ
 لِلشُّيُوخِ الْقُوَّةُ أَيْضًا غَدَتْ
 (۲) إِذَا صَلَاةُ الْعَصْرِ حَانَتْ وَرَدَا
 وَ عَلَى كِفِّهِ خَلَى طَبَقًا
 (۳) فَالَى الشَّيْخِ الْمَدِينِ قَدَمًا
 صَلَّاهُ إِذْ عَلِمَ فِيهِ السَّعَةِ
 (۴) مِائَةُ دِينَارٍ خَلَاهَا عَلَى
 نِصْفِ دِينَارٍ سِوَاهَا فِي وَرَقٍ
 (۵) وَرَدَ الْخَادِمُ وَالشَّيْخُ احْتَرَمَ
 وَ أَمَامَ ذَلِكَ الشَّيْخِ الْأَجَلُ
 (۶) وَ إِذَا مَا رَفَعَ سِتْرَ الطَّبَقِ
 وَ رَأَى الْخَلْقَ لَهُ ذِي التَّكْرَمَةِ

قوت پیران از آن بیش است نیز
 يك طبق بر سر ز پیش حاتمی
 هدیه بفرستاد کزوی بد خبیر
 نیم دینار دگر اندر ورق
 و آن طبق بنهاد پیش شیخ فرد
 خلق دیدند آن کرامت را ازو

(۱) تا کسی ندهد بکودک هیچ چیز
 (۲) شد نماز دیگر آمد خادمی
 (۳) صاحب مالی و حالی پیش پیر
 (۴) چارصد دینار برگوشه طبق
 (۵) خادم آمد شیخ را اکرام کرد
 (۶) چون طبق پوش از طبق برداشت او

- (۱) فَسَرِيعًا مِنْهُمْ بَانَ صِيَا حُ
 أَنَا بِنِ يَا رَأْسَ أَصْحَابِ السُّلُوكِ
 (۲) مَا هُوَ ذَا السِّرِّ هَذِي السُّلْطَنَه
 أَيُّهَا الْمَالِكُ كُلِّ مَلِكٍ
 (۳) نَحْنُ لَمْ نَدِرَاعِفْنَا كَمْ مِنْ كَلَامٍ
 (۴) نَحْنُ كَالْعُمَيَّانِ إِذْ كُنَّا الْعِصِي
 لَيْسَ بِدَعَا لَوْ قَنَادِيلاً هُنَا
 (۵) نَحْنُ كَالصَّمِّ وَلَمْ نَسْمَعْ خِطَابٍ
 (۶) نَحْنُ مِنْ مُوسَى إِنَّا النُّصْحَ الْحَسَنَ
 إِذْ هُوَ مِمَّا لَهُ الْخِضْرُ انْتَقَدَ
 (۷) مَعَ تِلْكَ الْعَيْنِ كُلِّ مَا عَلَا
 نُورٌ عَيْنِيهِ السَّمَاءَ خَرَقَا
- .. وَبُكَاءُ وَ عَوِيلٌ وَ نِيَا حُ ..
 مَا هُوَ ذَا السِّرِّ يَا تَاجَ الْمُلُوكِ
 مِمَّ كَانَتْ عِنْدَكَ وَ الْهَيْمَنَه
 مَلِكِ السِّرِّ .. لِبَارِي الْفَلَكَ ..
 صَدَرَ مِنَّا بِدِيًّا فِي الْمَقَامِ
 نَضْرِبُ لَا نَنْظُرُ النُّورَ السَّيْنِي
 نَكْسِرُ لَمْ نَحْظْ فِي هَذَا الْهِنَا
 بِقِيَاسٍ غَلَطًا قُلْنَا جَوَابُ
 لَمْ نَكُ نَأْخُذُ أَوْ نَدْرِي السَّنَنَ
 أَصْفَرَ الْوَجْهَ غَدَى لَوْ مَا وَجَدَ
 تَنْظُرُ .. السِّرِّ لَهَا الْعُمَرُ أَنْجَلَى ..
 .. وَ بِهِ النُّورَ السَّيْنِي ائْتَلَقَا ..

- (۱) آه و افغان از همه برخاست زود
 (۲) این چه سراسر است اینجا سلطان نیست باز
 (۳) ما ندانستیم ما را عفو کن
 (۴) ما که کورانہ عصاها می زنیم
 (۵) ما چو کران ناشنیده یک خطاب
 (۶) ما ز موسی پند نگرفتیم کو
 (۷) با چنان چشمی که بالا می شتافت

- کای سرشاهان و شیخان این چه بود
 از خداوند خداوندان راز
 بس پراکنده که رفت از ما سخن
 لاجرم قندیلها را بشکنیم
 هرزه گویان از قیاس خود جواب
 گشت از انکار خضر او زرد رو (۱)
 نور چشمش آسمان را می شکافت

(۱) ظاهر این بیت دلالت بر گستاخی نسبت به حضرت موسی (ع) مینماید زیرا که افعال نفسانیه غریب و شایع را با افعال روحانیه موسی (ع) تشبیه کردند چنانکه گفتار بعد (زرد رو) برای گستاخی هم می افزاید ولی در پاسخ گفته میشود که مراد از این تشبیه بی مبالائی است و بس

عَمِلْتُ مِنْ حَمَقٍ ضَلَّتْ رَشَادُ
 عَيْنُ مُوسَى وَلِي فَاضَ السَّنَا ..
 كَلَهُ وَ الْقَالَ مِنْكُمْ وَ الْجِدَالَ
 .. لَكُمْ الْأَجْرَ مُدَامًا أَطْلُبُ ..
 قَدْ سَأَلْتُ مَا هُوَ ذَا زَمَنَا
 دَلَّنِي .. سِرْتُ بِهِ مِثْلَ الْفَرِيقِ ..
 لَكِنَّ الْبَدْلَ لَهُ مَا أَنْ يَصِيرَ
 وَ الْبُكَاءُ .. فَأَمِنْ السِّرِّ الْخَفِيِّ ..
 مَا بَكَى مَا وَجَدَ آيَ أَذَى
 يَخْضَمُ مَوْجِهِ وَ انْقَلَبَا
 وَ الْفَلَاحَ وَ الْهِنَا كَلَّا لَكَا
 نَوْحَكَ وَ الصَّخْبَ فِي ذَا الْمَلَا

(۱) مَعَ عَيْنٍ لَكَ يَا مُوسَى الْعِنَادُ
 عَيْنُ فَارٍ لِلرَّحَى .. قَالَتْ أَنَا
 (۲) بِالْجَوَابِ الشَّيْخُ قَالَ ذَا الْمَقَالَ
 أَنَا حَلَمْتُ لَكُمْ فَلْتَذْ هَبُوا
 (۳) سِرُّ هَذَا أَنْ مِنْ الْحَقِّ أَنَا
 فَبِلَا شَكِّ عَلَى رَحْبِ الطَّرِيقِ
 (۴) قَالَ ذَا الدِّينَارُ هَبْ كَانَ الْيَسِيرُ
 عَلِقَ دَوْمًا عَلَى نَوْحِ الصَّبِيِّ
 (۵) فَالصَّبِيُّ بِائِعُ الْحَلَوَى إِذَا
 زَاخَرَ بِحَرِّ السَّخَا مَا اضْطَرَّ بَا
 (۶) يَا أُخِي الْطِفْلُ طِفْلُ عَيْنِكَ
 إِدْرَانِ بِالْبَتِّ مَوْقُوفٌ عَلَى

از حماقت چشم موش آسیا
 من بخل کردم شمارا زان جدال
 لاجرم بنمود راه راستم
 لیک موقوف غریو کودک است
 بحر بخشایش نمی آید بجوش
 کام خود موقوف زاری دان درست

(۱) کرده باچشمت تعصب موسیا
 (۲) شیخ فرمود آن همه گفتار وقال
 (۳) سر این زین بود کز حق خواستم
 (۴) گفت این دینار گرچه آنک است
 (۵) تا نگرید کودک حلوا فروش
 (۶) ای برادر طفل طفل چشم توست

- (۱) بِحَنِينِ الْقَلْبِ دَوْمًا وَ النِّيَاحِ
فَالْفَلَا حُ لَكَ مِنْ دُونِ خُضُوعٍ
- (۲) إِنْ أَرَدْتَ أَنْتَ حَلَّ الْمُسْكِ
إِنْ أَرَدْتَ الشُّوكَ لِلِحَرَمَانِ أَنْ
- (۳) إِنْ أَرَدْتَ أَنْتَ تِلْكَ الْخِلْعَةَ
فَعَلَى الْجَسَدِ لَكَ الضَّخْمُ السِّمِينُ
- لَكَ قَدْ نِيطَ النِّجَاحُ وَ الْفَلَا حُ
مُسْكِلٌ صَعْبٌ لَهُ حَقُّ الْخُشُوعِ
دَائِمًا تَطْلُبُ كَشْفَ الْمُعْضِلِ ..
تَبْدِلُ بِالْوَرْدِ تَخْضِرُ زَمَنُ
دَائِمًا تَأْتِي لَكَ وَ الرِّفْعَةُ
بَكَ طِفْلَ الْعَيْنِ وَ أَنْظُرْ مَا يَبِينُ

فی بیان تخویف شخص زاهد بان بیکسی قلیلا حتی لا یصیر اعمی

- (۴) زَاهِدٌ خِلَهُ قَالَ فِي الْعَمَلِ
(۵) فَلَهُ الزَّاهِدُ قَالَ الْحَالُ لَمْ
تَنْظُرُ الْعَيْنُ الْجَمَالَ ذَاكَ أَمْ
- (۶) لَوْ لِنُورِ الْحَقِّ جَلَّ نَظَرْتُ
فِي وَصَالِ الْحَقِّ .. جَلَّ وَقَدَّرَ ..
- نَزَرًا أَبَاكَ كَيْ تَقِيَ الْعَيْنَ الْخَلَلَ
يَخُلُ عَنْ اثْنَيْنِ كَلًّا بِالرَّقَمِ
لَهُ لَمْ تَنْظُرْ .. وَفِيهَا الْكَفُّ لَمْ ..
أَيُّ غَمٍّ نَالَهَا كَمْ بَهَرَتْ
مَا هُمَا الْعَيْنَانِ قَلَّا فِي النَّظَرِ

- (۱) کام تو موقوف زاری دل است
(۲) گرهمیخواهی که مشکل حل شود
(۳) گرهمیخواهی که آن خلعت رسد
- بی تضرع کامیابی مشکل است
خار محرومی بگل مبدل شود
بس بگریان طفل دیده بر جسد

نرماییدن شخصی زاهدی را که کم گری تا گور نشوی

- (۴) زاهدی را گفت شخصی در عمل
(۵) گفت زاهد از دو بیرون نیست حال
(۶) گر به بیند نور حق خود چه غم است
- کم گری تا چشم را ناید خلل
چشم بیند یا نه بیند آن جمال
دروصال حق دودیده چه کم است

- (۱) وَ إِذَا لَمْ تَنْظُرِ الْحَقَّ اذْهَبِ
مِثْلَ ذَالْعَيْنِ الَّتِي وَصَفَّا شَقَّتْ
(۲) فَلَعَيْنٍ بَكَيْتَ خِلِّي الْجَزَعُ
وَسِمَالًا لَا تَسِرُ حَتَّى يَهَبُ
(۳) إِنْ عِيسَى رُوحَكَ مَعَكَ حَضَرَ
(۴) لَكِنْ أَنْتَ حَرْبَ هَذَا الْبَدَنِ
دَعِ عَلَى الْقَلْبِ لِعِيسَى لَا تَضَعِ
(۵) مِثْلَ ذَاكَ إِلَّا بَلَاهُ مَنْ فِي الْخَبَرِ
قَدْ ذَكَرْنَا لَهُ لِمَنْ كَانَ أَعْتَدَلُ
(۶) أَصْحَابِ عِيسَاكَ لِلْجِسْمِ الْحَيَاتِ
غَرَضَ فِرْعَوْنَ مِنْ مُوسَاكَ لَا
- قُلْ لَهَا مَا لِي بِكَ مِنْ مَطْلَبِ
قُلْ لَهَا أَعْمِي .. حَبْدًا مَا تُتَلَقَّتْ ..
هِيَ عِيسَاكَ بِهَا النُّورُ لَمَعَ
لَكَ عَيْنَيْنِ صَحِيحَيْنِ .. بِقَلْبِ
مِنْهُ إِبْغِي النَّصْرَ خَيْرُ مَنْ نَصَرَ
أَلْمَلِي بِالْعِظَامِ الْخَشِينِ
كُلُّ إِنْ .. مِنْهُ تَبْغِي مَا أَمْتَمَعَ ..
لَكَ وَ الْقِصَّةِ مِثْلَ مَا غَبَرَ
مِنْ ذَوِي الْأَرْشَادِ أَقْطَابِ الْعَمَلِ
لَا تَرُمُ فَهُوَ الْجَدِيرُ بِالْمَمَاتِ
تَبْغِ فَهُوَ الْخَطَرُ عَيْنُ الْبَلَاءِ

(۱) المراد من عيسى الروح ومن موسى العقل اى لا تطلب من روحك وعقلك المرادات المنسوبة
لنفسك او المراد من عيسى وموسى البارى جلت عظمتهم وذكر عيسى بمناسبة الروح وذكر موسى بمناسبة
فرعون فيكون المعنى لا تطلب من عيسى الروح وهو الله تعالى بقاء وجودك لان الله يطلب منك الفناء
له ولا تطلب من موسى المراد المنسوب لفرعون -

- (۱) ور نخواهد دید حق را گو برو
(۲) غم مخور از دیدگان عیسی تراست
(۳) عیسی روح تو باتو حاضر است
(۴) ایك پیکار تن پر استخوان
(۵) همچو آن ابله که اندر داستان
(۶) زندگی تن مجو از عیسیست
- اینچنین چشم شقی گو کور شو
چپ مرو تا بخشدت دو چشم راست (۱)
نصرت از وی خواه کو خوش ناصر است
بر دل عیسی منه تو هر زمان
ذکر او کردیم بهر راستان
کام فرعونى مخواه از موسیت

(۱) ظاهر آنست که نام عیسی مستعار است برای رهنمون وهادی است که حق تعالى یا رسول
اکرم باشد .

- (۱) فِكْرَةَ الْعَيْشِ عَلَى الْقَلْبِ لَكَ
لَا يَقِلُّ الْعَيْشُ فَوْقَ الْعَتَبَةِ
(۲) إِنَّ هَذَا الْبَدَنَ بَيْتَ الشَّعْرِ
أَوَّلَاجِلِ نُوحٍ كَانَ بِالْمَثَلِ
(۳) فَإِذَا مَا وَجَدَ تُرْكٌ وَ جَدٌ
سَيِّمًا تُرْكٌ عَزِيزُ الْعَتَبَةِ
ضَعُ قَلِيلًا وَارْفُضِ الْغَمَّ بِكَ
كُنْ .. وَحْنٌ وَالْوَيْمُكَ الرَّقَبَةَ ..
كَانَ لِلرُّوحِ .. لَهَا فِيهِ مَقَرٌ ..
فُلُكًا .. الْفَوْزُ لَهُ فِيهِ حَصْلٌ ..
لَهُ بَيْتَ الشَّعْرِ .. مَا أَنْ قَصَدَ ..
نَزَلَ دَوْمًا وَ لَوَى الرَّقَبَةَ

فی بیان تمام قصه اَحیاء العظام بدعاء سیدنا عیسی (ع)

- (۴) حَيْثُ عِيسَى الْأَبْلَهُ ذَاكَ الرَّفِيقُ
(۵) مَا دَرَى اسْمَ الْحَقِّ جَلَّ ذَكَرًا
لِالْتِمَاسِ زَادَ مِنْ ذَاكَ الشَّبَابُ
(۶) وَلَا جِلَّ الرَّجُلِ الْأَبْلَهُ قَدْ
ذَلِكَ الْعَظَمَ لَهُ أَحْيَى وَرَدَ
نَظَرَ غَيْرَ الْعِنَادِ مِنْ طَرِيقٍ
فَوْقَ ذَاكَ الْعَظَمِ مَنْ كَمْ نُخْرًا
وَبِهِ جَدُّ سُؤْلًا وَ طِلَابُ
حَكَمَ اللَّهُ كَمَا كَانَ قَصْدُ
صُورَةً .. جَدُّ مِنْهُ مَا نَفَدَ ..

- (۱) بردل خود کم نه اندیشه معاش
(۲) این بدن خرگاه آمد روح را
(۳) ترك چون باشد بیابد خرگهی
عیش کم ناید تو بر درگاه باش
یا مثال کشتی مرنوح را
خاصه چون باشد عزیز درگهی

تمامی قصه زنده شدن استخوان بدعای عیسی (ع)

- (۴) چونکه عیسی دید کان ابله رفیق
(۵) خواند عیسی نام حق بر استخوان
(۶) حکم یزدان از بی آن خام مرد
جز که استیزه نمیداند طریق
از برای التماس آن جوان
صورت آن استخوان را زنده کرد

- (۱) نَهَضَ بِالْفُورِ مِنْ بَيْنَهُمَا
نَظَرَ الْإِبْلَهَ ذَاكَ ضَرْبًا
(۲) قَلَعَ رَأْسَهُ وَ الْمَخَّ نَثَرَ
(۳) لَوَلَهُ لُبُّ فَمَا مِنْ كَسْرِهِ
حَيْثُ أَنَّ النَّقْصَ فَوْقَ الْبَدَنِ
(۴) قَالَ عِيسَى لِمَ بِالسَّرْعَةِ أَنْتَ
قَالَ مِنْ ذَا أَنْ لَكَ الْخَاطِرُ قَدْ
(۵) قَالَ عِيسَى فَالْدَمَ لِلرَّجُلِ
قَالَ فِي الْقِسْمَةِ مَا كَانَ لِيَا
(۶) وَلَكُمْ فِي الْخَلْقِ مِثْلُ السَّبْعِ
صَيْدَهُ مَا أَكَلَ وَهُوَ الدُّنَا
(۷) أَنْزَرَ مِنْ تِبْنَةٍ قِسْمَتَهُ
مَالَهُ وَجَهَهُ بِتَحْصِيلِ الْوُجُوهِ
- سَبْعَ أَسْوَدَ أَمَّا لَهُمَا
بِالْيَدِ النَّقْشَ لَهُ ذَرَى هَبَا
مِثْلَ جَوْزِ مَا بِهِ لُبُّ كَسَرَ
لَهُ نَقْصٌ قَادِحٌ فِي أَمْرِهِ
لَا سِوَاهُ مَالَهُ مِنْ ثَمَنِ
ذَا افْتَرَسَتْ وَ لَهُ تَوَا ضَرَبَتْ
غَيْرَ .. وَ اضْطَرَبَ مِنْهُ بِجِدِّ
كَيْفَ لَمْ تَشْرَبَ بِهَذَا الْعَمَلِ
أَنَا أَكُلُ مَا بَدَى الْجُوعُ يَا
ذَا الْغَضُوبِ مِنْ كَثِيرِي الْجِشَعِ
تَرَكَ .. لِلْمَوْتِ صَارَ وَ الْفَنَاءِ ..
حِرْصُهُ الطُّودَ سَمَتَ قَلَمَتَهُ
جَدَّ .. مَدَّ عُمُرِهِ خَلَقًا يَشُوهُ .. (۱)

(۱) اراد بالوجوه فی الاصل النقود والسكك السلطانية واستعمل فی الترجمة ايضاً بهذا المعنى -

پنجه برزد کرد نقشش را تباہ
همچو جوزی کاندرو مغزی نبود
خود نبودى نقص الا بر تنش
گفت زان رو که توزو آشوفتى
گفت در قسمت نه بودم رزق خورد
صید خود ناخورده رفت اندر جهان
نا موجه کرده تحصیل وجوه

(۱) از میان برجست يك شیر سیاه
(۲) کله اش بر کند و مغزش ریخت زود
(۳) گرو را مغزی بدی از اشکنش
(۴) گفت عیسی چون شتابش کوفتى
(۵) گفت عیسی چون نخوردی خون مرد
(۶) ای بساکس همچو آن شیر زبان
(۷) قسمتش کاهی نه و حرصش چو کوه

- (۱) جَمَعَ مَالًا وَ لِلْمَقْبَرِ ذَهَبٌ
 (۲) أَنْتَ يَا مَنْ كَانَ فِي الدُّنْيَا لَنَا
 فَمِنْ السُّخْرَةِ مِمَّنْ قَدْ فَقَدَ
 (۳) طُعْمَةً بَأَنْتَ لَنَا وَ هِيَ الشَّرْكَ
 رَحْمَةً مِنْكَ كَمَا فِي الْوَاقِعِ
 (۴) قَالَ ذَاكَ السَّبْعُ اسْمَعُ يَا مَسِيحُ
 فَلَمْ حِضْ الْأَعْتِبَارِ لَا سِوَاهُ
 (۵) لَوْلِي رِزْقُ أَنَا فِي ذِي الدُّنْيَا
 (۶) ذَا جَزَاءٍ مَنْ لَدَى الْحَرِّ وَ جَدَّ
 كَالْجِمَارِ بَالٍ فِي النَّهْرِ الطَّرِيدِ
 فِي عَزَاهُ خَصْمُهُ أَزْدَادَ طَرَبٍ
 كُلُّ شُغْلٍ يَسَّرَ لَطْفًا بِنَا
 شُغْلًا أَنْقَدْنَا . وَ مَنْ بَرَشَدُ .
 قَنَصَتْ مَنْ كَانَ بِلَا كُلِّ اشْتِرَاكَ
 هِيَ فِينَا أَظْهَرَ بِنُورٍ لَا مَعَ
 ذَلِكَ الْصَيْدُ السَّمِينُ وَ الْمَلِيحُ (۱)
 كَانَ لَا لِلْقِسْمَةِ هَبْنِي أَرَاهُ
 شُغْلِي مَا ذَاغَدِي مَعَ مَنْ فَنِي
 صَافِي الْمَاءِ رَأَى رِيًّا وَ بَرْدُ
 مِنْ جُزَافٍ فِيهِ بِالطَّبْعِ يَزِيدُ

(۱) نسخه ثانیة فلمحض الاعتبار فی الدنا - كان لا للقسمه هبلى المنى -

- (۱) جمع کرده مال و رفته سوی گور
 (۲) ای میسر کرده ما را در جهان
 (۳) طعمه بنموده بما وان بوده شست
 (۴) گفت آن شیرای مسیحا آن شکار
 (۵) گر مرا روزی بدی اندر جهان
 (۶) این سزای آنکه یابد آب صاف
 دشمنان در ماتم او کرده سور
 سخره و بیکار ما را وارهان
 آن چنان بنما بما آن را که هست
 بود خالص از برای اعتبار
 خود چه کارستی مرا با مردگان
 همچو خرد در جو بمیزد از گراف (۱)

(۱) میزیدن با زای معجمه بول کردن و برخی این کلمه را باراء مهمله و بطور اثبات (بمیرد) خوانند یعنی این سزای آنکه مانند عیسی جوی یابد و از رفتن در این جوی خودداری کند و آلوده بهجت باشد و بعضی بطور نفی (نمیرد خوانند) یعنی آنکه مانند عیسی (ع) جوی صاف یابد و پیش او بمیرد و حیات جان خود را ازو نجوید -

- (۱) لَوَدَرْتُ فِي ثَمَنِ النَّهْرِ الْحِمَارِ
هُوَ فِي النَّهْرِ لَهُ الرَّأْسَ وَضَعُ
(۲) هُوَ مِثْلُ ذَا النَّبِيِّ الرُّوحِ .. مَنْ
سَيِّدُ مَاءِ الْحَيَاتِ وَ الطَّعَامِ
(۳) هُوَ كَيْفَ لَمْ يَمُتْ مِنْ أَمْرِ كُنْ
يَا أَمِيرَ الْمَاءِ بِاللَّطْفِ أَحِينَا
(۴) أَصَحَّ كَلْبَ نَفْسِكَ حَيًّا أَبَدَ
هُوَ خَصْمُ رُوحِكَ الصَّعْبُ الْآلَدُ
(۵) فَوْقَ رَأْسِ الْعَظَمِ خَلِيِّي بِعَجَلٍ
يَمْنَعُ ذَا الْكَلْبِ حِينًا أَنْ يَصِيدَ
- .. وَلَهُ الْقَدَرُ رَأَى عِنْدَ الْأَوَارِ ..
.. فِي مَحَلِّ الْقَدَمِ الْعَمَرَ خَضَعَ ..
قَدَرُهُ سَامٍ فَرِيدٌ فِي الزَّمَنِ ..
وَجَدَ الرَّأْسَ لِأَمْنٍ وَ سَلَامٍ
فِي الْأَمَامِ لَهُ .. يَأْمَنُ مِنْ لَدُنْ ..
مِثْلُ ذَا الْعَظَمِ وَجَدَ مَا بِنَا
.. لَا تَرُمُ مِنْ زَمَنِ عَنْكَ ابْتَعَدَ ..
أَيْنَمَا رَحْتَ لَكَ الْفَتَكُ أَعَدَ
الْتَرَابَ فَعَسَاهُ وَ لَعَلَّ (۱)
طَيِّبَ رُوحِكَ ذِي الْحِظِّ السَّعِيدِ

(۱) المراد من العظم وجود السالك ومن الكلب النفس الامارة فاذا تقيدت النفس الامارة بالمشتبهات الجسمانية والنفسانية تحرم الروح من المراتب الروحانية كانه يقول قد سره النفس الامارة من قديم الزمان عدوة الروح وطالبة لصيدها والمشتبهات من أسباب الوجود فهذا الوجود الذي هو بمثابة العظم اذا كان التراب عليه أى فنى من مشتبهاته مأمول ان يمنع الكلب وهو النفس الامارة من صيد الروح ثم شرع يخاطب السالك موبخاً له (سگ نه براستخوان چون عاشقی)

- (۱) گر بداند قیمت آن جوی خر
(۲) او بیابد آن چنان پیغمبری
(۳) چون نمیرد پیش او از امر کن
(۴) هین سگ نفس ترا زنده میخواه
(۵) خاک بر سر استخوانی را که آن
- او بجای پا نهد در جوی سر
میر آبی زندگانی پروری
ای امیر آب ما را زنده کن (۱)
کو عدوی جان تست از دیرگاه
مانع این سگ بود از صید جان

(۱) امر کن کنایه از امر خداوندی است و اشاره است بآیه (انما امرنا لشی اذا اردناه ان نقول له کن فیکون)

- (۱) لَسْتُ كَلْبًا لِمِثْلِ الْعَاشِقِ
 مِمِّ مِثْلِ الْعَلَقِ مَصَّ الدِّمِ
 (۲) أَيْ عَيْنٍ هِيَ ذِي الْعَيْنِ الْمَلَّتِي
 بِامْتِحَانَاتٍ عِدَادِ مَا لَهَا
 (۳) فَالظُّنُونُ كُلُّهَا حِينًا فَحِينَ
 أَيْ ظَنِّ ذَاهُو الْأَعْمَى وَرَدَ
 (۴) فَعَلَى غَيْرِكَ نَحْتَبَا كِيَا
 وَيَلَاكَ أَجْلِسْ زَمَنًا وَأَبِكَ عَلَى
 (۵) مِنْ سَحَابٍ بَاكِي الْعَيْنِ الْغُصُونِ
 بِالْبِكَاءِ الشَّمْعُ فِي صَبِّ الدَّمُوعِ
 (۶) أَيْنَمَا نَاحُوا هُنَاكَ أَجْلِسْ فَأَنْتَ
- صِرْتُ لِلْعَظَمِ بِقَلْبٍ خَافِقٍ .. (۱)
 .. وَالْعُرُوقِ .. عَاشِقٍ .. ذُو أَلَمٍ ..
 عَمِيَتْ .. لَمْ تَنْجَلِ بِالرُّؤْيَةِ ..
 غَيْرُ خِزْيٍ وَقَدْىَ مِمَّا بِهَا
 خَطَأً كَانَتْ وَبِالسَّهْوِ تَبِينُ
 مِنْ طَرِيقٍ .. رُشْدَهُ فِيهِ فَقَدْ ..
 .. لِسَوَالِكَ جِئْتَ مِنْهُ شَاكِيَا ..
 نَفْسِكَ وَاشْكُو وَنَحْ بَيْنَ الْمَلَا
 تَرْتُطِبُ تَخْضُرُ تُجَلِّي لِلْمَشْجُونِ
 ضَوْؤُهُ زَادَ .. سُفُورًا وَطُلُوعَ ..
 بِالْحَنِينِ أَجْدَرُ مَا أَنْ قَدَرْتُ

(۱) نسخه نایه - بقلب و امق -

- (۱) سگ نه براستخوان چون عاشقی
 (۲) آن چه چشمست آنکه بینا میش نیست
 (۳) سهو باشد ظننها را گاه گاه
 (۴) کرده بر دیگری نوحه گری
 (۵) زابر گریان شاخ سبز و تر شود
 (۶) هر کجا نوحه کنند آنجا نشین
- دیو چه و اراز چه بر خون عاشقی (۱)
 ز امتحانها جز که رسوائیش نیست
 آن چه ظن است اینکه کور آمد براه
 مدتی بنشین و بر خود می گری
 زانکه شمع از گریه روشن تر شود
 زانکه تو اولی تری اندر حنین

(۱) دیوچه زالوست در شرح بحر العلوم نگاشته در زبان هندی آن را جوك گویند -

- (۱) إِذْ أُولَآءِ هُمْ كَانُوا فِي فِرَاقٍ
عَنْ سَنَأٍ لَعَلَّ بَقَاءَ مَنْ هُمْ
(۲) إِذْ عَلَى الْقَلْبِ مُدَامًا رُبَطًا
رُحَ بِمَاءِ عَيْنِكَ عَنْهُ الرِّبَاطُ
(۳) إِذْ غَدَى التَّقْلِيدُ مِنْ كُلِّ حَسَنٍ
تَبَنَّى التَّقْلِيدُ بِالتَّقْدِيرِ وَإِنْ
(۴) لَوْ ضَرِيرٌ كَانَ بِالْحَجْمِ بَدِينُ
قِطْعَةٍ لَحْمٍ لَهُ أَدْرٍ إِذْ فَقَدَ
(۵) لَوْ كَلَامًا قَالَ دُونَ الشَّعْرَةِ
سِرَّهُ الْمَخْفِيَّ ذَاكَ مَا اخْتَبَرَ
- مَنْ فَنَى دَوْمًا لَهُ حَبْوُ التَّلَاقِ
مَعْدَنِيُونَ لَهَوًا مَا فَهِمُوا (۱)
نَقَشُ تَقْلِيدِ هَوَيْتَ غَلَطًا
نَحَّ لَا تَبْقَى لَهُ مَعَهُ ارْتِبَاطُ (۲)
آفَةٌ جَرَتْ رَزَايَا وَ مِحَنُ
كَانَ بِالْقُوَّةِ كَالطُّودِ الرِّزْنُ
سُورَةُ الْحَقِّدِ بِهِ دَوْمًا تَبِينُ
بَصْرًا وَ النُّورَ ذَاكَ مَا وَجَدَ
دِقَّةً بِاللُّطْفِ مِثْلَ الدَّرَةِ (۳)
بِالْمَقَالِ ذَاوَلَا مِنْهُ ظَهَرَ

(۱) أراد بلعل البقاء الباقيات الصالحات في سورة الكهف و مريم وهي ترك الدنيا و زينتها طلباً لخالقها و بارئها بالايمان و الاخلاص و المتابعة و الاعمال الصالحات التي هي من نتائج الواردات الالهية ترد من عند الله الى قلوب أهل النيوب - (۲) قال في النهج اراد بالتقليد العمل المقارن للرياء لان فاعل التقليد غافل عن لعل البقاء فعلى هذا العمل مع الرياء ولو كان قوياً محكماً كالجبل ليس له عند الله نفع لانه مهما كثر فهو عند الله قليل - (۳) و بناء على ان كلمة (سر) بفتح السين و بمعنى الرأس تكون الترجمة رأسه من ذالمقال ما اختبر لا ولا المعنى له منه ظهر - والاصح ان كلمة سربكسر السين كما في الترجمة الاولى -

- (۱) زانکه ایشان در فراق فانی اند
(۲) زانکه بردل نقش تقلیدست بند
(۳) زانکه تقلید آفت هر نیکو است
(۴) گر ضریری لمرست و تیز خشم
(۵) گر سخن گوید ز مو باریک تر
- غافل از لعل بقای کانی اند
رو بآب چشم بندش را برند
که بود تقلید اگر کوه قویست
گوشت پاره اش دان که اورانیست چشم (۱)
آن سرش را زان سخن نبود خبر

(۱) سَكْرَةً كَأَنْتَ بِهِ مِنْ قَوْلِهِ
 مِنْ تَجَاهٍ فِيهِ حَتَّى الشَّرَابُ
 (۲) مِثْلَ نَهْرٍ فَاضٍ بِالْمَاءِ وَمَا
 مِنْهُ يَجْرِي مَائُهُ دَوَّماً عَلَى
 (۳) وَلِهَذَا الْمَاءُ فِي النَّهْرِ الْقَرَارُ
 حَيْثُ أَنَّ النَّهْرَ ذَاكَ مَا شَرِبَ
 (۴) مِثْلَ نَائِي حَنْ كَثُراً وَصَخَبَ
 لَكِنْ الْحَرْبَ لِيَجْلِبَ الْمُشْتَرِي
 (۵) قَلْدَ النَّائِحِ فِي سَرْدِ الْحَدِيثِ
 (۶) فَحَدِيثاً مُحَرِقاً ذَا النَّائِحِ
 لَكِنْ أَنَّى كَانَ لِلْقَلْبِ الْحَرِيقُ

لَكِنْ إِنْ تَنْظُرَ لِكُنْهِ فِعْلِهِ
 طُرُقُ كَثُرَ .. سُهُولٌ وَهَضَابٌ ..
 شَرِبَ مَاءً وَلَا رَوَى الظُّمَأُ
 كُلِّ مَنْ يَشْرَبُ مِنْ هَذَا الْمَلَأُ
 فَقَدْ بِالْجَرِيِّ لَيْلًا وَ نَهَارَ
 مَاءَ الرِّيَّانِ عَنْ رِي رِغْبِ
 فِي الْوَرْدِ دَوَّماً وَأَنَّ وَ نَدْبِ (۱)
 أَجِجَ أَظْهَرَ غَيْرَ الْمُضْمَرِ
 طَمَعاً لَا غَيْرَ رَامَ ذَا الْخَبِيثِ
 ذَكَرَ فِيهِ .. مُدَاماً صَائِحُ ..
 أَيْنَ خَرَقَ الْجَيْبِ وَالْطَّرْفِ الْغَرِيقُ

(۱) و فی بعض النسخ (همچو نائی) ای مثل من نفخ فی النای فتكون الترجمة عندهم -
 مثل من بالنای حن و صخب -

(۱) مستی دارد ز گفت خود ولیک
 (۲) همچو جویست او نه آبی میخورد
 (۳) آب در جو زان نمیگیرد قرار
 (۴) همچو نایی ناله و زاری کند
 (۵) نوحه گر باشد مقلد در حدیث
 (۶) نوحه گر گوید حدیث سوزناک

از بروی تا به می را هیست نیک
 آب ازو برآب خواران بگذرد
 زانکه آن جونیست تشنه و آب خوار
 لیک پیکار خریداری کند
 جز طمع نبود مراد آن خبیث
 لیک کو سوز دل و دامان چاک

قَلَدَ أَوْ حَقَّقَ فِي كُلِّ فَنٍ
كَالْصِّدَا مِنْ قَلَدَ إِنْ نَطَقَا
وَالشُّجُونُ الْحَرَّةُ وَ الْفَرْقُ
الْعَتِيقِ عَلَمٌ خَلَّى الْغَرَامُ ..
لَا تَكُ الْمَغْرُورُ فِيهِ تَشْتَبِهَ
وَعَلَى الدُّوَلَابِ نَوْحٌ وَ حَنِينٌ
لَمْ يَكُ الْمَحْرُومُ أَجْرًا وَ ثَوَابٌ
مَا سِوَاهَا مِثْلُ مَا فِي ذَالْمَلَا
دَوْمًا اللَّهُ وَلَكِنْ لَهَا
لَكَ فِيهَا بِالْمِثَالِ نَذَكُرُ
يَمْنَحُ خُبْرًا وَارْزَأَ فِي الزَّمَنِ
رُوحِهِ الْخَالِصِ مِنْ نَقْدٍ وَ دَيْنِ

(۱) فَفُرُوقُ كَثْرَةِ مَا بَيْنَ مَنْ
مِثْلُ دَاوُدَ غَدَى مِنْ حَقَقًا
(۲) مَنَّبَعُ الْقَوْلِ لِهَذَا الْحَرْقُ
ذَاكَ مِنْ قَلَدَ تَلْقِيَنِ الْكَلَامُ
(۳) فَيَذُ الْقَوْلِ الْحَزِينِ أَنْتَمِهِ
فَعَلَى الثَّوْرِ غَدَى الْثِقْلُ الرِّزِينِ
(۴) أَبَدًا مِنْ قَلَدَ يَوْمَ الْحِسَابِ
وَبِهِ لِلْمَنَاحِ الْأَجْرَةُ لَا
(۵) كَافِرٌ مَعَ مُؤْمِنٍ قَالَا هُمَا
مَعَا الْفَرْقُ الْجَمِيلُ يَظْهَرُ
(۶) ذَالْفَقِيرِ قَالَ اللَّهُ لِأَنَّ
قَالَ ذَالسَالِكِ اللَّهُ بِعَيْنِ

او چوداودست و آن دیگر صداست
و ان مقلد کهنه آموزی بود
بار برگاوست و برگردون حنین
نوحه گر را مزد باشد در حساب
در میان هردو فرقی هست نیک
متقی گوید خدا از عین جان

(۱) از مقلد تا محقق فرقه است
(۲) منبع گفتار این سوزی بود
(۳) هین مشو غره بدین گفت حزین
(۴) هم مقلد نیست محروم از ثواب
(۵) کافر و مؤمن خدا گویند لیک
(۶) آن گدا گوید خدا از بهر نان

- (۱) فِجْدَا رَأً وَ حِذَا رَأً تَضْرِبُ
لِلْأَمَامِ أَتْ وَ مِنْ غَيْرِ طَمَعٍ
(۲) لَوْ دَرَى فِي قَوْلِهِ الْجَارِي الْفَقِيرُ
فِي أَمَامٍ عَيْنِهِ الْكُلُّ فَنَى
(۳) ذَلِكَ الطَّالِبُ لِلْمُخْبِرِ سِنِينَ
كَأَحْمَارِ الْمُصْحَفِ دَوْمًا حَمَلٌ
(۴) لَوْ مَقَالَ الشَّقَّةِ مِنْهُ لَمَعَ
ذَرَّةٌ بِالْقُورِ بَعْدَ ذَرَّةٍ
(۵) اسْمُ شَيْطَانٍ بِسَحْرِ لِلطَّرِيقِ
أَنْتَ بِاسْمِ الْحَقِّ لِلْفَلَسِ الْحَقِيرِ
فِي بَيَانِ حَكِّ الْقُرْوِي السَّبْعِ فِي اللَّيْلِ ظَانَا أَنَّهُ يَحْكُ الثَّوْرَ
(۶) قَرَوِي شَدَّ فِي أَصْطَبِلِهِ
سَبْعَ ثَوْرَةٍ فِي اللَّيْلِ أَكَلَ

- (۱) الله الله ميزنی از بهر نان
(۲) گر بدانستی گدا از گفت خویش
(۳) سالها گوید خدا آن نان خواه
(۴) گر بدل بر تافتی گفت لبش
(۵) نام دیوی ره برد در ساحری
خاریدن روستائی شیر را در شب تار يك بطن اینکه گاو است
(۶) روستائی گاو در آخر به بست
بی طمع پیش آوالله را بخوان
پیش چشم او نه کم ماندی نه بیش
همچو خر مصحف کشد از بهر کاه
ذره ذره گشته بودی قالبش
تو بنام حق پشیزی می بری (۱)
شیر گاوش خورد و برجایش نشست

(۱) یعنی نام دیو مؤثر است و از او راه ساحری گشاده میشود و بمقصود مهم میرساند
و تو برای يك پشیز نام حق را می بری و در خبث از ساحر افزون تری و در بعض نسخ بجای لفظ
(ره) (را) آمده است.

- (۱) وَ أَلَى الْأُصْطَبِلِ جَاءَ الْقَرْوَى
فَحَصَّ لَيْلًا عَنِ الثَّوْرِ لَهُ
(۲) ظَهْرًا أَوْ جَنْبًا وَ فَوْقًا رَبَّمَا
(۳) قَالَ إِذْ ذَا السَّبْعُ لَوْلِي الضِّيَاءِ
شَقِيقَ مِنْهُ الْفَوَادِ قَلْبُهُ
(۴) مِثْلُ هَذَا الطَّائِشِ الْعَارِي الْأَدَبِ
أَنْ لِي فِي اللَّيْلِ قَدْ ظَنَّ أَنَا
(۵) وَ لَهُ الْحَقُّ مُدَامًا بِالْآثَرِ
أَفَلَا مِنْ أَسْمَى الطُّورِ الْأَشْمِ
(۶) فَلَوْ الْقُرْآنُ فَوْقَ الْجَبَلِ
لَتَشَطَّى أَرْبَابًا ثُمَّ انْصَدَعَ
- نَحْوَ ذَلِكَ الثَّوْرِ فِي قَلْبِ قَوِي (۱)
كَثْرَةً .. إِذْ زَادَ فِيهِ الْوَلَهُ ..
تَحْتَهُ جَرَّ وَ مَا مِنْهُ سَمَى
زَادَ مِنْهُ الْجِسْمَ ذَرِيَّتَ هَبَاءِ
دَمُهُ أَهْرِيقَ تَاهَ لُبُهُ (۲)
حَكَّنِي مُسْتَهْجِنًا مِنْ ذَا السَّبَبِ
ثَوْرًا الْوَصْفَ لِي بَتَا دَنَى
قَالَ يَا مَغْرُورُ يَا أَعْمَى النَّظَرِ
أَرْبَابًا قُطِعَ دُكُّ وَ انْهَدَمَ
أَنْزَلَ مِنْ خَوْفِهِ فِي عَجَلِ (۳)
ثُمَّ سَارَ مَزْمِعًا مِمَّا وَقَعَ (۴)

(۱) وفی نسخه کتبخ گاو بالکاف الفارسیه فی کاو ومعناه التحقق والتجسس (۲) کلمه زهره فی الاصل بمعنی المرارة (۳) الایة (لو انزلنا هذا القرآن علی جبل لرأیته خاشعا متصدعا من خشية الله) (۴) نسخه ثانیه - انی وقع -

گاو را میجست شب آن کنج کاو
پشت و پهلویگاه بالاگاه زیر
زهره اش بدریدی و دل خونش دی
کو درین شب گاو میپندار دم
نی زنامم پاره پاره گشت طور
لانصدع نم تقطع و ارتحل

(۱) روستائی شد در آخر سوی گاو
(۲) دست میمالید بر اعضای شیر
(۳) گفت شیرار روشنی افزون بدی
(۴) اینچنین گستاخ زان میخاردم
(۵) حق همی گوید که ای مغرور کور
(۶) که لو انزلنا کتاباً للجبل

- (۱) تَوَّ عَلٰی مَا بِيْ طَوَّدُ اَحَدٍ
 اَرَبًا قُطِعَ وَ الْقَلْبُ دَمَا
 (۲) فَلَا تَمَّ وَ اَبْ هَذَا سَمِعْتُ
 وَ يَلَا شَاكٍ لَّهٗ فِي غَفْلَةٍ
 (۳) تَوَّ عَلَيْهِ دُونَ تَقْلِيدٍ تَقَفَّ
 صَرَّتْ مِثْلَ الْهَاتِفِ لَا فِي مَكَانٍ
 (۴) فَلِتَهْدِيدٍ وَ لَا غَيْرِ اسْتَمِعَ
 كَيْ بِهَذَا آفَةُ التَّقْلِيدِ حِينَ
 وَقَفَ مَعَ مَا بِهِ مِنْ اَدَدٍ
 فُجِرَ مِنْهُ وَ ذَابَ مِنْ ظَمَا
 اَنْتَ فِي تَقْلِيدِهِ دَوْمًا وَ لَعْتُ
 مَا سَكَا كُنْتُ بِكُلِّ قُوَّةٍ
 بَرْهَةً وَ الْوَاقِعَ مِنْهُ تَصِفُ
 لَا وَ لَا فِي آيَةٍ كُلِّ زَمَانٍ (۱)
 هَذِهِ الْقِصَّةُ وَ الْحَقُّ اَتَّبِعُ
 تَدْرِى... وَ التَّحْقِيقُ عَنْ ذَاكَ يَبِينُ..

(۱) لاحظ الكلمة الفارسية المنفولة عن حاشية نسخة لکناهور -

(۱) از من ار کوه احد واقف بدی	پاره گشتی و دلش پر خون شدی
(۲) از پدر و از مادر این بشنیده ای	لاجرم غافل در آن پیچیده ای
(۳) گر تو بی تقلید از و واقف شوی	بی نشان بیجای چون هاتف شوی (۱)
(۴) بشنو این قصه بی تهدید را	تا بدانی آفت تقلید را

(۱) - ترجمه عربی بیت مذکور مبتنی بر نسخه متداول از اصل است و در نسخه چاپی لکناهور و حاشیه آن چنین ذکر شده است (بی نشان از لطف حق هاتف شوی) یعنی اگر تو بدون محض تقلید پدر و مادر خود بر ذات حق تعالی واقف شوی تو نیز مانند هاتف غیب از فرط لطافت ذات خود بی خود شده و بی نشان و بی جای گردیده چنانچه بعد از این بیت در اثبات آفت تقلید محض پرداخته است - در شرح بحر العلوم و شرح خوارزمی و شرح النهج القوی تفسیری برای این بیت ذکر نشده است -

فی بیان بیع الصوفیه حمار الصوفی المسافر لاجل السماع

- (۱) مِنْ طَرِيقِ لِلرِّبَاطِ وَ صَلَا
فَالِحِمَارَ لَهُ جَرٌّ وَ ذَهَبَ
(۲) مَاءٌ أَعْطَاهُ قَلِيلًا وَ عَلَفَ
نَحْنُ عَنْهُ قَدْ سَرَدْنَا الْخَبْرَا
(۳) وَ لَهُ احْتِمَالٌ لِسَهْوٍ وَ خِبَاطِ
(۴) كَانَتْ الصُّوفِيَّةُ قَيْدَ السَّعْبِ
صَحَّ أَنْ الْفَقْرَ كَادَ أَنْ يَكُونَ
(۵) يَاغْنِي أَنْتَ شَبْعَانُ أَنْتَبِهْ
لِأَعْوِجَاجٍ بَانَ فِي الْعَانِي الْفَقِيرِ
- يَوْمًا الصُّوفِي فِيهِ نَزَلَا
بِهِ لِلْأَصْطَبِلِ مِنْ ضَغْطِ النَّصَبِ
بِيَدَيْهِ لَا كَصُوفِي سَلَفِ
.. قَبْلًا .. الْمَقْصُودُ مِنْهُ ظَهَرَا ..
وَ الْقَضَا لَوْحَانِ مَا ذَا الْأَحْشِيَاطِ (۱)
وَ الْعَنَاءِ وَ الْفَقْرِ أَنْوَاعِ التَّعَبِ
كَفَرًا الْقُبْحُ بِهِ طُرًّا يَهُونُ
وَيْكَ لَا تَضْحَكُ .. غُرُورًا تَشْتَبِهْ ..
ذَا .. وَسَاعِدُهُ قَلِيلًا أَوْ كَثِيرًا ..

(۱) الخبیط مرض بشبه الجنون ..

فروختن صوفیان بهیمه صوفی مسافر را جهت سفره و سماع

- (۱) صوفی در خانقاه از ره رسید
(۲) آبکش داد و علف از دست خویش
(۳) احتیاطش کرد از سهو و خباط
(۴) صوفیان در جوع بودند و فقیر
(۵) ای توانگر تو که سیری هین نخند
- مرکب خود برد و در آخر کشید
نی چو آن صوفی که ما گفتیم پیش
چون قضا آید چه سودست احتیاط (۱)
کاد فقران یکن کفرًا کبیر (۲)
بر کژی آن فقیر دردمند

(۱) خباط گام زدن از ره بیهوشی - (۲) اشاره است بحديث کاد الفقران یكون کفرًا

- (۱) كُلُّ ذِي الصُّوفِيَّةِ مِمَّا بِهِمْ
 أَجْمَعُوا طَرّاً عَلَى بَيْعِ الْحِمَارِ
 (۲) بِالضَّرُورَاتِ غَدَى بَيْعُ النَّجَسِ
 كَمْ فَسَادٍ لِلضَّرُورَاتِ غَدَا
 (۳) وَ بِذَلِكَ الْوَقْتُ قَدْ بَاعُواهُمْ
 مِنْ مَتَاعٍ لَزِمَ طَهْيَ الطَّعَامِ
 (۴) فِي الرِّبَاطِ كَمْ تَسَامَتْ وَلَوَاهُ
 تَنْجَلِي يَأْتِي طَعَامٌ طَيِّبٌ
 (۵) فَإِلَى مَ الصَّيْرِ مِنْ هَذَا وَمِنْ
 كَمْ مِنَ الْمَكْتَلِ ذَا مِنْ ذَالِ السُّوَالِ
- (۱) مِنْ عَنَاءٍ وَ اضْطِهَادٍ مَدْلِهِمْ
 حَذَرًا أَنْ يَلْفَوْا بِالْجُوعِ الدَّمَارَ
 بِالْمُبَاحِ .. لَوْ عَدِمْ التَّمَسُّ
 (۲) بِالصَّلَاحِ وَ بِهِ النِّفْعُ بَدَا
 ذَالِحِمَارَ وَ اشْتَرَوْا مَا لَهُمْ
 وَ الشُّمُوعَ أَوْقَدُوا جَنَحَ الظَّلَامِ
 مِنْهُمْ أَنْ ذِي اللَّيَالِي الْمُعْصِلَةِ
 وَ سَمَاعٍ .. وَ التِّيَاعُ مُلْهِبٌ ..
 (۳) صَوْمِ أَيَّامٍ ثَلَاثٍ تَقْتَرِنُ
 (۴) كَمْ مِنَ الْجُوعِ دَمَارٍ وَ وَبَالَ

(۱) المراد من كلمة تقصير في الاصل الجوع و الفقر . (۲) اشارة الى الاية (فمن اضطر غير باغ ولا عاد فلا اثم عليه .) (۳) نسخة ثانية - والتباع يجذب . (۴) من آداب بعض الصوفية الرياضة بالسؤال ولا سيما للمشرين منهم الى مدة محدودة والمراد من قوله (سه روزه) في الاصل المعبر عنها في الترجمة (صوم ايام ثلاث) ضرورة لان الصحيح ايام ثلاثة الصبر على الجوع بصوم ايام ثلاثة وصلا وهي اقل الصبر على الجوع عند المتصوفة ومن الاداب الخاصة لمدير الرباط والنسخة الثانية لهذا المصراع - صوم ايام وصلا تقترن -

- (۱) از سر تقصیر آن صوفی رهم
 (۲) کز ضرورت هست مرداری مباح
 (۳) هم در آن دم آن خرک بفروختند
 (۴) ولوله افتاد اندر خانقه
 (۵) چند از این صبر و ازین سه روزه چند
- خر فروشی در گرفتند آن همه
 بس فسادی بر ضرورت شد صلاح
 لوت آوردند و شمع افروختند (۱)
 کامشبان لوت و سماع است و وله
 چند ازین زنبیل وین در یوزه چند (۲)

(۱) لوت انواع طعام و خوردنیست : (۲) در یوزه گدائیست .

- (۱) نَحْنُ فِي ذِي اللَّيْلَةِ دَوْلَتُنَا
وَالشُّمُوعُ نُوْقِدُ بُدَى الْهِيَامِ..
بَذَرُوا زَادُوا مَجُونًا وَ بَلَه
حَسْبُوهُ الرُّوحُ كَانَتْ لَهُمْ
مِنْ طَرِيقِ صَعْبٍ أَرْدَادَ خَطَرُ
شَاهِدٌ خَفَّ بِعِزٍّ وَ جَلَالٍ..
كُلُّهُمْ قَرْدًا فَرْدًا بِاخْتِلَاطٍ
لَهُ كَمْ هُمْ خَسِرُوا.. طَابُوا صِفَاتٍ..
مَرَّغَ الرُّوحَ لَهُ حَبًّا فَدَى
عَنْ مَحَلٍّ فِيهِ حَالًا تَزَلَا
عَنْ لِبَاسٍ لَهُ بِالضَّرْبِ أَثَارُ
يَدُهُ مَعَ وَجْهِهِ.. كَمْ بَجَلًا..
- (۲) نَحْنُ أَيْضًا بَشَرُوحَ لَنَا
عِنْدَنَا ضَيْفٌ لَهُ نُطْهِي الطَّعَامَ
(۳) هُمْ بَذَرُ الْبَاطِلِ مِنْ ذَا سَفَه
ذَلِكَ مَنْ لَيْسَ لَهُ رُوحٌ هُمْ
ذَلِكَ الصُّوفِيُّ مَنْ حَطَّ السَّفَرُ
تَعِبَ أَيْضًا وَ حَظًّا وَ دَلَالُ
(۴) وَ لَكُمْ صُوفِيَّةٌ ذَلِكَ الرِّبَاطُ
مَعَهُ صَفْوًا يَنْزِدُ الْخِدْمَاتُ
(۵) ذَلِكَ الْوَاحِدُ رِجَالًا وَ يَدَا
ذَلِكَ الْوَاحِدُ مِنْهُ سَمَلَا
(۶) ذَلِكَ الْوَاحِدُ بِالْجِدِّ الْغُبَارُ
ذَلِكَ الْوَاحِدُ دَوْمًا قَبْلًا

دولت امشب میهمان داریم ما
چونکه آن جان نیست جان پنداشتند
خسته بود و دید آن اقبال و ناز
نرد خدمت‌هایش خوش میباختند
و آن یکی پرسیدش از جای نشست
و آن یکی بوسید دستش را و رو

(۱) ما هم از خلقیم جان داریم ما
(۲) تخم باطل را از آن میکاشتند
(۳) و آن مسافر نیز از راه دراز
(۴) صوفیانش یک بیک بنواختند
(۵) آن یکی پایش همی مالید و دست
(۶) و آن یکی افشاند گرد از رخت او

كَلَّمَهُمْ مِنْ شَغَفٍ دَارُوا عَلَيْهِ
 طَرَبًا وَالرَّقْصَ فِيهَا لَمْ أَيْجِدْ
 .. أَوْأَنَا أَبْلُغُ مِيلِي وَالْأَرْبَ ..
 وَ الْغِنَاءُ شُرْعَ وَ أَشْتَغَلُوا
 مِلًّا لِلسَّقْفِ زَادَ الْأَرْتِبَاطُ
 ضَرْبِ تِلْكَ الْأَرْجُلِ لَا بِاخْتِيَارٍ
 كَانَ لِلرُّوحِ وَ لِلْقَلْبِ هُنَاكَ
 مَعَ ذَا أَقْدَامِهِمْ هُمْ يَضْرِبُونَ
 كَنَسُوا وَ الرَّقْصَ قَدْ زَادَ لَهُمْ
 فِي الزَّمَانِ رَامَ أَوْ مِنْهُ سَمَى
 سَغَبَ الْعُمَرِ الطَّعَامَ يَلْتَهُمْ^(۱)

(۱) قَالَ إِذْ مِنْهُمْ رَأَى مَيْلًا إِلَيْهِ
 أَنَا فِي ذِي اللَّيْلَةِ إِنْ لَمْ أَرِدْ
 فَمَتَى مِنْ بَعْدِهَا أَبْغِي طَرَبَ
 (۲) فَالطَّعَامَ الطَّيِّبَ قَدْ أَكَلُوا
 بِالْذَخَانِ وَ الْغُبَارِ ذَا الرِّبَاطِ
 (۳) فَذَخَانُ الْمَطْبَخِ كَانَ غُبَارَ
 مِنْ غَرَامٍ وَ اشْتِيَاقٍ وَ ارْتِبَاكَ
 (۴) رَبَّمَا الْأَيْدِي مِنْهُمْ يَنْفُضُونَ
 رَبَّمَا بِالسَّجْدَةِ الصَّفَةِ هُمْ
 (۵) فَبَعِيدًا وَجَدَ الصُّوفِيَّ مَا
 وَ لَذَا الصُّوفِيَّ قَدْ كَانَ نَهْمُ

(۱) ای الصوفی یجد و یلفی من الزمان حرصه و مراده و مقصوده بعیداً و من هذا السبب يكون الصوفی كثير الامل - كلمة آذ فی الاصل بمعنى الحرص ولكن كما قال فی النهج العراد منها فی المقام المراد والمقصود والبلغة -

گر طرب امشب نخواهم کرد کی
 خانقه تا سقف شد پر دود و گرد
 اشتیاق و وجد جان آشوفتن
 که بسجده صغه را میروفتند
 زان سبب صوفی بود بسیارخوار

(۱) گفت چون میدید میلانش بوی
 (۲) لوت خوردند و سماع آغاز کرد
 (۳) دود مطبخ گرد آن پاکوفتن
 (۴) گاه دست افشان قدم میکوفتند
 (۵) دیر یابد صوفی از روزگار

- (۱) غَيْرَ ذَا الصُّوفِيِّ مَنْ دَوْمًا أَكَلَ
شَبِيعَ أَكْلًا وَمِنْ عَارٍ وَدَقَّ
- (۲) كَانَ مِنْ آلَافِ أَلْفِ الْيَسِيرِ
مَنْ بَقِيَ قَدْ كَانَ فِي دَوْلَتِهَا
- (۳) فَالْغِنَا إِذْ جَاءَ مِنْ بَدَأِ إِلَى
شَرَعَ الْمَطْرِبُ بِالضَّرْبِ الثَّقِيلِ
- (۴) الْحِمَارُ رَاحَ قَدْ رَاحَ الْحِمَارُ
وَ بِهَذَا الْهَيْجَانِ الْكُلَّ قَدْ
- (۵) فِيهِذَا الْهَيْجَانِ لِلْمَسْحَرِ
صَفَّقُوا يَا وَلَدَ رَاحِ الْحِمَارِ
- هُوَ نُورَ الْحَقِّ بِالْحَقِّ أَتَّصَلَ
فَرَّغَ مَا خَافَ سَغْبًا وَ مَلَقَ
- مِنْهُمْ الصُّوفِيَّةُ هَذِي تَصِيرُ
بَاقِيًا يَأْكُلُ مِنْ نِعْمَتِهَا (۱)
- .. خَتَمَ الْإِنْسُ لَهُمْ قَدْ كَمَلَا ..
مَعَ رَقْصِ زَانَةِ اللَّحْنِ الْجَمِيلِ
- بَدَأَ الْمَطْرِبُ .. قَالَ ذَا مِرَارُ ..
شَرَّكَ لِلْمَضْرِبِ وَ اللَّحْنِ أَعَدَّ
- ضَرَبُوا الْأَرْجَلَ وَ الرَّقْصَ اسْتَمَرَّ
ذَا الْحِمَارُ رَاحَ جُوعًا وَاضْطَرَّ

(۱) ای اقل من الوف من قبیل هذه الصوفية یعنی الصوفية اللذی غذائهم من نور الحق اقل و باقیهم فی دولتهم یتعیشون ای یرزقون بحرمتهم و یحترمهم الناس تظنهم انهم صوفية او انهم بسبب مشابہتہم الصوفية المحققین بالكسوة یجتمعون و یلقون فیض و الفضل الالہی -

- (۱) جز مگر آن صوفی کز نور حق
(۲) از هزاران اندکی زین صوفیند
- (۳) چوی سماع آمد ز اول تا کران
(۴) خربرفت و خربرفت آغاز کرد
- (۵) زین حرارت پای کوبان تا سحر
سیر خورد او فارغ است از تنگ و دق
- باقیان در دولت او میزیند
مطرب آغازید با لحن گران
- زین حرارت جمله را انباز کرد
کف زنان خربرفت و خربرفت ای پسر

- (۱) ذَلِكَ الصُّوفِيُّ تَقْلِيداً ذَكَرَ
الْحِمَارُ رَاحَ وَيَلَاثِي الْأَسْفَ
(۲) وَإِذَا مَا الرِّقْصُ ذَاكَ وَالطَّرَبُ
سَفَرَ الصُّبْحُ وَكُلُّ الْوِدَاعِ
(۳) وَالرِّبَاطُ قَرَعَ الصُّوفِيُّ ظَلَّ
فَالْمَتَاعَ لَهُ بِالْكَفِّ نَفَضَ
(۴) فَمِنْ الْغُرَقَةِ جَاءَ بِالْمَتَاعِ
يَرْبُطُ هَذَا الَّذِي كَانَ الرِّفِيقُ
(۵) رَكَضَ حَتَّى سَرِيعاً لِلرِّفَاقِ
رَاحَ لِلْأَصْطَبِيلِ بَغِيّاً لِلْحِمَارِ
(۶) قَالَ إِنَّ الْخَادِمَ ذَاكَ ذَهَبَ
فَهُوَ فِي الْبَارِحَةِ الْمَاءَ قَلِيلَ
- مِثْلَ ذَايَلَحْنٍ فِي رَقْصٍ بَهْرٍ
وَعَلَى الْوَاقِعِ بَعْدَ مَا وَقَفَ
وَالْغِنَا الْجَذَابُ بِالْبَتِّ ذَهَبَ
لَهُ قَالُوا مَا لَهُ أَيْ إِطْلَاعُ
وَحَدَهُ بِالسَّفَرِ نَاطَ الْأَمَلُ
مِنْ غُبَارِ شَانِهِ ثُمَّ نَهَضَ
كَبِيَ عَلَى ظَهْرِ الْحِمَارِ ذَا تِبَاعِ
يَطْلُبُ يَسْلُكُ مَعَهُ فِي الطَّرِيقِ
فِي الطَّرِيقِ يَصِلُ خَوْفَ الْفِرَاقِ
لَهُ لَمْ يَلَفَ .. فَعَادَ بِانْكِسَارِ ..
بِهِ لِلْمَاءِ .. وَيَا لَيْتَ شَرَبَ ..
شَرِبَ الْمَهْزُولَ يَغْدُوا وَالْعَلِيلَ

(۱) از ره تقلید آن صوفی همین

(۲) چون گذشت آن نوش و جوش و آن سماع

(۳) خانه خالی شد و صوفی بماند

(۴) رخت از حجره برون آورد او

(۵) تا رسد درهمرهان او میشتافت

(۶) گفت آن خادم بآبش برده است

خر برفت آغاز کرد اندر حنین

روز گشت و جمله گفتند الوداع

گرد از رخت آن مسافر می فشاند

تا بخر ببرند آن همراه جو

رفت در آخر خر خود را نیافت

زانکه خردوش آب کمتر خورده است

- (۱) وَرَدَ الْخَادِمُ وَالصُّوفِيُّ قَالَ
 قُلُّهُ الْخَادِمُ قَالَ لِحَيْتِكَ
 (۲) قَالَ مَهْلًا أَنَا قَدْ سَلَّمْتُكَ
 (۳) أَقْرَبِينَ الْبَحْثُ بِتَوْجِيهِ وَدَعَا
 مَا أَنَا سَلَّمْتُكَ عَيْنًا أَعْدَا
 (۴) أَطْلُبُ مِنْكَ الَّذِي سَلَّمْتُكَ
 مَا لَكَ سَلَّمْتَهُ إِرْجِعْ إِلَيَّ
 (۵) فَالْنَّبِيُّ قَالَ مَا مِنْكَ الْيَدُ
 وَجَبَ أَنْ تُرْجِعَ فِي الْعَاقِبَةِ
 (۶) وَإِذَا مَا لَمْ تَكُنْ أَنْتَ الْخِصَامُ
 أَنْظُرْ أَنْتَ وَأَنَا تَوَّأَ نَسِيرُ
- فَالْحِمَارُ أَيْنَ رُمْتُ الْأَرْتَحَالَ
 أَنْظِرِ الْحَرْبُ لِمَا قَالِ اشْتَبَكَ
 الْحِمَارُ وَبِهِ وَ كَلَّمْتُكَ
 حُجَّةً فَالْشَّرْعُ كَانَ الْمُتَبَعُ
 .. مِنْهُ لَا تُنْقِصُ عَلَيْهِ لَا تَزِدْ ..
 بِالْيَدِ لَيْلًا بِهِ وَ كَلَّمْتُكَ
 مِثْلَمَا الشَّرْعُ أَقْرَبَ يَا أَخِي
 أَخَذَتْ فَهَوَّ عَلَيْكَ السِّنْدُ
 لَهُ بِالْبَيْتِ وَ تُعْطَى صَاحِبَهُ
 تَتْرُكُ فِي ذَا وَتَقْضِي لِي الْمَرَامُ
 نَحْوَ قَاضِي الدِّينِ نَرْضَى مَا يَصِيرُ

- (۱) خادم آمد گفت صوفی خر کجاست
 (۲) گفت خر را من بتو بسپرده‌ام
 (۳) بحث با توجیه کن حجت بیار
 (۴) از تو خواهم آنچه من دادم بتو
 (۵) گفت پیغمبر که دستت آنچه برد
 (۶) ورنه از سرکشی راضی باین
- گفت خادم ریش بین جنگی بخاست
 من ترا بر خر موکل کرده‌ام
 و آنچه من بسپردمت واپس سپار (۱)
 باز ده آنچه که بسپردم بتو
 بایدش در عاقبت واپس سپرد
 نك من و تو خانه قاضی دین

(۱) مراد از بحث با توجیه سخنی که مطابق احکام شرع باشد اگرچه بدلائل عقلی و منطقی مقرون نشود .

- (۱) قَالَ لِلصَّوْفِيَّةِ تِلْكَ أَنَا
هَجَمُوا خِفْتُ عَلَى الرُّوحِ لِيَا
(۲) أَنْتَ بَيْنَ الْهَرِيرِ تَرْمِي الْكَفِيدَ
(۳) وَسَطَ آلَافِ خُمْصَانٍ سَغَبَ
فِي أَمَامِ مِائَةِ كَلْبٍ عَقُورُ
(۴) قَالَ هَبْ مِنْكَ يَظْلَمُ أَخَذُوا
فَأَنَا الْمُسْكِينُ رُوْحِي قَصَدُوا
(۵) أَنْتَ لَمْ تَأْتِ إِلَيَّ وَالْخَبَرُ
أَنْ هُمْ يَا مُعَدَّمٌ قَدْ ذَهَبُوا
(۶) كَيْ أَنَا مِنْ كُلِّ مَنْ كَانَ الْحِمَارُ
وَإِذَا مَا ابْتَعْتُهُ أَعْطُونِي الثَّمَنَ
(۷) مِائَةَ جَبْرِ لَهُ إِذْ حَضَرُوا
كُلُّ فَرْدٍ مِنْهُمْ فِي ذَا الزَّمَانِ
- كُنْتُ مَغْلُوبًا هُمْ طُرًّا هُنَا
مِنْهُمْ .. الْوَاقِعُ ذَامَالِي رِيَا ..
وَلَهُ تَطْلِبُ آيَا هَلْ تَجِدُ
كُلُّوَّةً تَقْدِفُ تُعْطِي مَا تُحِبُّ
هَرَّةٌ مَهْزُولَةٌ تَرْمِي غُرُورُ
الْحِمَارِ الدِّينَ كَلَّا نَبْدُوا
هُمْ إِلَى رُوْحِي عَدُوًّا عِمْدُوا
مَا ذَكَرْتَ لَنْ تُبَيِّنَ مَا صَدَرَ
بِالْحِمَارِ وَعَلَيَّ شَغَبُوا
أَخَذَ ابْتِغَاءً مِنْهُ بِأَضْطِرَّارٍ
ذَهَبًا عَنْهُ بِتَوَزِيْعٍ حَسَنٍ
هُمْ جَاءَ لَوْ بِهِمْ اخْتَبِرُ
كَانَ فِي أَقْلِيمٍ أَعْيَى بِالْمَكَانِ

- (۱) گفت من مغلوب بودم صوفیان
(۲) تو جگر بندی میان گربکان
(۳) در میان صد گرسنه کرده ای
(۴) گفت گیرم از تو ظلماً بستند
(۵) تو نیائی و نگوئی مرا
(۶) تاخر از هر که بود من واخرم
(۷) صد تدارک بود چون حاضر بدند

حملة آوردند و بودم نیم جان
اندر اندازی و جوئی زان نشان (۱)
پیش صد سگ گربه بژمرده ای
قاصد جان من مسکین شدند
که خرت را می برند ای بینوا
ورنه توزیعی کنند ایشان زرم
این زمان هر يك باقلیمی شدند

- (۱) فَأَنَا مَنْ أُمِسْتُ مَنْ أَذْهَبُ
 فَعَلَى رَأْسِي مِنْكَ ذَا الْقَضَا
 (۲) كَيْفَ لَمْ تَأْتِ إِلَيَّ وَتَقُولُ
 فِي الْأَمَامِ لَكَ حَانَ أَعْرِفْ لَعَلَّ
 (۳) قَالَ وَاللَّهِ أَنَا كَمْ مَرَّةً
 كَبِي عَلَى الْأَعْمَالِ ذِي أَوْفِكَهَا
 (۴) أَنْتَ كَمْ قُلْتَ مُدَامًا يَا وَلَدُ
 أَنْتَ مِنْ كُلِّ الْمَذْيِ قَالُوا بِذَوْقٍ
 (۵) ثُمَّ عُدْتُ قَائِلًا قَدْ عَلِمَا
 رَجُلٌ عَارِفٌ أَزْدَادَ رِضَا
 (۶) قَالَ هَذَا الْقَوْلَ قَالُوا كُلُّهُمْ
 أَيْضًا الْقَوْلَ لِي قَدْ لَطْفًا
- بِهِ لِلْمُقَاضِي وَمَاذَا أَطْلُبُ
 وَرَدَ اللَّهُ لَنَا فِي ذَا قَضَى
 يَا غَرِيبُ مِثْلَ ذَا الظُّلَمِ الْمَهُولِ
 تَقْدُرُ تَرْفَعُهُ قَبْلَ النَّشْلِ
 جِئْتُ مِنْكَ فِي صَفَاءِ الْفِطْرَةِ
 وَبِمَا حَانَ لَكَ أَخْبِرْكَ
 الْحِمَارُ ذَهَبَ .. الْعَيْشُ رَغَدٌ ..
 أَكْثَرَ تَرْقُصُ فِي وَجْدٍ وَشَوْقٍ
 هُوَ فِي كُلِّ الْأُمُورِ فِيهِمَا
 هُوَ فِي التَّقْدِيرِ هَذَا وَالْقَضَا
 رَقَصُوا طَرًّا وَطَابَ فِعْلُهُمْ
 ذَوْقِي جَاءَ وَقُلْتُ مِنْ صَفَا

این قضا از خود تو آمد بر سر من
 بیش آمد این چنین ظلم مهیب
 تا ترا واقف کنم از کارها
 از همه گویندگان باذوق تر
 زین قضا راضی است مرد عارفست
 مرا هم ذوق آمد گفتنش

(۱) من که را گیرم که را قاضی بر من
 (۲) چون نیامی و نگوئی ای غریب
 (۳) گفت والله آمدم من بارها
 (۴) تو همی گفتی که خر رفت ای پسر
 (۵) باز میگفتم که او خود واقف است
 (۶) گفت آنرا جمله میگفتند خوش

- (۱) فَبِي تَقْلِيدِهِمْ قَدْ ذَهَبَا
فَعَلَى تَقْلِيدِهِمْ حَتَّى الْأَبَدِ
(۲) سِيمَا تَقْلِيدِ مِثْلِ ذِي الْمَلْتَمِي
مَنْ لِمَاءِ الْوَجْهِ لِلْخُبْرِ الزَّهِيدِ
(۳) عَكْسُ ذَوْقِ ذَا الْفَرِيقِ ضَرْبًا
لَهُ وَالذَّوْقِيُّ مِنْ عَكْسِ غَدَا
(۴) لَزِمَ الْعَكْسُ مِنَ الصَّحْبِ الْمَلَا حَ
كَبِي بِلَا عَكْسٍ مِنَ الْبَحْرِ لَكَ
(۵) فَإِذَا مَا الْعَكْسُ ذَا فِي الْأَوَّلِ
وَإِذَا مَا كَرَّرَ التَّحْقِيقَ كَانَ
- مَرَّةً فِي الرِّيحِ ذَرَانِي هَبَا
مَاتَا لَعْنَةٍ مِنْ كُلِّ أَحَدٍ
مَالَهَا حَاصِلُ رَهْنِ الْغَفْلَةِ
أَهْرَقْتُ شَوْهَتِ الْحِظِّ السَّعِيدِ
فَوْقَ قَلْبِي وَ لِهُذَا أَنْتَسَبَا
وَ سَوَى التَّقْلِيدِ فِيهِ مَا بَدَا
مَنْ هُمْ عَيْنُ الرَّشَادِ وَالْفَلَاحِ
تَسَحَّبُ الْمَاءَ وَ تَشْفِي مَا يَكَا (۱)
ضَرْبَ التَّقْلِيدِ قُلْ بِالْمَثَلِ
وَ بِهِ الْفَارِقُ لِلْأَثْنَيْنِ بَانَ (۲)

(۱) ای بان تشفی من العکس والاثار بان تكون آخذاً لماء حياة المعاني من بحر الحقيقة بلاوساطة الاحباب لتجد مرتبة المحققين (۲) ای ان العکس اذا ضربك اولاً بواسطة اجتماع المجنين او بواسطة خلق الذکر والسماع والصفاء اعلم انه تقلید ولا تفتر به ولما يكون ذلك مرة بعد اخرى بواسطة الاحباب او بغير واسطتهم متوالياً يكون ذلك تحقيقاً ويقال لمن اعترته هذه العجالات محقق -

- (۱) مر مرا تقلیدشان برباد داد
(۲) خاصه تقلید چنین بیحاصلان
(۳) عکس ذوق آن جماعت میزدی
(۴) عکس چندان باید از یاران خوش
(۵) عکس کاول زد تو آن تقلید دان
- که دوصد لغنت براین تقلید باد
کابرو را ریختند از بهر نان
وین دلم از عکس ذوقین میشدی
که شوی از بحر بی عکس آب کش
چون پیایی شد شود تحقیق آن

- (۱) فَمِنْ الصَّحْبِ إِذَا التَّحْقِيقُ لَمْ
لَا تَخِلَّ الصَّدْفَ بِالْقَطْرَةِ
(۲) أَنْ تَرْمِ تَصْفُو وَتَخْلُو مِنْ كَدَرٍ
فَسْتَوَرَ الطَّمَعُ بِالْمَرَّةِ
(۳) حَيْثُ ذَا التَّقْلِيدِ لِلصُّوفِيِّ مِنْ
فَهُوَ عَنْ نُورٍ وَلَمَعَ رِبْطًا
(۴) طَمَعٌ أَكَلَ الطَّعَامَ بِالْمُنَى
مَنَعَ عَقْلَهُ أَنْ يَدْرِي بِمَا
(۵) فِي الْمِرَاتِ الطَّمَعُ لَوْ نَهَضَا
مِثْلَنَا الْمِرَاتُ كَانَتْ بِالْإِنْفَاقِ
- يَاتِ لَا تَبْعُدْ وَلَا تُلَوِ الْقَدَمُ
لَمْ تَكُ الْقَطْرَةُ ذِي بِالدَّرَةِ (۱)
عَقْلِكَ وَالسَّمْعُ بَتًّا وَالبَصَرُ
أَنْتَ مَزَقٌ وَأَزِلَّ عَنْ بَكْرَةٍ
طَمَعٌ كَانَ وَحَرِصٌ قَدْ كَمِنُ
..عَقْلُهُ التَّقْلِيدَ رَامَ غَلْطًا..
طَمَعٌ بِالدُّوقِ ذَاكَ وَالْغِنَا
قَالَ تَقْلِيدًا وَمَا مِنْهُ نَمَى
زَمَنًا وَ الْوَجْهَ مِنْهَا عَرَضًا
..وَلَهَا كَمْ حَسَنَ وَصْفًا وَرَاقٍ.. (۲)

(۱) ای مادام که العکس لم يتحقق لا تنقطع عن الصلحاء ولا تبعد عنهم لانك لم تصل ومحتاج الى المرشد ولا تنقطع عن الصدف لان تلك القطرة لم تك ولم تصردا یعنی قطرة الذوق والوجد فی قلبك لم تصردا و لم تتحقق ولم تنل مرتبة الكمال و المراد من قطرة الذوق ما انعكس عليك و وقع فی قلبك من آثار المرشد ولا تطمع بالعجب فی نفسك فانه يكون السبب فی انقطاعك عن مرشدك ان اردت ان تكون صافی النظر والعقل والسمع فاخرق حجب ذلك الطمع - (۲) ای ولكن ليس للمرء آت طمع فلا نفاق فيها -

از صدف مگسل نشدان قطره در
بردران تو پردهای طمع را
عقل او بر بست از نور ولع
مانع آمد عقل او را زاطلاع
در نفاق آن آینه چون ماستی

(۱) تا نشد تحقیق از یاران مبر
(۲) صاف خواهی چشم و عقل و سمع را
(۳) زانکه آن تقلید صوفی از طمع
(۴) طمع لوت و طمع آن ذوق و سماع
(۵) گر طمع در آینه برخاستی

- (۱) فَلَوْ اَلْمِيزَانُ قَدْ كَانَ اَلطَّمَعُ
فَمَتَى الْمِيزَانُ فِي تَوْصِيفِ حَالٍ
(۲) قَالَ هَبْ قَارُونَ صِرْتَ بِالطَّمَعِ
آخِرَ الْأُمْرِ بِذِي الصَّحْرَا تَغُورُ
(۳) فِي الدُّنَا كُلُّ نَبِيٍّ مُرْسَلٍ
مِنْكُمْ إِلَّا جَرَّ لِتَبْلِغَ أَنَا
(۴) فَدَلِيلُ أَنَا وَ الْحَقُّ الْقَدِيرُ
أَجَرَ دَلَالِيَّيْنِي الْحَقُّ لَكُمْ
(۵) كَانَ لِلدَّلَالِ أَجْرٌ بِالْعَمَلِ
لَزِمَ أَنْ يَمْنَحَ الْحَقُّ لَهُ
- لَهُ بِالْمَالِ وَ لِلْجِرْصِ نَزْعٌ
..صَدَقَ الْقَاضِي كَانَ فِي الْجِدَالِ..
يَكُونُوزِ ذُخْرَتْ زِدَتْ وَلَعٌ
أَنْتَ مَعَ تِلْكَ الْكُنُوزِ وَ تَبُورُ
مِنْ صَفَاءٍ قَالَ بِالْقَوْلِ الْجَلِيلِ (۱)
مَا طَلَبْتُ ..لَا وَلَا رُمْتُ الثَّنَاءَ..
أَشْتَرَاكُمْ لَهُ بِالسَّعْرِ الْكَثِيرِ (۲)
وَلَهُ أَعْطَى ..فَمَا شَغَلَنِي بِكُمْ..
وَفَقَّ سِعْرِ الْوَقْتِ أَوْطَبَقَ الْأَمَلُ
كَيْ يَقُولَ بِالْجَزَا مَا يَشْبَهُ

(۱) قال الله تعالى في سورة الانعام (قل لا استلکم علیہ اجرًا ان هو الا ذکرى للعالمین) وقال تعالى في سورة ص (قل ما استلکم علیہ اجرًا وما انا من المتکلفین ان هو الا ذکر للعالمین) و قال تعالى مثل ذلك فی سورة هود ایضاً - (۲) قال تعالى فی سورة التوبة (ان الله اشترى من المؤمنین انفسهم و اموالهم بان لهم الجنة) - (قوله دوسری فی الاصل) یعنی اعطى من الجانبین ای من جانب البائع و جانب المشتري او اعطانی فی الدنيا النبوة و فی الجنة الصدارة -

- (۱) گر ترازو راطمع بودی بمال
(۲) گفت گیرم کز طمع قارون شوی
(۳) هر نبی میگفت با قوم از صفا
(۴) من دلیلم حق شما را مشتری
(۵) هست مزد کار مر دلالرا
- راست کی گفتمی ترازو وصف حال
(۱) آخر الامر اندر این هامون شوی
(۲) من نخواهم مزد پیغام از شما
(۳) داد حق دلایم هر دو سری
(۴) مزد باید داد تا گوید سزا

- (۱) مَا هُوَ بِالذَّاتِ حَقٌّ عَلَيَّ
هَبْ أَبُو بَكْرٍ هُوَ لَمَّا فَلَحْ
(۲) لَيْسَ حَقِّي أَنَا مِثْلَ مَا وَجِبَ
وَ مَتَى قَدْ كَانَ دُرُّ عَدْنِ
(۳) قِصَّةً وَاحِدَةً أَحْكِي لَكَ
كُنِّي بِهَا تَعْلَمَ أَنَّ الطَّمَعَا
(۴) كُلُّ مَنْ بِالطَّمَعِ وَالْجَرِصِ بَانَ
إِنَّ عَيْنَ الْقَلْبِ مَعَ سِتْرِ الطَّمَعِ
(۵) فِخْيَالُ الْجَاهِ دَوْمًا وَ الذَّهَبُ
مِثْلَمَا فِي الْبَصْرِ كَانَ الشَّعْرُ
(۶) غَيْرَ سَكْرَانٍ مِنَ الْحَقِّ أَمْتَلَا
هُوَ حُرٌّ خَالِصٌ مِنْهُ الْبَصَرُ
- (۱) نَظَرَ الْمَحْبُوبُ ذِي الْوَصْفِ الْجَلِّي (۱)
أَرْبَعِينَ أَلْفَ دِينَارٍ مَنَحَ
(۲) أَرْبَعِينَ أَلْفَ دِينَارٍ ذَهَبَ
(۲) شَبَهَا لِلشَّبهِ بِالْثَمَنِ
فَبِعَقْلِ اسْتَمِعَهَا مَذْرُكَا
(۳) صَارَ لِلسَّمْعِ رِبَاطًا مَنَعَا
الْكِنَا . كَانَ ثَقِيلًا بِاللِّسَانِ
قُلْ مَتَى تَنْظُرُ نُورًا وَ لَمَعَ
فِي أَمَامِ عَيْنِهِ النُّورَ حَجَبَ
حَجَبَ النُّورِ السَّنِيِّ وَ النَّظَرَ
(۳) لَوْلَهُ تُعْطَى الْكُنُوزَ وَ الْمَالُ
قَدْ رَأَى الْحَقَّ وَ بِالرُّؤْيَا سَكَّرَ..

(۱) روی ان ابابکر الصدیق انفق اربعین الف دینار فی حب النبی (ص) حتی لم یبق له شیئی ولم ینخرج من الدار ثلاثة ایام لماله یجد ستر عورته - (۲) الشبه الخرز الا سود و هو یكون من البور النهج -

- (۱) چیست مزد کار من دیدار یار
(۲) چل هزار او نباشد مزد من
(۳) یک حکایت گویمت بشنو بهوش
(۴) هر که را باشد طمع الکن بود
(۵) پیش چشم او خیال جاه و زر
(۶) جز مگر مستی که از حق پر بود
- (۱) گر چه خود بوبکر بخشد چل هزار
(۲) کی بود شبه شبه در عدن
(۳) تا بدانی که طمع شد بند گوش
(۴) با طمع کی چشم دل روشن شود
(۵) همچنان باشد که موی اندر بصر
(۶) گر چه بدهی گنجها او حر بود

- (۱) مَنْ مِنَ الرُّؤْيَا لِلْحَقِّ الظَّفَرِ
 ذِي الدُّنَا فِي عَيْنِهِ كَأَنْتَ دَنْسٌ
 نَالَ وَ الْوَاقِعَ لِلْأَمْرِ نَظَرٌ
 نَقَرَ مِنْهَا .. وَ لِلنُّورِ اَلْتَّمَسَ ..
 (۲) لَكِنَّ الصُّوفِيَّ ذَاكَ بِالْبَعِيدِ
 فَيَلَا شَكَّ مِنَ الْحَرِصِ الْكَثِيرِ
 كَانَ عَنْ سُكْرِ بِهِ الصَّحْوُ يَزِيدُ
 كَانَ أَعْشَى "مَا رَأَى النُّورَ الْخَطِيرُ"
 (۳) فَصَرِيحَ الْحَرِصِ أَلْفَ قِصَّةٍ
 نَكْتَةً وَاحِدَةً فِي السَّمْعِ لَهُ
 سَمِعَ دَوْمًا دَرِي بِالْإِحْصَاءِ
 لَمْ يَجِدْ .. فِي حَرِصِهِ أَزْدَادَ وَلَهُ ..

فی بیان تعریف المنادین من قبل القاضي اطراف

البلدة المفلس

- (۴) كَانَ شَخْصٌ مُفْلِسٌ عُسْرًا وَجَدَ
 بَقِيَ فِي السِّجْنِ قِي رَهْنِ الْقَبُودِ
 مَا لَهُ وَ الْمَلِكِ وَ الْوَصِيَّتِ فَقَدْ (۱)
 لَا أَمَانَ لَهُ لَا يَخْلُ يَعُودُ

(۱) - قال في النهج المراد من المفلس الشيطان لكونه بريئاً من الطاعة باقياً الى يوم القيمة
 و من السجن الدنيا و من اهل السجن انواع انبشر روى عن سلمان: الدنيا سجن المؤمن و جنة الكافر ..

- (۱) هر که از دیدار بر خوردار شد
 این جهان در چشم او مردار شد
 (۲) لیک آن صوفی زمستی دور بود
 لاجرم از حرص او شبکور بود
 (۳) صد حکایت بشنود مدهوش حرص
 در نیاید نکته در گوش حرص

تعریف کردن منادیان قاضی مفلسی را گرد شهر

- (۴) بود شخصی مفلسی بی خانمان
 مانده در زندان و بندی بی امان

- (۱) لُقْمَةً مِّنْ سِجْنُوا قَدْ أَكَلَا
فَوْقَ قَلْبِ الْخَلْقِ صَارَ مِنْ طَمَعٍ
(۲) لَمْ تَكْ مِنْ قُوَّةٍ حَتَّى أَحَدٌ
إِذْ هُوَ اللَّقْمَةُ بِالْكُلِّ خَطْفٌ
(۳) كُلُّ مَنْ عَنْ دَعْوَةِ الرَّحْمَنِ كَانَ
الَّذِي السَّائِلُ هَبَ فِي النَّظَرِ
(۴) فَالْمُرَوَاتِ هُوَ قَدْ وَضَعَا
وَإِهْذِ الْخَاطِفِ لِلْمُخْبِزِ قَدْ
(۵) لَوْ أَلَى زَاوِيَةٍ لِلرَّاحَةِ
فِي الْأَمَامِ لَكَ مِنْ ذَاكَ الطَّرْفِ
(۶) أَبَدًا زَاوِيَةً مَا وَجِدَتْ
فِي مَكَانِ الْخُلُوعِ لِلْحَقِّ لَا
- بِاطِلًا بِالنَّهْمَةِ الْعُمَرُ ابْتُلَى
جَبَلٌ قَافٍ بِهِ اِزْدَادٌ وَ اجْزَعُ
يَا كُلُّ اللَّقْمَةِ طَيِّبًا وَ رَغْدُ (۱)
سُرْعَةً مِنْهُ وَ مِنْ جُوعٍ رَجَفُ
بِالْبَعِيدِ فَهَوَ عِنْدَ الْإِمْتِحَانِ
كَانَ سُلْطَانًا وَ بِالْمَلِكِ ظَفَرُ
تَحْتَ رِجْلَيْهِ بِحَرِصٍ وَ لِعَا
حَوْلَ السِّجْنِ سَعِيرًا مُتَقَدِّ
أَبَدًا تَهَرَّبُ خَوْفَ الْآفَةِ
آفَةٌ جَاءَتْ لَكَ الطَّبْعُ انْحَرْفُ
مَالَهَا وَحْشٌ وَ فُخٌّ فُقِدَتْ
مَا سِوَاهَا الرِّاحَةُ فِي ذِ الْمَلَا

(۲) - فی الاصل (زهره نی) الزهرة هی المرارة دخلت علیها اداة النفی فصارت لامرارة بمعنی لافدره - نسخة ثانية - ونط وار تجف -

بر دل خلق از طمع چون کوه قاف
زانکه آن لقمه ربا چابک برد
او گدا چشمست اگر سلطان بود
گشت زندان دوزخی زان نان ربا
زان طرف هم پشت آمد آفتی
جز بخلوتگاه حق آرام نیست

(۱) لقمه زندانیان خوردی گزاف
(۲) زهره نی کس را که لقمه نان خورد
(۳) هر که دور از دعوت رحمن بود
(۴) او مروت را نهاده زیر پا
(۵) گر گریزی بر امید راحتی
(۶) هیچ کنجی بی ددو بی دام نیست

- (۱) أَبَدًا زَاوِيَةً فِي ذِي الدُّنَا
يَسُوِي دَقَّ الْحَصِيرِ وَ سَوَى
(۲) قَسَمًا بِاللَّهِ ذِي الْفَضْلِ الْكَبِيرِ
تَلْتَجِي تَبَلِ يَسْنُورِ سَغْبِ
(۳) سَمَنَ الْإِنْسَانِ جَاءَ مِنْ خِيَالِ
(۴) وَ الْخِيَالَاتِ لَهُ لَوْ تُظْهِرُ
ذَابَ مِثْلَ الشَّمْعِ بِالنَّارِ اقْتَرَنَ
(۵) مَعَ خِيَالَاتِ الْمَلَأَحِ الطَّيِّبِينَ
بَيْنَ حَيَاتٍ وَ شَرِّ عَقَرَبِ
- مَنْ بِهَا يَأْتِي الْخَلَاصَ زَمَنًا (۱)
أُجْرَةَ الرَّجُلِ إِنْ لَنْ تُرَى
لَوْ بَثْبُ الْفَارَةِ الدَّاجِي الصَّغِيرِ (۲)
حَدَّ أَظْفَارِهِ الثَّقْبِ طَلَبِ
(۳) لَوْ خِيَالَاتِهِ بَأَنْتَ بِالْجَمَالِ
الْقَبِيحِ .. الصَّفْوِ مِنْهَا يَغْدُرُ
.. أَذْ بِهِ عَرَسَ حُزْنٍ وَ شَجَنَ
لَوْ يُخَلِّي اللَّهُ فِي مِرِّ السِّنِينَ (۴)
وَ لَكَ مِنْ أَحَدٍ لَمْ يَقْرُبِ

- (۱) - ای لایتنسر الخلاص من هذه الدنيا بلا اجرة قدم ولا بلادق الحصير ای لازم لمن يكون في الدنيا السعي و الزحمة و المشقة روى عن أنس انه قال (ص) لو كانت المؤمن في جحر ضب لقيض الله فيه من يؤذيه و في رواية مناقفاً يؤذيه . (۲) - نسخه ثانیة - صاحب کف و بالثقب رغب - (۳) - لان تناسب الاعضاء الظاهرة و نشوها من تأثیرات الباطن ان حسناً فحسنة و ان سبئاً فسيئة و لهذا يقول (ورخیالاتش نماید ناخوشی) .

- (۱) کنج زندان جهان ناگزیر
(۲) و الله از سوراخ موشی در روی
(۳) آدمی را فر بهی هست از خیال
(۴) و رخیالاتش نماید ناخوشی
(۵) در میان مار و کژدم گر ترا
- نیست بی پامزد و بی دق الحصیر (۱)
مبتلای گربه چنگالی شوی
گر خیالاتش بود صاحب جمال
میگدازد همچو موم از آتشی
با خیالات خوشان دارد خدا

- (۱) - دق الحصیر نام ولبة که برای خانه نوساز دهند و فرش را حصیر نواندازند و پیارسی بوریا کوبی گویند و در این مورد مقصود زحمت و مشقت است .

- (۱) كَانَتْ الْحَيَاتِ وَالْعُقَرَبِ ذَاكَ
إِذْ لَكَ كَانَ الْخِيَالُ الْكِيمِيَاءُ
(۲) حُلُوا الصَّبْرَ الَّذِي مَرَّ غَدَا
إِذْ لَهُ كَانَتْ خِيَالَاتُ الْفَرَجِ
(۳) فَمِنْ الْإِيمَانِ حَلَّ فِي الضَّمِيرِ
ضَعْفُ إِيْمَانٍ غَدَا قَطَعَ الرَّجَاءُ
(۴) فَمِنْ الْإِيمَانِ لِلرَّأْسِ وَجَدَ
كُلُّ مَنْ لَيْسَ لَهُ صَبْرٌ فَمَا
(۵) فَالْنَّبِيُّ قَالَ لَمْ يُعْطِ أَحَدٌ
فِي الضَّمِيرِ الصَّبْرَ كُلُّ مَنْ وَجَدَ
(۶) ذَلِكَ الْوَاحِدُ فِي عَيْنِكَ كَانَ
وَهُوَ فِي الْعَيْنِ لِذَلِكَ الْآخِرِ
- (۱) مَوْنِسِينَ لَكَ بِالْكَلِّ هُنَاكَ
لِلنُّجَاسِ .. وَ بِهِ عُذَّتِ الصِّفَاءُ ..
(۲) مِنْ خِيَالٍ طَيِّبٍ مِنْهُ بَدَأَ
لِلْأَمَامِ وَرَدَتْ بَعْدَ الْحَرْجِ
(۳) جَاءَ ذَاكَ الْفَرَجُ السَّامِي الْخَطِيرُ
وَالزَّحِيرُ .. الدَّاءُ مِنْ غَيْرِ دَوَاءٍ ..
(۴) تَاجًا الصَّبْرُ .. وَفِي الدَّسْتِ قَعْدَةٌ
لَهُ إِيْمَانٌ وَ لَا خُلُقٌ سَمِي
(۵) رَبُّهُ الْإِيْمَانُ مَنْ كَانَ فَقَدْ (۱)
لَهُ إِيْمَانًا بِهِ الصَّبْرُ أَعَدَّ ..
حَيَّةً رَقَطَاءَ بِالْقَدْرِ مُهَانَ
الْحَبِيبِ الْمُبْهِجِ لِلْخَاطِرِ

(۱) - قال النبي (ص) من لا صبر له فلا إيمان له . و المقصود نفى الإيمان الكامل

- (۱) مار و کژدم مر ترا مونس بود
(۲) صبر شیرین از خیال خوش شده است
(۳) آن فرج آید ز ایمان در ضمیر
(۴) صبر از ایمان بیاید سر کله
(۵) گفت پیغمبر خدایش ایمان نداد
(۶) آن یکی در چشم تو ماند چو مار
- (۱) کان خیالت کیمیای مس بود
(۲) کان خیالات فرج پیش آمده است
(۳) ضعف ایمان نا امیدنی و زحیر (۱)
(۴) حیث لا صبر فلا ایمان له
(۵) هر که را نبود صبوری در نهاد
(۶) هم وی اندر چشم آن دیگر نگار

(۱) - یعنی از ایمان صبر و از ضعف ایمان نا امیدنی پیدا میشود .

- (۱) اِذْ خِيَالٌ كُفِّرِهِ فِي عَيْنِكَ
وَهُوَ فِي عَيْنِ الْخَلِيلِ وَالْخِيَالِ
(۲) اَنْ كِلَا الْفَعْلَيْنِ قَدْ بَا نَامَعَا
رَبَّمَا قَدْ كَانَ بَدْرًا وَ هِلَالًا
(۳) نِصْفُهُ الْمُؤْمِنِ كَانَ نِصْفُهُ
نِصْفُهُ حَرَصًا يَجْرُ وَ طَمَعُ
(۴) رَبِّكُمْ قَالَ فَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌ
قَالَ مِنْكُمْ كَافِرٌ ضَلَّ طَرِيقُ
(۵) مِثْلُ ثَوْرٍ كَانَ نِصْفُ جِلْدِهِ
نِصْفُهُ الْآخِرُ كَانَ الْيَقَقَا
- لَا حَ وَ الْمَنْفُورَ بَانَ عِنْدَكَ (۱)
كَانَ لِلْإِيمَانِ فِيهِ وَ الْجَمَالِ
فِي أَمْرٍ قَرِدَ هُمَا قَدْ جُمِعَا
رَبَّمَا فَخَا يَكُونُ وَ حِبَالِ
الْمَجُوسِيِّ .. يَخْلِفُ وَ صَفَهُ ..
نِصْفُهُ صَبْرًا يَجْرُ وَ وَرَعُ
ثُمَّ أَيْضًا .. وَ هُوَ مُعْطٍ مُجَسِّنُ (۲)
وَ مَجُوسِيَّ عَرِيقُ وَ عَتِيقُ
أَسْوَدَ اللَّيْلِ أَتَى مِنْ عِنْدِهِ
أَبْيَضَ كَالْبَدْرِ جَلَى الْغَسَقَا

(۱) - افاد قدس سره انه يمكن ان يكون شيئي واحد ذا اعتبارين من اعتبار مليح ومن اعتبار قبيح فان من تخيل ان المال سبب للغفلة والكفر و الطغيان نظرا الى قوله (ع) المال حية ومن تخيل انه سبب للخيرات والصدقات والنجاح نظرا الى قوله (ع) نعم المال الصالح للرجل الصالح (۲) - قال تعالى في سورة الثقلين (هو الذي خلقكم فمنكم كافر و منكم مؤمن)

- (۱) زانکه در چشمت خیال کفر اوست
(۲) کاندرین یک شخص هر دو فعل هست
(۳) نیم او مؤمن بود نیمیش گبر
(۴) گفت یزدانت فمنکم مؤمن
(۵) همچو گاوی نیمه جلدش سیاه
- وان خیال مؤمنی در چشم دوست
گاه ماهی باشد او و گاه شست (۱)
نیم او حرص آوری نیمیش صبر
باز منکم کافر گبر کهن
نیمه دیگر سپید و همچو ماه

(۱) - برا آگاهی از معنی این بیت و ابیات سه گانه بعد بصفحه ۴۶ ج ۲ شرح بحر العلوم

رجوع شود .

- (۱) كُلُّ مَنْ ذَا النِّصْفِ حِينًا نَظَرَا
رَدَّهُ بِالطَّبَعِ عَنْهُ نَفَرَا (۱)
جَدَّ .. وَدَّ لَوْ بِهِ قَدْ ظَفَرَا ..
لَهُ إِخْوَانٌ إِذَا مَا نَظَرُوا
نُورًا .. الصُّبْحَ أَنَارَ وَ هَدَى ..
(۲) مِنْ خِيَالٍ قَبَّحَ الْعَيْنُ اللَّتَّى
فَرَّعَ الْقُبْحَ رَأَتْ بِالْمَرَّةِ (۲)
قَدْ بَدَأَ فِيهِ وَ عَيْنُ الْأَصْلِ مَا
ظَهَرَتْ .. وَ الْفَرْقُ أَرْضَ وَ سَمَاءَ (۳)
(۳) نُوْرٌ عَيْنِ الظَّاهِرِ بِالْمَثَلِ
ظَلَّ تِلْكَ الْعَيْنُ ذِي النُّوْرِ الْجَلِيِّ (۴)
كُلَّ مَا الْعَيْنُ لَهُ تِلْكَ رَأَتْ
لَهُ عَيْنُ الظَّاهِرِ ذِي رَجَعَتْ

(۱) ای كذلك کل من یری نفسانیة و بشریة انسان و نظر الیها ینفر و اذا نظر الی عقله و حصاله الحمیة و روحانیته یطلبه و یحتاج لو صاله و كذلك کل من طلب حظ الدنیا و معاصبها یری الدنیا حسفة و یتفاخر بها و یری الامراض و المصائب بها قبیحة لانه نظر بالعين الظاهرة و لو نظر بالعين الباطنة لرأى الامر بالعکس و تدارک الاخرة و مثال آخر (از جمال یوسف اخوان بس نفور)

(۲) - ای العین الظاهرة بالخیال القبیح رأت یوسف قبیحاً حالة کون العین المنسوبة الی الاصل غائبة و علة ذلك (چشم ظاهر سایه آن چشم دان) (۳) - نسخه ثانیة - نور و عمی - (۴) - ای ان عین الظاهر ظل تلك العین اللتی هی عین الاصل و عین الحقیقة فانها ترى حقيقة کل شیئی و کل ما رآته تلك العین الحقیقیة ترجع الیه هذه العین الظاهرة و نفرو و تعترف به کانه یقول العین الظاهرة تخطی فی بعض الامور و لکن عاقبة الامور کل ما کان قبیحاً فی الحقیقة یظهر فی العین الظاهرة و کل ما کان حسناً و لطیفاً یظهر فی الحقیقة -

- (۱) هر که این نیمه به بیند رد کند
لیک اندر دیده یعقوب نور (۱)
(۲) از جمال یوسف اخوان بس نفور
چشم فرع و چشم اصلی ناپدید
(۳) از خیال بد مرو را زشت دید
هر چه این بیند بگردد این بدان (۲)
(۴) چشم ظاهر سایه آن چشم دان

(۱) - این بیت مربوط به بیت سابق است (آن یکی در چشم تو ملاند چو مار)
(۲) - یعنی این چشم بدنی سایه چشم دل است اگر چشم دل نورانی و گشاده شود که ثبات خود را در ذات حق و صفات حق بیند این چشم نیز نورانیست و خیال خوش پیدا میکند و اگر چشم دل نایبناست این چشم بدنی نیز مانند چشم حیوانات است و نورانی نیست (از شرح بحر العلوم)

- (۱) وَهَبَ الظِّلَّ لَذَا الْأَصِيلِ غَدًا
لَكِنْ أَنَّى الظِّلُّ مَعَ شَمْسِ الْفَلَكَ
- (۲) لِلْمَكَانِ تَنْسَبُ أَنْتَ وَكَانَ
ذَلِكَ الدُّكَانَ سُدَّ وَافْتَحَ
- (۳) لِلْجِهَاتِ الْيَسْتِ لَا تَهْرَبِ لِأَنَّ
بَهَرْتَ وَالْيَسْتَةَ الْأَبْوَابُ كَمْ
- (۴) لَوْ كَيْلٍ كَانَ لِلْقَاضِي الْفِطْنُ
- فَرَعًا .. الْفَرَعُ مِنْ الْأَصِيلِ بَدَأ ..
قَدَمًا جَرَّ .. وَ أَيَّاهُ سَلَكَ ..
أَصْلَكَ فِي الْقَدَمِ فِي اللَّامِ مَكَانَ
لَكَ ذَا الدُّكَانَ .. وَافْلَحَ وَانْجَحَ ..
فِي الْجِهَاتِ الْيَسْتَةُ الْأَبْوَابُ مَنْ
حَائِرَاتٍ حَائِرَاتٍ فِي الظُّلَمِ (۱)
- فِي بَيَانِ شَكَايَةِ أَهْلِ السِّجْنِ عِنْدَ وَكِيلِ الْقَاضِي مِنَ يَدِ الْمَفْلَسِ وَجَوْرِهِ
شَاكِيًّا جَاءَ إِلَيْهِ مَنْ سِجْنِ

(۱) ای لا نهرب الى الجهات الست لانه في الجهات الست طرق والستة الطرق هي الحواس الخمسة مع الحس المشترك والسته مستهلكة ميتة لا يمكن الغلاص منها الا بافنائها في طريق العشق ولهذا شرع قدس سره يعلم السالك طريق الهرب من الجهات الست وانها دكان الدنيا وما ينتج منها من المفاسد بحكاية تفيد شكايه خلق الزندان الى القاضي من المفلس وكلماتش دره ومات است مات (الاولى اصطلاح على المغلوبيه في لعبة النرد والثانية اصطلاح على المغلوبيه في لعبة الشطرنج في اللغة الفارسية كما هو مذکور في الشرح الفارسي واراد بالزندان الدنيا ويا قاضي الحاجات وبالمفلس الشيطان فقال (شكايت كردن اهل پيش وکیل قاضي از دست مفلس)

- (۱) سایه اصل است فرع اما کجا سایه با خورشید پا دارد بجا (۱)
(۲) تو مکانی اصل تو در لامکان ان دکان بر بند و بگشا این دکان
(۳) شش جهت مگر بز زیرا در جهات شش دره است و شش دره مات است مات (۲)

شکایت کردن اهل زندان نزد وکیل قاضی از دست آن مفلس

- (۴) با وکیل قاضی ادراک مند اهل زندان در شکایت آمدند

(۱) یعنی هرچه را اصل میتواند دید لازم نیست که فرع هم بردیدن آن توانا باشد چنانکه چشم دل حق را می بیند و فرع نمی بیند - (۲) شش دره هر چیزی که دارای شش درو شش جهة باشد و خانه های شطرنج و طاس نرد و کعبتین و نوعی از بازی نرد که مهره های حریف درش خانه متصل و پیوسته بهم واپس مانده باشد و بیرون آمدن نتواند - و سرگردان و متحیر -

- (۱) أَنْ عَلَى الْقَاضِي لَنَا الْحَالُ السَّلَامُ
قُلْ لَهُ مَا نَحْنُ مِنْ ذَا الرَّجُلِ
(۲) هُوَ فِي ذَا السِّجْنِ قَدْ ظَلَّ مُدَامَ
(۳) فَالسَّجِينُ لَمْ يَجِدْ مِنْ لُقْمَةٍ
عَمَلٍ وَالطَّعْمَةِ ثُمَّ وَجَدَ
(۴) فِي الزَّمَانِ ذَلِكَ يَأْتِي لِلْأَمَامِ
وَلَهُ الْحِجَّةُ أَنْ قَالَ كُلُّوْا
(۵) كَالذُّبَابِ حَضَرَ عِنْدَ الطَّعَامِ
(۶) عِنْدَهُ إِلَّا شَيْئاً كَانَ لَوْ حَضَرَ
لَوْلَهُ قُلْتُ اكْتَفَيْ زِدْتُ لَقَمَ
- رَحْمَةً بَلَغَ وَأَيْضاً فِي الْكَلَامِ
الَّذِي نَكْظُمُ بِالْخَلِيلِ
سُخْرَةً لَعَابَ أَكَالَ الطَّعَامِ
وَ إِذَا مَا مَاءً مِنْ حِمْلَةٍ
وَلَهَا بِالْأَكْلِ نَطٌّ وَقَصْدُ
سَقَرِي الْخَلْقِ مِنْهُمُ الطَّعَامُ (۱)
لَهُ اللَّهُ .. الْحَالُ يَجْهَلُ ..
وَقِحاً لَا فِي صَلَاحٍ أَوْ سَلَامٍ
فِي الْخَوَانِ قُوْتُ سِتِّينَ نَفَرٍ
مَا اكْتَفَى أَظْهَرَ لِلْسَّمْعِ الصَّمَمِ

(۱) ای اذا ظهر من احد عمل صالح لكونه فی حضور الصلحاء او فی خلوة ووصل له من الله تعالی فیض و نعمة بآتیه الشیطان علی الفور و یوسوس له فی صدره فیرى نفسه ویتعجب بعبادته فتذهب نعمته

- (۱) که سلام ما بقاضی بر کنون
(۲) کاندین زندان بماند او مستمر
(۳) مرد زندانی نیابد لقمه ای
(۴) در زمان پیش آید آن دوزخ گلو
(۵) چون مکس حاضر شود در هر طعام
(۶) پیش او هیچست لوت شصت کس
- بازگو آزار ما زین مرد دون
یاوه تاز و طبله خوارست و مضر
ور بصد حمله گشاید طعمه ای
حجتش اینکه خدا گفته کلوا (۱)
از وقاحت بی صلاح و بی سلام
کر کند خود را اگر گوئیش بس

(۱) یعنی حجت می آرد که خوردن امر حق است چنانکه فرموده اند (کلوا و اشر بوا)

مِثْلَ ذَا بَالَسَغَبِ وَ الْمَعْضَلَاتِ
ظِلُّ مَوْلَانَا بَقِيَ مَرَّ الزَّمَانِ
ذَلِكَ الْجَامُوسُ مَنْ دَوْمًا أَكَلَ
كَبِيَّ بَدَا يَا كُلَّ كَثْرًا مُسْتِمِرَّ
وَ الْإِنَاثُ أَبَدًا مَرَّ الْعُصُورِ
"رَحْمَةً مِنْ نَهْمَةِ هَذَا الْخَبِيثِ"

رَاحَ لِلْقَاضِي يَذْكُرُ الْعَمَلِ
مِنْهُ لِلْقَاضِي وَمَاهُمْ إِرْنَاوَا
عِنْدَهُ كَمْ صَارَ مِنْهُ يَسْتَبِينُ
سَأَلَ مِنْهُ بِمَا كَانَ يَرَاهُ
مِنْهُ ذِي الْفِرْقَةِ بِالْكَلِّ ثَبَتَ
أَنْتَ مِنْ ذَا السِّجْنِ إِذْ هَبْ وَاعْرِضِ
بَيْتًا "اجْلِسْ أَنْتَ فِيهِ وَحْدَكَ"

(۱) نَحْنُ مِنْ قَحْطِ ثَلَاثِ سَنَوَاتِ
الْأَمَانِ نَسْأَلُ مِنْكَ الْأَمَانَ
(۲) قُلْ مِنَ السِّجْنِ يَرْوَحُ بِعَجَلٍ
أَوَّلَهُ اللَّقْمَةُ مِنْ وَقْفٍ أَقْرَ
(۳) أَنْتَ يَا مَنْ قَدَرَضِي عَنْكَ الذُّكُورُ
فَاغْنِنَا وَاعْنِنَا يَا مُغِيثُ
(۴) قَالُوا كَيْلُ اللَّيْقِ فِي عَجَلٍ
بَلَغَ فَرْدًا فَفَرْدًا مَا شَكُوا
(۵) طَلَبَ الْقَاضِي مِنَ السِّجْنِ السِّجْنِ
فَحَصَّ أَعْيَانَهُ مَعَ غُرْمَاهُ
(۶) فَلَدَى الْقَاضِي جَمِيعَ مَا شَكَّتْ
(۷) عِنْدَ ذَا الْقَاضِي لَهُ قَالَ أَنْهَضِ
رُحْ لَبِيتَ كَانَ بِالْأَرِثِ لَكَ

ظل مولانا اُبد پاینده باد
یا وظیفه کن ز وقفی لقمه‌اش
داد کن المستغاث المستغاث
گفت باقاضی شکایت یک به یک
بس تفحص کرد از اعیان خویش
که نمودند از شکایت آن همه
سوی خانه مرده ریک خویش شو

(۱) زین چنین قحط سه ساله داد داد
(۲) گو ز زندان تارود این گاو میش
(۳) ای ز تو خوش هم ذکور و هم اُنات
(۴) سوی قاضی شد وکیل بانمک
(۵) خواند او را قاضی از زندان به پیش
(۶) گشته نابت پیش قاضی آن همه
(۷) گفت قاضی خیز زین زندان برو

- (۱) قَالَ مِنْ إِحْسَانِكَ مِلْكٌ وَمَالٌ
جَنَّتِي سَجْنُكَ فَهَوَّلِي الدُّنَا
(۲) أَنْتَ مِنْ سِجْنِي لَوْ تَطْرُدْنِي
(۳) مِثْلَمَا أَبْلِيسُ قَالَ يَا سَلَامٌ
(۴) إِذْ بِسَجْنٍ هَذِهِ الدُّنْيَا أَنَا
كَفَى أَنَا أَوْلَادَ خَصْمِي أَقْتُلُ
(۵) كُلُّ مَنْ كَانَ مِنَ الْإِيمَانِ قَدْ
(۶) أَخَذَ حِينًا بِمَكْرِ بَخْدَاعٍ
هَكَذَا أَعْمَلَ حَتَّى مِنْ نَدَمٍ
(۷) رَبِّمَا هَدَدْتُهُمْ بِالْدَّرُوشَةِ
رَبِّمَا أَلَعَيْنَ لَهُمْ بِالْخَالِ أَوْ
- لِي مِثْلُ الْكَافِرِ كُنْتُ بِحَالٍ
وَبِهِ نِلْتُ مُرَادِي وَالْمُنَى
مِتُّ مِنْ جُوعٍ وَكَدِّ مُوْهِنٍ
رَبِّ أَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ الْقِيَامِ (۱)
طَيِّبٌ قَيْدُ سُورٍ وَهَنَا
وَبِهِمْ مَا أَنْ أَشَاءَ أَفْعَلُ
ذَخَرَ لِلْسَفَرِ خُبْرًا أَعَدُّ
حِينًا أَبْلِيهِمْ بِدَاءٍ وَصُدَاعٍ
هُمْ يَبْكُونَ بِدَمْعٍ كَالِدِيمِ
رَبِّمَا أَبْدِي أُمُورًا مُدْهِشَةً
صُدِغَ أَوْ ثَقَّتْ وَمَا فِيهِ هَوَا

(۱) الآية فی اوائل سورة الاعراف قال أنظرنی الى يوم یبعثون قال انك من المنظر بن الى يوم

الوقت المعلوم -

- (۱) گفت خان و مان من احسان توست
(۲) گر ز زندانم برانی تو برد
(۳) همچو ابلیسی که میگفت ای سلام
(۴) کاندترین زندان دنیا من خوشم
(۵) هر که او را قوت ایمانی بود
(۶) می ستانم که بمکر و گه بریو
(۷) گه بدرویشی کنم تهدید شان
- همچو کافر جنتم زندان توست
خود بمیرم من زدرویشی و گد
ربی انظر نی الى يوم القيام
تا که دشمن زادگان را می کشم
وز برای زاد ره نانی بود
تا بر آرند از پشیمانی غریو
که بزلف و خال بندم دیدشان (۱)

(۱) اشاره است بآیه الشیطان بعدکم الفقر ویأمرکم بالفحشاء -

(۱) قُوْتُ اِيْمَانٍ لَنَا فِي السَّجْنِ كَمْ
وَالْمَذِي كَانَ بِقَصْدِ الْكَلْبِ ذَا
(۲) مِنْ صَلَوةٍ وَصِيَامٍ وَ حَيْلٍ
جَاءَ قُوْتُ الذَّوْقِ وَالْكَلِّ ذَهَبُ
(۳) هُوَ كَلْبٌ وَاحِدٌ فِي اَلْفِ اَلْفٍ
كُلُّ مَنْ قَدْ ذَهَبَ فِيهِ غَدَا
(۴) كُلُّ مَنْ بَرَدَكَ فِيهِ اَعْلَمُ
اِخْتَفَى الشَّيْطَانُ تَحْتَ جِلْدِهِ
(۵) اِذْ هُوَ بِالصُّورَةِ لَمَّا لَكَ
بِالْخِيَالِ جَاءَ حَتَّى بِالْخِيَالِ
(۶) مِنْ خِيَالِكَ قَدْ جَاءَ الْبَلَا
فَاسِدًا جَاءَ مَحَلًّا فَمَحَل

نَقَصَ .. وَ النَّزْرُ مَنْ فِيهَا اَلَمْ ..
بِاضْطِرَابٍ هُوَ مِنْهُ وَ اَذَى
كَثْرَةً تَرْبُو الْمَاتَ بِالْعَمَلِ
بِهِ اَوْلَاهُ بَوَارًا وَ عَطَبُ
يَذْهَبُ .. يُحْرِقُهَا عَصْفًا فَصَفُ ..
عَيْنُهُ وَ هُوَ هُوَ ذَاتًا بَدَا (۱)
كَانَ مَسْتَوْرًا بِهِ كَالْعَدَمِ
مَا .. اَتَى مِنْهُ اَتَى مِنْ عِنْدِهِ .. (۲)
مَا اَتَى مِنْكَ وَمَا بَانَ بِكَ
ذَلِكَ يَسْحَبُ يُؤَلِّمُ الْوَبَالَ (۳)
اِذْ لَكَ كَانَ الْخِيَالُ فِي الْمَلَا
تَارَةً حَنْظَلٌ بِالْاُخْرَى عَسَلٌ

(۱) قال (ع) الشيطان بجري من ابن آدم مجرى الدم فضيّقوا مجراه بالجوع والعطش (۲) ای کل من ابدک عن عبادۃ الله تعالی اعلم ان ذاک الشيطان فيه وانه شيطان في صورة انسان ای اختفی الشيطان تحت جلده وصورته و تجانسا بالاغواء فهو مضل (۳) ای ان الشيطان لما لم يجد من الادمی صورة ينصور بها ای اذا لم يجد شيطان الصورة یدخل فيه و یضله یأتی لخیالک و یوسوس لک او ان الشيطان اذا لم یأت بصورة یظهر بها لیضلک بسببها یأت لخیالک و یوسوس لک حتی انه بسبب خیاله و مکره یسحبک الی الشهوة و الوبال -

و آنچه هست از قصد این سگ در خم است
قوت ذوق آید برد یک بارگی
قَدْ هَلَكْنَا آهٍ مِنْ طُغْيَانِهِ
هر که در وی رفت او آن میشود
دیو پنهان گشته اندر زیر پوست
تا کشاند آن خیالت در و بال
چون خیالت فاسد آمد جابجا

(۱) قوت ایمانی درین زندان کم است
(۲) از نماز و صوم و صد بیچارگی
اَسْتَعِيذُ اللَّهَ مِنْ شَيْطَانِهِ
(۳) یک سگ است و در هزاران میرود
(۴) هر که سردت کرد میدان کودر و ست
(۵) چون نیاید صورت آید در خیال
(۶) از خیالات تو می آید بلا

- (۱) رَبِّمَا التَّقْرِیحَ كَانَ رَبِّمَا
رَبِّمَا عَلَمًا یَكُونُ رَبِّمَا
(۲) رَبِّمَا كَسْبًا یَكُونُ وَابْتِیَاعَ
(۳) رَبِّمَا كَانَ خِیَالَ الْفِضَّةِ
رَبِّمَا كَانَ خِیَالَ الْحَزَنِ
(۴) رَبِّمَا كَانَ خِیَالًا لِّمَتَاعِ
رَبِّمَا كَانَ الْخِیَالَ لِلْفِرَاشِ
(۵) رَبِّمَا كَانَ خِیَالًا لِلرَّحَى
رَبِّمَا كَانَ خِیَالًا لِّسَحَابِ
(۶) رَبِّمَا كَانَ خِیَالًا لِلْحُرُوبِ
رَبِّمَا كَانَ خِیَالًا لِلْعُیُوبِ
- كَانَ دَكَاةً وَ مَا مِنْهُ نَمِیْ (۱)
مِلْكًا أَوْ مَالًا وَ جَاهًا كَمْ سَمِیْ
رَبِّمَا كَانَ إِتْجَارًا وَ ارْتِفَاعَ
مَعَ أَوْلَادٍ وَ زَوْجِ نَضَّةِ
وَ الْفُضُولِ وَ الْأَسَى وَ الشَّجَنِ
وَ قُمَاشٍ مَا بِهِ یُرْجَى انْتِفَاعِ
رَبِّمَا الْمَفْرَشَ كَانَ وَ الْفِرَاشِ
وَ لِبِسْتَانٍ وَ زَرَعٍ فَرَحًا (۲)
وَ ضَبَابٍ وَ لَلْعَبِ وَ اضْطِرَابِ
أَوْ لِصَلَحٍ أَوْ لِمَا مِنْهَا یُؤْبِ
أَوْ سَجَا یَا حُسْنَةً تُجَلِّی الْكُرُوبِ

(۱) - لم توجد هذه الابیات التالیة المنسوبة الى الاصل فی نسخة النهج القوی الممول علیها
وبما انها توجد فی نسخة لکناهور و نسخة الشرح لبجر العلوم و فی کثیر من النسخ الاخر ذکرناها مع
ترجمتها تنمیماً - (۲) - باغ فی الاصل البستان و راغ الزرع و میغ السحاب و ماغ الضباب و
لیغ بمعنی سبی القاب و ترجم له هنا بكلمة اضطراب و الضباب ولاغ الهزل و اللعب -

- (۱) که خیال فرجه و گاهی دکان
(۲) که خیال مکسب سوداگری
(۳) که خیال نقره و فرزند و زن
(۴) که خیال کاله و گاهی قماش
(۵) که خیال آسیا و باغ و راغ
(۶) که خیال آتشی و جنگها
- که خیال علم و گاهی خان و مان
که خیال تاجری و داوری
که خیال بوالفضول یا بوالحزن
که خیال مفرش و گاهی فراش
که خیال میغ و ماغ و لیغ و لاغ
که خیال نامها و ننسگها

(۱) - راغ کشت و باغ سبزه و دامن کوه و باغ معروف و میغ ابر و ماغ بخاری که در
زمستان پیدا میشود که از آن نم افتد و در عربی آن را ضباب گویند - و لیغ بد دل و لاغ بازی
و هزل گوئی است

- (۱) اصْحِرْ مِنْ رَأْسِكَ بِالْبَتِّ اُخْرِجْ ذِي الْاِخْيَالِاتِ وَلِلرُّوحِ اَعْرِجْ
 اصْحِرْ مِنْ قَلْبِكَ بِالْبَتِّ اَكْنُسْ ذِي التَّبَادِيلِ بِهَالَا تَانِسْ
 (۲) اصْحِرْ لِاحْوَالَاتِ فِي كُلِّ زَمَانْ قُلْ وَفِي مَحِضِ الْمَسَانِ وَالْبَيَانِ
 لَا تَقْلُهَابِلْ بِعَيْنِ الرُّوحِ لَكَ قُلْ وَكُنْ بِالْصَفْوَمَا فَوْقَ الْمَلَكْ

بقیه قصه المفلس السجین مع القاضی

- (۳) بَعْدَ ذَالِقَاضِي لَهُ قَالَ ابْنُ لِيْ اِفْلَاسَكَ قَالَ مَنْ سَجِنَ
 هُمْ شُهُودٌ لِّيْ عَلٰی مَا اَذْكُرْ اِنْ اَذْنَتْ لِيْ تَوًّا اُحْضِرْ
 (۴) قَالَ هُمْ مَتَّهَمُونَ اِذْ غَدُوا فِي فَرَارٍ وَ دَمًا مِنْكَ بَسَكُوا
 هُمْ اَيْضًا مِنْكَ قَدْ رَامُوا الْفِرَارَ وَ لِهَذَا الْغَرَضِ لَا اِعْتَبَارُ
 (۵) لَهُمْ فِي الشَّرْعِ كِذْبًا شَهَدُوا وَ لِيْ قَدْ اَظْهَرُوا مَا قَصَدُوا
 (۶) كُلُّ اَهْلِ الْمَحْضَرِ قَالُوا عَلٰی بُؤْسِهِ وَ الْعُسْرِ هَذَا وَ الْبَلَاءِ
 نَشْهَدُ اَيْضًا وَ فِي اِفْلَاسِهِ كَلْنَا نَدْرِيْ وَ فِي نَسْنَائِهِ

- (۱) هین برون کن از سر این تخیلها
 (۲) هین بگو لا حولها اندر زمان
 هین بروب از دل چنین تبدیلیها
 از زبان تنها نه بل از عین جان

بقیه قصه مفلس زندانی با قاضی

- (۳) گفت قاضی مفلسی را و ا نما
 (۴) گفت ایشان متهم باشند چون
 (۵) و ز تو می خواهند هم تاوار هند
 (۶) جمله اهل محکمه گفتند ما
 گفت اینک اهل زندانت گوا
 میگیرند از تو میگیرند خون
 زین غرض باطل گواهی میدهند
 هم بر ادبارو بر افلاش گوا

قَالَ مُولَانَا .. الْفَقِيهَ وَ الْأَجَلَ ..

اغْسِلْ .. انْقِذْ مِنْهُ أَهْلَ الْمَجْبَسِ ..

عَلَّنَا وَ اتَّعَلَّمُوا كُلُّ أَحَدٍ

بِالْخِدَاعِ الْمَالِ لِلنَّاسِ اغْتَنَمَ

الْبِدَاءَ الصَّوْتِ ابْدَوْا وَاجْهَرُوا

أَضْرِبُوا دَوْمًا لِكُلِّ أَحَدٍ

لَا يَمِيعُ أَيضًا أَوْ الْقَرْضِ أَحَدٌ

مُفْلِسٌ مَا قَالَهُ يَنْقُضُهُ

جَاءَ لِلدَّعْوَى بِهِ عِنْدِي زَمَنٌ

لَا وَلَا أَسْمَعُ دَعْوَى مِنْ أَحَدٍ

مِنْ مَتَاعٍ لَهُ أَوْ نَقْدٍ نَمَى

(۱) كُلُّ مَنْ عَنْ حَالِهِ الْقَاضِي سَأَلَ

يَدَكَ بِإِلْبَتِّ مَنْ ذَا الْمُفْلِسِ

(۲) أَمَرَ الْقَاضِي بِهِ طُوفُوا الْبَلَدَ

أَنْ هُوَ الْمُفْلِسُ نَشَأَ وَ كَمْ

(۳) فَمَحَلًّا وَ مَحَلًّا كَرَبُوا

طَبَلَ أَفْلَاسِهِ كُلُّ بَلَدٍ

(۴) كُلُّ شَخْصٍ لَهُ بِالْدِّينِ أَبَدٌ

فَلَسًا أَوْ أَنْقَصَ لَا يُقْرِضُهُ

(۵) كُلُّ مَنْ كَانَ يُصْنَعُ وَ بَقِنَ

أَنَا لَا أَسْجُنُهُ حِينًا أَبَدٌ

(۶) ثَبَتَ أَفْلَاسُهُ عِنْدِي وَ مَا

گفت مولا دست ازین مفلس بشو

گردشهر این مفلس است و بس قلاش (۱)

طبل افلاشش بهر جائی زنید

قرض ندهند هیچکس او را يك تسو (۲)

هیچ زندانش نخواهم کرد من

نقد و کالا نیستش چیزی بدست

(۱) هر که را پرسید قاضی حال او

(۲) گفت قاضی کش بگردانید فاش

(۳) کو به کو او را منادیها کنید

(۴) هیچکس نسیه نفروشد بدو

(۵) هر که دعوی اردش اینجا بقرن

(۶) پیش من افلاس او ثابت شده است

- (۱) وَلِذَا الْإِنْسَانُ فِي حَبْسِ الدُّنَا
كَيْ لَهْ يَثْبُتَ أَفْلَاسٌ وَ لَا
(۲) فَلَا فِلَاسٍ إِلَّا بِلَيْسَ أَنَا
وَ بِهِ نَادَى وَ قَالَ إِحْذَرُوا
(۳) أَنَّ هُوَ الْمَكَارَ وَ الْمُفْلِسَ كَانَ
أَبَدًا مَعَهُ بَيْعٌ وَ شِرَاءٌ
(۴) وَ إِذَا مَا مَعَهُ كُنْتَ وَ بَعْدَ
هُوَ كَانَ مُفْلِسًا وَ الْفَائِدَةُ
(۵) وَ مِذَ الْفِتْنَةِ قَدْ شَبَّتْ لِنَاكَ
حَطَبًا بَاعَ إِلَيْهِ أَحْضَرُوا
- كَانَ فِي قَيْدِ أَلْبَلَا رَهْنَ الْعَنَاءِ (۱)
تَسْمَعُ دَعْوِي عَلَيْهِ فِي الْمَلَأِ
ذَكَرَ فِي ذِكْرِنَا خَالِقُنَا
مِنْهُ لَا تَتَّبِعُوا مَا يَأْمُرُ
وَ كَرِيهِ الْفِعْلِ بَدَاءَ اللِّسَانِ (۲)
لَا تَكُونُوا زَادَ خُدْعًا وَ أَفْتِرَاءً
حِجَلَةً تَذَكَّرُ فِي عُذْرِ مَعَدٍ
قُلْ مَتَى مِنْهُ إِلَيْكَ عَائِدَةٌ
جَمَلًا كَانَ لِكُرْدِي هُنَاكَ
كَيْ عَلَيْهِ فِي الْبَرَايَا يَشْهَرُوا

(۱) - أي الانسان من هذا السبب يكون في حبس الدنيا حتى يصير افلاسه ثابتا والمراد بهذا ان تارك الدنيا المشتغل بالطاعة يخلص من تكاليف مالية الدنيا و من زندانها و عذابها فيكون العبد و ما يملكه لمولاه و يلقى مرتبة الفقر و الافلاس فعلى هذا يعتقه قاضي الحقيقة من حبس الدنيا و يسكن في امان الله و لا يجوز عليه الحبس ابدًا و كان أبو بكر الوراق يقول طوبى للفقراء لاخراج عليهم في الدنيا و لا حساب عليهم في الآخرة - (۲) - و في افلاسه قال تعالى في سورة النور يا ايها الذين آمنوا لا تتبعوا خطوات الشيطان و من يتبع خطوات الشيطان فإنه يأمر بالفحشاء والمنكر ولولا فضل الله عليكم و رحمته ما زكي منكم من أحد ابداً ولكن الله يزكي من يشاء والله سميع عليم -

- (۱) آدمی در حبس دنیا زان بود
(۲) مفلسی دیو را یزدان ما
(۳) کو دغا و مفلس است و بد سخن
(۴) ور کنی او را بهانه آوری
(۵) حاضر آوردند چون فتنه فروخت
- تا بود کافلاس او ثابت شود (۱)
هم منادی کرد در قرآن ما
هیچ با او شرکت و سودا ممکن
مفلس است او صرفه ازوی کی بری (۲)
اشتر کردی که هیزم میفروخت

(۱) - مراد از آدمی در این بیت آنست که حیات دنیا را بر آخرت برمیگزیند (۲) - مراد از صرفه محتمل است که بمعنای فریب و خدعه و یا بمعنای کسب و اقتصاد باشد -

- (۱) فَقَالِیْلَ الْحِیْلَةِ الْكَرْدِیْ ذَا
وَلِمَنْ وَكُلَّ بِالْدَرِهِمْ قَدْ
(۲) فِی الضُّحَى الْجَمَلِ حَتَّى الْمَسَاءِ
(۳) اجْلِسُو الْمَفْلَسَ وَالْقَعَطَ الثَّقِیْلَ
سَارَ خَلْفَ الْجَمَلِ رَبُّ الْجَمَلِ
(۴) رَكُضُوا فِیْهِ مَحَلًّا فَمَحَلَّ
دَائِمًا حَتَّى يَذَا أَهْلَ الْبَلَدِ
(۵) فَأَمَامَ كُلِّ حَمَامٍ وَ فِی
هَجَمِ النَّاسِ عَلَى رُؤُوسِهِ
(۶) فَمَنَا دُونَ جِهَارًا عَشْرَهُ
بَيْنَ رُومٍ مَعَ تُرْكٍ وَ عَرَبٍ
- كَمْ بَكى كَمْ صَرَخَ مِنْ ذَالِذِیْ
فَرَحَ .. مَا جَدَّ نَجْحًا مَا وَ جَدَّ
أَخَذُوا نَوَحَهُ ضَاعَ وَ الْبُكَاءُ
ذَلِكَ فَوْقَ الْجَمَلِ الْمَضْنَى الْهَزِیْلُ (۱)
عَدُوًّا إِمَّا سَوْ قُوا الْأَمْرًا مَثَلُ
وَ الزُّقَاتِ وَ جَدُّوا بِالْعَمَلِ
شَهِدُوهُ الْكُلَّ بِالْعَيْنِ وَ جَدَّ
كُلَّ سُوقٍ عِنْدَ كُلِّ مَوْقِفٍ
نَظَرُوا كَلًّا إِلَى صُورَتِهِ
صَوًّا تَوًّا فِيمَا بِهِ قَدْ شَهَرَهُ
مَعَ كَرْدٍ مِثْلَمَا كَانَ وَ جَبَّ

(۲) - اراد بالکردی الروح الانسانی وبالجمال البدن الانسانی و من الموکل قرین السوء کانه قدس روحه یقول ان البدن الانسانی اذا فارق مشتهیاتہ و ما اقتضاه طبعه و سحج مقارن الشیطان واجلسه علیه فتضج الروح من ذلك الحال و تتألم و تلحق بدنہاکی لا تفضیه و ترده الی ما کان علیه فلم تستفد من تصویتها شیئاً -

- (۱) کرد بیچاره بسی فریاد کرد
(۲) اشترش بردند از هنگام چاشت
(۳) بر شتر بنشست آن قحط گران
(۴) سو بسو و کو بکو می تاخندند
(۵) پیش هر حمام و هر بازار که
(۶) ده منادی گر بلند آوازیان
- هم موکل را بدانگی شاد کرد
تاشب و افغان او سودی نداشت
صاحب اشتر پی اشتر دوان
تا همه شهرش عیان بشناختند
کرده مردم جمله در شکلش نگه
ترك و کرد و روم میان تازیان

- (۱) مَفْلَسٌ هَذَا عَدِيْمٌ مَا وَ جَدَ
كَيَّ لَهْ مِنْ بَعْدِ ذَا لَا يُقْرِضُ
(۲) مَا لَهْ فِي الظَّاهِرِ وَ الْبَاطِنِ
مَفْلَسٌ قَلْبٌ كَثِيْرٌ الدَّغِلُ
(۳) اَصْحُوْا اَصْحُوْا مَعَهُ الْوَدَّ اَتُرْكُوْا
فَاِذَا مَا الثَّوْرُ مِنْكُمْ وَرَدَا
(۴) وَ لِهَذَا مَيِّتَ الْفَقِيْرُ اِذَا
اَنَا مَيِّتَ الْفَقِيْرُ لَا اَسْجُنُ لَا
(۵) مَلَحَ مِنْهُ الْكَلَامُ حَلَقَهُ
مَعَ شَعَارٍ جَدِيْدٍ مِنْهُ الدَّنَارُ
- كُلُّ شَيْئِي وَ لَهْ اَلْصَّيْتُ فَقَدْ
اَحَدٌ فِلَسًا وَ عَنْهُ يُعْرِضُ
حَبَّةٌ يُزْرِي بِكُلِّ دَائِنٍ
وَ اَلْرِيَا فِي الْبَيْعِ جَمُّ الْحِيْلِ
بِالشَّرَى وَ الْبَيْعِ لَا تُشْتَرُ كُوَا
اَحْكَمُوْهُ مَا اَسْتَطَعْتُمْ عُقْدَا (۱)
جِئْتُمْ لِلْحَكْمِ عِنْدِي وَ الْاَذَى
اَكْتُبُ جُرْمًا لَهْ بَيْنَ الْمَلَا
كَمْ وَ سِيْعًا كَانَ سَاءَ خُلُقُهُ
خُرِقَ طَارَ هَبَاءٌ كَالْغُبَارِ

(۱) - قال في النهج (گاو آرد گره محکم کنيد) عند قد ماہ الفرس ضرب مثل لمن فعله السرقة بالخفة و العجلة نشأ عن لصين تباحثا عن مهارتهما بالسرقة فنصبا سارقاً ماهراً حكيماً بينهما فقال لهما ايكما يقدر ان يبيع بقرة ثم يسرقها اليوم فأبى الواحد و أجاب الثاني و ذهب و باع بقرة له لحرث فأخذها الحرث و جعلها مع بقرة له زوجاً و ذهب ليحرث فأخذ السارق رفيقه الى طريق الحرث و اختفى احدهما و قد اذخر على الطريق يقول العجب العجب فقال الحرث هنا شيئي يتعجب منه و ترك و ذهب ينظر فخرج المخفي و سرق البقرة و ذهب بها و رجع الحرث يقول للمتعجب انت تقول العجب من الصباح ولم أر شيئاً فأجابه وهل اعجب من هذا وانك تعثر على بقرة واحدة فذهب الحرث يقرل العجب فقالوا (اگر ترا گاو آرد گره محکم کن)

- (۱) مفلس است و او ندارد هيچ چيز
(۲) ظاهر و باطن ندارد حبه
(۳) هان و هان با او حريفی کم کنيد
(۴) و ر بحکم آريد اين پژمرده را
(۵) خوش دم است او و گلویش بس فراخ
- قرض تا ندهد کس او را يك پشيز (۱)
مفلسی قلبی دغاى دبه (۲)
چونکه گاو آرد گره محکم کنيد
من نخواهم کرد زندان مرده را
با شعار نو دثار شاخ شاخ (۳)

(۱) - پشيز پول بسيار که از نقره و برنج سازند و فلوس ماهی را نیز گویند - (۲) - در قاموس گفته الدبه بالضم الحال والطريقة و دبه بفتح در فارسی مرد دغا باز گویند - (۳) خوش دم چرب زبان و فراخی گلو کنایه از فصاحت است - شعار جام بالای جامه هاست - دثار جامه زیرین جامه هاست -

- (۱) لَوْلِمَكْرٍ لَبِيسَ ذَاكَ الشَّعَارَ
كَانَ ذَا عَارِيَّةَ حَتَّى الْعَوَامِ
(۲) بِكَلَامِ الْحِكْمَةِ غَيْرِ الْحَكِيمِ
حُمَلَاءَ عَارِيَّةَ مِنْهَا عَرَى
(۳) هَبَكَ أَنْ الْمِصَّ ضَا فِي الْحَلَّةِ
كَيْفَ ذَا مَنْ قَطَعُوا مِنْهُ الْيَدَا
(۴) وَإِذَا مَا اللَّيْلُ جَاءَ وَ نَزَلَ
فَلَهُ الْكَرْدِيُّ قَالَ مَنْزِلِي
(۵) أَنْتَ مِنْ وَقْتِ الضُّحَى وَالْعَمَلِ
أَنَا بِالْأَجْرَةِ خَلَيْتِ الشَّعِيرَ
- و بِهِ أَظْهَرَ جَاهًا وَ اعْتِبَارَ
يَخْدَعُ فِيهِ يَلِمُ بِالْمَرَامِ
لَوْ بِهِ قَالَ اعْتَبِرْهُ يَا سَلِيمُ
و يَغْيِرُ مَا بِهِ فَأَهْ دَرَى ..
لَبِيسَ بَانَ بِحُسْنِ الْخِلَّةِ
يَدُكَ يَمْسُكُ يَغْدُو الْمَدَدَا
ذَلِكَ الْمَفْلِسُ عَنْ ظَهْرِ الْجَمَلِ
بَعْدَ كُثْرًا وَ قَلَّ الْوَقْتُ لِي
قَدْ جَلَسْتَ فَوْقَ ظَهْرِ جَمَلِي (۱)
أَنْقُصَ مَنْ خَرَجَ تَبْنِ هَلْ يَصِيرُ

(۱) - ای قعدت و رکبت علی جملی من وقت الضحی الی المساء اطلب منك الاجرة و ترکت الشعیر لاتنقص عن ثمن التبن کان الکردی لما أخذ أعوان القاضی منه الجمل کرها صاح ثم سلی نفسه بأخذ الاجرة و ترک الصباح علی موجب حب الشیئی یعنی ویصم فمن محبته للفائدة ذهل عن أفلاس المفلس و طلب النفقة مغه حين نزوله فشنع المفلس علیه كذلك المرائی المدعی یطلب النفع و الفائدة من الشیطان المفلس و عاقبة الامر یحرم مثل الکردی -

- (۱) گر بیوشد بهر مکران جامه را
(۲) حرف حکمت بر زبان نا حکیم
(۳) گر چه دزدی جامه پوشیده است
(۴) چون شبانه از شتر آمد بزیر
(۵) بر نشستی اشترم را او پگاه
- عاریه است او تا فریبده عامه را
حله های عاریت دان ای سلیم
دست تو چون گیردان ببریده است
کرد گفتش منزلم دور است و دیر
جوورها کردم کم از اخراج گاه (۱)

(۱) قَالَ لِلْحَالِ إِذَا مِنَّا الْعَمَلُ
عَقَلْتُكَ آيَنَ فَفِي الْبَيْتِ أَحَدُ
(۲) طَبْلُ أَفْلَاسِي السَّمَاءِ الرَّابِعَةِ
(۳) مَا سَمِعْتَ سَمِعَكَ مِنْ طَمَعِ
يَا غَلَامُ الطَّمَعُ هَذَا فَكَمْ
(۴) ذَالْبَيَانَ سَمِعَ حَتَّى الْحَجَرِ
أَنَّ ذَا الدِّيُوثِ فِي هَذَا الزَّمَانِ
(۵) فَلَرَبِّ الْجَمَلِ حَتَّى الْمَسَاءِ
فِيهِ مَا أَثَّرَ إِذْ بِالطَّمَعِ
(۶) حَيْثُ خَتَمَ اللَّهُ جَلَّ وَ قَدَّرَ
وَلَكُمْ صَوْتٌ وَ كَمْ مِنْ صُورَةٍ

مَا هُوَ كَانَ وَ مَا الْقَاضِي فَعَلَ
لَمْ يَكْ لَا مَالٌ فِيهِ لَا وَلَدُ
عَبَّرَ أَنْتَ بِهِذِي الْوَاقِعَةِ
نَبِيَّ الْعُمَرِ امْتَلَأْ فَارْتَدِعْ
صَيَّرَ الْإِنْسَانَ أَعْمَى وَ أَصَمَّ
وَ الْحَصَى وَ الزَّرْعُ أَنْوَاعُ الشَّجَرِ
مُفْلِسٌ وَ الْمُفْلِسُ حِلٌّ أَمَانُ
ذَلِكَ قَالُوا بِنُصْحٍ وَ إِدْعَاءِ
مُلَيِّ مَلِيًّا فَلَمْ يَرْتَدِعْ
مُسْتَمِرٌّ فَوْقَ سَمْعٍ وَ بَصَرٍ (۱)
قَدْ غَدَّتْ فِي حُجْبٍ بِالسَّيْرِ

(۱) - ای موجود علی السمع و البصر ختم الله و فی الحجب صور کثیره و اصوات لا تشاهدها کل عین قال تعالی فی سورة البقرة ختم الله علی قلوبهم و علی سمعهم و علی ابصارهم غشاوة - افاد قدس سره ان اللذی صار جملا بدنه مغلوباً الی الشیطان و مات روحه اللتی هی بمثابة الکردی الی الذات الجسمانیة و بسبب محبتہ رکض و هام بلا فائدة - و آخر الامر لم یر نفعاً من الشیطان فکان مختوم القلب مطموس البصیره لم یر الصور الکثیره و الاصوات الغزیره اللتی هی خلف الحجب و لا یلیق لرؤیتها و سماعها واللذی یكون مقبول الحق یقول فیہ قدس الله روحه (آنچه خواهد او رساند او بچشم) -

هوش تو کو نیست اندر خانه کس
رفت تو نشنیده این واقعه
بس طمع کر میکند کور ای غلام
مفلس است و مفلس است این قلبتبان
بر نزد کو از طمع پر بود پر
در حجب بس صورت است و بس صدا

(۱) گفت تا اکنون چه میگردیم پس
(۲) طبل افلاسم بچرخ سابعه
(۳) گوش تو پر بوده است از طمع خام
(۴) تا کلوخ و سنگ بشنید این بیان
(۵) تا بشب گفتند در صاحب شتر
(۶) هست بر سمع و بصر مهر خدا

- (۱) مَا لَهُ الْحَقُّ يُرِيدُ يُوَصِّلُ
مِنْ جَمَالٍ وَ كَمَالٍ وَ دَلَالٍ
- (۲) مَا لَهُ الْحَقُّ يُرِيدُ يُوَصِّلُ
مِنْ سَمَاعٍ وَ مِنْ التَّشْيِيرِ أَوْ
- (۳) هَبْ لَكَ الْحَالَ الْوَجُودَ غَفْلًا
عِنْدَ وَقْتِ الْحَاجَةِ الْحَقُّ عَيَانٌ
- (۴) فَالنَّبِيُّ قَالَ مَنْ جَلَّ ثَنَاءُ
(۵) لَيْكِنْ أَنْتَ أَبَدًا مِنْ ذَا الدَّوَاءِ
- بِسَوَى أَمْرِ لَهُ أَمَّا صَدْرُ
(۶) مِلْأُ الْكَوْنِ بِكُلِّ قُدْرَةٍ
مَا لَكَ حَتَّى لَكَ اللَّهُ الْقَدِيرُ
- لَهُ فِي الْعَيْنِ عَلَيْهَا يُفْضِلُ
سَحَبَ جَاهًا عَظِيمًا وَ جَلَالَ
لَهُ فِي السَّمْعِ وَ لَا يَنْفَصِلُ
كُلِّ مَسْمُوعٍ بِهِ الْخَيْرَ رَأَوْا
بَكْرَةً عَنْ ذَلِكَ مَا عَقْلًا
أَظْهَرَ فَيْكَ لَكَ قَوَى الْجِنَانِ
كُلُّ دَاءٍ لَهُ قَدْ سَوَى دَوَاءٍ
لَنْ تَرَى مِنْ لَوْنٍ أَوْ رِيحٍ لِدَاءٍ
رَكَضَ فِيهِ الْقَضَاءُ وَ الْقَدَرُ
مَا لَكَ مِنْ قُدْرَةٍ أَوْ قُوَّةٍ
كُوَّةٍ يَفْتَحُ وَ الْقَلْبَ يُنْهِرُ

(۲) - قال (ص) ما انزل الله داء الا انزل له دواء و في الجامع الصغير لابن ما جه عن ابي هريرة ما انزل الله ممن داء الا انزل له اين شفاء -

- (۴) آنچه او خواهد رساند اين بچشم
(۵) و آنچه او خواهد رساند آن بگوش
(۱) در چه هستی تو کنون غافل از آن
(۴) گفت پيغمبر که يزدان مجيد
(۵) ليک از آن درمان نه بينی رنگ و بو
(۳) کون پر چاره ست و هيچت چاره ني
- از جمال و از کمال و از کرشم
از سماع و از بشارت و از خروش
وقت حاجت حق کند آن را عيان
از بي هر درد درمان آفريد
بهر درد خویش بي فرمان او
نا که نگشايد خدايت روزنی

- (۱) أَصِحْ يَا مَنْ طَلَبَ كُلَّ زَمَانٍ
مِثْلَمَا الْعَيْنُ لِرُوحٍ مَنْ قُتِلَ
(۲) إِنَّ هَذَا الْعَالَمَ مِنْ لَا مَكَانٍ
لَهُ كَانَ وَ الْمَحَلُّ .. أَلَّا مَكَانٌ
(۳) إِنَّ تَكِ الْمَوْلَى بِرُوحٍ تَطْلُبُ
مِنْ وُجُودٍ لَكَ نَحْوَ الْعَدَمِ
(۴) فَمَحَلُّ الدَّخْلِ كَانَ ذَا الْعَدَمِ
وَمَحَلُّ الْخُرْجِ كَانَ ذَا الْوُجُودِ
(۵) مَعْمَلٌ صُنِعَ الْإِلَهِ كَالْعَدَمِ
فَإِذَا مَنْ كَانَ فِي كَوْنِ الْوُجُودِ
- (۱) حَبْلُهُ عَيْنَكَ ضَعُ فِي لَا مَكَانٍ (۱)
تَتَّبِعُ الرُّوحَ لَهُ لَمْ تَنْتَقِلْ
ظَهَرَ أَوْ جِهَةً مِنْ ذَا الْمَكَانِ (۲)
إِذْ هُوَ جَلَّ فَمِنْهُ الْكَوْنُ كَانَ..
لَهُ فِي كُلِّ الْأُمُورِ تَذَهَّبُ
عَدُّ .. وَ فِي بَحْرِ الْبَقَاءِ أَنْعَدِمُ..
عَنْهُ لَا تَنْفَرُ وَلَا تُلَوِّ الْقَدَمَ (۳)
مَنْ إِلَيْهِ الْكَثْرُ وَالْقَلُّ يَعُودُ
إِذْ غَدَا .. فِيهِ الْوُجُودُ مَا أَلَمْ..
غَيْرُ مَنْ عَطَلَ أَوْ أَبْدَى الْجُحُودَ

(۱) - ای یا طالب الدواء اعمال هنا کما تعمل العین من الوجود الانسانی اذا قبض روحه تبعه البصر كذلك انت ضع عينك في جانب لا مکان و اطلب الدواء و العلاج - ای كذلك انت افرغ من هذا المکان الفانی و انظر العالم الباقي - (۲) - ای ان هذا العالم ظهر من عالم لا مکان فان اللامکانیة صارت لعالم الدنيا مکاناً فاذا عالم اللامکان قائم بالحق و من جهة لا مکانیة صار محلاً لعالم الدنيا کانه يقول قدس سره ذات الباری لا مکان و جمیع الکنون و المکان بذاته ثابت و قائم فاذا کان الامر کذا علاج السالک ما یکون فیکون قدس سره (باز گرد از هست سوی نیستی) - (۳) - ای ان اللذی یصل الی المعنی یکون وصوله سبب قبول الفیض الالهی و بهذا الاعتبار العدم محل الدخول و النفع و الوجود اللذی هو سبب البعد عن العالم الالهی محل الخرج و الضرر -

- (۱) چشم را ای چاره جو در لا مکان
(۲) این جهان از بی جهت پیدا شده است
(۳) باز گرد از هست سوی نیستی
(۴) جای دخل است این عدم از وی مرم
(۵) کارگاه صنع حق چون نیستیست
- هین بنه چون چشم کشته سوی جان
که ز بی جائی جهان را جاشده است
گر تو از جان طالب مولیستی
جای خرج است این وجودیش و کم
جز معطل در جهان هست کیست

(۱) - مراد از چشم چشم دل است و در حدیث نبوی آمده اذا خرج الروح تبعه بصره بصفحه
۵۰ ج ۲ شرح بحر العلوم نیز رجوع نمایند -

فی المناجات

- (۱) يَا إِلَهَ الظَّاهِرِ السَّامِي الْمَلِكِ مَا لَهُ فِي الْمَلِكِ خِلٌ وَ شَرِيكَ
 اخَذَ فِي يَدِنَا وَ النَّاصِرُ جُرْمَنَا بِاللَّطِيفِ مِنْهُ غَافِرُ
- (۲) فَدَقِيقَ الْكَلِمِ عَلِمَ لَنَا مَا لَكَ الرَّحْمُ يَجُرُّ وَ بِنَا
 تَرَحَّمْ يَا صَاحِبَ الرِّفْقِ وَمَا .. كَانَ فِي الْكَوْنَيْنِ أَرْضٍ وَسَمَا..
- (۳) فَالِدَعَا مِنْكَ وَأَنْتَ الْمُسْتَجِيبُ مِنْكَ أَمْنٌ وَصَلَ أَنْتَ الْمُهَيْبُ
 (۴) لَوْ نَقُولُ الْخَطَا أَصْلَحَهُ لَنَا .. أَنْتَ أَنْتَ الْمُصْلِحُ رِفْقًا بِنَا..
- أَنْتَ يَا مَنْ لَكَ سُلْطَانُ الْكَلَامِ كَانَ .. وَالْجَاهُ وَمَا جَلَّ مَقَامُ ..
 (۵) كِيمِيَاءَ عِنْدَكَ تَبْدِيلُهُ تَعْلَمُ تَدْرِي بِهَا تَحْوِيلُهُ
- هَبْهُ نَهْرَ الدَّمِ كَانَ بِالْمِثَالِ تُرْجِعُ النِّيلَ جَرَى مَاءٍ زُلَالِ
 (۶) مِثْلُ ذِي الْمِينَاءِ تَبْدِيلُ الْحَجَرِ بِالزَّجَاجِ صُنْعُكَ السَّامِي الْأَثَرِ
 مِثْلُ ذَا الْأَكْسِيرِ تَبْدِيلُ النُّحَاسِ ذَهَبًا سِرُّكَ .. مَنْ عَزَّ الْيَتَامَسُ ..

دستگیر و جرم ما را در گذار (۱)
 که ترا رحم آورد آن ای رفیق
 ایمنی از تو مهابت هم ز تو
 مصلحتی تو ای تو سلطان سخن
 گرچه جوی خون بود نیلش کنی
 اینچنین اکسیرها زاسرار تست

(۱) ای خدای پاک و بی انباز و یار
 (۲) یاد ده ما را سخنهای دقیق
 (۳) هم دعا از تو اجابت هم ز تو
 (۴) گر خطا گفتیم اصلاحش تو کن
 (۵) کیمیا داری که تبدیلتش کنی
 (۶) اینچنین مینا گریهای کار تست

(۱) چون شرح عربی که در این فصل مناجات ذکر شده رفع نیازمندی بشر فارسی
 مینماید از تکرار آن خودداری شده است و در صورت لزوم بصفحه ۵۱ - ۵۸ ج ۲ شرح
 بحر العلوم که مبسوطترین شروح مثنوی است بزبان پارسی رجوع نمایند -

- (۱) فَتَرَابًا أَنْتَ خَمَرْتَ وَ مَاءً
لَا يَبْنَا أَدَمَ نَقَشَ الْبَدَنَ
(۲) نِسْبَةً أَعْطَيْتَهُ وَ الزَّوْجَ وَالْ
مَعَ الْآفِ الْآلُوفِ فِكْرَةَ
(۳) ثُمَّ لِلْبَعْضِ النِّجَاجَةَ قَدْ سَمَحْتَ
(۴) لَهُمْ أَبْعَدْتَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ
وَ عَنِ الطِّينَةِ وَ الدَّانِي الْقَبِيحِ
(۵) كُلُّ مَا الْمَحْسُوسُ كَانَ لَهُ رَدٌّ
(۶) ظَاهِرٌ عِشْقُهُ وَ الْمَعشُوقُ لَهُ
خَارِجٌ مَعشُوقُهُ مِنْ فَتَنًا
- ثُمَّ مِنْ مَاءٍ وَ طِينٍ فِي السَّمَاءِ
قَدْ ضَرَبْتَ وَ بِهِ الرُّوحُ أَنْسَجَنَ
خَالَ وَ الْعَمَّ وَ وَلَدًا وَ مَحَلَّ (۱)
وَ سُرُورٍ وَ رَزَايَا كَثْرَةَ
عَنْ سُرُورٍ وَ أَسَى بَعْدًا مَنَحْتَ (۲)
وَ اتِّصَالَ كَانَ فِي نِسْبَتِهِمْ
لَهُمْ صَوَّرْتَ فِي الْعَيْنِ الْمَلِيحِ
كُلُّ مَا غَابَ لَهُ عَدَّ سَنَدٌ (۳)
كَانَ مَخْفِيًّا .. بِهِ زَادَ وَلَهُ ..
وَ لَهُ الْفِتْنَةُ كَانَتْ فِي الدُّنَا

(۱) قال تعالى في سورة الحجرات يا ايها الناس انا خلقناكم من ذكر و انثى و جعلناكم شعوباً و قبائل لتعارفوا ان اكرمكم عند الله اتقاكم ان الله عليم خبير -
(۲) اي عن هذا السرور و الاسى بعداً سمحت - (۳) اي و بعض عبيدك تجليت عليهم باسمك الباطن و من هذا السبب ردوا في هذا العالم المحسوس الظاهر و لم يميلوا عن الله و اعتادوا على الباطن و المستور و رغبوا فيه -

زآب و گل نقش تن آدم زدی
با هزار اندیشه شادی و غم
زین غم و شادی جدائی داده
کرده در چشم او هر خوب زشت
وانچه نا بید است مسند میکند
یار بیرن فتنه او در جهان

(۱) آب را و خاک را بر هم زدی
(۲) نسبتش دادی به جفت و خال و عم
(۳) باز بعضی را رهائی داده
(۴) برده از خویش و پیوند و سرشت
(۵) هر چه محسوس است آورد میکند
(۶) عشق او پیدا و معشوقش نهان

- (۱) کُلَّ عِشْقٍ صُورَتِي أُرْفِضُ
فَعَلَى الصُّورَةِ مَا كَانَ وَلَا
(۲) مَنْ هُوَ الْمَعْشُوقُ عَنْهُ ذَهَبَتْ
هَبَّةُ عِشْقِ الْعَالَمِ هَذَا وَهَبُ
(۳) ذَاكَ مَنْ أَنْتَ لَهُ لِلصُّورَةِ
رُوحُهُ إِذْ خَرَجَتْ مِنْهُ أَفْصَحُ
(۴) صُورَةُ الْمَعْشُوقِ ذَاكَ فِي الْمَحَلِّ
أَيُّهَا الْعَاشِقُ أَرْجِعْ وَاسْئَلِ
(۵) مَا هُوَ الْمَحْسُوسُ لَوْ كَانَ الْعِشِيقُ
كُلُّ مَنْ كَانَ لَهُ حُسْنٌ عَشِيقَتْ
- أَصَحَّ.. يَا هَذَا لَهُ لَا تَنْهَضُ.. (۱)
فَوْقَ وَجْهِهِ أَلَسْتَ.. فِي هَذَا الْمَلَأُ..
صُورَتُهُ دَوْمًا لَهُ مَا نُسِبَتْ (۲)
عِشْقَ ذَاكَ الْعَالَمِ.. أَنِّي ذَهَبُ..
عَاشِقًا كُنْتُ رَهِينَ الْحَيَرَةِ (۳)
لَمْ تَرَكَتْ لِمَ لَهُ لَا تَبْرَحُ
وُجِدْتُ فَالْشَّبَعُ فِيكَ مِمَّ حَلَّ
مَنْ هُوَ مَعْشُوقُكَ.. (الْحَقُّ الْجَلِيُّ)..
لَكَ.. مِنْهُ الْوَجْدُ تَلْقَى وَالْحَرِيقُ..
.. وَ بِهِ هِمَّتْ غَرَامًا وَ عَلِقَتْ..

(۱) ای اترک مذہبک و مشربک لان عند اهل الکمال ان العشق المنسوب الی الصورة ایس علی الصورة و حدها و لا علی وجه ستنی - (۲) ای و ذاک الذی فی الظاهر معشوق فی الحقیقة ایس صورة و لو کان فی الصورة لعشق مجنون لیلی فان مجنون عشقه فی الظاهر لیلی و فی الحقیقة الله تعالی فعلی هذا و لو کان عشق هذه الدنیا الظاهرة او عشق الاخری الباطنة فالله تعالی هو الظاهر و الباطن - (۳) ای و ذاک الشئی الذی عشقت صورته لای شی لما خرجت روحه ترکتہ فلو کنت عاشق الصورة لا غیر لما ترکتہ فعلم انک لست عاشق الصورة و حدها بل انت عاشق المعنی الظاهر بسبب الصورة و لکن لم تفهم -

- (۱) هین رها کن عشقهای صورتی
(۲) آنچه معشوق است صورت نیست آن
(۳) آنچه بر صورت تو عاشق گشته
(۴) صورتش بر جاست این سیری ز چیست
(۵) آنچه محسوس است اگر معشوقه است
- نیست بر صورت نه بر روی ستنی (۱)
خواه عشق این جهان خواه آن جهان
چون برون شد جان چرایش هشته
عاشقا و ا جو که معشوق تو کیست
عاشقستسی هر چه اورا حسن هست

- (۱) فَالَوْفَا لَمَّا لِدَٰكَ الْعِشْقُ كَانَ
فَمَتَى كَانَ الْوَفَا لِلْمُصَوِّرَةِ
(۲) فَعَلَى الْحَاطِطِ ضَوْءُ الشَّمْسِ قَدْ
(۳) يَا سَلِيمُ كَيْفَ فَوْقَ الْحَجَرِ
إِطْلِبْ أَصْلًا لِكَيِّ حَتَّى الْآبَدِ
(۴) أَنْتَ يَا مَنْ عَقْلُهُ كَمْ عِشْقًا
عَايَدِي الصُّورَةَ وَالنَّاسَ شَأً
(۵) لَمَعَ الْعَقْلُ عَلَى حِسِّكَ قَدْ
أَدِرْ أَنَّ الذَّهَبَ مِنْكَ النُّحَاسَ
- بِالْمَزِيدِ لَهُ فِي كُلِّ زَمَانٍ (۱)
غَيْرَ أَخْرَجَ مِنْ ذِي السِّيرَةِ
لَمَعَ عَارِيَّةٌ لَمَعًا وَجَدَ (۲)
تَرَبُّطَ قَلْبِكَ قَيْدَ الْكَدْرِ
يَلْمَعُ دَوْمًا يَهْدِي وَرَشْدَ (۳)
وَرَأَى نَفْسَهُ دَوْمًا سَبَقًا
وَلَهُ التَّفْوِيقَ بِالْعَقْلِ رَأً
عُكْسَ .. وَالنُّورَ مِنْ ذَاكَ وَجَدَ.. (۴)
عَرَضَ عَارِيَّةً .. بَانَ التَّبَاسُ..

(۱) ای لما كان ذلك العشق الحقيقي يزيد بالوفاء متى يغير الوفاء الصورة و لو غير الوفاء الصورة لكان مجازياً غير حقيقي كما ان احداً اذا عشق محبوباً ثم بعد زمان ظهرت لهيته وزالت تلك الحالة من العاشق كان عشقه مجازاً - (۲) ای كذلك المعشوق الحقيقي تجلّی على صورة المعشوق الظاهري وأضاء وعكس ضيائه على حائط وجود المعشوق ولمع عارية فكما ان ضياء الحائط لم يكن من الحائط كذلك المعشوق الصوري حسنه ولطافته لم تكن منه بل هو بمشابهة الحائط والخشب و لهذا يقول (بركلوخی دل چه بندی ای سلیم) - (۳) المراد من الأصل شمس الحقيقة فأن انوار تجلياته لامة ومضيئة على الدوام لا انقضاء لها و لانصرام - (۴) ای ادر انت انك انعكاس عقل الكل فجمال عقلك وكماله على حسك اعلم انه ذهب على نحاسك عارية و ان عقلك و ادراكك كالنحاس و الذي عليه من ذهب العلم والمعرفة من انعكاس عقل الكل -

کی وفا صورت دگر گون میسکند
تابش عاریتی دیوار یافت
وا طلب اصلی که تابد او مقیم
خویش از صورت پرستان دیده بیش
عاریت میدان ذهب بر مس تو

(۱) چون وفا آن عشق افزون میسکند
(۲) پرتو خورشید بر دیوار تافت
(۳) در کلوخی دل چه بندی ای سلیم
(۴) ای که تو هم عاشقی بر اصل خویش
(۵) پرتو عقلست آن بر حس تو

- (۱) حَيْثُ أَنَّ الْحُسْنَ كَانَ فِي الْبَشَرِ
لَوْ سِوَى ذَلِكَ كَيْفَ كَالْجَمَارِ
(۲) فِي الصَّبَا كَالنُّورِ كَانَ وَالْمَلَكِ
ذَا لِأَنَّ حُسْنَهُ بِالْمُسْتَعَارِ
(۳) قَلِيلًا وَقَلِيلًا يَأْخُذُ
وَقَلِيلًا وَقَلِيلًا يُبَيِّسُ
(۴) رُحٌّ وَمِنْ يَاسِينٍ أَقْرَأَ نَحْنُ مَنْ
قَلْبًا أَطْلُبُ لَا تَضَعُ قَلْبًا عَلَى
(۵) فَجَمَالَ الْقَلْبِ قَدْ كَانَ الْجَمَالَ
شَفَتَاهُ دَائِمًا مَاءَ الْحَيَاتِ
- كَطِلَاءِ الذَّهَبِ عَنْهُ غَدَرُ (۱)
الَّذِي شَابَ الْعَبِيبُ لَكَ صَارَ
كَيْفَ كَالشَّيْطَانِ صَارَ وَالْحَدَّكَ
رَجَعَ لَيْلًا وَكَانَ كَالنَّهَارِ
ذَا الْجَمَالَ اللَّطْفُ مِنْهُ يَنْبِذُ
ذَلِكَ الْغُصْنَ سِوَاهُ يَغْرِسُ
لَهُ عَمَرْنَا نَنْكِسُهُ زَمَنُ
عَظُمَ .. الْعَظْمُ رَمِيمًا حَوْلًا ..
بَاقِيًا قَيْدَ الْخُلُودِ وَالْجَلَالِ
يُسْقِيَانِ يَنْبِسَانِ بِالنَّجَاتِ

(۱) ای ان الحسن و الظرافة کانطلاء کما ان الطلاء عاریه کذلک الحسن و الظرافة فی البشر و الاکیف صار محبوبک الحسن الظریف حماراً هرمأ فعلم ان الحسن عارضی کالطلاء علی النحاس فاذا ذهب الطلاء ظهر النحاس و اذا ذهب الحسن من البشر بقی حماراً هرمأ -

- (۱) چون زرانندو دست خوبی در بشر
(۲) چون فرشته بود همچون دیو شد
(۳) آندهک آندهک می ستاند آن جمال
(۴) رو نهمره نهمره بخوان
(۵) کان جمال دل جمال باقی است
- ورنه چون شد شاهد تو پیر خر
کان ملاحت اندرو عاریه بد
آندهک آندهک خشک می گردد نهال
دل طلب کن دل منه بر استخوان
دو لبش از آب حیوان ساقی است

- (۱) هُوَ كَانَ الْمَاءَ كَانَ السَّاقِيَا
فَالطَّلَسَمَ لَكَ لَمَّا كَسِرَا
(۲) أَنْتَ ذَاكَ الْفَرْدَ قَطُّ بِالْقِيَاسِ
بِالْعُبُودِيَّةِ أَتَيْتَ الْبَاطِلَا
(۳) صُورَةً كَانَ لَكَ الْمَعْنَى وَكَانَ
وَعَلَى مَا نَاسَبَ أَوْ مَا اقْتَضَى
(۴) إِنَّمَا الْمَعْنَى الَّذِي قَدْ أَخَذَا
وَعَنِ النَّقْشِ لَكَ وَالصُّورَةِ
وَهُوَ السَّكَرَانُ حَيًّا بَاقِيَا^(۱)
ذِي الثَّلَاثِ الْكُلُّ فَرْدًا صِيرَا
مَا دَرَيْتَ .. لَا يَجِدُ أَوْ مِرَاسَ ..
لَا تَقُلْ يَا مَنْ غَدَوْتَ الْعَاطِلَا
مُسْتَعَارَ الْقُدْرَةِ ذَلَّ وَهَانَ^(۲)
بِهِ مَسْرُورًا غَدَوْتَ شَغِفَا
مِنْكَ مَا فِيكَ جَمِيعًا نَبَذَا^(۳)
جَعَلَ مُسْتَغْنِيًا بِالسَّيْرِ

(۱) و بهذا الاعتبار الساقی هو الله تعالى من جهة كونه مفيض الحياة و السكران هو الانسان من حبه ظهور سر الوحدة و امکان ظهور سر الوحدة قوى على انكسار طلسم الوجود و لهذا قال صارت الثلاثة واحداً كانه قدس روحه يقول لما كسر طلسم انانيتك بالموت الاختيارى اى فنيته فى الله ترى الساقى و السكران و القائل بلئى و ألت و احداً و هذا اذا يتيسر لك بالسلوك عاقبة الامر اذا وقع الموت الاضطرارى يرى كل احد الوحدة المطلقة ولكن هذه غير مفيدة فان قلت انا اقر العلوم الالوية و أفهم و أعلم الوحدة المطلقة بالمقدمات و القياسات و البراهين يقول لك مولانا (آن يكى را تو ندانى از قياس) (۲) اى انت من المعنى بلا خبر لانك تعد الاشياء موجودة عديمة الثبات و الصورة معنى و بزعمك الفاسد تظن نفسك صاحب اسرار و تغتر بهذا الظن و فى الحقيقة ليس لك خبر من المعنى كما ان الكردى صاحب الجمل لم يفهم المعنى و دفعه الطمع و بهذا السبب حرم من الاجرة كذلك حال من لم يفهم المعنى و الذى لا يفهم المعنى لا يقول للفانى الزائل معنى لان سلطان الاوليا يقول (معنى آن باشد كه بستاند ترا) (۳) اى المعنى فى الحقيقة هو الذى يأخذك منك و من قيد الانانية فيخلصك و يفتيك عن النقش بالصورة لان المعنى الذى هو أسير النقش فى حكم الصورة

- (۱) خودهم او آب است و هم ساقى و مست
(۲) آن يكى را تو ندانى از قياس
(۳) معنى تو صورتست و عاريت
(۴) معنى آن باشد كه بستاند ترا
هر سه يك شد چون طلسم تو شكست
بندگى كن ژاژ كم خا ناشناس
بر مناسب شادى و بر قافيت
بى نياز از نقش گرداند ترا

- (۱) لَمْ يَكِ الْمَعْنَى الَّذِي الْأَعْمَى الْأَصَمُّ
صَيْرَ أَكْثَرَ عِشْقًا وَهَوًى
- (۲) قِسْمَةُ الْأَعْمَى الْخِيَالُ الْمَكْثَرُ
قِسْمَةُ الْعَيْنِ خِيَالَاتُ الْفَنَاءِ
- (۳) كَانَتْ الْعُمَيَانُ يَا ذَا الْمَعْدَنَاءِ
فَالْحِمَارَ مَا رَأَوْ فِي حِلْسِهِ
- (۴) إِنْ تَكِ الرَّائِي أَنْتَ فَالْحِمَارُ
عَابِدَ الْأَحْلَاسِ حَتَّى مَ تَخِيْطُ
- جَعَلَ وَالرَّجُلَ السَّامِيَّ الْهِمَمَ
وَبِهِ فِي هَوَاةِ الْعِشْقِ هَوًى..
لِلْعَنَاءِ وَالْغَمِّ فِيهَا يَظْهَرُ
هَذِهِ.. مَنْ سَتَرَتْ عَنَّا السَّمَاءُ..
- لِكَلَامِ الذِّكْرِ تَقْرَى حَسَنًا^(۱)
ضَرْبُوا مَا عَرَفُوا عَنْ نَفْسِهِ
أَتَّبِعْ فَهَوَ يَنْطُ لِلْفَرَارِ
أَنْتَ أَحْلَاسًا بِكَ الْجَهْلُ يُحِيطُ^(۲)

(۱) کنی علی طریق الاستعارة التمثيلية ای لایرون المعانی و یضربون علی الالفاظ و هذا تعریض لعمی البصيرة فی العالمین بظاهر معانی القرآن و الغافلین عن مراد الله و ایاک و أساسة الادب مع أهل الله بان تقول اطلق علی معنی القرآن أسم الحلس و هذا نوع تحقیر و التحقیر للقرآن کفر و یقال لك ان شبه أحد القرآن و أراد التحقیر فهو کفرو ان أراد التفهیم فهو سوء أدب و أن لم ینکر أداة التشبیه کما هنا و اراد الکناية علی طریق الاستعارة التمثيلية فلا یلزم ان یکون واحداً منهما بل أراد قدس الله روحه تعریف المثل المشهور (لایرون الحمار و یضربون حلسه) لعدم وقوفهم علی المقصود و کناية عن تضييع الاوقات و السعی الضائع - النهج - (۲) ای ان ذلک المعنی نط من قید الحروف و الالفاظ و خلص الی متی تصطنع العبارات و الالفاظ یا طالب الحروف و الالفاظ و منشیها -

- (۱) معنی آن نبود که کور و کر کند
مرد را بر نقش عاشقتر کند
- (۲) کور را قسمت خیال غم فزاست
قسمت چشم این خیالات فناست
- (۳) حرف قرآن را ضربان معدنند
خر نه بینند و بیلان برزنند
- (۴) چون تویینائی پی خر رو که چست
چند بالان دوزی ای بالان پرست

- (۱) فَإِذَا كَانَ الْجِمَارُ فَالْيَقِينُ
وَأِذَا مَا الرُّوحُ فَبِكَ وَجِدَا
(۲) هَبْ لَكَ فِي الظَّاهِرِ ظَهْرَ الْجِمَارِ
إِنَّ دُرَّ قَلْبِكَ أَصَحُّ رَأْسَ مَالٍ
(۳) الْجِمَارُ الْعَارِي رَبِّ الْفُضُولِ
الْجِمَارُ الْعَارِي حِلْسًا رَكِبَ
(الْأَنبَى رَكِبَ مَعْرُورِيًا)
(۴) فِجِمَارُ نَفْسِكَ رَاحَ أَرْبَطَ
فَالِي مَ وَ أَلِي مَ يَهْرَبُ
- لَكَ جَاءَ الْجِلْسُ .. هَبْ كَدَّ الْيَمِينِ .. (۱)
لَا يَقِلُّ الْخُبْرُ .. يَا بَيْتَكَ غَدَا ..
كَانَ دُكَّانًا وَمَالًا وَاتِّجَارًا (۲)
مِائَةُ قَالِبٍ أَدِرْ وَمِثَالِ
إِرْكَبْ أَسِرْ أَفَلَا كَانَ الرَّسُولُ (۳)
.. تَرَكَ اللَّفْظَ وَ لِمَعْنَى ذَهَبَ ..
الْأَنبَى قَالَ سَافِرٌ مَاشِيًا (۴)
لَهُ بِالْمِسْمَارِ أَقْوَى مَرَبِطَ
لَا لِسُغْلٍ لَا لِجَمَلٍ يَقْرُبُ

(۱) ای اذا تدارکت امور آخرتک فی هذه الدنيا و تרכת الامور الدنیویة فالرزق الدنیوی لك مقرر با دنی مناسبه كانه يقول لا تنقید بالامور الدنیویة و تدارك لامور آخرتک ولو كان (پشت خردكان و مال و مكسب است) - (۲) ای و لو كان الكسب فی الدنيا شرعاً و أجباً لكن فی جانب حب الروح قرب الوصل و مشاهدة جمال الحق أهم فالقالب بالنسبة لهذه لاشی و كانه يقول یا هذا معانی القرآن اللتی هی در قلبك رأس مال لمائة قلب و صورة المراد من در القلب و فی نسخة (درروح) ان الروح و القلب لؤلؤة الايمان و العرفان یعنی الايمان و الايقان فی قلبك و روحك رأس مال لمائة قالب - (۳) ای اترك الصورة و حصل المعنی ألم یركب الرسول (ص) الجمار معروریا ای ألم یترك الصورة و اختار جانب المعنی و كان عمله لله خالصاً و لم یثبت فی الاحادیث الصحیمة - (۴) ای ألم تران الرسول و اصحابه ركبوا معنی القرآن فان أردت الوصل الى الله تعالی فسر علی اثرهم فان الاشتغال بالعبادات و الالفاظ لیس من امور الدین

- (۱) خر چو هست آید یقین پالان ترا
(۲) پشت خردكان و مال و مكسب است
(۳) خر برهنه بر نشین ای بو الفضول
(۴) شد خر نفس تو بر میخشد به بند
- كم نگردد نان چو باشد جان ترا
در قلبت مایه صد قالب است
خر برهنه نه كه راكب شد رسول
چند بگریزد ز بار و كار چند

- (۱) مَا لَهُ صَبْرٌ عَلَى حِمْلِ لَصَبْرٍ
كَانَ ذَا التَّحْمِيلِ مِنْكَ فِي مَاءٍ
(۲) أَبَدًا مَا حَمَلَ وَزَرَ سِوَاهُ
غَيْرَ بَذِرٍ زَرَعَ كُلُّ أَحَدٍ
(۳) كَانَ ذَاكَ الطَّمَعُ نِيًّا فَدَعِ
إِنَّ أَكَلَ النَّبِيِّ فِي الْخَلْقِ جَلَبُ
(۴) أَنْ فُلَانٌ وَجَدَ الْكَمَزَ الثَّمِينُ
أَنَا أَيْضًا مِثْلَهُ أَبْغَى وَلَمْ
(۵) كَانَ شُغْلُ الطَّالِعِ ذَا وَنَدَرَ
(۶) لَا تَجِرُ الرَّجُلَ عَنْ شُغْلٍ لَكَ
- وَلِشُكْرِ رَمَحَ مِنْهُ وَفَرَ (۱)
أَوْ ثَلَاثِينَ وَعِشْرِينَ سَنَةً
وَأَزَرَ أَوْ جَرَ غَيْرَ مَا نَوَاهُ
مَا سَمَى حَدًّا وَكَدًّا مَا حَصَدَ
يَا غُلَامُ أَكَلِ نَبِيٍّ مِنْ طَمَعٍ
عِلَّةٌ .. بِالْمَالِ وَاللُّبِّ ذَهَبُ ..
صَدَقَهُ حَظُّهُ بِالسَّعْدِ قَرِينُ
أَبْتَغَى الدُّكَانَ فِي شُغْلٍ أَلَمْ
هُوَ أَعْمَلُ مَا لَكَ الْجِسْمُ قَدَرُ
فَهُوَ فِي وَقْتِهِ آتٍ خَلَقَا

(۱) ای نفسک اللتی هی بمثابة العمار فرت من امر لله تعالى اربطها فی مسمار حکم الق-رآن
حتی تجد مرتبة المقید بالجبل لا توجه ولا ترسلها طرف المشتبهات لتقدر علی ضبطها کما ان العمار اذا
لم تربطه ضاع الی متى تهرب نفسک من شغل الشریعة ومن حمل الامانة -

خواه در صد سال خواهی سی و بیست
هیچکس نرود تا تخمی نکاشت
خام خوردن علت آرد در بشر
من همان خواهم چرا جویم دکان
کسب باید کرد تا تن قادر است
پامکش از کلا کان خود در پی است

(۱) بار صبر و شکر اورا برد نیست
(۲) هیچ وازر و زر غیری بر نداشت
(۳) طمع خام است آن مغور خام ای بسر
(۴) کان فلانی یافت گنجی ناگهان
(۵) کار بخت است آن و آن هم نادر است
(۶) کسب کردن گنج را مانع کی است

- (۱) كَتَبْتُ بِهَذَا أَنْتَ لَا تَعْدُو أَسِيرٌ
لَوْ تَقُولُ لَوْ فَعَلْتُ ذَا يَصِيرُ (۱)
أَوْ فَعَلْتُ ذَلِكَ كُنْتُ أَبَدٌ
قَيْدَ تَرْدِيدٍ وَشَكٍّ لَا يَحْدُ
(۲) فَالرَّسُولُ إِلَّا كَرُمٌ مِنْ قَوْلِ لَوْ
مَنْعَ قَالَ فَفِيهَا قَدْ رَأَوْا
الْإِنْفَاقَ قَوْلُهَا أَنْتَ أَحْذِرِ
.. كُنْ مُطِيعًا لِلْقَضَا وَالْقَدْرِ ..
(۳) ذَلِكَ مَنْ نَافَقَ فِي قَوْلِهِ لَوْ
غَاوِيًّا مَاتَ كَمِثْلِ مَنْ غَوَى
وَهُوَ مِنْ قَوْلِهِ لَوْ مَا أَخَذَا
لِإِسْوَى الْحَسْرَةِ .. كَلَّا نَبْدَا ..

تمثيل لحقیقه الکلام واطلاع علی کشفه (۲)

- (۴) إِذْ غَرِيبٌ عَجَلًا يَوْمًا طَلَبُ
بَيْتًا الْخِلَّ لَهُ فِيهِ ذَهَبُ

(۱) ورد فی صحیح مسلم و فی المصابیح و المشارق عن أبی هریرة عن النبی (ص) انه قال المؤمن القوى أحب الی الله من المؤمن الضعیف و فی کل خبرا حرص علی ما ینفعک و استعن بالله و لا تمجز و ان أصابک شئ فلاتقل لوانی فعلت کذا کان کذا و کذا و لکن قل یقدر الله ما شاء فعل فان لو تفتح عمل الشیطان و قال علیه السلام - یا کم و کلمة لو فانها من کلام المنافقین - (۲) و هو مشتمل علی ان قول لو لا نفع لها و ان الاختیار و المشیئة لله تعالی لقوله و ما تشاؤون الا أن یشاء الله -

- (۱) تا نکردی تو گرفتار اگر که اگر این کردمی یا آن دگر
(۲) کز اگر گفتن رسول با وفاق منع کرد و گفت هست این از نفاق
(۳) کان منافق در اگر گفتن بمرد و از اگر گفتن بجز حسرت نمرد

تمثيل بر حقیقت سخن و اطلاع بر کشف آن

- (۴) يك غریبی خانه مبعجست از شتاب دوستی بردش سر خانه خراب

- (۱) نَحْوَ بَيْتِ خَرِبٍ قَالَ قَلَوُ
كَانَ عِنْدِي مَسْكَنٌ فِيهِ لَكَ
(۲) يَجِدُونَ الرَّاحَةَ لَوْ فِي الْوَسْطِ
(۳) فَلَهُ قَالَ نَعَمْ كَانَ الْجَمِيلُ
لَكِنْ أَدِرْ أَحَدٌ لَا يَقْدِرُ
(۴) كُلُّ أَهْلِ الْعَالَمِ هَذَا السُّرُورُ
وَهُمْ مِنْ ذَوِقِ تَزْوِيرٍ مُدَامٍ
(۵) كُلُّ مَنْ شَابَ وَمَنْ نَبَأَ ظَهَرَ
لِلْعَوَامِ مَا دَرَى زَيْفَ الذَّهَبِ
هُمْ بِالْحَالِ لَهُ سَقْفًا بَنَوْا
وَبِهِ الرَّاحَةُ أَيْضًا أَهْلُكَ
حُجْرَةً أُخْرَى لَهُ فِي ذَا النَّمَطِ
عِنْدَ مَنْ كَانَ الْأَلْفُ وَالْخَلِيلُ
يَجِئُ فِي لَوْ لَهَا يَنْتَظِرُ
طَلَبُوا... وَالصَّفْوَ خَلَوْا وَالْحُضُورُ..
وَقَعُوا فِي النَّارِ مَا نَالُوا الْمُرَامَ (۱)
ذَهَبًا رَامَ وَلَكِنَّ النَّظَرَ (۲)
لَا وَلَا النَّقْدَ .. لَهُ اللَّبُّ ذَهَبٌ..

(۱) المراد من التزوير الدنيا - (۲) ای ان العوام کالهوم عیون عقولهم لاتمیز الذهب الخالص من الزغل الزیوف لان متاع الدنيا ذهب زغل لا یسلک فی سوق الاخرة ولا ینفع صاحبه والاعمال الصالحات فی سوق الاخرة فی مثابة الذهب الخالص ولكن بصيرة العوام لاتقدر علی الفرق والتییز -

- (۱) گفت او این را اگر سقفی بدی
(۲) هم عیال تو بیاسودی اگر
(۳) گفت آری پهلوی یاران خوش است
(۴) این همه عالم طلبکار خوش اند
(۵) طالب تزویر گشته پیر و خام
پهلوی من مر ترا مسکن شدی
در میانه داشتی حجره دگر
لیک ای جان در اگر نتوان نشست
وز خوش تزویر اندر آتش اند (۱)
لیک قلب از زر نداند چشم عام

- (۱) فَوْقَ قَلْبٍ لَمَعَ نَقْدُ الذَّهَبِ
فَبَدَى كَالنَّقْدِ بِاللُّبِّ ذَهَبٌ
ذَاكَ مِنْ دُونِ مَحَكِّ أَنْظِرِ
لَكَ إِنْ كَانَ مَحَكُّ إِخْتَرِ
- (۲) نَحْوَ ذِي عِلْمٍ لَكَ الرُّوحَ أَرَهِنْ
(۳) وَسَطَ الرُّوحِ لَكَ حَقَّ الْمَحَكِّ
وَالطَّرِيقَ لَسْتَ تَدْرِي لِلْأَمَامِ
(۴) كَانَ صَوْتُ الْغُولِ صَوْتٌ مِّنْ عُرْفِ
إِنَّهُ نَحْوَ الْفَنَاءِ يَسْحَبُ
- فَبَدَى كَالنَّقْدِ بِاللُّبِّ ذَهَبٌ
ذَهَباً فِي ظَنِّكَ لَا تَخْتَرِ (۱)
وَإِذَا مَا لَمْ يَكُنْ فَلْتَعَذِرْ
عِنْدَهُ .. وَالنَّقْدُ لَا زَيْفَ أَقْتَنِي (۲)
وَإِذَا مَا لَمْ يَكُنْ ذَلِكَ لَكَ
وَحَدَّكَ لَا تَأْتِ ضَيَّعَتَ الْمَرَامِ
بِالْوُدَادِ وَدَهُ فِي ذَا وَصِفِ
زَيْفًا النَّقْدَ الرُّوْاحَ يَقْلِبُ (۲)

(۱) ای ان متاع الدنيا اذا تزین بالنجایات الالهية وكانت التجلیات علیه كالطلاء ایاك ان تقبله بمجرد الظن والوهم بل اضربه علی المحك وهو العلم والمعرفة وزنه بمیزان الشریعة بالتفحص التام فان كان فیک رباء فهو مرء وان كان خالصاً من البیوپ فهو خالص وان لم تقدر علی الفرق والتیمز فحضرة مولانا یقول (گر محك داری گزین کن ورنه رو) - (۲) ای ات واقم عند العالم المارف زماناً کثیراً لتشتري محكاً وتفترق خالصك من زغلك - (۳) ای ان صوت الغول يشبه صوت العارف والاصحاب اللذین یسحبون الانسان الی طرف الهلاك - قال صاحب القاموس غاله اهلكه كاغقاله واخذه من حیث لم یدر والغول الحداع والمكر وبعد المفازة والمشقة الی أن قال وبالضم الهلكة والداھية والسعلاة الجمع اغوال وغيلان والحیة وساحرة الجن و/المنية وموضع شیطانات يأكل الناس او دابة رأته العرب وعرفتھا وقتلھا تأبط شراً ومن یتلون الوائنا من السحرة والجن او كل ما زاد به الغل -

- (۱) پرتوی بر قلب زر خالص ببین
(۲) گر محك داری گزین کن ورنه رو
(۳) یا محك باید میان جان خویش
(۴) بانگ غولان هست بانگ آشنا
- بی محك زر را مكن از ظن گزین
نزد دانا خوشتن را كن گرو
ور ندانی ره مرو تنها ز پیش
آشنائی میکشد سوی فنا (۱)

(۱) مراد از بانگ غولان وسوسه های شیطانیه و نفسانیه است چنانکه مولانا قدس سره خود فرمودند و مراد از فنا هلاك است نه فنای مصطلح ص ۶۰ ج ۳ شرح بحر العلوم -

- (۱) صَوَّتَ يَا رَكْبَ إِصْحَوْهَا إِلَيَّ
فَالطَّرِيقُ ذَا وَ ذَا لَا يُعِي عَلَيَّ (۱)
- (۲) إِسْمَ كُلِّ فَرْدٍ الْغُولِ ذَكَرَ
كَيْ بِهَذَا السَّيِّدَ مِنْهُمْ يَضِلُّ
(۳) وَ هُنَاكَ إِذَا تَبَى فِيهِ الْأَسَدُ
عُمُرُهُ ضَاعَ الطَّرِيقُ بَعْدًا
- (۴) كَيْفَ صَوَّتَ الْغُولُ كَانَ قُلْ لَنَا
أَطْلُبْ مَا لَا وَجَاهًا أَطْلُبْ
- (۵) هَذِهِ الْأَصْوَاتُ مِنْ دَاخِلِكَا
تُكْشِفُ الْأَسْرَارَ مِنْهُ تَقَرَّبُ
- يَا فُلَانُ مِنْهُمْ .. فِيمَا اشْتَهَرُ ..
وَّ يَخْلِي الْحَرَّ فِي قَيْدٍ وَ غِلٍّ ..
نَظَرَ وَالذِّئْبَ لِلْأَكْلِ اسْتَعَدَّ
يَوْمُهُ أَمْسًا غَدَى وَ اضْطَهَّدَا
آخِرَ الْأَمْرِ وَ مَا قَالَ بِنَا
مَاءَ وَجْهِ عَنْ سِوَاهَا ارْغَبْ
إِمْنَعْ إِحْذَرْ مَا بِهَا حَتَّى لَكَ
.. تَنْظُرْ مَا كَانَ عَنْكَ يَحْجُبُ ..

(۱) نسخه ثانیه - وذالای لدی .

- (۱) بانگ می‌دارد که هان ای کاروان
(۲) نام هر يك می برد غولان فلان
(۳) چون رسد آنجا ببیند گرگ و شیر
(۴) چون بود آن بانگ غول آخربگو
(۵) از درون خویش این آواز ها
- سوی من آئید تک راه و نشان
تا کند آن خواجه را از آفلان
عمر ضایع راه دور و روز دیر
مال خواهم جاه خواهم و آب رو
منع کن تا کشف گردد راز ها

- (۱) اَذْكُرِ الْحَقَّ تَعَالَى وَ احْرِقْ
صَوْتَ اَغْوَالٍ لَهَا اَلِسْتَرَاخِرِقْ (۱)
- اَصْحَ عَنْ ذَا النِّسْرِ عَيْنَ النَّرْجِسِ
خَطٌ .. يَبْنِي شَفَةَ لَا تَبِيسُ..
- (۲) صَادِقَ الصُّبْحِ مِنَ الْكَاذِبِ مِزْ
وَاَدْرِ لَوْنِ الْخَمْرِ مِنْ لَوْنِ الْقَدَحِ
وَعَنِ الظُّلْمَةِ بِالنُّورِ احْتَزِرْ..
- (۳) كَيْ لَكَ بِالْمَكِثِ وَالصَّبْرِ الرَّزِينِ
.. اَيْضًا الْحُزْنَ تَوَقَّ بِالْفَرَحِ ..
- تَظْهَرُ عَيْنٌ هِيَ عَيْنُ التَّقِينِ (۲)
سَبْعَةَ اَلْوَانِ لِلْغَيْبِ تَرَى

(۱) للحديث اذا تغيلت الغيلان فبادروا بالاذان والمراد من الكر كس المترجم له بالنسر النفس الامارة و من چشم نرجس المترجم له بعين الفرجس بصر البصيرة اى غرض عين بصر بصير تك عن النفس الامارة او عن الدنيا و ما فيها من النفس والهوى (۲) اى حتى تحصل على عين خارجة عن الاعين اللتى تشاهد سبعة الوان الكثرات اولها سبع طبقات كما هو معلوم عند ارباب الكحالة بسبب مفارقتك اللون و الرائحة بالصبر والتوقف او تقول حتى تكون من الاعين اللتى تشاهد سبعة الوان عالم الغيب بسبب الصبر و التوقف عين ظاهرة كما تظهر فى النوم عين مربوطة عن نقوش هذه الالوان تشاهد الواناً وصوراً اخر كذا العين الظاهرة فى حالة اليقظة تكون مربوطة عن رؤية السوى وتظهر عين باطنة ترى صوراً غيبية و الى هذا اشار بقوله (رنگها بينى بجز اين رنگها)

- (۱) ذکر حق کن بانگ غولان را بسوز
چشم نرگس را از این کر کس بدوز
- (۲) صبح صادق را ز کاذب و اشخاص
رنگ می را باز دان از رنگ کاس
- (۳) تا بود کز دیدگان هفت رنگ
دیده ای پیدا کند صبر و درنگ (۱)

(۱) دیدگان اسم جمع دیده بمعنی چشم و نیز اسم جمع دیده که اسم مفعول دیدن است نیز استعمال شده و بنا بر معنی اول شید بواسطه هر دو چشم که هفت طبقه دارند صبر و درنگ تو در عمل چنین دیده پیدا کند که جمله اشیاء را مشاهده نماید و بنا بر معنی دوم شاید بواسطه دیدن این همه اشیاء هفت رنگ و بسیاری انواع و اقسام که دارد صبر و درنگ تو نیز نمایان گردد و میتوان گفت که مراد از هفت رنگ دنیا است برای اینکه هفت اقلیم است و نیز مراد از هفت رنگ بسیاری و کثرت است چنانچه عدد هفت و هفتاد در زبان فارسی و عربی زیاد بکار آورده اند .

- (۱) غَيْرَ ذِي الْأَلْوَانِ أَلْوَانًا آخَرَ
تَنْظُرُ الْحَسَنُ لَهَا اللَّبَّ بِهِوَ
بَدَلَ الْأَحْجَارِ أَعْلَاقًا غَلَتْ
.. تَنْظُرُ الْأَعْلَاقَ بِاللُّطْفِ عَلَتْ ..
- (۲) مَا هُوَ الْجَوْهَرُ بَحْرِيًّا تَصِيرُ
تَقْدُو شَمْسَ فَلَكِ دَوْرًا تَسِيرُ
- (۳) قَدْ تَخَفَى الْعَامِلُ فِي الْمَعْمَلِ
فَعِيَانًا لَهُ أَنْتَ تَنْظُرُ
أَنْتَ رَحْ لِلْمَعْمَلِ فِي عَجَلِ (۱)
.. وَ لَكَ الْمَخْفِيُّ مِنْهُ يَظْهَرُ ..
- (۴) فَعَلَى الْعَامِلِ ذَا لَمَّا الْعَمَلِ
فَلَهُ لَا تَقْدَرُ .. خَتَى الْأَجَلِ ..
نَسَجَ السِّتْرَ لَهُ غَطَّى الْمَحَلَّ (۲)
تَنْظُرُ فِي خَارِجِ ذَاكَ الْمَحَلِّ

(۱) ای فان قلت کیف طریق الوصول لما قلته فی البيت السابق فيقول لك بملاقات المرشد و العمل و الرياضة فان قلت و کیف اجد المرشد فيقول سلطان الاولياء (کارکن در کارگه باشد نهان الخ) ای اختفی و بقی شاغل الشغل و الصنعة و هو المرشد او الحضرة الالهية فی محل الشغل و الصنعة اذهب انت لمحل الشغل تره ههناک عیاناً (۲) ای مادام انک لم تشغل بالشغل و العمل ولم تحصل الجنسية و المناسبة لا تراه فان الجنسية علة الانضمام او تقول لما ضربت الافعال علی الفاعل المطلق الحقيقي حجاباً ای صارت الافعال الظاهرة علی ابصار الناس حجاباً و تعطلوا عن مشاهدة الفاعل الحقيقي لا تقدر ان تراه خارج ذلك الشغل فی مکان معین محسوساً بل انظر الیه فی شغل الباطن بنظر القلب حتی تراه و تعلم ان جميع الشغل و العمل فعله .

- (۱) رنگها بینی بجز این رنگها
گوهران بینی بجای سنکها
- (۲) گوهری چه بلکه دریائی شوی
آفتابی چرخ پیمائی شوی
- (۳) کارکن در کارگه باشد نهان
تو برو در کارگه بینش عیان (۱)
- (۴) کار چون بر کارکن پرده کشید
خارج آن کار نتوانیش دید (۲)

(۱) (کارکن در کارگه باشد نهان) یعنی اینکه خداوند متعال در مرتبه عالم که تعینات است موجود است پس میبایستی تعینات فنا گردد تا او را یافت و در بیت بعد میفرماید دیدن حق خارج از این مصنوعات امکان پذیر نیست (۲) در بعضی نسخ این بیت چنین ذکر شده است :
کار چون بر کارکن پرده تنید
کارکت بر کارگه باشد پدید

- (۱) إِذْ مَحَلُّ الْعَامِلِ الْمُعْمَلُ كَانَ
فَعِنَ الْعَامِلِ بِالذَّاتِ غِفْلَ
(۲) فَإِذَا فِي الْمُعْمَلِ بَعْنَى الْعَدَمِ
كَمَا تَرَى الصَّانِعَ وَالصَّنْعَ مَعًا
(۳) حَيْثُ أَنَّ الْمُعْمَلَ صَارَ مَحَلًّا
فَإِذَا خَارِجُ ذَاكَ الْمُعْمَلِ
(۴) إِنَّ فِرْعَوْنَ الْعَنُودَ وَجْهًا
فَبِلَا شَكٍّ هُوَ عَنْ مَعْمَلِهِ
- مَنْ عَنِ الْمُعْمَلِ لِلْخَارِجِ بَانَ (۱)
وَلَهُ مَا نَظَرَ.. مَا أَنَّ عَمِلَ..
أَدْخَلَ أَفْنِ ذَاتَكَ كَيْفًا وَكَمْ (۲)
..فِي مَحَلِّ وَاحِدٍ قَدْ جُمِعَا..
رُؤْيَا مِنْ نَوْرٍ.. الْأَسْمَى الْأَجَلِ.. (۳)
الْخَفَا وَالسِّتْرُ.. عَيْنُ الزَّلِيلِ..
لِلْوُجُودِ الْوَجْهَ عَنْهُ مَا أَنْتَهَى
كَانَ أَعْمَى الْعَيْنِ.. غِرًّا وَبَلَهْ.. (۴)

(۱) كانه يقول الاعيان الثابتة هي محل وجود العامل و هو الفاعل الحقيقي و الذي هو خارج عن مرتبة العامل غافل عن العامل يعنى الذى هو بعيد و خارج عن هذه المرتبة غافل عن العامل ثم شرع فى بيان المقصود (من كارگر) و هو المعمل فقال (پس در آ در كارگه يعنى عدم) (۲) اى كما تعلم الله تعالى بالاشياء تعلم الاشياء بالله و لا يكون لك هذا العلم و المشاهدة الا بالرياضة و الصدق و الخلاص من الاخلاق الذميمة و الوصول الى مرتبة عدم و الفناء فى الله . (۳) اى ان مشاهدة الصانع خارج عدم و الفناء لا نكون لان المصنوعات فى طرف العبد حجاب للصانع فاذا لم يرفع العبد حجاب المصنوعات من البين لا ترى عين قلبه الصانع عياناً و لا يتيسر للعبد عدم و الفناء الابتديل الاخلاق الذميمة بالحميدة فان فرعون المائل الى الوجود المجازى الغافل عن الاعيان الثابتة اعى البصيرة كيف عارض سيدنا موسى (ع) كما قال (رو بهشتى داشت فرعون عنور)

- (۱) كارگه چون جای باش عاملست
(۲) پس در آ در كارگه يعنى عدم
(۳) كارگه چون جای روشن دیدگی است
(۴) رو بهشتى داشت فرعون عنود
- آنکه بیرون است از وی غافل است
تا ببینی صنع و صانع را بهم
پس برون كارگه بوشیدگی است
لاجرم از كار گاهش کور بود

- (۱) فَبَإِذَا شَكَ لَتَبْدِيلَ الْقَدَرِ
يَرْجِعُ عَنْ بَابِهِ فِي وَفْقِ مَا
- (۲) فَالْقَضَاءُ نَفْسُهُ فَوْقَ سُبُلِهِ
كُلُّ إِنِّ ضِحَاكَ بِالْخَفِيَةِ
- (۳) مِائَةَ آلَافِ طِفْلٍ لَا لِدُنْبٍ
بَدَدَ .. حَتَّى لَتَقْدِيرِ الْإِلَهِ
- (۴) ذَا لَإِنَّ مُوسَى النَّبِيَّ لَا يَبِينُ
مِائَةَ آلَافِ ظُلْمٍ فِي الدُّنَا
- (۵) ذِي الدِّمَا أَهْرَقَ كَلًّا وَوَلِدَ
(۶) لَوْ رَأَى مَعْمَلٍ فَرِدَ لَا يَزَالُ
يَدُهُ وَالرَّجُلُ جَفَّتْ وَالْحِيلُ
- طَلَبَ حَتَّى الْقَضَاءُ مَا قَدَرَ
رَامَهُ يَجْعَلُ أَسْبَابَ السَّمَاءِ
ذَلِكَ الْمُحْتَمَالِ رَهْنُ الْغَفْلَةِ
وَلَهُ أَوْمَى يَقْصِدُ السُّخْرَةَ
قَتَلَ .. آبَائَهَا نَفِيًّا وَضَرْبًا
وَلِحُكْمٍ يَمْنَعُ يُجْرِي مِنْهُ
لَا .. وَلَا يُبْدِي لَهُ شَرْعًا وَدِينَ ..
وَدَمٍ أَهْرَقَ أَوْلَاهَا الْفَنَاءُ
لَهُ مُوسَى وَهُوَ لِلْقَهْرِ أُعِدَّ
وَوَدَرِي فِيهِ التَّعَالَى وَالْجَلَالُ ..
لَهُ أَعْيَتْ .. رَجَعَ عَمَّا سَأَلَ ..

تا قضا را باز گرداند ز در
زیر لب میکرد هر دم ریشخند
تا بگردد حکم و تدبیر اله
کرد بر گردون هزاران ظلم و خون
و از برای قهر او آماده شد
دست و پایش خشک گشتی ز احتیال

(۱) لا جرم میخواست تبدیل قدر
(۲) خود قضا بر سبقت آن حیلہ مند
(۳) صد هزاران طفل کشت او بیگناه
(۴) تا که موسی* نبی ناید برون
(۵) اینهمه خون کرد و موسی زاده شد
(۶) گر بدیدی کارگاه لا یزال

- (۱) دَاخِلَ بَيْتِهِ مُوسَى بِالْمَعَاظِ
وَ لَدَى الْخَارِجِ دَوْمًا عَبَثًا
- (۲) مِثْلَ ذِي النَّفْسِ الَّذِي مِنْهُ الْبَدَنُ
وَ عَلَى الْغَيْرِ مِنَ النَّاسِ حَقْدٌ
- (۳) ذَا عَدُوٍّ لِي وَ ذَا كَانَ الْحُسُودُ
وَ لَهُ الْخَصْمُ الْأَلَدُ وَ الْحُسُودُ
- (۴) مِثْلَ فِرْعَوْنَ هُوَ وَ الْبَدَنُ
وَ هُوَ فِي الْخَارِجِ سَرْعَانَ رَكْضُ
- (۵) فَبَيَّيْتُ الْبَدَنَ النَّفْسُ غَدَتْ
وَ عَلَى الْغَيْرِ الْيَدَيْنِ حَنْقًا
- وَ الْأَمِينِ الْعُمَرُ مِنْهُ لَنْ يَخَافُ
يَقْتُلُ الْأَطْفَالَ .. فِيمَا أَكْثَرْنَا ..
- يُعْلِفُ يُعْطِيهِ لَحْمًا وَ سَمَنَ
بِهِمْ كَمْ ظَنُّ سُوءًا وَ حَسَدُ
- وَ الْخَصِيمَ ذَا الرَّقِيبِ وَ الْعَنُودُ
نَفْسُهُ ذَا الْجِسْمِ كَانَ وَ الْوُجُودُ
- لَهُ مُوسَى .. وَ بِهِ مُمْتَحَنٌ ..
- أَيْنَ لَا أَيْنَ الْعَدُوُّ ذُو الْغَرَضِ (۱)
- فِي دَلَالٍ وَ يَتَرَفِّيه بَدَتْ
عَضَّ فِي حَقْدِهِ .. شَبَّ حُرْقًا ..

(۱) نسخهٔ ثانیه - این لا این عدوی ذو الغرض -

وز برون میکشت طفلان از گراف
بر دگر کس ظن حقدی می برد
خود حسود و دشمن او آن تن است
او به بیرون میدود گه کو عدو
بر دگر کس دست میخاید بکین

(۱) اندرون خانه اش موسی معاف
(۲) همچو صاحب نفس کو تن پرورد
(۳) کاین عدو و آن حسود و دشمن است
(۴) او چو موسی و تنش فرعون او
(۵) نفس اندر خانهٔ تن نازنین

فی بیان ملامة الخلق لواحد من الناس بسبب قتل امه (۱)

- (۱) ذَالِكَ الْوَاحِدُ بِالضَّرْبِ الْكَثِيرِ
لَمِيدٍ وَ الْخَنْجَرِ الْمَاضِي الْخَطِيرِ
أُمُّهُ حَقْدًا وَ بُغْضًا قَتَلَا
.. سَاءَ كُلُّ الْخَلْقِ مَا قَدْ فَعَلَا..
- (۲) ذَالِكَ الْوَاحِدُ مِنْ قُبْحٍ لَكَا
مَا ذَكَرْتَ أَنْتَ حَقَّ الْأَمِّ لَكَ
قَالَ فِي الْأَصْلِ وَ مِنْ خُبِّثِ بِكَ
.. لَا وَلَنْ تَرَعِيَ لَهَا مَا شَمَلَكَ..
- (۳) يَا قَبِيحَ الْوَجْهِ إِصْحَ لِمَ لَهَا
قَدْ قَتَلْتَ وَيَكْ لَمْ تَعْبَأْ بِهَا
أَفَلَا قُلْتَ هِيَ مَا فَعَلَتْ
بِكَ حَتَّى بِالْجَزَاءِ قَتَلْتَ
- (۴) قَالَ فِعْلًا فَعَلْتَ عَارًا لَهَا
كَانَ وَهُوَ دَائِمًا يُزِرِّي بِهَا
فَقَتَلْتَ أُمِّي كَانَ التُّرَابُ
فَوْقَهَا السَّتَارَ لِلْعَارِ الْحِجَابُ
- (۵) قَالَ يَا مُحْتَشِمَ ذَلِكَ مَنْ
تَعْلَمُ اقْتُلْ فَهُوَ قَدْرًا وَهَنْ
قَالَ فِي كُلِّ صَبَاحٍ لَزِمَا
رَجُلَا اقْتُلْ أَهْرَبُ دَمَا

(۱) و اراد بالام النفس الامارة كما ستعلم -

علامت کردن مردمان شخصی را که مادر را به نهمت بکشت

- (۱) آن یکی از خشم مادر را بکشت
هم بزخم خنجر و هم زخم مشت
(۲) آن یکی گفتش که از بد گوهری
یاد ناوردی تو حق مادری
(۳) می چرا کشتی و را ای زشت رو
می نگوئی کو چه کرد آخر بتو
(۴) گفت کاری کرد کان عار وی است
کشمش کان خاک ستار وی است
(۵) گفت آن کس را بکش ای محتشم
گفت پس هر روز مردی را کشم

(۱) قَتَلْتُ أُمِّي نِلْتُ الْخَلَاصَ

حَلَقَهَا أَقْطَعُ مِنْ حَلِقِ الْوَرَى

(۲) نَفْسَكَ لَا غَيْرَهَا الْأُمُّ الَّتِي

مِنْ لَهَا قَدْ عَمَّ فِي السِّتِ الْجِهَاتِ

(۳) أَصَحِّ وَأَقْتُلُهَا لِأَجْلِ تِلْكَ مَنْ

فَعَزِيزًا تَقْصِدُ كُلَّ نَفْسٍ

(۴) ذِي الدُّنَا الرَّاغِبَةُ مِنْكَ غَدَتُ

وَلَهَا أَنْتَ مَعَ الْحَقِّ الْقَدِيرِ

(۵) نَفْسَكَ لَمَّا قَتَلْتَ فَالْخَلَاصَ

إِذْ عَدَوًّا لَكَ سِرًّا وَجِهَارًا

مِنْ دَمِ الْخَلْقِ وَمِنْ حَكْمِ الْقَصَاصِ

أَحْسَنَ خَيْرٍ لِي مَاذَا جَرَى

قَبِحَتْ خَاصِيَّةٌ بِالْمَرَّةِ

الْفَسَادُ وَلَهَا حَقُّ الْمَمَاتِ (۱)

دَنَيْتُ طَبْعًا وَ قَلْتُ بِالْثَمَنِ

.. تَتْرُكُ النُّورَ تَصِيرُ لِلْغَلَسِ ..

خُسْنَةُ ضَيْقَةِ الْعَجْمِ بَدَتْ

وَمَعَ خَلْقِهِ فِي حَرْبٍ كَثِيرٍ

لِاعْتِدَارٍ.. نِلْتُ لَمْ تَخَشِ الْقَصَاصَ ..

لَنْ تَرَى مِنْ أَحَدٍ فِي ذِي الدِّيَارِ

(۱) نسخه نایه - اذله با حق الممات ..

(۱) کشتم او را رستم از خونهای خلق

(۲) نفس تست آن مادر بد خاصیت

(۳) هین بکش او را که بهر آن دنی

(۴) از وی این دنیای خوش برتست تنگ

(۵) نفس کشتی باز رستی ز اعتذار

نای او برم به است از نای خلق

که فساد اوست در هر ناحیت

هر دمی قصد عزیزی می کنی

از پی او با حق و با خلق جنگ

کس ترا دشمن نماند در دیار

فی بیان جواب شبهه و اشکال المنکرین

- (۱) فَعَلَى الْقَوْلِ لَنَا بِالْأَنْبِيَا
أَحَدٌ لَوْ أَشْكَلَ وَالْأُولِيَا
(۲) فَالْنَّبِيُّونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ
رَغْبَةُ مَاتَتْ صَفَى خُلُقَهُمْ
فَلِمَ الْأَعْدَاءُ كَانَتْ لَهُمْ
وَلِمَ الْحَسَادُ تُزْرِى بِهِمْ
(۳) طَالِبَ الْحَقِّ لَكَ السَّمْعَ ضَعِ
وَجَوَابَ الشُّبْهَةِ هَذِي أَسْمَعِ
(۴) فَأُولَاءِ الْمُنْكَرُونَ الْجَاهِدُونَ
خُصْمَاءُ نَفْسِهِمْ وَالْجَارِحُونَ
بِالْيَدِ أَنْفُسَهُمْ حَبَوَا الْأَذَى
لَهُمْ انْظُرْ حَالَهُمْ كَانُوا كَذَا
(۵) فَالْعَدُوُّ ذَاكَ مَنْ كَانَ الْبَوَارُ
رَامَ لِلرُّوحِ لَهَا جَرَّ الدَّمَارُ
وَالْعَدُوُّ لَيْسَ مَنْ كَانَ احْتَضَرُ
هُوَ رُوحاً لِمُعَادِيهِ افْتَقَرُ
(۶) لَمْ يَكِ الْخَفَاشُ مَادَفَ وَطَارُ
بَعْدُو الشَّمْسِ سِرّاً وَجِهَارُ
بَلْ عَدُوُّ رُوحِهِ بِالْأَحْتِجَابِ
..عَفْواً اخْتَارَ أَذَاهَا وَالْعَذَابِ..

جواب شبهه و اشکال منکران

- (۱) گر شکل آرد کسی بر گفت ما
از برای انبیا و اولیا
(۲) کانیا را نه کنفس کشته بود
پس چراشان دشمنان بود و حسود
(۳) گوش نه تو ای طلبکار صواب
بشنو این اشکال و شبهت را جواب
(۴) دشمن خود بوده اند آن منکران
زخم بر خود میزنند ایشان چنان
(۵) دشمن آن باشد که قصد جان کند
دشمن آن نبود که خود جان میکند
(۶) نیست خفا شك عدو آفتاب
او عدو خویش آمد ز احتجاب

- (۱) لَمَعَانُ الشَّمْسِ رَغَمًا وَ الصِّيَاءُ
وَ الْآذَى مِنْهُ وَ إِنْ زَادَ فَلَمْ
(۲) مَنَعُوا أَنْفُسَهُمْ مَنْ كَفَرُوا
مِنْ شُعَاعِ جَوْهَرِ لِلْأَنْبِيَاءِ
(۳) وَ مَتَى الْخَلْقُ لِعَيْنٍ مَنْ غَدَتْ
صَيَّرَتْ أَعْيُنَهَا الْخَلْقُ حَنَقَ
(۴) كَغَلَامٍ هِنْدَوِيٍّ حَنَقًا
وَ لِحَرْبِ السَّيِّدِ عَفْوًا قَتَلَ
(۵) خَرَّ مِنْ سَطْحِ إِبْمَيْتٍ وَ وَقَعَ
كُنِيَ بِذَا لِلسَّيِّدِ مِنْهُ الضَّرَرُ
- لَهُ قَتَالٌ وَ لَكِنَّ الْعَنَاءُ
تَحْمِيلُ الشَّمْسِ لَهُ مَا أَنْ أَلَمْ
جُمْلَةً بِالطَّوْعِ هُمْ كَمْ نَفَرُوا
أَصْلَهُ وَحْدَةُ شَمْسِ الْكِبْرِيَاءِ
فَرْدًا الْبَسْتَرُ تَكُونُ لَوْ بَدَتْ (۱)
حَوْلًا أَوْعَمِيًّا وَ ضَلَّتْ مِنْ فَرَقِ
أَضْمَرَ فِي الْقَلْبِ أَخْفَى حَرَقًا
نَفْسَهُ .. بَاءَ يُوْزِرُ وَ فَشَلَّ..
مِنْهُ مَنَكُوسًا وَ مَاتَ مِنْ جَزَعِ
يَأْتِ مِنْ ذَا الْمَوْتِ حَبٌّ وَالْخَطَرُ..

(۱) ای خلق دنیا متی یکنون حجاب عین الفرد عظیم النظیر ای الخلق لا یقدرون علی حجاب و منع اعین الانبیاء (ع) و لا یقدرون علی ایصال الضرر الیهیم ابدًا و لكن جعلوا اعین انفسهم عیاء و حولًا فلم یقدروا علی رؤیة الحق و الحقیقة فحرموا من حسن هذه الخصال الرحمانیة فعلم ان الکفار اعداء لانفسهم مثلا (چون غلام هندوئی کو کین کشد) .

- (۱) تابش خورشید او را میکشد
(۲) مانع خویشند جمله کافران
(۳) کبی حجاب چشم آن فردند خلق
(۴) چون غلام هندوی کو کین کشد
(۵) سرنگون می افتد از بام سرا
- رنج او خورشید هرگز کی کشد
از شعاع جوهر پیغمبران
چشم خود را کورو کژ کردند خلق
از ستیزه خواجه خود را میکشد
تا زیانی کرده باشد خواجه را

- (۱) فَالْعَلِيلُ لَوْ هُوَ عَادَى الطَّيِّبَ
 وَالصَّبِيُّ لَوْ هُوَ عَادَى الْأَدِيبَ
 (۲) هُمْ فِي الْوَاقِعِ كَانُوا لِطَرِيقٍ
 وَطَرِيقَ رُوحِهِمْ مَعَ عَقْلِهِمْ
 (۳) لَوْ مِنَ الشَّمْسِ اللَّتَى تُجَلِّي الْفَلَقَ
 لَوْ مِنَ الْمَاءِ الَّذِي سَالَ الذَّهَبَ
 (۴) أَنْتَ أَنْظِرْ حَسَنًا مَنْ ذَا الضَّرَرِ
 وَ مِنْ الْأَسْوَدِ بِالْعُقْبَى غَدَا
 (۵) لَوْ لَكَ الْحَقُّ دَمِيمَ الْخَلْقِ قَدْ
 إِصْحَحَ بِالْخَلْقِ وَ بِالْخَلْقِ مَعَا
- وَالصَّبِيُّ لَوْ هُوَ عَادَى الْأَدِيبَ
 رُوحِهِمْ قَدْ قَطَعُوا بَيْنَ الْفَرِيقِ
 هُمْ عَمْدًا ضَرَبُوا مِنْ جَهْلِهِمْ
 غَضَبَ الْقَصَّارِ وَ أَزُورَ حَنْقِ
 وَاللَّجِينَ السَّمَكَ أَزْدَادَ غَضَبِ
 وَجَدَ فِي فِعْلِهِ وَافِيَ الْخَطَرِ
 طَالِعًا بِالنَّحْسِ وَ الشُّومِ بَدَا^(۱)
 خَلَقَ .. وَالْحُسْنَ فِيهِ مَا أَعَدَّ..
 بِالْقَبِيحِ لَا تَكْ أَزْدَدُ وَرَعَا

(۱) نسخه ثانیة نجمة بالنحس..

- (۱) گر شود بیمار دشمن با طیب
 (۲) در حقیقت دشمن جان خودند
 (۳) گازی گر چشم گیرد زافتاب
 (۴) تو نکو بنگر کرا دارد زیان
 (۵) گر ترا حق آفریده زشت رو
- ور کند کودک عداوت با ادیب
 راه عقل و جان خود را خود زدند
 ماهی گر خشم میگیرد ز آب
 عاقبت که بود سیاه اختر از آن
 هان مشو هم زشت رو هم زشت خو

- (۱) لَوْ لَكَ بِالنَّعْلِ رَاحَ اصْطَبِيرٍ
لَوْ لَكَ فَرَعَيْنِ سَوَى الْبِضْعَةِ
(۲) لَوْ حَسُوداً كُنْتَ قُلْتَ هَا أَنَا
جَعَلْتُ فِي طَالِعِي نَقْصاً يَزِيدُ
(۳) كَانَ نَقْصَاناً وَغَيْباً ذَا الْحَسَدِ
بَلْ هُوَ مِنْ كُلِّ نَقْصٍ أَقْبَحُ
(۴) ذَالِكَ ابْلِيسُ مِنَ النِّقْصِ وَمِنْ
نَفْسِهِ فِي مِائَةِ لَقِصٍ قَدَفُ
- وَبَارِضٍ وَغَرَّةٍ لَا تَعْبِيرُ (۱)
لَا تَصِيرُهَا فُرُوعاً أَرْبَعَةً
مِنْ فُلَانٍ بِالْأَقْلِ فِي الدُّنَا
وَبِذَا ائْغَدُوا الْخَقِيرَ وَالزَّهِيدَ
نَفْسُهُ فِيكَ وَكَمْ قُبْحاً وَجَدَ
يُفْسِدُ فِي ذَاتِهِ مَا يَصْلُحُ
عَارِ نَقْصَانٍ .. وَ مِنْ طَبَعِ دِرْنِ (۲)
وَوَاهُ جَرٌّ بَوَاراً وَ تَلَفٌ

(۱) ای ان كان لك من حيث الصورة والسيرة فرعان و هما سوء الخلق و سوء الخلق
یعنی صورة قبیحه و سیره سیئه لا تکن انت باربعة فروع و هی قبح الصورة و السیره و
سوء الاعمال و سوء العقیده فتكون اقبح من کل قبیح و يمكن ان یقال ان كان الذی
تعادیه و تحسده ذهب بنعمک لا تذهب انت طرف الارض المحجرة کناية عن انه اذا قصد
ضررك لا تقصد ضرره و ان كان هو فرعین ای عدواً و حسوداً لا تضم الیه عدواتک و
حسدک فتكون اربعة فروع حسوداً و شقیباً و ناقصاً و معیوباً فتکثر قبائحک و لهذا بقول
(تو حسودی کز فلان من کمتر) (۲) نسخه ثانیه و من حقدکم

- (۱) ور برد کفشت مرو در سنگلاخ
(۲) تو حسودی کز فلان من کمتر
(۳) خود حسد نقصان و عیبی دیگر است
(۴) آن بلیس از نقص و عار کمتری
- ور دو شاخست مشو تو چار شاخ (۱)
می فزاید کمتری در اخترم
بلکه از جمله بدیها بدتر است
خوشتن افکند در صد بدتری

(۱) در شرح بحر العلوم ص ۶۳ ج ۲ چنین نقل کرده - که مراد از دو شاخ کفش
دو پاره و از چهار شاخ کفش چهار پاره است -

فَرَأَى مِنْهُ الَّذِي لَمْ يُرِدِ
 الْعُلُوَّ لِدَمٍ مِنْهُ صَعَدَ
 لِحَقِّ عَارٍ لِفَرْطِ الْحَسَدِ
 .. وَكَيَّا بِلَيْسَ لِمَا رَامَ غَوَى ..
 حَكَمَ ثُمَّ لِجَهْلِ ذَهَبَا
 مَنْ تَرَاهُ الْأَهْلَ لَا أَهْلًا يُعَدُّ
 أَبَدًا أَهْلِيَّةً أَسْمَى أَجَلُ
 .. هُوَ نُورُ الرُّوحِ بِالصَّفْوِ اقْتَرَنَ ..
 قَدَّرَ الْحَقُّ وَكَانُوا الرَّاِبِطَةُ
 وَاضْطِرَابٌ مَعَهُمُ الْأَمْنُ قَقْدُ
 مَالَهُ عَارٍ مِنْ اللَّهِ أَبَدُ
 حَاسِدًا .. لِلَّهِ سِرًّا وَعِيَانًا ..

(۱) ذَا الْعُلُوَّ طَلَبَ بِالْحَسَدِ
 آيَنَ لَا آيَنَ الْعُلُوُّ بَلْ وَجَدَ
 (۲) ذَا أَبُوجَهْلٍ لَهُ مِنْ أَحْمَدِ
 مِنْهُ قَدْ رَامَ الْعُلُوَّ فَهَوَى
 (۳) إِسْمُهُ فِي الْأَوَّلِ كَانَ أَبَا
 بِأَبِي جَهْلٍ دُعِيَ كَمْ بِالْحَسَدِ
 (۴) مَا رَأَيْتُ أَنَا فِي دُنْيَا الْعَمَلِ
 أَحْسَنَ كَلًّا مِنَ الْخُلُقِ الْحَسَنِ
 (۵) وَ لِهَذَا الْأَنْبِيَاءُ الْوَاسِطَةُ
 لِيُرَى فِي قَلْقٍ كُلِّ حَسَدِ
 (۶) حَيْثُ فِي ذَا الْعَالَمِ كُلِّ أَحَدِ
 لَنْ تَرَى فِي كُلِّ دَوْرٍ وَزَمَانِ

خود چه بالا بلکه خون بالا بود (۱)
 وز حسد خود را ببالا می فراشت
 ای بسا اهل از حسد نا اهل شد
 هیچ اهلیت به از خلق نکو
 تا پدید آید حسد ها در قلق
 حاسد حق هیچ دیاری نبود

(۱) از حسد میخواست تا بالا بود
 (۲) آن ابوجهل از محمد تنگ داشت
 (۳) بو الحکم نامش بد و بوجهل شد
 (۴) من ندیدم در جهان جستجو
 (۵) انبیا را واسطه زان بود حق
 (۶) زانکه کس را از خدا عاری نبود

- (۱) فَالَّذِي أَنْتَ تَظُنُّ مِثْلَهُ
أَنْتَ مِنْ ذَا السَّبَبِ كُنْتَ الْحَسَدُ
- (۲) وَالرَّسُولُ إِذْ لَهُ حَقُّ الْمَقَامِ
فَإِذَا مَا وَرَدَ كُلِّ أَحَدٍ
- (۳) بَعْدَهُ فِي كُلِّ دَوْرٍ قَدْ ظَهَرَ
لِلْمَعَادِ الْأَمْتَحَانِ دَائِمٌ
- (۴) كُلُّ مَنْ كَانَ لَهُ خُلُقٌ حَسَنٌ
كُلُّ مَنْ كَانَ لَهُ الْقَلْبُ أَرْجَاوُ
- دَائِمًا كُنْتَ فَعَلْتَ فِعْلَهُ
مَعَهُ تَبْدِي لَهُ تَبْغِي النُّكَدَ
- الْعَظِيمُ وَ بِهِ قَرَّ الْأَنَامُ
لِقَبُولِ الدَّعْوَةِ مِنْهُ الْحَسَدُ
- الْوَلِيُّ الْقَائِمُ السَّامِيُّ الْأَثَرُ (۱)
بِهِ مَقْرُونٌ وَ فِيهِ قَائِمٌ.
- خَلَصَ . يَحْلُو لَهُ مَرُّ الزَّمَنِ (۲)
كُسِرَ . الدَّاءُ لَهُ أَعْيَى عِلَاجٍ .

(۱) نسخه ثانیة - الولی القائم وفق الخبر (۲) نسخه ثانیة - حلو له مر الزمن

- (۱) آنکسی که مثل خود پنداشتی
(۲) چون مقرر شد بزرگی رسول
(۳) پس بهر دوری ولی قائم است
(۴) هر که را خوی نکو باشد برست
- زان سبب با او حسد برداشتی
پس حسد ناید کسی را از قبول
تا قیامت آزمایش دائم است (۱)
هر که را کو شیشه دل باشد شکست (۲)

(۱) مراد از ولی در این بیت چنانچه بسیاری از شراح نگاشته اند قطب الاقطاب است برای آگاهی از اختلاف اقوال در قطب الاقطاب و ولی قائم و مهدی (ع) و غیره بصفحه ۶۴ - ۶۵ ج ۲ شرح بحر العلوم رجوع شود (۲) شیشه دل برای شخصی گویند که دزد دلش برابر يك ذره تحمل برخلاف طبع و هوای نفس ندارد .

- (۱) فَالْإِمَامُ الْقَائِمُ الْحَيُّ الْجَلِيلُ ذَا الْوَلَيِّ .. مَنْ لَهُ عَزَّ الْمَثِيلُ (۱)
 كَانَ مِنْ نَسْلِ عَلِيٍّ أَوْ عُمَرَ ..لَهُمَا الْفَارِقُ بِالْبَيْتِ غَدَرُ (۲)
 (۲) فَهُوَ الْمَهْدِيُّ وَ الْهَادِي الْجَلِيلُ ..إِدْرِذَا يَا طَالِبَ الْخُلُقِ الْجَمِيلُ ..
 هُوَ مَخْفِيٌّ وَ أَيْضًا فِي إِمَامٍ وَ جِهَتِكَ .. قَدْ جَلَسَ مِثْلَ الْأَنَامِ ..
 (۳) هُوَ نُورٌ عَقْلُهُ جَبْرِيلُهُ ذَا الْوَلَيِّ دُونَهُ قَنْدِيلُهُ (۳)

(۱) نسخه ثانیة - فالامام القائم الحی الولی-ذلك البرهان و النص الجلی (۲) قال فی النهج لیس مراد حضرة مولانا قدس سره المهدي الموعود به بل مراده الولی القائم بامرالله فی کل دور و زمان و لهذا شرع فی وصفه بقول « او چو نور است و خرد جبریل او » (۳) ای ان عقله کجبریل للانبياء واسطة بينه و بین الحق و فی المعنی هو صاحب علم لدنی و من هذا السبب المعارضون له فی کل دور بل المنكرون له یظنون انهم یصیبون و الحال انهم یخطئون و هو ذاك الولی الموصوف انقص من القطب الذی هو قطب الاقطاب و الغوث الاکبر مثلا هذا الغوث کالمصباح یستمد من شمس الرسالة و الذی انقص بالمرتبه قنذيله ای یصل الیه فیض و النور من القطب الذی انقص منه فی المرتبة مثلا کالائمة و الابدال السبعة هم قنذیل المصباح-

- (۱) پس امام حی قائم آن ولی است خواه از نسل عمر خواه از علی است
 (۲) مهدی و هادی وی است ای نیک جو هم نهان و هم نشسته پیش رو (۱)
 (۳) او چو نور است و خرد جبریل او آن ولی کم از او قنذیل او (۲)

(۱) صفحه ۶۶ ج ۲ شرح بحر العلوم در پیرامون این بیت چنین گفته یعنی امام قائم که قطب الاقطاب است مهدی است از جانب حق - و این مطلب با آمدن مهدی موعود منافات ندارد و او نیز بهمین شأن خواهد بود (۲) مراد از نور حضرت محمد است یعنی قائم مقام او ست و عقل او عقل کل شده و همچو جبرئیل افاضه میکند .

- (۱) مَنْ عَنِ الْقَنْدِيلِ قَلَّ فَلَمَّا كَانَ مَشْكُوءَةً.. لَهَا رَاقُ التَّنَائِ.. (۱)
 فَلِهَذَا النُّورِ فِي الْمَرْتَبَةِ رَتَّبَ .. مَعْدُودَةً الْمُوَهَّبَةِ.. (۲)
 إِذْ لِنُورِ الْحَقِّ سَبْعُ مِائَةٍ سِتْرٍ إِمْتَدَّ .. كَذَا لِلظُّلْمَةِ..
 وَ سُورُ نُورِهِ كَمْ طَبَقَ غَيَّرَتْ بِالرُّتَبَةِ وَ النَّسَقِ (۳)
 كُلُّ سِتْرٍ خَلْفَهُ حَلٌّ قَرِيقُ .. وَ لَهُ فِيهِ مَقَامٌ وَ رَفِيقُ.. (۴)
 ذِي السُّتُورِ لَهُمْ صَفَاً فَصَفَ نُسِقَتْ حَتَّى الْأَمَامَ بِالشَّرَفِ

(۱) نسخه ثانیه - بها زاد السنا (۲) ای مراتب الاولیاء کم مراتب الانوار متفاوتة

و مرتبه بعضها اقرب للحق من بعض و اشرف مثلاً کالمرآت المقابلة للشمس بلا واسطه و کالمرآت المقابلة للمرآت المقابلة للشمس و کالمرآت المقابلة للمرآت المقابلة للشمس و هلم جراً فالمرآت المقابلة للشمس بلا واسطه من حيث افاضتها للمرآت الثانية اشرف و المرآت الثانية من حيث استفاضتها منها اقل و اکثف (۳) نسخه ثانیه - رتب معدوده بالنسبة ای و ان نور الحق له فی المراتب ترتیب علی موجب الحدیث الشریف ان لله سبعاً حجاب من نور و ظلمة کانه قدس روحه یقول له سبعاً حجاب من نور کما ان له سبعاً حجاب من ظلمة و حجه النورانية اعلم انها طبقات متعددة و الاولیاء متعددون و عددهم علی عدد طبقات الانوار (۴) قال فی النهج و اصول حجبهم النورانية مائة اولها التوبة و اخرها الفناء فی الله -

- (۱) وانکه زین قندیل کم مشکوة ماست نور او در مرتبه ترتیب هاست (۱)
 (۲) زانکه هفتصد پرده دارد نور حق پرده های نور دان چندین طبق
 (۳) از پس هر پرده قومی را مقام صف صغند این پرده هاشان تا امام

(۱) مشکوة در لغت درجه را گویند و در اصطلاح صوفیه چنانچه از کلمات عبدالرحمن جامی مفهوم میشود عبارتست از مقام ولایت است که بواسطه آن علوم را فرا میگردد و رؤیت سابق مقام ولایت زیر دستان قطب را بقندیل تشبیه کردند برای اینکه افاضه نور قطب نخست بر آنها افتد چنانکه نور شمع هم اول بر قندیل می افتد و مقام ولایت زیر دستان قطب را به مشکوة تشبیه نمودند برای اینکه تابیدن نور قطب بر ایشان بواسطه زیر دستان وی میشود چنانکه در مشکوة از قندیل نور شمع برای آن می تابد.

- (۱) مَنْ هُمْ فِي آخِرِ صِفٍ غَدَوْا
إِذْ يَضَعُ النُّورَ وَالضُّوءَ بَدَوْا
- (۲) عَيْنُهُمْ نُورًا لِيَصِفَ سَبَقًا
وَكَذَا صَفٍ لِيَذَا الصَّفِ سَبَقُ
- (۳) لَا يَطِيقُ نُورَ صِفٍ قَبْلَهُ
ذَلِكَ النُّورُ الَّذِي لِلْأَوَّلِ
- (۴) فِتْنَةً كَانَ لِهَذَا الْأَحْوَلِ
فَقَلِيلًا وَ قَلِيلًا ذَا الْحَوْلِ
- فَهُوَ لَمَّا جَازَ سَبْعِمِائَةً
سِتْرَ الْبَحْرِ غَدَى بِالْكَثْرَةِ (۳)
- إِذْ عَلَى عَيْنِيهِ ضَعْفٌ وَ قَلْتُ
يَنْظُرُ كَثْرًا . يَرَاهُ جَلَّةٌ .
- بِالْحَيَاةِ كَانَ وَالرُّوحَ الْعَالِيَّ
وَ أَذَى الرُّوحِ . وَ شَرَّ الْعِلَلِ . (۲)
- ذَهَبَ الْأَسْتَارُ زَالَتْ وَ الْكَمَلُ
سِتْرَ الْبَحْرِ غَدَى بِالْكَثْرَةِ (۳)

(۱) نسخه ثانیة - بل بها ما اتملقا (۲) ای و ذاك الضياء الذي هو لاهل الصف الاول و هم اصحاب التوحيد حياة ای تحصل لهم به حياة و لهذا الاحول علة روحه و فتنتها و معنتها لانه ليس له قدرة و طاقة على فييض و تجليات الولي القائم في النور الاول بل هي فتنة و هلاكة فيكون الذي في المرتبة الثانية بالنسبة الى الذي في المرتبة الاولى احول ای ضعيف البصر و ان اردت تحقيق هذا انظر الى الشيخ الاكبر و الكبريت الاحمر ترى كلمات صدرت منه لا يقدر على تأويلها و فهمها علماء كثيرة و لا مشايخ عديدة بل مطيعون فيه و كل هذا لكونهم في رتبة ادون من رتبته العلية فتكون كلماته لهم محنة و فتنة - النهج - (۳) ای ذهب الاحول قليلا قليلا بالتدريج و ارتفع الحجاب لما ذهب السبعمئة حجاب بالسلوك و صار الاحول السالك بحرأ لجمعه لجميع الانوار و امواجها و لما كانت مراتب الاولياء متفاوتة و لا يبلغ احد النهاية الا بالتدريج شرع في بيان هذا السر فقال (آتشی کاصلاح آهن یا زر است) -

- (۱) اهل صف آخرين از صف خویش چشمشان طاقت ندارد نور پیش
تاب ناید روشنائی بیشتر
- (۲) وان صف پیش از ضعیفی بصر
روشنی کو حیات اول است
- (۳) رنج جان و فتنة این احول است (۱)
چون ز هفتصد بگذرد او یم شود
- (۴) احولیها اندک اندک کم شود

(۱) مراد از احول همان صف ضعیف که در بیت پیشین ذکر نمودند و تعبیر باحول برای اینکه علم او بمرتبة توحید نرسیده است .

(۱) اِنْ نَارًا لِلْحَدِيدِ وَ الذَّهَبِ
فَمَتَى اسْفَرَجَلَا رَطْبًا نَضِرُ
(۲) كَانَ لِلتُّفَّاحِ وَ الْاِسْفَرَجِلِ
لَنْ يَكُونَا كَالْحَدِيدِ بَلْ وَجِبْ
(۳) وَ الْحَدِيدِ لُطْفَتْ تِلْكَ الشُّعْلُ
و هَجَّ الْأَفْعَى اللَّتَى ضَاهَتْ سَقَرُ
(۴) ذَا الْحَدِيدِ مَنْ هُوَ كَانَ الْفَقِيرُ
كَمْ غَدَاً لِلنَّارِ تَحْتَ الْمِطْرَقَةِ

تُصْلِحُ عَيْنُهُمَا فِيهَا ذَهَبُ
أَصْلَحَتْ حِينًا وَ تَفَّاحًا خَضِرُ (۱)
غَلَّظَ لَكِنْ خَفِيفُ الْعَمَلِ
لَهُمَا اللَّمَعُ الْخَفِيفُ لَا اللَّهَبُ
لَهُ إِذْ كَانَ جَذُوبًا بِعَجَلِ
.. تِلْكَ مَنْ فِي حَرِّهَا الْكُونُ اسْتَعَرُ.. (۲)
.. وَ الَّذِي هَانَ لَهُ الصَّعْبُ الْخَطِيرُ..
أَحْمَرُ فَرَحَانَ مِمَّنْ طَرَقَهُ

(۱) كانه يقول ليس لكل احد قابلية و لا قدرة على مشاهدة الجمال الالهى و مراتب المشاهدة متفاوتة فتحمل الانبياء اكثر من تحمل قطب الزمان و كذا الاولياء اقل من القطب (۲) فان قيل المشبه بالحديد من يكون فيقول (هست آن آهن فقير سخت کش) .

(۱) آتشی کاصلاح آهن یازر است
(۲) سیب و آبی خامه دارد خفیف
(۳) لیک آهن را لطیف آن شعله هاست
(۴) هست آن آهن فقیر سخت کش
کی صلاح آبی و سیب تراست (۱)
نی چو آهن تابشی خواهد لطیف
کو جذوب تابش آن اردها است
زیر پتک آتش است سرخ و خوش

(۱) در این بیت و ما بعد قوی استعداد را بآهن و زر و ضعیف الاستعداد را به سیب و آبی تشبیه مینمایند و مراد آنستکه تابیدن نور حق بحسب مراتب قوه و ضعف استعداد مختلف است .

- (۱) حَجَبَ النَّارَ بِدُونِ وَاسِطَةٍ قَلْبَهَا حَلَّ بِغَيْرِ رَابِطَةٍ (۱)
 (۲) فَبَلَا وَاسِطَةٍ لَا فِي حِجَابٍ مَا لَقِيَ الْمَاءَ وَابْنَاهُ الْخُطَابُ (۲)
 لَا وَلَا الظُّهْمِي مِنَ النَّارِ الْحَرِيقِ لَهُمْ أُعْيَى .. بَلَا أَهْلِ الطَّرِيقِ ..
 (۳) قِدْرًا أَوْ مِقْلَةً عُدَّ الْوَاسِطَةُ وَ لَوْلِدِ الْمَاءِ كَانَتْ رَابِطَةُ
 مِثْلَمَا لِلرَّجَلِ كَانُوا فِي الْمَسِيرِ وَضَعُوا لَفَافًا .. الْعَوْنَ يَصِيرُ .. (۳)

(۱) ای الذی افنی ذاته و انانیتہ بالمجاهدات تحت مطرقة ابتلا، ربہ و تحت نار تجلیات خالقه حاجب نار تجلی رازقه بلا واسطه داخل فی قلب نارالعشق بلا رابطه لیس هو کغیره فهو سبب وصل خالقه بریشی من النفسانیة و واصل الی مرتبة الروحانیة و اما غیره من الاولیاء (بی حجابی آب و فرزندان آب) - (۲) نسخه ثانیة - بنضح و خطاب . . ای بلا حجاب و لا واسطه. الماء و هو احد العناصر الاربعة و ما تولد منها لا یجدون من النار نضاجاً و لا ادراکاً و لا وصولاً و لا خطاباً ای لا یتفیدون من نارالعشق و المجاهدات شیئاً الا بواسطه المرشد کذا السالك الناقص لا یقدر علی مشاهدة الجمال الالهی کالمرشد الکامل فان قلت الواسطه ای مقوله هی فقول لك (واسطه دیگی بود یا تابه ای) - (۳) ای لازم لما یتولد من الماء علی موجب کل شیئی حی واسطه قدرأ و مقلاة مثلما للرجل فی الذهاب و السلوک لازم لها لفاف (یا تابه ای) فیکون اللفاف للرجل بمثابة القدر و المقلاة واسطه لما یتولد من اللفاف (یا تابه) للسلوک -

- (۱) صاحب آتش بود بی رابطه در دل آتش رود بی واسطه
 (۲) بی حجابی آب و فرزندان آب پختگی زاتش نیابند و خطاب (۱)
 (۳) واسطه دیگی بود یا تابه ای همچو پا را در روش پاتابه ای

(۱) در بیت سابق فقیر رادر قبول کردن انوار الهی بآهن تشبیه کردند و در این ابیات اولیای دیگر را در قبول انوار الهی بآب و آنچه متولد از آب مانند غله و ثمار تشبیه نمودند که تابش را بی حجاب دیگ و غیره قبول نمیکنند و خلاصه مقصود آنستکه فقیر فیض الهی را بی واسطه قبول میکند و اولیای دیگر را واسطه می باید داشته باشند مانند آب و غیره که پختگی از آتش بواسطه دیگی برای این میآید یا اینکه در مکانی گرم باشد که او را پخته سازد -

- (۱) اَوْ مَكَانٌ كَانَ فِي الْبَيْنِ سَخِينٌ
مُحْرِقًا كَثْرًا يَصِيرُ الْمَاءُ فِيهِ
(۲) فَالْفَقِيرُ مَنْ بَغَيْرِ وَاسِطَةٍ
مَعَ تِلْكَ الشُّعْلِ حَبَّ اللَّهَبِ
(۳) كَانَ قَلْبَ الْعَالَمِ هَذَا لِأَنَّ
كَانَ فِي ذَا الْقَلْبِ لَا غَيْرَ وَصَلَ
كثرةً حَتَّى الْهَوَا مِنْهُ يَقِينُ
سَخِينًا أَيْضًا لَهُ حَرًّا شَبِيهَ (۱)
لِوُجُودٍ لَهُ سَوَى رَابِطَةٍ
بَيْنَهَا لَا فِي وَسِيطٍ أَوْ سَبَبٍ
صَيْرَ الْوَاسِطَةَ الْجِسْمَ لِفَنِّ (۲)
وَالْوُجُودُ بِهِ فِي الْكَوْنِ حَصَلَ..

(۱) ای او يكون في الوسط مكان حرارة حتى يحترق الهواء من سخونة ذاك المكان و تسذهب تلك الحرارة الى الماء و تسخنه و امسا الحديد يضعونه وسط النار بلا واسطة و لا يحترق بل يتشكل بشكل النار و تحصل له نورانية كذلك لا تأخذ الواليد الثلاثة و العناصر الاربعة من غير واسطة العقول و النفوس و الافلاك من نار التجليات الالهية تربية و لا تستوى و لا تنضج و اما الفقير الفاني في الله الذي هو الحديد يتحملة المشاق ليس كذا بل انه محي الكلية ليس في عين شهوده من الاسباب و الوسائط و الالات و الوسائل شئى فهو يأخذ من الحق تعالى الغيوض الربانية و التجليات الالهية بلا واسطة - (۲) ای ان الفقير الفاني بعد التحقيق هو قلب العالم لان الوجود من واسطة هذا القلب يصل الى الفن و الشغل و الكمال و بواسطة هذا الروح الاعظم و وسيلته ينتظم الحال لانه صار مظهر آثار الصنع الالهى لان كل ما يطلبه تجده ظاهراً فيه و كل ما يطلبه و يريده قطب الزمان يظهر في العالم -

میشود سوزان و می گیرد نما

شعله ها را با وجودش رابطه

میرسد از واسطه این دل بفن

(۱) یا مکانی در میان تا آن هوا

(۲) پس فقیر آنست کوی واسطه

(۳) پس دل عالم وی است ابراکه تن

- (۱) فَإِذَا لَمْ يُوجَدْ الْقَلْبُ الْبَدَنُ
فَإِذَا لَمْ يَفْحِصِ الْقَلْبُ الْبَدَنُ
(۲) فَمَحَلُّ النُّظَرِ ذَاكَ الْحَدِيدُ
وَمَحَلُّ النُّظَرِ الْقَلْبُ الْجَلِيلُ
(۳) ثُمَّ أَيْضًا ذِي الْقُلُوبِ مَنْ غَدَّتْ
مَعَ قَلْبٍ صَاحِبِ الْقَلْبِ وَمَنْ
(۴) كَيَّ بِهَذَا الْحَسَنِ مِنَّا الْقَبِيحُ
قُلْتُ مَا كَانَ لِي عَنْ إِيْخْتِيَارِ
أَيَّ قَوْلٍ يَعْلَمُ أَمْ أَيْ فَنَ
أَيَّ فَحِصٍ يَعْلَمُ كُلَّ زَمَنٍ
لِلشُّعَاعِ وَسِوَاهُ لَا يُرِيدُ
كَانَ لَا الْجِسْمَ لَدَى الرَّبِّ الْعَلِيِّ
بِالْسَّنَا الْجَزْئِيَّةِ أَنِّي بَدْتُ
مَعْدَنًا صَارَ اعْتَبَرَهَا كَالْبَدَنِ (۱)
لَا يَعُودُ مَا مِنَ الْقَوْلِ الْمَلِيحِ (۲)
بَلْ لِقَهْرٍ كَانَ فِيَّ وَأُضْطَرَّارُ

(۱) ای اذا علمت هذا فاعلم خلفه ان قلب القطب معدن و قلب خلق العالم كالوجود و البدن جزئى فبا ايها السالك هذه القلوب الجزئية كالبدن فان قلت قلب صاحب القلب بالنسبة لهذه القلوب ما يكون فيقول لك قلبه معدن الانوار الالهية و باقى... القلوب منورة من فيض انواره العلية قال تعالى فى حديثه القدسى لا يسعنى ارضى و لا سمائى و لكن يسعنى قلب عبدى المؤمن - (۲) نسخه ثانياة - من القول الفصيح -

- (۱) دل نباشد تن چه داند گفتگو
(۲) پس نظرگاه شعاع آن آهن است
(۳) باز این دلهاى جزئى چون تن است
(۴) تا نگرود نیکوئى ما بدى
دل نجوید تن چه داند جستجو
پس نظرگاه خدا دلنى تن است
با دل صاحبلى کو معدن است
این که گفتیم هم نه بد جز بیخودى

- (۱) فَلِرَجُلٍ غَدَبَتِ الْعُوجَاءُ رَأَى
الْحِذَاءُ الْأَعْوَجُ شَكْلًا وَفَاقَ (۱)
- فَعَلَى مِطْرَقَةِ الْبَابِ تَصِيرُ
قُوَّةُ الْعَامِلِ وَالْعَانِي الْفَقِيرُ (۲)

فی بیان امتحان السلطان ذینک الغلامین اللذین اشتراهما جدیداً

- (۲) كَانَ سُلْطَانٌ غُلَامَيْنِ اشْتَرَى
بِرَخِيصٍ الثَّمَنِ ثُمَّ جَرَى
- لَهُ مَعَ فَرْدٍ مِنَ الْأَثْنَيْنِ ذَيْنِ
إِسْتِمَاعٍ وَحَدِيثِ مَرَّتَيْنِ
- (۳) وَجَدَ مِنْهُ ذَكِيًّا وَالصَّوَابَ
يَرْتَأَى فِي نُطْقِهِ حُلُوَ الْجَوَابِ
- شَفَّةَ الْمُسْكِرِ هَلْ تَلِدُ
غَيْرَ مَاءِ الْمُسْكِرِ مَا تَجِدُ
- (۴) اخْتَفَى الْإِنْسَانُ فِي طَيِّ اللِّسَانِ
لَهُ قَبْلَ الْقَوْلِ لَا فِي الطَّيِّ لِسَانِ (۳)
- فَلِابَابِ الرُّوحِ قَدْ صَارَ الْحِجَابُ
ذَا اللِّسَانِ اسْتَرَّ كَانَ لِلصَّوَابِ

(۱) نسخه ثانیه - فلرجل عوجة الشكل بروق - الحذاء الاعوج العدل يفوق (۲) کلمه (دستگه) فی الاصل ترجمتها لفظاً محل الید - و قد ترجم لها بالمعنی هنا و هی القدرة و القوة و مطرقة الباب ای الکلام الاعوج للفهم الاعوج اولی و ان قدرة الفقیر تكون علی الباب لا داخل البیت لانه لا یقدر علی الدخول فی البیت بل یسأل من الباب و عادة الناس دفعه بمقدار یرسیر کذا علیک النصیحة و لیس علیک اصلاح سرائرهم لانه لا یقدر علی اصلاحها الابارئها - و لما کان اللسان ترجمان القلب و منه ینکشف سر السالک و ما انطوى علیه اتی بالحکایة التالية - (۳) لما روى عن علی (ع) المرء مخفی تحت لسانه و فی رواية المرء مغبوء فی طی لسانه لا فی طیلسانه - ای و هذا اللسان فوق باب الروح حجاب اذا لم یرفع الحجاب لا یعلم داخل الباب و لهذا قالوا اللسان ترجمان القلب.

(۱) پای کثر را کفش کثر بهتر بود مرگدا را دستگه بر در بود

امتحان کردن پادشاه آن دو غلام را که خریده بود

- (۲) پادشاهی دو غلام ارزان خرید
با یکی زان دو سخن گفت و شنید
- (۳) یافتش زیرک دل و شیرین جواب
از اب شکر چه زاید شکر آب
- (۴) آدمی مخفی است در زیر زبان
این زبان پرده است بر درگاه جان

وَلَهُ بَانَ الْكَلَامُ وَ الْخِطَابُ
وَأَنْجَلَى الْغَامِضُ مِنْهُ عِنْدَنَا
أَهُوَ بَرٌّ بِهِ أَمْ جَوْهَرُ
جَمِيعٍ مِنْ عَقَرٍ أَوْ حَيَّةٍ
حَيَّةٍ .. تَحْرُسُ مِنْ طَالِبِهِ..
كَنْزُ تَبَرٍ مَا تَجِدُ لَنْ تَجِدَ
هَكَذَا قَالَ وَمَا الْغَيْرُ افْتَكَرَ
نَظَرَ أَمَعْنَهُ أَوْ فِكْرَةَ
كَانَ مَخْزُونًا وَ سِرًّا مُكْتَتَمًا
نَاطِقًا.. وَ الْقَوْلُ مِنْهُ كَثْرًا..
مِنْهُ .. وَ الضَّوُّ بِهِ مِنْهُ يَصِيرُ..
ظَهَرَ الْفَارِقُ .. وَ اللَّبْسُ فَقَدْ..

(۱) وَ إِذَا مَا الرِّيحُ قَدْ لَفَّ الْحِجَابُ
سِرِّ صَحْنِ الْبَيْتِ قَدْ بَانَ لَنَا
(۲) أَنْ بِهَذَا الْبَيْتِ مَا يُدْخِرُ
كَنْزُ تَبَرٍ أَمْ هُوَ بِالْعَمْرِ
(۳) أَوْ بِهِ كَنْزٌ وَ فِي جَانِبِهِ
فَبِلَا حَارِسٍ قَطُّ مَا وَجَدَ
(۴) فَبِلَا فِكْرٍ وَ إِمْعَانٍ النَّظَرَ
فِيهِ عُمَرًا بَعْدَ خَمْسِ مِائَةٍ
(۵) قُلْتُ فِي بَاطِنِهِ الْبَحْرُ الْخِضَمُ
كُلُّ ذَلِكَ الْبَحْرِ كَانَ الْجَوْهَرُ
(۶) نُورُ كُلِّ جَوْهَرٍ لَوْ يَسْتَنْيرُ
مِنْهُ بَيْنَ الْبَاطِلِ وَ الْحَقِّ قَدْ

سرصحن خانه شد بر ما پدید .
گنج زر یا جمله مار و کژدمست
زانکه نبود گنج را بی پاسبان
کز پس پانصد تأمل دیگران
جمله در یا گوهر گو یاستی
حق و باطل را ازو فرقان شدی

(۱) چونکه بادی پرده را درهم کشید
(۲) کاندرا آن خانه گهر یا گندمست
(۳) یادرا آن گنج است و ماری بر کران
(۴) بی تأمل او سخن گفتمی چنان
(۵) گفتمی در باطنش دریاستی
(۶) نور هر گوهر کزو تابان شدی

- (۱) مِثْلَمَا النُّورُ لِفُرْقَانٍ لَنَا
أَظْهَرَ الْفَرْقَ ضِيَاءُ وَ السَّنَا
ذَرَّةٌ لِلْحَقِّ بَعْدَ ذَرَّةٍ
فَرَقَ عَنْ بَاطِلٍ بِالْمَرَّةِ
(۲) نُوْرُ ذَا الْجَوْهَرِ لَوْ نُورَ الْعِيُونِ
صَارَ مِنَّا وَ لَهَا الْكُحْلُ يَكُونُ (۱)
فَالسُّوَالُ وَ الْجَوَابُ مَا صَدَرَ
كَانَ مِنَّا.. الْوَحْدَةُ فَمِنَّا تُقَرُّ..
(۳) عَيْنُكَ عَوَّجَتْ قُرْصَ الْقَمَرِ
أَنْتَ فَائِزَيْنِ تَرَى فِي النَّظَرِ (۲)
كَالسُّوَالِ إِذْغَدَا هَذَا النَّظَرُ
فِي أَشْتِبَاهٍ وَقَعَ الرُّشْدُ غَدَرَ

(۱) ای نحن بسبب ذلك النور وصلنا من مرتبة علم اليقين الى مرتبة عين اليقين و ظهرت لنا الحقائق والدقائق وصرنا حلالين المشكلات او تقول لو كان نور ذلك الجواهر نور عيننا لكان الجواب و السؤال منا يعنى لو كان نوره و هو اهل الحقيقة و عقل الكل نور عين قلبنا لكان السؤال و الجواب عن حقيقتنا و بقى السائل و المجيب حكم النفس الواحدة و ظهرت الوحدة - (۲) كانه يقول قدس روحه القمر فى الحقيقة واحد ليس هو اثنين لكن بسبب اعوجاج نظرك حصلت لك شبهة و لما كان هذا كالسؤال الناتج عن التردد وقع النظر فى اشتباه راجع صفحه ۲۱۸ من المجلد الثانى من النهج القوى .

- (۱) نور فرقان فرق کردی بهر ما
ذره ذره حق و باطل را جدا
(۲) نور گوهر نور چشم ما شدی
هم سؤال و هم جواب از ما بدی (۱)
(۳) چشم کثر کردی دو دیدی قرص ماه
چون سؤالست این نظر دو اشتباه

(۱) در مجلد دوم شرح بحر العلوم صفحه ۷۱ از شارحی نقل کرده که این بیت در نسخ قدیمه مشنوی یافت نمیشود - و اینکه مراد از « و نور گوهر ذات حق و قرآن باشد -

- (۱) قَوْمِ الْعَيْنِ بِضَوْءِ الْقَمَرِ
کَمِّي بِهَذَا الْقَمَرِ تَنْظُرُ أَنْتَ
- (۲) فِكْرَكَ أَعْمَلُ أَعْوَجًا لَا تَنْظُرُ
لَوْ أَصَبْتَ فِيكَ نُورٌ وَ شُعَاعٌ
- (۳) كُلَّمَا كَانَ مِنَ السَّمْعِ الْجَوَابُ
لَهُ جَاءَ مِنِّي إِسْمَعُ وَ دَعِ
- وَ أَدِرْ فِيهِ سَلِيمَ النَّظَرِ (۱)
وَاحِدًا هَذَا جَوَابُ مَا سَأَلْتَ
يُوجَدُ أَيْضًا لِذَاكَ الْجَوْهَرِ
يَظْهَرُ مِنْهُ وَضُوءٌ وَ التَّمَاعُ
يَأْتِي لِلْقَلْبِ مِنَ الْعَيْنِ الْخِطَابُ
ذَاكَ السَّمْعُ فَلَيْسَ الْمُتَّبِعُ

(۱) ای یا نا ظر ضوء قمر الحقيقة الانسانية قوم عين باطنك بنور التوحيد حتى ترى قمر الحقيقة الانسانية واحداً هذا جوابك لان النظر في الحقيقة يرفع الاشتباه كما ان الجواب يرفع الاشتباه الذي في السؤال - و الذي نراه في تفسير البيتين كما ترجمنا لهما و ان البيت الاول معناه انك لما عوجت نظرك و رأيت القمر الذي في الحقيقة كان واحداً اثنين كان فعلك هذا كالسؤال عن ان قمر الحقيقة واحداً اثنان حصل من اشتباه لنظرك بالعين المعوجة لقمر الحقيقة و البيت الثاني معناه لا تعوج عينك و انظر مستقيماً بها لقمر الوحدة لتراه واحداً كما هو منظوم في الترجمة و هذا جواب سؤالك في البيت الاول و هو قريب مما ذكره في النهج غير ان عبارة النهج مقرونة بالتعقيد -

- (۱) راست گردان چشم را در ماهتاب
تایکی یمنی تو مه را نک جواب
- (۲) فکرت را کژ مبین نیکو نگر
هست هم نور و شعاع آن گهر (۱)
- (۳) هر جوابی کان ز گوش آید بدل
چشم گفت از من شنو آنرا بهل (۲)

(۱) مراد از فکر نظر عقلی و فلسفی نیست بلکه فکر عارفست چنانکه نقل شده : تفکر ساعة خير من عبادة سبعين سنة - در روایت دیگر : خير من الدنيا و ما فيها - (۲) در این ابیات اشاره است به علم اليقين و عين اليقين شده است زیرا که علم يقيني سه رتبه است (۱) علمی که از استدلال پیدا شود بنحویکه در آن شبهه نماند و آن علم اليقين است (۲) علمی که از مشاهده پدیدار شود بطوریکه نیازمند باستدلال نگردد و آن عين اليقين است . (۳) علمی که بخود عين او مشهود شود و ذائق آن باشد و آن حق - اليقين است و حاصل معنی این بیت آنست که هر جوابی که از گوش بدل آید چشم دل گوید این را بگنارد و بن مشاهده کن که آن علم اليقين است ولی من عين اليقين ام .

- (۱) قُلْ لِسَمْعٍ وَ لِعَيْنٍ بِالْمِثَالِ ذَاكَ دَلَالٌ وَ ذَا أَهْلُ الْوِصَالِ (۱)
 ذَاتِ حَالٍ كَأَنَّ الْعَيْنُ وَ كَانَ ذَا مَقَالِ السَّمْعِ وَ الْفَارِقُ بَانَ
 (۲) بِاسْتِمَاعِ السَّمْعِ تَبْدِيلُ الصِّفَاتِ بِعِيَانِ الْعَيْنِ تَبْدِيلُ الذَّوَاتِ (۲)

(۱) ای السمع دلال العلوم الیقینیه و عین الباطن اهل الوصال او تقول العلماء للذین هم بمنزلة السمع دلال العلوم الیقینیه و العرفاء الذین هم بمنزلة العین اهل الوصال یعنی العلماء بمنزلة السمع عبارة عن استفادتهم العلوم بالسمع و الاولیاء و العرفاء بمنزلة العین عبارة عن کونهم ارباب مشاهدۀ کل منهم صاحب حال و لهذا قال قدس روحه العین صاحبة الحال و السمع صاحب المقال لان المال و المقصود موجود فی العین و لیس موجوداً فی السمع و لهذا قال (در شنود گوش تبدیل صفات) - (۲) و علتۀ ذلک ان الجاهل بواسطۀ القیل و القال تبدل صفاته و یصیر عالمًا کاملاً و لیس کالذی بعد عن باب ربہ و اللائق له العقاب فاذا وصل لمرتبۀ مشاهدۀ الذات صار مقبول الجناب و لاق الی رحمة ربہ فظهر ان فائدتۀ السمع علم الیقین و فائدتۀ العین عین الیقین مثل المتصف بالفضب و عدم العفو اذا سمع قوله تعالی و الکاظمین الغیظ و العافین عن الناس و اللہ یحب المحسنین - و اتصف بما ذکر صار متقیاً و الذی اتصف بالبخل اذا سمع و من یوق شح نفسه فاؤلئک هم المفلحون و ترک البخل و الشح صار متقیاً و کذا من مائله فهو الذی بدل باستماعه صفاته و مثال الذی بدل الذات بمرتبۀ المعاینۀ علی موجب لن یری احدکم ربہ حتی یموت ای حتی یدل بشریۀ ذاته لانه لا قدرۀ له علی مشاهدۀ الجمال المطلق مع بقیۀ الوجود فالرائی لربہ هو الذی یموت بالموت الاختیاری و یفنی فی ذات الباری و بتبدیل بشریۀه یعلم ان مع الغیریۀ و ذات البشریۀ معاینۀ الذات الالهیة - محال - و اعلم ان فائدتۀ السمع علم الیقین و فائدتۀ العین عین الیقین و ان العرفاء قالوا علم الیقین و عین الیقین و حق الیقین مثلاً الذی یرشدک الی النار باخبار صحیح فانت منه علی علم الیقین فاذا سافرت و رأیت النار فرویتک لها عین الیقین و اذا دخلتها و استویت بها فذا حق الیقین فالذی یعلم الیقین تبدل صفاته و الذی بعین الیقین تبدل ذات بشریۀه فاذا ذهب النی منه و نضج بنار التجلیات الالهیة و نار المعجبة الذاتیۀ بدل لونه بالانوار الالهیة و الی هذا یشیر بقوله (ذاتش ار علمت یقین شد از سخن) .

- (۱) گوش دلاست و چشم اهل وصال چشم صاحب حال و گوش اصحاب قال
 (۲) در شنود گوش تبدیل صفات در عیان و دیدها تبدیل ذات (۱)

(۱) یعنی از شنیدن گوش صفات مانند شک و جهل و غیرها مبدل می شود و علم الیقین حاصل آید ولی از مشاهدۀ عیان تبدیل ذات میشود کہ عین الیقین است .

- (۱) إِنْ يَكُنْ عِلْمُكَ بِالنَّارِ الْيَقِينُ بِالْكَلَامِ صَارَ .. فَالرَّأْيُ الرَّزِينُ (۱)
 أَطْلُبُ الطَّهْيَ وَفِي عِلْمِ الْيَقِينِ لَا تَكُ النَّازِلَ .. مِثْلَ الْأَسْفَلِينَ ..
 (۲) فَإِذَا لَمْ تَحْرِقْ عَيْنَ الْيَقِينِ لَمْ يَكُ ذَا .. وَبِهِ تَعْدُو الْعَبِينَ (۲)
 أَنْتَ إِنْ هَذَا الْيَقِينُ تُرِدْ نَفْسَكَ ذَوْبٌ وَفِي الثَّارِ أَقْعِدْ
 (۳) فَإِذَا مَا السَّمْعُ كَانَ نَافِذَا صَارَ عَيْنًا .. لِلْمَتَعَالِي أَخِذَا (۳)
 بِسَوَى ذَلِكَ قُلْ وَ الْمَلْفُظُ قَدْ وَقَفَ فِي السَّمْعِ عَنْهُ مَا أَبْعَدُ

(۱) ای ان كان علمك بالنار من جهة الكلام صار يقيناً اطلب النضج ولا تكن نازلاً في علم اليقين و باقياً فيه لانه لا يتيسر لك مشاهدة جمال الذات في مرتبة علم اليقين حتى تنضج بنار الرياضات و بيدل لونك بالانوار الالهية فتنتقل من علم اليقين الى عينه ثم الى حقه لان اهل الحقيقة قالوا علم اليقين ما يحصل عن الفكر و النظر و عين اليقين ما يحصل عن العيان و حق اليقين باجماعهما و اليه يشير (تا نسوزی نیست آن عين اليقين) -
 (۲) ای ما دام انك لم تحرق بنار الرياضات ليس ذاك عين اليقين ان كنت تطلب حق اليقين اقعد في نار الرياضة و المجاهدة تخاض من عذاب الاخرة فان قيل عامنا لو كان حق اليقين فما فائدة علم اليقين فيقول قدس روحه (گوش چون نافذ بود دیده شود) -
 (۳) ای السمع اذا كان نافذاً و مفيداً يكون عيناً يعني اذا علمت و عملت بما علمت انتقلت من علم اليقين الى عينه و الا يكون الكلام (قل) واقفاً في السمع لا يصل تأثيره الى القلب لانه اتى اساس كل خير حسن الاستماع كما قال ابن الفارض :
 أسافر من علم اليقين لعينه الى حقه حيث الحقيقة رحلتى

- (۱) زاتش ار علمت يقين شد ار سخن پختگی جو در يقين منزل مكن
 (۲) تا نسوزی نیست آن عين اليقين ار يقين خواهی در آتش در نشين (۱)
 (۳) گوش چون نافذ بود دیده شود ررنه قل در گوش پیچیده شود

(۱) بر این بیت اشکال میکنند بساینکه مولانا سوختن در آتش را عين اليقين میدانند در صورتیکه آن حق اليقين است بصفحة ۷۲ ج ۲ شرح بحر العلوم رجوع شود .

(۱) ذَا الْكَلَامِ مَا لَهُ حَدٌّ أَعَدَّ ثَانِيًا لِلْقِصَّةِ عَنْهَا أَفَدَّ
كَيْ يَبْذُلَ السُّلْطَانُ تَدْرِي مَا فَعَلَ مَعَ غُلَامِيهِ وَ مَا كَانَ سَمَلْ

فی بیان ارسال السلطان احد الغلامین و سؤاله من الثانی

احوال الغلام المرسل

(۲) فَهُوَ لَمَّا الْغَلِيمُ ذَا نَظَرٍ الْمَعِيَا وَ ذَكِيًّا بِالنَّظَرِ
لِلْغُلَامِ الْأَوَّلِ أَوْمَى تَعَالَ لِلْحُضُورِ عِنْدَهُ. يَبْغِي الْمَقَالَ.
(۳) لَهُ قُلْتُ أَنَا يَا الرَّحْمَةَ لَا لِتَصْغِيرِ لَهُ أَوْ قِلَّةِ (۱)
فَإِذَا مَا الْجَدُّ قَالَ لِلْحَفِيدِ يَا بُنَيَّ لَا لِتَحْقِيرِ يُرِيدُ
(۴) وَلَدَى السُّلْطَانِ لَمَّا أَنَّ حَضَرَ الْغُلَامُ الْآخِرُ مِنْهُ نَظَرُ
أَسْوَدَ الْأَسْنَانِ كَانَ وَ الْفَمُ أَبْخَرُ .. وَ الْوَجْهُ مِنْهُ أَفْحَمُ

(۱) الكاف بالفارسية علامة التصغير و لذا قال فی الاصل (کاف رحمت گفتمش)
و ابدلت بالترجمة بالياء اللتي علامة التصغير فی العربية -

(۱) این سخن پایان ندارد بازگرد تا که شه با آن غلامانش چه کرد

روان گردن پادشاه یکی از آن دو غلام را و از دیگری احوال از

آن پرسیدن و باز گفتن او

(۲) آن غلامک را چو دید اهل ذکا آن دگر را کرد اشارت که بیا
(۳) کاف رحمت گفتمش تصغیر نیست جد چو گوید طفلکم تحقیر نیست
(۴) چون پیامد آن دوم در پیش شاه بود او گنده دهان دندان سیاه

(۱) وَلَوْ السُّلْطَانُ مَا طَابَ الْكَلَامُ

مَعَ ذَاكُمْ فَحَصَّ عَنْ سِرِّهِ

(۲) قَالَ مَعَ ذَا الشَّكْلِ وَالنَّتَنِ الْكَثِيرِ

شَاسِعًا أَجْلِسْ لَكَ الرَّحْلَ أَوْقِفْ

(۳) كَتَبِي عِلَاجَ الْفَمِ ذَا نَحْنُ لَكَ

وَبِذَا أَنْتَ لَنَا نِعَمَ الْحَبِيبِ

(۴) فَلِبَرْغُوْثٍ لَكَ حَرَقُ الْبَسَاطِ

لَكَ غَمُضُ الْعَيْنِ مَا رَاقَ أَبَدٌ

(۵) مَعَ مَا فِيكَ مِنَ الْعَيْبِ أَثْنَتَيْنِ

إِمْلِ حَتَّى صُورَةَ الْعَقْلِ لَكَ

(۶) بَعْدَ ذَا ذَاكَ الذِّكْرِيَّ ذَا الْوَرَعِ

جَنَّبَ حَمَامٍ وَ قَالَ أَغْدِرْ

لَهُ مِنْهُ.. لَا وَلَا حَبَّ الْمَقَامِ..

وَنَوَا يَا وَ خَافِي أَمْرِهِ

لِلْفَمِ وَ الْبَدَنِ الْمُضْنَى الْحَقِيرِ

لَا تُسْقِ أَكْثَرَ فِي ذَا الطَّرْفِ

نَعْمَلُ .. نَبْرَاءُ كُلِّ مَا يَكَا..

وَبِذَا نَحْنُ لَكَ خَيْرُ طَبِيبِ

لَا يَلِيقُ.. لَا تُنِكَبْ فِي السِّرَاطِ..

..لَا وَلَا إِلَّا عَرِاضٌ عَنْ بَغْيِ الرُّشْدِ..

أَوْ ثَلَاثَ قَصَصِ دُونًا وَ زَيْنِ

حَسَنًا أَنْظُرْ.. أَدْرِي مَا يَكَا..

نَحْوِ شُغْلٍ أَرْسَلَ الشُّغْلَ وَقَعَ

جَلَدَكَ حَاكَ .. الشِّيَابَ طَهَّرَ..

(۱) گرچه شه ناخوش شد از گفتار او

(۲) گفت با این شکل و این گنده دهان

(۳) تا علاج این دهان تو کنیم

(۴) بهر کیکی تو گلیمی سوختن

(۵) با همه بنشین دوسه دستان بگو

(۶) آن ذکی را پس فرستاد او بکار

جست و جوئی کردم زاسرار او

دور بنشین مرکب این سوتر مران

تو حبیب و ما طبیب پر فنیم

نیست لائق از تو دیده دوختن

تا به بینم صورت عقلت نکو

سوی حمامی که رو خود را بخار

- (۱) ذَاكَ الْآخِرُ قَالَ الْمَلِكُ لَهُ
لَسْتُ فَرْدًا أَنْتَ فِي الْوَاقِعِ بَلْ
(۲) أَنْتَ لَسْتَ مِثْلَ مَا قَالَ الزَّمِيلُ
وَ عَلَيَّكَ ذَا الْحَسُودُ بَرْدًا
(۳) قَالَ عَنْكَ أَنْتَ لَصٌ ذُو عِوَجٍ
أَفِنْ مَا بُونَ ذُو طَبْعٍ خَبِيثٍ
(۴) قَالَ لِلْمَلِكِ الْغُلَامُ دَائِمًا
صَادِقَ الْقَوْلِ أَنَا فِي فِعْلِهِ
(۵) كَانَ فِي بَاطِنِهِ صِدْقُ الْمَقَالِ
مَا يَقُولُ مِنْ كَلَامٍ فَأَنَا
الْمَعِي أَنْتَ لَسْتَ ذَا بَلَهٍ
مِائَةٌ عَبْدٌ لَبِيبٌ بِالْمَثَلِ (۱)
.. لَكَ مِنْ قَدَحٍ وَمِنْ طَبْعٍ رَذِيلٌ
لِي .. وَ إِحْسَانِي إِلَيْكَ شَرْدًا ..
بِالْعُقُودِ أَعُوجٌ وَ أَهْيَ الْحَجَجِ
.. خَائِنٌ مَغْبُورٌ نَمَامُ الْحَدِيثِ
صَادِقَ الْقَوْلِ غَدَاً وَ الْعَالِمَا
مَا رَأَيْتَ أَبَدًا مِنْ مِثْلِهِ
خَلْقَةً .. طَابَ سَجَايَاً وَ خِلَالٌ ..
لَا أَقُولُ الْفَارِغَ أَبَدِي الْخَنَا

(۱) نسخه ثانیة - قد فضل -

- (۱) وان دگر را گفت شه تو زیر کی
(۲) آن نه ای کو خواجه تاش تونمود
(۳) گفت او دزد و کژاست و کژنشین
(۴) گفت پیوسته بد است اوراست گو
(۵) راست گوئی در نهادهش خلقتیست

صد غلامی در حقیقت نه یکی
از تو ما را سرد میکرد آن حسود
حیز و نامرد و خبیث است و غبین
راست گوئی من ندیدستم چو او
هر چه گوید من نگویم او تنهی است

أَعُوْجًا لَمْ أَرَهُ .. فِي ذِي الدُّنَا ..
 .. لَا الْغَلَامَ ذَاكَ مَا عَنِّيْ عِلْمٌ ..
 هُوَ .. قَدْ بَانَ تِ صُنُوفًا وَضُرُوبٌ ..
 فِي وُجُوْدِي لَا أَرَى .. أَيَّ عَدَدٍ ..
 قَبْلًا أَنِّيْ مَا بَقِيَ حَتَّى الْآبَدِ
 فَارِغًا .. يَنْقُذُ غَيْرَ جَنْسِهِ ..
 مَا بِهِمْ عَنْ نَفْسِهِمْ كَمْ غَفَلُوا
 ذَكَرَ الْعَيْبِ .. لَهُ أَبَدِي غَرَضٌ ..
 صَمًا .. أَجْهَلُ عَيْبِي لِلْآبَدِ ..
 وَجْهِي أَنْتَ رَأَيْتَ لَوْ دَرَيْتَ
 وَرَأَى الْعَيْبَ الَّذِي فِيهِ أَشْتَهَرُ
 أَكْثَرَ .. مَا فِي الْحِجَابِ لَهُ بَانَ ..

(۱) صَاحِبَ الْفِكْرِ الْجَمِيلِ ذَا أَنَا
 فَوْجُوْدِي أَنَا فِي ذَا أَتْسِهِمْ
 (۲) أَمْكَنَ أَنْ يَنْظُرَ فِي الْعُيُوبِ
 يَا مَلِيكَ وَ أَنَا مِنْهَا أَبَدِ
 (۳) لَوْ رَأَى الْعَيْبَ لَهُ كُلُّ أَحَدٍ
 كَانَ عَنْ إِصْلَاحِ عَيْبِ نَفْسِهِ
 (۴) يَا أَبِي ذَا الْخَلْقِ دَوْمًا جَهْلُوا
 قَبْلًا شَكَّ هُمْ بَعْضًا لِبَعْضٍ
 (۵) أَنَا وَجْهِي لَا أَرَى يَا مَنْ عَبْدٍ
 فَأَنَا الْوَجْهَ لَكَ دَوْمًا رَأَيْتَ
 (۶) مَنْ إِلَى وَجْهِهِ قَبْلًا قَدْ نَظَرَ
 نُورَهُ مِنْ نُورِ كُلِّ الْخَلْقِ كَانَ

متهم دارم وجود خویش را
 من نه بینم در وجود خود شها
 کی بدی فارغوی از اصلاح خویش
 لاجرم گویند عیب يك دگر
 من به بینم روی تو تو روی من
 نور او از نور خلقان است بیش

(۱) کز ندانم آن نکو اندیش را
 (۲) باشد او در من به بیند عیبها
 (۳) هر کسی گر عیب خود دیدی زبیش
 (۴) غافلند این خلق از خود ای پدر
 (۵) من نه بینم روی خود را ای شمن
 (۶) آن کسی که او بیند روی خویش

(۱) إِنَّ نُورًا نُسَبَّ لِلْحِسِّ لَمْ

مَنْ يَرَى وَجْهَهُ مَحْسُوسًا أَمَامَ

(۲) لَوْ يَمُوتُ الرُّؤْيَى مِنْهُ مُدَامَ

إِذْ لَهُ الرُّؤْيَى ذِي الْبِنْسَبَةِ

(۳) فَالْمَلِكُ قَالَ حَالًا قُلْ لَنَا

مِثْلَمَا قَالَ هُوَ عَنْ عَيْبِكَ

(۴) كَيْ يَذَا أَعْلَمَ تَغْتَمُّ لِيَا

(۵) قَالَ يَا مَلِكُ الْعَيُوبِ هَا أَنَا

حَسَنًا كَانَ مُفِيدًا وَ الزَّمِيلُ

(۶) عَيْبُهُ الْخِدْمَةُ لِلْخَلْقِ مُدَامَ

عَيْبُهُ الصِّدْقُ الْكَثِيرُ وَالْوِفَاقُ

يَكْ مِثْلَ النُّورِ ذَاكَ بِالْعِظَمِ

عَيْنِهِ .. السِّرُّ لَهُ يَبْدُو تَمَامًا ..

بَقِيَتْ كَالنَّجْمِ شَعٌّ فِي الظَّلَامِ

رُؤْيَى الْخَلَاقِ .. أَسْمَى رُتَبَةٍ ..

بِالْعَيُوبِ لَهُ وَ أَفْشِ بَيْنَنَا

عَيْبَهُ .. قُلْ أَنْتَ وَ أَيْدِ مَا بَكَ ..

أَنْتَ وَدِيَّ وَ وَكِيلُ مُلْكِيَا

سَأَقُولُ هَبْ هُوَ لِي فِي الدُّنَا

بِالْعُبُودِيَّةِ لِلْمَلِكِ الْجَلِيلِ

وَ الْوَفَا وَ الْحُبُّ مَا يَسْمُو مَرَامَ

وَ الذُّكَا وَ الصَّفْوُ مَعَ كُلِّ الرِّفَاقِ

روی خود محسوس بیند پیش رو

زانکه دیدش دید خلاق بود

آن چنان که او بگفت از عیب تو

کدخدای ملکت و کار منی

گرچه هست او مرا خوش خواه تاش

عیب او صدق و ذکا، وهمدمی

(۱) نور حسی نبود آن نوری که او

(۲) گر بمیرد دید او باقی بود

(۳) گفت اکنون عیبهای او بگو

(۴) تا بدانم که تو غم خوار منی

(۵) گفت ای شه من بگویم عیبهای

(۶) عیب او مهر و وفا و مردمی

(۱) فَأَقْلُ عَيْبِهِ عَدْلٌ وَجُودٌ

(۲) مِائَةٌ آلَافِ رُوحٍ أَظْهَرُ

يَأْتَرِي أَيَّ جَوَادٍ وَ فَتَى

(۳) لَوْ رَأَى ذَا فَمَتَى بِالرُّوحِ كَانَ

و لِرُوحٍ فَرْدَةٍ كَيْفَ يَصِيرُ

(۴) فَعَلَى الْبُضْفَةِ لِلنَّهْرِ الطَّرِيدِ

مَنْ عَنِ النَّهْرِ وَمَاءٍ قَدْ جَرَى

(۵) فَالْنَّبِيِّ قَالَ كُلُّ أَحَدٍ

عَنْ يَقِينٍ يَعْلَمُ يَدْرِي بِمَا

(۶) بَدَلَ الْوَاحِدِ مِنْهُ كَرَمًا

وَ بِكُلِّ زَمَنٍ يُؤَلَّدُ لَهُ

(۱) أَيُّ جُودٍ هُوَ بِالرُّوحِ يَجُودُ

لَهُ اللَّهُ وَ أُعْطِيَ أَكْثَرًا

(۲) مَا رَأَى ذَاؤُ لِهَذَا مَا أَتَى

بِاخْتِلَا.. مَا مَلَكَ ذَلَّ وَ هَانَ..

فِي عَنَّا جَمِّ وَ فِي حُزْنٍ كَثِيرٍ

يَبْخُلُ بِالمَاءِ وَ الشَّحِّ يُرِيدُ

فِيهِ أَعْمَى الْعَيْنِ كَانَ لَا يَرَى

فَالْجَزَاءُ لَهُ يَوْمَ الْمَوْعِدِ

لَهُ يَوْمَ الدِّينِ مَا مِنْهُ نَمَى

عَشْرَةٌ تَأْتِي يُزَادُ نِعْمًا

نَوْعُ جُودٍ آخِرِ مَا أَمَلَهُ

آن جوانمردی که جانرا هم بداد

چه جوانمردی بود کان را ندید

بهر يك جان کی چنین غمگین شدی

کو ز جوی آب نایبنا بود

داند او پاداش خود در یوم دین

هر زمان جود دگرگون آیدش

(۱) کمترین عیبش جوانمردی وداد

(۲) صد هزاران جان خدا کرده پدید

(۳) ور بدیدی که بجان بغلش بدی

(۴) بر لب جو بخل آب آن را بود

(۵) گفت پیغمبر که هر کس از یقین

(۶) که یکی را ده عوض می آیدش

- (۱) جُمْلَةُ الْجُودِ لِأَهْلِ الْجُودِ مِنْ
فِيهِذَا الرُّؤْيَا لِلْعَوَاضِ
(۲) عَدَمُ رُؤْيَا أَعْوَاضِ غَدَا
رُؤْيَا الْعَوَاضِ لِلدَّرِّ الْفَرَحِ
(۳) فَإِذَا فِي الْعَالَمِ مَا مِنْ بَخِيلٍ
حَيْثُ مَا مِنْ أَحَدٍ لَا عَنْ بَدِيلٍ
(۴) فَإِذَا بِالْعَيْنِ قَدْ كَانَ السَّخَاءُ
مَسَكَ الشُّغْلَ وَلَا غَيْرُ النَّظَرِ
(۵) فِيهِ عَيْبٌ آخَرُ أَنْ لَا يُرِيدُ
فِي الْوُجُودِ لَهُ مَوْجُودٌ بِأَنْ
- رُؤْيَا لِلْعَوَاضِ فِيهَا قُرْنُ
ضِدُّ خَوْفِ الْجُودِ تَقْضِ الْغَرَضِ
بُخْلًا إِدْرِ الضِّدَّ لِلْجُودِ بَدَا
تَجَلَّبَبُ.. الصَّدْرُ لَهَا فِيهَا أَنْشَرَحُ..
يُوجَدُ.. كَلَّا وَلَا النَّزْرُ الْقَلِيلُ..
يَأْتِي فِي شَيْءٍ لَهُ عَزَّ الْمَثِيلُ
لَا إِلَيْدِ الرُّؤْيَا فِيهَا وَ الضِّياءُ (۱)
مَا تَجَى غَيْرُ الَّذِي حَقًّا نَظَرُ
نَفْسَهُ.. لَمْ يَرِ فِيهِ مَا يُزِيدُ..
يَطْلُبُ الْعَيْبَ لَهُ كُلَّ زَمَنٍ

(۱) ای ان المنفق فی سبیل الله انفق لکونه شاهد فی قبال ما انفق الاجر الجزیل و العوض الجزیل و ما حصلت له هذه المشاهدة الا من بصر البصيرة ليس بالجوارح و الاعضاء فهذا الشغل حصل لاهل البصيرة و لم یخلص غیرهم فی هذا الطريق و العمی لم تنجو - ثم شرع قدس روحه فی بیان القصة ملامحاً ان الغلام الذکی اللندی شاهد احواله فی مرآت ذات الغلام الاخر فقال (عیب دیگر آنکه خود بین نیست او) -

- (۱) جود جمله از عوضها دیدنست
(۲) بخل نادیدن بود اعواض را
(۳) پس بعالم هیچکس نبود بخیل
(۴) پس سخا از چشم آیدنی ز دست
(۵) عیب دیگر آنکه خود بین نیست او
- پس عوض دیدن ضد ترسیدنست
شاد دارد دید در غواض را
زانکه چیزی او نیارد بی دلیل
دید دارد کار جز بینا نرست
هست او در هستی خود عیب جو

- (۱) طَلَبَ الْعَيْبَ لَهُ عَيْبَهُ قَالَ
حَسَنٌ مَعَ نَفْسِهِ قُبْحًا صَنَعَ
مَعَ كُلِّ بِمَقَالٍ وَ فِعَالٍ
وَلَهَا زَادَ عَذَابًا وَ جَزَعَ..
- (۲) لَهُ قَالَ الْمَلِكُ لَا تَجْسِرَ
مَدْحَكَ فِي ضَمْنِ مَدْحٍ لَهُ لَا
فِي مَدِيحِ خَلِكٍ وَ اقْتَصِرْ
تَأْتِ قَهْوُ لَكَ خَيْرٌ فِي الْمَلَأِ
- (۳) إِذْ أَنَا آتِي بِهِ لِلْإِمْتِحَانِ
بَعْدَ هَذَا لَكَ يَأْتِي الْخَجَلُ
أَعْرِفْ مَا خَفِيَ مِنْهُ وَ بَانَ
وَالْحَيَا .. يَفْسُدُ مِنْكَ الْعَمَلُ..

فی بیان یمین العلام فی صدق ووفاء رفیقہ من نظافتہ ظنہ

- (۴) قَالَ لَا وَاللَّهِ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ
مَالِكِ لِلْمَلِكِ رَحْمَنٍ رَحِيمٍ
(۵) ذَا الْأَلْهَةِ مَنْ لِفَضْلِ أَرْسَلَا
رُسُلًا لَا لِاحْتِيَاجٍ فِي الْمَلَأِ

- (۱) عیب جوی و عیب گوی خود بدست
با همه نیکو و باخود بد بدست
(۲) گفت شه جلدی مکن در مدح یار
مدح خود در ضمن مدح او میار
(۳) زانکه من در امتحان آرم ورا
شرمسازی آیدت در ماجری

قسم خوردن فلا ۴ بر صدق خود و طهارت ظن خود

- (۴) گفت نی والله بالله العظيم
مالك للملك رحمن و رحيم
(۵) آن خدائی که فرستاد انبیا
نی بحاجت بل بفضل و کبریا

- (۱) ذَٰلِكَ اللَّهُ الْعَظِيمُ مَنْ بَرَأَ
 أَعْظَمَ أَمَلًاكَ فُرْسَانَ الْبَشَرِ
 (۲) مَنْ مِزَاجٍ مَنْ إِلَى التُّرْبِ انْتَمَوْا
 عَنْ جَمِيعٍ مَنْ إِلَى الْإِفْلَاقِ قَدْ
 (۳) مَنْ مِنَ النَّارِ الَّتِي جَلَّتْ لَمَعُ
 ثُمَّ فَوْقَ جُمْلَةِ الْأَنْوَارِ قَدْ
 (۴) بِسَنَا بَرَقَ بِذَٰكَ مَنْ عَلَى
 شَعٍّ حَتَّى آدَمَ الْأَسْمَاءِ عَلِمَ
 (۵) وَ بِحَقِّ ذَٰكَ مَنْ مِنْ آدَمَ
 يَدٌ شَيْثٌ قَطَعَتْهُ إِذْ دَرَى
 مِنْ تُرَابٍ ذَلَّ قَدْرًا فِي الْوَرَى
 ..لَهُمُ السُّلْطَانُ فِي الْمُلْكِ أَقَرُّ..
 نَظَّفَ . وَ الْكُلَّ بِالْقَدْرِ سَمَوْا..
 نِسَبَ أَجْزَى لَهُ مِنْ كُلِّ حَدِّ
 مَسَكٍ وَ النُّورَ صَفَى وَ صَنَعَ
 غَلَبَ ذَا النُّورِ أَبَدًا مَا أَعَدَّ
 جُمْلَةَ الْأَرْوَاحِ شَعٍّ وَ عَلَا
 كُلَّهَا بِالنُّورِ هَذَا وَ فِيهِمْ
 قَدْ نَمَى ثُمَّ يَعْلَمُ عَالِمُ
 مِنْهُ ذَا النَّائِبِ عَنْهُ صَيْرًا (۱)

(۱) نسخه ثانیه - الخلفه عنه -

آفرید آن شهسواران جلیل
 بگذرانید از تک افلاکیان
 وانگه او بر جمله انوار تاخت
 تا که آدم معرفت زان نور یافت
 پس خلیفش کرد آدم کان بدید

(۱) آن خداوندی که از خاک ذلیل
 (۲) پاکشان کرد از مزاج خاکیان
 (۳) برگرفت از نار و نور صاف ساخت
 (۴) آن سنا برقی که بر ارواح تافت
 (۵) آن کز آدم رست و دست شیت چید

- (۱) حَيْثُ نُوحٌ عَلِمَ بِالْجَوْهَرِ
 ذَا.. وَرَاقَ لَهُ حُسْنُ الْمَظَرِ..
 وَهَمَى الْكُلُّ لَوِّ دَوْمًا وَ الدَّرَرُ
 رُوحُ إِبْرَاهِيمَ هَامَتْ حَائِرَهُ
 دَخَلَتْ فِي النَّارِ حُبًّا وَالشَّعْلُ
 وَقَعَ .. وَ أَشْتَدَّ فِيهِ الْوَلَهُ..
 لَهُ خَلَى رَأْسَهُ لَمْ يَحْذَرِ
 رُوحُ دَاوُدَ وَرَى دَوْمًا وَلَعُ
 ..وَأَنْطَوَى كَالِطَرَسِ لِلْسَفَرِ وَهَانَ.. (۱)
- (۲) فَيُحِبُّ الْبَحْرَ لِلرُّوحِ مَطَرُ
 فَمِنْ الْأَنْوَارِ تِلْكَ الْبَاهِرَةُ
 وَ بِلَا خَوْفٍ وَلَا أَذْنَى وَجَلُ
 حَيْثُ إِسْمَاعِيلُ فِي النَّهْرِ لَهُ
 فَهُوَ قَدَّامَ صَقِيلِ الْخَنْجَرِ
 مِنْ شُعَاعٍ شَعَّ فِيهِ وَ لَمَعَ
 وَ الْحَدِيدُ الصَّلْدُ فِي كِفِّهِ لِأَنَّ
 إِذِ سُلَيْمَانَ رَضِيعَ وَصْلِهِ
 كَانَ وَالْعَبْدَ الدَّلِيلَ وَالْمَطِيعَ

(۱) نسخه ثانیة - فی کفیه لان -

- (۱) نوح ازان گوهر چو برخوردار شد
 در هوای بحر جان در بار شد
 (۲) جان ابراهیم ازان انوار رفت
 بی حذر در شعله های نار رفت
 (۳) چونکه اسماعیل در جویش فتاد
 پیش دشنه آبدارش سر نهاد (۱)
 (۴) جان داود از شعاعش گرم شد
 آهن اندر دست بافش نرم شد
 (۵) چون سلیمان شد وصالش راضیع
 دیو گشتش بنده فرمان مطیع

(۱) بنا بگفته مشهور است چنانکه در اول دفتر اول هم فرمودند والا بر وفق تحقیق ذبیح اسحق نه اسماعیل بوده است .

- (۱) إِذْ أَعْدَى يَعْقُوبُ طَوْعًا لِلْقَضَا
نُورَ عَيْنَيْهِ مِنْ رِيحِ الْوَلَدِ
(۲) يُوسُفُ الصِّدِّيقُ مَنْ فَاقَ الْقَمَرَ
صَارَ بِالتَّعْبِيرِ لِلرُّؤْيَا الْخَيْرِ
(۳) مِنْ يَدِ مُوسَى الْعَصَا إِذْ شَرِبَتْ
مَلِكُ فِرْعَوْنَ جَمِيعًا لَقَفَتْ
(۴) إِذْ يَسِرُ الضَّوْءُ مِنْهَا وَاللَّمَعُ
رُوحَهُ مِنْ شَغَفٍ قَدْ فَقَدَا
(۵) زَكَرِيَّا إِذْ لَهُ كَانَ عَشَقُ
رُوحَهُ فِي بَاطِنِ دَوَحَتِهِ
- وَأَلَّهُ أَخْضَعَ رَأْسًا وَ رَضِيَ
.. أَعْظَمُ النُّورِ لَهُ النُّجُجُ أَعْدُ..
وَجْهَهُ لَمَّا لِذِي الشَّمْسِ نَظَرُ
.. فَأَيْقَا بِالرَّأْيِ مَعْدُومِ النَّظِيرِ..
مَائِهَا الْعَذَبِ وَفِيهِ رَغَبَتْ
لُقْمَةً .. طَوْعًا لَدَيْهِ وَقَفَتْ..
رُوحُ جَرَجِيسَ وَرَتْ زَادَتْ وَلَعُ
سَبْعَ مَرَّاتٍ وَ أَيْضًا وَجَدَا
لَحْظَةً فِي بَحْرِهِ الطَّامِي غَرِقُ (۱)
لَهُ قَدَى .. هَامٌ فِي وَحْدَتِهِ..

(۱) لم توجد الايات الاربعة التالية في نسخة النهج القوى - الى قوله في الصفحة التالية
(نردبان ش عيسى مريم چويافت) .

- (۱) در قضا يعقوب چون بنهاد سر
(۲) يوسف مه رو چو دید آن آفتاب
(۳) چون عصا از دست موسی آب خورد
(۴) جان جرجیس از فرش چون راز یافت
(۵) چونکه زکریا ز عشقش دم زدی
- چشم روشن کرد از بوی پسر
شد چنان بیدار در تعبیر خواب
ملکت فرعون را يك لقمه کرد
هفت نوبت جان فشاند و باز یافت (۱)
کرد در جوف درختش جان فدای (۲)

(۱) جرجیس از انبیای مقتول بوده که کافران او را تا هفت مرتبه میکشند و خداوند او را زنده مینمود و همواره از عشق حق خرم بوده است - (۲) گویند چونکه بنی اسرائیل قصد قتل زکریا کردند به درختی پناه برد درخت شکاف پیدا کرد و در جوف آن پنهان گشت سپس شیطان بنی اسرائیل را دهنمائی نمود و با منشار آن درخت را شق کردند بدن زکریا نیز مشقوق گردید .

- (۱) إِذْ مِنْ الْكَاسِ لَهُ قَدْ شَرِبَا
فَبِطْنِ الْحَوِثِ قَدْ كَانَ الْمَقَرُّ
(۲) إِذْ شُعَيْبٌ عَلِمَ ذَا الْأَرْتِقَاءِ
(۳) سَبْعَةَ أَعوَامٍ أَيُّوبُ صَبَرَ
عَبْرَ حَبِّ الْبَلَاءِ وَ الْمَلَالِ
(۴) وَ مِذِ الْخَضِرِ وَ الْيَاسِ الْمُدَامِ
وَجَدَامَاءَ الْحَيَاتِ وَ النَّزَقِ
(۵) وَ لَهُ عِيسَى الْمَسِيحُ إِذْ وَجَدَ
وَ عَلَى عَالِي السَّمَاءِ الرَّابِعَهُ
يُونُسُ الْجُرْعَةَ دَوْمًا طَرِبَا
لَهُ.. فَازَ بِالسُّرُورِ وَ الظَّفَرِ..
خَسِرَ عَيْنِيهِ حُبًّا لِلْمَقَاءِ
.. كُلُّهَا لِلَّهِ صَلَّى وَ شَكَرَ..
إِذْ رَأَى لِلْحَبِّ آثَارَ الْوِصَالِ
لَهُ ذَاقَا.. سَكْرًا مِنْهَا مُدَامٌ
قَلِيلًا فِي ذَا النِّجَاحِ وَالنَّسَبِ
سَلَمًا سَرْعَانِ مِنْ شَوْقٍ صَعَدَ
رَكَضَ.. فَاتَى الشُّمُوسَ اللَّامِعَةَ..

- (۱) چونکه یونس جرعه زان جام یافت
(۲) چون شعیب آگاه شد زین ارتقاء
(۳) شکر کرد ایوب صابر هفت سال
(۴) خضر والیاس از میش چون دم زدند
(۵) نردبانش عیسی مریم چو یافت
در درون ماهی او آرام یافت
چشم را در باخت از بهر لقا
در بلا چون دید آثار وصال
آب حیوان یافتند و کم زدند
بر فراز گنبد چارم شتافت (۱)

- (۱) أَحْمَدُ إِذْ وَجَدَ الْمَلِكَ الْعَظِيمَ
فَبَانَ شَقٌّ نِصْفَيْنِ الْقَمَرِ
(۲) آيَةُ التَّوْفِيقِ لَمَّا قُرِنَتْ
مَعَ مِثْلِ الْمَلِكِ ذَا الصَّاحِبِ
(۳) عُمَرُ لَمَّا بَدَا الْمَعْشُوقُ هَامٌ
كَانَ فَارُوقًا عَنِ الْبَاطِلِ كَمِ
(۴) إِذْ غَدَا عُثْمَانُ عَيْنَ ذَا الْعِيَانِ
(۵) حَيْثُ مِنْ وَجْهِهِ كَانَ الْمُرْتَضَى
فَيَمْرُجُ الرُّوحَ لِلَّهِ الْأَسَدُ
- وَالْهَمْنَا وَالْفَوْزَ ذَاكَ وَالنَّعِيمَ
وَلَهُ الْحُكْمُ عَلَى النَّجْمِ اسْتَقَرَّ
بِأَبِي بَكْرٍ .. إِلَيْهِ رَكَنْتُ
صَارَ وَ الصِّدِّيقَ دَوْمًا طَالِبًا
وَوَيْهِ جُنَّ فَكَالْقَلْبِ مُدَامَ
فَرَّقَ الْحَقَّ .. وَ بِالْعَدْلِ حَكَمَ
نُورُهُ فَاضَ وَ ذَا النُّورَيْنِ كَانَ (۱)
نَشَرَ الْمُلُوكُ وَ الشَّمْسُ أَضَا
صَارَ .. لِلْكَفْرِ غَدَا الْخَصَمَ الْأَلَدَ

(۱) ای بات زوجه (ص) کریمته تزوج اولاً قبل النبوة رقیة و ماتت عنده بعد ان ولدت له غلاماً و سماء عبدالله ثم تزوج اختها ام كلثوم فماتت عنده ايضاً و لم تلد فقال النبی (ص) لو كان عندنا ثالثة لزوجتها عثمان و لم يعرف احد قبله تزوج بنتی بنی غیره و لم تكن هذه المرتبة الا لكونه كان صاحب هذا النور الفاض و المراد من فیضانه جمعه القرآن .

قرص مه را کرد در دم او دو نیم
باچنان شه صاحب و صدیق شد
حق و باطل را چو دل فاروق شد
نور فائض بود و ذو النورین گشت
گشت او شیر خدا در مرج جان

(۱) چون محمدیافت آن ملک و نعیم
(۲) چون ابوبکر آیت توفیق شد
(۳) چون عمر شیدای آن معشوق شد
(۴) چونکه عثمان آن عیان راعین گشت
(۵) چون ز رویش مرتضی شد در فشان

- (۱) إِذْ بُنِيَ لَهُ شَعٌّ وَ سَفَرٌ
صَيَّرَ الْقُرْطَيْنِ لِلْعَرْشِ كَمَا
(۲) ذَلِكَ الْوَاحِدُ بِالسَّمِّ نَشْرٌ
ذَلِكَ الْوَاحِدُ سَكْرَانٌ قَذْفٌ
(۳) إِذْ جُنَيْدٌ لَهُ ذَاكَ الْمَدْدُ
فَالْمَقَامَاتُ لَهُ زَادَتْ عَلَى
(۴) مِنْ مَزِيدِ النُّورِ فِيهِ بَايَزِيدٌ
وَبِهِ الْحَقُّ الْجَلِيلُ وَهَبًا
(۵) إِذْ لَهُ الْكَرْخِيُّ كَرْخًا حَرَسًا
صَارَ رَبَّانِيٌّ مَعْرُوفًا غَدًا
أَشْرَقَا السِّبْطَانِ شَمْسٌ وَقَمَرٌ
دُرَّتَيْنِ لَهُ قَدْ كَانَا هُمَا
رُوحَهُ لَمَّا إِلَى الْفَوْزِ نَظَرُ
فِي الطَّرِيقِ الرَّأْسُ عِشْقًا وَشَغَفٌ
نَظَرَ مِنْ جُنْدِهِ وَ الْعِدْدَا
رَقَمَ الْعِدَّةَ .. وَ سَارَ فِي الْمَلَا ..
لِلطَّرِيقِ نَظَرَ لُطْفًا يَزِيدُ
لَهُ قُطْبُ الْعَارِفِينَ لَقْبًا
خَلَقَةَ الْعِشْقُ أَقْرَ نَفْسًا (۱)
عِنْدَ أَهْلِ السِّرِّ بِالنُّورِ بَدَا ..

(۱) اراد بالكرخ هنا البيت و القصر ای لما صار معروف الكرخی حارساً لكرخه و هو النور الاعظم كان لساناً لمرتبة من مراتب النور الاعظم و صار خليفة العشق و ربانی النفس -

- (۱) روشن از نورش چو سبطین آمدند
(۲) آن یکی از زهر جان کرده نثار
(۳) چون جنید از جند او دید آن مدر
(۴) بایزید اندر مزیدش راه دید
(۵) چونکه کرخی کرخ اورا شد حرس
عرش را درین و قرطین آمدند
وان سرافکنده براهش مست وار
خود مقاماتش فزون شد از عدد
نام قطب العارفين از حق شنید
شد خلیفه عشق و ربانی نفس

- (۱) سَوَّاقُ ابْنِ اَدْهَمٍ مَرَكَبَهُ
فَرِحًا مَلَكَ الْمُلُوكِ فِي الثَّنَا
(۲) ذَا شَقِيقٍ كَانَ مِنْ شِقِّ الطَّرِيقِ
عَادَسَامِي الرَّأْيِ كَالشَّمْسِ فِكْرَهُ
(۳) مِائَةُ الْاَلْفِ اَلْفِ مَلِكِ
عَالِي الْقَدْرِ سَمَى كُلَّ طَرَفِ
(۴) اِسْمَهُمْ مِنْ غَيْرَةِ الْحَقِّ بَقَى
اِسْمَهُمْ كُلُّ فَقِيرٍ مَا قَرَأَ
(۵) فَيَحِقُّ النُّورُ هَذَا وَ يَحِقُّ
تَمَّتْمِي مَنْ هُمْ بِذَاكَ الْبَحْرِ قَدْ
- طَرَفَ ذَا .. تَرَكَ مَوْكِبَهُ
رَجَعَ وَالْعَدْلُ جَلَّ فِي الدُّنَا
.. ذَالِكَ الصَّعْبِ الَّذِي اَعْيَى الْفَرِيقُ (۱)
وَ ذَكِيًّا اَلْمَعِيًّا بِالنَّظَرِ
خَفِيَ بِاللُّطْفِ مِثْلَ الْمَلِكِ
لِلدُّنَا الذُّرْوَةِ حَلَّ لِلشَّرَفِ
فِي خِفَاءٍ وَ اِلَى الْغَيْبِ ارْتَقَى (۲)
هَكَذَا الْحَقُّ لَهُ عِزًّا بَرًّا
تِلْكَ مَنْ لِلنُّورِ ذَاكَ وَالْفَلَقِ
سَبَّحُوا كَالسَّمَكِ .. مِنْ غَيْرِ حَدٍّ

(۲) کما قال تعالى فی حدیثه القدسی

(۱) ای شقیق البلخی قدس سره -

اولیائی تحت قبائی لا يعرفهم غیری -

- (۱) پور ادهم مرکب آن سورانندشاد
(۲) وان شقیق از شق آن راه شگرف
(۳) صد هزارن پادشاهان نهان
(۴) نامشان از رشک حق پنهان بماند
(۵) حق آن نور و حق نورانیان
- گشت او سلطان سلطانات داد
گشت او خورشیدوار و تیز طرف (۱)
سر فرازاند زانسوی جهان
هر گدائی نامشان را برمخواند
کاندر آن بحرند همچون ماهیان

(۱) پس از این بیت چهار بیت دیگر در غالب نسخ یافت میشود که نام فضیل و بشر حافی و ذوالنون مصری در آنها یاد شده است ولی در نسخه النهج القوی ذکر نشده اند.

- (۱) لَهُ رُوحُ الْبَحْرِ وَالْبَحْرِ لِرُوحٍ
لَا يَلْمِيقُ وَ لَهُ إِلَّا سَمُ الْجَدِيدِ
(۲) فَيَحِقُّ ذَلِكَ اللَّطْفُ وَ مَنْ
مَنْ لَهُ بِالنِّسْبَةِ كُنَّ اللَّبُوبُ
(۳) أَنْ صِفَاتِ الْخِلِّ ذَلِكَ وَ الزَّمِيلُ
أَكْثَرُ مِنْ مِائَةِ مِقْدَارِ مَا
(۴) مَا عَلِمْتُ أَنَا مِنْ وَصِفِ الْنَدِيمِ
مَا أَقُولُ .. كَيْ بِهِ تَعْتَقِدُ..
(۵) فَلَهُ السُّلْطَانُ عَنْ حَالِكَ قَالَ
حُسْنُ حَالِ ذَا وَ حُسْنُ حَالِ ذَاكَ
- لَوْ أَقُولُ .. مَعَ ذِيُولٍ وَ شُرُوحٍ ..
أَسْأَلُ .. لُطْفًا عَلَى الْكُلِّ يَزِيدُ.. (۱)
ذَا وَ ذَاكَ مِنْهُ .. سِرًّا وَ عَلَنًا ..
الْقُشُورَ .. وَ لَهُ الْكُلُّ يَوُبُ ..
بِالْمُنَا وَ الْقَدْرِ وَ اللَّطْفِ الْجَزِيلِ
قَدْ ذَكَرْتُ وَصْفَهَا الْمَدْحَ سَمَى
ذَاكَ لَوْ قُلْتُ لَدَيْكَ يَا كَرِيمٍ
لَا تُصَدِّقُهُ . وَلَا تَعْتَمِدُ ..
قُلْ لَنَا كَمْ أَنْتَ أَسْهَبْتَ الْمَقَالَ (۲)
قُلْتُ قُلْ عَنْ نَفْسِكَ مَا ذَا مُنَاكَ

(۱) قال في النهج الاسم الجديد عند المشايخ هو اللطيفة الربانية و الحقيقة الانسانية التي قال في حقها الفاشاني في اصطلاحاته هكذا (اللطيفة كل اشارة دقيقة المعنى يلوح منها في الفهم معنى لا تسعه العبارة) - قال في النهج و اللطيفة المذكورة على لسان العرب يقال لها على لسان الفرس (آن) و لهذا على اصطلاح الفرس شرع يقسم بها ويقول (حق آن آنی که این و آن از او است) (۲) نسخه ثانیة - قل لنا كم تسهب انت المقال -

- (۱) بحر جان و جان بحر ار گویم
(۲) حق آن آنی که این و آن از او است
(۳) که صفات خواجه تاش یار من
(۴) آنچه میدانم ز وصف آن ندیم
(۵) شاه گفت از آن خود را هم بگو
- نیست لائق نام نومی جویمش
مغزها نسبت بدو باشد چو پوست
هست صد چندان که این گفتار من
باورت ناید چه گویم ای کریم
چند گویی آن این و آن او

(۱) أَنْتَ مَا عِنْدَكَ مَا حَاصِلُكَ

فَمِنْ الْغُورِ وَ قَعْرِ الْبَحْرِ مَا

(۲) فَبِیَوْمِ الْمَوْتِ ذَا الْحِسِّ لَكَ

لِيَكُونَ الْإِخْلَ لِلْقَلْبِ الرَّفِيقُ

(۳) هَذِهِ الْعَيْنِ التُّرَابُ فِي اللَّحْدِ

أَفْهَلُ يُوجَدُ مَا الْقَبْرِ يُنْجِرُ

(۴) فِي الزَّمَانِ ذَاكَ إِذْ مِنْكَ الْيَدُ

لَكَ رِيشٌ وَ جَنَاحٌ كَبِيرٌ تَطِيرُ

(۵) فِي الزَّمَانِ ذَاكَ رُوحُ الْحَيَوَانِ

فِي الْمَحَلِّ لَكَ رُوحًا بَاقِيًا

مَا لَكَ عَادَ وَ مَا وَاصِلُكَ

جِئْتَ مِنْ لَوْلُؤٍ أَوْ دِرْ سَمِي

يَبْطُلُ هَلْ نُورُ رُوحٍ عِنْدَكَ

لَكَ بِالرُّوحِ الْأَنِيقِ فِي الطَّرِيقِ

يَمَلَأُ .. رَحْمَاكَ بِاللَّهِ أَقْدُ ..

أَلَا .. وَ الضَّوْءُ بِهِ دَوْمًا يَصِيرُ ..

مَزَقَتْ وَ الرِّجْلُ قُلْ هَلْ يُوجَدُ

بِكَ رُوحٌ .. تَطْلُبُ الْمَلَكَ الْكَبِيرُ ..

فَنِمْتُ فِيهِ .. وَ خَافَ الثَّقَلَانُ ..

حَقٌّ أَنْ تَبْقَى يَكُونُ وَاقِيًا

(۱) تو چه داری و چه حاصل کرده ای

(۲) روز مرگ این حس تو باطل شود

(۳) در لحد کاین چشم را خاک آگند

(۴) آن زمان که دست و پایت بر دردد

(۵) آن زمان کاین جان حیوانی نماند

از تـك دریا چه در آورده ای

نور جان داری که یار دل شود ؟

هست آنچه گور را روشن کند

پرو بالت هست تا جان بر پرد

جان باقی بایدت بر جان فشاند (۱)

(۱) مراد از جان حیوانی جانی که از مزاج عناصر پدیدار است و فلاسفه آنرا روح

نفسانی و حیوانی گویند و این پس از مرگ باقی نمی ماند و مراد از جان باقی روح

انسانی است که بصورت خاصی متصور است و بتعین خاصی متعین است .

- (۱) شَرَطَ مَنْ جَاءَ بِفِعْلِ الْحَسَنَةِ
لَيْسَ مَحْضَ الْفِعْلِ بَلْ ذِي الْحَسَنَةِ
(۲) فَمِنْ الْإِنْسَانِ أَوَّلًا مِنْ حِمَارٍ
هَذِهِ الْأَعْرَاضُ مَنْ قَيَّدَ الْقَنَاءَ
(۳) هَذِهِ الْأَعْرَاضُ صَوْمٌ وَ صَلَاةٌ
حَيْثُ (لَا يَبْقَى زَمَانَيْنِ) انْتَفَتْ
(۴) أَبَدًا لَا يُمْكِنُ نَقْلُ الْعَرَضِ
يُذْهِبُونَ.. وَ بِهِ الصُّنْعُ الْقَبِيحُ..
- عَشْرَةَ أَمْثَالٍ يُعْطِي ثَمَنَهُ
يُوصِلُ لِلْحَضْرَةِ الْمُؤْتَمَنَةِ
جَوْهَرٌ عِنْدَكَ فَرْدٌ ذُو اعْتِبَارٍ (۱)
كَيْفَ فِيهَا تَذْهَبُ.. نَحْوَ الْبَقَاءِ..
..سَائِرُ الْأَعْمَالِ فِي هَذِهِ الْحَيَاتِ..
..بِالْبَقَاءِ أَبَدًا مَا اتَّصَفَتْ.. (۲)
لَكِنَّ الْجَوْهَرَ مِنْهُ بِالْمَرَضِ (۳)
..يُصَلِّحُونَ يَظْهَرُ الصِّفْوُ الْمَلِيحُ..

(۱) ای یا سالک اتمسک جوهر را من الانسانیة او الحماریة فان هذه الاقوال والافعال و الاحوال التي فئت كيف تذهبها لحضرتها و تنوير هذا المعنى (ابن عرضهای نماز و روزه را چونکه لایبقی زمانین انتفی) - (۲) نسخه ثانیة - كلها ما اتصفت - (۳) ای لا يمكن نقل الاعراض من محل الى محل لكن يذهبون من الجوهر الامراض ای من جوهر الروح ينحون الاعمال القبيحة فينصلح جوهر الروح فأثار الاعمال الصالحة صفاء القلب و آثار الاعمال القبيحة قسوته و علة هذا ما قاله صاحب المواقف ان العرض لا ينتقل من محل الى محل لان الانتقال انما يتصور في المتهيز و العرض ليس بمتهيز انتهى - والجسم جوهر تزال منه الامراض فيصلحون جوهر الروح فيكون مراده من الجوهر الروح و من الامراض الاعمال القبيحة لكن اذا تبدل جوهر الروح من عرض الامراض الذي اشار اليه بهذا البيت (تا مبدل گشت جوهر زين عرض چون زهریزی که زائل شد مرض) -

- (۱) شرط من جاء بالحسن نى کردن است
(۲) جوهری داری ز انسان یا خری
(۳) این عرض های نماز و روزه را
(۴) نقل نتوان کرد مر اعراض را
- این حسن را سوی حضرت بردن است
این عرض ها که فنا شد چون بری
چونکه لا یبقی زمانین انتفی (۱)
لیک از جوهر برند امراض را

(۱) اشاره است بگفته حکماء (العرض لایبقی زمانین) یعنی در آن واحد بلکه در هر آن متجدد میشود و عرضی که در آن سابق موجود بود در آن لاحق منعدم میگردد.

- (۱) وَ إِذَا مَا بُدِّلَ فِي ذَا الْعَرَضِ
جَوْهَرًا عَادَ .. اُنْتَفَى مِنْهُ الْمَرَضُ ..
- مِثْلًا بِالْحِمِيَّةِ ذَاكَ الْمَرَضُ
رُفِعَ .. لِلْجِسْمِ كُلُّ مَا عَرَضَ .. (۱)
- (۲) عَادَتِ الْحِمِيَّةُ مَنْ كَانَتْ عَرَضُ
جَوْهَرًا بِالْجَهْدِ قَدْ زَالَ الْمَرَضُ (۲)
- وَالْفَمُ الْمَرُّ غَدَا بِالْحِمِيَّةِ
شَهِدًا الْحُلُوَّ بَدَأَ بِالْمَرَّةِ (۳)
- (۳) وَمِنْ الزَّرْعِ التُّرَابُ السُّنْبِلَةُ
عَادَ وَالشَّعْرُ طَوِيلَ السَّلْسَلَةِ
- مِنْ دَوَاءِ الشَّعْرِ عَادَ .. بِالْعَرَضِ
جَوْهَرًا بَانَ وَ ذَا كَانَ الْعَرَضُ ..

(۱) ای حتی اذا بدل جوهر الروح من هذا العرض من الحمية التي زال منها المرض
یعنی ترفع من جوهر الروح آثار الاعراض القبيحة بالحمية فاذا زالت الامراض رجع الجسم
من سقامه الى الصحة فان المحققين من الاشاعرة والصوفية قالوا العرض هو الذي لا يبقى
زمانين و الجوهر هو ما بقي زمانين او ازمنة كثيرة و على هذا التعريف يمكن ان يكون
العرض جوهرًا و بالعكس و لهذا يفيد و يقول (گشت پرهیز عرض جوهر بجهد) -

(۲) نسخة ثانية - جوهرًا فی البدن زال المرض - (۳) ای صار بالحمية الذي هو
كالعرض بالجد و السعي جوهرًا و صار الفم المر من الحمية شهيدًا و قد علمت ان العرض
هو الذي لا يقوم بنفسه و لا يبقى زمانين و الجوهر هو الذي يقوم بنفسه و يبقى زمانين
و الحمية من اقسام المرض فالحمية التي هي من العرض صارت بالجد و السعي جوهر الصحة
و السلامة مثلاً مرارة الفم عرض كذلك الحمية و حلاوة الفم بالنسبة لها جوهر لان المرارة
و الحمية لا يبقیان زمانين و يزولان و حلاوة الفم تبقى ازماناً كثيرة و الزائل عرض و الباقي
جوهر و لفهم هذه الدقیقة شرع يمثل و يقول (از زراعت خاکها شد سنبله) -

- (۱) تا مبدل گشت جوهر زین عرض
چون ز پرهیزی که زائل شد مرض
- (۲) گشت پرهیز عرض جوهر بجهد
شد دهان تلخ از پرهیز شهد
- (۳) از زراعت خاکها شد سنبله
داروی موکرد مو را سلسله

- (۱) وَ نِكَاحُ الْمَرْأَةِ تِلْكَ الْغَرَضُ
جَوْهَرُ الْإِبْنِ لَنَا مِنْهُ وَجَدُ
- (۲) فِي لِقَاحِ النَّاقَةِ وَ الْفَرَسِ
جَوْهَرُ الْمَوْلُودِ بِالْوَضْعِ وَ لَا
- (۳) زَرْعُ ذَا الْبُسْتَانِ أَيْضاً بِالْغَرَضِ
حَاصِلُ الْبُسْتَانِ كَانَ جَوْهَرًا
- (۴) عَرَضًا إِذَا بَكَ لِلْكَيمِيَاءِ
تَأْتِي بِالْجَوْهَرِ مِنْ ذِي الْكَيمِيَاءِ
- (۵) يَا مَلِيكَ الْأَرْضِ فَعَلِ الصَّقْلِ كَانَ
وَالصَّفَاءِ وَلَدَ مِنْ ذَا الْغَرَضِ
- فَإِنِّيَا كَانَ .. وَ لَكِنَّ الْغَرَضُ ..
.. عَرَضُ وَ الْجَوْهَرُ مِنْهُ وَلَدَ ..
غَرَضُ الطَّالِبِ وَ الْمَلْتَمَسِ
غَيْرُهُ .. أَجْعَلْ ذَا قِيَاسًا لِلْمَلَأِ ..
كَانَ مِنْهُ حَصَلَ هَذَا الْغَرَضُ
عَرَضُ الزَّرْعِ .. جَمِيعًا غَيْرًا ..
إِدْرِ أَيْضًا وَ جَبَّ بِالْأُنْتِهَاءِ
.. أَوْ لَكَ يَحْصُلُ يَا رَبَّ الصَّفَاءِ ..
عَرَضًا فِي ذَاتِهِ .. قَلَّ وَ هَانُ .. (۱)
جَوْهَرًا فِي ذَا لِي تَمَّ الْغَرَضُ

(۱) نسخه ثانیة - بالقدرهان -

- (۱) آن نکاح زن عرض باشد فنا
(۲) جفت کردن اسب و اشتراک عرض
(۳) هست آن بستان نشانند هم عرض
(۴) هم عرض آن کیمیا بردن بکار
(۵) صیقلی کردن عرض باشد شها
- جوهر فرزند حاصل شد ز ما
جوهر کره بزائیدن غرض
گشت جوهر کشت بستان نک غرض
جوهری زان کیمیا گر شد بیار (۱)
زین عرض جوهر همی زاید صفا

(۱) برخی از شراح گفته‌اند که این بیت و بیت بعد در نسخ قدیمه مثنوی یافت نمی‌شود و از ملحقات است.

- (۱) بَعْدَ هَذَا لَا تُقَلِّ كَمْ عَمِلَ قَدْ عَمِلْتُ أَنَا.. لَا فِي زَلَلِ..
 دَخَلَ ذِي الْأَعْرَاضِ أَنْتَ أَظْهَرَ وَ لَهَا الْحَاصِلَ خُذْ لَا تَحْذَرِ (۱)
 (۲) عَرَضَ ذَا الْوَصْفِ كَانَ فَاسْكَيْتَ وَ لِقُرْبَانٍ.. وَ نَيْلِ الرَّحْمَةِ..
 أَنْتَ ظِلُّ الْمَاعِزِ لَا تَقْتُلِ .. أَتْرِكَ الْوَصْفَ أَطْلِعَ لِلْعَمَلِ.. (۲)

(۱) ای فان علمت هذه المقدمات یا غلام لا تقل انا فعلت اعمالا و اظهر دخل و حاصل تلك الاعراض و لاتجفل و لا تحذر لان العمل عرض لا یبقى و المقصود منه الخلو و المحبة او ان الذى يفعل الطاعة بالصدق و الاخلاص يحصل له نور الباطن و صفاء القلب.
 (۲) ای كما ان هذا محال كذا الوصف و القول وضعه موضع العمل محال لان الظل للماعز كما لا يكون قرباناً كذا الوصف و القول لا يكون عملاً فاصرف كل عضو لما خلق له و اعمل حتى ينصلح قلبك كانه يقول العرض ما كان صفة لغيره كما قاله بعض الاشاعرة و ظل الماعز لا تدبجه لاجل القربان لان الاعمال و الطاعات اعراض و نقل الاعراض لا يمكن بل المقصود من هذه الاعراض اصلاح القلب و الروح كما ان فى الحمية تنصلح الابدان و المقصود من عمل الكيمياء تبديل النحاس بالذهب و من الزراعة السنبلة و من علاج الشعر تطويله و من النكاح الولد و من ازدواج الحصان و الجمال النتاج فهذه الاعراض اعمال منقولة قائمة بجوهر الروح و القلب و الاعراض لا تقوم الا بالجواهر و انت هل حصلت لنفسك جوهر الروح الاضافى حتى تقوم به اعراض الاعمال ام لا كانه كنى بالمصراع الثانى عن المعنى فيقول لا تظن ذاك المعنى الذى هو عرض جوهره و آثاره و حالاته حقيقة فتكون كأنك ظننت ظل الماعز جوهره و حقيقة و جوزت ذبجه قرباناً ثم شرع الغلام الثانى فى اجوبة مطابقة لسؤال السلطان ابضاحاً للمعنى و مثبتاً كيف يظهر من العرض جوهر و اراد من الجواهر ما قام بذاته و من العرض ما لا يقوم بها (گفت شاهها بی قنوط عقل نیست گر تو فرمائى عرض را نقل نیست) -

- (۱) پس مگو که من عملها کرده‌ام دخل آن اعراض را بنما مرم
 (۲) این صفت کردن عرض باشد خمش سایه بز را بی قربان مکش

- (۱) قَالَ يَا سُلْطَانُ عَقْلٌ مَا وَجِدَ
 أَنْ تَقُلَ لِلْعَرِضِ أَنْتَ انْتَقَالَ
 (۲) يَا مَلِيكَ الْقَوْلِ لِلْعَبِيدِ الْعَرَضُ
 لَمْ يَكْ إِلَّا لِْيَاسِ الْعَبِيدِ لَا
 (۳) فَإِذَا لِلْعَرِضِ نَقْلٌ وَ حَشَرُ
 كُلُّ قَوْلٍ تَفَهُ كُلُّ عَمَلٍ
 (۴) هَذِهِ الْأَعْرَاضُ فِي لَوْنٍ جَدِيدٍ
 حَشَرُ كُلِّ مَنْ فَنَى كَانَ يَكُونُ
- مِنْ قَنُوطٍ عَارِيًّا .. دَوْمًا فُقِدَ.. (۱)
 لَمْ يَكْ .. مَا صَلَحَ هَذَا الْمَقَالُ..
 أَنْ يَفْتَ مِنْ بَعْدُ أَيُّضًا مَاعَرَضُ
 غَيْرُهُ .. فِيمَا لَهُ قَدْ أَمَلَا..
 لَمْ يَكْ حَمِينًا وَ لَا عَوْدَ وَ نَشَرُ
 بَطَلٌ كَانَ قَرِينًا لِلْمُخْطَلِ
 نَقَلْتُ لِلْأَوَّلِ خُلَفَاءَ تَزِيدُ (۲)
 آخِرِ خَالَفَهُ خَلْقًا وَ لَوْنُ

(۱) قال الغلام يا سلطان لا يكون العقل من غير قنوط بل يعطى العقل قنوطاً ان كنت تقول ليس للعرض نقل - (۲) اي هذه الاعراض التي هي الاقوال والاعمال لم تنتقل بعينها كالجواهر بل انتقلت آثارها و اجزائها و يدل على هذا تفسير السيد الشريف في شرحه على المواقف عند قوله ان العرض لا ينتقل من محل الى محل اي على قياس الجسم من مكان الى مكان انتهى فيخلق الله تعالى مقابلة العبادات اجساماً نورانية و مقابلة المعاصي اجساماً ظلمانية قال تعالى في سورة النبأ (فتأتون) من قبوركم الى الموقف (افواجاً) جماعات مختلفة انتهى جلالين - اي بصورة مناسبة على ما كان عليه في الدنيا من عمل و سيرة -

- (۱) گفت شاهها بی قنوط عقل نیست
 (۲) پادشاهها جز که یأس بنده نیست
 (۳) گر نبودی مر عرض را نقل و حشر
 (۴) این عرضها نقل شد لون دگر
- گر تو فرمائی عرض را نقل نیست (۱)
 هر عرض کان رفت باز آینده نیست
 فعل بودی باطل و اقوال قشر (۲)
 حشر هر فانی بود کون دگر

(۱) برای تفصیل بیاورقی عربی بالا و صفحه ۷۸ ج ۲ شرح بحر العلوم رجوع شود .
 (۲) در نسخه لکناهور چنین آمده (و اقوال قشر) بقاء مضمومه و شین ساکنه و راء ساکنه بمعنی بیهوده و هذیان است از فشا بضم فاست .

- (۱) كَانَ ثَقُلَ كُلِّ شَيْءٍ لَا يَقَا
لَهُ أَيْضًا .. مَعَهُ سَارَ رَأْيًا.. (۱)
- لِقَطْعِ الْغَنَمِ سَائِقُهُ
(۲) فَبَوَّاتِ الْمَحْشَرِ كُلُّ عَرَضٍ
وَلِكُلِّ عَرَضٍ ذِي صُورَةٍ
- (۳) فَإِلَى نَفْسِكَ أَنْظُرْ أَفَلَا
نَاتِجٌ مِنْ إِزْدِوَاجٍ مَعَ عَرَضٍ
- (۴) فِي الْبُيُوتِ قَبْلَ عِمْرَانِ لَهَا
فِي ضَمِيرٍ مَنْ لَهَا هَنْدَسٌ قَدْ
- كَانَتْ زَوْجًا وَبِذَا بَانَ الْغَرَضُ (۲)
أَنْظُرْ .. اعْرِفْ مَا لَدَيْكَ أَشْتَبَهَا..
حَكَتِ الْقِصَّةَ .. لِلْمَنْقَلِ تَعَدَّ..

(۱) فعلم من هذا ان محصل الاعمال الصالحة بساتين و رباحين و اشجار و اثمار و محصل الافعال السيئة غسلين و عقارب و حيات و نار و يلقى كل عرض صورة بعضها تظهر في البرزخ و بعضها في الحشر و النشر و بعضها في الموقف و بعضها في الجنة او في النار - (۲) اي انظر لنفسك الم تكن قبل انت عرضاً مادة جسمك النطفة من ماء مهين انقلبت علقه ثم انقلبت مضغة ثم انقلبت لحماً و عظاماً يعنى انت حصلت من حركة الازدواج و هو فعل الوالدين و انت زوج و قرين مع العرض -

لايق گله بود هم سايقش
صورت هريك عرض را نوبتي است
جنبش جفتي و جفتي با عرض
در مهندس بود چون افسانه ها

(۱) نقل هر چیزی بود هم لایقش
(۲) وقت محشر هم عرض را صورتی است
(۳) بنگر اندر خود نبودی که عرض
(۴) بنگر اندر خانه و کاشانه ها

- (۱) أَنْ ذَا الْبَيْتِ الْفُلَانِيَّ وَمَنْ
كَانَ بِالصُّفَّةِ بِالسَّقْفِ وَفِي
(۲) جَرِّ مِمَّنْ هُنْدَسَ هَذَا الْعَرَضُ
الَّةَ مَعَ عَمِدٍ مِنْ صَنْعَةٍ
(۳) مَا هُوَ الْأَصْلُ لِكُلِّ صَنْعَةٍ
غَيْرِ فِكْرٍ وَخِيَالٍ وَ عَرَضُ
(۴) كُلِّ أَجْزَاءِ الدُّنْيَا انْظُرْ وَالْعَرَضُ
(۵) أَوَّلًا ذَا الْفِكْرِ جَاءَ بِالْعَمَلِ
هَكَذَا اذِرْ أَصْلَ خَلْقِ الْعَالَمِ
(۶) فَبِفِكْرِ الْمَرْءِ فِي الْأَوَّلِ قَدْ
صَبَّرَتْ ظَاهِرَةً فِي الْعَمَلِ
- قَدْ نَظَرْنَا لَهُ فِي ذَاكَ الزَّمَنَ
بَابِ الْمَوْزُونِ .. حُسْنًا نَصْطَفِي ..
وَمِنْ أَرَاذِلَةٍ فِي وَفْقِ الْغَرَضِ ..
وَعُلُومٍ وَ فُنُونٍ جَمَّةٍ ..
رَأْسَ مَالٍ مَا تَرَى مِنْ حِرْفَةٍ
.. كُلُّ مَا فِي تِلْكَ مِنْ هَذِي نَهَضَ ..
دَعُ لَكَ لَمْ تَأْتِ إِلَّا مِنْ عَرَضٍ
أَخْرًا كَانَ كَذَاكَ فِي الْأَزْلِ^(۱)
وَبِهِ سَوَىٰ وَجُودِ آدَمَ ..
كَانَتْ الْأَثْمَارُ فِي الْآخِرِ عَدَّ
.. كُلُّ فِعْلٍ قَرَعُ فِكْرٍ أَوَّلٍ ..

(۱) ای فکر اتی اولاً و مؤخرأ فی العمل کما ان العلة الغایة تصورها مقدم و
لو تأخر وجودها .

- (۱) كان فلان خانه كه ما ديديم خوش
(۲) از مهندس آن عرض و اندیشه ها
(۳) چيست اصل و مایه هر پيشه ای
(۴) جمله اجزای جهانی بی غرض
(۵) اول فکر آخر آمد در عمل
(۶) میوه ها در فکر در اول بود
- بود موزون صفه و سقف و درش
آلت آورد و ستون از پيشه ها
جز خیال و جز عرض اندیشه ای
در نگر حاصل نشد جز از عرض
بنيت عالم چنین دان در ازل
در عمل ظاهر بآخر میشود

- (۱) اِذْ عَمِلْتَ وَغَرَسْتَ الشَّجَرَا
قَبْلَ ذَاكَ الْحَبَنِ رُمْتَ الثَّمَرَا
فَالْكَلَامَ الْآخِرَ فِي الْاَوَّلِ
قَدْ قَرَأْتَ .. اَنْتَ قَبْلَ الْعَمَلِ ..
(۲) هَبَكَ فِي الْاَوَّلِ غُصْنٌ وَ وَرَقٌ
و عُرُوقٌ خُضِرَ الْكُلُّ اتَّسَقَ
فَلَا جِلَّ الثَّمَرِ هُنْدِي جَمِيعَ
اُرْسَلَتْ .. فَلَتَمَعَيْنِ السِّرَّ الْبَدِيعَ ..
(۳) فَاِذَا ذَاكَ الْكَبِيرُ مِّنْ غَدَا
لَبَّ ذَا الْاَفْلَاكِ وَ الْاَصْلَ بَدَا
سَيِّدَ لَوْلَاكَ فِي الْآخِرِ كَانَ
.. مَالَهُ فِي الْاَوَّلِ فِي الْخَتْمِ بَانَ .. (۱)
(۴) نَقْلُ اَعْرَاضٍ غَدَا هَذَا الْمَقَالُ
كُلُّهُ وَ الْبَحْثُ مِنْهَا وَ الْجِدَالُ
نَقْلُ اَعْرَاضٍ غَدَا هَذَا الْاَسَدُ
وَ ابْنُ اَوَى بَتَّةً .. مَرَّ الْاَبْدُ ..

(۱) نسخه نایه - فالزعیم الرأس ذاك من غدا - ای اذا كان الامر كذلك ذاك الرأس و الزعیم كان لب تلك الافلاك التسعة و اصلها و كان فی الآخر سلطان او سید او مظهر (لولاك لما خلقت الافلاك) فكان (ص) مقدماً تصوره علی الاشياء باعتبار روحه الشریفة -

- (۱) چون عمل کردی شجر بنشانندی
اندر آخر حرف اول خواندی
(۲) گر چه شاخ و برگ بخش اولست
آن همه از بهر میوه مرسلست
(۳) پس سری که مغز آن افلاک بود
اندر آخر خواجه لولاك بود
(۴) نقل اعراض است این بحث و مقال
نقل اعراض است این شیر و شگال (۱)

(۱) در نسخه النهج دو کلمه شیر و شگال بمعنی (لبن) شیر خوردنسی و معنی (عقده) گره آمده است ولی در نسخه لکناهور چنین ذکر شده است (شیر و شگال) و در شرح بحر العلوم صفحه ۷۹ گفته مراد از شگال شغال است و تمثیل بحث نقل اعراض با صور است که شیر و شغال از آن جمله اند یعنی این بحث و مقال که گذشته نقل اعراض و شکار کردن وحشیات این بحث است - از این لحاظ بر وفق نسخه لکناهور این دو کلمه ترجمه شده است :

- (۱) جُمْلَه الْعَالَمِ بِالذَّاتِ الْعَرَضِ
 هَلْ أَتَى .. حِينَ عَلَى الْإِنْسَانِ لَمْ
 وَلِدَتْ مِنْ صُورٍ قَدْ وَجِدَتْ
 وَلِدَتْ مِنْ فِكْرٍ تُدَكِّرُ
 فِكْرَةً وَاحِدَةً بَانَتْ لَنَا
 كُنَّ مِثْلَ الرُّسُلِ .. الْفَرْقُ ظَهَرَ ..
 عَالَمٍ ثَانٍ جَزَاءُ ذَا وَ ذَانِ
 رَدٌّ زَنْجِيرًا وَ سِجْنًا بِالْعَوَضِ
 .. وَ بِحُسْنِ الْخِدْمَةِ أَبْدَى الْعَمَلِ ..
 كَانَ فِي الْحَرْبِ .. وَضِيقُ الْوَقْعَةِ ..
- (۲) هَذِهِ الْأَعْرَاضُ مِمَّ وَلِدَتْ
 مِمَّ أَيْضًا وَلِدَتْ ذِي الصُّورِ
 (۳) فَلَعَقِلِ الْكُلَّ كَانَتْ ذِي الدُّنَا
 وَ كَمِثِلِ الْمَلِكِ الْعَقْلُ الصُّورِ
 (۴) عَالَمٍ أَوَّلَ دُنْيَا الْأَمْتِحَانِ
 (۵) عَبْدُكَ يَا مَلِكُ يَجْنِي ذَا الْعَرَضِ
 (۶) عَبْدُكَ لَمَّا لَكَ الْأَمْرُ امْتَثَلَ
 أَفْلًا ذَا الْعَرَضِ بِالْخِلْعَةِ

اندرین معنی بیامد هل اُنی
 وین صور هم از چه زائید از فکر
 عقل چون شاهست و صور تهارسل
 عالم ثانی جزای این و آن
 آن عرض زنجیر و زندان میکند
 این عرض نی خلعتی شد در نبرد

(۱) جمله عالم خود عرض بودند تا
 (۲) این عرض ها از چه زائید از صور
 (۳) این جهان يك فكرت است از عقل کل
 (۴) عالم اول جهان امتحان
 (۵) چاکرت شاهان جنایت میکند
 (۶) بندهات چون خدمت شایسته کرد

- (۱) مَعَ ذَاكَ الْجَوْهَرِ هَذَا الْعَرَضُ
 ذَاكَ مِنْ هَذَا وَمِنْ هَذَا وَلِدُ
 بَيْضَةٍ مَعَ طَيْرٍ.. أَوْ فِي بِالْعَرَضِ.. (۱)
 ذَاكَ فِي دَوْرٍ وَ سَيْرٍ يَتَّحِدُ
 قُلْتَ كَانَ الْعَرَضُ.. عَقْلًا سَمِي.. (۲)
 وَاحِدَ الْجَوْهَرِ.. أَنْتَ مَا تَجِدُ..
 سَتَرَ لَمْ يُبْدِهِ لِلنَّظَرِ (۳)
 قَالَ فَالْعَقْلُ لِذَاكَ الْجَوْهَرِ
 لِيَكُونَ عَالَمَ هَذَا الْحَسَنِ
 وَ الْقَبِيحِ الْغَيْبِ.. سِرَّ آفِي الزَّمَنِ..

(۱) ای هذا العرض مع الجوهر ذاك بيضة و طير هذا من ذاك و ذاك من هذا يولد مع السير و الدور ای يولدا الطير من البيضة و البيضة من الطير كذا يولد العرض من الجوهر و الجوهر من العرض و ليس هذا العرض و الجوهر هو الذي ذكره و عرفه المتكلمون وحرى عليه صاحب التعريفات كما مر بل هو على ما عرفه الاشاعرة و قالوا العرض هو الذي لا يبقى زمانين و الجوهر ما بقي زمانين او ازماناً كثيرة فلهذا هو شبهه بالبيضة و الطير - (۲) ای قال السلطان الاعظم للغلام معرضاً لما سمع منه ما ذكر نفرض ان مرادك هكذا ان ما قلته لكن ای فائدة لك فان اعراضك لم تلد جوهرأ واحداً ای لم يحصل لك من الطاعات التي هي اعراضك لطافة لروحك و صفاء و نور لقلبك فاجابه الغلام (گفت مخفی داشته است آنرا خرد) - (۳) اراد بقوله (عالم هذا الحسن و القبيح) ای دار ذا الحسن و القبيح و هی دار الآخرة و عبر عنها بالحسن و القبيح لظهورهما فيها كما هو حقه ای حتی کل احد يؤمن من قبل المشاهدة و يترك الرياء فی الطاعات و اراد بالسر جوهر قرب النوافل و الفرائض اخفاء العقل حتی يكون غيباً -

- (۱) این عرض با جوهر آن بیضه است و طیر
 این از آن و آن از این زاید بسیر
 (۲) گفت شاهنشہ چنین گیر المراد
 این عرضهای تو یک جوهر نژاد
 (۳) گفت مخفی داشته است آن را خرد
 تا بود غیب این جهان نیک و بد

- (۱) حَيْثُ لَوْ إِشْكَالٌ فِكْرٌ يَظْهَرُ
وَ يَبِينُ الْجَوْهَرُ الْمُسْتَرُّ
(۲) كَافِرٌ مَعَ مُؤْمِنٍ دَوْمًا مَعًا
فَإِذَا يَا مَلِكُ الدِّينِ الْعِيَانُ
(۳) وَ لَكَانَ ظَاهِرًا فَوْقَ الْجَبِينِ
وَ مَتَى فِي الْعَالَمِ هَذَا الصَّنَمِ
(۴) وَ مَتَى كَانَتْ لَهُ مِنْ قُدْرَةٍ
فَإِذَا كَانَتْ لَنَا هَذِي الدُّنَا
فِي الْمَعَادِ مِنْ بَجْرَمٍ وَ غَلَطٍ
(۵) لَهُ قَالَ الْمَلِكُ الْحَقُّ سَتَرٌ
غَيْرَ أَنَّ السِّتَرَ كَانَ لِلْمَعَامِ
وَ يَبِينُ الْجَوْهَرُ الْمُسْتَرُّ
لَنْ يَقُولَا غَيْرَ ذِكْرٍ وَ دَعَا
كَانَ لَا غَيْبًا وَ سِرًّا لَا مِتِحَانُ
نَقْشُ كُفْرٍ كَانَ أَوْ نَقْشُ لِدِينٍ
كَانَ أَوْ عَابِدُهُ.. أَنِّي أَلَمْ..
أَحَدٌ بِالْهَزْوِ وَ السُّخْرَةِ (۱)
الْمَعَادِ.. وَ بِهَا نَلْنَا الْهِنَا..
يَأْتِي.. أَوْ يَرْتَكِبُ أَدْنَى شَطَطٍ..
الْأَجْزَاءَ وَ عِيَانًا مَا ظَهَرَ
لَا الْخَوَاصِ لَهُ مِنْ هَذَا الْأَنَامِ

(۱) ای و کیف یکون لاحد قدرة و ارادة على التمسخر و الاستهزاء على الانبياء
قال تعالى فى سورة (عبس) يوم يفر المرء من اخيه و صاحبه و بنيه لكل امرء منهم
يومئذ شأن يغنيه .

- (۱) زانکه گر پیدا شدی اشکال فکر
(۲) پس عیان بودی نه غیب ای شاه دین
(۳) کی درین عالم بت و بتگر بدی
(۴) پس قیامت بودی این دنیای ما
(۵) گفت شه پوشیده حق پاداش بد
کافر و مؤمن نگفتی جز که ذکر
نقش دین و کفر بودی بر جبین
چون کسی را زهره تسخیر بدی
در قیامت کی کند جرم و خطا
لیک از عامه نه از خاصان خود

- (۱) تَوَ امِيرًا وَاِحْدًا كُنْتُ اَنَا
اَسْتَرُ ذَالِكَ عَنْ كُلِّ امِيرٍ
(۲) وَ كَفَى بِي اَنْ لِي الْحَقُّ اَبَانٌ
وَمِائَةُ الْاَلْفِ قَدْ اَظْهَرَ مِنْ
(۳) اَنْتَ اَيَّا اَعْطِنِي اَدْرِي اَنَا
فَعَلَيَّ اَنَا مَا غَطَّى الْقَمَرُ
(۴) قَالَ فَالْمَقْصُودُ مِنْ قَوْلِي اَنَا
تَعْلَمُ مَا كَانَ تَدْرِي مَا يَكُونُ
(۵) لَهُ قَالَ الْمَلِكُ مَا الْحِكْمَةُ
ذَلِكَ الْمَعْلُومُ مِنْهُ لِلْعِيَانِ
- فِي شِرَاكِ اسْجِنُ اُولِي الْعَنَا
لِي كَانَ لَا نَدِيمِي وَ الْوَزِيرُ
عَوَضَ الْأَعْمَالِ جَهْرًا وَ عِيَانُ
صَوْرِ الْأَعْمَالِ .. بَعْدَلَمْ تَبْنِ ..
بِالْتِمَامِ ذِي لِي زَادَ السَّنَا
الْغَمَامُ .. لَا وَلَا حِينًا سَتَرُ ..
مَا هُوَ إِذْ اَنْتَ فِي هَذِي الدُّنَا
هُوَ فِي الْوَاقِعِ .. مِنْ سَامٍ وَ دُونُ ..
قُلْ لِأَظْهَارِ الدُّنَا وَ الْعِلَّةُ
يَأْتِي لِلْخَارِجِ .. مِثْلَ مَا أَبَانَ .. (۱)

(۱) ای قال السلطان للغلام الوهم لا يعطى حكم العيان ما الحكمة فى اظهار الدنيا
ذاك المعلوم بان يأتى للخارج و يظهر يعنى يصل صاحب علم اليقين الى عين اليقين فان
العالم صورة العلم الالهى و الحكمة فى اظهارها تحقق الثابت فى العلم الالهى فى الخارج -

- (۱) گر بدمی افکنم من یک امیر
(۲) حق بمن بنمود بس پاداش کار
(۳) تو نشان ده که منم دانم تمام
(۴) گفت پس از گفت من مقصود چیست
(۵) گفت شه حکمت در اظهار جهان
- از امیران خفیه دارم نى وزیر
وز صورهای عملها صد هزار
ماه را بر من نمى پوشد غمام
چون تو میدانی که آنچه بود و نیست
آنکه دانسته برون آید عیان

- (۱) مَا بِهِ قَدْ عَلِمَ مَا دَامَ لَمْ
فَعَلَى الْعَالَمِ هَذَا مَا وَضَعَ
(۲) فَرَمَانًا وَاحِدًا لَا تَقْدَرُ
أَوْ لَكَ يَنْهَضُ مِنْ شُغْلٍ حَسَنٍ
(۳) ذَا تَقَاضِي الْفِعْلِ قَدْ كَانَ لِأَنَّ
أَنَّ لَكَ السِّرَّ يَجِيءُ لِلْعِيَانِ
(۴) بَعْدَ ذَا الْمَطْوَى لِهَذَا الْبَدَنِ
حَيْثُ رَأْسَ خَيْطِهِ دَوْمًا سَحَبَ
- يَدْرٍ أَوْ يَحْصُلُ.. كَمَا فِيهِ أَلَمْ..
تَعَبَ الطَّلُقِ وَلَا ضَغْطَ الْوَجْعِ (۱)
تَجَلِّسُ فِي غَيْرِ شُغْلٍ تَظْهَرُ
أَوْ قَبِيحُ الصِّفَةِ.. مَرَّ الزَّمَنُ..
وَكُلِّ فِيكَ خَفَاءً وَ عَلَنَ (۲)
عَلِمَكَ لِلْعَيْنِ يَأْتِي لَا اللِّسَانِ
هَلْ يَكُونُ سَاكِنًا فِي زَمَنِ (۳)
ذَا الضَّمِيرُ لَهُ قَهْرًا وَ جَذَبَ

(۱) نسخه ثانیة - (فعلی العالم هذا ما فرض - تعب الطلق و لا ضغط المرض) ای و ذاك الذي علمه الحق تعالى ما دام انه لم يحصل في علمه تعالى لم يظهر و لم يضع زحمة الطلق و المرض و الوجع و لهذا اطلب منك علامة حتى يأتي علمي الى العين و يظهر بما فيه و لو كان عيناً لم اطلب علامة - (۲) ای و هذا الشغل و الفعل تقاضاهما لاجل انه صار عليك موكلاً حتى يكون شرك اللذي هو في الاعيان الثابتة عياناً و وجودك اللذي هو في مرتبة العلم يأتي عيناً ان كنت مستعداً للسعادة ظهرت فيك و ان كنت مستعداً للشقاوة نشأت عنك - (۳) ای بعد هذا خيط البدن ابن يسكن لما يسجبه ضميره و قلبه كانه قول طرف الخيط اللذي هو على المغزل كيف يحرك و يدور المغزل كذلك الضمير و القلب يدور البدن على هذا الاسلوب و يأتي بالافعال و الادوال والصحيح ان كلاهما هنا بفتح الكاف العربية بمعنى المطوى كما في قواميس اللغة الفارسية لا بمعنى المغزل كما خاله مؤلف النهج القوى -

- (۱) آنچه میدانست تا پیدا نکرد
(۲) يك زمان بيكار نتوانی نشست
(۳) اين تقاضای کار از بهر آن
(۴) پس کلابه تن کجا ساکن شود
- برجهان منهاد حق اين طلق ودود
تا بدی یا نیکی از تو بجست
شد موکل تا شود سری عیان
چون سر رشته ضميرش میکشد (۱)

(۱) در بعضی نسخ قدیمه این بیت چنین آمده است (ورنه کی گیرد کلابه تن قرار - چون ضمیرت میکشد آنرا بکار) ولی گفتند از ملحقات است و در تفسیر آن توجیهاتی نگاشتند بهترین آنها آنستکه در بیت پیش فرمودند تقاضای کارهای خوب و زشت بر آن موکل است تا اثر سعادت و شقاوت تو نمایان گردد هرگاه این تقاضا نباشد پس چگونه ضمیرت کلابه تن را بکاری میکشد زیرا که قرار نمیگیرد پس تا سه خود نشان کش است و مطلب همان است که دانسته و اینکه حق آن را عیان گرداند -

- (۱) غَمَّكَ الْآيُ لَذَا السَّحْبِ يَصِيرُ
وَ كَمِثْلِ السَّحْبِ لِلرُّوحِ لَكَ
(۲) يَلِدُ ذَا الْعَالَمِ وَ الْعَالَمِ
مَا بِهِ مِنْ سَبَبٍ أَمْ تَلِدُ
(۳) إِذْ هُوَ قَدْ وَلَدَ مِنْهُ الْآثَرُ
كَيْ يَذَا يُوَلِّدَ مِنْ ذَا الْآثَرِ
(۴) هَذِهِ الْأَسْبَابُ نَسْلاً فَوْقَ نَسْلِ
لَكِنْ الْعَيْنُ الْمَلْتِي كَثُراً تُنْمِرُ
- إِذْ عَلَيْكَ عَدَمُ الشُّغْلِ خَطِيرٌ (۱)
كَانَ .. وَالْدَاءِ الَّذِي فِي قَلْبِكَ ..
ذَلِكَ وَهُوَ .. أَيْدِي دَائِمٌ ..
أَثَرًا وَ الْوَلَدَ ذَلِكَ تَجِدُ (۲)
سَبَبًا ذَا صَارَ أَيْضًا بِالْآثَرِ
أَبْدَعُ الْآثَارِ عِنْدَ النَّظَرِ
نُسِقَتْ كَالنَّسَبِ .. فَرَعَاوْ أَصْلُ .. (۳)
وَجَبَ حَتَّى تَرَى النُّسْلَ الْكَثِيرَ

(۱) ای قساوتک و غمک صار علامه السحب و البطالة عليك کسحب الروح ای علامه سحبه السر و الضمير طرف خيط البدن ای الوجود عاوض الغم لك لتقدر علی البطالة و هی فی الحقیقه کسحب الروح و مقود الغم اللذی هو فی قلبک یجذب ذاک الشغل و یظهر بجمک تقدیر الله ان سعادة فساد و ان شقاوة فشقاوة - (۲) نسخه ثانیه - ذاک تعد (۳) کانه یقال دنیا و الاخرة یلدان کل سبب منها ام یولد الاثر فاذا ولد کان سبباً لا ثار عجیبه مثلاً لوجود الشجر اذا زرعت بذراً یكون البذر سبباً و اثره الشجر و الشجر سبب الثمر و هو الی التغذی و النشو و القوة و شغل دنیا من الافعال و الاعمال ثم تنتقل نتائجها الی الحشر و النشر و السؤال و الحساب و منها الی العقاب و الثواب و منها الی النعم و العذاب نسلأً علی تسلسل لكن لازم لرؤية هذا عین منوره بزیاده تقدر علی رؤیة هذا النسل و لو ظن انقطاعهما فی النعم و الجحیم -

- (۱) تا سه توشد نشان آن کشش
(۲) این جهان و آن جهان زاید آید
(۳) چون اثر زاید آن هم شد سبب
(۴) این سببها نسل بر نسل است لیک
- بر توییکاری بود چون جان کشش
هر سبب مادر اثر زاید ولد
تا بزاید زو اثرهای عجب
دیده ای باید منور نیک نیک

- (۱) فَأَمْلَيْكَ مَعَهُ فِي الْقَوْلِ قَدْ
وَهُوَ إِمَّا آيَةً مِنْهُ نَظَرُ
(۲) ذَا الْمَلِكِ الطَّالِبِ لَوْ نَظَرَا
لَكِنَّ الذِّكْرَ لَهُ مِنْهَا أَبَدٌ
وَصَلَ حَتَّى هُنَا .. وَصَفًا وَحْدًا ..
أَوْ لَهُ لَمْ يَنْظُرِ غَضَّ الْبَصَرُ
بِالْبَعِيدِ لَمْ يَكْ كَمْ بَصَرًا
مَا بِهِ الرُّخْصَةُ .. وَالرُّشْدَ فَقَدْ ..

سؤال السلطان ايضاً حال ذاك العبد الاخر (۱)

- (۳) إِذْ مِنَ الْحَمَامِ عَادَ ذَا الْغُلَامِ
(۴) لَهُ قَالَ صَحَّكَ اللَّهُ النَّعِيمِ
فَلَكُمْ أَنْتَ طَرِيفٌ وَظَرِيفٌ
(۵) أَسَفًا لَوْ لَا الَّذِي مَا فِيكَ كَانَ
أَوَقَفَ عِنْدَهُ ذَا الْمَلِكِ الْهُمَامِ
دَائِمًا كَانَ عَلَيْكَ وَ عَمِيمِ
وَمَلِيحِ الْوَجْهِ .. ذُو أَصْلِ شَرِيفِ ..
مَا هُوَ دَوْمًا لَكَ قَالَ فُلَانُ

(۱) ای من العبد الذي ارسله قبلا للحمام-

- (۱) شاه با او در سخن اینجا رسید
(۲) گر بدید آن شاه جویادور نیست
یا بدید از وی نشانی یا ندید
لیک ما را ذکر آن دستور نیست

باز بر رسیدن شاه حال آن غلام دیگر

- (۳) چون ز گرمابه بیاید آن غلام
(۴) گفت صححا لك نعيم دائم
(۵) ای دریغا گر نبودى در تو آن
سوى خویشش خواند آن شاه همام
بس لطیفی و ظریف و خوب رو
کز برای تو همی گوید فلان

- (۱) كُلُّ مَنْ قَدْ نَظَرَ الْوَجْهَ لَكَ
رُؤْيَا مِنْكَ لَهَا مُلْكُ الدُّنَا
(۲) قَالَ يَا مُلْكُ لِي الرَّمَزُ أَذْكَرُ
لِي ذَاكَ الْبَاطِلُ الدِّينُ الْبَلِيدُ
(۳) قَالَ فَلَاوُلَّ وَجْهَيْنِ لَكَ
أَنْتَ فِي الظَّاهِرِ كُنْتَ الدَّوَاءُ
(۴) فَمِنْ السُّلْطَانِ لَمَّا سَمِعَا
فَسَرِعَا لَهُ بِحَرْقِ الْقَضِبِ
(۵) زَبَدًا ذَاكَ الْغَلَامُ أَظْهَرَ
هَكَذَا دَامَ إِلَى أَنْ عَبَّرَا
(۶) قَالَ فِي الْأَوَّلِ مِنْ بَدِئِ نَفْسٍ
هُوَ مِثْلُ الْكَلْبِ فِي الْقَحْطِ أَكَلَ
- فَرِحًا عَادَ وَ مَسْرُورًا يَكَا
.. قَلَّ وَالْحَمْدُ تَفُوقُ وَ الشَّنَاءُ ..
مِنْ مَقَالِ أَبَدًا لَمْ يَذْكُرِ ..
.. لِأَرَى فِي قَدَحِي مَاذَا يُنِيدُ ..
وَصَفَّ .. دَوْمًا أَحَطَّ شَانِكَا ..
وَ لَدَى الْبَاطِنِ الْآمُ وَدَاءُ
خُبْتُ خِلَ بِهِ زَادَ وَ لَمَّا
جَاشَ .. فِي قَلْبِ حَزِينٍ وَجِبَ ..
عَادَ مِنْ حَقْدِ عَرَاهُ أَحْمَرَا
لَهُ مَوْجُ الْهَجْوِ حَدًّا كِدْرَا
إِذْ لِي كَانَ صَدِيقًا مُلْتَمَسُ
دَوْمًا السَّرِيقِينَ أَوْ مِثْلَ الْجَعَلِ

دیدنت ملک جهان آرزیده ای
کز برای من نگفت آن دین تباه
کاشکارا تو دوائی خفیه درد
در زمان دریای خشمش جوش کرد
تا که موج هجو او از حد گذشت
همچو سگ در قحط سر گین خوار بود

(۱) شادگشتی هر که رویت دیده ای
(۲) گفت رمزی زان بگو ای پادشاه
(۳) گفت اول وصف دودویت کرد
(۴) خبت یارش را که از شه گوش کرد
(۵) کف بر آورد آن غلام و سرخ گشت
(۶) گفت زاول دم که با من یار بود

هَجَوَهُ أَبْرَزَ دَوْمًا كَالْجَرَسِ
وَضَعَ أَوْ مَا صَه عَنْ صِفَتِهِ
وَ عَرِفْتُ وَصَفَهُ مِمَّا لَكَ
نَتْنٌ أَمْتَازَ لَهُ عَنْكَ الدَّمُ
أَجْلِسْ أَنْتَ كُنْ حَقِيرًا وَزَهِيدَ
أَنْتَ مَأْمُورُهُ بِالْخَلْقِ تَصِيرُ
مِنْ رِيَاءٍ كَانَ وَ اللَّبَسِ رَأَوْا
إِدْرِ فِي الْمَزْبَلَةِ لِلنَّظَرِ
لَطَفَتْ صُنْعًا صَفَتْ بِالْفِطْرَةِ
لَا تُسَاوِي وَاحِدَ الْفِلَاسِ ثَمَنُ
تَكَ حَسَنَاءَ.. دَنْتَ كَيْفًا وَ كَمْ..
مُتٌ سَرِيعًا أَنْتَ تَحْتَ رِجْلِهَا

دست بر لب زد شهنشاهش که بس
از تو جان گنده است و از یارت دهان
تا امیر او باشد و مأمور تو
همچو سبزه گلخن است دان ای کیا
با خصال بد نیرزد یک تسو
چون بود خلقش نکو در پاش میر

(۱) إِذْ بِذَلِكَ الْوَقْتِ فِي كُلِّ نَفْسٍ
يَدُهُ السُّلْطَانُ فَوْقَ شَفَتِهِ
(۲) قَالَ خَيْرْتُ بِمَا كَانَ بِكَ
مِنْكَ رُوحٌ نَتْنَةٌ مِنْهُ الْفَمُ
(۳) أَيُّهَا النَّاتِنُ رُوحًا فَبَعِيدُ
كَيْ عَلَيْكَ ذَلِكَ يَغْدُوا الْأَمِيرُ
(۴) فِي الْحَدِيثِ وَرَدَ التَّسْبِيحُ لَوْ
يَا كَبِيرُ كَالنَّبَاتِ الْخَضِيرِ
(۵) فَادْرِ أَنَّ الصُّورَةَ الْحَسَنَاءَ اللَّتِي
مَعَ خِصَالٍ قَبَحَتْ زَادَتْ دَرَنَ
(۶) وَإِذَا مَا الصُّورَةُ بِالْخَلْقِ لَمْ
خُلِقْهَا إِذْ حَسَنَ مَعَ أَهْلِهَا

(۱) چون دمام کرده جوش چون جرس
(۲) گفت دانستم ترا از وی بدان
(۳) پس نشین ای گنده جان از دور تو
(۴) در حدیث آمد که تسبیح از ریا
(۵) پس بدانکه صورت خوب و نکو
(۶) ور بود صورت حقیر و ناپندیر

- (۱) صُورَةُ الظَّاهِرِ تَفْنِي لِلْأَبَدِ
 (۲) وَيَكُ كَمِ تَلْعَبِ عِشْقًا وَ فَرَحِ
 خَلِ نَقْشِ الْكُوزِ وَ الْمَاءِ اطْلُبِ
 (۳) قَدْ نَظَرْتَ الصُّورَةَ مِنْهُ مُدَامَ
 إِنْ تَكُ الْعَاقِلُ دُرًّا فِي الصِّدْفِ
 (۴) هَذِهِ الْأَصْدَافُ مَنْ فِي ذِي الدُّنَا
 هَبْ لِبَحْرِ الرُّوحِ كَلًّا وَرَدَتْ
 (۵) لَيْكِنْ أَنْظُرْ لَيْسَ فِي كُلِّ صَدْفٍ
 وَ بِقَلْبٍ كُلِّ فَرْدٍ أَنْظُرِ
 إِدْرِ وَ الْعَالَمَ لِلْمَعْنَى خَلَدَ
 مَعَ نَقْشِ الْكُوزِ أَوْ رَسْمِ الْقَدَحِ
 .. أَتُرِكَ الصُّورَةَ بِالْمَعْنَى ارْغَبِ ..
 وَ عَنِ الْمَعْنَى غَفَلْتَ وَ الْمَرَامِ
 إِنْ تَخِبُ .. وَ النُّورُ خَلِ السِّدْفِ ..
 قَالِبًا كَانَتْ .. وَ ظَرْفًا لِلْعَنَا ..
 وَ بِهِ الْحَيَّةَ لَا غَيْرُ غَدَتْ
 لَوْ لَوْ أَنَّ كَانَ .. بِهِ يُجَلِي السِّدْفِ ..
 وَ افْتَحِ الْعَيْنَ لَهُ وَ اخْتَبِرِ

- (۱) صورت ظاهر فنا گردد بدان
 (۲) چند بازی عشق با نقش سبو
 (۳) صورتش دیدی ز معنی غافل
 (۴) این صدفهای قوالب در جهان
 (۵) لیک اندر هر صدف نبود گهر
 عالم معنی بماند جاودان (۱)
 بگذر از نقش سبو و آب جو (۲)
 از صدف درّی گزین گر عاقلی
 گر چه جمله زنده اند از بحر جان
 چشم بگشا در دل هر يك نگر

(۱) در نسخه لکناهور و برخی از نسخ دیگر این بیت پس از بیت زیر (چند بازی عشق با نقش سبو) ذکر شده است - (۲) در نسخه لکناهور و نسخه های دیگر بعد از این بیت این بیت یافته میشود (چند باشی عاشق صورت بگوی - طالب معنی شو و معنی بجوی) -

- (۱) اِنَّ لِّذَا مَا كَانَ ذَاكَ مَا وَجَدَ
 اِذْ غَدَا بِالْقَدْرِ ذَا الدَّرِّ الثَّمِينِ
 (۲) لَوْ اِلَى الصُّورَةِ رُحْتَ فَالْجَبَلِ
 مِائَةَ الْاَلْفِ الْاَلْفِ بِالْكِبَرِ
 (۳) فَالْيَدَ وَالرِّجْلَ وَالدَّقْنَ اعْتَبِرْ
 مِائَةَ مَنْ مِثْلَ نَقْشِ عَيْنِكَ
 (۴) لِيَكُنِ الْيَسْتَرُ عَلَيْكَ وَالْحِجَابُ
 اَنْ مِنْ الْاَعْضَاءِ كُلِّ فِي النَّظَرِ
 (۵) فَيَفْكِرُ وَاحِدٌ فِي الْخَاطِرِ
 مِائَةَ دُنْيَاً بِجَرِّ نَفْسِ
- وَلَهُ اخْتَرَ .. بَعْدَ تَحْقِيقِ وَجَدَ ..
 نَادِرًا .. كَالْكَنْزِ فِي الْاَرْضِ دَفِينٌ ..
 كَانَ بِالشَّكْلِ الْمُهَيْبِ وَالْقَلَلِ
 صَارَ كَاللَّعْلِ الثَّمِينِ وَالدَّرِّ
 لَكَ بِالصُّورَةِ اَيْضًا وَ اخْتَبِرْ
 كُنْ .. فَاصْحِرْ وَارْعَوِي عَنْ ظَنِّكَ ..
 رَفِيعٌ .. هَذَا اَتَى وَهُوَ الصَّوَابُ ..
 جَلَّتِ الْعَيْنَانِ قَدْرًا لِلنَّظَرِ
 يَأْتِي بِالْفَوْرِ بِأَمْرِ قَاهِرِ
 تَقَلَّبَ دَكَاً بِرَأْسِ نِكْسِ

- (۱) کان چه دارد و آن چه دارد برگزین
 (۲) گر بصورت میروی کوهی بشکل
 (۳) هم بصورت دست و پا و پشم تو
 (۴) لیک پوشیده نباشد بر تو این
 (۵) از یک اندیشه که آید در درون
- زانکه کم یابست آن درِ نمین
 در بزرگی هست صدچندانکه لعل
 هست صدچندانکه نقش چشم تو
 کز همه اعضا دو چشم آمدگزین
 صد جهان گردد بیکدم سرنگون (۱)

(۱) برخی از شراح گوید مراد از اندیشه علم انسان کامل است که قطب زمانه خود باشد.

هَبَهُ كَانَ الْمَفْرَدَ .. وَ السَّيْرَةَ ..

خَلْفَهُ سَارَ .. بَغَيْرِ فَرَقِ ..

ذَاكَ وَ الصُّورَةَ لِلْفِكْرِ الْخَفِيِّ

.. هَبَ لَهُ بِالشَّيْءِ عَزَّ الشَّيْءُ ..

هُوَ مِنْ فِكْرٍ .. بِهِ اللَّهُ أَعَدَّ ..

سَأَلَ فَوْقَ الْأَرْضِ مَوْجاً مُرَتَّطَمَ

لَكِنْ إِنْ تَنْظُرُهُ كَالسَّيْلِ الْكَبِيرِ

بِهِ .. وَالسَّافِلَ وَ الْعَالِي قَلْبَ ..

قَامَ مِنْ فِكْرٍ يَنْحَوِ دَائِمَ

.. أَوْ تَرَى مِنْ حِرْفَةٍ أَوْ سِلْعَةٍ ..

(۱) إِنَّ جِسْمَ الْمَلِكِ بِالصُّورَةِ

مِائَةً الْأَفِ الْفِ فَيَلْقَ

(۲) بَعْدَ هَذَا الشَّكْلِ لِلْمَلِكِ الصَّفِيِّ

كَانَ مَغْلُوباً وَ مَحْكُوماً لَهُ

(۳) كُلُّ ذَا الْخَلْقِ الَّذِي مَا لَمْ يَحْدَ

فَلَهُ أَنْظُرْ كَيْفَ كَالسَّيْلِ الْعَرِمِ

(۴) كَانَ ذَا الْفِكْرِ لَدَى الْخَلْقِ الصَّغِيرِ

أَكَلَ الْعَالَمَ كُلًّا وَ ذَهَبَ

(۵) فَإِذَا مَا تَنْظُرُ فِي الْعَالَمِ

كُلِّ مَا تَعْرِفُهُ مِنْ صَنْعَةٍ

صد هزاران لشکرش در پی بود

هست محکوم یکی فکر خفی

گشته چون سیلی روانه بر زمین

لیک چون سیلی جهان را خور و برد (۱)

قائم است اندر جهان هر پیشه ای

(۱) جسم سلطان گر بصورت یک بود

(۲) باز شکل و صورت شاه صفی

(۳) خلق بی پایان ز یک اندیشه بین

(۴) هست آن اندیشه پیش خلق خرد

(۵) پس چو می بینی که از اندیشه ای

(۱) در نسخه لکناهور بعد از این بیت بیت زیر ذکر شده است (خلق عالم چون

رَمَه است و حق شبان - می دواند جمله را روز و شبان) -

- (۱) وَالْمَيُوتُ وَالْقُصُورُ وَالْبِلَادُ
(۲) مَا تَرَىٰ أَرْضًا وَبَحْرًا وَفَلَكَ
حَيِّي بِالْبَحْرِ.. قَرْدًا بَعْدَ قَرْدٍ..
(۳) فَلِمَ عِنْدَكَ كَانَ مِنْ سَفَهٍ
كَسَلِيمَانٍ غَدَا بِالْأَمْرِ
(۴) إِذْ أَمَامَ عَيْنِكَ يَبْدِي الْجَبَلُ
حَيْثُ أَنَّ الْجَبَلَ كَالذِّئْبِ كَانَ
(۵) عِنْدَكَ الْعَالَمُ كَانَ فِي النَّظَرِ
أَنْتَ مِنْ رَعْدٍ وَغَيْمٍ وَفَلَكَ
(۶) وَ عَنِ الْعَالَمِ لِلْفِكْرَةِ أَنْتَ
أَمِنَّا كُنْتَ بَلِيدًا لَا خَبَرَ
وَالْجِبَالُ وَالسُّهُولُ وَالْوَهَادُ (۱)
وَشُمُوسًا مِنْهُ تَحْيِي كَالسَّمَكَ
بِهِ دَامَتْ مِثْلَمَا اللَّهُ أَعَدَّ..
أَيُّهَا الْأَعْمَى الضَّرِيرُ وَ بَلَهَ
جِسْمُكَ وَ الْفِكْرُ مِثْلَ النَّمْلَةِ
بِالْكَبِيرِ وَ الْعَظِيمِ بِالْقَلِيلِ
فِكْرُكَ بِالضَّعْفِ كَالْفَارَةِ بَانَ
الْمُهَيَّبِ الْمَوْحِشِ.. السَّامِي الْخَطَرِ..
تَرْجَفُ تَخْشَى كَمِثْلِ مَنْ هَلَكَ
بِالْأَقِيلِ مِنْ حِمَارٍ مَا عَقَلَتْ
لَكَ مِنْ فِكْرٍ جَلِيلٍ كَالْحَجَرِ

(۱) کلمه (الوهاد) اقيمت مقام کلمه (نهرها) ای الا*نهر فی الاصل -

- (۱) خانه ها و قصرها و شهرها
(۲) هم زمین و بحر هم مهر و فلک
(۳) پس چرا از ابلهی پیش تو کور
(۴) می نماید پیش چشمه که بزرگ
(۵) عالم اندر چشم تو هول و عظیم
(۶) در جهان فکرتی ای کم زخر
کوهها و دشتها و نهرها
زنده از وی همچو دریا و سمک
تن سلیمانست و اندیشه چو مور
هست اندیشه چو موش و کوه گرگ
زا بر و برق و رعد داری لرز و بیم
ایمن و غافل چو سنگ بی خبر

- (۱) حَيْثُ أَنْتَ النَّقْشُ لِلْعَقْلِ أَبَدٌ
 مَا وَجَدْتَ.. لَا وَلَا تَدْرِي الرَّشْدُ..
 خُلِقَ الْإِنْسَانُ ذَاتًا مَا وَجَدْتَ
 لِلْحِمَارِ الْوَلَدُ بِالْجَهْلِ أَنْتَ
 أَنْتَ مِنْ جَهْلٍ تَرَى الظِّلَّ الْمَزَالُ (۲)
 وَ لِهَذَا الشَّخْصُ كَانَ اللَّعِبَا
 كُنْ إِلَى يَوْمٍ بِهِ ذَاكَ الْخِيَالُ (۳)
 يَفْتَحُ مِنْهُ الْجَنَاحَيْنِ يَصِيرُ
 كَاشِفًا لِلْسِرِّ مِنْ غَيْرِ سَتِيرِ
 عِنْدَكَ.. السَّهْلُ الدِّينِيُّ رُبَّا..
 لَكَ وَ الْفِكْرُ الَّذِي خَلَّتِ الْمِثَالُ
 كَاشِفًا لِلْسِرِّ مِنْ غَيْرِ سَتِيرِ

(۱) كانه يقول الدنيا ظل و خیال و انت تراها شخصاً باقیة و مقبولة لا زوال لها و الحال انها زائلة و ما كان ذلك الا من جهلك و بهذا ترى الشخص لعباً و سهلاً ای قصيراً و جزئياً لانك فی حجاب الغفلة و الشخص هو العین الثابتة و المحجوب يرى الدنيا الزائلة بمثابة الشخص عالة و یغتر بها و يرى الروح او العین الثابتة سهلة و بسيرة او يرى الاخرة جزئياً و قصيراً -

- (۱) زانکه نقشی از خرد بی بهره ای
 آدمی خود نیستی خرکره ای
 (۲) سایه را تو شخص می بینی ز جهل
 شخص زان شد نزد تو بازی و سهل (۱)
 (۳) باش تا روزی که آن فکروخیال
 بی حجابی برگشاید پر و بال

(۱) در نسخه لکنهاور و غیرها بعد از این بیت این ابیات سه گانه آمده است :
 نك ز غیبت يك نمود از آتش است
 كز لطافت چون هوای دلکش است
 تا جسمی در نمی پیچد كثیف
 آگهی نبود بصر را زان لطیف
 باز افزون است هنگام اثر
 از هزاران تیشه و تیغ و تبر
 مولانا عبد العلی از شرح منوی راجع باین سه بیت بطور تلخیص چنین نگاشته است ، در
 مثال غیبت ذات بحت را بیان میفرمایند که ذات بحت را هیچ اثری نیست مگر بعد تعیین
 اول و تعیین اسماء است - باین معنی که آتش مانند هوا بواسطه لطافت برای چشم
 نمایان نیست و چون در جرم کثیف و جمره آمد نمایان میشود و اثر آن نیز بنحوی ظاهر
 میگردد که در تیغ و تبر نباشد و همچنین ذات ایزد متعال است که در مرتبه ذات بحت غیب مطلق است بنحوی
 که نه بادرک و نه بچشم و نه بخیال میآید ولی چون در مرتبه احدیت یا تعینات اسماء
 تعین گرفت نمایان میشود و بچشم دل مرئی میگردد .

- (۱) مِثْلَ عَيْنِ نَفْسِ كُلِّ الْجِبَالِ .. تَنْظُرُ الْخَلْقَ نِسَاءً وَرِجَالًا ..
 .. كَالْفَرَّاشِ .. بُثَّ ذِي الْأَرْضِ اللَّتِي
 (۲) لَا سَمَاءَ تَنْظُرُ لَا كَوْكَبًا
 غَيْرَ رَبِّ وَاحِدٍ حَيٍّ وَدَوْدَ ..
 .. فَاَيْضَ جُودٍ وَخَلَاقٍ وَجُودَ ..
 حَرًّا أَوْ بَرْدَ فَنَتَّ عَنْ بَكْرَةٍ ..
 لَا وَجُودًا لِلْوَرَى .. لَا مَذْهَبًا ..

فی بیان حسد الاعیان والخدم علی العبد الخاص المقبول

- (۳) قِصَّةٌ وَاحِدَةٌ صِدْقًا أَتَتْ
 کَمِي إِلَى الصِّدْقِ الضِّيَاءِ تَمْنَحُ
 (۴) مَلِكٌ قَدَّمَ عَبْدًا مِنْ كَرَمِ
 وَأَوْهِيَ كِذْبٌ وَبِالْخَلْفِ بَدَتْ (۱)
 .. وَبِهَا الْإِحْصَاءُ نَقْلًا تَصْلَحُ ..
 وَلَهُ اخْتَارَ عَلَى كُلِّ الْحَشَمِ

(۱) (۱) كانه يقول لا اعتبار لصدق القصة او لكذبها بل الاعتبار ان تأخذ من القصة حصة حتى تعطى القصة على صدقها ضياء اى تدل على صدقها و لا يلزم وقوعها بل المراد الاعتبار بها و الاستغراب -

- (۱) کوهها یمنی شده چون بشم نرم
 (۲) نه سما یمنی نه اختر نه وجود
 نیست گشته این زمین سرد و گرم
 جز خدای واحد حی و دود

حسد بردن حشم بر آن بنده خاص

- (۳) يك فسانه راست آمد يا دروغ
 (۴) پادشاهی بنده‌ای را از کرم
 تا دهد مر راستی ها را فروغ
 بر گزیده بود از جمله حشم

- (۱) اَرْبَعِينَ رَاتِبَ شَهْمِ امِيرٍ
وَاَزَنَ رَاتِبَهُ اَلْفَ وَزِيرٍ
.. كُلُّ مَنْ فِي الْمَلِكِ طَوَعَ امْرِهِ ..
حُسَيْنَ حِظٍّ .. وَاُمُورٍ لَمْ تَبْنِ ..
كَانَ مَحْمُودًا لَهُ قَلَّ الشَّرِيكَ
قَبْلَ هَذَا الْبَدَنِ مَعَ شُغْلِهِ
وَبِهِ مُتَّصِلٌ .. مِثْلَ الْحَبِيبِ ..
لَهُ صَارَ قَبْلَ اِيجَادِ الْبَدَنِ
جَدَّتْ حَادِثَةً بِالْخَلْقَةِ
لَمْ يَكْ اِلَّا حَوْلٌ وَالرَّائِي الْحَسَنُ ..
كَانَ مِنْهُ النَّظَرُ الْفَرْدُ الْجَلِي
- (۲) مِنْ كَمَالِ الطَّالِعِ السَّعْدِ وَمِنْ
اَنَّ هُوَ كَانَ اَيَّازًا وَ الْمَلِيكَ
(۳) رُوحَهُ مَعَ رُوحِهِ فِي اَصْلِهِ
كَانَ مَنَسُوبًا اِلَيْهِ وَ قَرِيبَ
(۴) ذَاكَ مَنْ كَانَ لَهُ الشُّغْلُ يَانَ
خَلَّ عَنْ هَذِي التَّأْثِيرِ اللَّتِي
(۵) خُصِّصَ الْعَارِفُ بِالشُّغْلِ لِأَنَّ
فَعَلَى الزَّرْعِ الْقَدِيمِ الْاَوَّلِي

- (۱) جامگی او وظیفه چل امیر
(۲) از کمال طالع و اقبال بخت
(۳) روح او با روح شه در اصل خویش
(۴) کار آن دارد که پیش از تن بد است
(۵) کار عارف را ست که نه احوال است
- آن یکی قدرش ندیدی صد وزیر (۱)
او ایازی بود و شه محمود وقت
پیش از این تن بوده هم پیونده خویش
بگذر از آنها که نوحادث شده است
چشم او بر کشتهای اول است

- (۱) فَالَّذِي هُمْ زَرَعُوهُ الْبَرَّ كَانَ
فَهَنَّاكَ الْعَيْنُ لَيْلًا وَنَهَارًا
(۲) مَا لَهُ قَدْ حَمَلَ لَيْلُ الْأَزَلِ
وَالْخِدَاعُ مَا هِيَ إِلَّا هَوَاءُ
(۳) وَ مَتَى بِالْحَيْلِ الْحَسَنَةِ حِينَ
مَنْ يَرَى الْحَيْلَةَ لِلْحَقِّ عَلَتْ
(۴) دَاخِلَ الْفَخِّ هُوَ وَ الْفَخُّ قَدْ
قَسَمًا فِي رُوحِكَ لَا ذَا خَلَصَ
- أَوْ شَعِيرًا.. لَهُ فِي الْوَاقِعِ بَانَ.. (۱)
لَهُ رَهْنٌ.. فِي خَفَاءٍ وَ جِهَارًا..
غَيْرُهُ لَا يُوَلِّدُ كُلَّ الْحَيْلِ
فِي هَوَاءٍ... ذَهَبَتْ طَارَتْ هَبَاءُ..
فَرِحَ الْقَلْبُ وَ بِاللُّطْفِ يَبِينُ
رَأْسُهُ بِالْفَتْكِ.. عَنْ ضِدِّ خَلَّتْ..
وَضَعَ لِلصَّيْدِ.. بِالْمَكْرِ اسْتَعَدَّ..
زَمَنًا مِنْهُ وَ لَا ذَاكَ مَلَصَ

(۱) ای الذی قدرود سعاداً او شقیاً عین العارف لیل و نهاراً مرهونه هناك ای مقیده بجانب الازل فکلما يحدث هناك یعلمه من سر القضاء قال علی (ع) الناس یخاقون من الخاتمة بحکم انما الاعمال بالخواتم و انا اخاف من الفاتحة لان الخاتمة لا تكون الا علی مقتضى الفاتحة و لهذا قال فی البيت الثانى معبراً عن الازل باللیل و عن العقیب بالنهار علی فحوى اللبالی حبالی تلد کل امر عجیب -

- (۱) آنچه گندم کاشتندش و آنچه جو
(۲) آنچه آبستست شب جز آن نژاد
(۳) کی شود دل خوش بحیلتهای کش
(۴) او درون دام و دامی می فهد
- چشم او آنجاست روز و شب گرو
حیله ها و مکرها باد است باد (۱)
آنکه بیند حیلت حق بر سرش
جان تو نی آن جهد نی این جهد

(۱) مراد از شب عدم است و آبستن شب کنایه از استعداد اعیان در ثبوت علمی وی است.

- (۱) مِائَةُ زَرْعٍ إِذَا يَنْمُو وَ إِنِ
 آخِرَ الْأَمْرِ تَرَى زَرْعَ الْإِلَهِ
- (۲) فَوْقَ زَرْعٍ أَوَّلٍ زَرْعًا جَدِيدَ
 كَانَ ذَا الثَّانِي الْمَزَالِ وَالزَّهِيدِ
- (۳) بَذَرَ ذَاكَ الْأَوَّلِ الْمُنْتَخِبِ
 بَذَرَ ذَا الثَّانِي ذَاوِ الْفَاسِدِ
- (۴) إِرِمَ تَدْبِيرَكَ هَذَا فِي أَمَامِ
 هَبَكَ تَدْبِيرُكَ مِنْ تَدْبِيرِهِ
- (۵) وَجَدَ الشُّغْلَ الَّذِي الْحَقُّ الْجَلِيلُ
 آخِرَ الْأَمْرِ الَّذِي فِي الْأَوَّلِ
- يَذُو.. أَوْ يَذْهَبُ ضِيَاعًا لَمْ يَبْنَ
 يَنْمُو.. مِنْهُ الْأَمْرُ يَجْرِي وَقَضَاهُ..
 زَرَعُوا.. هَلْ تَعْلَمُ الْبَاقِيَ الْمَفِيدُ..
 كَانَ ذَاكَ الْأَوَّلُ الْبَاقِيَ الْوَحِيدُ
 ..وَالْفَرِيدُ الْكَامِلُ الْمَطْلَبُ.. (۱)
 مَالَهُ نَفْعٌ وَ لُطْفٌ بَائِدُ
 ذَلِكَ الْفَرْدُ.. ابْتَغَى فِيهِ الْمَرَامُ..
 كَانَ كَلًّا وَ عَلَى تَقْدِيرِهِ
 لَهُ أَعْلَى.. وَلَهُ كَانَ الْخَلِيلُ..
 زَرْعَ يَنْمُو.. يَنْحُو اكْمِلُ..

(۱) المراد من الاول التقدير الالهى فى الازل و من الثانى تقديرات و تدبيرات
 الخلق و مكرهم على فحوى : اذا حلت التقادير بطلت التدابير -

- (۱) گر بروید ور بریزد صد گیاه
 (۲) کشت نوکارند بر کشت نخست
 (۳) تخم اول کامل و بگزیده است
 (۴) افکن این تدبیر خود راپیش دوست
 (۵) کار آن دارد که حق افراشته است
- عاقبت بروید آن کشت آله
 این دوم فانی است وان اول درست
 تخم ثانى فاسد و پوسیده است
 گر چه تدبیرت همه تدبیر او است
 آخر آن روید که اول کاشته است

إِزْرَعْ إِذْ كُنْتَ رَهِينًا وَاسْأِرْ
 .. لِسِوَاهُ أَبَدًا لَا تَخْشَعُ ..
 لَا تَحْمُ .. بِالْبَيْتِ فَهُوَ السَّفَهُ ..
 عَدَمًا مَحْضًا وَكَمْ ذَلٌّ وَهَانٌ
 فِيهِ لُصُّ اللَّيْلِ جَهْرًا يُشْهَرُ
 .. مَنْ هُوَ لَا غَيْرَ لِلْعَانِي النَّصِيرُ ..
 لِلْمَتَاعِ بَتَّةً وَانْطَلَقَا
 بَقِي .. وَ الْحُكْمُ أَنْوَاعُ الْعَذَابِ ..
 جَمْعًا الْحُكْمُ عَلَيْهِ يَرْفُضُونَ
 لَهُ .. وَالتَّقْدِيرُ عَنْهُ يَمْنَعُونَ ..
 قَوْلًا لَا غَيْرَ أَسْمَى اثْرًا
 يَقْدِرُ الْقُوَّةَ يَبْدَى أَوْ يَعِيشُ

(۱) كُلُّ مَا تَزْرَعُ لِلْحَقِّ الْقَدِيرِ
 لِلْمُحْسِبِ يَا مُحِبَّ .. فَلْتَعْيِ ..
 (۲) حَوْلَ لِصِّ النَّفْسِ وَالشُّغْلِ لَهُ
 كُلُّ مَا لَمْ يَكْ شُغْلُ الْحَقِّ كَانَ
 (۳) قَبْلَ أَنْ يَوْمَ الْحِسَابِ يَظْهَرُ
 فِي أَمَامِ مَالِكِ الْمَلِكِ الْقَدِيرِ
 (۴) فَيَتَدَبَّرُ وَفِي سَرَقَا
 وَ عَلَى عَاتِقِهِ يَوْمَ الْحِسَابِ
 (۵) مِائَةُ الْأَفْ عَقْلٍ يَنْهَضُونَ
 كَيْ يَفْخَ أَخِيرَ هُمْ يَضَعُونَ
 (۶) فَخَنَّهُمْ هُمْ يَجِدُونَ أَكْثَرَا
 وَمَعَ الرِّيحِ مَتَى وَاهِي الْحَشِيشِ

چون اسیر دوستی ای دوست دار
 هر چه آن نی کار حق هیچ است هیچ
 نزد مالک دزد شب رسوا شود
 مانند روز داوری برگردنش
 تا بغیر دام او را می نهند
 کی نماید قوتی با باد خس

(۱) هر چه کاری از برای حق بکار
 (۲) گرد نفس دزد و کار او میبچ
 (۳) پیش از آنکه روز دین پیدا شود
 (۴) رخت دزدیده بتدبیر و فنش
 (۵) صد هزاران عقل با هم بر جهند
 (۶) دام خود را سخت تر یابند و بس

- (۱) لَوْ تَقُولُ لِلْوَحْدِ الْفَائِدَةُ
يَا عَنُودُ فِي سُؤَالِ لَكَ هَلْ
(۲) وَإِذَا هَذَا السُّؤَالُ مَا وَجَدَ
فَلِمَ اسْمَعُ ذَا أَوْ أَصْطَفِيهِ
(۳) وَالسُّؤَالُ لَكَ كَمْ مِنْ فَائِدَةٍ
فَإِذَا هَذِي الدُّنَا كَيْفَ غَدَتْ
(۴) وَالْأُخْرَى مِنْ جِهَةٍ لَوْ مَا لَهَا
مِنْ جِهَاتٍ أُخْرٍ بِالْفَائِدَةِ
(۵) فَلَمَّا الْفَائِدَةُ إِنْ لِي أَبَدُ
إِذْ لَكَ الْفَائِدَةُ حِينًا تَصِيرُ
(۶) لِحِمَالِ يُوسُفَ فِي ذِي الدُّنَا
هَبْ عَلَى إِخْوَانِهِ كَانَ الْعَبَثُ
- مَا هِيَ كَانَتْ إِلَيْهِ عَائِدَةٌ
تَجِدُ فَائِدَةً مَا ذَا حَصَلَ
أَبَدًا فَائِدَةُ النِّفْعِ فَقَدْ
عَبَثًا مِنْ دُونِ نَفْعٍ عَادَ فِيهِ..
لَوْ يَضُمُّ وَ إِلَيْكَ عَائِدَةٌ
مَا لَهَا فَائِدَةٌ.. صِفْرًا بَدَتْ..
أَبَدًا فَائِدَةٌ بَانَتْ بِهَا
مِلَّتْ دَوْمًا إِلَيْهَا عَائِدَةٌ
لَمْ تَكْ فَائِدَةٌ عِنْدِي تُعَدُّ
لَا تَقِفُ عَنْهَا بِهَا النِّفْعُ الْكَثِيرُ
وَالْمَلَأَ فَائِدَةً جَلَّتْ ثَنَا
زَائِدًا.. وَالْكَلُّ مِنْهُ مَا اكْتَرَتْ..

- (۱) گر تو گویی فائده هستی چه بود
(۲) گر ندارد این سؤالت فائده
(۳) گر سؤالت را بسی فائده ها است
(۴) و در جهان از یک جهت بی فائده است
(۵) فایده تو گر مرا فائده نیست
(۶) حسن یوسف عالمی را فائده
- در سؤالت فائده هست ای عنود
چه شنوم آنرا عبث بی عائده
پس جهان بی فائده آخر چرا است
از جهت های دیگر بر عائده است
مر ترا چون فایده از وی مایست
گر چه بر اخوان عبث بد زائده

مَنْ بِهِ الْعَالَمُ مِنْ لُطْفِ طَرَبٍ..

مِثْلَ صَوْتِ الشَّجَرِ فِي الرِّيحِ بَانَ^(۱)

فَاقَ بِاللَّذَّةِ.. أَرْبَى بِالصِّفَاتِ..

أَنْكَرَ الْحَقَّ.. وَمَاتَ نَدْمًا..

فِي سَبِيلِ اللَّهِ عِزًّا وَحَيَاتٍ

وَالْبَلَاءِ كَانَ وَتَقْضَى لِلْمَرَامِ

مَنْ بِهَا مَا حَرِمَتْ مِنْ أَمَّةٍ

مَا هِيَ الْفَائِدَةُ بِالسَّكْرِ

غَيْرَ قُوْتِ أُخْرَى خُصَّ بِهَا

(۱) وَ كَذَا لَحْنٌ لِدَاوُدَ نُسَبُ

فَلَدَى الْمَحْرُومِ وَالْمَنْكِرِ كَانَ

(۲) إِنَّ مَاءَ النَّيْلِ مِنْ مَاءِ الْحَيَاتِ

فَعَلَى الْقَبْطِيِّ قَدْ كَانَ الدَّمَا

(۳) وَلَدَى الْمُؤْمِنِ قَدْ كَانَ الْمَمَاتِ

وَلَدَى مَنْ نَافَقَ الْمَوْتَ الزُّوَامِ

(۴) فِي الدُّنَا قُلْ لِي أَيْ نِعْمَةٍ

(۵) فَلَيْشُورٍ وَ حِمَارٍ قَرَّرِ

كُلُّ رُوحٍ وَجَدَ قُوْتٌ لَهَا

(۱) نسخه ثانیة - مثل صوت الخشب -

لیک بر محروم بانگ چوب بود

لیک بر قبطی منکر بود خون

بر منافق مردنست و ژندگی (۱)

که نه محروم ماند از وی اُمتی

هست هر جانرا یکی قوت دگر

(۱) لحن داودی چنان محبوب بود

(۲) آب نیل از آب حیوان بد فزون

(۳) هست بر مؤمن شهیدی زندگی

(۴) چیست در عالم بگو یک نعمتی

(۵) گاو و خر را فائده چه از شکر

(۱) ژندگی بمعنی ژنده است که خر قه کهنه و باره باشد و نیز بمعنی پیر بزرگ و مهمیب آمده است.

- (۱) لَیْکِنْ اِنْ کَانَ لَهُ ذَا الْقُوَّةِ حَیْنٌ
فَلَهُ النَّصْحُ یَکُونُ رَائِضًا
(۲) مِثْلَ مَنْ لِلطَّیِّبِ حَبٌّ مِنْ مَرَضٍ
هَبَهُ خَالَ اَنَّهُ الْقُوَّةُ مُدَامٌ
(۳) قُوَّتُهُ الْاَصْلَیِّ بِالنِّسْبَانِ قَدْ
وَجَّهَ الْوَجْهَ اِلَى قُوَّةِ الْمَرَضِ
(۴) تَرَكَ الْحُلُوَّ وَ سَمًا اَکَلًا
ظَنَّهُ کَالِدُهْنِ لُطْفًا بِالْاَثَرِ
(۵) اِنَّ نُوْرَ اللهِ کَانَ لِلْبَشَرِ
اَفْلًا یَعْلَمُ قُوَّةَ الْحِیَوَانِ
- عَارِضِیًّا .. عَنْهُ یَنْأٰی وَ یَبِیْنُ ..
و یُزِیْلُ عَنْهُ ذَاکَ الْعَارِضُ (۱)
و .. لَهُ اَکْلُهُ قَدْ کَانَ الْغَرَضُ ..
لَهُ کَانَ .. وَ بِهٖ اَزْدَادَ غَرَامٍ ..
تَرَکَ مَا وَجَدَ مِنْهُ فَقَدْ ..
وَلَهُ الطَّیِّبِ وَ لَا غَیْرُ الْغَرَضِ ..
وَ لِقُوَّةِ الْمَرَضِ اِذَا حَصَلَا
وَهُوَ وَزَرَ وَ عَذَابٌ وَ سَقَرٌ ..
قُوَّتُهُ الْاَصْلَیِّ وَ السَّامِیِ الْاَثَرِ
لَهُ مَا لَا قَ .. دَنٰی قَدْرًا وَ هَانٌ ..

(۱) کانه يقول اهل السعادة اذا وقع في الفسق فالنصيحة تجعله رائضا و الرياضة هي اطاعته و رضاؤه بالامور الشرعية فهو كان حرونا لا ينقاد الى الامور الشرعية والنصيحة ساقته الى الرياضة و صارت له طريقا مستقيما -

- (۱) ليک گران قوت بروی عارضی است
(۲) چون کسی کو از مرض گل داشت دوست
(۳) قوت اصلی را فراموش کرده است
(۴) نوش را بگذاشته سم خورده است
(۵) قوت اصلی بشر نور خداست
- پس نصیحت کردن اورا رائضی است
گرچه پندارد که او خود قوت اوست
روی در قوت مرض آورده است
قوت علت همچو چربش کرده است (۱)
قوت حیوانی مر اورا ناسزا است

- (۱) لَكِنَّ الْقَلْبَ لَهُ مِنْ مَرَضٍ
 أَنْ لِهَذَا الْمَاءِ وَالطَّيْنِ الْقَدْرُ
 (۲) وَجْهَهُ أَصْفَرٌ مُدَامًا وَالْقَدَمُ
 آيْنٌ لَا آيْنَ.. وَهَلْ فِيهِ تَشْكُ..
 (۳) إِخْوَانِ الدَّوْلَةِ ذَلِكَ الْغَدَاءُ
 لَا لِخَلْقٍ وَمَا أَيْ آلَةٍ
 (۴) فَغَدَاءُ الشَّمْسِ مِنْ عَرْشِ السَّمَاءِ
 وَغَدَاءُ الْحَاسِدِ وَابْلِيسَ كَانَ
- عِمْدَ دَوْمًا لِهَذَا الْغَرَضِ
 يَأْكُلُ يَوْمًا وَ لَيْلًا مَا حَذَرُ
 ضَعْفَ وَالْقَلْبَ خَفَّ لِلْسَّقَمِ
 مِنْ غَدَاءِ وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْحَبْكِ (۱)
 الْأَلِهِيِّ .. وَسُكَّانِ السَّمَاءِ ..
 أَكَلَهُ .. مَا أُعْوِزَ فِي حَالَةٍ ..
 كَانَ.. وَالنُّورِ الَّذِي لِلنُّورِ سَمِيَّ
 خِصَّةً بِالْقَدْرِ لِلْمَفْرِشِ الدَّخَانِ

(۱) ای القوت الناشی فی الطین هوا بن من القوت النورانی المذی فی (و السماء ذات الحبک انکم لفی قول مختلف یؤفک عند من افک) - الایة فی سورة الذاریات -

- (۱) لیک از علت در این افتاد دل
 (۲) روی زرد و پای سست و دل سبک
 (۳) آن غذای خاصگان دولت است
 (۴) شد غذای آفتاب از نور عرش
- که خورد اورد و زو شب زین آب و گل
 کو غذای و السما ذات الحبک (۱)
 خوردن او بی گلو و آلت است
 مر حسود و دیو را از دود فرش (۲)

(۱) در شرح بحر الماوم صفحه ۸۷ گفته مراد از سما در این آیه علوم الهیه است و از حبک راههای انهاست یعنی کسیکه در تلذذات قوت حیوانی روی آورده است در مجالس خاصان حق نمیتواند نشست و بنظر نگارنده اینگونه نگارشات تکلف محض است که بهیچ وجه مراد مولانا نبوده است . (۲) مراد از آفتاب انبیا و اولیاء است -

- (۱) فِي الشَّهِيدِينَ الْإِلَٰهَ يُرْزَقُونَ
 ذَا الْغَدَاءِ لَا فَمَ لَا طَبَقَ
 (۲) يَتَغَدَّى الْقَلْبَ مِنْ كُلِّ حَبِيبٍ
 يَذْهَبُ مِنْ كُلِّ عِلْمٍ بِالصَّفَاءِ
 (۳) كُلُّ إِنْسَانٍ لَهُ الصُّورَةُ قَدْ
 وَمِنَ الْمَعْنَى لَهُ الْعَيْنُ غَدَتْ
 (۴) مِنْ لِقَاءِ كُلِّ شَخْصٍ وَالْوَصَالِ
 مِنْ قِرَانِ كُلِّ مِثْلِ وَ قَرِينِ
 (۵) وَإِذَا مَا نَجْمَةٌ كَانَتْ قَرِينِ
 لِيَكْلَا الْإِثْنَيْنِ مَا رَاقَ وَلَدَ
- فَرِحِينَ قَالَ .. دَوْمًا يَنْعَمُونَ.. (۱)
 لَهُ .. نُورٌ أَصْلُهُ مُؤْتَلَقٌ..
 وَ كَذَلِكَ الْقَلْبُ لِلْمَفْرَدِ اللَّبِيبِ
 .. وَ بِهِ يَزْدَادُ لُطْفًا وَ بَهَاءً..
 حَكَتِ الْكَاسِ .. وَضَاهَتُهُ بِجَدِّ..
 تَنْظُرُ حَسَّاسَةً أَنِّي بَدَتْ
 تَأْكُلُ شَيْئًا وَ مَطْلُوبًا تَنَالُ
 تَأْخُذُ شَيْئًا .. وَ فِي حَالٍ تَبِينُ..
 نَجْمَةٌ أُخْرَى زَمَانًا فَيَقِينُ
 أَثَرٌ مِنْ نَحْسٍ أَوْ سَعْدٍ أُعِدَّ

(۱) الاية فى سورة آل عمران- و لا تحسبن الذين قتلوا فى سبيل الله امواتاً بل احياء عند ربهم يرزقون -

- (۱) در شهیدان یرزقون فرمود حق
 (۲) دل ز هر یاری غذائی میخورد
 (۳) صورت هر آدمی چون کاسه است
 (۴) از لقای هر کسی چیزی خوری
 (۵) چون ستاره با ستاره شد قرین
- آن غذا را نه دهان و نه طبق
 دل ز هر علمی صفائی میبرد
 چشم از معنی او حساسه است (۱)
 از قران هر قرین چیزی بری
 لایق هر دو اثر زاید یقین

(۱) مراد از چشم چشم دل عارف است و معنی ان بمناسبت ایات پیشین آنست که صورت هر انسانی مانند کاسه بر از طعام معنوی میباشد که در آن همگی اسماء و صفات ذات نمایان است و تنها چشم دل عارف از آن طعام معنوی که در آن کاسه است حساسه و بیننده است .

- (۱) مِنْ قِرَانِ الرَّجُلِ وَالْمَرْأَةِ
وُلِدَ ذَا الْبَشْرِ بِالْمَرْءِ (۱)
- (۲) مِنْ قِرَانِ لِلْحَدِيدِ وَالْحَجَرِ
مِنْ قِرَانِ لِلتُّرَابِ وَالْمَطَرِ
- (۳) مِنْ قِرَانِ لِلرِّيَاضِ وَالزَّهْرِ
وُلِدَ لِلْقَلْبِ طَيْبٌ وَهَنًا
- (۴) مِنْ قِرَانِ لِلْمَنَّا مَعَ رُوحِنَا
(۵) تَقْبَلُ أَجْسَامُنَا إِلَّا كُلَّ إِذَا
- وَلَنَا مِنْ ذَا الْمُرَادِ حَصَلًا
- (۶) فَاحْمِرَارُ الْوَجْهِ كَانَ مِنْ قِرَانِ
وَالْدَمِّ مِنْ وَهَجِ الشَّمْسِ غَدَا
- وُلِدَ ذَا الْبَرْقِ أَيْضًا وَالشَّرَرُ
تَنُمُوا أَثْمَارَ رِيَّاحِينَ خَضِرُ
مَعَ إِنْسَانٍ بِغَمٍّ وَكَدَرٍ
وَسُرُورٍ مُذْهَبٌ عَنْهُ الْعَنَاءُ..
- وُلِدَ الْأَحْسَانُ وَاللُّطْفُ لَنَا
مَا تَفَرَّجْنَا وَلَمْ نَلْقَ أَذَى
وَبِهِ حِينًا سَعِدْنَا عَمَلًا..
- لِلدَّمِ بِالْدَمِ وَالْوَصْلِ زَمَانُ (۲)
أَحْمَرُ صَافِي بِاللُّطْفِ بَدَا

(۱) نسخه ثانیة - عن بكرة - (۱) کانه يقول النورانية و الصفاه تحصل من
غذاء الطاعات و الرياضات و يصل من شمس الحقیقه احمرار الوجه فان الفرس يقولون للذی
یؤدی خدمته من غیر قصور و یضع کل شیئی موضعه (سرخ روی شد و سرخ روی یافت)
ای صار احمر الوجه او لقی حمرة الوجه و يقولون للذی یخجل (سرخ روی شد) النہج -

- (۱) از قران مرد و زن زاید بشر
(۲) وز قران خاک با بارانها
(۳) از قران سبزه ها با آدمی
(۴) وز قران خرمی با جان ما
(۵) قابل خوردن شود اجسام ما
(۶) سرخ روئی از قران خون بود
- وز قران سنگ و آهن هم شر
میوه ها و سبزه ها ریحانها
دلخوشی و بی غمی و خرمی
می بزاید خوبی و احسانها
چون بر آید از تفرج کام ما
خون هم از خورشید خوش گلگون شود

- (۱) أَحْسَنُ الْأَلْوَانِ لَوْنٌ أَحْمَرُ
هُوَ مِنْ شَمْسٍ وَ مِنْهَا يَظْهَرُ
- (۲) كُلُّ أَرْضٍ قُرْنَتْ مَعَ زُحَلٍ
سَبَخَةً عَادَتْ بِغَيْرِ عَمَلٍ
- (۳) لَا تَفَاقٍ أَتَتْ الْقُوَّةُ فِي
كَقِرَانٍ مُسْتَمِرٍّ وَ وَفَاقٍ
- (۴) ذِي الْمَعَانِي الشَّامِخَاتُ كُنَّ مِنْ
مَا لَهَا مِنْ طِمِطِرَاقٍ بِالْكَلامِ
- .. لَا وَلَا فِي خَصْبِهَا أَذْنِي أَمَلٍ ..
فِعْلٍ .. الْجِنْسُ لِجِنْسٍ يَصْطَفِي ..
كَانَ مِنْ إِبْلِيسَ مَعَ أَهْلِ النِّفَاقِ
تَاسِعِ الْأَفْلَاحِ .. سِرّاً لَمْ تَبَيَّنْ ..
.. عَظُمَتْ جَلَّتْ لَهَا الْمَعْنَى مُقَامٍ .. (۱)

(۱) الطاق ما لطف من الابنية استعاره هنا للمكان و المقام و طرم بضم الطاء
هو بيت الشعر و المراد منهما الطمطراق و العظمة و الحشمة -
عظمت بالقدر جلت بالمقام -
نسخة ثانية -

- (۱) بهترین رنگها سرخی بود
وان ز خورشید است وازوی میرسد
- (۲) هر زمینی کو قرین شد بازحل
شوره گشت و کشت را نبود محل
- (۳) قوت اندر فعل آید ز اتفاق
چون قران دیو با اهل نفاق (۱)
- (۴) این معانی راست از چرخ نهم
بی همه طاق و طرم طاق و طرم

(۱) یعنی آنچه که بالقوه است از کمال در فعل می آید از اتفاق چنانچه از اتفاق شیطان با قرین
خود نفاق پیدا میشود .

مُسْتَعَارٌ فِي زَوَالٍ وَافْتِرَاقٍ ..

كَانَ ذَاتِيّاً .. مِنْ الْحَيِّ الْأَحَدِ ..

ذَلَالٌ .. الْعَمَرُ بِهِ كَمْ رَغِبُوا ..

نَعَمُوا حَالاً وَطَابَ لَهُمْ

عَشْرَةٌ لُبّاً أَضَاعَتْ وَخِيَالٌ

.. مِنْ عَنَاءٍ وَ أَسَى لَمْ يَهَأ ..

فَبِذَا الْعِزُّ الْكَثِيرُ وَالْهَنَا

.. وَبِهَا الْأَرْوَاحُ تَجَلَّى وَالنَّفُوسُ ..

.. لَوْنُهُ كَالْقَبْرِ دَاجٍ دَامِسٌ ..

خَرَجَتْ .. فِي نُورِهَا جَلَّتْ عُرُوجُ ..

(۱) عَالَمُ الْخَلْقِ بِهِ ذَا الطِّمِّطِرَاقِ

طِمْطِرَاقِ عَالَمِ الْأَمْرِ أَبَدٌ

(۲) كَمْ هُمْ لِلطِّمِّطِرَاقِ سَحَبُوا

بِرَجَاءِ الْعِزِّ فِي الذِّلِّ هُمْ

(۳) بِرَجَاءِ الْعِزِّ أَيَّاماً قِلَالٌ

صِيرَتْ كَالْمِغْزَلِ الْجَمِيدِ لَهَا

(۴) كَيْفَ هُمْ مِنْي لَمْ يَأْتُوا هُنَا

أَنَا شَمْسٌ نَوَّرَتْ كُلَّ الشُّمُوسِ

(۵) مَشْرِقُ ذِي الشَّمْسِ بُرْجِ عَابِسِ

شَمْسُنَا بِالنُّورِ مِنْ كُلِّ الْبُرُوجِ

امر را طاق و طرم ماهیتی است

بر امید عز در خواری خوشند

کردن خود کرده اند از غم چودوک

کاندرین عز آفتاب روشنم

آفتاب ما ز مشرقها برون

(۱) خلق را طاق و طرم عاریتی است

(۲) از پی طاق و طرم خواری کشند

(۳) بر امید عز ده روزه خدوک

(۴) چون نمی آیند اینجا که منم

(۵) مشرق خورشید برج قیرگون

- (۱) فَلَهُ الْمَشْرِقُ مِنْ ذَرَاتِهِ
لَا يَكُونُ عَالِيًا أَوْ سَافِلًا
(۲) نَحْنُ مَنْ خَلَقْنَا بَقِيْنَا رُبَّهَا
فَبِذَيْنِ الْعَالَمَيْنِ فِي الدُّرَى
(۳) مَعَ ذَا أَيْضًا أَدُورُ عَجَبًا
أَجَدَ أَيْضًا مِنَ الشَّمْسِ الَّتِي
(۴) شَمْسٌ بِالْأَسْبَابِ كُلِّ وَ الْعِلَلِ
مَا مِنْ الْأَسْبَابِ حَبْلٌ قُطِعَا
(۵) مِائَةَ الْآلِفِ الْآلِفِ مَرَّةً
أَنَا مِمَّنْ أَقَطَعُ صَدَقْتُمْ
- كَانَ بِالنِّسْبَةِ إِذْ فِي ذَاتِهِ (۱)
.. كُلُّ أَنْ كَانَ بُرْجًا نَازِلًا ..
وَ لَنَا الذَّرَاتِ أَعْطَوْا لَقَبًا
نَحْنُ شَمْسٌ مَا هِيَ ظِلٌّ يَرَى
دَوْرَ ذِي الشَّمْسِ وَ هَذَا السَّبَبُ
كُلُّ شَمْسٍ نَوْرَتْ بِالرَّفْعَةِ (۲)
وَقَفَ وَ اطَّلَعَ مِنْذُ الْأَزَلِ
مِنْهُ أَيْضًا .. وَ إِلَيْهِ رَجَعَا
قَدْ قَطَعْتَ أَمَلِي بِالْمَرَّةِ
ذَلِكَ مِنْ شَمْسٍ يَبْدَأُ ائْتِنْتُمْ

(۱) ای ان مشرق الحضرة بالنسبة لذراته ای مخلوقاتش مشرق لیس کمشرق الشمس الظاهرة لان ذاته العلية لم تأت علواً و لم تصر سفلا كالشمس الظاهرة فان شمس الحقيقة منزّهة عن الطلوع و الغروب - (۲) نسخه ثانیة - بالطلعة -

- (۱) مشرق او نسبت ذرات او
(۲) ماکه واپس مانده ذرات ویم
(۳) بازگرد شمس می گردم عجب
(۴) شمس باشد بر سببها مطلع
(۵) صد هزاران بار ببریدم امید
- نی بر آمد نی فروشد ذات او
در دو عالم آفتاب بی فیم
هم ز فرشمس باشد این سبب
هم از او حبل سببها منقطع
از که از شمس این شما باور کنید (۱)

(۱) بیشترین شراح بر آنند که استفهام در این بیت انکاری است یعنی باور نکنید
ببریدن امید از من -

- (۱) لَا تُصَدِّقْ أَنْتَ عَنْ شَمْسٍ أَنَا
لَا وَلَا أَنَا عَنِ الْمَاءِ السَّمَاءِ
(۲) وَ إِذَا أَيَّاسُ يَأْسِي يَا جَمِيلُ
(۳) كَيْفَ عَيْنُ الصَّنْعِ مِمَّنْ صَنَعَا
كَيْفَ مِنْ غَيْرِ وَجُودٍ يَرْتَعُ
(۴) كُلُّ مَوْجُودٍ بِذِي الرُّوضَةِ لَا
هَبْ بُرَاقًا أَوْ جَوَادًا عَرَبِيَّ
(۵) غَيْرَ أَنَّ الْفَرَسَ الْعَمِيَّا اللَّتِي
لَا تَرَى مَرْدُودَةً مِنْ ذَا غَدَتِ
- أَصْبِرُ .. لَا أَنْظُرُ مِنْهَا السَّنَا.. (۱)
يَصْبِرُ .. تَوَّ لَا هُمَا الْكُلُّ هَلَاكَ..
عَيْنُ صُنْعِ الشَّمْسِ وَاللُّطْفِ الْجَزِيلِ
قُطِعَ بِالذَّاتِ .. أَصْلًا مُنْعَا.. (۲)
أَنَا الْمَوْجُودُ .. ذَا مُمْتَنِعٍ ..
مَا سِوَاهَا يَرْتَعُ مِنْ ذَا الْمَلَا
أَوْ حَمِيرًا هِيَ بِالذَّاتِ أَحْسِبُ (۳)
مِنْ عَمَى تَرَعَى لَطِيفَ الرُّوضَةِ
..إِذْ لَذَاكَ اللَّطْفِ أَنَا مَا أَهْتَدَتِ..

(۱) نسخه ثانیة - منه السنا - (۲) ای لما علمت ان الانقطاع الجسمانی لا يمنع الانقطاع الروحانی لكون عين الصنع لا ينقطع عن نفس الصانع اصلا و ابتداً وكيف يأخذ الفيض ممكن الوجود من غير الوجود لانه لا يمكن الانتفاع من العدم فان الرازق هو الله تعالى - (۳) ای ان كان صالح السيرة و مقبول الصفة مثل براق الجنة و الفرس العربی او ان كان سكران الشهوات كالحمير ای ان كان طالعا جملتهم بأخذون من هذه المرتبة حصاة و يحصلون ذوقاً -

- (۱) تو مرا باور مکن کز آفتاب
(۲) ورشوم نومید نومیدی من
(۳) عین صنع از نفس صانع چون برد
(۴) جمله هستی ها از این روضه چرند
(۵) لیک اسب کور کورانه چرد
- صبر دارم من و یا ماهی ز آب
عین صنع آفتابست ای حسن
عین هست از غیر هستی چون چرد (۱)
گر براق و تازیان یا خود خرند
می نه بیند روضه را ز آنست رد

- (۱) مَنْ لَذَا الْبَحْرِ جَمِيعَ الْحَرَكَاتِ
وَجْهَهُ وَجْهٌ فِي كُلِّ نَفْسٍ
(۲) هُوَ مَاءٌ مَالِحًا دَوْمًا شَرِبْ
شَرِبَ حَتَّى لَهَ الْمَاءُ الْأَجَاجُ
(۳) لَهُ قَالَ الْبَحْرُ مِنْ مَائِي أَشْرَبَ
أَيُّهَا الْأَعْمَى لِكَيْ تَلْقَى الْبَصَرَ
(۴) فَلَيْدُ الْيَمْنَى هِيَ الظَّنُّ الصَّحِيحُ
مِمَّ جَاءَ .. فَهُوَ عِلْمُ الْيَقِينِ ..
(۵) هَا هُوَ مَنْ دَوَّرَ الرُّمَحَ حَضَرَ
تَارَةً مُعْتَدِلًا أُخْرَى تَصِيرُ
- فِي الْوُجُودِ مَا رَأَى وَالْمُمَكِّنَاتُ
تَحْوِ مِحْرَابٍ جَدِيدٍ وَالْتِمَسْ
لِضَلَالٍ فِيهِ مِنْ بَحْرِ عَذَبٍ (۱)
صِيرَ الْأَعْمَى .. وَمَعْلُولَ الْمِزَاجِ ..
بِالْيَدِ الْيَمْنَى مِرَارًا وَ اطْلُبِ
.. وَ يَذَا الْفَوْزَ تَوَافِي وَالظَّفَرَ ..
.. مَنْ هُوَ يَدْرِى الْمَالِيحَ وَالْقَبِيحَ ..
.. مَا خَفَى عَنْكَ لَهُ عَيْنًا يَبِينُ ..
مِنْكَ يَا رُمَحُ وَ أَنْتَ بِالْأَثَرِ (۲)
أَعَوَّجًا فِي حُكْمِهِ أَنْتَ يُدِيرُ

(۱) لما عبر عن مرتبة الالوهية بالروضة شرع معبراً عنها بالبحر - (۲) ای با غافل عن الفاعل الحقيقي انت فى يد قدرة الفاعل الحقيقي مثل الرمح مدوره و مقلبه موجود و هو الله تعالى فىا ربانى انت رمح الوجود الانسانى تارة تكون مستقيماً و تارة معوجاً فاعلم ان المتصرف فيك هو الله تعالى -

- (۲) وانکه گردشها از این دریا ندید
(۲) اوز بحر عذب آب شور خورد
(۳) بحر میگوید بدست راست خور
(۴) هست دست راست اینجا ظن راست
(۵) نیزه گردانی است ای نیزه که تو
- هر دم آرد رو بمحراب جدید (۱)
تا که آب شور او را کور کرد
زاب من ای کور تا یابی بصر
کو بداند نیک و بد را از کجا است
راست می گردی گهی گاهی دو تو

(۱) رو آوردن بمحراب جدید کنایت است از اینکه توجه بغیر حق دارد -

- (۱) فَلَشَّمْسِ الدِّينِ مِنْ عَشْقِ بِنَا
وَ إِذَا لَمْ يَكْ هَذَا وَاقِيَا
(۲) يَا ضِيَاءَ الْحَقِّ مُصْبِحَ الْهُدَى
دَاوِدَ رَغْمًا عَلَى أَنْفِ الْحُسُودِ
(۳) تَوْتِيَاءَ الْكِبْرِيَاءِ عَجَلُ
أَنْ دَوَاءَ ظُلْمَةِ الْخَصْمِ الْأَلَدِ
(۴) ذَاكَ مَنْ لَوْ فَوْقَ عَيْنِ مَنْ عَمَى
لِظْلَامِ مِائَةِ عَامٍ يُزِيلُ
(۵) جُمْلَةَ الْعُمَيَّانِ دَاوِ يَا قَمَرُ
(۶) جُمْلَةَ الْعُمَيَّانِ غَيْرَ مَنْ حَسَدُ
- وَ غَرَامِ نَحْنُ لَا ظَفَرْنَا
نَحْنُ ذَا الْأَعْمَى نَعِيدُ الرَّاغِبِيَا
وَ حُسَامَ الدِّينِ قَتَالَ الْعِدَا
عَجَلًا .. أَنْتَ أَزِلْ عَنْهُ الْقِيُودَ ..
فَعَلَهُ اخْتَصَّ بِهِ ذَا الْعَمَلِ (۱)
وَ الْعِلَاجَ كَانَ يُجَلِّي مَا وَجَدَ
مِائَةِ عَامٍ بِهِ الْغَيُّ نَمَى
عَنْهُ بِالْبَيْتِ مِنَ اللَّطْفِ الْجَزِيلِ
يَا غِرَاسَ الثَّمَرِ انْثُرْ لِلثَّمَرِ
دَاوِ فَهُوَ لَكَ جَرٌّ بِالْحَسَدِ

(۱) ان کحل الکبریاء عجل -

- (۱) ما ز عشق شمس دین بی ناخنیم
(۲) هان ضیاء الحق حسام الدین تو زود
(۳) توتیای کبریای تیز فعل
(۴) آنکه گر بر چشم اعمی بر زند
(۵) جمله کوران را دوا کن ای قمر
(۶) جمله کوران را دوا کن جز حسود
- ورنه ما آن کور را بینا کنیم
داروش کن کوری چشم حسود
داروی ظلمت کش است استیزه فعل
ظلمت صد ساله را زو بر کند
ای نهال میوه دار افشان نمر
کز حسودی بر تو می آرد جحود

(۱) الْجُودُ هَبْ أَنَا ذَاكَ الْحُسُودُ

أَبْدَأُ بِالرُّوحِ لِي حَتَّى أَنَا

(۲) مَنْ غَدَى الْحَاسِدَ لِلشَّمْسِ الضَّرِيرِ

(۳) أِهْ الْعِلَّةُ فَانْظُرْهَا وَمَا

هِيَ هُوَ فِي قَعْرِ بَيْتٍ لِلْأَبَدِ

(۴) نَفِي شَمْسِ الْأَزَلِ كَانَ الْغَرَضُ

ذَا الْمَرَامَ لَهُ قُلْ أَنِّي وَجَدَ

لَكَ كُنْتُ ابْنُكَ وَ إِيَّاكَ تَجُودُ

أَسْحَبُ الرُّوحَ .. كَذَا الْقَى الْفَنَاءُ

عَنْ وَجُودِ الشَّمْسِ بِالْقَهْرِ يَصِيرُ

مِنْ دَوَاءٍ هُوَ رَهْنٌ لِلْعَمَى

وَقَعَ لَمْ يُنْجِهِ كُلَّ أَحَدٍ

لَهُ يَأْتِي وَ مَتَى حِينًا عَرَضُ

حَاسِدٌ لَبَّهْ وَ الرُّشْدَ فَقَدْ

فی بیان وقوع البازی فی وسط البوم فی الخرابات

(۵) ذَلِكَ الْبَازِي الَّذِي قَدْ رَجَعَا

بَازِيًّا أَعْمَى يَكُونُ مَنْ غُفِلَ

لِلْمَلِكِ وَ إِلَيْهِ هَرَعَا

وَ الطَّرِيقَ الرَّحْبَ لِلْمَلِكِ جَهْلٌ (۱)

(۱) اراد بالملك و السلطان حضرة الخالق تعالى و اراد بالبازی الانبياء و الاولياء
و قعوا فی خرابات الدنيا لاجل المصلحة ثم رجعوا اساعد القدرة الالهية و اراد بالبازی
الاعمى اهل الغفلة و الضلالة -

جان مده تاهمچنین جان میکنم

کور میگرد ز بود آفتاب

اینت افتاده ابد در قعر چاه

کی بر آید این مراد او بگو

(۱) مر حسودت را اگر چه آن منم

(۲) انکه او باشد حسود آفتاب

(۳) اینت درد بی دوا کوراست آه

(۴) نفی خورشید ازل بایست او

گرفتار شدن باز میان جفت آن پویوانه

باز کوراست انکه او گم کرده راه

(۵) باز آن باشد که باز آید بشاه

- (۱) ذَالِكَ الْبَازِي عَلَى الْيَوْمِ وَقَعَ
وَالطَّرِيقُ ضَمِيعٌ فَوْقَ الْخَرَابِ
(۲) كُلُّهُ نُورٌ وَمِنْ نُورِ الرِّضَا
(۳) بِالتُّرَابِ فَوْقَ عَيْنَيْهِ ضَرْبٌ
فِي الْخَرَابَاتِ وَبَيْنَ الْيَوْمِ قَدْ
(۴) زَادَ هَذَا أَنْ عَلَى رَأْسِهِ كَمْ
مِنْهُ رِيشًا وَجَنَاحًا كَمْ صَفَى
(۵) وَقَعَتْ وَلَوْلَهُ فِي الْيَوْمِ أَنْ
جَاءَ حَتَّى يَأْخُذَ أَوْ كَانَنَا
(۶) كَيْكَلَابِ الْقَرْيَةِ مِنْ غَضَبِ
مَزَقَتْ مَرْقَعَةً ذَاكَ الْغَرِيبِ
- فِي الْخَرَابَاتِ مَعَ الْيَوْمِ اجْتَمَعَ
وَقَعَ .. صَارَ لِحْزَنٍ وَعَذَابٌ ..
لَكِنْ أَعْمَاهُ الْأَمِيرُ لِلْمَقْضَا
عَنْ طَرِيقٍ نَكَبَ عَكْسًا ذَهَبَ (۱)
أَوْدَعَ ذَا الْبَازِي .. الشَّهْمَ الْأَسَدَ ..
ضَرَبَ الْيَوْمَ .. لَهُ جَرٌّ الْأَلَمَ ..
قَلَمُوا .. أَوْ لَوْهُ صَدًّا وَجَفَا ..
أَصْحُوذَا الْبَازِي الْخَدُوعُ ذُو الْفَتَنِ
.. يَمْلِكُ فِي مَكْرِهِ أَوْ طَانَنَا ..
كَانَ أَوْ حَقْدٍ بِهَا مُلْتَهَبِ
.. مَنْ عَنِ الْأَوْطَانِ غَابَ وَالْحَبِيبِ ..

(۱) ای ضرب علی عین بصیرته تراب بشریت و اخرجہ عن الطریق المستقیم فعدل عن رؤیة الحقیقة -

- (۱) باز در ویران بر جفدان فتاد
(۲) او همه نور است از نور رضا
(۳) خاک در چشمش زد و از راه برد
(۴) بر سری جفدانش بر سر میزنند
(۵) ولوله افتاد در جفدان که ها
(۶) چون سگان کوی بر خشم و مهیب
- راہرا گم کرد و در ویران فتاد
لیک کورش کرد سرہنگ قضا
در میان جغد و ویرانش سپرد
پر و بال نازنینش می کنند (۱)
باز آمد تا بگیرد جای ما
اندر افتادند در دلق غریب

- (۱) قَالَ ذَا الْبَازِي مَعَ الْيَوْمِ أَنَا
مِائَةً مِنْ ذِي الْخَرَابَاتِ فَدَيْتُ
(۲) فَأَنَا أَرْجِعُ لَا أَبْقَى هُنَا
(۳) أَبَدًا لَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ
بِالْمَقَمِ أَنَا نَحْوُ الْوَطَنِ
(۴) فَبِعَيْنِ لَكُمْ هَذَا الْخَرَابُ
يُسَوِّهُ سَاعِدُ الْمَلِكِ لَنَا
(۵) وَلَكُمْ قَالَ فَذَا الْبَازِي الْمَقَالُ
كَيْ لَكُمْ يَقْلَعُ عَنْ مُلْكٍ وَمَالٍ
(۶) يَأْخُذُ الدَّوْرَ لَنَا بِالْحِيلِ
يَقْلَعُ بِالْمَكْرِ مِنْهُ وَالْخِدَاعُ

(۱) نسخه ثانیة - زاد بیننا -

صد چنین ویران فدا کردم بجغد
سوی شاهنشاه راجع می شوم
نی مقیم میروم سوی وطن
ورنه ما را ساعد شه باز جاست
تازخان و مان شما را بر کند
بر کند ما را بسالوسی زو کر

(۱) باز گوید من چو درخوردم بجغد
(۲) من نخواهم بود اینجا می روم
(۳) خویشان نکشیدای جغدان که من
(۴) این خراب آباد در چشم شماست
(۵) چند گفتا باز حیلت میکند
(۶) خانه های ما بگیرد او بمکر

ذَا.. وَ رَبِّ الْعِزَّةِ الْأَسْمَى الْأَجَلَّ..
 أَكْثَرَ.. وَالْمَكْرَوِ اللَّبْسِ صَنَعُ..
 طِينًا الدُّهْنِ وَ مَا مِنْهُ حَصَلَ
 لَا تُخْلُوا.. فَهُوَ غَيْرُ الْمُؤْتَمَنِ..
 يُظْهِرُ الْفَخْرَ بِهِ يُبْدِي الْوَلَهَ
 سَلِمُوا يُخْرِجُ يُؤَلِّقُنَا الْعَنَاءَ
 أَبَدًا مَا كَانَ ذَاكَ هَلْ يَصِيرُ
 أَنْ لِيَجْنِسَ السُّكْرِ الصَّبْرُ الْمَذَاقُ
 قَالَهُ فَالْكُلُّ مَعْنَاهُ بِأَنَّ
 طَالِبًا قَرَّبَنِي مِنْ عَظْمِهِ
 ذَا الْكَلَامِ النَّيِّ لَيْسَ يَقْبَلُ
 ..لَكُمْ قَالَ لَهُ الْقَدَرُ مُهَانُ..

(۱) فَالْغِنَى أَظْهَرَ عِبَادَ الْحَيْلِ
 هُوَ مِنْ كُلِّ الْحَرِصِينَ طَمَعُ
 (۲) هُوَ كَالدُّبْسِ مِنَ الْحَرَصِ أَكَلُ
 أَيُّهَا الْأَحْبَابُ لِلدُّبِّ زَمَنُ
 (۳) فَعِنَ السُّلْطَانِ وَ السَّاعِدِ لَهُ
 كَتَبْنَا نَحْنُ الَّذِينَ مِنْ صَفَاءِ
 (۴) هُوَ جَنْسُ الْمَلِكِ أَوْ جَنْسُ الْوَزِيرِ
 لَا يَقُ الْوُزِينَةُ التُّومُ أَرَأَقُ
 (۵) مَا يَفْعَلُ وَ يَفْكُرُ وَ يَفَنُ
 لِي كَانَ الْمَلِكُ مَعَ حَشَمِهِ
 (۶) ذَا هُوَ الْمَاخُولِيَا لَا يُعْقَلُ
 وَ شِرَاكَ الْأَحْمَقِ الصِّيَادِ كَانَ

- (۱) ورنه از جمله حریصان برتر است
 (۲) دنبه مسپارید ای یاران بخرس
 (۳) تا برد او ما سلیمان راز راه
 (۴) هیچ باشد لایق لوزینه سیر
 (۵) هست سلطان با حشم جویای من
 (۶) اینت لاف خام و دام کول گیر

- (۱) می نماید سیری آن حیلست پرست
 (۲) او خورد از حرص طین را همچو دبس
 (۳) لاف از شه میزند و ازدست شاه
 (۴) جنس شاه است او و یاجنس وزیر
 (۵) آنچه میگوید ز فعل و فکر و فن
 (۶) اینت خود ما خولیای ناپذیر

- (۱) كُلُّ مَنْ ذَا صَدَقَ مِنْهُ الْمَلِيْدُ
 هَلْ يَلِيْقُ مِنْ مَلِيْكَ قَدْرًا
 (۲) فَاقْلُ الْبَوْمِ اِنْ يَضْرِبُ عَلٰى
 قُلٍّ مِنْ الْمَلِكِ لَكَ اَيْنَ الْمُعِينِ
 (۳) قَالَ ذَا الْبَازِي اِذَا مَا كُسِرَا
 مَلِكِ الْاَمَلَاكِ مِنْ ذَا جَزَعَا
 (۴) مَنْ هُوَ الْبَوْمُ لَوْ الْبَازِي لِيَا
 (۵) صَنَعَ الْمَلِكُ بِكُلِّ رُبُوَّةٍ
 مِنْ رُؤْسٍ لِلْبَزَاةِ بِالْاَثَرِ
 (۶) فَالْعِنَايَاتُ لَهُ كَانَتْ مُدَامَ
 اَذْهَبَ الْمَلِكُ مَعِيَ كَانَتْ جَالِسُ
- كَانَ فَالطَّيْرُ الْهَزِيْلُ وَ الطَّرِيْدُ
 .. صِيَّتُهُ بَيْنَ الْمُلُوكِ شَهْرًا ..
 مِخَهُ .. يُوْلِيهِ كَرَبًا وَ بَلَا ..
 لَمْ صِيْرَتْ .. اِلَى الْقَدْرِ الْمَهِيْنِ ..
 لِي جَنَاحُ .. اَوْ يُوَافِي خَطْرًا ..
 اَصَلَ مَلِكِ الْبَوْمِ بَتًا قَلْعًا (۱)
 اَتَعَبَ قَلْبِي الْجَفَا سَوَى يَمَا
 وَ تِلَالٍ وَ وَهَادٍ قَفْرَةٍ
 اَلْفَ اَلْفٍ يَبْدُرُ فِيْهَا اَقْرَ
 حَرْسِي كُلِّ مَكَانٍ وَ مَقَامٍ
 .. وَهُوَ لِي خَيْرُ حَبِيْبٍ وَ اَنْيَسُ ..

(۱) نسخه ثانیة - ملك الاملاك من ذا غضبا - اصل ملك البوم ذراه هبا -

- (۱) هر که این باور کند زو ابله است
 (۲) کمترین جغد از زند بر مغز او
 (۳) گفت باز از یک پر من بشکند
 (۴) جغد خود چه بود اگر بازی مرا
 (۵) شه کند توده بهر شیب و فراز
 (۶) پاسبان من عنایات وی است
- مرغک لاغر چه در خورد شه است
 مرو را یاری گری از شاه کو
 بیخ جغدستان شهنشه میکند
 دل برنجانده کند با من جفا
 صد هزاران خرمن از سرهای باز
 هر کجا من میروم شه در پی است

قَدْ أَقَامَ وَإِي كَانَ الْمِثَالُ

فَسَقِيمًا عَادَ .. مَا عَنِّي أَفْكَ ..

فَبَاوَجَ الْقَلْبَ وَ الرُّوحَ أَطِيرُ

تَلَهَّبُ .. يَلْقَى بِهَا الْقَلْبُ الصَّفَاءَ ..

أَخْرَقَ سِتْرَ السَّمَاءِ فِي نَظَرِ

وَالسَّمَاءِ انْفَطَرَتْ مِنْ فِطْرَتِي

صَارَ طَيْرُ السَّعْدِ وَالْبُشْرِ وَجَدَ

يَعْرِفُ السِّرَّ وَ يُبْدِي مَا بِنَا

ذَكَرَ كَمْ مِائَةَ أَلْفٍ بَعْدَ

تَرَكَوْا الْعِلْمَ وَ سَارُوا لِلْمَشْهُودِ ..

(۱) فَيَقْلِبُ الْمَلِكُ مِنْ بَيْنِ الْخِيَالِ

مِنْ خِيَالٍ لَوْ خَلَى قَلْبُ الْمَلِكِ

(۲) وَإِذَا مَا طِيرَ لِي فِي الْمَسِيرِ

مِثْلَمَا الشَّعْلَةُ مِنْهُ وَ الضِّيَاءُ

(۳) فَاطِيرُ مِثْلُ شَمْسٍ وَ قَمَرِ

(۴) وَ ضِيَاءُ كُلِّ عَقْلِ فِكْرَتِي

(۵) فَأَنَا الْبَازِي وَ بِي حِرَانٌ قَدْ

مَا هُوَ الْبَوْمُ الْحَقِيرُ كَيْ لَنَا

(۶) فَلَمَّا كَانَ الْمَلِكُ السِّجْنَ قَدْ

حَرَرَ أَطْلَقَ مِنْ أَسْرِ الْقَيْدِ

بی خیال من دل سلطان سقیم

می برم بر اوج دل چون پرتوش

پرده های آسمانها می درم (۱)

انفطار آسمان از فطرتم

جغد چه بود تا بداند سر ما

صد هزاران بسته آزاد کرد (۲)

(۱) در دل سلطان خیال من مقیم

(۲) چون بیراند مرا شه در روش

(۳) همچو ماه و آفتابی می برم

(۴) روشنی عقلها از فکرتم

(۵) بازم و حیران شود در من هما

(۶) شه برای ما ز زندان یاد کرد

(۱) در حاشیه نسخه لکنه‌هور ذکر کرده که این بیت اشاره بمعراج رسل است و

هرگاه مطلق ولی مراد باشد اشاره است بمعراج ولی که بمعراج روحی دارد - (۲)

یعنی حواس جسمانی که در زندان تن بزنجیرهای لذت آنها را بسته‌اند بواسطه لطف

حق بر روح هنگام جنب آزاد میشوند -

- (۱) قَمَعَ الْبُومَ لِي إِذْ فِي نَفْسٍ
أَرْجَعُ فِي نَفْسِي الْبُومَ الْعَنِيدَ
(۲) سَعِدَ الْبُومُ الَّذِي بِالطَّيْرَانِ
وَ لِحُسْنِ الطَّالِعِ مِنْهُ دَرَى
(۳) فَبِي لَوْذُوا لِكَي تَغْدُوا الْبِرَاةَ
فَسَلَاطِينَ الْبِرَاةِ فِي الدُّنَا
(۴) مَنْ لِمَلِكٍ مِثْلُ ذَاكَ كَانَ الْحَبِيبُ
(۵) كُلُّ مَنْ كَانَ لِسُقْمٍ وَ لِدَاءٍ
هَبَهُ مِثْلَ الْمَائِي أَنْ فَالَانِينَ
(۶) مَا لَكَ الْمَلِكِ أَنَا لَسْتُ أَنَا
لِي طَبَلُ الْبَازِي الْمَلِكُ ضَرَبَ
- صِيرَ الصَّاحِبَ .. أَذْنِي مُلْتَمَسٌ ..
بَازِيًّا .. فِي سَاعِدِ الْمَلِكِ السَّعِيدِ ..
لِي حَسَّ وَ رَأَى لِي الدَّورَانَ
لِي بِالسِّرِّ .. وَمَا مِنْهُ جَرَى ..
هَبَكُمْ الْبُومَ تَكُونُونَ ذَوَاتَ
تَرْجِعُونَ وَ تَفُوزُوا بِالْهَنَاءِ
أَيْنَمَا حَلَّ لِمَ عَارَ الْغَرِيبِ
لَمْ فِيهِ الْمَلِكُ كَانَ الدَّوَاءُ
كَانَ مَعَ فَائِدَةٍ فِيهِ قَرِينُ
ضَارِبِ الطَّبَلِ لِكَسْبِ فِي الدُّنَا
مِنْ حَوَالِيهِ .. وَ لِلْأَمْرِ جَلَبَ (۱)

(۱) ای لیست دعوتی و تبلیغی عبثاً و لاجل الصيد یضرب لی السلطان طبل البازی
ای من کثرة محبته لی یدعونی لعضوره من طرف عالم الشهادة و هو عالم الربوبية -

- (۱) يك دم با جغدها دمساز کرد
(۲) ای خنك جغدی که در پرواز من
(۳) در من آویزد تا بازان شويد
(۴) آنکه باشد با چنان شاهی حبیب
(۵) هر که باشد شاه را دردش دوا
(۶) مالك ملكم منم نی طبل خوار
- از دم من جغدها را باز کرد
فهم کرد از نيك بختی راز من
گر چه جغدانید شهبازان شويد
هر کجا آفتد چرا باشد غریب
گر چونی نالد نباشد بی نوا
طبل بازم می زند شه از کنار

- (۱) طَبْلٌ بَازِيٍّ نِدَاءٌ اِرْجَعِي
 (۲) لَسْتُ جِنْسَ الْمَلِكِ عَنْهُ بَعِيدٌ
 فِي التَّجَلِّي نُوْرُهُ لُطْفًا اَجْدُ
 (۳) لَيْسَتْ الْجِنْسِيَّةُ مَعَهُ بِذَاتٍ
 مِثْلَمَا الْمَاءُ التُّرَابُ بِالنَّبَاتِ
 (۴) كَانَ بِالْقُوَّةِ لِلْمَنَارِ الْهَوَاءُ
 اٰخِرَ الْاَمْرِ الْمُدَامُ الطَّبْعَ قَدْ
- شَاهِدِي الْحَقَّ بِرَغَمِ الْمَدْعَى (۱)
 اَنَا لَكِنْ اِيْ مِنْ الْحِظِّ السَّعِيْدِ
 .. مَعِيَ فَيُضُهُ جُودًا مُتَّحِدٌ ..
 لَا وَلَا شَكْلٌ .. وَكَانَتْ بِالصِّفَاتِ (۲)
 وَالظُّهُورِ الْجِنْسُ كَانَ فِي الْحَيَاتِ
 جِنْسًا .. النُّوْرَ اَقَامَ وَ الضِّيَاءُ ..
 جَانَسَ بِالْوَصْفِ .. لَاذَاتٍ وَحَدٌ .

(۱) المقصود من طبل البازی لفظ ارجعی فی آخر سورة الفجر فی قوله تعالی (یا ایها النفس المطمئنة ارجعی الی ربك راضية مرضية فادخلی فی عبادی و ادخلی جنتی) -
 (۲) و بهذا يظهر الحديث القدسی (ان الله خلق آدم علی صورته) معناه علی صفته من حیث انه متصف بصفاته من السمع و البصر و العلم و الكلام - ای ان الماء اتی جنس التراب فی الظهور لا من جهة الصورة و الشكل بل من جهة المعنی لان فی الماء صفتی الاحیاء و الانبات و کذا فی التراب صفتا الاحیاء و الانبات و من جهة التریة اتی الماء جنسا للتراب و الا فالماء لیس جنسا للتراب من جهة الصورة بل من جهة المعنی - و کذا فیما يذكره من الامثال التالية -

- (۱) طبل باز من ندای ارجعی
 (۲) من نیم جنس شهنشه دور از او
 (۳) نیست جنسیت زروی و شکل و ذات
 (۴) باد جنس آتش آمد در قوام
- حق گواه من بر غم مدعی
 لیک دارم در تجلی نور او
 آب جنس خاک آمد در نبات
 طبع را جنس آمده است آخر مدام

- (۱) جِنْسُنَا إِذْ لَيْسَ جِنْسَ مَلِكِنَا .. إِذْ لَنَا كَانَ الْوُجُودُ مُمْكِنًا ..
 فَلَمَّا كَانَ الْوُجُودُ فَاِنْيَا
 (۲) إِذْ فَنِي مِنَّا الْوُجُودُ وَالْعَدَمُ
 كَالْغُبَارِ عِنْدَ رَجُلِ الْفَرَسِ
 (۳) صَارَتِ الرُّوحُ وَ اثَارُ لَهَا
 وَعَلَى هَذَا التُّرَابِ وَجَدَتْ
 (۴) كُنْ تُرَابِ رَجُلِهِ لِلْأَيَّةِ
 تَعْدُو تَاجَ رَأْسٍ مِّنْ جَرَوِ الرِّقَابِ
 لَهُمَّ .. كَانُوا السِّرَاطَ لِلْمَصَوَابِ ..
 لَهُ دَرْتُ .. الْغَيْرَ لَمْ التَّمَسِ ..
 بِالتُّرَابِ .. لَهُ دَانَتْ وَ لَهَا .. (۳)
 آيَةُ الرِّجْلِ لَهُ .. فِيهِ بَدَتْ ..
 هَذِهِ حَتَّى يَكُلَّ خَالَهُ
 لَمْ يَكُنْ رَجُلُهُ لِّلْأَيَّةِ

(۱) نسخهٔ ثانیه - لوجود له دوماً باقی - (۲) ای ادور تحت ارادته کما یدور
 الغبار تحت رجل الفرس ای اكون تحت ارادته بلا اختیار و لا ابعد عنه و اتقرب اليه
 و کذا یقول اهل المعنی بلسان الحال للباقيین بحجاب البشریة (خاک شد جان و نشانیهای او)
 (۳) کانه قدس سره یقول لاهل الصورة وجود الانسان صار تراباً و لقى مرتبة الفناء
 و الروح الحيوانی و اوصافها و اخلاقها صارت له بمنزلة العلائم فعلى تراب ذاك الروح
 و هو الجسد علائم قدم السلطان الحقیقی ای قدرته و ارادته موجودة -

- (۱) جنس ما چون نیست جنس شاه ما
 (۲) چون فنا شد مای ما او ماند فرد
 (۳) خاک شد جان و نشانیهای او
 (۴) خاک پایش شو برای این نشان
 مای باشد بهر مای او فنا
 بیش پای اسب او گردم چو گرد
 هست بر خاکش نشان پای او
 تا شوی تاج سر گردنکشان

- (۱) کُتِبَ لَكُمْ لَا يَخْدَعُ شَكْلِي كَلُّوْا
 قَبْلَ تَقْلِي اَنَا عَنْ ذَا الشَّكْلِ .. اَوْ
 (۲) فَلَكُمْ مِنْ اَحَدٍ مِنْهُ الطَّرِيقُ
 قَصَدَ الصُّوْرَةَ وَ النَّفْسَ ضَرَبَ
 (۳) اٰخِرُ الْاَمْرِ فَاذا الرُّوْحُ اَلْبَدَنَ
 هَلْ لِهٰذَا الرُّوْحِ اَنَا بِالْبَدَنِ
 (۴) شُعْلَةٌ نُّوْرِ الْعِيُونِ اَمْتَزَجَتْ
 اِنَّ نُّوْرَ الْقَلْبِ ضَمَّنَ قَطْرَةَ
 (۵) فَالْاَسَى فِي الْكَيْدِ فِي الرِّثَةِ
 مِنْ لُبَابِ الرَّاسِ وَالْجَوْهَرِ.. قَدْ
 نَقَلَ خَمْرِي و مِنْ مَائِي اَنْهَلُوْا
 اَرْحَلْ عَنْكُمْ.. وَوَجْهِي لَنْ تَرَوْا..
 تَضْرِبُ الصُّوْرَةَ فِي الْجَهْلِ غَرِيقُ
 فَوْقَ اللَّهِ لَهُ اللَّبُّ اِنْقَلَبَ (۱)
 لَا زَمَ لِلْاَجَلِ فِيهِ اقْتَرَنَ
 شَبَهٌ كَانَ .. بِمَعْنَى وَ بَقْن..
 مَعَ دُهْنٍ وَ بِشَحْمٍ مُزِجَتْ
 لِلْدَّمِ مُسْتَتِرٌ بِالْفِطْرَةِ
 السُّرُورُ الْعَقْلُ اَسْمَى خِلْقَةٍ
 .. نَزَلَ الْبَاطِنَ كَالشَّمْعِ اتَّقَدْ..

(۱) نسخه ثانیة - الروح انقلب - ای نظرتم الی بشریة الانبیاء و الاولیاء
 کالکفار و لم تنفحصوا عن حقیقتهم و لم تعلموا ان النبوة غیر منافیة للبشریة و من فعل
 هذا قصد الصورة و فی المعنی ضرب نفسه علی الرب قال تعالی فی حدیثه القدسی (من
 اهان لی ولیاً فقد بارزنی بالمحاربة) ثم اجاب البازی بوم الدنيا القائلین ان بین المرسل
 و المرسل الجنسیة لازمة فقال (آخر ابن جان با بدن پیوسته است) -

- (۱) تا که نفربید شما را شکل من
 (۲) ای بسا کس را که صورت راهزد
 (۳) آخر این جان با بدن پیوسته است
 (۴) تاب نور چشم با پیه است جفت
 (۵) شادی اندر گرده وغم در جگر
 نقل می نوشید پیش از نقل من
 قصد صورت کرد و بر اللهزد
 هیچ این جان با بدن مانده است
 نور دل در قطره خونی نهفت
 عقل چون شمع درون مغز سر

- (۱) أَفَلَا هَٰذَا تَعَالَيْكَ الْمَلَكُوتُ
فَالْعَقُولُ عَجَزَتْ مِنْ عِلْمٍ مِنْ
(۲) إِنَّ رُوحَ الْكَلِّ قَدَمًا وَصَلَتْ
مِنْهُ رُوحُ الْجُزْءِ دُرًّا مُفْرَدًا
(۳) وَكَمِثِلِ مَرْيَمَ الرُّوحِ الْأَجَلِ
هُوَ فِيمَنْ خَطَفَ الْقَلْبَ الْمَسِيحَ
- خَلَيْتَ مِنْ كَيْفٍ أَوْ كَيْفِيَّةٍ
مَالَهُ كَيْفِيَّةٌ .. دَوْمًا وَفَنَ (۱)
مَعَ رُوحِ الْجُزْءِ فِيهَا اتَّصَلَتْ
أَخَذَتْ فِي الْجَيْبِ خَلَّتْ مَدَدًا (۲)
بِاتِّصَالِ الْجَيْبِ وَ الدَّرِّ حَمَلٌ (۳)
.. بِتَجَلِّيهِ وَ بِالْخُلُقِ الْمَلِيحِ ..

(۱) ای الم تکن هذه التعالیک المذكورة بلاکيف و لا کيفیة نعم فاذا علمت هذا فاعلم ان العقول عن الکيف و الکيفیة عاجزة ای لا تدرك کيفیة السرور فی الكلوة و لا الغم فی الکبد و لا العقل فی لب الرأس کذا تعلق الکل فی روح الجزء و تقدير المصراع الاول من البيت الاول (افلا تدری هذی التعالیک اللتی) ای هی اللتی - (۲) المراد من الدر الفیض الالهی و من روح الکل الحقیقة المحمدیة و من روح الجزء الروح الانسانیة فاذا اتصلت بها اخذت منها نوع در اسرار و انوار و وضعتها فی جیب وجودها کما یقول (همچو مریم جان از آن آسیب جیب) - (۳) ای مریم (ع) حملها لعیسی (ع) حمل الروح الجزئی من الروح الکلی للذوق الروحانی -

- (۱) این تعلقها نه بی کیف است و چون عقلها در دانش چونی زبون
(۲) جان کل با جان جزء آسیب کرد
(۳) همچو مریم جان از آن آسیب جیب
جان او در می ستد در جیب کرد (۱)
حامله شد از مسیح دلفریب

(۱) جان کل کنایت از ذات حق است یعنی اینکه ذات حق بر روح انسان کامل آسیب زد یعنی تجلی نمود و این جان در ستد و در جیب خود کرده و گرفتن در و در جیب گذاردن عبارت از مشاهدات انوار و اخلاق الهیه است -

- (۱) لَا الْمَسِيحُ ذَاكَ مَنْ فِي الْيَابِسِ
 كَانَ وَالرُّطْبِ .. وَلَيْلِ دَامِسِ ..
 عَنْ تَقَادِيرِ .. كَأَمْلِكِ السَّمَاءِ ..
 حَمَلَتْ .. شَعَتْ بُنُورٌ لَا يُحَدُّ (۱)
 صِيرَتْ حَامِلَةً ذَاكَ الْهَمَا
 عَالَمًا آخَرَ مِثْلَ مَا يُعَدُّ
 مَحْشَرًا آخَرَ .. بِالْصُّنْعِ يَبِينُ ..
- (۲) فَلِرُوحِ الرُّوحِ لَمَّا الرُّوحُ قَدْ
 فَادَا مِنْ مِثْلِ ذِي الرُّوحِ الدُّنَا
 فَادَا ذَا الْعَالَمِ أَيْضًا يَلِدُ (۲)
 وَلَهُ ذَا الْمَحْشَرِ أَيْضًا يُبِينُ

(۱) ای اذا كان كذا لما قبل اهل الكون الاستفاضة و الاستنارة من روح الروح و حملها الانسان الكامل ولد كوناً آخر و عالمـاً معنوياً و هو فى الحقيقة عالم الاخرة الذى هو عالم ظهور حقيقة كل شئى فىرى لهذا الحشر الصورى حشر آخر و تظهر من هذه الحالة و الاجتماع و القيامة قيامة اخرى باعتبار تجدد الامثال و فى كل آن تكون قيامة و القيامات ثلاث صغرى و هى انبعث الميت بعد الموت الطبيعى فى البرزخ والوسطى و هى البعث بعد الموت لاجل الحياة القلبية فى عالم القدس و القيامة الكبرى و هى البعث لاجل الحياة الحقيقية بعد الفناء بالله عند البقاء بالله -

- (۱) آن مسیحی فی کہ برخشک و تراست
 آن مسیحی کن مساحت بر تراست
 (۲) پس زجان جان چو حامل گشت جان
 از چنین جانی شود حامل جهان (۱)
 (۳) پس جهان زاید جهان دیگری
 این حشر را و نماید محشری

(۱) یعنی جان انسان کامل چونکه حامل ذات باسما و صفات شده پس ازیاری وی همه جهان حامل میشود و از این جهان جهان دیگری پدید می آید و محتمل است که اشاره بتجدد امثال است و اینکه هر عالمی که نوزائیده می شود از عالمی است که در سابق بوده است -

- (۱) أَنَا لِمَحْشَرٍ لَوْ قُلْتُ مُدَامَ لَهُ عَدَدَتْ وَ أَهْبَتْ الْكَلَامَ
 أَنَا عَنْ شَرْحِي لِهَذَا الْمَحْشَرِ قَاصِرُ الْعِدِّ قَلِيلُ النَّظَرِ
 (۲) ذَا الْكَلَامِ هُوَ بِالْمَعْنَى غَدَا قَوْلَ يَا رَبِّي إِلَى الْحَقِّ هَدَى^(۱)
 فَالْحُرُوفُ بِالصَّفَا وَ الْمَعْرِفَةُ كُنْ فَخَ نَفْسٍ حُلُو الشُّفْهِ
 (۳) كَيْفَ بِالتَّقْصِيرِ يَبْدُو أَوْ يَبِينُ بِسُكُوتٍ.. لَيْسَ يَبْكِي بِأَنْبِيَّ..
 إِذِ يَا رَبِّي لَبَّيْكَ وَصَلْ لَهُ مِنْهُ.. وَ أَجَابَ مَا سَأَلَ..
 (۴) تَوْجَدُ لَبَّيْكَ لَا تَقْدَرُ أَنْ تَسْمَعَ.. لَيْسَتْ بِحَرْفٍ أَوْ بِفَنٍ..
 بَلْ لَهَا تَقْدَرُ رَأْسًا لِقَدَمٍ أَنْ تَذُوقَ.. حَاوَةَ مُنْذُ الْقَدَمِ..

فی بیان حکایة العطشان ورمیه اللبن فی الماء

- (۵) كَانَ فَوْقَ ضِفَّةِ النَّهْرِ جِدَارٌ شَاهِقٌ زَادَ بِنَاءً وَ قَرَارٌ
 وَ عَلَى رَأْسِ الْجِدَارِ جَلَسَا ظَامِيٌّ مَحْزُونٌ شَبَّ قَبَسًا

(۱) اراد بالفم الحلو قول رب العزة لعبده لبك فان العبد بصيد معناها فيكون قول العبد يا رب سببا لقول الله للعبد لبك -

- (۱) تا قیامت گر بگویم بشمرم من ز شرح این قیامت قاصر
 (۲) این سخنها خود بمعنی یاربی است حرفها دام دم شیرین لبی است
 (۳) چون کند تقصیر پس چون تن زند چونکه لبیکش بیارب میرسد
 (۴) هست لبیکی که نتوانی شنید لبیک سر تا پای بتوانی چشید

گلرخ انداختن آن نشنه از سر دیوار در جوی آب

- (۵) بر لب جو بود دیواری بلند بر سر دیوار تشنه دردمند

- (۱) فَعِنَ الْمَاءِ الْجِدَارُ مَنَعًا
 لَهُ .. مَا أَنْ مِنْ ظَمَاءٍ جَزَعًا ..
 وَ لَهُ حَنٌّ .. وَ أَنْ وَ نَدَبٌ ..
 كَالْخِطَابِ السَّمْعِ مِنْهُ مَرَّةً
 لَهُ .. بِالنُّورِ وَ بِالْفَيْضِ اتَّصَلَ ..
 صَوْتُ ذَا الْمَاءِ لَهُ مِثْلُ النَّبِيذِ
 عَاشِقِ بِالرُّوحِ عَانِ مُبْتَتِلِ
 ذَلِكَ الْمَمْتَحِنِ .. الْوَارِي وَلَعٌ ..
 وَ لَهُ الْقَلَّاعُ .. فِي عِلْمٍ وَ فَنٌ ..
 أَنْتَ مَا الْفَائِدَةُ لَا تَشْتَبِهَ
 لِي .. أَوْ ضَحَّةٌ بِقَوْلِ حَسَنِ ..
 أَجْدُ فَائِدَةً لِي وَ اثْنَتَيْنِ
 مَا بَقِيَتْ لَا أَكْفُ أَبَدًا
- (۲) هُوَ مِثْلُ السَّمَكِ الْمَاءَ طَلَبُ
 بَغْتَةً فِي الْمَاءِ أَلْقَى لِبَنَةِ
 جَاءَ صَوْتُ الْمَاءِ لَبِيكَ وَصَلَ
 كَخِطَابِ الْحَبِّ حُلُوً وَ لَذِيذُ
 اسْكَرَ سَوَاهُ فِي قَلْبِ ثَمَلِ
 مِنْ سَمَاعِ الصَّوْتِ لِلْمَاءِ رَجَعُ
 لِلْجِدَارِ ذَاكَ قَذَافُ اللَّسْبَنِ
 صَوْتُ الْمَاءِ لَهُ يَعْنِي أَنْتَبِهَ
 لَكَ فِي ضَرْبِي بِهِذَى اللَّبَنِ
 فَلَهُ الظَّامِيُّ قَالَ مَرَّتَيْنِ
 أَنَا مِنْ ذِي الصَّنْعَةِ مِئِي الْيَدَا

از پی آب او چو ماهی زار بود
 بانگ آب آمد بگوشش چون خطاب
 مست کرد آن بانگ آبش چون نبید
 گشت خشت انداز و از آنجا خشت کن
 فایده چه زین زدن خشتی مرا
 من از این صنعت ندارم هیچ دست

(۱) مانعش از آب آن دیوار بود
 (۲) ناگهان انداخت او خشتی در آب
 (۳) چون خطاب یار شیرین و لذیذ
 (۴) از سماع بانگ آب آن ممتحن
 (۵) آب میزد بانگ یعنی هی ترا
 (۶) تشنه گفت آیا مرا دو فایده است

- (۱) مَرَّةً أُولَى اسْتِمَاعِ الصَّوْتِ مِنْ
 إِذْ هُوَ لِلظَّامِئِينَ كَالرَّبَابِ
 (۲) صَوْتُهُ الصَّوْتُ لِإِسْرَافِيلَ قَدْ
 بِهِ لِلْأَمْوَاتِ تَحْوِيلٌ بَدَأَ
 (۳) أَوْ كَصَوْتِ الرَّعْدِ فِي فَصْلِ الرَّبِّيعِ
 (۴) أَوْ عَلَى الدَّرْوِيشِ فِي وَقْتِ الزَّكَاةِ
 (۵) أَوْ كَمِثْلِ نَفْسِ الرَّحْمَنِ مِنْ
 جَانِبِ أَحْمَدَ مِنْ دُونِ فَمِ
- مَاءٍ .. الْقَلْبُ بِهِ دَوْمًا فُتِنَ .. (۱)
 .. بِهِ مِنْ لَبِيكَ قَدْ جَاءَ الْخِطَابُ ..
 أَشْبَهَ .. مَعَ صُورِهِ الْمِثْلَ وَجَدَ ..
 مِنْ مَمَاتٍ لِحَيَاتٍ قَدْ هَدَى
 فِيهِ لِلْبُسْتَانِ كَمْ تَقْشِرُ بَدِيعُ
 أَوْ عَلَى الْمَجْبُوسِ إِبْلَاحُ النِّجَاةِ (۲)
 هَبَّ بِالنَّفْحَةِ مِنْ نَحْوِ الْيَمَنِ
 لَا وَ لَا حَرْفٍ وَ أَيْ كَلِمٍ

(۱) نسخه ثانیة - کان فی لحن بری کالرباب به من لبیک قد جاء الخطاب بناء
 علی ان کلمة الرباب بمعنی المطر والترجمة الاولى بناء علی انها بمعنی آلة السماع -
 (۲) نسخه ثانیة - اخبار النجاة -

- (۱) فائده اول سماع بانگ آب
 (۲) بانگ او چون بانگ اسرافیل شد
 (۳) یا چو بانگ رعد ایام بهار
 (۴) یا چو بر درویش هنگام زکات
 (۵) چون دم رحمن بود کان از یمن
- کو بود مر تشنگانرا چون رباب
 مرده رازین زندگی تحویل شد
 باغ مییابد از او چندین نگار
 یا چو بر محبوس پیغام نجات
 میرسد سوی محمد بی دهن

- (۱) أَوْ كَرِيحٍ أَحْمَدَ الْمُرْسَلِ إِنْ
جَاءَ بِالشُّفْعَةِ لِلْعَاصِي الْحَزَنُ
- (۲) أَوْ كَرِيحٍ يُوسَفَ السَّامِي اللَّطِيفُ
هَبْ فِي رُوحٍ لِيَعْقُوبَ النَّحِيفُ
- (۳) أَوْ كَمَا جَاءَ رَسُولُ الْكِيمِيَاءِ
لِلنُّحَاسِ الْأَسْوَدِ الْعَارِي الضِّيَاءِ
- أَنْ هَلُمَّ يَا بَلِيدَ الذَّهَبِ
عُدْتُ بِاللُّطْفِ.. النُّحَاسُ ذَهَبًا..
- (۴) أَوْ كَمَا مَجْنُونٌ مِنْ لَيْلَى الْكَلَامِ
سَمِعَ.. هَاجَ هَيَامًا وَ غَرَامَ..
- أَوْ كَمَا وَيْسُ لِرَامِينَ الْخَبَرِ
أَرْسَلَ.. وَالْوَعْدَ بِالْوَصْلِ ذَكَرَ..
- (۵) مَرَّةً أُخْرَى فَكَلَّ لِبْنَةَ
أَنَا مِنْ ذَا أَقْلَعُ بِالْمَرَّةِ (۱)
- أَرْنُو لِلْمَاءِ الْمَعِينِ وَ الْحَيَاةِ
..أَبْعَدُ عَنْ ذَا السَّيِّئَاتِ وَالْمَمَاتِ..
- (۶) لَوْ يَنْقُصِ اللَّيْنُ ذَاكَ الْجِدَارِ
الرَّفِيعُ يَقْصُرُ يَدُنُوْهُ اعْتِبَارُ

(۱) نسخه ثانیه - اقلع عن بکرة -

- (۱) یا چو بوی احمد مرسل بود
کان بعاصی در شفاعت میرسد
- (۲) یا چو بوی یوسف خوب لطیف
میزند مرجان یعقوب نحیف
- (۳) یا سوی مس سیه از کیمیا
میرسد پیغام کای ابله بیا
- (۴) یا ز لیلی بشنود مجنون کلام
یا فرستد ویس رامین را پیام
- (۵) فائده دیگر که هر خشتی کزین
بر کنم آیم سوی ماء معین
- (۶) گر کمی خشت دیوار بلند
پست تر گردد یقین ای هوشمند

- (۱) فَيَقِينَا يَا لَيْبَ بِالْقَصْرِ
فَصَلُّهُ كَانَ لَوْصِلَ زَمَنَا
(۲) جَاءَتْ السَّجْدَةُ قَلَعَ لِبْنَةُ
قَلَعَ ذِي اللَّيْنَةِ وَالطَّيْنِ اللَّزْبِ
(۳) ذَا الْجِدَارِ مَا بَقِيَ بِالرَّقْبَةِ
فَلِهَذَا الرَّأْسِ صَارَ مَا نَعَا
(۴) فَعَلَى مَاءِ الْحَيَاتِ أَبَدًا
مَا لِذَا الْجِسْمِ التَّرَائِيِ النَّجَاةِ
(۵) فَعَلَى رَأْسِ الْجِدَارِ كُلِّ مَنْ
فَيَقْلَعُ اللَّيْنِ وَالْحَجَرِ
- لِلْجِدَارِ الْقَرَبِ لِمَاءِ ظَهَرَ (۱)
بِالدَّوَاءِ.. وَ الْبُلُوغِ لِمُنَى..
.. كَرَبَةٍ فِيهَا جَمِيلُ الْقَرَبَةِ..
أَوْجَبَ الْقَرَبَةَ وَأَسْجَدَ وَأَقْتَرَبَ
عَالِي الصُّنْعِ جَلِيلُ الْعَقَبَةِ (۲)
أَنْ يَكُونَ سَاجِدًا أَوْ خَاشِعًا
مَا قَدَرْتَ زَمَنًا أَنْ تَسْجُدَا
لَمْ تَجِدْ.. فَهِيَ السُّبُاطُ وَالْمَمَاتُ..
عَظْشًا أَكْثَرَ كَانَ وَمِخَنَ
أَسْرَعُ.. أَذْنَى لِنَيْلِ الْآثَرِ..

(۱) ای کل طالب قلع لبنة صفة من اوصاف البشرية و الاخلاق النفسانية فهي قرب
درجة لماء الحياة الحقيقية و التعلیمات الذاتية حتی اذا قلع هذا العائط بالکلیة وصل لقرب
ربه - قال تعالى فی سورة الفلق فی حق الذی ینهی عبدا اذا صلی و هو ابو جهل بامحمد
« و اسجد واقترب » - (۲) نسخة ثانیة - کؤد العقبة -

- (۱) پستی دیوار قریبی میشود
(۲) سجده آمد کندن خشت لزب
(۳) تا که این دیوار عالی کردن است
(۴) سجده نتوان کرد بر آب حیات
(۵) بر سر دیوار هر کو تشنه تر
- فصل آن درمان وصلی میشود
موجب قربت که و اسجد واقترب
مانع این سر فرود آوردن است
تا نیابی بن زتن خاکی نجات
زود تر بر می کند خشت و مسد

- (۱) مَنْ بِصَوْتِ الْمَاءِ مِنْ عَشْقٍ يَزِيدُ
وَوَطْرِيْدَ النَّهْرِ وَالرِّيِّ يُرِيدُ..
- فَكَبِيرَ اللَّبَنِ دَوْمًا قَلَعَ
مِنْ حِجَابٍ.. وَالظَّمَا مِنْهُ قَمَعَ.
- (۲) فَبِصَوْتِ الْمَاءِ حَتَّى الْعُنُقَا
مِلْيَ خَمْرًا هُوَ وَ الْبَلْقَا (۱)
- لَا سِوَاهُ وَ الصَّدَى الْغَيْرُ الْغَرِيبُ
سَمِعَ مِنْهُ.. وَ كَانَ كَالرَّقِيبِ..
- (۳) سَعِدَ رُوحًا مِنْ الْوَقْتِ اغْتَمَّتْ
مُنْذُ أَيَّامِ الشَّبَابِ وَ الْقَدَمُ (۲)
- نَصَبَ فَخَّهُ وَ الصَّيْدَ قَنَصَ
شَمَرَ لِلْوَقْتِ عَبَى لِلْفُرْصِ (۳)
- (۴) فَبِذِي الْأَيَّامِ كَانَتْ قُدْرَةُ
صِحَّةً لِلْقَلْبِ عَزَمَ قُوَّةً

(۱) ای صار من صوت الماء مملوا بالذوق و الصفاء ای خلص من محبة السوى و استغرق نى اثر لبیک خالقه الى العنق و الاجنبى لا يسمع من صوت الماء غير بلق و هو الظاهر منه عند قذف الحجر فيه و لا يستفيض من الذوق المعنوى - (۲) نسخه ثانیة - یا صفی روحاً من الوقت اغتتم - (۳) نسخه ثانیة - نصب الفخ له الصيدقنص -

- (۱) هر که عاشق تر بود بر بانگ آب
او کلوخ زفت بر کند از حجاب
- (۲) او ز بانگ آب پر می تا عنق
نشود بیگانه جز بانگ بلق (۱)
- (۳) ای خنک آنرا که او ز ایام پیش
مغتنم دارد گذارد دام خویش
- (۴) اندر آن ایام کش قدرت بود
صحت و زور دل و قوت بود

(۱) شرح گفتند مراد از بلق آوازی که در آب پیدا میشود از انداختن سنگ و مناسب مقام نیز همانست - در قاموس برای کلمه بلق چندین معنی نگاشته از آن جمله معنی خام و بیهودگی است محتمل است در این بیت همین معنی هم مراد باشد -

- (۱) وَالشَّبَابُ مِثْلُ بُسْتَانٍ نَضْرُ
يُوصِلُ مَنْ غَيْرِ بَطْءٍ وَقُصُورٍ
(۲) يُعْيُونَ الْقُوَّةَ وَالشَّهْوَةَ
خَضِرَةَ رِيَانَةً أَرْضَ الْبَدَنِ
(۳) يَا لَهُ بَيْتٌ رَفِيعٌ كَمْ سَمَى
مُسْتَوَى الْأَرْكَانِ مِنْ غَيْرِ بَاطٍ
(۴) إِصْحِرْ رِيْعَانُ الشَّبَابِ يَا وَلَدَ
إِخْفِضِ الرَّأْسَ وَلَا تَخْشِ الْخَطَرَ
(۵) قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَ الْمَشِيبُ بِالْعَدَدِ
- عِطْرُ غَضٍّ وَ رِيْحَانُ خَضِرٍ
ثَمَرًا يَابِعَ أَنْوَاعِ الزُّهُورِ
مَنْ هِيَ تَجْرِي بِكُلِّ قُوَّةٍ
تَرْجِعُ .. تَزْهَرُ بِالْوَرْدِ الْحَسَنِ ..
لَهُ سَقْفٌ .. نَاطِحَ نَجْمِ السَّمَاءِ ..
لَا وَلَا تَخْلِطُ مُمْتَدَّ السِّرَاطِ ..
إِغْتَنِمِ .. فَالْمَرْءُ مَا جَدَّ وَجَدَ ..
وَأَقْلَعِ الْبِلْبَنَةَ دَوْمًا وَالْحَجَرَ
جِيدَكَ يُلَوِّي بِحَبْلِ مَنْ مَسَدَ

میرساند بی دریغی بار و بر

سبز میگردد زمین تن بدان

معتدل ارکان بی تخلیط و بند (۱)

سرفرود آور بکن خشت و مدر

گردنت بندد بحبل من مسد

(۱) وان جوانی همچو باغ سبز و تر

(۲) چشمه های قوت و شهوت روان

(۳) خانه معمور و سقفش بس بلند

(۴) هین غنیمت دان جوانی ای پسر

(۵) پیش ازین کایام پیری در رسد

(۱) تخلیط و بند کنایه از تدبیر است یعنی بدون تدبیر و علاج ارکان

معتدل اند و در بعض نسخ (بی تخلیط بند) بدون واو ذکر شده است -

- (۱) وَ التُّرَابُ الْمَالِحُ الرَّخْوُ الْمَهِيلُ
 فِي التُّرَابِ الْمَالِحِ انْتَبَتَ الْحَسَنُ
 (۲) قُطِعَ الْمَاءُ إِنْ مَاءُ الشَّهْوَةِ
 هُوَ مِنْ نَفْسِهِ وَ الْغَيْرُ بِهِ
 (۳) حَاجِبَاهُ مِثْلُ شَكْلِ الذَّنْبِ
 وَ عَلَى عَيْنَيْهِ قَدْ غَشَى الْبَلَلُ
 (۴) وَ مِنْ الشَّيْخُوخَةِ الْوَجْهُ حَكِي
 نَطْقُهُ وَ الطَّعْمُ مَعَ اسْنَانِهِ
 (۵) ظَهَرَهُ اثْنَيْنِ غَدَى الْقَلْبُ رَجِيفُ
 يَدِهِ وَ الرِّجْلُ كَالْخَيْطِ التَّوَيُ
- عَادِلًا يُجْدِي.. وَلَا انْزَرَ الْقَلِيلُ..
 لَيْسَ يَنْمُو بَتَّةً مَرَّ الزَّمَنُ
 دَائِمًا مِنْهُ وَ مَاءُ الْقُوَّةِ
 مَالَهُ نَفْعٌ وَ لَمْ يَنْتَبِهِ
 أُسْبُلًا تَحْتًا.. شِعَارُ الْعَطَبِ..
 ..فَهُمَا لَا يَنْظُرَانِ فِي الْعَمَلِ..
 ظَهَرَ ضَبٌّ.. وَ مِنْ الضَّعْفِ شَكِي.. (۱)
 عَجَزَتْ.. خَرَّ عَلَى أَرْكَانِهِ..
 ضَوْعُفَ وَ الْجِسْمُ مَهْزُولًا نَحِيفُ
 ..وَ كَلْبُ الْقَلَمِ الْجِسْمُ ضَوِي..

(۱) نسخه ثانیة - ظهر ضب و من الضعف اتکا - نسخه ثانیة - للمصراع الاول -
 - و لتشنج به الوجه حکی -

- (۱) خاک شوره گردد و ویران و سست
 (۲) آب زور و آب شهوت منقطع
 (۳) ابروان چون پاردم زیر آمده
 (۴) از تشنج رو چو پشت سوسمار
 (۵) پشت دو تا گشته دل سست و طپان
- هرگز از شوره نبات خوش نرست
 او ز خویش و دیگران نا منتفع
 چشم رانم آمده تاری شده (۱)
 رفته نطق و طعم دندانها ز کار
 تن ضعیف و دست و پا چون ریسمان

(۱) پاردم افسار را هم گویند -

(۱) شَعْرُهُ فِي الرَّأْسِ كَالثَّلَاجِ وَمِنْ حَذَرِ الْمَوْتِ .. وَضَعْفٍ قَدْ كَمِنْ ..

كُلُّ أَعْضَاءٍ لَهُ مِثْلُ الْوَرَقِ تَرَجُفُ مِنْ تَعَبٍ أَوْ مِنْ فَرَقِ ..

(۲) فَالْنَّهَارُ مَا لَهُ وَقْتُ الْبَدَنِ أَعْرَجُ وَ الْمَعْمَلُ صُنْعًا وَ فَنَ

خُرَبَ طَالَ الطَّرِيقُ وَ الْعَمَلُ مَا لَهُ وَزَنٌ قُرَيْنٌ بِالْفَشْلِ ..

(۳) فَجَذُورُ الْعَادَةِ السَّيِّئَةِ أَحْكَمَتْ لِلْقَاعِ كُلُّ قُوَّةٍ

نَقَصَتْ .. عَادَ أَسِيرًا لِلْعَنَا .. بَعْدَ أَيَّامِ السُّرُورِ وَ الْهَنَا

حکایه من امر شخصاً بزرع الشوك على رأس الطيرين ثم رحم الناس

وخاف عليهم فقال له اقلع الشوك عن رأس الطريق

(۴) مِثْلُ ذَلِكَ الرَّجُلِ الْفِظُّ الْمَلِيحُ بِالْكَلَامِ فَعَلَ الْفِعْلَ الْقَبِيحَ (۱)

مِنْ غِرَاسِ الشَّوْكِ عَمْدًا فِي الْوَسْطِ لِلطَّرِيقِ غَرَسَ .. أَبْدَا الشَّطْطَ ..

(۱) ای صارت جذور صاحب الفعل القبیح فی مثابة شخص هو خشن و کلامه لطیف ای لا یقبل النصیحة و فی الظاهر فی المکالمه حسن فكان ذلك الشخص لعدم انقیاده لاوامر ربه زرع فی وسط الطريق شجرة شوك -

(۱) موی بر سر همچو برف از بیم مرگ جمله اعضا لرز لرزن همچو برگ

(۲) روز بیکه لاشه لنگ وره دراز کارگه ویران عمل رفته ز ساز

(۳) بیخهای خوی بد محکم شده قوت بر کنند آن کم شده

مکایت فرمودن خار بن نشاندن شخص بر سر راه و رحمت رسانیدن

و فرمودن او را که خار را از سر راه برگزیند

(۴) همچو آن شخص درشت و خوش سخن در میان ره نشانده او خار بن

- (۱) كُلُّ مَنْ مَرَّ لَهُ لَأَمْ وَقَالَ
 (۲) فِغْرَاسُ الشَّوْكِ هَذِي كَمْ نَمَتْ
 بِالْجِرَاحَاتِ لَهَا رِجْلُ الْوَرَى
 (۳) وَثِيَابُ الْخَلْقِ بِالشَّوْكِ الْكَثِيرِ
 وَالدَّرَاوِشُ يَنْخَسِرُ الرِّجْلُ كَمْ
 (۴) وَ أَمِيرُ الْبَلَدِ لَمَّا يَجِدُ
 فَلَهُ قَالَ نَعَمْ يَوْمًا أَنَا
 (۵) مُدَّةٌ قَالَ غَدًا أَوْ بَعْدَ غَدٍ
 أَمُتَلَّ بِالْوَعْدِ حَتَّى ذِي الْغِرَاسِ
- وَيَلَمَّا أَقْلَعَهَا فَمَا أَجْدَى الْمَقَالِ
 كُلُّ أَنْ يَاتِسَاقٍ وَ سَمَتْ (۱)
 غَرِقَتْ بِالْدَمِّ .. وَ الْقَلْبُ وَرَى ..
 خَرِقَتْ ضَاقَ عَلَى النَّاسِ الْمَسِيرُ (۲)
 بَكَيْتَ وَجَدًا .. وَضَجَّتْ مِنْ أَلَمِ ..
 قَالَ إِقْلَعَهَا لِهَذَا لَا تَعُدْ (۳)
 أَقْلَعُ أَرْفَعُ .. لِلْخَلْقِ الْعَنَاءُ ..
 وَاعِدًا يَقْلَعُهَا كَلَّا يَجِدُ
 شَجَرًا صَارَتْ قَوِيًّا بِالْأَسَاسِ

(۲) نسخه ثانیه - مزقت ضاق علی الناس المسیر -

(۱) نسخه ثانیه - باسقات و سمت -

(۳) اراد بالحاكم المرشد -

پس بگفتندش بکن او را نکند

پای خلق از زخم او پر خون شدی

پای درویشان بختی زار زار

گفت آری برکنم روزیش من

شد درخت خار او محکم نهاد

(۱) ره گذارانش ملامت گر شدند

(۲) هر دمی آن خار بن افزون شدی

(۳) جامه های خلق بدریدی ز خار

(۴) چون بجدا حکم بدو گفت این بکن

(۵) مدتی فردا و فردا وعده داد

- (۱) فَلَهُ الْحَاكِمُ قَالَ مَنْ وَعَدَ
لِلْأَمَامِ أَنْتَ وَ خَلْفًا شَغَلْنَا
(۲) فَلَهُ الْغَارِسُ يَا عَمِيَّ قَالَ
لَهُ قَالَ الْحَاكِمُ عَجَلٌ وَ لَا
(۳) أَنْتَ يَا مَنْ قُلْتَ لِي هُذِي أَنَا
جَاءَ أَوْ مَرَّ زَمَانٌ يَغْدُرُ
(۴) بِشَبَابٍ زَادَ تِلْكَ الشَّجَرَةَ
ذَلِكَ الْقَالِعُ بِالشَّيْبِ يَزِيدُ
(۵) بِقِيَامٍ وَ قَوَى ذِي الشَّجَرَةَ
وَ مُرِيدَ قَلْعِهَا فِي الْكِبَرِ
- أَعَوَجَ الْوَعْدُ.. وَلِذَلِكَ كَذَبَ اسْتَعَدَّ..
.. لَا تَخْلِسِي رَاجِعًا عَنْ قَوْلِنَا..
بَيْنَنَا الْإَيَّامُ كَثُرَ وَ طَوَالَ
تَمِطِلُ الدِّينَ لَنَا.. بَيْنَ الْمَلَأ..
أَقْلَعُ فِي كُلِّ يَوْمٍ فِي الدُّنَا
..فَمَتَى تَفْعَلُ مَاذَا تُوَمَّر..
وَالَّتِي سَأَتُ تَصِيرُ النَّصِيرَةَ (۱)
وَلَهَا يَضْطَرُّ طَوْعَ مَا تُرِيدُ
.. مَا بِهِ تَنْمُو تَعِيدُ ثَمَرَهُ..
وَ يَنْقُصَانِ .. ضَعِيفُ الْإِثَرِ..

(۱) قال (ع) بهرم ابن آدم و بقیی معه اثنتان الحرص و طول الامل -

- (۱) گفت روزی حاکمش ای وعده کث
(۲) گفت ایام یا عم بیننا
(۳) تو که میگوئی که فردا این بدان
(۴) آن درخت بد جوان تر میشود
(۵) خارین در قوت و برخاستن
- پیش آ در کار ما واپس مغر
گفت عجل لا تماطل دیننا
که بهر روزی که می آید زمان
وین کننده پیر و مضطر میشود
خارکن در سستی و در کاستن

- (۱) هِيَ فِي كُلِّ أَوَانٍ وَ نَفْسٌ
رَطْبَةٌ زَاهِيَّةٌ مِثْلَ الْقَبَسِ
وَهُوَ فِي كُلِّ أَوَانٍ يَبْسَا
(۲) هِيَ تَزْدَادُ شَبَابًا وَ كَمَالًا
عَجَلًا كُنْ وَلَكَ الْعُمْرُ الثَّمِينُ
(۳) فِغْرَاسُ شَجَرِ الشَّوْكِ لَكَ
اِخْرَ الْأَمْرِ مِرَارًا جَرَحًا
(۴) أَنْتَ مِنْ خُلُقِكَ كَمْ مِنْ مَرَّةٍ
مَا لَكَ حِسٌّ بِلَا حِسٍّ كَثِيرٍ
(۵) إِنْ غَفَلْتَ عَنْ جِرَاحٍ غَيْرِكَ
ذَا بِهِمْ كَانَ فَهَلْ أَنْتَ غَفَلْتَ
(۶) لَمْ تَكُ الْغَافِلُ لَا أَنْتَ عَذَابُ
نَفْسِكَ وَ الْغَيْرِ .. أَهْلٌ لِلْعِقَابِ ..

خار کن هر روز زار و خشک تر
زود باش و روزگار خود مبر
بار ها در پای خار آخر زدت
حس نداری سخت بی حس آمدی
که ز خلق زشت تو هست آن رسان
تو عذاب خویش و هم بیگانه ای

(۱) خار بن هر روز و هر دم سبز و تر
(۲) او جوان تر میشود تو پیر تر
(۳) خار بن دان هر یکی خوی بدت
(۴) بارها از خوی خود خسته شدی
(۵) گر ز خسته گشتن دیگر کسان
(۶) غافل ی باری ز زخم خود نه ای

- (۱) أَوْ خِذِ الْفَاسَ وَ كُنْ مِثْلَ الرِّجَالِ
وَ لِهَذَا الْبَابِ بَابِ خَيْرِ
(۲) أَوْ لِهَذَا الشَّوْكَ أَوْ صِلْ بِالزَّهْرِ
وَ مَعَ نَارٍ ذَكَتْ نُورَ الْحَبِيبِ
(۳) كَيْ لَه النُّورُ يَجْرُ النَّارُ لَكَ
وَ صِلُهُ الشَّوْكَ لَكَ الْوَرْدَ النَّضْرُ
(۴) فَمِثَالُ سَقَرٍ أَنْتَ وَ ذَا
أَمْكَنَ لِلْمُؤْمِنِ فِي النَّارِ .. لَا
(۵) فَالْنَّبِيِّ قَالَ مِنْ قَوْلِ سَقَرٍ
مِنْكَ هَا إِنِّي إِلَيْكَ خَاضِعَةٌ
- أَنْتَ كُنْ مِثْلَ عَلِيٍّ فِي النَّزَالِ
إِقْلَعْ .. أَقْذِفْهُ كَمِثْلِ الْحَجَرِ ..
وَ الْوَرْدِ وَ يَنْوِرُكُمْ زَهْرُ
أَوْ صِلْ .. أَحْذَرِ ذَلِكَ الشَّوْكَ الرَّقِيبَ ..
بِالضِّيَاءِ .. يُبَدِّلُ مِنْكَ الْحَلَّكَ ..
يُرْجِعُ وَ الزَّهْرَ وَ الرُّوضَ الْخَضِرَ
مُؤْمِنٍ وَ الْقَتْلَ .. أَنْوَاعُ الْأَذَى ..
.. مَا سِوَاهُ مَنْ تَرَى مِنْ ذَا الْمَلَا ..
أَنَا فِي خَوْفٍ كَثِيرٍ وَ حَذَرٍ
.. وَ لِمَا تَأْمُرُ فِيهِ خَاشِعَةٌ .. (۱)

(۱) قال من كلام الجحيم الجحيم للمؤمن من خوفها متضرعة و الحديث الشريف للطبرانی فی الكبير و لابی نعیم فی الحلیة ایضاً علی وجه آخر -

- (۱) یا تبر برگیر و مردانه بزن
(۲) یا بگلبن وصل کن ابن خار را
(۳) تا که نور او کشد نار ترا
(۴) تو مثال دوزخی او مؤمن است
(۵) مصطفی فرمود از گفت جحیم
- تو علی و اراین در خیبر بکن (۱)
وصل کن با نار نور یار را
وصل او گلبن کند خار ترا
کشتن آتش بمؤمن ممکن است
که بمؤمن لابه گر گردد ز بیم

(۱) برای این بیت شرحی مبسوط که در آن انواع مجاهدات با نفس هم ذکر شده است بصفحه ۹۷ - ۱۰۰ ج ۲ شرح بحر العلوم رجوع نمایید -

- (۱) لَهُ قَالَتْ يَا مَلِيكَ عَجَلًا
 اصْحِ فَالنُّورُ لَكَ مِنِّي خَطْفُ
 (۲) فَهَلَاكَ النَّارِ نُورُ الْمُؤْمِنِ
 اَنْ يَلَا ضِدَّ لِضِدِّ يُدْفَعُ
 (۳) فَيَوْمَ الْعَدْلِ كَانَتْ بِالْمَثَلِ
 فِيهِ تَقْلَعُ مِنْ قَهْرٍ شَدِيدٍ
 (۴) اِنْ تَرَمُ اَنْتَ مُدَامًا تَدْفَعُ
 فَيَقْلَبِ النَّارِ مَاءَ الرَّحْمَةِ
 (۵) عَيْنُ مَاءِ الرَّحْمَةِ ذَاكَ غَدَى
 اَفَلَا مَاءَ الْحَيَاتِ بِالْجَلَالِ
- عَنِّي اَعْدُرُ .. سَاذُوبُ وَجَلًا ..
 حَرِّي وَالْوَهْجَ .. الْقَلْبُ ارْتَجَفَ ..
 كَانَ اِذَا فِي الْعَقْلِ غَيْرُ مُمَكِّنِ
 .. مِثْلَمَا بَيْنَهُمَا لَا يُجْمَعُ ..
 نَارُ الضِّدِّ اِنُّورٍ فِي الْعَمَلِ
 وَهُوَ يَقْلَعُ مِنْ فَضْلِ مَزِيدِ
 شَرِّ نَارٍ وَبِكَ لَا تَطْلَعُ (۱)
 خِلَّ وَاهِرُقْ تَنْظِفِي بِالْمَرَّةِ
 مَنْ هُوَ الْمُؤْمِنُ لِلْحَقِّ هَذَا
 لَهُ رُوحُ الْمُحْسِنِ السَّامِي الْمِثَالِ

(۱) ای اذا كنت تريد دفع شر النار عنك فادفع اليوم عنك الصفاة الذميمة فانها عين نار الجحيم و اهرق عليها ماء الرحمة ای الاخلاق الحميدة فان قلت من يكون منبع ماء الرحمة فيقول قدس سره (چشمه آن آب رحمت مؤمن است) -

- (۱) گویدش بگذر ز من ایشاه زود
 (۲) پس هلاک نار نور مؤمن است
 (۳) نار ضد نور باشد روز عدل
 (۴) گرهمی خواهی تو دفع شر نار
 (۵) چشمه آن آب رحمت مؤمن است
- هین که نورت سوز نارم را ربود (۱)
 زانکه بی ضد دفع ضدا ی ممکن است
 کان ز قهر انگیزخته شد وین ز فضل
 آب رحمت در دل آتش گمار
 آب حیوان روح پاک محسن است

(۱) اشاره بحديث معروف كه فرموده چون مؤمن از جهنم عبور كند جهنم گوید (جز یا مؤمن فان نورك أطفأ ناری) -

- (۱) فَإِذَا مِنْهُ لَكَ النَّفْسُ تَفِرُ
حَيْثُ مِنْ نَارٍ تَكُونُ وَهُوَ مِنْ
(۲) وَلِذَا النَّارُ مِنَ الْمَاءِ الْفَرَارُ
إِذْ لَهَا إِلَّا حَرَّاقُ بِالْمَاءِ الْخَرَابُ
(۳) فَمِنْ النَّارِ غَدَى الْجِسُّ لَكَ
كَانَ حَسُّ الشَّيْخِ وَالْفِكْرُ مَعَا
(۴) مَاءٌ نُورٌ لَهُ فَوْقَ النَّارِ إِنْ
فَمِنْ النَّارِ بَدَى صَوْتُ رَقِيقٍ
(۵) إِنْ تُصَوِّتَ رِقَّةً أَنْتَ أَلَمْ
كَيْ بِهَذَا سَقَرُ النَّفْسِ لَكَ
- ..مَعَهُ فِي حَالَةٍ لَا تَسْتَقِرُّ..
مَاءٍ نَهْرٍ فَأَيْضُ غَيْرِ..دَرِنْ..
طَلَبْتُ.. لَمْ تَكُ مَعَهُ فِي قَرَارِ..
وَجَدَ..وَأَفَى الْوَبَالَ وَالْعَذَابُ..
.. وَبِهَا لَا غَيْرُ قَامَ فِكْرُكَ..
مِنْ سَنَا بَرَقَ وَ نُورٍ لَمَعَا
قَطَرَ فِيهَا .. بِسِرٍّ لَمْ يَبْنِ..
بِهِ نَطَّتْ.. وَلَهَا يُطْفِئُ الْحَرِيقُ..
قُلْ لَهَا زِدَتْ وَ مَوْتًا وَ عَدَمَ (۱)
تَبَرَّدُ .. تَخْلُصُ مِنْ حَرِّ بَكَ..

(۱) ای لما تصوت نار نفسک و طبعک فی الرياضة و المجاهدة قل لها انت موت لك و وجع عليك حتى تكون نار جهنم هذه النفس باردة و تزول منها الاوصاف البشرية و تبرد بماء الطاعات و يزول غضبها -

- (۱) پس گریزان است نفس تو ازو
(۲) ز آب آتش زان گریزان میشود
(۳) حس تو و فکر تو از آتش است
(۴) آب نور او چو بر آتش چکد
(۵) چون کند چکچک تو گویش مرگ و درد
- زانکه تو از آتش اواز آب جو
کاتشش از آب ویران میشود
حس شیخ و فکر او نور خوش است
چکچک از آتش بر آید بر جهد
تا شود این دوزخ نفس تو سرد (۱)

(۱) چکچک سه معنی دارد آواز زدن شمشیر و کرز و چکیدن قطره آب و دندان بر هم زدن از سرما خوردن -

- (۱) کَیْ لَکَ لَا تُحْرِقُ الْوَرْدَ وَلَا
عَدَ لَکَ وَ الْبِرَّ فِي هَذَا الْمَلَا
- (۲) اَلْفَ اَلْفِ رَوْضَةٍ فِي شَرِّ
تُسْرِقُ مَا بَيْنَ کُلِّ الزُّهْرِ
- لَا لَهَا اِسْمٌ یَظُلُّ لَا وَ سَامٌ
.. لَا وَ لَا نَشْرَ وَ طَلَّ وَ رَکَامٌ..
- (۳) بَعْدَ هَذَا کُلِّ شَیْءٍ تُغْرِسُ
ثَمَرًا تُعْطِی.. رِیاضًا تُؤْتِی..
- وَ لَکَ النَّسْرَیْنِ وَ النَّمَامُ بِأَنَّ
وَ الشَّقِیقُ الْعَبِیقُ وَ الْأَقْحَوَانُ
- (۴) مِنْ طَرِیقٍ مُسْتَقِیْمٍ فِي قَدَمٍ
أَوْ سَعِ أَيْصًا تَسِیرُ وَ أَهْمُ
- یَا زَعِیْمُ ارْجِعْ لَنَا اِیْنَ الطَّرِیقُ
كَانَ.. اِیْنَ رَبْعُنَا اِیْنَ الْفَرِیقُ.. (۱)
- (۵) نَحْنُ فِي التَّقْرِیرِ هَذَا یَا حَسُودَ
قَدْ أَفْضُنَا وَ لَهُ حَالًا نَعُودُ
- أَنَّ لَکَ کَانَ الْحِمَارُ أَعْرَجًا
وَ الطَّرِیقُ شَطَّ زَادَ عَوْجًا (۲)

(۱) نسخه ثانیة - کان ابن ركبنا ابن الفريق - (۲) أبدلت كلمة (منزل)

فی الاصل بالطریق فی الترجمة -

- (۱) تا نسوزد او گلستان ترا
تا نسوزد عدل و احسان ترا
- (۲) يك شرار از وی هزاران گلستان
از يکی نی نام مانند نی نشان
- (۳) بعد از آن چیزی که کاری بر دهد
لاله و نسرين و سيسنبر ميدهد
- (۴) باز پهنای ميرويم از راه راست
باز گردای خواجه راه ما کجاست
- (۵) اندرين تقرير بوديم ای حسود
که خرت لنگست و منزل دور زود

- (۱) حَمَلَك قَدْ ثَقَلَ أَيْضًا غَدَا
فِي الطَّرِيقِ الرَّحْبِ فِي وَجْهِ النَّهَارِ
(۲) سَنَةٌ سِتَيْنَ جَاءَتْ تَسْحَبُ
فَطَرِيقَ الْبَحْرِ ابْغِي كَيْ بِدَا
(۳) ذَالِكَ الْعَاقِلُ مَنْ لِلْبَحْرِ قَدْ
خَرَقَ الْفَخَّ مِنَ النَّارِ طَفَرُ
(۴) فَبِلَا وَقْتِ غَدَا الْعَامُ غَدَرُ
غَيْرُ وَجْهِ أَسْوَدٍ فِعْلٌ قَبِيحُ
- فِي الطَّرِيقِ الْبَيْتِ وَالْمَوْتُ بَدَا
لَا تَسْرُاعُوجَ .. تَسْعَى لِلْبَوَارِ ..
لَكَ فِي فَخٍّ فَأَيْنَ تَهْرَبُ
رَشْدًا تَلْقَى وَلَا تَخْشَى الْأَذَى
وَصَلَ .. لِلْغَرِقِ الرُّوحَ أَعَدَّ ..
.. مِنْ خَضَمِ الْبَحْرِ فِي اللَّجِّ اسْتَقَرَّ ..
زَمَنُ الزَّرْعِ أَتَى فَصَلُّ الضَّرَرِ
مَا بَقِيَ .. مِنْ ذَالِكَ الْعُمَرِ الْمَلِيحِ ..

- (۱) بار تو باشد گران در راه چاه
(۲) سال شصت آمد که در شستت کشد
(۳) آنکه عاقل بود در دریا رسید
(۴) سال بیگه گشت و وقت کشت نه
- کج مرو روز است اندر شاهراه (۱)
راه دریا گیر تا یابی رشد
شد خلاص از دام و از آتش جهید
جز سیه روئی و فعل زشت نه

(۱) در صفحه ۱۰۱ ج ۲ شرح بحر العلوم بعد از این بیت چنین نگاشته
پنج بیت پس از این بیت در نسخ جدید یافت می شود که از نسخه شیخ عبد اللطیف
که جامع ملحقات به باشد نقل شده است اول و دوم و سوم این ابیات
بیت مذکور (سال شصت آمد) و دو بیت بعد از آن (آنکه عاقل بود) و (سال بیگه گشت)
و چهارم و پنجم دو بیت زیر است :

و نه در تابه شوی بریان بسی
حال آن سه ماهی و آن جویبار
اینچنین هر گز کند بر خود کسی
گفته شد اینجا برای اعتبار
(قصه سه ماهی در دفتر چهارم ذکر شده است) چونکه سه بیت پیشین در نسخه النجف
القوی که اصح نسخ است ذکر شده است محتمل است که بیت چهارم و پنجم از ملحقات
است -

وَقَعَ الدُّودُ .. نَمَتْ بِالْمَحَنِ ..
 تَوَضَّعَ فِي النَّارِ وَ الْجَمْرِ زَمَنَ (۱)
 ذَهَبَ الْوَقْتُ غَدَا الْعُمُرُ بِضَيْقِ
 طَرْفِ الْبُئْرِ لَكَ الْوَقْتُ خَلَى
 بِهِمَا الْقُوَّةُ مِنْ جَوْرِ بَكَا
 قَبْلَ أَنْ يَبْغَتَكَ جَيْشُ الْأَجَلِ
 بَقِيَ فَازَرَعُهُ حَتَّى بِالْأَثَرِ
 يَنْبَتُ الْعُمُرُ الطَّوِيلُ لِلْأَبَدِ
 يَخْمَدُ .. وَالنُّورُ هَذَا الْأَزْهَرِي ..
 مُسْرِعاً كَثِيراً خَفِيَ الْخُطْبُ الْجَلِيلُ (۲)

(۱) فِي جُنْدَرِ الدَّوْحَةِ لِلْمَبْدَنِ
 وَجَبَ أَنْ تُقْلَعَ كَلًّا وَ أَنْ
 (۲) إِصْحَاحُ إِصْحَاحِ أَنْتَ يَا مَنْ فِي الطَّرِيقِ
 إِنَّ شَمْسَ عُمُرِكَ سَارَتْ إِلَى
 (۳) إِصْحَاحُ فَالْيَوْمَانِ ذَانِ مَنْ لَكَ
 أَثَرُ الشَّيْخُوخَةِ أَسْبَعُ بِالْعَمَلِ
 (۴) فَمِنْ الْبُئْرِ لَكَ هَذَا الْقَدَرُ
 بَيْنَ ذَيْنِ الْبُفْسَيْنِ بِالْعَدَدِ
 (۵) قَبْلَ أَنْ هَذَا السِّرَاجُ الْخَوْهَرِي
 إِصْحَاحُ وَ اعْمَلْ لَهُ زَيْتًا وَفَتِيلَ

(۱) ای الذي يبلغ سن الشيخوخة و يتبع الشهوات ولم يتب حتى يبلغ اجله اللانق

به النار و لهذا یخدر بعد و یقول (هین و هین ای راه رو بیگاه شد) - (۲)

نسخة ثانية - مسرعاً کثراً خف الليل المهيل -

بایدش برکنند و در آتش نهاد
 آفتاب عمر سوی چاه شد
 پیر افشانی بکن از راه جود
 تا بروید زین دو دم عمر دراز
 هین فتیله اش ساز و روشن زودتر

(۱) کرم در بیخ درخت تن فتاد
 (۲) هین و هین ای راه رو بیگاه شد
 (۳) این دوروز ترا که زوری هست زود
 (۴) اینقدر تخمی که مانده استم بباز
 (۵) تا نه مرده است این چراغ باگهر

فی بیان آفة تأخیر الخیرات بغد و ضرر ذالک

- (۱) اِصْحِ وَ الْقَوْلَ غَدًا خَلَّ فِکُمْ
کَیْ لَکَ الزَّرْعُ جَمِيعًا لَا تَمُرْ
(۲) اِسْمَعْ النُّصْحَ لِیْ عَقْدُ قَوِیْ
فَالْعَتِیقُ اُخْرِجْ اَوَّالَ الْمِیلِ الْجَدِیدِ
(۳) شَفَّتِکَ اَرْبَطْ وَ کَفًا تَمْتَلِیْ
خَلَّ بَخْلَ الْبَدَنِ الْجُودَ لَکَا
(۴) تَرَکْ کُلَّ لَذَّةٍ مَعَ شَهْوَةٍ
کُلُّ مَنْ کَانَ غَرِیقَ الشَّهْوَةِ
- مِنْ غِدْرَاحٍ وَ کَمْ یَوْمَ الْتَمَ
لَهُ اَیَّامٌ .. وَ یَأْتِی مَا یُضِرُّ ..
کَانَ هَذَا الْبَدَنُ الصَّلْدُ السَّوِیْ (۱)
لَکَ کَانَ .. فَبِذَا تَعَدُّوا السَّعِیدَ ..
ذَهَبًا اِفْتَحْ .. لِكَشْفِ الْمُعْضِلِ ..
قَدِمَ اخْلَعْ کُلَّ مَا لَمْ یَبْکَا
کَانَ جُودًا وَ سَخَا بِالرَّفْعَةِ
لَمْ یَقُمْ دَوْمًا اُسَیْرَ الْمِحْنَةِ (۲)

(۱) ای ان الوجود رباط قوی اخرج العتیق و هو مقتضی وجودک و طبعک ان کان
لک میل جدید ای اترک حالات الجسم لتجد الحالات العلیة و اللذات الاخریة - (۲)
لم یقم ای لم یخلص من محن نفسه -

بیان آفت تأخیر بفردا

- (۱) هین مگو فردا که فرداها گذشت
(۲) پند من بشنو که تن بند قوی است
(۳) لب به بند و کف پر زر بر گشا
(۴) ترک لذتها و شهوتها سخاست
- تا بکلی نگذرد ایام کشت
کهنه بیرون کن گرت میل نوی است
بخل تن بگذار و پیش آور سخا (۱)
هر که در شهوت فرو شد بر نخاست

(۱) برخی از شراح معنی لب بستن و کف پر زر گشادن در این بیت کنایه از
ترک لذات و برآوردن طاعات دانسته اند -

- (۱) ذَا السَّيِّئَاتِ غُصْنٌ لِحُوطِ الْجَنَّةِ
مِثْلُ ذَا الْغُصْنِ مِنَ الْكَفِّ وَضَعُ
(۲) إِنْ هَذَا التَّرَكَّ مِنْكَ لِلْهُوَى
يَسْحَبُ ذَا الْغُصْنِ لِلرُّوحِ الْمَطِيفِ
(۳) فَلَمَّا غُصْنُ السَّخَاءِ يَسْحَبُ
بِكَ دَوْمًا يَا جَمِيلَ الْمَذْهَبِ
وَيْلَ مَنْ مِنْ كَفِّهِ لِالْغَفْلَةِ
وَعَدَى الْعَجْرُومِ مِنْهُ مَا انْتَفَعَ..
هُوَ كَانَ الْعُرْوَةَ الْوُثْقَى ذُرَى (۱)
لِلسَّمَاءِ وَ إِلَى الْمَجْدِ الْمُنِيفِ
لِلسَّمَاءِ .. فَوْقَ حَتَّى يَذْهَبُ..
نَحْوَ أَصْلِ لَكَ سَامِي الرُّتَبِ (۲)

(۱) قال بعض العرفاء العروة الوثقى هي الشريعة و بعض الايمان و بعض القرآن و بعض التوفيق و الهداية و بعض الجذبة و المحبة و عند مولانا قدس روحه هي ترك الهوى-
(۲) قال الدار قطنى فى الانوار و البيهقى فى شعب الايمان عن ابى هريرة قال رسول الله (ص) السخاء شجرة من شجر الجنة اغصانها متديلات فى الدنيا فمن اخذ بغصن منها قاده ذلك الغصن الى الجنة و البخل شجرة من اشجار النار اغصانها متديلات فى الدنيا فمن اخذ بغصن من اغصانها قاده ذلك الغصن الى النار قال المناوى السخاء يدل على كرم النفس فمن اخذ بهذا الاصل فقد استمسك بالعروة الوثقى الجاذبة له الى ديار الابرار و علتها بينها قدس سره بتشبيه هذا العالم الظلمانى فى بركنمان و الرسن الذى هو العروة الوثقى بالصبر على الامر الالهى و انت يا صابر كيوسف فقال :
(يوسف حسنى و ابن عالم چو چاه و بن رسن صبر است بر امر آله)

- (۱) اين سخا شاخى است از سرو بهشت و اى او كز كف چنين شاخى بهشت (۱)
(۲) عروة الوثقى است اين ترك هوى بر كشد اين شاخ جانرا بر سما
(۳) تا برد شاخ سخاى خوب كيش مر ترا بالا كشان تا اصل خویش

(۱) اشاره است بحديث معروف - السخاء شجرة فى الجنة فمن كان سخيا اخذ بغصن

منها -

- (۱) یُوسُفِی الْحُسْنِ أَنْتَ ذِی الدُّنَا
وَلَا تَكِ الصَّبْرُ عَلٰی أَمْرِ الْإِلَهِ
(۲) هَا هُوَ یَا یُوسُفُ جَاءَ الرَّسَنُ
لَا تَكُ الْغَافِلَ عَنْ ذَا الرَّسَنِ
(۳) نَحْمَدُ اللَّهَ بِأَنَّ هَذَا الرَّسَنَ
وَلِفَضْلِ الْحَقِّ مَعَ رَحْمَتِهِ
(۴) لِتَرَى مِنْ عَالَمِ الرُّوحِ الْجَدِيدِ
عَالَمٌ جَلَّ كَمِ الْمَعْنَى ظَهَرَ
(۵) عَادَ هَذَا الْعَالَمُ مِنْ عَدَمًا
وَلَاكُمْ ذَا الْعَالَمِ الْمَوْجُودُ صَارَ
- بِئْسَ كُنْعَانٌ .. بِهَا حَلَّ الْعَنَا ..
كَانَ هَذَا الرَّسَنُ أَدْرَ لَا سِوَاهُ
بِالْيَدَيْنِ أَمْسَكَهُ .. سِرًّا وَعَلَنًا .. (۱)
وَقَتُّهُ ضَاقَ خَلَى مِنْ زَمَنِ
عَلَّقُوا فِي الْبَيْتِ مِنْ لُطْفٍ وَمَنْ
خَلَطُوا دَلَّوْا عَلٰی نِعْمَتِهِ
مَا يُحِيرُ اللَّبَّ بِاللُّطْفِ الْمَزِيدِ (۲)
لَهُ وَالشَّكْلُ تَخَفَى وَاسْتَتَرَ
كَانَ كَالْمَوْجُودِ حَقًّا عُلِمَا
كَأَمَّا خَلَفَ حِجَابٍ وَسِتَّارٍ

(۱) ای اصبر علی الامر الالهی قبل فوت الفرصة - (۲) ای یا یوسف المعنی
تمسک بامر الحق و اخرج من بشر الطبيعة حتی ترى عالم الروح الجدید عالمًا فی الصورة
مخفیًا و فی المعنی ذاته بزیادة -

- (۱) یوسف حسنی تواین عالم چو چاه
(۲) یوسفا آمد رسن در زن تو دست
(۳) حمد لله کاین رسن آویخته
(۴) تا به بینی عالم جان جدید
(۵) این جهان نیست چون هستان شده
- وین رسن صبر است بر أمر اله
از رسن غافل مشو بیگه شده است
فضل و رحمت را بهم آمیخته (۱)
عالم بس آشکار و ناپدید
وان جهان هست بس پنهان شده

(۱) در نسخه لکنهاور بعد از این بیت بیت زیر آمده است - در رسن دست زن
بیرون روز چاه - تا بینی بارگاه پادشاه - محتمل است که از ملحقات باشد -

- (۱) فَالْتَرَابُ كَمْ غَدَى فَوْقَ الْهَوَاءِ وَ بِهِ يَلْعَبُ كَثْرًا مِنْ رِيَاءِ (۱)
 إِعْوِجَاجًا يُظْهِرُ سَوَى الْحِجَابِ سَتَرَ مَا كَانَ حَقًّا وَ الصُّوَابِ..
 (۲) فَالَّذِي كَانَ عَلَى شُعْلِ غَدَا مَالَهُ شُعْلٌ وَ كَالْقَشْرِ بَدَا
 وَ الَّذِي الْمَسْتُورُ صَارَ اللَّبَّ كَانَ وَهُوَ الْأَصْلُ بِوَقْتِ الْأَمْتِحَانِ..
 (۳) فَالْتَرَابُ الْآلَةُ قَيْدَ الْيَدِ لِلْهَوَاءِ أَشْبَهَ بِالْمَحْتَدِ (۲)
 الْهَوَاءُ أَدْرِ الْعِلْيَّ وَالْعِلْيَّ هُوَ كَانَ .. وَالْقَدِيمَ الْأَزْلِيَّ (۳)

(۱) ای فی الظاهر التراب علی الهواء و یلعب بالهواء لكن التراب ارائته اعوجاجاً و یفعل حجاباً ای ذاك عالم الاخرة فی المعنی كالهواء و هذا العالم فی الصورة كالغبار و عالم الصورة علی الدوام یتحرك فی عالم المعنی كما یتحرك الغبار فی الهواء و احوال هذا العالم من تأثیرات ذاك العالم كما ان الهواء مخفی و حركة التراب منه و لكن التراب یری لعالم المعنی حجاباً و یصطنع بقاء بان التراب موجود و قائم بالذات و الامر بالمعکس فان التراب معدوم و المتصرف فی عالم المعنی و هذه الحالة ارائته اعوجاج و اصطناع حجاب و لكن (اینکه بر کاراست بیکار است و پوست - و اینکه پنهان است مغز و اصل اوست) (۲) ای التراب فی ید الهواء مثل الالة حرکتها بسبب حركة الهواء کذا عالم الصورة فی ید عالم المعنی اعلم ان الهواء عالی و اصله عالی بالنسبة الى التراب - و فهم من هذا التوحید الحقیقی ان الواجب علی کل مسلم ان یعلم ان المؤثر هو الله تعالی و الموجود بمثابة المعدوم و لهذا یقول (چشم خاکی را بخاک آفتد نظر) - (۳) نسخه ثانیه - هوکان و قدیمأ أزلی -

- (۱) خاک بر باد است و بازی میکند کثر نمائی پرده سازی میکند
 (۲) اینکه بر کاراست بیکار است و پوست و اینکه پنهان است مغز و اصل اوست
 (۳) خاک همچون آلتی در دست باد باد را دان عالی و عالی نژاد (۱)

(۱) حالت کرده باد را بیان میفرماید چنانکه در حاشیه عربی فوق ذکر شده است -

- (۱) إِنَّ عَيْنًا لِلْتَرَابِ نُسِبَتْ
لِكِنِ الْعَيْنِ اللَّتِي تَرْنُوا الْهَوَاءَ
(۲) فَرَسٌ بِالْفَرَسِ تَدْرِي بِأَنَّ
فَارِسٌ بِالْفَارِسِ قَدْ عَلِمَا
(۳) إِنَّ عَيْنَ الْحِسِّ شِبْهٌ لِلْفَرَسِ
وَ بِلَا فَارِسٍ لِلشَّغْلِ الْفَرَسِ
(۴) فَإِذَا مِنْ عَادَةٍ سَاءَتْ بِكَ
فَلَدَى الْمَلِكِ وَ لَوْ جَرَّ نَفْسُ
- لِلْتَرَابِ نَظَرَتْ .. مَا ذَهَبَتْ .. (۱)
هِيَ نَوْعٌ آخَرٌ .. جَلَّتْ ضِيَاءُ ..
جَنَسَهَا كَانَتْ لَهَا الْخِلُ الْحَسَنُ
.. كُلُّ أَحْوَالِهِ حَقًّا فِيهِمَا .. (۲)
نُورُهُ الْفَارِسُ عَزَّ مُلْتَمَسٌ (۳)
مَا أَتَى .. بَتًّا وَلَا جَرَّ نَفْسٍ ..
فَرَسًا أَدَبٌ وَ لَوْ دَامَتْ لَكَ (۴)
لَمْ تَكْ مَقْبُولَةً هَٰذَا الْفَرَسُ

(۱) نسخهٔ ثانیه - للتراب نظرت ما ضربت - (۲) نسخهٔ ثانیه - فارس بالفارس یدری بما له من حال جمیعاً علماً - (۳) کانه یقول قدس سره الفرس التي لم تؤدب لا تنفع لانها غیر قابلة للركوب - (۴) ای کذا الحواس أدبها بسوط المجاهدات لتخلص من رؤیة الظاهر کالعين المنسوبة الى التراب فانها لا ترى الا الصورة فاذا خلصت عين الحس من عين الطبيعة المنسوبة للتراب لاقت لركوب السلطان و وصلت لحرم عصمة خالق اللیل و النهار و لرتبة المعصوم من عصم الله و لهذا یقول (چشم اسپ از چشم شه رهبر بود)

- (۱) چشم خاکی را بخاک افتد نظر
(۲) اسپ داند اسپ را کوهست یار
(۳) چشم حس اسپ است و نور حق سوار
(۴) پس ادب کن اسپ را از خوی بد
- باد بین چشمی بود نوع د در
هم سواری داند احوال سوار
بی سواره اسپ خود ناید بکار
ورنه پیش شاه باشد اسپ رد

- (۱) فَبِعَيْنِ الْمَلِكِ عَيْنُ الْفَرَسِ
 الدَّلِيلَ قَدْ غَدَتُ وَالْمَلْتَمَسُ (۱)
 عَيْنُهَا مِنْ دُونِ عَيْنِ الْمَلِكِ
 كَانَتْ الْمَضْطَرَةُ فِي الْحَدِّ..
 (۲) إِنَّ عَيْنَ الْفَرَسِ غَيْرَ النَّبَاتِ
 غَيْرَ مَا الْمَرْعَى يَكُونُ فِي الْحَيَاتِ
 أَيْنَمَا قُلْتَ لَهَا أَتِ ذِي تَقُولُ
 لَمْ أَتِ لَنْ تَرَى مِنْهَا الْقَبُولُ
 (۳) إِنَّ نَوْرَ الْحَقِّ جَلٌّ يَجِبُ
 نَوْرَ حِسٍّ لَهُ قَبْلًا يَرْكَبُ
 بَعْدَ ذَا الرُّوحِ سَرِيعًا يَذْهَبُ
 جَانِبَ الْحَقِّ وَفِيهِ يَرْغَبُ
 (۴) فَبِلَا فَارِسٍ هَلْ تَدْرِي الْفَرَسَ
 لِمَ اطَّرِيقُ الرِّسَمِ.. هَبْهُ مَا أَنْدَرَسَ..
 لَزِمَ السُّلْطَانُ كَيْ رَحَبَ الطَّرِيقَ
 تَعْلَمَ.. تَسْرِي لِمَا سَارَ الْفَرِيقُ..

(۱) ای من غیر دلالة السلطان تكون مضطرة و متحيرة و ذاهبة الى مشتبهاتها ای لا تطلب كسر شهوة النفس بشئ من المعاصی فان تناول الاطعمة اللذيذة يقوى شهوة الحریص على الاكل و لو منعها امتنعت و لهذا يقول (چشم اسبان جز گیاه و جز چرا)

(۱) چشم اسب از چشم شه رهبر بود چشم او بی چشم شه مضطر بود

(۲) چشم اسبان جز گیاه و جز چرا هر کجا خوانی بگوید که چرا

(۳) نور حق بر نور حس را کب شود وانگهی جان سوی حق راغب بود

(۴) اسب بی را کب چه داند رسم راه شاه باید تا بداند شاهراه

- (۱) نَحْوِ حِسِّ سِرِّ لَهُ النُّورُ غَدَا
فَارِسًا لِلْحَقِّ دَلٌّ وَ هَدَا^(۱)
كَانَ لِلْحِسِّ مُدَامًا رَاكِبًا
زَيْنٌ .. اِذْ شَعَّ فِيهِ وَ اتَّقَدَّ..^(۲)
نُورٌ .. الْاَنْوَارَ جَلَّى وَ عَلَا..
لِلْمُتَرَابِ جَرٌّ .. لِلْمُسْفَلِ ذَهَبٌ..
لِلْمَسَاءِ رِفْعَةً قَدْ وَصَلَا
عَالَمًا اَذْنَى .. وَ لِلْمُسْفَلِ هَدَا..
كَالْمُنْدَى الْحِسُّ لَهُ اِعْرِفْ اَوْ كَطَلْ
لَهُ .. مَا اَنْ صَوَّبَ مِنْهُ النَّظْرَ..
.. فِيهَا يَبْدُو بِسِرٍّ وَ عَلَنَ..
- (۲) فَلِنُورِ الْحِسِّ نُورُ الْحَقِّ قَدْ
كَانَ هَذَا مَعْنَى نُورٍ عَلَى
(۳) اِنَّ نُورًا هُوَ لِلْحِسِّ اَنْتَسَبَ
اِنَّ نُورَ الْحَقِّ جَلَّ وَ عَلَا
(۴) ذَا اِلَانَّ كُلَّ مَحْسُوسٍ غَدَا
كَانَ نُورُ الْحَقِّ بَحْرًا بِالْمَثَلِ
(۵) لَيْكِنْ الرَّاْكِبُ ذَاكَ مَا ظَهَرَ
بِسُوءِ الْاَثَارِ وَالْقَوْلِ الْحَسَنِ

(۱) اراد بالحس هنا المرشد فان نور الله دليله و بسببه خلس من الضلالة -
(۲) قال في النهج اعلم ان بود في الاصل معناها بالفارسية يكون و هنا معناها است
اى اداة الخبر فملى هذا نور الحق مزین لنور الحس فيلقى معنى آية نور على نور الایة
(نور على نور يهدى الله لنوره من يشاء) -

- (۱) سوي حسی رو که نورش را کب است
حس را آن نور نیکو صاحب است
(۲) نور حس را نور حق تزین بود
معنی نور علی نور این بود
(۳) نور حسی میکشد سوي نری
نور حقش میبرد سوي علا
(۴) زانکه محسوسات دوتقرعالمی است
نور حق دریاو حس چون شبندی است
(۵) لیک پیدا نیست آن را کب بر او
جز بآثار و بگفتار نکو (۱)

(۱) یعنی آن حق که را کب است خود برای چشم حس ظاهر نمیشود بلکه تنها
آثار و گفتار های نیک او پدیدار است -

- (۱) إِنْ نُورًا نُسَبِّ لِلْحِسِّ كَانَ
مَعَ ذَا دَوْمًا غَدًا مُسْتَتِرًا
(۲) حَيْثُ نُورَ الْحِسِّ أَنْتَ فِي النَّظَرِ
كَيْفَ نُورَ ذَاكَ الدِّينِيِّ حِينَ
(۳) إِنْ نُورَ الْحِسِّ مَعَ هَذَا الْغَلْظِ
كَيْفَ لَا يَخْفَى الضِّيَاءُ مِنْ غَدَا
(۴) هَذِهِ الدُّنْيَا كَقَشٍ وَقَعَا
عَاجِزًا بِالصُّنْعِ لِلْغَيْبِ سَمَلِ
(۵) رُبَّمَا لِلْبَحْرِ فِيهِ ذَهَبًا
رُبَّمَا الْيَاسِ سِوَاهُ الْخَضِرِ
(۶) رُبَّمَا لِلْقَشِ يَعْلِي رُبَّمَا
رُبَّمَا سِوَاهُ بِالصُّنْعِ الصَّحِيحِ
- بِالْغَلِظِ وَ الثَّقِيلِ فِي الْعِيَانِ
فِي سَوَادِ الْأَعْيُنِ مَا نُظِرَا
لَمْ تَكْ تَنْظُرْ لَدَيْكَ مَا ظَهَرَ
تَنْظُرُ فِي الْخَارِجِ مِنْكَ يَبِينُ
مُخْتَفِي .. لِلْعَيْنِ يَا مَنْ مَا اتَّعَظَ ..
بِالصَّفِيِّ .. الطَّلُقِ وَ النُّورَ هَذَا ..
فِي هَوَاءِ الْغَيْبِ مِنْهُ رَجَعَا
عَدَلًا .. أَنَّى أَمَرَ الْأَمْرَ امْتَثَلْ ..
رُبَّمَا لِلْبَرِّ قَسْرًا طَلَبَا
رُبَّمَا سِوَاهُ وَ الرُّوضِ النَّضِيرِ
لَهُ يَدْنِي .. وَ يُزِيلُ نِعْمَا ..
رُبَّمَا سِوَى الْكَسِيرِ وَ الْقَبِيحِ

هست پنهان در سواد دیدگان
چون به بینی نور آن دینی ز چشم
چون خفی نبود ضیائی کان صفی است
عاجزی پیشه گرفت از داد غیب
گاه خشکش میکند گاهیش تر
که در سستش میکند گاهی شکست

(۱) نور حسی کو غلیظ است و گران
(۲) چونکه نور حس نمی بینی ز چشم
(۳) نور حس با این غلیظی مخفی است
(۴) این جهان چون خس بدست باد غیب
(۵) گه به بحرش میبرد گاهیش بر
(۶) گه بلندش میکند گاهیش پست

- (۱) رَبِّمَا سَوَاهُ يُمْنًا وَ يَسَارًا
 رَبِّمَا سَوَاهُ وَرَدًا رَبِّمَا
 (۲) فَأَلَيْدَ مَسْتُورَةً عَنَّا الْقَلَمُ
 مَا بَدَى الْفَارِسُ حِينًا وَالْفَرَسُ
 (۳) أَنْظِرِ السَّهْمَ الَّذِي يُرْمَى وَقَدْ
 بَدَتْ الْأَرْوَاحُ رُوحَ الرُّوحِ مَا
 (۴) إِصْحَ هَذَا السَّهْمُ لَا تَكْسِرُ فَذَا
 لَمْ يَكِ الرَّمِي بِلَا عِلْمٍ بَلَى
- رَبِّمَا سَوَاهُ.. مَا أَنْ شَاءَ صَارَ..
 صَيَّرَ شَوْكَاً بِهِ الضَّرُّ نَمَى
 أَنْظِرِ الْخَطَّ يَمْدُ وَ الرِّقَمُ
 كَمْ تَجُولُ.. فِي الصَّبَاحِ وَالْفَلَسُ.. (۱)
 خَفِيَ الْقَوْسُ مَعَ الرَّامِي أَبَدَ
 ظَهَرَ .. أَنَا بِأَرْضٍ وَسَمَا.. (۲)
 سَهْمُ سُلْطَانٍ.. ثَرَى شَرِّ الْأَذَى..
 هُوَ مِنْ قَوْسِ الْخَبِيرِ ذِي الْعَلَا (۳)

(۱) ای ید الغیب مستورة و انظر لکاتب الخط ای لاثاره الظاهرة و الفرس فی الجولان و الفارس غیر ظاهر کانه یقول الحركات و السکنات ظاهرة و المحرك و المسکن مستور فاسع و جاهد - (۲) ای انظر سهم القضاء و القدر کیف هو مرمی لطرف الخلق و نافذ و القوس و الرامی مخفی غیر ظاهر و انظر ظهور الارواح من جهة تعینها و ظهور خواصها و صفاتها فی الجسد و روح الروح جل و علا من جهة ذاته و هویته مخفی فاللائق بک الصبر و التفكير و لهذا یقول (تیر را مشکن که این تیرشهی است) - (۳) ای لا تکسر السهم الربانی فانه منسوب لسلطان الحقیقة و متضمن لاسرارده و لیس سهماً لرامر صوری و فاعل مجازی -

- (۱) گه یمینش میکند گاهش یسار
 (۲) دست پنهان و قلم بین خط گذار
 (۳) تیر پران بین و ناپیدا کمان
 (۴) تیر را مشکن که این تیرشهی است
- گه گلستانش کند گاهیش خار
 اسب در جولان و ناپیدا سوار
 جان ها پیدا و پنهان جان جان
 نیست پرتابی ز شست آگهی است (۱)

- (۱) مَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ الْحَقُّ قَالَ
كُلُّ شُغْلٍ سَبَقَ .. وَهُوَ السَّبَبُ ..
(۲) أَنْتَ إِكْسِرْ غَضَبًا فَيْكَ وَلَا
إِنَّ عَيْنَ الْغَضَبِ مِنْكَ تَرَى
(۳) قَبْلَ السَّهْمِ وَ قُدِّمَهُ إِلَى
ذَلِكَ السَّهْمِ الَّذِي مِنْ قَلْبِكَ
(۴) مَا هُوَ الظَّاهِرُ مَرْبُوطٌ أَسِيرٌ
مَا هُوَ الْمَخْفِيُّ كَانَ الْقَادِرُ
- إِنَّ شُغْلَ الْحَقِّ .. عِلْمًا وَ كَمَالًا ..
.. كَانَ فِي الْبَدْءِ لِكُلِّ مَا وَجِبَ (۱)
تَكْسِرُ السَّهْمَ الَّذِي زَادَ عَلَا
دَمًا الدَّرَّ .. النَّضَارَ كَالْتَرَى (۲)
ذَلِكَ السُّلْطَانِ جَلَّ وَ عَلَا (۳)
لَوْثَ الْبَلَدِ .. طَوَعَ رَبَّكَ ..
لِلْمَقْيُودِ مُعَدَّمٌ عَانٍ فَقِيرٌ
وَالْمَلِكُ الْقَامِعُ وَ الْقَاهِرُ (۴)

(۱) الآية فی سورة الانفال اولها (فلم تقتلوهم و لكن الله قتلهم و ما رمیت از رمیت و لكن الله رمی) اشاره الى انه اذا لم یخلق الله و بفعل لا یظهر فعل الخلق فعلى هذا شغل الحق سابق و متقدم على كل شغل - (۲) ای لا تكسر السهم الالهی بعدم الصبر و الانقياد لانت عين غضبك تعد الدر دمًا و الذهب ترابًا - (۳) ای ولو فرض انه شرب دمك لكن سلمه لحضوره مع الرضا و احمد الله تعالى عليه - (۴) ای و ذاك الذى هو ظاهر و أراد به عانم العن عاجز و مربوط و اسير و ذاك الذى هو مخفى و اراد به العالم الالهی كذا قوى و غالب لا يقدر أحد على مخالفته -

- (۱) ما رمیت از رمیت گفت حق
(۲) خشم خود بشکن تو مشکن تیر را
(۳) بوسه ده بر تیر و پیش شاه بر
(۴) آنچه پیدا عاجز و بسته و زبون
- کار حق بر کارها دارد سبق
چشم خشم خون شمارد شیر را
تیر خون آلوده از خون جگر
و آنچه ناپیدا چنان تند و حرون

- (۱) نَحْنُ صَيِّدٌ مِثْلُ ذَا الْفَخِّ وَمَنْ عَظَّمَ بِالصَّنْعِ وَ الْفِعْلِ الْحَسَنَ
 نَحْنُ صِرْنَا كَرَّةً لِلصَّوْلَجَانِ ضَارِبُ ذَا الصَّوْلَجَانِ اَيْنَ كَانَ (۱)
 (۲) مَرَّقَ خَيْطَ ذَا الْخَيَّاطِ اَيْنَ نَفَخَ اَحْرَقَ ذَا الْنَفَّاطِ اَيْنَ (۲)

(۱) ای نحن فی هذه الدنيا بالنسبة الى القضاء الالهی کرة الصولجان الالهی والصولجان ابن او الصولجان المنسوب الى الفاعل الحقيقي ابن قال الله تعالى فی سورة الحديد (وهو معكم) - (۲) اراد بالصولجان و الخياط و النفاط المثل فان ذاته تعالی منزّهة عن الشكل و الصورة و لكن لا يتعقل عبد معرفتها الا بواسطة تخيل محسوس فی الصورة الجميلة التي تصلح ان يمثل بها ذلك الجمال الحقيقي المعنوی الذي لا صورة فيه و لالون و لا شكل ثم يطلق على ذاك المثل انه حق وصدق لكونه واسطة فی التعريف والمثال مخالف للمثل فان المثل يشترط فيه المساواة بخلاف المثل وتأمل العقل فانه معنی لايمثله غيره و كثيراً ما يمثل بالشمس و ليس بينهما من المناسبة الا شيئي واحد و هو ان المحسوسات تنكشف بنور الشمس كما تنكشف المقولات بالعقل و قد ضرب الله المثل لنوره بقوله الله نور السموات و الارض مثل نوره كمشكوة و ای مماثلة بين نوره و نور الزجاجة و المشكوة و الزيت و هذا بحث طويل عليك به فانه مسطور فی موازين الشعراوی رحمه الله و كل ذلك من باب المثل لا من باب المثل فكما صح ضرب الامثلة لكل ما ذكر صح ضرب الامثلة من كل عارف لذات الله تعالی النی لا مثل لها لمناسبات معقولة من صفات الله تعالی فاذا اردنا ان نعرف مسترشداً سألنا كيف يخلق الله الاشياء و كيف يعلمها و يوبدها و كيف يتكلم و كيف يقوم الكلام بنفسه لا نقدر نعرفه ذلك الا بما قام عنده من صفات نفسه و لو لا انه عرف نظيره هذه الصفات من نفسه لما فهم مثال ذلك فی حق الله عز و جل فان الله قادر على ان يجعل (ساعتی كافر كند صديق را) الخ -

- (۱) ما شكاريم ابن چنين دامی کراست گوی چو گانیم چو گانی کجاست (۱)
 (۲) میدرد میدوزد ابن خیاط کو میدمد میسوزد ابن نفاط کو

(۱) مراد شکار پیدا و دام ناپیدا است و در عالم غیب پنهان شده است برای آگاهی از مفاد ایات بعد بیاورقی شرح عربی فوق رجوع شود -

- (۱) سَاعَةً مِّنْ هُوَ صِدِّيقٌ جَعَلَ
 كَافِرًا.. كَدَّرَ رَوْحًا وَ عَمَلًا..
 سَاعَةً مِّنْ هُوَ زِنْدِيقٌ أَحَالَ
 زَاهِدًا.. وَالرَّشْدَ سَوَى الضَّلَالِ..
 (۲) وَ مِنَ الْفَخْرِ لَذَا فِي خَطَرٍ
 قَدْ غَدَى الْمُخْلَصُ خَوْفَ الضَّرِّ (۱)
 أَوْ هُوَ مِنْ نَفْسِهِ يَغْدُو تَمَامًا
 خَالِصًا بِالرُّوحِ وَ الْقَلْبِ مُدَامًا
 (۳) حَيْثُ كَانَ فِي الطَّرِيقِ وَالْعَدَدِ
 جَاوَزَ الْقَطَاعَ حَصْرًا لَا يَحْدُ (۲)
 وَ الَّذِي يَخْلُصُ مِنْهُمْ مِّنْ غَدَا
 فِي أَمَانِ اللَّهِ وَ اللَّهِ هَذَا
 (۴) فَلَهُ الْمِرْءَاتُ لَمْ تَخْلُصْ خَلَصَ
 هُوَ طَيْرَ الْقُرْبِ بَعْدَ مَا قَنَصَ
 قَانِصًا صَارَ خَلِيفًا لِلظَّفَرِ
 .. هَبْ قَلِيلُ الصَّدَاءِ فِيهِ اسْتَقَرَّ.. (۳)

(۲) ی و من هذا السبب يكون المخلص في خطر من الفخ وهو فخ القضاء الالهي مادام ان المخلص لم يخلص من نفسه بالتمام و علمته ان الله فعال لما يريد و لان الاخلاص في اللغة ترك الرياء - (۲) قال النبي (ص) حكاية عن الله تعالى الاخلاص سر من اسراري استودعه قلب من احبه من عبادي و فيه تنبيه على انه لا يقدر احد على الاخلاص الا بتوفيق الله تعالى فان المعصوم من عصمه الله - (۳) كانه قدس سره يقول المخلص اذا اخلاص مع بقية الوجود و هو في صدد الصيد لطير القرب الالهي خلس و الا فلا - المخلص بكسر اللام هو الذي ينظر الى اخلاصه و طاعته و يراهما مقبولتين و في هذا خطر عظيم لانه لم يفن في الله و المخلص بفتح اللام هو الذي انتهى في طاعته و عبادته و فنى في الله و علم ان اخلاصه من الله و استحقى من اعماله وهذا من الذين لا خوف عليهم و لاهم يحزنون -

- (۱) ساعتی کافر کند صديق را
 ساعتی زاهد کند زنديق را
 (۲) زانکه مخلص در خطر باشد زدام
 تا ز خود خالص نگردد او تمام
 (۳) زانکه در راهست و رهزن بيجد است
 آن رهد کو در امان ايزد است
 (۴) آينه خالص نگشت او مخلص است
 مرغ را نگرفته است او مقنص است

(۱) حَيْثُ أَنَّ الْمُخْلِصَ الْمَخْلَصَ عَادَ

فِي مَقَامِ الْأَمْنِ رَاحَ الصَّدْرُ صَارَ

(۲) أَبَدًا مَا كَانَتْ الْمَرْأَةُ حِينَ

أَبَدًا فَالْخُبْزُ حِينًا مَا رَحَعَ

(۳) أَبَدًا مَا عِنَبَ طَوْرًا جَدِيدَ

أَبَدًا فَالْكِهْمَةُ قَدْ نَضِجَتْ

خَلَصَ أَيْضًا وَ فَازَ بِالرَّشَادِ (۱)

.. رُوحَهُ الْحَقُّ أَضَاءَ وَأَنَارَ..

بِالْحَدِيدِ مَرَّةً أُخْرَى تَبِينُ (۲)

بِيدَرًا لِلْبُرِّ .. كَالْبُرِّ طَلَعَ..

حُصْرُ مَاصَارَ.. لَهُ الطَّبَعُ.. يُعِيدُ.. (۳)

لَنْ تَرَى لِلنِّمَةِ قَدْ خَرَجَتْ

(۱) ای لما لقی المخلص بكسر اللام مرتبة المخلص بفتح اللام خالص من قيد وجوده و ذهب لمقام الامن و لقی مرتبة لا خوف عليهم و لا هم يحزنون و تصدر وليس له بعد تلك الصدارة رجوع فهو في مقعد صدق عند ملك مقتدر و الى هذه الدقيقة يقرر و يقول (هیچ آئینه دگر آهن نشد) ای کذا المخلص بكسر اللام اذا صار بسبب اخلاصه مخلصاً بفتح اللام و وصل الى القرب الالهی لا یطراً علیه بعد ذلك زوال و لا نقصان - (۲) ای هل تكون المرأة مرة اخرى حديداً او يكون الخبز مرة اخرى بر بيدر کلا - (۳) قال فی النهج كما وقع لسيدنا و مولانا صاحب هذا الكتاب فانه اول ما تلقن الذكر من برهان الدين المشهور بين الناس بالمتحقق الترمذی المسدوفون الان فی بلدة قيصرية و المسمى بشيخ سردان فهو قدس الله روحه خليفة سلطان العلماء والد حضرة مولانا و كان تلقينه الذكر منه فی طفوليته باشارة والد سلطان العلماء قبل ملاقاته بشمس الدين التبریزی بسنين عديدة و الى هذا یامر و يقول (پخته گرد و از تغير دور شو - رو چو برهان محقق نور شو) فی صفحة ۹ و ۱۰ من شرح حال مولانا فی طليعة ترجمة دفتر الاول اشارة الى صدر الدين المتحقق و وفاته فليلا حظ -

در مقام أمن رفت و برد دست

هیچ نان گندمی خرمن نشد

هیچ میوه پخته با کوره نشد

(۱) چونکه مخلص گشت مخلص باز دست

(۲) هیچ آئینه دگر آهن نشد

(۳) هیچ انگوری دگر غوره نشد

- (۱) نَاضِجًا كُنْ وَ مِنْ التَّغْيِيرِ صِرْ
رَحْ وَ كُنْ نُورًا لَنَا مُؤْتَلِقًا
بِالْبَعِيدِ وَ لِقُرْبِ الْحَقِّ سِرْ
مِثْلَ بُرْهَانِ الْهُدَى مِنْ حَقِّقًا
- (۲) مِنْ وَجُودِ لَكَ لَوْ تَخْلُصَ أَنْتَ
وَ الْعَبُودِيَّةَ إِذْ قُلْتَ الْفَنَاءَ
(۳) وَ الْإِيَانِ إِنْ تَرَمَّ أَنْتَ زَمَانُ
فَتَمَحَّ الْعَيْنَيْنِ مِنْهُ وَ نَظَرَ
- بِالْجَمِيعِ صِرْتَ بُرْهَانًا نَظَرْتُ (۱)
عُدْتَ وَ السُّلْطَانَ صِرْتَ بِالْهَمَا
فَصَلَاحُ الدِّينِ أَبَدِي ذَا الْإِيَانِ
كُلُّ مَا كَانَ عَنِ الْغَيْرِ اسْتَمَرَّ

(۱) ای لما عدمت العبودية بالقضاء فی الله صرت سلطاناً متصرفاً بتصرف الله لك فی ملكه و لما كان برهان الدين فی مشرب العلماء المدققين سقى مريديه و محبيه من الماء القليل بالتفسير و الاحاديث الشريفة شراب الحقائق و لم يكن سر الفقر و الفناء فيه عياناً بل كان مستوراً تحت العلوم الظاهرة و كان عياناً فی الشيخ صلاح الدين زركوب القينوى شرع فی ضمن الارشاد فی مدح الشيخ صلاح الدين كما مدح برهان الدين فقال (گر عيان خواهي صلاح الدين نمود) فی صفحه ۷ و ۸ من شرح حال مولانا فی اول ترجمة دفتر الاول اجمال حال صلاح الدين زركوب -

- (۱) بخته گرد و از تغير دور شو
رو چو برهان محقق نور شو (۱)
(۲) چون زخود رستی همه برهان شدی
چونکه گفتی بنده ام سلطان شدی
(۳) ور عيان خواهي صلاح الدين نمود
چشمها را کرد بينا و گشود (۲)

(۱) بصفحة ۹ و ۱۰ از شرح مولانا در آغاز ترجمه دفتر اول رجوع شود -
(۲) بصفحة ۷ و ۸ از شرح حال مولانا ترجمه دفتر اول برای شرح حال صلاح الدين زركوب نیز رجوع شود -

- (۱) فَمِنْ الْعَيْنَيْنِ وَالسِّمَاءِ لَهُ
فَقَرَهُ وَ الْعِشْقَ كَلًّا وَ الْوَلَهُ
تَنْظُرُ الْعَيْنُ اللَّتِي نُورُ الْإِلَهِ
وَجَدَتْ .. كَأَنْتَ دَلِيلًا لِهْدَاةِ ..
(۲) كَانَ هَذَا الشَّيْخُ فَعَالًا بِلَا
إِلَهَ كَالْحَقِّ جَلَّ وَ عَلَا (۱)
مَعَ مُرِيدِيهِ بِلَا قَوْلٍ مَنَحَ
دَرْسًا .. الصَّدْرَ بِلَا لَفْظٍ شَرَحَ ..
(۳) مِثْلَ شَمْعٍ لَيْنٍ الْقَلْبِ مُطِيعٍ
لَهُ مَا أَنْ رَامَ لُبَّاهُ سَرِيعٍ
وَ لَهُ الْخَاتَمُ حِينًا صَنَعَا
عَارًا الْأُسَمَ زَمَانًا وَضَعَا (۲)

(۱) لما كان الشيخ عند القوم هو الانسان الكامل في العلوم الشرعية و العلوم الدينية العارف بافات النفوس و امراضها و كان الشيخ صلاح الدين أمياً لا يقرأ و لا يكتب بل وصل الى الله تعالى بواسطة الكشف و الالهام الرباني قال ان الشيخ صلاح الدين فعال و متصرف كالحق تعالى بلا آلة على مريديه يعطى بلا قول و لا كلام درساً و سبقاً اى يريهم في الباطن و لا يسحب لاجل التعليم القول و القال كالحق تعالى و اعطى سبقاً و وصل الى الكمال بوجه -

(۲) نسخه ثانياً - عاراً المجد زماناً وضعاً -

- (۱) فقر را از چشم و از سیمای او
دید هر چشمی که دارد نور هو
(۲) شیخ فعالست بی آلت چو حق
با مریدان داده بی گفتن سبق
(۳) دل بدست او چو موم نرم رام
مهر او که تنگ سازد گاه نام

- (۱) مَا هُوَ الْمَمُورُ فِي الشَّمْعِ الْمَثَلِ كَانَ لِلْخَاتَمِ مَا مِنْهُ حَصَلَ (۱)
 بَعْدَ ذَلِكَ نَقَشَ قِصَّ الْخَاتَمِ قُلْ لِمَنْ يَحْكِي بِهَذَا الْعَالَمِ
 (۲) هُوَ فِكْرَ ذَلِكَ الصَّائِعِ كَانَ حَاكِياً فِيمَا لَهُ بِالصَّنْعِ بَانَ (۲)
 فَيُكَلِّمُ الْخَلَائِقَ السَّلْسَلَةَ قَدْ غَدَتْ فِي غَيْرِهَا مُتَّصِلَةً

(۱) اراد بالخاتم على طريق الاستعادة دائرة العالم ای مهور شمع خاتم ذاك الكامل حاكٍ لختم انطباع نقوش السلاک یعنی انطباع الخاتم الواقع فی شمع قلوب السلاک بین اثره من خاتم ثم ذاك الاثر مبين لخاتم لان الاثر الظاهر فی قلب المرید فی الظاهر من المرشد و فی المعنی من الله تعالی بمناسبة ان المرشد يأخذه عن الله تعالی و نقش فص ذاك الخاتم لمن يكون حاكياً و مبیناً أجیبونا أنا بكم الله تعالی الجواب (حاكی اندیشه آن زرگر است) - (۲) ای هو حاكٍ لفكر الصانع ای الشیخ صلاح الدین فان سلسلة كل حلقة من فكره الشریف داخله فی غیرها و متصلة و اسرار افكار قلبه كالزنجیر لا تفرق و لا تنقطع حلقاتها بل هی سلسلة و باقية و غیر متناهية عكس لاثار الاسماء و الصفات الالهية فكما ان الاسماء و الصفات لا تتناهی متصلة بعضها الى بعض من حيث المعنی كذلك افكار قلب الانسان الكامل فكانه قدس سره يقول الخاتم المنطبع فی الشمع یشر انه الخاتم و النقش الذی هو فی فضه یظهر صائفاً كذلك التصرف فی قلب المرید من اثر المرشد و الاثر الذی هو فی قلب المرشد من تصرف الحق جل و علا هذا ان ثبت بیت (گر عیان خواهی صلاح الدین نمود) و الا فانت الحاكی هو برهان الدین ثم شرع یخاطب الطسالب للخلیفة الالهی و یقول (این صدا در کوه دلها بانگ کیست) -

- (۱) مهر مومش حاكی آنگشتی است باز آن نقش نگین حاكی کیست
 (۲) حاكی اندیشه آن زرگر است سلسلة هر حلقه اندر دیگر است

- (۱) فِي الْجِبَالِ لِلْمُتْلُوبِ ذَا الصَّدَا
صَوْتٌ مَنْ كَانَ وَمِمَّ قَدْ بَدَى
رُبَّمَا ذَا الْجَبَلِ بِالصَّوْتِ قَدْ
مَلِي حِينًا خَلَى الصَّوْتُ فَقَدْ
(۲) أَيْنَمَا كَانَ فَاسْتَادَ حَكِيمُ
هُوَ يَدْرِي بِالصَّحِيحِ وَالسَّقِيمِ
لَا خَلَى مِنْ صَوْتِهِ هَذَا الْجَبَلُ
مَثْنَى .. الْفَرْدَ عَلَيْهِ لَا يَزِيدُ (۱)
(۳) جَبَلٌ يُوْجَدُ لِلصَّوْتِ بَعِيدُ
جَبَلٌ يُوْجَدُ لِلصَّوْتِ يُزِيدُ
(۴) فَبِهَذَا الصَّوْتِ وَالْقَالَ الْجَبَلُ
وَمِنْ الْمَاءِ الزَّلَالِ قَدْ أَفَاضَ
مِائَةَ صَوْتٍ .. لَطِيفٌ وَجَدِيدُ
مِائَةَ الْأَفْ عَيْنٍ مِنْ عَسَلِ (۲)
وَبِهَا رَوَى حُقُولًا وَرِيَاضَ ..

(۱) بعد تتمیم معرفة المرشد شرع بیین استعداد المرشد - (۲) كما قال تعالى
و لقد آتینا داود منا فضلا یا جبال أوبی معه ای آتیناه نبوتاً و کتاباً فیسا جبال ارجعی
معه بالتسبیح فکیف لا یظهر منها الماء لانه یروی ان الوحوش كانت تجتمع الیه حتی یؤخذ
باعناقها و یحمل کل يوم اربعمائة ممن مات من طیب قرائته فعلم ان النباتات و الجمادات
عارفة و متأثرة و منفعة من کلمات انبیائه و اوایاه و لهذا یقول (چون زکه آن لطف
بیرون میشود) -

- (۱) این صدادر کوه دلها بانگ کیست
که پراست از بانگ این که گه تهی است (۱)
(۲) هر کجا هست آن حکیم و استاد
بانگ او زین کوه دل خالی مباد (۲)
(۳) هست که کآواز مثنی میکند
هست که کآواز صد تا میکند (۳)
(۴) میژهاند که از آن آواز و قال
صد هزاران چشمه آب زلال

(۱) کوه دلها عبارت از عارف است زیرا که قلب در اصطلاح این طایفه قلب
عارف را گویند یعنی این صدا که از دل عارف ناشی میشود در ثبات خود مانند کوه است
(۲) یعنی هر دلی که در وی حق است آن حکیم و استاده است - (۳) در
این بیت اشاره است بتفاوت استعداد قلب سالک در قوت وضعف -

- (۱) حَيْثُ ذَاكَ اللَّطْفُ كَانَ مِنْ جَبَلٍ
فَمِيَاهُ الْأَعْيُنِ لَمْ لَا تَصِيرُ
(۲) مِنْ جَلِيلٍ فِعْلٍ ذَاكَ الْمَلِكِ
طُورٌ سَيْنَاءَ مِنَ الْبَدْءِ إِلَى
(۳) هَذِهِ الْأَجْزَاءِ كُلُّ الْجَبَلِ
يَا فَرِيقُ آخِرُ الْأَمْرِ أَقْلُ
(۴) لَا مِنَ الرُّوحِ لَهُ عَيْنٌ تَفُورُ
كَانَ مِنْ لَيْسُوا الْأَخْضَرِ حِينَ
(۵) لَا صَدَا صَوْتٍ لِمُشْتَاقٍ بِهَا
- خَرَجَ مَعَ غِلَظٍ فِيهِ حَصْلٌ ..
بِالْدَمِّ .. وَهِيَ بَوُجِدٍ كَالسَّعِيرِ ..
لِلْمَلُوكِ .. وَ الْضِيَا فِي الْحَلَاكِ ..
خَتَمَ اللَّعْلَ غَدَا فِي ذَا الْمَلَأِ (۱)
قَبِلْتُ رُوحًا وَ عَقْلًا يَعْجَلُ
نَحْنُ مِنْ صَخِرٍ وَ رَمِلٍ وَ جَبَلٍ (۲)
لَا وَ لَا الْجِسْمُ لَهُ مَدَّ الْعُصُورِ
بِابِاسِ الصَّفْوَةِ الطُّهْرِ يَبِينُ ..
لَا صَفَاءَ جُرْعَةٍ السَّاقِي لَهَا

(۱) نسخه ثانیة - جل علا (۲) نسخه ثانیة - نحن من صخر و رمل لجبل -

- (۱) چون ز که آن لطف بیرون میشود
(۲) زان شهنشاه همایون فعل بود
(۳) جان پذیرفت و خرد اجزای کوه
(۴) نی زجان یک چشمه جوشان میشود
(۵) نی صدای بانگ مشتاقی در او
- آبهای چشمه ها خون میشود (۱)
که سراسر طور سینا لعل بود (۲)
ماکم از سنگیم آخر ای گروه (۳)
نی بدن از سبزه پوشان میشود
نی صفای جرعه ساقی در او

(۱) بیرون شدن لطف کنایه از عروض حال مستی است که از مستی لطافت ادراک برکنار میشود و خون شدن چشمه کنایه از شطح گفتن است - (۲) مراد از شهنشه موسی (ع) میباشد یعنی این تجلی که بر کوه طور واقع شده از برکت موسی بوده - (۳) در این بیت انتقال نموده از قلب عارف بقلب عامه و اشاره میفرمایند بآیه کریمه (فهی کالحجارة او اشد قسوة و ان من الحجارة لما يتفجر منه الانهار و ان منها لما يشقى فيخرج منه الماء و ان منها لما يهبط من خشية الله و ما الله بغافل عما تعملون -

- (۱) أَفَلَا الْغِيَرَةُ كَتَى بِالْمَعُولِ
 هُمْ وَ الْقُدُومِ مِثْلَ الْجَبَلِ
 ذَا يُزِيلُونَ وَ بِالْكُلِّ عَجَلٌ
 يَقْلَعُونَ.. وَ يَدْكُونُ الْقَلْلُ..
- (۲) فَعَلَى أَجْزَائِهِ لَيْتَ الْقَمَرِ
 لَمَعَ حِينًا عَلَيْهِ وَ سَفَرٌ
 لَيْتَ لَمَعَ الْقَمَرِ فِيهِ الطَّرِيقُ
 وَجَدَ.. وَ الْهَدْيِ وَافَى لِلْفَرِيقِ..
- (۳) إِذْ قِيَامُ السَّاعَةِ كَانَ الْجِبَالُ
 قَلَعَ دَكَّ لَهَا سَامِي الْقِلَالِ (۱)
 فَعَلَى أَرْوُسِنَا مِنْهَا الظَّلَالُ
- (۴) فَقِيَامُ السَّاعَةِ هَذِي مَتَى
 لَيْسَ تُلْقِي.. بَلْ لَنَا تُولَى الزَّوَالِ (۲)
 مِنْ قِيَامِ السَّاعَةِ تِلْكَ أَتَى (۳)
 أَنْقَضَ ذَاكَ الْقِيَامُ الْجُرْحَ كَانَ
 ذَا الْقِيَامِ مَرَهْمًا بِالصَّنْعِ بَانَ (۴)

(۱) قال تعالى يوم ينفخ في الصور فتأتون أفواجا و فتحت السماء فكانت ابوابا و سirt الجبال فكانت سرابا - (۲) نسخة ثانية - قل متى تلقى لنا تولى الزوال - (۳) اى هذه القيامة و هى رفع النفس متى تكون ادنى و اقل من القيامة المستقبلية الاتية الموعود بها و تلك القيامة الكبرى جراح و عذاب و عقاب و حسرة على اهل الغفلة و هذه القيامة مرهمها الوصلة الالهية و المعينة الذاتية و لهذا قال عنها مثل المرهم تداوى بها جراحات العشاق و تأتى بها التوبة و الرجوع بخلاف القيامة الكبرى و لهذا قال : (هر كه ديد اين مرهم از زخم ايمن است) - (۴) نسخة ثانية - ذا القيام مرهما بالامتحان -

- (۱) کو حمیت تا ز تیشه وز کلند
 اینچنین که را بکلی برکند
 (۲) بو که بر اجزای او تابد مهی
 بو که در وی تاب مه یابدرهی
 (۳) چون قیامت کوهها را برکند
 بر سر ما سایه کی می افکند
 (۴) این قیامت زان قیامت کی کم است
 آن قیامت زخم و این چون مرهم است

- (۱) كُلُّ مَنْ ذَا الْمَرَمِّ قَدْ نَظَرَا
كُلَّ مَا كَانَ رَأَى ذَاكَ الْحَسَنَ
(۲) سَعِدَ ذَاكَ الْقَبِيحُ مِنْ قَرِينِ
خَابَ ذَاكَ الْأَحْمَرُ الْوَجْهَ اللَّطِيفَ
(۳) مَيَّتَ الْخُبْزِ لِأَن صَارَ قَرِينِ
عَيْنَهَا وَ الْحَيَّ عَادَ.. وَالْحَسَنَ..
(۴) حَطَبَ أَسْوَدَ لِلنَّارِ بِحِينِ
فَالسَّوَادُ ذَهَبَ الْأَنْوَارَ صَارَ
(۵) لَوْ حِمَارٌ مَيَّتٌ فِي الْمُمْلَحَةِ
ذِي الْحِمَارِيَّةِ وَالْمَوْتَ وَضَعُ
- مِنْ جِرَاحِ أَمِنْ كَمْ ظَفَرَا
مِنْ قَبِيحٍ مُحْسِنًا كَانَ.. بِمَنْ..
لَهُ صَارَ الْحَسَنُ .. الْخُبْرُ الرَّزِينُ.. (۱)
مَنْ قَرِينًا لَهُ قَدْ صَارَ الْخَرِيفُ
رُوحَ الْخُبْزِ اللَّذِي مَاتَ يَمِينُ
.. إِذِ بِهَا مُقْتَرِنًا صَارَ زَمَنُ..
قَدْ غَدَى مَعَهَا الْيَفَا وَ قَرِينِ
كُلَّهُ .. وَ الْعُمَرُ شَعَّ وَ أَنْارُ..
وَقَعَ مِنْ بَعْدُ.. وَفَقَ الْمَصْلَحَةُ.. (۲)
طَرَفًا مِنْهُ بِهِ .. الْعَبْدُ أَنْتَفَعَ..

(۱) المراد من السعيد القبيح هو الفاسق الموفق للدخول تحت ارادة الولی والتحرر على المحبوب احمر الوجه الذى صار مقارنا للخریف ای لفاسق الفاجر على موجب الصجبة مؤثرة والطبيعة سارقة -
نسخة ثانیة - طاب ذا الوردى وجهاً واللطيف - (۲) ای كذا اذا قارن القلب والروح اللذان هما فى مثابة المیت
القدر لملح صحة ولی و محی اختیاره اثرت صحبته بتأثیر الله فى ذلك المیت فتذهب افعاله
القدرة النجسة و كسب نورانية و افعالا طيبة و خلص من النجاسة والعفونة و لقی حياة
طيبة بان انصبغ بصباغ ذاك الولی -

- (۱) هر که دید این مرهم از زخم ایمن است
(۲) ای خنک زشتی که خوبش شد حریف
(۳) نان مرده چون حریف جان شود
(۴) هیزم تیره حریف نار شد
(۵) در نمکزار از خر مرده فتاد
- هر بدی کان حسن دیدا و محسن است
وای گل روئی که جفمش شد خریف
زنده گردد نان و عین آن شود
تیرگی رفت و همه انوار شد
آن خری و مردگی یکسو نهاد

(۱) صِبْغَةُ اللَّهِ غَدَتْ لَوْنًا إِلَى كَوْزِ رَبِّ الْكَوْنِ جَلٍّ وَعَلَا

فَيَلَوْنٍ وَاحِدٍ بِالْفِطْرَةِ تَظْهَرُ لَا غَيْرَ كُلِّ صَنِعَةٍ (۱)

(۲) إِذْ هُوَ فِي الْكَوْزِ مِنْ عَشِقٍ وَقَعَ وَلَهُ قَمٌ قُلْتُ وَجَدًا وَ وَلَعَ (۲)

قَالَ هَا إِنِّي أَنَا الْكَوْزُ طَرَبُ لَا تَلْمَنِي.. أَلْوَنٌ لِي كَلَّا ذَهَبُ..

(۱) قال البيضاوی فی تفسیر سورة البقرة (صبغة الله) ای صبغنا الله صبغة و هی فطرة الله التي فطر الناس عليها فانها حاية الانسان كما ان الصبغة حليلة المصبوغ و ذکر البغوی فی تفسیره عن ابن عباس (رض) انها دين الله و انما صبغه لانه يظهر اثر الدين على المتدين كما يظهر اثر الصبغ على الثوب - و سبب نزولها ان النصارى كانوا يضعون و يغمسون اولادهم فی ماء اصفر و يقولون الان صار نصرانيا فامر الله المؤمنين ان يقولوا آمنا بالله و صبغنا الله بالايمان - (۲) ای لما وقع المقارن للمرشد و المتصبغ بصبغه فی كوز الهوية و قلت له قم من ذلك الكوز و اخرج الى البشرية قال من طريقه لا تلمني الكوز انا و ذلك انه انمحي من صفاته فی صفات الاله ای تخلق باخلاق الله و تكلم من مرتبة الهوية الالهية و كان قوله (آن منم خم خود انا الحق گفتن است) و صار مصداق الحديث القدسی ما زال عبدي يتقرب الي بالنوافل حتى أحببته فإذا أحببته كنت يده التي يبطش بها و سمعه الذي يسمع به و بصره الذي يبصر به -

(۱) صبغة الله هست رنگ خم هو پیشه ها يك رنگ كردند راو

(۲) چون در آن خم افتد و گویش قم از طرب گوید منم خم لا تلم (۱)

(۱) بشرح عربی فوق رجوع شود -

- (۱) اَنَا نَفْسُ الْكُوزِ وَهُوَ قَوْلُهُ هَا اَنَا الْحَقُّ.. دَعِ اللُّومَ لَهُ..
 لَهُ لَوْنُ النَّارِ إِلَّا بِالْحَدِيدِ هُوَ كَانَ .. وَعَلَيْهِ لَا يَزِيدُ..
- (۲) فَيَلَوْنِ النَّارِ لَوْنٌ لِلْحَدِيدِ مِجِي كَلَّا قَدِيمًا وَ جَدِيدٌ (۱)
 هُوَ بِالنَّارِيَّةِ كَمْ فَخْرًا وَ كَمِثِلِ السَّائِكَةِ قَدْ ظَهَرَا
- (۳) إِذْ هُوَ بِالْحُمْرَةِ مِثْلَ الذَّهَبِ صَارَ لِلْمَعْدِنِ بِالْجِنْسِ انْتَسَبَ (۲)
 قَالَ مِنْ غَيْرِ لِسَانِ هَا اَنَا نَارُ الْفَخْرِ أَبَانَ وَ الثَّنَا (۳)

(۱) كانه يقول الحديد في النار بمسك شكل النار باللون والحرارة ولكن هو حديد ولو كان ظن نفسه ناراً كذلك الواصل الى الله تعالى فانه جميعه منور بالانوار الالهية ومستور بكنيته بالصفات الربانية الا انه بشر و ما اراد قدس روحه بالحديد الا التمثيل بالفاسق الذي وصل الى مرتبة فناء الغناء فالصادر منه في الحقيقة صادر من الله تعالى على موجب و ما رميت اذ رميت و لكن الله رمى و لهذا القول يحقق و بقول (رنگ آهَن مجو رنگ آتش است) - (۲) روى عن الحسن البصرى قال كان بعب-ادان رجل اسود بأوى الى الخرابات فجملت معى شيئاً و طلبته فلما وقعت عينه على تبسم و اشار بيده الى الارض فرايت الارض كلها ذهباً تلمع ثم قال هات ما معك فناولته و هالتي امره فهرت - (۳) نسخة ثانية - صار للمعدن بالبت انتسب -

- (۱) آن منم خم خود انا الحق گفتن است رنگ آتش دارد الا آهَن است (۱)
 زاتشی می لافند و خامش وش است
 پس انا النار است لافش بی زبان
- (۲) رنگ آهَن مجو رنگ آتش است
 چون بسرخی گشت هم چون زر کان

(۱) یعنی عارف اگر چه مانند آتش میشود و فانی میگردد ولی آهَن است و باقی بالله میباشد شیخ عبد الرحمن جامی در شرح آن گفته اند عارف اگر چه متخلق باخلاق الهیه و اسمای الهیه ظاهر شده است و لیکن بوجوب ذاتی نمیتواند موصوف شود

(۱) فَمِنْ النَّارِ وَمِنْ لَوْنٍ وَطَبَعَ

قَالَ مِنْ بَذَخِ أَنَا نَارٌ أَنَا

(۲) أَنَا نَارٌ لَوْلَاكَ شَكٌّ وَظَنٌّ

(۳) أَنَا نَارٌ لَوْ عَلَيَّكَ التَّبَسُّ

(۴) أَدَمَ لَمَّا مِنْ اللَّهِ الْعِلِّيَّ

لِاجْتِبَاءٍ لَهُ بِالْقَدْرِ سَمَى

(۵) مَنْ هُوَ مَسْجُودٌ مِثْلَ الْمَلِكِ

وَمِنْ الطُّغْيَانِ وَالشَّكِّ نَجَتْ

كَانَ فِيهَا صَارَ ذَا نُورٍ وَلَمَعَ

نَارُ النُّورِ أَفْضَتْ وَالسَّنَا

إِمْتَحَنَ خَلِيَّ الْيَدِ فَوْقِي زَمَنَ

وَجْهَكَ ضَعُ فَوْقَ وَجْهِي نَفْسًا (۱)

أَخَذَ التُّورَ السَّنِيَّ وَالْجِلِّيَّ (۲)

صَارَ مَسْجُودًا لِأَمْلَاكِ السَّمَاءِ

كَانَ أَيْضًا رُوحَهُ مِنْ حَاكِ (۳)

لِسَمَاءٍ الرِّفْعَةِ قَدْ عَرَجَتْ..

(۱) کذا وقع لابی یزید لما غلبت علیه حرارت التجلیات و قال انا الحق اعترضوا

علیه و قصدوه فراوا ان ما فعلو به عاد الیهم کما سیأتی- (۲) ای الم تعلم ان آدم (ع)

لما مسک نوراً من الله تعالی صار من اجتباؤه مسجود الملائكة - (۳) ای و الذی

یمسک النور الالهی کما اذا صار مسجود الملك فهو کالملك و روحه خلصت من الطغیان

والشک علی فحوی من یطع الرسول فقد اطاع الله فان الصلحاء و الابرار یطیعون للخلیفة

کاطاعة الملائكة لادم و اطاعتهم لم تکن الا لتعظیم الله تعالی -

گوید او من آتشم من آتشم

آزمون کن دست را بر من مزین

روی خود بر روی من یک دم بنه

هست مسجود ملائک ز اجتبا

رسته باشد جانش از طغیان و شک

(۱) شد ز رنگ و طبع آتش محتشم

(۲) آتشم من گر ترا شک است وطن

(۳) آتشم من بر تو گر شد مشتبه

(۴) آدمی چون نورگیرد از خدا

(۵) نیز مسجود کسی کو چون ملک

- (۱) مَا هِيَ النَّارُ وَمَا كَانَ الْحَدِيدُ
لَا وَلَا تَضْحَكِ عَلَى لِحْيَةٍ مِّنْ
(۲) رَجُلِكَ فِي الْبَحْرِ إِيَّاكَ تَضَعُ
وَعَلَى الْحَاقَةِ لِلْبَحْرِ اسْكُتِ
(۳) مِائَةٌ مِّنْ مِّثْلِي الْبَحْرَ الْعَمِيقُ
غَيْرَ أَنِّي أَنَا فِي الْبَحْرِ الْغَرَقُ
(۴) يَا فَدَى عَقْلِي وَرُوحِي الْبَحْرَ ذَا
ثَمَنَ الْعَقْلِ مَعَ الرُّوحِ لِيَا
شَفَتَيْكَ أَرْبِطْ عَنِ الْقَوْلِ الزَّهِيدِ (۱)
شَبَّهَ التَّشْبِيهَ .. ذَاكَ فِي زَمَنٍ ..
قُلْ قَلِيلًا عَنْهُ .. دَعْ مِنْكَ الطَّمَعُ .. (۲)
شَفَتَيْكَ عَضْ لِلْمُنْصَحِ انْصِتِ
الْعُبُورَ لَهُ هَبَكَ لَا تُطِيقُ
لَا أَطِيقُ أَتْرُكُ .. مَالِي فَرَقُ ..
فَبِهِ خَوْفِي طَابَ وَالْأَذَى ..
وَهَبْ ذَا الْبَحْرِ .. كَمْ مَا جَ يَا ..

(۱) ای افرغ من التشبيه ولا تستهزأ على هذا فإنه مثال لا مثل و المثال جائز لان الله تعالى يقول مثل نوره كمشكوة و لا مماثلة بينهما بل هو مثال - (۲) ای یا من انت ساكن فی ساحل البشرية و تطلب الوحدة المطلقة مثالا ما انت دمت على ساحل البشرية محجوب لا تضع رجلا فی بحر الوحدة و تكلم عنها قليلا لانها ليست شانك فانت على حافة البحر ای فی العالم الظاهر اسكت حالت كونك عاضا على شفتيك و لا تقل عن الاسرار الخفية و المعارف الالهية لانها بحر لانهاية له -

- (۱) آتشی چه آهن چه لب به بند
(۲) پای در دریا منه کم گو از آن
(۳) گر چه صد چون من ندارد تاب بحر
(۴) عقل و جان من فدای بحر باد
ریش تشبیه مشبه را مخند
بر لب دریا خمش کن لب گران
لیک من نشکیم از غرقاب بحر
خونیهای عقل و جان این بحرداد

- (۱) رَجُلِي مَا فِيهِ تَمْشِي أَسْحَبُ
صِرْتُ كَالْبَيْطِ بِهِ دَوْمًا أَعُومُ
(۲) مَنْ يَغْيِرُ أَدَبٍ لَوْ حَضَرَا
فَلَوْ الْحَلَقَةُ عَوْجَاءَ غَدَتْ
(۳) أَنْتَ يَا مَنْ لَوَتْ مِنْهُ الْبَدَنُ
وَمَتَى خَارِجَ حَوْضٍ طَهَّرَا
(۴) وَالنَّظْفُفُ ذَا مِنَ الْحَوْضِ هَجَرَ
هُوَ عَنْ تَطْهِيرِ ذَاتِ لَهُ قَدْ
- وَ إِذَا مَا الرَّجُلُ مِنِّي تَذَهَبُ^(۱)
..مُنِيَّتِي الْبَحْرَ سِوَاهُ لَا أَرُومُ..
أَحْسَنَ مِنْ غَائِبٍ قَدْ سَتَرَا^(۲)
أَفَلَا فِي الْبَابِ .. لِلْعَيْنِ بَدَتْ..
دِرْ مَدَارَ الْحَوْضِ وَ الْمَاءِ زَمَنُ
بَدَنُ الْمَرْءِ.. إِذَا مَا قَدَّرَا..
لَهُ لِلتَّطْهِيرِ فِيهِ مَا حَضَرَ^(۳)
غَفَلَ أَيْضًا بِهَا لَوْثًا وَجَدَ

(۱) و هذا ينبئ السلاك على انه لا بطالة و لا تهاون و ان حصل بعض قصور في عالم الاستغراق عند اهل الظاهر لا باس به و علتة (بي ادب حاضر ز غائب خوشتر است)
(۲) لان الغير المتأدب الحاضر على الدوام ساع في القرب و الوصال بخلاف المؤدب المتقاعد المعترف بقصوره فانه ادون حالا بسبب تقاعده و له يخاطب مولانا (اى تن آلوده بگردد حوض گرد) - (۳) اى النظيف المعتر بصلاحه المعرض عن البرشد وقع مهجورا عن الحوض لاجتنابه عن اهل الله و النظيف البعيد عن الحوض بعيد ايضا عن نظافة نفسه لانه اذا لم يغتسل بماء علمه الذى هو فى حوض قلبه لا يجد الطهارة الكاملة و اراد بالحوض المرشد و لهذا يقول (پاکی این حوض بی پایان بود) -

- (۱) تاكه پايه ميرود رانم در او
(۲) بى ادب حاضر ز غائب خوشتر است
(۳) اى تن آلوده بگردد حوض گرد
(۴) پاك كو از حوض مهجور اوفناد
- چون نماند پا چو بطانم دراو
حلقه گر چه كثر بود نى بر در است
پاك كى گردد برون حوض مرد
اوز پا كى خویش هم دور افتاد

- (۱) طَهَّرْ ذَا الْحَوْضِ بِلَا حِدِّ وَعَدِّ
نَقْصَ وَزْنًا.. وَ بِالْحِدِّ دَنَى
(۲) ذَا لَانَ الْقَلْبِ حَوْضٌ طَهَّرَا
فِي الْخَفَاءِ ذَاكَ لِلْبَحْرِ طَرِيقُ
(۳) طَهَّرْ مَحْدُودَكَ أَنْتَ لِلْمَدَدِ
وَ إِذَا مَا لَهُ لَمْ يَأْتِ الْمَدَدُ
طَهَّرْ ذِي الْأَجْسَامِ مَنْ قُلَّتْ رَشْدُ
مَا لَهُ قَدَّرَ وَ شَأْنٌ فِي الدُّنَا..
فَائِضًا لِيَكُنْ غَدَى مُسْتَمِرًّا
لَهُ كَانَ وَ بِهِ سَارَ الْفَرِيقُ
كَانَ مُحْتَاجًا لَهُ الْعَدُّ نَفْدٌ (۱)
فَلَمَدَى الصَّرْفِ لَهُ قَلَّ الْعَدَدُ

تمثيل فی بیان دعوة الملوئين بالماء الكدر الى الماء النظيف

- (۴) قَالَ صَافِي الْمَاءِ لِلْمَاءِ الَّذِي
قَالَ مَنْ لَوْثَ إِنِّي أَخْجَلُ
لَوْثَ أَسْرِعْ وَصَفْوَى اتَّخِذِ (۲)
أَنَا مِنْ مَاءٍ.. إِلَيْهِ أَعْجَلُ..

(۱) ای نظافه محدودك مطلب مددا و معاونه من جانب الحوض و هو المرشد كى لا تنقطع نظافته فانه يفسد بخلاف المرشد فانه متصل ببهر الحقيقة و الافقى الخرج و الصرف ينقص العدد اذا لم يكن من ورائه مدد و اما اذا كان له مدد و عناية على الاتصال بربى من النفاذ - (۲) كنى بالماء عن المرشد لصفائه -

- (۱) پاکی ابن حوض بی پایان بود
(۲) زانکه دل حوض است لیکن در کمین
(۳) پاکی محدود تو خواهد مدد
پاکی اجسام کم میزان بود
سوی در پاراه پنهان دارد این
ورنه اندر خرج کم گردد عدد

تمثيل در بیان خواندن آب آلودگان را پاکی

- (۴) آب گفت آلوده را در من شتاب
گفت آلوده که دارم شرم آب

- (۱) لَهُ قَالَ الْمَاءُ فِي غَيْرِي أَبَدٌ
وَمَتَى التَّلَوِثُ هَذَا يُقَدَّرُ
- (۲) فَمِنْ الْمَاءِ إِذَا مَا كُلُّ مَنْ
فَالْحَيَا الْأَيِّمَانُ كَانَ مَا نَعَا
- (۳) يَا تَرَى مِنْ رُتَبَةِ حَوْضِ الْبَدَنِ
مِثْلَمَا مِنْ مَاءِ حَوْضِ لِلْقُلُوبِ
- (۴) يَا بَنِي الْحَوْضِ لِلْقَلْبِ ابْتَدِرْ
إِحْتَرِزْ مِنْ رُتَبَةِ حَوْضِ الْبَدَنِ
- ذَا الْحَيَا لَا يُذْهِبُ كُلُّ أَحَدٍ
أَنْ يُزَالَ أَوْ .. صَفَاءٌ يَحْضُرُ ..
- لَوْثَ يَخْفَى .. الْحَيَا فِيهِ اقْتَرَنُ .. (۱)
- إِذَا هُوَ الْعَصِيَانُ كَانَ وَاقِعًا ..
- لَوْثَ الْقَلْبِ بِطِينٍ وَ دَرَنُ
- نُظِّفَ ذَا الْبَدَنِ الْوَافِي الدُّنُوبِ (۲)
- وَعَلَى الرُّتَبَةِ مِنْهُ طُفٌ وَ دِرْ
- ..وَلَهُ إِحْذَرُ فِيهِ الْمَوْتُ اقْتَرَنُ ..

(۱) فیکون المراد هنا من الحياء الغيرة على حفظ الجاه و من هذه الجهة نوع هذا الحياء يمنع الايمان لانه معصية و اما نفس الحياء من الله تعالى كما في الرواية الحياء و الايمان مقرونان لا يفترقان الا جميعاً و الحياء الذي اراده قدس سره ان طالب الاخرة يكون عالماً فاضلاً و يطلب ان يكون من اصحاب الحقيقة و لكن يمنعه علمه و مرتبته وجاهه فهذا يقال له حياؤك بمنع ازدياد الايمان - (۲) نسخة ثانية - ها هو من ماء حوض للقلوب -

- (۱) گفت آب این شرم بی من کی رود
بی من این آلوده زائل کی شود
- (۲) ز آب هر آلوده گر پنهان شود
الحیا بمنع من الايمان بود
- (۳) دل ز پایه حوض تن گلنک شد
تن ز آب حوض دلها پاک شد (۱)
- (۴) گرد پایه حوض دل گرد ای پسر
هان ز پایه حوض تو میکن حذر

(۱) یعنی دلی که در شهوات تن غوطه کند گلنک میشود و پاکی از حوض تن نمی یابد ولی تن از حوض دل پاک میشود -

- (۱) فَوْقَ بَحْرِ الْقَلْبِ بَحْرُ الْبَدَنِ
وَلِذَا بَيْنَهُمَا مَرُّ الزَّمَانِ
(۲) مُسْتَقِيمًا إِنْ تَكُ أَوْ أَعَوْجًا
لِلْأَمَامِ أَزْحَفَ وَلَا تَزْحَفَ إِلَى
(۳) فَلَدَى السُّلْطَانِ هَبَ لِلرُّوحِ كَانَ
لِكِنِ الْعَالُونَ بِالْهِمَّةِ لَمْ
(۴) وَلَوْ السُّلْطَانُ طَعَمَ السُّكَّرَ
فَلِاحْلُو إِنْ تَكُ الرُّوحُ أَبَدَ
(۵) أَيُّهَا الْأَلَا ئِمُ أُعْطِيتَ النِّجَاةَ
النِّجَاةُ أَنْتَ مَفْصُومُ الْعُرَى
- ضَرَبَ .. كَمْ زَخَرَ بِالْدَّرَنِ.. (۱)
فِي الْوُجُودِ بَرَزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ
كَنْتُ رَمٍ بِالْفُورِ ذَاكَ الْمَنْهَجَا
خَلْفَ .. خَلِ الْمَرْءَ وَاطْلُبْ مَنْ حَلَمَى..
خَطَرَ كَثُرَ وَ خَوْفٌ وَ امْتِحَانٌ
يَصِيرُوا عَنْهُ وَلَوْ زَادُوا أَلَمْ
فَاقَ وَالْأَحْلَى غَدَى فِي النَّظَرِ
تَذَهَّبُ أَحْسَنَ طَيْبًا وَ رَشَدٌ
أَيُّهَا الطَّالِبُ فِي هَذِي الْحَيَاةِ (۲)
.. وَضَعِيفُ الْحَرِّ فِي عَشْقٍ وَرَى..

(۱) ای تلافی اهل الهوی باهل التقوی و لكن بینها و فی وسطها برزخ لا یبغیان
ای یختلط احدهما بالآخر قال تعالی فی سورة الرحمن مرج البحرین یلتقیان بینهما برزخ
لا یبغیان کانه یقول اهل الهوی بحر و اهل القلب بحر و لو کانا بحسب الظاهر متصلین
یبحر القلب و مختلطین لکن بینها حاجز معنوی لا یدعهما ان یختلطاً حقیقة و لا یتجاوزا
مرتبتهم - (۲) روی فی الخبر انه تعالی یعود ایوب فی اسحار ایام البلاء بغير واسطة
و لا قطع مسافة و یقول له حبیبی ایوب کیف انت فی بلائی وحلول لاوائی فلما شم ایوب رائحة
العافیة تاراه حسرة علی مفارقة تلك العیادة فاستوحش لذلك و لنحو هذا قال (همچو کوره
عشق را سوزنده نیست) -

- (۱) بحر تن بر بحر دل بر هم زنان
(۲) گر تو باشی راست و ر باشی تو کز
(۳) پیش شاهان گر خطر باشد بجان
(۴) شاه چون شیرین تر از شکر بود
(۵) ای ملامت گو سلامت مر ترا
- در میانشان برزخ لا یبغیان
پیشتر می غز بدو واپس مغز
لیک نشکبید از او باهمتان
جان ز شیرینی رود خوشتر بود
ای سلامت جوتوئی واهی العری

- (۱) رُوحِي الْكَائُونُ بِالنَّارِ الرِّضَا
وَكَفَى الْكَائُونُ فَخْرًا أَنْ غَدَا
(۲) مِثْلُ كَائُونٍ بِإِحْرَاقٍ كَثِيرٍ
كُلُّ مَنْ كَانَ عَنِ الْكَائُونِ ذَا
(۳) حَيْثُ زَادَ عَدَمُ الزَّادِ لَكَ
بَاقِي الرُّوحِ وَجَدْتَ الْمَوْتَ عَنْكَ
(۴) لَكَ لَمَّا الْغَمُّ قَدْ أَعْطَى السُّرُورَ
رَوْضَةً رُوحَكَ مِنْ ذَا الزَّنْبَقَا
(۵) مَا هُوَ الْخَوْفُ لِغَيْرِ فَلَأَمَانٍ
حَيْثُ أَنَّ الْبَطْ فِي الْبَحْرِ الْقَوِي
- أَظْهَرَتْ.. طَابَ لَهَا جَمْرُ الْغَضَا..
مَعْمَلُ النَّارِ وَ بِالْحَرِّ بَدَا
إِعْرِفِ الْعِشْقَ.. الْمَوَازِي لِلْمُسْعِيرِ..
بِالضَّرِيرِ لَهُ بِالنَّارِ أَدَى
صَارَ زَادًا .. وَ الْفَنَاءُ لَمْ يَكَا..^(۱)
ذَهَبَ.. صِرْتَ دَلِيلَ مَنْ سَلَكَ..
زَادًا وَالسَّعْدَ أَهْدَى وَالْحَبُورَ
مَسَكَتْ وَالسُّوسَنَ وَالْعَبَقَا
لَكَ.. وَالصَّعْبُ لَهُمْ عِنْدَكَ هَانَ..
كَانَ طَيْرُ الْبَيْتِ مُضْنَى وَ ضَوْيِ^(۲)

(۲) کلمه شد فی المصراع الثانی فی الاصل بمعنی ذهب و فی المصراع الاول بمعنی صار ای لما کان زاد عدم الزاد و طعام عدم الطعام لك زادا و طعاماً لقيت و وجدت الروح الباقية و ذهب منك الموت ای لما كان لك الفقر غذاء و الضعف قوة و تلذذت روحك بالفناء لقيت الروح الباقية و السعادة الابدية - (۲) نسخه ثانیه - ذا لان البط فی البحر القوى -

- (۱) جان من کوره است و با آتش خوش است
(۲) همچو کوره عشق را سوزنده نیست
(۳) برگ بی برگی ترا چون برگ شد
(۴) چون ترا غم شادی افزون گرفت
(۵) آنچه خوف دیگران آن امن تست
- کوره را این بس که جای آتش است
هر که اوزین کور باشد کوره نیست
جان باقی یافتی و مرگ شد
روضه جانت گل و سوسن گرفت
بط قوی در بحر و مرغ خانه بست

- (۱) يَا طَيْبُ أَنَا مِنْ هَذَا جُنْتِ
يَا حَبِيبُ .. أَنَا مِنْ هَذَا الْهِنَا ..
(۲) لَكَ فِي السَّاسِلَةِ صَفَتٌ حَلَقٌ
فَلِكُلِّ حَلَقَةٍ مِنْهَا جُنُونٌ
(۳) صَنَعَ كُلَّ حَلَقَةٍ يُعْطِي فُنُونٌ
فَإِذَا قَدْ كَانَ فِي كُلِّ نَفْسٍ
(۴) فُنُونٌ ذَا الْجُنُونِ بِالْمَثَلِ
جَاءَ أَيْضاً سَيْمًا فِي السَّاسِلَةِ
بَعْدَ كَمْ وَسَوَسَتْ مِنْهُ وَفُتِنَتْ
صِيرَتْ سَوْدَاوِيَّ كَمْ أَهْوَى الْعَنَا ..
ذِي فُنُونٍ غَيْرَ مِنْهَا النَّسَقُ (۱)
لِلْجُنُونِ الْآخِرِ الْغَيْرِ يَكُونُ
آخَرًا جَلَّتْ صِفَاتًا وَ شُئُونُ (۲)
لِي جُنُونٌ آخَرٌ بِالْمُلْتَمَسِ
وَلَدَى الْعُشَّاقِ أَصْحَابِ الْعِلَلِ
لِلْأَمِيرِ ذَا الْعَظِيمِ الْمَنْزِلَةِ

(۱) ای کل حلقه من حلقات سلسلتک تعطی جنوناً آخراً یکون سبباً للخلاص من الهوى بخلاف جنون اهل الدنيا فان جنونهم یکون سبباً للبعد عن الله تعالى کانه يقول الصفات الالهية کل منها مستلزم لصفة أخرى کما ان حلق السلسله کل منها مستلزمة لحلقه اخرى و مرتبطة بها و کل حلقه منها تعطی جنوناً آخراً - (۲) ای کل حلقه اثرها فنون اخرى لان العزيز عزته متنوعه قال القاشانی و صاحب هذا الاستغراق ظفر بالاستقامة و أمن من الضلالة لاتصافه بصفات اهل الولاية و للحديث لا یکمل ایمان احدکم حتی يقول الناس انه لمجنون -

- (۱) باز دیوانه شدم من ای طیب
(۲) حلقه های سلسله تو ذو فنون
(۳) داد هر حلقه فنونی دیگر است
(۴) پس جنون آمد فنون این شد مثل
باز سودائی شدم من ای حبیب
هریکی حلقه دهد دیگر جنون
پس مرا هر دم جنونی دیگر است
خاصه در زنجیر این میر أجل

- (۱) قُجْنُونُ مِثْلُ ذَا الْقَيْدِ كَسَرَ
وَطَفَى حَتَّى الْمَجَانِينَ الْحَذَرَ (۱)
مِنْهُ رَامُوا وَلِي الْكُلِّ نَصَحَ .. وَلِهَذَا النَّصَحَ عَقَلِي مَا صَلَحَ ..

- فی بیان مجیشی الاحباء الی المارستان لعیادة ذوالنون المصری (۲)
(۲) مِثْلُ ذَا ذُو النُّونِ مَنْ فِي مِصْرَ قَدْ
وُلِدَ وَافَى لَهُ اللَّبَّ فَقَدْ
إِذْ جُنُونٌ لَهُ عَفْوًا وَلِدَا
وَالْهِيَاجُ ضَوْعَفَ حَتَّى الْفَلَكِ (۳)
عَبَّرَ .. لِلْمَلَأِ الْأَعْلَى سَدَّكَ ..
وَصَلَ مِنْهُ كَمِلَحَ لِلْقُلُوبِ
جَرَحَ .. جَرَّ رَزَايَا وَخُطُوبَ (۳)

- (۱) كانه يقول مجانين العشق الالهى جنونهم بالنسبة للجنون عقل و ان قلت يامولانا
و هذا الجنون هل وقع لغيرك من اهل الله فيقول (آمدين دوستان بمارستان الخ) -
(۲) و هو ثوبان بن ابراهيم و لقبه ذوالنون و سببه انه كان مسافراً فى سفينة فسرقت
للتاجر فيها درة و اتهموه بها و اذوه اذى بليغاً فتكلم بكلام خفى فاتاه الوف من الحينان
فى قم كل واحدة درة فاخذ واحدة من حوت و دفعها للتاجر و بها لقبوه ذالنون
اى صاحب العوت و اورد سلطان الاولياء هذه الحكاية قسيلة للفقراء العرناء ثم اعقبها
بذكر العلاج و استشهد عليها بالقران المجيد فقال (اينچنين ذوالنون مصرى را فتاد) -
(۳) نسخه ثانياً (وصل منه كملح و القلوب) -

- (۱) آنچنان دیوانگی بگسست بند که همه دیوانگان پندم دهند

آمدن دوستان به بیمارستان جهت پرورش ذوالنون مصری

- (۲) اینچنین ذوالنون مصری را فتاد کاندراو شور و جنون نو بزاد
(۳) شور چندان شد که تا فوق فلک میرسید از وی جگرها را نمک

- (۱) اِصْحِرْ وَافْهَمِ اَنْتَ يَا سَبِخَ التُّرَابِ
 فِي حَوَالِي هَيَاجٍ مَنْ هُمْ
 (۲) مَنْ جُنُونٍ لَهُ كُلُّ الْخَلْقِ لَمْ
 نَارُهُ الْوَهَاجَةُ مِنْهَا اللَّحَى
 (۳) لِلْعَوَامِ النَّارُ مِنْهُ فِي اللَّحَى
 قَيْدُوهُ كَيْ يَسْجِنَ مُظْلِمٍ
 (۴) اَبَدًا لَا يُمْكِنُ هَذَا الْجِجَامِ
 هُمْ مِنْ هَذَا الطَّرِيقِ الضِّيقَا
 (۵) لِلْعَوَامِ ذِي الْمُلُوكِ نَظَرَتْ
 ذَا لَإِنْ عُمِيًّا غَدَتْ هَذِي الْعَوَامِ
- لَا تَتَضَعُ.. مِنْكَ هَيَاجًا وَاضْطِرَابًا..
 كِبَرَاءَ طَابَ كُلُّ مِنْهُمْ
 يَجِدُ الطَّاقَةَ مِنْهُ الْحَالِ ذَمُّ
 أُحْرِقَتْ.. دَارَتْ عَلَيْهَا كَالرَّحَى
 إِذْ غَدَتْ وَ اللَّبُّ مِنْهُ مَا صَحَى (۱)
 يَضْعُونَ وَ عَذَابٍ مُبْرَمٍ
 يَسْحَبُ لِلْخَلْفِ هَبْ إِنْ الْعَوَامِ (۲)
 قَطَعُوا.. اضْطَرُّوا لِمَا قَدْ سَبَقَا..
 خَوْفَ رُوحٍ مَدَّ لَدَيْهَا ظَهَرَتْ (۳)
 وَالْمُلُوكُ لَا بَايَ أَوْ وَسَامٍ

(۱) ای لما احرق نار قلبه الشريف وجهه مخالفه العوام و اذهبت زينة اعتقادهم
 المرعى عندهم و ازاله مراسم دينهم الذي اتخذوها ديناً لهم قيدوه ليضعوه في السجن -
 (۲) ای لا يمكن الاحتراز عن الجنون في الله بالة و لا بسحب غزان فرس الاختيار والعشق
 و لا ضبطها و لو اتى العوام مضطربين و بعد فهمهم لكلمات اهل الله - (۳) ای قالوا
 لانبائهم ما انتم الا بشر مثلنا و ما انزل الرحمن مى شيئى و لم يقدرنا على مشاهدة
 جمالهم المعنوى لكونهم عمياً و الانبياء و الاولياء فى كل زمان مستورون عن الاغيار
 كانه يقول لا يعلم اهل الظاهر حقيقة اهل الباطن -

- (۱) هين منه تو شور خود ای شوره خاك
 (۲) خلق را تاب جنون او نبود
 (۳) چونكه در ريش عوام آتش فساد
 (۴) نيست امكان وا كشيدن اين لكلام
 (۵) ديده ابن شاهان زعامه خوف جان
- پهلو شور خداوندان پاك
 آتش او ريش هاشان مى ربود
 بند كردندش بزندانى نهاد
 گرچه زين ره تنگ مى آيد عوام
 كاین گره كوزند و شاهان بى نشان

- (۱) حَيْثُ أَنَّ الْحُكْمَ فِي كَيْفِ الْعُلُوجِ
فَإِذَا لَا يَدْعُ ذُو النُّونِ يَصِيرُ
(۲) اُنْظُرُوا الْفَارِسَ فَرْدًا يَذْهَبُ
كَيْتِيمٍ الدَّرِّ فِي كَفِّ لِمَنْ
(۳) مَا هُوَ الدَّرُّ الْيَتِيمُ الْبَحْرُ كَانَ
هُوَ شَمْسٌ خَفِيَتْ فِي الذَّرَّةِ
(۴) هُوَ شَمْسٌ نَفْسُهُ كَالذَّرَّةِ
كَشَفَ الْوَجْهَ يَسِيرًا فَيَسِيرُ
(۵) جُمْلَةُ الذَّرَاتِ فِيهِ مُحِيتٌ
مَا بَدَى مِنْ عَالَمٍ فِيهِ سَكْرٌ
- كَانَ وَالْأَقْزَامِ أَشْبَاهُ الزُّنُوحِ
قَيْدَ سِجْنٍ وَ لَدَى الْعَبْدِ أُسْرِ
مِثْلَ مَلِكٍ لَهُ جَلَّ الْمَوْكِبُ (۱)
هُمْ أَطْفَالُ الطَّرِيقِ فِي الزَّمَنِ
إِخْتَفَى فِي قَطْرَةٍ عَنْ ذَا الْعِيَانِ
.. مَظْهَرٌ لِلْعَالَمِ عَنْ بَكْرَةٍ..
أَظْهَرَ ثُمَّ لَهُ بِالذَّرَّةِ
.. مِثْلَمَا الشَّمْسُ عَلَى الْأَفْقِ تَسِيرُ..
وَ بِهِ لِلْأَبَدِ قَدْ حُيِّتْ
وَ صَحَى شَوْقًا وَ هَاجَ وَاسْتَعَرَّ

(۱) ای کالدر الیتیم فی ید اطفال الشریعة و صبیان الطريقة و حیداً من غیر متابعة العوام الذین هم کالانعام -

- (۱) چونکه حکم اندر کف رندان بود
(۲) یک سواره میرود شاه عظیم
(۳) در چه دریا نهان در قطره ای
(۴) آفتابی خویش را ذره نمود
(۵) جمله ذرات در وی محو شد
- لاجرم ذوا النون در زندان بود
در کف طفلان چنین در یتیم (۱)
آفتابی مخفی اندر ذره ای
و اندک اندک روی خود رامی گشود
عالم از وی مست گشت و صحو شد

(۱) مراد از شاه عظیم ولی است و از طفلان عام است که عقل معاد ندارند -

- (۱) فِي يَدِ الْغَدَارِ لَمَّا الْقَلَمُ
وَ قَعَ بِالْقَسْرِ وَهُوَ الْحَكَمُ (۱)
فَإِذَا لَا يَدْعُ فَوْقَ الْمَشْنَقَةِ
كَانَ مَنْصُورٌ بِأَيْدٍ مُوثَقَةٍ
- (۲) حَيْثُ أَنَّ الْحَكَمَ وَالشُّغْلَ اسْتَقَامَ
لِلْمُسَيِّمِينَ عَلَى كُلِّ الْأَنَامِ (۲)
وَجَبَ بِالْجَوْرِ هَذَا وَالْجَفَاءُ
أَنَّ لِكُفْرِ يَقْتُلُونَ الْأَنْبِيَاءَ
- (۳) لِلْمُسَيِّمِينَ هُمْ قَالُوا سَفَهَ
مِنْكُمْ الْحَقُّ عَلَيْنَا مُشْتَبَهَ (۳)
فَالطَّرِيقُ ضَاعَ مِنْ قَوْلِ لَكُمْ
إِذْهَبُوا إِنَّا تَطْيِرُنَا بِكُمْ
- (۴) لِلنَّصَارَى الْجَهْلُ أَنْظَرُ فَالْأَمَانُ
قَلَعَ مِنْ هُوَ لِلَّهِ كَانَ (۴)
يَنْتَمِي أَنْ عَلِقَ فِي الْمَشْنَقَةِ
.. بِحَدِيثٍ لَنْ تَرَى مَنْ وَثَّقَهُ.. (۵)

(۱) اراد بالغدار الذى لا يعلم الاسرار و الحقائق الالهية فاذا صرفه الله تعالى
لحكمة ارادها غدر بأهل الله - (۲) اشار الى الاية فى سورة آل عمران « ان الذين
يكفرون بآيات الله و يقتلون النبيين بغير حق و يقتلون الذين يأمرون بالقسط من الناس
فبشرهم بمذاب اليم » - (۳) الاية فى سورة يس « انا تطيرنا بكم لئن لم تنتهوا
لنرجمنكم و لمسنكم منا عذاب اليم قال طائرکم معکم لئن ذکرتم بل انتم قوم مسرفون » -
(۴) اشاره الى الاية فى سورة النساء « انا قتلنا المسيح بن مريم رسول الله و ما قتلوه
و ما صلبوه و لكن شبه لهم » - (۵) نسخه ثانیة - فى يد غلت و رجل موثقہ -

- (۱) چون قلم در دست غدارى بود
لاجرم منصور بردارى بود
- (۲) چون سفيهان را بود کار و کیا
لازم آمد يقتلون الانبياء
- (۳) انبيا را گفته قوموا راه گم
از سفه انا تطيرنا بكم
- (۴) جهل ترسا بين امان انكيخته
زان خداوندی که گشت آويخته

- (۱) إِذْ يَقُولُ لَهُمْ ظُلْمًا صُلبٌ
فَلَهُ الْأَمْنُ مَتَى حِينًا ظَهَرَ
(۲) حَيْثُ قَلْبُ الْمَلِكِ هَذَا الْجَلِيلُ
كَيْفَ مِنْهَا الْعِصْمَةُ يُفْنِي وَأَنْتَ
(۳) يُوجَدُ لِلذَّهَبِ الطَّلَقِ وَمَنْ
زَوْرُوا كَثْرًا وَخَانُوا خَطَرُ
(۴) يُوسُفِيُّونَ هُمْ مِنْ حَسَدِ
فَالْحِسَانِ مِنْ عَدُوِّ لَهُمْ
(۵) يُوسُفِيُّونَ لِمَكْرِ الْأَخَوَةِ
لِلذِّئَابِ يُوسُفًا أَعْطَوْ حَسَدَ
- هُوَ فِي أَمْرِ الْيَهُودِ وَنِكَبٌ
..أَوْ عَلَى الْأَعْدَاءِ لِلْحَقِّ ظَهَرَ..
لِلدَّمِ حَوْلٌ وَالْمُضْنَى الْعَلِيلُ (۱)
فِيهِمْ عَنْهُمْ زَمَانًا مَا خَرَجْتَ
صَاغَهُ مِمَّنْ هُمْ مَرَّ الزَّمَنِ (۲)
هَائِلٌ .. قَسْرًا أَتَاهُ الضَّرَرُ
لِلْقَبَاحِ اسْتَتَرُوا لِلْأَبْدِ
حَيِّي فِي النَّارِ كُلِّ مِنْهُمْ
هُمْ مِنَ الْيَثْرِ هَوُوا فِي الْهَوَةِ
.. وَهَبُوا يَعْقُوبَ وَجَدًا وَكَمَدَ..

(۱) اشاره الى الاية في سورة الانفال « و اذا قالوا اللهم ان كان هذا هو الحق من عندك فامطر علينا حجارة من السماء او ائتنا بعذاب اليم و ما كان الله ليعذبهم و انت فيهم - (۲) كانه يقول قدس سره للمرشد الكامل و لشيخ المكمل من المزورين و اصحاب الحبل خطر مظيم الم تنظر (يوسفان از رشك زشتان مخفی اند) -

- (۱) چون بقولی اوست مصلوب جهود
(۲) چون دل این شاه زیشان خون شود
(۳) زر خالص را و زرگر را خطر
(۴) یوسفان از رشک زشتان مخفی اند
(۵) یوسفان از مکر أخوان درچه اند
- پس مر او را امن کی تاند نمود
عصمت و انت فیهم چون بود
باشد از قلاب خائن بیشتر
کز عدو خوبان در آتش میزیند
کز حسد یوسف بگروگان میدهند

- (۱) یوسفُ الصِّدِّیقُ مِنْ شَرِّ الْحَسَدِ
 (۲) فَإِذَا لَا شَكَّ يَعْقُوبُ الْحَلِيمُ
 (۳) ذَلِكَ الذُّبُّ الَّذِي قَدْ ظَهَرَ
 (۴) عَبَثَ ذَا الذُّبِّ مَعَ غَدْرِ لَبِقِ
 (۵) مِائَةُ الْأَفِ ذِئْبٍ لَمْ تَجِدْ
 فَاصْبِرِ الْعَاقِبَةُ لِلْمَكْرِ ذَا
- مَا عَلَيْهِ قَدْ جَرَى مَا ذَا وَجَدَ
 .. فِي الْخَفَاءِ عَجَزَ عَنْهُ الْحَلِيمُ ..
 كَانَ مِنْ ذَا الذُّبِّ فِي خَوْفِ عَظِيمِ
 .. وَ لِعَهْدٍ مِنْهُ كَانَ نَاكِثًا ..
 فِي مَدَارِ يَوْسُفَ مَا دَوَّرَا
 لِلذُّبِّ سَبَقَ قَبْلًا أَلَمْ
 ذَكَرَ (إِنَا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ) (۱)
 مِثْلَ ذَا الْمَكْرِ وَ عَنْهُ تَبْتَعِدُ
 فِي الْحِسَابِ الْخِزْيُ يَأْتِي وَالْأَذَى

(۱) اشاره الى الاية في سورة يوسف « انا ذهبنا نستبق و تركنا يوسف عند متاعنا فأكله الذئب و ما انت بمؤمن لنا و لو كنا صادقين » -

- (۱) از حسد بر یوسف مصری چه رفت
 (۲) لاجرم زین گرگ یعقوب حلیم
 (۳) گرگ ظاهر گردیوسف خودنگشت
 (۴) زخم کو زین گرگ وزغدر لبِق
 (۵) صدهزاران گرگ را این مکر نیست
- این حسد اندر کمین گرگی است زفت
 داشت بر یوسف همیشه خوف و بیم
 این حسد در فعل از گرگان گذشت
 آمده کانا ذهبنا نستبق (۱)
 عاقبت رسوا شود این مکر نیست

(۱) لبِق بفتح لام و بای عربی بمننی چربی و نرمی زبان آمده است و مرد لبِق یا غدر لبِق بفتح لام و کسر باء نیز باین معنی است -

- (۱) حَيْثُ أَنَّ الْحَشَرَ لِلْجَسَادِ كَانَ
فِي الْمَعَادِ وَ يَلَا شَيْءَ عِيَانٍ
أَنَّ عَلَى شَكْلِ الذَّنَابِ يُحْشَرُونَ
لَهُمْ وَالْعَسَدُ ذَا يُظْهِرُونَ
(۲) فَكَثِيرُ الْخِرْصِ أَكَّالُ النَّجَسِ
حَشَرَهُ يَوْمَ الْحِسَابِ الْمَلْتَمَسِ
مَائِلَ الْخِزْيَرِ بِالشَّكْلِ اتَّحَدَ
صُورَةً مَعَهُ كَمَا جَاءَ وَجَدَ
(۳) فَمِنَ الزَّانِينَ عُضْوٌ مُسْتَقَرٌّ
مِنْهُمْ النَّاتِقِ بِالرَّيْحِ ظَهَرَ
شَارِبُوا الْخَمْرَ الْفَمُ مِنْهُمْ غَدَا
أَبْخَرَ مَكْرُوهُ بِالنَّتَنِ بَدَا

- (۱) زانکه حشر حاسدان روز گزند
بیگمان بر صورت گرگان کنند (۱)
(۲) حشر بر حرص خسی مردار خوار
صورت خوگی بود روز شمار
(۲) زانیان را گنده اندام نهان
خمر خواران را بود دنده دهان

(۱) این بیت و بعض ابیات دیگری که متفرقا در دفاتر ششگانه مثنوی است دلالت دارد بر اینکه مولانا این مذهب را نسبت به حشر اجساد برگزیدند که حشر بعض گناهکاران بر صورت حیوانات میشود و پس از حساب و احقاق حق بر صورت خود که صورت انسانی بود برگردند و در بهشت با همان صورت انسانی میروند و در دوزخ بر صور حیواناتی که مناسب گناههای آنها باشد هم میروند مولانا عبد الرحمن جامی در این مورد گفته پس از مرگ و پیش از قیامت کبری روح در جسدی که موافق اعمال است خواهد بود و اما در حشر قیامت کبری همانند همین جسد خواهد بود ولی بر برخی از ابیات بعد مولانا مانند (صورت خوگی بود روز شمار) منطبق نمیشود برای اینکه اطلاق روز شمار بر عالم مثال صحیح نیست و تنها بر عالم برزخ میتوان اطلاق کرد و مانند بیت زیر (گشت اندر حشر محسوس و پدید) برای اینکه محسوسیت تنها در روز قیامت کبری خواهد بود -

- (۱) ذَٰلِكَ النَّتْنُ الْخَفِيُّ مَنْ وَصَلَ
لِلْقُلُوبِ .. وَ لَهَا دَوْمًا أَعْلَى (۱)
عَادَ فِي الْمَحْشَرِ مَحْسُوسًا يَبِينُ
.. لِأُولَى الْأَبَابِ أَصْحَابِ الْيَقِينِ ..
(۲) أَجْمَةً كَانَ وَجُودُ الْإِدْمِي
فَكَثِيرًا أَنْتَ فِي ذَا الْعَالَمِ (۲)
إِتَّقِ مِنْ ذَا الْوُجُودِ .. لَوْ تَصْبِرَ ..
وَيْكَ مِنْ ذَا النَّفْسِ الزَّاكِي الْمُنِيرِ
ذُئِبِ أَوْ خِنْزِيرِ صَفًّا بَعْدَ صَفٍ
(۳) فِي وَجُودِ ضَمْنًا الْأُفْ أَلْفُ
صَالِحٍ مَعَ طَالِحٍ مَعَ حَسَنِ
مَعُ قَبِيحٍ وَ دَمِيمٍ خَشِينِ
(۴) حُكْمُ ذَاكَ الْخُلُقِ صَحَّ مِنْ غَلَبِ
مِثْلَمَا إِذْ كَانَ بِالْقَدْرِ الذَّهَبُ
مِنْ نُحَاسٍ أَكْثَرَ كَانَ الذَّهَبُ
لَا النُّحَاسُ الْفَاتِقُ رَبَّ الْغَلَبِ

(۱) نسخه نایه - للقلوب و لها دوماً اُضل - (۲) اتی وجود الادمی مأسده
جامعه للكواسر من الحيوانات ای كالمأسده جامعه للمصفات الذمیه و الاخلاق الرديئه ان
كنت من ذاك النفس ای ان كان فيك ذاك النفس الرحمانی كن على العذر من هذا الوجود
ای اخله من الذمائم كی لا يهلك و لهذا المعنی یشير (در وجود ما هزاران گرگ
و خوک) -

- (۱) گند مخفی کان بدلها میرسید
گشت اندر حشر محسوس و پدید
(۲) بیشه آمد وجود آدمی
پر حذر شوزین وجود ارزان دمی
(۳) در وجود ما هزاران گرگ و خوک
صالح و ناصالح و خوب و خشوک (۱)
(۴) حکم آن خوراست کو غالب تراست
چونکه زربیش از مس آمد آن زراست

(۱) خشوک بشین معجمه بمعنی بدکار و بسین مهمله بمعنی خار است و مراد اینجا
زبون برابر ترس و بیم -

- (۱) صُورَةٌ كَانَتْ عَلَى الْقَلْبِ لَكَا
فَعَالَى التَّصْوِيرِ ذَاكَ وَجِبَا
(۲) سَاعَةٌ ذُبَابًا يَبِينُ فِي الْبَشَرِ
(۳) مِنْ صُدُورٍ لَصُدُورٍ يَذْهَبُ
مِنْ طَرِيقٍ خَفِيٍّ مَرَّ الزَّمَنُ
(۴) بَلْ تَسِيرُ الْعَادَةُ مِنْ ذَا الْبَشَرِ
تَسْرِي بِالتَّعْلِيمِ وَالْعِلْمِ وَفِي
(۵) فَيَطْبَعُ رَائِضُ تَسْرِي الْفَرَسِ
لُعْبًا الْمَاعِزُ أَيْضًا سَلَمًا
- غَلَبَتْ وَ ارْتَسَمَتْ دَوْمًا بِكَ (۱)
حَشْرُكَ وَفَقًّا لِمَا قَدْ غَلَبَا
يُوسُفِي الْوَجْهَ أُخْرَى كَالْقَمَرِ
خُلُقُ سَاءَ وَ خُلُقُ طَيِّبَ (۲)
مَا تَرَاهُ مِنْ قَبِيحٍ أَوْ حَسَنٍ
لِلِكَلَابِ وَ الْحَمِيرِ وَالْبَقَرِ
صَنَعَةٍ مَا هُوَ فِيهَا يَصْطَفِي (۳)
الْجَمُوحُ وَ كَذَا الدُّبُّ التَّمَسُّ
مِثْلَمَا الْإِنْسَانُ صُنْعًا عُلَمَاءُ..

(۱) مرت ترجمه هذا البيت ايضاً في صفحة ۳۴۵ من ترجمة دفتر الاول - (۲) كانه يقول الطبيعة سارقة و الاخلاق تبديل و عورض بقوله تعالى لا تبديل لخلق الله و اجابوا عنه بان الخلق الذي لا يبدل صفة غريزية جبل عليها الانسان و الخلق المبدل السيرة الالهيمية التي حصلت للالسان من الماء و الطين و لهذا قالوا و من الكرامات تبديل الاخلاق و لا يتيسر هذا الا بالمتابعة للانبياء و الاولياء - (۳) نسخة ثانية (صنعة ما هو فيها يقتفى)

- (۱) صورتی کودر وجودت غالب است
(۲) ساعتی گرگی در آید در بشر
(۳) میرود از سینه ها در سینه ها
(۳) بلکه خوی از آدمی در گاو و خر
(۵) اسب سسکسک میرود رهوار و رام
- بر همان تصویر حشرت واجب است (۱)
ساعتی یوسف رخی همچون قمر
از ره پنهان صلاح و کینه ها
میرود دانائی و علم و هنر
خرس بازی میکند بز هم سلام (۲)

(۱) نسخه دوم - سیرتی کودر وجودت غالب است - (۲) سسکسک بفتح تین اسبی است که راه ندانند

- (۱) فَمِنْ الْإِنْسَانِ لِلْكَلبِ ذَهَبٌ
حَافِظًا صَارَ وَصَيَادًا كَمَا
أَلْهَوَىٰ وَالْجِرْصُ وَازْدَادَ طَلَبُ
رَاعِيًا صَارَ .. يَهْشُ الْغَنَمَا ..
- (۲) فَلِلكبِ الصَّحْبِ مِنْ تِلْكَ الرُّقُودِ
طَالِبًا لِلَّهِ صَارَ .. وَ دَخَلَ ..
- (۳) فَيُكَلِّ زَمَنٍ فِي الصَّدْرِ هُمُ
تَارَةً إِبْلِيسَ أُخْرَى الْمَلَكَا
- (۴) وَ عَجِيبٌ هُوَ تِلْكَ الْمَاسِدَةُ
يَقْظَةُ حَتَّى يَفْخَ لِلْمُصْدُورِ
- خُلِقَ جَاءَ بِهِ الْكَلْبُ الْعَنُودُ (۱)
..جَنَّةٌ مِمَّا لَهُ مِنْهُمْ وَصَلَ ..
نَوْعَ سِرٍّ أَوْدَعُوا فَضْلًا لَهُمْ
وَ بِأُخْرَى السَّبْعِ وَالشَّرْكَاءِ
أَنَّ بِهَا كُلَّ الْأَسْوَدِ الْمَفْرَدَةِ (۲)
مِنْ طَرِيقٍ خَفِيٍّ تَدْرِي الْأُمُورَ

(۱) نسخه ثانیه - (فلکلب الکف من تلك الرقود - خلق جاء به الکلب الحقود)
(۲) نسخه ثانیه - (أن بها كل الاسود المرعده) - (۳) اراد بالمأسدة مرتبة الصنع
الالهی فانه منبت اشجار المكونات و لقلب كل احد منها طريق يظهر منه القبض و البسط
او تقول اراد بها الوجود الانسانی فانه محل انواع الحيوانات الکواسر و يكون المعنی
و من عجب تلك المأسدة ان الاسود فيها يقظانه و عالمة بالخصال الحيوانية محترزة عنها
ملهمة بالهام ربانی حتی لشبكة صدر كل منها طريق معنوی مخفی او تقول العجب من
تلك المأسدة كل سبع فيها يقظان و كل حمار و كلب فيها غافل حتی لشبكة صدر كل
منها طريق يعلمه السبع و يخفی علی الحمار و الكلب بسبب غفلته و اراد بالسبع اصحاب
القلوب و بالكلب و الحمار الجهال عديمی المعرفة و لهو لاء الجهال يقول (دزدنی كن
از زر و مرجان جان) -

باشبان شد یا شکاری یا حرس
رفت تا جویای الله گشته بود
گاه دیو و گاه ملك گاه دام و دد
تا بدام سینه ها پنهان ره است

(۱) رفت در سگ ز آدمی حرص و هوس
(۲) در سگ اصحاب خوئی زان رقود
(۳) هر زمان در سینه نوعی سرکنند
(۴) زان عجب بیشه که هر شیر آگاه است

- (۱) وَیَاكَ مِنْ مَرَجَانِ رُوحٍ وَ ذَهَبٍ
 مِنْ ضَمِيرِ الْعَارِفِينَ ذِي الرُّتَبِ
 أَنْتَ يَا أَنْقَاصَ مِنْ كَلْبٍ اسْرُقَ
 .. وَ یَكَلْبِ الْكَهْفِ قَفِّ وَالْحَقِّ ..
 (۲) حَيْثُ كُنْتَ السَّارِقَ الدُّرَّ اللَّطِيفَ
 لَيْتَكَ تَسْرُقُ وَالشَّيْءَ الظَّرِيفَ
 حَيْثُ كُنْتَ الْحَامِلَ لَيْتَكَ حِينَ
 تَحْمِلُ الْحِمْلَ الشَّرِيفَ وَالرَّزِينَ

فی بیان فهم مریدی ذی النون انه لم یکن مجنوناً بل قاصداً فیہ المصلحة

- (۳) ذَهَبَ الْأَحْبَابُ نَحْوَ السِّجْنِ فِي
 قِصَّةِ ذِي النُّونِ رَأْيًا تَصْطَفِي
 وَ هُنَاكَ صَنَعُوا الشُّورَى بِأَنْ
 مَا هُوَ التَّدْبِيرُ وَالرَّأْيُ الْحَسَنُ
 (۴) إِنَّ هَذَا كَانَ بِالْقَصْدِ وَقَعَ
 مِنْهُ أَوْ لِلْحِكْمَةِ عَنْهُ اِطْلَعُ
 إِذْ هُوَ فِي الدِّينِ خَيْرٌ قَبْلَةً
 وَ أَجَلُ آيَةٍ .. أَوْ ظُلَّةً ..

- (۱) دزدی کن از زر و مرجان جان
 ای کم از سگ از درون عارفان
 (۲) چونکه دزدی باری آن در لطیف
 چونکه حامل میشوی باری شریف

فهم کردن مریدان که ذوالنون دیوانه نشده است

- (۳) دوستان در قصه ذوالنون شدند
 سوی زندان و در آن رأیی زدند (۱)
 (۴) کاین مگر قاصد کند یا حکمتی است
 کو در این ره قبله است و آیتی است

(۱) در نسخه لکناهور و غیرها پیش از این بیت دو بیت العافی یافت میشود .

- (۱) فَبَعِيدٌ وَبَعِيدٌ مِنْ حِجَابِهِ
 أَنْ يَبِينَ بِجُنُونٍ بِالسَّفَةِ
 (۲) اِكْمَالٍ شَأْنِهِ حَاشَا الْإِلَهَ
 وَ يُوَارِي مِنْهُ وَجْهًا كَالْهِلَالِ
 (۳) هُوَ مِنْ شَرِّ الْعَوَامِ بِالْجَلِيسِ
 هُوَ مِنْ عَارٍ أَتَى لِلْعُقْلَاءِ
 (۴) هُوَ مِنْ عَارٍ لِعَقْلِ سَخِفًا
 عَامِدًا نَحْوَ الْجُنُونِ ذَهَبًا
 الَّذِي كَالْبَحْرِ كَانَ وَ نُهَاهُ
 لَهُ كَانَ أَمْرًا أَوْ بِالْبَلَهْ
 أَنْ يُغِطِّيَ الْغَيْمَ لِلْسُقْمِ سَنَاهُ
 .. بَهَرٍ مِنْهُ الْجَلَالُ وَ الْجَمَالُ ..
 صَارَ فِي الْبَيْتِ لَهُ قَلَّ الْأَنْبَسِ (۱)
 صَارَ مَجْنُونًا .. قَرِينِ الْجُهَلَاءِ ..
 عَابِدًا لِلْمَدِينِ كَمْ ضَمَفَا (۲)
 .. وَ لَهُ التَّسْفِيَةُ عَفْوًا طَلِبَا ..

(۱) اراد من شر العوام السلامة من الغيبة و النفاق و الرياء و النفرغ لاستنباط الحكم و هذه هي العزلة الحقيقية - (۲) ای ذوالنون من عار عقله الضعیف الذی هو عابد لوجود نفسه ذهب قاصدا و صار مجنوناً ای تنزل حتی اری نفسه مجنوناً - کاه بقول الذی هو فی فکر المعاش بعید عن المعاد عاقل فی الظاهر و مجنون فی المعنی فحصل له من هذا العقل عار و قال (که به بندیدم قوی در ساز گاو) -

- (۱) دور دور از عقل چون دریای او تا جنون باشد سفه فرمای او
 (۲) حاشا لله از کمال جاه او کابر بیماری بپوشد ماه او
 (۳) او ز شر عامه اندر خانه شد او ز ننگ عاقلان دیوانه شد
 (۴) او ز عار عقل کند تن پرست قاصداً رفته است و دیوانه شده است

- (۱) أَنْ قَوِيًّا قَيِّدُونِي بِحَذَرٍ وَلِي بِالذَّنْبِ مِنْ ذَا الْبَقَرِ^(۱)
 رَأْسِي وَالظَّهْرَ عَفْوًا إضْرِبُوا وَ إِلَى تَحْقِيقِ ذَا لَا تَذْهَبُوا
 (۲) كَيْ يَضْرِبَ الذَّنْبُ هَذَا أَنَا الْحَيَاةَ أَجْدُ أَلْقَى إِلَيْنَا^(۲)
 مِثْلَ مَقْتُولٍ يَضْرِبُ الْبَقَرَةَ لِلْمَكْلِمِ يَا ثِقَاةَ بَرَّة^(۳)
 (۳) كَيْ يَضْرِبَ ذَنْبٍ لِلْبَقْرِ أَغْدُوا مَسْرُورًا جَمِيلَ النَّظَرِ
 مِثْلَمَا كَانَ قَتِيلُ الْبَقَرَةِ لِلْمَكْلِمِ أَنَا أَقْفُوا أَثَرَهُ

(۱) ای اربطونی محکماً قویاً و اضر بونی علی رأسی و ظهری بذنب البقر و لهذا لا تفتشوا و لا تبجشوا و فائدة هذا (تا ز زخم لغت من یابم حیات)
 (۲) نسخه ثانیة - کی بضرب الالة هذا انا - (۳) قال تعالى فی سورة البقرة « واذ قتلتم نفسا فادارتم (ای تخاصمتم) والله مخرج ما کنتم تکتمون قتلنا اضر به ببعضها (ای القتل)
 فضرب بلسانها او عجب ذنبها فحیی و قال قتلنی فلان لابن عم له - و لهذا المعنی بسط المقام و قال عن لسان ذی النون المصری - (تا ز زخم لغت گاوی خوش شوم) -

- (۱) که به بند یدم قوی در ساز گاو بر سر و پشتم بزن وین را مگو (۱)
 (۲) تا ز زخم لغت من یابم حیات چون قتیل از گاو موسی یا نقات
 (۳) تا ز زخم لغت گاوی خوش شوم همچو کشته گاو موسی کش شوم

(۱) ساز گاو تسمه چرمین که از آن گاو را میرانند یعنی مرا به بندید و از ساز گاو بزنید بر پشت من و سر من و درین کاوش نه کنید تا اینکه سر معلوم نشود

- (۱) قَتِيلَ الذَّنْبِ لِلْبَقَرَةِ ذَا بَضْرٍ .. مَا عَلِمْنَا أَثَرَهُ ..
 عَادَ حَيًّا كَالنَّحَاسِ الذَّهَبِ خَالِصًا .. لِلْكِيمِيَاءِ انْقَلَبَا ..
 (۲) نَهَضَ الْمُقْبُولُ وَالْأَسْرَارُ قَالَ أَظْهَرَ مَا كَانَ مِنْ وَصْفٍ وَحَالٍ
 كَمِنْ لِمُزْمَرَةٍ تِلْكَ اللَّتَى لِدَمٍّ تَشْرَبُ قَيْدَ الْغَفْلَةِ
 (۳) وَاضِحًا قَالَ بَانَ ذَا النَّمْرِ الَّذِي فِي الزَّمَنِ ذَاكَ أَسْرَ
 لِي حَقْدًا فِي خِصَامِي اضْطَرَبَا قَاتِلِي كَانَ .. أَرَانِي عَطْبَا ..
 (۴) حَيْثُ ذَا الْجِسْمِ الثَّقِيلِ يُقْتَلُ .. وَلَهُ الْأَعْمَالُ كَلًّا تَبْطُلُ ..
 فَوْجُودُ عَالِمٍ فِي كُلِّ سِرٍّ عَادَ حَيًّا يُظْهِرُ مَا قَدْ سُرِّ

- (۱) زنده شد کشته ز زخم دم گاو همچو مس از کیمیا شد زر ساو (۱)
 (۲) کشته بر جست و بگفت اسرار را و نمود آن زمرة خونخوار را
 (۳) گفت روشن کاین جماعت کشته اند کاین زمان در خصمیم آشفته اند (۲)
 (۴) چونکه کشته گرد این جسم گران زنده گردد هستی اسرار دان

(۱) اجمال قصه آنستکه شخصی در زمان موسی (ع) عمو زاده خویش را در محل دیگری کشت که مال او را بیرد چونکه قاتل معلوم نبوده نزد موسی رفتند گفت خداوند امر میکند گاوی در برابر آت ذبح کنید بنو اسرائیل تعلق در سن و رنگ و نشان آن کردند و امر الهی آمد که میباید گاوی بی عیب باشد و از آن آبیاری و شخم زمین بکار نیاید ناگزیر آن گاو را بقیمت گران خریداری کردند و ذبح نمودند سپس خداوند امر فرمودند که جزو این گاو را بر مقتول زنید امتثال امر کردند و کشته زنده گشت و قاتل خود را معلوم نمود این داستان بتفصیل در سوره بقره ذکر شده است . (۲) نسخه دوم- تخم این آشوب ایشان کشته اند.

- (۱) رُوحَهُ الْجَنَّةَ وَ النَّارَ تَرَى
جُمْلَةَ الْأَسْرَارِ تَدْرِي بِالضَّمِيرِ
- (۲) يُظْهِرُ كُلَّ الشَّيَاطِينِ اللَّتِي
يُظْهِرُ فَخَّ الْخِدَاعِ وَ الْحَيْلِ
- (۳) كَانَ ذَبْحُ الْبَقْرِ شَرْطُ الطَّرِيقِ
هَذِهِ الرُّوحُ اللَّتِي فِي سَكْرَةٍ
- (۴) فَلَاكَ النَّفْسَ اللَّتِي كَالْبَقَرَةِ
كَيْ خَفِيَ الرُّوحُ بِالْعَقْلِ يَبِينُ
- (۵) الْكَلَامِ ذَا انْقِطَاعٍ وَ خِتَامٍ
حَالَ ذِي النُّونِ مَعَ مَنْ حَضَرَ
- ثُمَّ أَيْضًا تَعَلَّمَ فِي ذَا الْوَرَى
وَمَا لَمْ بِمَا الْقَلْبُ يَسِيرُ..
لِلدِّمَاءِ تَشْرَبُ بِالْمَرَّةِ
يُظْهِرُ فِي الْعَمَلِ مَا مِنْ دَغَلٍ
كَيْ يَضْرِبَ الذَّنْبَ مِنْهُ تَفْهِيْقُ (۱)
هِيَ كَانَتْ وَ بَقِيدِ الْغَفْلَةِ
عَجَلًا أَقْتُلُ.. كَمِثْلِ الْبَرَّةِ
وَو تَرَى مَا كَانَ كَالْكَنْزِ دَفِينُ
لَا تَسْلُ رُحَ لِّلْمُرَادِ وَالْمَرَامِ
مِنْ مُرِيدِهِ أَيْنَ مُعْتَبِرًا

(۱) فانه اذا لم ترتفع الاحوال الجسمائية لا تكون لروح السالك افاقة .

- (۱) جان او بيند بهشت و نار را باز داند جمله اسرار را
- (۲) وا نمايد خونيان ديو را وا نمايد دام خدعه وريو را
- (۳) گاو کشتن هست از شرط طريق تا شود از زخم دمش جان مفيق
- (۴) گاو نفس خویش را زوتر بکش تا شود روح خفي زنده بهش
- (۵) اين سخن را مقطع و پايان مجو حال ذوالنون با مريدان را بگو

رجوع الى حكاية ذوالنون مع مریدیه

- (۱) إِذْ أَوْلَاءِ النَّفَرَ مِنْهُ دَنَوْا
صَرَخَ مَنْ أَنْتُمْ أَصْحَوَا... مَا نَشْنَوَا..
- (۲) وَلَهُ قَالُوا بِلُطْفٍ وَ أَدَبٍ
نَحْنُ أَحِبَّاؤُكَ يَا سَامِي الرُّتَبِ
- (۳) كَيْفَ مِنْكَ الْحَالُ يَا مَنْ بِالْكَمَالِ
تَسْئَلُ حَالَكَ يَا كُلَّ الْمُنَى
- (۴) وَمَتَى كَانَ الدُّخَانُ لِلْوُطَيْسِ
بَحْرُ عَقْلِ ذُو فُنُونٍ بِالْجَلَالِ
- (۵) أَنْتَ عَنَّا لِكَلَامٍ ذَا الْبَيَانِ
فَالْجُنُونُ اسْتَدُوا... أَزَرُوا بِكَ..
- وَمَتَى الْعُنُقَاءُ حِينًا تُغْلَبُ
وَصَلَ الشَّمْسُ لَهَا صَارَ الْجَلِيسُ
- لَا تُؤَخَّرَ وَ لَنَا أَظْهَرَ عِيَانِ
لِلْغُرَابِ.. لَوْ عَلَيْهَا يَضْرِبُ..
- نَحْنُ خِلَا نَكَ صِدْقًا مَعَنَا
مِثْلَ ذَا لَا تَفْعَلْ أَوْضَحُهُ لَنَا (۱)

(۱) نسخه ثانیة - مثل ذَا لَا تَفْعَلْ اَوْضَحُهُ لَنَا -

رجوع بحکایات ذوالنون با مریدان

- (۱) چون رسیدند آن نفر نزدیک او
بانگ بر زد هی کیانید اتقوا
- (۲) با ادب گفتند ما از دوستان
بهر پرشش آمدیم اینجا بجان
- (۳) چونی ای دریای عقل ذو فنون
این چه بهتانست بر عقلت جنون
- (۴) دود گلخن کی رسد بر آفتاب
چون شود عنقا شکسته از غراب
- (۵) و امگیر از ما بیان کن این سخن
ما محبانیم با ما این مکن

- (۱) فَالْمُحِبُّونَ هُمْ مَا لَاقَ أَنْ
أَوْ لِمَسْتُورٍ وَخُذِعٍ وَ دَغَلٍ
(۲) يَا مَلِيكَ جِئْ بِسِرِّ الْوَسْطِ
وَجْهَكَ تَحْتَ السَّخَابِ يَا قَمَرُ
(۳) نَحْنُ أَحِبَّاؤُكَ صِدْقًا وَ تَعَبٍ
وَعَالِيكَ وَحَدِّكَ فِي الْعَالَمِينَ
(۴) حَيْثُ ذُو النُّونِ الْكَلَامُ ذَا مُدَامٍ
مَا رَأَى غَيْرَ طَرِيقِ الْأَمْتِحَانِ
(۵) بَدَأَ بِالسَّبِّ وَ الشَّتْمِ هَذَرُ
قَالَ الْفَاطِمَةُ يَا مَعْنَى كَقَافٍ
(۶) نَهَضَ يَرْمِي الْعِصِيَّ وَ الْحَجَرَ
- يَبْعُدُوا أَوْ يَجِدُوا الْقَطْعَ زَمَنَ
يَهْجَرُوا مِنْ غَيْرِ ذَنْبٍ بِالْحَيْلِ
لَكَ لَا تَسْتُرُهُ جَوْرًا وَ سَخَطُ
رَحْمَةً لَا تَخْفِ أُبْرُزْ مَا اسْتَرْتَ
قَلْبُنَا ذَابَ لَنَا اللَّبُّ ذَهَبُ
قَدْ عَقَدْنَا قَلْبُنَا .. وَ الْنَاطِرِينَ
سَمِعَ مِنْهُمْ يَوْجِدُ وَ غَرَامُ
مَخْلَصًا مِنْهُمْ لَهُمْ ذَلِكَ الزَّمَانُ
مِثْلَمَا الْمَجْنُونُ بِالْقَوْلِ هَجَرَ
مَعَ زِي لَا يَوْفُقُ أَوْ خِلَافُ
كُلُّهُمْ مِنْ خَوْفِ ذَا الرَّمْيِ نَفَرَ

- (۱) مر محبان را نشاید دور کرد
(۲) راز را اندر میان آورشها
(۳) ما محب صادق و دل خسته ایم
(۴) چونکه ذوالنون این سخن را ایشان شنید
(۵) فحش آغازید و دشنام از گزاف
(۶) برجهید و سنگ پراکن کرد و چوب
- یا برو پوش و دغل مهجور کرد
رو مکن در ابر پنهانی مها
در دو عالم دل بتو بر بسته ایم
جز طریق امتحان مخلص ندید
گفت او دیوانگانه زی و قاف
جملگی بگریختند از بیم کوب

- (۱) ضَحَكَ قَهْقَهَةً وَالرَّأْسَ قَدْ
حَرَكَ قَالَ كَمَنْ عَقْلًا وَجَدَ
فَمَعَ الدَّرْوِشَ ذِي الْأَحْبَابِ حِينَ
أَنْظَرَ الْأَحْبَابَ قُلْ أَيْنَ الْوَسَامُ
فِيكَ لِلْأَحْبَابِ مَنْ هَاجُوا غَرَامُ
لَهُمْ كَالرُّوحِ قَدْ طَابَ النَّصَبُ
وَمَتَى كَانَ الْحَبِيبُ مِنْ تَعَبٍ
لِلْحَبِيبِ بِالثَّقِيلِ أَوْ نَصَبٍ
قِشْرُ الْحَبِّ لَهُ كَانَ النَّصَبُ
لَبًّا.. الْفَرَعُ هُوَ الْأَصْلُ التَّعَبُ
بِالسُّرُورِ وَالرِّضَاءِ فِي الْبَلَاءِ
وَيُكَلِّ أَفَقَهُ أَوْ مُحَنَةً
وَالْحَبِيبُ حُبُهُ كَالذَّهَبِ
وَبِقَلْبِ النَّارِ لَوْ كَانَ الذَّهَبُ
بِالسُّرُورِ وَالرِّضَاءِ فِي الْبَلَاءِ
وَيُكَلِّ أَفَقَهُ أَوْ مُحَنَةً
وَالْحَبِيبُ حُبُهُ كَالذَّهَبِ
وَبِقَلْبِ النَّارِ لَوْ كَانَ الذَّهَبُ

(۱) قيل لرابعة العدوية متى يكون العبد راضياً فقالت اذا سرته المصيبة كما تسره
النعمة قال تعالالى و الذين آمنوا و عملوا الصالحات رضى الله عنهم و رضوا عنه ..

گفت بادرویش این یاران نگر
دوستان را رنج باشد همچو جان
رنج مغز و دوستی او را چو پوست
در بلا و محنت و آفت کشی
زر خالص در دل آتش خوشست

(۱) قهقهه خندید و جنبانید سر
(۲) دوستان بین کو نشان دوستان
(۳) نی گران گیرد ز رنج دوست دوست
(۴) کی نشان دوستی شد سرخوشی
(۵) دوست همچون زر بلا چون آتشست

امتحان السید لقمان و صاحبہ عقل لقمان و فراسته و رایہ

- (۱) أَفَلَا لُقْمَانُ عَبْدًا نَظْفًا كَانَ بِالظَّاهِرِ ذَاتًا شَرَفًا
بِالْعُبُودِيَّةِ لَيْلًا وَ نَهَارًا مُسْرِعًا كَانَ ذَكِيًّا ذَاخِتِبَارًا
(۲) وَلَهُ سَيِّدُهُ فِي الشُّغْلِ كَانَ قَدَمَ أَكْثَرٍ فِيمَا قَالَ دَانَ..
أَحْسَنَ مِنْ وَلَدِهِ عَدًّا وَ مِنْ كُلِّ مَنْ مِنْ مَكْرِهِ الْعَمْرِ أَمِنْ
(۳) حَيْثُ لُقْمَانٌ وَلَوْ كَانَ الرَّقِيقُ أَصْلُهُ الرِّقِيَّةُ فِيهَا عَرِيقُ
سَيِّدًا كَانَ وَ حُرًّا وَ الْهَوَى تَرَكَ وَ النَّفْسَ عَنْ إِثْمِ لَوَى

حکایہ

- (۴) قَالَ سُلْطَانٌ لِشَيْخٍ بِالْمَقَالِ مِنِّي اطْلُبْ أَنْتَ شَيْئًا لِلنَّوَالِ

امتحان کردن خواجہ لقمان را در زیر کی

- (۱) نی که لقمان را که بنده پاک بود روز و شب در بندگی چلاک بود
(۲) خواجہ اش میداشتی در کار بیش بهترش دیدی ز فرزند ان خویش
(۳) زانکه لقمان گر چه بنده زاده بود بنده بود و از هوا آزاده بود (۱)

حکایت

- (۴) گفت شاهی شیخ را اندر سخن چیزی از بخشش زمن درخواست کن

- (۱) در لقمان اختلافی است باینکه پیغمبر بوده یا ولی است و در صورتیکه ولی
بوده ممکن است که بنده زاده باشد -

- (۱) قَالَ يَا سُلْطَانُ مَعَ هَذَا الْجَلَالِ
لِي تَقُولُ مِثْلَهُ فَالْأَحْسَنُ
(۲) أَنَا عَبْدَيْنِ مَلَكَتُ وَهُمَا
وَمَعَا ذَانِ عَلَيْكَ حَكْمًا
(۳) فَلَهُ السُّلْطَانُ قَالَ ذَا الْكَلَامِ
مَنْ هُمَا فَالْوَاحِدُ قَالَ الْغَضَبُ
(۴) ذَلِكَ السُّلْطَانُ إِدْرِ مَنْ فَرَّغَ
لَهُ فَوْقَ الشَّمْسِ دَوْمًا وَ الْقَمَرِ
(۵) وَجَدَ الْمَخْزَنَ ذَاكَ مَنْ غَدَتِ
وَالْوُجُودَ وَجَدَ مَنْ لِلْوُجُودِ
(۶) سَيِّدُ لُقْمَانَ كَانَ السَّيِّدَا
وَأَقَعَ الْأَمْرِ إِذَا تَرَصَّدَهُ
- أَفَلَا تَخْجَلُ مِنْ هَذَا الْمَقَالِ
مِنْهُ وَ الْأَعْلَى لِي قَلَّ زَمَنًا
بِالْحَقِيرَيْنِ دَنَى شَأْنُهُمَا
أَنْتَ مَا مَوَّرَ مُدَامًا أَهْمًا
زَلَّةُ الْأَثْنَانِ ذَانِ بِالْمَرَامِ
وَالْهَوَى الْآخِرُ هَذَانِ الْعَطَبُ
هُوَ مِنْ سُلْطَانِ النُّورِ بَزْغُ
وَهُوَ مِنْ دُونِ هَذَيْنِ سَفَرُ
ذَاتُهُ الْمَخْزَنَ بِالْكُنْهِ بَدَتْ
كَانَ خَصْمًا وَلَهُ أَبْدَى الصُّدُودِ
لَهُ فِي الظَّأِيرِ يُبْدِي السُّودْدَا
عَبْدَ لُقْمَانَ غَدَا سَيِّدُهُ

- (۱) گفت ای شه شرم ناید مر ترا
(۲) من دو بنده دارم و ایشان حقیر
(۳) گفت شه آن دو چه اند این زلت است
(۴) شاه آن دان کو زشاهی فارغ است
(۵) مخزن آن دارد که مخزن ذات او ست
(۶) خواجه لقمان بظاهر خواجه وش
- که چنین گوئی مرا زین برترا
وان دو بر تو جا که مانند و امیر
گفت آن یک خشم و دیگر شهوت است
بر مه و خورشید نورش بازغ است (۱)
هستی آن دارد که هستی را عدوست
در حقیقت بنده لقمان خواجه اش

(۱) فِي الدُّنَا الْمَعْكُوسُ مِنْ هَذَا الْقَبِيلِ

بِالْأَقِلِّ عِنْدَهُمْ فِي النَّظَرِ

(۲) لِلصَّحَّارِيِّ الْأِسْمَ عَمْدًا جَعَلُوا

وَعَدَاذَا الْأِسْمَ وَاللَّوْنُ شَرَكُ

(۳) فَفَرِيقُ وَاحِدِ الثُّوبِ أَبَدُ

فِي الْقَبَا لَوْ ظَهَرَ الْعَامِي لَهُ

(۴) وَفَرِيقُ وَاحِدٍ قَدْ ظَهَرَ

لَزِمَ النُّورَ لَهُ حَتَّى يَصِيرَ

(۵) لَزِمَ نُورٌ مِنَ التَّقْلِيدِ قَدْ

كَبِيَ بِهِ الْمَرْءَ بِلا قَوْلٍ وَلَا

كَثْرَةً وَالْجَوْهَرُ الْعَارِي الْمَثَلُ

مِنْ خَسِيسٍ نَاقِصٍ مُحْتَقِرٍ

الْمَفَازَاتِ وَكَمْ هُمْ ذَهَلُوا

عَقْلَهُمْ قَيْدَ ضَلَالٍ وَحَاكَ

عَرَفَ .. سِوَاهُ مِنْ أَهْلِ الرِّشْدِ ..

هُمْ قَالُوا وَرَمَوْهُ بِالسَّفَهَةِ

بِالْإِرْيَا وَ الزُّهْدِ قُدْسًا بَهْرًا

بِهِ جَاسُوسًا عَلَى الزُّهْدِ خَيْرٌ

طَهَرَ وَالْعَوْلَ وَالْعُشَّ فَقَدْ

عَمِلَ يَدْرِي يَرَى مَا جَهْلًا

(۱) در جهان باز گو نه زین بسی است

(۲) مر بیابانرا مفازه نام شد

(۳) يك گره را خود معرف جامه است

(۴) يك گره را ظاهر آسالوس و زهد

(۵) نور باید پاك از تقلید و عول

در نظرشان گوهری کم از خسی است

نام و تنگی عقلشان را دام شد (۱)

ور قبا گویند کو از عامه است (۲)

نور باید تا بود جاسوس زهد

تا شناسد مرد را بی فعل و قول

(۱) زیرا که بیابان را بتازی مفازه گویند در صورتیکه مفازه جای فوز است بنا بر این میبایستی

مفازه نام آبادی باشد - (۲) در صفحه ۱۱۵ ج ۲ شرح بحر العلوم توجیهاتی برای

این بیت نقل نموده از آفجمله مراد از جامه جامه صوفیان است ولی مضاف الیه که صوفیان

باشد حذف گردیده چنانکه مصراع ثانی نیز بر این معنی قرینه می باشد -

- (۱) مِنْ طَرِيقِ الْعَقْلِ فِي قَلْبٍ لَهُ
يَذْهَبُ بِالْبَتِّ لَا يَشْتَبِهُ
نَقْدَهُ يَنْظُرُ لَمْ يَحْتَجِ إِلَى
قَوْلٍ أَوْ عَقْلِ لَهُ مِثْلُ الْمَلَأِ
(۲) فَالْخَوَاصُّ الطُّهْرُ أَصْحَابُ الْقُلُوبِ
مِنْ عَمِيدِ الْحَقِّ عَلَامِ الْغُيُوبِ (۱)
فَيَدْنِيهِ الرُّوحُ فِي وَفْقِ الْخَبَرِ
هُمْ جَوَاسِمُ الْقُلُوبِ فِي الْبَشَرِ
(۳) كَالْخِيَالِ بَاطِنِ الْقَلْبِ دَخَلَ
لَهُ سِرُّ الْحَالِ يَبْدُو وَالْمَلِ
فَيَدْنِيهِ الرُّوحُ فِي وَفْقِ الْخَبَرِ
بَدَنِ الْعُصْفُورِ حَتَّى يَخْتَفِيَ
ذَا عَلَى عَقْلِ بِهِ الْبَازِي وَصِفَ
(۴) مَا مِنْ الْقُدْرَةِ وَ الْقُوَّةِ فِي
مِنْ عَلَى سِرِّ هُوَ قَدْ وَقَفَا
(۵) مَا يَكُونُ عِنْدَهُ فَهُوَ الْحَقِيرُ
سِرُّ مَخْلُوقٍ لَهُ مَا وَصِفَا
هَبَهُ فِي الْخَلْقِ كَثِيرًا وَ خَطِيرًا

(۱) اشاره لقوله (ع) اتقوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللَّهِ وَ طَرِيقَ تَجَسُّسِهِمْ

کما قال (در درون دل در آید چون خیال) -

- (۱) در رود در قلب او از راه عقل
(۲) بندگان خاص علام الغیوب
(۳) در درون دل در آید چون خیال
(۴) در تن گنجشک چه بود برگ و ساز
(۵) آنکه واقف گشت بر اصرار هو
- نقد عقل او نباشد بنده نقل
در جهان جان جواسیم القلوب (۱)
پیش او مکشوف باشد سر حال
که شود پوشیده آن بر عقل باز
سر مخلوقات چه بود پیش او

(۱) در حدیث نبوی آمده است (لکل شیئی صقالة وصقالة القلوب ذکر الله) -

- (۱) مَنْ عَلَى الْأَفْلَاقِ سَارَ مَا الْخَطَرُ لَهُ فَوْقَ الْأَرْضِ لَوْ رَامَ السَّفَرُ
- (۲) عَادَ فِي كَفِّ دَاوُدَ الْحَدِيدِ شَمْعًا انْقَادَ لِمَا مِنْهُ يُرِيدُ هُوَ بِالْقَدْرِ لَهُ الشَّانُ سَمَى
- (۳) كَانَ لُقْمَانُ كِمِثْلِ السَّيِّدِ وَ الْعِبُودِيَّةُ فِيهِ ظَهَرَتْ
- (۴) فَإِذَا سَيِّدُهُ نَحْوَ مَكَانٍ فَأَلْبَاسَ لَهُ فَوْقَ عَبْدِهِ
- (۵) وَلِبَاسَ الْعَبْدِ ذَاكَ بَدَلًا فِي الْأَمَامِ خَلْفَهُ مِثْلَ الْعَبْدِ أَحَدٌ يَعْرِفُهُ لَا يَقْدَرُ
- لَهُ فَوْقَ الْأَرْضِ لَوْ رَامَ السَّفَرُ شَمْعًا انْقَادَ لِمَا مِنْهُ يُرِيدُ هُوَ بِالْقَدْرِ لَهُ الشَّانُ سَمَى لَهُ شَكْلُ الْعَبْدِ سَامِي الْمُحْتَدِ قُلْ بِهَا دِيبَاجَةٌ كَمْ بَهَرَتْ غَيْرَ مَعْرُوفٍ لَهُ رَاحَ زَمَانٍ وَضَعَ قَرَبَهُ مِنْ عِنْدِهِ لَبَسَ الْعَبْدَ لَهُ قَدْ جَعَلَا فِي الطَّرِيقِ سَارَ حَتَّى أَوْ يُرِيدُ لَا وَلَا السِّرُّ لَدَيْهِ يَظْهَرُ..

- (۱) آنکه بر افلاک رفتارش بود بر زمین رفتن چه دشوارش بود
- (۲) در کف داود کاهن گشت موم موم چه بود در کف او ای ظلوم
- (۳) بود لقمان بنده شکلی خواجه ای بندگی در ظاهرش دیباجه ای
- (۴) چون رود خواجه بجای ناشناس بر غلام خویش پوشاند لباس
- (۵) او بپوشد جامه های آن غلام مر غلام خویش را سازد امام
- (۶) در پیش چون بندگان در ره شود تا نباید زو کسی آگه شود

- (۱) قَالَ رَحْ فِي الصَّدْرِ يَا عَبْدُ أَقْعِدْ
أَمْسِكْ كَالْعَبْدِ مَوْهُونًا حَقِيرٌ
(۲) سُبْنِي بِالْحِدَّةِ تَكْرِيمًا
(۳) تَرَكْ لِلْخِدْمَةِ لِي الْخِدْمَةُ
كَيْ بُدَوْرَ الْحِمْلَةِ فِي الْغُرْبَةِ
(۴) فَالسَّرَاةُ السَّادَةُ قَدْ عَمِلُوا
كَيْ يُظَنُّ أَنَّهُمْ كَانُوا الْعَبِيدَ
(۵) هُمْ فِي حُكْمٍ وَ كُلِّ سَوْدِدٍ
هَيَّاوَا الْأَعْمَالَ مِنْهُمْ أَخْبَرُوا
(۶) وَ عِبْدُ الشَّهْوَةِ هَذِي عَلَى
سَيْدِ رُوحٍ وَ عَقْلٍ عَرُفًا
- أَنَا مِثْلَ الْعَبْدِ نَعْلًا بِالْيَدِ
.. أَنْتَ لِي كَالسَّيِّدِ الشَّهْمِ الْأَمِيرِ ..
أَبْدًا لَا تَبْغِي أَوْ تَعْظِيماً
مِنْكَ .. وَ التَّوَقُّيرُ لِي وَ الْحَرَمَةُ ..
أَنْتُ أَبْلُغُ كُلِّ مَنِيَّةٍ
ذِي الْعُبُودِيَّاتِ فِيهَا ابْتَدَلُوا
.. خَدَمُوا السَّيِّدَ مِثْلَ مَا يُرِيدُ ..
شَبَّعُوا كَمْ نَهَلُوا مِنْ مَوْرِدٍ
.. وَ لَهُمْ مِنْ بَعْدِ حَالًا نَظَرُوا ..
عَكْسِ ذَاوِ الْكُلِّ مِنْهُمْ فِي الْمَلَا
نَفْسَهُ بِالْعِظَمِ كَمْ وَ صَفَا

- (۱) گوید ای بنده تو رو در صدرشین
(۲) تو در شنی کن مرا دشنام ده
(۳) ترک خدمت خدمت تو داشتم
(۴) خواجگان ابن بندگیها کرده اند
(۵) چشم پر بودند و سیر از خواجگی
(۶) و بن غلامان هوا بر عکس آن
- من بگیرم کفش چون بنده کمین
مر مرا تو هیچ توقیری منه
تا بغربت تخم حیلہ کاشتم
تا گمان آید که اینها برده اند
کارها را کرده اند آمادگی
خوشتن بنموده خواجه عقل و جان

وَرَدَ لِلْسَّيِّدِ أَبَدِي الْخُشُوعُ
 غَيْرَهَا تَبَدُّوْ وَ لَوْ زَادَ عَلا
 هَكَذَا كَانَتْ لِهَذَا الْعَالَمِ
 ..وَكُرُّوْحِ الرُّوْحِ بِاللُّطْفِ نَمَتْ..
 سَيِّدُ لُقْمَانَ عَنْهُ اخْتَبَرَا
 سِرَّهُ فِيمَا بِهِ ذَاتًا وَصَفَ
 لِلْمَصْلَاحِ سَاقَ ذَا السَّامِي فَيَخَارُ
 ..وَبِهِ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ الْفَرِيقُ..
 هُوَ مِنْ بَدْءٍ وَ لَكِنْ قَدْ وَثَّقَ
 أَنْ يَكُونَ الْعَبْدَ فِي هَذِي الدُّنَا
 أَحَدٌ لَا يَعْلَمُ السِّرَّ زَمَنَ
 ..لَا وَ لَا فِي بَعْضِ مَا مَنَّهُ عِلْمُ..

(۱) فَطَرِيقُ الْأَنْقِيَادِ وَالرَّجُوعِ
 إِذْ مِنْ الْعَبْدِ الْعُبُودِيَّةُ لَا
 (۲) فَإِذَا عِلْمٌ لِذَلِكَ الْعَالَمِ
 تَعْبِيَّاتٍ عَكْسَ ذَا شَأْنٍ اسْمَتْ
 (۳) فَمِنْ الْحَالِ الَّذِي قَدْ سَتِرَا
 إِذْ لِلْقَمَانِ رَأَى أَيْ عَرِفَ
 (۴) عِلْمَ السِّرِّ بِطَبِيبٍ لِلْجِمَارِ
 مَنْ هُوَ السَّالِكُ كَانَ لِلطَّرِيقِ
 (۵) سَيِّدُ لُقْمَانَ لُقْمَانَ عَتَقَ
 أَنْ لِلْقَمَانِ السُّرُورَ وَالْهِنَا
 (۶) إِذْ لِلْقَمَانِ الْمُرَادُ ذَا بَانَ
 لِلْمَقْتَى وَالسَّبَّعِ ذَا لَا يَلْمُ

ناید از بنده بغیر بندگی
 تعبیت ها هست برعکس این بدان
 بود واقف دیده بود از وی نشان
 از برای مصلحت آن راهبر
 لیک خشنودی لقمان را بجست
 کس نداند سر آن شیر وفتی

(۱) آید از خواجه ره افکندگی
 (۲) پس از آن عالم بدین عالم چنان
 (۳) خواجه لقمان بر احوال نهان
 (۴) راز میدانست خوش میراند خر
 (۵) مرد را آزاد کردی از نخست
 (۶) زانکه لقمان را مراد این بود تا

- (۱) فَعَجِيبٌ لَمْ يَكْ لَوْ عَنْ قَبِيحٍ
تَكْتُمُ السِّرَّ الْجَمِيلَ وَالْمَلِيحَ
- (۲) شَغْلَكَ عَنْ عَيْنِكَ اَكْتُمُ كَيْ يَكُونَ
تَكْتُمُ فِي زَمَنِ عَنْ نَفْسِكَ
- (۳) نَفْسَكَ سَلِمَ لِفَخِ الْاَجْرَةِ
بَعْدَ هَذَا وَ بَادُنِي قَتَرَةٍ
- (۴) شَيْئًا اِسْرُقَ مِنْ وُجُودِ لَكَ مَا
مِنْ وُجُودِ لَهُ عَنْ ذَاكَ سَمِي
- (۵) اَعْطَوْا الْمَجْرُوحَ اَفْيُونًا لِانْ
يُخْرِجُونَ الْمَصْلَ حَلَّ فِي الْبَدَنِ
- (۶) سَاعَةَ الْمَوْتِ اِسْقُمِ قَطْعُوهُ
وَ لِالَامِ عِدَادِ بَضْعُوهُ
- هُوَ مَشْغُولٌ بِذِي الْحَالَةِ هُمْ
قَبَضُوا رُوحَهُ نَالُوا مَا لَهُمْ

(۱) فان المخلص من يخفي حسنه كما يخفي سيئانه - (۲) ای سلم نفسك الى
فيح الفائدة ای اشتغل بالطاعات فان الاجر و الثواب كفحه و بعد هذا اسرق شيئاً منك بلا
انت ای بلا وجود و لا اناية خذ من حقيقتك لتخلص من وجودك و تصل الى مرتبة الفناء
لانك اذا لم تكن انت انت لم يحصل منك شيئى انت انت خلصت من وجودك الموهوم
و اليه يشير بقوله (ميدهند افيون بمرد زخم مند) و في نسخة لکناهور (خویش را
تسليم کن بردار مزد) ای سلم نفسك الى مشقة الاجرة و الثواب -

- (۱) چه عجب که سر ز بد پنهان کنی
این عجب که سر ز خود پنهان کنی
- (۲) کار پنهان کن تو از چشمان خود
تا بود کارت سلیم از نیک و بد
- (۳) خویش را تسلیم کن بردار مزد
وانگه از خود بی ز خود چیزی بدزد
- (۴) میدهند افيون بمرد زخم مند
تا که پیکان از تنش بیرون کنند
- (۵) وقت مرگ از رنج اورامی درند
او بدان مشغول شد جان می برند

- (۱) إِذْ بِكُلِّ فِكْرٍ الْقَلْبَ جَعَلْتُ
فِي الْخَفَاءِ مِنْكَ شَيْئًا مَا اشْتَغَلْتُ^(۱)
- (۲) سَرَقُوا يَا مَعْنِي مَا أَنْ لَكَ
تَجِدَ شَيْئًا تَرَاهُ مِلْكًا^(۲)
- لَكَ لَيْسَ سَرَقَ مَا قَدْ وَجَدَ
فَهُوَ لَوْ بِالْفُرْصَةِ مِنْكَ يَصِلُ^(۳)
- كَانَ يَبْقَى الْأَحْسَنُ مَذْخَرًا
سَرَقَ مِنْكَ الَّذِي الْمُحْتَقَرًا
- (۴) فَإِذَا فِي الْمَاءِ حِمْلُ التَّاجِرِ
وَقَعَ طَبْعًا وَ وَفَقَ الظَّاهِرِ
- فِي الْمَتَاعِ الْأَحْسَنِ قَبْلًا وَضَعُ
يَدَهُ مَا يَقْدَرُ مِنْهُ رَفَعُ

(۱) ای قس علی مقدمه اعطاء الافیون للمجروح و علی مقدمه اشتغال المیت وقت قبض روحه بالالام لما تريد ان تسلم قلبك الى كل فكر و انت مشغول بذلك الفكر اعلم انهم يريدون خفية ان يذهبوا شيئاً منك و ذاك الشئ هو (هر چه تحصیل کنی ای معنی الخ) - (۲) ای یا معنی کل شئی حاصله یأتی اللص من العجائب الذی انت غافل عنه و يأخذه منك فإذا كان الامر کذا فعلاجه (پس بدان مشغول شو کان بهتر است) - (۳) کانه يقول قدس سره اذا كان سارقك الشيطان و اعوانه فاشتغل انت بحجة الله و دواعيها فان الشيطان لا يرضى لك بها فاذا اشتغلت بها و اتى ليذهب بشئ من سرك بترك المحبة لله لشغلك بها و يذهب بالاحقر فتخلص لك المحبة لله الم تنظر (بار بازرگان چو در آب اوفتد الخ) -

- (۱) چون بهر فکری که دل خواهی سپرد
از توجیزی در نهان خواهند برد
- (۲) هر چه تحصیل کنی ای معنی
می در آید دزد از آن سو کایمنی
- (۳) پس بدان مشغول شو کان بهتر است
تا تو توجیزی برد کان کپتر است
- (۴) بار بازرگان چو در آب اوفتد
دست اندر کاله بهتر زند

- (۱) اِذْ لَكَ فِي الْمَاءِ لَبَدٌ يَا نَارُ
يَذْهَبَ شَيْءٌ فَذَا الرَّأْيُ الْحَسَنُ (۱)
تَتْرُكُ إِلَّا نَقْصَ وَالْأَحْسَنَ أَنْتَ
تَأْخُذُ تَطْلُبُ خَيْرَ مَا وَجَدْتَ

ظهور فضل و عقل و رأی لقمان عند الممتحنین له

- (۲) فَلَهُ كُلَّ طَعَامٍ أَرْسَلُوا
خَلَفَ لُقْمَانَ رَسُولًا يُرْسِلُ
(۳) كَيْ يَهْدَا يَدَ لُقْمَانَ تُمَدُّ
لِلطَّعَامِ ذَا تَنَالُ مَا قَصَدُ
وَ لَهُ السَّيِّدُ بَعْدًا يَا كُلُّ
مِنْ طَعَامٍ أَكَلَ مَا يُهْمِلُ
(۴) أَكَلَ سُورَهُ وَ الشُّوقَ قَلَعَ
وَلَكُمْ هَاجَ غَرَامًا وَ وَلَعَ
وَ لَذَا كُلَّ طَعَامٍ مَا أَكَلَ
هُوَ مِنْهُ أَهْرَقَ عَنْهُ اعْتَزَلَ

- (۱) و لما كانت المحبة لله و هي الاحسن من كل شیئی لا تحصل الا بالصبر قال
(ظاهر شدن فضل لقمان الخ) -

- (۱) چونکه چیزی فوت شد خواهد در آب
ترك کمتر گیر و بهتر را بیاب

ظاهر شدن فضل و هنر لقمان پیش امتحان کنندگان

- (۲) هر طعمی کاورندیدی بوی
کس سوی لقمان فرستادی ز بی
(۳) تا که لقمان دست سوی آن برد
قاصدا تا خواجه پس خوردش خورد
(۴) سور را خوردی و شورانگیختی
هر طعمی او نخوردی ریختی

- (۱) وَ إِذَا مَا أَكَلَ مِنْهُ بِلَا
كَانَ هَذَا إِلَّا تَصَالُ مَا لَهُ
(۲) تُحَفَّةً جَاءُوا بِبَطِيخٍ وَ كَانَ
(۳) سَيِّدُ لُقْمَانَ عَبْدًا أَمْرًا
قَالَ سِرَّ سَرَعَانَ وَآتَ بِالْوَلَدِ
(۴) حَيْثُ لُقْمَانُ أَتَى مِنْهُ قَعَدَ
(۵) إِذْ هُوَ الْبَطِيخُ شَقَّ وَ مَنَحَ
أَكَلَ كَالْعَسَلِ وَ الْسُكَّرِ
(۶) هُوَ بِالطَّيِّبِ لَيْتَمَكَ إِذَا أَكَلَ
عَدَدَ ذِي الْقِطْعَاتِ الْعَشْرَةِ

(۱) ترجمه هذا البيت و البيتین الذین بعده كما فی نسخة لکنهاور لا كما فی نسخة النهج -

- (۱) ور بخوردی بیدل و بی اشتها
(۲) خبره آورده بودند ارمغان
(۳) گفت خواجه با غلامی کای فلان
(۴) چونکه لقمان آمد و پیشش نشست
(۵) چون برید و داد او را یک برین
(۶) از خوشی که خورد داد او را دهم
- این بود پیوستگی بی انتها
لیک غائب بود لقمان آن زمان
زود رو فرزند لقمان را بخوان
خواجه پس بگرفت سگینی بدست
همچو شکر خوردش و چون انگبین (۱)
تا رسید آن کر چها تا هفدهم

(۱) برین بیای عربی تراشه خبرزه که آنرا کرج هم گویند -

- (۱) قِطْعَةً قَدْ بَقِيَتْ قَالَ أَنَا
 كَرِي لِيذِي الْبَيْطِيخَةِ أَدْرِي الْحَلَاةُ
 (۲) فِيطِيبٍ أَكَلَ هُذِي بِأَنَّ
 كُلُّ طَبْعٍ صَارَ طَلَابَ اللَّقْمِ
 (۳) وَلَهَا إِذْ أَكَلَ مِنْ مِرِّ طَعْمُ
 دُمْلًا فَوْقَ اللِّسَانِ أَظْهَرَتْ
 (۴) سَاعَةً مِنْ طَعْمِهَا الْمِرِّ غَدَا
 بَعْدَ ذَا قَالَ لِشَوْقٍ وَ عَنَا
 (۵) كَيْفَ مِثْلَ السَّمِّ ذَا أَنْتَ أَكَلْتَ
- أَكَلَ هُذِي بِطِيبٍ وَ هَنَا
 مَا هِيَ.. هَلْ شَبَهُ تِلْكَ الْقِطْعَاتِ..
 لَهُ مِنْ ذَوْقٍ وَ شَوْقٍ كَمْ فَتَنَ
 وَ كَثِيرُ الْأَشْتِهَاءِ فِي نَهَمٍ
 كَانَ فِيهَا نَارُهَا مِمَّنْ شَرُّ خَصْمٍ..
 لِلْحَرِيقِ الرُّوحَ أَيْضًا صَيَّرَتْ
 مَا لَهُ رُوحٌ.. وَ كَالصَّخْرِ بَدَا..
 لَهُ يَا لُقْمَانُ يَا رُوحَ الدُّنَا
 كَيْفَ هَذَا الْقَهْرَ لُطْفًا قَدْ ظَنَنْتَ

- (۱) مانند کرچی گفت من اینرا خورم
 (۲) او چنین خوش میخورد که ذوق او
 (۳) چون بخورد از تلخی آتش فروخت
 (۴) ساعتی بیخود شد از تلخی آن
 (۵) نوش چون کردی تو چندین زهر را
- تا چه شیرین خربزه است این بنگرم (۱)
 طبعها شد مشتبهی و لقمه جو
 هم زبان کرد آبله هم جان بسوخت
 بعد از آن گفتش که ای جان جهان
 لطف چون انگاشتی این قهر را

(۱) کرچ بکسر کاف عربی و کسر حرف دوم که راء مهمله است و سکون جیم فارسی تراشه خربزه و هندوانه است و بدین معنی بکسر اول و سکون ثانی هم آمده بلکه اصح نیز اینست و بضم اول و سکون ثانی و جیم فازسی باز هم بمعنی تراشه خربزه و هندوانه است و در نسخه لکناهور مصراع اول این بیت چنین است (ماند شمس گفت من اینرا خورم) شمس نیز بمعنی تراشه خربزه است -

- (۱) مَا هُوَ ذَا الصَّبْرِ مِمَّ قَدْ بَدَتْ
 ذِي الصَّبُورِيَّةِ أَوْ مِنْكَ غَدَتْ
 رُوحَكَ الْخَصَمَ تُرِيدُ قَتْلَهُ
 فَأَكَلْتَ ذَلِكَ السَّمَّ لَهُ
 (۲) لِمَ مَا أَظْهَرْتَ تَعْلِيلًا وَلَا
 حِجَّةً أَبَدَيْتَ أَنْ لَا تَأْكُلَا
 أَنْ لِي عُدْرٌ فَأَمْهَلْ سَاعَةً
 ..هَبْنِي فَدَيْتَ رُوحِي طَاعَةً..
 (۳) قَالَ مَنْ فِيضَ يَدِ نِعْمَتِكَ
 كَمْ أَكَلْتَ الْعُمَرَ أَوْ رَحِمَتِكَ
 مِنْ حَيَاتِي أَنَا دَوْمًا مُنَحْنِي
 تَأْمُرْنِي لَا أَنْشِي
 (۴) اسْتَحَيْتُ أَنَا مُرًّا وَاحِدًا
 كُنْتُ مِنْ كِفْكَ حِينًا وَاجِدًا
 بَعْتَهُ لَا أَكُلُ أَوْ قِفْكَ
 عَنْ طَعْمِ بِهِ أَعْلَمُكَ
 (۵) حَيْثُ مِنْ إِنْعَامِكَ أَجْزَائِيَا
 نَبَتَتْ كُلًّا وَبَانَ مَا بِيَا
 وَهِيَ فِي الْبِرِّ وَفِي الْفَخْرِ لَكَا
 غَرِقَتْ مَرَهُونَةً فِي مَنَّا

(۱) این چه صبر است این صبوری از چه روست

(۲) چون نیاوردی بهانه و حجتی

(۳) گفت من از دست نعمت بخش تو

(۴) شرمم آمد که یکی تلخ از گفت

(۵) چون همه اجزایم از انعام تو

یا مگر در پیش تو جانت عدوست

که مرا عذری است بس کن ساعتی

خورده‌ام چندان که از شرمم دو تو

ناگهان دیدم کنم زان واقفت

رسته اند و غرق دانه و دام تو

- (۱) لَوْ أَنَا مِنْ مِرٍّ طَعَمَ وَاحِدٍ
أَضَجَّرُ .. أَشْكُو لِكُلِّ وَارِدٍ ..
- (۲) فَلَمَسْتُكَ لَذَّةً فِي أَثَرِ
فَعَلَى الرَّأْسِ لِأَجْزَائِي التُّرَابِ
- (۳) فَمِنْ الْحَبِّ اللَّذِي مَرَّ حَلَى
كَيْفَ فِي الْبَطِيخِ هَذَا مِنْ أَثَرِ
- (۴) وَمِنْ الْحَبِّ اللَّذِي الدَّرْدِيُّ كَانَ
وَمِنْ الْحَبِّ غَدَا كُلُّ سَقَمٍ
- (۵) وَمِنْ الْحَبِّ غَدَى الشَّوْكَ الْوَرُودُ
وَبِهِ الْخَلُّ لَنَا خَمْرًا يَعُودُ
- مِائَةً مَرَّةً إْحِثْ وَ الْعَذَابُ
يَدُكَ الْمُنْعِمَةِ بِالسُّكْرِ (۱)
- طَعَمَ مِرٍّ يَتْرُكُ .. أَنَّى ظَهَرَ ..
وَبِهِ التَّبَرُّ النَّحَاسُ حَوْلًا (۲)
- صَافِيًا فِي الْقَدَحِ لِلْمَعِينِ بَانَ
شَافِي السُّقَمِ وَ بِالْبَرِّ أَلَمَ
- وَبِهِ الْخَلُّ لَنَا خَمْرًا يَعُودُ

(۱) کذا من رأى بنور الله تعالى نعمه الغير المتناهية اذا وصلت اليه مشقة من قبله

تعالى متى يتضجر منها بل يشربها كالسكر و هذا تعليم للسالك -

- (۱) گر یکی تلخی کنم فریاد و داد
خاک صد ره بر سر اجزام باد
- (۲) لذت دست شکر بخش تو داشت
اندر این بطیخ کی تلخی گذاشت
- (۳) از محبت تلخها شیرین شود
وز محبت مس ها زرین شود
- (۴) از محبت دردها صافی شود
وز محبت دردها شافی شود
- (۵) از محبت خارها گل میشود
وز محبت سرکه ها مل میشود

- (۱) وَمِنْ الْحَبِّ الَّذِي مَاتَ يَصِيرُ
وَمِنْ الْحَبِّ غَدَى الْعَبْدُ الْحَقِيرُ
- حَيًّا الْعَمْرُ..رَأَى الْخَيْرَ الْكَثِيرُ.. (۱)
مَلِكًا..دَانَ لَهُ الْمَلِكُ الْكَبِيرُ..

(۱) كما احبى عيسى (ع) عازراً صديقه و كما صار ابراهيم بن ادهم السلطان عبداً
توجد هذه الابيات التالية بعد قوله (از محبت خاراها گل ميشود) اللذى مر فى آخر الصفحة
السابقة ۳۲۳ فى غالب النسخ المطبوعة و لا توجد فى نسخة النهج القوى المعول عليها
بالترجمة وهى -

- (۱) و من الحب تصوير المشنقه
و من الحب غدى الحمل الثقيل
- (۲) و من الحب خطير السجن صار
و بلا حب و طيساً صيرت
- (۳) و من الحب تصوير النار نور
و من الحب ثقيل الحجر
- (۴) و من الحب غدى الشمع الحديد
و من الحب الاسى عاد الفرح
- (۵) و من الحب غدى الجرح الشديد
و من الحب يصير الاسد
- (۶) و من الحب شديد السقم
و من الحب غدى القهر الرضا
- دست ملك .. فى رياض مونه ..
طالماً ميمون و الحظ الجليل
روضة .. والقلب والروح اناز ..
روضة فى وردها كم زهرت
و به الشيطان قد صير حور
صار زيتاً .. او يتيم الدرر ..
قاسياً .. فى غلظ الطبع يزيد ..
و به الغول اللذى ضل نصيح
جرعة .. والطرب دوماً يزيد ..
فارة ضعفاً و خوفاً يجد
صحة عاد خلت من ألم
.. والتقى والصبر فى جور القضا ..

- (۱) از محبت دار تختى ميشود
از محبت سجن گلشن ميشود
- (۲) از محبت نار نورى ميشود
از محبت سنگ روغن ميشود
- (۳) از محبت حزن شادى ميشود
از محبت نيش نوشى ميشود
- (۴) از محبت سقم صحت ميشود
از محبت قهر رحمت ميشود
- وز محبت بار بختى ميشود
بى محبت روضه گلشن ميشود
وز محبت ديو حورى ميشود
بى محبت موم آهن ميشود
وز محبت غول هادى ميشود
وز محبت شير موشى ميشود
وز محبت قهر رحمت ميشود

- (۱) از محبت مرده زنده ميشود
وز محبت شاه بنده ميشود

(۱) در غالب نسخ كلمه بخت بفتح باى عربى بمعنى طالع خوانده شده است ولى
بنظر نگارنده كلمه بخت بضم باء است و بمعنى ناقه يا اشتر است و معنى بيت آنست
از محبت دار كه مبهوض است تخت ميشود و بار كه سنگين است بخت ميشود -

- (۱) إِنَّ هَذَا الْحَبَّ مِنْ عِلْمٍ حَصَلَ
يَقْدِرُ أَنْ يَجْلِسَ دَوْمًا عَلَى
(۲) إِنَّ عِلْمًا نَاقِصًا ذَا الْعِشْقِ أَيْنَ
يَلِدُ النِّاقِصَ عِشْقًا غَيْرَ أَنْ
(۳) لَوْ كَانَ مَطْلُوبٌ لَهُ فَوْقَ الْجَمَادِ
مِنْ صَفِيرِ صَوْتِ مَحْبُوبٍ سَمِعَ
(۴) نَاقِصُ الْعِلْمِ مُدَامًا مَا دَرَى
فَإِذَا لَا جَرَمَ شَمَسَ النَّهَارَ
- وَمَتَى عَفْوًا بِأَلَا عِلْمٍ وَصَلَ
مِثْلُ هَذَا الدَّسْتِ مَنْ شَاءَ الْعَلَاءِ..
وَلَدَ غَيْبٌ.. لَا تُرَوِّهُ عَيْنٌ.. (۱)
لِلْجَمَادِ كَانَ.. لَا الْحَيَّ الْمَسْنُ..
نَظَرَ.. لَيْسَ أَحْيَى ذِي رَشَادٍ..
..ظَنَّ أَنَّ لِلْوَاقِعِ الْحَقِّ أَطْلَعَ..
فَرَقًا أَلْبَبٌ.. لَهُ الْجَهْلُ عَرَى..
عِلْمَ الْبَرْقِ.. وَ بِاللَّيْلِ اسْتَنَارَ.. (۲)

(۱) كانه يقول لا يحصل من ناقص العقل الخشية والعشق الالهي لان الله تعالى يقول في سورة فاطر (انما يخشى الله من عباده العلماء) و تفسير البيت الثاني (يلد الناقص عشقا الخ) انه من نقصان العلم تحصل المحبة الجسمانية و لا تظهر المحبة الروحانية لان صاحب العلم الناقص الموكل الى المحبة الانسانية النفسانية يميل الى الامور الدنيوية لا الاخرية و لو زعم انه يحب الله و اليوم الاخر و لهذا يقرر و يقول (بر جمادی رنگ مطلوبی چو دید) - (۲) نسخه ثانیة - علم البرق و ما ومضاً انار) -

- (۱) این محبت در نتیجه دانش است
(۲) دانش ناقص کجا این عشق زاد
(۳) بر جمادی رنگ مطلوبی چو دید
(۴) دانش ناقص نداند فرق را
- کی گزافه بر چنین تختی نشست
عشق زاید ناقص اما بر جماد
از صفیری بانگ محبوبی شنید
لاجرم خورشید داند برق را

- (۱) قَالَ رَسُولُ نَاقِصِ الْعَقْلِ لِأَنَّ
قَرَأَ الْمَلْعُونُ بِاللَّعْنِ قَرَنَ
أَوَّلَ الْقَوْلِ الشَّرِيفِ لِلرَّسُولِ
رَامَ بِالنَّقْصَانِ نَقْصَانَ الْعُقُولِ
(۲) إِذْ عَلَى مَنْ نَقَصَ مِنْهُ الْجَدَنُ
جَاءَ رَحِمُ الْحَقِّ مِنْ لُطْفٍ وَمَنْ (۱)
وَعَلَى الْمَرْحُومِ مَا سَاغَ أَبَدٌ
لَعْنٌ أَوْ طَرْدٌ وَ رَدٌّ مِنْ أَحَدٍ
(۳) نَقَصَ عَقْلُ ذَاكَ مَنْ صَعِبَ الْمَرَضُ
وَقَبِيحُ الْأَلَمِ فِيهِ عَرَضٌ
أَوْجَبَ لَعْنَتَهُ فِي ذَا اسْتَحَقَّ
بَعْدَهُ الْأَجْدَرُ فِيهِ وَ الْأَحَقُّ
(۴) حَيْثُ تَكْمِيلُ الْعُقُولِ بِالْبَعِيدِ
لَمْ يَكْ لِكِنَّمَا الْجِسْمُ الزَّهِيدُ
غَيْرُ مَقْدُورٍ لَهُ كَسْبُ الْكَمَالِ
..أَمْكَنَ لِلْعَقْلِ الْجِسْمُ اسْتِحَالَ..

(۱) للحديث المروى عن رسول الله (ص) ذهاب البصر مغفرة للذنوب و ذهاب السمع مغفرة للذنوب و ما نقص من الجسد فبحسب ذلك و لهذا قال فى الشطر الثانى (نيست بر مرحوم لايق لعن و زحم) - اى ليس على المرحوم يليق اللعن و الطرد و العذاب بل هذا كله على ناقص العقل و اليه يشير بقوله (نقص عقلست آن كه بدرنجورى است) -

- (۱) چونكه ملعون خواند ناقص را رسول هست در تأويل نقصانى عقول
(۲) زانكه ناقص تن بود مرحوم زحم نيست بر مرحوم لائق لعن و زحم (۱)
(۳) نقص عقل است آنكه بدرنجورى است موجب لعنت سزاي دورى است
(۴) زانكه تكميل خردها دور نيست ليك تكميل بدن مقدور نيست

- (۱) كَفَرُ كُلِّ مَنْ لِفِرْعَوْنَ يُؤَلِّ
فَمِنَ النُّقْصَانِ فِي الْعَقْلِ ظَهَرَ
(۲) وَلِإِنْقِصَانِ بَدَنِ فَوْقَ الْبَدَنِ
مَا عَلَى الْأَعْمَى أَتَى مِنْ حَرَجٍ
(۳) أَفَلِ الْبَرْقِ مُدَامًا كَمْ عِدَمٍ
يَا عَدِيمًا لِلْمَصْفَا بَرَقًا أَفَلِ
(۴) ضَحِكَ الْبَرْقُ عَلَى مَنْ ضَحِكَ
عَقْلًا الْقَلْبَ عَلَى نُورٍ لَهُ
أَوْ مَجْوُوسِي. يَزْرُتُشْت يَقُولُ (۱)
كَلَهُ.. النَّاقِصُ عَقْلًا مَنْ كَفَرَ..
فَرَجٌ قَدْ جَاءَ فِي الذِّكْرِ الْحَسَنِ (۲)
.. لَا وَلَا مَنْ فِي الدُّنَا ذُو عَرَجٍ..
مِنْ وَفَاءٍ وَ سَنَاءٍ لَمْ يَدِمَ
أَوْ بَقِيَ لَمْ تَدِرْ.. مِثْلَ مَنْ عَقِلَ..
قُلْ عَلَى ذَاكَ الَّذِي مَا مَلَكَا (۳)
وَضَعَ .. فِيهِ يَشِبُّ الْوَلَهُ..

(۱) و لو ظهرت من الكفار معارف غريبة كلها انت من عقل المعاش و هو مردود عند الانبياء و خلفائهم و المطلوب عقل المعاد و نقصانه ورد في حقه الناقص ملعون بخلاف ناقص الوجود و علمته (بهر نقصان بدن آمد فرج) - (۲) ای من اجل نقصان البدن اتی الفرج و السرور و قال الله تعالی فی سورة النور لیس علی الاعمی خرج و لا علی الاعرج خرج و لا عنی المریض خرج) - (۳) ای و ما كانت له هذه الحالة الا من نقصان عقله لانه لا قدرة له علی تمییز النور الافل من النور الباقي و الی هذا یشیر (نور های چرخ بپریده بی است) -

- (۱) کفر فرعونى و هر گبر عنید
(۲) بهر نقصان بدن آمد فرج
(۳) برق آفل باشد و بس بی وفا
(۴) برق خندد بر که میخندد بگو
جمله از نقصان عقل آمد بدید
در نبی که ما علی الاعمی خرج
آفل از باقی ندانی بی صفا (۱)
بر کسی کودل نهد بر نور او

(۱) این بیت مربوط به بیت سابق (دانش ناقص نداند فرق را - لاجرم خورشید داند برق را) و مراد از برق همان جماد است که در آن الوهیت تخلیلی است و بصورت مبود نمایان میگردد مانند گوساله بنی اسرائیل و غیره -

- (۱) إِنَّ نُورَ الْمَلَكِ أَصْلًا قُطِعَ
وَمَتَى مِنْ مِثْلِ لَا شَرْقِيَّ كَانَ
(۲) أَعْرِفِ الْبَرْقَ الَّذِي لَا بَصَارَ قَدْ
وَأَعْرِفِ النُّورَ الَّذِي دَوْمًا بَقِيَ
(۳) فَإِذَا فِي زَبَدِ الْبَحْرِ الْفَرَسُ
- أَبْتَرَ .. زَالَ .. مُدَامًا لَا يَشَعُّ (۱)
لَا وَ لَا غَرْبِيَّ .. جَلَّ عَنْ مَكَانٍ
خَطَفَ بِالْعَادَةِ لَمَّا اتَّقَدَّ (۲)
كَلَهُ الْأَنْصَارَ إِمَّا اثْتَلَقَا
سَقَّتْ أَوْ فِي نُورٍ بَرْقٍ فِي الْغَلَسِ (۳)

(۱) الایة فی سوره النور (الله نور السموات و الارض مثل نوره كمشکوة فیها مصباح المصباح فی زجاجة الزجاجه کانها کوکب دری یوقد من شجرة مبارکة زيتونة لا شرقية و لا غربية یکاد ریتها یضیی و لو لم تمسه نار نور علی نور یهدی الله لنوره من یشاء و الله بکل شیئی علیم - (۲) اشاره الی ما قرره الحق تعالی عن حالة الکفار فی اول سورة البقره (مثلهم کمثل الذی استوقد ناراً فلما اضاءت ما حوله ذهب الله بنورهم و ترکهم فی ظلمات لا یبصرون صم بکم عمی فهم لا یرجعون او کفیب من السماء فیہ ظلمات و رعد و برق یجعلون اصابعهم فی آذانهم من الصواعق حذر الموت و الله محیط بالکافرين یکاد البرق یخطف ابصارهم کلما اضاء لهم مشوا فیہ و اذا اظلم علیهم قاموا -

(۳) ای اذهاب الفرس علی الزبد الطافی علی البحر و ظنه قاراً متیناً و قرأته مکتوب فی نور البرق - هذا کله مبتدأ و خبره قوله (از حریصی عاقبت نما دیدن است) -

- (۱) نورهای چرخ بیریده پی است
آن چو لا شرقی و لا غربی کی است
(۲) برق را خود یخطف الابصار دان
نور باقی را همه انصار دان
(۳) در کف دریا فرس را راندن
نامه ای در نور برقی خواندن

- (۱) اِكْتَابِ تَقْرَأْ مِنْ حَرِيصِكَ
اِخْرَ الْأَمْرِ الَّذِي حَقَّ لَكَ (۱)
عَدَمَ الرُّؤْيَى وَ الضَّحْكَ عَلَى
رُوحِكَ مَعَ عَقْلِكَ بَيْنَ الْمَلَأِ
(۲) كَانَ مِنْ خَاصِيَّةِ الْعَقْلِ بِأَنْ
يَنْظُرَ الْعُقْبَى وَ مَا فِيهَا اقْتَرَنَ
وَ إِذَا لَمْ يَنْظُرِ الْعُقْبَى غَدَا
نَفْسًا.. النُّقْصَانُ فِيهِ كَمْ بَدَا
(۳) وَ إِذَا مَا الْعَقْلُ لِلنَّفْسِ الْغَابِ
وَجَدَ فَالْعَقْلُ ذَا النَّفْسِ انْقَلَبَ
وَ إِذَا مَا الْمُشْتَرَى السَّعْدُ زَحَلْ
غَلَبَ نَحْسًا لَهُ السَّعْدُ جَعَلَ (۲)
(۴) فَبِذَا النَّحْسِ أَدْرَ مِنْكَ النَّظَرَ
أَيْضًا أَنْظُرْ مَنْ لَكَ نَحْسًا أَقَرَّ

(۱) ای ارسال فرسه علی الزبد الطافی علی البحر الصوری لا بحر الحقیقة وقرائنه
مکتوباً فی البرق المجازی الذی هو فی الحقیقة عالم الصورة عاقبتیه من الحرص هو غیر
راء و علی عقل نفسه ضاحک یعنی حرصه علی دنیا و اعتماده علیها هو بمنزلة الاستهزاء
منه علی قلب و عقل نفسه - (۲) نسخه ثانیة - و اذا ما المشتري قد غلبا - زحل
بالحظ نحساً قلباً -

- (۱) از حریصی عاقبت نادیدن است
بر دل و بر عقل خود خندیدن است
(۲) عاقبت بینی ست عقل از خاصیت
نفس باشد گر نبیند عاقبت
(۳) عقل کو مغلوب نفس او نفس شد
مشتري مات زحل شد نحس شد
(۴) هم در این نحسی بگردان این نظر
در کسی که نحس کردت در نگر

- (۱) إِنْ ذَاكَ النَّظَرَ مَنْ نَظَرًا
جَزْراً أَوْ مَدَّ الصَّحِيحَ اخْتَبَرًا^(۱)
- هُوَ مِنْ نَحْسٍ إِلَى سَعْدٍ خَرَقَ
خَرَقًا.. الصُّبْحُ أَتَاهُ مِنْ غَسَقٍ..
- (۲) وَلِذَا قَدْ كَانَ مِنْ حَالٍ لِحَالٍ
قَلْبَ دَوْماً لِأَنَّ بِالْإِنْتِقَالَ
- مُظْهِراً لِلضِدِّ بِالضِدِّ.. وَفِي
نَفْيِهِ لِلضِدِّ ضِدّاً يَصْطَفِي..
- (۳) فَإِذَا لَمْ تَنْظُرِ الْخَوْفَ بَعْسُ
فَمَتَى تَحْظِي بِالْطَّافِ لِيُسْرَ^(۲)

(۱) ای و ذاك النظر الذي في هذا الجزر و المد و القبض و البسط و يعلم ما يظهر فيها من النفرة و الانقياد يعلم ان النحوسة و السعادة و الشقاوة و الهداية من الله تعالى فهو ای ذاك الناظر من النحوسة لطرف السعادة نقب نقباً و خرق خرقاً ای خلص من النحوسة بتوفيق الله تعالى الى السعادة و نجا من الشقاوة و وصل الى الهداية وفي الحقيقة انه تعالى محول الاحوال و مقلب القلوب و الابصار و ان قلوب بنی آدم بين اصبعين من اصابع الرحمن يقلبها كيف يشاء و لهذا قال (زان همی گر داندت حالی بحال) -

(۲) لم يذكر الاصل لترجمة هذا البيت في نسخة النهج و ذكر في نسخة لکنناهور و غيرها -

- (۱) آن نظر که بنگرد آن جزر و مد
او ز نحسی سوی سعادت نقب زد
- (۲) زان همی گرداندت حالی بحال
ضد بضد پیدا کنان در انتقال
- (۳) تا که از عسری نه بینی خوف ها
کی زیسری بازیابی لطف ها

- (۱) كَيْ لَكَ يُوَلِّدُ خَوْفٌ أَنْ تَصِيرَ
وَبِهَذَا لَذَّةُ ذَاتِ الْيَمِينِ
- (۲) كَيْ بِهَذَا بِجَنَاحَيْنِ تَطِيرُ
طِيرٌ الْعَاجِزَ كَانَ وَ النَّصَبُ
- (۳) أَصْحَحْ وَ الْمِئْمَنَةَ وَ الْمَيْسِرَةَ
فِي الْمَحَلِّ لَهُمْ بِالْمَرَّةِ
- أَنْتَ مِنْ ذَاتِ الشِّمَالِ وَالسَّعِيرُ (۱)
تَطْلُبُ فَهِيَ رَجَاءُ الْآمِلِينَ
بِجَنَاحٍ وَاحِدٍ أَمَّا يَطِيرُ (۲)
يَا لَطِيفُ وَجَدَ أَنِّي ذَهَبُ
أَجِزْ.. نَحْوِ السَّائِقِينَ الْبَرَّةِ..
رَحْ.. وَ دَعْ غَيْرَهُمْ عَنْ بَكْرَةٍ..

(۱) ای حتی یولد لك خوف من ذات الشمال بمشاهدة تلك التغيرات وتحترز منها و تتضرع و تقول یا مقلب القلوب و الابصار ثبت قلوبنا على دينك و تعترف بقصورك و عجزك لان لذة ذات اليمين تعطى رجاء للرجال و اراد بذات اليمين القرب الالهى و بذات الشمال الشقاق و القهر الالهى فجوهر المعنى انه يقلبك الحق من حال الى حال حتى يتولد منك خوف ان تكون من اصحاب الشمال و ترجو لذة ذات اليمين كما يرجوا الرجال الذين فعلوا الطاعات و ذاقوا لذة القرب الالهى - كلمة رجاء الاملين فى الترجمة بمعنى رجاء الرجال الاملين كما فى الاصل - (۲) ای اجمع بين الخوف و الرجاء حتى تكون ذاجنا حين قال عليه السلام اذا وزن خوف العبد ورجاؤه و اعتدلا تسميا جناحي القلب - و لما راي هذا الباب واسعا لا نهاية له شرع ملتفتا الى مقلب القلوب و الابصار معترفا بان تغيير ما فى الضمائر لا يكون الا بارادة الله تعالى فقال (يا رهسا كن تما نيايم در كلام) -

- (۱) تا كه خوفت زايد از ذات الشمال لذت ذات اليمين يرحى الرجال
(۲) تادو پر باشى كه مرغ يك پره عاجز آيد از پريدن يكسره
(۳) هين گذر از ميمنه و از ميسره در سراى سابقان ران يك سره

- (۱) لِيَ إِمَّا تَتَّركَ حَتَّى الْكَلَامِ
أَوْ لِيَ الدِّسْتُورَ تُعْطِي أَنْ أَمَا
(۲) وَإِذَا مَا لَمْ تَرَمْ هَذَا وَلَا
أَبْدَأْ لَا يَعْلَمُ مِنْ أَحَدٍ
(۳) رُوحُ إِبْرَاهِيمَ حَقَّتْ كَيْ بُنُورُ
(۴) دَرَجًا مِنْ فَوْقِ شَمْسٍ وَ قَمَرٍ
لَا يَكُونُ حَلَقَةُ الْبَابِ يَدُومُ
(۵) كَالْخَلِيلِ لِلسَّمَاءِ السَّابِغَةِ
قَالَ وَيَكُمُ لَا أَحَبُّ الْاَفْلِينَ
- أَنَا لَا أَتِي.. وَلَا أَبْدِي الْمَرَامَ..
أَذْكُرُ كُلَّ كَلَامٍ وَ مِنْى
ذَا إِلَيْكَ الْأَمْرُ فِي كُلِّ الْمَلَأِ
مَا لَكَ مِنْ غَرَضٍ أَوْ مَقْصِدٍ
تَنْظُرُ فِي النَّارِ حُورًا وَ قُصُورُ
دَرَجًا يَذْهَبُ حَتَّى بِالْأَثَرِ
قَيْدَ بَابٍ.. لَا يَنَالُ مَا يَرُومُ..
جَازَ فِي رُوحٍ.. كَشَمْسٍ لَامِعَةٍ..
شَمْسِي الْخَلَّاقُ رَبُّ الْعَالَمِينَ..

(۱) الاية فى سورة الانعام (و كذلك نرى ابراهيم ملكوت السموات و الارض فلما جن عليه الليل رأى كوكبا قال هذا ربى فلما أفل قال لا أحب الافلين -

- (۱) یا رها کن تا نیایم در کلام
(۲) ورنه این خواهی نه آن فرمان تراست
(۳) جان ابراهیم باید تا بنور
(۴) پایه پایه بر رود بر ماه و خور
(۵) چون خلیل از آسمان هفتمین
- یا بده دستور تا گویم تمام
کس چه داند مر ترا مقصد کجاست
بیند اندر نار فردوس و قصور
تا نماند همچو حلقه بند در
بگذرد که لا أحب الافلين

(۱) جُثَّةٌ هَذِي الدُّنَا تَرْمِي الغَلَطَ غَيْرَ مَنْ مَا كَانَ مَعَهَا وَ اخْتَلَطَ (۱)
وَمِنْ الشَّهْوَةِ لِلنَّفْسِ خَلَصَ مِنْ قِيُودِ الغَفْلَةِ كَلَامًا مَلَصَ..

فی بیان ثتمة حسد ذلك الحشم والاتباع

على غلام السلطان الخاص

(۲) قِصَّةُ السُّلْطَانِ مَعَ مَنْ أَمْرًا وَ بَيَانُ الحَسَدِ مَا أَنْ جَرَى (۲)
مَعَ غَلَامٍ خَصَّ سُلْطَانُ النُّهَى مَنِ إِلَيْهِ الْأَمْرُ وَالنُّهَى انْتَهَى..

(۱) کلمة (غلط انداز شد) فی الاصل یعنی صارت ترمی الغلط - ای جثه هذه الدنيا صارت ترمی الغلط غیر الذي سلم من الشهوة النفسانية و خلص كانه يقول قدس روحه بعد عن ربه من كان مغلوب حظوظه النفسانية فانه ينشاء منها ای الحظوظ كل خصلة قبيحة و لهذا شرع يقول (تتمه حسد آن حشم بر غلام خاص سلطان) - (۲) فی بعض النسخ (بر غلام خاص و سلطان خرد) مع الواو - و خلاصته ان کلمة سلطان المضافة الى النهی فی قوله سلطان النهی ان قرئت بكسر النون و كانت صفة للغلام و اراد به سرور الکائنات (ص) يكون المعنى هذه قصة السلطان و الامراء و الحسد الواقع على الغلام الخاص الذى هو سلطان العقل و ان قرئت بفتح النون و كانت کلمة سلطان مفعولا لکلمة خص يكون المعنى قصة السلطان و الامراء و الحسد الواقع على غلام خص سلطان العقل و المراد بسلطان العقل و مالکة رب العزة جل و علا -

(۱) این جهان تن غلط انداز شد جز مرا نرا کوز شهوت باز شد

تتمه حسد آن حشم بر غلام خاص سلطان

(۲) قصه شاه و امیران و حسد بر غلام خاص سلطان خرد

- (۱) فَمِنْ الْجَرِّ لَجَرَّارِ الْكَلَامِ
بِالْبَعِيدِ بَقِيَ ظَلَّ الْمَرَامِ (۱)
لَزِمَ الْعَوْدَ لِسَرِدِ الْقِصَّةِ
بِالْتَّمَامِ .. وَ لِيَذْكُرِ الْحِصَّةِ ..
- (۲) قِيمُ الْبَاغِ لِيَذَا الْمَلِكِ وَ مَنْ
هُوَ سُلْطَانٌ بِهِ السَّعْدُ اقْتَرَنَ (۲)
كَيْفَ عِلْمًا هُوَ كُلُّ شَجَرَةٍ
عَنْ سِوَاهَا مَا دَرَى وَالْمَرَّةَ
كَانَتْ الْأُخْرَى غَدَتْ بِالشَّمَرَةِ
- (۳) مُرَّةٌ مَرْدُودَةٌ لَوْ شَجَرَةٍ
حُلُوةٌ وَاحِدَهَا سَبْعُ مِائَةٍ
مَمِيزَتِ الْبِذَاتِ بَانَتِ بِالصِّفَةِ ..
- (۴) فَمَتَّى بَيْنَهُمَا بِالْمَرْتَبَةِ
هُوَ سَاوَى لَوْ بَعَيْنِ الْعَاقِبَةِ

(۱) علی موجب الکلام یجر الکلام و بهذا السبب تأخرت القصة - (۲) باغبان
ملک ای سلطانه الذی هو بالاقبال و البخت کیف لا یعلم شجرة من شجرة و لا یمیزها
و الاستفهام للتقریر کانه قدس سره یقول کما یفرق مربی الاشجار و یمیز اشجارها و
اثمارها و یلتفت الی ثمرها الطیف بالتربية و المحافظة کذا المربی الذی هو سلطان
الکون او سید الرسل و من ناب عنه بمظهريته و ظهرت فيه حقیقته فانه تعالی متصف
بصفات الکمال اللائق بشأنه الهدایة و الرعاية لمن یلیق بها و الضلالة لمن یستحقها لانه
یعلم السر و ما یخفی و الرسول (ص) و من ناب منابه کیف لا یمیزون و هم مظهر
نور الانوار و الحقیقة المحمدية -

- (۱) دور مانند از جر جرار کلام
باز باید گشت و کرد آن را تمام
- (۲) باغبان ملک و با اقبال و بخت
چون درختی را نداند از درخت
- (۳) آن درختی را که تلخ ورد بود
وان درختی که یکش هفصد بود
- (۴) کی برابر دارد اندر مرتبت
چون به بیندشان بچشم عاقبت

- (۱) لَهَا قَدْ نَظَرَ أَنَّ ذَا الشَّجَرِ
 هَبْهُ فِي ذَا الْحَيْنِ كَانَ فِي النَّظَرِ
 (۲) ذَلِكَ الشَّيْخُ الْمَذِي مَنْ نَظَرَا
 بِالْخِتَامِ وَ يَبْدُءُ مِثْلَمَا
 (۳) خَتَمَ الْعَيْنَ اللَّتِي مِنْهَا النَّظَرُ
 فَتَحَ الْعَيْنَ اللَّتِي الْعُقْبَى مُدَامَ
 (۴) تِلْكَمُ الْحَسَادُ كَانُوا ذَا الشَّجَرِ
 ذَاتَهَا مَرَّتْ لَهَا الْحِظُّ اضْطَرَبَ
 (۵) هُمْ قَدْ جَاشُوا مُدَامًا وَ الزَّبَدُ
 فِي الْخَفَاءِ الْمَكْرَ وَ الْخُدْعَ هُمْ
- بِالْخِتَامِ مَا لَهُ كَانَ الشَّمَرُ (۱)
 وَاحِدًا كَانَ اخْتَفَى فِيهِ الْأَثَرُ
 هُوَ فِي نُورِ الْأَيْلِ اخْتَبَرَا
 كُونَا عَيْنًا بِأَرْضٍ وَ سَمَا
 كَانَ لِلغَيْرِ وَ لِلْحَقِّ نَظَرُ
 نَظَرَتْ فِي الْبَدِءِ تَدْرِي بِالْخِتَامِ
 الْقَبِيحُ الْمُرُّ مَعْدُومُ الْأَثَرُ
 شَقِيتَ رُوحًا وَ سَائَتْ مُنْقَلَبُ
 قَذَفُوا مِمَّا عَرَاهُمْ مِنْ حَسَدِ
 قَلَعُوا كَمْ أَظْهَرُوهُ مِنْهُمْ

(۱) ای الایق بالسالك ان يتعلم معنى قوله تعالى قل كل من عند الله و هو ان من صدرت منه الاعمال الصالحة هي توفيق الله تعالى و من ظهرت منه الاعمال الطالحة انها من الله بحسب استعداده و قابليته فلا يلو من الا نفسه و على هذا المنوال شرع بين استعداد كل احد ليتبين الصالح من الطالح فقال (شيخ كو ينظر بنور الله شد) -

- (۱) كان درختانرا نهایت چیست بر
 (۲) شیخ کو بنظر بنور الله شد
 (۳) چشم آخر بین به بست از بهر حق
 (۴) آن حسود آن بد درختان بوده اند
 (۵) از حسد جوشان و کف می ریختند
- گر چه یکسانند این دم در نظر
 از نهایت و از نخست آگاه شد
 چشم آخر بین گشاد اندر سبق
 تلخ گوهر شور بختان بوده اند
 در نهانی مکر می انگیزتند

- (۱) لِلْغَلَامِ الْخَاصِ كَيْ مِنْهُ الْعُنُقُ
يَضْرِبُونَ .. وَ بِهِ مَا لَمْ يَرُقْ ..
فِي الزَّمَانِ أَصْلَهُ بِالْمَرَّةِ
يَقْلَعُونَ .. يَخْطُوبُ كَثْرَةً ..
(۲) كَيْفَ يَفْنَى مَنْ إِلَى الرُّوحِ غَدَا
مَلِكًا بِالْعِزِّ وَ الْقَهْرِ بَدَا
أَصْلُهُ فِي عِصْمَةِ اللَّهِ اعْتَصَمَ
.. بِوَسَامِ الْمَلِكِ السَّامِيِّ اتَّسَمَ ..
(۳) فَيَبْذِي الْأَسْرَارَ وَ الْخُدْعَ وَقَفَ
الْمَلِكُ وَ لَهَا لَمَّا عَرِفَ
كَأَبِي بَكْرٍ الرَّبَّابِي سَكَتَ
عَرِفَ
(۴) فَيَتَفَرِّجُ عَلَى قَلْبِ اللَّذِينَ
صَنَعُوا الْأَكْوَازَ فِي حَذَقٍ وَ قَنَ
سَخَرَ يَدَيِ الصِّفْرِ فَوْقَ مَنْ

(۱) ای کان السلطان خیراً من هذه الاسرار مثل ابی بکر الربابی المنسوب الی الرباب
مجنوب العشق الالهی فانه کان اذا سمع کلاماً موجباً للقهَر تحمله و ضرب الارض برجله
کذا سلطان الحقیقة وقف علی اسرار الغلام الخاص و بقی متفکراً - (۲) ای فی
التفرج علی قلب قبیحی الاصل ضارباً علی فاعلی الاکواز صغیراً مستهزأً علیهم (الخنبک)
هو التصفیر علی طریق الاستهزاء کما یصفر للحيوان حین یشرب -

- (۱) تا غلام خاص را گردن زنند
بیخ او را از زمانه برکنند
(۲) چون شود فانی چو جانش شاه بود
بیخ او در عصمت الله بود
(۳) شاه از آن اسرار واقف آمده
همچو بوبکر ربابی تن زده (۱)
(۴) در تماشای دل بدگوهران
میزدی خنبک بر آن کوزه گران

(۱) ابوبکر ربابی از مشایخ نامی بوده که هفت سال سکوت و خاموشی را
برگزیده است -

- (۱) فَلَوْلَاءَ الْقَوْمُ أَصْحَابُ الْحِيلِ
 كَيْ هُمْ السُّلْطَانُ فِي دَنِ الشَّرَابِ
 صَنَعُوا الْمَكْرَ الْكَثِيرَ يَجْعَلُ (۱)
 يَجْعَلُونَ.. وَلَهُ يَأْتِي الْعَذَابُ..
 مَالَهُ وَصَفَ وَحَدُّ عِلْمًا
 يَجْعَلُ.. انْظُرْ لَهُمُ الْجَهْلُ الْكَثِيرُ..
 آخِرَ الْأَمْرِ لِأَنَّ قَدْ عَلِمُوا
 .. هُوَ قَبْلًا لَهُمْ قَدْ عَلِمَا.
 بَانَ لَوْ وَازَاهُ حِينًا قَدَمًا
 لِلْإِمَامِ.. مَالَهُ مِنْ ذَاكَ عَارًا..
- (۲) وَيَكُمُ السُّلْطَانُ مَنْ كَمَ عَظْمًا
 كَيْفَ فِي دَنِ صَغِيرٍ يَا حَمِيرُ
 (۳) لِلْمَلِكِ نَصَبُوا الْفَخَّ هُمْ
 مِنْهُ ذَا التَّدْبِيرِ وَالرَّأْيِ.. كَمَا
 (۴) نَحْسُ تَلْمِيزٍ مَعَ مَنْ عِلْمًا
 وَلَهُ أَبْدَى الْمَسَاوَاةَ وَسَارَ

(۱) ای هو سلطان عظیم بلا نهاییه یا حمیر کیف یسعه فقاع ای دن واحد و المراد من السلطان حضرة الحق و هذا کنایة عن عدم رضاهم بامر الله تعالى و قضائه و یسکن ان یكون المراد من السلطان الواقف علی اسرار رب العزة و مثل بوضعهم الحق تعالى فی ظرف فقاع اشعاراً الی ان صنعهم متخالف للعقل و لهذا یقول (از برای شاه دایمی دوختند) -

- (۱) مکر میسازند قوم حیلہ مند
 (۲) پادشاهی بس عظیم و بیکران
 (۳) از برای شاه دایمی دوختند
 (۴) نحس شاگردی که با استاد خویش
- تا که شه را در فقاعی افکنند (۱)
 در فقاعی کی بگنجد ای خران
 آخر این تدبیر از او آموختند
 همسری آغازد و آید به پیش

(۱) فقاعی بضم فا شیشه و حباب و بتشدید نوعی از شراب که از جو سازند -
 در فقاع افکندن یعنی بیهوش نمودن -

- (۱) ذَا الْهَوَىٰ مَعَ أَيِّ أَسْتَاذٍ وَقَعَ
وَتَسَاوَىٰ عِنْدَهُ مَا ظَهَرَ
(۲) عَيْنُهُ أَمَّا بِنُورِ اللَّهِ لَا
حُجَبَ الْجَهْلِ جَمِيعًا ضَرْبًا
(۳) .. ذَا لِكَ التَّلْمِيزِ.. مِنْ قَلْبٍ خَرِقَ
فَحِجَابًا يَضْرِبُ عِنْدَ الْحَكِيمِ
(۴) مَعَ الْآفِ فَمَ كَانَ عَلَيْهِ
وَعَلَيْهِ عَادَ ثَقْبًا كُلُّ فَمٍ
(۵) قَالَ ذَا الْأُسْتَاذِ لِلتَّلْمِيزِ
مِنْكَ غَابَ الْأَجْدَرُ كَانَ بِكَ
(۶) أَنْتَ لِي الْأُسْتَاذُ لَا تَحْسِبْ وَمَنْ
بَلِّ لِي التَّلْمِيزَ افْرَضْ مِثْلَكَ
- مَعَ أَسْتَاذِ الدُّنَا مَنْ قَدْ خَضَعَ
وَ اخْتَفَى.. صَارَ كَمَا قَدْ أَمْرًا..
غَيْرِهِ تَنْظُرُ فِي هَذَا الْمَلَأِ
بَعْضَهَا بِالْبَعْضِ كَلَّا قَلْبًا
كَيْسَاطِ دَارِسِ بِالِ خَلْقِ
ذَا يَظُنُّ أَنَّ بِهِ لَيْسَ الْعَلِيمُ
ذَا الْحِجَابُ ضَاحِكًا يَهْزُو لَدَيْهِ
يُظْهِرُ مِنْ قَلْبِهِ مَا كَانَ ضَمَّ
أَنْقَصَ مِنْ كَلْبٍ أَصْحَحَ فَالْحَيَا
أَنَّ لِي تُوْفِي وَتَدْرِي قَدَرَكَ
لِلْحَدِيدِ قَطَعَ جَلَّى الْمَحْنِ
كُنْتُ أَعْمَى الْقَلْبِ لَبِّي لَبْكَ

پیش او یکسان هویدا و نهان
پرده های جهل را بر هم زده
پرده ای بندد به پیش آن حکیم
هر دهانی گشته آشکافی بر آن
ای کم از سگ نیستت با من وفا
همچو خود شاگرد گیر و کور دل

(۱) با کدام استاد استاد جهان
(۲) چشم او بنظر بنور الله شده
(۳) از دل سوراخ چون کهنه گلیم
(۴) پرده می خندد بر او با صد دهان
(۵) گوید آن استاد مر شاگرد را
(۶) خود مرا استامگیر آهن گسل

- (۱) أَفَلَا الْعَوْنُ لَكَ مِنِّي أَنَا
 بِسَوَايَ أَنَا فَأَلْمَاءُ لَكَ
 (۲) فَإِذَا قَلْبِي كَانَ مَعْمَلًا
 فَلِمَ يَا نَاقِصُ ذَا الْمَعْمَلِ
 (۳) لَهُ قُلْتُ بِالْخَفَاءِ أَقْدَحُ
 أَفَلَا قَدْ كَانَ مِنْ قَلْبٍ بِقَلْبٍ
 (۴) أَخِرَ الْأَمْرِ لَكَ مِنْ كَوَّةِ
 قَلْبِكَ مِنْ ذِكْرِهِ يُعْطِي عِيَانُ
 (۵) غَيْرَ أَنَّ فِي وَجْهِكَ لَا يُظْهِرُ
 كُلَّمَا قُلْتُ لَهُ قَالَ نَعَمْ
- جَاءَ لِلرُّوحِ حَيِّتُ فِي الدُّنَا
 مَا جَرَى حِينًا وَلَا مَرًّا بِكَ
 حَظُّكَ .. وَالسَّعْدُ مِنْهُ كَمَلًا ..
 تُكْسِرُ أَنْتَ تَخْبِبُ أَمَلًا
 زَنْدِي فِيمَا أَرُومُ أَنْجَحُ
 كَوَّةَ تَظْهِرُ مَا لِلزَّوْدِ شَبَّ
 يَنْظُرُ فِي الْحَالِ كُلِّ فِكْرَةٍ (۱)
 شَاهِدًا عُمَّا لَكَ فِي الْقَلْبِ بَانَ
 كَرَمًا هَذَا وَلَا يَحْتَقِرُ
 ضَا حَكَ .. زَادَ عَلَيْكَ بِالنَّعَمِ ..

(۱) آخر الامر فکرت من کوة القلب او آخر الامر الاستاذ من کوة القلب یری فکرت و قلبه یعطیه عیاناً و شهادة من ذکرت هذا و قولک هذا علی ان فاعل الرؤیة الاستاذ نزل نفسه منزلة القلب او الله تعالی لکونه لا یتخفی علیه شیئی -

- (۱) نرمنت یاریست در جان و روان
 (۲) پس دل من کارگاه بخت تست
 (۳) گوئیش پنهان ز من آتش زنه
 (۴) آخر از روزن به بیند فکر تو
 (۵) لیک در رویت نمالد از کرم
- بی منت آبی نمی گیرد روان (۱)
 چه شکنی این کارگاه ای نادرست
 نی بقلب از قلب باشد روزنه
 دل گواهی میدهد زین ذکر تو
 هر چه گوئی خندد و گوید نعم (۲)

- (۱) هُوَ لَا يَضْحَكُ مِنْ ذَوْقٍ عَلَى
بَلْ عَلَى خُدْعِكَ هَذَا وَالْحَيْلِ
(۲) فَإِذَا صَارَ الْخِدَاعُ لِلْخِدَاعِ
أُضْرِبِ الْكَاسَ لَكَ الْكَوْزَ اطْلُبِ
(۳) فَهُوَ لَوْ مَعَكَ ضِحْكُ الرِّضَا
مِائَةُ الْأَفِ رَوْضٍ فَتَحَا
(۴) فَإِذَا مَا قَلْبُهُ رَامَ الْعَمَلِ
أَدِرْ أَنَّ الْقَلْبَ مِنْكَ بِالْمَحَلِ
(۵) وَبِذَا مِنْهُ النَّهَارُ وَ الرَّبِيعُ
مِنْ رِضَاهُ بِازْدِيَادٍ مُخْتَلِطُ
(۶) أَنْتَ إِذْ كُنْتَ رِبِيعاً مِنْ خَرِيفٍ
كَيْفَ رَمَزَ الضَّحْكَ تَدْرِ فِي الثَّمَرِ

(۱) نسخه ثانیة - من زلل -

- (۱) او نمی خندد ز ذوق از مالشت
(۲) پس خدای را خدای شد جزا
(۳) گر بدی با تو در آخنده رضا
(۴) چون دل او در رضا آرد عمل
(۵) زو بخندد هم بهار و هم نهار
(۶) چون ندانی تو خزان را از بهار
- او همی خندد بر این اسکالشت
کاسه زن کوزه بجو اینک جزا
صد هزاران گل شکفتی مر ترا
آفتابی دان که آید در حمل
در هم آمیزد شکوفه و سبزه زار
چون بدانی رمز خنده در نهار

- (۱) مِائَةُ الْآلِفِ أَلْفِ بَلْبِلٍ مَعَ قُمْرِيٍّ بِأَزْهَى حَلِيلٍ
نَعْمَةً أَلْقَى وَ قَالَ بِأَلْهَمَا فِي الدُّنَاذِي.. مَنْ لَهَا الْحِظُّ دَنَى..
- (۲) حَيْثُ أَنْتَ وَرَقَ الرُّوحِ لَكَ أَسْوَدَ أَوْ أَصْفَرَ مِمَّا بِكَ
لَا تَرَاهُ كَيْفَ لَا تَدْرِي بِأَنْ غَضَبُ السُّلْطَانِ بِالرُّوحِ اقْتَرَنَ
- (۳) إِنَّ شَمْسَ الْمَلِكِ بَرَجَ الْعِتَابِ لَوْ أَنْتَ فَلَا أَوْجَهَ مِثْلَ الْكِتَابِ
تَجْعَلُ مُسَوَّدَةً فِيهَا الْغَضَبُ بِأَنْ مِنْهَا.. وَلَهَا اللَّوْنُ انْقَلَبَ..
- (۴) فَلَمَّا الْأَرْوَاحَ عُدَّ لِعَطَا رَدَ ذَاكَ وَرَقًا قَدْ بُسْطَا^(۱)
وَلَنَا الْمِيزَانَ عُدَّ ذَا السَّوَادِ وَالْبَيَاضَ.. مِنْ ضَلَالٍ وَرَشَادِ..

(۱) ای و عطارد ذاك اوراقه ارواحنا ای ارواحنا بمشابه السورق لعطارد و ذاك البياض و السواد الذي في ارواحنا ميزان لنا كانه قدس روحه يقول كما ان عطارد كاتب السماء الظاهرة كذا عطارد سماء الروح و نجم الهداية و الاستاذ صاحب الولاية و من شأن الكاتب ان يكتب بياضاً و سواداً فالمكتوب على اوراق ارواحنا هو بياض الاعمال و سواد الافعال السيئة او بياض الصفة و سواد الكدورة او بياض الترقى و سواد التنزل فميزاننا المحرر بصحيفة قلوبنا ليس تحريرنا و تقريرنا بل هو رقم قلم الكاتب الالهى انظر في صحيفة قلبك فاذا رأيت قلبك يا طالب مملوءاً بالانوار فاعلم ان تلك الانوار عكوس قلب المرشد و ان رأيت قلبك منقبضاً و معكراً فتحقق انها آثار غضبه -

- (۱) صد هزاران بلبل و قمری نوا أفکند اندر جهان بی نوا
(۲) چونکه برگ روح خود زرد و سیاه می نه بینی چون ندانی خشم شاه
(۳) آفتاب شاه در برج عتاب میکند روها سیه همچون کتاب
(۴) آن عطارد را ورقها جان ماست آن سپیدی وان سیه میزان ماست

- (۱) أَيْضًا الْمَنْشُورَ بَعْدَ أَحْمَرَ
يَكْتَبُ مِنْ كَرَمٍ أَوْ أَخْضَرَ^(۱)
كَيَّ يَبْذُرُ الْأَرْوَاحُ تَنْجُو بِعَجَلٍ
مِنْ سَوَادِ الْعَجْزِ فِيهَا وَ الْفَشَلِ
- (۲) أَحْمَرَ أَوْ أَخْضَرَ نَسَخُ الرَّبِيعِ
وَقَعَ فِي الْوَرْدِ وَالرَّوْضِ الْمَرْيَعِ^(۲)
كَخُطُوطٍ كُنَّ فِي قَوْسٍ قَزَحٍ
كُلُّهَا بِالنِّسْبَةِ لَوْنٍ صَالِحٍ

(۱) ای ان الخلیفه الذی هو عطار الدماء الروحانی یکتب او الله تعالی من لطفه و کرمه یزین قلوب عباده بمنشور الایمان و الایقان بالوان العلوم و العرفان لتخلص الارواح من سواد العجز و الکسل و اراد بالحمرة و الخضرة الایمان و الایقان و بالسواد الکفر و العصیان کما قال (ع) الحمرة خضاب المؤمن و السواد خضاب الکافر و قال (ع) الدنيا حلوة خضرة - (۲) ای الاحمر و الاخضر وقع نسخ النهار الجدیدای الربیع فکتبه او حوله کما تقول العرب نسخت الکتاب بمعنی کتبته او تقول نسخت آثار الدیار ای غیرتها و نسخ الایة بالایة ازالة حکمها فکانه قدس سره یقول کما ان فی اول الربیع الاوراق محمرة و مخضرة کذا الانوار الرحمانية و الاثار الروحانية کالاوراق الخضرة و الحمر فوقوعها کتابة او تحویل ازل الربیع فی الاعتبار و النظر کخطوط قوس قزح الحمر و الخضرة و الصفرة فکما انها متفاوتة کذا الاستعداد و القابلیة خطوط واقعة فی السواح القلوب و الارواح متفاوتة و لیسان هذا التفاوت قال : (عکس تعظیم سلیمان (ع) در دل بلقیس) -

- (۱) باز منشوری نویسد سرخ و سبز
تارهند ارواح از سودای عجز (۱)
(۲) سرخ و سبز افتاد نسخه نوبهار
چون خط قوس قزح در اعتبار

من صورة الهدهد الحقیق وقع فی قلب بلقیس عکس تعظیم

سلیمان (ع)

- (۱) فَعَلَىٰ بِلْقِيسَ تِلْكَ الْمَرْأَةُ
عَقَلَ أَلْفَ رَجُلٍ أَعْطَىٰ لَهَا
(۲) هُدُودَ جَاءَ بِأَيِّ وَكِتَابٍ
مَعَ بَيَانٍ ضَمَّ مِقْدَارًا يَسِيرُ
(۳) إِذْ هِيَ ذَاكَ الْكِتَابَ وَالنُّكْتَ
فَبَعَيْنِ الْإِحْتِقَارِ لِلرَّسُولِ
مِائَةَ ضِعْفٍ أَتَىٰ مِنْ رَحْمَةٍ
رَبُّهَا .. وَ الْعِظَمَ سَوَىٰ بِهَا ..
مِنْ سُلَيْمَانَ لَهَا كَانَ الْخِطَابُ (۱)
مِنْ حُرُوفٍ شَمَلَتْ مَعْنَىٰ كَثِيرٍ
مَنْ هِيَ مِثْلُ الشُّمُولِ قَدْ قَرَّتْ (۲)
مَارَاتٍ .. بَلْ أَظْهَرَتْ بَشْرَى الْوُصُولِ ..

(۱) كما حکاه الله تعالى فی سورة النمل عنها بقوله (قالت يا ايها الملأ القى الى كتاب انه من سليمان و انه بسم الله الرحمن الرحيم ان لا تعلوا على و اتوني مسلمين)
(۲) الحصاة - ان المرشد الداعي لا ينظر اليه بالحقارة لانه رسول الرسول كما ان الهدهد رسول الرسول و من اهان رسول الرسول فقد اهان الرسول (ص) قال (ع) من اهان عالماً فقد اهانتى -

عکس تعظیم پیمان سلیمان در دل بلقیس از صورت حقیر هددهد

- (۱) رحمت صد تو بر آن بلقیس باد که خدایش عقل صد مرده بداد
(۲) هددهدی نامه بیاورد و نشان از سلیمان چند حرفی با بیان
(۳) چون بخواند آن نکته های باشمول با حقارت ننگرید اندر رسول (۱)

(۱) شمول وزیدن بادن شمال و خنک شدن چیزی از پیوستگی بیاد شمال و از این روی شراب خنک را شمول گویند -

- (۱) هِيَ جِسْمٌ الْهَدِيدُ الْهَدِيدُ قَدْ
رَأَتْ الْعَنْقَاءَ وَ الْحِسَّ الزَّبَدَ
(۲) قَدْ غَدَى الْعَقْلُ مَعَ الْحِسِّ .. وَمَنْ
مِنْ طِلْسَمَاتٍ يَلَوْنِينَ مُدَامَ
مِثْلَمَا أَحْمَدُ مَعَ مَنْ نُسِبُوا
(۳) بَشَرًا أَحْمَدُ عَدَّ مَنْ كَفَرَ
(۴) فَالْتِرَابَ أَحْثِ عَلَى الْعَيْنِ اللَّتَّى
إِنَّ عَيْنَ الْحِسِّ خَصَمٌ وَ رَقِيبٌ
- نَظَرْتُ .. وَالرُّوحَ فِي ذَاتِ وَحْدٍ.. (۱)
أَبْصَرْتُ وَالْقَلْبَ كَالْبَحْرِ بَعْدَ
.. لَهْمَا الْخَلْفَ أَتَى عِلْمًا وَ فَنَ .. (۲)
فِي جِلَادٍ مُسْتَمِرٍّ وَ خِصَامٍ
لِأَبِي جَهْلٍ عَلَيْهِ شَغَبُوا
حَيْثُ فِيهِ مَارَأَوْا شَقَّ الْقَمَرِ
تَنْظُرُ الْحِسَّ لَكَ بِالْفِطْرَةِ
لِلْمَحْجَى وَالِدَيْنِ وَالصَّفْوِ الْحَبِيبِ

- (۱) تقدیر الیث فی الاصل (جسم هدهد دید) هدهد جسم دید -
(۲) المقصود من لونی هذه الطلسمات لونا الاجسام ای الظاهر و الباطن و هما
لون الصورة و لون الروحانية كما ان محمداً رسول الله (ص) مع ابی جهل و اتباعه
فی الحرب لان الحس ناظر الى الظاهر و العقل الى الباطن کما ان اهل الظاهر مع
اهل الباطن فی الخلاف و النزاع و اراد بابی جهل و اتباعه المتمردين و بالغلام الخاص
حضرت الرسول (ص) -

- (۱) جسم هدهد دید و جان عنقاش دید
(۲) عقل با حس زین طلسمات دو رنگ
(۳) کافران دیدند أحمد را بشر
(۴) خاک زن بر دیده حس بین خویش
- حس چو کفی دید و دل درباش دید
چون محمد با ابو جهلان بجنگ
چون ندیدند از وی انشق القمر
دیده حس دشمن عقل است و کیش

- (۱) فَلَمَّعَيْنِ الْحِجْسَ بِالْعَمِيَاءِ قَالَ
وَلِمَنْ يَرْتَوِيهَا عَبْدُ الْوَتْنِ
(۲) إِذْ هِيَ لَمْ تَنْظُرِ الْبَحْرَ الزُّبْدَ
نَظَرَتْ لَمْ تَنْظُرِ الْبَاقِي وَغَدَ
(۳) إِنْ هُدِيَ الْعَيْنُ مِنْ حَالًا وَغَدَ
تِلْكَ لَمْ تَنْظُرِ مِنَ الْكَنْزِ أَبَدَ
(۴) ذَرَّةٌ مِنْهُ مِنَ الشَّمْسِ الْخَبَرِ
وَلَيْلِكَ الذَّرَّةُ الشَّمْسُ غَدَتْ
- الْأَلَهُ.. لَا تَرَى غَيْرَ الضَّلَالِ.. (۱)
قَالَ وَالْضِدُّ إِلَى الْمَاءِ الْحَسَنُ
نَظَرَتْ وَالْحَالُ دَوْمًا مَنْ نَفَدَ
..فَلَذَا الْعَمِيَاءُ صَارَتْ عَنْ رَشَدَ..
نَظَرَتْ سَيِّدَةً كَانَتْ سَنَدَ (۲)
غَيْرَ فِلْسٍ قَلَّ قَدْرًا وَ نَفَدَ
تَوْصِلُ.. وَالْعَالَمُ مِنْهَا ظَهَرَ..
بَسَنَاهَا الْعَبْدَ وَالرِّقَّ بَدَتْ

(۱) ای عین الحس ناداها الله تعالى بالعمی لقوله لاعین الحس (صم بکم عمی) لعدم قدرتها علی مشاهدة الاسرار و قال تعالى (ولهم اعین لا یبصرون بها) و لهذا ایضاً سماهم ربنا بعباد الاصنام و ناداهم بضد الماء و هو التراب و علة هذا (زانکه او کف دید و دریا را ندید) - (۲) ای العین التي ترى الظاهر و الباطن سيدة فان الدنيا و الآخرة قدامها تقدر علی التصرف فیهما او نقول ان سید الآخرة و الدنیا ذاك النبی او الولی هو قدام ذلك الحس و لكن عین الحس لا ترى من الخزائن غیر ما لا یلیق کالفلس -

بت پرستش خواند و ضدماش خواند
زانکه حالی دید و فردا را ندید
او نمی بیند ز گنجی جز تسو
آفتاب آن ذره را گردد غلام

(۱) دیده حس را خدا اعماش خواند
(۲) زانکه او کف دید و دریا را ندید
(۳) خواجه فردا و حالی پیش او
(۴) ذره ای زان آفتاب آرد پیام

- (۱) قَطْرَةٌ كَانَتْ لِبَحْرِ الْوَحْدَةِ بِالسَّفِيرِ فَلَمَّا نَكَتِ الْقَطْرَةُ
 ذِي الْبَحَارِ السَّبْعَةَ صَارَتْ أَسِيرَ طَوْعُهَا بِالْحَكْمِ كَالْعَبْدِ تَسِيرَ
 نَحْوَهُ الرُّوحَ إِلَيْهِ نَدَبَتْ طَائِطَاتُ تَسْلَلُ قُرْبَ رَبِّهَا
 طَائِعًا لِلْحَقِّ جَلًّا وَاقْتَرَبَ طَائِطَاتُ رَأْسًا لَهَا الْقَدْرُ سَمِي
 مٌ كَانَ وَ لَمَّا ذَا نَجْمًا (۱)
 مِنْ تَرَابٍ لِلْسَّمَاءِ عَرَجًا
- (۲) مِنْ تَرَابٍ حَفَنَةً لَوْ ذَهَبَتْ رَأْسَهَا أَفْلَاكُهُ مِنْ تَرِبِهَا
 (۳) فَتَرَابُ آدَمَ لَمَّا انْتَدَبَ مِنْ تَرَابٍ لَهُ أَمْلَأكُ السَّمَاءِ
 (۴) آخِرُ الْأَمْرِ انْشِقَاقُ ذِي السَّمَاءِ كَانَ مِنْ إِنْسَانٍ عَيْنٍ خَرَجَا

(۱) اشاره الى الایة (اذا السماء انشقت و اذنت) (ای سمعت و اطاعت) لرَبِّهَا
 و حقّت) ای حق لها ان تسمع و تطیع و جواب الشرط محذوف دل علیه ما بعده تقدیره
 لقى الانسان عمله ای کان من انسان عین خاص و خرج من ترابیتہ و نظف من غبار غفلتہ
 و صدق بالقیامۃ و اعترف لرَبِّه و آمن برسولہ -

- (۱) قطره ای کز بحر وحدت شد سفیر هفت بحر آن قطره را باشد اسیر
 (۲) گر کفی خاکی شود چالاک او پیش خاکش سر نهد افلاک او
 (۳) خاک آدم چونکه شد چالاک حق پیش خاکش سر نهد املاک حق
 (۴) السماء انشقت آخر از چه بود از یکی چشمی که ناگه بر گشود

- (۱) فَالْتَرَابُ تَحْتَ مَاءٍ يَتَعَدُّ
كَانَ مِنْ ثِقَلٍ بِهِ يَضْطَهُدُ^(۱)
كَانَ فَوْقَ الْعَرْشِ وَ الرُّوحَ وَجَدَ
لَمْ يَكْ لِلْمَاءِ بَلْ شَأْنًا سَبَقَ
مُبْدَعٌ وَهَابٌ ذُو فَضْلٍ وَمَنْ^(۲)
صَيَّرَ وَ الشَّوْكَ لُطْفًا وَ بَهَا
طَالِحًا مِنْ صَالِحًا خَالَ عَمَلِ
الْأَلَهُ وَ الدَّوَاءَ كَمْ جَعَلَ
مَا يَرُومُ الْحَالَ سَوَى وَ وَضَعَ
- (۲) فَالْتَرَابُ أَنْظَرَ مِنَ السَّرْعَةِ قَدْ
فَادِرٍ أَنْ اللُّطْفَ ذَاكَ وَ اللَّيْقَ
لَمْ يَكْ إِلَّا لِيُجُودِ ذَاكَ مَنْ
لَوْهُوَ السِّفْلِي نَارًا وَ هَوَا
قَدَّمَ فَوْقَ الْوُرُودِ وَ جَعَلَ
حَاكِمًا كَانَ وَ مَا شَاءَ فَعَلَ^(۳)
هُوَ مِنْ عَيْنِ السَّقَامِ وَ الْوَجَعِ^(۴)

(۱) اراد بالتراب في الشطر الثاني جسده (ص) ثم التفت الى الفلاسفة القائلين ان الجسد المنسوب الى التراب عروجه من كمال لطافة الروح و العقل مبعراً عن الروح بالماء لملاسته الحياة فقال (آت لطافت پس بدان كز آب نيست) - (۲) اي افلا تظن ان قول الفلاسفة الطبيعيين ان عروج الانبياء كصعود الجلد المنفوخ من اسفل الماء و ان كل شئ لا يتجاوز طبعه و لا يتجاوز مركزه و ان النار محرقة بالطبع و كذا الماء وغيره -

- (۱) خاک از دردی نشیند زیر آب
خاک بین کز عرش بگذشت از شتاب
(۲) آن لطافت پس بدان کز آب نیست
جز عطای مبدع وهاب نیست
(۳) گر کند سفلی هواء و نار را
ورز گل او بکنراند خار را
(۴) حاکم است و يفعل الله ما يشاء
او زعین درد انگیزد دواء

- (۱) وَ لَوْ السَّفَلِيَّ نَارًا وَ هَوَاءَ
فَالْكَاشِفَيْنِ الثَّقِيلَيْنِ جَعَلَ
(۲) وَ إِذَا مَا الْأَرْضَ وَ الْمَاءَ جَعَلَ
فَالطَّرِيقَ لِلسَّمَاءِ بِالرَّجْلِ قَدْ
(۳) فَإِذَا قَوْلُ تَعَزُّ مِنْ تَشَاءَ
أَنْ يَقُولَ لِلْمُرَابِّيِّ الْجَنَاحَ
(۴) قَالَ لِلْمُنَارِيِّ رُحْ إِبْلِيسَ صِرْ
وَ اسْكُنِ السَّابِعَ مِنْ أَطْبَاقِهِ
(۵) أَدَمُ أَنْتَ خُلِقْتَ مِنْ تُرَابٍ
أَنْتَ يَا إِبْلِيسَ مِنْ نَارٍ وَرَى
- صِيرَ .. مَا لِبِسَا ثَوْبَ الصِّفَاءِ ..
لَهُمَا .. كَدَّرَ لَوْنًا وَ عَمَلَ ..
لُطْفًا الْعُلُويَّ بَعْدَ أَنْ سَفَلَ (۱)
جَعَلَ الْمَطْوِيَّ أَعْطَاهَا الْمَدَدَ
بِالْيَقِينِ عِنْدَ خِلَافِ الصِّفَاءِ
لِلْفَلَاحِ افْتَحَ وَ حَلَقَ لِلنَّجَاحِ
.. وَ مَعَ التَّلَاسُفِ تَحْتَ الْأَرْضِ قَرَّ ..
.. لَا تَسِرْ مِنْ بَعْدُ فِي أَفَاقِهِ ..
لَكَ مِنْ فَوْقِ السُّهَى حَقُّ الذَّهَابِ
حَرُّهَا فَادْهَبْ إِلَى قَعْرِ الثُّرَى

(۱) كانه يقول قدس سره طبع الماء و الهواء سفلی و لو جعلهما و جعل المركب
منهما علویاً لجعل السماء و طریقها تطوی بالارجل و الاقدام بل جعل من استخلصه من
عباده كذا كادم و خادم الانبياء و غیرهم فاذا علمت هذا (پس یقین شد كه تعز من تشاء) -

- (۱) گر هواء و نار را سفلی کند
(۲) ور زمین و آب را علوی کند
(۳) پس یقین شد كه تعز من تشاء
(۴) آتشی را گفت رو ابلیس شو
(۵) آدم خاکی برو تو بر سهی
- تیرگی و دردی و ثقلی کند
راه گردون را بپا مطوی کند
خاکی را گفت پر ها برگشا
زیر هفتم خاك با تلبیس شو
ای بلیس آتشی رو تاثری

(١) أَنَا بِالْأَرْبَعَةِ الْأَصْلِ الْطَّبَاعِ لَمْ أَكْ وَالْعِلَّةِ الْأُولَى ارْتِفَاعٌ (١)
شَأْنِي أَكْثَرُ بِالصُّنْعِ أَنَا دَائِمُ الْقُدْرَةِ فِيمَا كُونَا

(١) اى انا لست الطبائع الاربعة العنصرية و هى الحرارة و البرودة و اليبوسة و الرطوبة التى ذهب علماء الطبيعة الى كونها مؤثرة فى الحقيقة و كذلك انا لست العلة الاولى التى ابنى عليها مذهب الحكماء و هى العقل الاول فانهم قالوا لما اراد الله تعالى اظهار ذاته اظهر من ذاته نوراً فسموه العقل الاول و العلة الاولى و قالوا انها سبب و علة لوجود الموجودات و قالوا لها وجهان وجه من جانب كونها و اجبة القيام بربها و وجه من جانب الحدوث و الامكان فاطهر من جانب الوجوب العقل الثانى و من جانب الامكان جرم الفلك الاطلس و كذا العقل الثانى من جانبه الشريف العقل الثالث و من جانبه الدنى نفس كرسى الفلك و جرمه و على هذا الاسلوب ظهرت العقول العشرة و نفوس اجرام الافلاك التسعة و من دوران الافلاك التسعة ظهرت العناصر الاربعة و من تراكيب العناصر الاربعة ظهرت المواليد الثلاثة و لابد لكل حادث من مادة و مدة و يسندون جميع الاشياء الى سبب البتة و يقولون لا يقدر تعالى على شئ خارج حكم العقل لان الحوادث فى حكم الطبائع و كذا الطبائع فى حكم الافلاك و الافلاك فى حكم النفوس و النفوس فى حكم العقول و العقول فى حكم العقل الاول و هو فى حكم و تصرف الله تعالى فانه تعالى متصرف فى جميع الاشياء بالوسائل و هذا المذهب باطل لقوله تعالى كل يوم هو فى شأن امر يظهره على وفق ما قدره فى الازل من اماتة و احياء و اذلال و اعزاز و اعدام و اغناء و اجابة داع و اعطاء سائل و غير ذلك فكان مولانا يقول عن لسان القدرة انا الباقي فى التصرف بالاشياء مع الوسائل و بلا واسطة و شغلى بلا علة مستقيم فلو كان سقيماً اكون لا قدرة لى على تحويل عادتي و لا اكون مختاراً و لكن (عادت خود را بگردانم بوقت) -

- (۱) فَبَوَّغْتُ عَادَتِي صُنْعًا أُدِيرُ
مِنْ أَمَامِ الْأَعْيُنِ مِنْهُمْ بَوَّغْتُ
(۲) أَصْحِرْ لِلْبَحْرِ أَقُولُ فَأَمْتَلِي
وَ أَقُولُ أَنَا لِلنَّارِ أَغْدِرُ
(۳) وَ أَقُولُ مِثْلَ عَيْنِ الْمَجْبَلِ
وَ أَقُولُ فِي أَمَامِ الْعَيْنِ لِي
(۴) وَ أَقُولُ أَيُّهَا الشَّمْسُ اقْرَبِي
مِنْهُمَا أَصْنَعُ مَا مِثْلَ السَّحَابِ
- وَ الْغَبَارَ ذَلِكَ الْوَافِي الْخَطِيرُ^(۱)
أَقْلَعُ.. مَا شِئْتَهُ دَوْمًا صَنَعْتُ..
نَارًا الْكَوْنَ وَرَتْ بِالشَّعْلِ
رَوْضَةً كَوْنِي أَمْتَلِي بِالزَّهْرِ
كُنْ عَلَى الرَّغْمِ أَمْدٌ مِنْكَ الْقَلْبُ^(۲)
إِنْ أَشَأْ لِلْفَلَكَ اسْقُطْ مِنْ عَلِ
نَفْسِكَ بِالْقَمَرِ الزَّاهِي السَّنِي^(۳)
أَسْوَدَ كَانَ.. أَزِيدُ بِالْعَذَابِ..

(۱) شرع باین طریق تغییر الله تعالی لعادته فی الاخرة عن لسان القدرة فقال راداً لقول الحكماء و راداً لقولهم لا يمكن دوام الحياة و دوام الاحراق معا و ينظرون الان للجاری من العادة الالهية (بحر را گویم که هین پر نار شو) - (۲) قال تعالی فی سورة القارعة (يوم يكون الناس كالفراش المبثوث و تكون الجبال كالعهن المنفوش) - (۳) قال تعالی فی سورة القيامة (يسال ايان يوم القيامة فاذا برق البصر) ای دهش و تحیر (و خسف القمر و جمع الشمس و القمر) ای طلعا من المغرب او ذهب ضوءهما -

- (۱) عادت خود را بگردانم بوقت
این غبار از پیش بنشانم بوقت
(۲) بحر را گویم که هین پر نار شو
گویم آتش را که رو گلزار شو
(۳) کوه را گویم سبک شو همچو پشم
چرخ را گویم فرو در پیش چشم
(۴) گویم ای خورشید مقرون شو بماء
هر دو را سازیم چون ابر سیاه

(۱) نَحْنُ عَيْنَ الشَّمْسِ شَبَّتَ قَبَسَا
نَرْجِعُ بِالْقَهْرِ مِنَّا يَبَسَا
نَحْنُ عَيْنَ الدَّمِ بِالْفِنِّ نَعِيدُ
مِسْكَاً. الشَّمْعَ نُرِي صُلْدَ الْحَدِيدِ..
(۲) وَكَثُورَيْنِ قَدْ اسْوَدَّ الْقَمَرُ
إِدْرِ وَالشَّمْسُ هُمَا اَزْدَادَا كَدَرُ
مِنْهُمَا بِالنَّيْرِ شَدَّ الرِّقَبَةَ
الْأَلَهُ بَقِيَا فِي الْعَقَبَةَ

فی بیان انکار فلسفی علی قرائتة قوله تعالى فی سورة الملک (۱)

(۳) قَارِئُ فِي الْمَصْحَفِ الزَّاكِي قَرَا
مَأْوَكُمْ غَوْرًا.. وَمَعْنَاهُ دَرَى.. (۲)
أَنْ مِنَ الْعَيْنِ إِذَا الْمَاءُ يُسَدُّ
مَنْ بِهَا الْمَاءُ سِوَى اللَّهِ أَعَدَّ
(۴) فَالْمِيَاهُ اسْتَرَّتْ تَحْتَ الثَّرَى
وَالْعَيُونُ مَنْ بِهَا الْمَاءُ جَرَى
أَيِّسُ أَكْثَرُ مِنْهَا أَلْيَسَا..
..بَعْدَ مَا فَاضَ بِهَا وَأَنْبَجَسَا..

(۱) « د قُل اَرَأَيْتُمْ اِنْ اَصْبَحَ مَأْوُكُمْ غَوْرًا (اى غائراً فى الارض) فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَعِينٍ » اى جَارِ تَنَالَهُ الْاَيْدِى وَالدَّلَاءُ كَمَا تَكُنْ اى لَا يَأْتِى بِهِ اِلَّا اللَّهُ فَكَيْفَ تَنْكُرُونَ اِنْ يَبْعَثْكُمْ وَتَلَيْتَ هَذِهِ الْاَيَةُ عِنْدَ بَعْضِ الْمُتَحِيرِينَ فَقَالَ نَأْتِى بِهِ الْفَوْسُ وَ الْمَاعُولُ فَذَهَبَ مَاءُ عَيْنِهِ وَ عَمِى - عَنِ الْجَلَالِينَ - (۲) يَسْتَحِبُّ اَنْ يَقُولَ الْقَارِئُ عَقَبَ قَوْلُهُ تَعَالَى (مَعِينٌ) فِى الْاَيَةِ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ كَمَا وَرَدَ فِى الْحَدِيثِ -

(۱) چشمه خورشید را سازیم خشک چشمه خون را بفن سازیم مشک
(۲) آفتاب و مه چو دو گاو سیاه یوغ برگردن به بنددشان آله

انکار فلسفی بر قرائت ان اصبیح ماؤکم غوراً

(۳) مقرر می میخواند از روی کتاب
(۴) آب را در غورها پنهان کنم
ماؤکم غوراً ز چشمه بندم آب
چشمه هارا خشک و خشکستان کنم

- (۱) فِي الْعَيُونِ الْمَاءَ مَنْ غَيْرِي يُسِيلُ
لِي بِالْفَضْلِ وَ بِالْمَجْدِ أَحَدُ
(۲) فَلَسْفِيٍّ مَنْطِقِيٍّ مُحْتَقَرٍ
(۳) إِذْ هُوَ الْآيَةُ تِلْكَ سَمِعَا
قَالَ بِالْفَأْسِ أَنَا وَالْمَوْلُ
(۴) أَنَا فِي قُوَّةٍ مِسْحَاةٍ وَ فِي
أَتِي مِنْ أَسْفَلَ بِالْمَاءِ إِلَى
(۵) نَامَ لَيْلًا رَجُلٌ مِثْلَ الْأَسَدِ
وَعَلَى عَيْنَيْهِ بِالْكَفِّ ضَرْبُ
(۶) قَالَ لِلْعَيْنَيْنِ ذَيْنِ مَنْ هُمَا
يَا شَقِيَّ النُّورَ بِالْفَأْسِ أَخْرَجَ
- بِسْوَائِي أَنَا مَنْ عَزَّ الْمَثِيلُ
لَيْسَ يُجْرِي الْمَاءَ فِي الْعَيْنِ أَبَدُ
مِنْ طَرِيقِ الْمَكْتَبِ يَوْمًا عَبْرُ
مُنْكَرًا بِالسُّخْرَةِ.. مَا فَزَعَا..
أُظْهِرُ الْمَاءَ.. الدَّلَاءُ تَمْتَلِي..
حِدَّةَ فَأْسٍ.. كَسِيفٍ مُرْهَفٍ..
فَوْقَ.. فِيهِ يَرْتَوِي كُلُّ الْمَلَأِ..
نَظَرَ وَ الْغَضَبُ فِيهِ اتَّقَدُ
وَمَعًا أَعْمَاهُمَا عَنْهُ ذَهَبُ
مَنْبَعُ الْعَيْنِ نَظَرَتْ بِهِمَا
إِنْ تَكُ الصَّادِقُ بِالْمَاءِ تُجِي

جز من بی مثل و با فضل و خطر
میگذشت از سوی مکتب آن زمان
گفت آریم آب را ما با کلند
آب را آریم از پستی زبر
زد طمانچه هردو چشمش کور کرد
با تبر نوری بر آرد صادق

- (۱) آب را در چشمه که آرد دگر
(۲) فلسفی منطقی مستهان
(۳) چونکه بشنید آیه او را بلند
(۴) ما بزخم بیل و تیزی تبر
(۵) شب بخفت و دید او یک شیر مرد
(۶) گفت زین دو چشمه چشم ای شقی

- (۱) ظَهَرَ الصُّبْحُ وَ عَيْنِيهِ الْعَمَى
فَائِضُ النُّورِ لِعَيْنِيهِ اسْتَتَرَ
(۲) وَهُوَ لَوْ أَنَّ غَدَا الْمُسْتَغْفِرَا
(۳) لَكِنْ اسْتَغْفَارُهُ لَيْسَ يَدَّ
إِنَّ ذَوْقَ التَّوْبَةِ مَا كَانَ مِنْ
(۴) قُبْحِ أَعْمَالٍ وَ شُؤْمٍ لِلْجُحُودِ
لِطَرِيقِ التَّوْبَةِ عَنْ قَلْبِهِ
(۵) مِثْلَ وَجْهِ الْحَجَرِ الْقَلْبُ غَدَا
فَلِزَرْعٍ لَهُ كَيْفَ التَّوْبَةِ
- (۱) نَظَرَ غَشَى .. بِأَمْرِ لِسَمَاءِ (۱)
.. عَرَفَ حُكْمَ الْقَضَاءِ وَالْقَدَرِ ..
نُورُهُ الْمَاضِي لِحُجُودِ ظَهَرَا
لَهُ أَيْضًا .. شَأْنُهُ صَدَّ وَرَدَّ ..
كُلِّ سَكْرَانٍ .. فَجَرَّبَ وَامْتَحِنَ ..
كُنْ فِي ذَا الْفَلَسَفِيِّ ذِي الْحَقُّودِ
قَطَعْتَ .. بَاءً بِسَخَطِ رَبِّهِ ..
مِنْ مَعَاصِيهِ بِتَحَكِيمِ بَدَا
تَخْرُقُ .. أَوْ تَبْدُو فِيهِ الْاَوْبَةُ ..

(۱) و بهنده المناسبة شرع قدس الله روحه يقرر فوائد الرجوع بالانابة و الاستغفار
من سوء الاعتقاد و الافعال السيئة فقال (گر بنالیدی و مستغفر شدی) -

- (۱) روز برجست و دو چشمش کوردید
(۲) گر بنالیدی و مستغفر شدی
(۳) لیک استغفار هم در دست نیست
(۴) زشتی اعمال و شوقی ججود
(۵) دل بسختی همچو روی سنگ گشت
- نور فائض از دو چشمش ناپدید
نور رفته از کرم ظاهر شدی
ذوق تو به نقل هر سرمست نیست
راه توبه بر دل او بسته بود
چون شکافد توبه او را بهر گشت

- (۱) كُشَيْبِ اَيْنَ حَتَّىٰ لِلْجَبَلِ
فَالْتَرَابَ يَصْنَعُ لِلزَّرْعِ مَا
(۲) مِنْ خُضُوعٍ وَ اِعْتِقَادٍ لِلْخَلِيلِ
مُمْكِنًا صَارَ .. وَ بَرْدًا وَ سَلَامًا ..
- (۳) اَوْ سُؤَالَ مِنْ صَحَابِيٍّ صَدَرَ
وَلَهُ الْاَرْضُ الْيَابِثُ بِالْحَجَرِ
(۴) هَكَذَا بِالْعَكْسِ اِنْكَارُ الرَّجُلِ
فَالنُّحَاسَ يَجْعَلُ طَلَقَ الذَّهَبِ
(۵) ذَا الدُّعَاءِ الصِّدْقُ كَانَ بِالْاَثَرِ
الْتَرَابَ الْقَابِلَ سَوَىٰ يُعِيدُ
- مِنْ دُعَاةٍ وَ لِصِدْقٍ بِالْعَمَلِ (۱)
.. اَجْدَبَ دَوْمًا بِه الرُّوضُ نَمَى ..
ذَاكَ فَالْصَّعْبُ الْخَطِيرُ الْمُسْتَحِيلُ
.. عَادَتِ النَّارُ غَدَا النُّورِ الظُّلَامِ ..
مَعَ رَسُولِ اللَّهِ اَسْمَىٰ مِنْ ظَهَرَ (۲)
مِلَّتْ بِالزَّرْعِ غَصَتْ وَ الْخَضِرُ
مِنْ مَعَاصِيهِ لَهَا الْعَفْوُ يَجْلُ
وَ يُسَوِّي الصِّلَحَ حَرْبًا وَ شَغَبُ
كَهْرَبَاءَ الْمَسْخِ صَخْرًا وَ حَجَرُ
مِثْلَ عَيْنِ نَفْسٍ صَلَدَ الْحَدِيدِ

(۲) روى من معجزات سيدنا شعیب (ع) ان المحل الذى يسكنه كان جبلا محجرا لا يقبل الزراعة فدعا الله تعالى ان يبده بارض ذات تراب تقبل الزراعة ففعل -
(۲) روى ان المقوقس كان ملك اسكندرية و قال بعض اسم رجل فقير من اصحاب الرسول (ص) كانت له مزرعة اطرافها احجار فمر الرسول (ص) عليها يوما فاستدعاه فدعاه فتحرلت ترابا -

- (۱) چون شعیبی کو که تا او از دعا
(۲) از نیاز و اعتقاد آن خلیل
(۳) یا بدرویزه مقوقس از رسول
(۴) همچنین بر عکس آن انکار مرد
(۵) کهربای مسخ آمد این دعا
- بهر کشتن خاک سازد کوه را
گشت ممکن امر صعب مستحیل
سنگلاخی مزرعی شد یا وصول (۱)
مس کند زرا و صلحی را نبرد
خاک قابل را کند سنگ و حصی

- (۱) كُلُّ قَلْبٍ فَلَهُ بِالسُّجْدَةِ
أَجْرَةُ الرَّحْمَةِ وَالْفَيْضِ الْكَثِيرِ
(۲) أَصَحَّ لَا تَرْكُنْ إِلَى ذَاكَ الْخَطَا
أَنْ إِلَى التَّوْبَةِ بَعْدُ التَّجِي
(۳) لَزِمَ لِلتَّوْبَةِ مَاءٌ وَ حَرٌّ
(۴) لَزِمَ مَاءٌ وَ نَارٌ لِلثَّمَرِ
وَامِضُ الْبَرْقِ وَ مُخْضِلُ السَّحَابِ
(۵) فَإِذَا مَا الْمَاءُ لِلْعَيْنَيْنِ قَدْ
فَتَى تَسْكُنُ نَارٌ لِلْغَضَبِ
(۶) وَإِذَا عَيْنُ السَّحَابِ بِالْمَطَرِ
وَ إِذَا لِلْبَرْقِ ثَغَرٌ يَا وَلَدَ
- مَا أَتَى الدُّسْتُورُ أَوْ بِالْقُرْبَةِ
لَا تَكُونُ قِسْمَةً كُلِّ أَجِيرٍ
تَعْمَلُ بِالذَّنْبِ تَأْتِي غَاطَا
.. هِيَ لِي فِي الضِّيقِ بَابُ الْفَرَجِ ..
شَرْطُهَا رَعْدٌ وَ بَرْقٌ وَ مَطَرٌ
وَجِبَ لِلْحَيْلَةِ ذِي الْبَلَاءِ
.. صَاحِبُ الرُّعْدِ وَ مَنْهَلُ الرُّبَابِ ..
جَمَدٌ وَ الْبَرْقُ لِلْقَلْبِ خَمَدٌ
وَ لِتَهْدِيدٍ تَشْبُ بِالْكَرْبِ
لَمْ تَكُ الْبَاكِئَةِ فَوْقَ الْخَضِرِ
لَمْ يَكُ بِالضَّاحِكِ الْبُشْرَ أَعْدَ

مزد رحمت قسم هر مزدور نیست
که کنم توبه در آیم در پناه
شرط شد برق و سحابی توبه را
واجب آمد ابر و برق این شیوه را
کی نشیند آتش تهدید و خشم
تا نباشد خنده برق ای پسر

(۱) هر دلی را سجده هم دستور نیست
(۲) هین به پشت آن مکن جرم و گناه
(۳) می بیايد آب و تابی توبه را
(۴) آتش و آبی بیايد میوه را
(۵) تا نباشد برق دل و آب دو چشم
(۶) تا نباشد گریه ابر از مطر

- (۱) فَمَنْ تَخَضَّرُ مِنْ ذَوْقِ الْوِصَالِ
 قُلْ مَتَى تَمْفِجُرُ.. اِنِّى الرَّبِّيعُ..
- (۲) وَمَتَى الْوَرْدُ الْكَثِيرُ لِلْخَضَرِ
 وَمَتَى كَانَ الْأَقَاحُ لِلشَّقِيقِ
- (۳) وَمَتَى الْغَرْبُ يَدِيهِ فَتَحَا
 وَمَتَى الْأَشْجَارُ كَانَتْ لِلثَّمَرِ
- (۴) وَمَتَى النُّوَارُ مِنْهُ الرُّدْنُ مَنْ
 يَنْشُرُ فِي الْأَرْضِ أَيَّامَ الرَّبِّيعِ
- (۴) وَمَتَى الْخَدُّ لَهُ يُورِي الشَّقِيقِ
 وَمَتَى الْوَرْدُ مِنَ الْكِيسِ الذَّهَبِ
- رَوْضَةٌ وَ الْعَيْنُ لِلْمَاءِ الزَّلَالِ
 ..وَجَدَ الْأَوْرَادُ وَالرَّوْضَ الْمَرِيعُ..
 قَالَ سِرًّا أَوْ لَهَا الْحُبُّ أَسْرُ
 عَقَدَ عَهْدًا مِنَ الْحُبِّ وَثِيقُ
 لِلدُّعَاءِ .. أَوْ لِعَفْوٍ صَاحَا..
 تَنْشُرُ فَوْقَ الرُّوَابِي وَ الْخَضَرِ
 مِلًّا بِالنَّدِي مِنْ لُطْفٍ وَ مَنْ
 مَا .. بِهِ أَوْدَعَ مِنْ سِرِّ بَدِيعِ..
 كَالْدَمِّ وَ التَّيْبَرِ أَوْ مِثْلَ الْعَقِيقِ
 نَشَرَ فِي الْخَارِجِ النَّشْرَ وَهَبُ (۱)

(۱) كانه يقول متى تمتلى حدود شقائق حقائق القلب الصنوبرى بالانوار الالهية
 و بنيران العشق الصمدانية و متى ينفتح و ينشرح ورد العقل و الروح و يخرج من كيس
 قلبه ذهب المعانى و الاسرار -

- (۱) کی بروید سبزه ذوق وصال
 (۲) کی گلستان راز گوید با چمن
 (۳) کی چناری کف گشاید در دعا
 (۴) کی شکوفه آستین بر تقار
 (۵) کی فروزد لاله را رخ همچو خون
- کی بجوشد چشمه از آب زلال
 کی بنفشه عهد بندد با سمن
 کی درختی بر فشاند میوه را
 بر فشاندن گیرد ایام بهار
 کی گل از کیسه بر آرد زر برون

- (۱) وَمَتَى الْبَلْبَلُ يَأْتِي وَ الْوُرُودُ
وَمَتَى الْفَاخِتَةُ (كُو كُو) تَقُولُ
(۲) وَمَتَى الْمَلَقْلَقُ فِي رُوحِهِ لَكَ
مَا هُوَ مَعْنَى لَكَ يَا مُسْتَعَانَ
(۳) وَمَتَى بِاللُّطْفِ أَسْرَارَ الضَّمِيرِ
وَمَتَى الْبُسْتَانُ بِالرَّوْضِ الْنَضِيرِ
(۴) هِيَ مِنْ أَيْنَ أَتَتْ فِي ذِي الْحُلَلِ
(۵) ذِي اللَّطَافَاتِ وَسَامَاتِ الْحَبِيبِ
مَنْ يَكُلُّ سَاعَةً تُقْدَى لَهُ
- يَنْشَقُّ .. أَوْ يُوَثِّقُ مِنْهَا الْعَهْدُ ..
مِثْلَمَا الطَّالِبُ قَدْ رَامَ الْوُصُولَ (۱)
لَكَ قَالَ يَا مَلِيكَ مَنْ مَلِكُ
مُلْكِكَ كَانَ لَكَ كُلُّ زَمَانٍ
الْتَرَابُ يُظْهِرُ .. يَغْدُو الْبَشِيرُ ..
كَالَسَّمَاءِ وَالنَّجْمِ يَزْهُو وَ يَنْبِرُ
مِنْ رَحِيمٍ مُنْعِمٍ الْكُلُّ حَصَلَ
مَنْ يَجُلُّ عَنْ مِثِيلٍ وَرَقِيبٍ ..
مَا تَا رُوحَ عَرَاهَا الْوَلَهَ (۲)

(۱) ابقیت کلمه (کو کو) فی الاصل اللتی بالعربیة بمعنی أين أين علی ماهی بالفارسیة لان لفظ الفاختة بها أشبهه من کلمه أين أين و النسخة الثانية - ومتی الفاختة أين نقول- مثلما الطالب قد رام الوصول - (۲) المصراع الاول من الاصل کما هو فی نسخة لکناهور و فی نسخة النهج (آن نشان پای مرد عابدی است) ای و تلك العلام من الملاحه و الطراوة آثار قدم الرجل العابد العارف فی طريقه -

- (۱) کی بیاید بلبل و گل بو کند
(۲) کی بگوید لك آن لك لك بجان
(۳) کی نماید خاك اسرار ضمیر
(۴) از کجا آورده اند این حله ها
(۵) آن لطافت ها نشان شاهدهست
- کی چو طالب فاخته کو کو کند
لك چه باشد ملك لك يا مستعان
کی شود چون آسمان بستان منیر
من کریم و من رحیم کلها
که بهر ساعت دو صد جانش فدیست

- (۱) مِنْ وَسَامٍ فَرِحَ ذَلِكَ مَنْ
قَدْ رَأَى السُّلْطَانَ مِنْ لُطْفٍ وَمَنْ
لَوْ هُوَ فِي الْبَدَءِ أَنَا مَا رَأَهُ
بِالْوَسَامِ لَهُ مَا كَانَ انْتِبَاهَ
- (۲) رُوحٌ ذَاكَ مَنْ لَدَى الْقَوْلِ الْجَمِيلِ
لَأَلَسْتُ رَبِّهِ الْفَرْدِ الْجَمِيلِ (۱)
نَظَرَ سَكْرَانٍ عَادَ مَا صَحَى
عَنْ وُجُودِ لَهُ بِالْبَتِّ انْمَحَى

(۱) ای روح ذاک الذی فی وقت الست بر بکم رأی ربها و صارت سکرانة بان حصل لها معه معارفه فالحالة التي وقعت لها فی عالم الارواح تظهر بعد نزولها لهذا العالم كما هو معلوم من نصه الکریم (و اذ اخذ ربک من بنی آدم من ظهورهم ذریاتهم) بان اخرج بعضهم من صلب آدم نسلا بعد نسل کتجو ما يتوالدون کالذر بنعمان يوم عرفة و نصب لهم دلائل علی ربوبيته و اشهد علی انفسهم (الست بر بکم قالوا بلی) ای شهدنا ان تقولوا يوم القيامة (انا کنا عن هذا غافلين) و المستمعون منهم علی ثلث طبقات السابقون و اصحاب المیمنة و اصحاب المشأمة فالسابقون سمعوا خطابه بالسمع المنور بنور المحبة و فهموا خطابه و اجابوه بلسان المحبة شوقاً و صدقاً و تعبداً بلی انت ربنا و محبوبنا و معبودنا و اما اصحاب المیمنة فسمعوا الخطاب بالسمع الربانی و فهموا تعریف الوجدانية بالقلوب الربانية فاجابوه بلسان الايمان و قالوا بلی انت ربنا و معبودنا و اما اصحاب المشأمة فامتحنوا باظهار العزة و العلا و حججوا برداء الکبرياء فسمعو الخطاب من وراء الحجاب و علی الابصار غشاوة الاختبار -

- (۱) آن شود شاد از نشان کو دید شاه چون ندید اورا نباشد انتباه
- (۲) روح آن کس کو بهنگام الست دیدرب خویش و شد یخویش و مست

- (۱) عَرِفَ رِيحَ الشَّرَابِ ذَاكَ مَنْ
لِلشَّرَابِ يَشْرَبُ الذُّوقَ امْتَحَنَ (۱)
- فَالشَّرَابَ إِذْ هُوَ مَا شَرِبَا
كَيْفَ رِيحِ الْفِعْلِ يَدْرِي وَالْكَبَا
- (۲) حَيْثُ أَنَّ الْحِكْمَةَ بِالْمَثَلِ
نَاقَةٌ ضَلَّتْ بِقَيْدِ الزَّلَالِ (۲)
- وَهِيَ كَالدَّلَالَةِ تَهْدِي الْمُلُوكَ
لِلطَّرِيقِ .. تَرْشِدُ أَهْلَ السُّلُوكِ ..
- (۳) مِثْلَمَا فِي النَّوْمِ أَنْتَ تَجِدُ
وَاحِدًا حَاوِيَ الْمَلَقَاءِ يَبْعُدُ
- (۴) لَكَ وَعْدًا آيَةً يُعْطِيكَ .. أَنْ
قَصْدَكَ نَجَزَ بِالنَّجْحِ قَرْنٌ ..
- آيَةُ ذَلِكَ أَنَّ شَخْصَ يَفْدُ
عِنْدَكَ يَأْتِي كَمَا أَحْكِي وَجَدُ

(۱) فعلم ان الذي شرب الشراب الروحي في عالم الارواح يفعل العشق هنا و ان لم يشربه هناك فهو هنا بلا حصه و لا نصيب و لهذا قيل الحكمة ضالة المؤمن و الحكمة ضالة الحكيم فحيث وجدها فهو احق بها - (۲) و لما كان هذا رداً على الفلاسفة المنكرين للبعث المعترضين على العشاق الموقنين بيوم الحساب قال اذا رأيتم عاشقاً موقناً تسهزون به لانه لم يكن لكم نصيب من الحكمة الالهية فان مثال من اعطى الحكمة في الازل ثم اضلها (تو به بينى خواب در يك خوش لقا) -

- (۱) او شناسد بوی می که می بخورد
چون نخورد او می چه داند بوی کرد
- (۲) زانکه حکمت همچو ناقه ضاله است
همچو دلالة شهبان را واله است
- (۳) تو به بینى خواب در يك خوش لقا
کو دهد وعده و نشانی مر ترا
- (۴) که مراد تو شود اینک نشان
که به پیش آید ترا فردا فلان

- (۱) آيَةٌ أُخْرَىٰ بِهِ أَنْ رَأَاكَهَا
 آيَةٌ أُخْرَىٰ لَهُ أَنْ ضَمَّكَ
 (۲) آيَةٌ أُخْرَىٰ لَهُ أَنْ عِنْدَكَ
 آيَةٌ أُخْرَىٰ لَهُ أَنْ عَقَدَا
 (۳) آيَةٌ أُخْرَىٰ بِأَنْ ذَا النُّومِ مِنْ
 فَإِذَا مَا الْغَدُ جَاءَ لِأَحَدٍ
 (۴) مَعَ أَبِي يَحْيَىٰ بِذِي الْآيَةِ قَالَ
 اللِّسَانُ كَفَّ أَيَّامًا ثَلَاثَ
- هُوَ كَانَ وَ لِقَاكَ طَالِبًا
 مِنْهُ لِلصَّدْرِ وَ فِيكَ احْتِنَاكًا
 يَضْحَكُ مِنْ فَرَحٍ فِي وَجْهِكَ
 لِلْيَدَيْنِ عِنْدَكَ إِذْ وَرَدَا
 هَوَسٍ لِغَيْرِ أَنَا لَا تُبَيِّنُ
 لَا تَقُلْ.. فَالْصِّحَّةُ كُلًّا فَقَدْ..
 زَكَرِيَّا بَتَّةً كُلِّ مَقَالٍ (۱)
 فِي الْوَرَى مِنْ دُونِ رَيْبٍ وَ اكْتِرَاتُ

(۱) كما قال تعالى في سورة آل عمران (هنالك دعا زكريا ربه قال هب لى من
 لدنك ذرية طيبة انك سميع الدعاء فناده الملائكة و هو قائم يصلى فى المحراب ان الله
 يبشرك بيحيى مصدقا بكلمة من الله و سيدا و حصورا و نبيا من الصالحين قال رب انى
 يكون لى غلام و قد بلغنى الكبر و امرأتى عاقرة قال كذلك يفعل الله ما يشاء قال ربى
 اجعل لى آية قال آيتك ان لا تكلم الناس ثلاثة ايام الارمزا -

- (۱) يك نشانی آن که او باشد سوار
 يك نشانی که بخندد پیش تو
 (۲) يك نشانی این که این خواب از هوس
 (۳) يك نشانی با والد یحیی بگفت
 يك نشانی که ترا گیرد کنار
 يك نشان که دست بندد پیش تو
 چون شود فردا نگوئی پیش کس
 که نیائی تا سه روز اصلا بگفت

- (۱) لِلَّيَالِي ثَلَاثٌ مِنْ حَسَنٍ
هَذِهِ الْآيَةُ قَدْ صَارَتْ بِأَنَّ
(۲) فِي يَوْمٍ وَاحِدٍ وَاثْنَيْنِ أَنْتَ
ذَا السَّكُوتِ آيَةٌ مَقْصُودُكَ
(۳) أَصَحَّ أَنْتَ ذِي الْعَلَامَاتِ أَبَدٌ
أَخْفِ هَذَا الْقَوْلَ فِي قَلْبِكَ لَا
(۴) ذِي الْعَلَامَاتِ لَهُ كَالسَّكْرِ
مِائَةٌ مِنْ مِثْلِهَا أُخْرَى ذَكَرَ
(۵) هَذِهِ الْآيَةُ كَانَتْ أَنْ لِمَا
دَائِمًا مِنْ كَرَمِ الرَّبِّ تَجِدُ
(۶) هِيَ أَنْ تَبْكِي لَيَالِي طَوَالَ
- وَقَبِيحٌ لَكَ صَهْفِي ذَا الزَّمَنَ
لَكَ يَحْيَى يَأْتِي . بِالسَّعْدِ اقْتَرَنَ .
نَفْسًا لَا تَبْدُ بِالْقَوْلِ جَعَلَتْ
وَبِهِ تَسْعُدُ فِي مَطْلُوبِكَ .
لَا تَقْلُهَا مَا حَيِّتَ لِأَحَدٍ
تُفْشِرُ مِنْهُ السَّرَّ فِي هَذَا الْمَلَأِ
قَالَ هَذِي مَا هِيَ فِي النَّظَرِ
لَهُ . مَا لُبَّهُ وَ الرُّوحَ بَهَرُ .
تَطْلُبُ مِنْ مُلْكٍ أَوْجَاهِ سَمَى
لَوْلَهُ تَرَكُنُ مِنْ خَوْفٍ يَجِدُ
وَهِيَ وَقْتُ السَّحَرِ تَضْرِي ابْتِهَالُ

این نشان باشد که یحیی آیدت

کاین سکوت آیت مقصود تو

این سخن را دار اندر دل نهفت

این چه باشد صد نشانهای دگر

که همی جوئی بیابی از آله

وانکه میسوزی سحر که در نیاز

(۱) تا سه شب خامش کن از نیک و بدت

(۲) دم مزن سه روز اندر گفت و گو

(۳) هین میاور این نشانرا تو بگفت

(۴) این نشانها گویدش همچون شکر

(۵) این نشان این بود کان ملک و جاه

(۶) آن که میگرمی بشبهای دراز

- (۱) وَهِيَ لَوْ لَا هَا بَيَّانَ صَارَ النَّهَارُ
وَعَدَا كَالْمِغْزَلِ مِنْكَ الْعُنُقُ
(۲) وَهِيَ أَنْ تُعْطِيَ جَمِيعَ مَا تَجِدُ
كَزْكَوَةِ الطَّاهِرِينَ فَالْشَّيَابُ
(۳) لَكَ لَوْنُ الْوَجْهِ وَالنَّوْمَ وَ مَا
قَدْ مَنَحْتَ وَ فَدَيْتَ رَأْسَكَ
(۴) كَمْ كَيْمِثِلِ الْعُودِ فِي النَّارِ جَلِيسُ
كَمْ كَيْمِثِلِ الْمَغْفِرِ عِنْدَ الْجِلَادِ
(۵) مِائَةُ أَلْفٍ كَيْمِثِلِ ذِي الْحَيْلِ
مَالَهَا حَدٌّ وَ لَا مِنْ رَقَمِ
- لَكَ لَيْلًا مُظْلِمًا تَحْتَ الْإِسْتَارِ (۱)
دِقَّةً .. وَ ارْتَبَكَ مِنْكَ الْخُلُقُ ..
فِي الزَّكْوَةِ كُلِّ مَا كُنْتَ تَعُدُّ
لَكَ إِعْطِ وَأَسْأَلُكَ النَّهْجَ الصَّوَابَ
مِنْ مَتَاعٍ فِي سَبِيلِ مَا سَمَى
صَارَ كَالشَّعْرَةِ سَقَمًا جِسْمًا
صِرْتَ .. وَالْإِخْلَاقُ فَقَدْتَ وَالْأَنْبَسَ ..
رَحْتَ لِلْسَيْفِ لَهُ تُبْدِي الْعِنَادَ
عَادَةُ الْعُشَّاقِ كَانَتْ وَ الْعَمَلُ
لَا وَ لَا وَصَفَ بِأَدْنَى كَلِمِ

(۱) ای و بلا علامه اظلم نهارك مثل الليل و صار عنقك مثل المغزل رفيعاً لبعذك
عن الله تعالى و ترقبك الفتوح -

- (۱) وانكه بى آن روز تو تاريك شد
(۲) وان چه دارى هر چه دادى در زكات
(۳) رختها دادى و خواب و رنگ رو
(۴) چند در آتش نشينى همچو عود
(۵) زين چنين بيچارگيها صد هزار
- همچو دو كى گردنت باريك شد
چون زكات پاك ها زان رختهاست
سر فدا كردى و گشتى همچو مو
چند پيش تيغ رفتى همچو خود
خوى عشاق است نايد در شمار

- (۱) حَيْثُ فِي اللَّيْلِ لَدِي الرُّؤْيَا نَظَرْتُ
وَالنَّهَارَ صَارَ بِالضُّوءِ ظَفَرْتُ
مِنْ رَجَاءٍ لَكَ فِيهَا يَوْمُكَ
ظَفَرًا وَافِي وَ لَاحَ سَعْدُكَ
(۲) عَيْنَكَ دَوَّرْتَ يُسْرَى وَ يَمِينٍ
أَيْنَ لَا أَيْنَ الْعَلَامَاتُ اللَّتِي
تَرْجُفُ دَوْمًا كَمِثْلِ الْوَرَقِ
أَنَّ تِلْكَ الْآيَةُ أَيْنَ تَبِينُ
حَيْثُ يَمْضِي الْيَوْمُ وَالْآيَةُ لَمْ
لِي فِيهَا قَدْ أَتَتْ بِالرُّؤْيَا (۱)
تَصْرُخُ وَيَلَايَ مِنْ ذَا الْفَرْقِ (۲)
يَأْتِ عَنْهَا بَدَلٌ مَعْنَى وَكَمْ
كُلَّ أَرْضٍ أَوْ مَحَلٍّ تَصْطَفِي
(۳) تَرْجُفُ دَوْمًا كَمِثْلِ الْوَرَقِ
يَأْتِ عَنْهَا بَدَلٌ مَعْنَى وَكَمْ
مِثْلُ مَنْ قَدْ ضَيَّعَ الْعِجْلَ رَكْضًا
كُلَّ أَرْضٍ أَوْ مَحَلٍّ تَصْطَفِي
.. مَا دَرَى أَيْنَ مَضَى فَا تَ الْغَرَضُ ..

(۱) اراد بتلك الآية الراكب و اراد بالايات الحالات الظاهرة منه اي دورت عينيك
يميناً و شمالاً على رجاء ملاقات ذاك الراكب و تلك الحالات اين هي - (۲) على
موجب الحكمة ضالة الحكيم اينما وجدها التقطها فالذي اعطى في عالم الارواح علامة
فهو في خالقه هائم و لهان يخفي حاله عن الاغبار خائفاً على فوات عمره قبل وصوله
لخالقه ..

- (۱) چونکه شب این خواب دیدی روز شد
از امیدش روز تو پیروز شد
(۲) چشم گردان کرده ای بر چپ و راست
کان نشان و آن علامتها کجاست
(۳) بر مثال برگ میلرزی که وای
گر رود روز و نشان ناید بجای
(۴) می دوی در کوی و بازار و سرا
چون کسیکه گم کند گوساله را

- (۱) أَيُّهَا السَّيِّدُ مَا خَيْرُكَ لِمَ
مَا هُوَ الضَّائِعُ مِنْكَ مَنْ لَكَ
(۲) قُلْتَ خَيْرًا لَهُ لَيْكُنْ خَيْرِيَا
(۳) أَنْ بِهِ يَدْرِي فَلَوْ قُلْتُ أَنَا
فَاتَ وَالْآيَةُ إِنْ فَاتَتْ وَصَلْ
(۴) تَنْظُرُ فِي وَجْهِ كُلِّ رَجُلٍ
لَكَ قَالَ مِثْلَ مَجْنُونٍ لِيَا
مِنْكَ ذَا الرَّكْضِ وَمَا أَنْتَ تِلْمَ
كَانَ فِي هَذَا الْمَحَلِّ مَا يَكَا
كَانَ هَذَا لَا يَلِيقُ غَيْرِيَا^(۱)
آيَةً وَاحِدَةً مِنْهُ هَذَا^(۲)
زَمَنُ الْمَوْتِ بِذَا الْخُسْرِ حَصَلَ
فَارِسٍ دَوْمًا بِقَلْبٍ وَجِلٍ
وَيْكَ لَا تَنْظُرُ فَمَا تَدْرِي بِيَا^(۳)

(۱) و هو الاخلاص الذى فى اللغة ترك الرياء فى الطاعات و فى اصطلاح اهل الحقيقة هو كذلك ايضا قال النبى (ص) حكاية عن الله تعالى الاخلاص سر من اسرارى استودعه قلب من احبه من عبادى - (۲) اى ان طريق الوصول عدم النفوه و الصمت فاذا فانت العلامة و هى الصمت الذى به الحياة اتى وقت الموت - (۳) اى و هذا هو حال من شرع بالتفحص عما بشر به فى عالم الست فاذا راي شكل راكب فرس ميدان الحكمة ظن انه المبشر به من عالم الست و ظهر له انه لا خبر له من العشق و قال له لما راي دفته بالنظر اليه لا تنظر لى كالمجنون -

- (۱) خواجه خير است اين دوا دوجيست
(۲) گوئيش خير است ليك اين خير من
(۳) گر بگويم يك نشانم فوت شد
(۴) بشگرى در روى هر مردى سوار
گم شده اينجا كه دارى كيست
كس نشايد كه بداند غير من
چون نشان شدفوت وقت موت شد
گويدت منگر مرا ديوانه وار

- (۱) لَهُ قُلْتُ صَاحِبِي الْحَالِ أَنَا
وَجِبِي وَجَهْتُ لِلْفَحْصِ مُدَامَ
(۲) يَا أَدَامَ اللَّهُ يَا فَارِسَ لَكَ
أَرْحَمَ الْعُشَاقِ وَاعْذِرْهُمْ فَهُمْ
(۳) إِذْ طَلَبْتَ وَصَلَ الْجِدِّ النَّظَرَ
فَعَلَى ذَا الْخَبَرِ الصِّدْقِ وَرَدَ
(۴) بَغْتَةً بِالصَّدْقَةِ مِنْكَ وَرَدَ
ضَمَّكَ لِلصِّدْرِ مِنْهُ وَاعْتَمَقَ
(۵) أَنْتَ مِنْ ذَوْقِ بِلَا فِكْرٍ وَقَعْتَ
مَنْ بِكَ مَا لَمْ قَالَ الْحِمْلَةَ
- غَفَلَةً ضَيَّعْتُ وَهُوَ لِي الْمُنَى
أَسْأَلُ عَنْهُ عَسَى أَلْقَى الْمَرَامَ
دَوْلَةً قَامَتْ عَلَى سَطْحِ الْفَلَكَ
وَالْهُونَ ضَيَّعُوا اللَّبَّ لَهُمْ
مِنْكَ لِلْفَوْزِ دَنَوْتَ وَالظَّفَرَ (۱)
مَا خَطَا الْجِدُّ فَمَنْ جَدَّ وَجَدَّ
فَارِسَ شَهْمَ سَعِيدٍ ذُو عَدَدٍ
بِكَ صَعِبًا قَلْبُهُ فِيكَ التَّصَقَّ
لِقَفَاكَ وَ بِلَفْظٍ مَا نَطَقْتُ (۲)
وَالْخِدَاعُ مِنْكَ ذَا وَالزَّلَّةُ

(۱) الخیر من رسول الله (ص) من طلب وجد وجد - (۲) و يمكن ان يقال
كلمة (طاق) في الاصل بمعنى منفرد فتكون الترجمة (وقت منفرداً و بعيداً عن الاخوان)

- (۱) گویش من صاحبی گم کرده ام
(۲) دولت پاینده بادا ای سوار
(۳) چون طلب کردی بجد آید نظر
(۴) ناگهان آمد سواری نیکبخت
(۵) تو شدی بیهوش و افتادی بطاق
- رو بجستجوی او آورده ام
رحم کن بر عاشقان معذور وار
جد خطا نکند چنین آمد خبر
پس گرفت اندر کنار سخت سخت
بی خبر گفت اینست سالوس و نفاق

ذَا الْحَرِيقِ مِمَّ فِيهِ ظَهَرَا

مَا هِيَ مَا بَعْدَ مِنْهَا نَجْمَا

.. فِي الْأَسْتِ نَظَرَ لَطْفًا وَ مَنْ .. (۱)

فَمَتَى ذَا الْأَيِّ مِنْهُ ظَهَرَا

آيَةُ لِلشَّخْصِ فِيهِ تَتَّصِلُ

وَ حَيَاةَ طَيِّبَةً دَوْمًا تَجِدُ

وَ هِيَ الْمُسْكِنَةُ وَالنَّهْكَ

هِيَ نَصُّ تِلْكَ آيَاتِ الْكِتَابِ

.. مَنْ هِيَ صَفْوَةُ رَبِّ الْكِبَرِيَاءِ .. (۲)

فِي الْأَسْتِ عُرِفَتْ جَلَّتْ عَمَلُ

(۱) مَنْ بِهِ مَا لَمْ أَيْنَ نَظَرَا

آيَةُ الْوَصْلِ هُوَ مَا عَلِمَا

(۲) هَذِهِ الْآيَةُ كَانَتْ حَقٌّ مَنْ

ذَلِكَ الْآخِرُ مَنْ مَا نَظَرَا

(۳) فَبِكُلِّ زَمَنٍ مِنْهُ تَصِلُ

قَلَهُ رُوحٌ عَلَى رُوحٍ تَرِدُ

(۴) وَصَلَ الْمَاءُ أَمَامَ السَّمَكَةِ

ذِي الْعَلَامَاتِ اللَّتِي عَيْنُ الصَّوَابِ

(۵) فَالْعَلَامَاتِ اللَّتِي لِلْأَنْبِيَاءِ

خَصَّتِ الرُّوحَ اللَّتِي مُنْذُ الْأَزَلِّ

(۱) ای من المشار الیهم فی حدیث (الارواح جنود مجنّدة ما تعارف منها ائتلف)
ای الف و احب و اما اللّٰذی فی تّمّة الحدیث و هو (ما تناکر منها اختلف)
فمتی تظہر له العلامة لا تظہر لانه لا خبر له من السلطان و علامته و الذی یعلم السلطان
(هر زمان از وی نشانی میرسد) - (۲) کانه قدس سره یقول الرائی لایات الله
فی هذه الدنيا الذی حصلت له معارفه مع الله فی عالم الست و المعرض بخلافه -

او نداند کاین نشان وصل کیست

آن دگر را کی نشان آید پدید

شخص را جانی بجانی میرسد

این نشانها تلك آیات الکتاب

خاص آن جان را بود که آشناست

(۱) او چو می بیند در او این سوز چیست

(۲) این نشان در حق او باشد که دید

(۳) هر زمان کز وی نشانی میرسد

(۴) ماهی بیچاره را پیش آمد آب

(۵) پس نشانیها که اندر انبیاست

- (۱) ذَا الْكَلَامِ نَاقِصًا لَا فِي قَرَارٍ
بَقِيَ مَالِي عَلَيْهِ اقْتِدَارٌ
- (۲) هَلْ عَلَى الذَّرَّاتِ تَلَقَى مِنْ أَحَدٍ
مَالِي مِنْ قَلْبٍ اعْذَرَنِي فَمَا
- (۳) أَنَا لِلْبُسْتَانِ عَدَدْتُ الْوَرَقَ
مَّا بِهِ نَضْدَمَا فِيهِ اتَّسَقَ..
- (۴) مَا أَتَتْ بِالْعَدَدِ لِيَكُنْ لِأَنْ
أَعْدُ الصَّوْتُ فِي هَذِي الدُّنَا
- (۵) نَحْسَ كَيَوَانٍ وَ سَعَدَ الْمُشْتَرِي
رَاجِيًا فِي ذَاكَ كَشَفَ الْمُعْضِلِ
- لَوْ عَدَدْتُ عَدُّهَا لَمْ يُحْصِرِ
يَحْصُلُ الرُّشْدُ بِهَا لِلْمُتَحَنِّ (۱)

(۱) علی فحوی الطبیعة سارقة و النصیحة مؤثرة بقدر الامکان -

- (۱) این سخن ناقص بماند و بیقرار
دل ندارم بیدلم معذور دار
- (۲) ذره ها را کی تواند کس شمرد
خاصه آن کو عشق ازوی عقل برد
- (۳) می شمارم برگهای باغ را
می شمارم بانگ کبک وزاغ را
- (۴) در شمار اندر نیاید لیک من
می شمارم بهر رشد متحن
- (۵) نحس کیوان یا که سعد مشتری
ناید اندر حصر گر چه بشمری

(۱) لَكِنَّ الْبَعْضَ لِيُشْرَحَ الْأَثَرَيْنِ

وَجَبَّ حَتَّىٰ لِنَفْعٍ وَ ضَرَرٍ

(۲) كَتَبْتُ بِذَا تُعَلِّمُ أَثَارَ الْقَضَا

عِنْدَ أَهْلِ السَّعْدِ وَالنَّحْسِ وَمَنْ

(۳) مَنْ لَهُ الطَّالِعُ كَانَ الْمُشْتَرِي

(۴) مَنْ لَهُ الطَّالِعُ قَدْ صَارَ زَحَلٌ

هُوَ مِنْ كُلِّ الشُّرُورِ الْقَلْبَ لَهُ

(۵) أَنَا لَوْ لَا أَنَّ لَهُ قُلْتُ زَحَلٌ

هُوَ مِنْ نَارٍ بِهِ الْمُسْكِينُ ذَا

ذَيْنَ مَنْ قَدْ ظَهَرَ فِي الْكُوكَبَيْنِ

بِهِمَا يَعْرِفُ يُدْرِي بِالْأَثَرِ

وَيَبِينُ السَّخَطُ مِنْهَا وَالرِّضَا

بِالسَّعِيدِ وَ الشَّقِيّ فِي الزَّمَنِ

فَرِحًا مَسْرُورَ كَانَ الْعَبْقَرِي

لَزِمَ يَحْتَاطُ فِي كُلِّ عَمَلٍ

يَصْقُلُ بِالْخَوْفِ مِنْهُ وَ الْوَلَهُ

نَجْمَكَ مِنْهُ احْتَرِزْ عِنْدَ الْعَمَلِ (۱)

أَحْرَقَ جَرَّ لَهُ شَرَّ الْأَذَى

(۱) قال في النهج ان كنت أقول و في دراية ان كنت لا أقول الذي طالع نجم زحل له نحوسة

زحل لاحرق زحل الذي لا حيلة له من نحوسته و ناريتة و لكن انبهه ليتنبه -

(۱) ليك بعضی هم از این هر دو اثر

(۲) تا شود معلوم آثار قضا

(۳) طالع آن کس که باشد مشتری

(۴) وانکه را طالع زحل از هر شرور

(۱) گر بگویم آن زحل استاره را

شرح باید کرد بهر نفع و ضرر

شمه ای مر اهل نحس و سعد را

شاد گردد در نشاط و سروری

احتیاطش لازم آمد در امور

زاتش سوزد مر آن بیچاره را (۱)

(۱) در نسخه لکناهور و غیرها بجز النهج القوی پس از این بیت این چهار بیت زیر آمده است که

ظاهرا از الحاقیات است -

آتش ناید بیکباره بتاب

در دمی نی نور ماند نی نشان

وز دگر گفتار ها معزول شو

بر ندارد جز که لطف آن رحیم

بس کن ای بیهوده تا زان آفتاب

از کواکب در سپهر بیکران

آنچه بردارد بدان مشغول شو

جنبش اختر نیاید جز عقیم

- (۱) اذْكُرُوا اللَّهَ لَنَا سُلْطَانُنَا
أَمَرَ فِي ذَا قُوَى إِيْمَانُنَا^(۱)
هُوَ فِي النَّارِ رَأَانَا وَ لَنَا
وَهَبَ نُوراً وَ مَنْ بِالسَّنَا
(۲) قَالَ مَعَ أَنِّي غَنِي عَنْكُمْ
لَسْتُ مُحْتَاجاً بِإِنْ لَكُمْ
مِنْكُمْ التَّصْوِيرُ لِي بِالْمَثَلِ
لَا يَلِيقُ .. أَنْتَبَهُوا لِلزَّلَالِ
(۳) لَكِنْ السَّكَرَانُ كَانَ مِنْ خِيَالٍ
وَ بِتَّصْوِيرٍ لَهُ لَا فِي مِثَالٍ^(۲)
أَبْدَأُ لَا يُدْرِكُ الذَّاتَ لَنَا
.. وَ لَهُ التَّمَثِيلُ قَدْ سَاغَ بِنَا..

(۱) قال تعالى فى سورة الاحزاب يا ايها المدين آمنوا اذكر الله ذكراً كثيراً و سبحوه بكرة و اصيلاً ليخرجكم من الظلمات الى النور و كان بالمؤمنين رحيماً تحيتهم سلام و اعذ لهم أجراً كريماً - (۲) اى المفتون بالتصوير و الخيال لا يفهم ذاتنا بلا مثال و لا تمثيل اصلاً فان الله تعالى يجوز عليه المثال فقال تعالى و تلك الامثال نضربها للناس و لا يجوز عليه المثل فانت المثل المساوى فى جميع الصفات و المثال لا يشترط فيه المساوات و تأمل العقل فانه معنى لا يماثله غيره و كثيراً ما يمثل بالشمس و ليس بينهما من المناسبة الا شئى واحد و هو ان المحسوسات تنكشف بنور الشمس كما تنكشف المعقولات بالعقل و انظر لقوله تعالى الله نور السموات و الارض مثل نوره كمشكوة و اى مماثلة بين نووه و نور الزجاجة و الزيت فهذا ضرب مثل لنوره تعالى فان صاحب التصوير و الخيال لا يفهم ذاته تعالى بلا مثال و لهذا قال (ذكر جسمانه خيال ناقص است) -

- (۱) اذكرو الله شاه مادستور داد اندر آتش دید ما را نور داد
(۲) گفت گرچه پاکم از ذکر شما نیست لائق مر مرا تصویرها
(۳) لیک هرگز مست تصویر و خیال در نیابد ذات ما را بی مثال

- (۱) ذَكَرُ تَجْسِيمٍ لَهُ رَاقَ الْخِيَالِ نَاقِصًا كَانَ .. حَافِيًا لِلْمُضَلَّالِ (۱)
 ذَلِكَ الْوَصْفُ الْمَلُوكِيِّ الْحَسَنِ خَلَصَ مِنْ ذِي بِهِ الطُّهْرُ اقْتَرَنَ (۲)
 (۲) لَوْ لِسُلْطَانٍ يَقُولُ أَحَدُ حَائِكًا لَسْتَ وَ أَنْتَ سَنَدُ
 أَيُّ مَدَحٍ لَهُ ذَا كَانَ .. أَلَمْ يَدْرِ فِي هَذَا .. وَ كُلِّ مَا أَلَمْ (۳)

انکار موسی علی مناجات الراعی لله تعالی

- (۱) فِي الطَّرِيقِ رَاعِيًا مُوسَى نَظَرَ يَا إِلَهَ رَبِّيَا دَوْمًا ذَكَرُ

(۱) نسخه ثانیة - ذکر تجسیم له حل الخیال - (۲) ای ذکر الخالق بالجسمانیة خیال ناقص او خیال الناقص القاصر من الفهم و الادراک لا يفهم الا بطریق التمثیل و الوصف الملوكی الحسن الطف و اخلاص و اعلى من حالات الاوصاف الجسمانیة مثلاً (شاه را گوئی الخ) - (۳) ای انه تعالی لا یوسف الا بما یلیق بذاته و الحیاکة و الحجامة و غیرها لا تلیق به تعالی فسبحان الله عما یصفون و ما وصف الله تعالی به ذاته العلیة من اوصاف السمع والبصر و الکلام و الاستواء موقوفة علی تقریر الرسول لها و تبلیغها لنا فنعتقد حینئذ ان ذاته لا تشبهها الذوات و لا حکت صفاته الصفات -

- (۱) ذکر جسمانه خیال ناقص است وصف شاهانه از آنها خالص است
 (۲) شاه را گوید کسی چو لاه نیست این چه مدح است این مگر آگاه نیست

انکار کردن موسی (ع) بر مناجات شبان

- (۳) دید موسی يك شبانی را براه که همی گفت ای خدای و ای آله

- (۱) اَيْنَ اَنْتَ لِاصْبِرَ عَبْدَكَ
اَرْقِعْ نَعْلَكَ وَ الثَّوْبَ اَخِيطْ
(۲) اَيْنَ اَنْتَ كَيِّ بِسْمِعِي وَ الْبَصَرُ
(۳) اَغْسِلْ ثَوْبَكَ وَ الْقَمَلَ لَكَ
فِي الْاَمَامِ لَكَ اَتِي بِاللَّبَنِ
(۴) وَ اِذَا مَا مَرَضُ عَنْ لَكَ
فَاَنَا اَحْمِلُ غَمًّا وَ عَنَّا
(۵) اَلَيْتُمْ كَفْكَ وَ الرَّجَلَ لَكَ
اَكُنْسُ مِنْهُ الْمَحِلَّ .. بِالْفُؤَادِ
(۶) لَوْ رَاَيْتَ بَيْتَكَ دَوْمًا اَنَا
مَعَ دُهْنٍ لَكَ اَتِي .. تَأْكُلُ

- (۱) تو کجائی تا شوم من چاکرت
(۲) تو کجائی تا که خدمتها کنم
(۳) جامه ات شویم شیشهایت کشم
(۴) و ر ترا بیمار می آید به پیش
(۵) دستکت بوسم بمالم پایکت
(۶) گریه بینم خانه ات را من دوام
- چارقت دوزم کنم شانه سرت (۱)
جامه ات را دوزم و بخیه زنم
شیر پیشت آورم ای محتشم
من ترا غمخوار باشم همچو خویش
وقت خواب آید بروم جایکت
روغن و شیرت بیارم صبح و شام (۲)

(۱) چارق موزه و باتابه و کفش که صحرائیان پوشند و بندی دارند - (۲) در نسخه لکناهور بعد از این بیت بیت زیر آمده است -
هم پنیر و نانهای روغنی
خمرها جفرائهای نازنین - جفرائ خم کوچک -

- (۱) فِي صَبَاحٍ وَمَسَاءٍ أَعْمَلُ
مِنْسِي كَانَ الْخَوَانُ وَالطَّعَامُ
(۲) يَا فِدَاكَ كُلُّ كَفْشٍ وَحَمَلُ
يَا يَذْكُرِي لَكَ (هَيْهَائِي وَهِي
(۳) ذَلِكَ الرَّاعِي عَلَى هَذَا النَّسَقِ
قَالَ مُوسَى يَا فُلَانُ مَعَ مَنْ
(۴) قَالَ مَعَ ذَلِكَ الَّذِي سَوَّى لَنَا
(۵) قَالَ مُوسَى وَيَلَّكَ الرَّأْسُ لَكَ
أَنْتَ قَبْلَ أَنْ تَصِيرَ مُسْلِمًا
(۶) أَصَحِّحْ مَا ذَا الْبَاطِلُ مَا ذَا الْهَذَرُ
- وَأِلَى بَيْتِكَ حَبَابًا أَرْحَلُ
مِنْكَ كَانَ الْأَكْلُ وَالشَّرْبُ مَدَامُ
إِلَى وَالْمَاعِزُ مَا عِنْدِي حَصَلُ
(هِيَ) وَمَا أَبْدِيهِ فِي مَرَعَى وَخَى (۱)
هَذَا قَالَ لَطِيشٍ وَنَزَقُ
قُلْتُ هَذَا مَا لَكَ أَزْدَدْتَ أَفَنُ
مَنْ بِهِ الْأَفْلَاكُ بَأَنْتَ وَالْأَدْنَى
جُنَّ وَالْوَسْوَاسُ قَدْ بَانَ بِكَ
كَافِرًا بِاللَّهِ كُنْتَ مُجْرِمًا
قُطْنَةً فِي فَمِكَ أَعْصِرْ مِنْ حَذَرُ

(۱) کلمات هی هی و هیهای فی الاصل بمعنی الصخب و الضوضاء تقولها الرعاة لزجر الغنم و العاشية ابقیت علی حالتها لتنوير المرام ..

- (۱) سازم و آرم به پیشست صبح و شام
(۲) ای فدای تو همه بزهای من
(۳) زین نمط بیهوده میگفت آن شبان
(۴) گفت با آن کس که مارا آفرید
(۵) گفت موسی های خیره سر شدی
(۶) هین چه ژاژ است این چه کفرست و فشار
- از من آوردن ز تو خوردن طعام
وی بیادت هی هی و هیهای من
گفت موسی با کیستت ای فلان
این زمین و چرخ از او آمد پدید
خود مسلمان نا شده کافر شدی
پنبه ای اندر دهان خود فشار (۱)

(۱) فشار در مصراع اول بضم فاء بمعنی دشنام است و در مصراع ثانی بکسر فاء امر است

از فشردن -

أَنْتَنَ الدُّنْيَا .. لَهَا جَرُّ الشَّارِ ..

وَلَهُ أَبْلَى .. وَبِالْحَسَنِ ذَهَبٌ ..

رَجُلِ الشَّمْسِ اللَّتِي جَلَّتْ عَلَا

أَنْتَ كَمْ فِي الْقَوْلِ جَهْلًا تَهْدُرُ

تَأْتِي نَارٌ تُحْرِقُ فِيهَا الْأَنَامَ

ذَا الدُّخَانُ رُوحَكَ مَنْ قَدْ سَمِيَ

صَارَتْ الْمَرْدُودَةُ مِمَّا تِلْمُ

حَاكِمٌ بِالْعَدْلِ حَقٌّ مَا قَضَاهُ

وَالْكَلَامُ الْبَاطِلُ وَالرَّيْبُ

كَانَ لِلرُّوحِ عَدَاءٌ وَ عَذَابُ

.. بِالْغَنِيِّ وَهُوَ نِعَمُ الْمُسْتَعَانِ ..

(۱) نَمُنْ كُفِّرْ لَكَ أَبْدَيْتَ جِهَارُ

كُفِّرْكَ لِلدِّينِ دِيْبَا جَا سَلَبُ

(۲) لَكَ لَاقَ النُّعْلُ مَا لَفَّ عَلَى

فَمَتَى رَاقَ لَهَا مَا تَذَكَّرُ

(۳) فَمَكَ لَوْ لَمْ تُسَدِّعَنَّ ذَا الْكَلَامُ

(۴) وَ إِذَا لَمْ تَأْتِ نَارٌ لَكَ مَا

لَمْ صَارَ اسْوَدَّ نَفْسَكَ لَمْ

(۵) لَوْ مُدَامًا تَعْلَمُ أَنَّ الْأِلَهَ

كَيْفَ صَدَّقَتْ بِسُوءِ الْأَدَبِ

(۶) فَوْدَادُ الْغَيْرِ مَسْلُوبِ اللَّبَابِ

وَعَنِ الْخِدْمَةِ هَذِي الْحَقُّ كَانَ

کفر تو دیبای دین را ژنده کرد

آفتابی را چنین هاکی رواست

آتش آید بسوزد خلق را

جان سیه گشته روان مردود چیست

ژاژ و گستاخی ترا چون باوراست

حق تعالی زین چنین خدمت غنی است

(۱) کند کفر تو جهان را گنده کرد

(۲) چارق و پاتابه لائق مر تراست

(۳) گر نبندی زین سخن تو خلق را

(۴) آتش گر نامده است این دود چیست

(۵) گر همی دانی که یزدان داوراست

(۶) دوستی بی خرد خود دشمنی است

- (۱) مَعَ مَنْ أَنْتَ تَقُولُ ذَا الْمَقَالِ
 أَمَعَ عَمَّ لَكَ قُلْتَ وَ خَالَ
 فَهَلِ الْحَاجَةُ وَ الْجِسْمُ تَصِيرُ
 فِي صِفَاتِ الْحَقِّ ذِي الشَّانِ الْقَدِيرِ
- (۱) لَبَنًا يَشْرَبُ ذَاكَ مَنْ غَدَا
 فِي نُشُوٍّ وَ نُمُوٍّ أَبَدَا
 لَبَسَ النِّعْلَ الَّذِي لِلْقَدَمِ
 مُعَوِزًا كَانَ .. أَتَى مِنْ عَدَمِ
- (۳) لَوْ بِفَرَضٍ كَانَ لِلْعَبِيدِ الْمَقَالِ
 ذَاكَ مَنْ هُوَ فِيهِ الْحَقُّ قَالَ (۱)
 فَأَنَا كَانَ هُوَ كُنْتُ أَنَا
 هُوَ .. إِذْ فِي الْحُبِّ بَادَ وَ فَنَاءَ
- (۴) ذَاكَ مَا قَالَ فَيَا ابْنَ آدَمَ
 قَدْ مَرَضْتُ أَنَا فِي ذَا الْعَالَمِ (۲)
 لَمْ تَعُدْ نَبِي فَالْمَرِيضُ أَنَا لَا
 هُوَ .. إِذْ فِي الْحُبِّ بَادَ وَ فَنَاءَ

(۱) كما اشار تعالى لقوله في مقام التجلي لعبده المصطفى (وما رميت اذ رميت
 ولكن الله رمى) و هذا معنى الحديث القدسي كنت له سمعاً وبصراً - (۲) والحديث
 القدسي يابن آدم مرضت فلم تعدني و استطعمتك فلم تطعمني و استسقينك فلم تسقني قال
 يا رب و كيف اعودك و انت رب العالمين قال تعالى اما علمت بان عبدي فلان مرض
 فلم تعده اما علمت لو عدته لوجدتني عنده -

- (۱) با که میگوئی تو این با عم و خال
 جنم و حاجت در صفات ذو الجلال
- (۲) شیر او نوشد که در نشو و نماست
 چارق او پوشد که او محتاج پاست
- (۳) و برای بنده است این گفت تو
 آنکه حق گفت او من است و من خود او
- (۴) آنکه گفت انی مرضت لم تعد
 من شدم رنجور او تنها نشد

- (۱) ذَاكَ مَنْ صَارَ بِي يَسْمَعُ بِي
فَلِهَذَا الْعَبْدُ أَيْضًا ذَا الْمَقَالِ
(۲) فَالْمَقَالُ بَقَّةٌ لَا فِي آدَبٍ
سَوْدَ مِنْ عَمَلِ الْمَرْءِ الْوَرَقِ
(۳) أَنْتَ لَوْ فَاطِمَةٌ لِلرَّجُلِ
كَانَ جِنْسُ الرَّجُلِ وَالْمَرْأَةِ
(۴) قَصْدَ مِنْكَ الدَّمُ مَا أَمْكَنَّا
(۵) فَاطِمٌ إِسْمٌ جَمِيلٌ لِلنِّسَاءِ
وَإِذَا مَا بِهِ سَمِيتَ زَمَانُ
- يَبْصُرُ كَانَ بِأَسْمَى رُتَبِ (۱)
عَبْدًا كَانَ حَلِيفًا لِلضَّلَالِ
مَعَ مَنْ بِالْحَقِّ خَصَّ وَاقْتَرَبَ
وَ أَمَاتَ الْقَلْبَ أَوْلَاهُ الْفَرْقُ
قُلْتُ هَبْ بِالْخَلْقَةِ فِي الْأَزْلِ
وَاحِدًا كَلًّا غَدَا عَنْ بَكْرَةِ
هَبْ حَكِيمًا كَانَ صَفْوًا مُؤْمِنًا
ضَمِنَ الْوَصْفَ الْجَمِيلَ وَالْثَنَاءُ
رَجُلًا كَانَ كَجَرَحٍ بِسَنَانِ

(۱) الحديث القدسي لا يزال عبدي يتقرب الى بالنوافل حتى احبه فاذا احبته كنت سمعه و بصره و يده و لسانه فبى يسمع و بى يبصر و بى يبطش و بى ينطق (و هذه مرتبة قرب النوافل - (۲) كما قال الشيخ الاكبر من جلس مع الصوفية و خالف ما يتحققون به نزع الله الايمان من قلبه -

- (۱) آنکه بى يسمع و بى يبصر شده است
(۲) بى ادب گفتن سخن با خاص حق
(۳) گر تو مردى را بخوانى فاطمه
(۴) قصد خون تو کند تا ممکن است
(۵) فاطمه مدح است از بهر زنان
- در حق آن بنده اين هم بيده است
دل بپيراند سیه دارد ورق
گر چه يك جنس اند مرد وزن همه
گر چه خوشخوى و حكيم و مؤمن است
مرد را گوى بود زخم سنان

- (۱) كَانَ وَصَفَ الْيَدِ وَالرَّجْلِ لَنَا
وَلَدَى ظَاهِرٍ شَأْنِ الْحَقِّ جَلَّ
(۲) لَمْ يَلِدْ لَمْ يُولَدْ الْأَجْدَرُ كَانَ
وَالِدًا كَانَ وَ مَوْلُودًا خَلَقَ
(۳) كُلَّ جِسْمٍ اِقْتَضَى أَنْ يُولَدَا
أَدْرِيهِ مِنْ طَرَفِ النَّهْرِ وَلِدْ
(۴) مَا هُوَ صَارَ لِكَوْنٍ وَفَسَادٍ
حَادِثًا صَارَ وَ لَا بُدَّ بِأَنْ
(۵) قَالَ يَا مُوسَى اعْزِئْنِي أَنْتَ فَمَيِّ
نَفْسِي أَحْرَقْتَ أَنْتَ نَدَمَا
- أَوْ يُقَالُ الْمَدْحُ يُدْرِي وَ الثَّنَاءُ
كَانَ تَلَوِيثًا وَ شَيْنًا وَ خَلَلٌ
بِهِ.. فَهُوَ كُلُّ مَا فِي الْكَوْنِ بَانَ..
بِالْوُجُودِ كُلِّ مَوْجُودٍ سَبَقَ
كُلِّ مَوْلُودٍ فَمَا أَنْ يَوْجَدَا
..لَا مِنْ الرَّبِّ عَنِ الْكَفْرِ ابْتِعَدُ..
وَ حَقِيرًا كَانَ.. مَعْدُومَ الرِّشَادِ..
لَهُ كَانَ مُحْدَثٌ قَبْلًا يَفْنُ
خِطَّتْ فَارْحَمْنِي لَا تُهْرِقْ دَمِي
..لَيْتَنِي مَا قُلْتَ تِلْكَ الْكَلِمَا..

در حق پاکى حق آلايش است

(۱) دست و پا در حق ما آسایش است

والد و مولود را او خالق است

(۲) لم يلد لم يولد او را لائق است

هر چه مولود است اوزينسوى جوست

(۳) هر چه جسم آمد ولادت وصف اوست

حادث است و محدثى خواهد يقين

(۴) آنكه از كون و فساد است ومهين

وز بشيمانى تو جانم سوختى

(۵) گفت اى موسى دهانم دوختى

فی بیان فعل الحق تعالی العتاب مع موسی لاجل الراعی

- (۱) نَزَلَ الْوَحْيُ عَلَى مُوسَى الْكَالِمِ
(۲) عَبْدَنَا عَنَّا قَطَعْتَ وَ لَوْضَلْ
(۳) مَا تَطِيقُ رَجْلَكَ الْوَي عَنْ فِرَاقْ
(۴) فَلِكُلِّ أَحَدٍ مِنْ ذَا الْأَنَامِ
(۵) لَهُ مَدْحٌ وَ لَكَ سَبٌّ وَ ذَمٌّ
- مِنْ إِلَهِ الْكَوْنِ وَ الرَّبِّ الْكَرِيمِ
أَنْتَ جِئْتَ لَمْ تَجِ أَنْتَ لِفَصْلِ
أَبْغَضِ الْأَشْيَاءِ عِنْدِي الطَّلَاقِ (۱)
سِيرةً نَحْنُ وَضَعْنَا وَ مَرَامِ (۲)
قَدْ مَنَحْنَا وَ اصْطَلَحْنَا وَ بَيَانِ
لَهُ شَهْدٌ وَ لَكَ صَابٌ وَ سَمٌ

(۱) قال (ع) ما خلق الله مباحاً احب اليه من العناق و ما خلق الله مباحاً ابغض اليه من الطلاق -
(۲) قال تعالی و من آياته خلق السموات و الارض و اختلاف الستمكم و الوانكم ان في ذلك لآيات للعالمين -

عتاب کردن حق تعالی موسی را بجهت شبان

- (۱) وحی آمدسوی موسی از خدا
(۲) تو برای وصل کردن آمدی
(۳) تا توانی پا منه اندر فراق
(۴) هر کسی را سیرتی بنهاده ایم
(۵) در حق او مدح و در حق تو ذم
- بندۀ ما را ز ما کردی جدا
نی برای فصل کردن آمدی
أبغض الاشياء عندي الطلاق
هر کسی را اصطلاحی داده ایم
در حق او شاهد و در حق تو سم

- (۱) قَلَّهٗ نُورٌ لَّكَ نَارٌ وَوَقَدْ
 (۲) فَمِنْ التَّنْزِيهِ نَحْنُ وَالْعَدَمُ
 وَمِنْ الْخِفَّةِ لِلرُّوحِ وَثِقَلُ
 (۳) أَنَا لَمْ أَمْرٌ لِنَفْعٍ بَلْ لِأَنْ
 (۴) فَلِكُلِّ مِنْ هُنُودٍ وَسُنُودٍ
 (۵) أَنَا مِنْ تَسْبِيحِهِم بِالطَّاهِرِ
 هُمْ أَيْضًا يَطْهَرُونَ وَالدَّرَجَاتُ
 (۶) نَحْنُ لِلطَّاهِرِ وَالْقَالِ النَّظَرِ
 فِي الضَّمِيرِ وَإِلَى الْحَالِ أَبَدٌ
 وَلَكَ شَوْكَ لَهُ رَوْضٌ وَوَرْدٌ (۱)
 لَهُ عَارُونَ وَ كُلِّ مَا أَلَمْ
 وَ جَمِيعِ وَصْفِهِ.. قَوْلًا وَ فِعْلًا..
 لِلْعِبَادِ أَحْسَنُ جُودًا وَ مَنْ
 إِصْطِلَاحٌ بِالثَّنَا مِنْهُمْ يَعُودُ
 لَمْ أَكْ.. بِالْبَاطِنِ وَ الظَّاهِرِ..
 يَنْشُرُونَ.. وَ يَنَالُونَ الظَّفَرَ..
 لَا نَوْجَهَ بَلْ لِمَا كَانَ اسْتَمَرَّ
 لَا سِوَاهُ تَرْنُو فِي كُلِّ أَحَدٍ

- (۱) لم يوجد هذا البيت من الاصل فى النهج القوى و نقل عن نسخة لکناهور -
 (۲) قال (ع) ان الله لا ينظر الى صوركم و لا الى اعمالكم بل ينظر الى قلوبكم
 و نياتكم -

- (۱) در حق او نور و در حق تو نار
 (۲) ما بری از پاک و ناپاکى همه
 (۳) من نگردم امر تا سودى کنم
 (۴) هندیان را اصطلاح هند مدح
 (۵) من نگردم پاک از تسبیحشان
 (۶) ما برون را ننکریم و قال را
 در حق او ورد و در حق تو خار
 از گران جانى و چالاكى همه
 بلکه تا بر بندگان جودى کنم
 سندیان را اصطلاح سند مدح
 پاک هم ایشان شوند و در نشان
 مادرون را بنکریم و حال را

- (۱) نَحْنُ لِلْقَلْبِ نَظَرْنَا لَوْ خَشَعُ
 (۲) حَيْثُ أَنَّ الْجَوْهَرَ الْقَلْبُ الْغَرَضُ
 فَطَفِيلِي أَتَى هَذَا الْغَرَضُ
 (۳) كَمْ مِنَ الْأَلْفَاظِ هُذِي وَالْمَجَازِ
 أَطْفَبُ مِنْكَ كَلَامًا ذَا حَرِيقُ
 (۴) أَنْتَ فِي رُوحِكَ بِالْعِشْقِ اشْعَلِ
 وَالْعِبَادَاتِ جَمِيعًا وَ الْفِكْرُ
 (۵) اذْ رِ يَا مُوسَى فَمَنْ هُمْ ذَوَا دَبِ
 مَنْ هُمْ رُوحًا وَقَلْبًا أُحْرِقُوا
 (۶) فَمِنْ الْعُشَاقِ كُلِّ نَفْسِ
 فَعَنِ الْقَرِيَةِ إِنْ بَادَتْ رُفِعُ
- هَبَّهُ فِي لَفْظٍ وَقَوْلٍ مَا خَضَعُ
 هُوَ لَا غَيْرَهُ وَالْقَوْلُ الْغَرَضُ
 وَلَنَا الْجَوْهَرُ لَا غَيْرُ الْغَرَضُ
 ثَأْتِي وَالْأَضْمَارُ مِنْ غَيْرِ احْتِرَازِ
 وَمَعَ هَذَا الْكَلَامِ كُنْ رَفِيقُ
 نَارًا أَضْرِمَهَا كَمِثْلِ الْمَشْعَلِ
 بَنَةً أَحْرِقْ بِذَا تَمَّ الظَّفَرُ
 غَيْرُ مَنْ بِالْعِشْقِ هُمْ شَبُّوا لَهَبُ
 غَيْرُ مَنْ بِاللَّفْظِ خَيْرًا نَطَقُوا
 مُحْرِقُ مِثْلُ لَهَبِ الْقَبَسِ
 كُلُّ عَشِيرٍ وَخَرَجٍ قَدْ وَضِعُ

- (۱) ناظر قلبیم اگر خاشع بود
 (۲) زانکه دل جوهر بود گفتن عرض
 (۳) چند از این الفاظ و اضمار و مجاز
 (۴) آتشی از عشق در جان بر فروز
 (۵) موسیا آداب دانان دیگرند
 (۶) عاشقانرا هر نفس سوزند نیست
- گر چه گفت لفظ ناخاشع بود
 پس طفیل آمد عرض جوهر غرض
 سوز خواهم سوز با آن سوز ساز
 جمله فکر و عبادت را بسوز
 سوخته جان و روانان دیگرند
 برده ویران خراج و عشر نیست

- (۱) خَطَا لَوْ قَالَ فَالْخَاطِي لَا
بِالدِّمِ غَسَلَهُ دَع فِي ذَا الْغَرَقِ
(۲) فَمِنْ الْمَاءِ دِمَاءُ الشَّهْدَاءِ
ذَا الْخَطَا مِنْ مِائَةِ أَلْفِ صَوَابٍ
(۳) دَاخِلَ الْكَعْبَةِ مَا لِلْقِبْلَةِ
فَلَوْ الْغَوَاصُ مَا عَنْهُ الْغَرَقُ
(۴) مِنْ سَكَارَى الرَّأْسِ لَا تَطْلُبُ دَلِيلَ
خَرَقُوا أَثْوَابَهُمْ لَا تَأْمُرُ
- تَحَسَّبُ إِنْ صَارَ شَهِيداً وَامْتَلَأَ
لَهُ طَابَ.. الْأَمْنُ وَافِي فِي الْفَرْقِ..
كَانَ أَوْلَى.. وَبِهِ بَانَ الصَّفَاءُ..
كَانَ أَوْلَى.. وَلَكُمْ رَاقَ وَطَابُ..
رَسَمَ.. أَوْ حَدَّ خَلَّتْ مِنْ جِهَةٍ..^(۱)
يَمْنَعُ لَوْ فَقَدْ أَيَّ فَرْقٍ
أَنْتَ مِمَّنْ هُمْ لِلْعِشْقِ الْجَلِيلِ
يَرْقَعُونَهَا.. يَتْرَكُونَ لِلْمُضَرِّ..

(۱) پاچيله بالباء و الجيم العجميتين اطار كالدف مسمر عليه بالالواح و من وسطه
مدخل بوضع فيه قدم الرجل يمشى فيه غب مطر الثلج يصنع ذلك للصيد لئلا تغوص قدم
الماشي فى الثلج اى غم للغواص ان لم يكن له پاچيله فانها تلزم اللذى يخاف من
الغرق كذا العشاق مستغنون عن العبارات غارقون فى بحر الدقائق -

- (۱) گر خطا گوید ورا خاطی مگو
(۲) خون شهیدان راز آب اولی تر است
(۳) در درون کعبه رسم قبله نیست
(۴) تو ز سر مستان قلاوزی مجو
- گر شود پر خون شهیدان را مشو
این خطا از صدها اولی تر است
چه غم از غواص را پاچيله نیست
جامه چاکان را چه فرمائی رفو

- (۱) مِلَّةُ الْعِشْقِ سِوَى كُلِّ الْمِلَلِ مَيِّزَتٌ .. وَ اخْتَلَفَ مِنْهَا الْعَمَلُ ..
 مِلَّةُ الْعَاشِقِ وَ الدِّينِ الْإِلَهِ مَا لَهَا مِنْ مَذْهَبٍ فِي ذَا سِوَاهُ^(۱)
 لَيْسَ لِلْمَلْعَلِ اهْتِمَامٌ لَوْ أَحَدٌ مَا لَهُ حَبٌّ عَلَيْهِ مَا اعْتَمَدَ^(۲)
 لَيْسَ لِلْعِشْقِ الَّذِي بَحَرَ الْحَزْنَ خَاضَ مِنْ غَمٍّ .. إِذَا فِيهِ اقْتَرَنَ ..

فی بیان مجیشی الوحی لموسی (ع) فی عذر ذلك الراعی

- (۳) بَعْدَ ذَا فِي سِرِّ مُوسَى الْحَقُّ قَدْ وَضَعَ أَسْرَارَ جَلَّتْ .. أَنْ تُعَدَّ ..

(۱) ملة العشق بعيدة عن جميع الاديان فكما ان المجانين خلصوا من التكاليف الشرعية كذلك مجانين العشق الالهي و لان الاحكام الشرعية مبنية على العقل و العشق ليسوا معكومي العقل بل محكوموا افراط المحبة و اللذی سيره مسح الله لا يرى غير الله فاذا ارتفعت الغيرة بقي المذهب و الذاهب و الذهاب و لا يرى غير الله فدينه و ملته الله فان الامر اذا منع امره بخدمة اخرى فهل يؤاخذ على ما منع و لهذا يقول (لعل را گر مهر نبود پاك نيست) - (۲) اي ان العشق بتبديل الوجود البشري صاروا كاللعل فان ظهرت عليهم محبة و علامة الرسومات الشرعية ام لم تظهر لآخوف عليهم قال تعالى الا ان اولياء الله لآخوف عليهم و لاهم يحزنون لان العشق في بحر الغم ليس مغموماً و لا متألماً فعند العاشق اللطف و الجمال و الجلال متساو فان وقع في بحر الغم او لم يقع فهو مسرور بجمال الله تعالى -

- (۱) ملت عشق از همه دينها جداست عاشقان راملت و مذهب خداست
 (۲) لعل را گر مهر نبود پاك نيست عشق در دريای غم غمناك نيست

وحی آمدن بموسی (ع) از بهر عذر خوارستن آن شبان

- (۳) بعد از آن در سر موسی حق نهفت رازهای کان نمی آید بگفت

- (۱) صَبَّ فِي قَلْبِهِ أَقْوَالَ بِهَا
 خَلَطَ الرُّؤْيَا وَالْقَوْلَ لَهَا^(۱)
- (۲) كَمْ غَدًا مِنْ غَيْرِ رُوحٍ وَأَنْمَحَى
 كَمْ بِرُوحٍ ظَهَرَ دَوْمًا صَحَى
 وَ لَكُمْ مِنْ أَزَلٍ لِلْأَبَدِ
 طَارَ حَيْرَانٍ بِحَبِّ الْأَحَدِ
- (۳) بَعْدَ هَذَا الشَّرْحِ لَوْ قُلْتَ الْبَلَهَ
 كَانِ وَالْخَبْطَ الْكَثِيرَ وَالسَّفَهَ
 حَيْثُ أَنَّ الشَّرْحَ ذَا عَن بَكْرَةٍ
 كَانَ فَوْقَ الْعَقْلِ غَيْرَ الْيَقَظَةِ
- (۴) لَوْ أَقُولُ أَنَا عَنْهَا فَالْعُقُولُ
 تَقْلَعُ تَأْتِي بِعَجْزٍ وَ ذُهُولُ
 وَ إِذَا مَا أَكْتُبُ كَمْ مِنْ قَلَمٍ
 تَقْلَعُ تَأْتِي بِعَجْزٍ وَ ذُهُولُ
- (۵) وَ إِذَا قُلْتَ شُرُوحًا تُعْتَبَرُ
 كِسْرَ مِمَّا بِهَا عَظْمًا أَلَمْ
 لِلْمَعَادِ هِيَ كَانَتْ مُخْتَصِرُ
 كِسْرَ مِمَّا بِهَا عَظْمًا أَلَمْ

(۱) ای جمع له المشاهدة مع المكالمة - ای اوحی الیه و شاهد الاسرار -

- (۱) بر دل موسی سخنها ریختند
 دیدن و گفتن بهم آمیختند (۱)
- (۲) چند بیخود گشت و چند آمد بخود
 چند پرید از ازل سوی ابد
- (۳) بعد از این گر شرح گویم ابلهی است
 زانکه شرح این ورای آگهی است
- (۴) گر بگویم عقل ها را بر کند
 و نویسم بس قلم ها بشکند
- (۵) و بگویم شرح های معتبر
 تا قیامت باشد آن بس مختصر

(۱) یعنی اینکه سخن و دیدن هر دو از ورای حجاب تجلی است و وحی در این مورد بر وفق حقیقت است و شنیدن این وحی از گوش دل بود چنانکه مصراع اول و بیت اول بر آن گواه است -

- (۱) فَإِذَا لَا شَكَّ قَصَرْتُ اللِّسَانَ
فَمِنْ الْبَاطِنِ وَ الْإِسْرِ لَكَ
(۲) حَيْثُ مُوسَى سَمِعَ هَذَا الْعِتَابَ
رَكَضَ يَطْلُبُ ذَاكَ الرَّاعِيَا
(۳) رَكَضَ يَتَمَسَّ اِثَارَ الْقَدَمِ
وَ بِاطْرَافِ الصَّحَارِي كَمْ اِثَارَ
(۴) خُطْوَةِ رَجُلٍ اللَّذِينَ صُرِعُوا
مَيِّزَتْ عَنْ خُطْوَةِ الْغَيْرِ ظَهَرَ
(۵) قَدَمٌ كَالرَّخِ مِنْ أَعْلَى إِلَى
قَدَمٌ كَالْفِيلِ مُعَوَّجًا يَسِيرُ
- أَنَالُو أَنْتَ تَرُومُ ذَا الْبَيَانِ
ذَلِكَ أَقْرَأَ تَعْرِفُ مَا هَمَّكَ
لِلْأَلِ فِي الصَّحَارِي وَ الْهَضَابِ
.. حَاسِرَ الرَّأْسِ حَزِينًا بَا كِيَا..
لَهُ حَيْرَان .. وَ كَمْ أَبْدَى النَّدَمَ..
مِنْ غُبَارِ كَانَ لِلشَّمْسِ سِتَارَ
.. بَغْرَامِ رَبِّهِمْ كَمْ وَلِعُوا..
فَرَقَهَا .. أَيْضًا لَمَنْ صَحَّ نَظَرُ..
أَسْفَلَ لِلْأَرْضِ خَرَّ إِذْ عَلَا
فِي طَرِيقِ أَعْوَجٍ وَغَرِ خَطِيرِ

- (۱) لاجرم کوتاه کردم من زبان
(۲) چونکه موسی این عتاب از حق شنید
(۳) بر نشان پای آن سرگشته راند
(۴) گام پای مردم شوریده خود
(۵) يك قدم چون رخ ز بالا تا نشیب
- گر توخواهی ازدرون خود بخوان
در بیابان در پی چوپان دويد
گرد از پره بیابان بر فشاند (۱)
هم ز گام دیگران پیدا بود
يك قدم چون پیل رفته بر اریب (۲)

(۱) پره دامن و کناره صحرا یعنی نقش قدم شبان را پیدا کرد چنانچه گردشکافتن
بمعنی واضح شدن معروف است - (۲) اریب بمعنی کج است و کج رفتن را اریب
گویند و رخ و پیل مهره شطرنج است -

- (۱) رَبِّمَا كَالْمَوْجِ مَدَّ الْعِلْمَا .. غَمَرَ الْأَطْوَادَ غَطًى الْقِمَمَا ..
 رَبِّمَا كَالسَّمَاءِ خَفَضًا يَصِيرُ .. فَوْقَ بَطْنٍ لَهُ فِي الْمَاءِ يَسِيرُ
 (۲) رَبِّمَا فَوْقَ التُّرَابِ حَالَهُ .. كَتَبَ .. يَطْلُبُ مِنْهُ فَالَهُ ..
 مِثْلَ رَمَالٍ عَلَى الرَّمْلِ ضَرَبَ .. حَالَهُ يَسْأَلُ مِنْهُ مَا وَجِبَ
 (۳) رَبِّمَا قَامَ فَكُورًا حَائِرًا .. رَبِّمَا رَحَلَهُ حَثَّ سَائِرًا ..
 رَبِّمَا كَالْكُرَةِ مِنْ صَوْلَجَانِ .. قُلِبَتْ .. عِنْدَ سَبَاقٍ وَ رِهَانِ ..
 (۴) أَخِرَ الْأَمْرِ لَهُ مُوسَى وَجَدَ .. قَالَ بُشْرَى لَكَ أُسْعِدْتَ فَقَدْ ..
 وَصَلَ الدُّسْتُورُ لِلْحَقِّ الْقَدِيرِ .. مَا تَشَاءُ أَفْعَلُ كَثِيرًا وَ يَسِيرُ ..
 (۵) أَنْتَ تَرْتَبِيًّا وَ آدَابًا أَبَدَ .. لَا تَسَلْ لَا تَرَعْ حَقًّا لِأَحَدَ ..
 قَلْبِكَ الضِّيقُ مَا شَاءَ وَرَامَ .. قُلْ .. وَلَا تَحْذَرَنَّ رَأَقَ الْكَلَامِ ..

- (۱) گاه چون موجی فرازانه علم
 (۲) گاه بر خاکی نوشته حال خود
 (۳) گاه حیران ایستاده گه روان
 (۴) عاقبت دریافت او را و بدید
 (۵) هیچ ترتیبی و آدابی مجو
 گاهی چون ماهی روانه بر شکم
 همچو رمالی که رملی بر زند
 گاه غلطان همچو گوی از صولجان
 گفت مژده ده که دستوری رسید (۱)
 هر چه میخواهد دل تنگست بگو

(۱) مژده ده فاعل گفت است و مقوله (گفت او که دستوری رسید) تا چند بیت یعنی موسی (ع) گفت در حالیکه مژده دهنده بود که ترا دستوری رسید که هیچ ترتیب و آدابی مجو و هر چه خواهی بگو -

- (۱) كُفِّرْكَ الدِّينَ لَكَ الدِّينُ غَدًا
نُورَ رُوحٍ.. وَ بِهِ الْهَدْيُ بَدَأ..
- (۲) يَا مَعَاذَ آيَةِ مَا أَنْ يَشَاءَ
لِدُنَا الْأَمْنُ لَهُ أَيْضًا وَجِبْ
- (۳) قَالَ يَا مُوسَى وَ مِنْ هَذَا أَنَا
رُحْ وَ مِنْ دُونِ مُحَابَاةٍ لَكَ
- (۴) أَنَا جِزْتُ السِّدْرَةَ لِلْمُنْتَهَى
جِزْتُ وَالْحَالِ أَنَا قَيْدَ الْفَنَاءِ (۲)
- مِائَةَ الْأَلْفِ أَلْفِ سَنَةٍ
لَسْتُ سَكْرَانًا وَ لَكِنْ لَا أَفِيقُ
- أَنَا مِنْ ذَا الصَّوْبِ مَنْ لَا يُنْتَهَى (۳)
رَحْتُ .. قَدْ فُزْتُ بِأَعْلَى صَلََةٍ

(۱) الآية فی سورة آل - عمران و هنا لك دعا زکریا ربه كذلك يفعل الله ما يشاء -

(۲) ای انا خلصت من عالم الجذبة و مرتبة الفکر و انا الان تبلت بدم الکبد ای ای ایت لمرتبة الفناء و الاضمحلال و خرجت من مرتبة القیل و القال - (۳) ای بسبب الجذبة الالهية مرقت من سدره المنتهى و علوت عليها و هی فوق السماء السابعة و اليها تنتهى علوم الخلائق -

- (۱) کفر تو دین است و دینت نور جان
ایمنی و ز تو جهانی در امان
- (۲) ای معاف یفعل الله ما يشاء
بی محابا روزبان را برگشا (۱)
- (۳) گفت ای موسی از آن بگذشته ام
من کنون در خون دل آغشته ام
- (۴) من ز سدره منتهی بگذشته ام
صد هزاران ساله زان سورفته ام

(۱) معاف مضاف و یفعل الله ما يشاء و مضاف الیه واقع شده است یعنی ای معاف

- (۱) لِي سَوَاطًا قَدْ ضَرَبْتَ وَالْفَرَسُ
نَظَّةً سَوَتْ وَ مَا فَوْقَ الْفَلَكَ
(۲) مَحْرَمٌ نَاسُوتِنَا يَا جُعِلَا
يَا اَدَامُ اللَّهُ بَاعًا وَ يَدَا
(۳) حَالِي حَالًا مِنْ الْقَوْلِ اَنَا
مَا اَقُولُ اَنَا لَيْسَ حَالِيَا
(۴) اَنْتَ فِي الْمِرَاتِ نَقْشًا تَنْظُرُ
هُوَ لَيْسَ النَّقْشُ لِلْمِرَاتِ كَانَ
رَجَعْتُ .. تَبْغِي الْمُنَى وَالْمَلْتَمَسُ .. (۱)
عَمَرْتُ .. وَالْمَلِكُ كَلًّا وَالْمَلِكُ ..
دَوْمًا اَلْلَاهُوتُ فِيهِ اِتِّصَالًا (۲)
لَكَ .. اَنْعِمْ بِهِمَا لِي مَدَدًا ..
خَرَجَ .. بِالْبَتِّ عَنْهُ وَ فَنَى ..
حَالٌ غَيْرِي كَانَ .. سِرًّا مَا يَبَا ..
نَقْشَكَ ذَاكَ فِيهَا يَظْهَرُ (۳)
نَقْشَكَ كَانَ عَلَى الْمِرَاتِ بَانَ

(۱) اراد بالفرس الروح و بالسوط التأديب ای لما ادبنتی رجعت روحی فی الحال و علت علی السماء - (۲) ای اجعل اللهم محرم ناسوتنا و هویتة بشریتنا و جسمائیتنا لاهوتیة ملکیتة او صار ناسوتنا محرمًا للاهوت آدم اللهم هذه اليد و الباع ما احسنه بسبب ضربة منه وصلت لهذه المرتبة العالیة - (۳) ای ذاك النقش الذی رأیتة فی المرآت هو نقشك فهو انعکس فی المرآت و لیس هو نقش المرآت ای انعکست حالاتك فی بحسب ما وضع الله فی القابلیة مثلاً (دم که مرد نائی اندر نای کرد) -

- (۱) تازیانه بر زدی اسبم بگشت
(۲) محرم ناسوت ما لاهوت باد
(۳) حال من اکنون برون از گفتن است
(۴) نقش می بینی که در آئینه ای بست
گنبدی کرد و ز گردون برگذشت
آفرین بردست و بر بازوت باد (۱)
آنچه میگویم نه احوال من است
نقش تست آن نقش آن آئینه نیست

(۱) ناسوت عالم خلق و لاهوت از عالم الهی است یعنی از ناسوت بلاهوت رسید-

(۱) فَإِذَا مَا نَفَسًا فِي النَّايِ قَدْ نَفَخَ النَّافِخُ أَنَا فَلَا سَدَّ

أَنَّهُ لِلْنَّايِ رَاقٍ لَا لِمَنْ نَفَخَ النَّايَ لَهُ أَبَدًا بَقْنُ..

(۲) أَنْتَبِهْ وَاصْحِرْ أَوْ الْحَمْدَ تَقُولُ أَوْ تَقُولُ الشُّكْرَ شَرْحًا وَفُصُولُ (۱)

أَدْرِهِ الْمَعْيُوبَ كَانَ وَالزَّهِيْدَ كَثْنَاءِ ذَلِكَ الرَّاعِي الْبَلِيدَ

(۳) حَمْدُكَ بِالنِّسْبَةِ مِنْهُ وَإِنْ أَحْسَنَ كَانَ وَإِلَكِنْ ذَا اسْتَبَيْنَ

أَنَّهُ بِالنِّسْبَةِ لِلْحَقِّ كَانَ ابْتَر.. كَمْ عِنْدَهُ قَلٌّ وَهَانَ..

(۴) كَمْ تَقُولُ لِلْمَغْطَا إِذْ رَفَعُوا ذَا الَّذِي ظَنُّوا هُمْ لَا يَقَعُ

(۵) رَحْمَةً مِنْهُ قَبُولُ الذِّكْرِ ذَا لَكَ كَيْ تَحْظِي بِأَجْرِ هَكَذَا

بِالصَّلَاةِ رُخْصَةً جَاءَتْ لِمَنْ هِيَ حَاضَتْ رَحْمَةً مِنْهُ وَ مَنْ حَاضَتْ رَحْمَةً مِنْهُ وَ مَنْ

(۱) نسخه تانیه - او تقول الشکر شرحاً و ذبول -

در خور نایست نی در خورد مرد

همچو نافر جام آن چوپان شناس

لیک آن نسبت بحق هم ابتر است

کاین نبوده است این چنین پنداشتند

چون نماز مستحاضه رخصت است

(۱) دم که مرد نائی اندر نای کرد

(۲) هان و هان گر حمد گوئی و رسپاس

(۳) حمد تو نسبت بتو گر بهتر است

(۴) چند گوئی چون غطا برداشتند

(۵) این قبول ذکر تو از رحمت است

- (۱) مَعَ صَلَوةٍ لَوِثْتَ تِلْكَ بَدَنَ
 كَمْ بِتَشْبِيهِ وَ كَيْفٍ.. وَ بِكُمْ..
 (۲) نَجَسًا كَانَ الدَّمُ الْمَاءُ أَزَالَ
 نَجَسُ الْبَاطِنِ.. إِلَّا مَنْ وَهَب..
 (۳) يَسْوِي مَاءُ لِلطُّفِ اللَّهِ جَلَّ
 (۴) لَيْتَكَ عِنْدَ السُّجُودِ وَجْهَكَ
 قَوْلَكَ سُبْحَانَ رَبِّي تَعَالَى
 (۵) رَبِّيَا مَنِ السُّجُودُ كَالْوُجُودُ
 كُلُّ ذَنْبٍ لِي أَمْنَحُ بِالْجَزَاءِ
 (۶) فَبِحِلْمِ الْحَقِّ ذِي الْأَرْضِ الْأَثَرِ
 لِلنَّجَاسَاتِ تُزِيلُ وَ الثَّمَرِ
- ذَكَرَكَ الْإِيمَانَ إِذْ مِنْهُ أَنْعَدَمَ
 لَوِثَ يَا مَنْ مِنَ اللَّطْفِ أَنْحَرَمَ
 لَهُ لَيْكُنْ بِالْمَحَالِ أَنْ يُزَالَ
 .. لَهُ مَاءُ الرَّحْمَةِ اللَّهُ أَحَبَّ..
 لَا يُزُولُ مِنْ ضَمِيرٍ ذَا الْعَمَلِ
 كُنْتَ دَوَّرْتَ.. عَلِمْتَ نَقَصَكَ..
 .. وَ لَهُ الْمَعْنَى تَكُنْ تَفْهَم..
 لَا يَلِيقُ.. لَكَ مِنْ لُطْفٍ وَجُود..
 أَجْرًا.. أَسْعِفُهُ بِفَضْلِ وَ عَطَاء..
 وَجَدْتُ حَتَّى بِهَذَا لِلْبَشَرِ
 تَمْنَحُ وَرْدًا وَ رَوْضًا وَ زَهْرًا

ذکر تو آلوده تشبیه است و چون
 لیک باطن را نجاستها بود
 کم نگردد از درون مرد کار
 معنی سبحان ربی دانستی
 هر بدی را تو نکوئی ده جزا
 تا نجاست برد و گلها داد بر

(۱) با نماز او بیالوده است خون
 (۲) خون پلید است و با بی میرود
 (۳) کان بغیر آب لطف کردگار
 (۴) در سجودت کاش رو گردانستی
 (۵) کای سجودم چون وجودم ناسزا
 (۶) این زمین از حلم حق دارد اثر

- (۱) کَیْ بِهَذَا لِلنِّجَاسَاتِ مُدَامٌ
تَسْتَرُّ بِالْعَوَاضِ بَيْنَ الْأَنَامِ
تُنَبِّتُ الْأَكْمَامَ وَالْوَرْدَ اللَّطِيفَ
(۲) إِذْ رَأَى الْكَافِرَ فِي عَدْلِ وَجُودِ
نَفْسِهِ أَنْقَصَ .. فِي هَذَا الْوُجُودِ ..
(۳) وَأَقْلَّ مِنْ تُرَابٍ مَا ظَهَرَ
مِنْ وَجُودٍ لَهُ وَرَدٌ وَ ثَمَرُ
غَيْرِ إِفْسَادٍ وَ حِينَمَا مَا طَلِبُ
(۴) قَالَ إِنِّي عُدْتُ خَلْقًا بِالذَّهَابِ
(۵) مِنْ تُرَابٍ لِيَتَنِي لَمْ أَخْتَرِ
وَكَيْفَ ذَا التُّرَابِ ارْجِعْ
أَسَفًا يَا لِيَتَنِي كُنْتُ تُرَابٌ (۱)
أَنَا إِذْ كُنْتُ بِهِ لِلْسَّفَرِ
حَبَّةٌ فِي مَدَامًا تَطْلَعُ

(۱) قال تعالى فى سورة النساء و يقول الكافر يا ليتنى كنت تراباً ..

- (۱) تا بپوشد او پلیدیهای ما
(۲) پس چو کافر دید کو درد داد وجود
(۳) از وجود او گل و میوه نرست
(۴) گفت واپس رفته ام من در ذهاب
(۵) کاش از خاکی سفر نگزید می
در عوض بر روید از وی غنچه ها
کمتر و بی مایه تر از خاک بود
جز فساد و جمله پاکیها نجست
حسرتا یا لیتنی کنت تراب
همچو خاکی دانه ای می چید می

- (۱) حَيْثُ سَافَرْتُ الطَّرِيقَ اَمْتَحَنَّا
لِي بِهَذَا السَّفَرِ الْحَالِ اَنَا
(۲) مَا هِيَ تُحَفَّتِي مِنْ ذَا السَّبَبِ
لِلتَّرَابِ مَيْلُهُ دَوْمًا ذَهَبَ (۱)
اَذْهُوَ فِي السَّفَرِ مَدَّ النَّظَرَ
لَا يَرَى نَفْعًا لَهُ اَوْ مَدَّ خُرْ
(۳) فَعَلَهُ لِلطَّمَعِ وَ الْحِرْصِ قَدْ
وَجَّهَ وَجَّهَ خَلْفًا وَ اِبْتَعَدَ (۲)
فَعَلَهُ لِلصِّدْقِ وَ الطَّاعَةِ كَانَ
لِلطَّرِيقِ وَجَّهَ الرُّشْدِ اَبَانَ
(۴) كُلُّ نَبْتٍ وَ حَشِيشٍ لِلْعَلَاءِ
مَيْلُهُ زَادَ حَيَاةً وَ نِمَاءً
(۵) طَرَفَ الْأَرْضِ اِذَا الرَّاسَ اَدَارَ
يَبَسًا عَادَ وَ نَقْصًا وَ اِنْكَسَارَ

- (۱) المراد من التراب الدنيا و المراد من السفر السفر الباطني و العزلة والغمول -
(۲) كانه يقول التوجه لله باطنياً يجد به تزايداً روحانياً و التوجه باطنياً للنفس يرجع به
خلف فتزول روحانيته و لهذا يقول (هر گيا را كش بود ميل علا) -

- (۱) چون سفر کردم مراره آزمود
زین سفر کردن ره آوردم چه بود
(۲) زان سبب میلش سوی خاکست کو
در سفر سودی نه بیند پیش رو
(۳) روی واپس کردنش آن حرص و آزار
روی در ره کردنش صدق و نیاز
(۴) هر گیارا کش بود میل علا
در مزید است و حیاست و نما
(۵) چونکه گردانید سر روی زمین
در کمی و خشکی و نقص و غبین

- (۱) مِيلَ رُوحٍ لَكَ إِذْ لِفَوْقِ كَانَ
فَلَكَ الْمَرْجِعُ فِي ذَاكَ الْمَكَانِ
يَازِ دِيَادُ وَ نُمُو وَ ارْتِقَاءُ
وَ إِذَا الْمَنْكُوسُ كُنْتَ رَأْسُكَ
أَفِلْ وَ الْحَقُّ فِي الذِّكْرِ الْمُبِينِ
قَالَ أَنِّي لَا أُحِبُّ الْإِفْلِينَ
أَذْ إِلَى الْوَعِيلِ رَغِبْتَ وَ الْإِلْقَاءُ
جَانِبِ الْأَرْضِ بِهِامَسْكُنَا

سؤال موسی (ع) من الحق عن سر غلبه الظالمین

- (۳) قَالَ مُوسَى يَا كَرِيمُ بِالْمُرَادِ
لَوْ يُقَالُ نَفْسًا عُمَرًا طَوِيلَ
أَنْتَ يَا مَنْ ذَكَرَكَ بَيْنَ الْعِبَادِ
وَهَبْ وَالْفَضْلَ وَالْمَنَّ الْجَزِيلَ
(۴) أَنَا نَقَشُ (أَعْوَجُ مُعَوَّجُ) لِي
فَعَلَى ذَلِكَ قَلْبِي اعْتَرَضَا
مِثْلَ أَمْلَاقِ السَّمَاءِ طُوعَ الْقَضَا
وَطِينِ سَفِيلِ (۱)

(۱) اعوج معوج قیلت مهملة رعابة لموافقة ما فی الاصل بقوله (نقش کثر مژ) -

- (۱) میل روح چون سوی بالا بود
در تزیید مرجعت آنجا بود
(۲) ور نگوئساری سرتروی زمین
آفلی حق لا احب الافلین

سؤال موسی از سر غلبه ظالمان

- (۳) گفت موسی ای کریم کار ساز
چون ملایک اعتراضی کرد دل (۱)
(۴) نقش کثر مژ دیدم اندر آب و گل

(۱) کثر مژ با کاف و میم و دو زای فارسی طفل نو سخن که زبانش درست سخن نمیگوید و مراد اینجا اوصاف نفسانیه است که از جاده طریقت کج است و مراد از آب و گل انسان است که دارنده این اوصاف میباشد چنانکه ملائکه اعتراض نموده اند.

- (۱) وَ لَوْ الْقَصْدُ لَوْضَعَ النِّقْشَ كَانَ
تَشْرَ بَذَرٍ لِلْفَسَادِ وَ الْهَوَانِ
(۲) أَشْتَعَالَ نَارِ ظُلْمِ الظَّالِمِينَ
لَحْرِيقِ الْمَسْجِدِ وَ السَّاجِدِينَ
(۳) أَصْلُ مَاءٍ أَصْفَرٍ أَوْ مُرْجَا
يَدْمٍ .. شَبَابًا ضَرَامًا وَ هِجَابًا
غَلِيَانِ الْقَلْبِ كَانَ لِلْخُضُوعِ
وَلَا بُرَازَ التَّدَانِي وَ الْخُشُوعِ
(۴) أَنَا أَدْرِي مُوقِنًا أَنَّ قَدْ غَدَتْ
هِيَ عَيْنَ الْحِكْمَةِ مَا أَنَّ بَدَتْ
لَكِنِ الْمَقْصُودُ لِي كَانَ الْعَيَانِ
وَالشُّهُودُ بِاخْتِبَارٍ وَ امْتِحَانِ (۱)
(۵) ذَا الْيَقِينِ قَالَ لِي وَيَاكَ أَسْكُتْ
لَكِنِ الْحِرْصُ لِحَبِّ الرُّؤْيَةِ
رَبَّمَا قَالَ لِي أَغْلِ وَ السَّكُوتُ
لَا يَلِيقُ .. فِيهِ الْمَجْجَحُ يَفُوتُ ..

(۱) ای مقصودی من هذا السؤال العيان و الرؤية لاصل من مرتبة علم اليقين لعينه و من شأن الانبياء السؤال عن الحقيقة و هذا من قبيل سؤال سيدنا ابراهيم (ع) بقوله في سورة البقرة (و اذ قال ابراهيم ربى ارنى كيف تحبى الموتى قال او لم تؤمن قال بلى و لكن ليطمئن قلبى) -

- (۱) گر چه مقصود است نقشی ساختن و اندر آن تخم فساد انداختن
(۲) آتش ظلم و فساد افروختن مسجد و سجده کنان را سوختن (۱)
(۳) مایه خونابه و زر دابه را جوش دادن از برای لابه را
(۴) من یقین دانم که عین حکمت است لیک مقصودم عیان و رؤیت است
(۵) آن یقین میگویدم خاموش کن حرص رؤیت گویدم نى جوش کن

(۱) آتش ظلم مبتدأست و مصراع دوم تفسیر و عطف بیان بحذف عاطف بر مصراع اولست و بیت سوم (من یقین دارم) خبر است -

- (۱) قَدْ أَذَعْتُ .. وَأَبْنَتْ عِلْمَكَا.. (۱) فَلَدَى الْأَمْلَاكِ أَنْتَ سِرُّكَ
ثُمَّنَا سَاوَى لَوْخِزِ الْأُبْرَةِ مِثْلُ هَذَا الْعَسَلِ بِالْمَدَّةِ
- (۲) قَدْ عَرَضْتُ .. وَ بَطُورِ دَائِمِ.. (۲) فَعَلَى الْأَمْلَاكِ نَوْرَ آدَمِ
..بَاعْتِدَارٍ وَقَعْتُ عَمَّا صَدَرَ.. مَا لَهَا أَشْكَلَ بَانَ وَ ظَهَرَ
- (۳) مَا هُوَ الْأَثْمَارُ أَبَدْتُ بِالْمَثَالِ (۳) حَشْرُكَ الْأَجْسَادِ سِرَّ الْمَوْتِ قَالَ
..حَفَظُهَا مِمَّا لَهَا جَرَّ الْفَرْقِ.. مَا هُوَ السِّرُّ يَكُونُ فِي الْوَرَقِ

(۱) اشاره الى الاية (انى جاعل فى الارض خليفة) أنجعل فيها من يفسد فيها و يفسك الدماء) - (۲) اشاره الى الاية (أنبئونى بأسماء هؤلاء ان كنتم صادقين قالوا سبحانه لا علم لنا الا ما علمتنا انك انت العليم الحكيم - (۳) اى اذا اتى الشتاء تموت الاغصان ثم اذا أحيهاها الله تعالى فى الربيع تسئل الاثمار عن سر الاوراق فتخبر بلسان الحال ان ظهور الاوراق لاجل حصول الاثمار فان الاوراق تحفظ الاثمار من الامطار و الهواء وحرارة الشمس لتحصل لها لذة كذا الظلمة اذا لم ينق المؤمن الموحد ظلمهم و يسحب المشاق فى الدنيا لا يصل الى لذة النعيم كذا (سر خون و نطفه حسن آدمى است) -

- (۱) مر ملایک را نمودی سر خویش کاینچنین نوشی همی آرزو به نیش (۱)
(۲) عرضه کردی نور آدم را عیان بر ملایک گشته مشکله بیان
(۳) حشر تو گوید که سر مرگ چیست میوه ها گویند سر برگ چیست

(۱) یعنی چنانکه ملایک را از سر آگاه کردی مرا نیز آگاه کن و مانند این نوش که انسان کامل است همی آرزو به نیش که فساد است شارحی گفته مراد از نیش اعتراض ملائکه است یعنی عیان کردن سر برابر اعتراض ارزش ندارد و بنا بر این نسخه چنین میشود (کاینچنین نوشی نمی آرزو به نیش) ولی تقریر اول بنظر صحیح تر میباشد.

- (۱) إِنَّ سِرَّ الْعَلَقِ وَ النَّطْفَةِ
كَانَ لِلْإِنْسَانِ حُسْنُ الصِّفَةِ
بِالْجَمَالِ سَابِقُ كُلِّازْدِيَادِ
أَخِرَ الْأَمْرِ هُوَ النُّقْصَانُ عَادَ(۱)
- (۲) أَوَّلًا مِنْ دُونِ رَيْثٍ يَعْجَلُ
فَوْقَهُ دَوْمًا حُرُوفًا كَتَبَا
يُغْسِلُ اللَّوْحَ وَ بَعْدَ فِي الْعَمَلِ
إِذْ عَلَيْهِ مَا بَدَأَ قَدْ ذَهَبَا..
- (۳) يَجْعَلُ مِنْ دَمْعِهِ الدَّانِي دَمَا
وَ عَلَيْهِ بَعْدَ أَسْرَارًا خَفَتْ
قَلْبَهُ .. بِالْحَبِّ أَوْرى ضَرَمَا..
.. كَتَبَ عَنْهَا الْعُقُولُ وَقَفَتْ..
- (۴) فَبَوَّاتِ الْغَسْلِ حَقًّا وَجِبَا
إِذْ هُمْ رَامُوا لَكَ أَنْ يَصْنَعُوا
تَعْرِفُ اللَّوْحَ .. وَ تَدْرِي السَّبَبَا..
دَفْتَرًا .. مَا لَكَ فِيهِ يَضَعُوا..

(۱) و فی نسخه (سر خون و نطفه حس آدمی است) ای سر الدم و النطفة حسن و جمال الانسان او حس و ادراك الانسان و علتہ ان سابق كل زيادة و او لها يكون آخر الامر نقصاناً كانه قدس سره يقول كل من كان في الدنيا مظلوماً بسبب ازدياد و ظلم الظلمة في المحنة و النقصان كان يوم القيمة في الرحمة و الاحسان و لهذا المعنى اورد أمثلة فقال (لوح را اول بشوید بی وقوف)-

- (۱) سر خون و نطفه حسن آدمی است
سابق هر بیشمی ای آخر کمی است (۱)
(۲) لوح را اول بشوید بی وقوف
آنگهی بر او نویسد او حروف
(۳) خون کند دلرا ز اشک مستهان
بر نویسد بر وی اسرار نهان
(۴) وقت شستن لوح را باید شناخت
که مر آنرا دفتری خواهند ساخت

(۱) یعنی بیشتر هر بیشی که در آخر واقع شود کمی و نقصان است بایات بعدی
مثنوی و شرح عربی اگر رجوع شود مقصود نمایان است-

- (۱) إِذَا سَاسَ الْبَيْتَ حَالًا وَضَعُوا
لِلْبِنَاءِ الْأَوَّلِ هُمْ قَلَعُوا (۱)
(۲) هُمْ مِنْ قَعْرِ الْبَسِيطِ يُخْرِجُونَ
أَخْرَ الْأَمْرِ هُمْ الْمَاءَ الْقِرَاحَ
(۳) هَاهِي الصَّبِيَّانَ لَمَّا حُجِمَتْ
(۴) سِرًّا هَذَا الْعَمَلُ الْمَرْءُ اللَّبِيبُ
ذَهَبًا نَشْتَرُهُ الدَّامِي مَدَحَ
(۵) يَرْكُضُ الْحَمَّالُ بِالْحِمْلِ الْكَثِيرِ
(۶) حَرْبَ حَمَالَيْنِ لِلْحِمْلِ أَنْظِرْ
- لِلْبِنَاءِ الْأَوَّلِ هُمْ قَلَعُوا (۱)
أَوَّلًا طِينًا.. عَلَى ذَا يَنْهَجُونَ..
يَشْرَبُونَ.. وَ لَهُمْ يَأْتِي النِّجَاحُ..
صَرَخَتْ تَبْكِي لِأَنَّ مَا عَلِمَتْ
يَمْنَحُ الْحَجَّامَ فِي بُشْرِ وَ طِيبُ
.. إِذْ لَهُ فِي ذَلِكَ النِّفْعِ سَنَحُ..
يَخْطِفُ مِنْ غَيْرِهِ الْحِمْلَ الْكَبِيرَ
.. بِهِ شُغْلَ الدِّينِ بِالْجِدِّ ابْصِرْ..

(۱) ای کذا انت یا سالک آخرت بیت وجودک بالطاعات و البكاء لتعمر بیت قلبک

بالتقوی -

- (۱) چون اساس خانه ای می افکنند
(۲) گل بر آرند اول از قعر زمین
(۳) از حجامت کودکان گریند زار
(۴) مرد خود زر میدهد حجام را
(۵) میدود حامل در بار گران
(۶) جنگ حاملان برای بارین
- اولین بنیاد را بر میکنند
تا بآخر برکشند ماء معین
که نمیدانند ایشان سر کار
می نوازند نیش خون آشام را
میرباید بار را از دیگران
اینچنین است اجتهاد کار بین

- (۱) فَالْصُّعُوبَاتُ أَسَاسُ الرَّحْمَةِ
 (۲) الْمَرَارَاتُ زَعِيمٌ وَ وَجِيهٌ
 كَانَ مِنَّا حَفَّتِ النَّارُ بِمَا
 (۳) أَصْلُ بَذْرِ نَارِكَ غُصْنٌ رَطْبٌ
 (۴) فَلَمَاءُ الْكُوْثَرِ كَانَ الْقَرَيْنُ
 قُرْنٌ فِي فِي مِجَنَّةٍ هَذَا جَزَاءُ
 (۵) كُلُّ مَنْ قَدْ كَانَ فِي قَصْرِ قَرَيْنٍ
 لَهُ قَدْ صَارَ جَزَاءُ مِجَنَّةٍ
 إِذْ غَدَتْ كَانَتْ لِكُلِّ نِعْمَةٍ
 حُفَّتِ الْجَنَّةُ فِي كُلِّ كَرِيهٍ
 كَانَ مِنْ شَهْوَتِنَا .. فَمِنَّا نَمَى ..
 مَنْ حَرِيقَ النَّارِ كَانَ الْمَلْتَهَبُ (۲)
 كُلُّ مَنْ فِي السِّجْنِ قَدْ صَارَ السَّجِّينُ
 لُقْمَةٍ أَوْ شَهْوَةٍ جَرَتْ عَنَاءُ
 دَوْلَةٍ فَأَعْلَمَ بِأَنَّ ذَا يَقِينٍ (۳)
 .. وَ جِلَادٍ سَبَقَ فِي فِتْنَةٍ ..

(۱) اصل هذا البيت الحديث الشريف ما روى لا حمد فى مسنده ولمسلم عن ابى هريرة عن النبى (ص) قال حفت الجنة بالمكاره و حفت النار بالشهوات اى لا تنال الجنة الا بقطع مغاوزه المكاده و الصبر عليها و النار لا ينجى منها الا بحسم النفس عن مطلوباتها (۲) اى اصل اصل بذر نارك غصن طرى مبلول بالهوى و الهوس و سبب دخولك النار شهواتك و نفسانيتك المتجدة - (۳) كانه قدس سره يقول من جاهد قدام سلطانه تمكن عنده و قارن المناصب و القصور و من جاهد النفس و الشيطان هداه الله تعالى سبيل الرحمة و الغفران ففاز عنده بنعيم الجنة و طيبها و هو رؤية الجمال -

- (۱) چون گرانی ها اساس رحمت است
 (۲) حفت الجنة بمكروهاتنا
 (۳) تخم مایه آتشت شاخ تر است
 (۴) هر که در زندان قرین محنتی است
 (۵) هر که در قصری قرین دولتی است
 تلخ ها هم پیشوای نعمت است
 حفت النيران من شهواتنا
 سوخته آتش قرین کوثر است
 آن جزای لقمه ای و شهوتی است
 آن جزای کارزار و محنتی است

- (۱) مَنْ عَنِ الْأَصْلِ وَ كُلِّ عُنْصِرٍ رُوحَهُ قَدْ خَرَجَتْ بِالْأَثَرِ
 مَنْصِبُ الْخَرَقِ إِكْلٍ سَبَبِ مِلْكُهُ كَانَ كَثِيرَ الْغَلَبِ
 (۲) كُلٌّ مَنْ تَنْظُرُ فَرْدًا بِالذَّهَبِ وَاللُّجَيْنِ.. الْفَقْرَ عَنْهُ قَدْ ذَهَبَ..
 أَدْرَا أَنْ فِي فِعْلِهِ إِلْكَسَبٍ كَانَ صَابِرًا.. لَا قَى أُمْتِحَانًا وَهَوَانًا.. (۱)
 (۳) حَيْثُ أَنَّ الْبَصَرَ مِنْهُ ذَهَبَ نَظَرَ الْأَشْيَاءَ مِنْ دُونِ سَبَبِ (۲)
 أَنْتَ مَنْ فِي الْحَسِّ تَبْقَى لِلْسَبَبِ أَرَعَ ذَاكَ.. النَّظَرُ مِنْكَ ذَهَبَ..

(۱) هو مفهوم البيت السابق الشامل لقواه (ص) حفت الجنة بالمكاره الخ - لان لكل محنة محبة و لكل محبة ولاية و لكل جراحة راحة و لكل غم سرور و لكل ألم حضور و من اكرم الله تعالى له بهدايته كان نظره ملتفتا جانب الحقيقة و اذا نظر الحقائق بنور الله يرى الاشياء بلا سبب و لهذا يقول (بى سبب بیند چو دیده شد گذار)
 (۲) ای انت اللذى بقيت فى الحس و لم يك بصرك عابراً للعالم الالهى و ترى الاشياء بلا واسطة لا تبعد عن مقام الاسباب و الواسطة فانك لم تكمل و لم تصل الى مسبب الاسباب -

- (۱) آنکه بیرون از طبایع جان اوست منصب خرق سبب ها آن اوست
 (۲) هر که را دیدی بزر و سیم فرد دان که اندر کسب کردن صبر کرد
 (۳) بى سبب بیند چو دیده شد گذار تو که در حسی سبب را گوش دار

- (۱) وَمَدَامَا يَنْظُرُ لَا عَنْ سَبَبٍ
كَانَ مِنْ مَاءٍ وَتَبَتْ .. مُنْتَخَبٌ (۱)
- ذَا الْوَلِيِّ الْعَيْنُ عَيْنُ الْمُعْجَزَاتِ
وَالْمَرَايَا لِلنَّبِيِّينَ الْهُدَاةُ (۲)
- (۲) إِدْرِ هَذَا السَّبَبَ مِثْلَ الْعَلِيلِ
وَالطَّبِيبِ أَوْ لَهُ إِدْرِ كَالْفَتِيلِ (۳)
- كَانَ وَالْمُصْبَاحُ .. لَكِنَّ الشِّفَاءَ ..
وَالضِّيَاءَ كَانَا لِلرَّبِّ الْكَبِيرِ يَاءُ ..
- (۳) فَلِمُصْبَاحِكَ فِي اللَّيْلِ الدَّجِي
الْفَتِيلِ أَفْتِلَ جَدِيداً وَ التَّجِي
- وَإِدْرِ ضَوْءَ الشَّمْسِ عَنْ هَذَا غَدَا
بِالْغَنِيِّ الطَّاهِرِ .. ذَاتَا (۴)

(۱) نسخه ثانیة - (كان من ماء و نبت قد وجب) - (۲) ای الولی و العین و صاحب البصيرة بری عین معجزات الانبیاء الفاضلة علی خلق الله من المسبب و هو الله تعالی لا من الاسباب لان الاسباب لا مدخل لها فی المعجزات و الکرامات و هذا هو الفارق بین السحر و المعجزات لان کلا منهما خارق العادة و لكن السحر بمعاونة الاسباب و الوسائط و المعجزات بالارادة الالهية لمن اقتضت الارادة الالهية له النبوة و الولاية - (۳) فاعلم ان العمل ليس موجب الجنة و لكنه سبب لفضل الله تعالی - (۴) ای اعلم ان شمس الروح الالهية غنية عن مثل هذا الفتيل الذی هو الاکل والشرب مستنيرة بأنارة الحق تعالی و الله تعالی غنی عن العالمین -

- (۱) بی سبب بیند نه از آب و گیا چشم چشمه معجزات انبیا
- (۲) این سبب همچون طبیب است و علیل ابن سبب همچون چراغ است و فتیل
- (۳) شب چراغت را فتیلی نو بتاب پاک دان زین ها چراغ آفتاب

- (۱) رَحْ وَطِئْنَا عِجْنَ بِالتَّبِينِ أَنْتَ
أَصْنَعِ السَّقْفَ لِرُوحٍ لَوْ قَدَرْتَ. (۱)
- أَدِرْ سَقْفَ الْفَلَكَ كَانَ لَطِينٌ
مَعَ تَبِينٍ لَيْسَ مُحْتَاجاً بِحِينٍ (۲)
- أَهْ إِذْ مِنْهَا الْحَبِيبُ .. اثْتَلَقَا..
وَبِنَا الْغَمَّ الْكَثِيرَ أَحْرَقَا
- خَلْوَةُ اللَّيْلِ مَضَتْ جَاءَ النَّهَارُ
وَالصَّفَاءُ ذَهَبَ بَانَ انْكِدَارُ (۳)
- (۳) فَيَبْغِيهِ اللَّيْلِ أَنْتَ لِلْقَمَرِ
لَا تَرَمُ مِنْ جَلْوَةٍ .. هَبْهُ سَفَرُ. (۴)
- وَبِغْيَرٍ وَجَعَ الْقَلْبُ الْحَبِيبُ
.. لَا تَسَلْ فَهُوَ مُقِيمٌ فِي الْوَجِيبِ..

(۱) ای اذهب و هیئی اطعمه نفیسه لاجل عمارة سقف روح وجودک فان سقف الفلك و هو الروح الالهية اعلم انه غنی و نظیف من الاطعمة النفیسة او سقف الفلك غنی عن المرتبة و الاصلاح لیس کسائر البیوت و اما بیت وجودک محتاج ان ترتبه بالطاعات (۲) نسخه ثانیة - مع تبین لبس محتاجاً بقین - (۳) ای اما صارت روحنا النبی هی النفخة الالهية محرقة لغمو منا آه ذهب خلوة اللیل و ظهر النهار و ذهب الصفاء - (۴) ای لا تحصل لك مرتبة وصال قرب الحق بغير انكسار القلب فانه قال (ص) مخبراً عن الله تعالى (انا عند المنكسرة قلوبهم لاجلی) -

- (۱) رو تو که بگل ساز بهر سقف جان
سقف گردون را ز که بگل پاک دان
- (۲) آه چون دلدار ما غم سوز شد
خلوت شب در گذشت و روز شد
- (۳) جز بشب جلوه نباشد ماه را
جز بدرد دل مجو دلخواه را

(۱) أَنْتَ عِيسَى قَدْ تَرَكْتَ وَالْحِمَارَ

كَالْحِمَارِ أَنْتَ مِنْ خَلْفِ الْحِجَابِ

(۲) طَالِعُ عِيسَى غَدًا فَضْلًا وَعِلْمُ

لَمْ يَكْ يَا مَنْ يَوْصَفُ كَالْحِمَارِ

(۳) فَلَا نَيْنَ لِلْحِمَارِ تَسْمَعُ

لَكَ لَا تَدْرِي الْحِمَارُ أَمْرًا

(۴) فَلِعِيسَى رَاحِمًا كُنْ لَا الْحِمَارَ

(۵) لَا تُصَيِّرْهُ زَعِيمًا طَبْعًا

كَثْرَةً مِنْهُ اتَّخِذْ أَنْتَ وَدِينَ

لَكَ رَبِّتَ .. بِحَبِّ وَاخْتِيَارَ (۱)

صُرْتَ لَا شَكَّ بِذَلِكَ وَارْتِيَابَ

لِلْحِمَارِ الطَّالِعُ هَذَا الْمُهْمُ

أَنْتَ .. مَا امْتَزَتْ عَلَيْهِ بِاعْتِبَارَ ..

وَلَكَ الرَّحْمُ عَلَيْهِ يَطْلُعُ

بِالْحِمَارِيَّةِ فِيهَا ظَهَرَا

.. طَبْعَكَ لِلْعَقْلِ عَفْوًا وَاخْتِيَارَ (۲)

دَعُهُ حَتَّى هُوَ يَبْكِي عِنْدَكَ (۳)

رُوحَكَ أَدَّ .. هُوَ عَارٌّ وَشَيْنٌ ..

(۱) ای ترکت عیسی الروح و ربیت حمار و چون خمر برون بقیت خارج الباب و الحجاب مثل الحمار لانک اسیر الروح الحيوانی - (۲) ای تقید بجانب الروح وهو عیسی و لا تتقید بجانب الحمار و هو نفسك - (۳) کانه يقول کم زمان کنت مغلوب الطبع و بقیت فی مرتبة الجسمانية و ضیعت حالات الروح الان مافوته اده بتركك للطبع لتحصل الروح علی حالانها و لهذا يقول (سالها خربنده بودی بس بود) -

لاجرم چون خر برون پرده ای (۱)

طالع خر نیست ای تو خر صفت

پس ندانی خر خری فرمایدت

طبع را بر عقل خود سرور مکن

تو از آن بستان و وام جان گذار

(۱) ترك عیسی کرده خر پرورده ای

(۲) طالع عیسی است علم و معرفت

(۳) ناله خر بشنوی رحم آیدت

(۴) رحم بر عیسی کن و بر خر مکن

(۵) طبع راهرل تا بگرید زار زار

(۱) گویند مراد از عیسی عقل معاد و از خر پرورده نفس أماره است -

- (١) فَيَسْنِيَا كُنْتَ حَمَارًا كَفَى
مُذْنِعًا بِالْخِدْمَةِ خَلْفَ الْحِمَارِ
(٢) أَخْرَوْهُنَّ .. الرُّسُولُ ذَكَرًا..
قَصْدُهُ مِنْ ذَا الْكَلَامِ نَفْسًا
(٣) بِالْمِزَاجِ كَانَ ذَا الْعَقْلِ الدُّنْيَى
فِكْرُهُ دَوْمًا أَنَا كَيْفَ الْعَلْفِ
(٤) فَلَعِيسَى ذَا الْحِمَارِ بِالْمِزَاجِ
فِي مِزَاجِ الْعُقْلَاءِ الْمَنْزِلَا
ذَاكَ فَالْحِمَارُ طَبْعًا وَقَفَا
..مِثْلَ عَبْدٍ وَبِهَا قَامَ جِهَارُ..
..حَيْثُ كَانَ اللَّهُ جَلَّ آخِرًا.. (١)
آخِرًا رَأَتْ وَبَدَأَ عَقْلًا
كَالْحِمَارِ هُوَ .. أَيْضًا أَتَقِنُ.. (٢)
بِالْيَدِ أَطْلُبُ .. بِالْمِثْلِ أَتَصَفُّ..
مَسَكٌ لِلْقَلْبِ .. فِي طَيِّ الْفِجَاجِ..
مَسَكٌ .. كَانُوا إِلَيْهِ الْمَوْتَلَا..

(١) قال (س) أخروهن (اى النساء فى صف الصلوة) عن الرجال من حيث آخرهن الله (فى الارث و العقل) - (٢) العقل النخيس الذى هو عقل المعاش و اما العقل المذكور فى البيت الاول عقل المعاد لائق بالتقديم و لهذا قال فكر هذا العقل الدنى كيف احصل العلف و اتى به و يذهب على الدوام لطرف اللذائذ الدنيوية -

- (١) سالها خبربنده بودى بس بود
زانكه خبربنده ز خر واپس بود
(٢) أخروهن مرادش نفس تست
كو بآخر بايد و عقلت نخست
(٣) هم مزاج خر شده اين عقل پست
فكرش اينكه چون علف آرد بدست
(٤) آن خر عيسى مزاج دل گرفت
در مزاج عاقلان منزل گرفت

- (۱) حَيْثُ أَنَّ الْغَالِبَ الْعَقْلُ الْجِمَارُ
ضَعْفٌ.. بَانَ بِطَوْعٍ وَانْكَسَارٌ.. (۱)
- فَمِنْ الرَّأْيِ كِبَ ذِي الْعِزِّ الْقَوِي
ذَا الْجِمَارُ عَادَ مَهْزُولًا ضَوِي
- (۲) أَنْتَ يَا مَنْ كَالْجِمَارِ بِالْثَمَنِ
مِنْ هِزَالٍ لَكَ.. بِالْعَقْلِ اقْتَرَنَ..
- ذَا الْجِمَارُ الْهَزْلُ الْمَضْنَى غَدَا
حَيَّةٌ رَقَطَاءٌ بِالْشَّرِّ بَدَا
- (۳) أَنْتَ مِنْ عَيْسَى إِذَا الْقَلْبُ لَكَ
مَرِضٌ وَالسَّقَمُ بَانَ بِكَ (۲)
- أَيْضًا اطْلُبْ صِحَّةً مِنْهُ وَ لَا
تَتْرُكِ الدَّيْلَ لَهُ.. فِي ذَا الْمَلَأْ..
- (۴) يَا مَسِيحُ طَيِّبُ النَّفْسِ
كَيْفَ أَنْتَ مِنْ عَنَاءِ لِمَسِي
- أَبَدًا مَا كَانَ كَنْزٌ فِي الدُّنَا
مَالَهُ مِنْ حَيَّةٍ تُؤَلِّي الْعَنَاءَ

(۱) ای کذا عقل المعاد اذا كان غالبا و قويا يضعف حمار النفس - (۲)
شرع يخاطب أهل النفس قائلا ان صرت مريض القلب من عيسى الوقت و هو الشيخ المكرم
بأمره لك بالرياضات الشاقة فلا تغنم لهذا و اجتهد فيما أمرك به فان الصحة تصل لك
منه ثم شرع يخاطب معلمی الناس و مرشديهم فقسال -- (ای مسیح خوش نفس چونی
ز رنج) -

- (۱) زانکه غالب عقل بود و خر ضعیف
از سوار زفت گردد خر نحیف
- (۲) از ضعیفی عقل تو ای خر بها
این خر پژمرده گشته اژدها
- (۳) گر ز عیسی گشته ای رنجور دل
هم از او صحت رسد اورا مهل
- (۴) ای مسیح خوش نفس چونی ز رنج
که نبود اندر جهان بی مار گنج

- (۱) كَيْفَ يَا عِيسَىٰ بِرُؤْيَاكَ الْيَهُودَ
 أَنْتَ تَوَالَا نَكَارَ مِنْهُمْ وَالْجُحُودَ
 وَالْحَسُودِينَ . أَيْنَ عَمَّا يَكَا
 كُنْتَ لِلْقَوْمِ الْمُضَايِينَ عَمَلْ
 تَهَبُ الْعُمَرَ مَفِيضًا بِهِمْ
 مَا لَهُمْ فَنِّ . بِهِ حِينًا سَمَوَا
 وَجَعُ الرَّأْسِ وَحُمَقَ وَ أَفَن
 مِنْ بِالنُّورِ عَلَيْنَا وَ أَنْجِلْ (۱)
 وَ نِفَاقٍ وَ رِيَاءٍ وَ دَغْل
 نَحْنُ خَلٌّ وَ لِذِي الصَّفَرَا يَقِينْ
 وَ بَنُورٍ وَ جِهَتِكَ الزَّاهِي أَهْدِنَا
 (۲) أَنْتَ لَيْلًا وَ نَهَارًا بِالْمَثَلِ
 مِثْلَ لَيْلٍ وَ نَهَارٍ لَهُمْ
 (۳) أَهْ مِنْهُمْ لِلصَّفَرَا انْتَمَوْا
 فَمِنْ الصَّفَرَاءِ مَا يُؤَلَّدُ فَن
 (۴) مِثْلَ شَمْسِ الْمَشْرِقِ أَنْتَ أَفْعِلْ
 نَحْنُ فِي مَكْرٍ وَ خَدَعٍ وَ حِيلِ
 (۵) عَسَلْ أَنْتَ وَ فِي دُنْيَا وَ دِينِ
 يَمْنَعُ الْجَلَابَ دَوْمًا فَاشْفِنَا

(۱) نسخه ثانیة - (و علینا من بالنور الجلی) -

- (۱) چونى ای عیسی ز دیدار یهود
 چون شب و روز از پی این قوم غمر
 (۲) تو شب و روز از پی این قوم غمر
 (۳) آه از این صفرائیان بی هنر
 (۴) تو همان کن که کند خورشید شرق
 (۵) تو عسل ما سر که در دنیا و دین
 چه هنر زاید ز صفرا در دسر (۱)
 ما نفاق و حيله و دزدی و زرق
 مانع این صفرا بود سر کنسگین

(۱) نفس اماره را بصفراء تشبیه دادند و صفرائیان را باهل نفس -

- (۱) نَحْنُ قَوْمٌ مَدْفُونُونَ بِالزَّحِيرِ
عَسَلًا زِدْ أَنْتَ لَطْفًا وَ كَرَمًا
- (۲) لَأَقْ ذَا مِنَّا كَذَا فِينَا وَرَدَ
(۳) وَالْعَمَى يَا أَيُّهَا الْكَحْلُ الشَّيْئُ
أَنْ لِكُلِّ مَنْ هُوَ اللَّاشِيءُ كَانَ
- (۴) مِنْ أَوْلَاءِ الظَّالِمِينَ لَكَ قَدْ
مِنْكَ كَانَتْ جُمْلَةُ هَذَا الْخِطَابِ
- (۵) مَعْدَنُ الْعُودِ إِذَا مَا وَضَعُوكَ
هَذِهِ الدُّنْيَا بِرِيحَانٍ أَلَا
- لِلشِّفَاءِ الْخَلِّ قَدْ زِدْنَا كَثِيرًا
لَكَ لَا تَمْنَعُهُ .. يَا رَبَّ النِّعَمِ ..
- فَالْحَصَى فِي الْعَيْنِ مَا زَادَ الرَّمَدُ
مِنْكَ لَأَقْ ذَا عَلَى الْخَلْقِ يَقِينُ
- يَرُدُّ شَيْءٌ .. لِفَضْلِ وَ اِمْتِنَانِ ..
وَرِي الْقَلْبِ شَوَاطِئًا وَ اتَّقَدْ
- إِهْدِ رَبِّي قَوْمِي النَّهْجَ الصَّوَابَ (۱)
زَمَنًا فِي النَّارِ هُمْ مَا رَفَعُوكَ (۲)
- وَ يَعْطِرُ مِلَأَتْ .. فَاحَتْ بِكَ ..

- (۱) ای لك اسوة بالرسول (ص) لما خرج في غزوة احد و انكسرت رباعيته اضطربت الاصحاب و قالوا ادع عليهم يا رسول الله فقال اللهم اهد قومي فانهم لا يعلمون -
- (۲) ای كذا اهل الدنيا ينتفعون من روائحك العطرية و فوائحك المكية -

- (۱) سرکه افزودیم ما قوم زحیر
(۲) این سزید از ما چنان آمد ز ما
(۳) آن سزد از تو ایبا کحل عزیز
(۴) زاتش این ظالمانت دل کباب
(۵) کان عودی در تو آتش میزنند
- تو عسل افزا کرم را و امگیر
ریگ اندر چشم چه افزاید عمی
که بیابد از تو هر ناچیز چیز
از تو جمله اهد قومی بد خطاب (۱)
این جهان از عطر و ریحان پر کنند

- (۱) أَنْتَ لَسْتَ ذَلِكَ الْعُودَ وَ مَنْ
يَنْقُصُ بِالنَّارِ .. لَوْ فِيهَا اقْتَرَنَ ..
أَنْتَ لَسْتَ الرُّوحَ ذَلِكَ مَنْ أَسِيرُ
كَانَ لِلْغَمِّ .. وَ فِي سِجْنٍ يَصِيرُ ..
(۲) يُحْرِقُ الْعُودَ مِنَ الْحَرِّ بَعِيدُ
مَعْدُنُ الْعُودِ .. هَبِ النَّارَ تَزِيدُ .. (۱)
وَمَتَى كَانَ الْهَوَاءُ حَمَلًا
فَوْقَ أَصْلِ النُّورِ مِنْهُ وَصَلًا
(۳) أَنْتَ يَا مَنْ لِلْسَّمَوَاتِ الصَّفَاءِ
كَانَ وَ النُّورِ السَّيْنِي وَالضِّيَاءِ
أَنْتَ يَا مَنْ بِالْعُلَا مِنْهُ الْجَفَا
وَالصَّدُودُ فِي الْوَرَى فَاقَ الْوَفَا
(۴) فَالْجَفَا لَوْ صَدَرَ مِنْ عَاقِلٍ
كَانَ خَيْرًا مِنْ وَفَاءِ الْجَاهِلِ (۲)
(۵) فَالنَّبِيُّ قَالَ بُغِضَ مَنْ عَقِلَ
فَاقَ بِالتَّوَصُّيفِ حُبَّ مَنْ جَهِلَ

(۱) كانه يقول الذي هو كالعود بالرائحة الطيبة اذا احترق و فنى بنار الغم قبل النقصان و اما من بعد لا ينقص كذا انفاس الخلائق لا تطفئ نور الحق و النور الاصلی فی مرتبتہ و هو المرشد الكامل لا يتضرر و كذا كما ينطفئ الشمع من الهواء فالولى و من معه لا يصل لهم ضرر ولا يطفئون - (۲) الحديث الشريف عداوة العاقل خير من صداقة الجاهل و لشرح هذا اورد حكاية فقال (رنجانیدن اميرى الخ) -

- (۱) تو نه آن عودی که زاتش کم شود تو نه آن روحی که پیر غم شود
(۲) عود سوزد کان عود از سوز دور باد کی حمله برد بر اصل نور
(۳) ای ز تو مر آسمان ها را صفا ای جفاى تو نکوتر از وفا
(۴) زانکه از عاقل جفاى گر رود از وفاق جاهلان بهتر بود
(۵) گفت پیغمبر عداوت از خرد بهتر از مهرى که از جاهل رود

(١) مَعَ أَنَاسٍ عَقَلُوا رَاقَ الْوِدَادِ .. بِهِمْ يَأْتِي السَّدَادُ وَالرَّشَادُ ..
فَعَدُّوْهُ مُبَرِّمٌ صَعَبَ عَقْلٍ فَضَّلَ خِلَا صَفِيًّا قَدْ جَهَلَ

فی بیان ایلام امیر لذاک النائم اللذی ذهبت فی فمه حیه

(٢) عَاقِلٌ جَاءَ عَلَى ظَهْرِ فَرَسٍ رَاكِبًا يَطْلُبُ أَمْرًا مُلْتَمَسٌ
حَيَّةٌ فِي فَمٍ شَخْصٍ رَقْدًا دَخَلَتْ .. بِالصَّدْفَةِ قَدْ وَجَدَا ..
(٣) نَظَرَ الرَّا كِبَ هَذَا بِعَجَلٍ رَكُضَ حَتَّى بَفِنٍ وَ عَمَلٍ
يُنْقِذُ الرَّاقِدَ إِنْ كَانَ مَا وَجَدَ فُرْصَةً .. وَ النَّاصِرَ مِنْهُ فَقَدْ ..
(٤) إِذْ لَهُ مِنْ عَقْلِهِ كَانَ الْمَدَدُ كَثْرَةً .. وَ النَّاصِرَ مِنْهُ وَجَدَ ..
فَعَلَى الرَّاقِدِ ذَا بِالْقُوَّةِ ضَرَبَ الدَّبُوسَ كَمْ مِنْ مَرَّةٍ
(٥) وَمِذْ الرَّاقِدِ مِنْ نَوْمٍ ثَقِيلٍ نَظَرَ مِنْهُ بِذَا الْقَلْبِ الْجَلِيلِ
رَاكِبًا تَرَكَا مَعَ الدَّبُوسِ قَدْ

(١) دوستی با مردم دانا نکوست دشمن دانا به از نادان دوست

رنجاندن امیری آن خفته را که مار در دهانش رفته است

(٢) عاقلی بر اسب می آمد سوار در دهان خفته ای می یافت مار
(٣) آن سوار آن را بدید و می شتافت تار هاند خفته را فرصت نیافت
(٤) چونکه از عنلش فراوان بد مدد چند دبوسی قوی بر خفته زد
(٥) خفته از خواب گران چزن بر جهید يك سوار ترك با دبوس دید

ذَهَبَ فِيهِ بِضْعِرٍ وَ أَدَى
وَقَعَ حَيْرَانٍ مِمَّا اعْتَوَرَهُ
لَهُ قَالَ الرَّأْيُ كِبٍ يَا مَنْ وَجَدَ
كُلَّ مِنَ التُّفَاحِ هَذَا عَجَلًا
ذَلِكَ الْهَارِبُ حَتَّى أَنْ نَزَلَ
.. أَكَلَهُ دَامَ عَلَى هَذَا النَّمَطِ ..
أَخِرَ الْأَمْرِ لِمَ ذَا بِي يَصِيرُ
سَيِّئِي جِئْتُ أَنَا أَيُّ زُلْ
إِصْلَتِ السَّيْفِ دَمِي أَهْرِقْ وَالْحِمَامُ
سَاعَةً يَا لَيْتَهَا مَا وَجِدْتُ
يَا بَقِيَّ مَنْ لَيْسَ يَرْنُو وَجْهَكَ

(۱) قَتَوِي الضَّرْبَ بِالدَّبُوسِ ذَا
هَارِبًا حَتَّى يَتَحْتَ شَجَرَهُ
(۲) كَانَ تَفَاحٍ كَثِيرٍ وَ فَسَدَ
مَرَضًا وَ الدَّاءُ فِيهِ نَزَلًا
(۳) كَمْ لَهُ التُّفَاحِ أَعْطَى وَأَكَلَ
مِنْ فَمِ الْهَارِبِ هَذَا وَ سَقَطَ
(۴) صَرَخَ قَالَ رُوَيْدًا يَا أَمِيرُ
قَاصِدِي كُنْتَ لِي أَيُّ عَمَلٍ
(۵) أَوَّلَكَ بِالْأَصْلِ مَعَ رُوحِي خَصَامُ
(۶) لِي أُولِي مَرَّةً لَا سَعْدَتْ
إِذَا أَنَا فِيهَا ظَهَرْتُ عِنْدَكَ

زو گریزان تا بزیر یک درخت
گفت زین خور ای بدود آویخته
کز دهانش باز بیرون می فتاد
قصد من کردی چه کردم من ترا
تینغ زن یکبارگی خونم بریز
ای خنک آنرا که روی تو ندید

(۱) مرد او را زخم آن دبوس سخت
(۲) سیب پوسیده بسی بدریخته
(۳) سیب چندان مرد را در خورد داد
(۴) بانگ میزد ای امیر آخر چرا
(۵) گر ترا ز اصل است با جانم ستیز
(۶) شوم ساعت که شدم بر تو پدید

- (۱) فَبَلَا ذَنْبٍ وَ لَا أَيْ عِنَادٍ
مِثْلُ ذَا الظُّلَمِ الَّذِينَ كَفَرُوا
- (۲) مَعَ دَمِي هَذَا الْكَلَامُ مِنْ فَمِي
يَا إِلَهِي أَنْتَ كَافِيَاءُ .. الْعَذَابِ ..
- (۳) فَيُكَلِّ زَمِنَ لَعْنًا جَدِيدَ
لَهُ زَادَ الرَّأْيَ كِبُ ضَرْبًا وَقَالَ
- (۴) مِنْ قَوِيِّ الضَّرْبِ بِالدُّبُوسِ مِنْ
رَكُضَ سَرْعَانَ فَوْقَ الْوَجْهِ لَهُ
- (۵) نَعْسًا مَلَانِ رَخْوًا قَدْ غَدَا
(۶) مِائَةَ الْآفِ جُرْحٍ لِلْمِصَاءِ
- ضَاجِرًا حَتَّى مِنَ الصَّفْرِاءِ وَقَعَ
- لَا يَنْقُصَانِ وَ لَا أَيْ اَزْدِيَادُ
لَا يُجِيزُوا وَ لَهُ مَا بَدَرُوا
يَقْطُرُ .. وَافَيْتَ كُلَّ أَلَمٍ ..
.. أَوَّلِهِ لَا تُهْدِيهِ نَهْجَ الصَّوَابِ ..
هُوَ قَالَ وَ لَهُ السَّبُّ يَعْبُدُ
فِي الْفَلَاةِ هِدْيَهُ ارْكَضَ كُلَّ حَالٍ
شِدَّةَ الرَّأْيِ كِبِ بِاللَّحْنِ الْخَشِنِ
وَقَعَ أَيْضًا لِمَا قَدْ شَمَلَهُ
وَعَلَى رَأْسِهِ وَالرَّجُلِ بَدَأَ
لَهُ جَرٌّ لِأَمَامِهِ وَ وَرَاءَ
مِنْهُ قَيٌّ .. وَ بِهِ اَزْدَادَ الْوَجَعِ ..

ملحدان جایز ندانند این ستم
ای خدا آخر مکافاتش تو کن
دوش میزد کاندن این صحرا بدو
می دوید و باز بر رومی فتاد
بر سر و پایش هزاران زخم شد
تا ز صفراقی شدن بروی فتاد

(۱) بی جنایت بی گناه بی بیش و کم
(۲) می چکد خون از دهانم با سخن
(۳) هر زمان میگفت او نفرین نو
(۴) زخم دبوسی سوار همچو باد
(۵) ممتلی و خوابناک و سست و بد
(۶) تا شبانگه می کشید و می گشاد

- (۱) فَالطَّعَامُ مِنْهُ جَاءَ حَسَنًا
وَقَبِيحًا قِطْعَاتٍ زَمْنَا
وَهِيَ فِي ذَاكَ الطَّعَامِ مُرَجَّتٌ
هُوَ مِنْ جَوْفِهِ .. لَأَقِي فَرَجًا ..
- سَجَدَ يَشْكُرُهُ الشُّكْرَ الْجَزِيلَ
أَمْ مَلِيكَ وَوَلِيُّ النِّعْمَةِ
لِي رَأَيْتَ .. وَآتَى الْيَمْنَ لَهَا ..
قَدْ وَهَبْتَ فَلَكَ الشُّكْرَ أَزِيدُ
- كَالْحَمِيرِ أَنَا مِنْكَ أَهْرَبُ
لِلْحِمَارِيَّةِ كَمْ فِي جَانِبِهِ (۱)
بِالْعَلَا كَالنَّجْمِ لِلْخَلْقِ هَذَا
- (۲) إِذْ رَأَى الْحَيَّةَ تِلْكَ أَخْرَجَا
فَلِذَاكَ الْفَاعِلُ الْفِعْلُ الْجَمِيلُ
(۳) قَالَ أَنْتَ جَبْرِئِيلُ الرَّحْمَةِ
(۴) سَعِدْتُ بِي سَاعَةً أَنْتَ بِهَا
مَيِّتًا كُنْتُ لِي الرُّوحَ الْجَدِيدُ
(۵) أَنْتَ لِي كَالْأَمْهَاتِ تَطْلُبُ
(۶) فَالْحِمَارُ يَهْرَبُ مِنْ صَاحِبِهِ
رَكَضَ صَاحِبُهُ وَهُوَ غَدَا

(۱) الحمار من حماریته هارب من صاحبه ای مهدیه و مرشده وصاحبه من ذاته وعلو
همته اثر الحماریرکض و ما کان هو عالمابه لجهله -

- (۱) زو بر آمدخوردهازشت ونکو
(۲) چون بدید ازخودبرون آن مار را
(۳) گفت تو خود جبرئیل رحمتی
(۴) ای مبارک ساعتی که دیدیم
(۵) تو مرا جویان بسان مادران
(۶) خرگریزد از خداوند از خری
- مار با آن خورده بیرون جست ازو
سجده آورد آن نکو کردار را
یا خداوند و ولی نعمتی
مرده بودم جان نو بخشیدیم
من گریزان از تو مانند خران
صاحبش در پی ز نیکو اختری

(۱) لَا لِنَفْعٍ لَا لِضَرٍّ طَلَبَا

لَا تَمِزْقَهُ السِّبَاعُ وَالذَّئَابُ

(۲) يَا لَقَى السَّعْدَ الَّذِي الْوَجْهَ لَكَ

(۳) بَغْتَةً يَا مَنْ لَكَ الرُّوحُ الْكَبِيرُ

كَمْ لَكَ قُلْتَ كَلَامًا سَخِيفًا

(۴) يَا مَلِيكَ الْمُلُوكِ وَالْأَمِيرِ

جَهْلِي قَالَ لِي الذَّنْبُ اغْفِرْ

(۵) أَنَا مِنْ ذَا الْحَالِ لَوْ كُنْتُ عَلِمْتُ

فَلِقَوْلٍ سَاقِطٍ لَا أَقْدِرُ

لَهُ بَلْ حَتَّى إِذَا مَا ذَهَبَا

أَوْ لَهُ مِنْ سَعَبٍ يَأْتِي الْعَذَابُ

نَظَرَ أَوْ وَقَعَ فِي رُبْعَا

مَدَحَ .. حَبَّكَ كُلُّ مَلِكٍ (۱)

سَاقِطَ الْقَدْرِ دَنِيًّا جَنَفَا

أَنَا مَا قُلْتُ مِنَ الْقَوْلِ الْحَقِيرِ

عُذْرِي الْجَهْلُ الْكَثِيرُ فَأَعْذِرْ

شَمَةً كَالذَّرَّةِ مِنْهُ فَهَمْتُ

أَنْ أَقُولَ لَوْ إِلَيْهِ أَغْدُرُ

(۲) قال فی النهج اراد بالروح الروحانيين و هم الملاء الاعلى -

(۱) نزی می سود و زیان می جویدش

(۲) ای خنک آنرا که بیند روی تو

(۳) ای روان پاک بستوده ترا

(۴) ای خداوند و شهنشاه و امیر

(۵) شمه ای زین حال اگر دانستمی

لیک تاگر کش ندرد یا ددش

یا در افتد ناگهان در کوی تو

چند گفتم ژاژ بیهوده ترا

من نکفتم چهل گفت آن تو مگیر

گفتن بیهوده نتوانستمی

- (۱) کَمْ ثَنَاءٍ لَّكَ يَا مَنْ حَسُنَا
بِالْخِصَالِ قُلْتُ إِذْ ذَاكَ أَنَا
لَوْلِي رَمَزًا مِنَ الْحَالِ ذَكَرْتُ
وَعَرَفْتُ مَا لَهُ أَنْتَ بَدَرْتُ
(۲) لَيْكِنْ أَنْتَ قَدْ تَغَيَّرْتَ عَلَيَّ
سَاكِتًا لَا تُظْهِرُ شَيْئًا إِلَيَّ (۱)
بُسْكُوتٍ فَوْقَ رَأْسِي تَضْرِبُ
لَسْتُ أَدْرِي مَا بِذَاكَ تَطْلُبُ..
(۳) رَأْسِي إِلَّا بَلَهَ صَارَ مِنْهُ طَارُ
عَقْلِي مَنْ لِي أَهْدَى وَأَنَارُ (۲)
سِيمًا ذَا الرَّأْسِ مَنْ كَانَ اللَّبَابُ
بِالْأَقْلِ لَهُ.. لَمْ يَدِرِ الصَّوَابُ..
(۴) عَفْوًا أَمْنَحُ يَا جَمِيلَ الصُّورَةِ
يَا جَمِيلَ الْعَمَلِ وَالسَّيْرِ
فَجَنُونًا أَنَا مَا قُلْتُ اغْفِرْ
لِي عَلَيَّ تُبُّ لِمَنْ وَاعْذِرْ

(۱) لكن فعلت مع السكوت غضبا و صوت و ضربت على رأسى الدبوس كالساكنين
ای بلا سبب طردتنی و ارعبتنی - (۲) ای ان العقل الكامل و اللذى یدرى هو المتيقظ
لاخرته و لذا قال (ص) الناس نيام فاذا ماتوا انتبهوا -

- (۱) بس ثنایت گفتمی ای خوش خصال
گر مرا يك رمز میگفتی ز حال
(۲) لیک خامش کرده می آشوفتمی
خامشانه بر سرم میگوشتی
(۳) شد سرم کالیوه عقل از سر بجست
خاصه این سر را که مغزش کمتر است
(۴) عفو کن ای خوب روی خوب کار
آنچه گفتم از جنون اندر گذار

- (۱) قَالَ لَوْ قُلْتُ لَكَ رَمِزاً أَنَا
مِتَّتْ مِنْكَ الْفُؤَادُ وَالْكَبِدُ
(۲) لَوَلَاكَ أَوْصَافَ تِلْكَ الْحَيَّةِ
جَرَّ مِنْ رُوحِكَ مَوْتاً وَبَوَارَ
(۳) فَالْنَّبِيِّ قَالَ لَوْ أَنَّ لَكُمْ
(۴) فَالْمَرَارَاتِ لِكُلِّ بَطِلٍ
لِلطَّرِيقِ لَهُ لَا يَبْقَى ذَهَابُ
(۵) مَا بَقِيَ فِي قَلْبِهِ مِنْ قُدْرَةٍ
كَيِّ بِهَا يَقْدُرُ أَنْ يَأْتِيَ الْبَدَنُ
مِنْهُ فِي ذَلِكَ الزَّمَانِ مِنْ عَنَا
قَلْبِكَ صَارَ كَمَا .. مُنْجِمِدُ ..
قَدْ ذَكَّرْتُ خَوْفَكَ بِالْمَرَّةِ
وَبِكَ دَارَ الْهَلَاكِ وَالدَّمَارِ ..
قُلْتُ شَرَحَ الْخَصَمِ فِي رُوحِكُمْ
مَزَقْتُ بِالْمَرَّةِ مِنْ وَجَلٍ
لَا وَلَا لِلشُّغْلِ يَلْقَى مِنْ عَذَابٍ
لِلْخُضُوعِ لَا وَلَا مِنْ قُوَّةِ (۱)
بِالصِّيَامِ وَالصَّلَاةِ فِي زَمَنٍ

(۱) اشاره الى الحديث له (س) لو تعلمون ما اعلم لبكيتم كثيراً وضحكتهم قليلا و اخرجتم الى الصحراءات تجأرون الى الله تعالى فلا تدرون أتنجون ام لا تنجون -

- (۱) گفت اگر من گفتمی رمزی از آن
زهره تو آب گشتی آن زمان
(۲) گر ترا من گفتمی اوصاف مار
ترسی از جانت بر آوردی دمار
(۳) مصطفی فرمود اگر گویم براست
شرح آن دشمن که در جان شماست
(۴) زهره های پر دلان بر هم درد
نی رود ره نی غم کاری خورد
(۵) نی دلش در تاب ماندی در نیاز
نی تنش را قوت صوم و نماز

- (١) صَارَ كَالْفَارَةِ جَنْبَ الْهَرَّةِ
وَكَيْمِثْلِ الْحَمَلِ لَوْ جُعِلَا
(٢) مَا بِهِ مِنْ حِيلَةٍ تَبْقَى وَلَا
فَإِذَا مَا لَا يُقَالُ لَكُمْ
(٣) كَأَبِي بَكْرٍ الرَّبَابِيِّ أَصِيرُ
وَكِدَاوَدَ يَدِي فَوْقَ الْحَدِيدِ
(٤) كَيْ بَذَا يَغْدُوا الْمَحَالَّ مِنْ يَدِي
وَيَصِيرُ الطَّيْرُ مَحْصُوصَ الْجَنَاحِ
(٥) فَوْقَ أَيْدِيهِمْ يَدُ اللَّهِ لِأَنَّ
يَدَهُ اللَّهُ لَنَا قَالَ الْيَدَا
كَانَتْ اللَّأَشْيَى .. دُونَ الذَّرَّةِ ..
فِي أَمَامِ الذَّنْبِ خَوْفًا جَفَلًا
مِنْ حِرَالِكِ .. فِيهِ كَرْبٌ وَبَلَا ..
أَنَا رَبِّيتُ وَأُخْفِي عَنْكُمْ
سَاكِتًا .. مِنْ دُونِ خِلِّ وَسَمِيرِ ..
أَضَعُ .. أَعْمَلُ فِيهِ مَا أُرِيدُ ..
حَالًا الْمُمْكِنَ مَرًّا الْأَبَدِ
ذَا جَنَاحٍ .. وَبِي يَلْقَى النِّجَاحُ ..
جَعِلَتْ .. وَالظَّفَرُ فِيهَا اقْتَرَنَ .. (٢)
.. وَأَنَا الْعَوْنُ غَدَا وَالْمَدَدَا ..

(١) الآية في سورة الفتح ان اللذين يبايعونك انما يبايعون الله يد الله فوق ايديهم
من نكت فانما ينكت على نفسه فسيؤتيه أجراً عظيماً -

- (١) همچو موشی پیش گربه لا شود
(٢) اندر او نی حيله ماند نی روش
(٣) همچو بوبکر ربابی تن زنم
(٤) تا محال از دست من حالی شود
(٥) چون يدالله فوق ايديهم بود
همچو بره پیش گرگ از جارود
پس کنم ناگفته تان من پرورش
دست چون داود بر آهن زنم
مرغاك پرکنده را بالی شود
دست ما را دست خود فرمود احد

(۱) فَيَقِينًا فِي أَزَاءِ ذَا أَتَتْ

(۲) يَدِي فَوْقَ السَّمَاءِ أَظْهَرَتْ

أَيُّهَا الْقَارِئُ ذِكْرًا وَ عِبْرَ

(۳) ذِكْرَتْ ذِي الصِّفَةِ أَيْضًا لِأَنَّ

مَعَ ضَعْفِي الْعَقْلِ شَرْحُ الْقُدْرَةِ

(۴) أَنْتَ تَدْرِي لَوْ مِنَ النَّوْمِ لَكَ

..هَذِهِ الْأَسْرَارُ بَلْ لُبُّ اللَّبَابِ..

(۵) لَوْ لَكَ قُلْتُ جَمِيعَ مَا وَقَعَ

(۶) فِصْلَ عَنْكَ وَ لَنْ تَبْقَى بِكَ

مِنْ طَرِيقٍ تَقْدِرُ فِيهِ عَلَى

لِي يَدِ السَّبْعِ السَّمَوَاتِ جَزَتْ

صُنْعَةً ..فِي صُنْعِهَا كَمْ بَهَرَتْ.. (۱)

أَقْرَأِ الْآيَةَ انْشَقَّ الْقَمَرُ

كَانَ ضَعْفٌ بِالْعُقُولِ مُقْتَرَنٌ

لَا يُلْقَى .. أَبَدًا بِالْمَرَّةِ..

تَرْفَعُ الرَّأْسَ وَ يَصْحَوُ لُبُّكَ

خَتِمَتْ وَاللَّهُ أَدْرَى بِالصَّوَابِ

رَوْحَكَ فِي الْحَيْنِ ذَاكَ مِنْ فَزَعِ

قُوَّةِ الْأَكْلِ وَ لَنْ تَلْقَى لَكَ

قَيٍّ أَوْ تَخْلُصَ مِنْ هَذَا الْبَلَاءِ

(۱) نسخه نایه - کم مهتر -

(۱) پس مرا دست دراز آمد یقین

(۲) دست من بنموده برگردون هنر

(۳) این صفت هم بهر ضعف عقل هاست

(۴) خودبدانی چون برآری سرزخواب

(۵) گر ترا من گفتمی این ماجرا

(۶) مر ترانی قوت خوردن بدی

بر گذشته ز اسمان هفتمین

مقریا برخوان که انشق القمر

با ضعیفان شرح قدرت کی رواست

ختم شد والله أعلم بالصواب

آندم از تو جان تو گشتی جدا

نی ره و پروای قی کردن بدی

رَبِّي يَسِّرْ.. لَا تَعَسِّرْ مَا يَرُوقُ..
 ..لِمَنَّا اِتي بِأَسْمَى صِفَةٍ..
 ..مَا هُوَ السِّرُّ وَمَا الْغَيْبُ كَتَبَ..
 لَكَ.. فِي الْفِعْلِ الَّذِي كَانَ لَكَ..
 قُلْتُ يَا رَبِّي يَا مُوَلِّي الْيَمَنِ
 ..مِنْ ضَلَالٍ مَا دَرَوُا مَا يَعْمَلُونَ..
 سَجَدَ مِنْ فَرَحٍ فِيهِ أَلَمٌ
 لِي أَقْبَالًا وَكَنْزًا فِي الزَّمَانِ
 لَا يَطْبِقُ شُكْرُكَ هَذَا الضَّعِيفَ
 لَكَ شُكْرًا وَحَبَاكَ بِالظَّفَرِ
 وَالْفَمِ مَا لِي حَتَّى أَصِفَهُ

(۱) اَسْمَعُ السَّبَّ الْحِمَارُ لِي اُسُوقُ
 اَقْرَأُ بِالسِّرِّ تَحْتَ الشَّفَةِ
 (۲) لَيْسَ لِي الرُّخْصَةُ فِي ذِكْرِ السَّبَبِ
 لَا وَلَا مِنْ قُدْرَةٍ اَنْ اَتْرُكَ
 (۳) وَجَعُ الْقَلْبِ اَنَا كُلُّ زَمَنْ
 اَهْدِ قَوْمِي اِنْهُمْ لَا يَعْلَمُونَ
 (۴) ذَلِكَ النَّاجِي مِنَ الْحَيَّةِ كَمْ
 قَائِلًا يَا مَنْ سَعِدْتَ السَّعْدُ كَانَ
 (۵) فَجَزَاكَ اللَّهُ خَيْرًا يَا شَرِيفَ
 (۶) أَيُّهَا السَّيِّدُ فَالْحَقُّ ذَكَرَ
 ذَلِكَ الْحِظُّ اَنَا تِلْكَ الشَّفَةِ

رب يسر زیر لب می خواندم
 ترك تو كردن مرا مقدور نیست
 اهد قومی انهم لا يعلمون
 کای سعادت دی مرا اقبال و گنج
 لا يطبق شكرک هذا الضعيف
 آن لب و چانه ندارم وان نوا

(۱) من شنیدم فحش و خرمی را ندیدم
 (۲) از سبب گفتن مرا دستور نیست
 (۳) هر زمان میگویم از درد درون
 (۴) سجده ها میبرد آن رسته ز رنج
 (۵) از خدا یابی جزاهای شریف
 (۶) شکر حق گوید ترا ای پیشوا

- (۱) فَيَخْصَامُ الْعَاقِلِينَ ذَا النِّسْقِ
كَانَ كَأَلَا مَن يَصِيرُ فِي الْفَرْقِ
سَمَهُمُ لِلرُّوحِ لُطْفٌ وَ بَهَاءُ
دَائِهِمُ لِلْقَلْبِ أَسٍ وَ دَوَاءُ
(۲) فَوَدَادُ الْبَلَةِ جَهْدٌ وَ ضَلَالُ
أَسْمَعِ الْقِصَّةَ هُذِي لِلْمِثَالِ

فی بیان اعتماد ذاک الرجل الابله علی تملق ووفاء الدب

- (۳) سَحَبَ التُّعْبَانُ دُبًّا لِلدَّمَارِ
رَجُلٌ كَأَلَا سِدِ الدُّبِّ أَجَارُ
(۴) أَنْ أَسَادَ الرِّجَالِ فِي الدُّنَا
مَدَدًا كَانُوا إِذَا مَا زَمْنَا
وَصَلَ مِنْهُمْ أَنْيُنٌ مَنْ ظَلِمَ
وَبِهِمْ لَا ذَلَّةَ الْحَالِ عُلِمَ
(۵) هُمْ مِنْ أَيْ مَكَانٍ سَمِعُوا
أَنَّهُ الْمَظْلُومِ عَدُوًّا هَرَعُوا
نَحْوَهُ فِي الْجَانِبِ مِنْهُ تَصِيرُ
مِثْلَمَا الرَّحْمَةُ لِلْحَقِّ تَسِيرُ

- (۱) دشمنی عاقلان زینسان بود
زهر ایشان ابتهاج جان بود
(۲) دوستی ابلهان رنج و ضلال
این حکایت بشنو از بهر مثال

اعتماد کردن آن مرد ابله بر تملق و وفای خرس

- (۳) ازدهائی خرس را در میکشید
شیر مردی رفت و فریادش رسید
(۴) شیر مردانند در عالم مدد
آنزمان کافغان مظلومان رسد
(۵) بانگ مظلومان ز هر جا بشنوند
آنطرف چون رحمت حق میدوند

- (١) فَهَمُّ أَرْكَانِ نَقْصَانِ الدُّنَا
(٢) خَفِي خَالِصِ حُبِّ وَ حَنَانِ
هُمْ مِثْلُ الْحَقِّ مَا مِنْ عِلَّةِ
(٣) لَوْ أَنَّهُ قَلَّتْ فَمَاذَا النُّصْرُ كَانَ
لَكَ قَالَ مِنْ بَلَاءٍ وَ عَنَا
(٤) فَالْحَنَانِ لِلِضِعَافِ وَ الرَّشْدِ
وَ الدَّوَاءِ فِي الدُّنَا مَا طَلِبَا
(٥) أَيْنَمَا كَانَ السَّقَامُ فَالدَّوَاءُ
أَيْنَمَا الْمُنْخَفِضُ كَانَ إِلَيْهِ
(٦) فَقَلِيلًا أَطْلَبِ الْمَاءَ الظَّمَا
كَثْرَتِي لَكَ الْمَاءُ يَفُورُ مِنْ عِلِّ
- هُمْ أَطِبَاءُ سَقَامٍ وَ عَنَا
هُمْ.. وَ الْأَمْرَةُ سِرًّا وَ عِيَانًا..
لَهُمْ فِي الْفِعْلِ ذَا أَوْ رُشْوَةً
لَهُ كَلًّا وَ لِمَاذَا مِنْكَ بَانَ
وَ لِيُضْعِفَ لَمْ فِيهِ زَمْنَا
صَارَ صَيْدَ الرَّجُلِ الشَّهْمِ الْأَسَدِ
غَيْرَ دَائٍ وَ إِلَيْهِ ذَهَبَا
نَحْوَهُ سَارَ لَهُ جَاءَ الشِّفَاءُ
ذَهَبَ الْمَاءُ.. جَرَى دَوْمًا عَلَيْهِ..
أَبْغِ وَأُورِي مِنْكَ قَلْبًا وَ فَمَا
صَافِيًّا كَالْكُوْثَرِ أَوْ أَسْفَلِ

آن طبیبان مرض های نهان
همچو حق بی علت و بی رشوت اند
گوید او بهر غم و بیچارگی
در جهان دارو نجوید غیر درد
هر کجا پستی است آب آنجا رود
تا بجوشد آب از بالا و پست

(١) آن ستونهای خلل های جهان
(٢) محض مهر و داوری و رحمتند
(٣) این چه یاری میکنی یکبارگی
(٤) مهربانی شد شکار شیر مرد
(٥) هر کجا دردی دوا آنجا رود
(٦) آب کم چو تشنگی آور بدست

- (۱) کُنِيَ اَکَ يَأْتِي الْخِطَابُ بِمُرُورِ
فَسَقِيهِمْ رَبُّهُمْ مَاءَ طَهُورِ
ظَالِمًا كُنْ تَشْرَبُ الْمَاءَ الْعَذَابِ
أَبَدًا وَ اللَّهُ أَدْرَى بِالصَّوَابِ
(۲) لَكَ مَاءُ الرَّحْمَةِ قَدْ لَزِمَا
رُحْ سَرِيعًا وَانْخَفِضْ وَازْدَدْ ظَمًا
ثُمَّ خَمَرَ الرَّحْمَةَ اشْرَبْ وَاسْكُرْ
وَبَرِّوْضِ الْفَضْلِ اجْلِسْ وَاشْكُرْ
(۳) رَحْمَةٌ فِي رَحْمَةِ الرِّأْسِ قَدْ
وَرَدَتْ تَتَرَى تِبَاعًا يَا وَلَدَ
وَيْكَ لَا تَغْطُسُ بِفَرْدِ الرَّحْمَةِ
جِدَّ وَاطْلُبْهَا بِقَيْدِ الْكَثْرَةِ (۱)
(۴) جِيءَ لِمَنْتَ رِجْلَكَ بِالْفَلَكَ
يَأْشُجَاعُ.. اِرْفَعْ حِجَابَ الْحَلَكِ..
وَاصْبُخْ مِنْ فَوْقِ سَامِي الْفَلَكَ
تَسْمَعُ صَوْتَ سَمَاعِ الْمَلِكِ
(۵) قُطْنَةُ الْوَسْوَاسِ عَنْ سَمْعٍ لَكَ
إِبْعِدْ أَعْقَدَ بِالْيَقِينِ قَلْبَكَ
كُنِيَ إِلَى سَمْعِكَ مِنْ دَوْرِ الْفَلَكَ
يَرِدُ الصَّوْتُ وَتَصْفُو كَالْمَلِكِ

(۱) کلمه فرومای فی الاصل بتقدیر فرومای مرکبه من فرو معناه تعبت و آی مشتقه من آمدن فعل امر آی تمال أنت الرحمة فی الرحمة غیر متناهیة لا تفرق یا ولدی فی رحمة واحدة ای لا تنزل و لا تقنع بل اسع فی المجاهدات لتصل اعلى مقام -

- (۱) تا سقاھم ربھم آید خطاب
(۲) آب رحمت بایدت روپست شو
(۳) رحمت اندر رحمت آید تا بسر
(۴) چرخ را در زیر پا آرای شجاع
(۵) پنجه و سواس بیرون کن ز گوش
تشنه باش الله اعلم بالصواب
وانگهان خورخمر رحمت مست شو
بر یکی رحمت فرومای پسر (۱)
بشنو از فوق فلک بانگ سماع
تا بگوشت آید از گردون خروش

- (۱) نَظَفَ الْعَيْنَيْنِ مِنْ شَمْرِ كَثِيرٍ
كَانَ لِلْعَيْبِ .. وَالدَّانِي الْحَقِيرِ ..
- (۲) لَتَرَى الْبُسْتَانَ لِلْعَيْبِ وَ مَا
وَالزُّكَّامُ أَرْفَعُ عَنِ اللَّبِّ وَ عَنْ
- (۳) كَيِّ بِذَا الرِّيحِ مِنَ اللَّهِ يَصِلُ
أَبْدًا لَا تَبْقَى لِلْحُمَى أَثَرُ
- لِتُؤَافِي أَنْتَ طَعْمَ السُّكَّرِ
فِي الدُّنَا مُمْتَزَجًا بِالْغَنَبِرِ
- (۴) فَالزُّجُولِيَّةَ عَالِجٌ لَا تَسِرُ
كَئِ لَكَ الْآفُ ذِي وَجْهِ جَمِيلُ
- عَادِيًّا عَيْنَيْنِ .. فِي طَبْعٍ أَشْرُ ..
تَظْهَرُ .. تَسْعُدُ بِالْفَضْلِ الْجَزِيلِ ..
- أَنْفٍ أَرْفَعُ مَا عَرَاهُ مِنْ دَرَنٍ (۱)
- لِلدُّمَاغِ لَكَ فِيهِ تَتَّصِلُ
لَا وَ لَا الصُّفْرَاءِ فِيهِ وَ الْكَدْرُ

(۱) ای ارفع من لب عقلک و من أنف روحک الزکام الحاصل من برودة هوی النفس فانه مرض معنوی بمنعک عن استشمام روائح الرحمن حتی یأتی ریح الله ابدأ الی دماغک قال (س) ان لربکم فی ایام دهرکم نفحات فتعرضوا لها لعل ان تصبکمْ نفحة منها فلا تشقون بعدها ابدأ -

- (۱) پاک کن دو چشم را از موی عیب
تا به بینی باغ و سروسن غیب
- (۲) دفع کن از مغز و از بینی زکام
تا که ریح الله آید در مشام
- (۳) هیچ مگذار از تب و صفرا اثر
تا بیابی از جهان طعم شکر
- (۴) داروی مردی کن و عین مپوی
تا برون آید دوصدگون خوب روی

اُنْقِذْ اغْسِلْ مَا عَلَيَّهَا مِنْ دَرَنٍ
 .. بَيْنَ وَلَدَانِ وَ حُورٍ وَقُصُورٍ ..
 يَدُكَ اَبْعُدْ .. فِيهِ السِّجْنُ اقْتَرَنَ ..
 اَبْعِ وَ اَبْقِ اَبَدَ الدَّهْرِ سَعِيدُ
 زَمَنًا مِنْ كَعْبَةِ اللُّطْفِ الْخَيْرُ
 اَعْرِضْ .. اَطْلُبْ مِنْهُ غَوَاثَ النَّاصِرِ ..
 رَأْسُ مَالٍ زَادَ نَفْعًا وَ ظَفَرُ
 احْسَنَ ظَنَرٍ اِلَى الْخَيْرِ هَدَتْ
 يَطْلُبَانِ عِلَّةً اَنْ لَهْمَا
 بَاكِئًا لِلشَّدَى وَ الدَّرِّ يُشِيرُ
 هُوَ حَتَّى تَجِدُونَ الْقَلْقَا
 لَهُ .. وَ الْفَضْلُ يُبَيِّنُ وَالْمِنَّمَنْ ..

(۱) فَلْيَرْجِلِ الرُّوحَ مِنْ قَيْدِ الْبَدَنِ
 كَيْ تَجُولَ حَوْلَ ذِيَاكَ الزُّهُورِ
 (۲) اَنْتَ غِلُّ الْبُخْلِ مَا تَقْدَرُ عَنْ
 فِي عَتِيقِ الْفَلَكَ الْحِظِّ الْجَدِيدِ
 (۳) وَ اِذَا لَنْ تَقْدَرَ فِي اَنْ تَطِيرَ
 عَدَمَ قُدْرَتِكَ لِلْمَقَادِرِ
 (۴) فَالْاَيْنِئِ وَ الْبُكَاءُ بِالْاَثَرِ
 رَحْمَةً كَلِمَةً مِنْهُ غَدَتْ
 (۵) يَا تَرَى الْاُمَّ مَعَ الظَّنِّ هُمَا
 اَيُّ وَقْتِ ذَالِكَ الْطِفْلِ يَصِيرُ
 (۶) طِفْلٌ حَاجَاتِ لَكُمْ قَدْ خَلَقَا
 وَ تَتَنَوَّنَ لِكَيْ يَبْدُو اللَّبَنُ

تا کند جولان بگرد آن چمن
 بخت نو درباب از چرخ کهن
 عرضه کن بیچارگی بر چاره گر
 رحمت کلی قوی تر دایه ای است
 تا که کی آن طفل او گریان شود
 تا بنالید و شود شیرش پدید

(۱) کنده تن را ز پای جان بکن
 (۲) غل بخل ازدست و گردن دور کن
 (۳) ورنمی تانی بکعبه لطف پر
 (۴) زاری و گریه قوی سرمایه ای است
 (۵) دایه و مادر بهانه جو بود
 (۶) طفل حاجات شما را آفرید

فِي خُضُوعٍ مُسْتَمِرٍّ وَ يَقِينٍ
 .. أَكُمُ يَسْتَرُّ بِالْعَفْوِ الذُّنُوبِ..
 لَبِنًا مِنْ غِمَمًا.. يَا ذَا اللَّبَابِ..
 ..صَبْرُكَ بِالرَّحْمَةِ مِنَّا امْتَزَج..
 ..أَنْتَ فِي هَذَا السُّفُولِ لَمْ طِمَعْتَ..
 بِالدُّعَاءِ عَفْوَهُ لَمْ تَطْلُبِ
 صَوْتَ غَوْلٍ جَرَّ دَوْمًا أُذُنَا
 ..لَيْسَ يُبْقِي مِنْ قُنُوطٍ مَائِمًا..
 لِلْعُلُوِّ لَكَ فَوْقًا جَلَبَا
 مِنْ عُلُوِّ لَكَ لُطْفًا أَرْسَلَا
 جَاءَ فِيهِ طَمَعًا فِيكَ أَعَدَّ
 مَزَقَ مِنْ شَرَسٍ فِيهِ أَلَمْ

(۱) قَالَ ادْعُوا اللَّهَ سِرًّا بِأَنْبِي
 لِيَفُورَ لَبَنَ الْحَبِّ ضُروبُ
 (۲) فَضْجِجِ الرِّيحِ أَوْ نثر السَّحَابِ
 أَنْتَ اصْبِرْ سَاعَةً تَلْقَى الْفَرْجَ
 (۳) فِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ هَلَا سَمِعْتَ
 وَ تَشَبَّهْتَ بِهِ لَمْ تَرْغَبِ
 (۴) خَوْفَكَ وَالْبَاسُ إِدْرِ أَنْ لَكَ
 لِلْسُّفُولِ وَ إِلَى قَعْرِ الدُّنَا
 (۵) كُلُّ مَا كَانَ الْإِنْدَاءُ سَحْبًا
 إِدْرِ أَنْ ذَاكَ الْإِنْدَاءُ وَصَلَا
 (۶) كُلُّ مَا كَانَ الْإِنْدَاءُ لِلْحَرَصِ قَدْ
 صَوْتَ ذُئِبٍ إِدْرِهِ وَالْخَلْقَ كَمْ

تا بجوشد شیر های مهرباش
 در غم ما اندیک ساعت تو صبر
 اندر این پستی چه بر چسپیده ای
 میکشد گوش تو تا قعر سفول
 آن ندائی دان که از بالا رسد
 بانگ گرگی دان که او مردم درد

(۱) گفت ادعوا الله بی زاری مباش
 (۲) های و هوای باد و شیر افشان آبر
 (۳) فی السماء رزقکم نشنیده ای
 (۴) ترس و نومیدیت دان آواز غول
 (۵) هر ندائی که ترا بالا کشد
 (۶) هر ندائی کان ترا حرص آورد

- (١) ذَا الْعُلُوِّ مِنْ مَكَانٍ لَمْ يَصِلْ
 .. لَا وَلَا بِالْجِسْمِ أَنَا يَتَّصِلُ ..
- (٢) إِن كُلَّ سَبَبٍ فَاقَ الْأَثَرَ
 ذِي الشُّؤْنِ السَّامِيَّاتِ مَنْ هَدَتْ
 سَبَبًا بِالصَّنْعَةِ فَاقَا الشَّرَّ
 .. وَهُوَ فِي الْوَاقِعِ أَسْمَى نَظَرَ ..
- (٣) جَلَسَ ذَا الْمَرْءِ فَوْقَ ذَاكَ مَنْ
 مِنْهُ شَأْنًا قَدْ سَمَى عِلْمًا وَ فَنَ
 هَبَهُ بِالصُّورَةِ كَانَ جَنْبَهُ
 جَلَسَ أَكْثَرَ جَهْلًا عَجَبَهُ
- (٤) كَانَتْ الْفَوْقِيَّةُ فِي ذَا الْمَحَلِّ
 لِلَّذِي بِالشَّرَفِ الْأَسْمَى الْأَجَلِّ
 فَعِنَ الصَّدْرِ إِذَا كَانَ الْمَحَلِّ
 بِالْبَعِيدِ صَارَ كَالْجِنْسِ الْأَذَلِّ

(١) ای کل سبب آتی اعلا من الاثر و لهذا آتی الحديد و الحجر فائقا علی الشرار
 ای فالقدحة و الحجر سبب و الشرارات اثر و هذا فی الصورة شریف و فی المعنی
 ادون و احقر و اما الذی فی المعنی شریف و فی الصورة ادون فهو (آن فلانی فوق
 آن سرکش نشست) -

- (١) این بلندی نیست از روی مکان
 این بلندیهاست سوی عقل و جان
- (٢) هر سبب بالاتر آمد از اثر
 سنگ و آهن فائق آمد بر شرر
- (٣) آن فلانی فوق آن سرکش نشست
 گرچه در صورت به پهلویش نشست
- (٤) فوقی آنجاست از روی شرف
 جای دور از صدر باشد مستخف

- (١) فَلِهٰذِي الْجِهَةِ كَانَا الْحَجَرُ
وَالْحَدِيدُ سَبَقَا حَازَا الظُّفْرُ
ظَهَرَتْ فَوْقِيَّةً بَانَا أَجَلُ
لِمَرَامٍ نَفْسِهِ عِنْدَ النَّظَرِ (١)
سَبَقَ الْاِثْنَيْنِ ذَيْنِ وَبَهَرُ
ثَانِيًا بِالزَّمَنِ جَاءَ الشَّرُّ (٢)
رُوحًا اِدِرَ الشَّرُّ فِيهِ اقْتَرَنَ
اٰخِرُ بِالرُّتْبَةِ الثَّانِي كَانُ
صِفَةً كَانُ وَ اَعْلَى فِي النَّظَرِ
- (٢) وَلَدَى الْوَاقِعِ كَانَ ذَا الشَّرِّ
كَانَ اَسْمَى مِنْ حَدِيدٍ وَ حَجَرُ
(٣) اَوَّلًا كَانَا الْحَدِيدُ وَ الْحَجَرُ
لٰكِنْ الْاِثْنَانِ ذَانِ كَالْبَدَنِ
(٤) حَيْثُ اَنَّ الشَّرَّ هَبَ فِي الزَّمَانِ
هُوَ اَسْمَى مِنْ حَدِيدٍ وَ حَجَرُ

(١) اى ذاك الشر من وجه مقصود نفسه والعلة الغائية من الحديد والحجر المتولدة من هذين الاثنين الشرر و هو مقدم و سابق كذا الدعاء فى الصورة مقدم على الرحمة و لكون غايته الرحمة فهى مقدمة فى المعنى و هكذا اولاد آدم و الى هذا يشير (سنگ و آهن اول و پايان شر) - (٢) اى ان الشرر و ان كان مؤخرأ عن الحديد و الحجر فى الزمان و لكن بالاعتبار مقدم و لهذا قال (ص) نحن الاخرون السابقون -

- (١) سنگ و آهن زين جهت كه سابق است
در عمل فوقى اين دو لايق است
(٢) و ان شرر از روى مقصودى خویش
ز آهن و سنگ است زين دو پيش ريش
(٣) سنگ و آهن اول و پايان شرر
ليک اين هر دو تن اند و جان شرر
(٤) کان شرر گردد زمان و ايس تراست
در صفت از سنگ و آهن بر تراست

- (۱) فِي الزَّمَانِ سَبَقَ الْغُصْنُ الثَّمَرَ
وَهُوَ بِالصَّنْعَةِ كَانَ وَالْأَثَرُ
ثَانِيًا فَلَاوَلَّ شَأْنًا غَدَا
ثَمَرًا كَانَ لَهُ صَارَ الْأَثَرُ
أَوَّلًا وَالثَّانِي كَانَ الشَّجَرُ
ثَانِيًا أَيْضًا فِي هَذَا الْقِيُودِ
ذَا الْكَلَامِ وَ لِنُقْصَانِ يُؤَلِّ
صَرَخَ وَ الْخَطَرَ فِيهِ وَجَدَ
مِنْ يَدِ الثُّعْبَانِ نَجَى وَ ابْتَعَدَ
وَ مَعَا كَانَا بِقَيْدِ الْوَحْدَةِ
قَتَلَ وَ الْعَوْنُ صَارَ وَ الْمَدَدُ
رَهَبَتْ جِدًّا وَ لَيْسَتْ حِيلَةٌ
حِيلَةٌ أَيْضًا سَمَتْ بِالْفِعْلَةِ
- (۲) حَيْثُ أَنْ الْقَصْدَ مِنْ غَرَسِ الشَّجَرِ
فَإِذَا بِالرُّتْبَةِ صَارَ الثَّمَرُ
(۳) وَ إِلَى الثُّعْبَانِ وَ الدُّبِّ نَعُودُ
وَمَجَازَاتٍ وَ إِظْمَارٍ يَطُولُ
(۴) وَ مَذِ الدُّبِّ مِنَ الثُّعْبَانِ قَدْ
رَجَلَ بِالْعَزْمَةِ مِثْلُ الْأَسَدِ
(۵) صَارَتْ الْحَيْلَةُ عَوْنُ الْقُوَّةِ
وَ بِذِي الْقُوَّةِ لِلثُّعْبَانِ قَدْ
(۶) فَمِنْ الثُّعْبَانِ كَانَتْ قُوَّةُ
لِيَكُنْ أَعْلَمَ لَكَ فَوْقَ الْحَيْلَةِ

در هنر از شاخ او فائق تر است
پس ثمر اول بود آخر شجر
زانکه طولی دارد اضمار و مجاز
شیرمردی کرد از چنگش رها
اژدها را او بدین قوت بکشت
لیک فوق حیلۀ تو حیلۀ ای است

(۱) در زمان شاخ از ثمر سابق تر است
(۲) چونکه مقصود از شجر آمد ثمر
(۳) سوی خرس و اژدها گردیم باز
(۴) خرس چون قریاد کرد از اژدها
(۵) حیل و مردی بهم دادند پشت
(۶) اژدها را هست قوت حیلۀ نیست

- (۱) إِذْ لَكَ الْحِجَلَةَ أَبْصَرْتَ أَرْجِعْ
ثَانِيًا وَ الْفِكْرَ حَقِّقْ وَ اظْلَمِعْ
فَإِلَى الْأَوَّلِ أَرْمَعْ عَجَلًا
عَيْنَكَ نَحْوَ الْعُلَا فِي الْأَوَّلِ
لِلْعُلَا النُّورَ لِجُودٍ يُظْهِرُ
وَ ابْتِلَاءً جَرَّ .. عِنْدَ الْعَمَلِ .. (۱)
لَمْ تَكِ الْخُفَّاشُ لَنْ تَلْقَى الْأَذَى (۲)
.. تَنْظُرُ نُورًا سَمَى بِالشَّرَفِ ..
حَاضِرُ الشَّهْوَةِ عَيْنُ قَبْرِكَ (۵)
- (۲) كُلُّ مَا فِي السُّفْلِ جَاءَ مِنْ عَلٍ
(۳) ضَعُ كَثِيرًا وَ انْتَبِهْ فَالنَّظَرُ
هَبَكَ ضَعْفًا أوردَ فِي الْأَوَّلِ
(۴) عَوْدَ الْعَيْنِ عَلَى الضَّوِّ إِذَا
بِالصِّيَاءِ انْظُرْ لِذَاكَ الطَّرَفِ
(۵) نَظَرَ الْعُقْبَى وَسَامَ نُورِكَ

(۱) ای و لو کان الابتلاء بالریاضة اویاتیک بالضعف لکن النظر الی العلا یمهک النور و لما کان نظر الناظر متنوعاً خاطب صاحب النظر الضعیف بقوله (چشم را در روشنائی خوی کن) - (۲) ای عود نظرت علی العالم الالهی ای ان لم تکن اعمی خفاش الطبیعة -

- (۱) حیلۀ خود را چو دیدی باز رو
(۲) هر چه در پستی است آمد از علا
(۳) روشنی بخشد نظر اندر علا
(۴) چشم را در روشنائی خوی کن
(۵) عاقبت بینی نشان نور تست
- کز کجا آمد سوی آغاز رو
چشم را سوی بلندی نه هلا
گر چه اول خیرگی آرد بلا
گر نه خفاشی نظر آن سوی کن
شہوت حالی حقیقت گور تست

- (۱) نَاظِرُ الْعَاتِبَةِ مِنْ لَعِبَا
مِائَةِ لَعِبٍ .. إِلَيْهِ ذَهَبَا .. (۱)
- لَمْ يَكْ مِثْلَ الَّذِي حِينَمَا سَمِعَ
مِنْهُ لَعِبًا وَاحِدًا فِيهِ وَلِعْ
- (۲) فَلِلْعَبِ وَاحِدٍ كَمْ ظَهَرَا
بَغُرُورٍ مُعْجَبًا مُفْتَحِرًا
- وَ لِكَبِيرٍ بِهِ عَنْ كُلِّ الشُّيُوخِ
بَعْدَ زَادِ سُمُوءٍ وَ شُمُوخِ
- (۳) هُوَ مِثْلُ السَّامِرِيِّ الْمَعْرِفَةِ
تِلْكَ فِي نَفْسِهِ خَالٍ وَالْصِفَةِ
- هُوَ عَنْ مُوسَى لِكَبِيرٍ وَ غُرُورِ
أَعْرَضَ . الْوَيْلُ أَتَاهُ وَ الثُّبُورِ ..
- (۴) هُوَ مِنْ مُوسَى لِتِلْكَ الْمَعْرِفَةِ
عِلْمٌ .. قَبْلًا كَمَا قَدْ عَرَفَهُ ..
- عَيْنَهُ خَيْطَ عَمَنَ عِلْمًا
لَهُ .. لَنْ يَرَعَاهُ أَمَّا فَهَمَّا ..

(۱) ای لا يكون حال الكامل مثل حال المبتدى قال تعالى هل يستوى الذين يعلمون

و الذين لا يعلمون -

- (۱) عاقبت بینی که صد بازی بدید
مثل آن نبود که یک بازی شنید
- (۲) زان یکی بازی چنان مغرور شد
که از تکبر زواستادان دور شد
- (۳) سامری وار آن هنر درخود بدید
اوز موسی از تکبر سر کشید
- (۴) او ز موسی آن هنر آموخته
وز معلم چشم را بردوخته

- (۱) قَبِلَا شَيْكَ لَهٗ مُوسَىٰ لَعِبٍ
لَعِبًا آخَرَ حَتَّىٰ ذَا اللَّعِبِ (۱)
سَلَبَ رُوحَهُ بِالْأَلْبِ ذَهَبُ
فَكَثِيرًا مَا يِرَاسُ بِعَجَلِ
يَعْدُو وَالسَّيِّدَ يَزْدَادُ غُرُورُ
(۲) اِنْ تُرِدْ رَأْسَكَ لَا يَذْهَبُ فِصْرُ
بِلَوْ اِذَا الْقُطْبِ ذِي الرَّأْيِ الْحَسَنِ
(۳) اِنْ تَكُ السُّلْطَانُ اَنْتَ نَفْسَكَ
اِنْ تَكُ الشَّهْدَ فَلَا تَقْطِفُ سَوَىٰ
لَعِبًا آخَرَ حَتَّىٰ ذَا اللَّعِبِ (۱)
سَلَبَ رُوحَهُ بِالْأَلْبِ ذَهَبُ
فَكَثِيرًا مَا يِرَاسُ بِعَجَلِ
يَعْدُو وَالسَّيِّدَ يَزْدَادُ غُرُورُ
(۲) اِنْ تُرِدْ رَأْسَكَ لَا يَذْهَبُ فِصْرُ
بِلَوْ اِذَا الْقُطْبِ ذِي الرَّأْيِ الْحَسَنِ
(۳) اِنْ تَكُ السُّلْطَانُ اَنْتَ نَفْسَكَ
اِنْ تَكُ الشَّهْدَ فَلَا تَقْطِفُ سَوَىٰ
لَعِبًا آخَرَ حَتَّىٰ ذَا اللَّعِبِ (۱)
سَلَبَ رُوحَهُ بِالْأَلْبِ ذَهَبُ
فَكَثِيرًا مَا يِرَاسُ بِعَجَلِ
يَعْدُو وَالسَّيِّدَ يَزْدَادُ غُرُورُ
(۲) اِنْ تُرِدْ رَأْسَكَ لَا يَذْهَبُ فِصْرُ
بِلَوْ اِذَا الْقُطْبِ ذِي الرَّأْيِ الْحَسَنِ
(۳) اِنْ تَكُ السُّلْطَانُ اَنْتَ نَفْسَكَ
اِنْ تَكُ الشَّهْدَ فَلَا تَقْطِفُ سَوَىٰ

(۱) ای ان موسی اری السامری لعبة و معرفة اخرى قلمت لعبه كما اخبر به تعالى
فی سورة طه قال فما خطبك يا سامری قال بصرت بمالم يبصرو به فقبضت قبضة من اثر
الرسول فنبذتها و كذلك سولت لى نفسى قال فان لك فى الحیاء ان تقول لا مساس -
ای لا تقربنى -

- (۱) لاجرم موسی دگر بازی نمود
تا که آن بازی او جانش ربود
(۲) ای بسا دانش که اندر سر رود
تا شود سرور بدان خودسر رود
(۳) سر نخواهی که رود تو پای باش
در پناه قطب صاحب رای باش
(۴) گرچه شاهی خویش فوق او مبین
گر چه شهدی جز نبات او مچین

- (۱) فِكْرُكَ نَقَشَ وَرُوحُ فِكْرُهُ
 قَلْبُ النَّقْدِ لَهُ اِدْرٍ قَدْ غَدَا
 (۲) هُوَ اَنْتَ نَفْسَكَ اَطْلُبْ اَبَدًا
 اَيْنَ اَيْنَ قُلْ وَ مِثْلُ الْفَاخْتَةِ
 (۳) صُحْبَةِ الْاَبْنَاءِ لِلْجِنْسِ اِذَا
 فِي فَمِ الثُّعْبَانِ صِرَتْ.. وَالْعَطَبِ..
 (۴) فَعَسَى الْاُسْتَاذُ يَأْتِي وَ لَكَ
 وَ لَكَ يَسْحَبُ مِنْ ذَاكَ الْخَطَرُ
 (۵) اَصْحَحْ حَيْثُ لَمْ تَجِدْ مِنْ قُوَّةٍ
 حَيْثُ اَعْمَى كُنْتَ لَا تَسْحَبُ اَبَدًا
 (۶) اَنْتَ مِنْ دُبٍ اَقْلُ مِنْ وَجَعٍ
 صَرَخَ مِنْ وَجَعٍ فِيهِ خَلَصَ
- نَقْدُكَ .. مَا اَنْ يَصْحَحَ تَبْرَهُ..
 مَعْدَنَا .. طَلَقًا لِفَيْضٍ وَ نَدَا..
 فِي الْوُجُودِ لَهُ تَلْقَى رَشْدًا
 صِرْ لَدَيْهِ بِخُضُوعٍ نَاصِيَتَهُ (۱)
 لَمْ تَرَمْ كَالدُّبِ قَيْدًا لِلْاَذَى
 .. تَجِدْ تَلْقَى الدَّمَارَ بِالطَّلَبِ..
 يُخْلِصُ يَنْقِذُكَ مِمَّا بَكَ
 خَارِجًا .. تَلْقَى نَجَاحًا وَ ظَفَرًا..
 اَبْكِ دَوْمًا فِي اَشَدِّ عِبْرَةٍ
 رَأْسَكَ عَمَّنْ هَذَاكَ لِلرَّشْدِ
 لَا تَبْنِ الدُّبَ لَمَّا مِنْ جَزَعٍ
 .. وَ عَنِ الثُّعْبَانِ وَ السَّمِّ مَلَصَ..

(۲) کلمه کو و کو بالفارسیه يعبر بها عن صوت الفاختة و هو بمعنى اين و اين-

نقد تو قلب است و نقد اوست کان
 کو و کو گو فاخته شو سوی او
 در دهان ازدهائی همچو خرس
 از نظر بیرون کشاند مر ترا
 چونکه کوری سرمکش از راه بین
 خرس رست از درد چون فریاد کرد

(۱) فکر تو نقش است و فکر اوست جان
 (۲) او توئی خود را بجو در اوی او
 (۳) ور نخواهی خدمت ابناء جنس
 (۴) بوکه احتادی رهاند مر ترا
 (۵) زاری می کن چو زورت نیست هین
 (۶) تو کم از خرسی نمی نالی ز درد

(۱) يَا إِلَهِي الْقَلْبَ ذَا مِثْلَ الْحَجَرِ
 شَمْعًا أَجْعَلَهُ .. أَزِلْ عَنْهُ الْخَطَرَ ..
 حَسَنًا مِنْهُ الْخُضُوعَ وَالْأَنِينَ
 أَجْعَلِ .. أَرْحَمَهُ يَعْلَمُ وَ يَقِينُ ..

فی بیان قول السائل الاعمی انا امسك عمیین ارحمونی (۱)

(۲) كَانَ أَعْمَى قَالَ دَوْمًا فَلَأَمَانُ
 أَنَا لِي عَمِيَانِ يَا أَهْلَ الزَّمَانِ
 (۳) فَعَلِمِي رَحْمَتَيْنِ أَنْتَبِهُوا
 أَفْضِلُوا .. دَوْمًا وَ لَا تَشْتَبِهُوا ..
 حَيْثُ عَمِيَيْنِ وَجَدْتُ فِي الْوَسْطِ
 أَنَا كُنْتُ .. قَالَ كَثْرًا ذَا النَّمَطِ ..
 (۴) لَهُ قَالَ الْخَلْقُ ذَا شَيْءٍ عَجَابُ
 أَوْضَحِ الْعَمِيَيْنِ ذَيْنِ بِالْخِطَابِ
 (۵) حَسَنًا جِدًّا لِأَنَّ فِيكَ الْعَمَى
 وَاحِدًا نَنْظُرُ .. مَا مِنْهُ نَمَى ..
 فَالْعَمَى الثَّانِي أَظْهَرَهُ لَنَا
 مَا هُوَ حَتَّى يَبِينَ عِنْدَنَا

(۱) الاول العمی البصری و الثانی قبح الصوت كما ستعرفه بعداً -

(۱) ای خدا این سنگدلرا موم کن ناله او را خوش و مرحوم کن

گفتن نایبناى مسائل كه من دو كورى دارم مرا رحم كنيد

(۲) بود كورى كو همی گفت الامان
 (۳) پس دو باره رحمتم آرید هان
 (۴) از تعجب مردمان گفتند ليك
 (۵) زانكه يك كوريت می بینیم ما
 من دو كورى دارم ای اهل زمان
 چون دو كورى دارم ومن درمیان
 این دو كورى را بیان كن نيك نيك
 آن دگر كورى چه باشد وانما

- (۱) قَالَ صَوْتِي قَبِيحٌ مِّنِّي الْغِنَا
كَرِهَ دَوْمًا .. بِهِ نِلْتُ الْغِنَا ..
وَالْعَمَى اثْنَانِ .. هُمَا بَانَا بِيَا ..
(۲) صَوْتِي الْمَكْرُوهُ كَانَ رَأْسَ مَالٍ
لِلْأَسَى وَالْكَدَرِ فِي كُلِّ حَالٍ
مِنْ قَبِيحِ صَوْتِي حُبُّ الْأَنَامِ
(۳) قَبِيحٌ صَوْتِي أَيَّ مَكَانٍ
رَأْسَ مَالٍ الْحَقْدِ كَانَ وَالْفَضْبِ
(۴) فَعَلَى الْعَمِيَيْنِ أَنْتُمْ رَحِمَكُم
مِثْلَ ذَا مَنْ مَالُهُ وَسِعَ أَبَدَ
(۵) فَيَذِي الشَّكْوَى لَهُ مِنْهُ ذَهَبٌ
وَعَلَى رَحْمَتِهِ الْخَلْقُ جَمِيعٌ
كَرِهَ دَوْمًا .. بِهِ نِلْتُ الْغِنَا ..
وَالْعَمَى اثْنَانِ .. هُمَا بَانَا بِيَا ..
لِلْأَسَى وَالْكَدَرِ فِي كُلِّ حَالٍ
يَنْقُصُ بَعْضُهُمْ يَبْدُو مُدَامَ
وَصَلَ صَارَ لِي كُلُّ زَمَانٍ
وَالْأَسَى وَالْحَزَنُ أَنْوَاعَ الْكَرْبِ
مَرَّتَيْنِ أَجْعَلُوا أَوْ فَضْلَكُمْ
أَوْسَعُوهُ .. كَرُّوا مِنْهُ الْمَدَدَ ..
قَبِيحُ ذَلِكَ الصَّوْتِ .. مَنْ بَغْضًا كَسَبَ ..
وَحَدَّوْا .. إِذْ ذَهَبَ الصَّوْتُ الشَّنِيعَ ..

- (۱) گفت زشت آوازم و ناخوش نوا
(۲) بانگ زشتم مایه غم میشود
(۳) زشت آوازم بهر جا که رود
(۴) بر دو کوری رحم را دو تا کنید
(۵) زشتی آواز کم شد زین گله
زشت آوازی و کوری شد دو تا
مهر خاق از بانگ من کم میشود
مایه خشم و غم و کین میشود
اینچنین ناگنج را گنجا کنید
خلق شد بر وی برحمت يك دله

- (۱) حَسَنًا قَدْ فَعَلَ إِذْ سِرَّهُ
لُطْفَ صَوْتٍ قَلْبِهِ الصَّوْتُ الْجَمِيلُ
لَهُمَّ قَالَ .. أَذَاعَ أَمْرَهُ (۱)
جَعَلَ .. أَسْعَدَ بِالْفَضْلِ الْجَزِيلِ
قَبِيحَ أَيْضًا .. نَائِي عَنِ رَبِّهِ (۲)
سَرْمَدِيًّا .. مَا لَهُ فِي الْخَلْقِ هَادٍ
وَهَبُوا كَثْرًا بِوَفْقِ الْمُنِيَّةِ (۳)
يَضَعُونَ يَدَهُمْ فِي نَجِيحِهِ
غَيْرَ أَنَّ مَنْ يَدُونِ عِلَّةٍ
عَلَمَهُمْ مِنْ فَوْقِ رَأْسِ قُبْحِهِ

(۱) ای ذلک السائل فعل ملیحاً لما قال لهم سره ای أظهره فكان لطف صوت قلبه جعل صوته لطیفاً و ملیحاً قال تعالی فی سورة الحج فانها لا تعنی الابصار و لكن تعنی العلوب اللتی فی الصدور فاذا صح وصفها بالسمع و البصر صح وصفها بسائر صفات الحق تعالی من وجوده الادراکات فلما اعترف ذلک السائل عن أسرار قلبه بانه قبیح دل ذلک المعنی علی لطف قلبه فكان لطافة قلبه اعترافه بقبحه و جعلت شناعة صوته حسناً کذا قس علیه التائب و المتضرع و الملازم لاولیاء - (۲) ای و ذاک الذی یکون صوت قلبه قبیحاً یکون له من العمی ثلاثة و هی عمی القول و عمی الفكر الفاسد و عمی الاخلاق کما کان للاعمی السائل عمی البصر و عمی الصوت فانه لو لم يعترف لکان له عمی السر فتکون له وبعداً سَرْمَدِيًّا ولكنه اعترف فدل اعترافه علی انه بصیر یبصر سریره و صح علیه الحکم بقول القائل لیس الاعمی من یعمی بصره انما الاعمی من یعمی قلبه - (۳) ای یمدون الوصف بانواع العمی و یخلصونه -

- (۱) کردنیکو چون بگفت او را ز را لطف آواز دلش آواز را
(۲) وانکه آواز دلش هم بد بود آن سه کوری زشتی سرمد بود (۱)
(۳) لیک وهابان که بی علت دهند بو که دستی بر سر زشتش نهند

(۱) مقصود چونکه زنگار بر دل چیره شود هر چه از دل خیزد بد می آید داروی این کوری نیست مگر آنکه وهاب بی علت آنرا درمان دهد -

- (۱) حَيْثُ مِفْهُ الصَّوْتُ مَرَحُومًا غَدَا
وَجَمِيلًا .. وَصَفُهُ اللَّبَّ هَذَا ..
فَالْقُلُوبُ الصَّادَةُ مِثْلُ الْحَجَرِ
مِنْهُ كَالشَّمْعِ غَدَتْ جَلَّتْ نَظَرُ
(۲) فَأَنْبِئُ الْكَافِرَ لَمَّا الشَّهِيقُ
وَالْقَبِيحُ كَانَ مِنْ هَذَا الرِّفْقِ (۱)
لِلْمَقْبُولِ لَمْ يَكْ .. فِي الذِّكْرِ قَالَ ..
.. مَا دُعَاءُ الْكَافِرِ إِلَّا ضَلَالٌ ..
(۳) اخْسِئُوا فِيهَا عَلَى مَنْ وَجَدُوا
هُمْ قَبِيحُ الصَّوْتُ هَدِيًّا فَقَدُوا (۲)
مَنْ هُمْ كَالْكَلْبِ كَانُوا شَرِبُوا
مِنْ دِمَائِ الْخَلْقِ فِيهَا رَغَبُوا
(۴) إِذْ أَنْبِئُ الدُّبَّ حُسْنًا جَلَبَا
رَحْمَةً لِلْمُطَفِّ فِيكَ ذَهَبَا
وَالْأَنْبِئُ لَكَ لَمَّا هَكَذَا
لَمْ يَكْ بِالْحَسَنِ جَرَّ الْأَذَى

(۱) قال تعالى في سورة الرعد و ما دعاء الكافرين الا فى ضلال - (۲) الاية
فى سورة المؤمنين و منها (ربنا اخرجنا منها فان عدنا فانا ظالمون اخسئوا فيها) اى
ابعدوا فى النار قال ذلك عن لسان مالك -

- (۱) چونکه آواز خوش او مرحوم شد
زودل سنګین دلان چون موم شد
(۲) ناله کافر چه زشت است و شهیق
زان نمیگردد اجابت را رفیق
(۳) اخسئوا برزشت آواز آمده است
کوزخون خلق چون سگ بوده است
(۴) چونکه ناله خرس رحمت کش بود
ناله ات نبود چنین ناخوش بود

- (۱) فَمَعَ يَوْسُفَ إِدْرِ أَنْ عَمِلْتَ
وَدَمَ مِنْ مَالِهِ ذَنْبٌ أَكَلْتَ
(۲) تَبَ وَقِيَّ مَالَهُ قَبْلًا قَدْ أَكَلْتَ
رُحَ وَبِالنَّارِ اكْوِهِ الْكَيُّ غَدَا
خَلَقَ الْإِدْثِيَّةَ .. الصَّفَوَ جِهَلْتُ ..
وَعَلَى الْغَيْبَةِ وَالْحَقْدِ حَصَلْتُ ..
وَ إِذَا مَا عَتَقَ الْجُرْحُ مَلَلْتُ
لِلدَّوَاءِ الْآخِرِ أَمَّا بَدَا

فی بیان تنمہ حکایتہ الدب و ذاک الابلہ الذی اعتمد علی صداقة الدب

- (۳) وَ مِذِ الدَّبِّ مِنَ الثُّعْبَانِ قَدْ
مِنْ أَشَدِّ رَجُلٍ بَيْنَ الرِّجَالِ
(۴) مِثْلُ كَلْبِ الصَّحْبِ أَهْلُ الْكَهْفِ صَارَ
خَلَفَ ذَاكَ الصَّابِرِ عِنْدَ الْبَلَاءِ
خَلَصَ وَ الْكَرَمَ ذَاكَ وَ جَدَّ
وَأَنْتَهَى ذَاكَ السَّقَامَ وَالْمَلَالَ ..
لَا زَمَ الْخِدْمَةَ لَيْلًا وَ نَهَارَ
.. مَنْ لَهُ عَزَّ النَّظِيرُ فِي الْمَلَا .. (۱)

(۱) نسخه ثانیة - (شد ملازم در پی آن یار غار) - و بناء علی هذه النسخة

یلتحق هذا البيت بالبيت الاول و يحذف البيت الثاني المذكور -

- خَلَفَ ذَاكَ صَاحِبِ الْغَارِ وَ مَنْ
لَهُ قَدْ عَزَّ الْمَثِيلُ فِي الزَّمَنِ

- (۱) دانکه بایوسف تو گرگی کرده ای
(۲) توبه کن وز خورده افتقراغ کن
باز خون بیگناهی خورده ای
ور جراحت کهنه شد رو داغ کن

تنمہ حکایت خرس و آن ابلہ کہ بر وفای او اعتماد کرده بود

- (۳) خرس هم از اژدها چون وارهید
(۴) چون سگ اصحاب کھف آن خرس زار
وان کرم زان مرد مردانه بدید
شد ملازم در پی آن بردبار

- (۱) ذَٰلِكَ الْمُسْلِمُ مِنْ سُقْمِ بَدَا
 حَارِسًا بِالْقَلْبِ وَ الرُّوحِ مُدَامًا
 (۲) ذَٰلِكَ الْعَاقِلُ إِذْ فِيهِ عِبَرٌ
 يَا أَخِي ذَا الدُّبِّ مَا كَانَ لَكَ
 (۳) لَهُ قَالَ الْقِصَّةَ مِنْهُ ذَكَرَ
 قَالَ يَا أَبْلَهَ احْذَرِ لَا تَضَعُ
 (۴) إِنْ وَدَّ الْأَبْلَهَ عِنْدَ النَّظَرِ
 فَيُكَلِّ حِيلَةً أَوْ سَبَبَ
 (۵) قَالَ وَ اللَّهُ لِي هَذَا حَسَدٌ
 لِمَ لِلدُّبِّيَّةِ فِيهِ نَظَرْتُ
- بِهِ رَأْسًا وَضَعَ الدُّبُّ غَدًا
 لَهُ مِنْ شَوْقِ عَرَاهُ وَ غَرَامِ
 سَأَلَ حَالَهُ وَ الْأَمْرَ اخْتَبَرَ
 هُوَ كَالْعَبْدِ يَكُونُ عِنْدَكَ
 خَبَرَ الثُّعْبَانِ مَا مِنْهُ صَدْرُ
 فَوْقَ دُبِّ قَلْبِكَ تَلْقَى الْجَزَعُ
 مِنْ خِصَامٍ لَهُ أَدْنَى وَ أَمْرُ
 تَعْلَمُ صَدُّ لَهُ لَا تَقْرَبِ
 قَالَ أَوْ لَا الْحَسَدَ فِيهِ وَ جَدُّ
 حَبَهُ وَ الْخِدْمَةَ انْظُرْ مَا قَدَرْتُ

- (۱) آن مسلمان سر نهاد از خستگی
 (۲) آن یکی بگذشت و گفتش حال چیست
 (۳) قصه و گفت از حدیث ازدها
 (۴) دوستی ز ابله بتر از دشمنی است
 (۵) گفت والله از حسودی گفت این
- خرس حارس گشت از دلبستگی
 ای برادر مرا این خرس کیست
 گفت بر خرسی منه دل ابلها
 او بهر حيله که دانی راندنی است
 ورنه خرسی چه انگری این مهرین (۱)

(۱) یعنی صفت خرسی خرس را چه بینی مهری که او با من دارد به بین بنا بر این هوگاه چنین امر خوب را انکار میکنی البته از راه حسد خواهد بود ورنه او را تجلیل می کردی -

- (۱) قَالَ حُبُّ الْبُلْهِ مَكْرٌ وَ خِدَاعٌ
 أَنْ هَذَا الْحَسَدَ مِنبِّي يَفُوقُ
 (۲) فَكَذَا مِنبِّي هَلَمْ الدَّبُّ ذَا
 أَبَدًا لِلدَّبِّ لَا تَخْشَرُ وَلَا
 (۳) قَالَ إِذْهَبْ يَا حَسُودُ وَ أَعْمَلْ
 قَالَ شُغْلِي ذَا وَلَكِنْ حَظُّكَ
 (۴) يَا شَرِيفُ لَسْتُ مِنْ دُبِّ أَنَا
 كَرِي أَنَا دَوْمًا أَكُونُ خِلْكَ
 (۵) فَعَلَيْكَ قَلْبِي كَمْ رَجَفَا
 مَعَ مِثْلِ الدَّبِّ ذَا لِلْأَجْمَةِ
 (۶) أَبَدًا قَلْبِي هَذَا مَا رَجَفَ
 كَانَ هَذَا النُّورُ لِلْحَقِّ الْأَجَلُ
- مَنْحَ جَرٍّ خِصَامًا وَ نِزَاعُ
 حُبَّهُ.. ذَا الْقَوْلُ مِنْكَ لَا يَرُوقُ..
 أَبْعَدُ.. إِحْذَرُ مِنْهُ مَكْرًا وَ آذَى..
 تَتْرُكُ الْجِنْسَ لَكَ فِي ذَا الْمَلَا
 شُغْلِكَ.. مَا تَجْهَلُ لَا تَفْعَلُ..
 غَيْبَ مِنْكَ.. وَ بَانَ جَهْلُكَ..
 بِالْأَقْلِ أَتْرَكُهُ أَنْتَ زَمْنَا
 وَ لِدَبِّ لَا تُضَيِّعُ عَقْلُكَ
 مِنْ خِيَالٍ وَ لِفِكْرِ شَغْفَا
 لَا تَرَحْ.. وَ أَحْذَرُ خَطِيرَ الْأَزْمَةِ..
 عَبَثًا.. كَلَّا وَ لَا لُونِي أَنْخَطِفُ..
 لَا لِدَعْوَى وَ مُجُونٍ وَ هَزَلُ

این حسودی من از مهرش به است

خرس را مگزین مهل هم جنس را

گفت کارم این بد و بخت نبود

ترك او كن تا منت باشم حریف

با چنین خرسی مرو در بیشه ای

نور حق است این نه دعوی و نه لاف

(۱) گفت مهر ابلهان عشوه ده است

(۲) ای بیا بامن بران این خرس را

(۳) گفت رور و کار خود کن ای حسود

(۴) من کم از خرسی نباشم ای شریف

(۵) بر تو دل می لرزدم ز اندیشه ای

(۶) این دلم هرگز نلرزید از گزاف

- (۱) فَأَنَا الْمُؤْمِنُ فِي نُورِ الْإِلَهِ
أَنْتَبِهْ وَيَكْ كَثِيرًا وَ أَهْرَبِ
- (۲) كُلِّذَا قَالَ وَمِنْهُ مَا دَخَلَ
أَنَّ سُوءَ الظَّنِّ سَدَّ مُحْكَمًا
- (۳) مَسَكَ مِنْهُ الْيَدَ وَ الْيَدَ جَرَّ
أَنَا رُحْتُ حَيْثُ لَسْتُ لِي أَبْدُ
- (۴) قَالَ رُحْ أَنْتَ عَلَيَّ لَا تَصِرْ
فَقَلِيلًا أَنْتَ يَا رَبَّ الْفُضُولِ
- (۵) كَرَّرَ الْقَوْلَ لَهُ أَنِّي أَنَا
كَانَ لُطْفًا لَكَ لَوْ خَلْفِي تَسِيرُ
- (۶) قَالَ نَعْسَانُ أَنَا غَنِيٌّ أَذْهَبُ
أَخِرَ الْأَمْرِ لَهُ قَالَ الصَّدِيقُ
- نَاطِرٌ .. أَهْدَيْتَ دَوْمًا بِهْدَاهُ ..
مِنْ مَحَلِّ النَّارِ ذَاتِ اللَّهَبِ
أَبْدًا فِي السَّمْعِ شَيْءٌ مَا امْتَثَلَ
كَانَ لِلْمَرْءِ .. وَلَيْلًا مُظْلِمًا ..
مِنْهُ قَالَ لَهُ لَمَّا أَنْ غَدَرَ
أَنْتَ بِالْخِلِّ الْوَفِيِّ ذِي الرِّشْدِ
بِالشَّفِيقِ وَ لِمَا فِي كِدْرِ
أَظْهِرِ الْمَعْرِفَةَ الْأُولَى الْعُدُولِ
لَسْتُ بِالْخُصْمِ لَكَ أَبْغِي الْعَنَا
مَا شِئًا وَ الْعَاقِلُ الْخُبْرَ تَصِيرُ
خَلْنِي وَحْدِي وَلِي لَا تَصْحَبِ
أَتَّبِعْ كُنْ لِي رَفِيقًا فِي الطَّرِيقِ

هان و هان بگریز از این آتشسکده

بدگمانی مرد را سدی است زفت

گفت رفتم چون نه ای یار رشید

بوالفضولا معرفت کمتر تراش

لطف باشد گر بیائی در پیم

گفت آخر یار را منقاد شو

(۱) مؤمنم بنظر بنورالله شده

(۲) اینهمه گفت و بکوشش در نرفت

(۳) دست او بگرفت و دست از وی کشید

(۴) گفت رو با من تو غمخواره مباش

(۵) باز گفتش من عدو تو نیم

(۶) گفت خوابستم مرا بگذار رو

- (۱) لَتَنَامَ فِي لَوَاذِ مُقْبِلِ
(۲) وَقَعَ مِنْ جِدِّهِ ذَا الرَّجُلِ
غَضِبَ مِنْهُ لَهُ الْوَجْهَ أَدَارِ
(۳) اِنْ هُوَ الْقَتَالُ بِالْقَوْلِ قَصْدُ
اَمْ هُوَ وَقَادَنَارِ وَ وَطِيسُ
(۴) اَوْ مَعَ اَحْبَابِهِ شَرْطًا عَقْدُ
(۵) مِنْ جَالِيسِي ذَا اَمِّ الْمَكْرِ حَسَدُ
وَ يَمِثِلُ ذَا يَجِدُ فِي الْعَمَلِ
(۶) اَبَدًا مَا وَرَدَ ظَنُّ حَسَنُ
- فِي جَوَارِ صَاحِبِ الْقَلْبِ الْوَلِيِّ (۱)
فِي خِيَالِ وَ عَرَاهُ الْوَجَلَ
سَيِّئِ الظَّنِّ يَه لَا بِاخْتِيَارِ
دَمِي يُهْرِيقُ لِي الْمَوْتَ اَعْدُ
سَائِلِ طَمَاعُ ذُو حِظِّ تَعْيِسُ
اَنْ لِي خَوْفًا يُبَيِّنُ وَ نَكَدُ
اَضْمَرُ مِنْ حُبِّ خِلَايِ الْمُعْتَمَدُ
لِي وَ الشُّغْلِ لِكَيِّ الْقَى الْفَشَلُ
لَهُ فِي الْخَطِرِ مِنْ خُبْتِ اَكُنْ

(۱) نسخه ثانیة - فی جوار الخل ذی القلب الولی -

- (۱) تا به خسبی در پناه مقبلی
(۲) در خیال افتاد مرد از جد او
(۳) کین مگر قصد من آمدخونی است
(۴) یا گرو بسته است با یاران بدین
(۵) یا حسد دارد ز مهر یار من
(۶) خود نیامد هیچ از خبت سرش
- در جوار دوستی صاحب‌دلی
خشمگین شد زو بگردانید رو
یا طمع دارد گدائی و توئی است
که بترساند مرا زین همنشین
کاینچنین جد میکند در کار من
یک گمان نیک اندر خاطرش

- (۱) كُلُّ ظَنٍّ حَسَنٍ مِنْهُ انْحَصَرَ
مَرَّةً بِالدُّبِّ وَ الْخِلِّ اعْتَبَرَ
جِنْسَهُ وَالْجِنْسُ بِالْجِنْسِ اسْتَعَانَ..
(۲) وَ مِنْ الْكَلِمَةِ الْمَرْءُ الْخَيْرُ
تَهْمَةٌ أَوْدَعَتْ وَ الدُّبُّ الْحَقِيرُ
خَالَ أَهْلَ الْعَدْلِ وَالْحُبِّ اعْتَقَدَ
بِهِ وَ الْخِلُّ لَهُ دَوْمًا أَعَدَ

قول سيدنا موسى (ع) لعابد العجل و الساجد له بان ذلك الخيال
الذي تفكرت من اين كان

- (۳) قَالَ مُوسَى لِلَّذِي الْعَجَلُ عَبْدُ
بِالْخِيَالِ سَكَّرَ دَوْمًا سَجَدَ
يَا قَبِيحَ الْفِكْرِ يَا مَنْ مِنْ ضَلَالٍ
وَ شِقَاءٍ كَانَ سَكْرَانِ الْخِيَالِ
(۴) مِائَةٌ شَكَّ لَكَ فِيمَا أَنَا
بِهِ أُرْسِلْتُ لِخَلْقِ الدُّنَا
مَعَ مِثْلِ الْخَالِقِ هَذَا الْجَمِيلِ
فِيَّ وَ الْبَرْهَانِ أَوْ نَصِّ الدَّلِيلِ

- (۱) ظن نيكش جملگی بر خرس بود
او مگر مر خرس را هم جنس بود
(۲) عاقلی را از سگی تهمت نهاد
خرس را دانست اول مهر و داد

گفتن موسی گویا اله پرست را که این خیال اندیشی تو از کجاست

- (۳) گفت موسی با یکی مست خیال
کای بداندیش از شقاوت و از ضلال
(۴) صد گمانت بود در پیغمبریم
با چنین برهان و این خلق کریم

- (۲) مِائَةُ الْآلِفِ الْآلِفِ مُعْجَزَهُ
مِنْ مِائَةِ الْآلِفِ الْآلِفِ .. رَأَيْتَ مُحْرَزَهُ ..
لَكَ زَادَتْ مِائَةُ شَكِّ وَظَنِّ
وَ خِيَالِ لَكَ فِي مَرِّ الزَّمَنِ
(۲) فَمِنْ الْوَسْوَاسِ دَوْمًا وَ الْخِيَالِ
أَنْتَ صِرْتَ ضَيْقًا فِي كُلِّ حَالٍ
فَطَمَنْتَ مُنْكَرًا فِيمَا أَنَا
بِهِ أُرْسِلْتَ لَكَ الْخُلُقُ دَنِي
(۱) فَالْغُبَارَ أَنَا لِلْبَحْرِ عِيَانٍ
قَدْ أَثَرْتُ وَ بِهِ ذَاكَ الزَّمَانُ (۱)
مِنْ عَدَاءٍ مَنْ لِفِرْعَوْنَ أَنْتَمِي
قَدْ خَلَصْتُمْ .. وَفَقَ أَمْرٍ لِلْسَّمَاءِ ..

(۱) اشاره الى الایة فی سورة طه و لقد او حینا الى موسی أن أسر بعبادی فاضرب لهم طریقاً فی البحر یبسا لا تخاف درکا و لا تخشی فاتبعهم فرعون بجنوده فعشیم من الیم ما غشیهم و اضل فرعون قومه و ما هدی -

- (۱) صد هزاران معجزه دیدی ز من صد خیالت میفزود و شک و ظن
(۲) از خیال و وسوسه تنگ آمدی طعن بر پیغمبریم میزدی
(۳) گرد از دریا بر آوردم عیان تا رهیدید از شر فرعونیان (۱)

(۱) اشاره است باینکه موسی با بنی اسرائیل هجرت کرده بود و فرعون بالشکر خود از عقب بآنها رسید موسی عصای خود را بر رود نیل افکند آب شکافته شد راه بر زمین نمایان گردید بنو اسرائیل از این راه نجات یافته و بر فرعون و لشکرش بر هم شد -

- (۱) مِنْ سَمَاءِ الْجُودِ كَأْسٌ وَخُوانٌ
 أَرْبَعِينَ سَنَةً جَاءَا عِيَانُ (۱)
 مِنْ دُعَائِي النَّهْرُ فَاضٌ مِنْ حَجَرٍ
 .. وَ اِثْنَتَى عَشْرَةَ عَيْنًا اِنْفَجَرَ..
 (۲) ذَا وَ مِثْلُ مِائَةٍ مِنْهُ وَ مِنْ
 مَا هُوَ بِالْحَرِّ وَ الْبَرْدِ قُرْنٌ
 أَكْثَرَ مِنْهُ فَيَا بَارِدُ لَمْ
 يَنْقُصِ الْوَهْمُ لَكَ مِمَّا أَلَمْ
 (۳) صَوَّتَ مِنْ سِحْرِهِ الْعِجْلُ بِأَنْ
 قَدْ سَجَدْتَ أَنْتَ لِي الرَّبُّ الْحَسَنُ (۲)
 (۴) فَلَكَ الْاَوْهَامُ هَذِي السَّيْلُ قَدْ
 أَذْهَبَ وَالنَّوْمُ فِي عَقْلِ بَرْدِ (۳)

(۱) الشطر الاول مقتبس من قوله تعالى في سورة البقرة و انزلنا عليكم المن والسلوى و الثانى من قوله تعالى و اذا استسقى موسى لقومه فقلنا اضرب بعصاك الحجر فانفجرت منه اثنتا عشرة عينا قد علم كل اناس مشربهم- (۲) اراد بالعجل عابد العجل و هو السامرى الذى قال عنه تعالى فكذا لك القى السامرى عجلاً جسداً له خوار فقالوا افلا يرون ان لا يرجع قولاً و لا يرد جواباً و لا يملك لهم ضراً و لا نفعاً فنسى - اى نسيه موسى و ذهب يطلبه عند الطور او فنسى السامرى اى ترك ما كان عليه من اظهار الايمان الاية في سورة طه - (۳) اى توهماتك اذهبت اعتقادك فى و فى رسالتى رأساً واحداً مع اذعانك و علمى انى حق و ما جئت به حق تعلمها فى العجل مع علمك انك هو الذى صنعت به يديك و اذهب النوم عقلك البارد و صرت أبله غافلاً -

- (۱) ز آسمان چل ساله کاسه وخوان رسيد
 وز دعايم جوى از سنگى دويد
 (۲) اين دو صد چندين و چندين گرم و سرد
 از توى سرد آن توهم کم نکرد
 (۳) بانگ زد گو ساله اى از جادوى
 سجده کردى که خداى من توئى
 (۴) آن توهمات را سيلاب برد
 زيرکى باردت را خواب برد

- (۱) ذَهَبَ أَيْضاً لَكَ لِمَ لَا تَصْرُ
 يَا قَبِيحَ الْوَجْهِ كَيْفَ رَأْسُكَ
 (۲) كَيْفَ مِنْ تَزْوِيرِهِ مِنْكَ الْخِيَالُ
 سَحَرِهِ الْمُغْرِي بِهِ الْحَقُّقَى وَمَنْ
 (۳) يَا كِلَابَ السَّامِرِيِّ مَنْ يَصِيرُ
 (۴) فِي الدُّنَا يَنْحَتُ كَيْفَ الْمُتَفِقُ
 صُرَتْ قَلْباً وَاحِداً مِنْ شُبْهَةِ
 (۵) أَبَدْعُوئِي وَ يَكْذِبُ هَلْ جَدِيرُ
 أَنْتَ فِي إِرْسَالِي كَيْفَ الْخِلَافُ
 (۶) مِنْ حِمَارِيَّتِكَ أَنْتَ لِلْحِمَارِ
 عَقْلُكَ صَيْداً لِسَحْرِ السَّامِرِيِّ
- سَيِّءَ الظَّنِّ بِهِ أَوْ تَعْتَبِرُ
 هَكَذَا تُثْنِي .. وَ تُخْفِي لُبَّكَ ..
 لَمْ يَجِءْ .. أَوْ مِنْ فَسَادٍ وَضَلَالٍ ..
 لِلْخَنَا مَالٌ .. وَ بِالْجَهْلِ اقْتَرَنَ ..
 هُوَ حَتَّى الْخَالِقِ اللَّهُ الْقَدِيرُ
 فِي رُبُوبِيَّةٍ عَجَلٍ قَدْ خُلِقَ
 مَا لَكَ فِي ذَا وَ أَدْنَى غَفْلَةٍ
 بِالرُّبُوبِيَّةِ ذَا الْعِجْلِ الْحَقِيرُ
 قَدْ أَتَيْتَ قُلْتَ فِي حَقِّي الْجُزَافُ
 قَدْ سَجَنْتَ وَ رَكَنْتَ لِلْبَوَارِ
 عَادَ مِنْ جَهْلِ بِكَ يَا مُمْتَرِي

چون نهادی سرچنان ای زشت خو
 و از فساد سحر احمق گیر او
 کو خدائی بر ترا شد در جهان
 وز همه اشکالها عاقل شدی
 در رسولی ام تو چون کردی خلاف
 گشت عقلت صید سحر سامری

(۱) چون نبودی بد گمان در حق او
 (۲) چون خیالات نامد از تزویر او
 (۳) سامری خود که باشد ای سگان
 (۴) در خدائی گاو چون یکدل شدی
 (۵) گاو میشاید خدائی را بلاف
 (۶) پیش کاوی سجده کردی از خری

- (۱) فَعَلَىٰ ذَا الْعَقْلِ مَا كَانَ انْتَحَبَ
مِثْلَكَ الْمَعْدَنُ لِلْجَهْلِ لَزِمَ
(۲) سَرَقَ عَيْنَكَ مِنْ نُورِ سَفَرٍ
هَـا هُوَ الْجَهْلُ الْكَثِيرُ وَالضَّلَالُ
(۳) صَاحَ عَجَلُ الذَّهَبِ مَا ذَا ذَكَرَ
كُلُّ هَذَا الْحُبِّ وَالْمِيلِ فَهَمَّ
(۴) أَعْجَبَ مِنْ ذَلِكَ الْعَيْنُ كَثِيرُ
(۵) يَقْبَلُ الْحَقُّ فَمَا لِلْبَاطِلِينَ
كَانَ بِالْمَحْبُوبِ مِنْهُمْ عَاطِلُ
- لَكَ قَدْ لَاقَ الْبَصَاقُ بَلَّ وَجَبَ
قَتْلُهُ .. حَقًّا جَزَاءً لَوْ عِدَمَ ..
لِلَّأَلِ ذِي الْجَلَالِ وَالْقَدَرِ
.. لَكَ قَدْ رَاقَ الدَّمَارُ وَالْوَبَالَ ..
آخِرَ الْأَمْرِ وَالْحَقْمَى ظَهَرَ
عَبْدُوهُ شَاكِرِينَ فِعْلُهُمْ (۱)
لِي رَأَتْ لِيَكُنْ مَتَى كُلُّ حَقِيرٍ
جَلَبَ الْبَاطِلُ مَا لِلْعَاطِلِينَ
.. هَكَذَا الْجِنْسُ لِجِنْسٍ مَا ئِلُ ..

(۱) - (رغبت شکفت) ای لهذا الحمقى و غبة عجیبه فی عبادتی و ترجم له بالمعنی -

- (۱) شه بر آن عقل و گزینش که تراست
(۲) چشم دزدیدی ز نور ذوالجلال
(۳) گاو زرین بانگ زد آخر چه گفت
(۴) زان عجب تردیده ای از من بسی
(۵) باطلان را چه رباید باطلی
- چون تو کان جهل را کشتن سزا است (۱)
اینت جهل وافر و عین ضلال
کاحمقان را اینهمه رغبت شکفت
لیک حق را کی پذیری هر خسی
عاطلان را چه خوش آید عاطلی

(۱) شه کلمه ای است که در هنگام نفرت و کراهیت از چیزی گویند -

- (۱) حَيْثُ أَنَّ كُلَّ جِنْسٍ جَلَبَا
وَمَتَى الْعِجْلُ لَهُ الْوَجْهَ أَدَارُ
(۲) وَمَتَى الذَّئْبُ بِعِشْقِ يُوسُفَ
يَسْوَى مَكْرٍ لَهُ حَتَّى يَذَا
(۳) إِذْ مِنْ الذَّئْبِيَّةِ قَدْ خَرَجَا
مِثْلَ كَلْبِ الصَّحْبِ أَهْلِ الْكَهْفِ صَارُ
(۴) كَأَبِي بَكْرٍ لِأَنَّ مِنْ أَحْمَدِ
قَالَ هَذَا لَيْسَ وَجْهَ كَاذِبٍ
(۵) حَيْثُ مَا كَانَ أَبُو جَهْلٍ كَمَنْ
مِائَةً مُعْجِزَةً شَقَّ الْقَمَرُ
- جَنَسَهُ بِالطَّبْعِ فِيهِ رَغْبَا
لِلْعَفْرِ نَى الْفَحْلِ أَوْ نَحْوَهُ صَارُ
جَاءَ أَوْ حُسْنًا عَرَاهُ يَصْطَفِي
يَغْنَمُ أَكْنَهَ يُؤْلِيهِ الْأَذَى
مَحْرَمًا صَارَ وَ لَا قَى الْفَرَجَا
مِنْ بَنِي آدَمَ .. كَمْ زَادَ فَخَارُ ..
أَخَذَ رِيحًا وَ بِالنُّورِ هُدًى (۱)
.. صَادِقٌ لِلْحَقِّ دَوْمًا نَادِبُ ..
هُمْ صَحْبُ .. الْمَرَضِ أَوْ أَهْلُ فَنَ ..
نَظَرَ مَا صَدَّقَ .. عَنْهَا غَدَرُ ..

(۱) نسخه ثانیة - نشق ریحاً -

- (۱) زانکه هر جنسی رباید جنس خود
(۲) گرگ بر یوسف کجا رو آورد
(۳) چون ز گرگی وارهد محرم شود
(۴) چون ابو بکر از محمد برد بو
(۵) چون نبید بو جهل از اصحاب درد
- گاو سوی شیر نر کی رو نهد
جز مگر از مکر تا او را خورد
چون سگ کف از بنی آدم شود
گفت هذا لیس وجه کاذب
دید صد شق قمر باور نکرد

(۱) قَمَرِيضٌ اَزَمَنَ فِيهِ الْمَرَضُ حَزِيهٗ زَادَ لَهُ بِاَنَّ الْغَرَضُ

قَدْ سَتَرْنَا الْحَقَّ عَنْهُ مَا اسْتَتَرَ .. صِدْقُهُ كَالشَّمْسِ فِي الْكَوْنِ اِسْتَهْرَ.. (۱)

(۲) مَنْ هُوَ الْجَاهِلُ مِنْ سَقَمٍ بِهِ بِالْبَعِيدِ عَنْ وِصَالِ رَبِّهِ

كَمْ لَهُ الْبُسرُ ابْنًا وَهُوَ لَمْ يَرَهُ مِنْ سَقَمٍ فِيهِ اَلَمْ

(۳) فَمِرَاتُ الْقَلْبِ حَقٌّ اَنْ تَبَيَّنَ بِالْصَّفَاءِ كَيْ يَعْلَمَ وَ يَقِيْنُ

تَنْظُرُ لِلْصُّوْرِ فِيهَا الْحَسَنُ وَ الْقَبِيْحُ.. لَا يَغِيْشُ اَوْ دَرَنُ..

فی بیان قول النصیحة من ذلك الناصح الى المغرور بعد مبالغته فی

نصيحة مغرور ذاك الدب

(۴) ذَاكَ الْمُسْلِمُ لِلْاَبْلَهِ قَدْ تَرَكَ مِنْ غَضَبٍ فِيهِ اتَّقَدُّ

قَائِلًا لَا حَوْلَ تَحْتَ شَفَتِهِ ثُمَّ رَاحَ مُعْجِبًا مِنْ صِفَتِهِ

(۱) قوله فی الاصل (ز بام افتاد طشت) ضرب مثل يقال فلان وقع طسته من السطح كناية عن كمال شهرته بالفضاحة -

(۱) دردمندی کش ز بام افتاد طشت

(۲) وانکه جاهل بود از دردش بعید

(۳) آینه دل صاف باید تادر او

ترك گفتن آن مرد ناصح بعد از مبالغه پند مغرور خرس را

(۴) آن مسلمان ترك او کرد و بتفت زیر لب لا حول گویان باز رفت

- (۱) قَالَ إِذْ كَانَ لِنُصْحِي وَالْجِدَالِ
(۲) يُؤَلِّدُ فِي قَلْبِهِ صَارَ طَرِيقُ
أَمْرٍ أَعْرَضَ عَنْهُمْ بِالْمُتَّبِعِ
(۳) فَالدَّوَاءُ إِذْ لَكَ فِيهِ السَّقَمُ
فَعَلَى الطَّالِبِ قُصُّ الْقِصَّةِ
وَلِجَدِّي مُحْكَمًا مِنْهُ الْخِيَالُ
نُصْحِي الْمَسْدُودَ وَهُوَ لَا يُفِيقُ
صَارَ مَا لَا قُوَا لِنُصْحٍ وَوَرَعَ (۱)
قَدْ أَزَادَ نُورَكَ مِنْهُ إِذْ لَهُمْ (۲)
عَبَسَ أَقْرَأَ وَ تَوَخَّى الْحِصَّةَ

(۱) قال تعالى فى آخر سورة السجدة و يقولون متى هذا الفتح ان كنتم صادقين قل يوم الفتح لا ينفع الذين كفروا ايمانهم و لا هم ينظرون فاعرض عنهم و انتظر انهم ينتظرون - (۲) قال تعالى عبس و تولى ان جاءه الاكعمى) و هو عبد الله بن ام مكتوم فقطعه عما هو مشغول به ممن يرجوا اسلامه من اشراف قريش الذى هو حريص على اسلامهم و لم يدر الاكعمى انه مشغول بذلك فناداه علمنى مما علمك الله فانصرف النبى الى بيته فعوتب فى ذلك بما انزل فى هذه السورة فكان بعد ذلك يقول له اذا جاء مرجباً بمن عاتبنى فيه ربى و يبسط له رداءه (و ما يدريك لعله يزكى او يذكر فنفعه الذكرى اما من استغنى فانت له تصدى و ما عليك الا يزكى و اما من جاتك يسعى و هو يخشى فانت عنه تلهى) قال فى الشفاء فى فضل الرد على من اجاز عليهم الصغائر و اما قوله (عبس و تولى) الاية ليس فيه اثبات ذنب له (ع) بل اعلام الله تعالى ان ذلك المتصدى له ممن لا يزكى و ان الصواب والاولى لك ما لو كشف لك حال الرجلين الاقبال على الاكعمى و فعل النبى (ص) ما فعل و تصديه لذلك الكافر كان طاعة لله و تبليغاً عنه لا معصية و ما قصه الله تعالى عليه أعلاماً بحال الرجلين و توهين امر الكافر عنده والاشارة الى الاعراض عنه بقوله و ما عليك الا يزكى آه -

- (۱) گفت چون از جد و پندم و از جدال
(۲) پس ره پند و نصیحت بسته شد
(۳) چون دوايت میفزاید درد پس
در دل او بیش می زاید خیال
امر اعرض عنهم پیوسته شد
قصه بر طالب بگو بر خوان عبس

- (۱) إِذْ أَتَى الْأَعْمَى وَلِلْحَقِّ طَلَبُ
لَا يَرُوقُ لَكَ جَرَحَ صَدْرِهِ
(۲) فَحَرِيصٌ أَنْتَ أَنْ تَهْدِيَ الْكِبَارُ
يَتَلَقَّوْا الْعِلْمَ مِنْ قُدُمَا
(۳) أَحْمَدُ أَنْتَ رَأَيْتَ فِي الدُّنَا
(۴) لِلْكَلامِ اسْتَمَعُوا طِبْتَ لَعَلَّ
يُنْصَرُونَ جَيْدًا فَوْقَ الْعَرَبِ
(۵) إِنَّ هَذَا الْصِّيتَ سَامِي الْقُدْرَةِ
فَعَلَى دِينِ الْمُلُوكِ فِي الزَّمَنِ
- فَلِفَقِرَ لَمْ فِيهِ وَ نَصَبُ
لَا وَلَا الرَّدْعُ لَهُ عَنْ أَمْرِهِ
كَيَّ عَوَامِ الْخَلْقِ سِرًّا وَ جِهَارُ
.. فَهُمْ كَانُوا مَنَارًا لَهُمْ..
مِنْ مَلُوكِ الْأَرْضِ قَوْمًا زَمْنَا^(۱)
ذَا الْكِبَارِ الدِّينِ عِلْمًا وَ عَمَلُ
هُمْ وَ الْأَحْبَاشِ سَادُوا بِالرُّتَبِ
مِنْ تَبُوكِ عِبَرٍ وَ الْبَصَرَةِ
كَانَتْ النَّاسُ وَ قَفَّتْهُمْ بَقْنُ

(۱) قوله فی الاصل (که بوک) مرکبة من که للبيان و بوک بضم الباء العربية الموحده معناها لعل مصروفة الى البيت الثانى (این رئیسان یار دین کردند خوش) -

- (۱) چونکه اعمی طالب حق آمده است
(۲) تو حریصی بر رشاد مهتران
(۳) أحمد! دیدی که قومی از ملوک
(۴) این رئیسان یار دین کردند خوش
(۵) بگنرد این صیت از بصره و تبوک
- بهر فقر او را شاید سینه خست
تا بیاموزند علم از سروران
مستمع گشتند گشتی خوش که بوک
بر عرب اینها سرند و بر حبش
زانکه الناس علی دین الملوك

- (۱) مِنْ ضَرِيرٍ مُهْتَدِيٍّ مِنْ ذَا السَّبَبِ
 (۲) أَنْ يَهْدِيَ الْفُرْصَةَ ذَا الْمَجْمَعِ
 أَنْتَ مِنْ أَصْحَابِنَا الْوَقْتُ وَسَمِعَ
 (۳) فَبِوَقْتٍ ضَيْقٍ لِي مُزْدِحَمِ
 أَنَا ذَا النَّصْحِ لَكَ لَا عَنْ غَضَبِ
 (۴) أَجْمَدَ ذَا الرَّجُلِ الْفَرْدِ الضَّرِيرِ
 فَاقِ الْفَ قَيَّصِرَ الْفَ وَزِيرِ
 (۵) أَصَحِّ وَأَذْكَرُ قَوْلِ النَّاسِ غَدَتِ
 مَعْدَنٌ كَانَ سَمَى بِالْثَمَنِ
 (۶) مَعْدَنٌ يَخْفِي لِلْعَلِّ وَ عَقِيقِ
 أَحْسَنُ مِنْ أَلْفِ أَلْفِ مَعْدَنِ
- وَجْهَكَ دَوَّرْتَ ضَفَّتْ مِنْ غَضَبِ
 قَلَّ مَا يُوْجَدُ أَوْ يَتَّبَعُ
 لَكَ فَاذْهَبْ عَنِّي الْحَالُ سَرِيعُ
 لِي صِرْتَ لَسْتَ تَدْرِي مَا لَزِمَ
 قَدْ ذَكَرْتُ لَا لِحَرْبٍ وَ شَغَبِ
 عِنْدَ رَبِّ الْعِزَّةِ الْحَيِّ الْقَدِيرِ
 ..لَيْسَ لِلصُّورَةِ مِنْ قَدَرٍ يَسِيرُ..
 مَعْدَنًا مُخْتَلِفًا فِيمَا بَدَتْ
 مِائَةَ أَلْفِ أَلْفِ مَعْدَنِ
 ..عِنْدَ أَهْلِ اللَّبِّ كَانَ وَالطَّرِيقُ.. (۱)
 لِلنُّجَاسِ.. هَبْ صَفَى مِنْ دَرَنِ..

(۱) کذا عبدالله بن ام مكتوم الضرير احسن و افضل عند الله من مائة الوف معدن
 کفر و نفاق و سبیه (احمد ا اینجا ندارد مال سود) -

رو بگردانیدی و تنگ آمدی
 تو ز یارانی و وقت تو فراخ
 این نصیحت میکنم نه از خشم و جنگ
 بهتر از صدقیصر است و صد وزیر
 معدنی باشد فزون از صد هزار
 بهتر است از صد هزاران کان مس

(۱) زین سبب تو از ضریر مهتدی
 (۲) کاندر این فرصت که افتد این مناخ
 (۳) مزدحم میگردیم در وقت تنگ
 (۴) احمد نزد خدا این یک ضریر
 (۵) یاد الناس معادن هین بیار
 (۶) معدن لعل و عقیق مکنس

- (۱) أَحْمَدُ لِلْمَالِ لَا نَفْعَ هُنَا
وَيَعِشِقُ وَ سَقَامٍ وَ وَجَعٍ
لَزِمَ الصَّدْرَ الْمَلِيَّ بِالْعَنَاءِ
وَ ضَرَامٍ وَ غَرَامٍ وَ وَلَعٍ
(۲) لَوْ أَتَى أَعْمَى لَهُ قَلْبٌ مُنِيرٌ
إَعْطَاهُ فَالْنَّصْحُ بِالذَّاتِ غَدَا
لَا تَسُدُّ الْبَابَ وَ النَّصْحُ الْكَثِيرُ
حَقُّهُ ۞ لِلْحَقِّ ۞ وَ هَدَى ۞
(۳) لَوْ لَكَ اثْنَانِ وَ فَرَدٌ أَنْكَرُوا
فَمَتَى الْمُرَّ تُرَى فِي النَّظَرِ
مَا لَكَ مِنْ دَعْوَةٍ إِذْ حَضَرُوا (۱)
حَيْثُ أَنْتَ الْمَعْدُنُ لِلْمُسْكِرِ
(۴) لَوْ لَكَ اثْنَانِ أَوْ الْوَاحِدُ مِنْ
يَهُمُ فِيكَ يَخْلُونُ لَكَ
حَقُّ التُّهْمَةِ مِنْ حَقِّدٍ كَمِنْ (۲)
شَهِدَ الْحَقُّ عَلَى صِدْقٍ بَكَ

(۱) كما قال تعالى في آخر سورة الحجر (و لقد نعلم انه يضيق صدرك بما يقولون فسبح بحمد ربك حتى يأتيك اليقين) - (۲) قال تعالى قى سورة المنافقين (اذا جاءك المنافقون قالو نشهد انك لرسول الله و الله يعلم انك لرسوله والله يشهد ان المنافقين لكاذبون) -

- (۱) احمد ا اینجا ندارد مال سود
سینه باید پر ز عشق و درد و دود
(۲) اعمی روشن دل آمد درمبند
پند او راده که حق اوست پند
(۳) گر دو سه احمق ترا تهمت نهند
تلخ کی گردی چو هستی کان قند
(۴) گر دو سه احمق ترا تهمت نهد
حق برای تو گواهی میدهد

- (۱) قَالَ عَنْ إِقْرَارِ مَنْ فِي ذِي الدُّنَا
مَنْ لَهُ الْحَقُّ تَعَالَى شَهِدًا
(۲) لَوْ لِحَفَاشٍ تَلِيقُ الشَّمْسُ حِينَ
(۳) نِفْرَةِ الْخَفَاشِ قَدْ دَلَّتْ بِأَنَّ
(۴) فَلِمَاءِ الْوَرْدِ لَوْ حَبَّ الْجَعَلُ
(۵) وَالْمَحَكَّ الْقَلْبَ لَوْ حِينًا يُرِيدُ
(۶) لَيْلًا أَلِصَّ أَرَادَ لَا نَهَارَ
بَلْ نَهَارًا أَنَا فِي كُلِّ الدُّنَا
- فَارِغًا بِالْمَرَّةِ كُنْتُ أَنَا
أَيُّ غَمٍّ لَهُ أَنَا عَمِدًا
دَلَّ أَنْ لَا شَمْسَ إِذْ ذَاكَ يَقِينُ (۱)
أَنَا شَمْسُ شُعْلَةٍ بَارِي الْمَنَنِ
دَلَّ مَاءُ الْوَرْدِ فِيهِ مَا حَصَلَ
فِي الْمَحَكِّ الشُّكُّ وَالنَّقْصُ يَزِيدُ (۲)
إِدْرِ هَذَا لَسْتُ لَيْلًا وَ سِتَارَ
ضَوْئِي أَشْرَقَ دَوْمًا وَ السَّنَا..

(۱) نسخه ثانیة - (لو غدی الخفاش للشمس قرین) - (۲) نسخه ثانیة -
(و النقص یعید) -

- (۱) گفت از اقرار عالم فارغم
(۲) گر خفاشی رازخورشید خوریست
(۳) نفرت خفاشگان باشد دلیل
(۴) گر گلابی را جعل راغب شود
(۵) گر شود قلبی خریدار محک
(۶) دزد شب خواهد نه روز این را بدان
- آنکه حق باشد گواه او را چه غم
آن دلیل آمد که او خورشید نیست
که منم خورشید تابان جلیل
آن دلیل ناگلابی می کند
در محکی اش در آمد نقص و شک
شب نیم روزم که تا بم در جهان

(۱) فَارِقًا فَارُوقَ كُنْتُ بِالْمَثَلِ

تَبْنِ أَوْ رَمِلِ بِي لَا يَقْدَرُ

(۲) أَنَا مَيِّزَتُ الدَّقِيقُ مِنْ سَبُوسَ

(۳) مِثْلُ مِيزَانِ إِلَهِي فِي الدُّنَا

عَيْنُهُ كَانَ خَفِيفًا أَوْ ثَقِيلَ

(۴) رَبًّا الْعِجْلُ لَهُ الثَّوَرُ أَعَدَّ

لَهُ كَانَ اللَّائِقُ وَ الْمُشْتَرِي

(۵) أَنَا لَسْتُ الثَّوَرُ حَتَّى الْعِجْلُ لِي

أَنَا لَسْتُ الشَّوْكُ حَتَّى لِي الْعِجْلُ

(۶) ظَنُّ أَنْ كَانَ لِي جَوْرًا عَمَلُ

وَعَنِ الْمِرْءَاتِ مِنْ قَلْبِي أَزَالَ

مِثْلُ غُرْبَالٍ أَنَا حَتَّى أَقْلُ

مِنْ بِي حِمْنًا لِغَيْرِي يَعْبُرُ

لِأَيْنِ ذِي نُقُوشًا ذِي نُفُوسَ

كُلَّ شَيْءٍ وَزَنَهُ أُبْدِي أَنَا

.. هَكَذَا قَرَّرَ لِي الْحَقُّ الْجَلِيلُ ..

فَالْحِمَارُ لِلْمَتَاعِ مَا وَجَدَ

رَبَّهُ عَدَّ .. بِأَسْمَى مَظْهَرِ ..

يَشْتَرِي يَحْسَبُنِي الرَّبُّ الْعَلِيِّ

يَا كُلُّ يَبْلُغُ فِي هَذَا الْأَمَلِ

بَلْ هُوَ فِي الْوَاقِعِ خَيْرًا فَعَلْ

لِلْغُبَارِ .. وَصَفَى مِنْهَا الْجَمَالَ ..

تا که کاه از من نمی یابد گزار

تا نمایم این نقوش است این نفوس

و ا نمایم هر سبک را از گران

خر خریداری و در خور کاله ای (۱)

من نه خارم کاشقری از من چرد

بلکه از آئینه من روفت گرد

(۱) فارقم فاروقیم غریبل وار

(۲) آرد را پیدا کنم من از سبوس

(۳) من چو میزان خدایم در جهان

(۴) گاو را داند خدا گوساله ای

(۵) من نه گاوَم تا که گوسالم خرد

(۶) او گمان دارد که با من جور کرد

فی بیان تملق مجنون لجالینوس الحکیم و خوفه منه

- (۱) قَالَ جَالِينُوسُ فِيمَنْ حَضَرَا
أَعْطَنِي ذَاكَ الدَّوَاءَ الْمُدَخَّرَ
لَهُ قَالَ وَاحِدٌ يَا ذَا الْفُنُونِ
(۲) فَبَعِثَ ذَاكَ عَنْ عَقْلِكَ دَعَا
قَالَ مَجْنُونٌ إِلَيَّ نَظَرَا
(۳) سَاعَةً فِي وَجْهِهِ مِنْهُ النَّظَرُ
غَمَزَ عَيْنًا إِلَيَّ وَ سَحَبَ
(۴) فَإِذَا الْجَنَسِيَّةَ لَمْ أَجِدْ
ذَا الْقَبِيحُ الْوَجْهَ فِي وَجْهَهَا
(۵)
- لَهُ مِنْ صَحْبٍ وَ فِيهِ اعْتَبَرَا
لِأَرَى الْجَوْهَرَ مِنْهُ وَ الْآثَرُ
ذَا الدَّوَاءَ خُصَّ فِي أَهْلِ الْجُنُونِ
لَا تَفْهَمْ فِيهِ بِكَ حَلَّ الْوَرَعِ
شَرًّا الْحَالَةَ مِنِّي اخْتَبَرَا
وَجْهَ الرَّأْسِ أَدَارَ وَ افْتَكَّرَا
كَمِي لَا عَنْ شُعُورٍ وَ ذَهَبَ
فِي مِنْهُ فَمَتَى لِلْأَبَدِ
وَجْهَهُ .. وَ الرُّوحَ مِنِّي شَوْهَا..

تملق کردن دیوانه با جالینوس و ترسیدن جالینوس از وی

- (۱) گفت جالینوس با اصحاب خود
(۲) پس بدو گفت آن یکی کی ذوفنون
(۳) دور از عقلت مگو این گفتگو
(۴) ساعتی در روی من خوش بنگرید
(۵) گر نه جنسیت بدی در من از او
- مر مرا تا آن فلان دارو دهد
این دوا خواهند از بهر جنون
گفت در من کرد يك دیوانه رو
چشمکم زد آستین من کشید
کی رخ آوردی بمن آن زشت رو

- (۱) فَلَوِ الْجِنْسَ لَهُ لَمْ يَنْظُرْ
وَمَتَى كَانَ يَغْيِرُ جِنْسَهُ
(۲) فَلَوِ اثْنَانِ وَ لَوْ أَنَا هُمَا
قَدَرٌ مُشْتَرَكٌ .. فِي السِّرِّ كَانَ ..
(۳) وَ مَتَى طَيْرٌ مَعَ طَيْرٍ يَطِيرُ
صَحْبَةً مِّنْ لَّيْسَ بِالْجِنْسِ الْمَلْحَدِ ..
فَمَتَى جَاءَ وَقَفَى أَثَرِي
ضَرَبَ قَيْدَ رَغَمِ نَفْسِهِ
قُرْبًا لَا شَكَّ أَنَّ بَيْنَهُمَا
.. هَبَهُ فِي الصُّورَةِ مَا لِاحْ عِيَانِ ..
لَوْ لَجِنْسٍ لَهُ جِنْسًا لَا يَصِيرُ
.. وَالْأَذَى وَالْقَبْرُ زَجْرٌ لَا يُحَدُّ ..

سبب طیران طیر مع طیر هو غیر جنس له

- (۴) ذَا الْحَكِيمُ قَالَ فِي الْقَفْرِ الْكَبِيرِ
مُسْرِعًا بَصُرْتُ .. طَوْعًا وَ اخْتِيَارًا ..
(۵) عَجَبًا أَبْقَيْتُ عَنْ حَالِهِمَا
قَدَرًا مُشْتَرَكًا مِنْهُ الْخَبَرُ
لَقَلَّةً فِي جَنْبِهِ الزَّاعُ يَسِيرُ
.. مَا لَهُ فِي ذَلِكَ أَيَّ اضْطِرَارٍ ..
كَمْ فَحَصْتُ لِأَرَى بَيْنَهُمَا
أَعْرِفُ وَ الْإِي كَيْفَ ذَا صَدَرَ

- (۱) گر ندیدی جنس خود کی آمدی
(۲) چون دو کس برهم زندی هیچ شک
(۳) کی پرد مرغی مگر با جنس خود
کی بغیر جنس خود را برزدی
در میانشان هست قدر مشترک
صحبت نا جنس گور است و لحد

سبب پریدن مرغی با مرغ دیگر که جنس او نبود

- (۴) آن حکیمی گفت دیدم هم تکی
(۵) در عجب ماندم بچشمم حالشان
در بیابان زاغ را با لک لکی
تا چه قدر مشترک یا بم نشان

- (۱) إِذْ قَرَّبْتُ أَنَا حَيْرَانَ وَلَعُ
فِكْلا لَآئِنَيْنِ كَانَا أَعْرَجَيْنِ
(۲) سِيمَا أَلْبَازِي الْقَوِي الطَّيْرَانِ
مَعَ بَوْمٍ كَانَ قَرِشِيًّا .. وَ مَنْ ..
(۳) ذَلِكَ الْوَاحِدُ فِي جَنْسٍ وَذَاتٍ
ذَلِكَ الْوَاحِدُ خُفَّاشٌ وَ قَدْ
(۴) ذَلِكَ الْوَاحِدُ نُورٌ كُلِّ عَيْبٍ
ذَلِكَ الْوَاحِدُ أَعْمَى وَ عَلَى
(۵) ذَلِكَ الْوَاحِدُ كَانَ الْقَمَرُ
ذَلِكَ الْآخِرُ كَانَ الْجَعَلَا
- مِنْهُمَا الْعِلَّةُ فِي ذَا مُتَّبِعٍ
قَدْ رَأَيْتَ خُلُطًا مُمْتَزَجَيْنِ
مَنْ غَدَى الْعَرْشِيَّ فَرْدًا فِي الزَّمَانِ (۱)
.. مَا لَهُ جَنْسِيَّةٌ مَعَهُ وَ قَنْ ..
شَمْسٌ عَلَيَّيْنِ مَحْمُودُ الصِّفَاتِ
جَاءَ مِنْ سِجِّينَ بِاللَّيْلِ اتَّحَدَ
مَا بِهِ .. نَزَهَ مِنْ شَكٍّ وَ رَيْبٍ ..
كُلِّ بَابٍ سَائِلٌ فِي ذَا الْمَلَأِ
جَاوَزَ السَّعْدَ الثَّرِيَّا عَبْرًا
غَاصَ فِي السِّرْقَيْنِ .. فِيهِ تَزَلَا ..

(۱) أراد بالبازي العرشي الاولياء و العرفاء من الصلحاء و باليوم الفرشي صاحب النفس و الهوى من الفجار و الفساق -

- (۱) چون شدم نزديك من حيران و دنگ
(۲) خاصه شهبازی كه او عرشی بود
(۳) آن يکی خورشيد عليين بود
(۴) آن يکی نوری ز هر عيمی بری
(۵) آن يکی ماهی كه بر پروين زند
- خود بديدم هر دوان بودند لنگ
با يکی جغدی كه او فرشی بود
وين دگر خفاش كز سجين بود
وان دگر كوری گدائی هر دری
وان يکی كرمی كه بر سر گين زند

(۱) ذَلِكِ الْوَاحِدُ بِالْحَسَنِ الْقَبَسُ

ذَلِكِ الْآخِرُ ذِئْبٌ قَدْ شَرَسَ

(۲) ذَلِكِ الْوَاحِدُ فَوْقَ اللَّامِكَانِ

ذَلِكِ الْآخِرُ فَوْقَ الْمَزْبَلَةِ

(۳) بِاللِّسَانِ الْمَعْنَوِيِّ لِلْجُعْلِ

(۴) دَائِمًا يَا مُنْتِنَ الْأَبْطِ إِذَا

وَهَرَبْتَ الْهَرَبُ هَذَا الْكَمَالُ

يُوسُفِي عَيْسِي بِالنَّفْسِ

أَوْ حِمَارٌ عَلِقَ فِيهِ الْجَرَسُ

طَيْرٌ قُدْسٍ لَهُ دَانَ الْمَلَوَانِ (۱)

كَالِكِلَابِ رَهَنَ كُلِّ مُعْضَلَةٍ

نَطَقَ الْبَلْبَلُ فِي كُلِّ مَحَلٍّ

مَا مِنَ الْبُسْتَانِ لَا قَيْتَ الْأَذَى

كَانَ لِلْبُسْتَانِ دَوْمًا وَ الْجَلَالُ

(۱) أراد باللامكان عالم اللاهوت و هو عالم الروح -

(۱) آن یکی یوسف رخی عیسی نفس

(۲) آن یکی پُران شده در لا مکان

(۳) با زبان معنوی گل با جعل

(۴) گر گریزانی ز گلشن بی گمان

وان یکی گرگی و یا خرباجرس

وان یکی در کاهدان همچون سگان

این همی گوید که ای گنده بغل (۱)

هست آن نفرت کمال گلستان

(۱) این ابیات نیز پیش از بیت زیر و بعد از ابیات سابق در نسخه لکناهور

یافت میشود -

آن یکی سلطان عالی مرتبت

آن یکی خلقی ز اکرامش خجل

آن یکی سرور شده ز اهل زمان

وان یکی در گلخنی در تعزیت

وین دگر از بینوایی منفعل

وین دگر در خاک و خاری بس نهان

- (۱) غَيْرَتِي مَقْرَعَةً كَأَنْتَ عَلَى
وَيْكَ عَنْ ذَا الْبَابِ أَبْعَدِيَا حَقِيرُ
(۲) وَإِذَا أَنْتَ مَعِيَ تَخْتَلِطُ
جَاءَ ذَا الظَّنِّ بِأَنْ مِنْ مَعْدَنِي
(۳) لَأَقِ لِلْبَلْبَلِ يَعْصِي فِي مَحَلِّ
أَكْثَرُ أَنْ لَهُ كَانَ الْوَطَنُ
(۴) إِذْ لِي الْحَقُّ تَعَالَى طَهَرَا
أَوْ يَلِيقُ أَنْ عَلَيَّ النَّجَسَا
(۵) كَانَ عِرْقٌ وَاحِدٌ مِنْهُمْ يَبَا
يَلْحَقُ مِنْ ذَلِكَ الْعِرْقُ الْقَبِيحُ
رَأْسُكَ تَضْرِبُ قَالَتْ فِي الْمَلَا (۱)
فَلَمْ يَكُنْ مِنْهُ الدُّخُولُ لَا يَصِيرُ
يَا دَنِي وَ يَبِي قَرْتَبُطُ
أَنْتَ كُنْتَ .. وَ نَزِيلُ مَوْطِنِي ..
رَوْضِ أَوْ بُسْتَانِ لَأَقِ لِلْجَعَلِ
حَدَّثَ نَتْنٌ وَ رَوْثٌ عَفْنُ
مَرَّةً مِنْ نَجَسٍ هَلْ جَدْرَا
يُوكِلُ .. يَغْدُو لِي مَلْتَمِسَا ..
قَطَعَ الْحَقُّ لَهُ أَنِّي لِيَا (۲)
.. كُلُّ عِرْقٍ يَبِي جَمِيلٌ وَ مَلِيحٌ ..

(۱) قال في النهج (دور باش) الاولى هو قولی دور باش بمعنى السوط والمقرعة
ای مقرعة قولی دور باش تضرب رأسک و تقول کن بعيداً - (۲) ای عرق واحدلی
منهم و هو الاوصاف البشرية قطعه الحق تعالی -

- (۱) غیرت من بر سر تو دور باش
(۲) ور بیامیزی تو با من ای دنی
(۳) بلبلان را جای می زیبید چمن
(۴) حق مرا چون از پلیدی پاک داشت
(۵) یک رگم زایشان بد و آن را برید
میزند کای خس از این دردور باش
این گمان آید که از کان منی
مر جعل را در چمن خوشتر وطن
چون سزد بر من پلیدی را گماشت
در من آن بدرگ کجا خواهد رسید

- (۱) لَا بَيْنَا أَدَمَ مُنْذُ الْأَزَلِ
وَمَقَامِ الرِّفْعَةِ الْأَمَلِكُ لَهُ
- (۲) آيَةٌ أُخْرَى بَأَنَّ إِبْلِيسَ لَا
قَائِلًا إِنِّي أَنَا الْمَلِكُ أَنَا
- (۳) فَإِذَا إِبْلِيسَ أَيْضًا قَدْ سَجَدَ
- (۴) أَيْضًا السُّجْدَةَ مِنْ كُلِّ مَلَكٍ
أَيْضًا الْجُحْدُ لَذَا الْخَصْمِ الْأَلَدِ
- (۵) لَهُ أَيْضًا كَانَ إِقْرَارُ الْمَلِكِ
أَيْضًا الْكُفْرُ لِحُجْرِ الْكَلْبِ كَانَ
- آيَةٌ وَاحِدَةٌ أَنَّ مِنْ مَحَلِّ
تَضَعُ الرَّأْسَ .. كَمَا قَدْ جَلَّلَهُ ..
يَضَعُ الرَّأْسَ لَهُ هَبْهُ عَلَا (۱)
بِالزَّعِيمِ الْفَرْدِ حَقَّ لِي الثَّنَا
لَمْ يَكْ أَدَمَ ذَا الْغَيْرِ يُعَدُّ
لَهُ مِيزَانُ بِلا رَيْبٍ وَ شَكِّ
لَهُ بُرْهَانٌ وَ نَصٌّ مُعْتَمَدٌ
شَاهِدٌ صَدَقَ بِهِ يَجْلَى الْحَلَكُ
شَاهِدٌ حَقٌّ .. بِهِ الْوَاقِعُ بَأَنَّ (۲)

(۱) نسخه ثانیة - (فی ذا الملا) -
المترجم له بجرواالکلب - ابلیس -

- (۱) يك نشان آدم آن بود از ازل
(۲) يك نشان دیگر آنکه آن بلیس
(۳) پس اگر ابلیس هم ساجد شدی
(۴) هم سجود هر ملك میزان او ست
(۵) هم گواه او ست اقرار ملك
- که ملایک سر نهندش از محل
نهندش سر که منم شاه و رئیس
او نبودى آدم او غیری بدی
هم ججودان عدو برهان اوست
هم گواه اوست کفران سگك

(۱) لَا اَنْتِهَاءَ لِلْكَلَامِ ذَا فَعَدَ ثَانِيًا مِنْ قِصَّةِ الدِّبِّ وَزِدَ
لِتَرَى ذَا الدِّبِّ مَا كَانَ فَعَلَ مَعَ ذَاكَ الرَّجُلِ السَّامِي عَمَلِ

فی بیان اعتماد ذاک المغرور علی تملق الدب و تبصصه

(۲) رَقَدَ الْمَرْءُ وَ كَمْ عَنْهُ الدُّبَابُ دَفَعَ الدِّبُّ لَهُ خَافَ الْعَذَابُ
وَ الدُّبَابُ مِنْ عِنَادِ رَجَعَا لَهُ أَيْضًا وَ عَلَيْهِ وَقَعَا
(۳) فَمَدَامَا هُوَ عَنْ ذَاكَ الْفَتَى طَرَدَ ذَاكَ الدُّبَابُ كَمْ أَتَى
(۴) رَاكِضًا نَحْوَهُ وَ الدِّبُّ الْغَضَبُ أَظْهَرَ عِنْدَ الدُّبَابِ وَ ذَهَبُ
عَادِيًا وَ الْحَجَرَ الصَّلْدَ الْكَبِيرُ قَلَعَ مِنْهُ بِحَقْدِ مُسْتَطِيرِ
(۵) فَاتَى بِالْحَجَرِ أَيْضًا وَجَدَ فَوْقَ وَجْهِ النَّائِمِ ذَاكَ قَعْدَ

(۱) آن سخن پایان ندارد باز گرد تا چه کرد آن خرس با آن نیکمرد

تممه اعتماد آن مغرور بر تملق خرس

(۲) شخص خفت و خرس می راندش مگس وز ستیز آمد مگس زو باز پس
(۳) چند بارش راند از روی جوان آن مگس زو باز می آید دوان
(۴) خشمگین شد بامگس خرس و برفت بر گرفت از کوه سنگی سخت و زفت
(۵) سنگ آورد و مگس را دید باز بر رخ خفته گرفته جای ساز

- (۱) عِنْدَ هَذَا حَجَرَ الطَّاحُونِ قَدْ
ضَرَبَ فَوْقَ الدُّبَابِ كَيْ بَدَا
(۲) وَجَهَ ذَلِكَ الرَّاقِدِ صَلْدُ الْحَجَرِ
فِي جَمِيعِ الْعَالَمِ هَذَا الْمَثَلُ
(۳) إِنْ حُبَّ الْأَبْلَهَ الْغِرَّ يَقِينُ
حُبُّهُ بَغْضٌ وَ بَغْضُ حُبِّهِ
(۴) عَهْدُهُ رَخْوٌ خَرَابٌ وَ ضَعِيفُ
(۵) لَا تُصَدِّقْهُ وَ لَوْ كَانَ الْيَمِينُ
نَقَضَ الْمَرْءُ الَّذِي أَعَوْجَ كَلَامُ
(۶) إِذْ يَغْيِرُ قَسَمٍ مِنْهُ الْمَقَالُ
لَا تَقَعُ فِي الْمَذْقِ أَنْتَ مِنْ قَسَمٍ
- مَسَّكَ مِنْ طَاقَةٍ مَا أَنْ وَجَدَ
ذَا الدُّبَابُ يَرْجِعُ يَغْدُو الْأَذَى
صِيرَ الْخَشْخَاشِ بَانَ وَ اشْتَهَرَ
مَا لِعُقْبَى الْمَرْءِ وَ الدُّبَّ شَمَلُ
كَانَ حُبَّ الدُّبِّ عَنْهُ لَا يَبِينُ
قُرْبُهُ بَعْدَ وَ بَعْدَ قُرْبُهُ
قَوْلُهُ الضَّخْمُ الْوَفَا مِنْهُ ضَعِيفُ
حَلَفَ أَغْلَظَ فِيهِ فَيَقْلِينُ
لِلْيَمِينِ عَكْسَهُ أَبْدَى الْمَرَامُ
كَذِبَ زَادَ سَقَامًا وَ اعْتِلَالُ
لَهُ أَوْ مَكْرٍ وَ خُدْعٍ قَدْ أَلَمَ

- (۱) برگرفت آن آسیا سنگ و بزد
(۲) سنگ روی خفته را خشخاش کرد
(۳) مهر ابله مهر خرس آمد یقین
(۴) عهد اوسست است و ویران و ضعیف
(۵) گر خورد سوگند هم باور مکن
(۶) چونکه بی سوگند گفتش بددروغ
- بر مگس تا آن مگس واپس خزد
این مثل بر جمله عالم فاش کرد
کین او مهر است و مهر اوست کین
گفت او ژفت و وفای او مخیف
بشکند سوگند مرد کژ سخن
تو میفت از مکر و سوگندش بدو غ

- (۱) نَفْسُهُ حَاكِمَةً صَارَتْ أَمِيرُ
مِائَةُ الْأَلْفِ أَلْفٍ مُصَحَّفٍ
(۲) إِذْ هُوَ مِنْ دُونِ حِلْفٍ يَحْنُثُ
(۳) يَحْلِفُ أَكْثَرَ فَالنَّفْسُ تَزِيدُ
أَنْ لَهَا تَرْبُطُ بِالْحِلْفِ الثَّقِيلِ
(۴) لَوْ أَسِيرٌ وَضَعَ الْقَيْدَ عَلَى
كَسْرِ الْحَاكِمِ ذَا الْقَيْدِ نَهَضَ
(۵) وَعَلَى رَأْسِهِ ذَا الْقَيْدِ ضَرَبَ
وَكَذَلِكَ الْقَسَمُ أَيْضًا ضَرَبَ
عَقْلُهُ الْمَحْكُومَ كَانَ وَالْأَسِيرُ
لَوْ لَهُ يُقْسِمُ دَعَا لَا تَعْرِفُ
فَهُوَ لَوْ يَحْلِفُ لَا يَكْتَرِثُ
أَضْطَرَّ أَبَا مِنْكَ لَوْ حِينًا تُرِيدُ
وَالْيَمِينِ الْمُؤْتِقِ الصَّعْبِ الْجَلِيلِ
حَاكِمِ قَيْدَهُ بَيْنَ الْمَلَأِ
مِنْهُ مِنْ ضَعْفٍ عَلَى النَّفْسِ عَرَضُ
ذَلِكَ الْحَاكِمِ حَقْدًا وَغَضَبُ (۱)
مِنْ عَلَى وَجْهِهِ زَجْرًا وَنَصَبُ

(۱) كانه قدس سره يقول- اللذي غلبت نفسه على عقله و حكمت عليه فاذا ربطها

العقل بيمين لا تقبله و تضربه على وجهه -

- (۱) نفس او ميرست و عقل او اسير
(۲) چونكه بى سوگند قولى بشكند
(۳) زانكه نفس آشفته تر گردد از آن
(۴) چون اسيرى بند بر حاكم نهد
(۵) بر سرش كويد ز خشم آن بندرا
صدهزاران مصحفش خود خورده گير
گر خورد سوگند از آن بدتر كند
كه كنى بندش بسوگند گران
حاكم آنها بر درد بيرون جهد
ميزند بر روى او سوگند را

- (۱) أَنْتَ مِنْ قَوَاهِ أَوْفُوا بِالْعُقُودِ
يَدَكَ اغْسِلْ .. فِيهِ أَبْدَى الْجُحُودِ (۱)
إِحْفَظُوا أَيْمَانَكُمْ مَعَهُ أَبَدًا
لَا تَقُلْ عَنْ عَمَلٍ فِيهِ ابْتَعَدَ
(۲) وَاللَّذِي يَعْلَمُ مَعَ مَنْ عَقَدَا
عَهْدَهُ أَيَّ مَقَامٍ عَمِدَا
جَعَلَ مِثْلَ السُّدَى مِنْهُ الْبَدَنَ
حَوْلَهُ دَارَ عَلَى مَرِّ الزَّمَنِ

فی بیان ذهاب المصطفیٰ لعبادة الصحابی و بیان فائده العیادة

- (۳) فَمِنْ الْأَصْحَابِ ذُو شَانٍ جَلِيلٍ
زَمَنًا صَارَ سَقِيمًا وَ عَلِيلٍ
وَ بِهَذَا السَّقَمِ الْخِيطُ الدَّقِيقُ
عَادَ فِي الْبُرِّ لَهُ أَعْيَى الطَّرِيقِ
(۴) فَلَهُ عَادَ النَّبِيُّ الْمُصْطَفَى
.. إِذْ هُوَ كَانَ كَمَا اللَّهُ أَصْطَفَى ..
صَارَتْ الْأَخْلَاقُ مِنْهُ وَ الشِّيمَ
لُطْفًا أَوْ جُودًا وَ فَضْلًا وَ كَرَمَ

(۱) الاية فی سورة المائدة - یا ایها اللذین آمنوا اوفوا بالعقود أحلت لكم بهیمة الانعام الا ما يتلى علیکم غیر محلی الصيد و انتم حرم ان الله یحکم ما یرید -

- (۱) توز اوفوا بالعقودش دست شو
احفظوا ایمانکم با او مگو
(۲) وانکه داند عهد باکه میکند
تن کند چون تار و گرد او تند

رفتن مصطفیٰ بعبادت صحابی و فائده عبادت

- (۳) از صحابه خواجه ای بیمار شد
واندر آن بیماری او چون تار شد
(۴) مصطفیٰ آمد عبادت سوی او
چون همه لطف و کرم بدخوی او

- (١) لَكَ فِي عَوْدِ الْمَرِيضِ فَايْدَهُ
 (٢) اَوَّلُ فَايْدَةٍ ذَاكَ الْعَمَلُ
 (٣) وَ اِذَا لَمْ يَكُ قُطْبًا فَالْرَفِيقُ
 وَ اَوِ السُّلْطَانِ مَا كَانَ لَعَلَّ
 (٤) يَا عَنُودُ نَاطِرًا الْقَلْبِ لِأَنَّ
 حَيْثُ لَا تَدْرِي مِنَ الْعَوْدِ الْحَطَبُ
 (٥) اِذْغَدَا فِي الْعَالَمِ الْكَنْزُ فَلَا
 اَبْدًا مَخْرُوبَةً لَا تَحْسَبِ
 (٦) فَيَنْحَوِي عَمَّ رَمَّ كُلَّ فَقِيرٍ
 قَدْ وَجَدَتْ اَيَّةً مِنْهُ فِطْفُ

- (١) در عیادت رفتن تو فایده است
 (٢) فایده اول که آن شخص علیل
 (٣) ورنه باشد قطب یار ره شود
 (٤) چون دو چشم دل نداری ای عنود
 (٥) چونکه گنجی هست در عالم مرنج
 (٦) قصد هر درویش میکن از گزاف

(١) در نسخه لکناهور بعد از این بیت دوبیت زیر آمده که ظاهراً از ملحقات است:
 گنج می پندار اندر هر وجود
 ورنه نباشد قطب یار ره بود

هیچ ویران را مدان خالی ز گنج
 شه نباشد فارس اسپه بود

چون نشان یابد بجد میکن طواف (١)

(١) فَلَا خَوَانِ الطَّرِيقِ اعْرِفْ تَجِبْ

كُلَّ مَنْ كُنْتَ رَأَيْتَ رَاجِلًا

(٢) لَوْ غَدَى الْخَصَمُ الْأَلَدُ فِي الزَّمَنِ

فِي أَحْسَانٍ كَثِيرًا مَا الرَّقِيبُ

(٣) وَ إِذَا مَا لَمْ يَعْدِ خَلًّا وَدَوْدَ

أَذْ غَدَى الْأَحْسَانُ لِلْحَقْدِ أَبَدَ

(٤) وَلَكُمْ فَائِدَةٌ كَانَتْ سَوَى

غَيْرِ أَنْبَى مِنْ كَلَامٍ لِي طَوِيلُ

(٥) حَاصِلُ الْقِصَّةِ جَاءَ أَنْ صَدِيقُ

كُنْ كَعَبْدِ الصَّنَمِ بِالْأَثَرِ

(٦) إِذْ كَثِيرُ الْجَمْعِ دَوْمًا وَالْفَرِيقُ

كَسَرَ ظَهْرًا وَرُمَحًا وَ سَنَانِ

صَلَّةٌ يَسْعَدُ مَنْ فِيهَا رَغَبُ

كَانَ أَوْ فَارِسَ حَقًّا كَامِلًا

فَلَهُ الْأَحْسَانُ ذَا أَيُّضًا حَسَنُ

وَالْعَدُوُّ الْخِلَّ عَادَ وَالْحَبِيبُ

حَقُّهُ الزَّائِدُ لِلْمَقْصَرِ يَعُودُ

مَرَهْمًا خَيْرَ دَوَاءٍ لِلْحَسَدِ

هَذِهِ زَادَتْكَ رُوحًا وَ قُوَى

أَحْذَرُ الْأَسْهَابِ يَا خِلِّي الْجَمِيلُ

كُنْ لِكُلِّ أَحَدٍ وَاقِفُوا الطَّرِيقُ

أَنْحَتِ الْخِلَّ لَكَ مِنْ حَجَرٍ (١)

لِلْمُضِلِّينَ وَ قُطَّاعِ الطَّرِيقِ

بَدَدَ الشَّمْلَ لَهُمْ كُلَّ أَوَانِ..

(١) پس صله باران ره لازم شمار

(٢) ورعدو باشندهم این احسان نکوست

(٣) ورنه گردد دوست کینه ش کم شود

(٤) بس فوائد هست غیر این و لیک

(٥) حاصل این آمد که یار جمع باش

(٦) زانکه انبوهی و جمع کاروان

هر که باشد گر پیاده گر سوار

که با احسان دوست گردد گر عدوست

زانکه احسان کینه را مرهم شود

از مذلت خائفم ای یار نیک

همچو بتگر از حجر یاری تراش

رهزنان را بشکنند پشت و سنان

(١) كانه يقول الواجب على السالك اذا لم يجد صديقاً يصاحبه شكله شكل الانسان

ينعت لنفسه حجراً كى لا يسلك طريق القوم منفرداً لانهم قالوا الجماعات رحمة و ذاك

زانکه انبوهی و جمع کاروان -

فی بیان وحی الحق تعالیٰ لموسیٰ (ع) لای شیئی لم تأت لعیادتى (۱)

- (۱) فَمِنْ الْحَقِّ لِمُوسَىٰ وَرَدَا
أَنْتَ يَا مَنْ لِّطُلُوعِ الْقَمَرِ
(۲) أَنَا مِنْ نُورِ إِلَهِيَّ سَفَرُ
قَدْ مَرَضْتُ وَ أَنَا الْحَقُّ الْقَدِيرُ
(۳) قَالَ أَنْتَ قَدْ طَهَرْتَ مِنْ مَرَضٍ
مَا هُوَ ذَا الرَّمْزِ يَا رَبِّي ابْنِ
(۴) ثُمَّ قَالَ لَهُ إِذْ لَمْ أَلْقَمَ
(۵) قَالَ يَا رَبِّي لَا تُقْصَانِ لَكَ
ذَا الْكَلَامِ افْتَحْ وَ بَيِّنْهُ لِيَا
- ذَا الْعِتَابَ لَهُ لُطْفًا عَمِدًا
نَظَرَ مِنْ جَنِبِهِ مِنْ ظَفَرِ
مُشْرِقًا صَيَّرْتُكَ أَلْبَبَ بَهْرُ
لَمْ تَعُدْنِي أَفْلا أَنْتَ الْخَيْرُ
وَعَنَّا سُبْحَانَكَ مَا ذَا الْغَرَضُ
ذَلِكَ وَ أَظْهَرْ لِي سِرًّا كَيْفَ
يَا لِمَ عَنِّي لَمْ تَسْأَلْ كَرَمُ
مُحِي الْعَقْلُ لَذَا أَلْبَبُ ارْتَبَكَ
لَسْتُ أَدْرِي أَنَا مِنْ نَقْصٍ بِيَا

(۱) فعلى هذا كانت العبادة للصالحاء زيارة الرحمن -

وحی کردن حق تعالیٰ بموسیٰ (ع) چرا بعبادت من نیامدی

- (۱) آمد از حق سوی موسی این عتیب
(۲) مشرق کردم ز نور ایزدی
(۳) گفت سبحانک تو پاکی از زبان
(۴) باز فرمودش که در رنجوریم
(۵) گفت یا رب نیست نقصانی ترا
- کای طلوع ماه دیدی تو ز جیب
من حقم رنجور گشتم نامدی
این چه رمز است این بکن بارب بیان
چون نپرسیدی تو از روی کرم
عقل گم شد این سخن را برگشا

- (۱) فَلَهُ قَالَ نَعَمْ عَبْدِي وَمَنْ
دَنِفًا عَادَ هُوَ كَانَ أَنَا
- (۲) عُدْرُهُ عُدْرِي لَوْ كَانَ الْمَرَضُ
- (۳) كُلُّ مَنْ رَامَ لِأَنْ يَغْدُوَ الْجَلِيسُ
قُلْ لَهُ إْجْلِسْ صَبَاحًا وَ مَسَاءً
- (۴) عَنْ حُضُورِ الْأَوْلِيَاءِ أَنْ تَنْقَطِعَ
هَإِلِكَ أَنْتَ لِأَنْ جُزَّءَ وَ دُونَ
- (۵) كُلُّ مَنْ كَانَ لَهُ ابْلِسُ قَطَعَ
مِنْ مُعَيِّنٍ لَهُ حِينًا مَا وَجَدَ
- هُوَ خَاصٌّ لِي مُخْتَارٌ بَيْنَ
قَدْ فَنَى فِيَّ لَهُ أَنْظُرْ حَسَنًا
مَرْضِي وَهُوَ لِي كُلُّ الْغَرَضِ
لِلْأَلِإِ جَلُّ لِلْحَقِّ الْأَنْبَسِ
فِي حُضُورِ الْأَصْفِيَاءِ الْأَوْلِيَاءِ
وَلَهَا رُوحًا وَ لُبًّا لَمْ تَطْعُ
أَنْتَ لَا الْكَلِمِيَّ وَالسَّامِيَّ تَكُونُ
عَنْ كِرَامِ النَّاسِ بِالْمَكْرِ مَنَعُ
أَكَلَ رَأْسَهُ وَ الْخَيْرَ فَقَدْ

- (۱) گفت آری بنده خاص گزین
- (۲) هست معنوریش معنوری من
- (۳) هر که خواهد همنشینی با خدا
- (۴) از حضور اولیا گر بگسلی
- (۵) هر که را دیو از کریمان در برد
- گشت رنجور او منم نیکش بین
- هست رنجوریش رنجوری من
- تا نشیند در حضور اولیا (۱)
- تو هلاکی چونکه جزوی نی کلی
- بی کسش یابد سرش را و اخورد

(۱) در این بیت تلمیح شده بحديث معروف : من اراد ان يجلس مع الله فليجلس

مع اهل التصوف - و در روایت دیگری مع اهل الذکر اگرچه در مآل يك معنی دارد.

- (۱) فَيَشِيرُ وَاحِدٌ إِنْ تَبَعِدَ أَنْتَ عَنْ جَمْعٍ بِإِنْ مُفْرِدٍ (۱)
مَكْرُ شَيْطَانٍ هُوَ هَذَا أَسْمِعْ حَسَنًا.. وَاحْذَرْ لَهُ لَا تَنْزَعِ..

فی بیان ابعاد الناطور وهو قیّم الباغ الصوفی والفقیه الشریف

- (۲) قَيِّمُ الْبُسْتَانِ إِذْ مِنْهُ النَّظَرُ مَدَّ فِي بُسْتَانِهِ عَفْوًا نَظَرَ
مِنْ رِجَالٍ عَبَرُوا اثْنَيْنِ وَفَرَدَ كَاللُّصُوصِ فِيهِمَا الشُّكَّ وَجَدَ
(۳) وَاحِدٌ صُوفِيٌّ مِنْهُمْ وَفَقِيهٌ وَاحِدٌ مِنْهُمْ شَرِيفٌ وَوَجِيهٌ
كُلُّ فَرْدٍ مِنْهُمْ أَبَدِيٌّ فَنُونٌ مِنْ فَضُولٍ وَ مِزَاجٍ وَ مُجُونٌ

(۱) لقوله (ص) الشيطان كذّاب الغنم يأخذ الشاة القاصية اياكم و الشعاب و التفرقة - و لبيان ذلك أورد الحكاية الاتية -

- (۱) يك وژه از جمع رفتن يك زمان مكرديو است بشنوان نيكو بدان (۱)

جدا کردن باغبان صوفی و فقیه و شریف از همدیگر

- (۲) باغبانی چون نظر در باغ کرد دید چون دزدان بباغ خود سه مرد
(۳) يك فقیه و يك شریف و صوفی هر یکی شوخی فضولی یوفئی (۲)

(۱) در نسخهء لسكناهور اول مصراع اول چنین آمده است :
(يك بدست از جمع رفتن يك زمان) و كلمه يك بدست با فتح باي موحد و دال مكسور نیز بمعنی شبر است - (۲) كلمه یوفی یعنی یافه گو بمعنی بیهوده گو و بمعنی اول محتمل است که منسوب به یوف است که كلمه تقریع و توییخ است و نیز در این بیت بحديث معروف تلمیح شده (من فارق الجماعة شبرا فقد خلع ربة الاسلام) -

- (۱) مِائَةً حُجَّةٍ قَالَ مَعَهُمْ
لِي كَانَتْ أَقْدَرُ أَمْنَعُهُمْ
غَيْرَ أَنْ جَمَعًا هُمْ وَالْجَمْعُ قَدْ
قُرْنٍ بِالرَّحْمَةِ مَعَهَا اتَّحَدَ
(۲) أَبَدًا لَا أَقْدَرُ وَحْدِي أَنَا
مَعَ رِجَالٍ هُمْ فَرْدًا وَ ثَنَا
وَلِي رَاقٍ بِأَنْ أَلْقِي النِّفَاقَ
أَوَّلًا بَيْنَهُمْ أُولِي افْتِرَاقٍ
(۳) كُلَّ فَرْدٍ مِنْهُمْ فِي جَانِبٍ
أَقْدَفُ خُدْعًا بِغَيْرِ صَاحِبٍ
إِذْ هُوَ الْفَرْدُ غَدَى شَارِبُهُ
أَنْتَفَ .. صِرْتُ بِذَا غَالِبُهُ..
(۴) عَمِلَ الْحَيْلَةَ وَالصُّوفِيَّ سَاقٍ
لِطَرِيقٍ كَمَيِّ بِذَا بَاقِي الرِّفَاقِ
يَبْعُدُ عَنْهُ الْوُدَادَ لَهُمْ
يَفْسِدُ مَعَهُ .. يَحْقِيقُ بِهِمْ..
(۵) قَالَ لِلصُّوفِيِّ إِذْهَبْ لِلرِّبَاطِ
وَأَتِ بِالْخِرْقَةِ يَا رَبَّ النَّشَاطِ (۱)

(۱) المراد من قوله في الاصل كليم و هو البساط الخرقه -

- (۱) گفت با اينها مرا صد حجت است
ليك جمع اند و جماعت رحمت است
(۲) من نتانم يك تنه با سه نفر
پس ببرمشان نخست از يكديگر
(۳) هر يكي را من بسوئي افكنم
چونكه تنها شد سبالش بر كنم
(۴) حيله كرد و كرد صوفي را براه
تا كند يارانش با او را تباه
(۵) گفت صوفي را برو سوي وثاق
يك گلیم آور برای اين رفاق

- (١) لِرِفَاقِ ذِي فَلَمَّا أَنْ ذَهَبَ
 قَالَ أَنْتَ الْيَوْمَ شَيْخٌ وَ فَقِيهٌ
 (٢) نَحْنُ فِي قَتَوَاكَ خُبْرًا تَأْكُلُ
 مِنْكَ طَرْنًا.. وَ لَنَا كَانَ الْجَنَاحُ..
 (٣) ذَلِكَ الْآخِرُ نَجَلُ الْمَلِكِ
 سَيِّدٍ مِنْ آلِ بَيْتِ الْمُصْطَفَى
 (٤) مَنْ هُوَ الصُّوفِي ذِيَاكَ الْخَسِيسُ
 كَيْ مَعَ مِثْلِ سُلَاطِينِ عِظَامِ
 (٥) لَوْ أَتَى الْمَرْءُ إِلَيْكُمْ فَأَنْكَرُوا
 وَ بُسْتَانِي وَ لِحْفِ جَبَايِ
 لِلصَّدِّيقَيْنِ .. بِسْرِ مُحْتَجَبٍ..
 فِي الدُّنَا ذَاكَ شَرِيفٌ وَ وَجِيهٌ
 نَحْنُ فِي سَهْمٍ لِعِلْمٍ يَحْصُلُ
 بِالْأُمُورِ وَ بِهِ تَرْجُوا النِّجَاحُ..
 طَاهِرٌ صَفْوٌ كَمِثْلِ الْمَلِكِ
 .. وَ شَرِيفٌ أَعْقَبَتْهُ الشَّرْقَا..
 وَ الدُّنْيَا السَّغْبُ الْوَعْدُ التَّعْيِشُ
 أَنْتُمْ يَجْلِسُ يَسْمُو بِالْمَقَامِ
 قَوْلُهُ بِالْمَرْءِ مِنْهُ أَحْذَرُوا
 جَمْعَةً إِبْقُوا أَنْعَمُوا فِي مَنَزِلِي

- (١) رفت صوفی گفت خلوت باد و یار
 (٢) ما بفتوای تو نانی میخوریم
 (٣) و بن دگر شهزاده و سلطان ماست
 (٤) کیست آن صوفی شکم خوار خسیس
 (٥) چون پیامد مرد را پنبه کنید
 تو فقیهی وان شریفی نامدار
 ما به تیر دانش تو می پریم
 سید است از خاندان مصطفی است
 تا بود با چون شما شاهان جلیس
 هفته ای مر باغ و راغ من زبید (١)

- (۱) مَا هُوَ الْبُسْتَانُ رُوحِي وَ الْفُؤَادُ
 أَنْتُمْ يَا مَنْ تَصِيرُونَ لِيَا
 (۲) لَهُمُ الْوَسْوَاسُ أَبْدَى بِالْحَيْلِ
 أَدْعَنَ ذِي الْخِلَّةِ الْغَرَّ الْحَسَانَ
 (۳) إِذْهُمَا الصُّوفِيُّ رَدًّا وَ ذَهَبَ
 (۴) بِالْعَصَا الضَّخْمَةِ قَالَ وَيَكْ يَا
 مَنْ بِيَسْتَانِ الْوَرَى كُرْهًا دَخَلَ
 (۵) فَعَلَى هَذَا الطَّرِيقِ بَايَزِيدَ
 لَكَ ذَا مِنْ أَيِّ قُطْبٍ أَوْ مُرَادَ
 (۶) ضَرَبَ الصُّوفِيَّ لَمَّا أَنْ وَجَدَ
 رَدَّهُ كَالْمَيِّتِ الرَّأْسَ فَلَقَ
- ..مِلْكُكُمْ مَالِي سِوَاكُمْ مِنْ مُرَادَ..
 عَيْنِي الْيَمْنَى.. فَرَحْمَاكُمْ يَا..
 ..خَدَعَ فِي ذَلِكَ نَالَ الْأَمْلَ..
 لَا يَرُوقُ الصَّبْرُ وَالْكَفُّ يَا
 خَلْفَهُ الْخَصْمُ لَهُ جَدٌّ طَلَبَ
 كَلْبُ يَا صُوفِي يَا عَيْنَ الرِّيَا
 وَ بِهَا خَفَّ وَ سَارَ بِعَجَلِ
 أَمْ جَنَيْدَ لَكَ .. دَلَّ ذَا بَعِيدَ..
 وَصَلَ أَمْ أَيِّ شَيْخٍ لِلرَّشَادِ
 وَحَدَهُ.. مَالَهُ عَوْنٌ وَمَدَدُ..
 مِنْهُ أَبْقَاهُ عَلَى أَدْنَى رَمَقَ

- (۱) باغ چبود جان من آن شماست
 (۲) و سوسه کرد از مرایشان را فریفت
 (۳) چون برون کردند صوفی را و رفت
 (۴) گفت ای سگ صوفی کوازستیز
 (۵) این جنیدت ره نمود و با یزید
 (۶) کوفت صوفی را چو تنها یافتش
- ای شما بوده مرا چون چشم راست
 آه کز یاران نمیاید شکفت
 خصم شد اندر پیش با چوب زفت
 اندر آئی باغ مردم تیز تیز
 از کدامین شیخ و پیرت می رسید
 نیم کشتش کرد و سر بشکافتش

- (۱) عِنْدَ ذَا الصُّوفِيِّ قَالَ نَوْبَتِي
إِحْفَظُوا أَنْفُسَكُمْ مِنْ مَكْرِهِ
(۲) لِي غَيْرًا قَدْ حَسِبْتُمْ إِحْدَرُوا
لَمْ تَكِ الْغَيْرِيَّةُ لِي أَكْثَرًا
(۳) كُلُّ ذَا الضَّرْبِ الَّذِي ظُلِمَ أَنَا
تَأْكُلُونَ مِثْلَ ذَا الْجَلَابِ كَانَ
(۴) جَبَلُ هَذِي الدُّنَا الْقَوْلُ لَكَ
(۵) إِذْ مِنْ الصُّوفِيِّ عَادَ فَارِغًا
.. بِالْدَمِ مِنْهُ .. فَمِنْ بَعْدَ صَنَعَ
(۶) يَا شَرِيفُ لِي لِمَبِيتٍ عَجَلُ
أَنْ طَبَخْتُ لِلْمُضْحَى حُلَاوَ الرِّقَاقِ
- ذَهَبَتْ لِكِنِّكُمْ يَا خِلَّتِي
حَسَنًا .. وَاخْشَوْا وَخِيمَ أَمْرِهِ ..
فَمِنْ الدُّيُوثِ ذَا لَوْ تَنْظُرُوا
.. فَالْفَرَارُ مِنْهُ كَانَ أَجْدَرًا ..
قَدْ أَكَلْتُ أَنْتُمْ فِي الدُّنَا
لَا تَقِ كُلَّ دَنِيٍّ وَ مَهَانٍ
كَالْصَّدَا قَدْ رَجَعَ أَيْضًا بِكَ
قِيمُ الْبُسْتَانِ .. صَارَ وَالْعَا ..
حِمْلَةً لِلْعِلَّةِ تِلْكَ اتَّبَعَ
رُحْ فَمِنْ يَوْمِ الْيَوْمِ قَدْ كَانَ الْعَمَلُ (۱)
.. فَبِهَا أَتِ تَأْكُلُ مِنْهَا الرِّفَاقُ ..

(۱) الوثاق ما يوثق به الاسرى و لكن الفرس يستعملون كلمة الوثاق بمعنى البيت
كما في البيت المذكور -

- (۱) گفت صوفی آن من بگذاشت لیک
(۲) مرا اغیار دانستید هان
(۳) آنچه من خوردم شمارا خوردنی است
(۴) این جهان کوه است گفت و گوی تو
(۵) چون ز صوفی گشت فارغ باغبان
(۶) کای شریف من برو سوی وثاق
- ای رفیقان پاس خود دارید نیک
نیستم اغیار تر زین قلوبان
و اینچنین شربت سزای هردنی است
چون صدا هم باز آید سوی تو
یک بهانه کرد زان پس جنس آن
که ز بهرت چاشت من پختم رفاق

- (۱) أَطْرُقُ الْبَابَ مِنْ الْبَيْتِ لَنَا
بِالرِّقَاقِ ذَاكَ وَ الْبِطِّ الَّذِي
(۲) إِذْ لَهُ أَرْسَلَ قَالَ لِلْفَقِيهِ
فَفَقِيهِ أَنْتَ ذُو عِلْمٍ وَ دِينٍ
(۳) فَالْشَّرِيفِيَّةَ طَيْبَ الْمَحْتَدِ
أُمُّهُ هَلْ كَانَ مَنْ فِيهَا فَعَلَ
(۴) أَعْلَى فِعْلِ النِّسَاءِ وَ النِّسَاءِ
نَقَصَتْ عَقْلًا عَلَيْهَا تَعْتَمِدُ
(۵) كُلَّ وَغْدٍ فِي الدُّنَا يَا لَلْمَعْجَبِ

(۱) قیماز اسم امرأة الباغبان -

- (۱) بر در خانه بگو قیماز را
(۲) چون بره کردش بگفت ای مرددین
(۳) او شریفی میکند دعوی سرد
(۴) برزن و بر فعل زن دل می نهید
(۵) خویشتن را بر علی و بر نبی
- تا بیارد آن رقاق و قاز را (۱)
تو فقیهی ظاهر است این و یقین
مادر او را که داند تا که کرد
عقل ناقص و انگهانی اعتماد
بسته است اندر زمانه هر غبی

(۱) در حاشیه نسخه لکناهور نگاشته قیماز بفتح اول کنیزک و خدمتکار را گویند -

- (۱) كُلُّ مَنْ زَنَاءَ أَوْ ابْنُ زِنَا
مِثْلُ ذَا الظَّنِّ بِحَقِّ الْأَوْلِيَاءِ
(۲) كُلُّ مَنْ رَأَسَهُ قَيْدُ الدَّوْرَانِ
مِثْلَهُ الْبَيْتَ مُدَامًا نَظَرًا
(۳) كُلُّ مَا الْقِيمَ لِنَبَاغِ ذَكَرٍ
حَالَهُ كَانَ الْبَعِيدَ كَمْ غَدَا
(۴) هُوَ لَوْ لَا أَنْ لِأَهْلِ الْأَرْتِدَادِ
فَمَتَى حِينًا بِمِثْلِ ذَا يَقُولُ
(۵) قَرَأَ ذِي الْحَيْلِ مِنْهُ الْفَقِيهَ
- كَانَ بِالْفِعْلِ لَهُ الطَّبَعُ دَنِي
ظَنُّ وَ الشَّكُّ أَبَانٌ وَ الرِّيَاءُ
كَانَ دَارَ دَائِحًا كُلَّ زَمَانٍ (۱)
دَائِرًا .. كُلَّ الْجِهَاتِ عَبْرًا..
مِنْ فُضُولٍ وَ بِهِ مَكْرًا هَجْرًا
ذَاكَ عَنْ وَلَدِ الرَّسُولِ الْمُقْتَدَى
خَلْفًا كَانَ وَ نَجَلًا لِلْفَسَادِ
لِذَوِي الرَّفْعَةِ مِنْ بَيْتِ الرَّسُولِ
سَمِعَ الظَّالِمَ هَذَا وَ السَّفِيهَ

(۱) ای كذلك اللذي بظن في الربانيين و يقيسهم على نفسه لانهم قالوا الكلام صفة
المتكلم كانه اخبر عن صفته و الى هذا يشير بقوله (آنچه گفت آن باغبان بوالفضول) -

- (۱) هر که باشد از زنا و زانیان
(۲) هر که برگردد سرش از چرخ ها
(۳) آنچه گفت آن باغبان بوالفضول
(۴) گر نبودی او نتیجه مرتدان
(۵) خواند افسونها شنید آنرا فقیه
- این برد ظن در حق ربانیا
همچو خود گردنده بیند خانه را
حال او بد دور ز اولاد رسول
کی چنین گفتی برای خاندان
در پیش رفت آن ستمکار سفیه

- (۱) خَلْفَهُ سَارَ وَ قَالَ يَا حِمَارٌ
 قَدْ دَعَاكَ هَلْ لَكَ بَعْدَ النَّبِيِّ
 (۲) أَشْبَهَ لِلْأَسَدِ شِبْلُ الْأَسَدِ
 قُلْ يَمْ تَشْبَهُهُ فِي خُلُقِ
 (۳) ذَلِكَ الْوَعْدُ مَعَ 'هَذَا الشَّرِيفِ
 عَمِلَ مَا خَارِجِيٍّ مِنْ دَعَلٍ
 (۴) مَا لِشَيْطَانٍ وَ غُولٍ وَرَدَا
 هُوَ بِالظُّلْمِ كِشْمِرٍ وَ يَزِيدُ
 (۵) فَيُظْلَمُ الظَّالِمُ ذَاكَ الشَّرِيفِ
 وَ بَعَيْنِ مُلَاتَ دَوْمًا وَرَمَ
- مَنْ لَدِي الْبُسْتَانِ سِرًّا أَوْ جَهَارًا (۱)
 ارْتَأًا الشَّحْدُ يَكُونُ يَا غَيْبِي
 لِلنَّبِيِّ أَنْتَ إِذْ كُنْتَ الْوَلَدُ
 لَكَ أَوْ خُلُقٍ أَجِبْ إِنْ تَصَدَّقِ
 مِنْ قَبِيحِ الْعَمَلِ الْوَاهِي السَّخِيفِ
 مَعَ آلِ أَحْمَدَ بَغْضًا فَعَلَّ
 دَائِمًا مِنْ حَقِّ قَدْ وَجَدَا
 مَعَ آلِ الْمُصْطَفَى اعْرِفْ بَلْ يَزِيدُ
 دَنِفًا عَادَ وَ مُضْنَى وَ نَحِيفُ
 لِلْفَقِيهِ قَالَ إِذْ ذَاكَ نَدَمُ

(۱) و فی نسخه (گفت آخر اندر این باغت که خواند) ای قساں آخر الامر من دعاک الی هذه البستان -

- (۱) گفت ای خرا اندر این باغت که خواند
 (۲) شیر را بچه همی مانند بدو
 (۳) با شریف آن کرد آن دون از کجی
 (۴) تا چه کین دارند دایم دیو و غول
 (۵) شد شریف از ظلم آن ظالم خراب
- از پیمبر دزدیت میراث ماند
 تو به پیغمبر چه می مانی بگو
 که کند با آل یاسین خارجی
 چون یزید و شمر با آل رسول
 با فقیه او گفت با چشم پر آب

- (۱) رَجُلًاكَ أَمْسِكَ وَ تَحْمَلْ إِذْ بَقِيتُ
 كُنْ كَمِثْلِ الطَّبْلِ فَوْقَ بَطْنِكَ
 (۲) أَنَا إِذْ لَمْ أَكْ خَلَاً وَ شَرِيفٌ
 فَلِمِثْلِ الظَّالِمِ هَذَا أَنَا
 (۳) ذِمِّي قُلْتَ لِدَا رَبِّ الْغَرَضُ
 (۴) فَرَّغَ مِنْ ذَاكَ جَاءَ لِلْفَقِيهِ
 (۵) لَهُ عَاراً كُنْتَ يَا مَنْ يَدُهُ
 هَذِهِ فَتَوَاكَ أَنْ تَأْتِي وَمَا
 (۶) فَلَا إِمَامَ الْحَنْفِيَّ قَدْ قَضَى
 لِلْإِمَامِ الشَّافِعِيِّ حَصَلاً
- أَنْتَ قَرْدًا .. وَقَلْبًا قَدْ شَقِيتُ ..
 أَحْمِلِ الضَّرْبَ .. وَمَتَّ فِي ظَنِّكَ ..
 لَا إِثْقًا لِلْمُصْحَبَةِ صَفْوًا ظَرِيفٌ
 بِالْأَقْلِ لَمْ أَكْ .. فِي ذِي الدُّنَا ..
 أَحْمَقًا صِرْتَ لَكَ بِئْسَ الْعِوَضُ
 أَفْقِيهِ أَنْتَ بَلْ كُلُّ سَفِيهِ
 قُطِعَتْ .. لَا عَذْبَ مَوْرَدَهُ ..
 تَسْأَلُ مِنْ رُخْصَةٍ مُسْتَعْلِمًا
 لَكَ فِي فَتَوَاكَ هَذِي وَالرِّضَا
 لَكَ فِيهَا .. يَا مَنْ انْحَطَّ عَلَا ..

- (۱) پای دار اکنون که ماندی فرد کم
 (۲) گر شریف و لایق و همدم نیم
 (۳) مرا دادی باین صاحب غرض
 (۴) شد از او فارغ بیامد کای فقیه
 (۵) فتویت اینست ای ببریده دست
 (۶) بو حنیفه داد این فتوی ترا
- چون دهل شو زخم میخور بر شکم
 از چنین ظالم ترا من کم نیم
 احمقی کردی ترا بئس العوض
 چه فقیهی ای تو تنگ هرسفیه
 کاندرا آئی و نگوئی امر هست
 شافعی گفته است این ای ناسزا

- (۱) مِثْلُ هَذِي الرُّخْصَةِ هَلْ فِي الْوَسِيطِ
(۲) هَذِهِ الْمَسْئَلَةُ مِنْ بَعْدِ ذَا
يَدُهُ أَعْطَتْ لِجِقْدِ قَلْبِهِ
(۳) قَالَ حَقًّا لَكَ فَاضْرِبْ وَصَلَتْ
ذَا جَزَاءُ مَنْ مِنَ الْأَحْبَابِ كَانَ
(۴) فَلِذَا أَوْ مِائَةً مِنْ مِثْلِهِ
فَلِمَ مِنْ حَقِّ فِي قَطَعَتْ
(۵) كُلَّ فِكْرٍ لَكَ صِرْتَ سَامِعًا
أَنْ لَكَ النَّامُوسُ ظُلْمًا ذَهَبًا
(۶) كُلُّ مَنْ كَانَ عَنِ الصَّحْبِ انْفَرَدَ
- قَدْ قَرَأْتَ أُمَّ وَجَدْتَ فِي الْمَحِيطِ
فَتَحَ مِنْهُ الْيَدَيْنِ لِلْأَذَى
عَدْلًا أَزْدَادَتْ قُوَى فِي ضَرْبِهِ
يَدُكَ مِنْبِي... بَزْ جَرِي اتَّصَلَتْ..
نَافِرًا.. فِي صُحْبَةِ الصَّفِّ وَاسْتَهَانَ..
أَنَا أَهْلٌ وَ قَرِينُ فِعْلِهِ
حَبْلٌ وَدَيَّ وَأَوْدَائِي مَنَعَتْ
وَعَلَى رَأْسِي ضَرَبْتُ جَارِعًا
..وَعَلَيْكَ الْخَصْمُ كُرْهَا غَلَبًا..
مِثْلُ ذَا الْقُبْحِ لَهُ كَثْرًا وَرَدَّ

یا بده است این مسئله اندر محیط

دست او کین دلش را داد داد

هین سزای اینکه از یاری برید

تا چرا بیریدم از یاران بکین

میزنم بر سر که شد ناموس تو

اینچنین آید مر او را جمله بد

(۱) این چنین رخصت بخواندی در وسط

(۲) این بگفت و دست بر وی برگشاد

(۳) گفت حق استت بزن دستت رسید

(۴) من سزاوارم باین و صد چنین

(۵) گوش کردم آنچه افسوس تو

(۶) هر که تنها ماند از یاران خود

فی بیان الرجوع لقصة المريض وعيادة النبی الصحابی

- (۱) إِنَّ هَذَا الْعُودَ كَانَ لِلصِّلَةِ
هَذِهِ وَهِيَ تَكُونُ الْحَامِلَةَ
مِائَةً نَوْعٍ مِنَ الْحَبِّ.. وَمِنْ..
(۲) فَالرَّسُولُ الْفَدَى مَعْدُومُ الْمَثِيلِ
إِذْ لَعُودِ ذَا الصَّحَابِيِّ الْجَلِيلِ (۱)
سَارَ وَافَاهُ بِنَزْعٍ وَ احْتِضَارِ
لَكَ خُذْ هَذَا مِثْلًا وَ اعْتِبَارًا..
(۳) عَنْ حُضُورِ الْأَوْلِيَا إِن تَبْعِدَ
قُرْبَهَا مِنْ غَفْلَةٍ لَمْ تَرِدْ..
فَعَنِ اللَّهِ تَعَالَى بِالْبَعِيدِ
كُنْتَ فِي الْوَاقِعِ.. وَالْجَانِبِ الطَّرِيقِ..
(۴) حَيْثُ هَجَرَ الرُّفَقَاءِ اُنْتَجَا
غَمًّا النَّارَ بِقَلْبٍ أَجْبَا
فَمَنْى كَانَ فِرَاقٌ وَجْهٍ مِنْ
غَدٍّ وَ الْأَمْلَاكَ اَدْنَى يَمَحْنُ

(۱) نسخه ثانیة - العلیل -

بازگشتن بقصه رنجور و عیادت پیغمبر (ص)

- (۱) این عیادت از برای این صله است
وین صله از صد محبت حامله است
(۲) در عیادت شد رسول بی ندید
آن صحابی را بحال نزع دید
(۳) چون شوی دور از حضور اولیاء
در حقیقت گشته ای دور از خدا
(۴) چون نتیجه هجر همراهان غم است
کی فراق روی شاهان زان کم است

- (۱) فَيُكَلِّ نَفْسٍ ظِلًّا الْمُلُوكُ أَطْلُبُ أَسْرِعَ تَابِعًا أَهْلَ السُّلُوكِ ..
 كَيْ يَذْأِلْ ظِلِّ مَنْ الشَّمْسُ تَكُونُ أَحْسَنَ الصَّعْبُ لَكَ كَلًّا يَهُونَ ..
 (۲) رُحَّ وَ لَذِي ظِلِّ ذِي حِطِّ وَلِيَّ فَلَعَلَّ لَكَ دَوَّ الْقَلْبِ الْجَلِيَّ
 (۳) يُعْتِقُ لَوْ رُمْتَ حِمْنًا سَفَرًا فَيَذِي النِّيَّةِ رُحَّ وَ الْحَضْرَا
 إِنْ تَرَمَّ عَنْ ذَلِكَ لَا تَغْفَلِ .. فَهُوَ خَيْرُ مَأْمَنٍ أَوْ مَوِيلٍ ..

فی بیان قول شیخ لابی یزید البسطامی و هو انا الکعبة طف اطرافی

- (۴) بِأَيِّ يَزِيدُ ذَا كَبِيرُ الْأُمَّةِ رَكْضَ سَرْعَانَ نَحْوَ مَكَّةَ
 عُمَرَةَ وَ الْحِجَّ فِي ذَا قَصْدَا وَ لِكُلِّ بَلَدَةٍ إِذْ وَرَدَا
 (۵) فَعَيْنِ الْأَحْبَابِ بِالْبَيْدِ عَجَلْ فَحَصَّ عَنْهُمْ كَثِيرًا وَ سَلَّلْ

- (۱) سایه شاهان طلب هر دم شتاب تا شوی زان سایه بهتر ز آفتاب
 (۲) رو بنخسب اندر پناه مقبلی بو که آزادت کند صاحبدلی
 (۳) گر سفر داری بدین نیت برو ور حضر باشد از این غافل مشو

گفتن شیخی بایزید را که کعبه منم گرد من طواف کن

- (۴) سوی کعبه شیخ امت با یزید از برای حج و عمره می دويد
 (۵) او بهر شهری که میرفت از نخست مرعزیزان را بگردی باز جست

- (۱) دَارَ فِي أَطْرَافِ كُلِّ الْبَلَدِ مَنْ يَهَا بِالسَّالِكِ الْمُعْتَمِدِ
مَنْ عَلَى رُكْنِ الْهُدَى كَانَ اتِّكَأَ .. وَلِغَيْرِ الْحَقِّ جَلَّ مَا اشْتَكَى ..
(۲) قَالَ لَهُ الْحَقُّ قَالَ فِي السَّفَرِ لَزِمَ أَيَّ مَحَلٍّ وَ مَقَرٍّ
تَذْهَبُ قَبْلًا تَكُونُ أَوَّلًا تَطْلُبُ بِالْجِدِّ فِيهِ رَجُلًا^(۱)
(۳) أَطْلُبِ الْكَنْزَ فَهَذَا الضَّرَرُ لَوْ أَتَى وَ النِّفْعُ لَا يُعْتَبَرُ
تَبَعًا يَأْتِي وَ فِرْعَاؤُا عَرِفَ لَهُ .. لِلْكَنْزِ اجْتِهَدُوا خْتَلَفَ ..

(۱) روى البخارى حديثا ان موسى (ع) قام خطيباً فى بنى اسرائيل فسئل اى الناس اعلم فقال انا فعتب الله عليه اذ لم يرد العلم اليه فاوحى الله اليه ان لى عبداً بمجمع البحرين هو اعلم منك فقال موسى يا رب فكيف لى به قال تاخذ معك حوتاً فتجمله فى مكتل فحيث ما فقدت الحوت فثم آه و لهذا يحكى حضرة مولانا قول ربنا فوجدا عبداً من عبادنا و هكذا سنة السلاك فى اسفارهم و عملا بقوله تعالى (فاسئلوا اهل الذكر) العلماء كذا الانبياء و اراد به هنا الواقف على اسرار الانبياء و العارف باحوال الاصفياء طلبهم كل حين واجب على السلاك و لهذا يقول (قصد گنجى كن اين سود و زيان) -

- (۱) گرد میگشتی که اندر شهر کیست کو بر ارکان بصیرت متکی است
(۲) گفت حق اندر سفر هر جا روى باید اول طالب مردی شوى
(۳) قصد گنجی کن که این سود و زیان در تبع آید تو آن را فرع دان

- (١) كُلُّ مَنْ قَدْ زَرَعَ الْبُرَّ قَصَدَ
تَبَعًا فِي نَفْسِهِ التَّبَنُّ وَرَدَّ
- (٢) لَهُ لَوْ أَنْتَ الشَّعِيرَ تَزَرَعُ
حِينَئِذَا الْبُرُّ لَكَ لَا يَطْلَعُ (١)
- رَجُلًا أَطْلَبَ لَكَ أَطْلَبَ رَجُلًا
رَجُلًا أَطْلَبَ وَ جِدَّ عَجَلًا
- (٣) اقْصِدِ الْكُعْبَةَ إِمَّا عَرَضًا
لَكَ وَتَتُ الْحَجَّ خُذْهَا غَرَضًا
- فَلَهَا لَوْ تَذْهَبُ أَيْضًا رَأَيْتَ
مَكَّةَ بِالتَّبَعِ فِيهَا حَظِيَّتُ
- (٤) كَانَ بِالْمِعْرَاجِ قَصَدَ الرُّؤْيَا
لِلْحَبِيبِ وَحَدَّهُ بِالْفِطْرَةِ (٢)
- رُّؤْيَا الْعَرْشِ وَ أَمْلَاكِ السَّمَاءِ
تَبَعًا كَانَتْ. وَمَا قَدَرًا سَمَى..
- (٥) سَيِّدُ الْأَعْمَالِ بِالنِّيَّاتِ قَالَ
نِيَّةُ الْخَيْرِ لَكَ فِي كُلِّ حَالٍ (٣)
- كَمْ لَهَا رَوْضٌ وَ وَرَدَ نُورًا
وَبِهَا نُورٌ وَ ضَوْءٌ سَفَرًا..

- (١) أراد بقوله في الاصل (مردمی) الانسان فان أضيف الى عين الباصرة قالوا
على اصطلاح الفرس (مردم چشم) و هو انسان العين - (٢) نسخة ثانية- (بالمره)-
(٣) هذا البيت و ما بعده لم يذكر في نسخه النهج -

- (١) هر که کارد قصد گندم باشدش
کاه خود اندر تبع می آیدش
- (٢) جو بکاری بر نیاید گندمی
مردمی جو مردمی جو مردمی
- (٣) قصد کعبه کن چو وقت حج بود
چونکه رفتی مکه هم دیده شود
- (٤) قصد در معراج دید دوست بود
در تبع عرش و ملائک هم نمود
- (٥) سید الاعمال بالنیات گفت
نیت خیرت بسی گلهای شکفت

(١) نِيَّةُ الْمُؤْمِنِ خَيْرٌ مِنْ عَمَلٍ لَهُ هَذَا قَوْلُ سُلْطَانِ الدَّوَلِ

فی بیان حکایة البیت الجدید الذی بناه المرید الجدید یوماً
ومجى المرشد لرؤيته

(٢) ذَاتَ یَوْمٍ سَأَلَکَ بَیْتًا جَدِیدَ	قَدْ بَنَى مُرْشِدُهُ الْفَدَّ الْوَحِیدَ
(٣) نَظَرَ الْبَیْتَ فَقَالَ لِلْمُرِیدِ	لَهُ وَ السَّالِکِ ذِیَالَکَ الْجَدِیدِ
بِامْتِحَانٍ لَهُ مِنْ ذَا لِلْحَسَنِ	فِکْرًا الْمُعْتَمَدَ وَالْمُؤْتَمِنِ
(٤) یَا رَفِیقَ الْکَوَّةِ هَیْ أَفَدِ	لِمَ فَتَحْتَ قَالَ حَتَّى أَنْ یَجِدَ
نُورًا الْبَیْتَ وَ یَأْتِی مِنْ طَرِیقِ	لَهُ ضَوْءٌ وَ لِسُکْنَائِیَ یَلِیقِ
(٥) قَالَ ذَا فَرَعٌ وَ ذَا الْأَحْرِی بَانَ	تَطْلُبُ الطَّاعَةَ وَالْأَجَرَ الْحَسَنَ
کَیْ لَکَ مِنْ ذَا الطَّرِیقِ فِی الْحَیَاتِ	یَرُدُّ صَوْتَ الْأَذَانِ لِلْمَلَاوَةِ

(١) نیت مؤمن بود به از عمل همجنین فرمود سلطان أجل

حکایات خانۀ نو ساخت روزی نومرید پیر آمد خانۀ او را بدید

(٢) خانۀ نو ساخت روزی نومرید	پیر آمد خانۀ او را بدید
(٣) گفت شیخ آن نومرید خویش را	امتحان کرد آن نکواندیش را
(٤) روزن از بهر چه کردی ای رفیق	گفت تا نور اندر آید از طریق
(٥) گفت آن فرع است این باید نیاز	تا از این ره بشنوی بانگ نماز

- (۱) لَكَ يَا تِي النُّورَ بِالذَّاتِ تَبَعُ
 ذَلِكَ اِنْوَاكَ حَقًّا مَتَّبِعُ
- (۲) بَا يَزِيدُ كَمْ كَثِيرًا فِي السَّفَرِ
 جَدَّ حَتَّى هُوَ يَلْقَى بِالْآثَرِ
- (۳) نَظَرَ الْقُوَّةَ فِيهِ لِلرِّجَالِ
 فِيهِ خَضَرَ الْوَقْتُ شَيْخًا نَظَرًا
- (۴) عَيْنُهُ لَا تَنْظُرُ وَالْقَلْبُ كَانَ
 مِثْلَ فِيلٍ فِي الْمَنَامِ الْهِنْدَ قَدْ
- (۵) مِثْلَ عَيْنٍ غَمَضَتْ نَامَتْ رَأَتْ
 وَإِذَا مَا فَتَحَتْ ذَاكَ الطَّرَبُ
- وَأُولَى الْعَزْمِ بِحَالٍ وَمَقَالٍ..
 مِثْلَ شَمْسٍ نُورُهُ كُلُّ مَكَانٍ (۱)
- نَظَرَ وَالْحَظُّ وَالسَّعْدَ وَجَدَ
 مِثْلَ سُكْرِ وَبِالْمُطَفِّ دَرَتْ (۲)
- وَالسُّرُورَ مَا رَأَتْ يَا لِلْعَجَبِ

(۱) كانه قدس سره يقول شيخ عن باب الحق ليس بمجذوب و من جهة الباطن كرائی هند الحقیقه و ناظر لعالم الجبروت واللاهوت و من شدة اشتياقه سكران و مجذوب و عن الدنيا بكلية العلائق قاطع و للعالم الالهی مائل و عن الدنيا نافر - (۲) كثناءم غمض عينه و فی عالم الرؤیا يرى مائة طرب لما فتح عينه من النوم یا عجب لم يرداك الشوق و الذوق فی هذا العالم لان هذا العالم محل الشرور و الغرور و ذاك العالم محل الذوق و السرور فاذا غمض الولی عينه عن الدنيا كان متلذذاً بذلك الشوق و الذوق فاذا فتح عينه للدنيا و رأى غرور أهلها تعجب اذ لم يرداك الشوق و الذوق -

- (۱) نور خود اندر تبع می آیدت
 نیت آنرا کن که آن می بایدت
- (۲) با یزید اندر سفر جستی بسی
 تا بیابد خضر وقت خود کسی
- (۳) دید پیری با قندی همچون هلال
 بود در وی فرد گفتار رجال
- (۴) دیده نابینا و دل چون آفتاب
 همچو بیلای دیده هندستان بخواب
- (۵) چشم بسته خفته بیند صد طرب
 چون گشاید آن نبیند ای عجب

- (۱) فَعَجِيبٌ كَثْرَةُ فِي النَّوْمِ كَمْ
وَيَصِيرُ الْقَلْبُ فِي النَّوْمِ لَهَا
(۲) وَالَّذِي الْيَقْظَانُ كَانَ وَ يَرَى
عَارِفًا كَانَ التُّرَابَ اجْعَلْ أَبَدَ
(۳) بَايَزِيدَ إِذْ لَهُ قُطْبًا وَجَدَ
(۴) جَلَسَ قُدَامَهُ الْحَالُ كَثِيرُ
(۵) بَايَزِيدَ قَالَ فَالْعَزْمُ لَكَ
وَ طَوَارِي الْعُرْبَةِ أَيْنَ تُرِيدُ
- تَسْفُرُ الْعَيْنُ بِأَنْوَارِ الْعِظَمِ (۱)
كُوَّةٌ .. تَهْدِيهِ مِنْ نُورٍ بِهَا
رُؤْيَا طَيِّبَةً لَا كَالْوَرَى (۲)
لَهُ كَحَلِّ الْعَيْنِ دَاءٌ لِلرَّمَدِ
خَضَعَ مِنْهُ وَ بِالْخِدْمَةِ جَدُ
سَمَلٍ وَأَفَاهُ ذَا أَهْلِ فَقِيرِ
أَيْنَ يَخْتَارُ مَنَاخَ رَحِيلِكَ
تَسَحَّبُ .. هَلْ فِي قَرِيبٍ أَمَّ بَعِيدِ

(۱) كانه يقول الانوار الظاهرة من العالم الالهى و الاسرار الباهرة من عالم المثال
تشاهد بواسطه القلب و لا مدخل فيه للمعين الظاهرة -
(۲) اى اليقظان هو الذى
يرى رؤيا حسنة و هو العارف بالله اسحب تراب اذياه ليعطيك نظراً روحانياً -

- (۱) پس عجب در خواب روشن میشود
(۲) وانكه بيدار است و بيند خواب خوش
(۳) بايزيد او را چون اقطاب يافت
(۴) پيش رو بنشست و ميمرسيد حال
(۵) گفت عزم تو كجا اى بايزيد
- دل درون خواب روزن ميشود
عارف است و خاك او در ديده كش
مسكنت بنمود و در خدمت شتافت
يافتش درویش و هم صاحب عيال
رخت غربت را كجا خواهی كشيد

- (۱) قَالَ قَصْدِي الْكَعْبَةَ فِي بُكْرَةٍ
فِي الطَّرِيقِ مَعَكَ قُلْ أَيُّ زَادٍ
(۲) قَالَ عِنْدِي مِائَتَانِ عَدَدًا
فِي رِدَائِي مُحْكَمًا بِالطَّرَفِ
(۳) قَالَ طُفْ حَوْلِي سَبْعًا وَاعْبُدْ
(۴) وَالنُّقُودَ تِلْكَ ضَعُفَهَا يَا جَوَادَ
(۵) قَدْ وَجَدْتَ الْعُمَرَةَ الْعُمَرَ الْمَدِيدَ
صَافِيًا عُدْتُ وَ مِنْ أَهْلِ الصَّفَا
- قَالَ أَصَحِّ يَا جَمِيلَ الْفِكْرَةِ (۱)
قَدْ أَتَيْتَ .. مَا لَكَ رُوحًا أَفَادَ ..
دِرْهَمًا مِنْ فِضَّةٍ قَدْ عَقَدَا
مِنْهُ .. يَا رَبَّ الْحِجْيِ وَالطَّرَفِ ..
مِنْ طَوَافِ الْحَجِّ خَيْرًا إِذَا عُدِدَ
عِنْدِي حَجَّكَ نِلْتُ وَ الْمُرَادَ
تَغْنِمُ تَحْظِي بِكُلِّ مَا تُرِيدُ (۲)
صِرْتُ دَوْمًا وَسَعَيْتَ لِلصَّفَا

(۱) نسخه نایه - (از بکه ای من الصباح) - (۲) کانه اخذ من الحديث الشريف المروى
عن ابی هريرة العمرة الى العمر كفار لما بينهما و الحج المبرور ليس له جزاء الا الجنة
و اذا كان كذا فزيارة الاولياء تطهير للانام بالاولى -

- (۱) گفت قصد کعبه دارم ازوله
(۲) گفت دارم از درم نقره دویست
(۳) گفت طوفی کن بگردم هفت بار
(۴) و این درم ها پیش من نه ای جواد
(۵) عمره کردی عمر باقی یافتی
- گفت همین باخود چه داری زاده
نک به بسته سخت بر گوشه ردیست (۱)
وین نکوتر از طواف حج شمار
دان که حج کردی و حاصل شد مراد
صاف گشتی بر صفا بشتافتی

- (۱) فَوَحِّقَ الْحَقَّ ذَاكَ مَنْ لَهُ
قَدْ رَءَاهُ رُوحَكَ وَ الْوَلَّهُ (۱)
فَعَلَى الْبَيْتِ لَهُ فَضَّلَنِي
وَ لِي اخْتَارَ بِذَا جَلَّلَنِي
(۲) هَبَكَ أَنَّ الْكَعْبَةَ كَانَتْ أَبَدَ
بَيْتَ إِحْسَانٍ وَ بِرٍّ لَا يُحَدِّ
خَلَقْتَنِي بِالذَّاتِ بَيْتِ سِرِّهِ
أَنَا أَيْضًا.. وَ كُنُوزَ بَرِّهِ..
(۳) مُنْذُ شَادَ الْبَيْتَ ذَاكَ مَا دَخَلَ
هُوَ فِيهِ.. شَأْنُهُ مِنْ ذَا أَجَلٍ (۲)
وَ بِذَا الْبَيْتِ سِوَى الْحَيِّ الْأَحَدِ
أَحَدٌ مَا دَخَلَ حَتَّى الْأَبَدِ

(۱) ای و حق الحق للذي روحك له رأيت و لجمالها شاهدت انه اختارني على بيته الحرام بقوله في سورة الم يكن (ان اللذين آمنوا و عملوا الصالحات هم خير البرية) و فسروا البرية بالخليفة و لهذا قالوا المؤمن اشرف عند الله من الكعبة و لهذا الشرف عن لسان الشيخ يشير بقوله (كعبه هر چندی که خانه بر اوست) - (۲) لان دخوله فيه عبودية و الله تعالى معبود و في ذلك البيت لم يذهب احد غير الحي القيوم لقوله في حديثه القدسي (ما وسعني ارضي و لا سمائي و لكن وسعني قلب عبدي المؤمن التقي النقي) -

- (۱) حق آن حقی که جانت دیده است که مرا بر بیت خود برگزیده است
(۲) کعبه هر چندی که خانه بر اوست خلقت من نیز خانه سر اوست
(۳) تا بکرد آن خانه را در وی نرفت و اندر آن خانه بجز آن حی نرفت

- (۱) أَنْتَ إِذْ أَبْصَرْتَنِي الْحَقَّ الْعَظِيمَ
 كُنْتَ قَدْ أَبْصَرْتَ وَالرَّبَّ الْكَرِيمَ (۱)
 دَرْتَ حَوْلَ كَعْبَةِ الصِّدْقِ الصِّفَا..
 نَلْتَ وَالْمَرُورَايْتَ وَالصِّفَا..
- (۲) خِدْمَتِي الطَّاعَةَ وَالْحَمْدُ الْكَثِيرَ
 لِلَّهِ الْعَالَمِ الْحَيِّ الْقَدِيرِ (۲)
 كَيْ يَذَّالَا تَحْسَبِ الْحَقَّ الْمُبِينَ
 عَنِّي يَفْتَرِقُ.. أَوْ أَنْ يَبِينَ..
- (۳) حَسَنًا عَيْنَكَ أَفْتَحْ وَ النَّظَرَ
 مِنْكَ حَقَّقْ بِي حَتَّى فِي الْبَشَرِ
 أَنْتَ نُورَ الْحَقِّ جَلَّ تَنْطَرُ
 وَ لَكَ الشَّكُّ الْمُرِيبُ يَغْدُرُ..

(۱) للحديث عن ابي هريرة في الجامع الصغير و هو خلق الله آدم على صورته فعلى هذا آدم الحقيقي هو الانسان الكامل من الاولياء و الانبياء خلقهم على اسمائه و صفاته فهم مرءات الحق و لهذا قال في انشطر الثاني فاذا كانت رؤيتي كروية الحق و نظرت الى كائك درت حوالى و اطراف كعبة الصديق و الصفاء لانى منظوره فاذا كان الامر كذا (خدمت من طاعت و حمد خدا است) - (۲) قال الشيخ عبد الوهاب الشعراوى فى الموازين ان الله تعالى مثالا يقع التجلى فيه حتى يعرف ان الله خلق آدم على صورته فعلى هذا (چشم نيكو باز كن در من نگر) -

- (۱) چون مرا دیدی خدا را دیده ای
 کرد کعبه صدق بر گردیده ای
- (۲) خدمت من طاعت و حمد خداست
 تا نه پنداری که حق از من جداست
- (۳) چشم نیکو باز کن در من نگر
 تا به بینی نور حق اندر بشر

- (۱) بایزیدُ الْكَعْبَةَ فِي وَجَدَتْ
(۲) مِنْ مِائَتِ عِظَمٍ قَالَ الرَّفِيقُ
وَبُوصِفِ عَبْدِهِ السَّبْعِينَ قَالَ
(۳) بایزیدُ التُّكَّتَ هُذِي وَعَى
مِثْلَ قُرْطِ الذَّهَبِ فِي السَّمْعِ لَهُ
(۴) بایزیدُ مِنْهُ صَارَ فِي مَزِيدٍ
اِخْرَ الْأَمْرِ أَتَى لِلْإِنْتِهَاءِ
- مِائَةَ عِزٍّ وَ جَاهٍ مَا أَرَدْتُ
مَرَّةً وَاحِدَةً بَيْتِي الْعَتِيقُ
عَبْدِي الْمُؤْمِنُ بَيْتِي ذُو الْجَلَالِ
مِنْ صَمِيمِ الرُّوحِ لَبَّى وَدَعَى
عَلَّقَ حَلَقَتَهُ شَبٌّ وَ لَهُ
هُوَ كَانَ الْمُنْتَهَى فِيمَا يُرِيدُ (۱)
وَصَلَ مِنْهُ وَغَاضَ فِي الصَّفَاءِ

(۱) ای حتی سعی بسلطان العارفين کذا کل من کان علی اثره و الا فلا -

- (۱) بایزیدا کعبه را دریافتی
(۲) کعبه را یکبار بیتی گفت یار
(۳) بایزید آن نکته ها را هوش داشت
(۴) آمد از وی بایزید اندر مزید
- صد بها و عز و صد فر یافتی
گفت یا عبدي مرا هفتاد بار
همچو زرین حلقه اش در گوش داشت
منتهی در منتهی آخر رسید

فی بیان معرفه النبى (ص) سبب المرض لذلك الشخص انه كان وقوع
قله ادب منه فى دعائه

- (۱) فَالْنَّبِيُّ إِذْ رَأَى ذَاكَ الْعَلِيلَ
(۲) حَيَّيْ ذَاكَ الصَّحَابِيُّ لِأَنَّ
قُلْتَ فِي ذَا النَّفْسِ الْآنَ خَلَقَ
(۳) قَالَ فِي النَّفْسِ لَهُ ذَاكَ الْعَلِيلَ
لِي أَعْطَى أَنْ لِي السُّلْطَانُ جَاءَ
(۴) كَثْرَةً حَتَّى لِي جَاءَ الشِّفَاءُ
مِنْ قُدُومِ الْمَلِكِ هَذَا الَّذِي
لَا طَفَ مَنْ لَهُ فِي الْغَارِ الْخَلِيلُ^(۱)
مَنْ رَسُولِ اللَّهِ بِالرُّؤْيَا اقْتَرَنَ
لَهُ مِنْ نُورِهِ الْقَلْبُ اتَّخَذَ
مَرْضِي ذَا الطَّالِعِ السَّعْدُ الْجَلِيلُ
فِي الصَّبَاحِ وَحَبَانِي بِالصَّفَاءِ
وَمَضَى الدَّاءُ بِي وَافَى الدَّوَاءُ
مَوْكِبًا فِي الْخَلْقِ لَمْ يَتَّخِذْ

(۱) رفيق غاره (يار غار) اى البالغ فى تصدقه له فى جميع اموره (س) -

دانستن پيغمبر (ص) كه سبب رنجورى شخص گستاخي بوده است در دعا

- (۱) چون پيمبر ديد آن بيمار را
(۲) زنده شد او چون پيمبر را بديد
(۳) گفت بيمارى مرا اين بخت داد
(۴) تا مرا صحت رسيد و عافيت
خوش نوازش كرد يار غار را (۱)
گوئيا آن دم مر او را آفريد
كامد اين سلطان بر من بامداد
از قدوم اين شه بي حاشيت

(۱) يار غار در عرف دوستى را گویند كه كمال اخلاص داشته باشد -

- (۱) بُورِكَتْ حُمَى وَ ضَعُطَ وَ سَقَمَ
 (۲) ذَالِي فِي الْكِبَرِ عِنْدَ الْهَرَمِ
 مِثْلَ هَذَا النَّصَبِ وَ السَّقَمِ
 (۳) وَجَعًا فِي ظَهْرِي أَعْطَى لِأَن
 وَ الرُّقَادَ أَتْرَكَ قَسْرًا أُسِيرَ
 (۴) كَتَبِي بِهَذَا جُمْلَةً اللَّيْلِ مُدَامَ
 لِي أَعْطَى الْحَقُّ الْأَمَّا بِهَا
 (۵) وَ بِهَذَا الْمَرَضِ رَحِمَ الْمَلُوكَ
 وَ عَنِ التَّهْدِيدِ لِي دَوْمًا سَقَرُ
 بُورِكَ فِي اللَّيْلِ سَهْدَ وَ أَلَمَ
 أَن لِي الْحَقُّ لِلطَّفِّ وَ كَرَمَ
 لِي أَعْطَى وَ حَبِي بِالنِّعَمِ
 نِصْفَ كُلِّ لَيْلَةٍ حُلُو الْوَسَنِ
 مُسْرِعًا ذَا نِعْمَةٍ مِنْهُ أَصِيرُ (۱)
 أَنَا كَالْجَامُوسِ جَهْدًا لَا أَنَامُ
 صِرْتُ بِالْيَقْظَةِ دَوْمًا وَ لَهَا
 جَاشَ وَ الْصَفْوَةَ وَجَدْتُ وَالسُّلُوكَ
 أُخِمِدْتُ صَارَتْ رِيَاضًا وَ زَهْرُ

(۱) نسخهٔ ثانیه - (بخضوع مسرعا منه اصير) -

- (۱) ای خجسته رنج و بیماری و تب
 (۲) نك مرا در پیری از لطف و کرم
 (۳) درد پشتم داد تا من هم ز خواب
 (۴) تا نخسبم جمله شب چون گاومیش
 (۵) زبن شکست آن رحم شاهان جوش کرد
 ای مبارک درد و بیداری شب
 حق چنین رنجور می داد و سقم
 بر جهم هر نیم شب لابه شتاب
 دردها بخشید حق از لطف خویش
 دوزخ از تهدید من خاموش کرد

(۱) كَنْزًا السُّقْمُ أَتَى كَمْ رَحْمَةً

مِثْلَمَا اللَّبُّ إِذَا مَا خُرِقَا

(۲) يَا أَخِي الصَّبْرُ عَلَىٰ أَذْنَىٰ مَحَلِّ

(۳) عَيْنُ مَاءِ الْحَيَوَانِ وَالْقَدَحُ

فَالسُّمُوتُ جَمِيعًا بِالشَّرَفِ

(۴) وَالرَّبِيعُ ذَاكَ كَانَ فِي الْخَرِيفِ

مِلًّا هَذَا الْخَرِيفُ بِالرَّبِيعِ

(۵) فَمَعَ الْوَحْشَةُ كُنْ خِلَا رَفِيقِ

فِي الْحِمَامِ لَكَ عُمْرًا أَبَدِيًّا

أُضْمِرَتْ فِيهِ وَ كَمْ مِنْ نِعْمَةٍ (۱)

جِلْدُهُ صَارَ طَرِيًّا اتَّقَا

بَارِدِ دَاجٍ بِحُزْنٍ وَ عِلَلِ

لِلشَّرَابِ الْمَسْكِرِ كُلُّ الْفَرَحِ (۲)

وَضِعَتْ بِالْخَفْضِ ذَلَّتْ بِالطَّرْفِ

مُضْمَرًا يَا بَلَّتْ مَعَ رِيعٍ وَ رِيفِ

مِنْهُ لَا تَهَرَّبْ حَوَى رِيفًا وَ رِيعِ

أَنْتَ لِلْغَمِّ وَ لِلْحُزْنِ صَدِيقِ

أَطْلُبِ إِنَّمَا بِنَعِيمٍ سَرْمَدِيٍّ

(۱) للحديث في الجامع الصغير - من ابتلى فصبر و اعطى فشكر و ظلم فغفر و

ظلم فاستغفر اولئك لهم الا من و هم مهتدون - (۲) قوله (كان بلندی ها همه در

پستی است) ای و هؤلاء المعالی جميعهم فی الانخفاض بالتواضع و افناء الوجود بالرياضات

و تبديل الاخلاق الذميمة بالحميدة، اباك من الفرار و عليك بالتحمل -

مغزه تازه شد چو بنخراشیده پوست

صبر کردن بر غم و سستی و درد

كان بلنديها همه در پستی است

پربهار است این خزان مگر بزا آن

می طلب در مرگ خود عمر دراز

(۱) رنج گنج آمد که رحمت هادر اوست

(۲) ای برادر موضع تاریک و سرد

(۳) چشمه حیوان و جام مستی است

(۴) آن بهاران مضمر است اندر خزان

(۵) همراه غم باش و با وحشت بساز

- (۱) مَا تَقُولُ نَفْسَكَ هَذَا الْمَحَلِّ
فَلَهَا لَا تَسْمَعِ الْقَوْلَ لِأَنَّ
(۲) فَعَلَى الْخُلَفِ لَهَا أَنْتَ أَعْمَلِ
فِي الدُّنَا جَاءَ وَمَا وَصَّوْا بِهِ
(۳) فِي الْأُمُورِ وَجَبَتْ مَشُورَةٌ
(۴) تَنْقُصُ وَالنَّدَمُ لَا يَحْصُلُ
حِيلًا حَتَّى عَلَى ذَا دَوْرًا
(۵) تَطْلُبُ النَّفْسُ بِأَنْ تُولِيَ الْخَرَابَ
(۶) قَالَتْ الْأُمَّةُ مَعَ مَنْ تَفْعَلُ
فَمَعَ الْعَقْلِ الْأِمَامِ الْأَنْبِيَاءُ
- بِالْقَبِيحِ دَعَا يَأْتِيكَ الْخَلَلُ
شَغْلُهَا الدَّائِمُ بِالضِّدِّ اقْتَرَنَ
لِلنَّبِيِّينَ كَذَا النُّصِّ الْجَلِيِّ (۱)
.. لَهُمْ فِي الْكُتُبِ فَاَنْتَبِهْ ..
كَيِّ بِهَا فِي الْآخِرِ الْمَعْدِرَةُ
فَالنَّبِيِّيُونَ الْكِرَامُ عَمِلُوا
حَجَرَ الطَّاحُونِ .. أَبْدَى أَثْرًا ..
تَوَرَّثَ الْخَلْقُ ضَلَالًا وَعَذَابُ
نَحْنُ سُورَى .. قُلْ لَنَا مَا نَعْمَلُ ..
لَهُمْ قَالُوا فَعَمِلُوا .. فَهُوَ الضِّيَاءُ ..

(۱) و من تلك النصوص و الوصيات وصية آدم لا و لاده خالفوا نفوسكم في جميع الامور و لا تفعلوا شيئاً بلا مشورة ومنها اوحى الله الى داود حذر اصحابك اكل الشهوات و قال يوسف الصديق (و ما أبرئ نفسي الخ) -

- (۱) آنچه گوید نفس تو کاینجا بد است
(۲) تو خلافت کن که از پیغمبران
(۲) مشورت در کارها واجب شود
(۴) سعی ها کردند بسیار انبیا
(۵) نفس میخواهد که تا ویران کند
(۶) گفت امت مشورت با که کنیم
- مشغوش چون کار اوضد آمده است
این چنین آمد وصیت در جهان
تا پشیمانی در آخر کم بود
تا که گردان شد بر این سنگ آسیا
خلق را گمراه و سرگردان کند
انبیا گفتند با عقل امیم (۱)

(۱) امیم اماله امام و اضافۀ عقل بسوی امام اضافه لامیه است یعنی با عقل مردی که امام باشد -

- (۱) قَالَتِ الْأُمَّةُ لَوْ طِفْلٌ وَرَدَ
حَيْثُ لَا عَقْلَ وَلَا رَأْيَ سَدِيدٌ
(۲) قَالَ شَاوِرٌ مَعَهُمَا أَنْ ذَكَرَ
(۳) فِي الطَّرِيقِ أَهْوَاكَ النَّفْسَ أَعْرِفِ
أَقْبَحَ فَالْمَرْأَةُ الْجِزَاءُ غَدَتْ
(۴) إِنْ تُشَاوِرْ نَفْسَكَ كُلَّ الْمَلْذِي
(۵) بِالْخِلَافِ أَعْمَلْ وَلَوْ تَأْمُرُكَ
نَفْسُكَ مَكَارَةً كَمْ وَلَدَتْ
(۶) فَمَعَ نَفْسِكَ شَاوِرٌ بِالْفِعَالِ
- نَحُونًا مَعَ مَرَأَةٍ .. قَلَا رَشَدٌ ..
مَعَهُمَا الشُّورَى .. أَفِدَ كَيْفَ تُرِيدُ ..
بِالْخِلَافِ أَعْمَلْ بِهِ لَا فِي حَذَرٍ
مَرَأَةٌ مِنْ مَرَأَةٍ إِنْ تَقِفِ
نَفْسُكَ الْكُلُّ وَبِالشَّرِّ بَدَتْ
لَكَ قَالَتْ هِيَ ذِي الطَّبَعِ الْبَذِي
بِصَلْوَةٍ وَصِيَامٍ .. وَبُكَاءٍ ..
مَكْرًا الْخُدْعَ مُدَامًا وَجَدَتْ
كَلِمًا قَالَتْ لَكَ الْعَكْسُ الْكَمَالُ

- (۱) گفت گر کودک در آید با زنی
(۲) گفت با او مشورت کن و آنچه گفت
(۳) نفس خود را زن شناس از زن بشن
(۴) مشورت با نفس خود گر میکنی
(۵) گر نماز و روزه می فرمایدت
(۶) مشورت با نفس خود اندر فعال
- کو ندارد عقل و رأی روشنی
تو خلاف آن کن و در راه افت (۱)
زآنکه زن جزواست نفست کل شر
هرچه گوید کن خلاف آن دنی
نفس مکار است مکاری زایدت
هرچه گوید عکس آن باشد کمال

- (۱) فَعَلَيْهَا لَسْتَ تَعْلَمُوْا وَ الْعِنَادُ
سِرٌّ إِلَىٰ خِلِّ صَدِيقٍ وَ اَمْسِكْ
(۲) مَسَكَ الْعَقْلُ بِعَقْلِ اٰخِرِ
قَصَبُ السُّكَّرِ قَدْ اَعْطَى الْكَمَالَ
(۳) اَنَا مِنْ مَّكَرٍ بِهِ النَّفْسُ بَدَتْ
تَذْهَبُ فِي سِحْرِهَا التَّمْيِيزَ مِنْ
(۴) فَلَكَ الْوَعْدَ الْجَدِيدَ بِالْيَدِ
اَلْفَ اَلْفَ مَرَّةً تِلْكَ الْوَعْدُ
(۵) مِائَةَ عَامٍ لَوْ الْعُمُرُ الْاَجَلَ
كُلَّ يَوْمٍ لَّكَ اَعْطَتْ حُجَجًا
لَا تَطِيقُ اَنْتَ مِنْهَا وَ الْفَسَادُ
ذَيْلُهُ مِنْهُ تَعَلَّمَ وَ اَسْلُكْ
قُوَّةً .. صَالَ بِرَأْيٍ بِاِتْر.. (۱)
قَصَبُ السُّكَّرِ .. اَرْبَى بِالْجَمَالِ..
عَجَبًا اَشْيَاءَ اَبْصُرْتُ غَدَتْ
ثَاقِبِ الْفِكْرَةِ وَ الرَّأْيِ الْفِطْنِ
تَمْنَحُ وَهِيَ بِكُلِّ مَوْرِدِ
تُخْلِفُ تَأْتِي بِمَا الضَّرَّ يَعُوْدُ
لَكَ اَعْطَى وَ نَأَى عَنْكَ الْاَجَلَ (۲)
وَ تَعَالَيْلَ وَ اَبْدَتْ فَرَجًا

(۱) نسخه ثانیة - (برأی ظافر) - (۲) کلمة (اوت) فی الاصل مرکبة من
او ضمیر راجع الی النفس و من حرف خطاب معناه النفس لك كل يوم تَضَعُ حجة جدیدة -

- (۱) بر نیائی با وی و استیزاو
(۲) عقل قوت گیرد از عقل دگر
(۳) من ز مکر نفس دیدم چیزها
(۴) وعده ای بدهد ترا تازه بدست
(۵) عمر اگر صد سال خود مهلت دهد
رو بر یاری بگیر آمیز او
نیشکر کامل شود از نیشکر (۱)
کو برد از سحر خود تمییزها
کو هزاران بار آنها را شکست
اوت هر روزی بهانه نو نهد

(۱) کامل شدن يك نیشکر از دیگر بجهت آنستکه نیشکر کسه وسط کشت است
چیده میشود و آنکه کناره کشت است ناکاره میشود -

- (۱) بَارِدَ الْوَعْدِ بِحَرِّ بِالْمَقَالِ
تُظْهِرُ الْإِصْدَقَ.. لِمَكْرِ وَاحْتِيَالِ..
مِثْلَ سَحَارٍ بِمَكْرِ سَحَرَا
رَجُلًا قَيْدَهُ مَا قَدَرَا
(۲) يَا ضِيَاءَ الْحَقِّ.. نَبْرَاسَ الْكَمَالِ..
وَحُسَامَ الدِّينِ رَحْمَاكَ تَعَالِ
يَسْوَكَ مَا نَمَى فِي الْمَالِحَةِ
عُشْبَ.. أَوْفِي الْقَفْرِ هَبَّتْ رَائِحَتُهُ..
(۳) فَحِجَابٌ عَلِقَ لِلْفَلَكَ
مِنْ دَعَا مَجْرُوحِ قَلْبٍ نِهَكَ (۱)
بِالْعِلَاحِ لَهُ وَ الْبِرِّ فُهُمْ
حَائِرًا أَعْمَى بِشَيْءٍ مَا قَضَى
عَادَتِ الْأَفْعَى الْعَظِيمَ بِالنَّكَدِ
(۴) ذَا الْقَضَا هَذَا الْقَضَا أَيْضًا عَلِمَ
إِنْ عَقَلَ الْكُلِّ كَانَ بِالْقَضَا
إِنْ تِلْكَ الْحَيَّةَ السَّودَاءَ قَدْ
عَادَتِ الْأَفْعَى الْعَظِيمَ بِالنَّكَدِ
(۵) تِلْكَ مَنْ كَانَتْ لَدَى كُلِّ فَرِيقٍ
دَوْدَةَ مُسْكِينَتَهُ فَوْقَ الطَّرِيقِ

(۱) كانه يقول اصحاب النفوس الامارة صار بينهم و بين الحق حجاب لتنفير قلب
ولى عليهم وبعثت نفوسهم عن الحق وملت الى الضلال و كان لهم هذا الحال قضاء ربانياً.

- (۱) گرم گوید وعده های سرد را
جادو مردی به بندد مرد را
(۲) ای ضیاء الحق حسام الدین بیا
که فروید بی تو از شوره گیا
(۳) از فلک آویخته شد پرده ای
از پی نفرین دل آزرده ای
(۴) این قضا را هم قضا داند علاج
عقل خلقان در قضا گنج است و کاج (۱)
(۵) ازدها گشته است آن مار سیاه
آنکه کرمی بود افتاده براه

- (۱) صَارَتْ الْحَيَّةُ وَالْأَفْعَى الْعَصَا
 أَنْتَ يَا مَنْ رُوحُ مُوسَى سَكَّرَا
 حُكْمَ خُذْهَا لَا تَخَفْ أُعْطِيَ لَكَ
 يَرْجِعُ الشُّعْبَانُ .. طَوْعَ أَمْرِكَ ..
 (۲) إصْحِ يَا سُلْطَانُ لُطْفًا وَاطْهَرِ
 وَافْتَحِ الصُّبْحَ الْجَدِيدَ وَأَزِلْ
 (۳) سَقَرٌ شَبَّتْ عَلَيْهَا انْفَخَ نَفْسُ
 إِنْ هَذَا النَّفْسَ مِنْكَ سَمَى
 بِالْيَدِ مِنْكَ .. بِهَا أَخْضَرَ الْحَصَى ..
 بِهِ لُطْفًا .. وَ سَنَاهُ بِهِرًا ..
 رَبُّكَ حَتَّى الْعَصَا فِي يَدِكَ (۱)
 .. كَيْفَمَا شِئْتَ غَدَتْ أَوْ نَهَيْكَ ..
 يَدُكَ الْبَيْضَاءُ .. بِالنُّورِ اسْفِرْ .. (۲)
 لِلَّيَالِي السُّودِ .. سِتْرًا مُنْسَدِلٌ ..
 رُقِيَّةٌ يُطْفِئُ .. شَظَاهَا وَالْقَبَسُ ..
 نَفْسَ الْبَحْرِ .. بِهِ الْمَوْجُ طَمَى ..

(۱) الاية فى سورة طه (و ما تلك بيمينك يا موسى قال هى عصاى اتوكأ عليها و أهش بها على غنمى ولى فيها مآرب أخرى قال ألقها يا موسى فألقاها فاذا هى حية تسعى قال خذها) (۲) الاية و اضمم يدك الى جناحك تخرج بيضاء من غير سوء آية اخرى -

- (۱) ازدها و مار اندر دست تو
 (۲) حکم خذها لا تحف دادت خدا
 (۳) هین ید بیضا نما ای پادشاه
 (۴) دوزخی آفروخت بر وی دم فسون
 شد عصای جان موسی مست تو
 تا بدستت ازدها گردد عصا
 صبح نو بگشا ز شبهای سیاه
 ای دم تو از دم دریا فزون

- (۱) بَحْرُ الْمَكْرِ لَهُ زَادَ أَبَانَ
زَبَدًا .. فِي النَّظَرِ قَلَّ وَهَانَ .. (۱)
- سَقَرٌ مِنْ مَكْرِهَا النَّزْرُ الْيَسِيرُ
تُظْهِرُ .. مِنْ وَهَجٍ فِيهَا خَطِيرٌ ..
- (۲) وَإِلْهَذَا السَّبَبُ فِي عَيْنِكَ
ظَهَرَتْ نَزْرًا .. وَذَلَّتْ عِنْدَكَ .. (۲)
- لِتَرَاهَا ضَعُفَتْ مِنْكَ الْغَضَبُ
فِي حِرَالِكَ يُظْهِرُ يَضْرِي لَهَبٌ
- (۳) مِثْلَ ذَلِكَ الْعَسْكَرِ الْجَرَّارِ مَنْ
صَارَ فِي عَيْنِ النَّبِيِّ الْمُؤْتَمَنُ
- (۴) بِالْقَلِيلِ النَّزْرُ حَتَّى ضَرَبَا
لَا يَخُوفُ وَ عَلَيْهِ غَلْبَا
- وَ النَّبِيُّ لَوْ رَأَى مِنْهُ الْكَثِيرُ
حَذَرَ مِنْهُ .. لَهُ أَعْيَى الْمَسِيرُ ..

(۱) ای النفس الامارة فی المثل بحر مکار رؤیت لك او أرتك زبدا طافيا و النفس
نار من مكرها أرتك حرارة و غرتك - (۲) ای من هذا السبب ترى النفس فی
عينك مختصرة حتى تراها ضعيفة و يتحرك غضبك و لو شاهدها كما ينبغي ليست من
مقابلتها -

- (۱) بحر مکار است و بنموده کفی
دوزخست از مکر بنموده تفی
- (۲) زان نماید مختصر در چشم تو
تا زبون بینیش و جنبه چشم تو
- (۳) همچنانکه لشکر انبوه بود
مر پیمبر را بچشم اندک نمود
- (۴) تا بر ایشان زد پیمبر بی خطر
ور فزون دید از آن کردی حذر

- (۱) أَحْمَدُ ذَا اللَّطْفِ دَوْمًا وَالْكَرَمِ
يَسُوِيْ ذَٰلِكَ أَنْتَ قَلْبُكَ
(۲) ذَا الْجِهَادِ اللَّهُ مَا مِنْهُ ظَهَرَ
لِلنَّبِيِّ وَ لِأَصْحَابٍ لَهُ
(۳) وَ بِذَا الْيُسْرِ لَهُ قَدْ يَسْرًا
(۴) وَجْهَهُ عَنْهُمْ لَهُ التَّقْلِيلُ صَارَ
إِذْ لَهُ الْحَقُّ النَّصِيرُ وَ الْمُعِينُ
(۵) فَالَّذِي الْحَقُّ لَهُ لَيْسَ ظَهِيرُ
وَيْلَهُ لَوْ أَسَدٌ فَحُلَّ زُرُّ
- كَانَ لِلَّهِ عَلَيْكَ فِي الْقَدَمِ (۱)
هَيْبَةً خَافَ .. وَ تَاهَ لُبُّكَ ..
أَوْ خَفَى سَهْلٌ جَلَى لِلْكَدْرِ (۲)
.. صَفْوَةُ الْحَقِّ لِذَا تَنْمِيهِ ..
وَعَنِ الْعُسْرِ بِذَا قَدْ دَوْرًا (۳)
ظَفَرًا فَتَحًا مُبِينًا وَ فَخَارَ
وَطَرِيقَ الظَّفَرِ عِلْمًا يُبَيِّنُ
لَا وَلَا لِلظَّفَرِ كَانَ النَّصِيرُ
عِنْدَهُ الْهَرَّةُ بَانَ فِي النَّظَرِ

(۱) ای و الا تصویر جبان القلب خائفاً من الکفار - (۲) نسخه ثانیة - قلل
جلی للکدر - (۳) و فسر اليسر فی قوله تعالى فی سورة الليل (فسنيسره لليسر)
فستنبه للخلعة التي تودى الى يسر و راحة كدخول الجنة و فسر العسر فی قوله (فسنيسره
للعسرى) للخلعة المؤدية للعسر و الشدة كدخول النار -

- (۱) آن عنایت بود فضل ایزدی
(۲) کم نمود او را واصحاب و را
(۳) تا میسر کرد یسری را بدو
(۴) کم نمودن مرورا بیروز بود
(۵) آنکه حق پشتش نباشد از ظفر
- احمدا ورنه تو بددل میشدی
آن جهاد ظاهر و باطن خدا
تا ز عسری او بگردانید رو
که حقش یار و طریق آموز بود
وای اگر گربه اش نماید شیر نر

- (۱) وَیَلَهُ لَوْ وَاحِدًا قَدْ نَظَرَا
 مِنْ بَعِيدٍ مِائَةً مَا حَذَرَا
 یَأْتِیَ وَالْحَرْبِ الشَّدِیدِ وَالْعِنَادِ
 ذُو الْفَقَارِ حَرْبَةً .. مَا نَظَرَا ..
 هِرَّةٌ سَاعِبَةٌ بَانَ بَعْدَ
 وَیُرِیدُ الْحَرْبَ .. کَالْمِیْثِ الْهَیْصُورِ ..
 فِی یَدِ الْحَرْبِ وَ مَاتَ فِرْعَا
 مَعْبِدِ النَّارِ تَجَرُّ الْأَرْجُلَا
 أَنْتَ سَرْعَانَ لَهُ تَخْلُو زَمَنَ (۱)
 .. مِنْ غُرُورٍ فِیکَ أَوْ کِبَرِ الْمَ ..
- (۲) وَ لِهَذَا السَّبَبِ قَدْ ظَهَرَا
 لِهَذَا السَّبَبِ فَحُلَّ الْأَسَدُ
 (۳) کَیْ بِهَذَا الْأَحْمَقِ یَغْدُو الْجَسُورُ
 وَ یَبْذِی الْحِیْلَةَ دَوْمًا وَضِعَا
 (۴) کَیْ تَجِیْ هَذِهِ الْحَمَقِیْ إِلَى
 (۵) وَرَقَ تَبِنَ لَكَ یُبْذِی لِأَنَّ
 عَنْ وَجُودٍ وَ تَسْوِیْهِ الْعَدَمِ

(۱) أراد بقوله (کاه برگی) ورقة تبین ای - صورة بشریة الانبیاء و النفس

الامارة -

- (۱) وای اگر صد را یکی بیند ز دور
 تا بچالش اندر آید از غرور
 (۲) زان نماید ذوالفقاری حربۀ
 زان نماید شیر نر چون گربۀ
 (۳) تا دلیراندر فتد احمق بچنگ
 و اندر آردشان بدین حیات بچنگ
 (۴) تا بپای خویش باشد آمده
 آن فلیوان جانب آتشکده (۱)
 (۵) کاه برگی مینماید تا تو زود
 پف کنی او را برانی از وجود

- (١) أَصْحَ ذَاكَ التِّبْنُ كَمْ مِنْ جَبَلٍ
قَلَعَ .. مِنْهُ الدُّنَا فِي وَجَلٍ ..
بِكَيْتٍ مِنْهُ وَ دَوْمًا مِنْ سُرُورٍ
هُوَ فِي ضَحْكَ .. وَ زُلْفَى وَ حَبُورٍ ..
(٢) مَاءَ هَذَا النَّهْرِ لِلْكَعْبِ يَبِينُ
عُمُقُهُ .. لِلْأَمْنِ حِلْفٌ وَ قَرِينُ .. (١)
مِائَةً مِنْ مِثْلِ عَوْجِ بْنِ عَنَقٍ
لَقِيَ فِيهِ حِمَامًا وَ غَرَقَ
(٣) تَلَّ مِسْكَ يُظْهِرُ مَوْجَ الدَّمِ
لَهُ قَعَرٌ بِحَرِّهِ الْمَلَطِمْ
يُظْهِرُ مِنْهُ تُرَابًا يَيْسًا
.. مَا لَهُ ضُرٌّ إِذَا مَا التَّمِيسَا ..
(٤) ذَاكَ الْبَحْرُ الَّذِي كَمْ زَخْرَا
لَهُ فِرْعَوْنُ الضَّرِيرُ نَظَرَا
يَيْسًا حَتَّى لِسْكَرٍ وَ غُرُورٍ
وَ قَوَى فِيهِ .. يَسُوقُ لِلْعَبُورِ ..
(٥) إِذْ أَتَى مِنْهُ بِقَعْرِ الْبَحْرِ غَاصَ
وَمَتَّى الْعَيْنُ لِفِرْعَوْنَ تَرَى
.. لِلْخُرُوجِ مَا لَهُ أَيُّ مَنَاصٍ ..
.. بِأُطْنِ الْأَمْرِ .. كَمَا حَقًّا جَرَى ..

(١) ای ماء وجود الانبياء و الاولياء یرى قليلا فی اعین الکفار و المنافقین حتی الکعب ولكن مائة من مثل عوج بن عنق غريقه ثم مثل عداوة الاولياء و الانبياء بموج الدم فانه یرى فی الصورة لناظر الصورة تل مسك و بحربوا ظنهم الشریفة تراب ناشف لا بلل فيه -

- (١) هین که آن که کوهها بر کنده است
(٢) مینماید تا بکعب این آب جو
(٣) مینماید موج خونس تل مشک
(٤) خشک دید آن بحر را فرعون کور
(٥) چون در آید در تـك دریا بود
زو جهان گریان واو در خنده است
صد چو عوج بن عنق شد غرق او
مینماید قعر دریا خاک خشک
تا درو راند ز سر مستی و زور
دیده فرعون کی بینا بود

- (۱) مِنْ لِقَاءِ الْحَقِّ جَلَّ وَ قَدَّرَ
وَمَتَى الْحَقُّ لِكُلِّ أَحْمَقٍ
(۲) سُكْرًا لَوْ نَظَرَ السَّمَّ النَّقِيعُ
شَرَكًا لَوْ نَظَرَ فِي الْوَاقِعِ
(۳) مَا لَكَ يَا فَلَكَ فِي فِتْنَةٍ
تُسْرِعُ الدَّوْرَ أَمَانًا إِمْنَحْ
(۴) خَنْجَرٌ مَاضٍ لَكَ فِي قَصْدِنَا
نَشْتَرُ لَوْتَ بِالسَّمِّ النَّقِيعِ
- تَجِدُ الْعَيْنَ الضِّيَاءَ وَ الْبَصَرَ
بِالْمَعِينِ كَانَ .. وَ الْمُتَفِقِ ..
كَانَ فِي الْوَاقِعِ .. وَالْمَوْتَ الْفَجِيعِ .. (۱)
صَوْتُ غَوْلٍ .. خَدَعَ لِسَامِعٍ ..
فِي الزَّمَانِ الْمُنْتَهِي بِالْمَرَّةِ
آخِرَ الْأَمْرِ .. بِرَحْمِ إِسْمَحِ ..
يَظْهَرُ دَوْمًا كَذَا فِي قَصْدِنَا
.. نَحْنُ لَا قَيْنَا بِكَ الْخَطْبَ الْفَظِيعَ ..

(۱) كانه يقول المهلكات التي تصورت بصورة الصلاح لشدة خفافها لا يراها الاحمق و يسلك طريق المهالك و يقع في سوء الاعتقاد و يتخذ طريق الفلسفة و يذهب لقولهم الافلاك قديمة و يستمد بأفعالها منها بخلاف العارف فانه يقول بالروح كيف لا أعبد من خلقتي قيل كل شيءي فكنت أعبدته في عالم الارواح قبل خلق الاجسام و على و تيرة التعريض يدخل نفسه معهم رداً لمنهوبهم الفاسد بأسناد بعض أمور الى الفلك على طريق المجازالعقلي فيقول (اى فلك در فتنه آخر زمان) -

- (۱) دیده بینا از لقای حق شود
حق کجا همراه هر احمق شود
(۲) قند بیند خود بود زهر قتل
دام بیند خود بود آن بانگ غول
(۳) ای فلك در فتنه آخر زمان
تیز میگردی بده آخر امان
(۴) خنجر تیز تو اندر قصد ما
نیش زهر آلوده ای در فصد ما

فِي الدُّنَا يَا فَلَّكَ الصَّفْحَ اطْلُبُ ..
وَيْكَ جُرْحًا لَا تَضَعُ مِنْ رَحْمَةٍ
إِلَّاهَ الدَّوْرِ لَكَ مِنْذُ الْأَزَلِ
.. سِرُّهَا أَعْجَزَ كُلِّ عَالِمٍ ..
وَلَنَا تَرْحَمُ فِي كُلِّ الْأُمُورِ ..
.. وَلَنَا الْأَسْبَابَ كَلَّا تَقْطَعُ ..
أَوَّلًا حَتَّى يَهْدَا غَرْسُنَا
وَنَمَى .. وَ الْخَلْقُ مِنَّا ثَبَتَا ..
صَافِيًا سَوَّاكَ فِيكَ بِالْمِنَّ
.. فِي قَرَارَاتِ لَهَا مُنْتَقِلَةً ..

(۱) رَحْمَةً مِنْ رَحْمَةِ الْحَقِّ اكْتَسَبَ
فَوْقَ قَلْبِ النَّمْلِ مِثْلَ الْحَيَّةِ
(۲) فَيَحِقُّ ذَلِكَ مَنْ دَوْمًا جَعَلَ
دَوَّرَتْ مِنْ فَوْقِ هَذَا الْعَالَمِ
(۳) أَنْ يَشْكَلِ آخِرِ أَنْتَ تَدُورُ
قَبْلَ أَنْ مِنْهَا الْجُدُورُ تَقْلَعُ
(۴) وَ يَحِقُّ ذَلِكَ مَنْ رَبَّى لَنَا
كَانَ مِنْ مَاءٍ وَ طِينٍ نَبَتَا
(۵) وَ يَحِقُّ ذَلِكَ السُّلْطَانِ مَنْ
أَظْهَرَ بِالنُّورِ كَمْ مِنْ مَشْعَلَةٍ

بر دل موردان مزین چون مار زخم (۱)
کرد گردان بر فراز این سرا
پیش از اینکه بیخ ما را بر کنی
تا نهال ما ز آب و خاک رست
کرد چندین مشعل در تو پدید

(۱) ای فلک از رحم حق آموز زخم
(۲) حق آن که چرخه چرخ ترا
(۳) که دگرگون گردی و رحمت کنی
(۴) حق آن که دایگی کردی نخست
(۵) حق آن شه که ترا صاف آفرید

- (۱) هَكَذَا الْمَعْمُورَ سَوَّاكَ جَعَلَ
بَاقِيًا حَتَّىٰ بِأَنَّ مِنْذُ الْأَزَلِ
ظَنَّاكَ الدَّهْرِيَّ كُنْتَ فِي الْقَدَمِ
.. وَبِكَ كَانَ الْوُجُودُ وَالْعَدَمُ.. (۱)
(۲) نَشْكُرُ يَا فَلَكَ اللَّهُ بِأَنَّ
أَوَّلًا قُلْنَا لَكَ.. بِدَاءَ الزَّمَنِ..
فَالنَّسِيُونَ بِذَا قَالُوا لَنَا
سِرَّكَ ذَا.. وَظَهَرَتْ عِنْدَنَا..
(۳) آدَمِيُّ عَلِمَ الْبَيْتَ بِأَنَّ
حَادِثًا كَانَ.. وَبِالْخَلْقِ اقْتَرَنَ.. (۱)
لَيْسَ يَدْرِي الْعَنْكَبُوتُ مَنْ غَدَا
عَابِثًا فِي الْبَيْتِ.. بِاللَّعِبِ بَدَا..
(۴) وَمَتَى تَدْرِي الْبَعُوضُ بِابْتِدَاءِ
هَذِهِ الْبُسْتَانِ.. كَيْفَ الْإِنْتِهَاءِ..
فَهِيَ خَلْقًا فِي الرَّبِّيعِ تُولَدُ
فِي الشِّتَاءِ الْمَوْتَ تَلْقَى تُفْقَدُ
(۵) هَا هُوَ الدُّودُ الَّذِي حَالًا ضَعِيفُ
وُلِدَ فِي الْعُودِ مَوْهُونًا نَحِيفُ
كَيْفَ وَقْتَ الْفَرَسِ لِلْعُودِ عَلِمَ
.. أَوْ يَقْطِفِ الزَّهْرَ حِينًا يُلِمَ..

(۱) قال تعالى في سورة الجاثية وما يهلكنا الا الدهر و ما لهم بذلك من علم ان هم الا يظنون - (۲) اراد بقوله (عنكبوتى) أى المنسوب الى العقول الجزئية -

- (۱) آن چنان معمور و باقى داشت
تا كه دهري از ازل پنداشت
(۲) شكر دانستيم آغاز ترا
انبيا گفتند آن راز ترا
(۳) آدمى داند كه خانه حادث است
عنكبوتى نى كه دروى عابث است
(۴) پشه كى داند كه اين باغ از كى است
كوبهاران زاد و مرگش دردى است
(۵) كرم كاندر چوب زايد سست حال
كى بداند چوب را وقت نهال

- (۱) تَوَدَّرَى الدُّودَ بِكُنْهِ ذَاتِهِ .. خَلَقَهُ أَدْرَكَ فِي أَوْقَاتِهِ ..
 كَانَ عَقْلًا وَاقِعَ الْأَمْرِ وَدُّودَ .. كَانَ بِالصُّورَةِ .. بِالْفَوْزِ يَعُودُ ..
 (۲) يَظْهَرُ الْعَقْلُ بِأَشْكَالٍ عِدَادَ .. نَفْسُهُ وَالْجَنُّ عَنْهَا .. بِازْدِيَادٍ .. (۱)
 أَشْبَهَ كَمْ فَرَسَخَ عَنْهَا بِعَمِيدَ .. شَأْنُهُ عَنْ ذَلِكَ كَثْرًا يَزِيدُ ..
 (۳) هُوَ فَاقَ الْمَلِكَ قَدْرًا فَهَلْ .. كَانَ لِلْجِنِّ لَدَى الْعَقْلِ مَحَلْ (۲)
 أَنْتَ بِالْخَلْقِ ذُبَابِي الْجَنَاحَ .. طَرَتِ لِلْمَسْفِلِ لَكَ .. قَلَّ النِّجَاحَ ..

(۱) نسخه ثانیة - بالوان عداد اى الولى برى عقله مشکلا من الخيالات والتصورات و القيل و القال لكن هو مثل الجن من تلك الاشكال بعيد فراسخ اى كما برى الجن نفسه بالوان متعددة و اشكال متنوعة و هو مجرد و بعيد عنها كذا الولى ابعد منه بل ابعد من الملك على ان انبياء البشر فضل من انبياء الملائكة و كذا اوليائهم افضل من اوليائهم - (۲) قال تعالى فى سورة الملك عن الكفار (و قالوا لو كنا نسمع او نعقل ما كنا فى اصحاب السعير) -

- (۱) ور بدانند کرم از ماهیتش عقل باشد کرم باشد صورتش
 (۲) عقل خود را مینماید رنگها چون پری دوراست زان فرسنگها (۱)
 (۳) از ملک بالاست چه جای پری .. تو مگس پری به پستی می پری ..

(۱) برخی از شراح در تفسیر این بیت چنین نوشته اند یعنی عقل که خود تمام رنگهای عالم راست مشاهده میکند نیز خود را بر رنگهای گوناگون می نماید اما از پری دور دور است که حقیقت آن عقل را داند بلکه از ملک هم دور دور است چه جای پری است و بموجب حدیث مشهور - اول ما خلق الله العقل چون وجود موجودات از عقل است عقل در صور مختلفه نمایان میشود و بنا بر این با ترجمه مذکور موافقت ندارد و میباید چنین باشد -
 يظهر العقل بأشكال عداد غفل کم فرسخ عنها بعید
 نفسه و الجن عنها بازدياد شأنه العقل على الجن يزيد

- (۱) هَبْ لَكَ الْعَقْلَ إِلَى الْأَعْلَى يَطِيرُ
طَيْرُ تَقْلِيدِكَ مَهْزُولٌ حَقِيرُ
لَقِطَ فِي السَّفْلِ حَبًّا وَ رَعَى
.. هُوَ مِنْكَ الطَّيْرَانِ مَنَعَا ..
- (۲) فَوَبَالَ رُوحِنَا عِلْمٌ غَدَا
أَصْلَهُ التَّقْلِيدُ قَطُّ مَا هَدَى (۱)
مُسْتَعَارًا قَدْ غَدَا وَ الْمَاءُ مَا
غَسَلَ مَعْدَنَنَا .. قَدْرًا سَمَى ..
- (۳) حَقٌّ مِنْ ذَا الْعَقْلِ لِلْمَرْءِ بِأَنْ
يَرْكُنَ لِلْجَهْلِ عَنْهُ وَ الْأَفْنَ
حَقٌّ أَنْ مِنْهُ الْيَدُ فَوْقَ الْجُنُونِ
يَضْرِبُ .. إِلَّا بَلَهَ رَاقٍ أَنْ يَكُونُ ..

(۱) قوله (ما نشست) مركبة من لفظة ما عربية و نه اداة النفي بفتح النون و من شست بضم الشين المثلثة الفوقانية و سكون السين المهملة اسم مفعول مفسول اى ليس مفسولا بالماء و المعنى العلم التقليدى و بال روحنا بخلاف العلم التحقيقى لان التقليدى هو المأخوذ من الكتب عارية و هو مفسول بالماء اما التحقيقى المأخوذ من المرشد ليس مفسولا بالماء و هو مخصوص بنا وصلنا فى تحقيقه الى الشهود و هو اصلنا و مخصوص بنا -

- (۱) گر چه عقلت سوى بالا مى پرد
مرغ تقلیدت به پستی میچرد
- (۲) علم تقلیدی و بال جان ماست
عاریه است و ما نشسته کان ماست
- (۳) زین خرد باید همی جاهل شدن
دست در دیوانگی باید زدند

- (۱) مَا تَرَاهُ لَكَ نَفْعًا إِنْ هَزِمَ
إِجْرَعَ السَّمَّ النَّقِيعَ وَالنَّجَاتُ
(۲) كُلُّ مَنْ أَثْنَىٰ عَلَيْكَ وَ مَدَحَ
مَالَكَ مِنْ ثَرَوَةٍ أَوْ رَأْسِ مَالٍ
(۳) أَتُرِكَ الْأَمْنَ مَحَلَّ الْخَوْفِ صِرَ
(۴) أَنَا قَدْ جَرَبْتُ عَقْلَ مَنْ غَدَا
بَعْدَ هَذَا اخْتَرْتُ مَجْنُونًا أَصِيرُ
مِنْهُ .. وَالْخُسْرَانُ وَالضَّرُّ اغْتَنِمُ ..
بِهِ أَطْلُبُ فَهُوَ مَاءُ الْحَيَاتِ
لَهُ سُبُّ .. لَكَ إِذَا مَا صَلَحَ ..
إِقْرِضِ الْمَفْلِسَ فِيهِ .. كَالنَّوَالِ .. (۱)
أَتُرِكَ النَّامُوسَ .. بِاللَّوْمِ اشْتَهَرَ ..
بِالْبُعِيدِ فَكَّرَ .. زَادَ هُدًى .. (۲)
.. بِالْجُنُونِ صِرْتُ ذَاخِرٌ بِصِيرِ ..

(۱) نسخهٔ ثانیه - (فیہ بالمال) - (۲) و لذا قال (ص) لا یکمل ایمان احدکم حتی یقول الناس انه مجنون و بهندہ المناسبتہ اورد ہندہ الحکایۃ فقال (عندر کردن دلقک با سید اجل الخ) -

- (۱) هر چه بینی سود خود زان میگریز
(۲) هر که بستیاید ترا دشنام ده
(۳) ایمنی بگذار و جای خوف باش
(۴) آزمودم عقل دور اندیش را
زهر نوش و آب حیوان را بریز
سود و سرمایہ بہ مفلس وام ده
بگنر از ناموس و رسوافاش باش
بعد از این دیوانہ سازم خویش را

فی بیان عذر الدلقك الذى هو نديم السيد الاجل و قوله

لنديمه لای شیئی نکحت الفاحشة

- (۱) لَيْلَةٌ مَعَ دَلَقِكَ السَّيِّدُ مَنْ
بِالْأَجْلِ عُرِفَ مَلِكِ الزَّمَنِ (۱)
قَالَ أَنْتَ قَدْ طَلَبْتَ الْمَاهِرَةَ
لِلنِّسْكَاحِ عَجَلًا وَ الْفَاجِرَةَ
(۲) لَزِمَ أَنْ تَذْكُرَ هَذَا مَعِيَ
لَأَلِمَ .. وَ بِهِ حَقًّا أَعْيَى ..
كَيْ لَكَ مَسْتُورَةٌ مَعَكَ قَرِينُ
أَجْعَلَ زَوْجًا بِهَا الْخَيْرُ يَبِينُ
(۳) تَسَعَ مَسْتُورَاتٍ قَالَ صَالِحَاتُ
قَدْ طَلَبْتُ وَ قِحَابًا طَالِحَاتُ
عُدْنَ مِنْ حُزْنٍ وَ غَمٍّ بَدَنِي
نَقَصَ .. صِرْتُ أَسِيرَ الْمَحْنِ .. (۲)
(۴) هَذِهِ الْقَحْبَةُ مِنْ بَعْدِ طَلَبْتُ
لَا لَعْلَمَ لِي فِيهَا وَ رَغِبْتُ
لَأَرَى مِنْ بَعْدِ هَذَا الْعَاقِبَةَ
مَا تَكُونُ .. هَلْ تَقِلُّ النَّائِبَةَ ..

(۱) بنا علی ان دلقك اسم شخص مجونى

(۲) نسخه ثانیه - (قرین المحن) -

عذر گردن دلقك با سید اجل که چرا فاحشه نکاح کردی

- (۱) گفت با دلقك شبی سید اجل
قحبه ای را خواستی تو از عجل (۱)
(۲) با من این را باز میبایست گفت
تا بکی مستوره کردیت جفت
(۳) گفت نه مستوره صالح خواستم
قحبه گشتند و زغم تن کاستم (۲)
(۴) خواستم این قحبه را بی معرفت
تا ببینم چون شود این عاقبت

(۱) در شرح بحر العلوم نگاشته مراد از دلقك شخص ژنده پوش و از سید اجل سردار بزرگ ترند و یا اینکه دلقك نام شخصی است که مسخره شاه ترند و نامش سید اجل بوده است - (۲) کلمه (نه) ممکن است نیز که بفتح خوانده شود و بمعنی نی باشد یعنی جای سؤال نیست که صالح خواسته بودم و قحبه گشتند -

- (۱) اَيْضاً الْعَقْلُ اَنَا جَرَّبْتُهُ كَثْرَةً.. مَا اَنْ اَتَتْ رَغْبَتُهُ.. (۱)
وَ لِيْذَا الْقَمَلَ اَبْغِي وَالْجُنُوْنَ مَغْرَساً اَجْعَلُ.. اُرْنُوْماً يَكُوْنُ..

فی بیان سؤال السائل لذاک الکبیر واتیانه بالحیلة و الظرافة

بانك جعلت نفسك مجنوناً والحال انك عاقل

- (۲) ذَلِكِ الْوَاحِدُ قَالَ اَطْلُبْ عَاقِلًا حَتَّى اِسْوَرى اَذْهَبْ
مَعَهُ فِي كُلِّ امْرٍ مُشْكِلٍ عَوْنِي يَغْدُو بِكُلِّ مُعْضِلٍ
(۳) لَهُ قَالَ الْوَاحِدُ ذَاكَ بِاَنْ لَيْسَ فِي بَلَدِنَا هَذَا الزَّمَنُ
عَاقِلٌ غَيْرَ الْمَلْدِي بِالْمُظْهَرِ لِّلْجُنُوْنَ.. كَانَ بَادِي النَّظَرِ..

(۱) قال فی النهج قوله سپس بضم السين وفتح الباء العجمية القمل واحده قملة اراد بذكرها الممسوخ و کنی به عن الفواحش ای کذا انا مثل الدلقک كما جرب الفواحش انا جربت عقل المعاش كثيراً و عند التحقيق رأیته افحش من تلك القحاب بعد هذا الممسوخ اطلب مغرساً للجنون اغرس فيه بذر الجنون لاخلص من مصاحبة العوام و علی هذا اورد حکایة فقال (بحیلت در سخن آوردن الخ) - و الصحیح فی نظرنا ان کلمة (سپس) هنا بفتح السين و الباء الفارسیة و هی بمعنی بعد لا بمعنی القمل و التكاف المذكور ای بعد امتحانی العقل ذهبت الی الجنون و لكن الترجمة بناء علی ما ذکره فی النهج-

- (۱) عقل را هم آزمودم من بسی زین سپس جویم جنون را مغرسی

بحیلت در سخن آوردن سائلی آن بزرگرا که خود را دیوانه ساخته است

- (۲) آن یکی میگفت خواهم عاقلی مشورت آرم بدو در مشکلی

- (۳) آن یکی گفتش که اندر شهر ما نیست عاقل غیر آن مجنون نما

- (۱) فَفَلَانٌ هُوَ فَوْقَ الْقَصَبَةِ وَسَطَ الْأَطْفَالِ تَعْدُو عَقِبَهُ ..
 (۲) صَاحِبُ رَأْيٍ ذِكِّي وَنَبِيلٍ قَدْرُهُ عَالٍ سَمَاوِيٍّ جَلِيلٍ
 كَتَمْتُ نَجْمٍ .. بِهَا الرُّوحُ سَفَرٌ .. قِطْعَةُ نَارٍ .. بِهَا الْفِكْرُ اسْتَعَرُ ..
 (۳) فَيَا مَلَائِكِ السَّمَاءِ الْأَقْرَبِينَ نُورُهُ الرُّوحُ غَدَا .. عَيْنُ الْيَقِينِ ..
 هُوَ فِي هَذَا الْجُنُونِ سَتَرًا .. وَاقِعُ الْحَالِ لَهُ مَا ظَهَرَ ..
 (۴) لَكِنْ أَنْتَ كُلُّ مَجْنُونٍ تَرَى لَا تَعْدُ الرُّوحَ .. فِي هَذَا الْوَرَى ..
 وَكَمِثْلِ السَّامِرِيِّ لَا تَضَعُ رَأْسَكَ .. لِلْعَجَلِ جَهْلًا وَطَمَعٌ ..
 (۵) إِذْ وَلِيَّ لَكَ سِرًّا فِي الْعَلَنِ قَالَ أَوْ أَظْهَرَ شَيْئًا فِي الزَّمَنِ
 مِائَةُ الْأَلْفِ أَسْرَارٍ وَ غَيْبٍ سَتَرَ عَنْكَ .. بِلاُ شَكٍّ وَ رَيْبٍ ..

(۱) قوله (آتش پاره ای) قطعه نار و أراد بها سرعة الفهم و قوله (اختر

پاره ای) قطعه نجم و اراد بها علو درجه و رفیع مقامه -

- (۱) بر نئی گشته سواره نک فلان میدواند در میان کودکان
 (۲) صاحب رأیست و آتش پاره‌ای آسمان قدر است و اختر باره‌ای
 (۳) فرّ او کر و بیان را جان شده است او در این دیوانگی پنهان شده است
 (۴) لیک هر دیوانه را جان نشمری سرمنه گوساله را چون سامری
 (۵) چون ولی آشکارا با تو گفت صد هزاران غیب و اسرار نهفت

- (۱) حَيْثُ ذَاكَ الْفَهْمُ وَالْعَقْلُ لَكَ
أَنْتَ مَا مَيَّزْتَ عَوْدًا عَنْ نَجَسٍ
(۲) مِنْ جُنُونٍ لَهُ إِذْ كَانَ الْوَلِيُّ
أَنْتَ يَا أَعْمَى مَتَى تَفْهَمُ مَا
(۳) لَوْ لَكَ عَيْنٌ يَقِينٌ فُتِّحَتْ
تَحْتَ كُلِّ حَجَرٍ تَلْقَى زَعِيمٌ
(۴) فَأَمَّا الْعَيْنُ تِلْكَ وَهِيَ قَدْ
وَأَمَّا كُلِّ مَنْ كَانَ الْكَلِيمُ
(۵) فَالْوَلِيُّ ذَا الْوَلِيِّ شَهْرًا
وَجَمِيعَ مَنْ هُوَ رَامَ جَعَلَ
- (۱) لَمْ يَكْ مِنْ حَقِّ لَمْ يَكْ
لَا وَلَا تَعْرِفُ صَبْحًا مِنْ غَلَسٍ
جَعَلَ السِّتْرَ عَلَى النُّورِ الْجَلِيِّ
هُوَ بِالْقَدْرِ وَمَا شَأْنًا سَمَى
وَلِذَاكَ النَّظَرِ قَدْ صَلَحَتْ
عَسْكَرٍ جَرَّارٍ ذَا فَتَحِ عَظِيمٍ
فُتِّحَتْ قَامَ دَلِيلًا وَ سَنَدٍ
خِرْقَةً فِيهَا انْطَوَى السِّرُّ الْعَظِيمُ
أَيْضًا الْمَخْفِي مِنْهُ أَظْهَرَ (۱)
لَهُ ذَا نَفْعٍ بِهِ الْخَيْرَ وَصَلَ

(۱) لم يذكر هذا البيت في نسخة النهج ولعله من الملحقات -

- (۱) مر ترا آن فهم و آن دانش نبود
(۲) از جنون خود را ولی چون پرده ساخت
(۳) گر ترا باز ست این دیده یقین
(۴) پیش آن چشمی که باز اوره بر است
(۵) مر ولی را هم ولی شهره کند
- و اندانستی تو سرگین را زغود
مرو را ای کور کی خواهی شناخت
زیر هر سنگی یکی سرهنگ بین
هر کلیمی را کلیمی در بر است
هر که را او خواست با بهره کند

- (۱) أَحَدٌ مِنْ عَقْلِهِ لَا يَقْدَرُ
إِذْ هُوَ .. لِلْأَسْتِثَارِ .. جَعَلَا
فِي الْعُبُورِ بَزَّةَ الْأَعْمَى الْفَقِيرِ
يَجِدُ الْإِلَصَّ زَمَانًا فِي الْعُبُورِ
لَهُ كَانَ الْإِلَصَّ هَبْ فِيهِ اقْتَرَنَ
وَجْهَهُ كَانَ.. لَهُ أَفْضَى الْكَلَامِ..
هُوَ أَعْمَى دَارِسَ الثُّوبِ زَمَنَ
عَرَفَ.. هَبْ مِنْهُ قَامَ وَ قَعَدَ..
- (۲) فَإِذَا مَا سَرَقَ الْإِلَصُّ الْبَصِيرُ
فَهَلِ الْأَعْمَى وَلَوْ جَدَّ عُصُورُ
(۳) أَبَدًا مَا عَلِمَ الْأَعْمَى بِمَنْ
ذَلِكَ الْإِلَصُّ الْعَنُودُ وَ أَمَامَ
(۴) وَإِذَا الْكَلْبُ الْعَقُورُ عَضَّ مَنْ
فَمَتَى الْأَعْمَى لِذَاكَ الْكَلْبِ قَدْ

- (۱) کس نداند از خرد او را شناخت
(۲) چون بدزد دزد بینا رخت کور
(۳) کور شناسد که دزد او که بود
(۴) چون گزد سگ صاحب آن زنده را
- چونکه او مرخویش را دیوانه ساخت
هیچ یابد دزد را اعمی بزور
گرچه بر وی خود زند دزد عنود
کی شناسد آن سگ درنده را

فی بیان حملهٔ کلب علی الفقیر الاعمی

- (۱) ذَاتَ یَوْمٍ نَبَحَ کَلْبٌ عَلٰی
مُعْدِمٍ سَائِلٍ اَعْمٰی فِی الْمَلَا
مِثْلَ لَيْثِ الْحَرْبِ دَوْمًا کَمْ حَمَلُ
فَوْقَهُ اَبْدٰی نِبَاحًا بِعَجَلٍ (۱)
(۲) یَنْبَحُ الْکَلْبُ الدَّرَاطِشَ غَضَبًا
رَا کِضًا کَمْ عَضَّهُمْ رَامَ الْعَطَبِ..
عَجَبًا وَ الْقَمَرُ مِنْ حِیْهِمْ
یَکْجِلُ الْعَیْنَ شِفَاً فِی تُرْبِهِمْ (۲)
(۳) مِنْ نِبَاحِ الْکَلْبِ ذَا الْاَعْمٰی الْفَقِیْرُ
عَجَزَ خَافَ لَهُ الْجَوْرَ الْکَثِیْرُ
وَ لِهَذَا السَّبَبِ لِکَلْبٍ کَمْ
قَالَ یَا مَنْ کَانَ لِلْقَنْصِ الْاَسَدُ
یَدُکَ الْعُظْمٰی الْیَدُ فَاَمْسِکْ یَدُکَ
جَاءَ بِالْحُرْمَةِ زَادَ بِالْعِظَمِ
وَ اَمِیْرَ الصَّیْدِ وَ الشَّهْمِ الْاَسَدُ
عَنِیَّ .. وَ اَسْمَحْ بِالطُّفِ عَمَّ لَکَ..

(۱) ای حملت النفس الامارة بالسوء علی الجاهل الاعمی - (۲) اراد بالقمر اهل

السماء یکحلون اعینهم بتراب اقدام الفقراء و کذا عادة الظلمة الجفاء لاهل الله و الحال ان قدرهم اعلی من السماء -

حمله کردن سگ بر کور گدا

- (۱) يك سگی در کوی بر کوری گدا
حمله می آورد چون شیر و غی
(۲) سگ کند آهنگ درویشان بخشم
در کشد مه خاک درویشان بچشم
(۳) کور عاجز شد ز بانگ و بیم سگ
اندر آمد کور در تعظیم سگ
(۴) کای امیر صید ای شیر شکار
دست دست تست دست از من بدار

- (۱) لَضُرُورِيْ بَدَا ذَاكَ الْحَكِيْمُ
لَقَبًا كَمْ عَظَمَ وَصْفًا .. وَقَالَ
(۲) لَضُرُورِيْ بَدَا اَيْضًا لَهُ
مِنْ مِيَّ الْمَهْزُولِ جِسْمًا وَالضَّعِيفِ
(۳) فِحِمَارِ الْوَحْشِ تَصْطَادُ الرِّفَاقُ
اَنْتَ تَصْطَادُ اِذَا مَا تَعْبُرُ
(۴) فِحِمَارِ الْوَحْشِ بِالصَّيْدِ الرِّفَاقُ
تَطْلُبُ بِالْكَيْدِ اَعْمَى وَفَقِيْرٌ
(۵) ذَلِكَ الْكَلْبُ الَّذِي عَلِمَ صَادٌ
ذَلِكَ الْكَلْبُ الَّذِي قَدْ جَهَلَا
- ذَنْبَ الْيَعْفُوْرِ قَدْ اَعْطَى الْكَرِيْمُ
لَهُ مِنْ شَأْنٍ كَبِيْرٍ وَ جَلَالٌ ..
قَالَ يَا لَيْتُ اَلَا تَنْتَبِهْ
اَيُّ صَيْدٍ لَكَ يَأْتِي .. يَا شَرِيْف ..
لَكَ فِي الصَّحْرَاءِ اَعْمَى فِي الزُّقَاقِ
.. كَمْ يَدَا الْفَارِقِ عَنْهُمْ يَظْهَرُ ..
لَكَ رَامَتْ اَنْتَ دَوْمًا فِي الزُّقَاقِ (۱)
.. يَا تَرِي هَلْ مِثْلُهُمْ اَنْتَ تَصِيْرُ ..
لِحِمَارِ الْوَحْشِ فَازَ بِالْجِلَادِ
قَصْدَ الْاَعْمَى .. عَلَيْهِ حَمَلًا ..

(۱) الاول حال العالم العامل و الثاني حال الجاهل الماكر و لهذا يقول (آن سگ عالم شکار گور کرد) -

- (۱) کز ضرورت دم خرد آن حکیم
(۲) گفت او هم از ضرورت ای اسد
(۳) گور میگیرند یارانت بدشت
(۴) گور میجویند یارانت به صید
(۵) آن سگ عالم شکار گور کرد
- کرد تعظیم و لقب دادش کریم
از چو من لاغر شکارت چه رسد
گور میگیری تو در کوچه بگشت
گور میجوئی تو در کوچه به کید
وین سگ بی مایه قصد گور کرد

- (۱) و إِذَا مَا عَلِمَ الْكَلْبُ نَهَضَ
وَأِلَى الْأَجَامِ لِلصَّيْدِ الْحَلَالِ
(۲) و إِذَا مَا عَلِمَ الْكَلْبُ غَدَا
و إِذَا مَا الْكَلْبُ كَانَ الْعَارِفَا
(۳) عَلِمَ الْكَلْبُ أَمِيرَ الصَّيْدِ مَنْ
ذَلِكَ النُّورُ الَّذِي عَلَّمَ مَا
(۴) مَا دَرَى الْأَعْمَى وَلَكِنْ لَا لِأَنَّ
بَلْ لِأَنَّ ذَاكَ كَانَ مِنْ جَهْلٍ سَكْرٍ
(۵) هُوَ فِي نَفْسِهِ لَيْسَ إِلَّا كَثْرًا
هَذِهِ الْأَرْضُ لِفَضْلِ الْحَقِّ قَدْ
- مِنْ ضَلَالٍ.. وَ إِلَى الرَّشِدِ رَكُضٌ..
يَذْهَبُ .. الْعِزُّ يَنَالُ وَالْجَلَالُ..
شَاطِرًا لِلزَّخْفِ.. وَالْفَرْبِ عَدَا..
مِنْ صِحَابِ الْكَهْفِ صَارَ الْوَاقِفَا
كَانَ يَا رَبِّي.. الْقَدِيرُ ذُو الْمِنَّةِ.. (۱)
هُوَ كَانَ قَدْرُهُ أَيْنَ سَمَى
مَا لَهُ عَيْنٌ تَرَى مَرَّ الزَّمَنِ (۲)
.. صَارَ أَعْمَى الْقَلْبِ دَوْمًا وَالْبَصَرُ..
مِنْ عَمَى الْأَرْضِ وَمِنْهَا أَحْقَرَا
غَدَتِ الرَّأْيِيَّةُ الْخَصْمَ الْأَلَدَ

(۱) كانه يقول من تعلم على نفسه وعمل قليلا ليس للانسان الا ما سعى يا رب النور
الفهم ما يكون اى يدرك بالبصيرة لا بالبصر - (۲) كما قال تعالى لا تعمى الابصار
و لكن تعمى القلوب التى فى الصدور -

- (۱) علم چون آموخت سگ رست از ضلال
(۲) سگ چو عالم گشت شد چالاک و زهف
(۳) سگ شناساند که میرصید کیست
(۴) کور نشناسد نه از بی چشمی است
(۵) نیست خود بی چشم تر کور از زمین
- میکنند در بیشه ها صید حلال
سگ چو عارف گشت شد صاحب کف (۱)
ای خدا آن نور شناسنده چیست
بلکه این ز آنت کز جهلست مست
این زمین از فضل حق شد خصم بین

(۱) زهف بمعنی چست و تیز در شرح بحر العلوم نگاشته صحیح زهف با هاء است
نه با حاء -

- (۱) نُورَ مُوسَىٰ نَظَرَتْ مُوسَىٰ رَعَتْ
 خَسَفَ قَارُونُ عَنْهُ اِطْلَعَتْ
 (۲) رَجَفَتْ طَوْعًا تُبِيدُ كُلَّ مَنْ
 بِالْذِّعَىٰ كَانَ.. بِالْخُبْثِ اقْتَرَنَ..
 وَ مِنْ الْحَقِّ.. بِفَكْرِ الْمَعِي..
 فَهَمَّتْ بِالْقَوْلِ يَا اَرْضِ اِبلَعِي (۱)
 (۳) هَا هِيَ النَّارُ وَ مَاءٌ وَ هَوَاءٌ
 وَ تُرَابٌ.. مَا بِاَرْضٍ وَ سَمَاءٍ..
 مَا لَهَا خُبْرٌ بِنَا وَ اخْتَبَرَتْ
 هِيَ بِالْحَقِّ.. اِلَيْهِ ابْتَدَرَتْ..
 (۴) نَحْنُ بِالْعَكْسِ لَنَا الْخُبْرُ بِمَنْ
 كَانَ غَيْرَ الْحَقِّ بِالْحَقِّ زَمَنٌ
 مَا لَنَا خُبْرٌ وَ لَا بِالرُّسُلِ
 لَهُ.. وَ الْوَحْيِ الْجَلِيلِ الْمُنْزَلِ..
 (۵) فَاِذَا لَا جَرَمَ الْكُلِّ غَدَا
 مُشْفِقًا مِنْهَا.. وَ بِالضَّعْفِ بَدَا.. (۲)
 وَ عَنِ الْاِحْيَوانِ وَ السَّعْيِ لَهُ
 وَ اخْتِلَاطٍ بِهِ رَاقٍ الْبَلَاءُ

(۱) یا ارض ابلعی ماءک و یا سماء اقلعی و غیض الماء و قضی الامر و استوت
 علی الجودی و قیل بعداً للقوم الظالمین - الایة فی سورة هود - (۲) ای الاذلال
 و العناصر و الجبال خافوا منها و اعرضوا عنها و هم من اختلاط الحيوان و سعيه و حمله
 صاروا حمقى ای فرو من الحیة لئلا ینفقاوا عن الحق قال تعالی فی آخر سورة الاحزاب
 (انا عرضنا الامانة علی السموات و الارض و الجبال فأبین ان يحملنها و اشفقن منها
 و حملها الانسان انه کان ظلوماً جهولاً) -

- (۱) نور موسی دید موسی را نواخت
 خسف قارون کرد قارون را شناخت
 (۲) رجف کرد اندر هلاک هر دعی
 فهم کرد از حق که یا ارض ابلعی
 (۳) آب و باد و خاک و نار با شرر
 بی خبر از حق و با حق با خبر
 (۴) ما بعکس آن ز غیر حق خیبر
 بی خبر از حق و از چندین ندیر
 (۵) لاجرم اشفقن منها جمله شان
 کند شد ز امیز حیوان جمله شان

- (۱) قَالَتْ الْكُلُّ بِأَنَا تَنْفَرُ
إِذْ لَنَا كَانَ مَعَ الْخَلْقِ الْحَيَاتِ
(۲) إِذْ عَنِ الْخَلْقِ أَنْزَوِي مَا مِنْ أَحَدٍ
لَزِمَ لِلْأَنْسِ بِالْحَقِّ الْعَظِيمِ
(۳) فَإِذَا مَا اللَّصُّ لِلْأَعْمَى سَرَقَ
(۴) مِنْهُ كَمْ أَنَّ عَلَى اللَّصِّ حَزِينٍ
فَيَقُولُ أَنَا مَنْ مِنْكَ سَرَقَ
(۵) فَمَتَى الْأَعْمَى دَرَى اللَّصِّ الْمَلْعِينِ
حَيْثُ نُورَ الْعَيْنِ ذَاكَ وَالسَّنَا
- نَحْنُ مِنْ هَذِي الْحَيَاتِ نَحْذَرُ
وَمَعَ الْحَقِّ الْبَوَارِ وَالْمَمَاتِ
وَجَدَ عَادَ يَتِيمًا لِلْأَبَدِ (۱)
طَيِّبُ الْفِطْرَةِ.. وَالْقَلْبُ السَّلِيمُ..
مِنْ مَتَاعِ ذَلِكَ الْأَعْمَى حَقَّقَ
وَلَوْ اللَّصُّ الْخَدُوعُ لَا يَبِينُ (۲)
وَأَنَا اللَّصُّ الَّذِي حَازَ السَّبَقَ
.. وَمَتَى مَا سَرَقَ مِنْهُ يَبِينُ..
فَقَدْ بِالْمَرَّةِ.. فِي ذِي الدُّنَا..

(۱) قالوا الاتصال بالحق بقدر الانفصال عن الخلق و قال (ص) لى وقت مع الله
لا يسمنى فيه ملك مقرب و لا نبى مرسل فاذا بلغ الاعمى هذه المرتبة قدر على كسب
النوق و الا (چون ز كورى دزد دزد كاله اى) - (۲) اراد باللص الشيطان -

- (۱) گفت بیزارم جمله زین حیات
(۲) چون بماند از خلق گردد او یتیم
(۳) چون ز کوری دزد دزد کاله ای
(۴) تا نگویید دزد او را کان منم
(۵) کی شناسد کور دزد خویش را
- کو بود با خلق حی با حق موات
آنس حق را قلب می باید سلیم
میکند آن کور عمیا ناله ای
کز تو دزدیدم که دزد پرفرم
چون ندارد نور چشم و آن صفا

- (۱) فَإِذَا مَا لَكَ قَالَ وَ أَقَرَّ
مِنْهُ حَتَّى يَذْكُرَ أَيَّ مَتَاعٍ
(۲) فَإِذَا لَا شَكَّ ضَغُطَ اللَّصِّ كَانَ
لِيَقُولَ لَكَ مَا كَانَ سَرَقَ
(۳) أَوَّلًا قَدْ سَرَقَ كُجَلَ الْبَصْرِ
تَجِدُ عُدَّتَ الْبَصِيرَ التَّبَصُّرَةَ
(۴) فَمَتَاعُ الْحِكْمَةِ مَنْ قَدْ غَدَا
عِنْدَ أَهْلِ الْقَلْبِ حَقًّا وَ يَقِينُ
- فَلَهُ أَمْسِكَ مُحْكَمًا لَا فِي حَذَرٍ (۱)
ذَلِكَ جَهْرًا .. تَرَى مَا قَدْ أَضَاعَ ..
بِالْجِهَادِ الْأَكْبَرِ كُلَّ زَمَانٍ
مَا هُوَ الْأَمْرُ .. وَمَا مِنْهُ التَّحَقُّقُ ..
لَكَ لَوْ تَأْخُذُهُ فِيهِ الظَّفَرُ
تَغْنِمُ أَيْضًا .. كِمِثْلِ الْبَرَرَةِ ..
ضَائِعَ الْقَلْبِ .. وَمَنْ زَادَ هُدًى (۲)
حَاصِلًا كَانَ لَهُمْ دَوْمًا يَبِينُ

(۱) كانه يقول قدس سره يا سالک لما تكون مظهر النور الالهي و تعلم ان عمرك
تلف و اعلمتک شياطين النفس بلسان حالهم انهم لصوص خذهم محکمًا حتى يقولوا لك
عن علام و آثار امتعتک - (۲) متاع الحکمة اللذی أضاعه القلب عند
اهل القلب هذا حاصل من غير شک لم بسرقة الشيطان -

- (۱) چون بگوید هم بکیر اور اتو سخت
تا بگوید او علامتهای رخت
(۲) پس جهاد اکبر آمد عصر دزد
تا بگوید که چه دزدید و چه برد
(۳) اولاً دزدید کجیل دیده ات
چون ستانی باز یابی تبصرت
(۴) کاله حکمت که گم کرده دل است
پیش اهل دل یقین این حاصل است

- (۱) إِنَّ أَعْمَى الْقَلْبِ وَالرُّوحِ وَمَنْ
لَيْسَ لِلشَّيْطَانِ ذَا مَنْ سَرَقَا
(۲) عَنْهُ أَهْلُ الْقَلْبِ لَا غَيْرَ اسْتَلِ
فَأَمَامَ عَيْنِهِ كُلُّ الْوَرَى
(۳) نَرْجِعُ أَيْضًا لِمَنْ قَدْ طَلِبَا
لِيَكُونَ مَعَ مَنْ لِلْسِرِّ قَالَ
(۴) طَالِبُ الْمَشُورَةِ جَاءَ أَمَامَ
يَا أَبَّ طِفْلاً غَدَا سِرّاً ابْنِ
(۵) قَالَ مِنْ ذِي الْحَلَقَةِ اذْهَبْ لِأَحَدٍ
خَلْفاً ارْجِعْ لَيْسَ ذَا الْيَوْمِ يَعُدُّ
- سَمِعَهُ وَالطَّرْفِ بِالْعَمَى اقْتَرَنَ (۱)
اَثَرًا يَدْرِي .. بِهِ مَا لِحَقًّا..
مِنْ جَمَادٍ لَا تَسَلْ ذَا امْتَثِلِ
كَالْجَمَادِ كَانَ شَيْئاً مَا دَرَى
لَهُ سِرّاً .. وَ مُدَاماً ذَهَباً..
وَاحِداً بِالشُّورِ .. يَدْرِي بِالْمَالِ..
ذَلِكَ الْمَجْنُونِ قَالَ لِلْمَرَامِ
بِالْمَقَالِ .. وَلِي اَكْشِفْ مَا كَمِنَ..
لَيْسَ بِالْمَفْتُوحِ ذَا الْبَابِ اَبَدَ (۲)
يَوْمَ سِرِّ .. مَنْ بِهِ جَاءَ يَرَدُّ..

(۱) ای لا يستدل علی مؤثرها لانه اعمی لا يدرك نفسه فكيف يدرك غيره - (۲) ای
اليوم ليس يوم السر بل يوم القيمة يوم تظهر فيه جميع السرائر -

- (۱) کور دل با جان و باسمع و بصر
(۲) ز اهل دل جو از جمادآن را مجو
(۳) باز میگردیم سوی راز جو
(۴) مشورت جوینده آمد نزد او
(۵) گفت روزین حلقه کین در باز نیست
- می نداند دزد شیطان را اثر
که جماد آمد خلاق پیش او
تا شود هم مشورت با راز گو
کای آب کودک شده رازی بگو
باز کرد امروز روز راز نیست

- (۱) لَوْ طَرِيقٌ وَجَدَ فِي الْأَمْكَانِ لِلْمَكَانِ فَأَنَا مَرَّ الزَّمَانِ (۱)
 كَالشُّيُوخِ حَوْلَ دُكَانٍ .. أَنَا .. لَسْتُ أَبْغِي الصُّورَةَ فِي ذِي الدُّنَا ..

- فِي بَيَانِ دَعْوَةِ الْمُحْتَسِبِ السَّكَرَانِ الْوَاقِعِ الْخَرَابِ إِلَى السَّجْنِ وَجَوَابِهِ
 (۲) فَيَنْصَفِ اللَّيْلَ جَاءَ الْمُحْتَسِبُ مِنْ مَكَانٍ .. لَهُ عَفْوَ مَا طَلِبُ ..
 فَرَأَى سَكْرَانًا فِي لِحْفِ الْجِدَارِ نَامَ .. لَا يَعْلَمُ سِرًّا مِنْ جِهَارٍ ..
 (۳) قَالَ إِصْحَ اأَنْتَ سَكْرَانُ فَمَا قَدْ شَرِبْتَ .. بِمَ بَلَلْتَ فَمَا ..
 قَالَ مِنْ هَذِي شَرِبْتَ مَنْ غَدَتْ هِيَ فِي الدِّينِ .. وَلِلْقَلْبِ هَدَتْ .. (۲)

(۱) اراد بالمكان عالم الصورة و باللامكان المعنى كانه يقول لو كان لعالم الصورة هذا طريق لجانب عالم المعنى اى لاهل الصورة حالة كونهم فى قيد الصورة بهذا الطريق لو شموا رائحة من عالم لامكان اكون انا مثل ساير المشايخ على الدكان مشغولا بتعمير الصورة لكن ليس لهذه الصورة طريق لجانب اللامكان حتى اعطى اهل الصورة سراً و ارشدهم و اقمده على سجادة الارشاد و اتقيد بهم بل انا مثل ذاك السكران الباحث مع المحتسب فمن اراد ان ياخذ عنى فليتز يا بزيى - (۲) نسخة ثانية - (قال من هذى اللتى فى القدح قد شربت صرت قيد الفرح) -

- (۱) گر مکان راده بدی در لامکان همچو شیخان بودمی من بر دکان

خوآندن محتسب مستی را بزندان و جواب او

- (۲) محتسب در نیم شب جائی رسید در بن دیوار مستی خفته دید
 (۳) گفت هی مستی چو خوردستی بگو گفت ازین خوردم که هست اندر سبو

- (۱) لَهُ قَالَ اِخْرَ الْأَمْرِ ابْنُ
 قَالَ مِنْ ذَاكَ الَّذِي مِنْهُ أَنَا
 (۲) قَالَ مَا أَنتَ لَهُ كُنْتَ شَرِبْتَ
 قَالَ ذَاكَ مَا هُوَ فِي الدِّنِّ كَانَ
 (۳) صَارَ دَوْرِيًّا لَهُ هَذَا السُّؤَالُ
 وَبِذَا الْمُحْتَسِبِ مِثْلَ الْحِمَارِ
 (۴) فَلَهُ الْمُحْتَسِبِ قَالَ أَفِقْ
 كَرَّرَ لَفْظًا (هُوَ) عِنْدَ الْكَلَامِ
 (۵) قَالَ أَهْ قُلْتُ لِي أَأَنْتَ ذَكَرْتَ
 قَالَ مَسْرُورٌ أَنَا قَيْدُ الْكَمَالِ
- (۱) مَا هُوَ فِي الدِّنِّ .. أَظْهَرَ مَا كَيْفَ ..
 قَدْ شَرِبْتَ قَالَ ذَا رَمَزَ لَنَا
 .. مَا هُوَ ذَاكَ الَّذِي فِيهِ رَغِبْتَ ..
 بِالْخَفِيِّ .. وَلِي إِذَاكَ بَانَ ..
 وَ الْجَوَابُ ذَا .. وَ زَادَ بِالْمَقَالِ .. (۱)
 صَارَ فِي الطَّيْنِ .. وَاعْيَاهُ الْفَرَارَ ..
 لِي أَهْ قُلْ .. أَرَى مَا يَتَفَقُّ ..
 ذَلِكَ السَّكَرَانُ .. وَفَقًا لِلْمَرَامِ ..
 (هُوَ) بِالسَّكَرَانِ .. لِي الْقَصْدَ غَدَرْتُ .. (۲)
 أَنْتَ مِنْ غَمٍّ حَنِيتَ .. كَالْإِهْلَالِ .. (۳)

(۱) ای کذا سکران شراب العشق الالهی لا بفشی سره للمعوام و یبقیهم فی وحل الافکار و لما عجز عن تقریره أراد ان یطلع علی سره من نفسه فقال (گفت او را محتسب هین آه کن) - (۲) و فی نسخه النهج (تو از غم دم زنی) ای و انت من الغم تضرب نفساً - (۳) نسخه ثانیة (قال مسرور انا قید الهنا - منحنی انت لغم و عنا) -

- (۱) گفتهش آخر در سبوا گو که چیست
 (۲) گفت آنچه خورده ای آن چیست آن
 (۳) دور میشد این سؤال و این جواب
 (۴) گفت او را محتسب این آه کن
 (۵) گفت گفتم آه کن هو میکنی
- گفت از آن که خورده ام گفت این خفی است
 گفت آن کاندر سبوا مخفی است آن
 ماند چون خر محتسب اندر خلاب (۱)
 مست هو هو کرد هنگام سخن
 گفت من شادم تو از غم منحنی

(۱) لَفْظَةُ اِهْ لِعَمٍّ وَ وَجَعٌ

شَرِبُوا الْخَمْرَ مُدَامًا مِنْ سُورٍ

(۲) فَلَهُ الْمُحْتَسِبُ قَالَ عَجَلَ

خَلٍّ وَ الْمَعْرِفَةُ لَا تَنْحِتِ

(۳) فَلَهُ قَالَ امْضِ عَنِّي فَأَنَا

وَلَهُ قَالَ إِلَى السِّجْنِ تَعَالِ

(۴) فَلَهُ السَّكَرَانُ يَا مُحْتَسِبُ

فَمِنْ الْعَرِيَانِ مَنْ يَقْدَرُ أَنْ

(۵) لَوْ لِي الْقُوَّةُ كَانَتْ لِلذَّهَابِ

لَذَهَبْتُ نَحْوَ بَيْتِي وَ مَتَى

(يَا هُوَ) التَّكْرَارُ مِنْ هُمْ وَلَعٌ

وَ نَشَاطٍ لَمْ فِيهِمْ وَ حُبُورٌ

إِنْهُضْ إِنْهُضْ ذَا الْعِنَادِ وَ الْجَدَلِ

لِي .. لَا أُدْرِي أَنَا هَذَا اسْكُتِ ..

أَيْنَ أَيْنَ أَنْتَ بِالْقَصْدِ ثُنَا

أَنْتَ سَكْرَانٌ .. لَكَ حَقُّ الْوَبَالِ ..

قَالَ رُحْ دَعْنِي .. وَ بِي لَا تَرْغَبُ ..

يَأْخُذْ رَهْنًا وَ يَحْظِي بِشَمَنِ

وَ الْخُلَاصِ أَنَا مِنْ هَذَا الْعَذَابِ

كَانَ لِي هَذَا وَ مِنْ أَيْنَ أَتَى (۱)

(۱) اراد بيته دار الاخرة و بالزندان الدنيا -

(۱) آه از درد و غم و بیدادی است

(۲) محتسب گفت این ندانم خیز خیز

(۳) گفت رو تو از کجا من از کجا

(۴) گفت مست ای محتسب بگذار و رو

(۵) گر مرا خود قوت رفتن بدی

هوی هوی میکشان از شادی است

معرفت متراش و بگذار این ستیز

گفت مستی خیز تا زندان بیا

از برهنه کی توان بردن گرو

خانه خود رفتی و این را کی شدی

- (۱) لَوْ مَعَ الْإِمْكَانِ وَالْعَقْلِ أَنَا
 كَالشَّيْخِ كُنْتُ فِي هَذِهِ الدُّنَا
 عِنْدَ دُكَانِي.. جَلَسْتُ وَالْعِبَادَ..
 .. أَنْصَحُ أَهْدِيهِمْ نَحْوَ الرِّشَادِ.. (۱)

فی بیان سئوال السائل لذلک الولی الکبیر مره ثانیه لیظهر له حاله

- (۲) قَالَ ذَاكَ الطَّالِبُ جَرَّ نَفْسَ
 آيَهَا الرَّاكِبَ فَوْقَ الْقَصْبَةِ
 آخِرَ الْأَمْرِ فَسَقَ مِنْكَ الْفَرَسَ
 لِلْمَطَرِيقِ ذَا .. لِتَدْرِيَ الْعَقَبَةَ..
 (۳) سَوَّقَ نَحْوَهُ أَنْ إِصْحَ عَجَلَ
 فَكَثِيرًا فَرَسِي الطَّبَعُ بِهَا
 قُلْ .. وَمَا تَطَّابُ قَوْلًا وَعَمَلًا.. (۲)
 كَانَ فَجَاءَ غَاظَ الْخُلُقُ لَهَا
 أَنْتَ مِمَّ تَسْأَلُ مَا ذَا كِمَنْ
 (۴) كَيْ لَكَ لَا تَرْمَحُ عَجَلَ ابْنَ

(۱) ای دکان الارشاد - (۲) قوله (تند خو) و فی نسخه (گام جو) بالكاف
 الفارسیة و معناگام الخطوة و جو بالواو الرسمية معناه الطلب فاذا ركب مع جوصار
 وصفًا ترکیباً ای سربع الخطو - و هذا من باب التستر ای فرس روحی قویة -

- (۱) من اگر با عقل و با امکانی همچو شیخان بر سر دکانمی

دوم بار سخن کشیدن سائل آن بزرگی را تا حال او معلوم گردد

- (۲) گفت ای طالب که آخر يك نفس
 ای سواره برنی این سوران فرس
 (۳) راند سوی او که هین زوتر بگو
 کاسب من بس توسن است و تندخو
 (۴) تالکد بر تو نکوبد زود باش
 از چه میپرسی بیانش کن تو فاش

- (۱) إِذْ مَجَالَ الْقَوْلِ لِلْسِرِّ فَقَدْ
 قَالِ وَالْوَاقِعَ إِخْرَاجاً فَعَلْ
 (۲) قَالِ فِي هَذَا الزُّقَاقِ أَطْلُبْ
 مَنْ تَرَى رَاقَتْ لِمَنْ مِثْلِي أَنَا
 (۳) فَالِنِّسَاءُ قَالِ فِي هَذِي الدُّنَا
 ذَانِكَ النُّوعَانِ سُقْمٌ وَ خَطَرٌ
 (۴) هَذِهِ الْوَاحِدَةُ لَوْ رُمَتْهَا
 هَذِهِ الثَّانِيَةُ نِصْفٌ لَكَ
 (۵) هَذِهِ الثَّلَاثَةُ أَعْلَمُ أَنَّهَا
 ذَا سَمِعْتَ مِنِّْي عَنِّي أَبْعِدْ
- هُوَ بِالسُّرْعَةِ عَمَّا فِيهِ جَدٌ (۱)
 وَ لَهُ جَرٌّ لِلطُّفْلِ وَ هَزَلٌ
 مَرَّاةً رَاقَتْ لِي لَوْ تُنْسَبُ
 حَبِّذَا لَوْ أَجِدُ .. فَهِيَ الْمُنَى
 هِيَ نَوْعَانِ وَ نَوْعٌ عِنْدَنَا
 ذَلِكَ النُّوعُ كَكَثَرِ مَدَّخِرٍ
 لَكَ كَانَتْ لَا سِوَاكَ كُلَّهَا
 نِصْفُهَا الْآخَرُ عِنْدَ غَيْرِكَ
 هِيَ لِلْغَيْرِ تَكُونُ كُلَّهَا
 رُحْتُ بِالْفَوْرِ لِي لَا تَقْصِدْ

(۱) ای ذاك السائل لما لم ير مجالا لقول سر قلبه و لا فرصة لاطهار ما فى لبه
 اسرع فعل الاخراج ای عدل عما فى ضميره و سحب ذلك المتجنن الى اللطيفة والمزاح

- (۱) او مجال راز دل گفتن ندید
 (۲) گفت میخواهم در این کوچه زنی
 (۳) گفت سه گوشت زنند اندر جهان
 (۴) آن یکی را چون بخواهی کل تراست
 (۵) وان سوم هیچ ترا نبود بدان
- زوبرون شو کرد و در لاغش کشید
 کیست لائق از برای چون منی
 آن دو رنج و این یکی گنج روان (۱)
 وان دگر نیمى ترا نیمى جداست
 این شنیدی دور شو رفتم روان

(۱) این ابیات مشتمل بر مضمون حدیث مشهور (النساء ثلثة واحدة لك و واحدة عليك و واحدة لك و عليك اما اللتى لك فهى البكر فقلبيها وحبها لك و اما اللتى عليك فهى المتزوجة ذات ولد تاكل مالك و تبكى على الزوج الاول - و اما اللتى لك و عليك فالمتزوجة اللتى لا ولد لها فان كنت لها خيراً من الاول فهى لك و الا فعليك -

- (۱) كَيْ لَكَ لَا تَرْمِحْ مِنِّي الْفَرَسَ
تَقَعُ فِي الْأَرْضِ مَقْطُوعَ النَّفْسِ^(۱)
وَسَطَ الْأَطْفَالِ.. كَالصَّحْبِ الرِّفَاقِ..
صَاحَ لِلسَّيِّخِ.. وَ مِنْهُ قَدْ أَتَى..
إِلَيَّ هَذَا.. وَأَذِعْ سِرًّا كَيْمَنَ..
كُنْ فَاخْتَرْ.. مَا لِي فِيهِ الصِّفَاءُ..
خَصَصْتَ فَيْكَ وَ لَيْسَتْ لِأَحَدٍ
قَدْ خَلَصْتَ.. وَ نِزَاعٍ وَ حَكَمَ..
ثِيْبًا كَانَتْ.. بِغَيْرِ وَلَدٍ..
لَكَ تِلْكَ ثِيْبٌ ذَاتُ وَلَدٍ
- (۲) لَا تَقُومُ أَبَدًا وَ الشَّيْخُ سَاقٍ
مَرَّةً ثَانِيَةً ذَاكَ الْفَتَى
(۳) أَنْ هَلُمَّ آخِرَ الْأَمْرِ ابْنَ
قُلْتُ نَوْعَانِ وَ نَوْعَ ذِي النِّسَاءِ
(۴) نَحْوَهُ سَاقٍ وَقَالَ الْبَكْرُ قَدْ
كَلَّمَهَا كَانَتْ لَكَ مِنْ كُلِّ غَمٍ
(۵) وَ الَّتِي النِّصْفُ لَكَ.. لَمْ تَزِدْ..
وَ الَّتِي بِالْكُلِّ مَا كَانَتْ أَبَدٍ

(۱) ای کذا روح المرشد اذا ضربت الطالب ضرب الغضب وردته لا يقوم أبداً ولا يجد فلاحاً -

- (۱) تا ترا اسبم نپراند لگد که بیفتی و نخیزی تا ابد
(۲) شیخ راند اندر میان کودکان بانگ زد بار دگر او را جوان
(۳) که بیا آخر بگو تفسیر این این زنان سه نوع گفتی برگزین
(۴) راند سوی او بگفتش بکر خاص کل ترا باشد ز غم یابی خلاص
(۵) وانکه نیمی آن تو بیوه بود وانکه هیچت آن عیال با ولد

- (۱) فَلَزَوْجٍ أَوَّلٍ لَمَّا لَهَا
كُلُّ مَا فِي الْخَاطِرِ مِنْهَا غَدَا
(۲) ابْتَعَدَ عَنِّي حَتَّى الْفَرَسِ
طَرَفٍ حَافِرٍ هَذِي الْفَرَسِ
(۳) صَنَعَ الشَّيْخُ ضَجِيجًا وَذَهَبَ
(۴) أَيْضًا السَّائِلُ ذَا قَالَ تَعَالَى
(۵) سَاقَ أَيْضًا نَحْوَهُ قَالَ أَذْكَرُ
فَمِنْ النَّادِي الصَّبِيِّ ذَا خَطَفَ
(۶) قَالَ يَا سُلْطَانُ مَعَ مِثْلِ الْأَدَبِ
عَجَبًا مَا الْفِعْلُ هَذَا مَا الْجُنُونُ
- وَلَدَ كَانَ فَمِنْ شَوْقٍ بِهَا
نَحْوَ ذَاكَ الطَّرَفِ فِيهَا بَدَا
لِي مِنْ طَيْشٍ بِهَا لَا تَرْفُسُ
لِي قَوِيٌّ لَكَ يَأْتِي .. أَحْتَرِسُ ..
وَلَهُ الْأَطْفَالُ أَيْضًا قَدْ طَلَبُ
لِي سُؤَالَ ظَلَّ يَا مَلِكُ الْجَلَالِ
مَا هُوَ قُلُّهُ سَرِيعًا وَ اغْدِرْ
كَرْتِي .. وَالطَّبْعُ لِي مِنْ ذَا انْحَرْفَ ..
لَكَ وَ الْعَقْلُ الْكَثِيرُ وَالْغَلَبُ
ذَا .. وَمَا الْبَسْرُ وَمَا مِنْهُ يَكُونُ ..

- (۱) چون زشوی اولش کودك بود
(۲) دور شوتا اسپ نندازد لكند
(۳) های و هوئی كرد شيخ و باز راند
(۴) باز بانگش كرد آن سائل بيا
(۵) باز راند اين سو بگوز و ترچه بود
(۶) گفت ای شه با چنین عقل و ادب
- مهر كل خاطرش آن سو رود
سم اسب تو سمنم بر تورسد
كودكان راباز سوی خویش خواند
يك سؤالم مانند ای شاه و کیا
كه ز میدان آن بچه گویم ربود
این چه شیدست این چه فعل است ای عجب

فِي الْبَيَانِ الشَّمْسُ أَنْتَ فِي الْجَنُونِ
هَذِهِ الْأَوْبَاشُ فِيَّ وَ قَصَّتْ
تَجْعَلُ .. فَالْحَزَنُ زَادَ بِيَا..
مِثْلَكَ فِي عِلْمٍ أَوْ حُكْمٍ وَ فَنَ
وَ الْقَبِيحِ أَحَدٌ مِنْ ذَا الْأَنَامِ
يَذْكُرُ .. سَخَطًا يُبِينُ أَوْ رِضًا..
تَجْعَلُ الْأَنْقَصُ مِنْكَ بِالزَّعِيمِ
صِرْتُ مَجْنُونًا وَ غِرًّا .. فِي الدُّنَا..
أَنَا .. لَمْ أَنْقُصْ بِعَقْلِ كَمْ سَمَى ..

(۱) أَنْتَ فَوْقَ الْعَقْلِ لِلْمَكْلِ تَكُونُ
(۲) كَيْفَ دَوْمًا تُحِجِّبُ قَالَ ارْتَأَتْ
أَنْ هِيَ فِي بَلَدِي الْقَاضِي لِيَا
(۳) قُلْتُ دَفْعًا لِي لَا قَالُوا فَمَنْ
(۴) مَعَ وَجُودِ لَكَ كَانَ بِالْحَرَامِ
أَنْقُصُ مِنْكَ الْحَدِيثَ وَالْقَضَا
(۵) مَا لَنَا الرُّخْصَةَ فِي الشَّرْعِ الْعَظِيمِ
(۶) وَلِذَا الْأَمْرِ ضُرُورِيًّا أَنَا
غَيْرَ أَنْ فِي الْبَاطِنِ كُنْتُ كَمَا

آفتابی در جنون چونی نهان
تا در این شهر خودم قاضی کنند
نیست چون تو عالمی صاحب فنی
که کم از تو در قضا گوید حدیث
کمتر از توشه کنیم و پیشوا
لیک در باطن همانا که بدم

(۱) تو و رای عقل کلی در بیان
(۲) گفت این اوباش رایی میزدند
(۳) دفع می گفتم مرا گفتن نمی
(۴) با وجود تو حرام است و خبیث
(۵) در شریعت نیست دستوری که ما
(۶) زین ضرورت گنج و دیوانه شدم

- (۱) عَقْلِي كُنْزٌ أَنَا إِن تَقْسِرْ
كَالْخَرَابِ الدَّائِرِ الْمُنْدَرِسِ
أَنَا مَجْنُونٌ.. وَمِنْ يَّيْ يُحْذَرُ..
لَمْ يَكِ الْمَجْنُونُ قَيْدَ السَّفْهِ (۱)
يَدْخُلُ.. الْعُمَرُ يُحِبُّ مَا أَلَمْ..
ثَمَنِيًّا لَمْ يَكِ كُلُّ عَرْضٍ
لَهُ لَا غَيْرُ أَنَا بِالْمَوْهِبَةِ (۲)
أَنَا أَيْضًا.. لِي عَزَّ الْمَنْزِلُ..
- (۲) ذَاكَ الْمَجْنُونُ مَنْ مِنْ بَلَدِهِ
نَظَرَ ذَا الْعَسَسِ وَ الْبَيْتَ لَمْ
(۳) عِلْمِي الْجَوْهَرُ حَالًا لَا الْعَرْضُ
(۴) مَعْدَنٌ لِلْمُسْكِرِ وَ الْمَقْصَبَةِ
مِنْ يَّيْ يَنْمُو وَ مِنْهُ أَكُلُ

(۱) كانه يقول اللذي اظهر نفسه بالنباهة قبل الخلاص من قيد العقل الجزئي هو
المجنون و العاقل هو اللذي اختار العزلة و اختفى لئلا يذهب سميت الحكومة - (۲)
(بالمرتبته) -

- (۱) عقل من گنج است و من ویرانه ام
گنج اگر پیدا کنم دیوانه ام
(۲) اوست دیوانه که دیوانه نشد
این عسس را دید و در خانه نشد
(۳) دانش من جوهر آمد نی عرض
این بهائی نیست بهر هر عرض (۱)
(۴) کان قندم نیستان شکر
هم ز من میروید و هم من خورم (۲)

(۲) عرض در مصراع اول برابر جوهر است و در مصراع ثانی بمعنی کالا و متاع -
(۲) برخی از شراح گویند در این بیت اشاره است بسخن شیخ محیی الدین بن عربی در
فص شمس از فصوص الحکم (فن شجرة نفسی حتی ثمرتی) برای روشن کردن
مقصود بفص مذکور میبایستی رجوع شود -

- (۱) عِلْمٌ تَقْلِيدٌ وَ تَعْلِيمٌ يَفَنُّ
نَفَرَ حَامِلُهُ مِنْ ذَا ضَجَرٍ
(۲) إِذْ هُوَ فِي طَلَبِ الْحَبِّ وَمَا
كَانَ مِثْلَ طَالِبِ عِلْمِ الدُّنَا
(۳) لِلْخَوَاصِّ وَ الْعَوَامِ طَلَبًا
لَا لِأَن يَخْلُصَ مِنْ هَذِي الدُّنَا
(۴) مِثْلَ فَارٍ ثَقْبَ كُلِّ طَرَفٍ
طَرَدَ عَنْ بَابِهِ قَالَ أَبْعِدْ
(۵) إِذْ إِلَى الصَّحْرَاءِ وَالنُّورِ الطَّرِيقُ
فَبِتِلْكَ الظُّلُمَاتِ جَهْدًا
مَنْ لَوْ أَلْمَسْتِمِعُ مِنْهُ زَمَنٌ
.. وَلَهُ أَبَدِي اكْتِنَابًا وَ كَدْرٌ
طَلَبَ النُّورَ الَّذِي عَنْ ذَا سَمَى
مَنْ وَهَتْ شَأْنًا لَهَا الْقَدْرُ دُنَى
ذَلِكَ الْعِلْمِ وَ فِيهِ دَابَا
.. وَ يَرُوحَ لِلْبَقَا يَعْدُوا الْفَنَّا..
إِذْ لَهُ النُّورَ الَّذِي جَلَّ شَرَفُ
أَنْتَ مَرْدُودٌ وَلِي لَا تَقْصِدْ
لَمْ يَجِدْ.. مَا قَطَعَ الْفَجَّ الْعَمِيقُ..
.. أَيْضًا اللَّيْلَ الْبَهِيمَ قَصْدًا..

- (۱) علم تقلیدی و تعلیمی است آن
(۲) چون پی دانه نه بهر روشنی است
(۳) طالب علم است بهر عام و خاص
(۴) همچو موشی از هر طرف سوراخ کرد
(۵) چونکه سوی دشت و نور شده نبود
کز نفور مستمع دارد فغان
همچو طالب علم دنیای دنی است
نی که تا یابد از این عالم خلاص
چونکه نورش را ندارد گفت رد
هم در آن ظلمات جهدی می نمود

- (۱) لَوْ جَنَاحًا رَبُّهُ يُعْطِي جَنَاحَ
فَمَنْ الْفَارِیَّةِ يَنْجُو يَطِيرُ
(۲) وَ الْجَنَاحَ لَهُ لَوْ لَمْ يَطْلُبْ
أَيَّسًا مِنْ أَنْ يَرَى أَيَّ طَرِيقِ
(۳) إِنَّ عِلْمَ الْقَالِ وَالْقَلِيلِ وَ مَنْ
عَاشِقٌ وَجَهَ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ
(۴) هَبْ لَهُ الْحَامِلَ وَقْتُ الْبَحْثِ كَانَ
مُشْتَرِيهِ لَوْ زَمَانًا فَقَدْ
- عَقْلٌ .. الْفَوْزَ يُلَاقِي وَ النَّجَاحَ .. (۲)
كَالطُّيُورِ .. عَالِمَ السِّرِّ يَصِيرُ ..
بَقِي تَحْتَ التُّرَابِ مُحْتَجِبٌ
لِذَهَابِ السَّمَاءِ كَالْفَرِيقِ
مَا لَهُ رُوحٌ وَ إِخْلَاصٌ بَفَنَ (۲)
لَهُ بِالرُّوحِ .. إِلَيْهِ يَظْهَرُونَ ..
بِالْقَوِي قُدْرَةً فِيهِ أَبَانَ
مَاتَ بِالْفُورِ .. وَ كَلَّا نَفَدَا ..

(۱) كان سائلا قال له و كيف الخلاص من هذه الورطة فقال (گر خدایش پردهد
پر خرد) - (۲) كانه يقول العلم الذى يكون لغير الله هو بلا أخلاص فان الاخلاص
فى العلم كالروح فى البدن و من شأن هذا العلم انه عاشق لمشتريه بخلاف العلم
التحقيقى -

- (۱) گر خدایش پر دهد پر خرد
برهد از موشی و چون مرغان برد
(۲) ور نجوید پر بماند زیر خاك
نا امید از رفتن راه سماك
(۳) علم گفتاری كه او بیجان بود
عاشق روی خریداران بود
(۴) گر چه باشد وقت بحث علم زفت
چون خریدارش نباشد مرد و رفت

- (۱) اَنَا لِيَ اللَّهِ الْعَظِيمِ الْمُشْتَرِي
وَلِيَّ مِنْهُ .. بِلُطْفٍ عَبَقَرِي ..
يَسْجُبُ لِلْعَالَمِ السَّامِيِّ الذُّرَى
حَيْثُ كَانَ قَوْلُهُ اللَّهُ اشْتَرَى (۱)
(۲) فَجَمَالَ ذِي الْجَلَالِ لِدَمِي
أَكُلُ كَسْبًا حَلَالًا لِثَمَنِ
ثُمَّنٌ .. حَسْبِي بِهِ مِنْ نِعَمٍ .. (۲)
دَمِي .. وَهُوَ لِي الْقَوْتُ الْحَسَنُ ..
هُؤُلَاءِ الْمُشْتَرِينَ الْمُفْلِسِينَ (۳)
وَيْكَ دَعُ .. مَا تَقْدَرُ وَالتَّعَسِينَ ..
مِنْ تُرَابٍ قَبْضَةً أَيْ اشْتَرَاءَ
عَمَلٍ .. زَادَ رِيَاءَ وَ افْتِرَاءَ ..
(۴) لَا تَسَلْ طِينًا وَلَا تَأْكُلْ وَلَا
تَشْتَرِ طِينًا فَمَنْ مِنْ ذَا الْمَلَأِ
أَكَلَ الطَّيْنَ ضَوَى كَانَ مُدَامَ
أَصْفَرَ الْوَجْهِ رَهِينًا لِسِقَامٍ

(۱) لما كان العلم التقليدي تدخله حظوظ النفس و العلم الحقيقي هو بذل النفس
في حب ربه قال هذا البيت اي كما قال تعالى في سورة التوبة (ان الله اشترى من
المؤمنين اموالهم و انفسهم بان لهم الجنة) - (۲) لانه ورد في الحديث القدسي
(من احبني قتلته و من قتلته فعلى دينه و من كانت دينته على فانا دينته) و انت يا اخي
(ابن خريداران مفلس را بهل) -

- (۱) مشتری من خدايست و مرا
می‌کشد بالا که الله اشتری
(۲) خونبهای آن جمال ذو الجلال
خونبهای خود خورم کسب حلال
(۳) این خریداران مفلس را بهل
چه خریداری کند يك مشت گل
(۴) گل منخور گل را منخر گل را مجو
زانکه گل خوار است دائم زردرو

- (۱) اشترى القلب لکي تغدو الشباب
وَلَاكَ الصُّورَةُ مِثْلَ الْأَرْجَوَانِ
- (۲) طَالِبًا لِلْقَلْبِ صِرَ حَتَّى تَصِيرَ
لِتَصِيرَ ضَاحِكًا تُبْدِي السُّرُورَ
- (۳) مَا لَهُ قَلْبٌ مِّنَ الطَّيْنِ طَلَبَ
نَحْوِ ذِي الْقَلْبِ.. وَمَنْ ذَوْقًا صَفَى..
- (۴) رَبَّنَا هَذَا عَطَاءٌ وَكَرَمٌ
لِّطَفِكَ أَنْتَ لَهُ اللَّطْفُ الْخَفِيُّ
- (۵) بِالْيَدِ مِنْكَ الْيَدَ مِنْهَا خُذْ
إِرْفَعِ الْيَسْتَرَ وَمِنْهَا الْيَسْتَرَ لَا
- (۶) يَا إِلَهِي اشْتَرِنَا مِنْ نَفْسِنَا
وَصَلَتْ مَدْيَتَهَا مِنْهَا الْعِظَامُ
- دَائِمًا.. تَصْفُو بِذَوْقٍ وَ لُبَابٍ..
بِالتَّجَلِّي.. تَزْهَرُ مَرَّ الزَّمَانِ..
مِثْلَ وَرْدِ الرُّوضِ.. وَالنَّجْمِ الْمُنِيرِ..
مِثْلَ خَمْرِ.. إِذْ بِهَا السَّاقِي يَدُورُ..
ذَا الْكَلَامِ وَجَهَ الْوَجْهَ ذَهَبَ
.. حَسْبِيَ اللَّهُ حَسْبِيَ وَ كَفَى..
لَيْسَ حَدُّ الشُّغْلِ مِنَّا وَالْهِمَمُ
لَا قَ مِنْكَ وَ بِهِ الدَّاءُ شَفِي
.. وَ لَنَا أَنْتَ اشْتَرِ لَا تُنْيِدْ..
تَرْفَعُ أَسْدَلُهُ عَلَيْنَا فِي الْمَلَأِ
فَهِیَ الْعَاصِيَةُ كَانَتْ بِنَا
.. وَ دَهَّتْنَا بِالْبَوَارِ وَالْحِمَامِ..

- (۱) دل بخر تا دائماً باشی جوان
(۲) طالب دل شو که تا باشی چو گل
(۳) دل نباشد آنکه مطلوبش گل است
(۴) یارب این بخشش نه حد کارماست
(۵) دستگیر از دست ما ما را بخر
(۶) باز خر ما را ازین نفس پلید
- از تجلی چهره ات چون ارغوان
تا شوی شادان و خندان همچو گل
این سخن را روی بر صاحب دل است
لطف تو لطف خفی را خود سزا است
پرده را بردار و پرده ما مبر
کارش تا استخوان ما رسید

- (۱) عَاجِرُونَ نَحْنُ مَنْ عَنْ مِثْلِنَا
 شُدَّ يَا مَلَكُ بِلَا تَاجٍ وَلَا
 (۲) مِثْلُ ذَا الْقِفْلِ الثَّقِيلِ يَا وَدُودُ
 غَيْرَ فَضْلِ لَكَ عَمَّ يَفْتَحُ
 (۳) نَحْنُ عَنْ أَنْفُسِنَا نُشْبِي النَّظَرَ
 حَيْثُ أَنْتَ أَقْرَبُ مِنَّا إِلَى
 (۴) مَعَ مِثْلِ الْقُرْبِ ذَا نَحْنُ أَبَدُ
 إِبْعَثِ النُّورَ بِمِثْلِ الظُّلْمَةِ
 (۵) فَالِدَعَا أَيْضاً بِتَعْلِيمٍ لَكَ
 بِسَوَى ذَلِكَ فَالْوَرْدُ النَّضِيرُ
- يَفْتَحُ الْقَيْدَ الْقَوِيَّ مَنْ بِنَا
 تَخْتُ .. أَوْهَيْمَنَةً فِي ذَا الْمَلَأِ (۱)
 مَنْ تَرَى يَقْدَرُ فِي هَذَا الْوُجُودِ
 .. أَوَّلَهُ بِالْحِلِّ لُطْفًا يَسْمَحُ ..
 .. وَإِلَيْكَ الرَّأْسَ نَلُوي فِي حَذَرٍ ..
 نَفْسِنَا .. يَا مَنْ لَهُ الْقَدْرُ عَلَا ..
 بِالْبَعِيدِينَ كَثِيراً .. لَوْ نَعُدْ ..
 ذِي .. وَ أَنْعِمَ بِعَظِيمِ الرَّحْمَةِ ..
 .. وَ إِجُودٍ وَعَطَاً مِنْ عِنْدِكَ ..
 فِي الْوُطَيْسِ كَيْفَ يَنْمُو وَالسَّعِيرُ

(۱) نسخهٔ ثانیه - (تخت او موکب فی هذا الملا) ایضاً نسخهٔ (تخت او سیطره)

ایضاً نسخهٔ - تخت او کوکبه -

- (۱) از چو ما بیچارگان این بند سخت
 که گشاید ای شه بی تاج و تخت
 (۲) همچنین قفل گران را ای ودود
 که تواند جز که فضل تو گشود
 (۳) ما ز خود سوی تو گردانیم سر
 چون توئی از ما بها نزدیکتر
 (۴) با چنین نزدیکتی دوریم دور
 در چنین تاریکمی بفرست نور
 (۵) این دعا هم بخشش و تعلیم تست
 ورنه در گلخن گلستان از چه رست

- (۱) أَبَدًا مَا بَيْنَ أَمْعَاءٍ وَ دَمٍ
يَنْقُلُ فَهْمًا وَ عَقْلًا .. غَيْرَ مَا ..
(۲) إِنَّ ذَا النُّورِ الَّذِي قَدْ فَاضَ مِنْ
مِنْهُ مَوْجُ النُّورِ مَا فَوْقَ السَّمَاءِ
(۳) قِطْعَةُ لَحْمٍ أَتَى مِنْهَا اللِّسَانُ
(۴) مِثْلَ نَهْرٍ نَحْوِ ثَقْبٍ إِسْمُهُ
وَ أَتَى بُسْتَانَ رُوحٍ وَ الثَّمَرُ
(۵) فَطَرِيقُ رَوْضَةِ الْأَرْوَاحِ مَنْ
وَ رِيَاضِ الْعَالَمِ كُلًّا غَدَتْ
أَحَدًا لَا يَقْدَرُ مَا أَنْ أَلَمْ
لَكَ مِنْ جُودٍ وَ مِنْ لُطْفٍ سَمِيَّ ..
قِطْعَتِي شَحْمٍ .. بِسِرِّ كَمْ كَمِنْ ..
يَضْرِبُ .. وَ الْمَلِكُ لُطْفًا سَمِيَّ ..
وَهُوَ سَيَلُّ الْحِكْمَةِ سَالَ عَيَانَ
أُذُنٌ أَعْجَبَ صُنْعًا رَسْمُهُ
مِنْهُ بِالْأَسْمِ الْعَقُولُ وَ الْفِكْرُ
رَحَبَ الشَّرْعِ لَهُ .. وَفَقَ السُّنَنِ ..
فَرَعَهُ .. وَهِيَ بِمَا فِيهِ بَدَتْ ..

- (۱) در میان خون و روده فهم و عقل
(۲) از دو پاره پیه این نور روان
(۳) گوشت پاره که زبان آمد از او
(۴) سوی سوراخی که نامش گوشه‌هاست
(۵) شاهراه باغ جانها شرع اوست
جز زاکرام تو نتوان کرد نقل
موج نورش میزند بر آسمان
میرود سیلاب حکمت همچو جو
تا بباغ جان که میوه اش هوشه‌هاست
باغ و بستانهای عالم فرع اوست

- (۱) مَنَعَ الذُّوقَ وَ أَصَلَ الظَّفَرَ
 مِنْهُ تَجْرِي تَحْتَهَا الْأَنْهَارُ عُدَّ
 قِصَّةَ الْمَدْنِفِ قُلِّ وَ الْمُصْطَفَى
 حَيْثُ لُطْفِ الْحَقِّ كَانَ وَالْكَرَمِ
 (۲) كَيْفَ شُكْرَ النِّعْمَةِ تُبْدِي لِأَنَّ
 نِعْمَةً مِنْهُ وَ إِحْسَانًا جَدِيدَ
 (۳) عَجَزَكَ بِالشُّكْرِ شُكْرًا بِالتَّمَامِ
 (۴) كَانِ مِنْكَ الشُّكْرُ فِي ذَاكَ الزَّمَنِ
 كَلَّمَا تَشْكُرُهُ لُطْفًا يَزِيدُ
 إِنْهُمْ أَعْلَمَ هَاهُنَا تَمَّ الْكَلَامُ

(۱) ان اللذين آمنو و عملو الصالحات لهم جنات تجرى من تحتها الانهار - الاية

فی سورة البروج -

(۲) لم يذكر هذا البيت و الذى بعده نى نسخة النهج -

- (۱) اصل و سرچشمه خوشی آنست آن
 زود تجرى تحتها الانهار خوان
 (۲) قصه رنجور گو با مصطفى
 زانکه لطف حق ندارد منتها
 (۳) شکر نعمت چون کنی چون شکر تو
 نعمت تازه بود و احسان او
 (۴) عجز تو از شکر شکر آید تمام
 فهم کن درياب قد تم الكلام

تتمه النصیح من الرسول لذلك المریض و تعلیمه الدعاء له

(۱) فَالنَّبِيُّ الْأَكْرَمُ لَمَّا الْعَلِيلُ وَالرَّفِيقَ الْمُوجَعَ الْوَارِي الْعَلِيلُ

(۲) عَادَ قَالَ هَلْ لِنَوْعٍ مِنْ دُعَاءٍ قَدْ آتَيْتَ أُمَّ لِحَهِلٍ وَ عَنَاءٍ

أَكَلٍ أَنْتَ غَدَاءُ لَيْلِنَا خُلِطَ بِالسَّمِّ .. فَأَوْضَحَهُ لَنَا ..

(۳) بِالْأَدْعَا مَا قُلْتَ عَنْ مَكْرٍ كَثِيرٍ لَكَ بِالنَّفْسِ اضْطَرَبْتَ كَالسَّعِيرِ

(۴) قَالَ لَا أَذْكُرُ أَرْجُو هِمَّةً مِنْكَ تَدْعُو لِي لِيَأْتِي بَرَهَةً

(۵) مِنْ حُضُورِ الْمُصْطَفَى مَنْ وَهَبَا نُورًا الْأَرْوَاحَ لُطْفًا جَذْبًا

عَادَ فِي خَاطِرِهِ مَا غَدَرَا مِنْ دُعَاءٍ عِنْدَهُ قَدْ حَضَرَا

تتمه نصیحت کردن رسول آن بیمار را و دعاها آموزیدن او را

(۱) گفت پیغمبر مر آن بیمار را چون عیادت کرد یار زار را

(۲) که مگر نوع دعائی کرده ای از جهالت زهر بائی خورده ای (۱)

(۳) یاد آور چه دعائی گفته ای چون ز مکر نفس می آشفته ای

(۴) گفت یادم نیست الا همتی دار با من یادم آید ساعتی

(۵) از حضور نور بخش مصطفی پیش خاطر آمد او را آن دعا

(۱) زهر بائی یعنی آشی که در آن زهر بوده است - و در اول آبا بکسر همزه است

تخفیف شده است .

- (۱) هِمَّةٌ نَفْسِ الرَّسُولِ مَنْ غَدَا
مَا هُوَ قَدْ نَسِيَ تَوَّأَ حَضَرَ
(۲) فَمِنْ الْكُؤُوفَةِ تِلْكَ مَنْ غَدَتْ
لَمَعَ نُورٌ وَ فِيهِ الْحَقُّ قَدْ
(۳) قَالَ حَالًا قَدْ ذَكَرْتُ يَا رَسُولَ
(۴) إِذْ أُسِيرَ الذَّنْبِ كُنْتُ وَالْغَرِيقِ
وَ ضَرَبْتُ الْيَدَ وَالرَّجْلَ لِأَنَّ
(۵) مِنْكَ تَهْدِيدٌ وَ تَوْعِيدٌ وَصَلْ
(۶) بِالْعَذَابِ الصَّعْبِ صِرْتُ الْمُضْطَرِبَ
أَبْدَأُ مَا وَهَنَ الْقَيْدُ وَ لَمْ
- مَعْدَنَ النُّورِ وَ لِلرُّوحِ هَدًى (۱)
لَهُ فِي الْخَاطِرِ وَ الْكُلِّ ذَكَرٌ
هِيَ مِنْ قَلْبٍ إِلَى قَلْبٍ هَدَتْ
فَرَّقَ عَنْ بَاطِلٍ مَعَهُ اتَّحَدَ
مِنْ دُعَاءِ قُلَّتِهِ قَيَّدَ الْفُضُولَ
صِرْتُ فِي الْعِصْيَانِ أَعْيَانِي الطَّرِيقَ
أَخْلَصَ مِنْهُ وَ لَا أَلْقَى الْمِحْنَ
لِلْمَعْصَاةِ وَ مَنْ إِيْخْتَارَ الزَّلْلَ
مَالِي مِنْ حَبْلَةٍ مَا أَطْلَبَ
يُفْتَحِ الْقَفْلَ .. خَطِيرٌ مَا أَلَمْ

(۱) روشن کده - فی الاصل معناه معدن النور -

- (۱) همت پیغمبر روشن کده
(۲) تافت زان روزن که ازدل تادل است
(۳) گفت اینک یادم آمد ای رسول
(۴) چون گرفتار گنه می آمدم
(۵) از تو تهدید و وعیدی می رسید
(۶) مضطرب میگشتم و چاره نبود
- پیش خاطر آمدمش آن گم شده
روشنی که فرق حق و باطل است
آن دعا که گفته ام من از فضول
غرقه گشته و دست و پائی میزد
مجربان را از عذابات شدید
بند محکم بود و قفل ناگشود

- (۱) لَا مَحَلَّ الصَّبْرِ كَانَ لَا الطَّرِيقُ لِلْفَرَارِ لَا مُعِينٌ فِي الْفَرِيقِ
 لَا رَجَاءَ التَّوْبَةِ كَانَ الْأَمْرُ لَا مَحَلَّ الْحَرْبِ كَانَ وَالْخِصَامُ
 (۲) مِثْلَ هَارُوتَ وَ مَارُوتَ أَنَا حَزَنًا قُلْتُ إِلَهِي رَبَّنَا

فی بیان صعوبت العذاب و شدتہ

- (۳) إِنَّ هَارُوتَ وَ مَارُوتَ عَلَنَ طَلَبًا فِي بَابِلَ الْيَمْرِ لِأَنَّ
 (۴) خَطَرًا خَافًا.. وَلِلْعُقْبَى الْعَذَابُ.. ..هَا هُنَا رَامَا بِهَا حَبًّا الْعِقَابُ..
 وَ هُمَا كَانَا بِمَكْرٍ وَ نُهَى وَ يَسْجِرُ مَا لَهُ مِنْ مُنْتَهَى
 (۵) حَسَنًا مَا فَعَلَاهُ فِي الْمَحَلِّ لَهُ كَانَ وَهُوَ بِالضَّجْرِ أَقَلِّ
 فَالْعَذَابُ بِالدُّخَانِ الْأَسْهَلُ مِنْ عَذَابِ النَّارِ.. وَهُوَ الْمُعْضَلُ..

- (۱) نى مقام صبر نى راه گریز نى امید توبه نى جای ستیز
 (۲) من چوهاروت و چوماروت از حزن آه میگردم که ای خلاق من

ذکر دشواری عذاب و سختی آن

- (۳) از خطر هاروت و ماروت آشکار چاه بابل را نمودند اختیار
 (۴) تا عذاب آخرت اینجا کشند گر بزند و عاقل و ساحر و شند (۱)
 (۵) نیک کردند و بجای خویش بود سهل تر باشد ز آتش رنج دود

- (۱) گریز با گاف فارسی مضموم و رای مهمله و ضم بای موحدہ و سکون زای
 بیکار و محیل در اصل گرگ بز بود و آن را تخفیف داده اند -

- (۱) فَأَلْعَذَابُ لِلدُّنَا تِلْكَ أَبَدٌ
وَلِذَا كَانَ عَذَابُ ذِي الدُّنَا
(۲) يَا صَفَى نَفْسًا وَطَابَ وَ سَعِدَ
وَلَهُ الْجِسْمَ يَعْدِلُ قَدْ زَجَرَ
(۳) كَيْ هُوَ يَخْلَصَ مِنْ ذَاكَ الْعَذَابِ
فَالْعَذَابُ لِلْعِبَادَاتِ وَضَعُ
(۴) وَأَنَا قُلْتُ مُدَامًا بِالْإِدْعَاءِ
لِي بِهَذَا الْعَالَمِ أَيْضًا عَجَلَ
(۵) كَيْ بِذَاكَ الْعَالَمِ أَلْقَى حُضُورَ
وَيُمِثِّلُ الطَّلَبِ هَذَا أَنَا
(۶) مِثْلُ هَذَا الْمَرَضِ فِي ظَهَرِ
- خَالِدًا كَانَ وَ وَصَفًا لَا يُحَدِّ
عِنْدَهُ سَهْلًا وَ طَيِّبًا وَ هَنَا
مَنْ جِهَادًا عَمَلٍ قَامَ يَجِدُ
.. أَبَدًا وَ الْجَزَعُ فِيهِ أَقْرَبُ
لِلدُّنَا تِلْكَ .. وَلَا يَلْقَى الْعِتَابَ ..
مِنْ عَلَى نَفْسِهِ حَبٌّ لِلْجَزَعِ
رَبِّي ذَاكَ الْعَذَابَ وَ الْعَنَاءَ
إِجْرِهِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ الْأَجَلَ
وَفَرَاغًا أَنَا مِنْ صَعْبِ الْأُمُورِ
أَقْرَعُ الْحَلَقَةَ لِي أَبْغِي الْمُنَى
رُوحِي صَارَتْ بِغَمٍّ وَ كَدَرٍ

سهل باشد رنج دنیا بیش آن
بر بدن زجری و دادی میکند
بر خود این رنج عبادت می نهد
هم در این عالم بران بر من شتاب
در چنین درخواست حلقه میزد
جان من از رنج بی آرام شد

(۱) حد ندارد وصف رنج آن جهان
(۲) ای خنک او کو جهادی میکند
(۳) تا ز رنج آن جهانی وارهد
(۴) من همی گفتم که یا رب آن عذاب
(۵) تا در آن عالم فراغت باشدم
(۶) این چنین رنجورئی پیدام شد

قَدْ بَقِيتُ.. وَبَدَى الضَّعْفُ يَبَا..
 مَا هُوَ لِي مِنْ قَبِيحٍ وَحَسَنٍ
 أَنْظِرْ مَعَ مَا عَرَانِي مِنْ عَنَا
 ..وَصَفَى خُلُقٍ لَكَ فِيمَا يَلُوح..
 قَدْ ذَهَبَتْ كَلِمِي بِالْمَرَّةِ
 أَنْتَ فِعْلاً مَلِكِيًّا وَعَدَلْتَ
 أَنْتَ لَا تَفْعَلْ وَلَا تَهَوَّ الْعَنَاءَ
 وَيَاكَ لَا تَقْلَعْ.. لِأَدْنَى مَنْزِلٍ..
 مِنْ قُوَى أَوْ طَاقَةٍ حَتَّى عَلِمَكَ
 يَضَعُ حَتَّى لَكَ يَعْفُوا الرُّلَّ
 لِأَصْطِبَارٍ أَنَا فِي هَذِي الدُّنَا
 ..وَبِمَا تَأْمُرُنِي حَقًّا أَدِينُ..

(۱) وَ عَنِ الْأَوْرَادِ وَ الذِّكْرِ لِيَا
 عُدْتُ عَنْ نَفْسِي بِأَلَا خُبِرَ وَعَنْ
 (۲) وَجْهَكَ لَوْ لَمْ أَكْ حَالًا أَنَا
 بَوْرَكَتَ رَائِحَةً مِنْكَ تَفُوحُ
 (۳) أَنَا مِنْ قَيْدِ الشِّفَا وَ الصِّحَّةِ
 غَيْرَ أَنَّ الْأَغْتِمَامَ ذَا فَعَلْتُ
 (۴) إِصْحَحْ إِصْحَحْ قَالَ بَعْدَ ذَا الدُّعَاءِ
 نَفْسَكَ مِنْ أَصْلِهَا وَ الْأَسْفَلِ
 (۵) أَنْتَ يَا نَمَلٍ ضَعِيفٍ مَا لَدَيْكَ
 مِثْلَ هَذَا الْجَبَلِ الْعَالِيِّ قُلَّمْ
 (۶) قَالَ يَا سُلْطَانُ قَدْ تُبِتَ أَنَا
 كُلَّ فَنٍ لِإِفْتِخَارٍ لَا أُبِينُ

بیخبر گشتم ز خویش و نیک و بد
 ای خجسته وی مبارک بوی تو
 کردیم شاهانه این غم خوارگی
 بر مکن تو خویش را از بیخ و بن
 که نهد بر تو چنین کوه بلند
 از سر جلدی نه لافم هیچ فن

(۱) ماندم از ذکر و از اوراد خود
 (۲) گر نمی دیدم کنون من روی تو
 (۳) می شدم از بند من یک بارگی
 (۴) گفت هی هی این دعا دیگر مکن
 (۵) تو چه طاقت داری ای مور نژند
 (۶) گفت توبه کردم ای سلطان که من

- (۱) ذِي الدُّنَا التَّيِّبَةُ وَمُوسَى أَنْتَ فِيهِ نَحْنُ بِأَقْوَنَ لِدَنْبٍ تَقْتَفِيهِ
- (۲) نَحْنُ كَمْ مِنْ مَنْزِلٍ سَرْنَا سِنِينَ
- أَخِرَ الْأَمْرِ كَذَا مِنَّا يَبِينُ
- مَنْزِلًا أَوَّلَ بِالْأَسْرِ لَنَا
- كَانَ.. مَمْلُوءًا بِحُزْنٍ وَعَنَاءٍ

فی بیان ذکر قوم موسی (ع) و ندامت‌ه‌م

- (۱) قَوْمُ مُوسَى هُمُ كَمْ كَانُوا الطَّرِيقَ قَطَعُوا.. كَمْ سَبَرُوا الْفَجَّ الْعَمِيقَ..
- أَخِرَ الْأَمْرِ لَهُمْ قَدْ ظَهَرَ
- خُطْوَةُ أُولَى مَشَوْا لَا أَكْثَرَ
- (۴) مَنْ شُيُوخٍ وَ شَبَابٍ وَ نِسَاءٍ وَ رِجَالٍ.. قَرَرُوا السِّرَّ خَفَاءَ..

- (۱) این جهان تیه است و تو موسی و ما از گنه در تیه مانده مبتلا
- (۲) سالها ره می‌رویم و در آخر آن چنان در منزل اول اسیر

ذکر قوم موسی (ع) و پشیمانی ایشان

- (۳) قوم موسی راه می پیموده‌اند آخر اندر گام اول بوده اند (۱)
- (۴) راز می گفتند پیدا و نهان جمله مرد و زن و پیر و جوان

- (۱) این ابیات تا فرموده مولانا (و نه موسی کی روا دارد که حق) داخل مقوله آن صحابی است که خطاب به پیغمبر (ص) مینموده چنانکه دو بیت اخیر هم بر آن گواه است -

- (۱) وَ جِهَارًا كُلُّهُمْ لَوْ كَانَ حِينٌ
فَطَرِيقُ التَّيْمَةِ بَانَ وَ الطَّرْفُ
(۲) لَوْ هُوَ بِالْكُلِّ مِنَّا نَفَرًا
مِنْ سَمَا الْجُودِ.. الْخُوانِ وَصَلَا..
(۳) وَ مَتَى الْأَعْيُنُ فَاضَتْ مِنْ حَجَرٍ
كَيْ يَذَا أَرْوَاحُنَا تَلْقَى الْأَمَانَ
(۴) بَلْ تَجِي النَّارُ دَوْمًا فِي الْمَكَانِ
لَهَبًا تَضْرِبُ فِي ذَا الْمَنْزِلِ
(۵) حَيْثُ فِي الشُّغْلِ لَنَا مُوسَى غَدَا
خِلْنَا حِينًا يَكُونُ وَ الْحَبِيبُ
(۶) حَقُّهُ وَ الْغَضَبُ النَّارُ أَبَدٌ
حِلْمُهُ رَدٌّ لَنَا سَهْمَ الْقَضَا
- قَلْبُ مُوسَى رَاضِيًا عَنَّا يَبِينُ
لَهُ مِنَّا.. الْكُلُّ بِالْحَالِ وَقَفَ..
فَمَتَى مَنْ وَ سَلَوَى حَضْرًا
..نَحْنُ لَمْ نَقْطَعْ بِمُوسَى الْأَمَلَا..
فِي الصَّحَارِي.. وَبَدَتْ مِنْهَا الْخَضْرُ..
وَ نَرَى السِّرَّ كَمَا قَالَ عِيَانُ
لِلْخُوانِ فَوْقَنَا كُلَّ زَمَانِ
..وَ لَنَا تُحَوِّقُ مِثْلَ الْحَرَمِلِ..
صَاحِبَ قَلْبَيْنِ.. بِالرَّيْبِ بَدَا..
خَصْمَنَا حِينًا يَكُونُ وَ الرَّقِيبُ
فِي الْمَتَاعِ يَضْرِبُ الْحَرَقَ أَعْدُ
..وَ لَنَا اخْتَارَ السُّكُوتَ وَالرِّضَا..

- (۱) گردل موسی ز ما راضی بدی
(۲) ور بکل بیزار بودی او ز ما
(۳) کی زسنگی چشمه ها جوشان شدی
(۴) بل بجای خوان خود آتش آمدی
(۵) چون دودل شد موسی اندر کار ماست
(۶) خشمش آتش میزند در رخت ما

تیه را راه و کران پیدا شدی
کی رسیدی من و سلوی از سما
از بیابان تا امان جان شدی
اندرین منزل لهب برما زدی
گاه خصم ما و گاهی یار ماست
حلم او رد میکند تیر بلا

- (۱) وَ مَتَى الْجَلَمَ يَعُودُ الْغَضَبُ
 .. أَيْضاً الْمَاءُ يَصِيرُ اللَّهَبُ ..
 يَا عَزِيزُ لَيْسَ ذَا بِالنَّادِرِ
 لَكَ .. مِنْ لُطْفٍ كَثِيرٍ بَاهِرٍ ..
 (۲) حَيْثُ مَدَحُ الْحَاضِرِ الْوَحْشَةَ كَانَ
 فَلَمَّا كُنْتُ كَذَا فِي ذَا الْأَوَانِ
 بِاسْمِ مُوسَى قَدْ آتَيْتُ وَ أَنَا
 قَصْدِي أَنْتَ .. لَكَ رُمْتُ الثَّنَاءِ ..
 (۳) يَسْوَى ذَلِكَ مُوسَى أَبَدًا
 فِي حُضُورِ لَكَ بَتًّا أَحَدًا
 مَا رَضِي أَنْ أَذْكَرَ .. الْقَصْدُ لَهُ ..
 أَنْتَ لَا غَيْرُكَ فَيْكَ وَ إِلَهُ
 (۴) مِائَةً مَرَّةً أَوْ أَلْفَ لَنَا
 كَسَرَ الْعَهْدَ الْوَثِيقُ عَلَمًا
 عَهْدُكَ كَالْجَبَلِ مِنْهُ الْقَرَارُ
 ثَابِتٌ .. مَا وَجَدَ أَدْنَى انْكِسَارٍ ..
 (۵) عَهْدُنَا تَبَيَّنَ وَ فِي كُلِّ هَوَاءٍ
 ضَعْفُهُ بَانَ .. انْحَنَى مِنْهُ اسْتِواءٌ ..
 عَهْدُكَ كَالْجَبَلِ بِالصَّنْعِ بَلْ
 هُوَ أَلْفَ جَبَلٍ عَظْمًا فَضْلُ

- (۱) کی بود که حلم گردد خشم نیز
 نیست این نادر ز لطف ای عزیز
 (۲) مدح حاضر و حشت است از بهر این
 نام موسی میبرم قاصد چنین
 (۳) ورنه موسی کی روا دارد که من
 پیش تو یاد آورم از هیچ تن
 (۴) عهد تو چون کوه ثابت برقرار (۱)
 عهد تو کوه و ز صد که هم فزون

(۱) این ابیات نیز داخل مقوله صحابی بیمار است که مناجات بحق میکند بعد از اقتباس

- (۱) فَبِحَقِّ الْقُوَّةِ تِلْكَ عَلَى
يَا مَلِيكَ كُلِّ لَوْنٍ مِنْ حَنَانٍ
(۲) قَدْ رَأَيْنَا نَفْسَنَا نَحْنُ وَ مَا
يَا مَلِيكَ أَكْثَرَ مِنْ ذَا لَنَا
(۳) كَيْ تَكُونَ كُلِّ خِزْيٍ آخِرٍ
يَا كَرِيمٍ مُسْتَعَانَ .. بِهِ لَا
(۴) لَا تُعَدُّ بِالْجَمَالِ وَالْكَمَالِ
(۵) عَدَمَ الْحَدِيدَةِ مِنْكَ عَلَى
لِلْمَيْمِ هُوَ صَمٌّ مِنْ تُرَابٍ
(۶) إِصْحَ خَيْطٍ وَاحِدٍ قَدْ بَقِيََا
نَحْنُ مِصْرَ قَبْلَ ذَا كُنَّا بَقَى

- كُلِّ تَلْوِينٍ لَنَا فِي ذَا أَلْمَلِ
رَحْمَةً أَنْعِمَ بِهَا.. نُبْدِي أَمْتِنَانِ..
كَانَ مِنْ خِزْيٍ لَنَا الْخِزْيِ سَمَى
لَا تَكُ مُمْتَحِنًا.. وَ أَرَأَفَ بِنَا..
سَاتِرًا.. يَا خَيْرَ كُلِّ نَاصِرٍ..
غَيْرِهِ يَا مَنْ بِهِ النُّورُ انْجَلَى..
أَنْتَ نَحْنُ بِأَعْوَجَاجٍ وَ ضَلَالٍ
إِعْوَجَاجٍ لَا يَعْدُ فِي أَلْمَلِ
يَا كَرِيمَ ضَعْ لَهُ.. خَلِي الْعَذَابِ..
مِنْ قُمَاشٍ عُمَرْنَا إِذْ بَلِيَا (۱)
حَائِطٍ فَرَدَّ .. بِهِ أَرَدَدْنَا شَقَا..

(۱) كانه يقول بقى من قماش عمرنا خيط و من مصر وجودنا حائط ای بلغ عمرنا النهاية - اراد بقوله تقطيعنا تقطیع الثياب و يراد به القماش اللذى يلقونه على الرأس و غيره -

رحمتی کن ای امیر لونها
امتحان ما مکن ای شاه بیش
کرده باشی ای کریم مستعان
در کژی ما بیحدیم و در ضلال
بر کژی بیحد مشتى لثیم
مصر بودیم و یکی دیوار ماند

(۱) حق آن قوت که بر تلوین ما
(۲) خویش را دیدیم و رسوائی خویش
(۳) تافضیحت های دیگر را نهان
(۴) بیحدی تو در جمال و در کمال
(۵) بیحدی خویش بگمار ای کریم
(۶) هین که از تقطیع ما یکتار ماند

- (۱) يَا عَظِيمَ الْمَلِكِ رَحْمَاكَ يَا
كَبِيَّ بَذَا الرُّوحِ لِإِبْلِيسَ مُدَامَ
(۲) لَا لَنَا أَنْعَمَ بَلِّ لِلطُّفْلِ أَوْلَى
قَدْ طَلَبْتَ لِلْعَصَاةِ وَ الرِّشَادِ
(۳) إِذْ لَنَا قُدْرَتُكَ الْعَظْمَى أَبْنَتِ
أَنْتَ يَا مَنْ كَانَ فِي شَحْمٍ وَلَحْمٍ
(۴) يَا كَبِيرُ لَوْ لَكَ هَذَا الدُّعَاءُ
رَحْمَةً مِنْكَ الدُّعَاءُ عَلِمَ لَنَا
(۴) مِثْلَمَا مِنْ جَنَّةِ الْخُلْدِ هَبْطَ
تَوْبَةً أَعْطَيْتَهُ الْعُمَرَ وَ مِنْ
- بَقِيَّ مِنْ عُمْرِنَا أَنْعَمَ كَرَمًا
لَا تَكُ الْمَسْرُورَةَ مِنْ ذَا تَمَامَ
مَنْ بِهِ أَنْتَ الْقَدِيمُ الْأَزَلِيَّ
لَهُمْ أَهْدَيْتَ مَالُوا لِسَدَادَ..
فَأَيْنَ رَحْمًا لَهَا فِيهِ مَنَنْتَ
وَضَعَ مِنْ كَرَمٍ لُطْفًا وَ رَحْمَ
غَضَبًا زَادَ فَأَنْتَ بِالْجَزَاءِ
و.و. بِالطُّفْلِ مِنْكَ أَصْلَحَ مَا بِنَا.. (۱)
أَدَمَ.. لَمَّا رَأَى مِنْكَ السَّخَطَ..
شَرَّ إِبْلِيسَ الْقَبِيحِ قَدْ أَمِنَ

(۱) ای الدعاء اللذی علمته لادم (ع) بقولك (فتلقى آدم من ربه كلمات فتاب

عليه) -

- (۱) البقیه البقیه ای خدیو
(۲) بهرمانی بهر آن لطف نخست
(۳) چون نمودی قدرتت بنمای رحم
(۴) این دعا گر خشم افزایش ترا
(۵) آن چنان کادم بیفتاد از بهشت
- تا نگردد شاد کلی جان دیو
که تو کردی گمراهان را بازجست
ای نهاده رحم ها در لحم و شحم
تو دعا تعلیم فرما مهترا
رحمتش دادی که رست ازدیوزشت

- (۱) مَنْ هُوَ إِبْلِيسُ حَتَّىٰ أَدْمَا
وَعَلَىٰ مِنْ مِثْلِ ذَا النُّطْعِ يَصِيرُ
(۲) وَ لَدَى الْوَاقِعِ كَانَ بِالْأَثَرِ
كُلُّ ذَاكَ الصَّخْبِ وَالْمَكْرِ كَانَ
(۳) هُوَ لَعِبًا وَاحِدًا قَدْ نَظَرَا
مَا رَأَى فَالْرُكْنَ لِلْبَيْتِ لَهُ
(۴) ضَرَبَ النَّارَ بِزَرْعٍ غَيْرِهِ
وَ إِلَى الزَّرْعِ لَهُ النَّارَ الْهَوَا
- يَغْلِبُ .. يَغْدُوا الْقَوِي الْحَازِمَا ..
غَالِبًا بِاللَّعِبِ .. فِيهِ خَيْرٌ ..
هُوَ نَفْعُ آدَمَ .. عَيْنُ الظَّفَرِ ..
لَعْنَةُ إِبْلِيسَ فِي مَرِّ الزَّمَانِ
مَاتِي لَعِبٍ .. وَ أَسْمَى أَثَرًا ..
خَرَبَ عَمْدًا .. عَرَاهُ السَّفَهَ ..
لَيْلًا الْخُسْرَ نَوَى فِي مَكْرِهِ (۱)
أَذْهَبَ .. فِي نَفْسِهِ حَاقَ الْبَلَاءُ ..

(۱) قوله في الاصل (بران) بكسر الباء العربية من لفظ بردن صيغة الصفة المشبهة
معناه اذهب كما في الترجمة و في نسخة بران بفتح الباء الفارسية معناه اطار النار
اليها -

- (۱) دیو که بود کو ز آدم بگذرد
بر چنین نطمی از او بازی برد
(۲) در حقیقت نفع آدم شد همه
لعنت حاسد شد آن بد دمدمه
(۳) بازی دید و دو صد بازی ندید
پس ستون خانه خود را برید
(۴) آتشی زد شب بکشت دیگران
باد آتش را بکشت او بران

- (۱) لَعْنَةُ إِبْلِيسَ قَدْ صَارَتْ رِبَاطًا
وَبِذَا الْمَكْرِ لَهُ كُلُّ الضَّرَرِ
(۲) مَكْرُهُ أَيْضًا لِرُوحِ آدَمَ
قُلْتُ أَنْ آدَمَ كَانَ فِي الدُّنَا
(۳) كَأَنْتِ اللَّعْنَةُ مَنْ لِلْمَرْءِ قَدْ
مَعْجَبًا فِي نَفْسِهِ زَادَ غُرُورُ
(۴) كَيْ يَبْذَأَ يَعْلَمَ مَنْ كَانَ فَعَلَ
فَبِلَا شَكٍّ عَلَيْهِ يَرْجِعُ
- عَيْنِهِ.. مَا نَظَرَ رَحْبَ السَّرَاطِ.. (۱)
نَظَرَ لِلْخَصْمِ.. سَارَ لِلْخَطَرِ..
صَارَ إِبْلِيسًا لَهُ فِي الْعَالَمِ
لَهُ إِبْلِيسًا.. وَ مِنْهُ أَمْتَحَنًا..
صِيرَتْ أَحْوَلَ مَشْحُونًا حَسَدُ
مُلَىءَ حَقْدًا.. عَنِ الْخَيْرِ نَفُورُ..
لِلْقَبِيحِ.. سَاءَ صُنْعًا وَ عَمَلُ.. (۲)
ذَلِكَ كَلًّا.. وَ فِيهِ يَطْلُعُ..

(۱) كانه بقول اعتقد الشيطان ان مكره مضر لسيدنا آدم فأقدم و سعى لاضراره
فعاد فعله عليه و لعن و طرد - (۲) قال تعالى في سورة بنى اسرائيل (ان احسنتم
احسنتم لانفسكم و ان اساتم فلها) قوله في الاصل تا بدانند كما في الترجمة و في نسخة
تا نداند بالنون الفوقية بدل الباء الموحدة التحتية اداة النفي اى حتى من غروره لايعلم -

- (۱) چشم بندى بود لعنت ديو را
(۲) هم زبان جان او شد ديو او
(۳) لعنت اين باشد كه كثر بينش كند
(۴) تا بدانند كه هر آنكو بد كند
- تا زبان خصم ديد آن ديو را (۱)
خود توگوئى بود آدم ديو او
حاسد و خودبين و پر كينش كند
بيگمان باز آيد و بروى زند

يعنى لعنت خداوند تعالى ابليس را چشم او را از ديد خوب بند ساخت تا كه مكر
خود را زبان خصم كه انسان است ديد و مصر شد بر گفتارش (لاغوينهم اجمعين)
چنانكه در بيت دوم فرموده اند كه اين اغوا بوى بازگشت كرد -

- (۱) مَلْعَبَ كُلِّ الْفَرَّازِينِ يَرَى
وَعَلَيْهِ قَوْلُ (مَاتَ) وَالْغَلَبُ
(۲) فَهُوَ لَوْ نَفْسَهُ لَا شَيْئًا نَظَرَ
مُهْلِكًا بِالْبَتِّ وَالنَّاسُورَ كَانَ
(۳) مِثْلُ هَذَا النَّظَرِ مِنْهُ الْوَجَعُ
وَلَهُ ذَا الْوَجَعِ قَدْ أَخْرَجَا
(۴) ضَغْطَ الطَّلَقِ إِذَا لِلْأَمِّ مَا
مِنْ طَرِيقٍ لَمْ يَرِ الْطِفْلُ لِأَنَّ
- عَكْسَ مَا كَانَ بِهِ مَفْتَكِرًا^(۱)
يَرْجِعُ النُّقْصَانُ يَبْدُو وَالْتَعَبُ
وَرَأَى الْجَرْحَ الشَّدِيدَ بِالْخَطَرِ
و.. بِهِ أَعْيَى وَ زَادَ الْأَمْتَحَانُ..
قَامَ فِي الْبَاطِنِ كَمْ فِيهِ جَزَعٌ..
مِنْ حِجَابٍ.. وَ عَنَاهُ أَفْرَجَا..
مَسَكَ لَمْ تَرَ فِيهِ أَلْمَا^(۲)
يُولَدُ فِي الْعَالَمِ.. مَرُّ الزَّمَنِ..

- (۱) فان قيل و من ای شیئی بری المطرود و الحاسد هداية یجیبه قدس سره بقوله
(زانکه گر او هیچ بیند خویش را) - (۲) هذا فی الافاقی و اما فی الا نفسی
(این امانت در دل و جان حامله است) -

- (۱) جمله فرزین بندها بیند بعکس
(۲) زانکه او گر هیچ بیند خویش را
(۳) درد خیزد در چنین دیدن درون
(۴) تا نگیرد مادران را درد زه
- مات بر وی گردد و نقصان و نکس
مهلك و ناسور بیند ریش را (۱)
درد او را از حجاب آرد برون
طفل در زادن نیابد هیچ ره

- (۱) این بیت به بیت سابق (لعنت این باشد که کز بینش کند) ارتباط دارد و
حاصل بیت مذکور و ما بعد آن است اگر خود را هیچ بیند و ریش خود را مهلك
داند البته در وی درد پیدا خواهد شد و از این درد حجابی که مانع از مشاهده قرب
برای او بوده برمیخیزد و رهائی مییابد -

- (۱) هَذِهِ الْمَوْدَعَةُ فِي الْقَلْبِ قَدْ
وَيْهَا الْقَلْبُ غَدَا كَالْحَامِلَةِ
(۲) قَالَتْ الْقَائِلَةُ مَا مِنْ وَجَعٍ
وَجَعٍ رَاقٍ فَلِلْطِفْلِ الْوَجَعُ
(۳) وَ الَّذِي قَدْ كَانَ مِنْ غَيْرِ وَجَعٍ
حَيْثُ مَنْ لَمْ يَتَوَجَّعْ مِنْ غَدَا
أُودِعَتْ مِثْلَ الْجَنِينِ لِلْأَبَدِ (۱)
ذِي الْعِظَاتِ كِمِثَالِ الْقَائِلَةِ (۲)
كَانَ بِالْمَرَأَةِ .. مَا كَانَ الْفَرْعُ .. (۳)
بِالطَّرِيقِ كَانَ .. هَبْ زَادَ جَزَعُ ..
لِلطَّرِيقِ قَاطِعُ .. قَيْدَ الطَّمَعِ .. (۴)
قَوْلُهُ الْحَقُّ أَنَا .. الْخَلْقُ هَدَى ..

(۱) أراد بالامانة المترجم لها بالمودعة الايقان و الاخلاص و الايمان بما جاء به الرسول (ص) مع العشق و المحبة لله تعالى - (۲) نسخة ثانية -
هذه المودعة في القلب د اودعت و هو بها حتى الابد
حمل هدى العظمت القايله اشبهت و القلب مثل الحامله
(۳) اى كذلك اصحاب النصائح اذا لم يرو في الطالب تألماً و اضطراباً و عشقاً
يقولون لحامل الامانة و طالب الوصول ليس له وجع ولا طلب فالوجع احرى لتولد الولد
القلبي و لظهور آثار الطاعات و العبادات و اللذى لم يكن منه وجع لا يحصل منه شئى .
(۴) اى اللذى ليس له وجع لتخليص روحه و لا اضطراب لاداء الامانة الالهية بل قلبه
ساكن فهو من قطاع طرق الانبياء و الاولياء لانه من هذا الخصوص لا يبالى فهو فرعون
لانه لا يظهر الامانة بل يضعها و هذا عبارة عن الاستغناء كانه يقول انا الحق و ثابت
بنفسى لا احتياج الى العبودية فكان عدم توجهه قول انا الحق و هذا باطل و كفر و تصديه
لارشاد الناس من غير وجع و محن العشق ضلال فان قيل و هذا لكل قائل انا الحق
فاجاب بقوله (ان انابى وقت گفتن لعنت است) -

- (۱) اين امانت در دل و جان حامله است اين نصيحت ها مثال قابله است
(۲) قابله گويد كه زن را درد نيست درد بايد درد كودك را زهى است
(۳) آنكه او بى درد باشد رهن است زانكه بيدردى انا الحق گفتن است (۱)

(۱) مراد از انا الحق گفتن در مصراع ثانی شرك خفى است زیرا شخصى كه
درد عشق ندارد خود را موجود مستقل ميداند -

- (۱) فَأَنَا تِلْكَ بِلَا وَقْتٍ إِذَا
 قَالَ كَأَنْتَ لَعْنَةً شَرُّ الْأَذَى
 وَ أَنَا تِلْكَ مَعَ الْوَقْتِ إِذَا
 قَالَ كَأَنْتَ رَحْمَةً .. يَا حَبْذَا.. (۱)
 (۲) فَأَنَا تِلْكَ لِمَنْصُورٍ غَدَتْ
 رَحْمَةً .. بِالْيَمِينِ وَ النَّصْرِ بَدَتْ ..
 وَأَنَا تِلْكَ لِفِرْعَوْنَ يَاقِينُ
 صَارَتْ اللَّعْنَةُ .. شَأْنِ الْأَسْفَلِينَ ..
 (۳) كُلُّ طَيْرٍ صَوَّتَ مِنْ غَيْرِ أَنْ
 يَسْنَحَ الْوَقْتُ .. بِهِ الْمَوْتُ اقْتَرَنَ ..
 لَهُ قَطْعُ الرَّأْسِ إِذَاكَ وَجَبَ
 .. مُعْلِمًا عَنْ قُبْحِهِ فِيمَا ارْتَكَبَ ..

(۱) قول تلك الانانية يعنى قول انا الحق قبل تكميل نقصانه و اتصافه بها وقت نفسانيتها بعد لعنة و قوله انا الحق بعد الكمال و خروجه من الوجود المجازى و وصوله الى الوجود الحقيقى رحمة و لهذا قال : (آن انا منصور رحمت شد يقين) -

- (۱) آن انا بی وقت گفتن لعنت است
 وین انا در وقت گفتن رحمت است
 (۲) آن انا منصور رحمت شد یقین
 وان انا فرعون لعنت شد یقین
 (۳) لاجرم هر مرغ بی هنگام را
 سر بریدن واجب است اعلام را (۱)

(۱) حاصل این ابیات آنستکه مرغ بی هنگام اگر آواز کند سر بریدن او واجب است یعنی که این مرغ که نفس است بکمال نرسیده است و انا الحق اگر بگوید بی هنگام است و میباید او را بریاضت کشت -

- (۱) مَا يَكُونُ الْقَطْعُ لِلرَّأْسِ أَجِبٌ
فِي الْجِهَادِ الْأَصْغَرِ وَالْأَكْبَرِ
(۲) مِثْلَمَا لِلْعَقَرِ الْإِبْرَةِ حِينَ
وَبَذَا النَّفْسُ خَلَاصًا تَجِدُ
(۳) تَقْلَعُ لِلْحَيَّةِ السِّنَّ بِسَمِّ
مِنْ بَلَاءٍ وَ عَنَّا ذِي الْحَيَّةِ
(۴) غَيْرُ ظِلِّ الْمُرْشِدِ مَا قَتَلَا
فِي ظِلَالِ ذَاكَ مَنْ لِلنَّفْسِ قَدْ
(۵) لَوْ لَهُ تَمْسِكُ أَنْتَ مُحْكَمًا
مَا إِيكَ مِنْ قُوَّةٍ تَأْتِي أَعْلَمُ
- هُوَ قَتْلُ النَّفْسِ .. وَفَقَ مَا يَجِبُ.. (۱)
تَرَكَّكَ النَّفْسُ .. بِعَزْمٍ قَسَوْرِي..
تَقْلَعُ حَتَّى بِهَا الضَّعْفُ يُبَيِّنُ
.. وَعَنِ الْعِصْيَانِ قَسْرًا تَجِدُ..
مِلْيَةً حَتَّى لِمَا حَقَّ بِرَجْمٍ
تَخْلُصُ .. لَمْ تَأْتِ مِنْهَا النَّكْبَةُ
أَبْدًا لِلْحَيَّةِ .. جَرَّ الْبَلَاءُ..
قَتَلَ بِالْجِدِّ لِيْذٍ وَ أَبْغَى الْمَدَدَ
كَانَ تَوْفِيقًا إِلَهِيًّا سَمِي
هِيَ جَذَبُ الْمُرْشِدِ .. ذِي النِّعَمِ..

(۱) یعنی قطع رأس طیر النفس ای ازاله اوصافها الغیبه بالریاضات و مخالفتها بترك مشتبهاتها -

- (۱) سر بریدن چیمت کشتن نفس را
(۲) همچنان که نیش کژدم بر کنی
(۳) بر کنی دندان پر زهری ز مار
(۴) هیچ نکشد مار را جز ظل پیر
(۵) چون بگیری سخت آن توفیق هوست
- در جهاد و ترك گفتن نفس را
تا که یابد او ز کشتن ایمنی
تارهد مار از بلای سنگسار
دامن آن نفس کش را سخت گیر
در تو هر قوت که آید جذب اوست

(۱) فَصَحِّحًا مَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ

كُلُّ مَا فِي رُوحِكَ كَانَ فَمِنْ

(۲) فَأَلْحَكِمُ هُوَ ذَا مَنْ بِالْيَدِ

نَفْسًا فِي نَفْسٍ مِنْهُ الْكَرَمُ

(۳) لَيْسَ مِنْ غَمٍّ إِذَا أَنْتَ بَقَيْتَ

وَبَعِيدَ الْمَسَكِ كُنْتَ وَالشَّدِيدُ

إِدْرِهِ.. مَا مِنْهُ فِي الذِّكْرِ رَأَيْتَ.. (۱)

رُوحِ رُوحِ.. هُوَ كَالسِّرِ كَيْمَنْ..

أَخَذَ وَالْعَوْنُ كُلُّ الْمَدَدِ

إِبْغِ.. وَالْفَيْضَ الْغَزِيرَ وَالنِّعَمَ.. (۲)

يَسَوَاهُ الْغَفْلَةُ مِنْكَ رَضِيتَ

لَهُ بِالْقَارِي بِهِ الظَّنَّ تُزِيدُ

(۱) ولیملم انه تعالى مانفی الرمی عن النبی (ص) بالکلیة بقوله (مارمیت اذرمیت) بل اسند

الرمی الیه ولكن نفی وجوده بالکلیة فی الرمی واثبتہ لنفسه تعالی ای وما رمیت بل اذرمیت بل

رمیت بالله تعالی و ذلك فی مقام التجلی فاذا تجلی الله لعبد من عباده بصفة من صفاته

یظهر علی العبد فعل منه یناسب تلك الصفة كما كان من حال عیسی (ع) لما تجلی الله

بصفة الاحیاء كان یحیی الموتی باذنه قال سیدنا ومولینا (راست دان) ای اعلم ان هذا

صحيح لامرّیه فیہ و کل ما أتى به الروح امخلوق من خواص عباده کان و سیکون من

روح الروح الی انتهاء الزمان و انقضاء الدوران و وجود المرشد و قدرته و قوته آله

و کشف ربنا الفناع عن هذا بقوله (ان اللذین یمایعونک انما یمایعون الله ید الله فوق

ایدیهم) و لهذا قال سیدنا (دست گیرنده وی است و بردبار) - (۲) ای الاخذ

بالید هو روح الروح و معطی الخیر و الفتوح -

(۱) مارمیت اذ رمیت راست دان

(۲) دستگیرنده ویست و بردبار

(۳) نیست غم گردیر بی او مانده ای

هر چه دارد جان بود از جان جان

دمبدم آن دم از او امید دار

دیر گیرد سخت گیرش خوانده ای

- (۱) هُوَ مِنْهُ الرَّحْمَةُ لَوْ أَخْرَأَ
فَلَهَا أَحْكَمَ حَتَّىٰ يَا تَرَىٰ
نَفْسًا حَضَرَتْهُ عَنْهَا أَبَدٌ
لَمْ يُغَيَّبْ .. وَلَكَ قُرْبًا أَعَدَّ ..
- (۲) لَوِ ارْدَتْ شَرَحَ ذَا الْوَصْلِ الْعَجِيبِ
وَالْوَلَا .. وَالْحَبِّ وَالْقُرْبِ الْغَرِيبِ .. (۱)
فَيَتَدَبَّرُ وَفِكْرٍ قَدْ صَحَىٰ
أَتْلُو فِي الذِّكْرِ الْمَجِيدِ وَالضُّحَىٰ
(۳) وَإِذَا قُلْتَ وَحَاشَا تَمَامٌ
ذِي الْقِبَاحَاتِ أَتَتْ مِنْهُ مُدَامٌ
فَمَتَى النِّقْصَانُ فِي فَضْلِ عُرْفِ
لَهُ كَانَ بَلْ لَهُ مَدْحًا وَصِفِ
(۴) كَانَ إِعْطَائُهُ أَيْضًا وَالنُّوَالِ
ذِي الْقِبَاحَاتِ السُّمُو وَالْكَمَالِ
لَكَ يَا مُحْتَشِمُ آتِي أَنَا
بِمِثَالٍ .. مَا أَقُولُ بَيْنَنَا ..

(۱) الایة (و الضحی و اللیل اذا سجدی ما ودعک ربک و ما قلی) ای ابغضک نزلت هذه الایة لما قال الکفار عند تأخر الوحی عنه (ص) خمسة عشر يوماً ان ربه ودعه وقلاه (و للآخرة خیر لك من الاولی و لسوف یعطیک ربك فترضی) و هذا ورود خاص و حکمه عام فی کل احد من المؤمنین بان لا یقطعهم لحکمة مرهونة بوقتها -

- (۱) دیر گیرد سخت دیرد رحمتش
یک دمت غائب نداند حضرتش
(۲) ورتوخواهی شرح این فضل وولا
از سر اندیشه میخوان و الضحی
(۳) ورتو گوئی این بدیها از وی است
لیک آن نقصان فضل او کی است (۱)
(۴) آن بدی دادن کمال اوست هم
من مثالی گویمت ای محتشم

(۱) حاصل سؤال آنست آنچه گفته شده از انا الحق بی وقت گفتن اگرچه بدنما است ولی چون از او سبحانه صادر شده است پس باید کمال باشد نه بدی و الانقصان درموجد لازم می آید چنانکه معتزله گویند خلق قبیح هم قبیح است در مصراع دوم این بیت و ایات بعد پاسخ آنست که خلق قبیح قبیح نیست بلکه کمال است چنانکه تفصیل آن میآید -

مثال فی بیان معنی قوله (ع) ان تؤمن بالقدر خیر و شره

- (۱) عَمِلَ الرَّسَّامُ مِمَّا رَسَمَا
صُنْعَةً بِالْحَقِّ نَوْعَيْنِ هُمَا
مِنْ رُسُومٍ كَمْ صَفَتْ جَلَّتْ أَثَرُ
وَرُسُومٍ مَا صَفَتْ زَادَتْ كَدَرُ
(۲) عَمِلَ الْحُورِيُّ رَسْمَ يُوسُفَ
حَسَنَ الْخَلْقَةِ مَحْبُوبًا صَفِيَّ
عَمِلَ رَسْمَ الْعَفَّارِيَّتِ الْعِظَامُ
وَالشَّيَاطِينِ الْقَبَاحِ وَاللِّثَامُ
(۳) فَيَكْلَا النُّوعَيْنِ لِلنَّقْشِ غَدَا
صُنْعَ أَسْتَذِيَّةٍ فِيهَا بَدَا (۱)
لَمْ تَكُ قُبْحِيَّةُ النَّقْشِ الْقَبِيحُ
لَهُ بِالْقُبْحِيَّةِ الْعِلْمُ الصَّحِيحُ

(۱) قال فی النهج عند قوله فی الاصل (رادی او است) راد لفظ فارسی معناه کریم و جواد و سخی و الیاء فیہ للوصف المصدری ای و لیس النقش القبیح اللذی نقشه قبیحه و نقصانه بل هو جودیه و کرمه و احسانه اه و رادی ایضاً بمعنی العلم الصحیح و الحکمة كما فی الترجمة -

مثال در بیان معنی ان تؤمن بالقدر خیر و شره

- (۱) کرد نقاشی دو گونه نقشهای صاف و نقش بی صفا
(۲) نقش یوسف کرد و حور خوش سرشت
(۳) هر دو گونه نقش استادی اوست
نقش عفريتان و ابلیسان زشت
زشتی او نیست آن رادی اوست (۱)

(۱) رادی یعنی دانائی و حکمت

- (۱) يَنْقُشُ لِلْغَايَةِ الصَّفْوَ الْحَسَنَ
 مِنْهُ حَسَّ الْعَالَمِ مَرَّ الزَّمَنِ (۱)
 .. مَا لَهُ بِاللُّطْفِ نِدٌّ وَمَثِيلٌ ..
 .. حَوْلَهُ كُلُّ قَبِيحٍ بِالْعَمَلِ ..
 .. وَ لَهُ مَا يَسْتَطِيعُ جَذْبًا ..
 مِنْكَرٍ قُدْرَتِهِ يَفْتَضِحُ
 نَاقِصًا كَانَ لَهُ الْعِلْمُ الصَّحِيحُ
 كَافِرًا مَعَ مُؤْمِنٍ .. بِالْحَقِّ بَانَ ..
 قُدْرَةً جَلَّتْ كَثِيرًا فِي الْعَلَا
 .. سَبَّحًا وَالصَّنْعَ دَوْمًا حَمْدًا ..
- (۲) ذَاقَ صَفْوًا .. وَغَدَا مِنْهُ الْجَمِيلُ
 (۲) وَ الْقَبِيحَ غَايَةَ الْقَبِيحِ فَعَلَ
 دَارَ دَوْمًا .. وَ عَلَيْهِ ضَرْبًا ..
 (۳) كَتَبَ كِمَالَ عِلْمِهِ يَتَضَحُ
 (۴) وَإِذَا مَا جَهَلَ فَعَلَ الْقَبِيحُ
 وَ لَذا بِالْقُدْرَةِ الْخَلَاقِ كَانَ
 (۵) وَلَذا الْكُفْرُ وَ إِيْمَانٌ عَلَى
 شَهِدَا فِي ذَا لَدَيْهِ سَجَدَا

(۱) لم يذكر هذا البيت في نسخة النهج -

- (۱) خوب را در غایت خوبی کشد
 حس عالم چاشنی از وی چشد
 (۲) زشت را در غایت زشتی کند
 جمله زشتی ها بگردش بر تنند
 (۳) تا کمال دانشش پیدا شود
 منکر استنادیش رسوا شود
 (۴) ورنه اند زشت کردن ناقص است
 زین سبب خلاق گبر و مخلص است
 (۵) پس از این رو کفر و ایمان شاهدند
 بر خداوندیش هر دو ساجدند

- (۱) فَالْمَجُوسِيُّ عَلَى الْكُرِّهِ سَجَدَ
غَيْرَ أَنْ كَانَ مُرَادًا آخَرًا
(۲) قَلْعَةَ السُّلْطَانِ رَامَ أَنْ يُشِيدَ
لِئِنْ الدَّعْوَى أَقَامَ أَنْ بِهَا
(۳) شَاغِبًا فِي الْقَلْعَةِ عَادَ لِأَنَّ
وَالِى السُّلْطَانِ تُنْمِي الْقَلْعَةَ
(۴) لِئِنْ الْمُؤْمِنُ لِلْسُّلْطَانِ كَانَ
لَا يُحِبُّ الْجَاهِ أَوْ لِلْأَمْرِ
- هُوَ أَيْضًا لِلْأُلْهِ وَ عَبْدٌ (۱)
قَصْدَ الْمُؤْمِنِ فِي ذَا غَيْرَا
وَلَهَا يَحْكُمُ عِمْرَانًا يُزِيدُ
أَمْرًا .. كَانَ سِوَاهُ مَالَهَا..
مِلْكَهُ تَعْدُو بِصُنْعِ وَ يَفْنُ (۲)
آخِرَ الْأَمْرِ .. وَ فِيهِ الرِّفْعَةُ..
عَمَرَ ذِي الْقَلْعَةِ .. زَادَ امْتِحَانُ..
.. قَلْبُهُ مِنْ ذَا خَلَى بِالْمَرْءِ..

(۱) قال تعالى فى سورة آل عمران و له أسلم من فى السموات و الارض طوعاً
او كرها - (۲) اراد قدس سره المثل لحال الكافر بانه يدارى وجوده لاجل هواه و هوسه
زاعماً انه يريد الطاعة لله تعالى و يستغنى عن سلطان الحقيقة و يتسلطن فىأخذها منه جبراً
باهلاكه و حال المؤمن (مؤمن آن قلعه برأى پادشاه) -

- (۱) هست کرها گبر هم یزدان پرست
لیک قصد او مراد دیگر است
(۲) قلعه سلطان عمارت میکند
لیک دعوی امارت میکند
(۳) گشت یاغی تا که ملک او بود
عاقبت خود قلعه سلطانی شود
(۴) مؤمن آن قلعه برای پادشاه
میکند معمور نی از بهر جاه

- (۱) فَتَقَبَّحًا قَالَ يَا سُلْطَانُ مَنْ
وَالْقَبِيحِ السَّيِّئِ كُنْتَ الْقَدِيرُ
- (۲) أَوْ جَمِيلًا قَالَ يَا مَلِكَ الْجَمَالِ
مِنْ عِيُوبٍ شُوِّهَتْ طَهَّرْتَنِي
- (۳) حَاصِلُ ذَلِكَ صَارَ مَا يُرِيدُ
كَيْفَمَا رَامَ قَبِيحًا وَ حَسَنَ
- (۴) هُوَ لَا غَيْرَ عَلَى كُلِّ مَلِكٍ
صَانِعٌ مَا اللَّهُ شَاءَ فَعَلَا
- خَلَقَ الْقُبْحَ عَلَى الْخُلُقِ الْحَسَنِ
وَوَحَدَكَ لَا مَعَ مُعِينٍ وَ نَصِيرٍ..
- وَالْبَهَاءِ.. وَالْحُسْنِ أَنْوَاعِ الْجَلَالِ..
وَوَيْبَحِرْ جُودَكَ أَغْمَرْتَنِي..
- جَوْهَرًا كَانَ.. مِنَ الْحَقِّ يَزِيدُ.. (۱)
مِثْلَمَا الشُّوْكَ مَعَ الْوَرْدِ قَرَنُ
- مَلِكًا كَانَ لَهُ.. الْأَرْضَ مَلِكُ..
.. مَا أَرَادَ هُوَ حَقًّا جَمَلًا..

(۱) هذا البيت و ما بعده لا يوجد في نسخة النهج القوی -

- (۱) زشت گوید ای شه زشت آفرین
قادری بر خوب و بر زشت مهین
- (۲) خوب گوید ای شه حسن و بها
پاك گردانیدیم از عیب ها
- (۳) حاصل آن شد گوهر آنچه خواست کرد
خوب را و زشت را چون خار و ورد
- (۴) اوست بر هر پادشاهی پادشا
کار ساز یفعل الله مایشا

فی بیان وصیة النبى (ص) لذاک العلیل و تعلیمه الدعاء له

- (۱) قَالَ النَّبِيُّ لِلْمَرِيضِ ذَاكَ قَالَ
 ذَا الدُّعَاءِ اذْكُرْ وَقُلْ يَا ذَا الْجَلَالِ..
 ..أَنْتَ يَا مَنْ سَهَّلَ كُلَّ عَسِيرٍ..
 ..مَنْ سَخَّاءٍ.. سَهَّلَ الْأَمْرَ الْخَطِيرَ..
 (۱) اِتِّبْنَا فِي دَارِ دُنْيَانَا حَسَنَ
 اِتِّبْنَا فِي دَارِ عُقْبَانَا حَسَنَ
 (۲) فَالطَّرِيقَ اجْعَلْ لَنَا بِالْأَثَرِ
 مِثْلَ بُسْتَانٍ لَطِيفٍ نَضِيرِ
 يَا شَرِيفَ الْمَنْزِلِ أَنْتَ لَنَا
 كُنْ لِفَضْلِ مِنْكَ فِي تِلْكَ الدُّنَا
 (۳) قَالَ مَنْ أَمَّنَ فِي الْحَشْرِ عَلَنَ
 يَا مَلِكُ.. الْخَلْقِ يَا رَبَّ الْمُنَنِ..
 أَفَلَا كَانَتْ طَرِيقًا مُشْتَرَكًا
 مَسْقَرٌ فِيهِ الْفَرِيقَانِ سَلَكَ

(۱) هذا البيت للمناظم قدس سره - لما روى مسلم عن انس عا د النبي (ص) واحداً من الصحابة فراه قد صار مثل الفرخ فقال له هل كنت تدعو الله بشيئى اوتسأله اياه قال نعم يا رسول الله كنت اقول اللهم ما كنت معاقبى به فى الآخرة فعجله لى فى الدنيا قال سبحانه الله لا طاقاة لك بعذاب الله افلا قلت اللهم آتنا فى الدنيا حسنة و فى الآخرة حسنة و قنا عذاب النار و الآية فى سورة البقرة (فمن الناس من يقول ربنا آتنا فى الدنيا و ماله فى الآخرة من خلاق و منهم من يقول ربنا آتنا فى الدنيا حسنة الآية - (۲) لقوله فى سورة مريم (وان منكم الا واردها) -

وصيت گردن پیغمبر (ص) آن بیمار را و دعاء آمرزیدنش را

- (۱) گفت پیغمبر مر آن بیمار را
 این بگو که سهل کن دشوار را
 (۲) راه بر ما را چو بستان کن لطیف
 منزل ما خود تو باشی ای شریف
 (۳) مؤمنان گویند در حشر ای ملک
 نی که دوزخ بود راه مشترک

- (۱) مُؤْمِنٌ مَعَ كَافِرٍ قَدْ عَبَرَا
نَحْنُ فِي هَذَا الطَّرِيقِ لَمْ نَجِدْ
(۲) هَذِهِ الْجَنَّةُ كَانَتْ وَ الْمَكَانُ
فَإِذَا ذَا الْمَعْبَرُ السَّاقِطُ آيْنُ
(۳) بِالْجَوَابِ الْمَلِكُ قَالَ الْخَضِرُ
مَنْ بِذَاكَ الْمَعْبَرِ لِلنَّظَرِ
(۴) سَقَرٌ تِلْكَ وَ مَنْ فِيهَا الْعِقَابُ
لَكُمْ الْبُسْتَانُ صَارَتْ وَ الْخَضِرُ
(۵) أَنْتُمْ إِذْ صِرْتُمْ أَنْفُسَ اللَّتِي
مَنْ غَدَتْ نَارَ الْمَجُوسِيِّ وَ مَنْ
هَذِهِ النَّارُ عَلَيْهَا غَدَرَا
مِنْ دُخَانٍ لَا وَ لَا نَاراً نَرِدُ
الرَّفِيعُ السِّمَّةُ مَأْوَى الْأَمَانُ
كَانَ مِنَّا .. لَنْ تَرَاهُ الْيَوْمَ عَيْنُ ..
تِلْكَ وَ الرُّوضُ الْبِهِيُّ وَ الزَّهْرُ
لَكُمْ جَاءَتْ بِأَزْهَى مَنَظَرِ
وَ التَّدَايِيرُ الصِّعَابُ وَ الْعَذَابُ
وَ الرِّيَاحِينُ وَ أَنْوَاعُ الشَّجَرِ
سَقَرًا كَانَتْ هِيَ بِالْخَلَّةِ
طَلَبَ فِي الْأَرْضِ أَنْوَاعَ الْفِتَنِ

- (۱) مؤمن و کافر بر او یابد گذار
(۲) نك بهشت و بارگاه ایمنی
(۳) پس ملک گوید که آن روضه و خضر
(۴) دوزخ آن بود و سیاستگاه سخت
(۵) چون شما این نفس دوزخ خوی را
ما ندیدیم اندر این ره دود و نار
پس کجا بود آن گذرگاه دنی
کان فلان جا دیده اند اندر گذر
بر شما شد باغ و بستان و درخت
آتش و گبر و فتنه جوی را

مِلَّتْ تِلْكَ .. وَفَاقَتْ بِالْبَهَاءِ ..
 هَذِهِ النَّارُ بِمَا أَعَدَّتُمْ
 شُعْلَةً فِي الْكَوْنِ دَوْمًا لِهَبَّتْ
 رَجَعَتْ .. فِي نُورِهَا الْقَلْبُ اهْتَدَى ..
 مِنْكُمْ قَدْ أَخِمَدَ مِنْهَا اللَّهَبُ
 مِنْكُمْ الْعِلْمُ وَبِالنُّورِ بَدَتْ
 مِنْكُمْ .. صَارَتْ وَبِالْخَيْرِ تَعُودُ ..
 شَوْكَاً الرُّوضَةَ بِالْمُطَفِّ بَدَا
 لِلَّهِ الْحَقِّ قَدْ أَخَمَدْتُمْ
 كُلُّهَا أَخَمَدْتُمْ زِدْتُمْ هُنَا
 عَزِيزَتِ بِالزُّهْدِ مِنْكُمْ وَالرَّشْدُ
 بَدَرَ مَعْرُوفٍ نَشَرْتُمْ .. وَلَهَا ..

(۱) مَعَهَا الْجَهْدَ عَمِلْتُمْ وَ الصَّفَاءَ
 وَ لِأَجْلِ اللَّهِ قَدْ أَخَمَدْتُمْ
 (۲) إِنَّ نَارَ الشَّهْوَةِ مَنْ ضَرَبَتْ
 خُضْرَةَ التَّقْوَى وَ أُنْوَارَ الْهُدَى
 (۳) أَيْضًا الْعِلْمَ غَدَتْ نَارُ الْغَضَبِ
 أَيْضًا الظُّلْمَةَ لِلْجَهْلِ غَدَتْ
 (۴) إِنَّ نَارَ الْحِرْصِ أَثَارًا وَ جُودُ
 وَلَكُمْ ذَا الْحَسَدِ مَنْ قَدْ غَدَا
 (۵) أَنْتُمْ إِذْ كُلَّ نَارٍ لَكُمْ
 إِذَا مَامَا وَ أَمَامَا فِي الدُّنَا
 (۶) هَذِهِ النَّارُ الَّتِي لِلنَّارِ قَدْ
 مِثْلَ بُسْتَانٍ جَعَلْتُمْ وَ يَبْهَا

نار را کشتید از بهر خدا
 سبزه تقوی شده و نور هدی
 ظلمت جهل از شما هم علم شد
 و ان حسد چون خار بد گلزار شد
 بهر حق گشتید جمله پیش پیش
 اندر او تخم وفا انداختید

(۱) جهد ها کردید و آن شد پرصفا
 (۲) آتش شهوت که شعله می زدی
 (۳) آتش خشم از شما هم حلم شد
 (۴) آتش حرص از شما ایشار شد
 (۵) چون شما این جمله آتش های خویش
 (۶) نفس ناری را چو باغی ساختید

- (۱) بَلْبَلِ التَّسْبِيحَ وَالذِّكْرَ مُدَامَ
حَسَنًا فِي ضِفَّةِ النَّهْرِ وَفِي
(۲) دَاعِيِ اللَّهِ أَجَبْتُمْ جِئْتُمْ
بِالْمِيَاهِ وَ لَهَا أَخَذْتُمْ
(۳) نَارُنَا فِي حَقِّكُمْ أَيْضًا غَدَتْ
وَلَكُمْ صَارَتْ رَفَاهًا وَ وَرَقَ
(۴) فَلَا حِسَانَ أَجِبْنِي يَا وَلَدَ
هُوَ إِحْسَانٌ وَ لُطْفٌ مُعْتَبَرٌ
(۵) أَفَمَا قُلْتُمْ قَرَابِنًا نَكُونُ
عِنْدَ أَوْصَافِ الْبَقَاءِ فِي الدُّنَا
(۶) نَحْنُ بِالشُّطَارِ لَوْ كُنَّا وَلَوْ
فَلِذَا السَّاقِي وَ ذَاكَ الْقَدَحِ
- صَدَحَ فِيهَا بِعَشْقٍ وَ هِيَامَ
خَضِرَ تَرَهُو .. كَرِيطٍ رَفْرِفِ ..
فِي جَحِيمِ النَّفْسِ قَهْرًا لَكُمْ
.. طَبَقَ مَا أَنْتُمْ لَكُمْ أَعَدَدْتُمْ ..
خَضِرَةً بِالرَّوْضِ وَالْوَرْدِ بَدَتْ
وَ ثِمَارًا .. وَ خِوَانًا وَ طَبَقَ ..
مَا هُوَ كَانَ الْجَزَاءُ لِلْأَبَدِ
.. وَ ثَوَابٌ ظَاهِرٌ يُجَلِّي الْكَدَرُ ..
وَ لَنَا الذَّبْحُ لَدَى الْحَقِّ يَهُونُ ..
نَحْنُ فَاتُونَ .. الْفَنَاءُ طَابَ لَنَا ..
بِالْمَجَانِينِ .. كَمَا النَّاسُ دَرَوَا ..
بِالسُّكَارَى .. وَ صَرِيعِي الْفَرَحِ ..

خوش سرایان در چمن برطرف جو
در جحیم نفس آب آورده اید
سبزه گشت و گلشن و برگ و نوا
لطف و احسان و ثواب معتبر
پیش اوصاف بقا ما فانییم
مست آن ساقی و آن پیمانه ایم

(۱) بلبلان ذکر و تسبیح اندر او
(۲) داعی حق را اجابت کرده اید
(۳) دوزخ ما نیز در حق شما
(۴) چیست احسان را مکافات ای پسر
(۵) نی شما گفتید ما قربانییم
(۶) ما اگر قلاش و گر دیوانه ایم

- (۱) فَوْقَ خِطِّ لَهُ أَوْ حُكْمٍ نَضَعُ
نَمْنَحُ رَهْنًا وَ عِنْدَ حَضْرَتِهِ
(۲) فَيُخَيِّلُ الْحُبَّ مِنْ مَحْبُوبِنَا
فَالْعُبُودِيَّةُ وَ التَّضَحِّيَّةُ
(۳) اَيْنَمَا كَانُوا هُمْ شَمْعَ الْبَلَا
مِائَةَ الْآفِ رُوحٍ أَحْرَقُوا
(۴) عَاشِقُوا وَجْهِ الْحَبِيبِ مِنْ هُمْ
حَوْلَ شَمْعِ الْوَجْهِ دَارُوا مِنْ طَرَبٍ
(۵) اِمْضِ يَا قَلْبُ إِلَى ذَاكَ الْمَحَلِّ
وَ غَدُوْ كَالِدِرْعِ مِنْ كُلِّ خَطَرٍ
(۶) وَسَطَ الرُّوحِ هُمْ أَعْطَوْا مَكَانَ
يَمَانُوتَ خَمْرَةٍ مِثْلَ الْقَدَحِ
- رَأْسًا النَّفْسُ الْمَلْتَمِي تَحْلُوْ وَلَعُ
نَجْعَلُ .. نَسْأَلُ فَيُضْ قُدْرَتَهُ ..
مَا هُوَ فِي السِّرِّ مِنْ مَطْلُوبِنَا
شُعْلُنَا .. فِيهَا لَنَا التَّلَاسِيَةُ ..
أَوْقُدُوا مِثْلَ الْفَرَّاشِ فِي الْمَلَا
هُمْ .. وَالْمُطْلَقَ مِنْهَا أَوْثَقُوا ..
دَاخِلَ الْبَيْتِ غَدُوا كُلَّهُمْ
كَالْفَرَّاشِ .. وَلَهُمْ طَابَ اللَّهَبُ ..
مَنْ هُمْ فَنَكَ اسْتَمَارُوا مِنْ جَدَلٍ
لَكَ حُبًّا وَ بِهِمْ تَلْقَى الظَّفَرَ ..
لَكَ حَتَّى هُمْ فِي كُلِّ زَمَانٍ
.. وَ بِكَ اَزْدَادُوا سُرُورًا وَ فَرَحَ ..

جان شیرین را گروگان می‌دهیم
چاکری و جان سپاری کارماست
صد هزاران جان عاشق سوختند
شمع روی یار را پروانه‌اند
وز بلاها مرا چون جوشند
تا ترا بر باده چون جامی کنند

(۱) بر خط و فرمان او سر می نهیم
(۲) تا خیال دوست در اسرار ماست
(۳) هر کجا شمع بلا افروختند
(۴) عاشقانی کز درون خانه‌اند
(۵) ای دل آنجا رو که با تو روشنند
(۶) در میان جان ترا جا میکنند

- (۱) وَسَطَ الرُّوحِ لَهُمْ بَيْتًا لَكَ
 أَيُّهَا الْبَدْرُ الْمُنِيرُ فِي السَّمَاءِ
 (۲) دَفْتَرِ الْقَلْبِ هُمْ مِثْلَ عَطَا
 لَكَ حَتَّى كُلِّ سِرٍّ يُظْهِرُونَ
 (۳) عِنْدَ أَقْوَامِكَ مِثْلَ الْأَجْنَبِيِّ
 لَوْ تَكُونُ قِطْعَةً مِنْ قَمَرٍ
 (۴) فَاحْتِرَازُ الْجُزْءِ مِنْ كُلِّ لَهُ
 وَمَعَ مَنْ خَالَفَ ذَا الْأَيْتِلَافِ
 خُذْ وَبَيْتًا لَكَ سَوَى الْفَلَكَ
 .. فَلَمَّا الْقَدْرُ عَلَى النَّجْمِ سَمَى ..
 رَدَّ حُبًّا فَتَحُوا .. زَادُوا عَطَا ..
 .. وَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ هُمْ يُؤْثِرُونَ (۱)
 كُنْ بِبَدْرِ كَامِلِ النَّفْسِ أَضْرِبِ (۲)
 کَیْ تَرَى دَوْمًا بَوُجِهٍ سَفَرِ
 مَا يَكُونُ لِمَ لَا يَأْلَفُهُ
 كُلُّهُ مَا كَانَ .. رَاقِ الْأَيْتِلَافِ ..

(۱) یعنی کما فتح عطارد دفتر الفلك يفتحون قلبك حتى يظهروا لك الاسرار و يوصلوها لك - (۲) ای ان كنت جزئياً في الاول و كان لك من الصلاح نصيب قارن في هذه ابدنيا مظهر الكل البدر المنير لتكمل و بسببه تخلص من النقصان لانه (جزو را از کل خود پرهیز چیست) -

- (۱) در میان جان ایشان خانه گیر
 (۲) چون عطارد دفتر دل واکنند
 (۳) پیش خویشان باش چون آواره ای
 (۴) جزء را از کل خود پرهیز چیست
 در فلك خانه کن ای بدر منیر
 تا که بر تو سیرها پیداکنند
 برمه کامل زن ارمه پاره ای
 با مخالف این همه آمیز چیست

- (۱) أَنْظِرِ الْجِنْسَ غَدَى النُّوعَ لِأَنَّ
وَ أَنْظِرِ الْغَيْبِيَّةَ الْعَيْنَ غَدَتْ
(۲) أَنْتَ مَا دُمْتَ كَمِثْلِ الْمَرَأَةِ
فَمَتَى مِنْ كِذْبٍ أَوْ خُدْعٍ مَدَدَ
(۳) مَلَقَ الْمَدَاحَ مَعَ حُلُولِ الْكَلَامِ
تَأْخُذُ فِي الْجَيْبِ مِثْلَ الذَّهَبِ
(۴) مَعَ أَنَّ الضَّرْبَ وَالسَّبَّ الْكَثِيرَ
لَكَ كَانَ أَحْسَنَ مِنْ مَدْحٍ مِنْ
(۵) كُلِّ مِنَ الْأَمْلاكِ صَفْعًا وَاحِمِلِ
لِتَصِيرَ الْعَيْنَ مِنْ إِقْبَالٍ مِنْ
- إِقْتَفَى فِيهِ .. وَ بِالطَّبْعِ اقْتَرَنَ .. (۱)
فِي الطَّرِيقِ لَهُ .. كَالْجَسْرِ بَدَتْ ..
تَشْتَرِي الْخُدْعَ ضَعِيفَ الْفِكْرَةِ
تَجِدُ .. أَوْ زَمَنًا تَلْقَى الرَّشْدَ ..
وَ الْخِدْعَ .. مَا لَهُ قَالَ الطَّغَامُ ..
تَضَعُ .. تَطْغَى بِقَوْلِ كِذْبٍ
مِنْ مُلُوكٍ شَأْنُهُمْ سَامٍ خَطِيرٍ
هُمْ فِي قَيْدِ ضَلَالٍ وَ فِتْنٍ
عَسَلًا لِلْمُسَوِّقَةِ لَا تَأْكُلِ
هُوَ عَيْنٌ وَ كَبِيرٌ فِي الزَّمَنِ

(۱) نسخهٔ ثانیه - (و بالکل اقترن) -

- (۱) جنس را بین نوع گشته در روش
(۲) تا چو زن عشوه خری ای بی خرد
(۳) چاپلوسی لفظ شیرینی فریب
(۴) مر ترا سیلی و دشنام کهان
(۵) صفع شاهان خور مخور شهدخسان
- غیبه‌ها بین عین گشته در رهش
از دروغ و عشوه کی یابی مدد
می ستانی می نهی چون زر بجیب
بہتر آید از نئای گمرهان
تا کسی گردی ز اقبال کسان

تَصِلُ .. تَصْعَدُ اَسْمَى ذَرَوَةٍ ..
 رُوحاً .. السَّعْدَ يُنَالُ وَالرَّشْدَ ..
 تَنْظُرُ رَثَّ اللَّبَاسِ عَارِياً
 .. وَ لَهُ بِالصَّنْعَةِ مَا رَغِبَا ..
 قَلْبُهُ يَطْلُبُ .. عَادَى مَنْ سَمَى ..
 لَهُ وَ الْأَعْمَى .. الْقَبِيحُ الْعَاطِلُ ..
 نَفْسُهُ زَيْنَ كَثْرًا وَ الْأَنَامُ
 فِي الدُّنَا .. وَالْغَيْرَ جَهْلًا طَلِبَا ..
 .. وَ لَهُ حَبُّ الْفَنَاءِ وَالْعَطْبَا ..
 صَنْعَةً وَ الْغَرَضَ مِنْهَا فَيَهْتَمُ
 .. وَلِرَبِيحٍ زَادَ فِي الْعُقْبَى أَذْهَبَ ..
 قَاذَا مَا أَنْتَ بَعْدَ زَمَنِ
 .. فِي الدُّنَا تِلْكَ وَمَاذَا تَفْعَلُ ..

در پناه روح جان گردد جسد
 دانکه او بگریخته است از اوستا
 آن دل کور بد بی حاصلش
 خویش را و خلق را آراستی
 او زدولت می گریزد این بدان
 چنگ اندر پیشه دینی بزن
 چون برون آبی از اینجا چون کنی

(۱) حَيْثُ مِنْهُمْ خِلَاعَةٌ مَعَ دَوْلَةٍ
 بِمِلَازِ الرُّوحِ قَدْ صَارَ الْجَسَدُ
 (۲) أَيْنَمَا أَنْتَ فَقِيرًا حَافِيَا
 إِدْرِ مِنْ أَسْتَاذِهِ قَدْ هَرَبَا
 (۳) لِيَكُونَ هَكَذَا فِي وَفْقِ مَا
 ذَلِكَ الْقَلْبُ اللَّذِي لَا حَاصِلُ
 (۴) لَوْ غَدَا فِي مِثْلِ مَا الْأُسْتَاذُ رَامُ
 (۵) مَنْ مِنَ الْأُسْتَاذِ دَوْمًا هَرَبَا
 إِدْرِ ذَا مِنْ دَوْلَةٍ قَدْ هَرَبَا
 (۶) فَيَكْسِبُ الْبَدَنَ أَنْتَ عَلِمْتَ
 فَيَدَا فِي صَنْعَةِ الدِّينِ أَضْرِبِ
 (۷) فِي الدُّنَا صِرْتَ الْمَغْطَى وَالْغَنَى
 قَدْ يَخْرُجْتَ مِنْ هُنَا مَا تَعْمَلُ

(۱) زانکه زایشان خلعت و دولت رسد
 (۲) هر کجا بینی برهنه و بی نوا
 (۳) تا چنان گردد که میخواهد دلش
 (۴) گر چنان گشتی که استا خواستی
 (۵) هر که از استا گریزد در جهان
 (۶) پیشه‌ای آموختی در کسب تن
 (۷) در جهان پوشیده گشتی و غنی

- (۱) فَتَعَلَّمَ صِنْعَةَ الْعُقْبَى وَمَنْ
(۲) بَلَدَةٌ تِلْكَ الدُّنَا السُّوقُ لَهَا
كَيْ يَهْذَأَ لَا تَظُنُّ أَنَّ هُنَا
(۳) فَلَا إِلَهَ إِلَّا الْحَقُّ قَالَ .. بِالْمَثَلِ ..
فِي أَمَامِ الْكَسْبِ ذَاكَ الْمَلْعَبِ
(۴) مِثْلَ طِفْلِ فَوْقَ طِفْلِ ضَرْبًا
وَمِثْلَ مَسَاسٍ مَعَهُ أَبَدَى زَمَنٍ
(۵) تَصْنَعُ الصِّبْيَانُ دُكَّانًا لِأَنَّ
مَا يَهْ نَفْعٌ سِوَى مَرِّ الزَّمَنِ
- دَخَلَهَا الْكَسْبُ لِيُغْفِرَ وَمَنْ
مِلَىءَ وَالْكَسْبُ قَدْ زَادَ بِهَا
لِإِسْوَاهِ الْكَسْبِ .. جَلَّ أَوْذَنِي ..
كَسْبُ ذِي الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا حَصَلَ (۱)
إِذْ لِلصِّبْيَانِ .. جَهْلًا حُسْبًا ..
يَدُهُ فِي شَكْلِ مَنْ قَدْ صَحِبَا
.. وَبِهِ قَلْبُهُ وَالرُّوحُ قَرَنَ ..
تَلْعَبُ فِيهِ بِأَلْعَلِّهِمْ .. وَفَنَ
وَذَهَابِ الْوَقْتِ وَالْعَمْرِ الْحَسَنِ ..

(۱) الاية فى سورة الحديد (انما الحيوۃ الدنيا لعب ولهو و زينة و تفاخر بینکم و تکائر فی الاموال و الاولاد) -

- (۱) پیشه آموز کاندید آخرت
(۲) آن جهان شهرست پر بازار و کسب
(۳) حق تعالی گفت کاین کسب جهان
(۴) همچو آن طفلی که بر طفلی تند
(۵) کودکان سازند در بازی دکان
- اندر آید دخل کسب و مغفرت
تا نه پنداری که کسب اینجاست حسب (۱)
پیش آن کسب است لعب کودکان
شکل صحبت کن مساسی میکند
سود نبود جز که تغییر زمان

(۱) در صفحه ۱۶۵ ح ۲ شرح بحر العلوم نگاشته اکثر شراح معنی ابن بیت را حمل میکنند بر کسب زراعت و تجارت چنانکه در بعضی احادیث صحاح آمده است - بکتاب مذکور رجوع شود -

عَادَ اللَّيْلَتِ .. وَ فِيهِ رَغْبَا ..
 مُفْرَدًا .. لَمْ يَبْقَ مِنْهُمْ عِنْدَهُ ..
 لَيْلًا أَنْتَ نَحْوَهُ كُلَّ زَمَانٍ
 مِثْلَ ذَا الْطِفْلِ فَكُورًا تَعْبَا
 وَ اكْتِنَابٍ وَحَدَكْ فِيهِ تَصِيرُ
 وَالْهَوَى وَالْعِشْقُ .. مَعَ تَرْكِ الرِّقَادِ ..
 قَبْلَ ادْرِ وَ بِهِ الْعُمَرُ اتَّقَدْ
 مِنْكَ كَسْبَ الْفَانِي قَدْ سَلَمَتْ
 وَ يَلَكْ دَعْ ذَا وَ حَسْبُ مِنْ عَمَلٍ
 فِي الدُّنَا كَسْبًا شَرِيفًا سَلَمَتْ
 فِي الْخَفَاءِ التَّابِعِ أَحْسِبُ وَالْمَدَدُ

(۱) وَ إِذَا مَا اللَّيْلُ جَنَّ سَغْبَا
 ذَهَبَ الْأَطْفَالُ ظِلًّا وَحَدَهُ
 (۲) مَلْعَبُ هَذِي الدُّنَا وَالْمَوْتُ كَانَ
 تَرَجَعُ صَفَرَ الْيَدَيْنِ سَغْبَا
 (۳) وَلَبَّيْتَ الْقَبْرِ مَعَ أَلْفِ زَفِيرٍ
 (۴) إِنْ كَسَبَ الدِّينَ جَذَبَ لِلْفُؤَادِ
 يَا حَرُونَ الْجَذَبُ نُورَ الْحَقِّ قَدْ
 (۵) هَذِهِ النَّفْسُ الَّتِي مِنْ سَفَلَتْ
 كَمْ تَرَوْنِي أَنْتَ كَسَبَ مِنْ سَفَلٍ
 (۶) لَوْ لَكَ النَّفْسُ الَّتِي قَدْ سَفَلَتْ
 فَلَهَا الْحِيلَةُ وَالْمَكْرُ أَبَدُ

کودکان رفتند بماند يك تنه
 بازگردی کیسه خالی پر تعب
 با فغان و احسرتا بر خوانده‌ای
 قابلیت نور حق دان ای حرون
 چند کسب‌خس کنی بگذار و بس
 حيله و مکرری بود آنرا ردیف

(۱) شب شود در خانه آید گرسنه
 (۲) این جهان بازیگه است و مرگ شب
 (۳) سوی خانه گور تنها مانده‌ای
 (۴) کسب‌دین عشق است و جذب اندرون
 (۵) کسب‌فانی خواهدت این نفس خس
 (۶) نفس خس گرجویدت کسب شریف

فی بیان ایقاظ الشیطان لمعاویة ان قم فقد فات وقت الصلوة (۱)

(۱) فی الحدیث جاء خال المؤمنین .. من هو الکافر حتماً و الیقین ..
لیملة فی قصره حتی السحر نام من بعد عناء و سهر

(۱) (الشیعة الامامية الاثنی عشریة تلعن معاویة) لانه من محاربی امیر المؤمنین علی (ع) و اتفقت الامامية و الزیدیة و الخوارج علی ان الناکثین و القاسطین من اهل البصرة و الشام اجمعین کفار ملعونون کما قرره الشیخ المفید محمد بن محمد بن النعمان من اکابر علماء الامامية فی القرن الرابع للهجرة فی رسالته فی الفرق ما بین الفرق و قال ایضاً فی کتابه المسمى بحرب الجمل بعد ذکره اقوال اهل القبلة فی احکام الفتنة فی البصرة و المقتولین بها - و اجمعت الشیعة علی الحکم بکفر محاربی امیر المؤمنین و لم یخرجوا بذلك عن حکم ملة الاسلام اذ کان کفرهم من طریق التأویل کفر ملة لا کفر ردة عن الشرع مع اقامتهم علی الجملة منه و اظهارهم الشهادتین و الاعتصام بذلك عن کفر الردة - اه - و ثبت تجری معاویة علی علی (ع) و هو امام مفروض الطاعة بدلائل کثیرة و منها امره بوضع الاحادیث فی الازراء به و تطمیعه الوعاظ و الخطباء بالاموال من تابعیه کما قرره السبکی فی صفحة ۱۵۲ ج ۱ من طبقات الشافعیة و کما ذکره فرهاد میرزا القاجاری فی کتابه قیام زخار الفارسی صفحة ۱۰۰ و ابن طاوس فی صفحة ۲۷ و ۲۹ من کتابه فرحة الغری و ابن ابی الحدید فی صفحة ۰۹ ج ۲ من شرح نهج البلاغة و ذکر ایضاً فی صفحة ۲۰۲ الاخبار اللتی وضعها عمر بن العاص فی ذلك و ذکر مؤلف النصایح الکافیة السید محمد ابن عقیل فی صفحة ۷۳ من کتابه هذا لعن المغيرة بن شعبة له بالکوفة و ذکر ایضاً فی صفحة ۶۹ لعن معاویة له فی المدينة و نقل کلماته اللتی قالها فیہ صفحة ۷۰ منه و استمرت التمة فی الصفحة التالية

بیدار گردن ابلیس معاویہ را که وقت نماز بیگانه شد

(۱) در خبر آمد که خال مؤمنان بود اندر قصر خود خفته شبان (۱)

(۱) از مقایسه مولانا ابلیس با معاویہ و تدقیق در تمام ابیات ابن گفتار بخوبی سلب اعتقاد او نسبت بمعاویہ نمایان میگردد چنانچه در چند مورد از مثنوی نسبت بفرزندش یزید بن معاویہ هم سوء عقیده خود را بیان فرمودند -

- (١) قَصْرُهُ مِنْ دَاخِلٍ قَدْ أُرْتَجَا .. بَابُهُ مِنْ أَحَدٍ مَا وَلَجَا ..
 فِيهِ لَمَّا بِهِ لَمْ التَّعَبُ مِنْ حُضُورِ الْخَلْقِ زَادَ النَّصَبُ
 (٢) رَجُلٌ أَيْقَظُهُ بِالْصَّدَقَةِ عَيْنُهُ إِذْ فَتَحَ بِالْمَرَّةِ

- (١) قصر را از اندرون در بسته بود کز زیارتهای مردم خسته بود
 (٢) ناگهان مردی ورا بیدار کرد چشم چون بگشاد پنهان گشت مرد

هذه السنة الرديئة من معاوية في لعن على (ع) في الشام و مصر و العراق من عصره الى عصر عمر بن عبد العزيز و منعه ذلك كما هو مسطور و من هذا التجري على الله و رسوله نتجت الفجائع الوخيمة الفادحة و وقع ما وقع على العلويين و شيعة على (ع) من خلف معاوية و بنى امية حتى ان اهالى الشام و قرطبة من الاندلس كانوا يعظمون قاتلى الحسين (ع) و يسمونهم بأسماء خاصة و يمثلون برأسه (ع) في ايام عاشوراء كما ذكره النورى في صفحة ٤٩٩ من خاتمة مستدرک الوسائل و ذكره الكراچكى في كتابه كنز الفوائد قبله بقرون عديدة و ذكره البهائى ايضا في صفحة ١٩٤ من كشكوله و غيرهم - و في سنة ٣٥١ كما نقله السيوطى في صفحة ٢٦١ من تاريخ الخلفاء كتبت الشيعة لعن معاوية و سبه بأمر معز الدولة البويهى على أبواب المساجد و المشاهد في بغداد و دام اللعن على معاوية مستمرا للتاريخ هذا في المحافل و النوادى و اجمع كتاب للشيعة في وجوب لعن معاوية بالدلائل لعصرنا كتاب النصايح الكافية في مثالب معارية للسيد محمد بن عقيل الحسينى الحضرمى المطبوع بمصر - و في الحقيقة ان جنابة معاوية و ولده على الاسلام و الخلافة الروحانية الطلقة و تغييرها الى سلطنة جبارة ظاهرها التوحيد و باطنها الكفر الخالص مولودة لحكمة سياسية محمدية هامة و هى تخويل المنافقين بذكرهم كلمتى الشهادتين جميع ما للمسلمين الصادقين من المواهب الاجتماعية الاسلامية و لذلك بحث مبسوط افردناه في كلمة على (ع) و معاوية من كتابنا دائرة المعارف الاسلامية الامامية - اما ذكر مولانا قدس الله روحه لمعاوية في كتابه فلا يعرب عن حسن اعتقاده فيه بل من مقارنته له بابلس يعلم عكسه و ما نقله فيه على مثال القصة للحصبة و هى النصيحة و لاغيرها -

- (۱) إِخْتَفَىٰ قَالَ فَمَا فِي الْقَصْرِ كَانَ
دَخَلَ وَاجْتَرَأَ خَلَى الْأَدَبُ
(۲) دَارَ حَوْلَ الْقَصْرِ فِي جَهْدٍ وَجَدَ
آيَةً مِنْ ذَلِكَ الْمَخْفِيِّ مَنْ
(۳) فِي وَرَاءِ الْبَابِ مَدُّ النَّظَرِ
(۴) سَتَرَ الْوَجْهَ لَهُ قَالَ فَمَنْ
فَصْرِيحًا قَالَ إِبْلِيسُ الشَّقِيُّ
(۵) قَالَ لِمَ أَيْقَظْتَنِي أَنْتَ بَجْدٍ
(۶) وَصَلَ لِلْآخِرِ وَقْتُ الصَّلَاةِ
(۷) لَزِمَ الرُّكُضَ النَّبِيَّ الْمُجْتَبَى
عَجَلُوا الطَّاعَاتِ مِنْ قَبْلِ الْفَوَاتِ
- أَحَدٌ مِنْ ذَا وَفِي أَيِّ زَمَانٍ
.. مَا رَعَىٰ لِي الْحُرْمَةَ يَا الْمَعْجَبُ ..
فِي الزَّمَانِ ذَا عَسَاهُ أَنْ يَجِدَ
خَفِيَّ عَنْهُ .. لَهُ اللَّبَّ فِتْنٌ ..
فَرَأَىٰ خَلْفَ السِّتَارِ مُدِيرًا
أَنْتَ إِصْحَاحٌ مَا اسْمُكَ قُلُّهُ عَلَنٌ
.. أَنَا خَصْمُ الْوَرَعِ وَالْمُتَّقِي ..
قُلْ صَاحِبًا لِي لَا عَكْسًا وَضِدَّ
قَالَ لِلْمَسْجِدِ مِنْ قَبْلِ الْفَوَاتِ
إِذْ مِنْ الْوَحْدَةِ دُرًّا ثَقْبًا
قَالَ .. فَلْتَذْهَبْ سَرِيعًا لِلصَّلَاةِ ..

- (۱) گفت اندر قصر کس راره نبود
(۲) گرد بر گشت و طلب کرد آن زمان
(۳) از پس در مدبری را دید کو
(۴) گفت هی تو کیستی نام تو چیست
(۵) گفت بیدارم چرا کردی بجد
(۶) گفت هنگام نماز آخر رسید
(۷) عجلوا الطاعات قبل الفوت گفت
- کیست کابن گستاخی و جرأت نمود
نایباند زان نهان گشته نشان
در پس پرده نهان میکرد رو
گفت نامم فاش ابلیس شقی است
راست گو بامن مگوبرعکس وضد
سوی مسجد زود می باید دوید
مصطفی چون در وحدت رابست

- (۱) قَالَ لَا لَا أَنْتَ مَا هَذَا الْغَرَضُ
 أَنْ لِيْخَيْرٍ لِّيْ صِرْتَ بِالْذَّلِيلِ
 (۲) فِي الْخَفَاءِ اللَّصِ يَأْتِي مَسْكَنِي
 (۳) فَبِذَا اللَّصُ أَنَا كَيْفَ الْيَقِينُ
 يَعْرِفُ الْأَجْرَ وَيَدْرِي بِالثَّوَابِ
 (۴) سِيمًا لِّصًّا كَقَطَاعِ الطَّرِيقِ
 أَكَّ كَانَ .. مَا خَلَوْتَ مِنْ مَرَضٍ ..
 مُغَرِّضًا أَنْتَ بِكَ الدَّاءُ الدَّخِيلُ ..
 قَالَ لِيْ جَاءَ لِأَنْ يَحْرُسَنِي
 يَحْصُلُ لِيْ وَمَتَى اللَّصُّ اللَّعِينُ
 .. أَوْ هُوَ يَخْشَى الْعَذَابَ وَالْعِقَابَ ..
 مِثْلَكَ مِمَّ لِيْ صِرْتَ الشَّفِيقُ

جواب ابلیس ثانیاً لمعاویة

- (۵) قَالَ مَهْلًا كُلُّنَا فِي الْأَوَّلِ
 نَحْنُ بِالرُّوحِ طَرِيقَ الطَّاعَةِ
 نَحْنُ أَمْلَاكُ الْقَدِيمِ الْأَزَلِيِّ
 قَدْ طَوَيْنَا مَا لَنَا مِنْ آفَةٍ

- (۱) گفت منی نی این غرض نبود ترا
 (۲) دزد آید در نهان در مسکنم
 (۳) من کجا باور کنم آن دزد را
 (۴) خاصه دزدی چون توقطاع الطريق
 که بخیری رهنما باشی مرا
 گویدم که پاسبانی میکنم
 دزدکی داند ثواب و مزد را
 از چه روگشتی بگو بر من شفیق

دوم بار جواب گفتن معاویه

- (۵) گفت ما اول فرشته بوده ایم
 راه طاعت را بجان پیموده ایم

(۱) مَحْرَمًا لِّلْسَالِكِينَ فِي الطَّرِيقِ

وَلَمَنْ قَدَسَكَنُوا الْعَرْشَ الْوِفَاقِ

(۲) صَنَعَةُ أُولَى مَتَى قَدْ ذَهَبَتْ

وَمَتَى حُبُّ آتَى فِي الْأَزَلِ

(۳) أَنْتَ فِي الْأَسْفَارِ رُومًا أَوْخَتَنَ

ذَهَبَ مِنْ قَلْبِكَ لِلْوَطَنِ

(۴) كُلُّنَا نَحْنُ سُكَارَى بِالشَّرَابِ

كُلُّنَا نَحْنُ لِيَتْلِكَ الْعَتَبَةِ

(۵) فَعَلَى الْحُبِّ لَهُ سُرَّتْنَا

عِشْقَهُ فِي رُوحِنَا قَدْ زَرَعُوا

نَحْنُ كُنَّا .. تَسْبِرُ الْفَجَّ الْعَمِيقَ ..

نَحْنُ كُنَّا .. فِي وَفَاقٍ وَتَلَاقٍ ..

هِيَ مِنْ قَلْبٍ وَفِيهِ رَغِبَتْ

زَالَ عَنْ قَلْبٍ قَدِيمٍ أَزَلِي

لَوْ نَظَرْتَ فَمَتَى حُبُّ الْوَطَنِ (۱)

.. حَنَّ هَبَ بَعْدَ مُرُورِ الزَّمَنِ ..

ذَا وَ مَسْلُوبُ الْفُؤَادِ وَاللُّبَابِ

عَاشِقُونَ الْعُمَرِ نُلَوِي الرِّقَبَةِ

قَطَّعُوا .. سَوَّوْا بِهِ فِطْرَتَنَا ..

.. غُصِّنَا مِنْ رَوْضِهِ مَا قَطَّعُوا ..

(۱) اراد بالختن قسمًا من الترك الساكنين في ماوراء النهر المعروفة اليوم بالتاجيك

ساکنان عرش را همدم بديم

مهر اول کی زدل زایل شود

از دل تو کی رود حب الوطن

عاشقان درگه وی بوده ایم

عشق او در جان ما کاریده اند

(۱) سالکان راه را محرم بديم

(۲) پيشه اول کجا از دل رود

(۳) در سفر گر روم بينی يا ختن

(۴) ما هم از مستان اين می بوده ایم

(۵) ناف ما بر مهر او بيریده اند

- (۱) فَمِنْ الدَّهْرِ بِأَيَّامٍ حِسَانٍ
مِنْهُ مَاءُ الرَّحْمَةِ فَضْلُ الرَّبِّيعِ
(۲) أَيْدُ الْفَضْلِ لَهُ لَيْسَتْ لَنَا
أَفْلا مِنْ عَدَمٍ نَحْوُ الْوُجُودِ
(۳) أَنْتَ يَا مَنْ مِنْهُ إِحْسَانًا كَثِيرٌ
وَ يَحْقِلُ لِرِضَاهُ وَ الرَّبِّيعُ
(۴) وَ يَدَ الرَّحْمَةِ فَوْقَ رَأْسِنَا
فَتَحَ أَجْرِي يَنَابِيعَ الْكَرَمِ
قَدْ حَظَيْنَا وَ لِلطَّفِ وَامْتِنَانِ
كَمْ شَرَبْنَا نَقِطُفَ الزَّهْرِ الْمَرِيعِ
زَرَعْتَ وَ الْعَبَقُ نَمَتْ بِنَا
رَفَعْتَنَا .. هِيَ مِنْ لُطْفٍ وَجُودِ ..
قَدْ رَأَيْنَا نَحْنُ .. وَالْجَمُّ الْغَفِيرُ ..
نَحْنُ دِرْنَا الْعَمَرَ فِي رَيْفٍ وَرِيعِ
وَضَعَ الْأَعْيُنَ مِنْ لُطْفِ بِنَا
.. وَ رِيَاضِ الْفَضْلِ نَمَى وَالنِّعَمُ ..

- (۱) روز نیکو دیده‌ایم از روزگار
(۲) نی که ما را دست فضلش کاشته است
(۳) ای بسا کز وی نوازش دیده‌ایم
(۴) بر سر ما دست رحمت می نهاد
آب رحمت خورده‌ایم از جویبار (۱)
از عدم ما را نه او برداشته است
در گلستان رضا گردیده‌ایم
چشمهای لطف بر ما می گشاد

(۱) در این ابیات ابلیس خود را مشمول رحمت میداند و تحقیق آنستکه رحمت دو بخش است رحمت امتنانیه است که عام و مطلق و سابق بر غضب است و با این رحمت عذاب از کفار در دوزخ برکنار میشود و ابلیس امیدوار همین رحمت است و رحمت وجوبیه است و مقید است باینکه خداوند برخورد واجب دانسته که بر صالحان و تائبان رحمت کند و ابلیس از این رحمت نا امید است و مشمول آن نخواهد شد -

- (۱) أَنَا مُدُّ طِفْلاً غَدَوْتُ وَاللَّبَنَ
مَنْ تَرَى مَهْدِي هَزَّ هُوَ لَا
(۲) غَيْرَ دَرٍ لَهُ مِمَّنْ قَدْ شَرِبْتُ
مَنْ لِي أَطْعَمَ أَوْ غَذَى سَوَى
(۳) عَادَةً سَارَتْ مَعَ الدَّرِ زَمَنْ
فَمَتَى تِلْكَ مِنَ الْمَرْءِ تَزُولُ
(۴) لَوْ لِي قَدْ عَاتَبَ بَحْرُ الْكَرَمِ
(۵) أَصْلُ نَقْدٍ لَهُ عَدْلٌ وَسَخَاةٌ
حَيْثُ أَنَّ الْقَهْرَ فَوْقَ ذَا غَدَا
(۶) صَنَعَ الْعَالَمَ مِنْ لُطْفٍ كَمَا
- رُمْتُ صِرْتُ عَاجِزًا فِي ذَا الزَّمَنِ (۱)
.. غَيْرَهُ جَلَّ مَقَامًا وَعَلَا..
أَنَا دَرًّا أَوْ بِهِ أَنَا رَغِبْتُ
حُسْنِ تَدْبِيرٍ لَهُ فَاقَ النُّهَى
فِي الْوُجُودِ وَبِهَا الطَّبْعُ افْتَتَنَ
.. أَوْ عَنِ الطَّبْعِ لَهَا يَبْدُو قُفُولُ..
فَمَتَى يُغْلِقُ أَبْوَابَ الْكَرَمِ
مَعَ لُطْفٍ وَامْتِنَانٍ وَعَطَاءِ
كَغَبَارِ الْغَيْشِ فِي النَّقْدِ بَدَا
شَمْسُهُ الذَّرَاتِ سَوَتْ كَرَمًا

(۱) نسخهٔ ثانیه (ومت کنت العاجز فی ذَا الزمن)

- (۱) وقت طفلی ام که بودم شیر جو
(۲) از که خوردم شیر غیر از شیر او
(۳) خوی کان با شیر رفت اندر وجود
(۴) گر عتابی کرد دریای کرم
(۵) اصل نقدش داد و لطف و بخشش است
(۶) از برای لطف عالم را بساخت
- گاهوارم را که جنبانید او
که مرا پرورده جز تدبیر او
کی توان او را ز مردم وا گشود
بسته کی گردند درهای کرم
قهر بروی چون غباری از غش است
ذره‌ها را آفتاب او نواخت

- (۱) وَلَوْ الْفُرْقَةُ صَارَتْ حَامِلَةً
فَلِاجْلِ الْعِلْمِ فِي قَدْرِ الْوِصَالِ
(۲) كَيْ يَذَا لِلرُّوحِ تَأْدِيًّا يَكُونُ
وَبِهَذَا قَدَّرَ أَيَّامَ الْوِصَالِ
(۳) فَالِنَّبِيِّ قَالَ فَالْحَقُّ ذَكَرُ
(۴) فَخَلَقْتَ الْخُلُقَ حَتَّى هُمْ بَيَّا
لَهُمُ الْأَيْدِي ثَلَاثُ بِالْكَرَمِ
(۵) لَا لِأَنَّ مِنْهُمْ أَنَا أَنْتَفِعُ
(۶) عِدَّةَ أَيَّامٍ لِي قَدْ طَرَدَا
عَيْنِي فِي وَجْهِهِ السَّامِيِّ الْحَسَنِ
- لَهُ مِنْ قَهْرٍ .. وَمِنْ ذَا ذَاهِلَةٍ.. (۱)
لَهُ .. لَا لِلْبُعْدِ عَنْهُ وَالْمَلَالِ..
بِالْفِرَاقِ .. وَالْوِصَالِ لَا يَهُونُ..
تَعْرِفُ الرُّوحَ .. وَتَسْعَى لِلْكَمَالِ..
قَصْدِي بِالْخُلُقِ إِحْسَانًا غَيْرُ
يَجِدُوا نَفْعًا وَمِنْ شَهِدٍ لِيَا
لِي يَدْرُونَ .. وَيُعْطُونَ النِّعَمَ..
وَمِنْ الْعَارِي الرِّدَا أَنْتَزِعَ
مِنْ حُضُورِي عِنْدَهُ أَوْ أَبْعَدَا
بَقِيَّتِ نَاطِرَةً مَرَّ الزَّمَنِ

(۱) كانه بقول ولو كانت الفرقة مظهر القهر لكن لاجل معرفة قدر وصال المحبوب
لا للبعد الابدی (سأطلب بعد الدار عنكم لتقربوا)

- (۱) فرقت از قهرش اگر آبستن است
(۲) تادهد جانرا فراقش گوشمال
(۳) گفت پیغمبر که حق فرموده است
(۴) آفریدم تا زمن سودی کنند
(۵) نی برای اینکه من سودی کنم
(۶) چند روزی که زبیشم رانده است
- بهر قدر وصل او دانستن است
جان بداند قدر ایام وصال
قصد من از خلق احسان بوده است
تا ز شهدم دست آلودی کنند
وز برهنه من قبائی برکنم
چشم من در روی خویش مانده است

- (۱) مِثْلُ ذَا الْقَهْرِ وَهَذَا الْغَضَبِ
كُلُّ شَخْصٍ شُغِلَ بِالسَّبَبِ
(۲) أَبَدًا لِلْسَّبَبِ لَا أَنْظُرُ
إِذْ هُوَ قَدْ حَدَثَ مَا حَدَثَا
(۳) لُطْفُهُ السَّابِقِ لَا غَيْرَ أَنَا
كُلَّمَا الْحَادِثُ كَانَ أَقْطَعُ
(۴) تَرَكِي السُّجْدَةَ فَرَضًا بِالْحَسَدِ
فَمِنْ الْعِشْقِ أَتَى هَذَا الْحَسَدُ
كَانَ مِنْ ذَا الْوَجْهِ يَا لَلْعَجَبِ
وَعَدَا قَيْدَ الْعَنَاءِ وَالتَّعَبِ
أَنَا أَنَا بِهِ لَا أَعْتَبِرُ (۱)
حَادِثًا مِنْ مِثْلِهِ قَدْ بَعَثَا
أَنْظُرُ فِيهِ سَعُودِي وَالْهِنَا
لَهُ نِصْفَيْنِ وَ عَنْهُ أَمْنَعُ (۲)
كَانَ لَا مِنْ غَيْرِهِ فِي وَرْدِ
لَا الْجُحُودِ فَهُوَ خَيْرٌ وَرَشَدِ (۳)

(۱) كانه يقول هذه الاعمال الصالحة والطالحة أسباب حادثة والاسباب الحادثة لاتغير
الخصال القديمة لان الحادث عرض والقديم ذاتي والعرض لاينفي الذاتى على موجب السعيد
سعيد فى بطن الازل والشقى شقى فى الازل وانا لا انظر للاسباب العارضة . (۲) كانه
يقول كنت اتعبد فى السماء والارض حتى خلق الله آدم وامتنعت من السجود فحدث فى القهر
والغضب انا لا التفت لهذا الحادث لانه عارض والعارض كالمعدوم فاخترار مذهب الفلاسفة
ونسى قولى تعالى (فمن يعمل مثقال ذرة خيراً يره ومن يعمل مثقال ذرة شراً يره)
(۳) كانه قيل للشيطان تركك السجود لادم حسد والحسد جاحد لانه لايرضى بقضاء
الواحد فاجاب بهذا البيت -

- (۱) كزچنان روئى چنين قهراى عجب
(۲) من سبب راننگرم كان حادث است
(۳) لطف سابق را نظاره ميكنم
(۴) ترك سجده از حسد گيرم كه بود
هر كسى مشغول گشته در سبب
زانكه حادث حادثى را باعث است
هر چه آن حادث دو پاره ميكنم
آن حسد از عشق خيزد نه از جحود

- (۱) فَمِنْ الْحُبِّ يَقِينًا ذَا الْحَسَدِ نَهَضَ وَالْحُبُّ لِلْحُبِّ قَصْدٌ (۱)
 أَنْ مَعَ غَيْرِ الْحَبِيبِ جَلَسَا وَ عَلَى رَغَمِ الْحَبِيبِ ائْتَمَسَا..
 (۲) إِنْ شَرَطَ الْحُبُّ أَنْ يَصْطَنِعَا غَيْرَةً مِنْهُ تَرَى مَا ائْتَمَعَا (۲)
 مِثْلَ قَوْلِ آكَ بَعْدَ الْعَطْسَةِ عِشْ سَعِيدًا وَقَرِينَ الرَّحْمَةِ

(۱) وغلط بهذا الجواب بان قاس محبة الله بمحبة النفس المعللة بالاغراض -
 (۲) شرط المحبة اصطناع المحبة للمحبوب والحمية له مثل قولك له بعد العطسة یرحمک
 الله وعش طویلا لما روى عن ابن مسعود انه (ع) قال اذا عطس احدکم فليقل الحمد لله
 رب العالمين وليقل له یرحمک الله کانه يقول کما ان شرط العطسة التشميت کذا شرط المحبة
 الغيرة وظن نفسه غیوراً ولم يعلم ان اصل الغيرة لله تعالى لقوله (ع) ان سعداً لغير وانا غير
 من سعد والله اغیر منى ومن غیرته حرم الفواحش ما ظهر وما بطن والغيرة تحصل بمشاهدة
 والله تعالى قادر على يطلب ما لوهاً ومقدوراً والمراد من المألوه والمقدور العالم وادم هو
 غيره فاذا ظهرت غيرة الله تطلب من العبد ان لا يعبد غيره ولو كان فى الحقيقة لا غير
 ولكنه بحکم الغير وغيرة العبد لا تخلو من ثلثة اشياء فان خلت منها فهى نفسانية وشيطانية
 فالاولى والثانية (الغيرة لله وفى الله) كغيرة سيدنا سليمان (ع) لما فاته وقت العصر حين
 عرض عليه بالعشى الصافنات الجياد فقال انى احببت حب الخير عن ذکر ربى حتى توارت
 بالحجاب ردوها على فطفق مسحاً بالسوق والاعناق فانهم قالوا الغيرة لله وفى الله هو ان
 یرى الانسان ما حد الحق ان يتعداه الخلق فتقوم به صفة الغيرة لله لا لنفسه والثانية الغيرة
 على الله وهى المحافظة على المحبوب من الغير تكون فى المحبوب المجازى وتستحيل على
 الله تعالى وطريقها ان تدعوا لخلق الى الله تعالى وتعرضهم وترغبهم فى مشاهدته تعالى
 وتود ان يحبه العالم كله ولكن من الغيرة على الله کتمان السر عن الاجانب کما قال
 فى حديثه القدسی اولیائى تحت قبائى لا يعرفهم غیرى .

- (۱) این حسد از دوستی خیزد یقین که شود با دوست غیرى همنشین
 (۲) هست شرط دوستی غیرت بزی همچو بعد عطسه گفتن دیرزى

- (۱) إِذْ عَلَى نَطْعِهِ غَيْرُ الْمَلْعَبِ
 قَالَ لِي إِلْعَبْ لَعِبْتُ مَا دَرَيْتَ
 (۲) ذَالِكَ الْمَلْعَبُ الَّذِي فِي غَدَا
 وَبِهَذَا السَّبَبِ نَفْسِي أَنَا
 (۳) فِي الْبَلَاءِ أَيْضًا أَنَا لَذَاتِهِ
 أَنَا مَقْهُورٌ لَهُ مُسْتَهْلَكٌ
 (۴) يَا زَعِيمُ كَيْفَ فِي السِّتِّ الْإِجْهَاتُ
 مِنْ شِعَابِ سِتَّةٍ .. كُلُّ أَحَدٍ
- ذَلِكَ مَا كَانَ لِهُذَا السَّبَبِ (۱)
 مِنْ مَزِيدٍ وَبِمَا كَانَ آتَيْتُ
 قَدْ خَسِرْتُ وَكَمَا كَانَ بَدَأَ
 فِي الْبَلَاءِ أَوْقَعْتُ رَهْنًا لِلْعَنَا
 دَقْتُ .. طَابَ الطَّعْمُ مِنْ آفَاتِهِ ..
 لَهُ مَغْلُوبٌ لَهُ مَا أَمْلِكُ
 نَفْسَهُ يُخْلِصُ أَوْ يَلْقَى النِّجَاةَ (۲)
 صَارَ مِنْهَا فِي قِيُودٍ لَا تُحَدُّ

(۱) كانه يقول لما لم يكن على نطع تقديره وبساط لوح محفوظه غير لعب امتناعی عن السجود واستكباری ولم يضع تعالى فی غیر هذه الخصلة والخاصة فقال حين الامتحان اعمل واجر ما تعرفه فاطهرت ما رضع فی من الخاصة ای شی اعلم زائداً علی ما وضعه فی وجودی فكان عدم سجودی لادم (ع) غیره (۲) أبداً لا یخلص نفسه احد من ستة اشعاب فی ست جهات كما هو معلوم عند لعبة النرد فی لعبهم اذا تمت الابواب الستة غلب الخصم وبقي عن اللعب کذا کیف یخلص نفسه أحد فی الجهات الست من هذه الحواس الست وهی الخمسة الظاهرة والاحس المشترك .

- (۱) چونکه برنطعش جزاین بازی نبود
 (۲) آن یکی بازی که بد من باختم
 (۳) در بلاهم می چشم لذات او
 (۴) چون رهاند خویشان را ای سره
- گفت بازی کن چه دانم در فزود
 خویشان را در بلا انداختم
 مات اویم مات اویم مات او
 هیچکس درشش جهت ازشش دره

- (۱) سِتَّةَ جُزْئِيَّةٍ مِنْ سِتَّةٍ خَلَقْتَ كَلِيَّةً بِالْفِطْرَةِ (۱)
 كَيْفَ تَنْجُوا سَيِّمًا مَنْ اَعْوَجَا
 وَضَعَ اللَّهُ .. وَعَكْسًا نَهَجَا ..
 (۲) كُلُّ مَنْ فِي السِّتَّةِ عَفْوًا وَقَعَ
 فِي سَوِيدِ النَّارِ مِنْهَا مَا طَلَعَ
 ذَاكَ مَنْ ذَا خَلَقَ السِّتَّةَ لَا
 غَيْرُهُ يُخْلِصُ .. مَا كُلُّ الْأَمَلَا ..
 (۳) نَفْسُهُ الشَّيْءُ لَوِ الْكُفْرُ وَلَوْ
 هُوَ اِيْمَانٌ وَكُلُّ مَا ارْتَاوْ
 كَانَ صُنْعَ الْيَدِ مِنْ حَضْرَتِهِ ..
 وَالْحَقِيقُ بِهِ مِنْ قُدْرَتِهِ ..

ایضاً تقریر معاویہ مکر ابلیس معہ

- (۴) فَالْأَمِيرُ لَهُ قَالَ ذِي تَمَامٍ كُلُّهَا صَحَّتْ وَوَفَّقَ لِلْمَرَامِ
 غَيْرَ أَنْ مِنْهَا النَّصِيبُ لَكَ كَانَ نَاقِصًا .. مُتَهَمًا .. أَعْيَى بَيَان ..

(۱) وكيف تغلص الستة الجزئية من الستة الكلية ای الجهات الستة الجزئية من الحواس الست الكلية على الخصوص الذي وضعه الله تعالى اعوج .

- (۱) جزو شش از کل شش چون وارهد
 خاصه بیچون که مر اورا کثر نهد
 (۲) هر که در شش او درون آتش است
 اوش برهاند که خلاق شش است
 (۳) خود اگر کفر است اگر ایمان او
 دست باف حضرت است و آن او

پاز تقدیر گردن معاویہ مکر ابلیس با او

- (۴) گفت امیر اورا که اینها راست است
 لیک بخش تو از اینها کاسته است

- (۱) مِائَةَ آلَافٍ مِنْ مِثْلِي الطَّرِيقِ
وَحَفَرْتَ الْحَفْرَةَ لِلْمَخْزَنِ
(۲) أَنْتَ نَارٌ أُحْرِقُ فِيكَ أَنَا
لَمْ يَمَزِقْ ثَوْبَهُ مِنْكَ جَزَعٌ
(۳) إِذْ لَكَ الْإِحْرَاقُ يَا نَارَ غَدِي
مَا لَكَ مِنْ حَيَاةٍ إِلَّا بِأَنْ
(۴) هَذِهِ اللَّعْنَةُ صَارَتْ أَنْ لَكَ
وَلِكُلِّ سَارِقٍ بِالرُّتْبَةِ
(۵) فِي قِبَالِ اللَّهِ قُلْتَ وَسَمِعْتَ
يَا عَدُوُّ أَنَا مِنْ مَكْرٍ لَكَ
- قَدْ قَطَعْتَ لَهُمْ بَيْنَ الْفَرِيقِ
جِئْتَ .. لَمْ تَبْقِ لَهُمْ مِنْ مَأْمِنٍ ..
مَا لِي مِنْ حِمْلَةٍ مِنْ فِي الدُّنَا
.. أَوْ بِكَ لَمْ يَلْقَ حُزْنًا وَفَزَعٌ ..
طَبْعًا أَنْتَ مَا بَقِيَتْ أَبَدًا
تُحْرِقُ مَنْ لَكَ مِنْ جَوْرِ رَكْنٍ
مُحْرِقًا تَجْعَلُ مِنْ خُبثٍ بَكَ
يَجْعَلُ الْأُسْتَاذَ سَامِي الْوُثْبَةِ
جَهْرَةً وَجَهًا يَوْجِهَ مَا فَزَعَتْ
مَا أَكُونُ مَا مَقَامِي عِنْدَكَ

- (۱) صد هزاران را چو من توره زدی
(۲) آتشی از تو بسوزم چاره نیست
(۳) طبعت ای آتش چو سوزانید نیست
(۴) لعنت این باشد که سوزانت کند
(۵) با حذر گفتن شنیدی رو برو
- حفره کردی در خزینه آمدی
کیست کزدست تو جامه اش پاره نیست
تا نسوزانی تو چیزی چاره نیست
اوستاد جمله دزدانت کند
من که باشم پیش مکررت ای فدو

- (۱) أَشْبَهَ عِرْفَانُكَ صَوْتَ الصَّفِيرِ
 (۲) صَائِدُ الطَّيْرِ مِائَةٌ وَ الْوَفْ
 قَطَعَ مِنْهَا الطَّرِيقَ وَ الطُّيُورُ
 (۳) فِي الْهَوَا إِذْ سَمِعْتَ صَوْتَ الصَّفِيرِ
 (۴) قَوْمُ نُوحٍ هُمْ مِنْ مَكْرِ لَكَ
 صَارَ مَشُورِيًّا وَ مِنْكَ صَدْرُهُمْ
 (۵) لِلْهَوَا أَعْطَيْتَ عَادًا فِي الدُّنَا
 (۶) أَنْتَ الْقَيْتَ وَ رَجِمَ قَوْمُ لُوطٍ
 مِنْكَ حَلَّوْا أَسْوَدَ الْمَاءِ الْعَذَابِ
 هُوَ صَوْتُ الطَّيْرِ لِيَكُنْ كَمْ يَصِيرُ
 لِلطُّيُورِ نُوَعَتْ صَفَتِ صُفُوفُ
 جَنْسُهَا خَالَتْ لِجَهْلٍ وَ غُرُورُ (۱)
 مِنْهُ جَاءَتْ وَ هُنَا صَارَتْ أُسِيرُ
 فِي نِيَّاحٍ قَلْبُهُمْ مِنْ خُدْعَا
 قَدْ تَشْطَى .. وَ ادْلَهُمْ أَمْرُهُمْ ..
 وَ لَهَا قَيْدَ الْعَذَابِ وَ الْعَنَا
 كَانَ مِنْكَ وَهُمْ غَمَسًا وَ غَوَطُ
 .. بِكَ نَالُوا وَ اسْتَحَقُّوا لِلْعِقَابِ ..

(۱) نسخهٔ ثانیه - ظننت لجهل -

- (۱) معرفتهای تو چون بانگ صغیر
 (۲) صد هزاران مرغ را او ره زده است
 (۳) در هوا چون بشنود بانگ صغیر
 (۴) قوم نوح از مکر تو در نوحه اند
 (۵) عاد را تو باد دادی در جهان
 (۶) از تو بود این سنگسار قوم لوط
 بانگ مرغان است لیکن مرغ گیر
 مرغ غره کاشنائی آمده است
 از هوا آید شود اینجا اسیر
 دل کباب و سینه شرحه شرحه اند
 او فکندی در عذاب و اندهان
 در سیاه آبه ز تو خوردند غوط

- (۱) مَخٌ نُمْرُودٍ عَلَى الْأَرْضِ انْتَشَرَ
وَرَزَايَا وَخُطُوبٍ وَفِتَنٍ
- (۲) عَقْلُ فِرْعَوْنَ الذِّكْرِي الْفَيْلَسُوفُ
- (۳) مِنْكَ ذَاكَ الْحَبْرُ قَدْ صَارَ أَبَا
وَبِكَ عَادَ أَبَا جَهْلٍ أَبُو
- (۴) فَعَلَى الشَّطْرَنْجِ أَنْتَ مَنْ أَرَادَ
مِائَةَ آلَافٍ أَسْتَادٍ أَمَاتَ
- (۵) أَنْتَ يَا مَنْ مِنْ فَرَازِينَ لَكَ
أَحْرَقْتَ كُلَّ الْقُلُوبِ قَلْبُكَ
- (۶) بَحْرُ مَكْرٍ أَنْتَ وَالْخَلْقَ أَعْلَمَ
وَالسَّالِمُونَ كَمِثْلِ الذَّرَّةِ
- مِنْكَ يَا مَنْ أَلْفَ أَلْفٍ مِنْ عِبَرٍ
قَدْ أَثَارَ فِي الْوَرَى جَرَّ الْمَحَنِ
عَادَ أَعْمَى مَا كَفَى مِنْكَ الْوُقُوفُ
لَهَبٌ وَ الْحَقُّ لِلدَّيْنِ أَبِي
حَكَمٍ .. وَهُوَ اللَّيِّبُ الطَّيِّبُ ..
لَهُ ذِكْرًا بِالْعِنَادِ وَالْفَسَادِ
هُوَ مِنْهُ لَمْ تَجِدْ أَيُّ نَجَاتٍ
فِي عُقُودٍ أَشْكَتَ مِمَّا يَكَا
أَسْوَدًا كَانَ .. قَلَاكَ رَبَّكَ ..
قَطْرَةٌ أَنْتَ كَطُودٍ مُحْكَمٍ
لَكَ كَانُوا .. يَا خَبِيثَ الْفِطْرَةِ ..

ای هزاران فتنه ها انگیخته
کور شد از تو نیاید او وقوف
بو الحکم هم از تو بو جهلی شده
مات کرده صد هزار استاد را
سوخته دلها سیه گشته دلت
تو چو کوهی و سلیمان ذره

(۱) مغز نمرود از تو آمد ریخته
(۲) عقل فرعون ذکی فیلسوف
(۳) بولهب هم از تو نااهلی شده
(۴) ای براین شطرنج بهر یاد را
(۵) ای زفرزین بندهای مشکلت
(۶) بحر مکرری تو و خلقان قطره

- (۱) مَنْ مِنَ الْمَكْرِ لَكَ يَا مُخْتَصِمٌ
نَحْنُ بِالطُّوفَانِ غَرَقَى لِلْقَمَمِ
(۲) كَمْ نُجُومُ السَّعْدِ مِنْكَ احْتَرَقَتْ
(۳) وَلَكُمْ مِنْ مُسْلِمٍ قَدْ خَسِرَا
وَعَلَى الرَّأْسِ إِلَى قَعْرِ سَقَرٍ
(۴) وَلَكُمْ شَخْصٌ كَمِثْلِ بَلَعَمِ
وَلَكُمْ مِنْ مِثْلِ بَرَصِيصَا بَكَ
- يَخْلَصُ أَوْ يَجِدُ مِنْ مُعْتَصِمٍ
غَيْرَ مَا اللَّهُ مِنَ الْمَكْرِ عَصَمَ
كَمْ جُيُوشُ الْجَمْعِ مِنْكَ افْتَرَقَتْ
دِينُهُ مِنْكَ .. وَظَلَّ كِدِرًا..
رَكُضَ بِالسَّرْعَةِ فِيهِ اسْتَقَرَّ
مِنْكَ مَا يَوْسَاءَ غَدَا فِي نَدَمِ
وَهُوَ الصَّالِحُ صَارَ مُشْرِكًا

فی بیان جواب ابلیس لمعاویة

- (۵) قَالَ إِبْلِيسُ لَهُ فَافْتَحْ لِيَا
فَمَحَكُ الْقَلْبِ وَالنَّقْدِ أَنَا
هَذِهِ الْعُقْدَةُ .. لَا تَطْعَنْ بِيَا..
وَبِي الْحَزْنُ يَبِينُ وَالْهَنَا.. (۱)

(۱) نسخه ثانیة و بی الظلمة تبدو والسنا

- (۱) کی رهد از مکر تو ای مختصم
(۲) بس ستاره سعد از تو محترق
(۳) بس مسلمان کز تو دین در باخته
(۴) بس چو بلعم از تو نوید آمده
- غرق طوفانیم الا من عصم
بس سپاه جمع از تو مفترق
سرنگون تا قعر دوزخ تاخته
بس چو برصیصا ز تو کافر شده

باز جواب ابلیس مر معاویة را

- (۵) گفت ابلیسش گشا این عقد را
من محکم قلب را ونقد را

(۱) بِامْتِحَانِ السَّبْعِ وَالْكَلبِ قَدْ

بِامْتِحَانِ الْقَلْبِ وَالنَّقْدِ اَنَا

(۲) وَمَتَى الْقَلْبَ اَنَا رُمْتُ اِنْ

صَيَّرَفِي اَنَا عَنْ سَعْرِهْمَا

(۳) فَاَنَا كُنْتُ دَلِيلَ الصَّالِحِينَ

(۴) قِيمُ الْبَاغِ اَنَا الْغُصْنُ الْخَضِرُ

اَيْضًا الْغُصْنُ الَّذِي جَفَّ اَنَا

(۵) اَنَا هَذَا الْعَلْفَ مِمَّ اَضَعَ

كَبِّي بِذَا الْحَيَوَانِ يَبْدُو جِنْسَ مَنْ

(۶) فَمِنْ الظُّبْيِ لَوِ الْكَلْبُ وَلَدَ

اَنْ يَهِيَ الْكَلْبِيَّةُ قَدْ كَثُرَتْ

خَصَّنِي الْحَقَّ وَبِي هَذَا اَعَدَّ

خَصَّنِي الْحَقَّ .. الْجَدِيرُ بِالْهَذَا ..

وَجْهَهُ يَسُودُ اَوْ يَبْدِي الْحَزْنَ

قُلْتُ .. لَا اَعْلَمُ مِنْ سِرِّهْمَا ..

نُصْرَةً اَيْضًا اَنَا لِلطَّالِحِينَ

مَرَّةً رَبَيْتُ وَالرَّوْضَ النَّضِيرَ

اَقْطَعُ اَوْلِيَهٗ مَوْتًا وَفَنًا

مَا اُرُومُ بِهِ مَاذَا الْمَتَّبِعُ

هُوَ كَانَ اَقْبَحُ اَمْ حَسَنُ

صَدَقَةَ صَارَ بِذَا الشَّكُّ وَرَدَ

اَمْ بِهِ الظُّبْيِيَّةُ قَدْ غَزُرَتْ

امتحان نقد و قلبم کرد دحق

صیرفیم قیمت او کرده ام

مر بدان را پیشوائی میکنم

شاخهای خشک را هم میبرم

تا پدید آید که حیوان جنس کیست

در سگی و آهوئی دارد شکی

(۱) امتحان شیر و کلبم کرد حق

(۲) قلب را من کی سیه رو کرده ام

(۳) نیکوان را رهنمائی میکنم

(۴) باغبانم شاخ تر می برورم

(۵) این علفهای من نهم از بهر چیست

(۶) سگ چو از آهو بزاید بچکی

- (۱) عَلَفًا أَنْتَ وَ عَظْمًا عِنْدَهُ
 أَنْ إِلَى أَيَّهِمَا بِالْعَمَلِ
- (۲) لَوْ إِلَى الْعَظْمِ أَتَى الْكَلْبَ أَحْسِبَ
 رَامَ فَأَعْلَمَهُ يَقِينًا أَنْ بَدَأَ
- (۳) قِرْنَ الْقَهْرُ مَعَ اللَّطْفِ اجْتَمَعَ
 وَمِنْ الْأَثْنَيْنِ ذَيْنِ وَلِدَا
- (۴) عَلَفًا أَنْتَ وَ عَظْمًا بِالْمَثَلِ
 وَاعْرِضِ الْقُوتَ لِنَفْسٍ وَلِرُوحِ
- (۵) لَوْ غَذَاءَ النَّفْسِ رَامَ الْأَبْتَرَا
 وَغَذَاءَ الرُّوحِ لَوْ رَامَ الزَّعِيمِ
- فِي الْأَمَامِ ضَعُ وَ لَا حِظَّ قَصْدَهُ
 هُوَ يَخْطُو قَافِزًا فِي عَجَلِ
- وَ إِذَا مَا الْعَلَفَ بِالطَّلَبِ
 بِهِ عِرْقُ الطَّبِيِّ وَالطَّبِي غَدَا
- وَاحِدٌ بِالْآخِرِ الْعُمَرِ اتَّبَعَ
 فِي الدُّنَا خَيْرٌ وَ شَرٌّ أَبَدَا
- إِعْرِضْ أَعْرِفْ مَا يَهْدِي حَصْلُ
 إِعْرِضِ الْقُوتَ اسْتَبِينَ مَاذَا يُلُوحُ..
- عُدَّ وَ الْوَعْدَ الْخَسِيسَ الْأَكْدَرَا
 كَانَ.. وَ الْعَاهِلَ وَ الْحَبَرَ الْعَظِيمِ..

تا کد امین سو کند او گام تیز
 و رگیا جوید یقین آهو رگ است
 زاد ازین هر دو جهانی خیر و شر
 قوت نفس و قوت جانی عرضه کن
 و ر غذای روح خواهد سروو است

(۱) تو گیاه و استخوان پیشش بریز
 (۲) گر بسوی استخوان آید سگ است
 (۳) قهر و لطفی جفت شد با همدگر
 (۴) تو گیاه و استخوان را عرضه کن
 (۵) گر غذای نفس جوید اُتر است

- (۱) فَالْجِمَارُ هُوَ لَوْ كَانَ الْبَدَنُ
وَيَبْحَرُ الرُّوحُ لَوْ غَاصَ وَجَدَ
(۲) هَبْ هُمَا الْأِثْنَانِ ذَانِ بِالْأَثَرِ
لَكِنَّ الْأِثْنَانِ كَانَا فِي عَمَلٍ
(۳) فَالْنَّسَبِيُّونَ الْكِرَامُ عَرَضُوا
عَكْسَهَا الْأَعْدَاءُ مِنْهَا الشَّهَوَاتُ
(۴) أَنَا لَسْتُ الْخَالِقُ كَيْفَ السَّعِيدُ
أَنَا مَخْلُوقٌ وَلَسْتُ الْخَالِقَا
(۵) أَشَقِيًّا أَجْعَلُ مَنْ بِالسَّعِيدِ
لِلشَّقِيِّ وَالسَّعِيدِ مَا أَنَا
- خَدَمَ .. أَعْطَاهُ مَا فِيهِ افْتَتَنَ ..
جَوْهَرًا مَا لَهُ مِنْ سِعْرِ يُجَدُّ
بِاخْتِلَافٍ ظَهَرَا خَيْرًا وَشَرًّا
وَاحِدٍ مُتَقَيِّ مَا أَنْ حَصَلَ
لَهُمُ الطَّاعَاتِ وَهِيَ الْقَرْضُ
عَرَضَتْ .. وَهِيَ مُنَاهَا وَالنَّجَاتُ ..
بِالشَّقِيِّ أَجْعَلُ الْخَلْقَ أَعِيدُ
لَهُمُ .. هَلَا نَظَرْتَ الْفَارِقَا ..
كَانَ لَسْتُ الرَّبِّ وَالْمُبْدِي الْمُعِيدُ
غَيْرَ مِرْءَاتٍ .. بِهَا مِنْهُ السَّنَا ..

ورود در بحر جان یابد گهر
لیک این هر دو بیک کار اندرند
دشمنان شهوات عرضه میکنند
داعیم من خالق ایشان نیم
زشت را و خوب را آیینه ام

- (۱) گر کند او خدمت تن هست خر
(۲) گرچه این دو مختلف خیر و شرند
(۳) انبیا طاعات عرضه میکنند
(۴) نیک را چون بد کنم یزدان نیم
(۵) خوب را من زشت سازم رب نیم

- (۱) أَحْرَقَ الْمِرْعَاتَ هِنْدِيٌّ لِأَن
قَالَ هَذَا أَسْوَدًا وَجْهَ الرَّجُلِ
(۲) قَالَتِ الْمِرْعَاتُ فَالذَّنْبُ لِيَا
وَضَعَ الذَّنْبُ عَلَى مَنْ صَقَلَا
(۳) هُوَ سَوَانِي دَوْمًا أَظْهَرُ
لِأَقُولَ مَنْ هُوَ كَانَ الْقَبِيحُ
(۴) شَاهِدًا كُنْتُ أَنَا وَالشَّاهِدُ
شَهِدَ اللَّهُ عَلَيَّ أَنُ أَنَا
(۵) أَيْنَمَا كُنْتُ رَأَيْتُ شَجَرَهُ
أَقْطَعُ وَالْبَعْرَ مِنْ مِسْكِ أَنَا
(۶) أَيْنَمَا كُنْتُ رَأَيْتُ شَجَرَهُ
فَلَکُمْ رَبِّيتُهَا دَوْمًا أَنَا
- يُظْهِرُ الْوَجْهَ لَهُ أَزْدَادَ حَزَنٍ
تُظْهِرُ .. وَالرَّجُلَ عَنْ ذَا يَجُلُ ..
لَمْ يَكْ .. لَمْ تَرَ مِنْ شَيْئِي بِيَا ..
وَجْهِي .. وَاللَّمْعَ فِي جَعَلَا ..
مَا لِي الْقَوْلَ الصَّحِيحَ أَذْكَرُ
وَالدِّمِيمَ وَمِنْ الصَّفْوَةِ الْمَلِيحِ
لَيْسَ مِنْ سِجْنٍ عَلَيْهِ وَارِدُ
أَسْتُ أَهْلَ السِّجْنِ بَتًّا وَالْعَنَا
مُرَّةً جَفَّتْ وَلَيْسَتْ مُثْمِرَةً (۱)
أَعْلَمُ .. وَالْحَزَنَ أَذْرِي وَالْهَنَاءَ ..
حَدَّثَتْ غَرْسًا وَلَيْسَتْ مُثْمِرَةً
مِثْلَ ظُئْرِ .. وَخَدَمْتُ حَسَنًا ..

(۱) كانه يقول أنا مربی الصلحاء فی الحقیقة لانی اذا اردت اضلالهم تناهوا وازدادوا فی الذکر و الاستغفار وایضاً للحديث الشریف أسلم شیطانی علی یدی فلا یأمرنی الا بخییر کذا ورنائوه اذا أسلم شیطانهم علی ایدیهم کأن یأمرهم بالخییر ویریبهم مثل الدابة واما اذا كانت شجرة الوجود الانسانی مرة ویااسة أقطعها بسیف الضلالة لیمتاز الدنس من الطاهر

- (۱) سوخت هندو آینه از در دروا
(۲) گفت آینه گناه من نبود
(۳) او مرا غماز کرد و راست گو
(۴) من گواهم برگواز ندان کجاست
(۵) هر کجا بینم درخت تلخ و خشک
(۶) هر کجا بینم نهالی میوه دار
- کین سیه رو می نماید مرد را
جرم اورا نه که روی من زدود
تا بگویم زشت کو و خوب کو
زاهل زندان نیستم یزدان گواست
می برم من می شناسم پشک و مشک
تربیتها می کنم من دابه وار

- (۱) قَالَتْ الْيَابِسَةُ مَعَ مَنْ غَدَا
يَا فَتَى رَأْسِي مِنْ غَيْرِ سَبَبٍ
- (۲) قِيمَ الْبَاغِ لَهَا قَالَ اسْكُتِ
سَيِّئًا كَانَ الْيَسَّ يُنْسِكُ
- (۳) قَالَتْ الْيَابِسَةُ لَسْتُ أَنَا
وَبَلَا ذَنْبٍ بَيْنَ تَقْطَعُ
- (۴) قِيمَ الْبَاغِ لَهَا قَالَ فَلَوْ
لَيْتَكَ الْعُوجَةَ كُنْتَ الْخَضِرَةَ
- (۵) فَلَمْ يَمَأْ الْحَيَاةُ تَجْدِيهِنِ
(۶) بَذْرُكِ مَعَ أَصْلِكَ قَدْ قَبَحَا
- مَا اتَّصَلَتْ وَيْلَكَ مَعَ شَجَرِهِ
- قِيمَ الْبَاغِ وَ بِاللُّطْفِ بَدَا
لَمْ قَطَعْتَ وَعِقَابِي لَمْ وَجِبْ
أَنْتِ يَا مَنْ طَبَعَهَا بِالْصِفَةِ
كَافِيًا كَانَ لِي فِي ذَنْبِكَ
عُوجَةً مِمَّ لِي رُمْتَ الْعَنَا
عِرْقِي .. وَالْخَيْرَ عَنِّي تَمْنَعُ ..
كُنْتُ ذَا سَعْدِكَ الْحِظِّ رَأَوْا
بُنْتُ فَالْخَضِرَةَ كَانَتْ مُثْمَرَهُ
وَبِهِ بُلِّغْتُ مِثْلَ الْأَقْرَبِينَ
.. يَا بَسًا .. لِلشَّمْرِ مَا صَلَاحًا ..
خَضِرَةً بِاللُّطْفِ دَوْمًا مُثْمَرَهُ

مر مرا چه می بری سر بی خطا
بس نباشد خشکی تو جرم تو
تو چرا بی جرم می بری پی
کاشکی کز بودنی تر بودی
اندر آب زندگی آغشته
با درخت خوش نبوده وصل تو

(۱) خشک گوید باغبان را کای فتی
(۲) باغبان گوید خمش ای زشت خو
(۳) خشک گوید راستم من کز نیم
(۴) باغبان گوید اگر مسعودی
(۵) جاذب آب حیاتی گشته
(۶) تخم تو بد بوده است و اصل تو

- (۱) وَ إِذَا مَا الْغُصْنُ طَابَ وَاتَّصَلَ بِهِ غُصْنٌ مَرَّ .. عَنْهُ مَا انفَصَلَ ..
 ذَلِكِ الْغُصْنُ الَّذِي طَابَ الْأَثَرُ مِنْهُ فِي الْغُصْنِ الَّذِي مَرَّ أَقْرَ (۱)
 (۲) لَوْ لَكَ أَيْقَظْتُ لِلدِّينِ فَذَا طَبِيعِي الْأَصْلِي بِالْخَلْقِ كَذَا

لوم معاویة لا بلیس

- (۳) فَلَا مِیرُ قَالَ يَا مَنْ لِلطَّرِيقِ قَطَعَ الْحُجَّةَ دَعَ بَيْنَ الْفَرِيقِ
 مِنْ طَرِيقٍ مَا لَكَ فِيَّ فَلَا تَبْتَغِي فِيَّ طَرِيقًا كَالْمَلَأِ
 (۴) أَنْتَ لِصٌّ وَأَنَا مَرَّةٌ غَرِيبٌ تَاجِرٌ .. لَسْتُ إِلَيْكَ بِالْقَرِيبِ ..
 وَمَتَى كُلَّ لِبَاسٍ بِهِ أَنْتَ لِي تَأْتِي أَشْتَرِيهِ هَبْ مَدَحْتُ
 (۵) لَا تَدْرُ حَوْلَ مَتَاعِي أَنْتَ مِنْ لِمَتَاعٍ أَحَدٍ بِالْمُشْتَرِي
 كُفِّرْ أَوْ مَكِّرْ وَمَا فِیْكَ كِمَنْ لَا تَكُونُ .. اللَّصُّ أَنْتَ الْمُفْتَرِي ..

(۱) نسخه ثانیة - اللذی طاب الثمر -

- (۱) شاخ تلخ ار باخوشی وصلت کند
 (۲) گر ترا بیدار کردم عذف دین
 ان خوشی اندر نهادهش برزند
 خوی اصل من همین است و همین

هذف کردن معاویه ابلیس را

- (۳) گفت امیر ای راه زن حجت مگو
 (۴) رهنمی تو من غریب و تاجر
 (۵) گرد رخت من مگرد از کافری
 مر تراره نیست از من ره مجو
 هر لباسانی را که آری کی خرم
 تو نه رخت کسی را مشتری

- (۱) لَا يَكُونُ الْمُشْتَرِي مِنْ أَحَدٍ
وَلَوْ الْمُشْتَرِي قَدْ أَظْهَرَ
(۲) عَجَبًا هَذَا الْحُسُودُ مَا أَعَدَّ
يَا إِلَهِي الْفَوْتَ مِنْكَ نَطْلُبُ
(۳) لَوْ هُوَ يَنْفَخُ فُصْلًا آخِرًا
خَطَفَ ذَا لِصٍّ مِنْي لِلشَّعَارِ
أَبَدًا لِصٍّ .. كَثِيرُ النِّكَدِ ..
نَفْسُهُ مَكْرًا وَخُدْعًا أَخْبَرَا
لِي فِي الْقَرْعِ .. وَمَا فِيهِ وَجَدَ ..
لِلْعَدُوِّ ذَا .. إِلَيْكَ نَهَرَبُ ..
فِي يَحْتَالُ عَلَيَّ مَا كَرَا
وَبَقِيْتُ قَيْدَ حُزْنٍ وَاضْطِرَارٍ

التوسل بالحق تعالى من مكر ابليس

- (۴) ذَا الْحَدِيثِ مِنْهُ كَانَ كَالِدُخَانِ
بِيَمَدِي خُذْ وَسِوَى ذَاكَ الْبِسَاطِ
(۵) مَعَ إِبْلِيسَ أَنَا بِالْحُجَّةِ
فِتْنَةً كُلِّ خَسِيسٍ وَشَرِيفٍ
يَا إِلَهَ فَبِكَ أَرْجُو الْأَمَانَ
سَوَدَ لِي .. وَزَلَلْتُ فِي السِّرَاطِ ..
عَاجِزٌ لَا أَقْدِرُ بِالْمَرَّةِ
هُوَ كَانَ .. مَا أَنَا هَذَا الضَّعِيفُ ..

- (۱) مشتری نبود کسی را راهزن
(۲) تا چه دارد این حسود اندر کدو
(۳) گر یکی فصل دگر در من دمد
ور نماید مشتری مکرست و فن
ای خدا فریاد مارا زین عدو
دور باید از من این رهزن نمد

تالیدن بحق تعالى از مکر ابليس

- (۴) این حدیثش همچو دودست ای اله
(۵) من بججت بر نیایم با بلیس
دست گیر از نه گلیم شد سیاه
کوست فتنه هر شریف و هر خسیس

- (۱) آدَمَ مِنْ لَهُ نُورُ الْحَقِّ بَانَ
هُوَ مِنْ حَمَلَةٍ ذَا الْكَلْبِ اللَّتِي
- (۲) فَمِنْ الْجَنَّةِ مَا فَوْقَ التُّرَابِ
مِنْ عَلَى سَطْحِ السَّمَاءِ كَالسَّمَكَ
- (۳) نُوحَةَ إِنَّا ظَلَمْنَا ضَرْبًا
فَجَدِثُ مَكْرِهِ وَالْحِيلِ
- (۴) أَهْ فِي بَاطِنِ كُلِّ خَبَرٍ
- (۵) وَالرَّجُولِيَّةَ مَكْرًا لِلرِّجَالِ
وَيَزِيدُ الْهُوسَ فِي الرَّجْلِ
- أَكْبَرَ مَنْ عَلِمَ الْأَسْمَاءَ كَانَ
لَمَعَتْ كَالْبَرْقِ لَا فِي حَمَلَةٍ
قَدْ رَمَاهُ .. وَلَهُ رَامَ الْعَذَابِ ..
صَارَ فِي الْفَخِّ .. لَهُ الْبَسْتَرُ هَتَكَ .. (۱)
.. وَإِلَى غُفْرَانِهِ كَمْ طَلَبَا .. (۲)
مَا لَهُ مِنْ آخِرٍ أَوْ أَوَّلٍ
مِائَةَ آلَافٍ سِحْرِ مُضْمَرٍ
يَرْبُطُ فِي نَفْسٍ .. مِثْلَ الْعِقَالِ ..
دَائِمًا وَالْمَرَاةَ بِالْحِيلِ

(۱) السماك بكسر السين السماء العالية (۲) الآية في سورة الاعراف ربنا انا ظلمنا انفسنا وان لم تغفر لنا وترحمنا لنكونن من الخاسرين -

- (۱) آدمی کو علم الاسما بگ است
(۲) از بهشت انداختش بر روی خاک
(۳) نوحه انا ظلمنا می زدی
(۴) اندرون هر حدیث او شر است
(۵) مردی مردان به بندد در نفس
- در تک چون برق این سگ بی تک است
چون سمک در شست اوشد از سماک
نیست دستان و فسونش را حدی
صد هزاران سحر در وی مضمر است
در زن و در مرد افزوده هوس

- (۱) وَيَاكَ يَا ابْلِيسُ يَا مَنْ أَحْرَقَا
لِلْمَوْرِي لِّلْمَتَنِ كَمْ خَلَقَا
فَلِمَ أَقْطَعْتَنِي فِي عَجَلٍ
أَصْدِقِ الْقَوْلَ .. بِهَذَا الْعَمَلِ ..
(۲) مَعَ مِثْلِي الْجِهْلَةَ لَمْ تَسْعَ
إِصْحَ هَذَا الْغَرَضُ مِنِّي أَسْمَعُ
لَا تَضَعُ فِي الْبَيْنِ مِنْ غَيْرِ رِيَا
وَبِلَا فَنٍ .. قُلِ الْأَمْرُ لِيَا ..

اَيضاً تقرير ابليس تلبیسه و شروعه فی المکر

- (۳) قَالَ كُلُّ رَجُلٍ بِالظَّنِّ كَانَ
سَيِّئًا .. بِالشَّكِّ فِي الْمَخْلُوقِ بَانَ ..
أَبْدًا مَا سَمِعَ الصِّدْقَ وَلَوْ
لَهُ أَلْفَ آيَةٍ عَيْنًا أَرَوْ
(۴) كُلُّ مَا الْخَاطِرُ كَانَ بِالْخِيَالِ
فَكَرَّ الْوَاقِعَ خَلَى بِالْمِثَالِ
بِالدَّلِيلِ لَوْ أَتَيْتَ فَالْخِيَالِ
قَدَّمَ مِنْهُ .. وَلِلْقَصْدِ أَرَالَ ..
(۵) فَالْكَلَامُ لَوْ بِهِ حَلَّ الْمَرَضُ
صَارَ وَالْعِلَّةَ أَوْ سُوءَ الْغَرَضِ
مِثْلَ سَيْفِ الْفَاتِحِ الْغَازِي إِذَا
آلَةَ اللَّيْسِ غَدَا .. زَادَ الْأَذَى ..

- (۱) ای بلیس خلق سوز فتنه جو
برچیم بیدار کردی راست گو
(۲) زانکه حیلت در ننگنجد بامنی
هین غرض را در میان نه بی فنی

باز تقریر ابلیس تلبیس خود را

- (۳) گفت هر مردی که باشد بدگمان
چون دلیل آری خیالش بیش شد
(۴) هر درونی که خیال اندیش شد
تینغ غازی دزد را آلت شود
(۵) چون سخن دروی رود علت شود

- (۱) فَالْسَّكُونُ وَالسُّكُوتُ بِالْجَوَابِ
وَالْحَدِيثُ مَعَ مَنْ فِيهِ الْبَلَاءُ
(۲) أَنْتَ عِنْدَ الْحَقِّ مَنِّي يَا سَلِيمُ
أَنْتَ مِنْ شَرِّ لِيذِي النَّفْسِ اللَّتِي
(۳) أَنْتَ بِالشَّهْوَةِ لِلْحُلُوى أَكَلْتَ
وَبِكَ الْهَمَى تَلِمُ طَبْعَكَ
(۴) وَبِلا ذَنْبٍ لِإِبْلِيسَ لَعَنْتُ
(۵) يَا غَوِي لَيْسَ مِنْ إِبْلِيسَ ذَا
حَيْثُ نَحْوُ الذَّنْبِ كَالثَّعَلِيبِ
(۶) حَيْثُ أَنْتَ الذَّنْبُ فِي الْخَضِرِ
وَتَرَاهُ الْفَخَّ ذَا يَا ثَعَلِيبُ
- لَهُ لَاقٍ .. قَبِيحٌ مَعَهُ الْخِطَابُ ..
بِالْجُنُونِ كَانَ بَلْ عَيْنَ السَّفَهَةِ
لَمْ تَتَيْنُ .. وَلَمْ الْإِلَهَ تُدِيمُ ..
لَيْمَتْ أَنْ .. وَخَفَ بِالْمَرَّةِ ..
دُمْلًا صَارَتْ بِكَ .. مِنْهَا اعْتَلَمَتْ ..
صَارَ مُخْتَلًا بَيْنَ سَقَمَا
لَمْ ذَا التَّلْبِيسَ مِنْكَ مَا نَظَرْتُ
كَانَ بَلْ مِنْكَ أَتَى هَذَا الْأَذَى
تَذَهَبُ .. لَمْ تَدْرِ سُوءَ الطَّلَبِ ..
.. تَنْظُرُ لِمَ أَنْتَ لَمْ تَفْتَكِرِ .. (۱)
وَلَهُ مِنْ حِكْمَةٍ لَا تَطْلُبُ

(۱) اراد بکلمه (سبزه) المترجم لها بالخضر مشتبهات النفس -

- (۱) پس جواب او سکوتست و سکون
(۲) تو ز من با حق چه نالی ای سلیم
(۳) تو خوری حلوا ترا دمل شود
(۴) بی گنه لعنت کنی ابلیس را
(۵) نیست از ابلیس از دوست ای غوی
(۶) چون که در سبزه به بینی دنبه را
- هست با ابله سخن گفتن جنون
تو بنال از شر این نفس لثیم
تب بگیرد طبع تو مختل شود
چون نه بینی از خود این تلبیس را
که چو روبه سوی دنبه میروی
دام باشد این ندانی روبها

(۱) وَلِذَا لَا تَعْلَمُ إِذْ هُوَ قَدْ

أَبْعَدَ عَنْ عِلْمِ الْجَهْلِ أَعَدَّ

عَيْنَ عَقْلِ لَكَ حُبُّ الذَّنْبِ

مَرَّةً أَعْمَى أَتَى بِالْعَطَبِ

(حُبُّكَ الْأَشْيَاءَ يَعْمِي وَيَصُمُّ

نَفْسَكَ السُّوءَ جَنَّتْ لَا تُخْتَصِمُ) (۱)

(۲) فَعَلَيْ أَنْتَ ذَنْبًا لَا تَضَعُ

أَعْوَجَ مَعَوَجَ لَا تَنْظُرُ وَدَعُ

أَنَا مِنْ فِعْلِ الْقَبِيحِ وَالْحَسَدِ

وَمِنْ الْحِرْصِ نَفُورٌ لِلْأَبَدِ

(۳) فَالْقَبِيحَ قَدْ فَعَلْتُ وَأَنَا

حَالًا النَّدَمَانِ فِي قَيْدِ الْعَنَاءِ

بِأَنْتِظَارِ أَنْ لِيَ اللَّيْلُ يَصِيرُ

بِالنَّهَارِ .. وَ لِيَ الْقَلْبُ يُنِيرُ ..

(۴) مِنْ طِبَاعِ خُولِفَتْ حِرْصٌ وَحَقْدٌ

.. وَ جَمِيعِ مَا مِنْ الْقُبْحِ تَجِدُ

فِي الْأَضْدَادِ تِلْكَ الْأَرْبَعَةُ

قَدْ أَحَاطَتْ .. وَ غَدَتْ مُجْتَمِعَةً ..

(۱) لمولانا قدس سره -

(۱) زین ندانی کت زدانش دور کرد

میل دنبه چشم عقلت کور کرد

(۲) تو گنه بر من منه کثر مژ مبین

من ز بد بیزارم و از حرص و کین

(۳) من بدی کردم پشیمانم هنوز

انتظارم تا شبم آید بروز

(۴) حرص و کین است از طبایع مختلف

مر مرا که چار ضد شد مکتنف (۱)

(۱) در صفحه ۱۷۳ ج ۲ شرح بحر العلوم نگاشته شیخ عبداللطیف از شرح مثنوی

گفته این بیت از ملحقات است و در بیشترین نسخ مثنوی یافت نمیشود -

- (۱) مَعَ سَقَامٍ وَحَرِيقٍ أَضْرِبُ
أَنْ مَتَى اللَّيْلُ الْبَهِيمُ يَرْجِعُ
(۲) أَنَا بَيْنَ الْخَلْقِ صِرْتُ الْمُتَهَمُ
بِرِجَالٍ وَ نِسَاءٍ فَعَلَيَّ
(۳) ذَلِكَ الذُّبُّ الضَّعِيفُ هَبْ غَدَا
كَانَ عِنْدَ الْخَلْقِ دَوْمًا مُتَهَمُ
(۴) جَيْثُ لَا يَقْدَرُ مِنْ ضَعْفٍ يَزِيدُ
قَالَتْ الْخَلْقُ مِنْ الْأَكْلِ الْكَثِيرِ
- أَمَلِي وَالصَّبْرَ دَوْمًا أَطْلُبُ
كَالنَّهَارِ . الشَّمْسُ فِيهِ تَطْلُعُ .
كُلُّ فِعْلٍ وَقَبِيحٍ قَدْ أَلَمُ
يَضَعُونَ . وَ يَصِيرُونَ إِلَيَّ . (۱)
سَغِيًّا لِلضَّعْفِ فِيهِ مَا عَدَا
أَنَّهُ فِي قُوَّةٍ قَيْدَ الْعِظَمِ
فِيهِ يَمْشِي . لَا يَنَالُ مَا يُرِيدُ .
صَارَ مَخْوَمًا . وَ شَبْرًا لَا يَسِيرُ .

ایضاً اصرار معاویة علی ابلیس وجواب ابلیس له

- (۵) قَالَ غَيْرُ الصِّدْقِ يَا ابْلِيسُ لَا
وَ كَذَاكَ الْعَدْلُ مِنْكَ طَلَبَا
أَحَدٌ يُخْلِصُكَ مِنْ ذَا الْعَمَلَا
صِدْقًا أَيْضًا . فَأَيْنَ مَا حُجِبَا .

(۱) نسخه ثانیة - وبشیرون الی -

- (۱) هم امید میزدند بادر و سوز
(۲) متهم گشتم میان خلق من
(۳) گرگ بیچاره اگر چه گرسنه است
(۴) چونکه نتواند زضعف اوراه رفت
- تا که کی گردد شب دیجور روز
فعل خود بر من نهد هر مرد و زن
متهم باشد که او در طنطنه است
خلق گوید تخمه است از لوت زفت

باز اصرار کردن معاویه بر ابلیس را وجواب او

- (۵) گفت غیر راستی نرھاندت
داد سوی راستی میخواندت

- (۱) فَقُلِ الصِّدْقَ لِكَيِّ تَخْلَصَ مِنْ
لُغْبَارِ حَرَبِي لَا يَقْشَعُ
(۲) قَالَ كَيْفَ الصِّدْقَ وَالْكَذِبَ عَلِمْتَ
أَنْتَ مَنْ فَكَّرَ دَوْمًا بِالْخِيَالِ
(۳) قَالَ فَلَايَةَ قَدْ أَعْطَى النَّبِيَّ
وَضَعَ فِينَا مَحَكًّا فَاخْتَبِرْ
(۴) قَالَ مَا كَانَ بِرَيْبٍ لَكَ دَعُ
رَيْبَ الْكَذِبِ لَكَ وَالصِّدْقُ كَانَ
(۵) فَيَقُولُ كَذِبٍ لَا يَطْمَئِنُّ
أَبْدًا مَاءٌ وَ دُهْنٌ مُزْجَا
- يَدِي مَا بِكَ مِنْ مَكْرٍ كَمَنْ
..لَا وَلَا مِنْهُ يَنْفَعُ تَرْجَعُ..
..أَوْ لِمَا أَضْمَرَهُ فَيْكَ فَهَمْتُ..
وَأَمْتَلَى بِالْفِكْرِ..حَالًا وَمَقَالَ..
لِلْجَمِيلِ الصَّفْوِ وَالْقَلْبِ الرَّدِيِّ
..وَبِهِ الْقَسَمَيْنِ بِالصُّنْعِ اعْتَبِرْ..
..وَلِمَا لَيْسَ بِرَيْبٍ أَقْفُو وَرَعُ..
بِالْطَّمَأْنِينِيَّةِ ..الرَّوْحِ أَبَانَ..
أَبْدًا قَلْبٌ .. وَمِنْ رَيْبٍ يَنْ
لَا يُزِيدَانِ السِّرَاجَ بَلَجَا

- (۱) راست گوتا و ارهی از چنگ من
(۲) گفت چون دانی دروغ و راست را
(۳) گفت پیغمبر نشانی داده است
(۴) گفته است الکذب ریب فی القلوب
(۵) دل نیار آمد بگفتار دروغ
- مکر نشانند غبار جنگ من
ای خیال اندیش و پر اندیشها
قلب و نیکورا محک بنهاده است
گفته الصدق طمأنین و طروب (۱)
آب و روغن هیچ نفروزد فروغ

(۱) از امام حسن مجتبی (ع) نقل شده است (حفظت من رسول الله (ص) دع ما یریبک
الی مالا یریبک وان الصدق طمأنینة) -

وَكَذَلِكَ الصِّدْقُ عِنْدَ الْمُتَحَنِّينَ ..
 .. بِهِ لِلْقَوْلِ الطَّرِيفُ وَ التَّلْمِيزُ
 فَمَنْ صَارَ عَلِيلاً وَ ذَمِيمٌ
 لَيْسَ يَدْرِي .. كَانَ رَهْناً لِلْأَذَى ..
 سَلِمَ الْقَلْبُ خَلَى مِنْ تَعَبِ
 عِلْمٍ .. وَ الْغَرَضُ نَالَ تَمَامً ..
 جَانِبَ الْبِرِّ بِهِ حَلَّ النَّصَبِ
 وَ غَدَى الْعَانِي وَ الْمُضْنَى السَّقِيمُ
 خُدَعَكَ وَ الْمَكْرَ بِالْبِرِّ وَلِعَ
 .. وَلِئِنْ أَغْرَيْتَ فِيهِ ذَهَباً ..
 مَيَّزَ مِنْ عَقْرِ رَهْنِ الْعَمَى
 .. وَلَهُ اللَّيْلُ يَبِينُ كَالنَّهَارِ ..

(۱) فِي الْمَقَالِ الصِّدْقُ تَسْكِينُ الْجَنَانِ
 كَانَ حَبَّ الْفَخْرِ لِلْقَلْبِ .. يَصِيدُ ..
 (۲) لَيْسَ إِلَّا الْقَلْبُ بِالطَّبْعِ سَقِيمٌ
 ذَوْقُهُ اخْتَلَّ لِطَعْمِ ذَا وَ ذَا
 (۳) وَ إِذَا مِنْ عِلَّةٍ أَوْ نَصَبٍ
 كَانَ طَعْمُ الصِّدْقِ وَالْكَذِبِ مُدَامً
 (۴) آدَمَ لَمَّا لَهُ الْحِرْصُ جَانِبُ
 خَطَفَ مِنْ قَلْبِهِ الطَّبْعُ السَّلِيمُ
 (۵) وَلِذَا الْمَعْرُورُ صَارَ وَ سَمِعَ
 قَاتِلَ السِّمِّ النَّقِيعِ شَرِبَا
 (۶) وَ بِذَلِكَ النَّفْسَ لِلْبِرِّ مَا
 حَيْثُ مِنْ سُكْرِ الْهَوَى التَّمْيِيزُ طَارَ

راستیها دانه دام دلست
 کو نداند چاشنی این و آن
 طعم صدق و کذب را باشد علیم
 از دل آدم سلیمی را ربود
 غره گشت وزهر قاتل نوش کرد
 می برد تمییز از مست هوس

(۱) در حدیث راست آرام دل است
 (۲) دل مگر رنجور باشد بد دهان
 (۳) چون شود از رنج و از علت سلیم
 (۴) حرص آدم چون سوی گندم فروزد
 (۵) پس دروغ و عشوہات را گوش کرد
 (۶) کژ دم از گندم نداند آن نفس

(۱) فَسْكَارَىٰ بِالْهَوَىٰ وَ الْهَوَسِ خَلَقَ ذَا الْكَوْنِ بِكُلِّ نَفْسٍ
وَلِذَا كَانُوا هُمْ قَدْ قَبِلُوا كِبْرَكَ وَ الْخَدَعَ فَبِكَ اتَّصَلُوا
(۲) كُلُّ مَنْ مِنْ عَادَةِ الْفِعْلِ الْقَبِيحِ وَ الْهَوَىٰ رُدَّ إِلَى الْخُلُقِ الصَّحِيحِ
سَمِعَهُ لِمَسِيرٍ أَوْعَى وَ الْفَوَادِ .. وَ رَأَى فِي نَفْسِهِ نُورَ الرَّشَادِ..

شکایة القاضی من آفة و ضرر القضا و جواب النائب له (۱)

(۳) قَاضِيًّا هُمْ نَصَبُوا الْقَاضِي بَكِي وَلَكُمْ حَنٌّ وَأَنَّ وَ شَكِي
لَهُ قَالَ النَّائِبُ مِمَّ بَكَيْتَ أَيُّهَا الْقَاضِي وَمِنْ أَيِّ شَكَيْتَ
(۴) آيَسَ ذَا وَقْتُ الْأَيْنِ وَالْبُكَاءِ بَلْ هُوَ وَقْتُ السُّرُورِ وَالْهَنَاءِ

(۱) کما اخبر عنه رسول الله (ص) بقوله القضاء ثلاثة اثنان في النار و واحد في الجنة قاض قضی بالهوى فهو في النار وقاض قضی بغير علم فهو في النار وقاض قضی بالحق فهو في الجنة هكذا في الجامع الصغير عن ابن عمر -

(۱) خلق مست آرزواند و هوا زان پذیرایند دستان ترا
(۲) هر که خود را از هوا خو باز کرد گوش خود را آشنای راز کرد

شکایت قاضی و جواب نائب اورا

(۳) قاضی بنشانند او میگریست گفت نائب قاضیا گریه ز چیست
(۴) این نه وقت گریه و فریاد تست وقت شادی و مبارکباد تست

- (۱) قَالَ آه كَيْفَ مَن كَانَ بِلا
بَيْنَ ذَيْنَ الْعَالَمَيْنِ جَاهِلُ
(۲) فِكَلَا الْخَصْمَيْنِ ذَيْنَ عِرْفَا
ذَلِكَ الْقَاضِي الْفَقِيرُ مَا عِلْمُ
(۳) جَهْلُ حَالَهُمَا الْحَقُّ غِفْلُ
يَذْهَبُ فِي الدِّمِ وَالْمَالِ يُبَيِّحُ
(۴) قَالَ فَالْخَصْمَانِ هَبْ قَدْ عَلِمَا
جَاهِلٌ أَنْتَ وَلَكِنْ فِي الدُّنَا
(۵) حَيْثُ أَنْتَ مَا لَكَ مِنْ عِلَّةٍ
ذَا الْفَرَاغُ لَكَ نُورُ الْبَصَرِ
- قَلْبِ الْحَاكِمِ فِي هَذَا الْمَلَا
يَحْكُمُ . وَهُوَ بَلِيدٌ غَافِلٌ .
وَأَقِيعَ الْأَمْرِ بِحَقِّ وَقَفَا
هُوَ فِيمَا أَضْمَرَاهُ مَا فَهِمُ
لَهُمَا كَيْفَ بِلا عِلْمٍ يُدِلُّ
أَهُمَا ذَلِكَ . لَا يَدْرِي الصَّحِيحُ .
عِلَّةٌ كَانَا وَمَا بَيْنَهُمَا
أَنْتَ شَمْعُ الْمِلَّةِ الضَّافِي سَنَا
وَجَدْتَ بَيْنَهُمَا بِالْمَرَّةِ (۱)
كَانَ . قَيْدَ النُّصْرَةِ وَالظَّفَرِ .

(۱) نسخه ثانیة - أو ذلة

- (۱) گفت آه چون حکم راند بی‌دلی
(۲) ان دو خصم از واقعه خود واقفند
(۳) جاهل است و غافل است از حالشان
(۴) گفت خصمان عالمند و علتی
(۵) زانکه تو علت نداری در میان
- در میان ان دو عالم جاهلی (۱)
قاضی مسکین چه داند زان دویند
چون رود در خونشان و مالشان
جاهلی تو لیک شمع ملتی
ان فراغت هست نور دیدگان

(۱) در حدیث آمده که پیغمبر (س) فرمودند (القاضی جاهل بین العالمین)

- (۱) وَلِذَيْنِ الْعَالَمِينَ الْغَرَضُ
لَهُمَا الْعِلْمُ بِغَيْرِ حَصْلٍ
(۲) فَيَلَا عِلَّةَ الْجَهْلِ يَصِيرُ
وَمَعَ الْعِلَّةِ مِنْ قَلْبٍ أَبَدٍ
(۳) أَنْتَ إِذْ لِلرَّشْوَةِ لَمْ تَسْتَلِمِ
وَإِذَا مَا تَطْمَعُ كُنْتَ الضَّرِيرُ
(۴) طَبْعِي حَرَرْتُ مِنْ قَيْدِ الْهَوَى
(۵) أَنَا قَلَلْتُ وَذَوَّقُ قَلْبِيَا
عِلْمَ الصِّدْقِ بِحَقِّ مَنْ كَذَبَ
- بُكَرَةً أَعْمَى .. وَزَادَ الْمَرَضُ ..
وَعَنِ الْوَاقِعِ قَسْرًا فُصِّلًا ..
عِلْمًا الْوَاقِعِ لِلْأَمْرِ يُنِيرُ
ذَهَبَ الْعِلْمُ .. وَعَادَ بِالنَّكَدِ ..
فَالْبَصِيرُ كُنْتُ بِالنُّورِ تِلْمُ
عَبْدًا الْعَمْرَ وَالنَّفْسِ أُسِيرُ
لَقَمَ الشَّهْوَةَ مَعَ كُلِّ الْقَوَى
صَارَ وَضَاءً .. بَدَأَ الْحَقُّ لِيَا ..
لَهُمَا صِيرَ مِثْلَ مَا يَجِبُ ..

فی بیان اتیان معاویة لابلیس بالاقرار

- (۶) أَنْتَ لِمَ أَيْقَظْتَنِي يَا مَا كَرُّ
أَنْتَ لِمَقْظَةِ خَصْمٍ بَاهِرُ

- (۱) وان دو عالم را غرضشان کور کرد
(۲) جهل را بی علتی عالم کند
(۳) چون تو رشوت نستدی بیننده
(۴) از هوا من خوی را وا کرده ام
(۵) چاشنی گیر دلم شد با فروغ
علمشان را علت اندرگور کرد
علم را علت زد لها بر کند
چون طمع کردی ضریر و بنده
لقمهای شهوتی کم خورده ام
راست را داند حقیقت از دروغ

باقرار آورد معاویه ابلیس را

- (۶) تو چرا بیدار کردی مرا
دشمن بیداری تو ای دغا

لِلْجَمِيعِ .. وَ عَدُوِّ السُّهَادِ ..

.. تَجْعَلُ الْقَلْبَ عَلِيلاً وَ هَزِيلَ ..

أَنَا أَسْمَرْتُكَ كَثْرًا مُوجِعَهُ

إِعْلَمِ الْيَصْدُقَ وَ مَا مِنْهُ حَصَلَ

مَلِكِ الشَّيْءِ بِطَبْعِ وَ بَقْنِ

مَا طَلَبْتُ لَا وَلَا لِلْعَسْكَرِ

.. أَوْ لِغَيْرِ مَا يَلِيقُ أَرْغَبِ ..

أَنْ يَكُونَ الْحَقُّ سِرًّا أَوْ عَلَنَ

وَصَلَ .. وَهُوَ شَفِيعِي لِلْمَرَامِ ..

أَنَا لَمْ أَطْلُبْ وَ خُلِقًا عَبْقَرِيَّ

يَا بَسًّا لَا أَطْلُبُ بَتًّا أَنَا

(۱) أَنْتَ كَالْخَشْخَاشِ تَأْتِي بِالرُّقَادِ

أَنْتَ مِثْلُ الْخَمْرِ لِلْعَقْلِ تَزِيلُ

(۲) فِي مَسَامِيرِ شِدَادٍ أَرْبَعَهُ

إِصْحَ قُلْ صِدْقًا وَدَعْ تِلْكَ الْحِيلَ

(۳) أَنَا كُنْتُ آمِلًا فِي كُلِّ مَنْ

(۴) أَنَا مِنْ خَلٍّ لِحُلُوِّ السُّكْرِ

كُلُّ مَنْ خَنَثَ يَا ذَا أَطْلُبُ

(۵) كَالْمَجُوسِ مَا طَلَبْتُ مِنْ وَثْنِ

أَوْ مِنْ الْحَقِّ لَهُ كَانَ وَ سَامِ

(۶) فَمِنْ السَّرْقِينَ عِطْرًا عَنَبَرِيَّ

وَ بِمَاءِ النَّهْرِ حِينًا لِبِنَا

همچو خمري عقل ودانش را بری

راست را دانم تو حيلتها مجو

صاحب آن باشد اندر طبع و خو

هر مخنث را نگيرم لشكري

كو بود حق يا زحق او آيتي

من در آب جو نجويم خشت خشك

(۱) همچو خشخاشي همه خواب آوری

(۲) چار ميخت کرده ام هين راست گو

(۳) من زهر کس ان طمع دارم که او

(۴) من ز سر که می نجويم شکري

(۵) همچو گبران می نجويم از بتي

(۶) من ز سر گين می نجويم بوی مشک

(۱) فَمِنْ الشَّيْطَانِ ذَا لَا أَطْلُبُ إِذْ هُوَ الْغَيْرُ وَ لِي لَا يَقْرُبُ
 أَن هُوَ يُوقِظُنِي حَتَّى أَنَا أَصِلُ لِلْخَيْرِ .. أَعْدُو لِلْهَنَاءِ ..

فی بیان قول ابلیس ما فی ضمیره و مقصوده لمعاویه

(۱) قَالَ مِنْ طَوْعٍ وَعَجْزٍ يَا فُلَانُ فَلِذَا أَيْقَظَتَكَ ذَاكَ الْاَوَّانُ (۱)
 (۲) كَيْ بَذَا خَلَفَ نَبِيَّ رُفِعَا لِلْمَصْلُوءَةِ تَصِلُ مُجْتَمِعَا
 (۳) فَلَمَكَ وَقْتُ الصَّلَاةِ لَوْ ذَهَبَ ذِي الدُّنَا اسْوَدَّتْ لَكَ زِدَتْ كُرْبُ
 (۴) سَالَ مِنْ عَيْنَيْكَ دَمْعٌ كَالْقَرَبِ مِنْ عَنَّا لَمْ وَغَبْنِ وَ نَصَبِ

(۱) قوله (از بن دندان) یعنی من اسفل السن کنی به عن شدة العجز والاطاعة

(۱) من زشیطان این نجویم کوست غیر کو مرا بیدار گرداند بخیر

راست گفتن ابلیس ضمیر خود را با معاویه

(۲) از بن دندان بکفتش بهر آن کردم ت بیدار می دان ای فلان (۱)
 (۳) تارسی اندر جماعت در نماز از پی پیغمبر دولت فراز
 (۴) گر نماز از وقت رفتی مر ترا این جهان تاریک گشتی بی صفا
 (۵) از غین و درد رفتی اشکها از دو چشم تو مثال مشکها

(۱) بن دندان کنایه از رغبت کردن و فرمانبرداریست -

- (۱) كُلُّ شَخْصٍ مَسَكَ لِمَطَاعَةٍ ذَوْقًا الصَّبْرُ لَهُ فِي سَاعَةٍ
(۲) قَلَّ عَنْهَا الْغَيْبُ ذَاكَ وَالْكَدْرُ عَدَلَ أَلْفَ صَلَاةٍ بِالْأَثَرِ
أَيْنَ لَا أَيْنَ الصَّلَاةُ أَيْنَ كَانَ لَمَعُ ذَاكَ الْجَزَعِ وَالْإِمْتِحَانِ

فی بیان تحسر ذاک المخلص علی فوت الصلاة

- (۳) ذَالِكَ الْوَاحِدُ لَمَّا الْمَسْجِدُ دَخَلَ فِيهِ الصَّلَاةَ قَصْدًا
خَرَجَ النَّاسُ وَمَا فِي الْمَسْجِدِ لِلْمَصَلَاةِ بَقِيَ مِنْ أَحَدٍ
(۴) سَائِلًا عَادَ مِنَ الْمَسْجِدِ لَمْ خَرَجَ الْجَمْعُ سَرِيعًا مَا يُلِمُ
(۵) لَهُ قَالَ وَاحِدٌ إِنَّ النَّبِيَّ بِالصَّلَاةِ قَدْ أَتَى السِّرَّ الْخَفِيَّ
(۶) ذَكَرَ مَعَ مَنْ مِنَ النَّاسِ حَضَرَ أَنْتَ يَا نَبِيَّ مِنَ الْأَجَرِ غَدَرُ
أَيْنَ تَمْضِي فَالنَّبِيُّ لِلْسَّلَامِ قَالَ فِيمَا .. حَانَ لِلْقُرْبِ الْخِتَامُ..

- (۱) ذوق دارد هر کسی بر طاعتی لاجرم تشکیب از وی ساعتی
(۲) از غیب و درد بودی صد نماز کو نماز و کو فروغ ان نیاز

حسرت خوردن آن مخلص بر فوت نماز جماعت

- (۳) ان یکی میرفت در مسجد درون مردم از مسجد همی آمد برون
(۴) گشت پرسان که جماعت را چه بود که زمسجد می برون آیندزود
(۵) ان یکی گفتش که پیغمبر نماز با جماعت کرد فارغ شد زراز
(۶) تو کجا در میروی ای مرد خام چونکه پیغمبر بدادست و السلام

- (۱) قَالَ آهَ وَالدُّخَانَ بِالْأَثَرِ
 آهَهُ مِنْ قَلْبِهِ رِيحَ الدَّمِ
- (۲) لَهُ قَالَ وَاحِدٌ أَنْتَ لِيَا
 وَصَلَاتِي ذِي لَكَ أُعْطِيَ أَنَا
- (۳) قَالَ أُعْطِيتَ لَكَ الْآلَهُ الصَّلَاةُ
 ذَاكَ مِنْهُ أَخَذَ الْآلَهُ مَضَى
- (۴) لَهُ قَالَ هَاتِفٌ ضَمَنَ الرُّقَادُ
 إِشْتَرَيْتَ وَ سَعِدْتَ بِالْصَّفَا
- (۵) وَلَا جِلَّ حُرْمَةٍ ذَا الْإِخْتِيَارِ
 قَبِلْتَ كُلَّ صَلَوةٍ لِلْوَرَى
- صَعَدَ لِلْخَارِجِ مِثْلَ الشَّرِّ
 أَظْهَرَ .. مِمَّا بِهِ مِنْ ضَرَمٍ ..
 اعْطِ ذَا الْآلَهُ .. وَضَاعِفُهُ بِمَا ..
 وَلِيَّ هَذَا السُّقَامُ وَالْعَنَا
 قَدْ قَبِلْتَ .. وَهِيَ لِي خَيْرُ الصَّلَاةِ ..
 .. مَعَ أَلْفِ بَهْجَةٍ فِي ذَا رَضَى
 يَا قَرِينَ الطُّوعِ يَا خَيْرَ الْعِبَادِ
 أَنْتَ مَاءَ الْحَيَوَانِ وَالْإِشْفَا
 وَالْدُخُولِ وَ لِقُرْبٍ وَاعْتِبَارِ
 .. وَلَقْتَ أَجْرًا بِهَا سَامِي الذَّرَى ..

آه او میداد از دل بوی خون

وین نماز من ترا بادا عطا

او ستد ان آه را باصد نیاز

که خریدی آب حیوان وشفی

شد نماز جمله خلقان قبول

(۱) گفت آه و دود آمد زان برون

(۲) ان یکی گفته بده این آه را

(۳) گفت دادم آه و بندرفتم نماز

(۴) شب بخواب اندر بگفتش هاتفی

(۵) حرمت این اختیار و این دخول

فی بیان تتمه اقرار ابلیس بمکره و حیلته لمعاویة

- (۱) ثُمَّ إِبْلِيسُ لَهُ قَالَ عَلَن
 هَا هُوَ مَكْرِي عِيَانًا فِي الْوَسْطِ
 (۲) فِي الزَّمَانِ ذَاكَ لَوْ مِنْكَ الصَّلَاةُ
 فَمِنْ الْقَلْبِ حَنِينًا وَجَزَعُ
 (۳) وَلَكَ ذَاكَ الْحَيْنِ وَالْأَسَفُ
 مِائَتِي رُكْعَةٍ مِنْ فَرَضِ الصَّلَاةِ
 (۴) أَنَا أَيْقَظُكَ مِنْ خَوْفٍ لِأَنَّ
 مِنْكَ لَا يُخْرِقُ سِتْرًا وَحِجَابُ
 (۵) كَيْ يُمِثِلَ إِلَهُ ذَا لَا تَسْعُدُ
- يَا أَمِيرَ الْعَدْلِ يَا مَلِكَ الزَّمَنِ
 أَضَعُ.. أَبْذِي الصَّحِيحَ لَا الْغَلْطُ..
 ذَهَبَتْ.. صَارَتْ قَضَاءً بِالْفَوَاتِ..
 تَضْرِبُ.. تُظْهِرُ أَنَا مَا وَقَعَ..
 وَجَمِيعُ مَا لَكَ الْقَلْبَ خَطْفُ
 جَازَ.. وَالْفَوْزَ لَقِيتَ وَالنَّجَاةَ..
 مِثْلُ ذَا إِلَهٍ الْكَثِيرِ وَالْحَزَنُ
 .. وَبِهِ تَلْقَى نَجَاحًا وَغِلَابُ..
 أَنْتَ أَوْ مِنْهُ طَرِيقًا تَجِدُ

تتمه اقرار ابلیس بمعاویہ مکر خود را

- (۱) پس عزازیلش بگفت ای میر داد
 (۲) گر نمازت فوت میشد ان زمان
 (۳) ان تا سَف و ان فغان و ان نیاز
 (۴) من ترا بیدار کردم از نهیب
 (۵) تا چنان آهی نباشد مر ترا
- مکر خود اندر میان باید نهاد
 میزدی از درد دل آه و فغان
 در گذشتی از دو صد رکعت نماز
 تا نسوزاند چنان آهی حجب
 تا بدان راهی نباشد مر ترا

- (۱) فَحَسُودٌ أَنَا يَا ذَا مِنْ حَسَدٍ
 قَدْ فَعَلْتُ هَكَذَا يَا بَغْيَا النَّكَدِ..
- (۲) قَالَ حَالًا قُلْتَ صِدْقًا وَلَكَا
 وَاعْدُو أَنَا شُعَلِي الْحَقْدَ كَانَ
 رَاقَ ذَا وَالْأَجْدَرَ كَانَ بِكَ

تصدیق معاویه ابلیس فی هذا القول

- (۳) عَنْكَبُوتٌ أَنْتَ فِينَا وَالذُّبَابُ
 لَسْتُ يَا كَلْبُ أَنَا وَاهِي الذُّبَابُ
 لَكَ تَصْطَادُ وَلِلرُّوحِ الْعَذَابُ
 وَيَاكَ لَا تُتْعَبُ وَلَا تُبْدِرُ تِيَابُ
- (۴) أَنَا بَازِي أَبْيَضُ وَالْمَلِكُ
 وَمَتَى يَقْدَرُ حَوْلِي الْعَنْكَبُوتُ
 لِي يَصْطَادُ هَوْلِي الشَّرُّكَ
 شَرَّكَ كَأَنِّي سَجُّ دَعٍ مِنْكَ الْعُنُوتُ..
- (۵) أَيُّهَا الْلِّصُّ اللَّعِينُ شُغْلُكَ
 نَحْوَ مُذِقٍ بِالذُّبَابِ مِنْ عَسَلٍ
 ذَاكَ كَانَ وَمُدَامًا مَكْرُكَ
 تَأْتِي.. بِالْمَكْرِ تَجِي وَالْحِيلُ..

- (۱) من حسودم از حسد کردم چنین
 من عدوم کار من مکرست و کین
- (۲) گفت اکنون راست گفتم صادق
 از تو این آید تو این را لاتی

تصدیق کردن معاویه ابلیس را دران قول

- (۳) عنكبوتی تو مگس داری شکار
 من نیم ای سگ مگس زحمت میار
- (۴) باز اسپیدم شکارم شه کند
 عنكبوتی کی بگرد من تند
- (۵) کار تو این است ای دزد لعین
 سوی دوغ آری مگس از انگین

- (۱) إِنْتِبِهْ مَا تَقْدِرُ أَنْتِ الذُّبَابُ
وَأِلَى الْمُدِقِ الذُّبَابُ أَطْلُبُ
صِدْ.. وَزِدْ فِي ذَاوَبَالَا وَعَذَابُ..
وَلِذَا لَا غَيْرُهُ الْعُمَرُ إِذْهَبِ..
(۲) وَإِذَا مَا الْعَسَلِ رُمْتَ يَقِينُ
أَيْضًا الْكَذِبُ هُوَ مُدَقًّا يَبِينُ
(۳) أَنْتَ قَدْ أَيْقَظْتَنِي وَهُوَ غَدَا
غَفْلَةً.. وَالنَّوْمُ كِذْبٌ قَدْ بَدَا..
فَالسَّافِينَ لِي أَظْهَرْتَ وَكَانَ
هُوَ دَوَّارٌ وَمَوْتٌ وَامْتِحَانُ
(۴) وَلِذَا لِلْخَيْرِ أَنْتَ تَطْلُبُ
لِي لِكَيْ مِنْ آخِرٍ بِي تَذْهَبُ

- (۱) رو مکس می گیر تا تانی هلا
سوی دوغی زن مکسهارا صلا (۱)
(۲) ور بخوانی تو بسوی انگبین
هم دروغ و دوغ باشد ان یقین
(۳) تو مرا بیدار کردی خواب بود
تو نمودی کشتی ان گرداب بود
(۴) تو مرا در خیر زان میخواندی
تا مرا از خیر بهتر راندى

(۱) هلا کلمه تنبه است یعنی آگاه باش و صلا بفتح آواز دادن برای طعام خوردنیدن -

فی بیان خلاص اللص باعطاء ذاك الشخص لصاحب البيت

صوتاً وفوت اللص و خلاصه و كان صاحب البيت أتى قريباً منه ليمسكه

- (۱) ذَا حَكِي شَخْصاً إِلَى لِصٍّ نَظَرَ جَاءَ فِي الْبَيْتِ .. فَلَمَّأَ الْلِصُّ فَرَ
- (۲) خَلْفَهُ عَدَوَيْنِ أَوْ أَكْثَرَ قَدْ رَكَضَ حَتَّى بَدَأَ الْجُهْدَ وَ جَدَّ
- وَرَمَى فِي الْعِرْقِ مِنْهُ التَّعْبَا وَلَهُ أَعْيَى وَ زَادَ نَصَبَا
- (۳) وَ يَتَلَكَّ الْحَمَلَةَ إِذْ قَرَّبَا مِنْهُ .. وَ الْلِصُّ أَزِيدَ تَعْبَا ..
- كَيِّ إِلَيْهِ يَصِلُ فَوْرًا يَثْبُ وَ لَهُ يُمَسِّكُ مِثْلَ مَا حَسِبُ
- (۴) لَهُ لِصٌّ آخَرٌ صَاحَ تَعَالَى لَتَرَى الْآيَاتِ مِنْ هَذَا الْوَبَالُ

فوت شدن دزد با آواز دادن آن شخص صاحبخانه را که نزدیک آمده

بود که دزد را دریابد و بگیرد

- (۱) این بدان مانند که شخصی دزد دید در وثاق اندر پی او می دوید (۱)
- (۲) تا دوسه میدان دوید اندر پیش تا درافکند از تعب اندر خویش
- (۳) اندر آن حمله که نزدیک آمدش تا بدو اندر جهد دریابدش
- (۴) دزد دیگر بانگ کردش که بیا تا به بینی این علامات بلا

(۱) یعنی بیدار کردن ابلیس معاویه را برای نماز و بازداشتن از سوز و نیاز بدان می ماند که شخصی درخانه خود دزدی دید چون در پی وی دوید و باو رسید دزد دیگر بر وی بانگ زد که جوان مرد از این طرف بازگرد تا او را از گرفتن دزد مانع آید -

- (۱) اِتِّ سَرَعَانْ وَعَدَّ يَا مَنْ غَدَا
لِتَرَى الْحَالْ هُنَا صَعْبًا كَثِيرًا
رَجَلِ الشُّغْلِ وَبِالْحِدِّ بَدَا
وَجَلِيلِ الْأَثَرِ جِدًّا خَطِيرًا..
- (۲) صَاحِبُ الْبَيْتِ إِذَا إِذْ سَمِعَا
قَالَ مَعَ نَفْسِهِ ذَا مَنْ سَرَقَا
عَادَ حَيْرَانْ لِمَا قَدْ وَقَعَا
لِلثِّيَابِ افْرُضُهُ مَاتَ فَرَقَا
(۳) قَالَ أَيْضًا فَعَسَى ذَاكَ الْمَحَلْ
يُوجَدُ لِيَصَّ.. لِي يَأْتِيَ الْخَلَلْ..
لِي جَاءَ.. صِرْتُ قَيْدَ الْفَشَلْ..
يَدُهُ مَا شَاءَهُ فِيهِمْ صَنَعْ
مَا تَكُونُ مَا هِيَ لِي عَائِدَهُ
(۴) وَعَلَى زَوْجِي وَالْوَلَدِ وَضَعْ
يُوثَاقِ اللَّصِّ ذَا مَا الْفَائِدَهُ
لِي رَامَ أَنَا رَهْنُ النَّدَمِ
(۵) إِنَّ هَذَا الْمُسْلِمَ مِنْ كَرَمِ

- (۱) زود باش و باز گرد ای مرد کار
(۲) چون شنید این مرد گشت اندیشناک
(۳) گفت شاید کان طرف دزدی بود
(۴) بر زن و فرزند من دستی زند
(۵) این مسلمان از کرم میخواندم
تا به بینی حال اینجا زار زار
گفت با خود کشته گیر این جامه چاک (۱)
گر نگردم زود او بر من رود
بستن این دزد سودم کی کند
گر نگردم زود پیش آید ندم

(۱) اشاره بهمان دزد است که نزدیک بود او را بگیرد یعنی ان را کشته فرض کن
زیرا که رفتن بسوی آن آواز دهنده و کشتن دزد دیگر ازان ضروری تر است -

(۱) لَوْ تَرَكْتُ الرَّجْعَةَ فِي أَمَلٍ

تَرَكْتُ اللَّصَّ وَعَادَ فِي الطَّرِيقِ

(۲) قَالَ يَا خَلِّي مَا الْحَالُ الضَّجَرُ

(۳) قَالَ فَانْظُرْ ذَا مِنْ الرَّجُلِ الْأَثَرِ

ذَلِكَ اللَّصُّ الَّذِي لِلْمَرْأَةِ

(۴) فَعَلَى ذَا الْأَثَرِ وَالنَّقْشِ أَنْتِ

هَذِهِ آيَةُ رَجُلٍ اللَّصِّ مِنْ

(۵) قَالَ يَا أَبْلَهُ مَا أَنْتِ لِيَا

آخِرَ الْأَمْرِ لَهُ كُنْتُ أَنَا

(۶) أَنَا مِنْ تَصَوُّبِكَ كُنْتُ تَرَكْتُ

أَنْتِ مِنْ مِثْلِ الْحِمَارِ وَأَنَا

حُبَّ هَذَا الطَّيِّبِ فِي عَجَلٍ

ثَانِيًا.. مِمَّا عَرَاهُ لَا يَفِيقُ..

مِنْ يَدِ مَنْ وَالصِّيَاحُ وَالْحَذَرُ

كَانَ لِلَّصِّ الْمَحَلَّ ذَا عَبْرٍ

هُوَ كَانَ قَائِدًا بِالْأَجْرَةِ

خَلْفَهُ سِرٌّ مُسْرِعًا مَا أَنْ قَدَرْتُ

كَانَ كَالْدَيُّوثِ فِي مَكْرٍ وَفَنٍ

قَائِلٌ.. فَالْحَزَنُ لَمْ يَبَا..

مَاسِكًا.. نِلْتُ مُرَادِي وَالْمُنَى..

لَهُ كَمْ آسَفَاتٍ مَا مَسَكْتُ

آدَمِيًّا خِلْتُكَ زِدْتُ عَنَا

دزد را بگذاشت باز آمد براه

این فغان و بانگ تو از دست کیست

کاین طرف رفتست دزد زن بمزد

در پی او رو بدین نقش و نشان

من گرفته بودم آخر آن دزد را

من تو خر را آد می پنداشتم

(۱) بر امید شفقت ان نیک خواه

(۲) گفت ای یار نکو احوال چیست

(۳) گفت اینک این نشان پای دزد

(۴) یک نشان پای دزد قلتبان

(۵) گفت ای ابله چه میگوئی مرا

(۶) دزد را از بانگ تو بگذاشتم

- (۱) قَالَ مَا التَّمَوِيَّةُ هَذَا وَالْأَثَرُ
يَا فَلَانُ الْهَجْرَ قُلْتَ وَالْكَسَدَ
آيَةً وَالنَّقْشُ خَلٌّ لَهُمَا
لَكَ أُعْطِيَ لَا تَكُ رَهْنُ الْعَنَا
هَذِهِ الْآيَةُ لَا تَشْتَبِهَ
أَنْتَ بَلْ لِيصُّ .. لَهُ كَمْ تَشَبَهَ..
تَعْلَمُ مَا مِنْهُ غَابَ وَحَضَرَ
أَنَا .. أَخْشَى مِنْ وَخِيمِ أَمْرِهِ..
آيَةُ الرَّجُلِ لَهُ انْظُرْ وَالنِّعَالُ
أَنَا مِنْهَا قَدْ خَرَجْتُ فِي الْحَيَاتِ
وَيَاكَ وَالْآيَاتِ حِينًا وَالسِّمَاتِ (۱)
- (۲) قَالَ فَلَايَةُ لِلْحَقِّ أَنَا
أَنَا بِالْوَأَقِعِ أَدْرِي وَلَهُ
(۳) قَالَ أَنْتَ سَارِقٌ أَوْ أَبْلَهٌ
وَبِذِي الْحَالَةِ تَدْرِي وَالْخَبْرُ
(۴) قَدْ سَجِجْتُ خَصْمِي مِنْ شَعْرِهِ
أَنْتَ أَطْلَقْتَ لَهُ قُلْتَ تَعَالُ
(۵) عَنْ جِهَاتٍ قُلْتَ أَنْتَ وَالْجِهَاتُ
فِي الْوِصَالِ أَيْنَ تَأْتِي الْبَيِّنَاتُ

(۱) نسخه ثانیة - والصفات

- (۱) این چه ژاژ است و چه هرزه ای فلان
(۲) گفت من از حق نشانت میدهم
(۳) گفت طراری تو خود یا ابلهی
(۴) خصم خود را میکشیدم موکشان
(۵) تو جهت گو من بروم از جهات
- من حقیقت یافتم چه بود نشان
این نشانت کز حقیقت آگهم
بلکه تو دزدی وزین دزد آگهی
تو رهانیدی ورا کاینک نشان
در وصال آیات کو یا بینات (۱)

(۱) مراد از جهت استدلال است و جهت در این مورد معلل وجه است که بمعنای دلیل باشد یعنی تو در بند استدلال هستی و من از این بند رهیدم برای اینکه در وصال نیازمندی بآیات و بینات نمی باشد زیرا پس از وصول بمطلوب طلب دلیل بی سود خواهد بود -

- (۱) نَظَرَ الْمَرْءُ الَّذِي عَنْهُ الصِّفَاتُ
حَاجِبَتْ لِلصَّنْعِ فِي كُلِّ الْجِهَاتِ (۱)
وَالَّذِي قَدْ ضَيَّعَ الذَّاتَ نَظَرَ
لِلصِّفَاتِ .. وَبِهَا اِزْدَادَ نَظَرُ..
(۲) حَيْثُ كَانَ الْوَاصِلُونَ يَا وَلَدَ
غَرِقُوا فِي الذَّاتِ لِلْحَيِّ الْأَحَدِ
فَمَتَى هُمْ فِي الصِّفَاتِ نَظَرُوا
لَهُ غَيْرَ ذَاتِهِ مَا بَصَرُوا
(۳) إِذْ يَقَعُ النَّهْرُ مِنْكَ الرَّأْسُ كَانَ
فِي بُلُونِ الْمَاءِ فِي أَيِّ زَمَانٍ
وَقَعَ مِنْكَ عَلَيْهِ النَّظَرُ
..أَوْ بِهِ فِي حَالَةٍ تَعْتَبِرُ..

(۱) كانه يقول التجليات متنوعات تجلی الذات وتجلی الصفات وتجلی الافعال فالقاطن فی تجلی الافعال محروم من تجلی الصفات والذات كذا الواصل لتجلی الصفات محروم من تجلی الذات مثلا اللذی هو فی مرتبة الافعال لا یرى غیر المصنوع والمقدور والمرزوق من الصانع والقادر والرازق واما اللذی هو فی مرتبة الصفات هو اللذی یرى الصفات قائمة بالذات ویشاهدها من وجهه عين ومن وجهه غیر فیقال له عالم وعارف ولا یقال له واصل ومستغرق ولهذا یقول (واصلان چون غرق ذاتند ای پسر)

- (۱) صنع بیند مرد محجوب از صفات در صفات آنست کوگم کرد ذات (۱)
(۲) واصلان چون غرق ذاتند ای پسر کی کنند اندر صفات او نظر
(۳) چونکه اندر قعر جو باشد سرت کی برنگ آب باشد منظرت

(۱) یعنی شخصی که از صفات محجوب است صنع می بیند یعنی در مشاهده افعال است وشخصی که ذات را گم کرده از ذات محجوب میباشد و در مشاهده صفات است برای تفصیل بصفحه ۱۷۴ و ۱۷۵ ج ۲ شرح بحرالعلوم نیز رجوع شود -

- (١) لَوْ يَلُونِ الْمَاءِ أَنْتَ بَعْدَ أَنْ كُنْتَ فِي الْقَعْرِ تَعُودَ مُفْتَتِنٌ (١)
 مِثْلَمَا لِلثَّوْبِ مَرْقُوعًا خَلِقُ تَأْخُذُ تُعْطِي لَكَ الشَّعْرَ الْأَنْقُ
 (٢) لِلْعَوَامِ الطَّاعَةِ الذَّنْبَ أَحْسِبُ لِلْخَوَاصِ وَبِهَا لَا تَرْغِبُ (٢)
 لِلْعَوَامِ الْوَصْلَةَ إِدْرِ الْحِجَابَ لِلْخَوَاصِ وَلَهُمْ مِثْلُ الْعَذَابِ

- تمثيل -

- (٣) لَوْ وَزِيرًا صَيَّرَ الْمُحْتَسِبُ مَلِكًا .. بَدَلَ مِنْهُ الْمَلَبَّاءُ (٣)
 فَلَهُ الْمَلِكُ عَدُوٌّ لَا مُحِبُّ لَهُ فِي الْوَأَقِعِ .. وَالْخَصَمَ حَسِبُ

(١) ولو انك أتيت الى لون الماء بعد استغراقك في قعره اى بعد وصولك الى الوحدة المطلقة والفناء في الله اذا رجعت الى عالم الخلق بلا شهود الحق كانك اخذت بلاساً وهو ثياب خشنة مرقمة واعطيت شعراً اى البسة لطيفة وتركت الاصل واخذت الفرع ألم تعلم ان حسنات الابرار سيئات المقربين ولهذا يقول (طاعت عامه گناه خاصگان) (٢) طاعة عامة الابرار من العبادات والحالات ذنب لخاص الخواص لان العوام يفعلونها مع بقية الوجود والوجود ذنب عند الخواص لا يقاس عليه ذنب لان فيه رائحة الشرك كأنه ترك الاعلى وهو الاصل وتنزل الى الادنى وبعد عن القرب الالهى ولهذا قال اعلم ان وصلة العوام حجاب الخواص ولهذا يمثل بطريق الحكاية فيقول (تمثيل)

(٣) اى كذا الفانى في الله مع الامر بالمعروف والناهى عن المنكر مع بقية الوجود فاذا نزل الحق الفانى في الله الى مرتبة الكثرة بعد وصوله للحقيقة و أمر الخلق ونهاهم كالعوام فالحق من وجه عدوه -

- (١) ور برنگ آب باز آئی ز قعر پس پلاسی بستدی دادی تو شعر
 (٢) طاعت عامه گناه خاصگان وصلت عامه حجاب خاص دان

تمثيل

- (٣) گر وزیری را کند شه محسوب شه عدو او بود نبود محب

(۱) ذَا الْوَزِيرِ الذَّنْبِ أَيْضًا عَمَلًا

لَمْ يَكْ بِالْبِتِّ مِنْ غَيْرِ سَبَبٍ

(۲) فَالَّذِي مِنْ أَوَّلِ مُحْتَسِبًا

فَلَهُ الدَّوْلَةُ كَانَتْ وَالنَّصِيبُ

(۳) لِيَكُنْ أَعْلَمَ ذَاكَ مَنْ فِي الْأَوَّلِ

فَقَبِيحُ فِعْلِهِ كَانَ سَبَبٌ

(۴) إِذْ مِنْ الْأِسْكَفَةِ الْمَلِكُ دَعَاكَ

وَإِلَى إِسْكَفَةٍ قَدْ فُتِحَتْ

(۵) فَيَقِينَا إِدْرِ بِالذَّنْبِ لَكَ

وَمِنْ الْجَهْلِ الَّذِي مِنْكَ سَبَقُ

فَلَهُ التَّغْيِيرُ ذَا لَوْ حَصَلًا

بَلْ لِدَنْبٍ وَفَقَهُ الْبُعْدُ وَجَبُ

كَانَ .. فِيهِ زَمَنًا قَدْ لُقِبَا ..

مُنْذُ بَدْءٍ .. وَلَهُ مِثْلُ الْحَبِيبِ ..

بِالْوَزِيرِ كَانَ كُلُّ الرَّجُلِ

جَعَلِهِ مُحْتَسِبًا .. قَلَّ لَقَبُ ..

لِلْأَمَامِ .. عِنْدَهُ لُطْفًا رَعَاكَ ..

أَبْعَدَ .. أَيْضًا جَزَاءً صَلَحَتْ ..

أَنْتَ جِئْتَ وَظَلَمْتَ نَفْسَكَ

جِئْتَ بِالْجَبْرِ .. وَمَا فِيكَ التَّحَقُّقُ ..

(۱) هم گناهی کرده باشد ان وزیر

(۲) زانکه اول محتسب بودخود ورا

(۳) لیک کان اول وزیر و شه بدست

(۴) چون ترا شه ز آستانه پیش خواند

(۵) تو یقین می دان که جرمی کرده

بی سبب نبود تغییر ناگزیر

بخت و روزی ان بدست از ابتدا

محتسب کردن سبب فعل بدست

باز سوی آستانه باز راند

جبر را از جهل پیش آورده (۱)

- (١) أَنْ لِي الْقِسْمَةُ وَالرِّزْقُ أَنَا هَذِهِ الْمَجْبُورُ كُنْتُ فِي الدُّنَا
فَيُقَالُ الدَّوْلَةُ هَذِي لَكَ لَمْ كَانَتْ أَوَّلًا فِي يَدِكَ (١)
(٢) أَنْتَ مِنْ جَهْلٍ بِكَ قِسْمَتَكَ قَدْ قَطَعْتَ عَامِدًا فِي يَدِكَ
وَاللَّبِيبُ الْأَهْلُ فِي قِسْمَتِهِ زَادَ أَضْعَافًا وَفِي دَوْلَتِهِ

فی بیان قصه المنافقین وبنائهم لمسجد الضرار

- (٣) فَمِثَالٌ آخَرَ فِي الْأَعْوَجَاجِ لَكَ .. وَالْحِجَلَةُ آتِي وَاللَّجَاجُ (٢)
هُوَ مِنْ ثَقَلِ الْكِتَابِ لَأَقَّ أَنْ تَسْمَعَ مِنْهُ الْكَمَالَ وَالسَّنَنَ

(١) جاءت كلمة وى فى المصراع الثانى فى نسخة النهج مع الداء المهمة و الياء التحتية (دى على وزن مى) وقال عنها اسم اول شهر من الشتاء - واسم ثانى يوم من الشهر وعند البعض يقولون دى لاول شهر الخريف و آخره وبهذه المناسبة اراد به أمس وهو اليوم الاول - والمعنى (فهذا التقدير الالهى الاول كان نصيبى وقسمتى وانا مجبور فيقال له فلاى شئى كانت هذه الدولة الدينية أمس بيدك حالة رعايتك للاداب و الطاعات والان ذهبت -

(٢) قال تعالى فى سورة التوبة (واللذين اتخذوا مسجداً ضراراً) اى مضارة لاهل مسجد قباء لانهم بنوه بأمر ابى عاص الراهب ليكون معقلاً لهم يقدم فيه من يأتى من عنده وكان ذهب لىأتى بجنود من قيصر ليقاتل النبى (ص) وتفريقاً للمؤمنين الى آخر الاية -

- (١) كه مرا روزى و قسمت ان يدست پس چرا وى بودت اين دولت بدست
(٢) قسمت خود خود بریدی توز جهل قسمت خود را فزاید مرد اهل

قصه منافقان و مسجد ضرار ساختن ایشان

- (٣) يك مثال دیگر اندر کثروى شاید او از نقل قران بشنوى

- (۱) مِثْلُ ذَا اللَّعْبِ الَّذِي اعْوَجَّ بِفَرْدٍ
لَعِبَ أَهْلَ النِّفَاقِ وَالْحَيْلِ
(۲) أَنْ لِعِزِّ الدِّينِ دِينَ أَحْمَدٍ
(۳) مِثْلُ ذَا اللَّعْبِ الَّذِي اعْوَجَّ هُمْ
وَسِوَى مَسْجِدِهِ هُمْ صَنَعُوا
(۴) فَرَشَهُ وَالسَّقْفَ وَالْقَبَّةَ هُمْ
كَانَ تَفْرِيقَ الْجَمَاعَاتِ .. وَمَا
(۵) كَالْجَمَالِ هُمْ جَاءُوا عِنْدَ الرَّسُولِ
(۶) يَا رَسُولَ الْحَقِّ مِنْ لُطْفٍ سَمِيَّ

وَبَزَوْجٍ .. مَا مِنَ الْمَكْرِ أَعَدَّ ..
مَعَ رَسُولِ اللَّهِ وَالْأَسْمَى الْأَجَلِ
مَسْجِدًا نَبِيٍّ .. قَوِيَّ الْعَمَدِ ..
لَعِبُوا وَالْمَكْرَ اخْفُوا لَهُمْ
مَسْجِدًا وَالذِّكْرَ فِيهِ وَضَعُوا
قَدْ أَعَدُّوا لَهُ الْكِنَ قَصْدُهُمْ
.. بِهِ لِلْإِسْلَامِ مِنْ أَمْرِ سَمِيَّ ..
فِي الْأَمَامِ بِخُضُوعٍ وَذُھُولِ
نَحْوِ ذَا الْمَسْجِدِ إِيْتِبَ قَدَمَا

با نبی می باختند اهل نفاق
مسجدی سازیم و بود آن مرتدی
مسجدی جز مسجد او می ساختند
لیک تفریق جماعت خواستند
همچو اشتر پیش او زانوزدند
سوی آن مسجد قدم رنجه کنی

(۱) اینچنین کژبازی درجفت و طاق
(۲) کز برای عز دین احمدی
(۳) اینچنین کژ بازی می باختند
(۴) فرش و سقف و قبه اش آراستند
(۵) نزد پیغمبر بلا به آمدند
(۶) کای رسول حق برای محسنی

- (۱) لِيَعُودَ بِكَ مَيِّمُونَا لِكَيَّ
 (۲) مَسْجِدَ شَيْدَ لَيَوْمِ الْوَحْلِ
 وَلَيَوْمِ وَجَبَ فِيهِ الْحُضُورُ
 (۳) وَلِأَنَّ فِيهِ الْغَرِيبُ يَجِدُ
 وَلِأَنَّ فِي الدَّارِ هَذِي الْخِدْمَةُ
 (۴) وَلِأَنَّ فِيهِ الشَّعَارُ وَالْأَثَرُ
 إِذْ مَعَ الْأَحْبَابِ مَا مَرَّ يَطِيبُ
 (۵) سَاعَةً ذَاكَ الْمَحَلَّ شَرَفًا
 (۶) فَعَلَى الْأَصْحَابِ وَالْمَسْجِدِ حِينَ
 نَحْنُ لَيْلٌ أَنْتَ قُرْصُ الْقَمَرِ
 إِسْمُكَ لِلْحَشْرِ يَبْقَى فِيهِ حَيٌّ
 وَلَيَوْمِ.. الْغَيْمِ خَوْفَ الْفَسْلِ..
 وَلَوْ قَتِ الصَّبْرُ.. أَوْ بِأَقْيِ الْأُمُورِ..
 خَيْرًا الْمَأْمَنَ .. مِنْهُ يَرِدُ..
 تَكْثُرُ جِدًّا.. وَتَأْتِي الصَّفْوَةُ..
 يَكْثُرُ جِدًّا.. وَيُمْلَى بِالظَّفَرِ..
 لَكَ مِنْ شُغْلِ.. وَيَعْدُو كَالْحَبِيبِ..
 وَلَنَا زَكِيَّ زَمَانًا عَرِفًا
 أَحْسَنَ أَقْبَلَهُ بِتَشْرِيفِ ثَمِينِ
 نَفْسًا شُعَّ عَلَيْنَا وَاحْضِرْ

تا قیامت تازه بادا نام تو

مسجد روز ضرورت وقت صبر

تا فراوان گردد این خدمت سرا

زانکه با یاران شود خوش کار مر

تزکیه ما کن زمان تعریف ده

تو مهی ما شب دمی با ما بساز

(۱) تا مبارک گردد از اقدام تو

(۲) مسجد روز گل است و روز ابر

(۳) تا غربی یابد آنجا خیر و جا

(۴) تا شعار دین شود بسیار و پر

(۵) ساعتی ان جایگه تشریف ده

(۶) مسجد و اصحاب مسجدرا نواز

- (۱) لَيْصِرَ اللَّيْلِ كَلًّا كَالنَّهَارِ
 أَنْتَ يَا مَنْ قَدْ غَدَا مِنْهُ الْجَمَالُ
 شَمْسُ رُوحٍ.. كَمْ سَمِيَ مِنْهَا الْجَلالُ..
 (۲) أَسَفًا هَذَا الْكَلَامُ مِنْهُمْ
 لَوْ مِنْ الْقَلْبِ يَبِينُ لَهُمْ
 فَمَرَامُ النَّفَرِ هَذَا حَصْلُ
 وَلَهُمْ نَالُوا الرَّجَاءَ وَالْأَمَلَ
 (۳) وَإِذَا اللَّطْفُ بِلَا رُوحٍ وَقَلْبُ
 فِي اللِّسَانِ وَرَدَ وَاللَّفْظُ حَبُ
 يَا أَحِبَّاءَ كَعِثِلِ الْخَضِرَةِ
 فِي الْوُطَيْسِ.. وَجَمِيلِ النُّصْرَةِ..
 (۴) أَنْتَ مِنْ بَعْدِ لَهَا أَنْظُرْ وَاعْدِرْ
 أَكَلَهَا وَالشَّمَّ دَعُ وَاخْتَبِرْ
 لَا يُلْبِقُ لَكَ بَتًّا يَا وَلَدُ
 فَهُوَ فِي الْوَاقِعِ غَمٌّ وَنَكْدُ
 (۵) فَتَيَقَّظْ نَحْوَ لُطْفٍ مَنْ هُمْ
 مِنْ وَفَاءٍ أَبَدًا مَا لَهُمْ
 لَا تَرُحْ فَهُوَ كَجِسْرِ لِلْخَرَابِ
 عَادَ فَاسْمَعْ حَسَنًا هَذَا الْخِطَابُ

- (۱) تا شود شب از جمالت جمله روز
 ای جمالت آفتاب جانفروز
 (۲) ای دروغا کان سخن از دل بدی
 تا مراد ان نفر حاصل شدی
 (۳) لطف کاید بی دل و جان در زبان
 همچو سبزه تون بود ای دوستان
 (۴) هم زدورش بنگرداندر گذر
 خوردن و بورا نشاید ای پسر
 (۵) سوی لطف بی وفا یان هین مرو
 کان پل ویران شود نیکو شنو

- (۱) لَوْ عَلَيَّهِ الْجَاهِلُ حِينًا وَضَعُ
هَدِمَ ذَا الْجِسْرِ كَلًّا وَالْقَدَمَ
(۲) اَيْنَمَا يُكْسِرُ جَيْشٌ وَمَصَافٌ
أَوْ هُمْ بِالْوَصْفِ مِمَّنْ خِشَتُوا
(۳) بِالسِّلَاحِ يَأْتِي لِلْمَصْفِ الرِّجَالُ
وَضَعُوا الْقَلْبَ عَلَيْهِ وَالرَّفِيقَ
(۴) فَإِذَا مَا الْقَتْلَ وَالضَّرْبَ نَظَرَ
وَالْفَرَارَ لَهُ مِنْكَ الظَّهْرَ قَدْ
(۵) ذَا الْكَلَامِ مُسَهَبٌ زَادَ كَثِيرٌ
قَدَمًا لَمْ يَدْرِ مَا مِنْهُ يَقَعُ
كُسِرَ.. صَارَ الْخَرَابَ وَالْعَدَمَ..
فَمِنْ اثْنَيْنِ أَوْ يَزِيدُونَ ضِعَافٌ
وَمِنْ أَعَارِلَهُمْ مَا أَكْثَرُ ثَوًّا..
أَشْبَهَ.. عَبَى لِحَرْبٍ وَقِتَالٍ..
لَهُمْ فِي الْغَارِ عَدُوًّا وَالصَّدِيقَ
وَحِجَّهُ خَوْفًا أَدَارَ وَنَفَرَ
كُسِرَ.. وَالْخَوْفَ وَالرُّعْبَ أَعَدَّ..
مَا هُوَ الْمَقْصُودُ قَدْ صَارَ سَتِيرٌ

بشکنند پل وان قدم را بشکنند

از دوسه سست و مخنث می بود

دل برو بنهند کاینک یار غار

رفتن او بشکنند پشت ترا

وانچه مقصودست پنهان میشود

(۱) گر قدم را جاهلی بروی زند

(۲) هر کجا لشکر شکسته میشود

(۳) در صف آید با سلاح و مردوار

(۴) رو بگرداند چو ببند زخم را

(۵) این دراز است و فراوان می شود

فی بیان خداع المنافقین لرسول الله (ص) لیذهبوا به

الی مسجد الضرار

- (۱) لِرَسُولِ الْحَقِّ كَمْ مِنْ ذِي الْحَيْلِ قَرَأُوا.. وَالْمَكْرَ أَخْفَوْا وَالِدَغْلَ..
وَمِنْ الْمَكْرِ وَأَنْوَاعِ الْخِدَاعِ نَحْوَهُ سَاقُوا بِشَوْقٍ وَالتِّيَاعِ
(۲) ذَا الرَّسُولِ صَاحِبِ الرَّحْمِ وَمَنْ خَلَقَهُ جُودٌ وَلطْفٌ وَمِنْ
لَهُمْ مَا قَدَّمَ غَيْرَ ابْتِسَامٍ وَبَلَى أَوْ نَعَمَ عِنْدَ الْكَلَامِ
(۳) سَعَى ذَاكَ الْجَمْعِ كَلَّا شَكَرُوا وَلَهُ لَمْ يَنْسَ دَوْمًا ذَكَرًا
بِالْجَوَابِ الْقَاصِدِينَ فَرَحًا وَعَنِ الْمَكْرِ لَمْ مَا صَرَحًا
(۴) وَأَمَامَ وَجْهِهِ الْمَكْرُ ظَهَرَ وَاحِدًا فِي وَاحِدٍ مِثْلَ الشَّعْرِ
فِي الْحَلِيبِ وَقَعَ.. بَانَ لَهُ.. كُلُّ مَا ظَنُّوا لَهُ يَشْتَبِهُ..

فریفتن منافقان پیغمبر (ص) تا مسجد ضرار بروند

- (۱) بر رسول حق فسونها خواندند رخش و دستان حیل می رانندند
(۲) ان رسول مهربان و رحم کیش جز تبسم جز بلی ناورد پیش
(۳) شکرهای ان جماعت یاد کرد در أجابت قاصدان را شاد کرد
(۴) می نمود ان مکر ایشان پیش او يك به يك زانسان كه اندر شیر مو

- (١) ذَا اللَّطِيفِ الطَّيِّبِ عَنْ ذَا الشَّعَرِ
وَالْحَلِيبِ حَسَنَ ذَاكَ الظَّرِيفِ
(٢) أَلْفَ أَلْفِ شَعْرَةٍ مِنْ مَكْرِهِمْ
نَظَرَ وَالْعَيْنِ فِي ذَاكَ النَّفْسِ
(٣) صَدَقَ بَحْرُ السَّخَا ذَا فِي الدُّنَا
(٤) أَنَا جَنْبَ النَّارِ كَمْ شَبَّتْ لَهَبَ
(٥) أَنْتُمْ مِثْلَ الْفَرَّاشِ نَحْوَهَا
وَالْيَدَانِ لِي مَعًا قَدْ مَنَعَا
- قَدْ تَعَامَى .. لَهُ مَا أَبْدَى النَّظْرُ ..
مِنْ صَفَافِيهِ وَمِنْ ظَنِ طَرِيفِ
وَضَجِيجِ وَ جَمِيعِ أَمْرِهِمْ
نَوْمٌ عَنْهُ وَأَخْفَى مَا أَحْسَنُ
أَنْ عَلَيْكُمْ أَشْفَقُ مِنْكُمْ أَنَا
قَدْ جَلَسْتُ .. وَلَكُمْ سَأَتْ غَضَبُ .. (١)
قَدْ رَكُضْتُمْ .. مَا خَشِيتُمْ وَقَدَّهَا ..
لِلْفَرَّاشِ .. وَ عَلَيْكُمْ فِرْعَا ..

(١) اشاره الى الحديث النبوى - مثلى كمثل رجل استوقد ناراً فلما أضاءت ما حولها وقع الفراش فيها وصار يحجزهن فينقعن فاننا احجزكم وانتم تقحمون

- (١) موى را نادیده میکرد ان لطيف
(٢) صد هزاران موى مکر و دمدمه
(٣) راست میفرمود آن بحر کرم
(٤) من نشسته برکنار آتشی
(٥) همچو پروانه شما آن سو دوان
- شیر را شایاش میگفت آن ظریف
چشم خوابانید آن دم از همه
بر شما من از شما مشفق ترم (١)
با فروغ و شعله بس ناخوشی
هر دو دست من شده پروانه ران

(١) اشاره است بحديث نبوى : أنا بالمؤمنين اولى من انفسهم ان توفى احد من المؤمنين فترك ديناً فعلى قضاءه ومن ترك مالا فاورثته -

- (۱) حَيْثُ قَدْ قَرَّبَانِ يَمْضِي الرَّسُولُ
صَرَخَتْ لِلْقَوْلِ لَا تَسْمَعُ أَبَدًا
- (۲) ذَا الْخَيْبِثُونَ بِمَكْرٍ وَحِيلٍ
- (۳) كَانَ مَعْكُوسًا وَمَا غَيْرَ السَّوَادِ
وَمَتَى كَانُوا النَّصَارَى وَالْيَهُودَ
- (۴) فَوْقَ جِسْرِ سَقَرٍ هُمْ صَنَعُوا
مَعَ رَبِّ الْعِزَّةِ نَرَدَ الدَّغْلَ
- (۵) قَصْدُهُمْ تَفْرِيقُ أَصْحَابِ الرَّسُولِ
- (۶) هَلْ يَكُونُ عَارِفًا بَلْ ذَا لَإِنْ
لِهَذَا يَأْتُونَ فِيهِ فَالْيَهُودَ
- غَيْرَ لَا الْحَقِّ أَبَتْ مِنْ ذَا الْقَبُولِ
مِنْ .. مَقَالِ هَبْهُ بَانَ بِرَشْدِ ..
- قَدَّاتُوا وَالْكَلِّ عِلْمًا وَعَمَلِ
لِلْوُجُوهِ قَصْدُهُمْ بَثُّ الْقَسَادِ
- طَلَبُوا لِلدِّينِ خَيْرًا وَسُعُودِ
مَسْجِدًا .. لِلْمَكْرِ فِيهِ اجْتَمَعُوا ..
- لَعِبُوا .. مَا رَبُّوهُ غَيْرَ الْفَشْلِ ..
- وَلِفَضْلِ الْحَقِّ كُلُّ ذِي فَضُولِ
لِلْيَهُودِ هُمْ مِنَ الشَّامِ عَلَنَ
- وَعَظَهُ حَبُّوا .. رَأَوْا فِيهِ السُّعُودِ ..

- (۱) چون بران شد تاروان گردد رسول
- (۲) کین خبیثان مکرو حیلت کرده اند
- (۳) قصد ایشان جز سیه روئی نبود
- (۴) مسجدی بر جسر دوزخ ساختند
- (۵) قصدشان تفریق اصحاب رسول
- (۶) تا جهودی را ز شام اینجا کشند
- غیرت حق بانگ زد مشنو زغول
- جمله مقلوبست آنچه آورده اند
- خیر دین کی جست ترسا و جهود
- با خدا نرد دغل می باختند
- فضل حق را کی شناسد هر فضول
- که بوعظ آن جهودان سرخوشند

- (۱) فَنَعَمْ قَالَ النَّبِيُّ غَيْرَ أَنْ
 (۲) نَقْصِدَ مِنْ سَفَرِي لَمَّا أَنَا
 لَكُمْ آتِي عَلَى الْفَوْرِ عَجَل
 (۳) لَهُمْ رَدٌّ وَ الْمَغْزُو ذَهَبَ
 نَوْعَ نَرْدٍ مِنْ خِدَاعٍ وَ حَيْلٍ
 (۴) إِذْ أَتَى مِنْ غَزْوِهِ الْكُلُّ اجْتَمَعَ
 طَالَبُوا الْوَعْدَ الَّذِي مِنْهُ سَبَقَ
 (۵) يَا رَسُولَ رَبِّهِ قَالَ أَظْهَرَ
 لَوْ تَكُونُ الْحَرْبُ مِنْهُمْ وَ الْقِتَالُ
 (۶) قَالَ يَا قَوْمُ اسْكُتُوا حَتَّى أَنَا
- فِي الطَّرِيقِ نَحْنُ وَ الْغَزْوُ زَمَنٌ
 أَرْجِعُ الْمَسْجِدَ هَذَا وَ الْبِنَا
 .. قَصْدَكُمْ تَلْقُرَن مَنِّي وَ الْأَمَلُ ..
 مَعَ أَهْلِ الْخُدْعِ وَفَقَ مَا وَجَبَ
 لِعِبٍّ .. وَافَقَ قَوْلًا لَا عَمَلُ ..
 عِنْدَهُ أَيْضًا يَوْجِدُ وَ وَلَعُ
 .. وَ إِلَى اسْتِنْجَاذِهِ الْكُلُّ اسْتَبَقَ ..
 مَكْرَهُمْ أَنْتَ لَهُمْ وَ اعْتَذِرِ
 قُلْ لَهَا كُوْنِي وَ لَا تَخْشَى الْجِدَالَ
 لَكُمْ الْأَسْرَارَ كَلَّا عَلْنَا

بر سر راهم و بر عزم غزا

سوی آن مسجد روان گردم روان

بادغایان از دغا نردی بیباخت

طالب آن وعده ماضی شدند

عذر آور جنگ باشد باش گو

تا نگویم رازها تن تن زنید

(۱) گفت پیغمبر که آری لیک ما

(۲) زین سفر چون باز گردم ان کهمان

(۳) دفعشان گفت و بسوی غزو ساخت

(۴) چون بیامد از غزا باز آمدند

(۵) گفت حقش کی پیمبر فاش گو

(۶) گفت ای قوم دغل خامش کنید

- (۱) لَا أُبَيِّنُ إِنَّ ذَا الْقَوْلَ لَكُمْ
أَنَا لَا آتِي دَعْوَنِي أَنْصَرِفُوا
(۲) هُوَ مِنْ أَسْرَارِهِمْ لَمَّا أَبَانَ
(۳) قُبْحَ الْحَالِ لَهُمْ مَنْ قَصَصَا
رَجَعَ عَنْهُ وَحَاشَا لِلَّهِ قَالَ
(۴) كُلُّ شَخْصٍ نَافِقٍ فِي مَصْحَفٍ
بِهِ جَاءَ لِلرُّسُولِ مَكْرَهُ
(۵) جَاءَ لِلْإِيمَانِ فَلَا إِيْمَانُ قَدْ
كَانَتْ الْإِيمَانُ لِلْعُوجِ الْمَلْدِينِ

(۱) نسخه ثانیة - فلتسکنوا -

- (۱) گفت تان بس بد درون و دشمنید
(۲) چون نشانه چند از اسرارشان
(۳) قاصدان زو باز گشتند ان زمان
(۴) هر منافق مصحفی زیر بغل
(۵) بهر سو گندان که ایمان جنت است
من نخواهم آمد از من بگنرید
در میان آورد بد شد کارشان
حاش لله حاش لله دم زنان
سوی پیغمبر بیاورد از دغل
زانکه سو گندان کژان راست است (۱)

(۲) اشاره بآیه واقعه در سوره مجادله است : اتخذوا ایمانهم جنة فصدوا عن سبيل الله فلهم عذاب مهين -

- (۱) حَيْثُ لِلْمَرْءِ الَّذِي اعْوَجَّ الْوُفَا
كُلَّ آنٍ يَنْقُضُ مِنْهُ الْيَمِينَ
(۲) فَلَا يَمَانٍ لِلَّذُونَ صَدَقُوا
إِذْ لَهُمْ عَيْنَانِ ضَاءَا نَظَرَا
(۳) فَمَنْ الْحَقِّ غَدَا نَقُضُ الْعُهُودِ
(۴) فَالرَّسُولُ قَالَ فَالْحِلْفُ لَكُمْ
أَوْ أَنَا صَدَقْتُ حَلَفَ اللَّهِ جَلَّ
(۵) ثُمَّ أَيْضًا كَرَّرَ الْقَوْمُ الْيَمِينَ
مِنْهُمْ وَالْمَهْرُ لِلصَّوْمِ عَلَى
(۶) أَنْ يَحِقَّ ذَا الْكَلَامِ الطَّاهِرِ
فَبِنَاءُ الْمَسْجِدِ لِلَّهِ كَانَ
- لَمْ يَكْ فِي الدِّينِ مَا أَنْ حَلِفَا
دَائِمًا .. بِالْحِنْثِ لِلْحِلْفِ يَدِينُ ..
مَا لَهُمْ مِنْ حَاجَةٍ هُمْ وَثَقُوا
مَا عَنِ الْغَيْرِ مُدَامًا سَتَرَا
وَالْمَوَاطِنِ وَأَنْوَاعُ الْجُحُودِ
رَاقَ أَنْ صَدَقْتُ أَقْفُوا قَوْلَكُمْ
.. فِي الْكِتَابِ وَبِهِ الْوَحْيُ نَزَلَ ..
لَهُمْ وَالْمَصْحَفُ قَيْدَ الْيَمِينِ
شَقَّتِيهِمْ .. لَهُمْ الصَّوْتُ عَلَا ..
وَالصَّحِيحُ الْمُسْتَقِيمُ الْبَاهِرِ
مَا بِهِ غِشٌّ .. يَسِرُّ أَوْ عِيَانٌ ..

هر زمانی بشکند سوگند را
زانکه ایشان را دو چشم روشنی است
حفظ ایمان و وفا کار تقی است
راست گیرم یا که سوگند خدا
مصحف اندر دست و برب مهر صوم
کین بنای مسجد از بهر خداست

(۱) چون ندارد مرد کز در دین وفا
(۳) راستان را حاجت سوگند نیست
(۲) نقض میثاق و عهد از احمق است
(۴) گفت پیغمبر که سوگند شما
(۵) باز سوگند دگر خوردند قوم
(۶) که بحق این کلام پاک راست

(۱) فَبِذَا الْمَسْجِدِ مَكْرٌ وَحِيلٌ

مَا لَنَا قَصْدٌ سِوَى ذِكْرِ وَوَرْدٌ

(۲) فَالْنَّبِيُّ قَالَ قَوْلَ اللَّهِ جَلْ

(۳) فَعَلَى سَمْعِكُمْ اللَّهُ خَتَمَ

لَهُ لَا يَسْتَبِقُ حِينًا .. وَلَا

(۴) ذَا صَرِيحُ الْقَوْلِ لِلْحَقِّ يَرِدُ

مِثْلَمَا الصَّافِي مِنْ عَكْرِ وَحِلْ

(۵) مِثْلَ مُوسَى مِنْ حَوَالِي الشَّجَرَةِ

كَانَ قَوْلَ الْحَقِّ لُطْفًا سَمِعَا

أَبْدًا مَا كَانَ .. عُرِيٍّ مِنْ دَغْلٍ ..

قَوْلُ يَا رَبِّي وَمَا مِنْهُ يَرِدُ

هُوَ كَالصَّوْتِ إِلَى الْأُذُنِ وَصَلْ

كُنِي بِقَوْلِ الْحَقِّ مَا أَنْ قَدْ أَلَمْ

.. يَعْرِفُ مَا عَرِفَ مِنْهُ الْمَلَأُ ..

لِي وَرُوحِي لَهُ وَالْقَلْبُ أُعِدَّ

أَنَا صَفِيْتُ أَصْفِيهِ عَمَلٌ (۱)

وَفَقَّ مَا الذِّكْرُ الْعَظِيمُ قَرَّرَهُ (۲)

يَا سَعِيدَ الْحِظِّ زِدْتَ وَرَعَا

(۱) نسخه ثانیة - عجل - (۲) الایة فی سورة القصص فلما أتاها نودی من شاطئی

الوادی الایمن من الشجرة ان یا موسی انی أنا الله رب العالمین -

قصده ما زان صدق و ذکر یاربی است

میرسد در گوش من همچون صدا

تا با آواز خدا نارد سبق

همچو صاف از درد می پالایدم

بانگ حق بشنید کای مسعود بخت

(۱) اندر اینجا هیچ مکر و حیلہ نیست

(۲) گفت پیغمبر که آواز خدا

(۳) مهر بر گوش شما بنهاد حق

(۴) ناک صریح آواز حق می آیدم

(۵) همچنانکه موسی از سوی درخت

- (۱) سَمِعَ مِنْهَا أَنَا اللَّهُ وَمَعَ
 قَوْلِهِ النُّورُ بَيْنَ وَالْمَعِ
 (۲) حَيْثُ أَنَّ الْقَسَمَ اللَّهُ قَرَأَ
 جَنَّةَ تَوْقِي .. وَ تُرْسًا لِلْوَرَى ..
 فَمَتَى الْخَصْمُ الْأَلَدُ لَهُ حِينُ
 يَضَعُ التُّرْسَ وَلَا يَهْوَى الْيَمِينُ
 (۳) وَ يَتَكَذِّبُ لَهُمْ كَانَ النَّبِيُّ
 صَرَحَ أَيْضاً وَ بِالْقَوْلِ الْجَلِي
 قَدْ كَذَبْتُمْ أَنْتُمْ يَا مَا كِرُونَ
 غَيْرَ مَا أَضْمَرْتُمُوهُ تَظْهَرُونَ

فی بیان تفکر واحد من اصحاب الرسول (ص) بالانکار

قائلا فی نفسه لنفسه لاى شئى لم يفعل الرسول الستر

- (۴) قَالَ حَتَّى وَاحِدٍ مِنْ صُحْبِهِ
 أَنْكَرَ التَّكْذِيبَ ذَا فِي قَلْبِهِ
 (۵) أَنْ شَيْوْخٍ مِثْلُ هَذَا فِي مَشِيبِ
 وَ وَقَارِ جَاذِبِ الرُّوحِ عَجِيبِ
 لَهُمْ هَذَا النَّبِيُّ يُخْجَلُ
 كَثْرَةَ وَ الْقَوْلِ مِنْهُمْ يُنْكَلُ

- (۱) از درخت آی انا الله می شنید
 با کلام انوار می آمد پدید
 (۲) چون خدا سوگند را خواند سپر
 کی نهد اسیر ز کف پیکار گر
 (۳) باز پیغمبر بتکذیب صریح
 قد کذبتم گفت با ایشان فصیح

اندیشیدن یکی از اصحاب که چرا رسول خدا (ص) ستاری نمی کند

- (۴) تا یکی یاری زیاران رسول
 در دلش انکار آمد ان نکول
 (۵) کین چنین پیران با شیب و وقار
 میکنندشان این پیغمبر شرمسار

(۱) اَيْنَ رَاحَ الْكَرَمُ اَيْنَ الْحَيَاءِ

مَاءَ آلاَفٍ عَيْبٍ تَسْتُرُ

(۲) ثُمَّ بَعْدُ اسْتَغْفَرَ عَمَّا وَقَعَ

كَيْ يَهْذَا الْأَعْتِرَاضُ لَا يَصِيرُ

(۳) غَيْرَ أَنَّ النَّقْشَ ذَاكَ مَنْ غَدَا

وَقَبِيحُ الْحُبِّ أَنَا مَا ذَهَبَ

(۴) سُومُ حُبِّ الْأَمَّاكِرِينَ ذِي النِّفَاقِ

مِثْلَهُمْ صِيرَ عَاقًا وَقَبِيحُ

(۵) ثُمَّ أَيْضًا قَدْ بَكَى قَالَ أَيَا

لَا تَدْعُ أَنَا عَلَى الْكُفْرِ مُصِرُ

(۶) لَيْسَ قَلْبِي فِي يَدِي مِثْلَ الْبَصْرِ

لَوْ غَدَا فِي يَدِي الْقَلْبُ غَضَبُ

اَيْنَ مِنْهُ السِّتْرُ غَابَ وَالْغِطَاءُ

الْأَنْبِيَاءُ اللَّهُ مِمَّنْ تَكْفُرُ

لَهُ فِي الْقَلْبِ وَتَابَ وَارْتَدَّعُ

وَجْهَهُ أَصْفَرُ مِنْ قَوْلِ خَطِيرُ

أَعْوَجَ فِي قَلْبِهِ دَوْمًا بَدَا

لَهُ مِنْ قَلْبِ مَلِيٍّ بِالْكَرْبِ

جَعَلَ الْمُؤْمِنَ .. مَنْ زَادَ وَفَاقَ ..

.. ذَهَبَ مِنْ قَلْبِهِ النَّقْشُ الْمَلِيحُ ..

عَالِمُ السِّرِّ الْخَفِيِّ فَلْيَا

.. أَنْتَ تَدْرِي مَا نُبِينُ أَوْ نِسْرُ ..

لِي .. وَالرُّؤْيَا فِيهِ وَالنَّظَرُ ..

أُحْرِقُ فِي نَفْسِ أَوْلِي الْعَطْبِ

صد هزاران عیب پوشند انبیا
تا نگردد زاعتراض او روی زرد
مهر بد از طبع بی حاصل نرفت
کرد مؤمن را چه ایشان زشت و عاق
مر مرا مگذار بر کفران مصر
ور نه دل را سوزمی این دم بخشم

(۱) کو کرم کوستر پوشی کو حیا
(۲) باز در دل زود استغفار کرد
(۳) لیک ان نقش کجش از دل نرفت
(۴) شومی یاری اصحاب نفاق
(۵) باز می زارید کای علام سر
(۶) دل بدستم نیست همچون دید چشم

- (۱) وَ يَذَا الْفِكْرَ لَهُ النَّوْمُ خَطْفُ
 (۲) مَلَأَ بِالْغَائِطِ كُلُّ حَجَرٍ
 خَرِبًا عَادَ الدُّخَانُ الْأَسْوَدُ
 (۳) ذَهَبَ فِي حَلِيقِهِ ذَاكَ الدُّخَانُ
 هُوَ مِنْ خَوْفِ الدُّخَانِ الْمُرِّ ذَا
 (۴) فَعَلَى وَجْهِهِ فِي الْفَوْرِ وَقَعُ
 يَا إِلَهِي آيَةُ الْإِنْكَارِ ذِي
 (۵) أَحْسَنَ مِنْ مِثْلِ ذَا الْجِلَامِ الْمُخَاطُ
 نَكَبَ النُّورَ لِإِيْمَانِي أَزَالَ
 (۶) أَنْتَ لَوْ مِنْ عَمَلِ أَهْلِ الْمَجَازِ
 كَانَ مِثْلَ الْبَصْلِ بَعْضًا عَلَى
 فَرَأَى مَسْجِدَهُمْ كُلَّ طَرَفٍ
 لَهُ فَوْقَ حَدِّثٍ كَانَ الْمَقَرُ
 بَانَ مِنْ أَحْجَارِهِ .. لَا يَنْفَدُ
 خَدَشَ الْخَلْقَ لَهُ ذَاكَ الزَّمَانُ (۱)
 تَرَكَ النَّوْمَ .. بِهِ زَادَ الْأَذَى (۲)
 بَاكِيًا لِلَّهِ كَمْ حَنٌّ جَزَعُ
 بِي بَدَتْ .. فَالْرَحْمَةَ لِي إِتَّخِذِ ..
 يَا إِلَهِي فَهُوَ عَنْ رُحْبِ السِّرَاطِ
 عَنِّي .. وَالْجَهْلَ جَرَّ وَالضَّلَالَ
 بِأَحْمًا كُنْتَ بِلَا أَدْنَى احْتِرَازُ
 بَعْضُ النَّتَنِ يُبَيِّنُ فِي الْمَلَأُ

(۱) نسخه ثانیة - ذاك الاوان (۲) کلمه (شد) معناها صار وهنا معناها ذهب

مسجد ایشانش پرسرگین نمود
 می دمید از سنگها دود سیاه
 از نهیب ودود تلخ از خواب جست
 کای خدا اینها نشان منکریست
 که کند از نور ایمانم جدا
 تو بتو گنده بود همچون پیاز

(۱) اندرین اندیشه خوابش در ربود
 (۲) سنگها اندر حدث جای تباه
 (۳) دود بر حلقش شد و حلقش بخت
 (۴) در زمان در رو فتادومی گریست
 (۵) خلم بهتر از چنین حلمی خدا
 (۶) گر بکاوی کوشش اهل مجاز

- (۱) كُلِّ فَرْدٍ مِنْهُمْ فَقَدْ اللَّيَابُ
أَكْثَرُ مِنْ آخِرِ أَوْفَى أَرْتِيَابِ
وَلِمَنْ قَدْ صَدَقَ اللَّيْبُ عَلَى
آخِرِ زَادٍ.. وَفَاقَ بِالْعَلَا..
(۲) فَعَلَى الْآقِيبَةِ أَلْفَ حَرَامٍ
عَقَدَ ذَا الْقَوْمِ وَالْوَعْدُ الْمِثْلُ
كَيْ يَهْذَا مَسْجِدَ أَهْلِ قُبَا
يَهْدُمُونَ وَيَنَالُوا الْعَلْبَا
(۳) مِثْلُ أَهْلِ الْفِيلِ مِنْ أَهْلِ الْحَبَشِ
أَظْهَرُوا كُفْرًا.. لَهُ اللَّيْبُ أَنْدَهَشَ.. (۱)
صَنَعُوا الْكَعْبَةَ وَالْحَقُّ ضَرْبُ
فَوْقَهَا النَّارُ.. بِهَا شَبَّ الْعَطْبُ..
(۴) وَلِسَوْءٍ قَصَدُوا أَنْ يَصْنَعُوا
كَعْبَةً فِي كَيْدِهِمْ هُمْ وَقَعُوا (۲)
حَالُهَا كَيْفَ غَدَى بِالْإِنْتِقَامِ
فَمِنْ الْقُرْآنِ إِقْرَأْ ذَا الْكَلَامِ

(۱) فانهم بنوا كعبة على زعمهم الباطل لتكون بدلا عن الكعبة مكيدة للعرب فضر بها الحق بالنار اذ روى انها وقعت في السنة التي ولد فيها رسول الله (ص) ولتواترها نزلها منزلة الحاضر وخاطب رسوله بقوله (ألم تركيف فعل ربك باصحاب الفيل) وقصتها أن أبرهة بن الصباح الاشرم ملك اليمن من قبل اصحبة النجاشي بنى كنيسة بصنعاء وشماها بالقليس وأراد ان يصرف عليها الحجاج فخرج رجل من كنانة فقعدها فيها ليلا فأغضبه ذلك فحلف ليهدم الكعبة فخرج بجيشه ومعه فيل قوى اسمه محمود وافيلة أخرى فلما تهيأ للدخول وعبى جيشه وقدم الفيل أرسل الله طيراً كل طير في منقاره حجران أكبر من العدة وأصغر من العصاة فيرميهم فيقع الحجر في رأس الرجل فيخرج من دبره فهلكوا جميعا وهذا الهلاك نار ضربها الله عليهم بما اصطنعوه (۲) ألم يجعل كيدهم في تضليل - بان دمرهم وعظم شأتها -

- (۱) هر یکی از يك دگر بی مغز تر
صادقان را يك زديگر نغز تر
(۲) صد کمر آن قوم بسته بر قبا
بهر هدم مسجد أهل قبا
(۳) همچو آن اصحاب فيل اندر حبش
کردند وحق آتش زدش
(۴) قصد کعبه ساختند از انتقام
حالشان چون شد فروخوان از کلام

- (۱) وَ لَمِنَ بِالْدِّينِ هُمْ سُودُ الْوُجُوهِ
 مَا لَهُمْ مِنْ سَبَبٍ إِلَّا الْحَيْلُ
 (۱) كُلُّ مَنْ كَانَ صَحَابِيًّا عَيَانُ
 وَقَعَةٍ حَتَّى لَهُ السِّرُّ يَقِينُ
 (۳) وَاقِعَاتٍ لَوْ لَهَا فَرْدًا فَفَرْدُ
 فَلِأَهْلِ الشُّكِّ قَدْ عَادَ الصِّفَا
 (۴) فَبِلَا تَقْلِيدِ الشَّرْعِ هُمْ
 (۵) قَبِلُوا النِّقْدَ وَلِكِنِّي أَنَا
 غَنِيَجُونَ هُمْ قَدْ زَادُوا دَلَالَ
- وَدَمِيمُونَ غَدُوا كَسَالًا وَشَوْهً
 وَالْخِدَاعُ وَالْعِنَادُ وَالْغُلُ
 نَظَرَ لِلْمَسْجِدِ ذَاكَ الزَّمَانُ
 بَانَ مِنْ مَكْرِ لَهُمْ كَانَ كَمِينُ
 وَاضِحًا قُلْتُ بِوَصْفٍ وَبِحَدِّ
 بِالْيَقِينِ مِنْهُمْ الرِّيبُ انْتَفَى
 قَبِلُوا لَا عَنْ مَحَكِّ لَهُمْ
 أَحْذَرُ السِّرِّ لَهُمْ أُبْدِي هُنَا
 لِلدَّلَالِ الْأَهْلُ هُمْ فِي كُلِّ حَالٍ

- (۱) مر سیه رویان دین از خود جهیز
 (۲) هر صحابی دید زان مسجد عیان
 (۳) واقعات از بازگویم یک به یک
 (۴) شرع بی تقلید می پذیرفته اند
 (۵) لیک می ترسم ز کشف رازشان
- نیست الا حیل و مکر و ستیز
 واقعه تا شد یقین شان سران
 پس یقین گردد صفا بر اهل شک (۱)
 بی محک ان نقد را بگرفته اند
 نازنینانند و زبید نازشان

(۱) واقعه در اصطلاح صوفیه آن چیز است که در عالم مثال یا ارواح و یا اعیان و مخبر از وقوع امری باشد یا مطلق کشف است ولی در این ابیات عمومیت واقعه مراد است باین معنی که اگر واقعات ایشان به صحابه یک به یک گویم یقین صاف میگردد و شک اهل شک باطل میشود

(۱) حِكْمَةُ الْقُرْآنِ لَمَّا أَنْ بَدَتْ ضَالَّةُ الْمُؤْمِنِ.. وَالْقَصْدُ غَدَتْ..

كُلُّ فَرْدٍ بِالْمَثَالِ اِيقْنَا اَدْرَكَ الضَّالَّةَ مِنْهُ زَمْنَا

فی بیان قصه ذاك الشخص الذي يطلب جملة الضائع ويسأل عنه

(۲) نَاقَةٌ ضِيعَتْ بِالْفَحْصِ اجْتَهَدَتْ فَلَمَ أَنْتَ لَهَا لَمَّا وَجَدْتَ (۱)

لَسْتُ تَدْرِي أَنَّهَا نَاقَتُكَ.. مَنْ لَهَا قَدْ وَهَنْتَ طَاقَتُكَ..

(۳) مَا تَكُونُ الضَّالَّةُ ذِي النَّاَقَةِ اِلَک ضَاعَتْ وَدَهَتْکَ الْفَاقَةُ (۲)

فِي حِجَابِ هَرَبَتْ مِنْ يَدِكَ قَدَرُهَا ضِيعَ دَوْمًا عِنْدَكَ

(۴) صَاحِبُوا الرِّكْبَ لِتَحْمِيلِ الرِّكَابِ عَبَّأُوا رَامُوا الرِّوَّاحَ وَالذِّهَابَ..

وَ لَکْ ذِي النَّاَقَةِ بَيْنَ النِّيَاقِ ضِيعَتْ زِدَتْ وَبَالًا وَ شَقَاقَ..

(۱) كَأَنَّهُ يَقُولُ ضِيعَتْ جَمَلُ الْعِلْمِ وَالْحِكْمَةِ فَكَيْفَ تَقْدِرُ عَلَى وَجْدَانِهِ وَالْحَالُ إِنَّكَ لَا

تَعْلَمُهُ لِأَنَّكَ أَنْتَ فِي الْحِجَابِ وَالْغَفْلَةِ وَلِهَذَا يَقُولُ مُسْتَفْهِمًا (ضَالَهُ چِه بُود نَاقَةُ گَم كَرْدَةُ)

(۲) وَأَرَادَ بِالْجَمَلِ وَالنَّاَقَةِ الْحِكْمَةَ الْإِلَهِيَّةَ أَوْ الْحَقَّ تَعَالَى لِأَنَّهُ خَلَقَكَ لِتَعْرِفَهُ فَاضْلَمَتْهُ

فِي حِجَابِ الْغَفْلَاتِ وَالْمَلَاهِي -

(۱) حکمت قرآن چو ضاله مؤمن است هر کسی برضاله خود موقن است

قصه ان که از اشتر ضاله نشان می پرسید

(۲) اشتری گم کرده وجستیش چیست چون بیابی چون ندانی کآن تست

(۳) ضاله چه بود ناقة گم کرده از گفت بگریخته در پرده

(۴) کاروان در بار کردن آمده اشتر تو از میانه گم شده

- (۱) فَبِهَذَا الطَّرَفِ وَالطَّرَفِ
بِشِفَاهِ يَبْسَتْ وَالرَّكْبُ قَدْ
وَالْمَتَاعُ طَرِحَ فَوْقَ الْبَسِيطِ
(۲) أَنْتَ خَلْفَ النَّاقَةِ عَدُوًّا تَسِيرُ
(۳) أَنْتُمْ يَا مُسْلِمُونَ ذُو الرِّشْدِ
فَمِنَ الْمَبْرُكِ صُبْحًا نَفَرْتُ
(۴) كُلُّ مَنْ عَن نَّاقَتِي لِي ذَكَرًا
لَهُ كَمْ مِنْ دِرْهَمٍ أُعْطِيَ أَنَا
(۵) تَرْجِعُ تَطْلُبُ مِنْ كُلِّ أَحَدٍ
وَكَذَا دَوْمًا بِكَ كُلُّ دَنِي
- ذَاكَ تَعْدُو فِي حَشَا مُرْتَجِفٍ (۱)
بَعْدَ اللَّيْلِ دَنَى النَّجْمِ اتَّقَدْ
بِالطَّرِيقِ الْخَوْفُ وَالرَّغْبُ يُحِيطُ
وَبَطُوفٍ لَسْتَ تَدْرِي مَا يَصِيرُ
مِنْكُمْ مِنْ نَاقَةٍ ضَلَّتْ وَجَدَ
لِلْفَلَاةِ وَلِيٍّ مَا ظَهَرَ
آيَةٌ فِي عَوِضٍ مَا بَشَرَا
شُكْرُهُ الْعَمَرُ أُدِيمُ وَالشَّنَاءُ
آيَةٌ عَنْهَا وَفِي جَهْدٍ وَجَدَ
يَهْزُءُ يَضْحَكُ كُلُّ زَمَنِ

(۱) نسخه ثانیة - فی فؤاد وجف -

- (۱) میدوی ابن سو و آن سو خشک لب
(۲) رخت مانده بر زمین در راه خوف
(۳) کای مسلمانان که دیدست مشتری
(۴) هر که برگوید نشان از اشترم
(۵) بازجویی نشان از هر کسی
- کاروان شد دور و نزدیکست شب
تو پی اشتر دوان گشته بطوف
جسته بیرون بامداد از آخری
مژدگانی میدهم چندین درم
ریش خندت میکند زین هر خسی

- (۱) أَنْ رَأَيْنَا جَمَلًا فِي ذَا الطَّرَفِ ذَهَبَ فِي طَرَفِ ذَاكَ الْعَلَفِ^(۱)
 قَدْ رَأَيْنَا جَمَلًا بِاللَّوْنِ كَانَ أَحْمَرَ الْجِلْدِ .. لَهُ يَبْغِي الْمَكَانُ ..
 (۲) ذَاكَ الْوَاحِدُ قَالَ الْأَصْلَمَا كَانَ وَالْآخِرُ قَالَ الْأَعْلَمَا
 ذَاكَ الْآخِرُ قَدْ قَالَ الْجَلَالُ لَهُ مَنَقُوشٌ .. وَفَرَدَ بِالْجَمَالِ ..
 (۳) ذَاكَ الْوَاحِدُ قَدْ قَالَ الْجَمَلُ وَاحِدُ الْعَيْنِ .. لَهُ قَلَّ الْعَمَلُ ..
 ذَاكَ الْوَاحِدُ قَالَ مِنْ جَرَبٍ عَارِيًّا كَانَ لَهُ الصُّوفُ ذَهَبُ
 (۴) مِائَةَ آيَةٍ كُلُّ مَنْ حَضَرَ مِنْ دَنِيٍّ وَخَسَمِيسٍ مُحْتَقَرُ
 هَذَا قَالَ وَتَسْخِيفًا لِأَنَّ أَجْرَةَ التَّبَشِيرِ يُعْطَى وَالْمِنَّةُ

(۱) و هذا حال علماء الظاهر مع العاشق السالك يسألهم عن الحكمة الالهية او عن طريق الوصول الى رب البرية فيستهزؤن به و يخبرونه من غير يقين على ونق مشربهم ومذهبههم عن الخبر الصادق و يرون أنفسهم انهم واقفون على الاسرار والعمال انهم يستهزؤن به -

- (۱) کاشتری دیدیم میرفت این طرف اُشتری سرخی بسوی این علف
 (۲) ان یکی گوید بریده گوش بود وان دگر گوید جلش منقوش بود
 (۳) ان یکی گوید شتر يك چشم بود وان یکی گوید زگر بی پشم بود
 (۴) از برای مؤدگانی صد نشان از گزافه هر خسی کرده بیان

(۱) هَذِهِ الْأَسْرَارُ يَا قَلْبُ اسْمَعِ لَوْلَاكَ الْقِسْمَةُ كَانَتْ فَاطْلَعِ

وَهَنِيئًا أَنْتَ مِنْهَا إِشْرِبِ وَبَغَيْرِ مَا لَكَ لَا تَرْغَبِ

فی بیان المتردد وسط المذاهب المختلفة وخروجه

(۲) قِسْ عَلَى ذَلِكَ لِلتَّعْرِفَةِ ذَلِكَ الْغَيْبِيِّ بِالتَّوْصِفَةِ

وَصَفَ بِالْقَوْلِ كُلُّ أَحَدٍ غَيْرَ مَقْصُودٍ لَهُ لَمْ يَرِدْ

(۳) وَبِنَوْعٍ غَيْرِ هَذَا الْفَلَسَفِيِّ شَرَحَ قَالَ مَقَالًا يَصْطَفِي (۱)

بَاِحْثِ آخِرُ مِنْهُ الْقَوْلَ قَدْ جَرَحَ .. زَادَ لَهُ نَقْضًا وَرَدَّ

(۱) ای شرح الفلّسفی بان الله موجب بالذات والاشیاء من لوازم ذاته وباحث معتزلی رده بان قال له اذا كانت الاشیاء من لوازم الذات اقتضى ان تكون ذاته مقیده بها بل هو وجود مطلق ولكن ارادته عين ذاته لا صفة زائدة على الذات

(۱) ای دل این اسرار را در گوش کن قسم تو گر هست زین خوش نوش کن

متردد شدن در میان مذاهب مختلفه و بیرون شدن و غلبه یافتن

(۲) همچنانکه هر کسی در معرفت میکنند موصوف غیبی را صفت

(۳) فلسفی از نوع دیگر کرده شرح باحثی مرگفت اورا کرده جرح (۱)

(۱) ذَالِكَ الْوَاحِدُ فِي الْاِثْنَيْنِ كَانَ

طَاعِنًا .. وَ الْغَرَضُ مِنْهُ اِبَانٌ (۱)

ذَالِكَ الْوَاحِدُ كَانَ مِنْ رِيَاءٍ

عَالَجِ الرُّوحِ .. لَهُ جَرَّ الْعَنَاءِ ..

(۲) كُلُّ فَرْدٍ كَانَ مِنْهُمْ مِنْ طَرِيقٍ

هَذِهِ الْآيَاتِ مِنْهُ اِلِلفَرِيقِ (۲)

مَنْحَ حَتَّى اِهْدِي الْقَرْيَةَ

يُنْسَبُونَ .. وَلِئَلَّكَ الرِّفْقَةُ ..

(۱) ذاك الاخر يطعن في كل واحد من الاثنين وذلك الاخر من الرياء يعالج روحه اي والسني يطعن في الفلسفي بان يقول له قول الباحث في حقكم وارد فان صفاته ليست عين ذاته ويطعن في الباحث المعتزلي بان يقول له تعريفكم مقدوح فيه بان صفاته ليست عين ذاته لانه يقتضي نفى الصفات الالهية وذهب اهل السنة الى ان صفاته ليست عين ذاته لما ان المعاني التي تفهم من هذه الصفات لغة وعقلا ان لم تكن ثابتة لذاته تعالى كان نقصا لانها صفات كمال ونقائصها نقائص وان كانت ثابتة كانت زائدة بالضرورة لان تلك المعاني يمتنع قيامها بذواتها فثبت انها ليست عين الذات ولا غيرها لما ان الغيرين اللذين يمكن انفكاك أحدهما عن الاخر اما بمكان او زمان او وجود أو عدم و ذاته تعالى مع صفاته ليست كذلك اذ ذاته بدون صفاته وعلى العكس ممتنع فلا تكون غيره بل قديمات مصونات الزوال والاخر وهو الرياضي يقول لا يلزم تحصيل العلم والمعرفة بل المطلوب رياضة النفس بلا معرفة فهو يعالج روحه (۲) نسخة ثانية - الزمرة اي كل واحد من الفلسفي والمعتزلي والسني والرياضي يعطى هذه العلامات من طريق الحق تعالى حتى يظن الاحق انهم من تلك القرية اي زمرة اهل الله

وان دگر از زرق جانی میکند

(۱) وان دگر در هر دو طعنه می زند

تا گمان آید که ایشان زان ده اند

(۲) هر یکی از ره نشانها زان دهد

- (۱) اِذِرْ حَقًّا ذَا بَانَ لَيْسَ الْجَمِيعُ
لَا وَلَا أَهْلُ الضَّلَالِ ذَا الْفَرِيقِ
(۲) اِذْ بِلَا حَقٍّ مُدَامًا مَا ظَهَرَ
هَا هُوَ الْأَبْلَهُ لِلْقَلْبِ اشْتَرَى
(۳) لَوْ لِنَقْدٍ مِنْ رَوَاجٍ فِي الدُّنَا
فَمَتَى الْقَلْبُ زَمَانًا يُقَدَّرُ
(۴) فَإِذَا مَا الصِّدْقُ بِالْبَيْتِ فَقَدْ
ذَلِكَ الْكِذْبُ مِنَ الصِّدْقِ يَعُودُ
أَهْلَ حَقٍّ .. مِثْلَمَا الْقَوْلَ تُذِيعُ ..
كُلَّهُمْ .. نِكَبَ عَنْ رُحْبِ الطَّرِيقِ ..
بَاطِلٌ .. بِالْحَقِّ لَازٍ وَانْتَصَرَ ..
بِرَجَاءِ الذَّهَبِ مَا اخْتَبَرَا
لَمْ يَكْ .. الْقَدْرُ لَهُ كَلًّا دَنَى ..
يُصْرَفُ .. الْمَسْتُورُ مِنْهُ يَظْهَرُ ..
فَمَتَى الْكِذْبُ زَمَانًا قَدْ وَجِدَ
نَيِّرًا .. يُبْدِي سُورًا وَسُودًا ..

- (۱) این حقیقت دان نه حقند این همه
(۲) زانکه بی حق باطلی ناید پدید
(۳) گر نبودی در جهان نقد روان
(۴) تا نباشد راست کی باشد دروغ
نه بکلی گمراهاند این رمه (۱)
قلب را ابله به بوی زر خرید
قلبهارا خرج کردن کی توان
آن دروغ از راست میگردد فروغ

(۱) لفظ این همه اشاره است به فلسفی که باحث و صوفی دران داخل نیست بلکه قول تحقیق وفق مذهب صوفیه است یعنی حق آنست که صوفی بر آنست که نه قول فلسفی بهمه وجه باطلست و نه قول باحث بلکه هر دو بوجهی حق است و بوجهی باطل بنا بر این فلسفی صحیح گفته در حکم او بی بودن وجود نفس ذات حق و خطا کرده در این که ذات حق وجود متعین است و صلاحیت ظهور در شئون متکثره ندارد و باحث اگر چه در دانستن حق را موجود صحیح گفته است لیک در دانستن وجود زائد بخطا رفته است بشرح عربی صفحه ۶۳۲ نیز رجوع شود

- (۱) بِرَجَاءٍ لِلصَّحِيحِ الْأَعْوَجَا
يَدْخُلُ السَّمَّ يَقْنِدُ أَوَّلًا
(۲) وَلَوْ الْبُرُّ الَّذِي أَكَلَا حَلَى
مُظْهِرُ الْبَيْعِ لِبَرٍّ وَالشَّعِيرُ
(۳) فَإِذَا بِالْكُلِّ ذِي الْأَنْفَاسِ لَا
بِرَجَاءٍ الْحَقِّ صَارَ الْبَاطِلُ
(۴) فَإِذَا كَلًّا ضَلَالًا وَخِيَالًا
فِي الدُّنْيَا مِنْ وَاقِعٍ مَا فَقَدَا
(۵) سَتَرَ الْحَقُّ الْقَدِيرُ ذُو الْجَلَالِ
لِيَكُونَ الرُّوحُ كُلُّ لَيْلَةٍ
- يَشْتَرُونَ لَهُ .. كَانَ الْمَنْهَجَا ..
بَعْدَ ذَا مَنْ شَاءَ مِنْهُ أَكَلَا
فَقَدَ .. وَالْبَيْدَرُ مِنْهُ خَلَى ..
بَاعَ فَالْرِبْحُ لَهُ أَنَّى يَصِيرُ
تَقِلُّ الْبَاطِلُ ضَلَّتْ عَمَلَا
فَخَّ قَلْبٌ .. بِالتَّعَالِي آهَلُ ..
لَا تَقُلْ كَانَتْ .. وَلَا تُبْدِ الْمَلَالُ ..
ذَا الْخِيَالِ .. بَلْ لَهُ كَمْ وَجَدَا ..
لَيْلَةَ الْقَدْرِ مُدَامًا فِي اللَّيَالِ (۱)
يَقْدَرُ يَمْتَحِنُ .. لِلْمَحْظُوءَةِ ..

(۱) الترجمة المذكورة بناء على ان المراد من كلمة حق في الاصل الباري تعالى ويمكن ان تكون بمعنى الحق المقابل للباطل فتكون الترجمة عندئذ:
.. ليلة القدر غدا الحق استتر
في الليالي الفضل منه مظهر ..

- (۱) بر امید راست کثرا می خرنند
(۳) گر نباشد گندم محبوب نوش
(۳) پس مگو کاین جمله دمها باطلند
(۴) پس مگو جمله خیالست و ضلال
(۵) حق شب قدر است در شبها نهان
- زهر درقندی رود انکه خورند
چه برد گندم نمای جو فروش
باطلان بر بوی حق دام دل اند
بی حقیقت نیست در عالم خیال
تا کند جان هر شبی را امتحان (۱)

(۱) ظاهر آنست که مراد از حق مقابل باطل است یعنی اینکه قول حق میان اقوال باطله بمنزله شب قدر است که میان شبهای تاریک نهان شده است

- (۱) يَا فَتَى لَيْسَتْ بِكُلِّ لَيْلَةٍ
لَا وَلَا كُلِّ اللَّيَالِي مَا غَدَتْ
(۲) لِفَقِيرٍ وَاحِدٍ مَا بَيْنَ مَنْ
إِمْتَحَنَ مَا وَافَقَ الْحَقَّ خُذْ
(۳) مُؤْمِنٍ كَيْسٍ خُبْرٍ وَ بَصِيرٍ
مِنْ غَنِيِّ يَعْلَمُ الدَّانِي الْقَبِيحَ
(۴) فِي الدُّنَا الْمَعْيُوبُ لَوْ لَمْ يُوجَدْ
كُلُّ تُجَّارِ الْوَرَى الْبَلَّةُ غَدَتْ
(۵) فَإِذَا فَهَمُ الْمَتَاعِ سَهْلًا
حَيْثُ لَا عَيْبَ وَمَا لَيْسَ بِأَهْلٍ
(۶) وَالْجَمِيعُ لَوْ غَدَا عَيْبًا فَلَا
وَالْجَمِيعُ إِذْ غَدَا الْقَشْرُ يَقِينُ
- لَيْلَةُ الْقَدْرِ وَذَاتُ الْحَبْوَةِ
لَيْلَةُ الْقَدْرِ وَبِالْخَيْرِ بَدَتْ
لَيْسَ الْخِرْقَةُ بِالْحَقِّ افْتَسَنَ
وَسِوَاهُ أَرْفَضَ .. لَهُ الْعُمْرُ أَنْبَذَ
أَيْنَ كَانَ كَيْ بَذَا يَدْرِى الْفَقِيرُ
مِنْ مَلِيحٍ .. وَالسَّقِيمَ وَالصَّحِيحَ
وَبِهِ مَا عُرِفَ مِنْ أَحَدٍ
وَالِى التَّمْيِيزِ بَتًّا مَا اهْتَدَتْ
كَثْرَةً عِنْدَ الْجَمِيعِ حَصَلًا
مَعَ أَهْلِ وَحْدًا .. عِلْمًا وَ جَهْلًا
نَفَعَ لِلْعِلْمِ وَتَعْلِيمِ الْمَلَا
أَمْ يَكْ عُودٌ .. وَلَا عَطَرٌ يَبِينُ

نی همه شبها بود خالی از ان
امتحان کن وانکه حق است ان بکیر
باز داند پادشا را از گدا
تاجران را جمله باشند ابلهان
چونکه عیبی نیست چه نا اهل و اهل
چون همه چوبست اینجا عود نیست

(۱) نی همه شبها بود قدر ای جوان
(۲) در میان دلخوشان یک فقیر
(۳) مؤمن کیس ممیز کو که تا
(۴) گر نه معیوبات باشد در جهان
(۵) پس بود کاله شناسی سخت سهل
(۶) ور همه عیب است دانش سود نیست

- (۱) فَالَّذِي قَالَ الْجَمِيعَ بِالْكَلامِ
وَالَّذِي قَالَ الْجَمِيعَ الْبَاطِلَا
(۲) فِعْلٌ تُجَارِ النَّبِيِّنَ غَدَا
تَاجِرُوا الْأَلْوَانِ وَالرِّيحِ هُمْ
(۳) يَظْهَرُ الْمَالُ بَعَيْنِ الْعَاقِلِ
فِكَلا الْعَيْنَيْنِ إِمْسَحْ حَسَنًا
(۴) فَلِهَذَا الْبَيْعِ وَالنَّفْعِ أَحْذَرِ
وَإِلَى خُسْرَانٍ عَادٍ وَثُمُودٍ
(۵) فَبِهَذَا الْمَلِكِ مِنْكَ النَّظَرَا
حَيْثُ أَنَّ الْحَقَّ مِنْكَ الْبَصْرَا
حَقُّ الْأَحْمَقِ كَانَ فِي الْأَنَامِ
فَهُوَ كَانَ الشَّقِيَّ الْعَاطِلَا
رَبِحًا النَّفْعُ بِهِ دَوْمًا بَدَا
عُمِّيَ الزُّرْقَةُ بَانَتْ بِهِمْ (۱)
حِمَّةَ رَقْطَاءَ قَيْدِ الْجَاهِلِ
بَعْدًا أَنْظَرَهُ تَرَاهُ بَيْنَنَا
أَنْ تَمِيلَ وَلَهُ لَا تَنْتَظِرِ
أَنْظُرْ اعْرِفْ مَا لَكَ مِنْهُ يَعُودُ
كَرَّرْ اعْرِفْ مَا بِهِ مُحْتَسِرَا
قَالَ إِرْجِعْ مَرَّتَيْنِ كَرَّرَا

(۱) مر فی شرح الابیات السالفة فی ترجمة الدفتر الاول معنی کور و کبود و ان
الزرقة عند الفرس شعار الحزن

- (۱) انکه گوید جمله حق است احمق است
(۲) تاجران انبیا کردند سود
(۳) می نماید مارت اندر چشم مال
(۴) منکر اندر غبطه این بیع و سود
(۵) اندرین گردون مکرر کن نظر
وانکه گوید جمله باطل او شقی است
تاجران رنگ و بو کور و کبود
هر دو چشم خویش را نیکو بمال
بنگر اندر خسر فرعون و ثمود
زانکه حق فرمود ثم ارجع بصر

فی بیان انه يجب عليك امتحان كل شئ وقع نظرك عليه

حتى يظهر لك فيه الخير والشر

- (۱) فَلَسَقِفِ النُّورَ هَذَا بِالنَّظَرِ مَرَّةً لَا تَقْنَعُ إِرْجَعُ لِلْبَصَرِ
 كَرَّتَيْنِ هَلْ تَرَى فِيهِ أَبَدٌ مِنْ فُطُورٍ.. أَوْ رِبَاطٍ وَعَمَدٌ..
- (۲) إِذْ هُوَ قَالَ لِيَذَا السَّقْفِ الْحَسَنُ
 مِثْلَ شَخْصٍ فَحِصَّ الْعَيْبَ زَمَنٌ
 أَنْتَ أَنْظِرْهُ مِرَارًا وَارْغَبْ..
- (۳) فَإِذَا تَعَلَّمْ كَمْ رَاقٍ بِأَنْ
 تَنْظُرَ الْأَرْضَ الَّتِي اسْوَدَّتْ دَرَنٌ
 وَلَهَا دَوْمًا تُمَيِّزُ بِالْقَبُولِ..
- (۴) كَمْ لَنَا قَدْ وَجَبَ الْعَقْلَ بِأَنْ
 نَتَّعِبَ حَتَّى يَبْذَا نَحْنُ بِغَنٍ
 مَن صَفَوْا عَمَّنْ هُمْ أَزْدَادُوا كَدَرٌ
 نَعْرِفُ وَالْفَرْقَ نَدْرِي وَالْآثَرَ..
- (۵) فَامْتِحَانَاتِ الشِّتَاءِ وَالرَّبِيعِ
 مَنْ هُوَ كَالْوَرْدِ فِي رَيْفٍ وَرَبِيعٍ..
 وَالْخَرْيَفَ وَلَطَى الصَّيْفِ إِذْ كُرِ
 نَعْرِفُ التَّجَارِيبَ الْعِجَابَ اعْتَبِرْ..

امتحان کردن هر چیزی ناظر شود خیری و شری که در اوست

- (۱) يك نظر قانع مشو اين سقف نور
 بارها بنگر بين هل من فطور
- (۲) چونکه گفت است کاندین سقف نکو
 بارها بنگر چو مرد عیب جو
- (۳) پس زمین تیره را دانی که چند
 دیدن تمییز باید در پسند
- (۴) تا بیالایم صافان را زدرد
 چند باید عقل مارا رنج برد
- (۵) امتحانهای زمستان و خزان
 تاب تابستان بهاری همچو جان

(۱) وَ كَذَا الْأَرْيَاحُ دُومًا وَالْبُرُوقُ

بِالطَّوَارِي وَ جَمِيعٍ مَا عَرَضَ

(۲) كَيْ يَذَا الْأَرْضُ لَنَا لَوْنُ التُّرَابِ

كُلِّ مَا فِي جَيْبِهَا مِنْ حَجَرٍ

(۲) كُلِّ مَا قَدْ سَرَقَ هَذَا التُّرَابِ

مِنْ كُنُوزِ الْحَقِّ بَحْرِ الْكَرَمِ

(۴) شَحْنَةُ التَّقْدِيرِ قَالَ قُلْ صَحِيحٌ

أَيُّهَا الْمُحْتَالُ فَرْدًا بَعْدَ فَرْدٍ

(۵) فَالتُّرَابُ الْمَلِصُ حَاشَايَ أَبَدٌ

وَلَهُ الشَّحْنَةُ قَهْرًا سَجَبًا

(۶) وَلَهُ الشَّحْنَةُ مِثْلُ السُّكَّرِ

رُبَّمَا عَلَقَهُ فَالْأَصْعَبَا

وَالْغَيُومُ تَظْهَرُ حَتَّى الْفُرُوقُ

تَبْدُو .. يَمْتَازُ الْمَرَامُ وَالْغَرَضُ ..

تُخْرِجُ تَظْهَرُ أَشْيَاءَ عِجَابٍ

كَانَ أَوْ لَعَلَّ وَأَبْهَى دَرَرٍ

الْعَبُوسُ .. وَ بِهِ حَارَ اللَّبَابِ ..

وَمُحِيطُ الْقُدْرَةِ وَ الْقَدَمِ

مَا سَرَقْتَ أَنْتَ مِنْ شَيْءٍ مَلِيحٍ

عَيْنًا أَشْرَحَهُ وَ بَيَّنَّهُ بَعْدَ

قَالَ لَمْ أَسْرِقْ لَشَيْءٍ مِنْ أَحَدٍ

فِي الْعَذَابِ وَ أَزَادَ كَرْبًا

رُبَّمَا قَالَ بِالْطِّفِ عَبْقَرِي

قَالَ وَ الْآقْبَحَ دُومًا عَذْبًا

تا پندید آرد عوارض فرقه‌ها

هرچه اندر جیب دارد لعل و سنگ

از خزانه حق و دریای کرم

انچه بردی شرح ده ای حیل‌جو

شحنه او را در کشد در پیچ پیچ

که بر آویزد کند هر چه بتر

(۱) بادها و ابرها و برق‌ها

(۲) تا برون آرد زمین خاک رنگ

(۳) هرچه دزدیدست این خاک دژم

(۴) شحنه تقدیر گوید راست گو

(۵) دزد یعنی خاک گوید هیچ هیچ

(۶) شحنه گاهش لطف گوید چون شکر

- (١) كَيِّ بِذَا تِلْكَ اللَّتَّى قَدْ سَتِرَتْ
فِي التُّرَابِ أَبَدًا مَا نَظَرْتُ
تَظْهَرُ مِنْ نَارِ خَوْفٍ وَرَجَاءٍ
وَسَطَ الْمُطْفِ وَقَهْرٍ وَعَنَاءٍ
(٢) ذَا الرَّبِيعِ النَّصْرِ السَّامِيِّ بِهَاءٍ
كَانَ لَطْفَ الشَّحْنَةِ لِلْمَكْبَرِيَاءِ
وَالْخَرِيفِ الْعَايِسِ التَّهْدِيدِ كَانَ
لِلْأَلِهِ وَأَضْطِهَادًا وَامْتِحَانٍ
(٣) وَالْإِشْتَاءُ مَنْ بِهِ الرَّعْبُ بَدَا
آلَةُ التَّعْذِيبِ فِي الْمَعْنَى غَدَا
كَيِّ بِهَذَا أَنْتَ يَا لِصٍّ سَتِرْ
تَظْهَرُ .. بِالنِّعْمَةِ دَوْمًا تُقَرُّ
(٤) فَإِذَا لِلْسَّالِكِ حِينًا يَكُونُ
بَسَطُ قَلْبٍ وَلَهُ الْغَمُّ يَهُونُ (١)
حِينًا الْقَبْضُ وَغَشٌّ وَوَجَعٌ
وَأَسَى كَثُرٌ وَغِلٌّ وَجَزَعٌ
حَيْثُ هَذَا الْمَاءُ وَالطِّينُ وَمَنْ
كَانَ أَبْدَانًا لَنَا صُنْعًا وَفَنٌ
هُوَ لِصٌّ مُنْكَرٌ بِالْفِطْرَةِ
لِضْيَا أَرْوَاحِنَا عَنْ بَكْرَةِ

(١) كما علمت من حال الفصول الأربعة في الأفاق اعلم ايضاً في الانفسى انه يستولى عليه تارة البسط وتارة القبض وتارة اللطف وتارة القهر وتارة السرور وتارة الغم وتارة الصحة وتارة السقم -

- (١) تامين قهر ولطف ان خفيها
ظاهر آيد ز آتش خوف ورجا
(٢) ان بهاران لطف شحنة كبرياست
وان خزان تهديد و تخويف خداست
(٣) وان زمستان چار ميخ معنوى
تا تو اى دزد خفى ظاهر شوى
(٤) پس مجاهد را زمانى بسط دل
يك زمانى قبض و درد و غش و غل
(٥) زانكه اين آب و گلى كابدان ماست
منكر و دزد ضيائى جانهاست

- (۱) يَا شُجَاعُ الْحَقِّ فَوْقَ الْبَدَنِ
حَرًّا أَوْ بَرْدًا وَسُقْمًا وَالْمَ
(۲) نَقْصُ أَمْوَالٍ وَأَجْسَامٍ وَمَا
فَلْيَنْقِدِ الرُّوحَ كَلًّا ظَهَرَتْ
(۳) كُلُّ هَذَا الْوَعْدِ مِنْهُ وَالْوَعْدِ
فَلِأَجْلِ ذَا الْقَبِيحِ وَالْحَسَنِ
(۴) حَيْثُ أَنَّ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ هُمَ
فِي كَيْسٍ مِنْ أَدِيمٍ صَنَعُوا
(۵) فَلَهُ حَقٌّ بِأَنْ يَنْتَخِبَا
فِي الْأُمُورِ لِامْتِحَانَاتٍ نَظَرُ
- وَضَعَ رَغْمًا بِمِرِّ الزَّمَنِ
وَجَمِيعَ مَا بِنَا قَهْرًا أَلَمْ
كَانَ مِنْ خَوْفٍ وَجُوعٍ نَجْمًا (۱)
.. وَلَهَا بِالْإِمْتِحَانِ ابْتَدَرَتْ..
قَلَعَ مَا بِهِ مِنْ قَهْرٍ يَزِيدُ
مَنْ غَدَا مُمْتَزِجًا دَوْمًا بِفَنٍ
خَلَطُوا مَا مِيزَ قَطُّ لَهُمْ
لَهُمْ نَقْدًا وَقَلْبًا وَضَعُوا
مِنْ مَحَكِّ حَسَنِ كَمْ جُرْبًا
فِي الْهَوَايَاتِ وَبِالْحَقِّ اخْتَبَرُ

(۱) الاية في سورة البقرة (ولنبلوكم بشئ من الخوف والجوع ونقص من الاموال والافس والثمرات وبشر الصابرين) -

- (۱) حق تعالی گرم و سرد ورنج و درد
(۲) خوف و جوع و نقص اموال بدن
(۳) این وعید و وعدها انگیزخته است
(۴) چونکه حق و باطلی کآمیختند
(۵) پس محک میبایدش بگزیده
- برتن ما می نهید ای شیر مرد
جمله بهر نقد جان ظاهر شدن
بهر این نیک و بدی کآمیخته است
نقد و قلب اندر چرمدان ریختند (۱)
در حقایق امتحانها دیده

(۱) چرمدان کیسه که از چرم دوزند -

- (۱) لَيْصِرَ هُوَ فَارُوقًا مُبِينٌ
 ذِي الْتَزَاوِيرِ .. وَغَمًّا مِنْ سَمِينٍ ..
- (۲) لَيْصِرَ هُوَ دُسْتُورًا يُمَيِّزُ
 قَلَهُ يَا أُمَّ مُوسَى أَمْنَحْ
 إِلْقِهِ فِي الْمَاءِ لَا تَفْتَكِرْ
- (۳) كُلُّ مَنْ يَوْمَ أَلَسْتُ شَرِبَا
 مِثْلَ مُوسَى هُوَ ذَا الدَّرِّ دَرِي
 ذَاكَ الدَّرِّ .. بِفِيهِ عَذَابَا .. (۲)
- (۴) لَوْ عَلَى تَمْيِيزِ طِفْلِ لَكَ أَنْتَ
 قَدْرًا أَمْتَازَ عَلَى كُلِّ الْوَرَى
 أُمَّ مُوسَى ذَا الزَّمَانِ إَرْضِعِي
- لَهُ .. دَرٍّ غَيْرَكَ عَنْهُ أَمْنَعِي ..
 وَلِعَا كُنْتُ وَبِالرُّشْدِ مَنَنْتُ
 وَغَمًّا مِنْ سَمِينٍ ..

(۱) كانه يقول يا مربی اعط لموسى السر حليب وابن العلم والحكمة والقه فى ماء العلم والمعرفة ولا تفتكر فى غرقه فانه (هر كه درروز آلت شیر خورد) (۲) الایة وحرمانا علیه المراضع من قبل وقالت هل أدلكم على أهل بیت يكفلونه لكم وهم ناصحون فرددناه الى أمه - ولهذا شبه مولانا مرشد الوقت بأم موسى و خاطب ذاك المرشد فقال (گر تو بر تمییز طفلت مولعی)

- (۱) تا شود فاروق این تزویرها
 تا بود دستور این تدبیرها
- (۲) شیر ده ای مادر موسی ورا
 اندر آب افکن میندیش از بلا
- (۳) هر كه درروز آلت شیر خورد
 همچو موسی شیر را تمییز کرد
- (۴) گر تو بر تمییز طفلت مولعی
 این زمان ای ام موسی ارضعی

(۱) كَيْ يَرَى لَذَّةَ طَعْمِ لَبَنِ أُمِّهِ .. لَيْسَ لَهُ مِنْ ثَمَنِ (۱)
 كَيْ إِلَى ظَنِّ دَنْتٍ لَا يَخْضَعُ رَأْسُهُ .. وَالْدَّرَّ عَنْهُ تَمْنَعُ ..

فی بیان شرح فائده ذلك الشخص طالب الجمل

(۲) جَمَلًا ضِيعَتَهُ يَا مُعْتَمِدَ فَلِهَذَا الْجَمَلِ كُلُّ أَحَدٍ
 لَكَ أَعْطَى آيَةً عَرَفَا عَنْهُ فِي وَصْفٍ لَهُ قَالَ لَكَ
 (۳) أَنْتَ لَا تَعْلَمُ ذَاكَ الْجَمَلًا أَيْنَ رَاحَ عَنْكَ أَنْ رَحَلَا
 لَكِنْ أَيقَنْتَ بِأَنْ كَانَتْ خَطَا هَذِهِ الْآيَاتُ قِيلَتْ غَلَطَا

(۱) نسخه ثانیه - رأسه الدر لك لا يرضع - كانه يقول حتى موسى وهو طفل الروح يرى طعم لبن امه
 وهو السر فاذا وضع في تابوت البدن ورمى في بحر الدنيا لا يخاف ولا يحزن عليه من شرفرعون
 النفس الامارة ولا يتنزل لداية مرضعة الجهات النفسانية القبيحة بل يكون رباه السر الالهى -
 ولهذا شرع يبين لك الحصة في هذه القصة فقال (شرح فائده حكايت ان شخص اشتر جوينده)

(۱) تا به بيند طعم شیر مادرش تافرو نايد به دايه بد سرش

شرح فايده حكايت شتر جوينده

(۲) اشترى گم کرده ای معتمد هر کسی ز اشتر نشانت میدهد (۱)
 (۳) تو نمیدانی که ان اشتر کجاست ليک دانی کين نشانيها خطاست

(۱) در شرح بحر العلوم گفته است مقصود دراين ابيات بيان حال سه نفر که جوينده
 حق اند بعلم اليقين - بعين اليقين تا حق اليقين - بتقليد محض - ولي در شرح عربى النهج نگاشته
 که مقصود تشبيه کردن حکمت دينى واسرار يقينى است باشتري که در عالم غيبى گمراه
 شده است -

- (۱) وَالَّذِي مَا ضِيعَ مِنْهُ الْجَمَلُ
 (۲) جَمَلًا قَالَ يَتَمَوِيهِ أَجَلُ
 كُلُّ مَنْ كَانَ لَهُ فَحْصًا وَجَدَ
 (۳) كَيْ لَكَ بِالْجَمَلِ يَغْدُو الزَّمِيلُ
 لَكَ فِي ذَا اللَّعِبِ .. وَهُوَ مُدَامُ ..
 (۴) هُوَ بِالْمُعْوجِّ أَوْ بِالْمُعْتَبِلِ
 لَكِنَّ الْقَوْلُ لَكَ كَانَ الْعَصَا
 (۵) كُلَّمَا الْآيَةُ قُلْتَ فَالْخَطَا
 هُوَ فِي تَقْلِيدِكَ قَالَ كَمَا
 مِثْلَ مَنْ ضِيعَ تَقْلِيدًا سَمَلُ
 أَنَا أَيْضًا لِي ضِيعَتْ الْجَمَلُ
 جَمَّتْهُ فِي أُجْرَةٍ .. زَادَتْ عَدَدُ ..
 طَمَعًا بِالْجَمَلِ صَارَ الْمِثْلُ
 .. قَلَدَ سَاوَاكَ قَوْلًا وَمَرَامُ ..
 آيَةً مَا عَلِمَ .. أَوْ مَا يُدِلُّ ..
 عِنْدَ مَنْ قَلَدَ أَيْضًا فَحْصَا
 هَذِهِ الْآيَةُ دَعَهَا غَلَطًا
 قُلْتَ .. وَهُوَ قَوْلَكَ مَا عَلِمَا ..

- (۱) وانکه اشترگم نکرد او از مری
 (۲) که بلی من هم شترگم کرده ام
 (۳) تا در اشتر با تو انبازی کند
 (۴) او نشانه کثر نشناسد ز راست
 (۵) هرچه واگوئی خطا بود ان نشان
 همچو ان گم کرده جوید اشتری
 هر که یابد اجرتش آورده ام
 بهر طمع اشتر این بازی کند
 لیک گفتست آن مقلد را عصاست (۱)
 او بتقلید تو میگوید همان

(۱) یعنی او خالی از علم یقینی بان اشترگم شده است لیکن مقلد است و بتقلید

تصدیق ان نشانها میکند

- (١) فَصَحِّحَا لَكَ أَوْ شَبَّهَ الصَّحِيحُ
 فَيَقِينَا هِيَ كَانَتْ عِنْدَكَ
 (٢) هَذِهِ الْآيَةُ قَدْ صَارَتْ شِفَاءً
 لَوْنِكَ يَصْفُو وَفِيكَ الصِّحَّةُ
 (٣) فَحَدِيداً مِنْكَ يَغْدُو الْبَصَرُ
 جِسْمُكَ رَوْحاً يَصِيرُ رَوْحَكَ
 (٤) فَتَقُولَ يَا أَمِينَ الصِّدْقِ أَنْتَ
 ذِي الْعَلَامَاتِ الْبَلَاغِ الْمُظْهِرِ
 (٥) فِيهِ آيَاتٌ ثِقَاةٌ بَيِّنَاتٌ
 لَوْهُمْ قَالُوا .. وَبِاللَّحْنِ الْمَلِيحِ ..
 .. ذَهَبَ بِالْبَيْتِ فِيهَا شَكْكَ
 رَوْحَكَ الْعَانِيَةَ اِزْدَانَتْ بِهَاءُ
 تَظْهَرُ دَوماً تَبِينُ الْقُوَّةُ
 تَرَكُضُ الرَّجُلُ لَكَ مَا تَقْدَرُ
 جَارِيّاً وَالشَّمْسُ يَعْلُو نَوْرُكَ
 قُلْتَ بِاللُّطْفِ عَلَيَّ كَمْ مَنَنْتَ (١)
 وَالْمُبِينُ كُلَّ مَا يَسْتَمِيرُ
 ذِي حَوَالَاتٍ وَآيٍ لِلنَّجَاةِ ..

(١) شبه الحكمة الدينية والاسرار اليقينية بالنفاقة الضالة في عالم الغيب التي كانت ملك المؤمن فضيعها بمجيئه لعالم الطبيعة وسأل عنها كل فرقة فأجابوه بدلائل ظنيت فلم يحصل له شفاء اصلاً فاذا صادف مرشداً وقال له عنها علامة صدقة وقال له هذه الكلمات النسوبة لهذه العلامات الصحيحة موصلة و ظاهرة البلاغ المبين بالدعوة الى الله و بيان كيفية السير اليه -

- (١) چون نشان راست گویند و شبیه
 (٢) آن شفای جان رنجور شود
 (٣) چشم تو روشن شود پایت دوان
 (٤) پس بگوئی راست گفتمی ای امین
 (٥) فيه آيات ثقاة بيناة
 پس یقین گردد ترا لا ریب فيه
 رنگ روی صحت و زورت شود
 جسم تو جان گردد و جانت روان
 آن نشانیها بلاغ آمد مبین
 این براتی باشد و قدر نجات

- (۱) هَذِهِ الْآيَةُ إِذْ أُعْطِيَ الْأَمَامُ
حَانَ وَقْتُ الْقَصْدِ لِلْقَصْدِ الدَّلِيلُ
- (۲) اُقْتَفَيْ فِيكَ أَنَا يَا مَنْ غَدَا
قَدْ شَمَمْتَ أَنْتَ رِيحَ جَمَلِي
- (۳) فِي أَمَامِ ذَلِكَ مَنْ لِلْجَمَلِ
مَنْ لِمَقْصِدٍ هُوَ نَحْوُ الْجَمَلِ
- (۴) فَمِنْ الْآيَةِ ذِي الصِّدْقِ الْيَقِينِ
غَيْرُ عَكْسٍ مَنْ بِصِدْقٍ لِلْجَمَلِ
- قُلْتُ سِرِّيَا مَنْ.. سَمِي كُلُّ الْأَنَامِ..
كُنْ.. فَأَنْتَ السَّيِّدُ الْحُبْرُ الْجَلِيلُ..
- قَائِلُ الصِّدْقِ وَالْحَقِّ هَدَى
لِي أَظْهَرُهُ فَذَلِكَ أَمَلِي
- لَمْ يَكِ الْمَصَاحِبُ.. تَقْلِيداً فَعَلِ.. (۱)
فَاحْصاً كَانَ مُجِدِّاً بِالْعَمَلِ
- لَهُ لَمْ يَزِدْ.. وَلَا عَلِمَ يَبِينُ..
طَلَبَ جَدَّ يَعْلَمُ وَعَمَلُ

(۱) كانه قدس سره شبه السلاك برجلين رجل عاقل ورجل احمق اشتراكا واتجرا حتى يوماً في بحر غرقا وذهب متاعهما وبقياً على لوح فقال العاقل الاحمق ان يسر الله تعالى لنا الخلاص اصرف بقية عمري في تجارة الآخرة فقال له الاحمق وانا اتبعك واشارك في هذا الخصوص فكان العاقل مغلفاً وصادقاً في طلبه والاحمق مرايياً ومقلداً ولهذا يقول (زين نشان راست نفزودش يقين) اه وسياق الكلام الانى يدل على ان المقلد هذا ببركة هداية ذاك المحقق والطالب الحقيقي ايضاً اهتدى وصار واصلاً - كما قال :

كاذبي باصادقي چون شد روان
او دروغش راستی شد ناگهان

آن مقلد شد محقق چون بدید
أشتر خودرا كانجا میچرید

- (۱) این نشان چون داد گو پیشرو
وقت آهنگ است پیش آهنگ شو
- (۲) پیروی تو کنم ای راست گو
بوی بردم ز اشتری بنما که گو
- (۳) پیش آن کس که نه صاحب اشتریست
کو درین جست شتر بهر مری است
- (۴) زین نشان راست نفزودش يقين
جز زعکس ناه جوی راستین

(۱) فَمِنْ الْجِدِّ وَمِنْ حَرِّ شَدِيدٍ

شَمَّ أَنْ لَيْسَ جُزَافًا وَهَوَاءَ

(۲) فَلَمَنْ قَلَدَ فِي هَذَا الْجَمَلِ

غَيْرَ أَنْ قَدْ ضَيَّعَ أَيْضًا جَمَلِ

(۳) كَانَ مِنْهُ الطَّمَعُ فِي جَمَلِ

مَا لَهُ ضَاعَ نَسَى مَا ادَّكَرَا

(۴) أَيْنَمَا قَدْ رَكُضَ ذَلِكَ رَكُضَ

وَلَهُ مِنْ طَمَعٍ صَارَ الْخَلِيلُ

(۵) كَاذِبٌ مَعَ صَادِقٍ لَمَّا سَرَى

بَغْتَةً صِدْقًا غَدَا مِنْهُ غَدَرُ

(۶) فَبِذِي الصَّحْرَا اللَّتِي ذَلِكَ الْجَمَلُ

ذَلِكَ الْكَاذِبُ كَانَ الْجَمَلُ

لَهُ مِنْ عَزَمٍ .. وَهِيَ مِنْهُ الْحَدِيدُ ..

كَانَ ذَا الْفَحْصِ الشَّدِيدِ وَالْعَنَاءِ

لَيْسَ مِنْ حَقِّ .. وَلَا أَذْنَى أَمَلِ ..

هُوَ لَا يَعْلَمُهُ أَنِّي رَحَلُ

غَيْرِهِ الْيَسْتَرُ لَهُ فِي الْعَمَلِ

.. لَا وَلَا مِنْهُ أَتَى وَاخْتَبَرَا ..

خَلَفَهُ ذَا .. لَهُ حَاكِي بِالْغَرَضِ ..

وَالْوَدُودَ مَعَهُ كَانَ الزَّمِيلُ

ذَلِكَ الْكِذْبُ الَّذِي مِنْهُ جَرَى

ذَلِكَ الْكِذْبُ الَّذِي دَوْمًا ظَهَرَ

رَكُضَ وَالصَّادِقَ عَنْهُ مَسَّلَ

وَجَدَ أَيْضًا لَهُ .. وَاتَّصَلَا ..

(۱) بوی برد از جد و از گرمیهای او

(۲) اندرین اشتر نبودش حق ولی

(۳) طمع ناقه غیر رو پوشش شده

(۴) هر کجا او می دود این می دود

(۵) کاذبی با صادقی چون شد روان

(۶) اندر آن صحرا که ان اشتر شتافت

که گزافه نیست این هیهای او

اشتری گم کرده است او هم بلی

انچه زو گم شد فراموشش شده

از طمع همدرد و صاحب می شود

ان دروغش راستی شد ناگهان

اشتر خود نیز ان دیگر بیافت

- (۱) إِذْ رَأَاهُ ذَكَرَ مِنْهُ الْغَرَضُ
خَلِيٍّ مِنْ طَمَعٍ فِي جَمَلٍ
(۲) ذَاكَ مَنْ قَلَّدَ مِنْ مِمَّنْ حَقَّقَا
إِذْ هُوَ قَدْ نَظَرَ مِنْهُ الْجَمَلُ
(۳) فَبَيَّنْتَكَ اللَّحْظَةَ لِلْجَمَلِ
وَأَهُ مَا طَلِبَ حَتَّى نَظَرَ
(۴) بَعْدَ تِلْكَ الرُّؤْيَا فَرَدًّا ذَهَبَ
لَهُ ذَاكَ الْجَمَلُ .. مَا قَلَّدَا ..
(۵) قَالَ ذَاكَ الصَّادِقُ أَنْتَ لِيَا
وَإِلَى الْحَالِ لِي كُنْتَ التَّبَعُ
- مَا لَهُ كَانَ .. وَمَا قَبْلًا عَرَضُ ..
خِلَهُ الصَّادِقُ .. صَافِي الْعَمَلِ ..
صَارَ فِي أَوْصَافِهِ كَمْ فَرَقَا
دَائِمًا يَرْتَادُ فِي ذَاكَ الْمَحَلِّ
هُوَ صَارَ طَالِبًا فِي عَجَلٍ
أَنَّ إِلَى الصَّحْرَاءِ لِلْمَرْعَى غَدْرُ
فَتَحَّ عَيْنَيْهِ بِالْجِدِّ طَلَبُ
.. بَعْدَ الْمَوَاقِعِ جَدُّ مُفْرَدًا ..
قَدْ تَرَكْتَ لِي لَمْ تَلْحَقْ بِمَا
حَافِظًا قَلَّدْتَ مِنِّي مَا يَقَعُ (۱)

(۱) نسخه ثانیة - ترقب منی مایقع

- (۱) چون بدیدش یاد آورد آن خویش
(۲) آن مقلد شد محقق چون بدید
(۳) او طلبکار شتر آن لحظه گشت
(۴) بعد از آن تنها روی آغاز کرد
(۵) گفت آن صادق مرا بگذاشتی
- بی طمع شد زاشتر آن یار بیش
اشتر خود را که انجا می چرید
می نجستش تا ندید او را بدشت
چشم سوی ناله خود باز کرد
تا باکنون پاس من میداشتی

هَزَلِيًّا كُنْتُ .. رَهْنًا لِلْعَنَا ..
 وَالْهَوَى وَالطَّيْشِ كَثْرًا وَالنَزَقَ
 لَكَ بِالْجِدِّ وَالْقَصْدِ الْعَدِيلَ
 عَنْكَ بِالْبَيْتِ وَبِالرُّوحِ التَّصَقَّتْ
 أَيْنَمَا رِحْتُ أَنَا فِيكَ التَّحَقَّتْ
 .. فَهِيَ جَهْرًا تَنْظُرُ مَا سَأَلْتُ ..
 لَهُ مَا كُنْتُ أَنَا وَالرَّاغِبَا
 غَالِبًا صَارَ .. لِي الْأَمْرُ انْقَلَبَ ..
 بَدَلْتُ أَشْكُرُ مَا اللَّهُ أَعَدَّ
 أَشْكُرُ اللَّهُ عَلَى هَذَا الْغِنَى
 سَبَبًا لِلرُّوحِ جَلَّتْ وَهَدَتْ
 أَنْتَ لَا تَطْعَنُ .. بِهَا نِلْتُ الرِّشْدَ ..

(۱) فَلَهُ قَالَ إِلَى الْحَالِ أَنَا
 طَمَعِي زَادَ فَصِرْتُ لِلْمَلَقِ
 (۲) وَبِهَذَا الزَّمَنِ صِرْتُ الزَّمِيلَ
 وَبِجَدِّي أَنَا بِالْجِسْمِ افْتَرَقْتُ
 (۳) أَنَا وَصَفَ الْجَمَلِ مِنْكَ سَرَقْتُ
 قَصْدَهَا رُوحِي رَأَتْ عَيْنِي امْتَلَتْ
 (۴) فَإِذَا مَا لَمْ أَجِدْهُ الطَّالِبَا
 .. فَالْنُحَاسُ غَلِبَ .. الْحَالِ الذَّهَبُ
 (۵) سَيِّئَاتِي كُلُّهَا الطَّاعَاتِ قَدْ
 ثَبَتَ الْجَدُّ لِي الْهَزْلُ فَنِي
 (۶) سَيِّئَاتِي إِذْ إِلَى الْحَقِّ غَدْتُ
 فَعَلَى ذِي السَّيِّئَاتِ لِي أَبَدُ

از طمع در چاپلوسی بوده ام (۱)
 در طلب از تو جدا گشتم بتن
 جان من دید آن خود شد چشم پر
 مس کنون مغلوب شد زر غالبش
 هزل فانی شد وجد اثبات شکر
 پس مزین بر سیئاتم هیچ دق

(۱) گفتم تا اکنون فسوسی بوده ام
 (۲) این زمان هم درد تو گشتم که من
 (۳) از تو می دزیدم و صف شتر
 (۴) تا نپاییدم نبودم طالبش
 (۵) سیئاتم شد همه طاعات شکر
 (۶) سیئاتم چون وسیلت شد بحق

- (۱) صِدْقُكَ الْطَالِبَ سَوَاكَ وَلِي
فَتَحَ لِلصِّدْقِ بَابًا وَالطَّرِيقُ
(۲) صِدْقُكَ جَاءَ بِكَ لِلطَّلَبِ
(۳) فِي الْبَسِيطِ أَنَا بَذَرْتُ الدَّوْلَةَ
خِلَّتْهُ السَّخْرَةُ كَانَ لَا عِوَضَ
(۴) لَمْ يَكْ ذَا الطَّلَبِ لَا فِي عِوَضٍ
فِي أَزَاءِ زَرْعٍ كُلِّ حَبَّةٍ
(۵) ذَهَبَ اللَّصُّ لِبَيْتٍ جَنْبَهُ
هُوَ وَالْبَيْتُ لَهُ مَا سَرَقَا
(۶) كُنْ بِحَيْرٍ أَنْتَ يَا مَنْ بَرَدَا
لَكَ يَأْتِي وَتَحْمَلُ خَشِنَا
- جَدِي وَالطَّلَبُ لِلْجَمَلِ
أَوْجَدَ .. فِيهِ وَصَلْتُ لِلْفَرِيقِ ..
وَبِي لِلصِّدْقِ جَاءَ طَلَبِي
قَدْ زَرَعْتُ .. كُنْتُ قَيْدَ الْعُقْلَةِ ..
لَهُ مَا نِلْتُ بِهِ أَذْنَى غَرَضٍ
كَانَ كَسْبًا حَسَنًا فِيهِ الْغَرَضُ
مِائَةٌ مِنْهَا سَمْتُ بِالرُّتْبَةِ
إِذْ أَتَى مِنْهُ رَأَى أَنْ رَبَّهُ
لَهُ كَانَ .. حَارَ مِمَّا اتَّفَقَا ..
كَيْ يَبْذَا الْحَرُّ الْمَذْيَ كَمْ وَقْدَا
كَيْ لَكَ اللَّطْفُ يَجِي زَمْنَا

مر مرا جد و طلب صدقی گشود
جستتم آورد در صدقی مرا
سخره و بیکار می پنداشتم
هریکی دانه که کشتم صد درست
چون در آمد دید کان خانه خودست
بادرشتی ساز تا نرمی رسد

(۱) مر ترا صدق تو طالب کرده بود
(۲) صدق تو آورد در جستن ترا
(۳) تخم دولت در زمین می کاشتم
(۴) ان نه بد بیکار کسبی بد درست
(۵) دزد سوی خانه شد زیر دست
(۶) گرم باش ای سرد تا گرمی رسد

- (١) هَذِهِ النَّاقَةُ فَرَدَّ لَا تُنَا
 هِيَ كَانَتْ .. وَبِهَا كُلُّ الْمُنَى .. (١)
- ضَيْقًا مِنْ ذَا أَتَى اللَّفْظُ وَ كَمْ
 مِلًّا الْمَعْنَى وَ بِالْأَسْرَارِ الْمَمَّ
- (٢) أَبَدًا مَا وَضَعَ اللَّفْظُ لِأَنَّ
 يَشْمَلُ الْمَعْنَى الَّذِي فِيهِ اقْتَرَنَ
- وَلِذَا قَالَ الرَّسُولُ فَالِلِّسَانِ
 كُلٌّ عَنْ قَوْلٍ بِهِ ضَاقَ الْبَيَانُ
- (٣) مِثْلُ إِصْطِرْلَابِ النَّطْقِ غَدَا
 فِي الْحِسَابِ مَا لَهُ الْعَدُّ بَدَا (٢)
- مِنْ مَسِيرِ الشَّمْسِ مِنْ دَوْرِ الْفَلَكَ
 أَيَّ شَيْءٍ عَلِمَ .. الْجَهْلَ سَلَكَ ..
- (٤) بِالْخُصُوصِ فَلَكٌ هَذَا الْفَلَكَ
 دَوْرَةٌ مِنْهُ .. وَ بِاللَّفْظِ اشْتَرَكَ ..
- وَمِنْ الشَّمْسِ مِنَ الشَّمْسِ لَهُ
 ذَرَّةٌ .. فِيهَا يَدُورُ الْوَلَهُ ..

(١) وبما ان الناقه المذكورة فى خصوص المحقق والمقلد هى واحدة وليست اثنتين من جهة كون مطلوب المحقق والمقلد واحداً والواحد لا يقبل التعداد ومن جهة كون الحكمة الالهية ضالة المؤمن شبهها قدس سره بالناقه و بهذه المناسبة كان التعداد لان اللفظ اُتى ضيقاً و المعنى واسع كثيراً كالفطرة والبحر - (٢) اى فكما ان اسطرلاب الدائرة لا يحيط بعلم الفلك والشمس من كل الوجوه كذا النطق والالفاظ لا تحيط بسماء المعنى مع ان هذا الفلك من سماء المعنى كجذدة . والشمس من شمس كذرة ولهذا يقول چرخى الخ ..

- (١) آن دواشتر نيست ان يك اشتراست
 تنگ آمد لفظ معنى بس پرست
- (٢) لفظ در معنى هميشه نارسان
 زان پيمبر گفت قد كل اللسان
- (٣) نطق اسطرلاب باشد در حساب
 چه قدر داند زچرخ و آفتاب
- (٤) خاصه چرخى كاين فلك زان دوره است
 آفتاب از آفتابش ذره است

فی بیان ذلك الذى فى كل نفس فتنة مسجد الضرار موجودة فيه

- (۱) حَيْثُ بَانَ أَنَّ هَذَا الْمَسْجِدَ
كَانَ بَيْتَ الْحِيلَةِ فَخَّ الْيَهُودُ
(۲) فَالِنَّبِيُّ أَمَرَ أَنْ يُخْرِبُوا
وَمَحَلًّا لِلْخَسِيسِ وَالرَّمَادِ
(۳) صَاحِبُ الْمَسْجِدِ مِثْلَ الْمَسْجِدِ
مِثْلَمَا الْحَبُّ عَلَى الْفَخِّ تَضَعُ
(۴) قِطْعَةً لَحْمٍ عَلَى رَأْسِ الشَّرْكَ
مِثْلُ ذِي الْقَمَّةِ لَيْسَتْ بِالسَّخَاءِ
- لَمْ يَكْ فِي الْوَاقِعِ وَالْمَعْبَدُ
وَمَقَرُّ الشَّرِّ وَالْخَصْمُ الْعُودُ
ذَلِكَ مَا فِيهِ كَلَّا يَذْهَبُوا^(۱)
يَجْعَلُوهُ فَهُوَ مَأْوَى الْفَسَادِ
كَانَ قَلْبًا .. وَمِضْلُ الْمُهْتَدِي..
لَيْسَ جُودًا ذَا وَلَا خَيْرًا وَقَعَ
لَكَ فِيهَا تَقْصُدُ صَيْدَ السَّمَكَ
لَا وَلَا مِنْ وَلُطْفٍ وَعَطَاءِ

(۱) ولذلك دعى النبي (ص) مالك بن جشم وممن بن عدى وعامر بن السكن والوحشى

وقال انطلقوا الى هذا المسجد الظالم اهله واهدموه واحرقوه ففعلوا -

بیان آنکه در هر نفسی فتنة مسجد ضرار در اوست

- (۱) چون پدید آمد که آن مسجد نبود
(۲) پس نبی فرمود کان را برکنند
(۳) صاحب مسجد چو مسجد قلب بود
(۴) گوشت کاندرشصت توماهی رباست
- خانه حیلست بد و دام جحود
مطرحة خاشاک و خاکستر کنند
دانه ها بر دام ریزی نیست جود
انچنان لقمه نه بخشش نه سخاست

- (١) مَسْجِدُ أَهْلِ قَبَاءٍ مِّنْ جَمَادٍ
إِذْ لَهُ لَمْ يَكْ كَفُوءًا فَالطَّرِيقُ
(٢) فِي الْجَمَادَاتِ كِمِثْلِ الظُّلَمِ ذَا
فَأَمِيرُ الْعَدْلِ فِيمَنْ مَا غَدَا
(٣) وَالْهُيَوَاتُ اللَّتِي أَصْلُ الْأُصُولِ
وَوُفُوقِ .. مِثْلًا بَيْنَ الْجَمَادِ ..
(٤) لَا الْحَيَاتُ لَهُ كَانَتْ كَالْحَيَاتِ
- كَانَ .. لَمْ يُقَصِّدْ بِهِ غَيْرَ الْفَسَادِ ..
لَهُ سَدٌّ .. مَا أَتَى مِثْلَ الْفَرِيقِ ..
مَا أَتَى حِينًا .. وَلَا حَلَّ الْأَذَى ..
كَفُوءًا النَّارَ أَشْبَ لِلْمُهْدَى (١)
هِيَ إَعْلَمَ بَيْنَهَا كَمْ مِنْ فُضُولِ (٢)
.. مِنْ هُبُوطٍ وَ سُمُوءٍ بِالتَّضَادِّ ..
لَهُ مَا كَانَ الْمَمَاتُ كَالْمَمَاتِ (٣)

(١) نسخه ثانیة - از هدی (٢) اراد هنا بالحقائق الحقائق الانسانية للحديث القدسی یابن آدم خلقت الاشياء لاجلك وخلقتك لاجلی فكانت الحقائق اصل الاصول وخلقت الاشياء بالتبع فكما كان بين الجمادات اعلى وادنى كذا بين الحقائق الانسانية كما اخبرنا ربنا بقوله (تلك الرسل فضلنا بعضهم على بعض) (٢) قال تعالى في الفريقين في سورة الملائكة وما يستوى الاعمى والبصير ولا الظلمات ولا النور ولا الظل ولا الحرور وما يستوى الاحياء والاموات -

- (١) مسجد أهل قبا كان بد جماد
(٢) در جمادات اینچنین حیفی نرفت
(٣) پس حقایق را که اصل اصلهاست
(٤) نی حیاتش چون حیات او بود
- انچه کفو او نبذ راهش نداد
زد در ان ناکفو امیر داد تفت
دان که انجا فرقهها وفضلهاست (١)
نی ممانش چون ممات او بود

(١) مراد از حقایق باصطلاح اعیان ثابته است که آنها حقایق امکانیه است و مراد اینجا خصوص حقایق است

- (۱) قَبْرُهُ بِالْبَيْتِ مِثْلَ قَبْرِهِ
 أَيَّ شَيْءٍ أَذْكَرُ حَالًا أَنَا
 (۲) رَجُلَ الشُّغْلِ لَكَ الشُّغْلُ أَضْرِبْ
 كَيْ يَهْذَا مَسْجِدَ أَهْلِ ضَرَارٍ
 (۳) أَنْتَ فَوْقَ مَسْجِدِ أَهْلِ ضَرَارٍ
 وَإِذَا أَمَعَنْتَ فِيكَ الْنَظْرَا
 لَا تَخْلُ كَانَ وَبَاقِي أَمْرِهِ
 عَنْ فُرُوقٍ لَهُ فِي تِلْكَ الدُّنَا
 فِي مَحَكٍّ.. وَ إِلَى الْخَيْرِ أَذْهَبُ..
 لَكَ لَا تَصْنَعُ.. وَلَا تَلْقَ الْبَوَارُ..
 تَهْزَأُ تُبْدِي انْقِبَاضًا وَانْكِسَارُ..
 مِنْهُمْ كُنْتَ وَزِدْتَ أَثْرَا

فی بیان حکایة الهندو الاربعة المتخاصمة وکل واحد منهم

لم يعلم عیب نفسه (۱)

- (۴) هَلْ سَمِعْتَ أَنَّ هِنُودَ أَرْبَعَةً
 وَرَدَتْ فِي مَسْجِدٍ مُجْتَمِعَةً
 كَمْ بِهِ قَدْ رَكَعَتْ أَوْ سَجَدَتْ
 طَاعَةً لِلَّهِ دَوْمًا عِبَدَتْ

(۱) (قال فی النهج فی بیان حکایة هنید مع خصومه الخ ثم تکلف فی معنی هنید بما قاله - اعلم الواو عند الفرس اذا لحقت آخر الكلمة و كانت ساكنة تكون للتصغير و تقع تارة فی مقام الترحم والتلطف اه (و الصحيح ما ذكرناه (هندو) كما فی الاصل)

- (۱) گور او هرگز چو گور او مدان
 (۲) بر محک زن کار خود ای مرد کار
 (۳) تو بران مسجد کنون تسخر زدی
 خود چه گویم حال فرق آن جهان (۱)
 تاناسازی مسجد اهل ضرار
 چون نظر کردی تو خود زایشان بدی (۲)

حکایت آن چهار هندو که با یار خود جنگ می کردند و هر یک از عیب

خود بی خبر بوده

- (۴) چار هندو در یکی مسجد شدند
 بهر طاعت راکع و ساجد شدند

(۱) مراد افراد انسانیة است که مختلف الاستعداد در سعادت و شقاوت هستند - (۲) در حدیث صحیح آمده است القبر روضة من ریاض الجنان او حفرة من حفرات النيران -

- (۱) كُلُّ قَرَدٍ مِنْهُمْ فِي نِيَّةٍ
لِلصَّلَاةِ الْكُلُّ مِنْهُمْ بِخُضُوعٍ
(۲) مَنْ يَقُولُ لِلْأَذَانِ إِذْ حَضَرَ
أَنْتَ يَا مَنْ أَدْنَى هَلْ سَنَحَا
(۳) فَلَهُ الْهِنْدِيُّ ذَاكَ الْآخِرُ
فِي الصَّلَاةِ أَصَحُّ أَتَيْتَ بِالْكَلَامِ
(۴) ذَلِكَ الثَّلَاثُ لِلثَّانِي ذَاكَ
أَعْلِيهِ تَطْعَنَ مَعَ نَفْسِكَ
(۵) ذَلِكَ الرَّابِعُ قَالَ أَحْمَدُ
أَنْ أَنَا فِي الْبَيْتِ مِثْلَ ذِي الرِّفَاقِ
(۶) فَصَّلَاةُ كُلِّ هَذِي الْأَرْبَعَةِ
حَيْثُ مَنْ قَالُوا الْعُيُوبَ أَكْثَرًا
- كَبَّرَ ائْتَاَزَ بِهَا بِالْمَرَّةِ
وَابْتِهَالٍ وَرَدَّ يَبْدِي خُشُوعٍ
وَاحِدٌ مِنْهُمْ لَهُ لَفْظٌ طَفَرُ
لِلْأَذَانِ الْوَقْتُ .. شَرْعًا صَالِحًا ..
قَالَ مِنْ طَوْعٍ عَلَيْهِ ظَاهِرُ
فَالصَّلَاةُ بَطَلَتْ ضَاعَ الْمَرَامُ
قَالَ يَا عَمِي قُلْ لِي مَا دَهَاكَ
ذَاكَ قُلْ فَهُوَ أَتَى فِي حَقِّكَ
رَبِّي وَالْفَضْلُ مِنْهُ أَقْصَدُ
لَمْ أَقْعُ .. لَمْ أَغْدُو فِي قَيْدِ الْوِثَاقِ ..
فَسَدَتْ لَيْسَتْ بِهَا مُنْتَفِعَةٌ
لِلطَّرِيقِ ضَيَعُوا مِنْ ذَا الْوَرَى

در نماز آمد به مسکینی و در رد
کای مؤذن بانگ کردی وقت هست
هی سخن گفتمی و باطل شد نماز
چه زنی طعنه باو خود را بگو
در نیفتادم بچه چون این سه تن
عیب گویان بیشتر گم کرده راه

- (۱) هر یکی بر نیتی تکبیر کرد
(۲) مؤذن آمد زان یکی لفظی بجست
(۳) گفت آن هندوی دیگر از نیاز
(۴) آن سوم گفت آن دوم را کای عمو
(۵) آن چهارم گفت حمد الله که من
(۶) پس نماز هر چهاران شد تباه

- (۱) يَا صَفَى الرُّوحِ الَّذِي الْعَيْبَ نَظَرُ
كُلُّ مَنْ عَيْبًا يَقُولُ حَسِيبًا
(۲) إِذْ لَهُ مِنْ مَنَبَعِ الْعَيْبِ وَصَلُ
نِصْفُهُ الْآخِرُ فَهُوَ مِنْ دُنُو
(۳) فَعَلَى رَأْسِكَ لَمَّا تُوَجَّدُ
حَقٌّ أَنْ تَرِبَطَ مِنْهَا الْمَرْهَمَا
(۴) كَانَ تَعْيِيبُهُ لِنَفْسِ الدَّوَاءِ
إِذْ هُوَ الْمَكْسُورُ صَارَ فَمَحَلَّ
(۵) لَوْ بِكَ ذَا الْعَيْبِ مَا كَانَ فَلَا
أَيْضًا الْعَيْبُ بِكَ هَذَا ظَهَرَ
(۶) فَمِنْ اللَّهِ أَلَسْتَ تَسْمَعُ
فَلِمَ أَنْتَ أَمِينًا وَحَسَنَ
- لَهُ فِي عَيْبِ سِوَاهُ مَا اعْتَبَرَ
لَهُ قَالَ .. الْبَعْدَ عَنْهُ طَلِبَا ..
نِصْفُهُ مِنْ مَنَبَعِ الْعَيْبِ حَصَلَ
رُتْبَةً كَانَ وَآخِرَى مِنْ سَمَوِ
مِائَةَ جُرْحٍ وَلَمَّا تَنَفَّدُ
فَوْقَكَ دَوْمًا .. وَ تَشْفِي الْأَلَمَا ..
لِلْجُرُوحِ لَهُ حَقًّا وَالْشِّفَاءُ
إِرْحَمُوا كَانَ وَ لِمَتَّضَمِّدِ أَهْلُ
تَطْمَئِنُّ أَنْتَ عَسَى بَيْنَ الْأَلَمَا
.. وَ يَمِينُ فَيْكَ مَا فِيهِ اسْتَقَرَّ ..
لَا تَخَافُوا لِمَ لَهَا لَا تَنْزَعُ
قَدْ رَأَيْتَ نَفْسَكَ مَرَّ الزَّمَنَ

هر که عیبی گفت ان برخود گزید
وان دگر نیمش ز غیبستان بد است
مرهمش برخویش باید کار بست
چون شکسته گشت جای ارحموست
بو که آن عیب از تو گردد نیز فاش
پس چه خود را ایمن و خوش دیدی

(۱) ای خنک جانی که عیب خویش دید
(۲) زانکه نیم او ز غیبستان بد است
(۳) چونکه بر سر مرترا صدرش هست
(۴) عیب کردن خویش را داروی اوست
(۵) گر همان عیبت نبود ایمن مباش
(۶) لا تخافوا از خدا نشنیده

- (۱) فَسَنِينًا كَثْرَةً قَيْدَ الْحَيَاتِ
 عَادَ مَفْضُوحًا لَهُ الْإِسْمَ انْظُرِ
 (۲) فَلَهُ الْعَلِيَاءُ فِي هَذِي الدُّنَا
 عَادَ مَعْرُوفًا بِعَكْسٍ مَا لَهُ
 (۳) أَنْتَ مَا لَمْ تَأْمَنَ أَحْذَرُ أَنْ تَرَى
 وَمِنْ الْخَوْفِ لَكَ الْوَجْهَ اغْسِلِ
 (۴) أَنْتَ يَا مَجْبُوبِي مَا دَامَ أَنْ
 فَعَلَى الْآخِرِ ذَاكَ الْأَمْرُ
 (۵) ذَلِكَ انْظُرْ فَلَهُ الرُّوحُ ابْتَلَا
 وَقَعَ فِي الْيَبْرِ حَتَّى لَكَ صَارَ
- كَانَ إِبْلِيسُ.. جَمِيلًا بِالصِّفَاتِ..
 مَا يَكُونُ بَعْدَ ذَا وَاعْتَبِرِ
 كَمْ غَدَتْ مَعْرُوفَةٌ زَادَتْ ثَنَا
 مَعَ لَعْنٍ دَائِمٍ يَا وَيلَهُ
 طَالِبًا لِلشُّهْرَةِ فِي ذَا الْوَرَى
 ثُمَّ مِنْكَ الْوَجْهَ أَظْهَرِ وَاعْمَلِ
 فِي الْحَيَاتِ لَكَ لَا يَنْمُو الذِّقْنُ (۱)
 وَيَكْ لَا تَطْعَنُ وَلَا تَنْتَقِدِ
 بِالْعَذَابِ.. افْتَضَحَ بَيْنَ الْمَلَأِ..
 عِظَّةٌ ذَاتَ احْتِرَازٍ وَاعْتِبَارِ..

(۱) زنج اسم الذقن فلما دخلت عليه كلمة ساده وصار ساده زنج كان معناه الامرء-

- (۱) سالها ابليس نيكو نام زیست
 (۲) در جهان معروف بد علیای او
 (۳) تا نه ایمن تو معروفی مجو
 (۴) تا نروید ریش تو ای خوب من
 (۵) این نگر که مبتلا شد جان او
- گشت رسوا بین که اورا نام چیست
 گشت معروفی بعکس ای وای او
 پاک شو از خوف پس بنمای رو
 بردگر ساده زنج طعنه مزین
 در چهی افتاد تا شد پند تو

(۱) لَمْ تَقْعْ فِي الْبُئْرِ أَنْتَ لَا تَصِيرُ نَصَحَهُ .. فَيْكَ إِلَى الْخَيْرِ يَسِيرُ ..

هُوَ سَمًا أَكَلَ وَالسُّكْرَا لَهُ كُلُّ أَنْتَ وَفِيهِ اعْتَبِرَا

فی بیان قصد الغز قتل رجل لیخاف الغیر منهم

(۲) ذَا قَبِيلُ الْغَزِّ لِمَتْرِكَ وَمَنْ لِدَمِّ أَهْرَقَ .. فِي الْخَلْقِ عَلَنَ ..

جَاءَ لِلنَّهْبِ وَفَوْقَ قَرْيَةٍ ضَرَبَ بَدَدَهَا عَنْ بُكْرَةٍ

(۳) وَجَدُوا اثْنَيْنِ لِتِلْكَ الْقَرْيَةِ مِنْ وَجْهِ مَنْ يَهَا بِالرَّفْعَةِ

أَسْرَعُوا فِي قَتْلِ فَرْدٍ مِنْهُمَا .. إِذْ غَدَى الْحَكَمُ سَوَاءً لَهَا ..

(۴) فَيَدِيهِ أَوْتَقُوا حَتَّى هُمْ يَذْبَحُوهُ الْفِدْيَ يَغْدُو لَهُمْ

(۵) لِدَمِّي فِي أَيِّ وَجْهِ تُهْرِقُونَ وَلَهُ مِنْ ظَمًا لَمْ تَشْرَبُونَ

(۱) تو نیفتادی که باشی پند او زهر او نوشیده تو خور قند او

قصد کردن غزان در خون مردی تا دیگری بترسد

(۲) آن غزان ترك خون ریز آمدند بهر بغما بردهی ناگه زدند

(۳) دو کس از اعیان آن ده یافتند در هلاک آن یکی بشتافتند

(۴) دست بستندش که قربانش کنند گفت ای شاهان وارکان بلند

(۵) قصد خون من بچه رو می کنید از چه آخر تشنه خون منید

(۱) مَا هِيَ الْحِكْمَةُ مَا كَانَ الْمَرَامُ

إِذْ أَنَا الدَّرْوِيشُ عَارِي الْبَدَنِ

(۲) فَلَهُ قَالُوا لِأَن فِي ذَا الطَّرِيقِ

لَكَ حَتَّى يَحْذَرَ مِنَّا الذَّهَبُ

(۳) قَالَ مِنِّي آخِرُ الْأَمْرِ يَكُونُ

فَلَهُ قَالُوا كَذَا قَصْداً ظَهَرَ

(۴) قَالَ إِذْ وَهَمًا غَدَى كُنَّا مَعَا

فِي مَقَامِ الشَّكِّ أَوْ فِي الْأَحْتِمَالِ

(۵) يَا سَلَاطِينَ اقْتُلُوا فِي الْأَوَّلِ

أَنَا أَخْشَى وَلَكُمْ حَالاً أُبَيِّنُ

لَكُمْ فِي قَتْلِي بَيْنَ الْأَنَامِ

مَا لِي مِنْ قُدْرَةٍ أَوْ ثَمَنِ

تَضْرِبُ هَيْبَتَهُ فَوْقَ الرَّفِيقِ

لَهُ يُبْدِي.. لَا نَخِيبُ بِالطَّلَبِ..

أَكْثَرَ مَسْكَنَةً قَدْرًا يَهُونُ

ذَهَبُ كَثُرَ لَدَيْهِ مُسْتَمَرَّ

وَاحِدًا فِيهِ كِلَانَا وَقَعَا

مَا لَنَا فِي ذَا افْتِرَاقٍ وَانْفِصَالِ

ذَا الرَّفِيقَ لِي لِكَيِّ فِي عَجَلِ

آيَةً عَنِ ذَهَبٍ عِنْدِي دَفِينِ

(۱) چیست حکمت چه غرض در کشتنم

(۲) گفت تا هیبت برین یارت زند

(۳) گفت آخر او زمن مسکین ترست

(۴) گفت چون وهم است ماهر دو یکیم

(۵) خود ورا بکشید اول ای شهان

چون که من درویشم و عربان تنم

تا بترسد او و زر پیدا کند

گفت قاصد کرده است او را زرست

در مقام احتمال و در شکیم

تا برسم من دهم زرا را نشان

- (۱) كَرَّمَ اللهُ إِذَا أَنْتَ أَنْظِرِ
وَلَهُ عَظَمٌ وَفِيهِ اَعْتَبِيرُ
أَنْ أَتَيْنَا آخِرَ الْعَصْرِ لِأَنْ
تَعْرِفَ مَنْ كَانَ فِي مَاضِي الزَّمَنِ
(۲) آخِرَ كُلِّ الْقُرُونِ لِلْقُرُونِ
سَبَقَ .. وَالظَّافِرَ مِنْهَا يَكُونُ ..
فِي الْحَدِيثِ جَاءَ نَحْنُ الْآخِرُونَ
وَعَالِي كُلِّ الْقُرُونِ السَّابِقُونَ
(۳) كَانَ ذَا حَتَّى هَالَكُ قَوْمٌ هُودُ
وَبَوَادِ قَوْمِ نُوحٍ بِالْجُحُودِ
عَارِضُ الرَّحْمَةِ فِي الرُّوحِ لَنَا
أَظْهَرَ .. خَفْنَا بِذَا مِنْهُ الْعَنَا ..
(۴) لَهُمْ قَدْ قَتَلَ حَتَّى الْحَذَرِ
نَجَدَ مِنْهُ نَلَمُ بِالْخَطَرِ
وَإِوَالِأَمْرٍ عَلَى الْعَكْسِ وَقَعَ
فِيكَ الْوَيْلُ يَبِينُ وَالْجَزَعُ

فی بیان حال الانانیین محبی الذات و الکفرین بنعمه

وجود الانبیاء والاولیاء

- (۵) كُلُّ مَنْ أَخْبَرَ عَنْهُمْ مِنْ عُيُوبٍ
كَثْرَةٌ فِيهِمْ تَبِينُ وَذُنُوبُ
وَعَنِ الْقَلْبِ الَّذِي مِثْلَ الْحَجَرِ
وَعَنِ الْحَالِ الَّذِي اسْوَدَّ كَدَرُ

- (۱) پس کرمهای الهی بین که ما
آمدیم آخر زمان در انتها
(۲) آخرین قرنهای پیش از قرون
در حدیث است آخرون السابقون
(۳) تا هلاک قوم نوح و قوم هود
عارض رحمت بجان ما نمود (۱)
(۴) کشت ایشان را که ما ترسیم از او
ور خود این برعکس بودی وای تو

بیان حال خودپرستان و ناشکران از نعمت وجود انبیاء و اولیاء

- (۵) هر چه زایشان گفت از عیب و گناه
وز دل چون سنگ و از حال تباه (۲)

(۱) یعنی نمود ابر رحمت هلاک قوم نوح و قوم هود را برای جان ما که هلاک ان قوم را دیدیم و مطیع رسول شدیم و رحمت ما را از گناه خلاص کرده است (۲) فاعل گفت خدای تعالی است

- (۱) وَعَنِ التَّخَفُّفِ فِيمَا أَمَرَا
وَعَنِ الْبَالِ الْمَدِيِّ خُلِّيَ مِنْ
(۲) وَعَنِ الْعِشْقِ لِذِي الدُّنْيَا وَعَنِ
كَالِنِسَاءِ النَّفْسِ مِنْهَا غَلَبَتْ
(۳) وَمَعَ الْقَلْبِ وَمَعَ مَنْ فِي الدُّنَا
وَمَعَ الْأَمْلَاقِ مِثْلَ الثَّعْلَبِ
(۴) مَنْ هُوَ قَدْ كَانَ مِمَّنْ قَنَعَا
وَمِنْ الْحَقْدِ بِهِمْ فِي السِّرِّ قَدْ
(۵) فَإِذَا مَا قَبِلَ شَيْئًا تَقُولُ
وَإِذَا مَا هُوَ لَمْ يَقْبَلْ رِيَاءُ
- بِهِ أَوْ فِيمَا لَهُ قَدْ قَرَّرَا
غَمَّهُ فِي الْغَدِّ لِلرُّوحِ كَمَنْ..
هَوَسَ فِيهَا وَمَا الْقَلْبَ فَتَنَ
وَالِي مَا تَشْتَهِيهِ ذَهَبَتْ
صَاحِبُوا الْقَلْبِ يَبْعُدُ وَعَنَا
رَاغَ بِالتَّزْوِيرِ وَفَقَ الْمَذْهَبِ
سَائِلًا ظَنُّوهُ فِيهِمْ طَمَعَا
حَسِبُوهُ الْخَصْمَ لِلدِّينِ بَجَدَ
سَائِلًا هَذَا وَكَمْ قَالَ الْفُضُولُ
قُلْتُ مَعَ مَكْرٍ وَخُدْعٍ وَدُهَاءُ

- (۱) وز سبک داری و فرمانهای او
(۲) وز هوس و عشق این دنیای دون
(۳) بادل و با اهل دل بیگانگی
(۴) سیر چشمان را گدا پنداشتن
(۵) گر پذیرد چیز تو گوئی گداست
- وز فراغت از غم فردای او
چون زنان مر نفس را بودن زبون
باشهان تزویر و روبه شانگی
وز حسدشان خصم دشمن داشتن
و نه گوئی مکر و تزویر و دغااست

- (۱) وَإِذَا مَا اخْتَلَطَ قُلْتَ الطَّمَعُ
وَإِذَا مَا اعْتَزَلَ قُلْتَ الْوَلَعُ
(۲) وَإِذَا ضَجَرَ الْعَوَامِ حَمَلًا
وَإِذَا كَانَ الْغَيُورَ وَالْغَضَبُ
(۳) أَوْ كَمَنْ قَدْ نَافَقَ بِالْأَعْتِدَارِ
أَنْ يَنْفَاقِي لِأَهْلِ وَوَلَدٍ
(۴) لَا لِي يَسْنَحُ حَكُّ رَأْسِيَا
(۵) يَا فَلَانُ اذْكُرْ لَنَا بِالْهِمَّةِ
آخِرَ الْأَمْرِ الْوَلِيمِينَ نَصِيرُ
(۶) ذَا الْكَلَامَ لَهُ أَيْضًا مَا ذَكَرُ
وَسِنًا قَالَ لَهُ مِنْ هَذَرِ
- لَهُ غَرٌّ .. وَبِهِ زَادَ الْجَشَعُ ..
كَانَ بِالْكَبْرِ وَبِالْجَاهِ طَمَعُ
عَاجِزًا قُلْتَ وَغَرًّا كَسَلًا
أَحْمَقًا قُلْتَ قَوِيًّا ذَا لَبِّ
جِئْتَ فِي الْحَالِ لَكَ وَالْأَنْكَسَارُ
عَاجِزًا صِرْتَ وَلَا مَالٌ يَعْدُ
لَا لِي يَسْنَحُ أَنْبِي دِينِيَا
مِنْكَ كَيْ تَغْدُو كَمِثْلِ الصَّفْوَةِ
مَعَهُمْ فِي الرُّوحِ وَالْقَلْبِ نَسِيرُ
بِاحْتِرَاقٍ وَسَقَامٍ وَكَدَرُ
هَاجِرًا ثُمَّ غَفَى بِالْآثَرِ

ور نه گوئی در تکبر مولعت
ور غیور آمد تو گوئی کرپز است
مانده ام در نفقه فرزند وزن
نی مرا پروای دین ورزیدن ست
تا شوم از اولیا پایان کار
خوابناکی هرزه گفت و باز خفت

(۱) گردد آمیزد تو گوئی طامع است
(۲) گر تجمل کرد گوئی عاجز است
(۳) یا منافق وار عذر آری که من
(۴) نی مرا پروای سر خاریدن ست
(۵) ای فلان مارا بهمت یاد دار
(۶) این سخن هم فی زرد و سوز گفت

- (۱) مَا لِي بَدُّ أَنَا مِنْ أَنْ أَجِدَ
 مَا يَوْسَعِي أَنَا لِلْكَسْبِ الْحَلَالِ
 (۱) مَا هُوَ هَذَا الْحَلَالُ أَنْتَ مَنْ
 مِنْ حَلَالٍ لَا أَرَى غَيْرَ الدَّمِ
 (۳) أَمِنْ اللَّهِ لَكَ يَا ذَا خَلَاصٍ
 أَمِنْ الدِّينِ تَرَى دَوْماً مَفْرَ
 (۴) أَنْتَ يَا مَنْ كُنْتَ عَنْ هَذِي الدُّنَا
 لَمْ تَكُ الصَّابِرِ قُلْ كَيْفَ تَكُونُ
 (۵) أَنْتَ يَا مَنْ مَا لَهُ صَبْرٌ أَبَدٌ
 فَعَنِ اللَّهِ الْكَرِيمِ كَيْفَ أَنْتَ
- مَصْرَفَ عَائِلَتِي أَنِّي أَحَدُ
 أَجْهَدُ أَطْلُبُهُ فِي أَيِّ حَالٍ
 عُدْتُ مِنْ أَهْلِ الضَّلَالِ وَالْفِتَنِ
 لَكَ لَوْ أَهْرَقْتَهُ هَذَا أَعْلَمُ
 مِنْ طَمَامٍ لَدَّ لَمْ تَلَفَ مَنَاصُ
 وَلَكَ الطَّاغُوتُ مَأْوَى وَمَقَرُّ
 مَنْ هِيَ دَارُ الْبَوَارِ وَالْعَنَاءِ
 صَابِراً عِنْدَ (فَنِعَمَ الْمَاهِدُونَ)
 عَنْ نَعِيمٍ وَدَلَالٍ مَا خَلَدَ
 تَصْبِيرُ أَنِّي عَلَى هَذَا قَدَرْتُ

- (۱) هیچ چاره نیست از نفقه عیال
 (۲) چه حلال ای گشته از اهل ضلال
 (۳) از خدایت چاره است از لوت نی
 (۴) ای که صبرت نیست از دنیای دون
 (۵) ای که صبرت نیست از ناز و نعیم
- از بن دندان کنم کسب حلال
 غیر خون تو نه می بینم حلال
 چاره است از دین و از طاغوت نی
 صبر چون داری ز نعم الماهدون
 صبر چون داری از الله کریم

- (۱) أَنْتَ يَا مَنْ مَا لَكَ صَبْرٌ مُدَامٌ
عَنْ نَظِيفٍ وَخَيْثٍ فِي الْأَنَامِ
كَيْفَ تَعْدُو صَابِرًا مِمَّنْ خَلَقَ
لَكَ .. وَالْحَبَّ بِمَا فِيهِ فَلَقَ ..
(۲) أَيْنَ لَا أَيْنَ الْخَلِيلِي الْخَلِيلِ
إِذْ مِنَ الْغَارِ أَتَى اللَّهُ الْجَلِيلِ
رَامَ قَالَ رَبِّي هَذَا أَنْتَمِ
أَيْنَ كَانَ الرَّبُّ ذَا لَا تَشْتَمِ
(۳) أَبَا لَا أَبْغِي بِذَيْنِ الْعَالَمِينَ
أَنَا لَا أَعْلَمُ مِلْكَ مَنْ هُمَا
أَنْظُرْ مَا دَامَ ذَيْنِ الْمَجْلِسِينَ
وَلِمَنْ فِي الْوَاقِعِ أَمْرُهُمَا
(۴) يَسْوَى أَوْصَافِ رَبِّ الْعِزَّةِ
أَنَا إِنْ سِرْتُ بِقَدْرِ الشَّعْرَةِ
لَوْ أَكَلْتُ الْخُبْزَ بِالْخُبْزِ غَصَصْتُ
مِنْ عَنَاءٍ لَمْ فِيَّ مَا خَلَصْتُ ..
(۵) فَيَلَا رُؤْيَيْتِهِ كَيْفَ تَصِيرُ
لَقَمَةً مَهْضُومَةً هَبْ بِالْيَسِيرِ
وَبَلَا أَنْ أَنْظَرَ مِنْهُ الْخَضِرُ
وَالرَّيَاحِينَ وَأَنْوَاعَ الزُّهَرِ

صبر چون داری از آن کت آفرید

گفت هذا رب هان کو کردگار

تا ندانم این دو مجلس آن کیست

گر خورم نان در گلو گیرد مرا

بی تماشای گل و گلزار او

(۱) ای که صبرت نیست از پاك و بلید

(۲) کو خلیلی کو برون آمد ز غار

(۳) من نخواهم در دو عالم بتگری ست

(۴) بی تماشای صفت‌های خدا

(۵) چون گوارد لقمه بی دیدار او

- (۱) فَيَغْيِرُ الْأَمَلَ بِاللَّهِ مَنْ
لَحَظَةً غَيْرَ الْحَمِيرِ وَالْبَقَرِ
يَأْكُلُ أَوْ يَشْرَبُ مَرَّ الزَّمَنِ
فَمِنْ الْإِنْسَانِ لِلَّهِ النَّظَرُ..
(۲) تِلْكَ مَنْ كَانَتْ كَأَنْعَامٍ وَمَنْ
هَبْ هِيَ مَمْلُوءَةٌ مَكْرًا فَقَدْ
هِيَ قَدْ صَارَتْ أَضَلَّ فِي الزَّمَنِ
نَتَمَتَ إِبْطًا بِهَا زَادَ النِّكَدُ
(۳) مَكْرُهُ الْمَنْكُوسُ وَهُوَ مِثْلُهُ
كَانَ مَنْكُوسًا وَسَاءَ فِعْلُهُ
أَذْهَبَ أَوْقَاتَهُ الْيَوْمَ لَهُ
بِطِي عُمَرُ ضَاعَ كُلُّهُ
(۴) فَالِدِمَاغُ اخْتَلَّ مِنْهُ عَقْلُهُ
خُرِفَ شَوْهُ دَوْمًا فِعْلُهُ
عُمَرُ كَالْأَلْفِ صَارَ بِلا
نَقْطَةً.. وَسُوسَ مَا بَيْنَ الْمَلَا..
(۵) مَا لَهُ قَالَ يَهْدِي الْفِكْرَةَ
كَانَ أَيْضًا وَإِطْرَاحَ الْغَفْلَةِ
هُوَ مِنْ فِكْرٍ لِذِي النَّفْسِ غَدَا
أَيْضًا الْوَاقِعَ بِالنَّكْسِ بَدَا

- (۱) جز بامید خدا زین آب و خوز
کی خورد یک لحظه غیر گاو و خر
(۲) آنکه کالانعام بد بل هم اضل
گرچه بر مکرست ان گنده بغل
(۳) مکر او سرزیر او سرزیر شد
روز گارش برد و روزش دیر شد
(۴) فکر گاهش کند شد عقلش خرف
عمر شد چیزی ندارد چون ألف
(۵) آنچه میگوید در این اندیشه ام
این هم از دستان این نفس است هم

(۱) وَالَّذِي قَالَ غَفُورٌ وَرَحِيمٌ لَيْسَ إِلَّا حِيلَةُ الطَّعْبِ. اللَّئِيمِ

(۲) ابْتَ يَا مَنْ مَاتَ مِنْ غَمٍ لِأَنَّ مَا لَهُ خُبْرٌ.. وَبِالْجُوعِ اقْتَرَنَ..

فی بیان شکایه رجل کبیر السن للطیب من مرضه

وجواب الطیب له

(۳) لِلطَّيِّبِ قَالَ شَيْخٌ هَا أَنَا مِنْ دُمَاعِي فِي زَحِيرٍ وَعَنَا

(۴) قَالَ مِنْ شَيْخُوخَةٍ ضَعْفُ الدَّمَاعِ ذَاكَ.. وَهُوَ فَيْكَ لِلْمَوْتِ الْبُلَاغُ..

قَالَ فِي عَيْنِي بَأَنْتَ لِلظَّلَامِ آيَةٌ دَلَّتْ عَلَيْهِ وَوَسَامُ

(۵) قَالَ يَا شَيْخٌ قَدِيمِي فَذَا كَانَ مِنْ شَيْخُوخَةٍ وَهِيَ أَذَى

قَالَ ظَهَرِي عَظَمَ فِيهِ الْوَجَعُ.. وَوَيْ زَادَ السَّقَامُ وَالْجَزَعُ..

(۱) وانچه ميگويد غفور است ورحيم نيست جز ان حيله نفس لئيم

(۵) اي زغم مرده كه دست از فان تهی است چون غفورست ورحيم اين ترس چيست

شكايت كردن پيري پيش طيب از رنجوري خود وجواب او

(۲) گفت پيري مر طبيبي را كه من در زحيرم از دماغ خويشتن

(۳) گفت از پيريست ان ضعف دماغ گفت در چشمم زطلعت هست داغ

(۴) گفت از پيريست اي شيخ قديم لفت پشتم درد مي آرد عظيم

- (۱) قَالَ يَا شَيْخَ نَحِيفَ فِي الدُّنَا
 قَالَ مَا أَكُلَ لَا يَنْهَضُمُ
 (۲) قَالَ ضَعُفَ الْمَعْدَةُ أَيْضًا غَدَى
 قَالَ وَقْتَ النَّفْسِ مَنِي النَّفْسِ
 (۳) قَالَ ذَا صَحَّ فَبِالشَّيْبِ النَّفْسُ
 فَإِذَا شَيْخُوخَةٌ قَدْ وَصَلَتْ
 (۴) قَالَ مَنِي الشَّهْوَةِ بِالْمَرَّةِ
 (۵) قَالَ يَا أَحْمَقُ فِي ذَا الْقَدَمَا
 أَنْتَ مِنْ عِلْمِكَ بِالطِّيبِ فَقَطَّ
 (۶) إِدْرِ يَا مَعْتُوهُ مِنْكَ الْعَقْلُ لَمْ
 هَا هُوَ الْحَقُّ لِكُلِّ عِلَّةٍ
- كَانَ مِنْ شَيْخُوخَةٍ هَذَا الْعَنَا
 لَا وَلَا الطَّبْعُ لِي يَلْتَمِمْ
 هُوَ مِنْ شَيْخُوخَةٍ .. جَرَّ الرَّدَى ..
 ضَاقَ وَالْمَوْتُ لِي فِي ذَا التَّمَسِّ
 يَقْطَعُ وَالْبَدَنُ الْمَوْتَ أَحْسَ
 مَا تَأْتِي عَلَيْهِ مِنْهَا حَصَلَتْ
 قُطِعَتْ قَالَ مِنْ الشَّيْخُوخَةِ
 قَدْ وَضَعْتَ دَائِمًا مُلْتَزِمًا
 ذَا تَعَلَّمْتَ .. صَحِيحًا أَمْ غَلَطَ ..
 يُعْطِ هَذَا الْعِلْمَ .. مَا فِيكَ أَلَمْ ..
 مِنْ دَوَاءٍ وَضَعَ .. لِلصِّحَّةِ ..

- (۱) گفت هر چه میخورم نبود گوار
 (۲) گفت ضعف معده هم از پیراست
 (۳) گفت آری انقطاع دم بود
 (۴) گفت گم شد شهوتم یکبارگی
 (۵) گفت ای احمق برین بردوختی
 (۶) ای مدمغ عقلت این دانش نداد

گفت از پیراست ای شیخ نزار
 گفت وقت دم مرا دمگیراست
 چون رسد پیری دو صد علت شود
 گفت از پیراست این بیچارگی
 از طبیبی تو همین آموختی
 که خدا هر درد را درمان نهاد

- (۱) فَحِمَارٌ أَحْمَقُ أَنْتَ لِأَنَّ
رَأْسُ مَالٍ مَالُكَ .. زِدْتَ أَفْنَ ..
وَعَلَى الْأَرْضِ لِضَعْفٍ أَصْلًا
قَدْ بَقِيتَ .. سُخْرَةً مِنْ فِعْلِكَ ..
(۲) فَالطَّيِّبُ لَهُ قَالَ أَنْتَ مَنْ
عُمُرُكَ الْسِتِّينَ كَانَ فِي الزَّمَنِ
إِنَّ هَذَا الْغَضَبَ أَيْضًا وَصَلَ
لَكَ مِنْ شَيْخُوخَةِ الْعَقْلِ أَخْلَ
(۳) إِذْ لَكَ الْأَجْزَاءُ كُلًّا ضَعُفَتْ
وَقُوَى جِسْمُكَ طَرًّا نَحَفَتْ ..
ضَعُفًا أَيْضًا بِكَ بَانَ الْجَزَعُ
ضَبْطُكَ نَفْسَكَ وَالصَّبْرُ تَبَعُ
صَوْتٌ مِنْهَا لَهُ الصَّدْرُ يَضِيقُ
(۴) لَا سِتْمَاعَ لَفَظَتَيْنِ لَا يَطِيقُ
قَاءَ إِذْ صَارَ بِغَيْرِ قُوَّةٍ
مَا لَهُ طَاقَةٌ شَرِبَ جُرْعَةً
وَبِهِ هَامٌ سِوَاهُ مَا نَظَرَ
(۵) غَيْرَ شَيْخٍ هُوَ بِالْحَقِّ سَكْرٌ
أَبَدًا كَانَتْ حَيَاةٌ طَيِّبَةً
فِيخَوْفٍ لَهُ مِمَّا وَهَبَهُ

- (۱) تو خر احمق زانندک مایگی
بر زمین مانندی زکوته پایگی
(۲) پس طیبیش گفت کای عمر توشصت
این غضب و بن خشم هم از پیرست (۱)
(۳) چون همه اجزای اعضا شد نحیف
خویشتن داری وصبرت شد نحیف
(۴) بر نتابد در سخن زوہی کند
تاب یک جرعه ندارد قی کند
(۵) جز مگر پیری که از حق است مست
در درون او حیات طیب است

(۱) هُوَ فِي الظَّاهِرِ شَيْخٌ وَالصَّيِّ

أَيُّ شَيْءٍ هُوَ كَانَ ذَا الْوَلِيِّ

(۲) هُمْ قُدَّامَ الْقَبِيحِ وَالْحَسَنِ

لِلْإِخْسَاءِ لِمَ هَذَا الْحَسَدُ

(۳) وَإِذَا لَمْ يَعْلَمُوا عِلْمَ الْيَقِينِ

مَا هُوَ ذَا الْبُغْضِ مَا تِلْكَ الْإِحْيَالُ

(۴) لَوَدَرُوا هُمْ فِي جَزَا يَوْمِ الْحِسَابِ

كَيْفَ فَوْقَ السَّيْفِ مَضَاءَ الْغَرَارِ

(۵) فَعَلَيْكَ يَضْحَكُ أَنْتَ كَذَا

مِائَةً أَلْفٍ مَعَادٍ سِتْرًا

كَانَ فِي الْبَاطِنِ .. وَالسِّرِّ الْخَفِيِّ ..

نَفْسُهُ فِي الْوَاقِعِ أَوْ ذَا النَّبِيِّ

لَوْ غَدَوْا خَافِينَ مَا بَانُوا عَلَنَ

مَعَهُمْ كَانَ .. وَزَادُوا بِالنَّكَدِ ..

مَا هُمْ .. وَالشَّانُ مِنْهُمْ لَا يَبِينُ ..

وَالْإِخْدَاعُ مَا هُوَ سُوءُ الْعَمَلِ

.. وَرَأَوْا فِيهِ الْعِقَابَ وَالْعَذَابَ ..

ضَرَبُوا أَنْفُسَهُمْ حَبْوًا الدَّمَارَ

لَهُ لَا تَنْظُرُ .. وَلَا تَهْوَى الْأَذَى ..

لَهُ فِي الْبَاطِنِ .. جَلَّ أَثَرًا ..

خود چه چیزست آن ولی وان نبی

چیست بایشان خسان را این حسد

چیست این بغض و حسد سازی و کین

چون زنندی خویش برشمیر تیز

صد قیامت در دروشتش نهان

(۱) از برون پیرست و در باطن صبی

(۲) گر نه پیدااند پیش نیک و بد

(۳) ورنه میدانندشان علم یقین

(۴) ورنه بدانندی جزائی رستخیز

(۵) بر تو می خندد مبین ایشان چنان

- (۱) جَنَّةٌ وَالنَّارُ بِالْكَلِّ غَدَتْ
 أَنْتَ مَا فَكَّرْتَ فِيهِ إِلَّا كَثْرًا
 (۲) كُلِّ مَا فَكَّرْتَ فِيهِ فَالْفَنَاءُ
 وَالْمَذْي فِي الْفِكْرِ لَمْ يَأْتِ إِلَّا لَهُ
 (۳) عِنْدَ بَابِ الْبَيْتِ ذَا مِمَّ حَصَلَ
 لَوْ هُمْ كُلُّ دَرَوَا فِي الْبَيْتِ مَنْ
 (۴) عَظَّمُوا لِلْمَسْجِدِ الْبَلَهَ وَمَنْ
 فِي خَرَابٍ مَنْ هُمْ أَهْلُ الْقُلُوبِ
 (۵) ذَا مَجَازٍ يَا حَمِيرُ بِالْأَثَرِ
 غَيْرُ قَلْبِ الْأَصْفِيَاءِ ذِي السَّنَا
 لَهُ أَجْزَاءٌ بِهِ عَيْنًا بَدَتْ
 كَانَ .. وَالْأَسْمَى الْمَقَامَ إِلَّا جَدْرًا ..
 قَبْلَ .. طَارَ ضِيَاءًا وَهَبَاءً ..
 كَانَ بِالتَّوْصِيفِ حَقًّا لَا سِوَاهُ
 وَيَكُ سَوْءُ الْأَدَبِ قُبْحُ الْعَمَلِ
 قَطَنَ فِيهِ وَمَنْ كَانَ سَكَنَ
 بَسْطَاءَ هُمْ بِاللَّفْظِ افْتَتَنَ
 جَدَّهُمْ أَبَدُوا صُنُوفًا وَضُرُوبَ
 ذَا حَقِيقِي كَمْ الْفَرْقُ ظَهَرَ
 لَمْ يَكُ مِنْ مَسْجِدٍ فِي ذِي الدُّنَا

هر چه اندیشی توان بالای اوست

وان که در اندیشه ناید آن خداست

گر همی دانند کاندرا خانه کیست

در خراب اهل دل جد میکنند

نیست مسجد جز درون سروران

(۱) دوزخ و جنت همه اجزای اوست

(۲) هر چه اندیشی پذیرای فناست

(۳) بر در این خانه گستاخی ز چیست

(۴) ابلهان تعظیم مسجد میکنند

(۵) ان مجازات این حقیقت ای خران

- (۱) مَسْجِدَ قَلْبِ الْوَلِيِّينَ غَدًا
فَهَنَّاكَ اللَّهُ كَانَ وَسَجَدَ
(۲) فَإِذَا مَا قَلْبُ أَهْلِ الْقَلْبِ لَمْ
أَبْدَأْ فَاللَّهُ قَوْمًا مَا أَبَادَ
(۳) هُمْ مَعَ كُلِّ النَّبِيِّينَ الْجِلَادَ
نَظَرُوا الْجِسْمَ فَظَنُّوهُمْ بَشَرًا
(۴) فَبِكَ مِمَّنْ هُمْ عَلَيْكَ قَدِّمُوا
كَيْفَ لَا تَحْذَرُ أَنْتَ أَنْ تَكُونَ
(۵) ذِي الْعَلَامَاتِ جَمِيعًا إِذْ غَدَتْ
حَيْثُ مِنْهُمْ أَنْتَ كُنْتَ فَالْخَلَاصُ
كُلُّ أَهْلِ الْكَوْنِ فِيهِ سَجْدًا
كُلُّ أَهْلِ الْعَالَمِ طَوْعًا عَبْدَ
يَتَوَجَّعُ وَبِهِ يَبْدُو الْأَلَمُ
لَا وَلَا الْمَوْتَ لَهُمْ أَنَا أَرَادَ
طَلَبُوا.. مَا عَرَفُوا مِنْهَا الْمُرَادَ..
مِثْلَهُمْ أَكْلًا وَنَوْمًا وَفِكَرًا..
خَلَقَ سَاءَ وَطَبَعَ لَهُمْ
مِثْلَهُمْ.. مِنْ سَخِطَ شَيْنًا وَدُونَ..
كُلُّهَا فِيكَ وَبِالْوَفْقِ بَدَتْ
أَيْنَ تَبْغِي وَمَتَى تَلْقَى الْمَنَاصُ

سجده گاه جمله است انجا خداست

هیچ قومی را خدا رسوا نکرد

جسم دیدند آدمی پنداشتند

چون نمی ترسی که تو باشی همان

چون تو زایشانی کجا خواهی برست

(۱) مسجدی کان اندرون اولیاست

(۲) تادل اهل دلی ناید بدرد

(۳) قصد جنگ انبیا می داشتند

(۴) در تو هست اخلاق آن پیشینیان

(۵) آن نشانیها همه چون در تو هست

هذا في بيان قصة الجوجى وذاك الصبى الذى فعل النوحه

قدام جنازه ابيه (١)

- (١) فَصَبِيٌّ عِنْدَ تَابُوتِ أَبِيهِ فِي الْأَمَامِ لَهُ مِمَّا كَانَ فِيهِ
صَاحَ كَثْرًا بِحَنِينٍ وَصَخَبٍ وَ عَلَى الْخَدَّيْنِ وَالرَّأْسِ ضَرْبٌ
(٢) آخِرَ الْأَمْرِ هُمْ أَيْنَ يَكَا يَذْهَبُونَ يَا أَبِي حَتَّى لَكَ
يَضَعُوا تَحْتَ التُّرَابِ وَالْحَجَرِ ..وَلَاكَ يَعْفُونَ رَسْمًا وَآثَرُ..
(٣) يَذْهَبُونَ بِكَ لِلْبَيْتِ الصَّغِيرِ ضَاقَ مَمْلُوءًا بِسُقْمٍ وَزَحِيرٍ
لَيْسَ فِيهِ مِنْ بَسَاطٍ وَحَصِيرٍ ..لَا وَلَا فِيهِ نَدِيمٌ أَوْ سَمِيرُ..

(١) قال فى النهج القوى قال الجوهري الجوح الاستيصال يقال جاح الله ماله واجاحه
أهلكه والياء فيه للنسبة كانه يقول قصته المنسوب للفقير والمستهلك فيه وفى كثير من النسخ
تضبط كلمة جوجى بالجيم والواو والجيم والياء (جوجى) و لعلها اسم شخص معين - لاحظ
ما نقل فى الشرح الفارسى ايضا

قصه جوجى وآن كودك كه پيش جنازه پدر نوحه مى كود (١)

- (١) كودكى در پيش تابوت پدر زار مى ناليد وپرميكوفت سر
(٢) كاي پدر آخر كجايست مى برند تا ترا در زير خاكي آورند
(٣) مى برندت خانه تنگ و زحير نى درو قالى ونى در وى حصير

در شرح بحر العلوم صفحه ١٨٨ ج ٢ گفته جوجى بضم جيم عربى وحاى مهمله نام
مردى كه مسخره ولطيفه گوست -

- (۱) مَا بِهِ ضَوْءٌ بَلِيلٌ لَا وَلَا
 مَا بِهِ رَائِحَةٌ أَيْ طَعَامٌ
 (۲) بَابُهُ مَا كَانَ مَعْمُورًا وَلَا
 سَطْحُ الْجَارِ لَهُ لَمْ يَحْصِلِ
 (۳) عَيْنُكَ مَنْ هِيَ كَانَتْ لِلدَّوْرَى
 كَيْفَ فِي بَيْتٍ دَجِيٍّ مُوَحِّشٍ
 (۴) هُوَ بَيْتٌ ضَاقَ كَثْرًا وَ مَحَلٌّ
 لَا لَهُ وَجْهٌ يَدُومُ وَ بَهَاءٌ
 (۵) وَ عَلَى ذَا النِّسْقِ لِلْبَيْتِ عَدٌ
 وَ مِنْ الْعَيْنَيْنِ دَمْعًا مُزْجَاً
- فِيهِ خُبْرٌ .. مِثْلَمَا تُحْمِي الْمَلَأُ ..
 لَا وَلَا الْآيَةُ مِنْهُ فِي الْمَشَامِ
 مِنْ طَرِيقٍ وَجَدَ فِيهِ إِلَى
 كَيْ هُوَ يَحْمِيهِ عِنْدَ الْوَجَلِ
 مَوْضِعَ التَّقْيِيلِ .. جَلَّتْ بِالذَّرَى ..
 بَقِيَتْ دَوْمًا بِوَضْعٍ مُدْهِشٍ
 لَا أَمَانَ فِيهِ مَمْلُوءٌ وَجَلٌّ
 لَا وَلَا حُسْنٌ وَ لَوْنٌ وَ صَفَاءٌ
 هُوَ أَوْصَافًا وَ قَامَ وَ قَعَدَ
 بِالْدَمِ أَرْخَى .. وَ غَصَّ بِالشَّجَى ..

نی درو بوی طعام ونی نشان

نه یکی همسایه کو باشد پناه

چون شود در خانه کور و کبود

کاندران نی روی می ماند نه رنگ

وز دو دیده اشک خونین می فشرد

(۱) نی چراغی در شب ونی روز نان

(۲) نی درش معمور ونی بر بام راه

(۳) چشم تو کو بوسه گان خلق بود

(۴) خانه بی زینهار و جای تنگ

(۵) زین نسق اوصاف خانه می شمرد

قَسَمًا بِاللَّهِ وَالْحَقِّ الْقَدِيمِ
 سَوْفَ نَلْقَاهُ مَقِيمًا بَيْنَنَا..
 يَا بُنَيَّ لَا تَكُ الْغَرَّ الْبَعِيدِ
 ذِي الْعَلَامَاتِ اللَّتِي.. قَالَ الصَّبِيُّ..
 قَالَ مِثْلَ مَا حَكَى وَصْفًا وَحَدِّ
 بَيْنَنَا كَانَتْ.. لِمَا قَالَ اعْرِفْ..
 لَا وَلَا شَمْسٌ وَلَا ضَوْءٌ مُنِيرٌ
 لَهُ مِنْ صَحْنٍ وَلَا سَطْحٍ سَمِي
 نَفْسِهِمْ.. فِي كُلِّ آتٍ فِي الْمَلَأِ..
 هُمْ مَتَى فِي زَمَنِ هَذَا رَأَوْ

(۱) قَالَ جُوجِي لِأَبِيهِ يَا عَظِيمُ
 ذَا بِهِ يَمْضُونَ نَحْوَ بَيْنَنَا
 (۲) قَالَ لِلْجُوجِي أَبُوهُ بِالْبَلِيدِ
 فَلَهُ قَالَ ابْنُهُ أَسْمَعْ يَا أَبِي
 (۳) ذِي الْعَلَامَاتِ اللَّتِي فَرَدًّا فَفَرَدَ
 وَبِلَا رَيْبٍ وَشَكِّ هِيَ فِي
 (۴) لَا طَعَامٌ لَا ضِيَاءٌ لَا حَصِيرٌ
 بَابُهُ الْمَعْمُورَ مَا كَانَ وَمَا
 (۵) كَانَ مِنْ ذَا النَّمِطِ جَارٍ عَلَى
 مِائَةِ آيَةٍ لَكِنْ مَنْ طَفَعُوا

والله این را خانه ما می برند

گفت ای بابا نشانیها شنو

خانه ما است بی تزویر و شک

نی درش معمور و نی صحن و نه بام

لیک کی بینند ان را طاغیان

(۱) گفت جوجی با پدر ای ارجمند

(۲) گفت جوجی را پدر ابله مشو

(۳) این نشانیها که گفت او یک به یک

(۴) نی حصیر و نی چراغ و نی طعام

(۵) زین نمط دارند بر خود صد نشان

- (۱) بَيْتُ ذَاكَ الْقَلْبِ مِنْ عَنهُ الْضِيَاءُ
 (۲) ضَيْقٌ دَاجِي حَكِي رُوحَ الْيَهُودِ
 خُصَّ مَا كَانَ لَهُ أَيُّ نَصِيبٍ
 (۳) لَا بِذَاكَ الْقَلْبِ لِلشَّمْسِ لَمَعَ
 وَ لَهُ الْعَرْصَةُ لَمْ تَفْتَحْ وَلَا
 (۴) لَكَ مِنْ ذَا الْقَلْبِ كَانَ أَحْسَنًا
 وَإِلَى مَا فَوْقَ قَبْرِ قَلْبِكَ
 (۵) أَنْتَ حَيٌّ وَابْنُ حَيٍّ يَا ظَرِيفُ
 فَلِذَا الْقَبْرِ الْمَلْدِي ضَاقَ النَّفْسُ
 (۶) يُوسُفُ الْعَصْرِ وَ شَمْسُ السَّمَاءِ
 أَنْتَ مِنْ ذِي الْبَيْتِ وَالسَّجْنِ أَخْرُجْ
- غَابَ مِنْ طَلْعَةِ شَمْسِ الْكِبْرِيَاءِ
 وَهُوَ مِنْ ذَوْقِ بِهِ الْمَلِكِ الْوَدُودِ
 مَخْزَنُ الطَّاعُوتِ وَالْكَفَرِ الْمَرِيبِ
 نُورٌ لَطِيفٌ .. لَا وَلَا الْبِرَّ اطْلُعْ ..
 فَتَحْ بَابَ .. لَهُ فِي هَذَا الْمَلَأِ
 قَبْرٌ .. أَصْحَرُ وَ تَقِطُّ زَمَنًا
 أَتِ .. وَ النُّورَ اقْتَبِسْ فِي قُرْبِكَ
 وَ جَمِيلِ الْوَجْهِ وَالطَّبْعِ اللَّطِيفِ
 لَكَ لَمْ يُخْنَقْ .. وَمَوْتًا مَا التَّمَسُّ
 .. كَمْ لَكَ بِالْحَسَنِ مِنْ شَأْنِ سَمَى
 وَابْنِ وَجْهًا .. وَ لِحَقِّ اعْرُجْ ..

از شعاع آفتاب کبریا
 بی نوا از ذوق سلطان ودود
 نی گشاد عرصه ونی فتح باب
 آخر از گور دل خود بر ترا
 دم نمیگیرد ترا زین گور تنگ
 زین چه وزندان بر آ ورو نما

(۱) خانه ان دل که ماند بی ضیا
 (۲) تنگ و تاریکست چون جان جهود
 (۳) نی در ان دل تاب نور آفتاب
 (۴) گور خوشتر از چنین دل مر ترا
 (۵) زنده و زنده زادای شوخ و شنگ
 (۶) یوسف وقتی و خورشید سما

- (۱) فَيَبْطِنُ حُوتَكَ يُونُسُكَ طَبِخَ الْحَقِّ .. بِهَا مُؤْنَسُكَ (۱)
 لِلْخَلَاصِ لَهُ مَا كَانَ مَفَرٌ غَيْرُ تَسْبِيحٍ .. كَمَا الَّذِ كُرُ ذَكَرُ ..
 (۲) فَيَبْطِنُ الْحُوتِ لَوْ أَنَّ مَا أَدَامَ لَهُ تَسْبِيحًا وَذِكْرًا وَصِيَامَ
 لَهُ ذَلِكَ الْجَبَسُ مَعَ تِلْكَ الشُّجُونِ دَائِمًا كَانَ لِيَوْمٍ يَبْعَثُونَ

(۱) ای یونس روحک فی بطن حوت جسدک الظلمانی نضج وطبخ و لیس لمخلصه من التسبیح بد ای لافراق للخلاص من التسبیح فان یونس کان سبب خلاصه التسبیح قال تعالی فی سورة الصافات (وان یونس لمن المرسلین اذ ابق الى الفلک المشحون) فقال الملاحون هذا عبد ابق تظهره القرعة (فساهم) فقرع اهل السفينة (فکاف من المدحضین) المغلوبین فألقوه فی البحر (فالتقمه الحوت) لتبلعه (وهو ملیم) لائم نفسه (فلو لا انه من المسبحین للبت فی بطن الحوت الى يوم یبعثون) -

- (۱) یونس در بطن ماهی پخته شد مخلصش را نیست از تسبیح بد
 (۲) گر نبودی او مسیح بطن نون حبس وزندانش بدی تا یبعثون (۱)

(۱) اجمال قصه یونس آنست که چون قوم او اورا تکذیب کردند برای ایشان عذاب درخواست نمود و خود هم ازمیان انها بیرون رفت هنگام رسیدن عذاب قوم یونس توبه کردند و عذاب از انها مرتفع گشت و یونس از توبه انها اطلاع نداشت در دل خود گفت عذاب نرسید و ایشان ایمن شدند و بر تکذیب اصرار خواهند کرد و رفتن من میان ایشان بی سود خواهد بود و این است معنی آیه شریفه (وذا النون اذ ذهب مغاضباً فظن ان لن یقدر علیه ..) یونس بر کشتی سوار شد مردمان کشتی گفتند در این کشتی بنده خدائی است یونس آگاه شد و گفت من بنده خدائیم اورا در دریا انداختند از حکم الهی ماهی اورا خورد و در شکم ماهی سخن او این بود (لا اله الا انت سبحانک انی كنت من الظالمین) بعد ماهی خود را بیرون دریا انداخت و یونس نجات یافت که خداوند فرموده اند (فلو لا انه کان من المسبحین للبت فی بطنه الى يوم یبعثون) -

- (١) فَيَبْطِنُ الْحَوْتَ قَدْ لَاقَى الْخَلَاصَ
هُوَ بِالتَّسْبِيحِ حَسْبُ وَالْمَنَاصُ (١)
- مَا هُوَ التَّسْبِيحُ أَفْصَحُ بِالْجَوَابِ
آيَةُ يَوْمِ الْاَسْتِ فِي الْكِتَابِ
- (٢) فَلَوْ التَّسْبِيحُ لِلرُّوحِ نَسِيتُ
فِي الْاَسْتِ وَلَكَ الْجَهْلُ رَضِيتُ (٢)
- فَمِنْ الْحَيَّتَانِ اسْمَعْ حَسَنًا
ذِي التَّسَابِيحِ .. وَسَبِّحْ زَمَنًا ..
- (٣) مَنْ رَأَى اللَّهَ الْإِلَهِيَّ غَدَى
وَأِلَى الْوَحْدَةِ وَالسِّرِّ اهْتَدَى (٣)
- مَنْ لِدَاكَ الْبَحْرُ بِالرُّوحِ نَظَرَ
هُوَ حَوْتَ الْبَحْرِ فِي الْبَحْرِ انْغَمَرَ
- (٤) ذِي الدُّنَا كَالْبَحْرِ كَانَتْ وَالْبَدَنُ
كَانَ مِثْلَ الْحَوْتَ فِي الْبَحْرِ انْسَجَنَ
- حَكَتِ الرُّوحُ .. اللَّتِي تُعِي الشُّرُوحَ ..
يُونُسَ الْمَحْجُوبَ مِنْ نُورِ الصَّبُوحِ

(١) الآية في سورة الاعراف (واذ أخذ ربك من بنى آدم من ظهورهم وأشهادهم على أنفسهم ألست بربكم قالوا بلى شهدنا ان تقولوا (اي الكفار) أنا كنا عن هذا غافلين)

(٢) أراد بالحيّتان الاولياء الفارقين في بحر التوحيد والتسبيح - (٣) كانه يقول كل من رأى الله ببصر البصيرة وشاهده بعين سريره فهو من أهل الله تعالى واصل الى بحر الوحدة وسابح هناك والى تطبيق الافاقى بالانفسى قال (ابن جهان درياست وتن ماهى وروح)

چيست تسبيح آية روز آست
بشنو اين تسبيحهای ماهيان
هر که دید ان بحر را او ماهیست
یونس محجوب از نور صبح

(١) ان به تسبيح از تن ماهی بجست
(٢) گر فراموشت شود تسبيح جان
(٣) هر که دید الله را الهی است
(٤) اين جهان درياست وتن ماهی وروح

- (۱) فَمِنْ الْحَوَى إِذَا مَا سَبَحَتْ
وَلَمَّا إِذَا مَا لَمْ تَسْبَحْ هَضَمَتْ
(۲) هَذِهِ الْحَيَّانُ فِي هَذِي الدُّنَا
أَفَلَا تَنْظُرُ دَوْمًا دَوْرَكَ
(۳) هَذِهِ الْحَيَّانُ دَوْمًا فَوْقَكَ
إِفْتَحِ الْعَيْنَ لَكَ حَتَّى لَهَا
(۴) كُلُّ ذِي الْحَيَّانِ رُوحٌ لَا جَسَدَ
(۵) فَلِمَ الْوَحْيَانِ لَمْ تَنْظُرْ عِيَانًا
سَمْعَكَ التَّسْبِيحَ مِنْهَا يَسْمَعُ
خَلَصَتْ .. لِلنُّورِ خُلُقًا صَلَاحَتْ ..
وَيَبْطُنُ الْحَوَى بَتًّا عِدِمَتْ
كَثْرَةً كَانَتْ يَطِيبُ وَهْنًا (۱)
هِيَ طَارَتْ وَتَوَلَّتْ أَمْرَكَ
نَفْسَهَا تَضْرِبُ .. تَرْجُو خَيْرَكَ ..
تَنْظُرُ جَهْرًا .. وَتَقْنِي وَلَهَا ..
مَا بِهَا حَقْدٌ وَكِبْرٌ وَحَسَدٌ
آخِرَ الْأَمْرِ لَهَا كُلُّ زَمَانٍ (۱)
وَالِى السِّرِّ الْخَفِيِّ يَطْلَعُ ..

(۱) وفي نسخة (تو نمی بینی که کوری ای نژند) ومعنی نژند بکسر النون و فتح الزای العجمية المتغير حاله والخراب وجوده ای فانت لاتراهم لانك اعنى يا خراب الوجود ومتغير الحال (۲) ای من سمعك تسبيحهم من ألسنة العلماء و من سقوط كتبهم فهمت تسبيحهم وتقديسهم

- (۱) گر مسبح باشد از ماهی رهید
(۲) ماهیان جان درین دنیا پرند
(۳) بر تو خود را می زنند ان ماهیان
(۴) ماهیان جمله روح و بی جسد
(۵) ماهیان را گر نمی بینی بدید
ور نه دروی هضم گشت و ناپدید
تو نه می بینی به گردت می پرند
چشم بگشا تا به بینی شان عیان
نی درایشان کبر و کینه نی حسد
گوش تو تسبیح شان آخر شنید

- (۱) رُوحُ تَسْبِيحَاتِكَ الصَّبْرُ لَكَ
فَهُوَ تَسْبِيحٌ صَحِيحٌ .. لَا مِرَاءً ..
- (۲) مَا لَهَا التَّسْبِيحُ بِتَأْذِي الدَّرَجِ
(۳) كَالسِّرَاطِ الصَّبْرُ فِي ذَاكَ الطَّرْفِ
مَعَ كُلِّ حَسَنِ دَوْمًا قُرْنُ
- (۴) مَا عَيْنُ الْمُرْشِدِ أَنْتَ تَهْرَبُ
حَيْثُ أَنَّ الْمُرْشِدَ لَمْ يَنْفَصِلْ
(۵) أَنْتَ يَا مَنْ قَلْبُهُ مِثْلُ الزَّجَاجِ
سَيِّمًا صَبْرًا لَهُ الصَّبْرُ يَقْلُ
- إِصْبِرْ أَشْكُرْ كُلَّ مَا لَمْ يَكُ
.. فِيهِ لَا شَكٌّ وَرَيْبٌ وَرِيَاءٌ ..
- إِصْطَبِرْ فَالصَّبْرُ مِفْتَاحُ الْفَرَجِ
كَانَتْ الْجَنَّةُ .. غَصَّتْ بِالطَّرْفِ .. (۱)
مُرْشِدٌ فَظٌّ لِمَنْ رَبِّي خَشِنُ
مَا لَكَ وَصَلَّ لَهُ لَا تَقْرُبُ
أَبَدًا عَنْ حَبِيهِ فِيهِ وَصَلُ
- كَيْفَ ذَوْقُ الصَّبْرِ تَدْرِي وَالْعِلَاجُ (۲)
كَانَ مِنْ نَقْشِ لِمَحْبُوبٍ (چِگَل)

(۱) لالا بتفخیم اللامین هو المربی وأراد بكلمة زشت الجفاء ای المربی الجافی
(۲) قوله (نقش چگل) فان لفظ چگل بكسر الجیم والكاف الفارسیّین اسم بلدة محاببها
أحسن الوری فباعتبار النبوة و الولاية حقيقة أراد به سلطان الرسل وباعتبار انه متجلی
بصفاته مجازاً حضرة الباری عز اسمه فكانه يقول یار فیک القلب ای شئی تعلمه من ذوق الصبر
فانه لا صبر لك علی الخصوص الصبر لاجل نقش محبوب چگل و هو حب الرسول (ص)
الممدوح بقوله تعالی (وانك لعلی خلق عظیم) او حب ربك الموصوف بصفات الكمال - النهج

- (۱) صبر کردن جان تسبیحات تست
(۲) هیچ تسبیحی ندارد ان درج
(۳) صبر چون پول سراط ان سو بهشت
(۴) تا ز لالا می گریزی وصل نیست
(۵) تو چه دانی ذوق صبر ای شیشه دل
- صبر کن کانت تسبیح درست
صبر کن الصبر مفتاح الفرج
هست باهر خوب يك لالای زشت
زانکه لالا را ز شاهد فصل نیست
خاصه صبر از بهر ان نقش چگل

- (۱) فَيَغْزَوُ وَ يَكْرِ وَ يَفَرُ
 كَانَ ذَوْقُ الرَّجُلِ السَّامِيِّ فِكْرُ
 دَائِمًا .. فِي بَدْوِهِ وَالْحَضَرِ ..
 فِكْرُهُ فِي ذَاكَ لَا الْغَيْرِ انْحَصَرُ ..
 لَا إِلَى الْأَعْلَى كَمِثْلِ الرَّجُلِ
 لَا تَخَفُ مِنْهُ وَلَا تُبْدِ الْوَجَلَ
 قَدَرُهُ حُطٌّ لَوْ الْأَعْلَى التَّمَسُّ
 هَبَهُ لِلْعُلُوِّ يَهْزُ الْجَرَسُ
 حَذَرٌ لَوْ لِلْوَعْيِ هُمْ نَزَلُوا
 لُقْمَةُ الْخُبْزِ .. دَعَاهَا مَا تَطِيقُ ..
- (۲) ذِكْرُهُ وَالْدِّينُ خُصٌّ بِالذِّكْرِ
 فِكْرُهُ قَدْ جَرَهُ لِلْأَسْفَلِ
 (۳) لَوْ لِسَطْحِ الْفَلَكَ قَدْرًا وَصَلَ
 فَيَعِشِقُ السَّفَلَ لِلْعِلْمِ دَرَسُ
 (۴) هُوَ لِلْسَّفَلِ يَسُوقُ الْفَرَسَا
 (۵) لَيْسَ مِنْ الْأَوِيَّةِ مَنْ سَمَّلُوا
 حَيْثُ ذِي الْأَوِيَّةِ كَانَتْ طَرِيقُ

مر مخنت را بود ذوق ذکر
 سوی اسفل برد او را ذکر او
 کو بعشق سفلی آموزید درس
 گرچه سوی علو جنباند چرس
 کان علمها لقمه نان را ره‌یست

(۱) مرد را ذوق از غزا و کمر و فر
 (۲) جز ذکر نی دین او نی ذکر او
 (۳) گر برآید تا فلک از وی مترس
 (۴) او بسوی سفلی می راند فرس
 (۵) از علمهای گدایان ترس چیست

فی بیان خوف الصبی من شخص صاحب جثه و قول ذلك

الشخص یاصبی لاتخف منی لانی لست برجل بل انا مخنث (۱)

(۱) إِذْ غُلَامٌ خَشِنَ ضَخْمٌ وَجَدَ لِصَبِيٍّ مُفْرِدٍ مِنْهُ قَعْدٌ (۲)

فَالصَّبِيُّ قَصْدَهُ خَافَ لَذَا وَجْهَهُ أَصْفَرَ بِهِ زَادَ الْأَذَى

(۲) قَالَ يَا مَحْبُوبِي أَمِنْ جَانِبَا سَتَكُونُ أَنْتَ فَوْقِي رَاكِبًا

(۳) هَبْ مَهُولًا أَنَا فَأَعْرِفْنِي كَمَنْ خِنْتُ كَالْمَرَأَةِ طَبْعًا وَفَنَ

وَعَلَيَّ أَرْكَبُ كِمِثْلِ الْجَمَلِ وَلِيَّ أَجْرٌ مَا أَقُولُ وَإِفْعِلْ

(۴) صُورَةٌ كَالرَّجُلِ الْمَعْنَى كَذَا لَهُ كَانَ رُوحَهُ رَهْنَ الْأَذَى

آدَمَ فِي الظَّاهِرِ فِي الْبَاطِنِ مِثْلُ شَيْطَانٍ لَعِينٍ .. خَائِنٍ..

(۱) هذا هو حال من تزيا بزی رجال الله وكان طالباً الدنيا الدنيئة والرفاهية ولو

كان الظاهر طالب العلو لكنه في الباطن سفلى (۲) كنتك بكسر الكاف العربية الغلام

المكنتن اللحم و معناه بالعربية العنطنط -

ترسیدن گودك از شخص صاحب جثه و گفتن ان شخص كه ای گودك

مقرس كه من نامردم

(۱) كنتك زفتی گودكى رایافت فرد زرد شد گودك ز بیم قصد مرد

(۲) گفت ایمن باش ای زیبای من كه تو خواهی بود بر بالای من

(۴) من اگر هولم مخنث دان مرا همچو اشتر برنشین می ران مرا

(۴) صورت مردان و معنی اینچنین از برون آدم درون دیو لعین

- (١) يَا ضَخِيمَ الْجِثَّةِ مَنْ قَوْمَ عَادٍ
 مِنْ عَلَيْهِ ذَلِكَ الْعُودَ الْهَوَاءَ
 (٢) ثَمَلِبًا كَانَ وَخَلَى صَيْدَهُ
 فَلَطْبِلٍ مُلِيٍّ كَالْقِرْبَةِ
 (٣) إِذْ هُوَ فِي الطَّبْلِ لَمْ يَلَفَ السَّمِينَ
 قَالَ خِنْزِيرٍ عَلَى ذِي الْقِرْبَةِ
 (٤) خَافَ صَوْتَ الطَّبْلِ كُلُّ ثَمَلَبٍ
 وَلَهُ الْعَاقِلُ كَمْ مِنْ مَرَّةٍ
 أَشْبَهَ كَالطَّبْلِ كُنْتُ بِالْمُرَادِ (١)
 يَضْرِبُ .. مَعَهُ بِذَا أَنْتَ سَوَاءً ..
 تَارِكًا فَرَّ لِيَخُوفٍ وَحَدَهُ
 بِالْهَوَاءِ .. فَرَّ قَيْدَ الرُّهْبَةِ ..
 لَهُ وَالصَّيْدَ الضَّخِيمَ وَالرَّزِينَ
 اللَّيِّ تَخْلُو شَأً بِالرُّتْبَةِ
 وَبِهِ مَا نَظَرَ لَمْ يَرْغَبِ (٢)
 ضَرَبَ مُثَقِّدًا قَالَ أَسْكُتِ

(١) شبه (رض) الذي هو في صورة الصلاح بالطبل الجسيم الذي يصعونه عند او كار الطيور ويضعون عليه دولاباً ويربطون به عوداً كلما حرك الدولاب الهواء ضرب العود على الطبل وظهر صوت يفزع منه الثعلب ولا يقرب الطيور فقال يا من انت مثل قوم عاد في الظاهر قوى جسم فكما ان ذاك العود ضربه على الطبل الهواء ليفزع منه الثعلب فكذا انت يا من في الصورة جسور مقدم وفي البيرة تابع للنفس والشيطان مثل الطبل يفزع منك ثعلب الناس (٢) الثعلب وهم عوام الناس يخافون من صوت الطبل والعاقل يضرب الطبل كذا وكذا ولا يخافه قائلاً بلسان حاله لا تقل كذا العاقل الراكب على براق الشريعة يمثل له حضرة مولانا ويقول (قصه تير اندازی وترسیدن الخ)

- (١) آن دهل را مانی ای زفتی چو عاد
 (٢) روبهی اشکار خود را یاد داد
 (٣) چون ندید اندر دهل او فریبی
 (٤) روبهان ترسند ز آواز دهل
 که برو آن شاخ را می کوفت باد
 بهر طبلی همچو خیک پر ز باد
 گفت خوگی به اذین خیک تهی
 عاقلش چندان زند که لا تقل

فی بیان قصه رامی السهام وخوفه من را کب کان ذاهباً

فی مأسده ذات اشجار

- (۱) فَارِسٌ شَاكٍ عَظِيمٍ الْمَوَكِبِ رُكِبَ ظَهَرَ جَوَادٍ عَرَبِيٍّ (۱)
 (۲) سَارَ فِي مَأْسَدَةِ رَامِي السُّهُامِ صِدْقَةٌ .. لَا عَنْ مُرَادٍ وَمَرَامٍ ..
 نَظَرَ الْفَارِسَ ذَا الْخَوْفِ ظَهَرَ فِيهِ وَالْقَوْسَ لَهُ جَرٌّ حَذَرٌ
 (۳) كَيْ لَهْ يَزِمِي بِسَهْمٍ صَخْبًا ذَلِكَ الْفَارِسُ كَفَّ الطَّلْبَا
 فَضَعِيفٌ أَنَا هَبْنِي بِالْجَسَدِ كُنْتُ ضَخْمًا زِدْتُ شَحْمًا وَأَدَدُ (۲)
 (۴) إِصْحَاحٌ لَا تَنْظُرُ إِلَى جِسْمِي الضَّخِيمِ أَنَا وَقْتُ الْحَرْبِ وَالْأَمْرِ الْجَسِيمِ
 (۵) بِالْأَقْلَ مِنْ عَجُوزٍ فَالْحَسَنَ قُلْتُ لَوْلَاهُ أَنَا فِي ذَا الزَّمَنِ
 رُمْتُ مِنْ خَوْفِي أَنْ أُرْمِيَ أَكَا سَهْمًا .. الْعَارُ بَدَأَ فِي قَتْلِكَا ..

(۱) نسخه ثانیة - كثير الرهب (۲) نسخه ثانیة - زدت شحماً وأدد

قصه تیر اندازی و ترسیدن او از سواری که در پیشه معرفت

- (۱) يك سواری با سلاح و بس مهيب ميشد اندر پیشه بر اسب نجيب
 (۲) تیر اندازی بحکم اورا بدید پس زخوف او کمان را در کشید
 (۳) تا زند تیری سوارش بانگ زد من ضعیفم گرچه رفتم جسم
 (۴) هان وهان منکر تو در زفتی من که کمم در وقت جنگ از پیرزن
 (۵) گفت رو که نيك گفتی ورنه نیش بر تو می انداختم از ترس خویش

- (۱) کَم مِّنَ النَّاسِ لَهُ قَدْ قَتَلَتْ
مِثْلَ ذَا السَّيْفِ إِذَا مَا الرَّجُلُ
- (۲) أَنْتَ لَوْ تُشْكِي سِلَاحَ رُسْتَمِ
لَمْ تَكُ الرُّوحُ لَكَ قَدْ ذَهَبَتْ
- (۳) إِطْرَحِ السَّيْفَ تَمَرَسْ يَا وَلَدَ
كُلُّ مَنْ كَانَ لَهُ الرَّأْسَ فَقَدْ
- (۴) فَالسِّلَاحُ ذَا الْإِخْدَاعِ وَالْجَيْلِ
وُلِدَتْ مِنْ نَفْسِكَ وَالرُّوحُ لَكَ
- (۵) حَيْثُ أَنْتَ النَّفْعُ مِنْ هَذِي الْجَيْلِ
فَلَهَا أَتْرَكَ بَتَّةً حَتَّى الدُّوَلِ
- آلَةُ الْحَرْبِ إِذَا مَا اشْتَعَلَتْ
لَمْ يَكْ نَاضِيهِ فَهُوَ يَقْتُلُ
حَيْثُ أَنْتَ رَجُلٌ ذَا الْعِظَمِ
.. بَعْدَ أَنْ فِيهِ مُدَامًا تَعَبَتْ ..
لَكَ بِالرُّوحِ .. وَرَمَ مِنْهُ الْمَدَدَ ..
فَمِنَ السُّلْطَانِ ذَا الرَّأْسِ وَجَدَ
لَكَ كَانَ وَالرِّيَاءَ وَالِدَغْلَ
جَرَحَتْ أَيْضًا أَزَادَتْ عِلْمَكَ
مَا وَجَدْتَ أَبَدًا عِنْدَ الْعَمَلِ
لَكَ تَأْتِي .. وَ تَفُوزَ بِالْأَمَلِ ..

بی رجولیت چنان تیغی بکشت

رفت جانِ تو نباشی مرد آن

هر که بی سر بود زین شه برد سر

هم ز تو زائید و هم جان تو خست

ترک حیلِ کن که پیش آید دول

(۱) بس کسان را کالت پیکار گشت

(۲) گر پیوشی تو سلاح رستم

(۳) جان سپر کن تیغ بگذار ای پسر

(۴) این سلاحِ حیل و مکر تو است

(۵) چون نگرده هیچ سودی زین حیل

- (۱) لَحْظَةً وَاحِدَةً إِذْ كُنْتَ أَنْتَ ثَمَرًا لِلْفَنِّ هَذَا مَا أَكَلْتَ
 أَتْرُكُ الْفَنَّ أَطْلُبُ رَبَّ الْمَنَنِ خَاضِعًا مِنْهُ بِسِرٍّ وَعَلَنٍ
- (۲) حَيْثُ بِالْمَيِّمُوتَةِ هَذِي الْعُلُومُ لَكَ مَا كَانَتْ.. دَهْتِكَ بِالْهَمُومِ.. (۱)
 نَفْسَكَ أَحْمِلْ وَمِنَ الشُّومِ اعْبُرْ وَإِلَى الْيَمَنِ السَّمَاءِ وَيَا أَغْدِرْ
- (۳) قُلْ كَأَمَلَاكَ أَهْمَا يَا رَبَّنَا مَا عَلِمْنَا غَيْرَ مَا عَلَّمْتَنَا

فی بیان قصه الاعرابی و وضعه الرمل فی العدل و ملامه

الفيلسوف للاعرابی

- (۴) كَانَ أَعْرَابِيٌّ فَوْقَ جَمَلٍ وَضَعَ عِدْلًا بِحَبِّ مُمْتَلِيٍّ

(۱) قال فی النهج عند ذكر كلمة (كولى) قال فی الجامع بضم الكاف العجیبة مع الامالة والابله والاحق والياء للنسبة ومعناه ولما لم تكن هذه العلوم وهى علوم الفلاسفة عليك مباركة و نافعة انتسب الى الحق والبله اى كن احمق و ابله لا تعلم شيئاً و امرق و اخلى من الشوم - والصحيح ان (كولى) هنا بمعنى احمق والمعنى كما هو مذكور فى الترجمة

- (۱) چونكه يك لحظه نخوردی بر زفن ترك فن گو می طلب رب المنن
 (۲) چون مبارك نیست بر تو این علوم خوشتن كولى كن و بگذر شوم
 (۳) چون ملايك گوی لاعلم لنا يا الهی غیر ما علمتنا

حکایت ان اعرابی و ریگ در جوال کردن و ملامت دانشمند

- (۴) يك عرابی بار کرده اشقری يك جوال زفت از دانه پری

- (۱) عِدْلُهُ الْآخِرُ بِالرَّمْلِ مَالِي
 (۲) حَمَلَ وَهُوَ عَلَى الْعِدْلَيْنِ ذَيْنِ
 (۳) فَيَلْسُوفٌ سَمَلٌ مِنْهُ الْوَطَنُ
 بِالسُّوَالِ ذَا كَمِ الدَّرِّ النَّضِيدِ
 (۴) ثُمَّ قَالَ لَهُ فِي الْعِدْلَيْنِ ذَيْنِ
 قُلْ صَاحِبًا وَ لِي أَصِدُقُ بِالْمَقَالِ
 (۵) قَالَ فِي عِدْلِ لِي الْبُرِّ الْمَفِيدِ
 (۶) لَيْسَ بِالْقَوْتِ فَقَالَ كَيْفَ أَنْتَ
 قَالَ حَتَّى الْعِدْلُ هَذَا لَا يَكُونُ
 وَلَهُ الْعِدْلَيْنِ فَوْقَ جَمَلٍ
 فِي سُكُوتٍ جَاسٍ.. إِذْ ذَاكَ زَيْنٌ.. (۱)
 ذَكَرَ جَرَّ إِلَى الْقَوْلِ عَلَنَ
 رَصَفَ.. بِالسِّلَكِ وَالْعَقْدَ الْفَرِيدَ..
 مَا هُوَ الْمُدْخَرُ.. زَيْنًا وَ شَيْنَ..
 لَا تُكَذِّبُنِي عَلَى وَفْقِ السُّوَالِ
 وَ بَعْدَ الْآخِرِ الرَّمْلُ الزَّهِيدُ
 ذِي الرِّمَالِ لَا لِنَفْعٍ قَدْ حَمَلَتْ
 خَالِيًا.. يَبْقَى.. لِي السَّيْرُ يَهُونُ..

(۱) أراد بقوله (حديث انداز) فيلسوفاً متكلماً بالحكمة

- (۱) يك جوال ديگرش از ريگ پر
 (۲) او نشسته بر سر هر دو جوال
 (۳) از وطن پرسيد و آوردش بگفت
 (۴) بعد از اين گفتش كه اين هر دو جوال
 (۵) گفت اندر يك جوالم گندمست
 (۶) گفت تو چون بار كردی اين رمال
 هر دو را او بار کرده بر شتر
 يك حديث انداز كرد اورا سؤال
 و ندرين پرسش بسي درها بسفت
 چيست آكنده بگو مصدوق حال
 در دگر ريگي نه قوت مردم است
 گفت تا تنها نماند ان جوال

- (۱) قَالَ نِصْفَ الْبِرِّ فِي ذَا الْعَدْلِ أَنْتَ
 (۲) لِيَخْفَ الْعَدْلُ أَيْضًا وَالْجَمَلُ
 يَا حَكِيمُ أَهْلُ يَا حُرٌّ وَفِي
 (۳) مَعَ ذَا الْفِكْرِ الدَّقِيقِ وَالنَّهْيِ
 رَجُلٌ أَنْتَ وَعُرْيَانٌ سَغِبُ
 (۴) فَعَلَى ذَاكَ الْحَكِيمِ رَحْمَهُ
 أَنْ هُوَ يَعْمَلُ فَوْقَ الْجَمَلِ
 (۵) ثُمَّ قَالَ لَهُ أَيْضًا يَا حَكِيمُ
 نُبْدَةَ مِنْ حَالِكَ أَيْضًا لِيَا
 (۶) مِثْلُ هَذَا الْعَقْلِ وَالتَّدْبِيرِ لَكَ
 ضَعْفُهُ فِي الْآخِرِ لِلْوَزْنِ إِنْ أَرَدْتَ
 قَالَ أَسَعِدْتَ يَقُولُ وَعَمَلُ
 مَنْ لِي الْخَيْرَ الْكَثِيرَ يَصْطَفِي
 مَنْ لَهُ الْوَصْفُ الْجَمِيلُ مَا أَنْتَهَى
 مِنْ كُودِ الشُّقَّةِ مُضْنَى تَعَبُ
 جَاءَ مِنْ لَطِيفٍ وَصَارَ عَزْمُهُ
 ذَلِكَ الْمَرْءُ .. لِسَامِي الْخِصْلِ
 يَا مَنْ الْقَوْلُ لَهُ الدَّرُّ الْيَتِيمِ
 إِشْرَحُ .. الشَّوْقُ لَكَ زَادَ بِيَا
 أَنْتَ قُلْ صِدْقًا وَزِيرٌ أَمْ مَلِكُ

در دگر ریز از پی پاسنگ را
 گفت شاباش ای حکیم و اهل و حر
 تو چنین عریان پیاده در لغوب
 کش بر اشتر بر نشاند نیک مرد
 شمه از حال خود هم شرح کن
 تو وزیری یا شهی بر گوی راست

(۱) گفت نیمی گندمی ان تنک را
 (۲) تا سبک گردد جوال و هم شتر
 (۳) اینچنین فکر دقیق و رأی خوب
 (۴) رحمتش آمد بر حکیم و عزم کرد
 (۵) باز گفتش ای حکیم خوش سخن
 (۶) اینچنین عقل و کفایت که تراست

- (۱) قَالَ قَالَ اِثْنَيْنِ ذَيْنَ لَسْتُ بَلَّ
 اَنْتَ فِي حَالِيْ اَوْ فِي الْخِرْقَةِ
 (۲) قَالَ كَمْ مِنْ جَمِلٍ اَوْ بَقَرٍ
 لِيْ لَا هَذَا وَلَا ذَاكَ فَمَا
 (۳) قَالَ فِي الدُّكَانِ مَا كَانَ الْمَتَاعُ
 قَالَ فَالدُّكَانُ مِنَّا اَيْنَ كَانَ
 (۴) قَالَ عَنْ نَقْدٍ لَكَ اسْتَلَّ كَمْ
 اَنْتَ لَا غَيْرُكَ تَمْشِي وَحَدَا
 (۵) مَعَكَ لَا غَيْرُ تَكُونُ الْكِيْمِيَاءُ
 جَوْهَرٌ عِلْمِكَ وَالْعَقْلُ الشَّمْنُ
 مِنْ عَوَامِ النَّاسِ.. اَوْ مِنْهُمْ اَقْلٌ..
 لِيْ اَنْظُرْ.. وَقَلِيلُ الرِّفْقَةِ..
 عِنْدَكَ قَالَ فَلَا تَحْتَقِرْ (۱)
 لِيْ.. مِنْ شَيْءٍ يَارِضٍ وَسَمَا..
 لَكَ.. مَا يُشْرَى كَثِيرًا اَوْ يُبَاعُ..
 اَيْنَ لَا اَيْنَ لَنَا كَانَ الْمَكَانُ
 عِنْدَكَ مِنْهُ.. وَكَمْ زَادَ بِكُمْ.. (۲)
 كَمْ غَدَى الْمَحْبُوبَ فِينَا بُصْحَا
 لِحَاسِ الْعَالَمِ ذَا.. وَالْصَّفَاءُ..
 ضَوْعَفَ مِنْهُ.. وَعَزَّ فِي الزَّمَنِ..

(۱) نسخه ثانیة - بارض لا السما (۲) نسخه ثانیة - ماكان بكم

بنگر اندر حال واندر چاره ام
 گفت نی این ونه آن مارا مكاو
 گفت مارا كودكان و كو مكان
 كه تو می تنها رو و محبوب پند
 عقل و دانش را كهر تو بر توست

(۱) گفت این هر دو نیم از عامه ام
 (۲) گفت اشتر چند داری چند گاو
 (۳) گفت رخت چیست باری دردكان
 (۴) گفت پس از نقد پرسم نقد چند
 (۵) كیمیای مس عالم با توست

- (۱) فَكُنُوزًا أَنْتَ فِي كُلِّ مَكَانٍ
مِنْكَ لَا يُوجَدُ أَنْتَ الْمَفْرَدُ
- (۲) قَالَ بِاللَّهِ وَحَقِّ مَنْ وَجِبَ
خَرَجَ قُوَّةَ لَيْلَةٍ لَا يَبْلُغُ
- (۳) حَافِي الرِّجْلِ وَعَارِي الْبَدَنِ
كُلُّ مَنْ خُبِرًا لِي أُعْطِيَ أَنَا
- (۴) لَيْسَ مِنْ ذِي الْحِكْمَةِ وَالْمَعْرِفَةِ
حَاصِلٌ غَيْرُ الصُّدَاعِ وَالْخِيَالِ
- (۵) فَلَهُ بِالْفَوْرِ قَالَ الْعَرَبِيُّ
كَيْ لَكَ لَا يَمْطُرُ الشُّومُ الْكَثِيرُ
- تَسْتُرُ أَكْثَرُ عَقْلًا فِي الزَّمَانِ
فِي الدُّنَا.. مَا لَكَ نَدُّ يُوجَدُ..
- كُلُّ مَا أَمْلِكُ يَا وَجْهَ الْعَرَبِ
..هَا هُوَ جَيْمِي خَلَوُ مَفْرَغُ..
- أَنَا أَعْدُو.. مَا لِي مِنْ ثَمَنِ..
لِهُنَاكَ أَذْهَبُ أَهْوَى الْعَنَا
- وَفَنُونٍ لِي كَثِيرٍ مُوصَفَةٍ
مَا لِي مِنْ كُلِّهَا غَيْرُ الْوَبَالِ
- ذَلِكَ عَنِّي أَبْعِدْ لِي لَا تَقْرِبْ
فَوْقَ رَأْسِي وَ لَكَ الْمِثْلُ أَصِيرُ

- (۱) گنجها بنهاده باشی هر مکان
(۲) گفت والله نیست یا وجه العرب
- (۳) پا برهنه تن برهنه میدوم
(۴) مرا زین حکمت و فضل و هنر
- (۵) پس عرب گفتش که شو دور از برم
نیست عاقل تر ز تو کس در جهان
- در همه ملکم وجوه قوت شب
هر که نانی میدهد انجا روم
- نیست حاصل جز خیال و درد سر
تا نبارد شومی تو بر سرم

- (۱) حِكْمَةٌ مَشْهُومَةٌ مِنْكَ أَبْعِدْ
نُطْقَكَ الْمَشْهُومُ فِي أَهْلِ الزَّمَنِ
(۲) أَنْتَ هَذَا الظَّرْفُ إِمَّا تَسِيرُ
وَالظَّرِيقُ لَكَ أَوْ كَانَ الْأَمَامُ
(۳) عِدْلِي الْوَاحِدُ بُرٌّ آخَرُ
لِي مِنْ هَذَا الْخِدَاعِ وَالْحِيلِ
(۴) حَقَّقْ فِيَّ وَلَكِنْ كَمْ غَدَا
أَنْ بِهِ قَلْبِي ذُو زَادٍ وَلِيعَ
(۵) لَوْ طَلِبْتَ مِنْكَ أَنْ يُمَحِّيَ الشِّقَاءُ
زِدْ لِمُحْيِي مِنْكَ تِلْكَ الْحِكْمَةَ
عَنِّي .. فِي طَالِعِي لَا تَجْهَدِ ..
مَا لَهُ يَمَنٌ وَبِالنَّحْسِ اقْتَرَنَ
فَأَنَا لِلظَّرْفِ هَذَا أَصِيرُ
أَرْجِعْ خَلْفًا أَنَا .. عَكْسَ الْمَرَامِ ..
رَمَلُ الْأَحْسَنِ دَوْمًا يَظْهَرُ
مَنْ هِيَ الرَّمْلُ الْحَقِيرُ الْمُبْتَدَلُ ..
حُمُقِي الْمَيْمُونِ بِالسَّعْدِ بَدَا
رُوحِي فِيهِ تَقِيٌّ وَوَرَعُ
إِجْتِهَدِ وَالْجَهْدِ مِنْكَ وَالْعَنَاءُ
.. وَتَزُولُ لَكَ هَذِي النِّعْمَةُ ..

(۱) دوربر آن حکمت شومت زمن

(۲) یا تو این سو یا من این سو می روم

(۳) یک جوالم گندم و دیگر زریک

(۴) احمقی ام بس مبارک احمقی است

(۵) گر تو خواهی کاین شقاوت کم شود

(۱) دوربر آن حکمت شومت زمن

(۲) یا تو این سو یا من این سو می روم

(۳) یک جوالم گندم و دیگر زریک

(۴) احمقی ام بس مبارک احمقی است

(۵) گر تو خواهی کاین شقاوت کم شود

(۱) دوربر آن حکمت شومت زمن

(۲) یا تو این سو یا من این سو می روم

(۳) یک جوالم گندم و دیگر زریک

(۴) احمقی ام بس مبارک احمقی است

(۵) گر تو خواهی کاین شقاوت کم شود

- (١) حِكْمَةٌ كَانَتْ لَطِيعٌ وَخَيَالٌ حِكْمَةٌ لَا قَيْضَ نُورٍ ذِي الْجَلَالِ
(٢) حِكْمَةُ الدُّنْيَا تَزِيدُ لِلظُّنُونِ وَالشُّكُوكِ.. وَبِهَا الْجَهْلُ يَكُونُ.. (١)
حِكْمَةُ الدِّينِ لِمَا فَوْقَ الْفَلَكَ تَذْهَبُ الرُّوحُ تَصْفِي كَالْمَلَكِ..
(٣) عَقْلَاءُ آخِرِ الْعَصْرِ وَمَنْ هُمْ مِثْلَ الشَّعَلِ احْتَالُوا بِفَنِّ
فَوْقُوا أَنْفُسَهُمْ جَهْلًا عَلَى سَابِقِيهِمْ وَالْأَجَلُ فِي الْمَلَأِ
-

(١) قال في النهج المعقولات مشتركة بين أهل الدين وأهل الكفر و بين المقبول والمردود فالمعقول ما يحكم العقل عليه ببرهان عقلى وهذا ميسر لكل عاقل بالدراية وبالقوة فمن صفى عقله عن شوب الوهم والخيال فيدرك عقله المعقول بالبرهان دراية عقلية وان لم يصفو العقل من هذه الافات فهو يدرك المعقول قراءة بتفهم استاذ مرشد فاما الحكمة فليست من هذا القبيل فان العقول عن دركها بذواتها محتبسة فانها مواهب ترد على قلوب الانبياء والاولياء عند تجلى صفات الجمال و الجلال وفناء الاوصاف الخلقية لشواهد صفات الخالقية ولهذا قال سيدنا ومولانا الحكمة المنسوبة الى الدين تذهب السالك فوق الفلك وتكون له سبباً للمواصل وسبباً لمشاهدة الجمال واما من كان فى هيئة أهل السنة وهو فى مشرب ومذهب أهل الخلاف اللذين افوا كتب علم الكلام والجدل لاجل المباهات وحصلوها لاجل الممارات وكفروا بها ذوى البصائر الربانيين والروحانيين السماويين المرشدين السكوث النظار الغيب الحضار الملوك تحت الاطمار ذمهم حضرة مولانا فقال (روبهان زيرك آخر زمان)

- (١) حكمتى كز طبع آمد وزخيال حكمتى نى فيض نور ذى الجلال
(٢) حكمة دنيا فزايد ظن و شك حكمت دينى برد فوق فلك
(٣) روبهان زيرك آخر زمان بر فروده خویش بر پیشینیان

- (۱) مَنْ لَيْتَكَ الْحَيْلَ قَدْ عَلَّمُوا
كَمْ قُلُوبٍ هُمْ أَضَرُوا لَهُمْ
عَلَّمُوا مَكْرًا وَخُدْعًا وَحَيْلَ
وَأَفَانِينَ الرِّيَاءِ وَالِدَغْلَ
(۲) كُلُّ مَا كَانَ لِإِيثارٍ وَجُودٍ
وَلِصْبِرٍ .. مَا بِهِ الْخَيْرُ يَعُودُ.. (۱)
لِلْهَوَاءِ مَنَحَتْ قَالَتْ بَانَ
ذَلِكَ إِلَّا كَسِيرٌ بِالنَّفْعِ اقْتَرَنَ
(۳) فِكْرُ الْفِكْرِ الَّذِي كَانَ الطَّرِيقُ
فَتَحَّ .. دَلَّ إِلَى وَصِلِ الْفَرِيقِ.. (۲)
وَالطَّرِيقُ الْمَوْصِلُ مَنْ فِي الْأَمَامِ
مَلِكًا جَاءَ بِهِ يَقْضِي الْمَرَامَ
(۴) مَلِكٌ ذَلِكَ الَّذِي فِي ذَاتِهِ
مَلِكًا كَانَ .. وَ فِي آيَاتِهِ..
لَا بِجَيْشٍ مُعْظَمٍ لَا فِي كُنُوزٍ
مَلِكًا كَانَ .. بِهِ الرُّوحُ يَفُوزُ..

(۱) ولم يعلموا ان الطريقة والحقیقة القول لله وفي الله بلا غرض نفس ولا مباحات ولا ممارات ولهذا قال (فکر ان باشد که بگشاید رهی) (۲) ای بكون بالخلوص سبباً لوصول سالکة لربه تعالى بواسطة مرشد -

- (۱) حيله آموزان جگرها سوخته
حيله ها و مکرها آموخته
(۲) صبر و ایثار و سخای نفس و جود
باد داده کان بود اکسیر و سود
(۳) فکر ان باشد که بگشاید رهی
راه آن باشد که پیش آید شهی
(۴) شاه ان باشد که از خود شه بود
نی به مخزنها و لشکر شه بود

(۱) لَيْدُومَ مَلِكًا لِلْأَبَدِ خَالِدًا بِالذِّكْرِ حَيًّا سَرْمَدِي

مِثْلَ عِزِّ مُلْكِ دِينَ أَحْمَدِ .. مَا لَهُ فِي الْخَلْقِ نِدٌّ أَوْ حَدِي ..

فی بیان الکرامات الواقعة لا ابراهیم بن ادهم علی حاقه البحر

(۲) هَا هُوَ اِبْرَاهِيمُ وَابْنُ اَدَهَمِ وَرَدَ عَنْهُ بِقَوْلِ مُبَرَّمِ

مِنْ طَرِيقِ هُوَ فِي حِينِ وَرَدَ وَعَلَى السَّاحِلِ لِلْبَحْرِ قَعْدَ

(۳) كَانَ مَلِكُ الرُّوحِ إِذْ ذَاكَ يُخِيطُ بَرْدَهُ .. وَالْوَلَعُ فِيهِ يُحِيطُ ..

فِي الْمَجْلِ ذَا أَمِيرٍ وَرَدَا عَبْدُهُ كَانَ عَلَيْهِ اعْتَمَدَا

(۴) عَرَفَ الشَّيْخَ وَفِي الْحَالِ سَجَدَ عِنْدَهُ طَوْعًا .. وَخَافَ وَارْتَعَدَ ..

(۵) حَارَ فِي الشَّيْخِ وَفِي الْبُرْدِ لَهُ .. حَنِكَا كَانَ عَرَاهُ الْبَلَاءُ ..

خَلَقَهُ وَالْخُلُقُ فِي شَكْلِ جَدِيدِ عَادَ .. مِنْ بُهْتٍ لَهُ دَوْمًا يَزِيدُ ..

(۱) تا بماند شاهی او سرمدی همچو عز ملک و دین احمدی

گرامات ابراهیم بن ادهم بر لب دریا

(۲) هم ز ابراهیم ادهم آمدست کو ز راهی بر لب دریا نشست

(۳) دلق خود میدوخت ان سلطان جان يك امیری آمد آنجا ناگهان

(۴) آن امیر از بندگان شیخ بود شیخ را بشناخت سجده کرد زود

(۵) خیره شد در شیخ و اندر دلق او شکل دیگر گشت خلق و خلق او

- (۱) اَنْ هُوَ بِالطَّوْعِ ذَا الْمَلِكِ الْكَبِيرِ
وَرَضَى بِالْفَقْرِ ذَا لَفْظٍ دَقِيقِ
(۲) ضَيَّعَ مُلْكَ الْأَقَالِمِ اللَّتِي
وَكَمِثِلِ السَّائِلِ بِالْأَبْرَةِ
(۳) وَقَفَ الشَّيْخَ عَلَى فِكْرَتِهِ
كَانَ مِثْلَ الْأَسَدِ الشَّيْخِ الْقُلُوبِ
(۴) كَالرَّجَاءِ وَالْخَوْفِ لِمَا فِي الْقُلُوبِ
لَهُ أَسْرَارُ الدُّنَا مَا اسْتَتَرَتْ
(۵) أَنْتُمْ يَا مَنْ لَكُمْ مِنْ حَاصِلِ
فِي حُضُورِ حَضْرَةِ أَهْلِ الْقُلُوبِ
- تَرَكَ اخْتَارَ لَهُ النَّزَرَ الْيَسِيرَ
وَإِلَى مَعْنَاهُ قَدْ أَعْيَى الطَّرِيقَ
سَبْعَةَ كَانَتْ هِيَ بِالرَّفْعَةِ
بُرْدَهُ خَاطَ .. اَزْدَرَى بِالْأَمْرِ
وَدَرَى بِالْإِسْرِ مِنْ حَيْرَتِهِ
لَهُ كَانَتْ أَجْمَةً .. مِنْهَا يُؤَبُّ (۱)
جَارِيًّا كَانَ صُنُوفًا وَضُرُوبَ
بَلْ عِيَانًا كُلِّ آتٍ ظَهَرَتْ
لَمْ يَكْ وَالْكُلُّ غَيْرُ وَاصِلِ
إِحْفَظُوا الْقُلُوبَ .. وَكُفُّوا لِلدُّنُوبِ ..

(۱) نسخه ثانیة - أجمه كانت له فيها يؤب

- (۱) کوهها کرد ان چنان ملك شگرف
(۲) ملك هفت اقليم ضایع میکند
(۳) شیخ واقف گشته از اندیشه اش
(۴) چون رجاء و خوف در دلها روان
(۵) دل نگهدارید ای بی حاصلان
- برگزید از فقر بس باریک حرف
چون گدا بر دلق سوزن میزند
شیخ چون شیرست و دلها بیشه اش
نیست مخفی بر وی اسرار جهان
در حضور حضرت صاحب‌دلان

(۱) فَعَلَى الظَّاهِرِ قَدْ كَانَ الْأَدَبُ

حَيْثُ أَنَّ اللَّهَ جَلَّ وَقَدَّرَ

(۲) وَعَلَى الْبَاطِنِ قَدْ كَانَ الْأَدَبُ

حَيْثُ مِنْهَا الْقَلْبُ دَوَّامًا فِيهِمَا

(۳) أَنْتَ بِالْعَكْسِ لَدَى الْعُمِّيِّ تَصِيرُ

طَلَبًا لِلجَاهِ فِي صِفِّ النِّعَالِ

(۴) فِي أَمَامِ الْبَاصِرِينَ لِلْأَدَبِ

وَلِذَا صِرْتَ لِنَارِ الشَّهْوَةِ

(۵) إِذْ لَكَ الْفِطْنَةُ غَابَتْ وَالْهُدَى

فَلَا جِلَّ الْعُمِّيِّ إِجِلَّ وَجْهَكَا

عِنْدَ أَهْلِ الْبَدَنِ جَهْرًا وَجَبَّ

كُلَّ سِرٍّ عَنْهُمْ لُطْفًا سَتَرَ

عِنْدَ أَهْلِ الْقَلْبِ سِرًّا مُحْتَجِبُ

كُلَّ سِرٍّ .. وَبِحَقِّقِ عِلْمًا ..

حَاضِرًا مَعَ أَدَبِ فِيكَ كَثِيرُ

تَجَلُّسُ .. تَحَسُّبُ ذَا عَيْنِ الْجَلَالِ ..

تَتْرُكُ لَمْ تَرَعْ مَا حَقًّا وَجَبَّ

حَطَبًا .. مِمَّا لَكَ مِنْ هَفْوَةٍ ..

.. قَلْبِكَ بِالْجَهْلِ ضَلَّ مَا اهْتَدَى ..

.. كَيْ هُمْ يَبْغُونَ حِينًا قُرْبَكَا ..

که خدا زیشان نهان را ستر است

زانکه دلشان بر سرائر فاطن است

با حضور آئی نشینی پایگاه

نار شهوت را از ان گشتی حطب

بهر کوران روی را میزان جلا

(۱) پیش اهل تن ادب بر ظاهرست

(۲) پیش اهل دل ادب بر باطن است

(۳) تو بعکسی پیش کوران بهر جاه

(۴) پیش بینایان کنی ترک ادب

(۵) چون نداری فطنت و نور هدی

- (۱) فِي أَمَامِ الْبَاصِرِينَ وَجْهَكَ
مَعَ هَذِي الْحَالَةِ الْمُتَنَتِنَةِ
(۲) بَعْدَ الشَّيْخِ لِتِلْكَ الْأُبْرَةِ
ثُمَّ لِلْأُبْرَةِ فِي صَوْتِ رَفِيعٍ
(۳) مِائَةُ آلَافٍ أَلْفِ سَمَكَةٍ
أُبْرَةٍ مِنْ ذَهَبٍ بِالشَّفَةِ
(۴) فَمِنْ الْبَحْرِ الَّذِي لِلْحَقِّ كَانَ
خُذْ لَكَ يَا شَيْخُ وَفَقًّا لِلْمَطْلَبِ
- حَدَّثَنَا لَطِخٌ .. وَشَوْهَ قَلْبِكَ.. (۱)
دَعُ دَلَالًا يَا قَلِيلَ الْفِطْنَةِ
قَدَفَ فِي الْبَحْرِ قَيْدَ السَّرْعَةِ
طَلَبَ لَبَاهُ كَالْعَبْدِ مُطِيعٌ (۲)
نُسِبَتْ لِلَّهِ كُلُّ مُمْسِكَةٍ
.. قُلْ مِنْهَا الذَّهَبُ بِالصِّفَةِ..
رَفَعَتْ أَرْوُسَهَا قَالَتْ عِيَانُ
إِبْرًا لِلْحَقِّ صِغَتْ مِنْ ذَهَبٍ

(۱) ای الحال المعقول اللاحق ان يكون الامر معكوساً بان تقعد قدام الباصرين بالادب والوقار وتجلی وجه باطنك من قاذورات الافكار وتقدهم - ثم رجع الى القصة فقال (شيخ سوزن زود در دریا فکند) (۲) نسخه ثانیة - طلب لبته کالعبد تطیع

- (۱) پیش بینایان حدث بر روی مال
(۲) شیخ سوزن زود در دریا فکند
(۴) صد هزاران ماهی الهی
(۵) سر بر آوردند از دریای حق
- ناز کم کن باچنین گنبدیه حال
خواست سوزن را باواز بلند
سوزن زر بر لب هر ماهی
که بگیر ای شیخ سوزنهای حق

(۱) لِلْأَمِيرِ وَجْهَ وَجْهًا وَقَالَ
أَحْسَنُ أَمْ مِثْلُ ذَا الْمَلِكِ الْحَقِيرِ
(۲) آيَةُ الظَّاهِرِ هَذِي مَا لَهَا
وَإِلَى الْبَاطِنِ لَوْ رِحْتَ تَرَى
(۳) فَمِنْ الْبُسْتَانِ نَحْوَ الْبَلَدَةِ
وَمَتَى الْبُسْتَانِ كَلَّا نَقْلُوا
(۴) سَيِّمَا الْبُسْتَانِ مَنْ مِنْهُ الْفَلَكَ
هُوَ كَانَ اللَّبَّ وَالْعَالَمِ ذَا
(۵) حَيْثُ لِلْبُسْتَانِ ذَا أَنْتَ الْقَدَمِ
أَطْلُبِ الرَّائِحَةَ كَثْرًا وَصُدْ
(۶) كَيْ لَكَ الرَّائِحَةُ هَذِي تَجْرُ
كَيْ طَرِيقَ الرَّشِيدِ تُهْدِي لَكَ

أَفْمَلِكُ الْقَلْبِ هَذَا وَالْجَلَالُ
مَنْ هُوَ الْمَعْدُومُ وَالنَّزْرُ الْيَسِيرُ
قِيَمَةٌ كَلَّا وَلَا يُؤَبِّهَ بِهَا
مِثْلُ ذِي عِشْرِينَ أَسْمَى بِالْذُرَى
هُمْ بِالْغُصْنِ .. اتَّوَا لِلرُّؤْيَا ..
نَحْوَهَا وَالْبَاغِ أَنْى جَعَلُوا
وَرْدَةً وَاحِدَةً .. بَلْ وَالْمَلِكِ ..
قِشْرُ .. الْقَهَرِ يُلَاقِي وَالْأَذَى ..
لَا تَجْرُ .. وَلَكَ الْجُهْدُ انْعَدَمَ ..
لِلزُّكَّامِ مَا لَكَ عَنْ ذَاكَ بُدْ
نَحْوَ بُسْتَانٍ عَلَى الْأَرْضِ تَمُرُ
.. وَيَبِينُ طَالِعُ السَّعْدِ بِكَ ..

ملك دل به یا چنان ملک حقیر
تا باطن در روی بینی تو نیست
باغ و بستان را کجا آنجا برند
بلکه آن مغزست و بن عالم چه پوست
بوی افزون جوی و کن دفع ز کام
تا نماید مر ترا راه رشد

(۱) رو بدو کرد و بگفتش ای امیر
(۲) این نشانه‌ها ظاهرست این هیچ نیست
(۳) سوی شهر از باغ شاخی آوردند
(۴) خاصه باغی کین ملک یک برگ اوست
(د) بر نمی داری سوی آن باغ گام
(۶) تا که ان بو سوی بستان کشد

- (١) عَيْنَكَ الْعَمِيَا بُصْبَحَ الرُّؤْيَةِ
صَدْرَكَ صَدْرًا لِسِينَاءَ تُعِيدُ
(٢) ابْنُ يَعْقُوبَ النَّبِيِّ يُوسُفُ
قَالَ لِلرَّائِحَةِ مَا مِنْ مَحِيصٍ
(٣) وَلِذِي الرُّيْحَةِ قَالَ عِظَاتُ
(٤) هَذِهِ الْخُمْسُ الْحَوَاسُ بِاتِّصَالٍ
حَيْثُ كُلُّ الْخُمْسَةِ هَذِي نَمَتْ
- تَفْتَحُ .. تَهْتِكُ لَيْلَ الظُّلْمَةِ ..
بِالتَّجَلِّي .. قَلْبَكَ نُورًا تُزِيدُ ..
مَنْ جَمَالُ خَلْقِهِ لَا يُوصَفُ (١)
فَعَلَى وَجْهِ أَبِي الْقَوَا قَمِيصُ
دَائِمًا قُرَّةُ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ (٢)
بَعْضُهَا بِالْبَعْضِ كُنَّ لَا انْفِصَالُ
هِيَ مِنْ أَصْلِ .. وَبَانَتْ وَ سَمَتْ ..

(١) الآية في سورة يوسف (اذهبوا بقميصي هذا) وهو قميص ابراهيم اللذي لبسه حين القى في النار (فالقوه على وجه ابى يأت بصيراً وأتوني باهلكم اجمعين ولما فصلت العير) خرجت من عريش مصر (قال ابوهم انى لاجد ريح يوسف) أوصلته له الصبا من مسير ثلاثة ايام او ثمانية ار اكثر (لو لا ان تفندون قالوا تا الله انك انى ضلالك القديم فلما ان جاء البشير ألقاه على وجهه فارتد بصيراً قال ألم أقل لكم انى اعلم من الله مالا تعلمون) (٢) عن انس بن مالك قال (ص) حُبب الى من دنياكم النساء و الطيب و جعلت قرّة عيني في الصلاة -

- (١) چشم نابینات را بینا کند
(٢) گفت یوسف ابن یعقوب نبی
(٣) بهر این بو گفت احمد در عظات
(٤) پنج حس با همدگر پیوسته اند
- سینه ات را سینه سینا کند
بهر این بو (القوا على وجه ابى)
دائماً قرّة عینی فی الصلاة
زانکه این هر پنج زاصلی رسته اند

- (۱) قُوَّةُ الْوَاحِدَةِ مِنْهَا غَدَتْ
قُوَّةَ الْبَاقِينَ .. بِالنَّصْرِ بَدَتْ ..
كُلُّ مَنْ يَبْقَى تَكُونُ السَّاقِيَّةُ
لَهُ .. مِنْ شَرِّ الْأُمُورِ الْوَاقِيَّةُ ..
(۲) رُؤْيَاهُ الْعَيْنِ بِكَ الْعِشْقُ تَزِيدُ
وَبِهَا مَحْبُوبَكَ كَثْرًا تُرِيدُ ..
لَكِنَّ الْعِشْقَ بِعَيْنِ الْقَلْبِ كَانَ
زَادَ بِالْصِّدْقِ .. وَجَاءَ بِالْعِيَانِ ..
(۳) فَلِكُلِّ حَسٍّ الصِّدْقُ غَدَا
مَوْظِعًا لِلرُّشْدِ دَلٌّ وَهَدًى
وَلِكُلِّ حَسٍّ الذَّوْقُ الْإِنْسُ
كَانَ فِي الْمَعْنَى لَهُ نِعَمَ الْجَلِيسِ

بیان فی شروع تنور حواس العارف بالنظر لنور الغیب

- (۴) حَيْثُ حَسٌّ وَاحِدٌ قَيْدًا فَتَحَ
فِي السُّلُوكِ .. وَلَهُ الْغَيْبُ اتَّضَحَ ..
كُلُّ حَسٍّ بَقِيَ أَيْضًا غَدَا
مُبْدَلًا لِلْغَيْبِ وَالسِّرِّ اهْتَدَى

- (۱) قوه يك قوه باقى شود
ما بقى را هريكى ساقى شود
(۲) ديدن ديدنه فزايد عشق را
عشق در ديدنه فزايد صديق را
(۳) صديق بيدارى هر حس ميشود
حس هارا ذوق مؤنس ميشود

آغاز منور شدن حواس عارف بنور غيب بين

- (۴) چون يكى حس در روش بگشاد بندگان
ما بقى حسها همه مبدل شوند (۱)

- (١) حَيْثُ حَسُّوا أَحَدًا مَالًا يَحْسُ
أَدْرَكَ الْغَيْبِيَّ عَادَ مُلْتَمِسٌ^(١)
- فَوْقَ كُلِّ حَسٍّ الْغَيْبِيُّ كَانَ
ظَاهِرًا بِالسِّرِّ مَرِيئًا عَيَانُ
- (٢) مِنْ قَطِيعِ الْغَنَمِ لَوْ عَبَرَا
ضَانُ النَّهْرِ وَ مِنْهُ طَفَرَا
- فَإِذَا بِالتَّبَعِ الْكُلُّ اتَّحَقَ
بِهِ مِنْ ذَا النَّهْرِ نَطٌّ وَ التَّصَقَ^(٢)
- (٣) فَلَمَكَ ضَانُ الْحَوَاسِ سُقَ إِلَى
مَرْتَعِ رَبِّكَ جَلٌّ وَ عَلَا^(٣)
- مَنْ هُوَ قَدْ أَخْرَجَ الْمَرْعَى وَ فِيهِ
إِرْعَاهَا .. فَهُوَ يَجِلُّ عَنْ شَيْبَةٍ..

(١) وهذا التجلی متفاوت الحد تارة يظهر من طرف الاذن كما استمع سيدنا موسى من الشجرة انى انا الله ووصل لمرتبة (وكلم الله موسى تكليماً) وتارة من طرف النظر كما لسيدنا ابراهيم بقوله تعالى عنه (فلما رأى الشمس بازغة) الاية وعلم ان الافل لا يصلح ان يكون الها قال (انى وجهت وجهى للذى فطر السموات والارض) فكان المعرف له (ع) هذه الاحوال النور الالهى من طريق الحواس بواسطة كما مر وبغير واسطة واذارفع قيد الظلمات البشرية وكان مظهر الانوار الغيبية كما علمت من البيتين اخذت باقى الحواس من شعاع الانوار الالهية حصه و بدلت كدوراتها بالصفاء و ظهرت اسرار الغيب (٢) نسخة ثانية - فاذا بالتبع فى ذا النسق - عبر النهر وبالضأن النحق (٣) قال تعالى (سبح اسم ربك الاعلى الذى خلق فسوى والذى قدر فهدى والذى اخرج المرعى) اى اذهب بغنم حواسك وادراكاتك الى المرعى وارعها من مرعى ربك الذى اخرج المرعى اى ابعدها عن منافع السوى واجعلها تنتفع بمنافع العالم الالهى -

گشت غیبی بر همه حسها پدید
پس پیایی جمله زان سو بر جهند
در چرا از اخرج المرعى چران

(١) چون یکى حس غیر محسوسات دید
(٢) چون ز جوجست از گله يك گوسفند
(٣) گوسفندان حواست را بران

(۱) کَیْ هُنَاكَ تَرْتَعُ الرُّوضَ الْأَنْیَقَ

کَیْ إِلَى بُسْتَانِ أَسْرَارِ الْغُیُوبِ

(۲) کُلُّ حِیْسٍ لَكَ صَارَ کَالنَّبِیِّ

نَحْوَ تِلْكَ الْجَنَّةِ فَرْدًا فَفَرْدٌ

(۳) کُلُّ حِیْسٍ قَالَ مَعَ حِیْسٍ لَکَا

لَا لِسَانٍ لَا کَاْمِرٍ وَاقِعِی

(۴) حَیْثُ هَذَا الْوَاقِعُ کَمْ قَبِیْلًا

وَکَذَا الْمَوْهُومُ مِنْهُ رَأْسُ مَالٍ

وَالرَّیَاحِیْنَ وَآسَاءَ وَشَقِیْقَ

تَصِلُ تَدْرِی الطَّرِیْقَ وَاللُّغُوبَ

لِلْحَوَاسِ وَهِيَ بِالطَّلَبِ

تَذْهَبُ تَحْظِي بِمَا اللَّهُ أَعَدَّ

سِرًّا اُغْیِبَ یُمِیْنِ عِنْدَکَا

لَا مَجَازَ لَا قَ سَمْعَ السَّامِعِ

لِلتَّأْوِيلِ وَمِنْهَا جَعِلَا (۱)

کُلِّ تَخْطِیْلِ بِهِ جَاءَ الْخِیَالِ

(۱) ای وهذه الحقيقة المستعملة فيما وضع له قابلة للتأويلات لاسيما في شأن الحق

تعالى المختص بصفة السمع القديم القائم بذاته تعالى الذى ليس بأذن ولا صماخ والبصر القديم القائم بذاته الذى ليس بحدقة ولا اجفان وقال تعالى (يد الله فوق ايديهم وبقى وجه ربك) فمن أول قال اليد القدرة والوجه الوجود ونحو ذلك من التأويلات اللانقطة ومن لم يؤل قال نفوذ علمها الى الله تعالى مع الجزم بالتنزيه والتقديس وشأن الحق لا يقبل الحقيقة اللغوية والتأويلات بالمجاز وهذا التوهم الحاصل من هذه الحقيقة اللغوية اصل التخيلات ولهذا قيل اللهم أرنا الاشياء كما هي -

تا بگلزار حقایق ره برند

تایکایک سوی ان جنت رود

بی زبان وبی حقیقت بی مجاز

وین توهم مایه تخمیلهاست

(۱) تادر انجا سنبل وریحان چرند

(۲) هر حسست پیغمبر حسها شود

(۳) حسها با حس تو گویند راز

(۴) کاین حقیقت قابل تأویلهاست

- (۱) ذَلِكَ الْوَاقِعُ مَنْ كَانَ الْإِعْيَانُ
مَا لَهُ فِي الْعَيْنِ تَأْوِيلٌ وَسَعٌ
(۲) حَيْثُ كُلُّ حِسِّ الْعُمَرِ يَصِيرُ
كُلُّ أَفْلَاكِ السَّمَاءِ مِنْكَ الْمَقَرُّ
(۳) فَلَوْ الدَّعْوَى بِمِلْكِ الْجِلْدِ حِينَ
صَارَ مِلْكًا جِلْدُهُ أَيْضًا تَبَعٌ
(۴) فَيُعْدِلُ التَّبِينُ لَوْ كَانَ النِّزَاعُ
لِمَنِ الْحَبُّ لَهُ كَانَ أَنْظِرِ
لَهُ سَوَى وَلَهُ أَبْدَى امْتِحَانٍ (۱)
..أَبْدَأْ تَخْيِيلَهُ الْعَقْلُ مَنَعٌ..
عَبْدِ حِسِّ لَكَ .. يَغْدُو كَالْأَسِيرِ (۲)
مَا رَأَتْ .. فِيهَا لَكَ الْحُكْمُ أَسْتَقَرَّ..
قَدْ أَقِيَمْتَ وَلَهُ اللَّبُّ يَقِينٌ
مِلْكُهُ كَانَ .. يَدَأُ فِيهِ وَضَعٌ..
وَقَعَ .. مَا لَكَ فِي هَذَا إِطْلَاعٌ..
ذَاكَ فَالْتَّبِينُ لَهُ .. فِي الْمَنْظَرِ..

(۱) ای تلك الحقیقه اللتی تكون من العیان لا تسع تأویلا فی الوسط عند المشایخ
المعظم لعرض الامانة على السموات والارض وابائهما وخشوع الجبل لو نزل علیه القرآن
وتسبیح الجمادات قابلا للتأویل علی الحقیقه اللغویه ولا یقبلان التأویل علی الحقیقه العیانیة ولهمذا
لم یؤل السلف الصالح لانه لا شک ولا شبهة لهم - (۲) علی فحوی من اطاع الله فقد
أطاعه کل شیء -

- (۱) آن حقیقت را که باشد از عیان
(۲) چونکه هر حس بنده حس تو شد
(۳) چونکه دعوی میرود در ملک پوست
(۴) چون تنازع در فتد در تنگ کاه
هیچ تأویلی نه گنجد در میان
مر فلکهارا نباشد از تو بد
مغز ان که بود قشر آن اوست
دانه ان کیست ان را کن نگاه

- (۱) فَإِذَا قِشْرًا يَكُونُ ذَا الْفَلَكَ
كَانَ هَذَا ظَاهِرًا هَذَا خَفِيًّا
(۲) ظَاهِرًا ذَا الْجِسْمِ جَاءَ الرُّوحُ فِيهِ
حَيْثُ أَنَّ الْجِسْمَ كَالْكَيْمِ غَدَا
(۳) أَيْضًا الْعَقْلُ عَلَى الرُّوحِ يَزِيدُ
حَيْثُ أَنَّ الْحِسَّ لِلرُّوحِ الطَّرِيقُ
(۴) أَنْتَ فِي الْجِسْمِ حِرَاكًا تَنْظُرُ
لَسْتَ تَدْرِي أَنَّ مِنَ الْعَقْلِ امْتَلَى
(۵) .. تَنْظُرُ .. حَتَّى حِرَاكَاتٍ تَجِدُ
وَحِرَاكًا كَالْمُحَاسِ صِيرًا
- لَبَّهُ الرُّوحُ الَّذِي .. فَاقَ الْمَلِكُ .. (۱)
وَيْكَ لَا تَزَلُّ .. وَحَقِّقْ وَاعْرِفْ ..
كَانَ مَخْفِيًّا .. بِأَمْرِ يَقْتَفِيهِ ..
كَانَتِ الرُّوحُ بِهِ تَحْكِي الْيَدَا (۲)
بِالْخَفَا .. السِّرُّ لَهُ دَوْمًا يُرِيدُ ..
وَجَدَ بِالسَّرْعَةِ مِنْهُ بَلَقُ
تَعْلَمُ حَيًّا وَمِنْهُ يَظْهَرُ
.. أَمْ هُوَ بِالْمَرَّةِ مِنْهُ خَلَى ..
نَاسَبَتْ مِنْهُ .. مَعَ الْعَقْلِ تَرْدُ ..
هُوَ بِالْعِلْمِ النَّصَارَ الْأَحْمَرَا

(۱) نسخه ثانیة - فاذا ذالفلک قشراً غدا
(۲) فالحرکه والتصرف للید وحرکه الکم تابعة لحرکه الید

- (۲) پس فلک قشر است و نور روح مغز
(۲) جسم ظاهر روح مخفی آمده است
(۳) باز عقل از روح مخفی تر بود
(۴) جنبشی بینی بدانی زنده است
(۵) تا که جنبشهای موزون سر کند
- این پدیدست این خفی زین رو ملغز
جسم همچون آستین جان همچو دست
حس بسوی روح زوتر ره برد
این ندانی کو ز عقل آکنده است
جنبشی مس را بدانش زر کند

- (۱) وَلِهَذَا كُلُّ فِعْلٍ لِلْمِيدِ
جاءَ فِي فَهْمِكَ أَنَّ عَقْلَ وَجِدْ
(۲) إِنَّ رُوحَ الْوَحْيِ مِنْ سِرًّا بَدَتْ
إِذْ هِيَ غَيْبِيَّةٌ وَ الْغَيْبُ مِنْ
(۳) إِنَّ عَقْلَ أَحْمَدَ مَا أَنْكَرَا
رُوحٌ وَحْيِي لَهُ لَمْ يَدْرِكْ أَبَدْ
(۴) فَلِرُوحِ الْوَحْيِ أفعالٌ أَتَتْ
غَيْرَ أَنَّ الْعَقْلَ لَا يُدْرِكُهَا
- إِذْ أَتَى الْمَوْزُونَ سَامِي الْمَقْصِدِ (۱)
..عَمَدًا الشَّخْصَ كَمَا فِيهِ أُعِدْ..
بِالْخَفَا أَسْمَى مِنَ الْعَقْلِ غَدَتْ (۲)
ذَلِكَ الْجَانِبِ .. وَهُوَ لَمْ يَبْنِ ..
أَحَدٌ .. لِلْكَلِّ دَرَكًا ظَهَرَا ..
كُلُّ ذِي رُوحٍ .. وَلَا عِلْمًا وَجَدْ..
كَثْرَةً مَوْزُونَةً الْحَالِ غَدَتْ
إِذْ هِيَ عَزَّتْ .. سَمَى مِنْهُجَهَا ..

(۱) كانه يقول الروح التي هي كاليد مجيء افعالها موزونة يأتي لفهمك ويقرر عندك ان ذاك الشخص له عقل وتفهم عقله من حسن افعاله (۲) اي روح الوحي الرحمانى اخفى من العقل لان روح الوحي الرحمانى غيب وهو من ذلك الجانب ظاهر اى من العالم الالهى كانه قدس سره يقول الروح اخفى من الجسم والعقل اخفى من الروح و روح الروح اخفى من العقل لان ذلك الروح وحى وغيبى من جانب غيب الغيوب و حقيقة الحقائق فكان منبع روح الوحي الربانى حضرة الحق تعالى ومحل العقل السر فهو بالنسبة لروح الوحي ظاهر ومحسوس ولهذا قال (عقل أحمد از كسى پنهان نشد)

- (۱) زان مناسب آمدن افعال دست
(۲) روح وحى از عقل پنهان تر بود
(۳) عقل احمد را كسى منكر نشد
(۴) روح وحى را مناسبهاست نیز
- فهم آید مر ترا كه عقل هست
زانكه او غیب است و اوزان سر بود
روح و حیش مدرك هر جان نشد
در نیابد عقل كان آمد عزیز

- (۱) رَبُّمَا كَانَ الْجُنُونَ نَظَرُوا
 حَيْثُ مَوْقُوفًا غَدَا هَذَا عَلَى
 (۲) مِثْلَ أَفْعَالٍ أَتَى الْخَضِرُ بِهَا
 عَقْلَ مُوسَى كَانَ فِي رُؤْيَيْهَا
 (۳) لَمْ تَكُ أَفْعَالُهُ مَوْزُونَةٌ
 حَيْثُ حَالُ الْخَضِرِ إِذْ ذَاكَ اخْتَلَفَ
 (۴) عَقْلَ مُوسَى إِذْ بَغِيبٍ عَقْدَا
 يَا زَعِيمُ الْعَقْلُ لِلْفَارَةِ مَا
 رَبُّمَا حَارَ وَمِنْهُ انْبَهَرَا (۱)
 أَنْ يَصِيرَ هُوَ ذَلِكَ بِالْعَلَا (۲)
 نَاسَبَتْ لِلْحَالِ .. لَكِنْ كُلُّهَا (۳)
 كِدِرًا .. مَا أَظْهَرَ سِرًّا لَهَا ..
 عِنْدَ مُوسَى .. بِالْهَوَى مَقْرُونَةٌ ..
 مَعَ مُوسَى .. بِالْمَرَامِ مَا اتَّخَفَ ..
 وَهُوَ .. لِلْأَسْرَارِ كَلًّا وَجَدَا ..
 قَدَرُهُ .. مِمَّنْ رَأَى سِرَّ السَّمَاءِ ..

(۱) ای و صاحب العقل لا يكون صاحب الوحي ومادام انه لم يجد مرتبة ولم يستفد من باطنه العلوم والعرفان لا يتخلو من رؤية الجنون في صاحب الوحي ولا يبرأ من الحيرة ولهذا قال تارة يرى صاحب الوحي الالهامي مجنوناً وتارة يكون حيراناً به لانه موقوف حتى يكون هو ذاك ای صاحب العقل صاحب الهام و يجد مرتبة اهل العلم اللدني و يطلع على اسرارهم كانه يقول مادام انه لم تقع مناسبة بين اصحاب الوحي لا يظهر حاله ولا يعلم كما قال ربنا حاكياً عن الكفار من بنی اسرائيل (وبقولون انه لمجنون) مع علمهم بوفور عقله ووقاره حيرة في أمره هذا حال من لا مناسبة له مع روح الوحي (۲) نسخة ثانية - في الملا (۳) ولهذا قال له (انك لن تستطيع معي صبراً وكيف تصبر على ما لم تحط به خبراً)

- (۱) گه جنون بیند گهی حیران شود
 (۲) چون مناسبهای افعال خضر
 (۳) نامناسب می نمود افعال او
 (۴) عقل موسی چون شود در غیب بند
 زانکه موقوفست تا او آن شود
 عقل موسی بود در دیدش کدر
 پیش موسی چون نبودش حال او
 عقل موسی چون بود ای ارجمند

- (۱) عِلْمٌ تَقْلِيدٌ لِبَيْعٍ وَشَرَى
وَأَتَى مِنْهُ .. لَوْجِدٍ وَطَرَبٌ ..
- (۲) عِلْمٌ تَحْقِيقٌ لَهُ الْحَقُّ اشْتَرَى
سُوقَهُ رَاجٍ وَدَوِّمًا انْقَا
- (۳) هُوَ مِنْهُ الشَّفَقَةُ قَدْ عَقَدَا
قَائِلًا فَالْمُشْتَرَى السَّامِي الدُّرَى
- (۴) مُشْتَرَى دَرَسَ أَبْنَا آدَمَ
مَحْرَمُ الدَّرْسِ لَهُ لَا الْجِنُّ كَانَ
- (۵) آدَمَ قُلْنَا لَهُ أَنْبِئُهُمْ
كُلَّ سِرٍّ كَانَ لِلْحَقِّ اُشْرَحَ
- فَإِذَا مَا الْمُشْتَرَى فِيهِ دَرَى
شَبَّ كَالنَّارِ بِلُطْفٍ وَالتَّهَبَ
- لَا سِوَاهُ .. الْخَلْقُ فِيهِ مَا دَرَى ..
كَانَ .. وَالْأَبْيَضَ وَجْهًا يَقْقَا ..
- بِالْإِشْرَا وَالْبَيْعِ طِيبًا وَجَدَا (۱)
لَا انْتِهَاءَ لَهُ (فَاللَّهُ اشْتَرَى)
- كَانَتْ الْأَمْلاكَ فِي ذَا الْعَالَمِ
لَا هُوَ الشَّيْطَانُ عِنْدَ الْإِمْتِحَانِ ..
- أَنْتَ بِالْأَسْمَاءِ دَرَسًا لَهُمْ
شَعْرَةً فِي شَعْرَةٍ عَنْهُ أَفْصَحَ

(۱) ان الله اشترى من المؤمنين أموالهم والفسهم بأن لهم الجنة -

چون پیامد مشتری خوش برفروخت
دائماً بازار او با رونق است
مشتری بپسند که الله اشتری
محرم درسش نه دیو و نه پری
شرح کن اسرار حق را مو بمو

(۱) علم تقلیدی بود بهر فروخت
(۲) مشتری علم تحقیقی حق است
(۳) لب ببسته هست در بایع و شرا
(۴) درس آدم را فرشته مشتری
(۵) آدم انبئهم بآنها درس گو

- (۱) مِثْلُ ذَا الْوَاحِدِ مَنْ مِنْهُ النَّظَرُ
 هُوَ فِي التَّلَوِينِ غَاصَ وَانْغَمَرَ
 (۲) قُلْتُ عَنْهُ الْفَارَةُ كَانَ لِأَنَّ
 فَالتُّرَابُ كَانَ لِلْفَارِ الْمَعَاشُ
 (۳) طَرَقًا يَدْرِى بَلَى تَحْتَ التُّرَابِ
 فَالتُّرَابُ هُوَ فِي كُلِّ طَرَفٍ
 (۴) مَا لِنَفْسٍ فَارَةٍ إِلَّا بِأَنَّ
 وَبِقَدْرِ مَا لَهَا مِنْ حَاجَةٍ
 (۵) حَيْثُ أَنَّ اللَّهَ شَيْئًا مَا وَهَبَ
 قَصَرَ مَا صَحَّ كُلُّ مَا افْتَكَرَ
 .. مَا لَهُ مِنْ قُدْرَةٍ مَا أَنْ أَصَرَ..
 فِي التُّرَابِ الْعُمَرُ قَرَّ وَسَكَنَ
 .. وَبِهِ يَلْقَى ابْتِهَاجًا وَانْتِعَاشَ..
 لَا سِوَهُ.. رَأْيُهُ فِيهَا الصَّوَابُ..
 حَفَرَ.. مَا مَالٌ عَنْهُ وَانْحَرَفَ.. (۱)
 لُقْمَةً تَبْغِي عَلَى مِرِّ الزَّمَنِ
 مَنَحُوا عَقْلًا وَوَفَّقَ الطَّاقَةَ
 أَحَدًا مِنْ دُونِ جُهْدٍ وَتَعَبٍ

(۱) لقمه وند وصف ترکیبی معناه السعی الی لقمة - ای لیس لنفس و ذات فارة الا السعی الی لقمة او تقول لیس لنفس المنسوبة الی الفارة الا السعی الی لقمة یعنی لا تسعی الا لغذائها ولا هم لها الا بطنها ولهذا قال فی الشطر الثانی یعطونها عقلا مقدار حاجتها تتدارک به مقدار لوازمها

- (۱) اینچنین کس را که کوته بین بود
 (۲) موش گفتم زانکه در خاکش جاش
 (۳) راهها داند ولی در زیر خاک
 (۴) نفس موشی نیست الا لقمه وند
 (۵) زانکه بی حاجت خداوند عزیز
 در تلون غرق و بی تمکین بود
 خاک باشد موش را جای معاش
 هر طرف او خاک را کرده ست چاک
 قدر حاجت موش را عقلی دهند
 می نبخشند هیچ کس را هیچ چیز

- (۱) لَوْ لِأَرْضٍ خِلْقَةُ هَذِي الدُّنَا
فَالْأَلَهُ الْحَقُّ رَبُّ الْعَالَمِينَ
- (۲) وَكَذَلِكَ الْأَرْضُ ذَاتُ الْوَحْلِ
لَمْ تَكُ الْمُعْوِزَةُ الْحَقُّ الْأَجَلُ
- (۳) وَلَوْ الْحَاجَةُ لِلْأَفْلَاقِ مَا
فَهُوَ السَّبْعَةُ لِلْأَفْلَاقِ لَمْ
- (۴) مَا تَرَى مِنْ شَمْسٍ أَوْ مِنْ قَمَرٍ
يَسْوَى الْحَاجَةِ إِنِّي ظَهَرْتُ
- (۵) فَإِذَا مَقُودُ كُلِّ مَا وَجَدَ
وَيَقْدِرُ الْحَاجَةُ لِلرَّجُلِ
- لَمْ تَكُ مُعْوِزَةً.. زَادَتْ غِنًى..
أَبْدَأَ مَا خَلَقَ ذِي الْأَرْضِينَ
وَالرَّجِيفِ هِيَ لَوْ لِلْجَبَلِ
مَا بَرَأَ مَعَ عِظَمِ زَادِ الْجَبَلِ
وَجَدْتُ أَيْضًا لِأَرْضٍ وَسَمًا
يَسْكُنُ الْخَالِقَ كَلًّا مِنْ عَدَمٍ
وَنُجُومٍ كَثْرَةً كَالشَّرِ
فِي الْعِيَانِ.. أَوْ بِفِكْرٍ بَهَرَتْ..
حَاجَةٌ كَانَتْ عَلَيْهِ لَمْ تَزِدْ
تُمْنَحُ الْآلَةُ وَفْقَ الْعَمَلِ

ناخريدی هیچ رب العالمين
گر نبودی ناخريدی باشکوه
هفت گردون ناخريدی از عدم
جز بحتاجت کی پديد آمد عيان
قدر حاجت مرد را آلت بود

(۱) گر نبودی حاجت عالم زمين
(۲) وین زمين مضطرب محتاج کوه
(۳) ور نبودی حاجت افلاك هم
(۴) آفتاب و ماه وین استارگان
(۵) پس کمند هستها حاجت بود

(۱) فَإِذَا يَا أَيُّهَا الْمُحْتَاجُ زِدْ

لَكَ بَحْرُ الْجُودِ بِالْفَيْضِ يَفُورُ

(۲) هَذِهِ السُّؤَالُ جَاءَتْ فِي الطَّرِيقِ

يُظْهِرُ الْحَاجَّةَ مِنْهُ لِلْمُورِي

(۳) يُظْهِرُ عَمِيًّا وَسُقْمًا وَعَرَجَ

كَيْ يَبْذُلَ لِلْمَرْءِ تَأْتِي الشَّفَقَةُ

(۴) هَلْ هُمْ قَالُوا لَنَا الْخُبْزَ امْنَحُوا

فَلَنَا مَخْزَنٌ بَرٌّ وَطَعَامٌ

(۵) فَلَا عَمَى الْفَارِ عَيْنًا مَا جَعَلَ

مَا لَهُ مِنْ حَاجَةٍ لِلْعَيْنِ بَلْ

حَاجَةً حَتَّى بِقَدْرِ مَا تَجِدُ

وَبِهِ تَلْقَى السُّعُودَ وَالسُّرُورَ..

كُلُّ مَنْ قَاسَى الْبَلَاءَ كَانَ بِضِيقِ

سَأَلَ مَا اللَّهُ مِنْهُ يَسِرًا

وَصُدَاعًا.. يَطْلُبُ مِنْهَا الْفَرَجَ..

رَحْمَةً.. يَمْنَحُ مِنْهُ الصَّدَقَةَ..

أَيُّهَا النَّاسُ وَمُنُوا وَاسْمَحُوا

وُخُورًا.. وَقَدِيدَ وَأَدَامَ..

بَارِئُ الْخَلْقِ لِأَنَّ مَا أَنْ أَكَلَ

غَنِيَّ عَنْهَا بِأَكْلِ وَعَمَلِ

تا بجوشد در کرم دریای جود

حاجت خود می‌نماید خلق را

تا ازین حاجت بجنبد رحم مرد

که مرامال است و انبار است و خوان

زانکه حاجت نیست چشمش بهر نوش

(۱) پس بیفزای حاجت ای محتاج زود

(۲) این گدایان برده و هر مبتلا

(۳) کوری و شلی و بیماری و درد

(۴) هیچ گویند نان دهید ای مردمان

(۵) چشم نهاده است حق در کور موش

- (۱) يَقْدَرُ يَحْيَىٰ بِنُحْمٍ وَ ظَفَرٌ
وَبَارِضٍ رَطْبَةٍ قَدْ فَرَا
(۲) لَيْسَ لِي الشَّحْدُ فَمِنْ تَحْتِ التُّرَابِ
لَهُ مِنْ ذَا الشَّحْدِ سَوَى الطَّاهِرَا
(۳) بَعْدَ ذَا يَلْقَى جَنَاحًا وَ يَصِيرُ
وَ كَأَمْلَاجِ السَّمَاءِ جَنْبَ الْفَلَكَ
(۴) فِي رِيَاضِ الشُّكْرِ لِلَّهِ عَلَن
أَلْفَ أَلْفِ نَعْمَةٍ كَالْبَلْبَلِ
(۵) إِذْ بِأَلْطَفِ شَمَلٍ مِنْكَ مَلِيحٍ
أَنْتَ يَا مَنْ سَقَرِي الطِّينَةِ
- لَا بَعِينَ نَظَرْتُ لَا فِي بَصَرٍ
هُوَ مِنْ عَيْنٍ وَ نُورٍ بَزَا
مَا أَتَى حَتَّى بَانَ بَارِي الرِّقَابِ
وَبُنُورٍ لَهُ جَلَّى النَّاطِرَا..
طَيْرٌ قُدْسٍ وَ إِلَى الْأَعْلَى يَطِيرُ
رَاحٌ.. فِي نُورٍ لَهُ جَلَّى الْحَلَاكِ..
يَنْطِقُ بِالْحَمْدِ فِي كُلِّ زَمَنٍ
بِالْهِنَا فِيهَا عَظِيمُ الْأَمَلِ
لِي خَلَصْتُ مِنَ الْوَصْفِ الْقَبِيحِ
صَيْرَ بِاللُّطْفِ مِثْلَ الْجَنَّةِ

فارغ است از چشم او در خاک تر

تا کند خالق از آن دزدیدش پاک

چون ملایک جانب گردون رود

او بر آرد همچو بلبل صد نوا

ای کننده دوزخی تورا بهشت

(۱) میتواند زیست بی چشم و بصر

(۲) جز بدزدی او برون ناید ز خاک

(۳) بعد از آن بر یابد و مرغی شود

(۴) هر زمان در گلشن شکر خدا

(۵) که رهانیده مرا از وصف زشت

- (۱) يَا غَنِيَّ فَيَفَرِدُ الشَّحْمَةَ
تَضَعُ نُورًا سَمَى بِالرَّفْعَةِ
تَمْنَحُ لِلْعَظَمِ سَمْعًا فِي .. الْعَلَقِ ..
(۲) لِلْمَعَانِي هَذِهِ أَيُّ اِرْتِبَاطٍ
وَلِفْهَمٍ كُلِّ شَيْءٍ مَا الْاَثَرُ
(۳) وَكَرَّرَ اللَّفْظُ لَهُ الْمَعْنَى غَدَا
نَهَرَ الْجِسْمَ بِهِ الرُّوحُ يَسِيرُ
(۴) هُوَ يَجْرِي وَتَقُولُ وَقَفَا
(۵) فَإِذَا مَا الْمَاءُ لَمْ يَسِرْ أَبَدَ
مَنْ هُوَ يَاذَا جَدِيدًا فَجَدِيدُ
- تَضَعُ نُورًا سَمَى بِالرَّفْعَةِ
تَجْعَلُ حُبًّا وَغَزْمًا وَ فَرَقَ ..
كَانَ بِالْجِسْمِ وَمَاذَا الْاِخْتِلَاطُ
كَانَ بِالْاِسْمِ .. لِمَ الرِّبْطُ اسْتَقَرَّ ..
طَائِرًا فِيهِ إِذَا رَاحَ بَدَا (۱)
مِثْلَ مَاءٍ وَإِلَى الْأَصْلِ يَصِيرُ
هُوَ يَسْرِي وَتَقُولُ عَكْفًا
مِنْ شُقُوقٍ وَمُدَامًا قَدْ رَكَدَ (۲)
يَذْهَبُ بِالْخَسِّ وَالْدَانِي الزَّهْدُ

(۱) كانه قدس سره يقول اللفظ في المثل وكر والمعنى القابل له طائر بألف وكره ولو خرج تارة الطائر لكن مرجعه لو كره كذا الجسم و لو جرى فيه ماء الروح ولكن يذهب لاصله (۲) اي وان لم تر سير ماء الروح من شقوق البدن ولم تعاينه ما يكون هذا الخس و هو الافكار الغريبة والاحوال العجيبة تتجدد آناً فآناً على شقوق البدن و لو لم يجر الماء ما يكون اللذی يمر عليه من الاشياء الخسيسة فانها لاتقدر ان تسير بنفسها

استخوان را می دهی سمع ای غنی
چه تعلق فهم اشیا را بآسم
جسم جوی و روح آب سائر است
او روانست و تو گوئی عاکف است
چیست بروی نو به نو خاشاکها

(۱) در یکی پیمای نهی تو روشنی
(۲) چه تعلق این معانی را بجسم
(۳) لفظ چون و کراست و معنی طائر است
(۴) او روانست و تو گوئی واقف است
(۵) گر نبودی سیر آب از چاکها

كَانَتْ الْأَشْكَالُ مِثْلَ مَا تُرِيدُ^(۱)

وَبِهَا الطَّالِعُ وَالْحَظُّ السَّعِيدُ..

جَارِيًا كَانَ عَلَى مَرِّ الزَّمَنِ^(۲)

بِامْتِحَانٍ وَمِنْ الْخَسِ الْقَبِيحِ

جَارِيًا كَانَ وَبِالْجِسْمِ اقْتَرَنَ^(۳)

قَدْ آتَتْ سَرْعَى صُنُوفًا وَضُرُوبَ

رَمٍّ فَإِنَّ الْمَاءَ يَجْرِي بِالْعُبُورِ^(۴)

...مَا نَمَى فِي الْبَاغِ فِي النَّهْرِ تَجَدَّدُ..

(۱) صُورُ الْفِكْرِ لَكَ الْخَسِ الزَّهِيدُ

تَصِلُ بِكَرًّا جَدِيدًا فَجَدِيدُ

(۲) ظَاهِرُ الْمَاءِ وَنَهْرُ الْفِكْرِ مَنْ

لَمْ يَكْ خِلُوا مِنْ الْخَسِ الْمَلِيحِ

(۳) فَالْقَشُورُ فَوْقَ ذَا الْمَاءِ وَمَنْ

هِيَ مِنْ أَثْمَارِ بُسْتَانِ الْغُيُوبِ

(۴) فِيمَاءِ النَّهْرِ لَبًّا لِلْقَشُورِ

لَهُ مِنْ بَاغٍ وَلِلنَّهْرِ يَرِدُ

(۱) نعم خس صور ففكرک بتجدد آنا فآنا وتعلل الاشكال البكر بواسطة الروح لقلبك
(۲) ای کذا الافکار بعضها مقبول وبعضها غیر مقبول فالافکار المتعلقة بقرب الله تعالى حسنة والمتعلقة
بالدنیا من النفس وحشة ومردودة ومهلكة (۳) کانه يقول القشور الاتية على ماء الروح الجارية
وعلى القلب الواردة المنسوبة الى خواطر وافکار الغیب من اثمار بستان الحقيقة تأتي (۴) ای لب القشور
اطلبه فی ماء النهر لان الماء من الکرم والبستان يأتي الى النهر فیکون لفظ (بجو) بمعنى الجسد ای
نهر الجسد ولفظ الکرم الحضرة الالهية فأراد به التجليات الالهية والماء هو ماء الروح والقشور
الافکار والخواطر فماء الروح اذا جرى فی نهر الوجود الانسانی واتى من کرم وبستان التجليات الالهية
باثمار الحقائق وقشور الافکار فان کان متعلقاً بالانبساط فهو مظهر اسمه الباسط وان کان متعلقاً بالوجع
فهو مظهر اسمه القاهر وهكذا مظاهر اسمائه الحسنی ولهذا يقول اطلب لب القشور فی ماء النهر لان
الماء يأتي للنهر من کرم الحقيقة

نو به نو در میرسد اشکال بکر

نیست بی خاک و محبوب و وحش

از ثمار باغ غیبی شد دوان

زآنکه آب از باغ می آید بجو

(۱) هست خاشاک تو صورت های فکر

(۲) روی آب وجوی فکر اندر روش

(۳) قشرها بر روی این آب روان

(۴) قشرها را مغز اندر آب جو

- (۱) فَإِذَا أَنْتَ إِلَى مَاءِ الْحَيَاتِ
لَمْ تَكُ النَّازِرَ فِي قَيْدِ السُّبَاتِ (۱)
فَلَيْسِيرِ النَّهْرِ ذَا انْظُرْ وَالنَّبَاتِ
فِيهِ الْأَسْرَارَ تَدْرِي لِلْحَيَاتِ..
- (۲) حَيْثُ مَاءُ النَّهْرِ بِالْجَرِيِّ عَبَّرَ
أَسْرَعَتْ أَيْضًا كَمَثَلِ مَا جَرَى
جَرِيَتْ .. وَالْعَاقِلُ هَذَا دَرَى..
مُسْرِعًا مِنْ ذَا الْقُشُورِ لِلْمُصَوِّرِ (۲)
- (۳) فَإِذَا ذَا النَّهْرِ لِلْغَايَةِ كَانَ
فِي ضَمِيرِ الْعَارِفِينَ مَا نَزَلَ
جَارِيًا بِالسَّرْعَةِ فِي كُلِّ آنٍ
أَبْدًا غَمٌّ وَهُمْ وَوَجَلْ
- (۴) وَإِذَا لِلْغَايَةِ النَّهْرُ امْتَلَى
فَهُوَ غَيْرَ الْمَاءِ شَيْئًا لَا يَسَعُ
أَسْرَعَ بِالْجَرِيِّ وَالْحَدَّ عَلَا (۳)
أَبْدًا .. لِلْغَيْرِ بِالْبَيْتِ قَلَعَ..

(۱) ای وان لم تر انت ذهاب ماء الحيات انظر في النهر لسير وحرکة هذا النبات ای ان لم تميز وتشاهد جریانه ولم تقدر انظر للاحوال الظاهرة فيک تعلم انها من جريان وحرکة روحک انت به من ذاک العالم (۲) ای ومن سرعة مرور ذاک الماء علی الفور قشور صور الخواطر تكون مارة وعابرة یعنی لما یصل السالك للفیض الالهی زائداً تكون الاحوال الجسمانية والافکار النفسانية سريعة الزوال - (۳) فکذا قلب الولی وجسده اذا کان للغایة ممتلئاً بماء الروح الاضافی والفیوضات الالهية وسريعاً یجری بالکمالات فلا یسع نهر بدنه الا ماء الروح الصرف ولا یقبل النجاسات ولا یظهر هذا المعنی قال (طعنه زدن بیگانه در شیخ)

- (۱) گر نه بینی وفتن آب حیات
(۲) آب جو آنه تر آید در گذر
(۳) چون بغایت تیز شد این جوروان
(۴) چون بغایت ممتلی بود وشتاب
- بنگر اندر سیر این جوی و نبات
زوکند قشر صور زوتر گذر
غم نباید در ضمیر عارفان
پس نگنجد اندرو الا که آب

فی بیان طعن اُجنبی فی شیخ و جواب مرید الشیخ له

- (۱) اَبْلَهَ لِلسَّيِّخِ جَهْلًا نَسَبًا تَهْمَةً قَالَ الطَّرِيقَ نِكَبًا
 أَنْ هُوَ كَانَ قَبِيحًا وَافْسَادًا رَامَ لَا يَدْرِي الطَّرِيقَ لِلرَّشَادِ
 (۲) شَارِبُ خَمِرٍ مُرَائِيٍّ وَخَبِيثٍ لِلْمُرِيدِينَ مَتَى كَانَ الْمَغِيثُ
 (۳) ذَلِكَ الْوَاحِدُ قَالَ الْأَدَبُ إِحْفَظْ إِرْعَ مَا لَهُ قَدْ وَجِبَا
 مِثْلُ هَذَا الظَّنِّ مِنْكَ بِالْكَبَارِ بِالْحَقِيرِ لَمْ يَكْ .. جَرَّ الصَّغَارِ ..
 (۴) فَبَعِيدٌ مِنْهُ جَدًّا وَبَعِيدٌ مِنْ صِفَاتِ لَهُ كَالْدِرِّ الْفَرِيدِ
 أَنْ يَسِيلَ يَرْجِعُ الصَّافِي الْيَقَقُ كِبَرًا مِنْهُ لَهُ يَغْدُو اللَّبَقُ
 (۵) فَوْقَ أَهْلِ الْحَقِّ حِينًا لَا تَضَعُ مِثْلُ ذَا التَّزْوِيرِ وَالْبُهْتَانِ دَعُ
 ذَا الْخِيَالِ لَكَ مِنْهُ الْوَرَقَا أَقْلِبُ .. اذْكُرْ أَبَدًا مَا صَدَقَا ..

طعنه زدن بیگانه بر شیخی و جواب گفتن مرید شیخ ان را

- (۱) اَبْلَهی یك شیخ را تهمت نهاد کو بدست و نیست بر راه رشاد
 (۲) شارب خمرست و سالوس و خبیث مر مریدان را کجا باشد مغیث
 (۳) آن یکی گفتش ادب را هوشدار خورد نبود این چنین ظن بر کبار
 (۴) دور از او و دور از اوصاف او که زسیلی تیره گردد صاف او
 (۵) اینچنین بهتان منه بر اهل حق کاین خیال تست بر گرد این ورق

- (۱) لَمْ يَكْ هَذَا وَيَا طَيْرَ التُّرَابِ
فَلْيَبْحِرِ الْقَلْزَمُ بِالْجَيْفِ
إِنْ يَكْ فَرَضًا يُقَالُ بِالْجَوَابِ
أَيُّ هَمٍّ.. ضَمَّ اسْمُ التَّحِفِ..
(۲) لَيْسَ مِنْ حَوْضٍ صَغِيرٍ لَا وَلَا
كَانَ بِالْأَدْنَى فَأَنَّى الْقَطْرَةُ
أَثَرَتْ فِيهِ.. مَحْتَهَا الْكَثْرَةُ..
هَذِهِ النَّارُ.. بِهَا الْبَرْدُ اسْتَقَرَّ..
(۳) فَلَا إِبْرَاهِيمَ مَا كَانَتْ ضَرَرُ
مَنْ هُوَ النُّمْرُودَ كَانَ بِالنَّسَبِ
قُلْ لَهُ فِيهَا اتَّقِ حَرَّ اللَّهَبِ

(۱) قال الشافعي اذا بلغ الماء قلتين لم ينجسه شئى اى لا تقدر القطرة من النجاسة ان تخرجه عن طريق الطهارة فاذا لم تقدر كذا لا يتنجس العارف بالله ببحر الحقيقة من المعصية بل ينقلع عنها حالا - الم تنظر (آتش ابراهيم را نبود زیان)

- (۱) این نباشد و ر بود ای مرغ خاک
(۲) نیست دون القلتین او حوض خرد
(۳) آتش ابراهیم را نبود زیان
همچو قلزم را ز مرداری چه باك (۱)
کی تواند قطره اش از راه برد
هر که نمرود است گو می ترس ازان

(۱) مفهوم این بیت بر آنست که نوشیدن خمر برای شیخ زیان ندارد در صورتیکه شرب خمر کبیره است و مرتکب کبیره سزاوار مقام شخصیت نیست در شرح بحر العلوم صفحه ۱۹۴ ج ۲ نگاشته که شاید ان شیخ بر روش اصحاب بدر باشد که حدیث در وصف انان چنین آمده است : (ان الله قد اطعم على قلوب اهل بدر فقال اعملوا ما شئتم لقد غفرت لكم) ولی بنظر نگارنده این توجیه خالی از اشکال نیست زیرا که این حدیث در خصوص اهل بدر آمده است و نمیتوان ان را تنقیح مناط برای دیگران قرار داد و صحیح آنست که بگوئیم منظور مولانا شرب واقعی خمر نیست بلکه شرب فرضی که با بهتان پیوسته است

- (۱) کانتِ النَّفْسُ كَنَمْرُودَ الْخَلِيلِ
 کانتِ الرُّوحُ مَعَ الْعَقْلِ الْجَلِيلِ (۱)
- (۲) فَاِذَا كَانَ الدَّلِيلُ لِلطَّرِيقِ
 فِي الشُّهُودِ الرُّوحُ كَانَتْ فِي الدَّلِيلِ
 سَالِكُ ذَاكَ الطَّرِيقِ مَنْ مَدَامْ
- (۳) مَا لِمَنْ قَدْ وَصَلُوا الْقَصْدَ الْجَلِيلِ
 مِنْ دَلِيلٍ وَطَرِيقٍ فَرَّغُوا
 تَوْ دَلِيلًا ذَكَرَ مَرَّةً الْوِصَالَ
- (۴) فَلِطْفِلٍ حَدَّثَ قَالَ الْاَبُ
 هَبْ هُوَ هِنْدَسَةٌ كُلِّ الدُّنَا
 غَيْرُ عَيْنٍ وَضِيَاءٍ مِنْ دَلِيلِ (۳)
 هُمْ بِنُورِ الرُّوحِ شَمْسًا بَزَّغُوا
 ذَا لِأَجْلِ فَهَمِ اصْحَابِ الْجِدَالِ
 تِي وَتِي مَعَهُ يَضْحَكُ يَلْعَبُ
 عَلِمَ فِي عَقْلِهِ وَفَقَ الْمَنَى

(۱) ای فصاحب الروح الاضافی لا يحتاج الى دليل لانه يعبد الله كانه يراه و يشاهد الحالات الروحانية وصاحب النفس يحتاج الى الدليل على الدوام (۲) نسخه تانية - الضئيل (۳) واما الواصلون الى مقاصدهم ليس لهم دليل الا بصر البصيرة ونور اليقين ومن دليل طريق العقل والنقل حصل لهم الفراغ واستراحوا بمشاهدتهم للحقائق و لم يبق لهم احتياج الى دليل

- (۱) نفس نمرود يست وعقل وجان خليل
 (۲) پس دليل راه رهرو را بود
 (۳) واصلان را نيست جز چشم و چراغ
 (۴) گر دليلی گفت ان مرد وصال
 (۵) بهر طفل نو پدر تی تی کند
 روح در عينست و نفس اندر دليل
 كو بهر دم در بيابان گم شود
 از دليل و راه شان باشد فراغ
 گفت بهر فهم اصحاب جدال
 گرچه عقلش هندسه گيتی کند

(۱) فَضْلُ أَسْتَاذٍ عُلُوءًا وَ كَمَالًا

لَوْ يَقُولُ الْأَلِفُ قَدْ فَقَدَا

(۲) فَلِتَعْلِمَ الصَّبِيَّ مَنْ فَمَا

مِنْ لِسَانٍ نَطَقَ فِيهِ زَمَنٌ

(۳) فَإِذَا كَانُوا لَهُ كُلُّ الْوَرَى

لَزِمَ ذَا الْمُرْشِدِ إِمَّا سَنَحَ

(۴) ذَا مُرِيدِ الشَّيْخِ لِلْمَقَائِلِ مَنْ

مَنْ بِكُفْرِ وَ ضَلَالٍ مُمْتَلِي

(۵) قَالَ فَوْقَ السَّيْفِ مَضَاءَ الشَّبَا

إِصْحَاحٌ مَعَ مَلِكٍ وَ سُلْطَانٍ أَبَدٌ

أَبْدًا لَا يَنْقُصُ فِي كُلِّ حَالٍ

كُلُّ شَيْءٍ بَتَّةً مَا وَجَدَا

رَبِطَ حَتَّى لِمَنْ قَدْ عَلِمَا

يَخْرُجُ يَذْكُرُ مَا فِيهِ افْتَتَنَ

مِثْلَ أَطْفَالٍ لَهَا الْعَقْلُ دَرَى

وَقْتُ الْأَطْفَالِ مِنْ لُطْفٍ نَصَحَ

بِالْقَبِيحِ قَالَ سِرًّا وَ عَلَنَ

وَمِنْ الْإِيمَانِ بِاللَّهِ خَلِي

إِتَّقِ النَّفْسَ لَكَ أَنْ تَضْرِبَا

لَا تُعَانِدْ.. فَلَمَّ النَّصْرُ انْفَقَدَ..

(۱) کم نگردد فضل استاد از علو

(۲) بهر تعلم بچه بسته دهن

(۳) پس همه خلقان چو طفلان ویند

(۴) ان مرید شیخ بد گوینده را

(۵) گفت خود را تو مزین بر تیغ تیز

گر الف چیزی نداود گوید او

از زبان خود برون باید شدن

لازمست ان پیر را در وقت پند

ان بکفر و گمراهی آکنده را

هین مکن با شاه و با سلطان ستیز

- (۱) وَإِذَا مَا الْحَوْضُ لِلْبَحْرِ الْخِضَمُ
نَفْسُهُ مِنْ أَصْلِهِ بَتًّا قَلَعُ
- (۲) هُوَ لَيْسَ الْبَحْرُ كَانَ السَّاحِلُ
كَيِّ مِنَ الْخَيْسِ الزَّهْيِدِ لَكُمْ
- (۳) إِدْرِ لِلْكَفْرِ غَدًا حَدٌّ يُحِيطُ
لَكِنْ الشَّيْخَ وَنُورَ الشَّيْخِ كَانَ
- (۴) فِي أَمَامٍ مَنْ بِلَا حَدٍّ غَدًا
غَيْرُ وَجْهِ اللَّهِ بَادٍ وَفَنِي
- (۵) لَيْسَ مِنْ كُفْرٍ وَإِيمَانٍ وَهَلْ
حَيْثُ كَانَ هُوَ لَبًّا وَهُمَا
- قَابِلٌ فِي مَوْجِهِ الضَّخْمُ ارْتَطَمَ
عِرْقُهُ الدَّوَارُ فِي الْأَرْضِ قَطَعَ
- وَجَدَ لِلْحَدِّ صَارَ أَهْلًا
وَجْهَهُ يَسُودُ حَقْدًا مِنْكُمْ
- بِهِ مِثْلُ الْبَحْرِ أَوْ مِثْلُ الْبَسِيطِ
مَا لَهُ حَدٌّ يُحِيطُ أَوْ زَمَانٌ
- كُلُّ مَحْدُودٍ كَلَا شَيْءٍ بَدَا
كُلُّ شَيْءٍ كَانَ فِي هَذِي الدُّنَا
- وَجِدَا مَعَهُ.. أَكَانَا فِي مَحَلٍّ..
ذَانِ أَلْوَانٍ وَقِشْرٍ عُدْمَا

- (۱) حوض با دریا اگر پهلو زند
(۲) نیست بحری کوگران دارد که تا
(۳) کفر را حدست و اندازه بدان
(۴) پیش بی حدی چه محدودست لاست
(۵) کفر و ایمان نیست انجائی که اوست
- خویش را از بیخ هستی بر کند
تیره گردد او ز مردار شما
شیخ و نور شیخ را نبود کران
کل شئی غیر وجه الله فناست
زانکه او مغزست وین دور نگو بوست

- (۱) هَذِهِ الْأَفْنِيَّةُ كَانَتْ سِتَارًا
فَوْقَ ذَا الْوَجْهِ الَّذِي الشَّمْسُ أَنْارَ
مِثْلَمَا الضَّوُّ زَمَانًا وَضِعَا
تَحْتَ طَشْتٍ .. وَضِيَاءٌ مُنْعَا..
- (۲) فَإِذَا رَأْسٌ لِهَذَا الْبَدَنِ
سِتْرُ ذَاكَ الرَّأْسِ مَرَّ الزَّمَنُ (۱)
فِي أَمَامِ الرَّأْسِ ذَاكَ الرَّأْسُ ذَا
كَافِرًا كَانَ .. لَهُ حَقٌّ الْأَذَى..
- (۳) مَنْ هُوَ الْكَافِرُ مَنْ لَمْ يَخْتَبِرْ
مَنْ هُوَ الْمَيِّتُ مَنْ مَا اخْتَبَرَا
هُوَ دِينَ الشَّيْخِ مِنْهُ أَمْ يَصِرْ
هُوَ رُوحَ الشَّيْخِ عَنْهَا غَدَرَا

(۱) فرأى هذا الوجود حجاب لذلك الرأس و هو رأس الحقيقة و قدام ذاك الرأس وهو الحقيقة رأس هذا الوجود كافر اى ساتر مانع فان من انكر ما ات به الرسل فهو كافر ومن انكر باطناً وافر ظاهراً يكون فى ظاهر الشرع واهل الحقيقة يطابقون افعاله باقواله فان طابقتها فهو مؤمن والا فهو ساتر لكفره ولهذا يعود ويقول (كيست كافر بى خبر از حال شيخ)

- (۱) اين فناها پرده ان وجه گشت
چون چراغى خفيه اندر زير طشت
- (۲) پس سر اين تن حجاب ان سر است
پيش آن سر اين سر تن كافر است
- (۳) كيست كافر بى خبر ز ايمان شيخ
كيست مرده بى خبر از جان شيخ (۱)

(۱) در اين بيت ايمان شيخ را ثابت نمودند و در بيت سابق ايمان و كفر هر دورا از شيخ منفى کردند بنا بر اين مراد از ايمان در اين بيت تصديق عيانى است و در بيت سابق كه منفى بود تصديق تقليدى و غير عيانى است

- (۱) لَا تَصِيرُ الرُّوحُ إِلَّا بِاخْتِبَارٍ
كُلُّ مَنْ كَانَ لَهُ الْخَبَرُ يَزِيدُ
- (۲) رُوحَنَا زَادَتْ عَلَى الرُّوحِ اللَّتِي
مِمَّ مِنْ هَذَا لِأَنَّ مِنْهَا الْخَبَرُ
- (۳) وَعَلَى الرُّوحِ لَنَا رُوحُ الْمَلِكِ
مَا لَهَا قَدْ نَزَّهَتْ مِنْهُ سَمَتْ
- (۴) وَعَلَى ذَا الْمَلِكِ الرُّوحُ لِمَنْ
فَضَلَتْ فَالْحَيَرَةُ مِنْكَ أَتَرَكَ
- لَا مَتَحَانَ وَتَجَارِيِبِ كَثَارُ
رُوحَهُ زَادَتْ .. غَدَا الْعَمَرُ سَعِيدُ ..
- هِيَ لِلْحَيَوَانِ وَفَقَى الْخِلْقَةِ (۱)
زَادَ .. فَالْحَيَوَانُ بَزَتْ بِالنَّظَرِ ..
- فَضَلَتْ مِنْ ذَلِكَ حِسُّ مُشْتَرِكِ (۲)
.. رُوحَنَا .. بِالْخَبَرِ كَمْ عَلِمَتْ ..
- هُمْ أَصْحَابُ الْقُلُوبِ وَالْمِنْ (۳)
وَبِهَا لَذَّ وَلَهَا الذَّلِيلُ أَمْسِكَ

(۱) والعس المشترك هو قوة من العواس الباطنة بالنسبة الى العواس الظاهرة كالعوض فالمبصر والمسموع والمذوق والمشموم والملموس يكون بواسطة هذه القوة التي هي بين الجسمانية والروحانية بل الملائكة منزهون عن الشهوات الجسمانية و بهذا عرفانهم وتمييزهم از بد (۲) نسخة ثانية - بالائر (۳) نسخة ثانية - في الزمن

- (۱) جان نباشد جز خبر در آزمون
هر که را افزون خبر جانش فزون
- (۲) جان ما از جان حيوان بیشتر
از چه زان رو کو فزون دارد خبر
- (۳) پس فزون از جان ما جان ملک
کو منزّه شد ز حس مشترک
- (۴) وز ملک جان خداوندان دل
باشد افزون تر تحير را بهل

- (۱) وَلِهَذَا السَّبَبِ الْمَسْجُودُ كَانَ
رُوحَهُ الْأَزِيدَ كَانَتْ بِالْكَمَالِ
(۲) يَسُوِيْ ذَٰلِكَ أَمْرٌ مِّنْ فَضْلِ
أَبَدًا مَا رَاقَ مِنْ رَبِّ حَكِيمٍ
(۳) وَمَتَى مِنْ عَدْلِهِ رَاقَ يَأْنِ
(۴) وَلَوْ الرُّوحُ تَزِيدُ الْإِنْتِهَاءَ
رُوحُ كُلِّ مَا يَدَا الْكَوْنِ وَجَدَ
(۵) طَوَعَهَا إِنْسٌ وَجِنٌّ وَمَلَكٌ
إِذْهُوَ كَانَ بِفَضْلِ وَمَزِيدٍ
(۶) أَبْرِيَّ دَلِقِهِ صَارَ السَّمَكَ
تَتَّبَعُ فِي سَيْرِهَا تِلْكَ الْأَبْرَ
- لَهُمْ آدَمَ عِنْدَ الْأَمْتِحَانِ
مَنْ وَجُودِ لَهُمْ أَوْ بِالْجَلَالِ
بِالسَّجُودِ لِلَّذِي عَنْهُ سَقَلُ
..عَالِمٍ بِالسِّرِّ ذِي مَنْ جَسِيمٍ..
تَسْجُدُ الْوَرْدَةُ لِلشَّوْكِ زَمَنْ
عَبَرَتْ وَالْمَحْوُ جَاوَزَتْ وَالْقَنَاءُ
طَوَعَهَا بِالْمَرَّةِ كَانَتْ يَجِدُ
بَكْرَةً وَالطَّيْرُ كُلُّ وَالسَّمَكَ
وَهِيَ فِي نَقِصٍ ..لَهَا الْعُمْرُ تَبِيدُ..
وَالْخِيُوطُ كُلُّهَا ..يَا مَنْ سَلَكَ.. (۱)
..فِيهَا يَبْدُو النِّجَاحُ وَالظَّفَرُ..

(۱) كما علمت من قصة ابراهيم بن ادهم لان الخيوط تابعة للابر وأراد بالابر الاولياء وبالخيوط تأثر المخاليق والسمك ابريه فتتبع الخيوط الابره كما علمت من باقى تصرفاتهم -

- (۱) زان سبب آدم بود مسجودشان
(۲) ورنه بهتر را سجود دون ترى
(۳) کى پسندد عدل ولطف کردگار
(۴) جان چو افزون شد گذشت ازانها
(۵) مرغ وماهى وبرى و آدمى
(۶) ماهيان سوز نگر دلش شوند
- جان او افزون ترست از بودشان
امر کردن هيچ نبود در خورى
که گلى سجده کند در پيش خار
شد مطيعش جان جمله چيزها
زانکه اويش است وايشان در گمى
سوز نان را رشته ها تابع شوند

بقیة قصه ابراهیم بن ادهم علی حافة البحر وذاك الامیر

- (۱) إِذْ نَفُوذَ الْأَمْرِ لِلشَّيْخِ نَظَرَ
ذَا الْأَمِيرُ .. وَلَهُ اللَّبُّ انْبَهَرَ ..
مِنْ قُدُومِ السَّمَكَ وَجَدَ لَهُ
حَصَلَ .. اسْتَوْلَى عَلَيْهِ الْوَلَهُ ..
(۲) قَالَ ذَاكَ السَّمَكَ بِالْمُرْشِدِينَ
أَيَقِظُ .. صَارَ حَبِيبَ الْعَارِفِينَ ..
وَبِصَاقٍ فَوْقَ مَنْ كَانَ طَرِيدَ
هُوَ لِلْبَابِ مَعَ الْحَقِّ عَنِيدَ
(۳) فَمِنْ الْمُرْشِدِ هَذَا السَّمَكَ
أَيَقِظُ .. دَانَ لَدَيْهِ الْفَلَكَ ..
بَعْدَاءَ نَحْنُ عَنْهُمْ أَشْقِيَاءَ
نَحْنُ مِنْ ذِي الدَّوْلَةِ هُمْ سَعْدَاءَ
(۴) سَجَدَ طَوْعًا وَ رَاحَ بَاكِيًا
وَأَخْرَابًا .. لِلْأَلِهِ شَاكِيًا
عَادَ مَجْنُونًا لِأَنِّ مِنْهُ انْفَتَحَ
بَابُ عِشْقٍ .. وَلَهُ الصَّدْرُ انْشَرَحَ ..
(۵) يَا خَبِيثُ فَإِذَا فِي الْحَسَدِ
وَالنِّزَاعِ .. وَاللَّذِي لَمْ تُرِدْ ..
مَعَ مَنْ كُنْتَ .. وَ مَا الْحَالُ لَكَ ..
مَا تَقُولُ .. قُلْ جَمِيعَ مَا بَكَ ..

(۱) نسخه ثانیة - یا قبیح فاذا -

بقیة قصه ابراهیم ادهم بر لب دریا و آن امیر

- (۱) چون نفاذ امر شیخ آن پیر دید
ز آمد ماهی شدش وجدی پدید
(۲) گفت آن ماهی ز پیران آگهست
شه تنی را کولعین در گهست
(۳) ماهیان از پیر آگه مابعد
ماشقی زین دولت و ایشان سعید
(۴) سجده کرد و رفت گریان و خراب
گشت دیوانه ز عشق فتح باب
(۵) پس تو ای ناشسته رو در چیستی
در نزاع و در حسد با کیستی

(۱) تَلْعَبُ مَعَ ذَنْبٍ لِلْأَسَدِ

وَمَعَ الْأَمْلَاقِ حَرْبًا وَخِصَامًا

(۲) أَنْتَ لِلْخَيْرِ الَّذِي مُحَضًّا يَكُونُ

إِصْحَاحُ ذَاكَ الْخَفْضِ إِيَّاكَ تَعْدُ

(۳) فَالْقَبِيحُ مَا هُوَ كَانَ النُّحَاسُ

مَنْ هُوَ الشَّيْخُ يَتِيمُ الْكِيمِيَاءِ

(۴) فَالْنُّحَاسُ لَوْ هُوَ لِلْمُكِيمِيَاءِ

بِالنُّحَاسِ الْكِيمِيَاءِ جِنْسُ النُّحَاسِ

(۵) فَالْقَبِيحُ مَا هُوَ مَنْ بِالْعَمَلِ

مَنْ هُوَ الشَّيْخُ وَمَنْ كَانَ الْوَلِيُّ

(۶) هُمْ يَنَارِ خَوْقُوا الْمَاءَ مَتَى

..أَنْتَ مِنْ مَكْرٍ لَكَ أَوْ حَسَدٍ..

تَنْشِبُ دَوْمًا.. وَلَا تَخْشَى الْجَمَامَ..

أَيَّ شَيْءٍ قُلْتَ مِنْ قُبْحٍ وَدُونِ

لَهُ تَرْفِعًا بِهِ الْمَجْدَ تَجِدُ

مَنْ هُوَ الْمُحْتَاجُ.. كَمَا بَدَى الْيَمَاسُ..

مَا لَهُ حَدٌّ.. وَ كَنْزٌ لِلشَّيْءِ..

لَمْ يَكْ بِالْقَابِلِ.. يَا بِي الصِّفَاءِ..

لَا تَكُونُ.. وَلَهُ تَابِي الْجِنَاسِ..

كَانَ نَارِيًّا.. لَدَى الْحَقِّ الْأَجَلِ..

مَنْ غَدَا مَنِيْعَ بَحْرِ الْأَزَلِ

خَشِيَ الْمَاءَ التِّهَابًا لَوْ أَتَى

با ملايك ترك تازی میکنی

هین ترفع کم شمر آن خفض را

شیخ که بود کیمبای بی کران

کیمیا از مس هرگز مس نشد

شیخ که بود عین دریای ازل

آب کی ترسید هرگز ز التهاب

(۱) بادم شیری تو بازی میکنی

(۲) بد چه میگوئی تو خیر محض را

(۳) بد چه باشد مس محتاج مهان

(۴) مس اگر از کیمیا قابل نبند

(۵) بد چه باشد سرکش آتش عمل

(۶) دائم آتش را بترسانند ز آب

- (۱) تَنْظُرُ الْعَيْبَ بِوَجْهِ الْقَمَرِ وَ مِنْ الْجَنَّةِ ذَاتِ الزَّهْرِ
(۲) تَقْطَعُ الشَّوْكَ فَلَوْ لِلْجَنَّةِ تَذْهَبُ يَا طَالِبًا لِلشَّوْكَ
أَبْدًا غَيْرَكَ شَوْكَاً لَنْ تَرَى .. كُلُّهَا وَرَدًا بَدَتْ أَوْ زَهْرًا..
(۳) تَسْتُرُ الشَّمْسُ بِطِينٍ سَافِلٍ تَطْلُبُ النِّقْصَ لِبَدْرِ كَامِلٍ
(۴) هَذِهِ الشَّمْسُ الَّتِي مِنْهَا السَّنَا غَمَرُ بِالْمَرَّةِ كُلِّ الدُّنَا
فَلِخَفَاشٍ مَتَى تَحْتَ الْإِسْتَارِ تَعْدُو.. أَوْ فِي وَجْهِهَا يَبْدُو.. كِسَارُ..
(۵) مِنْ رُدُودِ الشُّيُوخِ ذِي الْعُيُوبِ صَارَتْ الْعَيْبُ.. وَبَاءَتْ بِالذُّنُوبِ..
وَمِنْ الْغَيْرَةِ مِنْهُمْ ذِي الْعُيُوبِ غُيِّبَتْ.. مَا ظَهَرَتْ مِثْلَ الْعُيُوبِ..

- (۱) در رخ مه عیب بینی میکنی وز بهشتی خارجینی میکنی
(۲) گر بهشت اندر روی تو خارجو هیچ خار آنجا نیابی غیر تو
(۳) می بپوشی آفتابی در گلی رخنه می جوئی ز بدر کاملی
(۴) آفتابی که بتابد در جهان بهر خفاشی کجا گردد نهان
(۵) عیبها از رد پیران عیب شد غیبها از رشک ایشان غیب شد (۱)

(۱) یعنی ازرد پیران عیبها منکشف شدند که عیب است و غیبها از رشک ایشان که نمی‌خواستند نا مجرمان بر آن مطلع شوند در خفا ماندند برای تفصیل بصفحه ۱۹۷-۱۹۸ ج ۲ شرح بحر العلوم رجوع نمائید.

(۱) لَيْتَكَ لَوْ أَنَّكَ عَنْ خِدْمَتِهِمْ
وَمِنْ الْبُعْدِ كَثِيرَ النَّدَمِ
(۲) كَيْ لَكَ مِنْ ذَا الطَّرِيقِ تَصِلُ
لِمَ مَاءَ الرَّحْمَةِ مِنْ حَسَدِ
(۳) هَبْ بَعِيداً كُنْتَ أَنْتَ مِنْ بَعِيدِ
مِثْلَمَا فِي الذِّكْرِ قَدْ قَالَ لَكُمْ
(۴) كَحِمَارٍ كَانَ مِنْ خَطْوِ سَرِيعِ
نَفْساً فِي نَفْسٍ يُبْدِي حِرَاكَ
(۵) لِلْبَقَاءِ أَمْلَسَا ذَاكَ الْمَحَلِّ
هُوَ يُدْرِي أَنَّ مَحَلًّا لِلْمَعِاشِ
(۶) حِسُّكَ مِنْ حِسِّ ذِيَاكَ الْحِمَارِ
حَيْثُ مِنْكَ الْقَلْبُ مِنْ هَذَا الْوَحَلِ

تَبَعْدُ قَدْ صِرْتَ مِنْ صَفْوَتِهِمْ
مُسْرِعاً بِالشُّغْلِ رَاجِي النِّعَمِ
نَسَمَةً.. فَاحَتْ بِهَا تَصِلُ..
تَقْطَعُ.. مِنْ فَيْضِهِ لَمْ تَرِدِ..
ذَنْباً حَرَكَ.. إِلَى الْحِظِّ السَّعِيدِ..
حَيْثُ مَا كُنْتُمْ قُولُوا وَجْهَكُمْ
وَقَعَ فِي الطَّيْنِ.. مِنْ عَجْزِ فَطِيعِ..
كَيْ هُوَ يَخْلُصُ مِنْ قَبْلِ الْهَلَاكِ
بِالْحِرَاكِ لَا يُسَوِّي وَالْعَمَلِ
لَمْ يَكْ.. لَا يَأْمَلُ فِيهِ ابْتِشَاشِ..
انْقَصَ كَانَ وَ أَدْنَى بِاعْتِبَارِ
لَا يَنْطُ.. تَعْقِدُ فِيهِ الْأَمَلِ..

در ندامت چابک و پرکار باش
آب رحمت را چه بندی از حسد
حیثما کنتم قولوا وجهکم
دم بدم جنبید برای عزم خیز
داند او که نیست او جای معاش
که دل تو زین و حلها بر نجست

(۱) باری ار دوری ز خدمت یار باش
(۲) تا از آن راحت نسیمی میرسد
(۳) گر چه دوری دور می جنبان تو دم
(۴) چون خری در گل فتاد از گام تیز
(۵) جای را هموار نکند بهر باش
(۶) حس تو از حس خر کمتر بدست

- (۱) فَبِذَلِكَ الْوَحْلِ لِلْمُرْخَصَةِ
تَفْعَلُ التَّأْوِيلَ عِنْدَ الْفُرْصَةِ (۱)
حَيْثُ مِنْهُ لَا تَرُومُ قَلْبَكَ
تَقْلَعُ .. تَطْلُبُ حَقًّا صَحْبَكَ ..
(۲) أَنْ لِي ذَا لَأَقْ مُضْطَرُّ أَنَا
عَاجِزٌ وَ الْحَقُّ جَلٌّ مِنْ كَرَمِ
كَانَ لَكَ آخِذًا أَنْتَ لِأَنَّ
مِنْ غُرُورٍ ذَلِكَ الْآخِذَ لَكَ
(۳) لَهُ قَالُوا ذَا مَحَلِّ الضَّبْعِ
لَمْ يَكْ مَا لَكَ مِنَّا اسْتَمِعِ
هُمْ مِنَ الْخَارِجِ جَدُّوا بِالطَّلَبِ
لَهُ أَنْ فِي الْغَارِ أَنَا مَا ذَهَبَ
كُنْتُ مِثْلَ الضَّبْعِ الْأَعْمَى زَمَنَ
لَنْ تَرَى لَا تَعْلَمُ مَا ذَا بِكَ
لَمْ يَكْ مَا لَكَ مِنَّا اسْتَمِعِ
لَهُ أَنْ فِي الْغَارِ أَنَا مَا ذَهَبَ

(۱) نسخه ثانیه - تفلع تعبد حقا ربکا -

- (۲) در وحل تأویل رخصت میکنی
چون نمیخواهی که زان دل بر کنی (۱)
(۲) کین روا باشد مرا من مضطرم
حق نگیرد عاجزی را از کرم
(۳) خود گرفتست و تو چون گفتار کور
این گرفتن را نه بینی از غرور
(۴) می گویند این جایگه گفتار نیست
از برون جوینده کاندرا غار نیست (۲)

(۱) یعنی تو هم ای مخاطب متوجه بوطن خود باش و در کل انس مگیر -
(۲) در نسخه لکناهور (می بگویند اندر آت گفتار نیست) در این ابیات طریق
گرفتار نمودن گفتار بیان میفرمایند بر سبیل تمثیل که برون غار گویند اینجا گفتار
نیست و بهر طرف جستجو نمایند تا گفتار بدان مغرور شود و پندارد که او رانده اند
ناگاه بر دست و پایش بند نهند یعنی هر که از رحمت الهی دورست حال او بحال گفتار
ماند چنانکه شخصی بشعیب گفت که ایزد توانا مرا بگناه نمی گیرد -

- (۱) ذَا يَقُولُونَ لَهُ دَوْمًا وَهُمْ
وَهُوَ قَالَ فِي الْخَفَا دَوْمًا بِأَنَّ
(۲) ذَا الْعَدُوِّ لَوْ بِي قَدْ عَلِمَا
فَمَتَى نَادَى بِأَنَّ ذَا الضُّبُعِ
يَضَعُونَ لَهُ قَيْدًا بَيْنَهُمْ
مَا لَهُمْ عِلْمٌ بِهِ مَرَّ الزَّمَنُ
وَالْمَكَانَ إِلَيَّ حَالًا فَيُحَا
أَيْنَ كَانَ وَ لِمَ لَا يَطْلَعُ

فی بیان ادعاء ذلك الشخص ان الله لا يواخذ العاصي

و جواب شعيب له

- (۳) ذَلِكَ الْوَاحِدُ فِي عَهْدِ شُعَيْبٍ
قَالَ فَاللَّهُ إِلَيَّ قُبْحًا وَ عَيْبٍ
(۴) كَمْ رَأَى كَمْ مِنْ ذُنُوبٍ جَمَّةٍ
وَعِوَبٍ بَهْرَتٍ بِالشَّدَةِ
وَلِيَّ اللَّهِ الْعَظِيمُ مِنْ كَرَمٍ
لَمْ يُعَاقِبْ بَلْ يُزِيدُ بِالنِّعَمِ
(۵) يَا سَفِيهَ أَنْتَ يَا مَنْ لِلطَّرِيقِ
ضَيِّعَ مَا سَلَكَ نَهَجَ الْفَرِيقِ
أَنْتَ لِلْمَعْكُوسِ وَالْقَلْبِ ذَكَرْتُ
وَأِلَى الْأَضْلَالِ وَالْتِمِهِ ابْتَدَرْتُ

- (۱) این همی گویند و بندش می نهند
(۲) گر ز من آگاه بودی این عدو
او همی گوید ز من بی آگهند
کی ندا کردی که این گفتار کو

- دهوی کردن آن شخصی که خدای تعالی نمیگیرد بگناه و جواب گفتن شعيب
(۳) آن یکی میگفت در عهد شعيب
(۴) چند دید از من گناه و جرمها
(۵) عکس میگوئی و مقلوب ای سفيه
که خدا از من بسی دیدست عيب
وز کرم یزدان نمی گیرد مرا
ای رها کرده ره و بگرفته تیه

- (۱) کَمَّ وَکَمَّ أَخَذُکَ أَنْتَ الْخَبِرَ
وَمِنْ الرُّأْسِ إِلَى الرِّجْلِ بَقِيتَ
(۲) أَنْتَ يَا مَنْ صِرْتَ قَدْرًا أَسْوَدًا
سَوَدَّ بِالْقَهْرِ سِمْمَا الْبَاطِنِ
(۳) صَدَّ مَعَ صَدِّ صَارَ عَلَى
وَعَنِ الْأَسْرَارِ لِلْحَقِّ الْقَدِيرِ
(۴) وَعَلَى قَدْرِ جَدِيدِ ذَا الدُّخَانِ
كُلَّ ذَاكَ الْأَثَرِ هَبَّهَ الشَّعِيرِ
(۵) إِذْ بِيضِدَّ كُلُّ شَيْءٍ يَظْهَرُ
ذَلِكَ الْأَسْوَدُ يُخْزِي وَ يَبِينُ
- لَسْتَ تَدْرِي مَا لَكَ ذَنْبًا صَدَرَ
رَهْنٌ قَيْدٍ مِنْ حَدِيدٍ کَمَّ شَقِيتُ
مَا بِكَ مِنْ صَدِّ ضِعْفًا بَدَى
.. لَكَ أَبْدَاكَ بِخُبْتِ کَا مِنْ ..
قَلْبِكَ حَتَّى مِنْ النُّورِ خَلَى
أَكْمَهَا صَارَ .. أَوْ الْأَعْمَى الضَّرِيرُ
لَوْ زَمَانًا ضَرَبَ فِيهِ لَبَانُ
كَانَ بِالْقَدْرِ أَوْ النُّزْرِ الْيَسِيرُ
وَ إِلَى الْأَبْيَضِ إِمَّا يَنْظُرُ
لَوْنُهُ إِلَّا كَلَحَ .. وَالشُّكْلُ الْمَهِينُ ..

در سلاسل مانده پا تا بسر

کرد سیمای درونت را تباه

جمع شد تا کور شد ز اسرارها

آن اثر بنماید ار باشد جوی

بر سپیدی آن سیه رسوا شود

(۱) چند چندت گیرم و تو بی خبر

(۲) زنگ تو بر توت ای دیگ سیاه

(۳) بر دلت زنگار بر زنگارها

(۴) گرزند آن دود بر دیگ نوی

(۵) زانکه هر چیزی بضد پیدا شود

- (۱) فَإِذَا مَا سُودَ الْقَدَرُ الْأَثَرُ
كَانَ فَوْقَ مَنْ لَهُ مَدَّ النَّظَرُ
- (۲) وَ لَذَا الْحَدَادُ مَنْ بِالْمَحْتَدِ
وَجْهَهُ بِاللَّوْنِ كَانَ كَالِدُخَانِ
- (۳) وَ لَوِ الرُّومِيُّ حَدَادًا غَدَا
أَبْلَقًا سَوَاهُ مِنْ جَلَبِ الدُّخَانِ
- (۴) فَإِذَا يَعْلَمُ تَأْثِيرَ الذُّنُوبِ
فَإِذَا بِالسَّرْعَةِ يُبْدِي الْحَنِينِ
- (۵) لَوْ يُصِرُّ هُوَ وَ الْفِعْلُ الْقَبِيحُ
فَبِعَيْنِ الْفِكْرِ بِالْعَمْدِ التُّرَابِ
- لِلدُّخَانِ بَعْدَ ذَا مَا أَنْ ظَهَرَ
مُسْرِعًا كَثْرًا لَهُ دَوْمًا نَظَرَ
كَانَ زَنْجِيًّا يَلُونِ اسْوَدِ
وَاحِدًا.. بِالْوَصْفِ كَالْحَدَادِ بَانَ..
وَجْهَهُ الْأَبْيَضُ حُسْنًا مَا بَدَا
لَهُ وَالزَّيْجِيُّ بِالْتَمَوِيهِ كَانَ
سُرْعَةً.. يَدْرِي بِمَا فِيهِ يَوْبُ..
يَا إِلَهُ قَالَ يَا نِعَمَ الْمُعِينِ
يَصْنَعُ.. لَا يَأْلَفُ الصَّفْوَاءَ الْمَلِيحُ..
يَصْنَعُ.. يَهْوِي الضَّلَالِ وَالْعَذَابِ..

بعد ازين بروی که بیند زود زود
دود را بااوش هم رنگی بود
رویش اُبلق کرد از دود آوری
پس بنالد زود گوید ای اله
خاک اندر چشم اندیشه کند

(۱) چون سیه شدیدیگ پس تأثیر دود
(۲) مرد آهنگر که او زنگی بود
(۳) مرد رومی کو کند آهنگری
(۴) پس بداند زود تأثیر گناه
(۵) چون کند اصرار و بدیشه کند

- (۱) بَعْدَ لَا يَفْتِكُرُ بِالتَّوْبَةِ
وَعَلَى الْقَلْبِ لَهُ بِالْمَرَّةِ
يَلْطَفُ ذَا الذَّنْبِ حَتَّى يَغْدُرَ
مَالَهُ دِينَ .. مُدَامًا يَكْفُرُ ..
- (۲) مِنْهُ يَا رَبُّ وَ ذَاكَ النَّدَمُ
وَعَلَى مِرْءَاتِهِ حَلَّ الدَّرَنِ
ذَهَبَ .. غَشَّتْ عَلَيْهِ الظُّلُمُ .. (۱)
- (۳) قَدْ غَدَتِ أَصْدَائُهُ مِنْهُ الْحَدِيدُ
مِنْهُ بِالْأَصْدَاءِ وَزَنًا يَنْقُصُ
تَأْكُلُ وَالْجَوْهَرُ السَّامِيُّ الْفَرِيدُ
أَبَدًا .. مِمَّا بِهِ لَا يَخْلُصُ ..
- (۴) وَ عَلَى رَأْسِ الَّذِي قَدْ سَطُرَا
ذَلِكَ الْمَسْطُورُ لَمْ يَفْهَمَ أَبَدُ
لَوْ كَتَبْتَ الْخَطَّ .. لَنْ تَفْتِكِرَا ..
غَلَطًا يَقْرَأُهُ كُلُّ أَحَدٍ
- (۵) لَوْ عَلَى الْكَاغِذِ مَبْيُضُ الْوَرَقِ
فِيهِ مَقْرُوءًا يَجِيءُ لِلنَّظَرِ
تَكْتُبُ الْمَسْطُورَ ذَا وَالْمَتَّسِقَ
.. مِثْلَ مَا كَاتَبَهُ فِيهِ سَطَرُ ..

(۱) يقال لهذا الوسخ المتضاعف (الران) قال تعالى في سورة المطففين كلا بل
دان على قلوبهم ما كانوا يكسبون -

- (۱) توبه ننديشد دگر شیرین شود
(۲) آن پشیمانی و یارب رفت از او
(۳) آهنش را زنگها خوردن گرفت
(۴) چون نویسی بر سر بنوشته خط
(۵) چون نویسی کاغذ اسپید بر
- بر دلش آن جرم تاییدن شود
شست بر آئینه زنگ پنج تو
گوهرش را رنگ کم کردن گرفت
فهم ناید خواندنش گردد غلط
آن نوشته خوانده آید در نظر

- (۱) إِذْ سَوَّادَ وَقَعَ فَوْقَ السَّوَادِ
وَاحِدًا وَ اَنْمَحِيًّا مَعْنَى هُمَا
(۲) وَ عَلَى الرَّأْسِ لَهُ لَوْ تَكْتَبُ
كَمْ لَهُ زَادَ السَّوَادُ وَ غَدَا
(۳) فَإِذَا مَا الْحِمْلَةُ إِلَّا بِأَنْ
فَالنَّحَاسَ الْيَأْسُ كَانَ الْكَيْمِيَاءُ
(۴) كُلَّ يَأْسٍ لَكُمْ مِنْهُ ضَعُوهُ
كَيْ مِنْ الدَّاءِ الَّذِي أَعْيَى دَوَاهُ
- فِكَلاُ الْخَطِيئِ صَارَا بِالتَّضَادِّ
مَا أَفَادَ .. الْقَصْدُ ضَاعَ لَهُمَا..
مَرَّةً ثَالِثَةً .. لَا تَرَعُبُ..
مِثْلَ رُوحِ الْكَافِرِ .. خَصِمَ الْهَدَى..
يَلْتَجِي بِالْمَلَجَاءِ عِنْدَ الْفِتَنِ
نَظَرَ مِنْهُ .. بِهِ يَبْدُو الصِّفَاءُ..
فِي الْأَمَامِ وَ لَهُ أَشْكُو وَ اضْرَعُو (۱)
تَنْهَضُوا حَالًا .. تَفُوزُوا بِدَوَاهِ..

(۱) روى ان رجلا فى زمن شعيب قال الهى كم أعصيك فأوحى الله الى شعيب قل
لغلان لم أعاقبه و لكن لا يعلم ألم أسلب منه لذة طاعاتى ألم آخذ منه حلاوة مناجاتى
و لهذا قال مولانا (چون شعيب اين نکته ها با او بگفت) -

- (۱) کان سیاهی بر سیاهی اوفتاد
(۲) وان سوم باره نویسی بر سرش
(۳) پس چه چاره جز پناه چاره گر
(۴) نا امیدیا به پیش او نهید
- هر دو خط شد کور و معنئى نداد
پس سیه گردی چو جان کافرش
ناامیدی مس و اکسیرش نظر
تا ز درد بی دوا بیرون جهید

- (۱) إِذْ شُعَيْبٌ لَهُ قَالَ الْنُكْتَا
لَهُ رُوحٌ وَ وَرُودٌ وَ زَهُورٌ
(۲) رُوحُهُ قَدْ سَمِعَتْ وَحْيَ السَّمَاءِ
مَسَكٌ فَلَايَةٌ أَيْنَ لَهُ
(۳) قَالَ يَا رَبُّ هُوَ الدَّفْعُ لِيَا
فَلِذَاكَ الْمَسْكُ أَيَّا طَلَبَا
(۴) قَالَ سَتَارَ أَنَا لَا أَذْكُرُ
غَيْرَ سِرٍّ وَاحِدٍ أَدْرِي أَنَا
(۵) آيَةٌ وَاحِدَةٌ تِلْكَ الْمَلَّتِي
مَا لَهُ مِنْ طَاعَةٍ كَلَّا أَتَتْ
- هَذِهِ مِنْ نَفْسِ الرُّوحِ أَتَى
زَهَرَتْ فِي قَلْبِهِ.. مَرَّ الدُّهُورُ..
قَالَ لَوْ كَانَ لَنَا بَعْدَ الْعَنَاءِ
هِيَ كَانَتْ قُلٌّ.. فَلَا أَشْتَبِيهِ..
طَلِبَ وَ السَّخْفَ أَبْدَى يِيا
هُوَ فَأَمَرَنِي أَجِبُ الطَّلِبَا
لَهُ أَسْرَارًا وَ لَسْتُ أَظْهَرُ
إِذْ بِهِ النُّقْصَانُ بَانَ وَ الْعَنَا
آخِذٌ مِنْهُ أَنَا بِالْمَرَّةِ
مِنْ دُعَاءٍ وَ صِيَامٍ.. مَا هَدَتْ..

زان دم جان در دل او گل شکفت

گفت اگر بگرفت ما را کونشان

آن گرفتن را نشان می جوید او

جز یکی رمز از برای ابتلاش

آنکه طاعت دارد از صوم و دعا

(۱) چون شعیب این نکته ها با او بگفت

(۲) جان او بشنید وحی آسمان

(۳) گفت یا رب دفع من گوید او

(۴) گفت ستارم نگویم رازهاش

(۵) يك نشانی آنکه میگیرم ورا

- (۱) مِنْ صَلَوةٍ وَ زَكْوَةٍ وَ سَوَى
و لِدَوِّقِ الرُّوحِ قَدَرِ الذَّرَّةِ
(۲) يَفْعَلُ الطَّاعَاتِ وَ الْفِعْلَ اللَّطِيفِ
(۳) مَا بِهِ طَاعَتُهُ لُبٌّ وَ مَا
كَثُرَ الْجَوْزُ وَ فِيهِ مَا ظَهَرَ
(۴) لَزِمَ الذَّوْقُ لِكَيْ بِالْأَثَرِ
لَزِمَ اللَّبُّ السَّلِيمُ لِلثَّمَرِ
(۵) وَ مَتَى الْحَبَّةُ لَا لُبَّ لَهَا
صُورَةٌ مِنْ غَيْرِ رُوحٍ بِالْمَالِ
- ذَلِكَ لِيَكُنْ هِيَ كَلًّا هُدًى
أَبْدًا مَا مَسَكَتْ بِالْفِطْرَةِ
لِيَكُنِ الذَّرَّةُ لِدَوِّقِ الظَّرِيفِ
كَانَ لِلْمَعْنَى بِهَا لُبٌّ سَمِي
أَبْدًا لُبٌّ لَهُ الذَّوْقُ غَدَرٌ
تَمْنَحُ الطَّاعَاتُ خَيْرَ الثَّمَرِ
كَتَّى لَهُ حَبَاتُهُ تَعْطِي الشَّجَرَ
تَرْجِعُ الْفُصْنَ وَ يَنْمُو مَا بِهَا
لَمْ تَكْ إِلَّا الْخِيَالَ وَ الزَّوَالِ

لیک یک ذره ندارد ذوق جان
لیک یک ذره ندارد چاشنی
جوزها بسیار و دروی مغز نی
مغز باید تا دهد دانه شجر
صورت بی جان نباشد جز خیال

(۱) از نماز و از صلوة و غیر آن
(۲) میکند طاعات و افعال سنی
(۳) طاعتش نفزست و معنی نفز نی
(۴) ذوق باید تا دهد طاعات بر
(۵) دانه بی مغز کی گردد نهال

فی بیان بقیة قصة الرجل الاجنبی الطاعن علی الشیخ وجواب مریده له

- (۱) فَالْخَبِيثُ ذَا مِنْ الشَّيْخِ عَوَى
صَوْتَ الْمُهْمَلِ قَالَ وَ غَوَى
مَنْ يَقِلُّ الْعَقْلُ مِنْهُ وَالنَّظَرُ
أَعْوَجًا كَانَ مُدَامًا فِي النَّظَرِ
(۲) وَسَطَ النَّادِي أَنَا مِنْهُ رَأَيْتُ
مَا لَهُ تَقْوَى بِهِ الْفُسْقَ دَرَيْتُ
(۳) وَإِذَا مَا لَمْ تُصَدِّقْ سِرْمَعِي
هَذِهِ اللَّيْلَةَ حَتَّى ذَاتَعِي
وَتَرَى الْفُسْقَ مِنَ الشَّيْخِ عَيَانُ
تَعْرِفُ الصِّدْقَ لِي بِالْأَمْتِحَانِ
(۴) فَلِسَمِتْ كَوَّةً لَيْلًا ذَهَبُ
بِهِ قَالَ انْظُرْ لِفُسْقِي وَ طَرَبُ
(۵) حَبَلَةَ الْيَوْمِ وَ فُسْقَ اللَّيْلِ أَنْتُ
أَنْظُرْ اعْرِفْ مَا أَنَا عَنْهُ أَبْنْتُ
فِي النَّهَارِ الْمُصْطَفَى مِثْلَ أَبِي
لَهَبٍ فِي اللَّيْلِ قَيْدَ الطَّرَبِ

تممه قصه طعنه زدن بر شیخ و جواب مرید

- (۱) آن خبیث از شیخ می لایمید ژاز
کثر نگر باشد همیشه عقل کاژ
(۲) که منش دیدم میان مجلسی
او ز تقوی عاریست و مفلسی
(۳) ور که باور نیستت خیز امشبان
تا به بینی فسق شیخت را عیان
(۴) شب ببر دش بر سر یک روزنی
گفت بنگر فسق و عشرت کردنی
(۵) بنگر آن سالوس و روز و فسق شب
روز همچون مصطفی شب بولهب

- (۱) لَهُ عَبْدُ اللَّهِ إِسْمٌ فِي النَّهَارِ
وَالدُّجَى إِسْمُهُ كَانَ وَالْقَدَحُ
(۲) فَيَكْفِ الشَّيْخَ ذَا كَأْسًا مَلِي
أَيُّهَا الشَّيْخُ لَكَ أَيْضًا غُرُورُ
(۳) أَفَمَا قُلْتَ بِأَنْ كَأْسَ الشَّرَابِ
فِيهَا إِبْلِيسُ فِي كُلِّ نَفْسٍ
(۴) قَالَ كَأْسِي هُمْ كَذَا قَدْ مَلَأُوا
أَبَدًا مَا وَسِعَتْ مِنْ مَوْضِعٍ
(۵) فَيَقْدِرُ الذَّرَّةُ أَنْظُرْ هَلْ هُنَا
أَعْوَجًا أَنْتَ سَمِعْتَ الْغَا فَلَ

- مِنْهُ بِاللَّهِ نَعُوذُ فِي السِّتَارِ
فِي الْيَدِ مِنْهُ صَرِيحًا لِلْفَرَحِ
نَظَرَ قَالَ لَهُ قَوْلًا جَلِي
يُوجَدُ.. مَعَ حَمَقٍ مَرَّ الْعُصُورُ..
..دَنَسَتْ هَانَتْ وَجَرَّتْ لِلْعَذَابِ..
بَالَ بِالْجِدِّ.. وَسَاءَتْ كَالنَّجَسِ..
حَبَّةً مِنْ حَرْمَلٍ مَذَّ نَشَأُوا
مَا بَقِيَ فِيهَا.. لِغَيْرِ الْوَلَعِ..
وَسِعَ هَذَا الْكَلَامُ فِي الدُّنَا
كَنْتُ وَالْغَرَّ الْبَلِيدُ الْجَاهِلُ

- (۱) روز عبدالله او را گشت نام
(۲) دید شیشه در کف این پیر پر
(۳) تو نه میگفتی که در جام شراب
(۴) گفت جامم را چنان پر کرده اند
(۵) بنگر اینجا هیچ گنجد ذره

- شب نعوز بالله او در دست جام
گفت شیخا مر ترا هم هست غر
دیو می میزد بجد هر دم شتاب
کاندرونش می نکنجد يك سپند (۱)
این سخن را کثر شنیدی غره

(۱) یعنی جام هستی من پر کرده اند از شراب طهور نورانی بطوری که يك سپند جای
جرعه ابلیس نخواهد داشت.

- (۱) مَا هُوَ الظَّاهِرُ كَأْسٌ وَالشَّرَابُ
أَنْ عَنِ الشَّيْخِ الَّذِي الْغَيْبَ نَظَرَ
(۲) أَيُّهَا الْغَرُّ فَذَا كَأْسُ الشَّرَابِ
وَهُوَ فِيهِ أَبَدًا مَا وَسِعَا
(۳) هُوَ مِنْ نُورٍ مِنَ الْحَقِّ امْتَلَى
لَهُ كَأْسُ الْبَدَنِ قَدْ كَسِرَا
(۴) إِنَّ نُورَ الشَّمْسِ لَوْ فَوْقَ الْحَدَثِ
أَبَدًا مَا قَبِلَ فَالشَّيْخُ قَالَ
(۵) لَيْسَ ذَا كَأْسًا وَلَيْسَ بِشَرَابٍ
- لَيْسَ بِالظَّاهِرِ.. ذَا الرَّأْيِ الصَّوَابِ..
تَحْسِبُ هَذَا الْبَعِيدَ الْمُحْتَقَرَّ
كَانَ لِلشَّيْخِ الْوُجُودَ وَاللُّبَابُ
بَوْلَ إِبْلِيسَ .. وَ عَنْهُ امْتَنَعَا..
صَارَ مَضْبُوطًا وَ بِالشَّانِ عَلَا
وَهُوَ نُورٌ مُطْلَقٌ فِي ذَا الْوَرَى
وَقَعَ فَالنُّورُ ذَاكَ وَ الْخَبَثُ (۱)
أَيُّهَا الْمُنْكَرُ خَلَّ ذَا الْخِيَالِ
إِصْحَ وَانْزِلْ وَلَهُ انْظُرْ بِاللُّبَابِ

(۱) نسخه ثانیة - آیا المنکر دع هذا الخیال -

- (۱) جام ظاهر خمر ظاهر نیست این
(۲) جام می هستی شیخ است ای فلیو
(۳) پر و مالا مال از نور حق است
(۴) نور خورشید از بیفتد بر حدث
(۵) شیخ گفت این خود نه جام است و نه می
- دور دار این را ز شیخ غیب بین
کندر او اندر ننگند بول دیو
جام تن بشکست و نور مطلق است (۱)
ار همان نور است نپذیرد خبث
هین بزیر آ منکرا بنگر بوی

(۱) مالا مال بمعنی مضبوط -

- (۱) جَاءَ مِنْهُ عَسَلًا خَصَّ نَظَرَ
 (۲) قَالَ هَذَا الشَّيْخُ فِي الْحَالِ لِمَنْ
 إِمْضِ وَالْخَمْرَ لِي أَسْأَلْ فَأَنَا
 (۳) فَعَلَيْلُ أَنَا مُضْطَرًّا رَجَعْتُ
 أَنَا مِنْ مَخْمَصَةٍ جُزْتُ .. الْحَرَامَ ..
 (۴) فِي الضَّرُورَاتِ نَعَمْ كُلُّ نَجَسٍ
 وَعَلَى رَأْسِ اللَّذِي قَدْ أَنْكَرَا
 (۵) فَلَا جِلَّ الشَّيْخِ جَاءَ ذَا الْمُرِيدِ
 (۶) فِي الْحَوَانِيتِ جَمِيعًا مَا نَظَرَ
 وَ الْخَوَابِي لِلنَّبِيدِ بِالْعَسَلِ
- عَمِي ذَا الْخَصْمِ جَهْلًا وَأَنْكَسَرَ
 بِهِ دَانَ يَا كَبِيرُ ذَا الزَّمَنِ
 لَهُ أَهْوَى وَلِيَ كَانَ الْمُنَى
 وَمِنْ الْعِلَّةِ قَدَرُ مَا اسْتَطَعْتُ
 .. أَكَلَهُ سَاغٍ لِي أَسْرِعَ بِالْمَدَامِ ..
 نَظَفَ حَلًّا لِأَكْلِ الْمُلْتَمِسِ
 فَالْتُرَابِ أَحِثْ وَزِدْهُ كَدْرًا
 كُلَّ حَانُوتٍ بِهِ الْخَمْرَ يُرِيدُ
 أَبَدًا خَمْرًا فَحَارَ وَ أَنْبَهَرَ (۱)
 مَلِئْتُ .. كَانَ لَهُ نَعَمْ الْبَدَلُ ..

(۱) نسخه ثانیه - و افکر -

کور شد آن دشمن کور و کبود
 رو برای من بجومی ای کیا
 من زرنج از مخمصه بگذشته‌ام
 بر سر منکر ز لعنت باد خاک
 بهر شیخ از هر خمی او می‌چشید
 گشته بد پر از عسل خم نبید

(۱) آمد و دید انگبین خاص بود
 (۲) گفت پیران دم مرید خویش را
 (۳) گو مرا رنجبست مضطر گشته‌ام
 (۴) در ضرورت هست هر مردار پاک
 (۵) کرد خمخانه بر آمد آن مرید
 (۶) در همه خمخانه ها او می ندید

- (۱) يَا سُكَارَى قَالْ مَاذَا الْحَالُ كَانَ
 فِي الْخَوَابِي أَبَدًا لَا أَنْظُرُ
 (۲) كُلُّ سَكْرَانٍ أَتَى الشَّيْخَ الْوَحِيدَ
 (۳) بِالْيَدَيْنِ الضَّرْبَ قَالُوا بَكْرَةً
 لِلْحَوَانِيتِ الْخُمُورُ بِالْقُدُومِ
 (۴) أَنْتَ بَدَلْتَ الْخُمُورَ مِنْ حَدَثٍ
 (۵) وَلَوْ الْعَالَمُ يُمْلَى بِالدَّمِ
 إِنَّ عَبْدَ اللَّهِ حَقًّا مَا أَكَلَ
- .. مَا هُوَذَا الْعَمَلُ بِالْأَمْتِحَانِ..
 مِنْ عَقَارٍ .. إِنَّ هَذَا مُبْهَرٌ..
 بَاكِي الْعَيْنِ عَلَى الرَّأْسِ يُزِيدُ
 أَيُّهَا الشَّيْخُ أَتَيْتَ صَدَقَةً
 لَكَ عَادَتٌ عَسَلًا.. لَذَّتْ طُعُومٌ.. (۱)
 رُوحَنَا بَدَلَ لِلطَّيْفِ مِنْ خَبَثٍ
 وَ غَدَا مُضْطَرِبًا بِالْأَزَمِ
 غَيْرَ مَا اللَّهُ لَهُ لُطْفًا أَحَلَّ (۲)

(۱) نسخهٔ ثانیه - للحوانیت الخمور العسلا
 من قدوم لك كم طعماً حلی

(۲) نسخهٔ ثانیه - غیر ما کان حالاً مبتدل -

- (۱) گفت ای رندان چه حالست این چه کار
 (۲) جمله رندان نزد آن شیخ آمدند
 (۳) در خرابات آمدی شیخ اجل
 (۴) کرده مبدل تو می را از حدث
 (۵) گر شود عالم پر از خون مال مال
- هیچ در خمی نمی بینم عکار
 چشم گریان دست بر سر میزدند
 جمله میها از قدومت شد غسل
 جان ما را هم بدل کن از خبث
 کی خورد بنده خدا الا حلال

فی بیان قول عائشة لرسول الله (ص) کیف انت فی کل

مکان تصلی بلا سجاده

- (۱) مِثْلَمَا عَائِشَةُ زَوْجَ النَّبِيِّ
يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْتَ فِي الدُّنْيَا
(۲) أَيْنَمَا أَنْتَ مَحَلًّا تَجِدُ
يَذْهَبُ فِي الْبَيْتِ وَعَدَدٌ وَدَنِي
(۳) هَبْ دَرَيْتَ كُلُّ طِفْلٍ لَوْ قَدِرَ
(۴) لَوْثَ قَالَ النَّبِيُّ الْحَقُّ جَلَّ
إِدْرِ أَنْ يَجْعَلَ مَنْ كَانَ الْقَدِرُ
- لَهُ قَالَتْ .. أَيُّهَا الْخُبْرُ الْوَلِيُّ.. (۱)
ظَاهِرًا مَعَ بَاطِنٍ كُنْتُ لَنَا
بِهِ صَلَّيْتُ لَهُ تَعْتَمِدُ
وَنَظِيفُ الطَّبَّعِ وَالْخُلُقِ السَّنِيِّ
فَلِكُلِّ مَوْضِعٍ إِمَامًا يَصْرُ
لِلَّذِي قَرَّبَ مِنْهُ .. الصَّدْرَ حَلَّ ..
وَالْكَثِيفَ الطَّاهِرَ .. السَّامِي السَّفَرِ ..

(۱) و لما كانت الرخص متعددة و متنوعة و كانت جملة رحمة من الله لعباده و
اكراما لاوليائه اراد اثبات حال الشيخ بهذه الحكاية فقال : (گفتن عائشه با مصطفی) -

گفتن عائشه پیغمبر که تو بی مصلی چو نیست که همه جا نماز می گزاری

- (۱) عائشه روزی پیغمبر گفت
(۲) هر کجا یابی نمازی می کنی
(۳) گر چه میدانی که هر طفلی پلید
(۴) گفت پیغمبر که از بهر مهان
- یا رسول الله تو پیدا و نهفت
میرود در خانه ناپاک و دنی
کرد مستعمل بهر جا که رسید
حق نجس را پاک گرداند بدان

- (۱) وَ لَذَا الْحَقُّ الْمَحَلُّ لِلْسُجُودِ
لِلطِّبَاقِ السَّبْعَةِ قَدْ نَظَفَا
(۲) إِصْحَحْ وَ أَتْرُكْ حَسَدًا مَعَ مَنْ هُمْ
بِيسْوَى ذَلِكَ إِبْلِيسَ الدُّنَا
(۳) فَهَوَ لَوْ سَمَاءَ زَمَانًا أَكَلَا
أَنْتَ لَوْ شَهِدَا أَكَلْتَ السَّمَاءَ كَانَ
(۴) فَهَوَ عَادَ بَدَلًا وَ الشُّغْلُ لَهُ
صَارَ وَ النُّورَ السَّيْنِيَّ وَ الْهِنَا
(۵) قُوَّةَ الْحَقِّ الْمَلَّتِي قَدْ نَصَرَتْ
بِيسْوَى ذَا الطَّيْرِ كَيْفَ يَقْتُلُ
(۶) عَسْكَرًا جَرَّارَ كَمْ طَيْرٌ كَسَرَ
- إِي مِنْ لُطْفٍ لَهُ دَوْمًا وَ جُودٌ
وَّ عَلَى كُلِّ الْبِقَاعِ شَرْفًا..
بِالْمُلُوكِ الْمَلِكِ دَانَ لَهُمْ
صِرَتْ.. وَ اللَّعْنُ تَنَالُ وَ الْخَنَا..
لَهُ كَانَ الشَّهْدَ.. طَعْمًا حَوْلًا..
قَالَ تَلَا.. بِالْعَكْسِ فِي ذَلِكَ بَانَ..
بَدَلًا عَادَ وَ لُطْفًا وَ وَلَهُ
كُلُّ نَارٍ لَهُ صَارَتْ فِي الدُّنَا
لِلْأَبَائِلِ بِفَتْكِ ظَفَرَتْ
فِيَلَا.. أَوْ أَنَا عَلَيْهِ يَحْمِلُ..
لَهُ حَتَّى تَعْلَمَ أَنَّ الظَّفَرَ

پاك گردانيد تا هفتم طبق
ورنه ابليسى شوى اندر جهان
تو اگر شهدى خورى زهرى بود
لطف گشت و نور شد هر نار او
ورنه مرغى چون كشد مريبيل را
تا بدانى كان صلابت از حقست

(۱) سجده گاهم را از آن دولطف حق
(۲) هان و هان ترك حسد كن باشهان
(۳) كو اگر زهرى خورد شهدى شود
(۴) كو بدل گشت و بدل شد كار او
(۵) قوت حق بود مر باييل را
(۶) لشكري را مرغى چندين شكست

- (۱) كَانَ لِلْحَقِّ لَوِ الْوَسْوَاسِ كَانَ
بِكَ مِنْ هَذَا الْقَبِيلِ وَالْبَيَانِ
رُحْ و لِلْأَصْحَابِ لِلْفِيلِ أَقْرَءُ
(۲) وَإِذَا مَا مَعَهُ كُنْتَ فِي الْخِصَامِ
كَافِرًا صِرْتُ أَنَا لَوْ رَأَسَا
سُورَةَ.. مِمَّا بِكَ لَمْ أَبْرَءُ..
وَالْمَسَاوَاةَ تَرَوْمُ بِالْمَقَامِ
مِنْهُمْ تَنْجِي.. عَنَّا لَنْ تَهْلِكَا..

فی بیان سحب الفار لر سن جمل و أعجاب الفار بنفسه

- (۳) ذَاتَ يَوْمٍ فَارَةً كَمْ نَهَكَتْ
بِالْيَدِ مِنْهَا وَعُجْبًا وَ عِنَادُ
(۴) وَ مِنْ الْخِيفَةِ مَعَهَا الْجَمَلُ
صَارَتْ الْفَارَةُ فِي كِبَرٍ بَانَ
(۵) عَكْسُ فِكْرِ الْفَارَةِ فَوْقَ الْجَمَلِ
قَالَ أَبْدِي مَا بِكَ لَمْ أَنَا
لِزِمَامِ جَمَلٍ قَدْ مَسَكَتْ (۱)
أَخَذَتْ تَمْشِي وَلَا تُبْدِ اضْطِهَاذُ
إِذَا غَدَا يَمْشِي وَ لَيْسَ يَعَجَلُ
بَطَلًا كَانَتْ.. وَ قَرَمَ فِي الزَّمَنِ..
ضَرَبَ.. لَمْ يَمَا فِيهِ حَصَلُ..
فَاسْتَرِيحِي بِسُرُورٍ وَ هَنَا

(۱) نسخه ثانیه - ذات يوم فارة كم نهكت لزمام جمل قد خطفت -

- (۱) گر ترا وسواس آید زین قبیل
(۳) ور کنی با او مری و همسری
رو بخوان تو سوره اصحاب فیل
کافرم دان گر تو ز ایشان سربری

کشیدن مهار شتر را و معجب شدن موش در خود

- (۳) موشکی در کف مهار اشتري
(۴) اشتر از چستن که با او شد روان
(۵) بر شتر زو پرتو اندیشه اش
در ربود و شد روان او از مری
موش غره شد که هستم پهلوان
دغت بنمایم ترا تو باش خوش

طَرَفَ نَهْرٍ كَبِيرٍ لَوْ حَصَلَ

.. وَ بَذَا يَغْدُو مَعَ الْعَجِزِ قَرِينٌ ..

لَا ضِطْرَابَ بِهِ لَمْ مَا نَبَسْ

يَا رَفِيقِي فِي الْجِبَالِ وَالصَّحَارِ

صِرْتَ حَيْرَانًا إِيَّامَ أَنْتَ افْتَكَّرْتَ

وَاعْبِرِ الْحَالَ وَلَا تَخْشَى الْأَذَى

لَكَ كُنْتَ التَّائِعَ وَفَقَ الْمُنَى

لَكَ لَا تُرْخِي .. وَلَا تَسْكُنُ زَمَنَ ..

غَرَقًا أَحْذَرُ مِنْهُ يَا رَفِيقُ

أَنْظُرُ الْحَدَّ لَهُ فَاصْبِرْ هُنَا

مُسْرِعًا .. مِنْ دُونِ خَوْفٍ وَوَجَلٍ ..

(۱) هُوَ جَاءَ مَعَهَا حَتَّى وَصَلَ

عِنْدَهُ الْفِيلُ بِهِ الضَّعْفُ يَمِينُ

(۲) وَقَفَ الْفَارُ هُنَاكَ وَ يَبَسْ

لَهُ قَالَ الْجَمَلُ بَعْدَ اخْتِيَارِ

(۳) مَا هُوَ هَذَا الْوُقُوفُ مِمَّ أَنْتَ

رَجُلًا كَ ضَعَّ رَجُلًا فِي النَّهْرِ ذَا

(۴) فَذَلِيلًا أَنْتَ كُنْتَ وَ أَنَا

لَا تَعْقُفُ بَيْنَ الطَّرِيقِ وَ الْبَدَنِ

(۵) قَالَ ذَا الْمَاءِ غَزِيرٌ وَ عَمِيقُ

(۶) لَهُ قَالَ الْجَمَلُ حَتَّى أَنَا

رَجُلَهُ فِي النَّهْرِ ذَا خَلَى الْجَمَلُ

کاندر او گشتی زبون پیل سترگ

گفت اشتر ای رفیق کوه و دشت

با بنه مردانه اندر جو در آ

در میان ره مباش و تن مزین

من همی ترسم ز غرقاب ای رفیق

با در او بنهاد آن اشتر شتاب

(۱) تا بیامد بر لب جوئی بزرگ

(۲) موش آنجا ایستاد و خشک گشت

(۳) این توقف چیست حیرانی چرا

(۴) تو قلاوژی و پیش آهنگ من

(۵) گفت این آب شگرفت و عمیق

(۶) گفت اشتر تا بمینم حد آب

- (۱) لَهُ قَالَ الْجَمَلُ إِذْ عَلِمَا
كَانَ لِلرُّكْبَةِ ذَا الْمَاءِ فَلِمَ
(۲) قَالَ فَالْنَمْلَةَ قَدْ كَانَ لَهَا
فَمِنْ الرُّكْبَةِ ذِي الرُّكْبَةِ
(۳) لَوْ لَكَ كَانَ لِحِدِ الرُّكْبَةِ
فَرَّقَ رَأْسِي عَبْرَ أَلْفِ ذِرَاعٍ
(۴) مَرَّةً أُخْرَى لَهُ قَالَ الْأَدَبُ
جِسْمَكَ وَالرُّوحَ لَا يُورِي وَلَا
(۵) أَنْتَ مَعَ فَاكِ يَكُونُ مِثْلَكَ
أَبْدًا لِلْفَارِ مَعَ كُلِّ جَمَلٍ
(۶) قَالَ ثُبْتُ الْحَالَ لِلَّهِ اعْبُرْ
- أَيُّهَا الْفَارُ الَّذِي عَيْنًا عَمِي
أَنْتَ حَيْرَانٌ لَكَ الْفِكْرُ عِدْمٌ
وَلَنَا الشُّعْبَانِ كَانَ الْمُهِلِكَا
كَمْ تَكُونُ مِنْ فُرُوقِ جَمَّةٍ
يَا عَظِيمَ الْفَنِّ سَامِي الرُّتْبَةِ
..عَزَمِي فِيهِ الْعُبُورُ مَا اسْتَطَاعَ..
لَا تُخِلْ أَنْتَ حَتَّى ذَا اللَّهَبِ
تَغْدُو بَعْدَ الْمَذْنِبِ وَالْخِجَلِ
مِنْ عِنَادِ مَا تَرَى أَظْهَرَ لَكَ
لَا يَكُونُ مِنْ كَلَامٍ أَوْ عَمَلٍ
بِي مِنْ ذَا الْمَاءِ ..بِي الْمَوْتَ اغْدِرْ..

از چه حیران گشتی و رفتی زهوش
که ز زانو تا بزانو فرقه‌است
مر مرا صدگز گذشت از فرق سر
تا نسوزد جسم و جانت زین شرر
باشتر هر موش را نبود سخن
بگذران زین آب مهلك مر مرا

(۱) گفت تا زانوست آبای کور موش
(۲) گفت مور تست و مارا ازدهاست
(۳) گر ترا تا زانوت ای پرهنر
(۴) گفت گستاخی مکن باردگر
(۵) تو مری با مثل خود موشان بکن
(۶) گفت توبه کردم از بهر خدا

- (۱) رَحْمَةً جَاءَتْ لِقَلْبِ الْجَمَلِ
نُطًّا وَاجْلِسْ طَيْبًا فَوْقَ السَّنَامِ
- (۲) ذَا الْعُبُورِ لِي حَتْمِيًّا غَدًا
مِثْلَكَ مِنْ رَحْمَةِ هَذَا الْعُبُورِ
- (۳) إِذْ نَبِيًّا لَمْ تَكْ حَقًّا بِأَنْ
كُنِي مِنَ الْبُئْرِ يَوْمَ نَحْوِ جَاهِ
- (۴) أَنْتَ إِذْ لَمْ تَكْ سُلْطَانًا فِصْرُ
لِلْسَفِينِ أَنْتَ لَا تُجْرِي لَأَنْ
- (۵) حَيْثُ لَسْتَ الْكَامِلَ الدَّكَانَ أَنْتَ
عَاجِزًا كُنْ ضَائِعًا حَتَّى الْعَاجِينَ
- قَالَ لِمَفَارِ الضَّعِيفِ الْوَجِلِ
لِي.. يَا مَنْ تَابَ فِعْلًا وَكَلَامًا..
مِائَةَ الْأَلْفِ مِمَّنْ قَدْ بَدَأَ
لَهُمْ أَتَيْتِي أَنَا.. مَرَّةً الْعَصُورُ..
فِي الطَّرِيقِ عَقَبًا تَسْرِي زَمَنَ (۱)
تَصِلُ.. تَلْقَى طَرِيقًا لِنَدَاهُ..
تَابِعًا.. فِي خَلْفِهِ مَا عِشْتَ سِرًّا..
أَمْ تَكِ الْنَوْتِي فِي الْبَحْرِ زَمَنَ
وَحَدَّكَ لَا تَتَّخِذْ إِمَامًا حَصَلَتْ
تَعْدُو.. بِالطَّوْعِ لَكَ يَأْتِي الْيَقِينُ..

(۱) نسخه ثانیة - بالصفاء -

- (۱) رحم آمد مر شتر را گفت هین
(۲) این گذشتن شد مسلم مر مرا
(۳) چون پیمبر نیستی پس رو براه
(۴) تو رعیت باش چون سلطان نه
(۵) چون نه کامل دکان تنها مگیر
- بر جه و برگردبان من نشین (۱)
بگذرانم صد هزاران چون ترا
تارسی از چاه روزی سوی جاه
خود مران چون مرد کشتیبان نه
دست خوش می باش تاگردی خمیر (۲)

(۲) یعنی زبون باش پیش کامل تا خمیر

(۱) گردبان کوهان شتر است -
شوی و قابل پختن گردی -

- (۱) اِنْصِتُّوْ فِي الَّذِي كَرِهَ اِسْمَعُ سَاكِتًا
 اِنْ لِسَانَ الْحَقِّ مَا كُنْتَ فَكُنْ
 (۲) وَ اِذَا مَا قُلْتَ كَالْمُسْتَفْسِرِ
 (۳) مِثْلُ مُسْكِينٍ وَ حَقِّدْ وَ حَسَدْ
 لَوْ تَرَاهَا رَسَخْتَ فِيكَ فَمِنْ
 (۴) فَعَلَى مَنْ كَانَ خَلْفًا سَحَابًا
 حَيْثُ مِنْ عَادَتِكَ الْخُلُقُ الْقَبِيحُ
 (۵) حَيْثُ اَكَلَ الطَّيْنِ اَدْمَنْتَ فَمِنْ
 بِالْعَدُوِّ لَكَ كَانَ .. تَنْفُرُ ..
 كُنْ وَ صِرْ عَبْدًا مُطِيعًا صَامِتًا (۱)
 لِمَقَالِ الْاَوْلِيَاءِ كَالْاُذُنِ
 قُلْ مَعَ الْاَمْلَاكِ خَيْرِ الْبَشَرِ
 بَدْءًا مِنْ شَهْوَةِ وَهْيِ اَبَدِ
 عَادَةٍ كَانَتْ بِكَ .. هَبْ لَمْ تَبْنِ ..
 لَكَ مِنْ حَقِّدِ تَزِيدُ غَضَبًا
 كَانَ .. لَمْ تَأْلَفْ اِلَى الْخُلُقِ الْمَلِيحِ ..
 لَكَ مِنْهُ سَحَبٌ خَلْفًا لِمَنْ
 مِنْهُ وَ الْفِعْلَ عَلَيْهِ تَنْكُرُ ..

(۱) (و اذا قرء القرآن فاستمعوا له و انصتوا لعلکم ترحمون) - یعنی انصتوا
 بالسنتکم الظاهرة لتسمعوا الله بأذانکم الظاهرة و انصتوا بالسنتکم الباطنة لتسمعوا بأذانکم
 الباطنة ولهذا قال فی الشطر الثانی او لما انک لم تک لسان الله ای لم تقدر علی النصیحة
 کن مستمعاً لخلفاء الله فان الله یقول علی لسان عبده الذی هو مظهر الوحی الالهامی -
 (و ر بگوئی مشکل استفسار گو) -

- (۱) انصتوا را گوش کن خاموش باش
 (۲) و ر بگوئی شکل استفسار گو
 (۳) ابتدای کبر و کین از شهوتست
 (۴) چون ز عادت گشت حکم خوی بد
 (۵) چونکه تو گل خوار گشتی هر که او
 چون زبان حق نگشتی گوش باش
 با شهنشاها تو مسکین وار گو
 راسخی شهوت از عادتست
 خشم آید بر کسی کت واکشد
 واکشد از گل ترا باشد عدو

- (۱) عَابِدُوا الْأَوْثَانَ لَمَّا لِلْوَثَنِ
هَمْ لِمَنْ كَانُوا طَرِيقَ الْوَثَنِ
(۲) حَيْثُ إِبْلِيسَ زَمَانًا عَوْدًا
هُوَ مِنْ طَبْعِ حِمَارِي نَظَرُ
(۳) هَلْ يُرَى مِنْ أَحَدٍ غَيْرِي زَعِيمُ
صَارَ.. وَالْجَبَرُ الْجَلِيلُ الْمُقْتَدَى..
(۴) سَمُّ السُّودِّ وَ الْأَمْنُ غَدَا
كَانَ تَرْيَاقًا لِلْأَنِ نُسْبَا
(۵) فَمِنْ الْحَيَاتِ لَوْ أَنَّ الْجَبَلَ
مَنْبَعُ التَّرْيَاقِ فِي بَاطِنِهِ
- عَبَدُوا حَبُورًا لَهُ مَرَّ الزَّمَنُ
مَنَعُوا الْخَصَمَ غَدُو فِي الْعَلَمِ
أَنْ يَكُونَ السَّيِّدَ وَالْمُقْتَدَى
أَدَمَ الْمَسْجُودَ طِينًا مُحْتَقَرُ
كَفَى هُوَ مَسْجُودَ مَنْ مِثْلِي عَظِيمُ
..لَا أَرَى مِثْلِي شَخْصًا أَحَدًا..
ذَلِكَ الرُّوحُ الَّذِي فِي الْإِبْتِدَا
..عَظَمَ شَأْنًا وَ جَلَّ طَلْبًا.. (۱)
مِثْلِيءَ إِيَّاكَ أَنْ تُبْدِيَ الْوَجَلَ
كَانَ فَلْتَمَنَظُرْ إِلَى كَامِنِهِ

(۱) نسخه ثانیة - مخزن التریاق فی باطنه -

- (۱) بت برستان چونکه خو بابت کنند
(۲) چونکه کرد ابلیس خو با سروری
(۳) که به از من سرور دیگر بود
(۴) سروری زهر است جز آن روح را
(۵) کوه گر پر مار شد باکی مدار
- مانعان راه بت را دشمن اند
دید آدم را حقیر او از خری
تا که او مسجود چون من کس شود
کو بود تریاق لانی ز ابتدا (۱)
که بود اندر درون تریاق زار

(۱) لان کوهی است در آذربایجان و تریاق لانی بآن منسوب است که آن را تریاق

گرا نیهای میدانند -

- (۱) حَيْثُ ذَا السُّودِّ قَدْ صَارَ نَدِيمٌ
لَبَّكَ فَالْخَصْمُ وَالْضِدُّ الْقَدِيمُ
كُلُّ مَنْ كَانَ لَكَ حِينًا كَسَرَ
أَوْ خِلَافًا مَعَكَ أَبَدًا وَ أَسَرَ
(۲) إِذْ خِلَافَ خُلُقِكَ قَالَ أَحَدُ
مَعَهُ كَمْ تَبْدِي حَقْدًا وَ حَسَدُ
(۳) أَنْ هُوَ مِنْ عَادَتِي يَقْلَعُنِي
لَهُ دَوْمًا تَابِعًا يَجْعَلُنِي
(۴) إِذْ تَزُولُ الْعَادَةُ السَّيِّئَةُ
فَمَتَى الْمَعْبُدُ لِلنَّارِ يَشْبُ
(۵) هُوَ مَعَ مَنْ خَالَفَ الرِّفْقَ عَمَلُ
فِيكَ مَنْ كَانَتْ هِيَ الْمُحْكَمَةُ
مِنْ خِلَافٍ أَوْ يَحْقِدُ يُلْتَهَبُ (۱)
يَضَعُ فِي قَلْبِهِ مِنْهُ الْمَحَلُّ

(۱) آتشکده بیت النار للمجوس و أراد به جوفک و هو مملو بالكبر و العجب و حب الرياسة -

- (۱) سروری چون شد دماغت را ندیم
(۲) چون خلاف خوی تو گوید کسی
(۳) که مرا از خوی خود بر می کند
(۴) چون نباشد خوی بد محکم شده
(۵) با مخالف او مدارا می کند
هر که بشکستمت شود خصم قدیم
کینهها خیزد ترا با او بسی
مر مرا شاگرد و تابع می کند
کی فروزد از خلاف آتشکده
در دل او خویش را جامی کند (۱)

(۱) ظاهر آنست که ضمیر او راجع به بدخوست و مراد از مخالف ناصح اوست شارحی گفته که این بیت به بیت سابق (چون خلاف خوی تو گوید کسی) ارتباط دارد و ضمیر او بناصح ارجاع شده و مخالف عبارت است از بدخوئی که با ناصح مخالفت میکند یعنی آن ناصح با مخالف خود که بدخوست مدارا میکند تا در دل وی جا کند و بند ناصح پسندیده وی شود -

مُحْكَمًا .. بِالْقُوَّةِ أَشَدُّ وَزَادُ ..

قَاتِلًا بِالسَّمِّ مِثْلَ الْحَيَّةِ

أَقْتُلُ .. أَرْفَعُهَا وَ لَوْ كَالذَّرَّةِ ..

صَارَتِ الثُّعْبَانُ جَلَّتْ بِالنَّكَدِ ..

نَظَرَ مِنْ غَيْرِ خَيْرِ نَمَلَةٍ

حَالَكَ بِالصَّبْرِ وَالْفَحِصِ اسْمِلْ

مَا دَرَى أَنِّي النُّحَاسُ الْمُنْكَدِرُ

مَا دَرَانِي الْمَفْلِسُ وَالْمَرْتَبِكُ

أَنْتَ يَا قَلْبُ بِجِدٍّ وَ مِرَاسُ

وَ لَهُ اخْضَعْ وَ كَمَا رَأَى أَظْهَرِ

(۱) حَيْثُ ذَا الْخُلُقِ الْقَبِيحُ فَبِكَ عَادُ

صَارَ بِالْعَادَةِ نَمْلُ الشَّهْوَةِ

(۲) بَارِئِيَاضٍ لَكَ نَارَ الشَّهْوَةِ

يَسُوِيْ هَذَا لَكَ الْحَيَّةُ قَدْ

(۳) لَكِنْ .. الْعَادَةُ .. كُلُّ حَيَّةٍ

أَنْتَ مِنْ ذِي الْقَلْبِ وَالرُّوحِ الْجَبَلِي

(۴) فَالْنُّحَاسُ الذَّهَبُ لَوْ لَمْ يَصِرْ

وَ إِذَا مَا الْقَلْبُ مَا صَارَ الْمَلِكُ

(۵) أَنْتَ كَالْأَكْسِيرِ إِخْدِمِ لِلنُّحَاسِ

إِحْمِلِ الْجَوْرَ لِذِي الْقَلْبِ أَصِيرِ

مور شهوت شد ز عادت همچو مار

ورنه اينك گشت مارت اژدها

تو ز صاحبِ دل کن استفسار خویش

تا نشد شه دل نداند مفلسم

جور می کش ای دل از دلدار تو

(۱) زانکه خوی بد بگشتت استوار

(۲) نار شهوت را بکش در ابتدا

(۳) لیک هر کس مور بیند مار خویش

(۴) تا نشد ز رمس نداند من مسم

(۵) خدمت اکسیر کن مسوار تو

- (۱) مَنْ هُمْ أَهْلُ الْقُلُوبِ حَسَنًا
إِدْرِ هَذَا وَ لَهُ انْظُرْ زَمَنًا
مَنْ هُمْ كَاللَّيْلِ كَانُوا وَ النَّهَارِ
طَفَرُوا مِنْ ذِي الدُّنَا رَامُوا الْفَرَارَ..
(۲) قُلْ قَلِيلًا عَيَّبَ مَنْ حَقًّا عَبْدٌ
رَبَّهُ غَيْرَ هُدَاهُ مَا وَجَدَ
قَلِيلَ التَّهْمَةِ لِلْمَلِكِ الْوَحِيدِ
بِالْمُصَوِّصِيَّةِ وَ الْخِيسِ الزَّهْيِدِ..

فی بیان کرامات ذلک الدرویش الذی اتهموه بالسرقة فی السفینة

- (۳) كَانَ شَيْخٌ نَزَلَ جَوْفَ السَّفِينِ
مِنْ مَتَاعِ الصَّبْرِ مِنْهُ وَ الْيَقِينِ
وَ الرُّجُولِيَّةِ لِلْفَقْرِ صَنَعَ
كَارَةً رَأَتْ عَلَى الظَّهِرِ وَضَعَتْ
(۴) ضَاعَ كَيْسُ الذَّهَبِ وَهُوَ غَفَى
كُلٌّ مَنْ بَانَ هُنَاكَ أَوْ خَفَى
فَتَشَوُا وَ الشَّيْخُ أَيْضًا لَهُمْ
بَانَ وَ الرِّيبُ تَسْرَى بِهِمْ

- (۱) کیست دلدار اهل دل نیکو بدان
که چو روز و شب جهانند از جهان
(۲) عیب کم گو بنده الله را
متهم کم کن بدزدی شاه را

گرامات آن درویش که در کشتی متهمش بدزدی کردند

- (۳) بود درویشی درون کشتی
ساخته از رخت مردی پشته
(۴) پاره شد همیان زر او خفته بود
جمله را جستند او را هم نمود

تَفَحَّصْ أَيْضًا عَسَى الْكَيْسَ وَجَدَ ..
 اَيَقُظْ .. وَ الذَّهَبَ مِنْهُ طَلَبُ ..
 ضَاعَ وَالْكُلَّ يَسَارًا وَ يَمِينُ ..
 مَا لَكَ بُدٌّ .. وَ لَا تَلْقَى الْمَنَاصُ ..
 كُنْ .. فَإِنَّتِ الْخَلْقَ كُنْتَ الْهَادِيَا ..
 تَفَرَّغُ .. تَحْفَظُ فِيهَا قَدْرَكَ ..
 لَكَ هُمْ زَادُوا إِيْتَاهَا بِالْحَرَامِ
 حَيْثُ حَلَّ قَلْبُهُ الْوَافِي اللَّمَعُ
 أَخْرَجَتْ أَرْوُوسَهَا صَفَا فَصَفَ
 مِنْ خِضَمِ الْبَحْرِ كُلِّ مُمْسِكَةٍ
 مَا لَهَا مِنْ ثَمَنِ بِالْمَرَّةِ

(۱) وَ لَذَا قَالُوا الْفَقِيرَ مَنْ رَقَدَ
 وَ مِنْ الْغَمِّ أَنَّهُ رَبُّ الذَّهَبِ
 (۲) قَالَ كَيْسُ الذَّهَبِ فِي ذَا السَّفِينِ
 نَحْنُ فَتَشْنَا وَ أَنْتَ لِلْخِلَاصِ
 (۳) إِخْلَعِ الْخِرْقَةَ مِنْهَا عَارِيَا
 كَيْ يَهْدِيَ الْخَلْقَ مِنْ وَهْمٍ بِكَ
 (۴) قَالَ يَا رَبُّ الْأَخْسَاءُ الْغُلَامُ
 (۵) أَوْصِلِ الْأَمْرَ بِتَخْلِيصِي الْوَجَعِ
 فِي الزَّمَانِ ذَا وَ مِنْ كُلِّ طَرَفِ
 (۶) مِائَةُ الْأَلْفِ أَلْفِ سَمَكَةٍ
 فِي الْفَمِ مِنْهَا يَتِيمَ الدَّرَةِ

کرد بیدارش ز غم صاحبِ درم
 جمله را جستیم نتوانی تورست (۱)
 تاز تو فارغ شوند او هام خلق
 متهم کردند فرمان در رسان
 سر برون کردند هر سو در زمان
 در دهان هر یکی در شگرف

(۱) کین فقیر خفته را جوئیم هم
 (۲) که درین کشتی درم دان گم شده است
 (۳) دلق بیرون کن برهنه شو ز دلق
 (۴) گفت یارب مر غلامت را خسان
 (۵) چون بدرد آمد دل روشن از آن
 (۶) صد هزاران ماهی از دریای ژرف

لِلَّأَلِ ذِي وَ مَا مِنْ شِرْكَةٍ
 جَعَلَ الْمِقْدَارَ مِنْ بَعْدِ طَفَرٍ
 فَوْقَ كُرْسِيِّ .. لَهُ الْحَقُّ أَعَدَّ ..
 رُبَّعَ مِنْهُ أَمِيرًا لِلْمُنْفُوسِ
 فِي أَمَامٍ عَيْنِهِ .. عَيْنِ الْيَقِينِ ..
 وَلِيَ الْحَقُّ لِكَيْ بَيْنَكُمْ
 .. وَ لَكُمْ يَغْدُو ذَلِيلًا وَ أَسِيرٌ ..
 خَاسِرًا إِنِّي بِطَيْبٍ وَ أَشْتِيَاقٍ
 مُفْرَدًا مَعَ خَلْقِهِ لَمْ أَمْتَزِجْ
 لَا زِمَامِي مِنْ لِحُودٍ يَسْتَلِمُ
 لَوْ عَلَيَّ يَغْمُزُ .. إِمَّا وَ جَدَّ ..

(۱) فَخَرَّاجُ الْمَلِكِ كُلُّ دُرَّةٍ
 (۲) فِي السَّفِينِ هُوَ مِنْ تِلْكَ الدَّرَرِ
 فِي الْهَوَاءِ خَارِجًا مِنْهُ قَعَدَ
 (۳) كَالسَّلَاطِينِ عَلَى الدَّسْتِ الْجُلُوسِ
 هُوَ فِي أَوْجِ الْعُلُوفِ وَ السَّفِينِ
 (۴) قَالَ إِمْضُوا فَالسَّفِينُ لَكُمْ
 لَا يَكُونُ الْمِلْصَ هَذَا وَالْفَقِيرَ
 (۵) لِنَرَى مَنْ كَانَ فِي هَذَا الْفِرَاقِ
 أَنَا لِلْحَقِّ صِرْتُ الْمَزْدُوجِ
 (۶) بِالْمُصَوِّصَةِ لِي لَا يَتَّهِمُ
 هُوَ يُعْطِي فِي زَمَانٍ لِأَحَدٍ

کز الهت این ندارد شرکتی
 مر هوا را ساخت کرسی و نشست
 او فراز اوج کشتی اش به پیش
 تا نباشد با شما دزد و گدا
 من خوشم جفت حق و با خلق طاق
 نه مهارم را بغمازی دهد

(۱) هر یکی دری خراج ملکتمی
 (۲) در چند انداخت در کشتی و جست
 (۳) خوش مربع چون شهان بر تخت خویش
 (۴) گفت او کشتی شما را حق مرا
 (۵) تا کرا باشد خسارت در فراق
 (۶) نه مرا او تهمت دزدی نهد

- (۱) فَلَهُ أَهْلُ السَّفِينِ صَخَبُوا
 (۲) ذَا الْمَقَامِ السَّامِيَّ قَالَ فَمِنْ
 وَ مِنْ الْأَيْدَاءِ لِلْحَقِّ عَلَى
 (۳) بَلْ وَ حَاشَا لِلَّهِ مِنْ تَعْظِيمِيَا
 فَعَلَى كُلِّ فَقِيرٍ مَالِيَا
 (۴) هُمْ أَوْلَاءُ الْفُقَرَاءِ الطَّيِّبُونَ
 مَنْ لِمَعْظِمٍ لَهُمْ أَيُّ عَبَسَ
 (۵) لَيْسَ ذَا الْفَقْرِ لَا جِلَّ الْأَضْطْرَابِ
 بَلْ لَا جِلَّ أَنْ سَوَى الْحَقِّ إِلَّا أَحَدٌ
- يَا هُمَامُ مِمَّ كَانَ وَهَبُوا
 تَهْمَةً مِنْكُمْ لِمَسْكِينٍ وَهْنُ
 شَيْءٍ النَّزْرِ الْحَقِيرِ فِي الْمَلَا
 لِلْمُلُوكِ الطُّهْرِ أَوْ تَسَاهِيَا
 سَوْءُ ظَنٍّ لَا وَلَا حَقْدٌ يَبَا
 حَسِنُوا إِلَّا نَفَاسٍ رُوحًا يَهْبُونَ
 نَزَلَ وَ الطُّورَ كَانُوا وَالْقَبَسُ (۱)
 أَوْ يَدُورُ هُوَ مِنْ بَابِ إِبَابٍ
 كَانَ مَعْدُومًا وَ لَيْسَ مِنْ أَحَدٍ

(۱) وقد مر سبب نزول سورة عبس على الرسول (ص) ان نزولها خاص وحكمها عام لكل فقير كان على اثر عامر بن أم مكتوم وتفسيرها مر في قوله (ترك گفتن آن مرد ناصح بعد از مبالغه بپند مغرور) -

- (۱) بانگ کردند اهل کشتی ای همام
 (۲) گفت از تهمت نهادن بر فقیر
 (۳) حاشا لله بل ز تعظیم شهان
 (۴) آن فقیران لطیف خوش نفس
 (۵) آن فقیری بهر بیجاپیچ نیست
- از چه دادند چنین عالی مقام
 وز حق آزاری بی چیزی حقیر
 که نبودم بر فقیران بدگمان
 کز بی تعظیم شان آمد عبس
 بل بی آنکه بجز حق هیچ نیست

- (۱) كَيْفَ يَا هَذَا أَنَا أَتَيْتُهُمْ
جَعَلَ الْحَقُّ تَعَالَى لِاشْتِيَاقٍ
(۲) تَصْلَحُ لِلتَّهْمَةِ النَّفْسُ وَلَمْ
يَصْلَحْ لِلتَّهْمَةِ الْحُسُّ وَلَمْ
(۳) هَذِهِ النَّفْسُ أَتَتْ لِلْسَّفْسَطَةِ
وَيَلَّكَ اضْرِبْهَا لَهَا الضَّرْبُ الدَّرَجُ
(۴) يَنْظُرُ مُعْجَزَةً فِي ذَا الزَّمَانِ
بَعْدَ ذَا قَالَ الْخَيَالُ ذَلِكَ كَانَ
- أَوْلِيَاءَ الْحَضْرَةِ مِنْ لَهُمْ
أَمْنَاءَ مَخْزَنِ السَّبْعِ الطِّبَاقِ
يَصْلَحُ الْعَقْلُ الشَّرِيفُ لِلتَّهْمِ
يَصْلَحُ النُّورُ اللَّطِيفُ ذُو الْعِظَمِ
بِالْخَيَالَاتِ غَدَتِ مَرْتَبَتُهُ (۱)
لَا بَرَاهِينَ تُقَالُ وَحُجَجُ
يَسْتَنْيرُ قَلْبُهُ يَرْجُو الْأَمَانَ
وَوَيْهِ بَاطِنُهُ يَبْدُو عِيَانًا

(۱) ای النفس انت سوفسطائیه اضر بها لان ضربها بالرياضات يصلحها و لا يصلحها قولك لها الحجج العقلية و النقلية و السوفسطائی هو اللذى ينكر حقائق الاشياء و يقول انها خیالات و لا یرى لوجودها ثبوتاً کذا النفس مثله مصره على مشتهياتها لا تجبى للطاعة الا بالضرب -

- (۱) متهم چون دارم آنها را که حق
(۲) متهم نفس است نه عقل شریف
(۳) نفس سوفسطائی آمد می زنش
(۴) معجزه بیند فروزد آن زمان
- کرد امین مخزن هفتم طبق
متهم حس است نه نور لطیف
کش زدن سازد نه حجت گفتنش (۱)
بعد از آن گوید خیالی بود آن

(۱) سوف بزبان یونانی علم و حکمت را گویند و اسطفا بمعنی مزخرف و موهون باشد - یعنی با سوفسطائی نتوانی او را بحجت قانع کنی- سوفسطائیه گروهی از زنادقه که منکر حقایق هستند و سه فرقه اند عنادیه است که میگوید عالم حقایق ندارد وهمه و همیات و عنديه است که میگوید حقایق عالم اعتباری است اگر جوهر اعتبار کنیم جوهر است و اگر عرض اعتبار کنیم عرض است و لا أدربه است که میگویند مادر بودن و نبودن حقایق شک داریم و در شک نیز شک داریم -

- (۱) لَوْ عَجِبُ النَّظَرِ ذَاكَ غَدَاً
وَاقِعِيّاً وَهُوَ.. بِالْحَقِّ بَدَأُ..
كَيْفَ فِي الْعَيْنِ بِلَيْلٍ وَ نَهَارٍ
لَا يُقِيمُ.. لِمَ يَكُونُ فِي سِتَارٍ..
(۲) ذَا مُقِيمٍ عَيْنٍ مَنْ هُمْ نَظَفُوا
وَعَلَى الْخَلْقِ جَمِيعاً شَرَفُوا
وَلِعَيْنِ الْحَيَوَانِ بِالْقَرِينِ
أَبَدًا مَا كَانَ.. ذَا فَاعْلَمْ يَقِينُ..
(۳) أَنْ بِذَاكَ الْعَجَبَ قَدْ وَجَدَا
هُوَ مِنْ ذَا الْحِسِّ عَاراً عَدَدَا (۱)
وَمَتَى الطَّائِفُ فِي بَيْتٍ يَضِيقُ
نَزَلَ.. الْمَكْتُوبَ بِهِ أَنِّي يُطِيقُ..
(۴) وَلِأَنَّ لِي أَنْتَ حِينًا لَا تَقُولُ
بِالْكَلَامِ مُسْهِبٌ قُلْتَ الدُّيُولُ
وَاحِدًا قُلْتَ أَنَا مِنْ مِائَةٍ
وَهُوَ ذَا الْوَاحِدِ مِثْلُ الشَّعْرَةِ

(۱) ای فالعجزة التي هي كالطاوس لا تدخل حس الحيوان -

- (۱) ور حقیقت بود آن دید عجب
چون مقیم چشم نامد روز و شب
(۲) آن مقیم چشم پاكان میشود
نی قرین چشم حیوان می شود
(۳) كان عجب زین حس دارد عاروننگ
کی بود طاوس اندر چاه تنگ
(۴) تا نکوئی مر مرا بسیار گو
من ز صد يك گویم و آن همچومو

فی بیان تشنیع الصوفیة علی ذلك الصوفی قدام الشيخ بأنه يتكلم كثيراً

- (۱) فَأَلَى الصُّوفِيَّ فِعْلًا شَنَعًا نَسَبَ الصُّوفِيَّةَ مُبْتَدَعًا (۱)
وَأَلَى شَيْخِ الرِّبَاطِ ذَهَبُوا لَهُ قَالُوا.. مَا بِهِ هُمْ كَذِبُوا..
(۲) وَلِذَاكَ الشَّيْخِ قَالُوا يَعْجَلُ فَمِنَ الصُّوفِيِّ ذَا يَا مَنْ عَدَلَ
ثُمَّنَ أَرْوَاحُنَا خُذْ يَا إِمَامَ مِنْهُ خَلِصْنَا.. بِهِ نَلْقَى الْجَمَامَ..
(۳) قَالَ مَا الشَّكْوَى لَكُمْ بِالْآخِرِ أَيُّهَا الصُّوفِيَّةُ بِالظَّاهِرِ
فَلِذَا الصُّوفِيَّ عَادَاتٌ ثُلُثَ خَشَنَةً قَالُوا.. وَمَا مِنْهُ أَكْثَرَاتُ..
(۴) فِي الْكَلَامِ قَالَ كَثُرًا كَالْجَرَسِ فِي الطَّعَامِ.. لَوْلَهُ كَانَ التَّمَسُّ..
هُوَ مِنْ عِشْرَيْنَ شَخْصٍ أَكَلًا أَكْثَرَ.. فِي ذَا دَرِي كُلِّ الْمَلَا..

(۱) نسخه ثانیة - فعلى الصوفی فعلا شنعاً ضرب الصوفیة مبتدعاً -

تشنیع زدن صوفیان پیش شیخ برای صوفی که بسیار میگوید

- (۱) صوفیان بر صوفی شنعاً زدند پیش شیخ خانقاهی آمدند
(۲) شیخ را گفتند داد جان ما تو از این صوفی بخواه ای پیشوا
(۳) گفت آخر چه گله است ای صوفیان گفت این صوفی سه خودارد گران
(۴) در سخن بسیار گو همچون جرس در خورش افزون خورد از بیست کس

- (۱) وَ كَاهِلِ الْكَهْفِ لَوْنَامِ الصَّخَبِ
 (۲) فِي أَمَامِ الشَّيْخِ وَالشَّيْخِ أَمَالِ
 فَيُكَلِّ حَالِ أَمْسِكَ لِلْوَسَطِ
 (۳) فِي الْأُمُورِ الْأَوْسَطِ وَفَقَ الْخَبَرِ
 مِثْلَمَا الْأَخْلَاطُ عِنْدَ الْأَعْتِدَالِ
 (۴) فَإِذَا مَا الْخِلَاطُ زَادَ بِالْعَرَضِ
 (۵) فَعَلَى مَنْ كَانَ صَحْبًا وَ قَرِينِ
 بِالْفِرَاقِ جَاءَ دَوْمًا وَالْبِعَادِ
- أَظْهَرَ الصُّوفِيَّةَ رَامُو الشَّغْبِ
 وَجْهَهُ نَحْوَ الْفَقِيرِ ثُمَّ قَالَ
 هُوَ خَيْرٌ .. غَيْرُهُ كَانَ الْغَلَطِ ..
 أَخِيرَ كَانَ وَ أَسْمَى فِي النَّظَرِ
 جَاءَ مِنْهَا النَّفْعُ كَثْرًا بِالْمَالِ
 بَانَ فِي جِسْمِ الْوَرَى مِنْهُ الْمَرَضُ
 لَا تُزِدُ بِالْصِّفَةِ فَهُوَ يَقِينُ
 .. يَحْدُثُ مِنْهُ الْخِلَافُ وَ التَّضَادُ ..

- (۱) و ر بخشید هست چون اصحاب کهف
 (۲) شیخ رو آورد سوی آن فقیر
 (۳) در خبر خیر الامور اوساطها
 (۴) گریکی خلطی فزون شد از عرض
 (۵) بر قرین خویش مفرا در صفت
- صوفیان کردند پیش شیخ زحف (۱)
 که زهر حالی که هست اوساط گیر
 نافع آمد ز اعتدال اخلاطها
 در تن مردم پدید آمد مرض
 کان فراق آرد یقین در عاقبت

(۱) در برخی از نسخ زهف با هاء هوز بمعنی چالاکی است و میگویند اگر زحف با حای حطی باشد که بمعنی جنگ است در قافیه کهف اشکال می آید و پاسخ میدهند که شعرای دیگر نیز بدین روش قافیه آوردند مانند فردوسی :

بنام خداوند تنزیل وحی خداوند آمر و خداوند نهی

(۱) نَطَقَ مُوسَى حَسَنًا كَانَ وَزِيرِن

زَائِدًا كَانَ عَلَى الْقَوْلِ الْجَلِيلِ

(۲) فَمَعَ الْخَضِرُ أَتَى الزَّائِدُ ذَاكَ

قَالَ فَأَبْعِدْ مُسَهِّبَ أَنْتَ الْفِرَاقِ

(۳) قَالَ يَا مُوسَى إِذَا كُنْتَ الْكَلَامِ

يَسْوَى ذَاكَ مَعِيَ كُنْ أَبْكَمَا

(۴) وَإِذَا لَمْ تَبْعُدْ اخْتَرْتَ الْخِصَامِ

أَنْتَ فِي الْمَعْنَى ذَهَبْتَ وَأَنْقَطَعْتَ

(۵) فَإِذَا أَحْدَثْتَ أَنْتَ صَدَقَةً

لِلْوُضوءِ رُحٌ سَرِيعًا وَاحْضِرِ

لِكنْ أَيْضًا هُوَ بِالْوَصْفِ يَقِينٌ

لِلرَفِيقِ الْفَذِّ .. وَالصَّفْوِ الْجَمِيلِ ..

بِشَقَاقٍ .. وَلَدَ مِنْهُ ارْتِبَاكٌ ..

بَيْنَنَا .. لَا أَرْغَبُ مَعَكَ التَّلَاقَ ..

تَكْثِيرُ فَأَبْعِدْ وَدَعْنِي بِالْعَرَامِ

مُعْمَضُ الْعَيْنِ جَدِيرًا بِالْعَمَى

وَقَعَدْتَ لَسْتُ وَفَّقِي بِالْعَرَامِ

وَعَنِ الْمَحْبُوبِ بِنْتَ وَأَمْتَمَنْعَتْ ..

فِي الصَّلَاةِ لَكَ قَالَتْ جَهْرَةً

لِلصَّلَاةِ ثَانِيًا .. لَمْ تَطْهَرِ ..

هم فزون آمد ز گفت یار نیک

گفت رو تو مکثری هذا فراق

ورنه بامن گنگ باش و کورشو

تو بمعنی رفته بگسسته

گویدت سوی طهارت رو بتاز

(۱) نطق موسی بود اندازه و لیک

(۲) آن فزونی باخضر آمد شقاق

(۳) موسیا بسیار گوئی دور شو

(۴) ورنه رفتی وز ستیزه شسته

(۵) چون حدث کردی تو ناگه در نماز

- (۱) وَ إِذَا مَا لَمْ تَرَحْ صِرْتَ الْجِرَاكَ
يَا غَوِيُّ اقْعُدْ لَكَ تِلْكَ الصَّلَاةُ
(۲) اِمْضِ وَاذْهَبْ نَحْوَ مَنْ هُمْ قَرَنَاءُ
عَاشِقُوا قَوْلِكَ صَادُونَ لَهُ
(۳) فَعَلَى النُّوَامِ قَدْ زَادَ الْعَسَسُ
(۴) مَا لَهُ مِنْ حَاجَةٍ مَنْ لَيْسُوا
دَوْمًا الْقَصَّارَ رُوحٌ مِنْ عَرَى
(۵) أَنْتَ إِمَّا تَرْجِعُ عَمَّنْ عَرَى
أَوْ تَصِيرُ مِنْ لِبَاسِ الْبَدَنِ
(۶) وَإِذَا بِالْكَلِّ لَمْ تَقْدَرْ بِأَنْ
قِلِّلِ الْأَلْبِسَةَ حَتَّى الْوَسْطُ
- سَازَجَا تُبْدِي بِلَا مَعْنَى هُنَاكَ
ذَهَبَتْ صَارَتْ قَضَاءً وَ فَوَاتٌ..
لَكَ كَانُوا.. وَ يُشْغِلُ شُرَكَاءُ..
بِهِمْ شَبَّ الْهَوَى وَ الْوَلَهُ..
رِفْعَةً وَ السَّمَكُ مَرَّ الْغُلَّاسُ
لِلشَّيَابِ نَظَرُوا وَ التَّمَسُّوا
بِالتَّجَلِّي زَيْنَ.. لَا كَالْوَرَى..
نَحْوَسَمْتُ.. وَ تَكُونُ كَالْوَرَى..
عَارِيًا مِثْلَهُمْ.. فِي الزَّمَنِ..
عَارِيًا تَعْدُو لَكَ طَابَ الْبَدَنُ
لِلطَّرِيقِ تَقْطَعُ.. لَا فِي شَطْطِ.. (۱)

(۱) ای قلل الالبسة من قولك كيف و لم و لا تكن خالصاً لتربية وجودك بل معتدلاً فی جمیع احوالك -

خود نمازت رفت بنشین ای غوی
عاشقان تشنه گفت تو آند
ماهیان را پاسبان حاجت نبود
جان عریان را تجلی زیور است
یا چو ایشان فارغ از تن جامه شو
جامه کم کن تا ره اوسط شوی

(۱) ور نرفتی خشک جنبان می شوی
(۲) رو بر آنها که هم جفت تو آند
(۳) پاسبان بر خوابناکان بر فزود
(۴) جامه پوشان را نظر در گاز راست
(۵) یا ز عریانان به یک سو باز رو
(۶) ورنه می تانی که کل عاری شوی

فی بیان عذر الفقیر الی شیخ الرباط

- (۱) فَلِذَاكَ الشَّيْخُ قَدْ قَالَ الْفَقِيرُ
حَالَهُ أَبَدًا لَهُ الْأَمْرُ السَّيِّئُ
عُذْرُهُ مَعَ ذَاكَ فِيهِ قَرْنَا
ثَمَنَ الْخُسْرَانِ .. طَوْعًا أَوْ عَنَّا ..
هُوَ أَعْطَى .. وَلَهُ بِالْوَفْقِ قَالَ ..
- (۲) فَجَوَابَ الشَّيْخِ عَنْ كُلِّ سُؤَالٍ
أَشْبَهَتْ أَجْوَبَةَ الْخَضِرِ الصَّحِيحِ
كُلُّهَا كَانَتْ وَ بِالْقَوْلِ الْمَلِيحِ
أَشْبَهَتْ أَجْوَبَةَ الْخَضِرِ الصَّحِيحِ
ذِي .. وَمَنْ زَادَتْ عَلَا بِالْمَرْتَبَةِ .. (۱)
أَظْهَرَ .. بَانَ بِهَا السِّرُّ الْعَظِيمُ ..
وَلِكُلِّ مُشْكِلٍ عِنْدَ الْعَمَلِ
فَلَهَا الْخَضِرُ مِنَ الرَّبِّ الْعَلِيمِ
.. وَدَرَى مَا سَتَرَ عِنْدَ الْوَرَى .. (۲)
(۳) لِسُؤَالَاتِ الْكَلِيمِ الْأَجْوَبَةُ
مِنْهُ كُلِّ مُشْكِلٍ كَمْ زَادَ حَلَّ
وَهَبَ الْمِفْتَاحَ بِالسِّرِّ دَرَى

(۱) كما اخبر بها الرب تعالى في سورة الكهف ومرت أيضاً متفرقاً في هذا الكتاب.

(۲) نسخة ثانية - ما غفل عنه الوری -

عذر گفتن فقیر با شیخ خانقاه

- (۱) پس فقیران شیخ را احوال گفت
عذر را با آن غرامت کرد جفت
(۲) هر سؤال شیخ را داد او جواب
چون جوابات خضر خوب و صواب
(۳) آن جوابات سؤالات کلیم
کش خضر بنمود از رب عظیم
(۴) گشت مشکلهاش حل افزون زیاد
از بی هر مشکلیش مفتاح داد (۱)

(۱) ضمیر شین راجع بسوی آن شیخ یعنی مشکلهای شیخ که در حق فقیر بود بظاهر افعال او رهنمائی نموده شیخ را تا اینکه بفرمان او همه مشکلهای گشایش شد و برای هر مشکلی مفتاح داد شارحی گفته که ضمیر شین در هر دو مصراع راجع بموسی (ع) میباشد و فاعل داد خضر است برای تفصیل بصفحه ۲۰۳ ج ۲ شرح بحر العلوم رجوع شود.

- (۱) فِي جَوَابِ الشَّيْخِ كَمْ أَبْدَأَ اهْتِمَامَ
فَمِنْ الْخَضِرِ لَذَا الدَّرْوِشِ كَانَ
(۲) فَالطَّرِيقُ الْأَوْسَطُ قَالَ وَ إِنْ
لَكِنْ الْأَوْسَطُ نِسْبِيًّا غَدَا
(۳) إِنْ مَاءَ النَّهْرِ قَلَّ لِلْجَمَلِ
(۴) كَانَ لِلْيَمِّ فَمَنْ مِنْهُ الصِّفَّةُ
لَوْ هَوَانَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا أَكَلَا
(۵) وَإِذَا مَا أَكَلَ لِلْأَرْبَعَةِ
فَعِنِ الْأَوْسَطِ دَوْمًا بَعْدَا
(۶) عَشْرَةَ ارْغِفَةٍ مِنْ أَكَلَا
ذَلِكَ الْأَوْسَطِ.. هَذَا السِّرُّ أَنْتَ..
- وَلَهُ قَالَ عَلِيٌّ وَفَقِ الْمَرَامِ
..أَيْضًا الْأَرِثُ أَتَى بَعْدَ امْتِحَانِ..
حِكْمَةً فِيهِ وَ سِرٌّ لَمْ يَبَيِّنْ
..أَيْضًا الْفَرْدَ بِحَالٍ مَا بَدَأَ..
نِسْبَةً لَكِنْ مَعَ الْفَارِ الْمَثَلِ
يَأْكُلُ أَرْبَعَةً لِلْأَرْغِفَةِ
أَوْسَطًا ذَاكَ لَهُ قَدْ حَصَلَا
كُلِّهَا .. كَالْعَادَةِ الْمُتَّبَعَةِ..
كَانَ كَالْبَيْطِ بِحَرَصٍ قُبْدَا
سِتَّةَ لَوْ أَكَلَ اعْلَمَ جُعِلَا
..إِدْرِوْ اعْرِفْ مَا لَكَ مِنْهُ أَنْتَ..

در جواب شیخ هست بر گماشت
لیک اوسط نیز هم با نسبت
لیک باشد موش را آن همچویم
دو خورد یا سه خورد هست اوسط آن
او اسیر حرص مانند بط است
شش خورد می دان که اوسط آن بود

(۱) از خضر درویش هم میراث داشت
(۲) گفت راه اوسط ار چه حکمتست
(۳) آب جو نسبت با شتر هست کم
(۴) هر که را باشد وظیفه چار نان
(۵) و ر خورد هر چار دور از اوسط است
(۶) هر که او را اشتها ده نان بود

- (۱) اَنَا خَمْسُونَ رَغِيفًا إِذْ لِيَا
وَرِقَاقٍ سِتَّةٌ أَنْتَ لَكَ
(۲) لِلصَّلَاةِ أَنْتَ عَشْرَ رَكَعَاتٍ
أَنَا لَوْ جِئْتُ بِخَمْسِ مِائَةٍ
(۳) ذَلِكَ الْوَاحِدُ نَحْوَ الْكَعْبَةِ
ذَلِكَ الْوَاحِدُ نَحْوَ الْمَسْجِدِ
(۴) ذَلِكَ الْوَاحِدُ فِي الْعِشْقِ بَذَلُ
ذَلِكَ الْوَاحِدُ بِالرُّوحِ النَّصَبِ
(۵) إِنَّ هَذَا الْوَسْطَ مَعَ مَنْ هُمْ
وَلَهُمْ أَوَّلَ كَانَ وَانْتِهَاءُ
- إِشْتِهَاءٌ كَانَ مِنْ خَمَصٍ بِيَا
فَإِذَا عَنِّي بِنْتَ مَسَلَا
لَوْ أَتَيْتَ زِدْتَ ضَعْفًا وَ سُبَاتِ
رَكْعَةٍ لَا أَتَعْبُ بِالْمَرْءِ
حَافِيًا سَارَ بِكُلِّ رَغْبَةٍ
سَارَ مِنْ عَجْزٍ فَنِي أَوْ نَكْدِ
رُوحَهُ لِلْحَقِّ فِي ذَاكَ وَصَلِ
وَجَدَ حَتَّى رَغِيفًا قَدْ وَهَبِ
فِي الْنِهَائَاتِ سَرَى مِثْلَهُمْ
وَهُوَ مَعَهُمْ كَانَ فِي الْجِنْسِ سَوَاءً

- (۱) چون مرا پنجاه نان هست اشتہی
(۲) تو بدہ رکعت نماز آئی ملول
(۳) آن یکی تا کعبہ حافی میرود
(۴) آن یکی در پاکبازی جان بداد
(۵) این وسط در بانہایت میرود
- مر تراشش گردہ ہم دستم نہ
من بیانصدہ در نیایم در نحول
وان یکی تا مسجد از خود میشود
وان یکی جان کند تا یک نان بداد
کہ مرآن را اول و آخر بود (۱)

(۱) شروع در پاسخ اعتراض بہ بسیاری سخن کہ در سخن من اوسط امکان ندارد زیرا کہ
مشمول بر اسرار حق میباشد و ہر چہ گفتہ شود کم است پس متناہی بغير متناہی در این
مورد نسبت ندارد و اوسط را از اینجا راہی نیست .

- (۱) اَوَّلَ مَعَ آخِرٍ قَبْلًا وَجَبَ
اَوْسَطًا اَوْ وَسَطًا فِي الذِّهْنِ قَدْ
(۲) مَنْ يَلَا غَيْرَ اَنْتِهَاءٍ وَجِدَا
فَمَتَى كَانَ لِاحِدٍ الْاَعْتِدَالُ
(۳) اَوَّلَ مَعَ آخِرٍ مَا مِنْ اَحَدٍ
وَالْاِلَهَ الْحَقُّ عَنْ هَذَا النِّفَادِ
(۴) فَالْبَحَارُ السَّبْعَةُ الْكُلُّ الْمِدَادُ
(۵) فَالْكُرُومُ وَالْعُصُونُ وَالشَّجَرُ
اَبَدًا مِنْ ذَا الْكَلَامِ لَا تُزِيدُ
- كَيِّ يَهْدَيْنَ تَرَى وَفَقَّ الطَّلَبُ
حَصَلًا.. التَّصَوُّيرُ هَذَيْنِ وَجَدَ..
اِذْ هُوَ لِلطَّرَفَيْنِ فَقَدْ
وَجَدَ.. فَالْحَدَّ جَاَزَ بِالْكَمَالِ..
لَهُ آيَا وَضَعَ مَا ذَا اجْتَهَدَ
قَالَ لَوْ كَانَ لَهُ الْبَحْرُ الْمِدَادُ (۱)
لَوْ غَدَتْ مَا مِنْ رَجَاءٍ لِلنِّفَادِ
لَوْ تَكُونُ قَلَمًا مِمَّا ظَهَرَ
لَا وَلَا تُنْقِصُ.. مِثْلَ مَا تُرِيدُ..

(۱) الاية في آخر سورة الكهف (قل لو كان البحر مداداً لكلمات ربي لنفد البحر قبل أن تنفذ كلمات ربي) - اراد بكلمات ربي التعينات الالهية الظاهر بها الله تعالى في كل تعين على نحو يخالف الاخر -

- (۱) اول و آخر يياد تا در آن
(۲) بي نهايت چون ندارد دو طرف
(۳) اول و آخر نشانش كس نداد
(۴) هفت دريا گر شود كلي مديد
(۵) باغ و بيشه گر شود يكسر قلم
- در تصور گنجد اوسط يا ميان
كي بود او را ميانه منصرف
گفت لو كان له البحر مداد
نيست مر پايان شدن را هيچ اميد
زين سخن هر گز نگردد بيش و كم

- (۱) كُلُّ هَذَا الْجَبْرِ بِنَاءٌ وَالْقَلَمُ
 ذَا الْحَدِيثِ الطَّلُقُ مَسْلُوبُ الْعَدَدِ
 (۲) رَبَّمَا الْحَالَةُ مِنِّْي فِي النَّظَرِ
 (۳) أَنَهَا نَوْمٌ فَعَيْنِي لَوْ تَنَامُ
 شَكْلِي مَنْ مَالَهُ شُغْلٌ يُرَى
 (۴) فَالْنَّبِيُّ قَالَ عَيْنَايَ تَنَامُ
 (۵) عَيْنُكَ الْيَقْظَانَةُ الْقَلْبُ لَكَ
 عَيْنِي النَّائِمَةُ فِي فَتْحِ بَابٍ
- فَانِيَا عَادَ وَ فِي قَيْدِ الْعَدَمِ
 خَالِدًا كَانَ .. وَ حَيًّا لِلْأَبَدِ..
 مَا تَلْتُ نَوْمًا فَظَنُّ مَنْ عَثَرَ
 قَلْبِي الْيَقْظَانُ إِعْرِفَهُ مُدَامَ
 اِدْرِذَا شُغْلٍ .. خَطِيرٍ فِي الْوَرَى..
 قَلْبِي مَا نَامَ عَنْ رَبِّ الْأَنَامِ (۱)
 نَائِمًا كَانَ.. لِمَا لَمْ يَكُ..
 قَلْبِي كَانَ.. فَدَعِ لِلْأَرْتِيَابِ..

(۱) قال (ص) مجيباً لعائشة لما نام قبل صلاة الوتر و قالت له نمت يا رسول الله حتى نفخت بفيك فقال لها ان عيني تنامان و لا ينام قلبي فقال الصوفي و انا وارث سيد الرسل (لا ينام قلبي عن رب الانام و لا يغفل) ثم شرع الصوفي يخاطب المعترض عليه فيقول (چشم تو بيدار و دل خفته بخواب) -

- (۱) آن همه جبر و قلم فانی شود
 وین حدیث بی عدد باقی شود
- (۲) حالت من خواب را مانند گهی
 خواب پندارد مر آن را گمراهی (۱)
- (۳) چشم من خفته دلم بيدار دان
 شکل بی کار مرا بر کار دان
- (۴) گفت پیغمبر که عینای تنام
 لا ينام قلبي عن رب الانام
- (۵) چشم تو بيدار و دل خفته بخواب
 چشم من خفته دلم در فتح باب

(۱) اشاره به حدیث نبوی مذکور در تعلیقه عربی (تنام عینی و لا ينام قلبي) -

- (۱) قَلْبِي كَانَتْ لَهُ خَمْسُ حَوَاسٍ
 إِنَّ حِسَّ الْقَلْبِ ذَيْنَ الْعَالَمَيْنِ
 (۲) أَنْتَ مِنْ ضَعْفِ بَكَ لَا تَنْظُرِ
 كَانَ لَيْلًا وَلِيَّ ذَا اللَّيْلِ بَانَ
 (۳) فَعَلَيْكَ الْجَبَسَ كَانَ وَلِيًّا
 وَ فَرَاغًا عَادَ عَيْنُ الشُّغْلِ لِي
 (۴) رَجُلُكَ فِي الْوَحْلِ وَالْوَحْلُ
 مَاتَمَّا عَادَ عَلَيْكَ وَ كَرَبُ
 (۵) سَاكِنٍ فِي الْأَرْضِ مَعَكَ فِي مَحَلٍ
 فَوْقَ سَطْحِ الْفَلَكَ السَّابِعِ .. لَا ..
- أَخِرَ .. وَهِيَ إِلَى الرُّوحِ الْأَسَاسِ (۱)
 نَظَرَ .. بِالنُّورِ بَزَّ الْقَمَرَيْنِ ..
 لِي فَالْلَّيْلُ لَكَ فِي النَّظَرِ
 صَبَحًا .. النُّورَ أَرَى فِيهِ عِيَانًا ..
 كَانَ بُسْتَانًا وَ دَوْضًا طَرِيًّا
 ..فَارِغًا صِرْتُ أَنَا مِنْ عَمَلٍ ..
 لِي وَرَدَ .. بِالشَّدَا مُتَّصِلٌ ..
 لِي طَبْلٌ وَ سُورٌ وَ طَرِبُ
 غَيْرَ أَنِّي أَرَكُضَ مِثْلَ زَحَلٍ
 ..أَحْذَرُ مِنْ ذَا بَلَغَتْ الْأَمَلَا ..

(۱) كانه يقول الحس الظاهري مخصوص بالمحسوسات الظاهرة و الباطني بهما -

- (۱) مر دلم را پنج حس دیگر است
 (۲) تو ضعف خود مکن در من نگاه
 (۳) بر تو زندان بر من ان زندان چو باغ
 (۴) پای تو در گل مرا گل گشته گل
 (۵) در زمینم با تو ساکن در محل
- حس دل را هر دو عالم منظر است
 بر توشب بر من همان شب چاشتگاه
 عین مشغولی مرا گشته فراغ
 مر ترا ماتم مرا سور و دهل
 می دوم بر چرخ هفتم چون زحل

(۱) فَالْجَلِيسَ لَكَ مَا كُنْتُ أَنَا
فَضَلَ الْأَفْكَارَ كُلًّا وَ سَمِي
(۲) إِذَا أَنَا الْأَفْكَارَ بِالْقَدْرِ عَبَرْتُ
(۳) حَاكِمُ الْأَفْكَارِ لَا مَحْكُومُهَا
مِثْلَمَا الْبَنَاءُ كَانَ فِي الْبِنَاءِ
(۴) جُمْلَةُ الْخَلْقِ هُمْ لِلْفِكْرِ قَدْ
وَ لَذَا حَرِفَتُهُمْ هُمْ وَ غَم
(۵) فَإِلَى الْأَفْكَارِ بِالْقَصْدِ أَنَا
وَ إِذَا مِنْ بَيْنِهَا رُمْتُ أَقْوَمُ
(۶) مِثْلُ طَيْرِ الْأَوْجِ بِالْقَدْرِ أَنَا
كَالذَّبَابِ وَ مَتَى كَانَ الذَّبَابُ

ظَلَمِي كَانَ وَ قَدْرِي بِالثَّنَا
..أَنْتَ فِي الْأَرْضِ أَنَا فَوْقَ السَّمَاءِ..
خَارِجَ الْفِكْرِ أَنَا فَحَصًّا ظَهَرْتُ
أَنَا .. قَبْلًا بَانَ لِي مَفْهُومُهَا..
حَاكِمًا.. وَالْفَرْقُ كَمْ بَانَ لَنَا..
صِيرُ وَالسُّخْرَةَ وَ الْهَزُوَ بِجَدِّ
..لَهُمُ الْقَلْبُ قَرِينُ السَّقَمِ..
نَفْسِي أُعْطِيَ أُسِيرُ الْغِنَا
قَمْتُ.. مَالِي مَانِعَ عَمَّا أَرُومُ..
هَذِهِ الْأَفْكَارُ كَانَتْ فِي الدُّنَا
حَاكِمًا لِي.. أَوْ هُوَ يَبْدِي انْقِلَابُ..

بر تر از اندیشه ها پایه منست
خارج اندیشه بویان گشته ام
زانکه بنا حاکم آمد بر بنی
زین سبب خسته دل و غم پیشه اند
چون بخواهم از میانشان برجهم
کی بود بر من مگس را دسترس

(۱) هم نشینت من نیم سایه من است
(۲) زانکه من زاندیشه ها بگذشته ام
(۳) حاکم اندیشه ام محکوم نی
(۴) جمله خلقان سخره اندیشه اند
(۵) قاصدا خود را باندیشه دهم
(۶) من چو مرغ او جم اندیشه مگس

- (۱) اقْصِدُ السَّفَلَ مِنَ الْأَوْجِ الرَّفِيعِ
وَكَسِرُ الرَّجْلِ فِي يَسْتَجِيرُ
(۲) وَإِذَا مَالِيَ مِمَّنْ سَفَلُوا
طَرْتُ كَالطَّيْرِ الَّذِي صَفَا فَصَفَ
(۳) فَجَنَاحِي أَنَا مِنْ ذَاتِي نَبَتْ
فَالْجَنَاحَيْنِ لِي لَا أَرْبُطُ
- أَصِلْ حَتَّىٰ يَذَا.. الدَّانِي الْوَضِيعُ..
وَوَيْنُورِ الرُّوحِ مِنْبِي يَسْتَنْبِرُ..
بِالْصِّفَاتِ هُمْ بَانَ الْمَلَلُ (۱)
طَارَ وَ الذِّكْرُ لَهُ حُسْنًا وَصَفَ
أَيْضًا الْفَضْلُ بِهَذَا لِي ثَبَتْ (۲)
بِالْغِرَاءِ.. هَبْ بِهِمْ أَخْتَلِطُ.. (۳)

(۱) قال تعالى في سورة الملك (او لم يرو الى الطير فوقهم صافات و يقبضن ما
يمسكنهن الا الرحمن انه بكل شئى بصير) - (۲) روى جعفر ان الرسول (ص) لما
توجه الى الصلاة قال لابي طالب لو صليت معي قال ابوطالب يا بن اخى علمت انك على
حق و لكن استحي من العرب ثم التفت الى جعفر ابنه و قال له صل انت عند جناح ابن
عمك ثم التفت الى الرسول بعد اداء الصلاة وقال ألا أنبتك يا جعفر ان الله تعالى أعطاك
جناحين من نور لتطير بهما فى الجنة فكانا الجناحان له (رض) جناحى تحقيق لا تقليد
و لهذا قال لا اربط جناحى و هما جناحا العلم و العمل و الذوق و الشوق بالغراء
كاصحاب التقليد فانهم يربطون على انفسهم علوما عقلية و نقلية يباهون بهما العلماء و يماررن
بهما السفهاء و لهذا قال (جعفر طيارا پر جاريه است) - (۳) نسخه ثانیه - بالغراء
و بهزل أخلط -

(۱) قاصدا زیر آیم از اوج بلند تا شکسته پایگان بر من تنند

(۲) چون ملالم گیرد از سفلی صفات بر برم همچون طیور صافات

(۳) بر من رسته است هم از ذات خویش بر من با سریش

- (۱) جَعْفَرُ الطَّيَّارُ قَدْ كَانَ الْجَنَاحُ لَهُ ذَاتِيًّا وَ عِزًّا وَ نَجَاحُ
 جَعْفَرُ الطَّرَارُ قَدْ صَارَ الْجَنَاحُ لَهُ تَزْوِيرًا وَ ذَنْبًا وَ جَنَاحُ
 (۲) كَانَ ذَا عِنْدَ الَّذِي مَنْ لَمْ يَذُقْ عِنْدَ سُكَّانِ السَّمَاءِ وَ الْأَفُقِ
 (۳) هَذِهِ الْحَالَاتُ قُدَّامَ الْغُرَابِ وَاحِدٌ عِنْدَ الذُّبَابِ الْقَدْرُ إِنْ
 (۴) وَ إِذَا اللَّقْمَةُ فِيكَ الْجَوْهَرَا كُلُّ وَلَا تَسْكُنْ كَمَا الشَّيْخُ أَكَلَ مِنْهُ فِي الطُّشْتِ جَمِيعَ مَا أَكَلَ
- لَهُ ذَاتِيًّا وَ عِزًّا وَ نَجَاحُ
 لَهُ تَزْوِيرًا وَ ذَنْبًا وَ جَنَاحُ
 إِدْعَاءٌ .. مِنْهُ قَوْلًا لَمْ يَرُقْ ..
 ذَاكَ مَعْنَى لَهُ ذَاتٌ وَ خُلُقُ
 إِدْعَاءٌ هِيَ كَانَتْ وَ السَّرَابُ
 مِلْءٌ أَوْ فَرَعٌ .. هَذَا اسْتَعِينُ ..
 صِيرَتْ لِلْأَكْلِ مَا أَنْ تَقْدَرَا
 وَلِدْفَعِ سُوءِ ظَنِّ قَدْ حَصَلَ
 قَاءَ كَانَ الدُّرُّ وَ اللَّبُّ أَنْذَهْلُ ..

- (۱) جعفر طیار را پر چاریست
 (۲) نزد آن که لم ینق دعویست این
 (۳) لاف دعوی باشد این پیش غراب
 (۴) چونکه در تو می شود لقمه گهر
 (۵) شیخ روزی بهر دفع سوء ظن
 جعفر طرار را پر عاریست (۱)
 نزد سکان افق معنی ست این
 دیگتی و پریکی پیش ذباب
 تن مزین چندانکه بتوانی بخور
 در لگن قی کرد و پردرشد لگن

(۱) جعفر طیار برادر حضرت علی (ع) او را طیار گویند برای اینکه در جنگ (موت) شهید شد و هر دو دست وی در آن جنگ بریده شد خداوند در عوض آن دو بازو و دو پر عنایت فرمودند - جعفر طرار نام طراری بود که از شیوهای گوناگون بر بازوی خود پر نهاده بود و تا اندازه با آن شیوها در هوا می پرید -

- (۱) جَوَهراً عَقْلِيّاً الشَّيْخُ الْبَصِيرُ جَعَلَ الْمَحْسُوسَ لِلْعَقْلِ الْيَسِيرُ^(۱)
 (۲) وَإِذَا فِي الْمِعْدَةِ مِنْكَ الدَّنَسُ عَلَبَ طَاهِرُكَ صَارَ الدَّنَجَسُ
 صَهْ وَفَوْقَ فِيمَاكَ الْقَفْلُ ضَعِ وَلَهُ الْمِفْتَاحُ اخْفِ.. وَانْزِعِ..
 (۳) كُلُّ مَنْ لُقِمَتْهُ نُورُ الْجَلَالِ مَا يَرُومُ أَكَلَهُ كَانَ الْحَلَالِ

فی بیان تلك الدعوى اللتى هى نفسها شاهدة على صدقها

- (۴) أَنْتَ لَوْ حَقّاً لِرُوحِي بِالْعَرِيفِ قَوْلِي كَالْوَكْرِ لِلْمَعْنَى الْمَطِيفِ
 (۵) كَانَ لَوْ حِينًا أَقُولُ عِنْدَكَ أَنَا نِصْفَ اللَّيْلِ آتِي نَحْوَكَ
 أَصْحَ لَا تَحْذَرِ مِنَ اللَّيْلِ الْقَرِيبِ أَنَا مِنْكَ.. لَسْتُ بِالْوَاشِيِ الرَّقِيبِ..

(۱) نص الترجمة للمصراع الثانى - جعل المحسوس للعقل اليسير للرجل .

- (۱) گوهر معقول را محسوس کرد پیر بینا بهر کم عقلی مرد
 (۲) چونکه در معده شود پاکت پلید قفل نه بر حلق و پنهان کن کلید
 (۳) هر که در وی لقمه شد نور جلال هر چه خواهد تا خورد اورا حلال

بیان دهوی که هین آن دهوی گواه صدق خویشیت

- (۴) گر تو هستی اشنای جان من نیست دعوی گفت معنی لان من
 (۵) گر بگویم نیم شب پیش توام هین مترس از شب که من خویش توام

- (۱) إِنَّ ذَيْنَ الْأَدْعَاءِ نِينِ هُمَا
 حَيْثُ أَنْتَ صَوْتٌ مَنْ كَانَ الْقَرِيبُ
 (۲) إِنَّ قُرْبِي وَ حُضُورِي عِنْدَكَ
 وَ كَلَا الْأَثْنَيْنِ مَعْنَى لَطْفًا
 (۳) إِنَّ قُرْبَ الصَّوْتِ دَلٌّ مِنْ نَفْسِ
 (۴) لَذَّةُ صِدْقِ الْقَرِيبِينَ غَدَتْ
 هِيَ بِالْفُورِ عَلَى صِدْقِ الْقَرِيبِ
 (۵) بَعْدَهُ الْأَحْمَقُ مَنْ لَيْسَ لَهُ
 هُوَ مِنْ جَهْلٍ بِهِ صَوْتُ الْبَعِيدِ
 (۶) وَ أَمَامَ نَفْسِهِ فَالْأَدْعَاءُ
 جَهْلُهُ صَارَ أَسَاسَ كُلِّ مَا
- عِنْدَكَ الْمَعْنَى . فَهَمَّتَ لَهُمَا ..
 لَكَ تَدْرِي .. وَهُوَ لِلْقَوْلِ الْحَبِيبِ ..
 إِدْعَاءُ إِنْ .. هُمَا بَانَا لَكَ ..
 عِنْدَ فَهَمَّ لَكَ .. يَا رَبَّ الصَّفَا ..
 لِصَدِيقٍ قُرْبَ الصَّفْوَةِ التَّمَسُّ
 أَيْضًا الشَّاهِدُ أَنِّي قَدْ بَدَتْ
 ذَلِكَ فِيمَا بِهِ جَاءَ وَالْحَبِيبُ
 أَبَدًا إِلَهُامٌ وَ الْمُشْتَبَهُ (۱)
 مَا دَرَى مِمَّنْ لَهُ قُرْبًا يَزِيدُ
 قَوْلُهُ كَانَ .. وَ مِنْ غَيْرِ مِرَاء ..
 أَنْكَرَ .. قَالَ الَّذِي مَا عَلِمَا ..

(۱) نسخه ثانیة - ایضاً الاحق -

چون شناسی بانگ خویشاوند خود

هر دو معنی بود پیش فهم نیک

کین دم از نزدیک یاری می جهد

شد گوا بر صدق آن خویش عزیز

می نداند بانگ ییگانه ز اهل

جهل او شد مایه انکار او

(۱) آن دو دعوی پیش تو معنی بود

(۲) پیشی و خویشی دودعوی بود لیک

(۳) قرب آوازش گواهی میدهد

(۴) لذت آواز خویشاوند نیز

(۵) باز بی الهام احمق کو ز جهل

(۶) پیش او دعوی بود گفتار او

- (۱) فِي أَمَامِ الْفِطَنِ الْخَيْرِ وَ مَنْ
عَيْنُ ذَا الصَّوْتِ أَمَّا الْمَعْنَى الصَّحِيحُ
- (۲) أَوْ يَلْفِظُ عَرَبِيٌّ مَنْ عِلْمُ
قَالَ خَيْرٌ بِلِسَانِ الْعَرَبِ
- (۳) عَيْنُ مَا قَالَ يَلْفِظُ عَرَبِيٌّ
هَبْ لَهُ كَانَ الْمَقَالُ الْعَرَبِي
- (۴) أَوْ عَلَى الْكَاغِذِ بِالْجَهْرِ كَتَبَ
كَاتِبٌ أَقْرَأَ خَطًّا أَبْجَدِي
- (۵) إِنَّ ذَا الْمَكْتُوبِ هَبْهُ قَدْ غَدَا
شَاهِدَ الْمَعْنَى.. وَ لَيْسَ لِدَلِيلٍ..
- قَلْبَهُ الْأَنْوَارُ جَلَّتْ بِالْمَعْنَى
كَانَ فِي الْفِكْرِ.. وَ كَالنَّصِ الصَّرِيحِ..
بِاللِّسَانِ الْعَرَبِيِّ وَ فِهِمْ
أَنَا.. أَدْرِي مِنْهُ عِلْمُ الْأَدَبِ..
كَانَ مَعْنَى وَ لُبَابُ الطَّلَبِ
إِدْعَاءٌ.. فَادْرِيَا ذَا الْأَرَبِ..
كَاتِبٌ.. يَا مَنْ هُمْ أَهْلُ الْأَدَبِ..
أَنَا أَيْضًا كُنْتُ فِيهَا أَوْحِدِي
إِدْعَاءٌ فَهُوَ أَيْضًا قَدْ بَدَا
هُوَ مُحْتَاجٌ وَ لَا قَالَ وَقِيلَ..

عین این آواز معنی بود راست

که همی دانم زبان تازیان

گر چه تازی گفتنش دعوی بود

کاتب و خط خوانم و هم ابجدی

هم نوشته شاهد معنی بود

(۱) پیش زیرک کاندرویش نورهاست

(۲) یا بتازی گفت یک تازی زبان

(۳) عین تازی گفتنش معنی بود

(۴) یا نویسد کاتبی بر کاغذی

(۵) این نوشته گرچه خود دعوی بود

- (۱) أَوْ يَقُولُ لَكَ صُوفِي رَأَيْتَ
وَسَطَ النَّوْمِ أَمْرٌ فَوْقَ الْكَتِفِ
(۲) ذَا أَنَا كُنْتُ وَمَا فِي النَّوْمِ لَكَ
أَنَا فِي الرُّؤْيَا أَقُولُ وَالْعِيَانُ
(۳) اِسْتَمِعْ فِي السَّمْعِ مِثْلَ الْحَلَقَةِ
وَاجْعَلِ الْعَقْلَ أَمِيرًا لِلْكَلامِ
(۴) وَ إِذَا فِي الْخَاطِرِ الرُّؤْيَا لَكَ
مُعْجِزًا صَارَ جَدِيدًا أَوْ عَمِيقُ
(۵) هَبْكَ ذَا دَعْوَى يَبِينُ غَيْرَ أَنْ
اذْهَبْ قَالَ نَعَمْ فِي ذَا أَقْر.
- أَنْتَ فِي اللَّيْلَةِ تِلْكَ إِذْ غَفَيْتَ
حَمَلَ سَجَّادَةً فِي ذَا عُرْفٍ..
قَلَمَهُ مَعَكَ بِلاُ لَبْسٍ وَ شَكْ
وَ لِشَرْحِ النَّظَرِ أَقْضَى الْبَيَانِ
لَهُ إَجْعَلْ .. كَجَلِيلِ الْفِرْقَةِ..
ذَلِكَ .. كَيْ فِي ذَا تِلْمٍ بِالْمَرَامِ..
وَرَدَتْ هَذَا الْكَلَامَ عِنْدَكَ
سِرٍّ .. أَهْدَاكَ إِلَى رَحْبِ الطَّرِيقِ..
رُوحُ ذِي الْوَاقِعَةِ الصَّفْوِ الْحَسَنِ
وَوَلَهُ الْوَاقِعُ بِالْكَلِّ ظَهَرَ..

- (۱) یا بگوید صوفی دیدی تو دوش
(۲) من بدم آن و آنچه گفتم خواب در
(۳) گوش کن چون حلقه اندر گوش کن
(۴) چون ترا یاد آید آن خواب این سخن
(۵) گر چه دعوی مینماید این ولی
- در میان خواب سجاده بدوش
با تو اندر خواب در شرح نظر
این سخن را پبشوای هوش کن
معجزه نو باشد و راز کهن
جان صاحب واقعه گوید بلی

- (۱) حَيْثُ أَنَّ الْحِكْمَةَ لِلْمُؤْمِنِ
فَلَهَا لَوْ هُوَ مِنْ كُلِّ أَحَدٍ
(۲) وَهُوَ بِالذَّاتِ لَهَا لَوْ وَجَدَا
كَيْفَ فِي ذَا بِاَلْخُصُوصِ الشَّكِّ حِينَ
(۳) أَنْتَ لِلْمَعْطَشَانِ لَوْ قُلْتَ أَعْجَلِ
(۴) مُسْرِعًا خُذْ هَلْ لَكَ قَالَ إِدْعَاءُ
مِنْ أُمَامِي وَكُنِ الْمَهْجُورَ أَنْتَ
(۵) أَوْ لِي بِالشَّاهِدِ وَ الْحُجَّةِ
هُوَ مَاءٌ عَذْبًا الْمَاءُ الْمَعِينُ
(۶) أَوْ يَطْفُلِ اللَّبَنِ الْأُمُّ إِذَا
لَا تَخَفُ إِصْحَ اَنَا الْأُمُّ لَكَ
- ضَالَّةٌ كَانَتْ بِكُلِّ زَمَنٍ
سَمِعَ أَتَقَنَ فِيهَا وَ اعْتَمَدَ
عِنْدَهُ مُفْرَدَةً وَ اعْتَقَدَا
يَجِدُ أَنَا.. لَهُ الرِّيبُ يَبِينُ..
إِنَّ هَذَا الْكَأْسُ مَاءٌ مُمْتَلِئِي
ذَا فَرَحٌ يَا مُدَّعِي.. قَيِّدَ الْعَنَاءِ..
لَا يَصْحُ عِنْدِي مَا قَدْ ذَكَرْتَ
جِيءَ وَ قُلْ قَدْ كَانَ بِالْجَنَسِيَّةِ
مِنْهُ كَانَ.. وَبِهَذَا زِدْ يَقِينُ..
لَهُ صَاحَتِ أَنْ هَلُمَّ وَ الْأَذَى
يَا بُنَيَّ اذْنُو وَ مُصِّ ثَدِيكَ

آن زهر که بشنود موقن بود
کمی بود شک چون کند خود را غلط
در قدح آب است بستان زود آب
از برم ای مدعی مهجور شو
جنس آب است و از آن ماء معین
که بیامن مادرم هان ای ولد

(۱) پس چو حکمت ضاله مؤمن بود
(۲) چونکه خود را پیش او یابد فقط
(۳) تشنه را چون بگوئی تو شتاب
(۴) هیچ گوید تشنه کین دعویست رو
(۵) یا گواه و حجتی بنما که این
(۶) یا بطفل شیر مادر بانگ زد

- (۱) هَلْ يَقُولُ الْطِفْلُ يَا أُمِّ لِيَا
 كَيْ عَلَى الدَّرِّ لَكَ أَلْقَى الْقَرَارَ
 (۲) مَا تَرَى مِنْ أُمَّةٍ فِي قَلْبِهَا
 فَلَهَا الْمُعْجِزَةُ وَجْهَ الرَّسُولِ
 (۳) فَمِنْ الْخَارِجِ لَوْ كَانَ النَّبِيُّ
 رُوحٌ تِلْكَ الْأُمَّةِ فِي الْبَاطِنِ
 (۴) حَيْثُ سَمِعَ الرُّوحُ فِي الدُّنْيَا أَبَدَ
 (۵) أَبَدًا مَا سَمِعَ ذَاكَ الْغَرِيبَ
 مِنْ لِسَانِ الْحَقِّ جَلَّ سَمْعًا
 إِنِّي بِالْحُجَّةِ .. وَ أَجَلِ مَا يَبَا ..
 أَنَا لَا أَخْشَاكَ .. أَوْ أَبْغِي الْفِرَارَ ..
 وَجَدَ ذَوْقَ آتِي مِنْ رَبِّهَا
 كَانَ وَ الصَّوْتُ وَمِيزَانُ الْقَبُولِ
 صَوْتٌ بِالْقَوْلِ وَاللَّحْنِ الْعَجَابِ
 تَسْجُدُ تَعْنُو لِسِرِّ كَامِنِ
 جِنْسَ صَوْتٍ لَهُ مِنْ كُلِّ أَحَدٍ
 مِنْ لَطِيفِ الذَّوْقِ لِلصَّوْتِ الْغَرِيبِ
 قَوْلُهُ إِنِّي قَرِيبٌ فَوَعَى^(۱)

(۱) سورة البقرة - واذا سالک عبادى عنى فانى قريب لجنب دعوة الداعى -

- (۱) طفل گوید مادرا حجت ببار
 (۲) در دل هر امتی کز حق مزه است
 (۳) چون پیمبر از بر من بانگی زند
 (۴) زانکه جنس بانگ او اندر جهان
 (۵) آن غریب از ذوق آواز غریب
 تا که بر شيرت بگيرم من قرار
 روى و آواز پيمبر معجزه است
 جان اُمت در درون سجده کند (۱)
 از کسی نشنیده باشد گوش جان
 از زبان حق شنود آنی قريب

(۱) مانند سجده کردن یحیی (ع) از درون شکم مادر که در داستان ذیل می آید .

فی بیان سجود یحیی والمسیح علیهما السلام فی بطن
 أمهما کل منهما للآخر

- (۱) اُمُّ یَحْیٰی بِهِ لَمَّا حَمَلَتْ
 بِالْجُلُوسِ مَرِیماً قَدْ قَابَلَتْ
 (۲) مَرِیَمَ مِنْ قَبْلِ وَضْعِ حَمْلِهَا
 اُمُّ یَحْیٰی فِی الْخَفَا قَالَتْ لَهَا
 (۳) اَنَا فِی بَطْنِكَ سُلْطَانًا یَقِیْنُ
 مِنْ اَوْلٰی الْعِزِّ رَسُوْلًا وَاَمِیْنُ
 (۴) عَالِماً اَبْصُرْتُ اِذَا قَابَلْتُكَ
 سَجَدَ حَمَلِی مِنْ جَانِبِكَ
 (۵) فِی الزَّمَانِ سَجَدَ هَذَا الْجَنِّیْنِ
 لِّلْجَنِّیْنِ ذَاكَ حَتّٰی لِيْ یَقِیْنُ
 مِنْ سُجُوْدٍ لَهُ فِی جِسْمِی وَقَعُ
 اِضْطِرَابٌ وَ حَنِیْنٌ وَ جَزَعُ

سجده کردن یحیی و مسیح (ع) در شکم مادر یکدیگر را

- (۱) مادر یحیی چو حامل بود ازو
 بود با مریم نشسته رو به رو
 (۲) مادر یحیی بمریم در نهفت
 پیشتر از وضع حمل اوبگفت
 (۳) که یقین دیدم درون تو شهی است
 که اولوالعزم و رسول آگهی است
 (۴) چون برابر اوفتادم با تو من
 کرد سجده حمل من اندر زمن
 (۵) این جنین مران جنین را سجده کرد
 کز سجودش در تنم افتاد درد

- (۱) مَرِيَمُ قَالَتْ أَنَا أَيْضًا رَأَيْتُ
سُجْدَةَ لِلطِّفْلِ ذَا فِي بَطْنِيَا
مِثْلِكَ فِي بَاطِنِي حَقًّا دَرَيْتُ
مَا يَكُ مِنْ طِفْلِكَ عَيْنًا بِيَا.

فی بیان مجیشی الاشکال و السؤال علی هذه القصة

- (۲) قَالَتْ الْبَلَّةُ عَلَى ذِي الْقِصَّةِ
تَوْجَدُ فِيهَا وَ كِذْبٌ وَ خَطَا
إِسْحَابُ الْخَطِّ فَمَا مِنْ حِصَّةٍ
مَا هُمْ قَالُوهُ قَالُوا غَلَطُوا
(۳) حَيْثُ أَنَّ مَرِيَمًا صَحَّ بِأَنَّ
بَعْدَتْ عَمَّنْ لَهَا كَمْ قَرَّبُوا
قَبْلَ أَنْ تَفْرَغَ مِمَّا حَمَلَتْ
أَوْ بَعِيدِينَ وَ مِنْهَا اجْتَنَبُوا (۱)
(۴) أَبَدًا تِلْكَ اللَّتِي نَطَقًا حَلَّتْ
لَمْ تَجِيءَ مِنْ خَارِجِ بَلَدِهَا
قَبْلَ أَنْ تَفْرَغَ مِمَّا حَمَلَتْ
لَا وَلَا انْضَمَّتْ إِلَى عِدَّتِهَا

(۱) نسخه ثانیة - من قربوا -

- (۱) گفت مریم من درون خویش هم
سجده دیدم از این طفل شکم

اشکال آوردن بر این قصه

- (۲) ابلهان گویند کین افسانه را
(۳) زانکه مریم وقت وضع حمل خویش
(۴) از برون شهر آن شیرین فسون
خط بکش زیرا دروغست و خطا
بود از بیگانه دور وهم ز خویش
تا نشد فارغ نیامد در درون

- (۱) مَرِيَمَ لَمْ تَقْتَرِنْ فِي حَمْلِهَا
بَعْدَتْ مِنْ خَارِجِ بَلَدِهَا
(۲) حَضَنَتْهُ إِذْ لَهُ قَدْ وَلَدَتْ
(۳) أُمُّ يَحْيَىٰ آيِنَ إِذْ ذَاكَ رَأَتْ
وَالْكَلَامَ وَالْأَحْدِيثَ تَذَكَّرَ
أَبَدًا مِنْ أَحَدٍ عَنْ أَهْلِهَا
لَمْ تَعُدْ لَمْ تَأْتِ مِنْ عِدَّتِهَا
وَإِلَى أَقْوَامِهَا فِيهِ غَدَتْ
مَرِيماً حَتَّىٰ لَهَا هُذْيُ النُّكْتِ
..أَوْ لَهَا بِالْعَيْنِ أَنَا تَنْظُرُ..

از برون شهر او واپس نشد
بر گرفت و برد تا پیش تبار
گوید او را این سخن در ماجری

(۱) مریم اندر حمل جفت کس نشد
(۲) چون بزادش انگهانش برکنار
(۳) مادر یحیی کجا دیدش که تا

جواب الاشكال

- (۱) ذَلِكَ يَعْلَمُهُ مَنْ قَدْ غَدَا
هُوَ أَهْلَ الْخَاطِرِ الرُّوحَ هَدَى
غَائِبُ الْأَفَاقِ مِنْهُ حَضَرًا
وَلَهُ بَانَ الَّذِي كَمْ سُرَّاءُ
(۲) فِي أَمَامِ مَرْيَمَ عِنْدَ النَّظَرِ
أُمُّ يَحْيَى هَبْ لَهَا كَانَ الْبَصَرُ
لَمْ يَرَ الْحَاضِرَةَ مِنْهَا لِأَنَّ
تَنْظُرَ فِي عَيْنِهَا السِّرَّ عَلَنَ
(۳) تَنْظُرُ الْعَيْنُ الَّتِي قَدْ خَتِمَتْ
لِلْحَبِيبِ بِالْخَفَايَا عَلِمَتْ
لَوْ غَدَا صَاحِبَهَا مِنْهُ الْأَدِيمِ
شُبَّكَ بَانَ بِهِ النُّورَ الْعَظِيمِ

جواب اشكال

- (۱) این بداند آنکه اهل خاطر است
غائب آفاق او را حاضر است
(۲) پیش مریم حاضر آید در نظر
مادر یحیی که دور است از بصر
(۳) دیده بسته به بیند دوست را
چون مشبك کرده باشد پوست را

(۱) جواب را بدو وجه بیان فرمودند (۱) اینکه نزد صاحب کشف هر علت حاضر است و بنا بر این جائز است که ما در یحیی وقت حامل شدن یحیی پیش مریم نصب العین شده باشد و بالعکس و سجده را دیده باشد - (۲) فرضاً اگر ملاقات میان مادر یحیی و مادر عیسی در وقت حامل بودن هر دو واقع نشده نه ظاهراً و نه باطناً و این قصه هم غلط باشد ایراد آن برای تمثیل و آشکار نمودن معانی مانعی ندارد زیرا که مقصود اینجا گرفتن معانی است نه صورت قصه است ولی در حقیقت تنها جواب دوم درست می آید زیرا که درستی جواب اولی مبتنی است بر اینکه حامل بودن مادر یحیی به یحیی و مریم بعیسی در يك وقت باشد و این مقدور نیست زیرا که زکریا چونکه با دیده شهود دید که مریم بدون موجب عادی خداوند باو کودکي بخشیده او هم در آن حالت درخواست نمود که طفلی داشته باشد و خداوند باو هم مرحمت فرمود و یحیی مولود شد هنگام طفولیت مریم و با این وصف وقتیکه مریم بعیسی حامله شد یحیی سن داشته و سجده کردن او در شکم مادرش درست نمی آید -

- (۱) هَبْ هِيَ مِنْ خَارِجٍ أَوْ دَاخِلٍ
يَا ضَعِيفٌ أَنْتَ مِنْ ذِي الْقِصَّةِ
(۲) لَا كَمِثْلٍ مَنْ هُوَ هَذِي الْقِصَصُ
وَكَمِثْلِ الشَّيْنِ فَوْقَ نَقِشِهَا
(۳) حِينَمَا قَالَ كَلِمَلَهُ مِنْ لِسَانٍ
كَيْفَ بِالْقَوْلِ يَلِمُ وَالْكَلامُ
(۴) فَرَضًا أَلْبَعْضُ لِبَعْضٍ عِلْمًا
كَيْفَ هَذَا لَا يَنْطِقُ وَ بَيَانُ
(۵) إِذْ رَسُولًا بَيْنَ ثَوْرٍ وَ أَسَدٍ
وَ عَلَى الْإِثْنَيْنِ ذَيْنَ الْمَكْرَقَدِ

(۱) لاحظ الشرح الفارسی المذكور -

- (۱) ور ندیدش نز برون و نز درون
(۲) نی چنان کافسانه‌ها بشنیده بود
(۳) تا همی گفت آن کلیلہ بی زبان
(۴) ور بدانستند لحن هم دگر
(۵) در میان شیر و گاو آن دمنه چون

(۱) در کتاب کلیلہ و دمنه قصه بزبان آن دو شغال مذکور است و فاعل گفت صورت پرست معترض میشود و خلاصه اینکه تا معترض همچنین بگوید که آن کلیلہ بی زبان بچه نحو سخن نوش کرد از دمنه -
(۲) شارحی گفته است : یعنی بعد تسلیم اینکه کلیلہ و دمنه لحن هر يك فهمیدند لیکن صاحب کتاب کلیلہ و دمنه که بشر بود چگونه فهمید که بشر بی نطق نمی فهمد و بنا بر این ترجمه بیت میباید تغییر یابد و بنظر نگارنده ترجمه مذکور صحیح تر است -

از حکایت گیر معنی ای زبون
همچو شین بر نقش آن چسبیده بود
چون سخن نو شد ز دمنه بی بیان (۱)
فهم آن چون کرد بی نطق این بشر (۲)
شد رسول و خواند برهر دو فسون

- (۱) فَلَيْمَ الثَّوْرُ النَّبِيلُ لِلْأَسَدِ
وَلَيْمَ الْفِيلُ لِعَكْسِ الْقَمَرِ
(۲) ذِي كَلِمَلَهْ مَا لَهَا مَعَ دِمْنَهْ
وَسَوَى ذَا فَمْتَى اللَّقْلَقُ حِينْ
(۳) يَا أَخِي الْمِكْيَالَ قُلْ لِلْقَصَّةِ
وَبِهِ الْمَعْنَى مِثَالُ الْحَبَّةِ
- بِالْوَزِيرِ.. صَارَ فِي ذَامَا قَصْدٌ..
اَبْرَزَ.. رُعْبًا كَثِيرًا وَحَذَرٌ..
اِفْتِرَاءً كُلُّهُ بِالْمَرَّةِ (۱)
كَانَ لِلزَّاعِ خَصِيمًا وَمُهِينْ
وَيَا أَخِي الْمِكْيَالَ قُلْ لِلْقَصَّةِ

فی بیان ماجری للشمع و الفراشة و البلبل و غیره

- (۴) خَبَرَ الْبَلْبُلُ وَالْوَرْدِ اسْمَعِ
هَبْ هُنَا قَوْلَ لَكَ لَمْ يَطْلَعِ

(۱) فان زاع الافكار فعله على ما نقل في كتاب كلیلة و دمنه مع لفاق الصلاح و التقوى اعلاماً لسالك طريق الاخرة بأن يعترف من أهل الدنيا وان ينتفع بصورة هذه الحكاية و يسعى في اصلاح نفسه صحت الحكاية أم لا -

- (۱) چون وزیر شیر شد گاو نبیل
(۲) این کلیلہ و دمنہ جمله افتراست
(۳) ای برادر قصه چون پیمانه است
چون زعکس ماه ترسان گشت پیل
ورنه کی باز اغ لکلک را مراست
معنی اندر وی مثال دانه است

در بیان ماجرای شمع و پروانه و بلبل و غیره

- (۴) ماجرای بلبل و گل گوش دار
گر چه گفتمی نیست آنجا آشکار

- (۱) أَيْضًا أَسْمَعُ مَا جَرَى لِشَمْعَةٍ
وَأَخْتَرِ الْمَعْنَى هُوَ كُلُّ الْمَرَامِ
- (۲) هَبْ كَلَامًا لَمْ يَكْ لِيَكُنْ وَجَدَ
إِصْحَحِ لِلْعَالِي طَرِ لِلْأَسْفَلِ
- (۳) قَالَ فِي الشَّطْرَنْجِ بَيْتُ الرُّخِ كَانَ
قَالَ هَذَا الْبَيْتُ مِنْ آيِنِ أَتَى
- (۴) لَهُ هَذَا الْبَيْتُ بِالْأَرِثِ وَصَلَ
سَعِدَ ذَاكَ الَّذِي الْمَعْنَى طَلَبَ
- (۵) قَالَ ذَا النُّحْوِي زَيْدٌ ضَرَبَا
لَمْ قَدْ أَدَبَهُ وَهُوَ أَبَدَ
- وَالْفَرَاشِ وَانْتَبَهَ لِلْمِحْصَةِ
يَا عَزِيزُ الْبَدَأُ كَانَ وَالْإِحْتَامُ
لِلْمَكَلَامِ السِّرُّ وَالنَّفْعُ قُصِدَ
لَا تَطِرُ كَالْبَوْمِ.. ذَا النُّصْحِ أَعْقِلِ..
ذَلِكَ الْبَيْتُ.. وَفِيهِ اللَّعْبُ بَانَ..
فِي الْيَدِ.. مِمَّ بَنَاهُ وَ مَتَى..
أَمْ لَهُ ابْتِاعَ فِيمَ قَدْ حَصَلَ (۱)
وَلَهُ عَبَى.. عَنِ اللَّفْظِ ذَهَبَ..
زَمَنًا عَمَرُوا فَقَالَ عَجَبًا
لَمْ يَكِ الْمَذْنِبُ لَمْ يُؤْذِ أَحَدَ

(۱) ای السعید اللذی یترک عالم الدنیا و یری بیوتها کبیوت الشطرنج لافرار بها
و حکومتهم کحکومة سلطان الرخ فیها -

- (۱) ماجرای شمع با پروانه نیز
(۲) گر چه گفتم نیست سرگفت هست
(۳) گفت در شطرنج کاین خانه رخ است
(۴) خانه را بخريد يا ميراث يافت
(۵) گفت نحوی زيد عمر را قد ضرب
- بشنو و معنی گزین کن ای عزیز
هین بیالا پر مهر چون جغد پست
گفت خانه از کجا آمد بدست
فرخ آن کس که سوی معنی شتافت
گفت جانش کرد بی جرمی ادب

- (۱) أَيِّ ذَنْبٍ أَذْنَبَ عَمْرُو لِكَيِّ
 زَيْدُ النَّيِّ وَمَنْ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ
 قَدْ خَلَى يَضْرِبُهُ عَفْوَاً مُدَامَ
 مَا لَهُ ذَنْبٌ كَعَبْدٍ وَ غُلَامٍ
 (۲) قَالَ فَالْمِكْيَالُ لِلْمَعْنَى غَدَا
 ذَا فَفِي التَّرْكِيبِ وَالنَّحْوِ بَدَأَ (۱)
 فَخَذِ الْبِرَّ لَهُ الْمِكْيَالُ دَعِ
 فَهُوَ مُرْدُودٌ بِهِ النَّفْعُ ارْتَفَعَ..
 (۳) فَلَا عَرَابَ أَتَى زَيْدٌ وَ عَمْرُو
 لَوْ لَكَ كِذْبٌ بِذَا الْمَعْنَى يَقَرُّ (۲)
 أَنْتَ بِالْأَعْرَابِ وَالْمَلْفُظِ اقْنَعِ
 وَ عَنِ الْمَعْنَى وَ مَغْزَاهُ ارْجِعِ
 (۴) قَالَ لَا أَعْلَمُ ذَا زَيْدٍ لِمَهُ
 ضَرَبَ عَمْرُواً بِلَا أَدْنَى سِمَةٍ
 لَهُ مِنْ ذَنْبٍ وَ جُرْمٍ وَ خَطَا
 ..زَادَ قُبْحاً مَا أَتَى أَوْ غَلَطَا..

(۱) ای لیظهر الفاعل و المفعول و فی الحقیقة لا ضارب و لا مضروب و أنت یا ابله خذ البیر ورد المکیال فانک اذا بعت البیر تأخذ المکیال و هنا خذ المعنی و اترك التركيب - (۲) قال فی النهج لفظ (ساز) و لو كان عند الفرس معناه العدة و التهياء لكن هنا فی الشطر الاول معناه التركيب و فی الشطر الثاني القناعة -

- (۱) عمرو را جرمش چه بدکان زیدخام
 بی گنه او را بزد همچو غلام
 (۲) گفت این پیمانه معنی بود
 گندمش بستان که پیمانست رد
 (۳) زید و عمر از بهر اعرابست و ساز
 گر دروغست آن تو با اعراب ساز
 (۴) گفت نی من آن ندانم عمرو را
 زید چون زد بی گناه و بی خطا

- (۱) قَالَ عَمْرُو سَرَقَ وَأَوَّأَ تَزِيدُ هِيَ فِي دَاوُدَ كَأَنْتَ مِنْ بَعِيدٍ
فَهُوَ لَا بُدَّ لِكَذِبِ سَمَحَا وَ لَهُ بَابَ الْمَقَالِ فَتَحَا
(۲) وَقَفَّ زَيْدٌ عَلَى ذَاكَ ضَرْبُ سَارِقِ الْوَاوِ لَهُ أَبْدَى الْغَضَبِ
إِذْ هُوَ فِيهَا جَزَى الْإِحْدَ وَجَبَ لَهُ حَدٌّ وَ لَهُ لَأَقَ الْأَدَبِ

فی بیان مجیشی الکلام الباطل فی قلوب الباطلین

- (۳) قَالَ هَذَا لِي صَاحِبٌ وَأَنَا لَهُ بِالرُّوحِ قِيلْتُ وَ الْهَنَا
فِي أَمَامِ الْعَوَجِ بَانَ الْأَعْوَجُ مُسْتَقِيمًا وَ إِلَيْهِ يَنْهَجُ
(۴) لَوْ إِلَى الْأَحْوَلِ قُلْتُ الْقَمَرُ وَاحِدًا كَانَ.. كَمَا لِي يَظْهَرُ..
لَكَ قَالَ اثْنَانِ فِي وَحْدَتِهِ لِي شَكٌّ .. أَنَا أَوْ كَثَرَتِهِ..

(۱) التفت مولانا قائلاً للسلاک و هذا ليس بعجب لان الاعوج يرى قدام العوج مستقيماً و الباطل لطيفاً و لهذا يقول (گر بگوئی احولی را مه یکی است) -

- (۱) گفت از ناچار لاغی برگشود عمرو يك واوی فزون دزدیده بود
(۲) زید واقف گشت دزدش را بزد چونکه از حد برد حدش می سزد

پذیر آمدن سخن باطل در دل باطلان

- (۳) گفت اینک راست پذیرفتم بجان کثر نماید راست در پیش کژان
(۴) گر بگوئی احولی را مه یکی است گویدت این دوست در وحدت شکی است

- (۱) لَوْ عَلَيْهِ وَاحِدٌ قَدْ ضَحِكَ
قَالَ صَحَّ ذَا جَزَاءٍ الْغِرَّ مَنْ
(۲) فَإِذَا مَا الْكَاذِبُ لِلْكَاذِبِينَ
لِلْخَبِيثِينَ الْخَبِيثَاتُ غَدَتُ
(۳) وَاسْعُوا الْقُلُوبَ لَهُمْ وَسِعَ الْيَدِ
كَمْ يَارِضٍ وَغَرَّةٍ كَانَ الْعِثَارُ
لَهُ قَالَ اثْنَانِ قَدْ بَانَ لَكَ
مَالُهُ مِنْ عِلْمٍ أَوْ عَقْلِ يَفَنُ
جَمَعَ وَ الْفَاسِقُ لِلْفَاسِقِينَ (۱)
شُعْلَةٌ تَضْرِبُ جِنْسًا وَحَدَّتْ
وَ إِلَى الْعُمَيَّانِ أَهْلِ النِّكَدِ
لَهُمْ جَرُّوا وَ بِالَاءِ وَ دِمَارُ

فی بیان طلب تلك الشجرة التي كل من أكل ثمرها لا يموت
(۴) عَالِمٌ قَالَ لِأَجْلِ الْقِصَّةِ وَ بَيَانِ مَالِهَا مِنْ حِصَّةِ

(۱) و هذا جاء مجرى المثل و لو كان نزوله خاصاً في برائة ام المؤمنين هاشمة
لكن حكمة عام إشارة الى خبائات الدنيا و شهواتها انها للخبيثين من ارباب النفوس
المتوردة -

- (۱) و برو خندد یکی گوید دواست
(۲) بر دروغان جمع می آید دروغ
(۳) دل فرا خان را بود دست فراخ
راست دارد این سزای بد خواست
الخبیثات للخبیثون زد فروغ
چشم کوران را عثار و سنگلاخ

جستن آن درخت که هر که میوه آن درخت خورد نمیرد

- (۴) گفت دانائی برای داستان
که درختی هست در هندوستان

- (۱) فِي بِلَادِ الْهِنْدِ تَنْمُو شَجَرَهُ
أَكَلَ مُغْتَنِمًا لَمْ يَهْرَمِ
(۲) مَلِكٌ مِنْ صَادِقٍ ذَا سَمْعَا
هُوَ أَنْ يَنْظُرَ تِلْكَ الشَّجَرَةَ
(۳) فَمِنْ الدِّیَوَانِ دِیَوَانِ الْأَدَبِ
(۴) أَرْسَلَ لِلْهِنْدِ أَعْوَامًا طَوَالَ
فِي بِلَادِ الْهِنْدِ دَارَ نَقْبَا
(۵) وَلِذَا الْمَطْلُوبُ جَدَّ وَاجْتَهَدَ
فَحَصَّ حَتَّى الْجِبَالِ وَالْجُزُرِ
(۶) كُلُّ مَنْ لَاقَى وَتِلْكَ الشَّجَرَةَ
لَهُ قَالَ مَنْ لَهَا حِمْنًا سَأَلَ
- كُلُّ مَنْ مِنْهَا بِإِنْ ثَمَرَهُ
أَبَدًا مَا مَاتَ.. عِنْدَ الْأُزْمِ..
عَاشِقًا صَارَ وَ دُودًا وَلِعَا
.. أَوْ بِإِنْ يَأْكُلُ مِنْهَا الثَّمَرَةَ..
عَالِمًا سَامِي الْمَقَامِ وَ الرُّتَبِ
ذَا الرُّسُولُ جَدَّ عَنْهَا بِالسُّؤَالِ
وَ بِهَذَا الشُّغْلِ جَدَّ طَلِبَا
بَلَدًا فِي الْهِنْدِ مِنْ بَعْدِ بَلَدِ
وَالسُّهُولِ.. مَا يُقَالُ فِي الزُّبُرِ..
سَأَلَ مِنْهُ غَدَا كَالْمُسْخَرَةِ
غَيْرُ مَجْنُونٍ بِقَيْدِ مُعْتَقَلِ

- (۱) هر کسی که میوه او خورد و برد
(۲) پادشاهی این شنید از صادق
(۳) قاصد دانا ز دیوان ادب
(۴) سالها می گشت آن قاصد از او
(۵) شهرشهر از بهر این مطلوب گشت
(۶) هر که را پرسید کردش ریش خند
- نی شود او پیر و نی هرگز بمرد
بر درخت و میوه اش شد عاشقی
سوی هندوستان کرده از طلب
گرد هندوستان برای جست جو
نی جزیره ماندنی کوه و نه دشت
کین نجوید جز مگر مجنون بند

- (۱) کَمْ لَهُ قَدْ صَفَعُوا عِنْدَ الْمِزَاحِ
 (۲) فَحَصَّ ذَا الْعَاقِلِ مَنْ صَدْرًا صَفَى
 فَمَتَى الْخَالِي كَانَ أَوْ غَدَا
 (۳) ذِي الْمُرَاعَاتِ لَهُ صَفَعٌ جَدِيدٌ
 وَهُوَ مِنْ صَفَعٍ لَدَى الْعَيْنِ ظَهَرَ
 (۴) مَدَحُوهُ هُزَوًّا يَا سَيِّدُ
 فِي الْمَحَلِّ ذَاكَ كَانَتْ شَجَرَهُ
 (۵) وَبَيْتُكَ الْغَايَةِ قَدْ ظَهَرَتْ
 عَرَضُهَا زَادَ بِهَا كُنَّ الْغُصُونُ
 (۶) قَاصِدُ السُّلْطَانِ لِلْفَحِصِ عَقْدُ
 سَمِعَ مِنْ كُلِّ شَخْصٍ خَبْرًا
- کَمْ هُمْ نَادُوهُ يَا رَبَّ الْفَلَاحِ
 مِثْلَكَ وَهُوَ الْمَلْدِي الدَّاءَ شَفَى
 هَزَلًا .. أَنَّى بِلَا أَصِلَ بَدَا..
 غَيْرُ ذَاكَ الصَّفَعِ بِالزَّجْرِ يَزِيدُ
 أَصْعَبَ كَثْرًا وَ بِالْفَتَكِ أَمْرُ
 وَ الْعَظِيمِ الشَّانِ وَ الْمُعْتَمَدُ
 ضَخْمَةً جَدًّا.. سَمَتْ بِالشَّمْرَةِ..
 دَوْحَةً خَضْرَاءَ طَوْلًا بَهَرَتْ
 ضَخْمَةً كَلًّا.. لَهَا الدَّوْحُ يَهُونُ..
 لَهُ زُنَارًا وَ جَدٌّ وَاجْتَهَدُ
 غَيْرُ مَا لِلأَوَّلِ قَدْ ظَهَرَا

بس کسان گفتند ای صاحب فلاح

کی توی باشد کجا باشد گزاف

وین ز صفع آشکاره سخت تر

در فلان جا بد درختی بس سترگ

بس بلند و پهن هر شاخیش گبز

می شنید از هر کسی نوع دگر

(۱) بس کسان صفعش زدند اندر مزاح

(۲) جست جوی چون تو ز برك سینه صاف

(۳) وین مراعاتش یکی صفعی دگر

(۴) می ستودنش بتسخیر کای بزرگ

(۵) در فلان بیشه درختی هست سبز

(۶) قاصد شه بسته در جستن کمر

(١) فَسِينِيًّا كَثْرَةً سَاحَ هُنَاكَ

وَلَهُ السُّلْطَانُ أَمْوَالُ كَثَارٍ

(٢) إِذْ يَتْلُكُ الْغُرَبَاءُ كَمْ مِنْ تَعَبٍ

(۳) اٰخِرَ الْاَمْرِ وَ لَمْ يَظْهَرْ اَثَرٌ

لَهُ مِنْ ذَا الْغَرَضِ مَا ظَهَرَ

(٤) فَلَهُ حَبْلُ الرِّجَاءِ انْقَطَعَا

بِهِ مِنْ مَّطْلُوبِهِ مَا وَجَدَا

(٥) فَلَسَمْتُ الْمَلِكَ عَزَمَ الرُّجُوعَ

وَالطَّرِيقَ قَطَعَ.. قَيْدَ النَّدَمِ..

..فاحصاً عنها بجهد و اُرتباك..

اَرْسَلِ.. زَادَ مَقَامًا وَاعْتَبَارًا..

نَظَرَ الْعَاجِزَ عَادَ بِالطَّلَبِ

لَهُ مِنْ مَّقْصُودِهِ غَيْرُ الْخَيْرِ

..أَبَدًا بِالذُّوْحَةِ مَا اخْتَبَرَا..

الْآخِرَ الْأَمْرَ الَّذِي قَدْ وُعِدَا

..إِذْ لَهُ الْمَطْلُوبُ كُلًّا فُقِدَا..

فَعَلَّكُمْ اسْبِيلَ مِنْهُ الدَّمُوعُ

.. كَالْوَطِيسِ قَلْبُهُ شَبَّ ضَرْمًا ..

(۱) بس سیاحت کرد آنجا سالها

(۲) چون بسی دید اندر آن غربت تعب

(۳) هیچ از مقصود اثر پیدا نشد

(۴) رشته امید او بگسسته شد

(۵) کرد عزم بازگشتن سوی شاه

می فرستادش شهنشه مالها

عاجز آمد آخر الامر از طلب

زین غرض غیر خبر پیدا نشد

جسته او عاقبت ناچسته شد

اشك می بارید و می برید راه

فی بیان شرح الشیخ سر تلك الشجرة للطالب المقلد

- (۱) كَانَ شَيْخٌ عَالِمٌ قُطْبٌ كَرِيمٌ حَلَّ دَاراً أَيْسَ فِيهَا النَّدِيمُ
- (۲) قَالَ مَائُوسٌ أَنَا قُدَّامُهُ أَذْهَبَ فَرَضاً أَرَى إِكْرَامَهُ
- (۳) مِنْ رِبَاطٍ لَهُ أَغْدُو فِي الطَّرِيقِ لِيَصِيرَ لِي دُعَاةً بِالرُّفِيقِ
- إِذْ أَنَا الْإَيْسُ مِمَّا أُطْلَبُ بِدُعَاةٍ لَا سِوَاهُ ارْغَبْ
- (۴) رَاحَ عِنْدَ الشَّيْخِ وَالْعَيْنُ أَمَلَتْ بِالْذُّمُّوعِ مِثْلَ غَيْثٍ هَمَلَتْ
- (۵) قَالَ يَا شَيْخَ فَوْقَ الرَّحْمِ حَانَ وَلِي الرِّاقَةُ حَقَّتْ وَالْحَنَانُ
- أَنَا مَائُوسٌ وَوَقْتُ اللُّطْفِ كَانَ هَذِهِ السَّاعَةُ .. لِي فِيكَ الْإِمَانُ ..

شرح کردن شیخ سر آن درخت با آن طالب مقلد

- (۱) بود شیخی عالمی قطبی کریم اندر آن منزل که آیس شد ندیم
- (۲) گفت من نوמיד پیش او روم ز آستان او براه اندر شوم
- (۳) تا دعای او بود همراه من چونکه نوמיד من از دلخواه من
- (۴) رفت پیش شیخ با چشم پر آب اشک می بارید مانند سحاب
- (۵) گفت شیخا وقت رحم و رأفت است ناامیدم وقت لطف این ساعت است

- (۱) قَالَ قُلْ مِمَّ أَيْسَتْ وَ لَكَأ
 دَوْحَةٌ أَطْلُبُ عَزَّتْ بِالْمَنْ
 .. كَانَ مِنْهَا الثَّمَرُ مَاءَ الْحَيَاتِ ..
 قَدْ فَحَصْتُ آيَةً لِي لَا تَبِينُ
 .. لَسْتُ أَدْرِي حِمْلَةَ كَيْفَ الْعَمَلِ ..
 دَوْحَةُ الْعِلْمِ غَدَتُ فِي الْعِلْمِ
 عَرَفْتُ طَالَتْ عَلَى الْبَحْرِ الْخَضَمُ
 جَارِيًا كَانَ مِنَ الْبَحْرِ الْمُحِيطِ
- (۲) قَالَ فَالْسلْطَانُ لِي اخْتَارَ لِأَنَّ
 (۳) دَوْحَةٌ تَنْدُرُ وَصَفًا بِالْجِهَاتِ
 (۴) بَلْ هُوَ الْأَصْلُ لَهُ كَمْ مِنْ سِنِينَ
 غَيْرُ طَعْنٍ ذِي السَّكَارَى وَ الْهَزْلِ
 (۵) ضَحِكَ الشَّيْخُ وَقَالَ يَا سَلِيمُ
 (۶) طَوْلُهَا وَ الْعَرَضُ زَادَ بِالْعَظَمِ
 هِيَ مَاءُ الْحَيَوَانِ فِي الْبَسِيطِ

چیست مطلوب تو رو با کیستت

از برای جستن يك شاخسار

میوه او مایه آب حیات

جز که طنز و تسخر این سرخوشان

این درخت علم باشد در علیم

آب حیوانی ز دریای محیط

(۱) گفت واگو کز چه نومیدیست

(۲) گفت شاهنشاه کردم اختیار

(۳) که درختی هست نادر در جهات

(۴) سالها جستم ندیدم يك نشان

(۵) شیخ خندید و بگفتش ای سلیم

(۶) بس بلند و بس شگرف و بس بسیط

- (۱) أَنْتَ يَا مَنْ مَالَهُ خَيْرٌ مَضِيَّتْ
وَلِذَا مِنْ غَيْرِ حِمْلٍ وَ ثَمَرٍ
(۲) حِينًا الدَّوْحَةَ يُسَمَّى زَمَنًا
رُبَّمَا سَمِيَ سَحَابًا وَ دِيمَ
(۳) ذَلِكَ مَنْ الْآفِ الْآفِ أَثَرِ
(۴) أَنْزَرَ أَثَارِهِ عُمَرُ خَلَدَ
هُوَ فَرْدًا ذَا يَكُونُ بِالْعَدَدِ
(۵) ذَلِكَ الشَّخْصُ الَّذِي كَانَ أَبَا
(۶) كَانَ ابْنًا وَهُوَ قَهْرٌ وَ رَقِيبٌ
(۷) كَانَ لِلْآخِرِ شَخْصٌ وَاحِدٌ
كُلُّ ذِي وَصْفٍ لَهُ الْأَعْمَى غَدَا
- مُسْرِعًا لِلْمُصَوِّرَةِ اللَّفْظَ رَضِيَتْ
أَنْتَ مِنْ غُصْنٍ بِهِ الْمَعْنَى اسْتَقَرَّ (۱)
بَحْرًا الشَّمْسُ الَّتِي جَلَّتْ سَنَا
رُبَّمَا سُمِّيَ لَوْحًا وَ قَلَمَ
لَهُ بَأَن مِثْلَ قُرْصِ الْقَمَرِ ..
وَبَقَاءَ دَائِمٍ حَتَّى الْأَبَدِ
فَلَهُ الْأَسْمَاءُ كَثْرٌ لَا تُعَدُّ
وَ لِشَخْصٍ آخِرٍ إِنْ نُسِبَا
كَانَ لِلْآخِرِ لُطْفًا وَ حَيْبٌ
مِائَةً الْآفِ بِاسْمٍ وَاحِدٍ (۲)
هُوَ عَنْ وَصْفٍ لَهُ قَلٌّ هُدًى

(۱) نسخه ثانیة - زهر - (۲) نسخه ثانیة - ذا و کم آلف اسم واحد -

- (۱) تو بصورت رفته ای بی خبر
(۲) که درختش نام شد که آفتاب
(۳) آن یکی کش صد هزار آتار خاست
(۴) گر چه فردست او اثر دارد هزار
(۵) آن یکی شخص ترا باشد پدر
(۶) در حق دیگر بود قهر و عدو
(۷) صد هزاران نام و آن يك آدمی
- زان ز شاخ معنی بی بار و بر
گاه بحرش نام شد گاهی سحاب
کمترین آتار او عمر و بقاست
آن یکی را نام باشد بیشمار
در حق شخص دگر باشد پسر
در حق دیگر بود لطف و نکو
صاحب هر وصفش از وصفی عمی

- (۱) كُلِّ مَنْ قَدْ طَلِبَ الْأِسْمَ وَإِنْ
مِثْلَكَ بِالْأِسْمِ لِلدَّوْحَةِ دَانْ
- (۲) فَعَلَى الْأِسْمِ لِهَٰذِي الدَّوْحَةِ
كَيَّ بَدَا تَبْقَى بِلَا حِظَّ سَعِيدْ
- (۳) إِطْرَحْ ذَا الْأِسْمِ وَانْظُرِ الْمِصْفَاتِ
تَفْتَحْ رَحْبَ الطَّرِيقِ وَالْدَّلِيلِ
- (۴) اخْتِلَافِ الْخَلْقِ بِالْأِسْمِ حَصَلَ
فَالسَّكُونُ وَقَعَ فِي الْأَصْطِلَاحِ..
- كَانَ مَوْثُوقًا عَلَى الدِّينِ أَوْ تَمِنَ
كَانَ فِي التَّفْرِيقَةِ الْمَأْيُوسَ كَانَ
لِمَ أَنْتَ تَلَصَّقُ بِالْمَرَّةِ
وَبِلَا طَعْمٍ لِأَمَالٍ تَزِيدُ
كَيَّ لَكَ هَٰذِي الصِّفَاتِ نَحْوِ ذَاتِ
لَكَ تَقْدُوءُ.. تَتْرُكُ الرَّأْيَ الضَّئِيلَ..
إِذَا إِلَى الْمَعْنَى الْخِلَافِ قَدْ وَصَلَ
وَقَعَ الْخُلْفُ وَالْمَعْنَى الصَّلَاحُ..

فی بیان منازعه اربعه من جهة الغنب كل واحد منهم فهمه باسم آخر

- (۵) رَجُلٌ أُعْطِيَ رِجَالًا أَرْبَعَةً
ذَلِكَ الْوَاحِدُ قَالَ اشْتَرِي
- دِرْهَمًا كَانَتْ بِهِ مُجْتَمِعَةً
بِهِ أَنْكَورًا حَالِي كَالسَّكْرِ

- (۱) هر که جوید نام گر صاحب ثقه است
(۲) تو چه بر چسپی برین نام درخت
(۳) درگذر از نام و منکر در صفات
(۴) اختلاف خلق از نام اوفتاد
- همچو تو نومید و اندر تفرقه است
تا بمانی تلخ کام و شور بخت
تا صفات ره نماید سوی ذات
چون بمعنی رفت آرام اوفتاد

بیان منازعت کردن چهار کس جهت انگور با همدگر

- (۵) چار کس را داد مردی یک درم
آن یکی گفت آن بانگوری دهم

(۱) ذَلِكَ الْآخِرُ كَانَ عَرَبِي

أَنَا وَالْأَنْكُورُ لَا أَبْغِي هُنَا

(۲) ذَلِكَ الْوَاحِدُ تُرْكِي وَقَالَ

أَنَا أَبْغِي أُوزِمًا لَا عِنْبًا

(۳) ذَلِكَ الْوَاحِدُ رُومِي وَقَالَ

طَلَبِي اسْتَفِيلَ.. لَا أَنْكُورَ لَا..

(۴) فِي النِّزَاعِ النَّفَرُ ذَا قَدْ غَدَوْا

حَيْثُ لِلْأَسْمَاءِ سِرًّا غَفَلُوا

(۵) فَجَمِيعًا كُلُّهُمْ بَعْضًا لِبَعْضٍ

هُمْ مِنَ الْجَهْلِ وَمَفْزَاهُ امْتَلَوْا

قَالَ لَا أَطْلُبُ حُلُو الْعِنَبِ

أَيُّهَا الْمُحْتَالُ.. فَهُوَ أَيُّ الْمُنَى..

عَيْنِي.. خِلَ الْخِصَامِ وَالْجِدَالِ..

هُوَ لِي كَانَ الْمُنَى وَالطَّلَبَا

أَتْرَكُوا لِلْقِيلِ هَذَا وَالْمَقَالَ

..عِنْبًا لَا أُوزِمًا هَبْهُ حَلِي..

خُصَمَاءَ وَ إِلَى الْحَرْبِ عَدُوا

..وَلَهَا الْمَعْنَى جَمِيعًا جَهْلُوا..

ضَرَبُوا مِنْ بَلَهٍ خَدَشًا وَعَضُ

وَمِنْ الْعِلْمِ وَمَعْنَاهُ خَلَوْا

من عنب خواهم نه انگورای دغا

من نمی خواهم عنب خواهم اوزم

ترك كن خواهم من استفیل را

که ز سر نامها غافل شدند

پر بدند از جهل و از دانش تهی

(۱) وان یکی دیگر عرب بدگفت لا

(۲) آن یکی ترکی بد و گفت ای گوزم

(۳) آن یکی رومی بگفت این قیل را

(۴) در تنازع آن نفر جنگی شدند

(۵) مشت بر هم میزدند از ابلهی

- (۱) صَاحِبُ سِرٍّ عَزِيزٌ ذُو بَيَانٍ
لَوْ هُنَاكَ كَانَ فَالْصَّلَحَ لَهُمْ
- (۲) لَهُمْ قَالَ بِهَذَا الدِّرْهَمِ
وَ خِصَامٍ أَرْفَعُ أُعْطِيَ الْأَمَلُ
- (۳) قَلْبَكُمْ بِالْصِدْقِ لِي إِذْ تَسْلَمُوا
هُوَ كَمْ مِنْ عَمَلٍ يُبْدِي يُزِيدُ
- (۴) وَاحِدُ الدِّرْهَمِ مِنْكُمْ أَرْبَعَهُ
إِنَّ تِلْكَ الْخِصَمَاءَ الْأَرْبَعَهُ
- (۵) قَوْلُ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْكُمْ نِفَاقُ
- (۶) جَرَّ كَمْ حَقٌّ إِذَا أَنْ تَسْكُتُوا
لَا كُؤْنَ لَكُمْ خَيْرَ لِسَانٍ
- قَدْ دَرَى لِلْبَشَرِ أَلْفَ لِسَانٍ
أَوْجَدَ كَفَّ الْجِدَالَ بَيْنَهُمْ
أَنَا كُلُّ مَا بِكُمْ مِنْ أَلَمٍ
كُلَّكُمْ أَهْدِي سُرُورًا بِالْعَمَلِ
ذَلِكَ الدِّرْهَمِ مِنْكُمْ فَأَعْمَلُوا
لَكُمْ.. وَالْخَيْرَ بِالضَّعْفِ يُعِيدُ..
صَارَ مَا شِئْتُمْ بِهِ قَدْ جَمَعَهُ
وَاحِدًا صَارَتْ بِهِ مُجْتَمِعَهُ
وَ جِلَادًا جَرَّ قَوْلِي لِلِوَفَاقِ
كُلَّكُمْ عِنْدِي لِمَا بَدَى أَنْصَتُوا
أَنَا فِي هَذَا الْمَقَالِ وَالْبَيَانِ

گر بدی آنجا بدادی صلحشان
آرزوی جمله تان را می دهم
این درمیان میکند چندین عمل
چار دشمن میشود یک زانجام
گفت من آرد شما را اتفاق
تا زبان تان می شوم در گفت و گو

(۱) صاحب سری عزیز صمد زبان
(۲) پس بگفتی او که من زین یک درم
(۳) چونکه بسپارید دل را بی دغل
(۴) یک درم تان میشود چار المراد
(۵) گفت هر یک تان دهد جنگ و نفاق
(۶) پس شما خاموش باشید آنصتوا

(۱) هَبِكُمْ كَانَ الْكَلَامُ بِالنَّسَقِ

هُوَ كَانَ بِالْمَالِ وَالْأَثَرِ

(۲) إِنَّ حَرَّ أَرْضٍ مِنْهُ الْأَثَرِ

لَكِنْ الْحَرُّ الطَّبِيعِيُّ غَدَا

(۳) لَوْ جَعَلْتَ الْخَلَّ بِالنَّارِ سَخِينِ

هُوَ فِي بَرْدِ الْمِزَاجِ كَمْ يَزِيدُ

(۴) حَيْثُ ذَاكَ الْحَرُّ لِلْخَلِّ غَدَا

طَبْعُهُ الْأَصْلِيُّ بَرْدٌ وَ حَدِيدٌ

(۵) وَإِذَا مَا الدُّبْسُ حِينًا يَا وَلَدُ

فَإِذَا تَأَكَّلَهُ حَرُّ الْكَبِدِ

وَاحِدًا مِنْكُمْ وَ بِالطَّرِزِ اتَّقَى

رَأْسَ مَالٍ لِيَخْصَامِ وَ خَطَرَ

غَابَ.. لَا نَفْعًا يَجْرُ لَا ضَرَرَ..

لَهُ نَفْعٌ وَ بِهِ الْخَيْرُ بَدَا

فَإِذَا مَا تَأَكَّلَ مِنْهُ يَقِينُ

يَذْهَبُ مِنْ طَبْعِهِ الْحَرُّ الشَّدِيدُ

مِثْلَ دِهْلِيزِ بِهِ عَفْوًا بَدَا

.. مَا سِوَاهُ عَارِضٌ مِنْهُ يَزِيدُ..

بَرْدٌ جَدًّا وَ كَأَثَلِجٍ جَمَدٌ

قَدْ أَزَادَ وَ بِهِ النَّارُ تَجْدُ

در اثر مایه نزعست و سخط

گرمی خاصیتی دارد هنر

چون خوری سردی فزاید بیگمان

طبع اصلش سردیست و تیزیست

چون خوری گرمی فزاید درجگر

(۱) گر سخن نان می نماید یک نمط

(۲) گرمی عاریتی ندهد اثر

(۳) سر که را گر گرم کردی ز آتش آن

(۴) زانکه آن گرمی او دهلیزیست

(۵) ور بود بخ بسته دوشاب ای پسر

- (۱) فَرِيَاءُ الشَّيْخِ مِنْ إِخْلَاصِنَا
إِذْ هُوَ بِالنُّورِ لِلْقَلْبِ نَظَرُ
(۲) مِنْ حَدِيثِ الشَّيْخِ يَأْتِي الْإِلْتِمَامُ
يَحْصُلُ مِنْ نَفْسِ أَهْلِ الْحَسَدِ
(۳) كَسَلِيمَانِ مِنَ الْحَقِّ الْأَجَلِ
فَلِسَانِ الطَّيْرِ كَلًّا عِلْمًا
(۴) فِي زَمَانِ عَدْلِهِ النَّمْرُ ائْتَلَفَ
(۵) وَاحْرَبَ لَهُ مَا جَاءَ الْحَمَامُ
أَمْنًا الْخَوْفَ مِنَ الذَّيْبِ الْغَنَمِ
- أَحْسَنُ اللَّطْفِ مِنْ أَرْوَاحِنَا (۱)
كَانَ هَذَا مِنْ عَمَى غَشَى الْبَصَرَ (۲)
يَحْصُلُ الْجَمْعُ الْغَفِيرُ وَالْوَثَامُ
إِفْتِرَاقٌ وَشِقَاقٌ وَنَكَدٌ
إِذْ هُوَ أَرْسَلَ جَاءَ بِعَجَلٍ
وَلَهُ لَفْظًا وَ مَعْنَى فِيهِمَا
لِلْمَغْزَالِ مَعَهُ أَنَا مَا اخْتَلَفَ
وَجَدَ مِنْ مِخْلَبِ الْبَازِي مَدَامَ
فَقَدَّتْ لَمْ تَخْشَهُ إِمَّا أَلَمْ

(۱) لان ربه من البصيرة و المبتدى من العمى و ربه الشيخ من العلم و ربه هذا

من التقليد و الجهل - (۲) نسخه ثانیة - للقلب بصر -

- (۱) پس ربه شيخ به ز اخلاص ما
(۲) از حديث شيخ جمعيت رسد
(۳) چون سليمان كز سوي حضرت بتاخت
(۴) در زمان عدلش آهو با پلنگ
(۵) شد كبوتر ايمن از چنگال باز
- كز بصيرت باشندان وين از عمى
تفرقه آرد دم اهل حسد
او زبان جمله مرغان شناخت
انس بكرفت و برون آمد ز جنگ
كوسفند از كرك ناورد احتراز

- (۱) هُوَ بَيْنَ الْخَصَمَاءِ الْمُصْلِحِ
حَصَلَ فِيهِ اتِّحَادٌ وَ فَلَاحٌ
(۲) أَنْتَ بِالْوَصْفِ كَمَثَلِ النَّمْلَةِ
إِصْحَ وَ اطْلُبْ لِسُلَيْمَانَ فَلَمْ
(۳) طَالِبُ الْحَبَّةِ صَارَتْ حَبَّتُهُ
طَالِبُ الْمَلِكِ سُلَيْمَانَ حَصَلَ
(۴) فَبَدَأَ الْعَصِيرَ الَّذِي مِنَ الْمُعْصُورِ
كَنَّ لِلْأَرْوَاحِ مِنْ قَرْدٍ لِفَرْدٍ
(۵) فَسُلَيْمَانَ غَدَا فِي دَوْرِنَا
(۶) وَ لَنَا الْجَوْرُ يُبِيدُ فَاذْكُرْ
هُوَ (إِنْ مِنْ أُمَّةٍ) إِلَّا نَذِيرٌ
- صَارَ وَ الْخُبْرَ الزَّعِيمَ الْمُنْجِحَا
بَيْنَ مَنْ هُمْ ضَرَبُوا الْعُمَرَ الْجَنَاحَ
أَبْدَأَ تَعْدُو لِقَصْدِ الْحَبَّةِ
غَاوِيَا صِرَتْ بِرُشْدٍ لَا تِلْمَ
لَهُ فَخَاءٌ وَ بِذَاكَ رَغْبَتُهُ
هُوَ بِالْأَثْنَيْنِ لِلزُّلْفَى وَصَلَ
آخِرًا كَانَ بِهِ الْعُمَرَ الطُّيُورُ
نَفْسًا مَا وَجَدَتْ أَمْنًا يَجِدُ
أَيْضًا الصَّالِحَ لَهُ يُبْدِي بِنَا
وَ تَعَلَّمَ قَوْلَ بَارِي الْبَشَرِ (۱)
قَدْ خَلَا فِيهَا.. لَهُ الْحُكْمُ يَصِيرُ..

(۱) الآية في سورة فاطر - (و ان من امة الا خلا فيها نذير) ای سلف من نبی او عالم -

اتحادی شد میان پر زنان
هین سلیمان جو چه می باشی غوی
وان سلیمان جوی را هر دو بود
نیست شان از همدگر یکدم امان
کو دهد صلح و نماند جور ما
تا به الا و خلا فيها نذیر

(۱) او میانجی شد میان دشمنان
(۲) تو چو موری بهر دانه می روی
(۳) دانه جو را دانه اش دامی شود
(۴) مرغ جانها را در این آخر زمان
(۵) هم سلیمان است اندر دور ما
(۶) قول ان من امة را یاد گیر

- (۱) قَالَ مِنْ نَائِبٍ حَقٍّ أَبَدًا
 (۲) فَمِنْ الْأَرْوَاحِ قَدْ سَوَى الطُّيُورِ
 هَكَذَا صَافِينَ بِالْصَّفْوِ هُمْ
 (۳) مُشْفِقِينَ صِيرُوا كَالْوَالِدَةِ
 (۴) مِنْ رَسُولِ الْحَقِّ نَفْسًا وَاحِدَةً
 بِسِوَاهُ كُلِّ فَرْدٍ فَلَفَرْدٍ
 أُمَّةً مَا خَلَيْتُ بَلَّ وَجِدًا
 بِاتِّحَادِ الْقَلْبِ فِي كُلِّ الْعُصُورِ
 لَيْسَ مِنْ غِشٍّ يَبِينُ بِهِمْ
 قَالَ مَنْ أَسْلَمَ نَفْسَ وَاحِدَةً
 جَعَلُوا هُمْ فِي الْعُصُورِ الْبَائِدَةِ
 آخِرَ الْخَصَمِ لَهُ دَوْمًا يُمَدُّ

فی بیان رفع العداوة من بین الانصار بیر کة رسول الله (ص)

- (۵) فَتَقِيلَانِ هُمَا بِالْخَزَرَجِ
 خُولِفَا الْبَعْضُ لِبَعْضٍ وَدَّ أَنْ
 سَمِيًّا وَالْأَوْسِ كَمْ مِنْ مَنْهَجٍ
 دَمَهُ يَشْرَبُ بِالْمَوْتِ قَرَنَ

- (۱) گفت خود خالی نبودست امتی
 (۲) مرغ جانها را چنان یکدل کند
 (۳) مشفقان کردند همچون والد
 (۴) نفس واحد از رسول حق شدند
 از خلیفه حق وصاحب همتی
 کز صفایشان بی غش و بی غل کند
 مسلمون را گفت نفس واحد
 ورنه هر یک دشمن مطلق بدند

بر خاستن مخالفت و عداوت از میان انصار ببرکت رسول (ص)

- (۵) دو قبیله کانس و خزرج نام داشت
 یک زدبکر جان خوش آشام داشت

- (۱) فَقَدَيْمٌ حَقْدِهِمْ بِالْمُصْطَفَى
 فِي ضِيَاءِ الدِّينِ فِي نُورِ الصِّفَا
 صَارَتْ الْأَخْوَانُ حُبًّا فِي الْوَلَا (۱)
 وَحَدَوْ كَلًّا كَأَعْدَادِ الْعِنَبِ
 إِخْوَةٌ أَجْمَعُ هُمْ مِنْتَ صِحْوَنَ (۲)
 وَاحِدًا صَارُوا بِإِرْشَادٍ وَفَنَ
 وَإِذَا مَا تَعَصَّرَ الْكُلُّ يَاقِينَ
 .. مَا لَهَا مِنْ عَدَدٍ أَوْ رَتَبِ..
 حُصْرُمٌ مَا نَضَجَ حُلُوُّ الْعِنَبِ
 عَادَ خِلَاءُ وَ رَفِيقًا بِهِجَا
 (۳) وَ يَقُولُ الْمُصْطَفَى الْمُؤْمِنُونَ
 كَسَرُوا الْأَعْدَادَ كَلًّا وَ الْبَدَنَ
 (۴) صُورَةُ الْأَعْنَابِ إِخْوَانًا تَبِينُ
 وَاحِدًا صَارَتْ وَ مَاءَ الْعِنَبِ
 (۵) فَهُمَا الضِّدَّانِ طَبْعًا وَ لَقَبَ
 وَإِذَا مَا الْحُصْرُمُ قَدْ نَضَجَا

(۱) الاية فی سورة آل عمران - (واذکروا نعمة الله علیکم اذا کنتم أعداء فالف بین قلوبکم و اصبحتم بنعمته أخواناً - (۲) الاية فی سورة الحجرات (انما المؤمنون اخوة) ای أعداد العنب بسبب النصيحة صاروا وجوداً واحداً و لهذا التکسیر أشار بقوله (صورت انگورها اخوان بدند) -

- (۱) کینه‌های کهنه‌شان از مصطفی
 (۲) اولاً اخوان شدند آن دشمنان
 (۳) و زدم المؤمنون اخوه به پند
 (۴) صورت انگورها اخوان بود
 (۵) غوره و انگور ضدانند و لیک
 محو شد در نور اسلام و صفا
 همچو أعداد عنب در بوستان
 در شکستند و تن واحد شدند
 چون فشردی شیره واحد شود
 چونکه غوره بخته شد شدیار نیک

- (۱) حُصْرُمُ نَبِيٍّ وَ بِالْجَنَسِ الْحَجَرُ
 كَافِرًا أَصْلِيًّا الْحَقُّ جَعَلَ
 (۲) لَا أَخَا كَانَ وَ نَفْسًا وَاحِدَةً
 هُوَ فِي الْكُفْرِ شَقِيٌّ مُأْجِدٌ
 (۳) لَوْ أَقُولُ مَا اخْتَفَى مِنْهُ أَنَا
 (۴) عَدَمُ الذِّكْرِ لَيْسَ الْكَافِرُ
 أَحْسَنُ سِتْرُ الدُّخَانِ لَيْسَ قَرُّ
 (۵) حُصْرُمُ جَيِّدٌ لِلنُّضْجِ يَلِيقُ
 وَ الْقُلُوبِ آخِرُ الْأَمْرِ الْحَسَنُ
 (۶) فَلِجَنِّبِ الْعَيْنِ هُمْ يَعْجَلُ
 تَذَهَبُ التَّمَنِّيَةُ مِنْهَا الْعِنَادُ
 كَانَ بِالْقَدَحِ بَدَأَ مِنْهُ الشَّرُّ
 لَهُ فِي الْخَلْقَةِ قَدَمًا وَ الْأَزْلُ
 مَا غَدَا.. مَا مِنْهُ أَيَّ فَايِدَةٍ..
 نَحْسُ الْحِظُّ لَهُ لَا يَسْعُدُ
 فِتْنَةُ الْأَفْهَامِ قَامَتْ فِي الدُّنَا
 وَ الْمَجُوسِيِّ وَ أَعْمَى النَّاطِرِ
 أَجْدَرُ عَنْ إِرْمٍ ذَاتِ الزَّهْرِ
 صَيْرَ مِنْ نَفْسِ أَهْلِ الطَّرِيقِ
 وَاحِدًا بِالْقَلْبِ صَفْوًا مِنْ دَرَنٍ
 سَوَّقُوا حَتَّى لَهْمُ فِي ذَا الْعَمَلِ (۱)
 يَنْهَضُ وَ الْحَقُّدُ أَنْوَاعُ التَّضَادِّ

(۱) نسخه ثانیة - لهم قبل الاجل -

- (۱) غوره کو سنگیست و خام ماند
 (۲) نبی اخی نبی نفس واحد باشد او
 (۳) گر بگویم آنچه او دارد نهان
 (۴) سر کبر کور نا مذکور به
 (۵) غوره‌های نیک کایشان قابلند
 (۶) سوی انگوری همی رانند تیز
 در ازل حق کافر اصلیش خواند
 در شقاوت نحس و ملحد باشد او
 فتنه افهام خیزد در جهان
 دود دوزخ از ارم مستور به
 از دم اهل دل آخر یک دلند
 تا دومی برخیزد و کین و ستیز

- (۱) فَإِذَا هُمْ فِي مَقَامِ الْعِزِّ
دَائِمًا حَتَّىٰ بَدَأَ الْفَرْدَهُمْ
- (۲) فَالصَّدِيقَ يَجْعَلُ الْخَصْمَ لِأَن
حَيْثُ أَنَّ الْوَاحِدَ حَرْبًا أَبَدَ
- (۳) بُورِكَ عِشْقُ وَ طَابَ وَ سَعِدَ
لَهُ أَبَدًا مِائَةَ الْأَلْفِ أَلْفَ
- (۴) كَالْتُرَابِ فِرْقَ فِي الطَّرِيقِ
وَ يَدَ الْكُوَازِ كُوَازًا مُفْرَدًا
- (۵) كَاتِحَادِ الْجِسْمِ مِنْ مَاءٍ وَ طِينٍ
لَمْ يَكِ الرُّوحُ زَمَانًا مُتَّحِدَ
- خَرَّقُوا لِلْجِلْدِ بَعْدَ النَّصَبِ
صَيَّرُوا الْوَحْدَةَ وَصَفَ لَهُمْ
- أَيْضًا إِنْثَانٍ وَ بِالْعِدِّ اقْتَرَنَ (۱)
مَعَ ذَاتِ لَهُ أَنَا مَا أَعَدَ
- مَنْ بِهِ أَسْتَأَذُ كُلِّ مَا وَجَدَ
ذَرَّةً وَحَدَّهَا صَفًا فَصَفَ
- .. أَبَدًا بِالْوَصْفِ لَمْ يَتَّفِقِ ..
صَيَّرَتْهُ .. بِالصِّفَاتِ وَحْدًا ..
- نَاقِصًا كَانَ وَ مَذْمُومًا مَهِينُ
كَامِلًا كَانَ كَمَا ذَاتًا وَجَدَ

(۱) ابراهیم و صف ترکیبی معناها بالفارسیه زیرا و بالعربیة لان (نسبت) بفتح النون و الباء معناه لا یفعل -

- (۱) پس در انگوری همی درند پوست
(۲) دوست دشمن گردد ابراهیم دوست
(۳) آفرین بر عشق کل اوستاد
(۴) همچو خاک مفترق در ره گنر
(۵) کاتحاد جسمهای ماء و طین
- تایکی کردند و وحدت و صف اوست
هیچ يك باخویش جنگی در نه بست
صد هزاران ذره را داد اتحاد
يك سبوشان کرد دست گوزه گر
هست ناقص جان نمی ماند بدین

- (۱) لَوْ أَقُولُ أَنَا شِبْهًا وَ مَثَلٌ
أَحَدٌ يَخْتَلُ فَهُمْ الْخَلْقُ مِنْ
(۲) يَوْجَدُ أَيْضًا سَلِيمَانٌ بِنَا
عَنْ نَشَاطٍ رُؤْيَا مَا بَعْدَا
(۳) رُؤْيَا الشَّيْءِ الْبَعِيدِ الرَّجُلَا
نَائِمٌ فِي الْقَصْرِ أَعْمَى لَا يَرَى
(۴) مُوَلَّعُونَ نَحْنُ بِاللَّفْظِ الدَّقِيقِ
وَ يَحِلُّ عَقْدُ الْمَكَلِمَاتِ
- هَـ هُنَا أَذْكَرُ مَا عِنْدِي حَصْلٌ (۱)
ذَلِكَ لَا أَظْهَرُ سِرًّا كَمِنْ (۲)
غَيْرَ أَنَا لَا كِتَابٍ وَ عَنَا
فِي عَمَى صِرْنَا وَضِعْنَا الْهَدَى
تَجْعَلُ الْأَعْمَى كَذَا اعْرِفْ مَثَلًا
قَصْرَهُ لَمْ يَدْرِ فِيهِ مَا جَرَى
وَالْكَلَامُ اللَّيْقُ السَّامِيُّ الْأَنْيَقُ
وَعَنِ الْمَعْشُوقِ صِرْنَا فِي سَبَاتٍ

(۱) لان الخلق يشاهدون اتحاد الجسد كاتحاد عنقود العنب و الروح نور و اذا اجتمعت انوار في بيت لا تفرق ولا تبعد انوارها بخلاف الاجساد فانها تمتاز بالشكل و الصورة -
(۲) ای نزداد بالشبهات - و تعمی عن مشاهدة الاولياء -

- (۱) گر نظایر گویم اینجا بر مثال
(۲) هم سلیمان است اکنون لیک ما
(۳) دور بینی کور دارد مرد را
(۴) مو لعیم اندر سخنه‌های دقیق
- فهم را ترسم که آرد اختلال
از نشاط دور بینی درعمی (۱)
همچو خفته در سرا کور از سرا
در گرهما باز کردن ما عشیق (۲)

(۱) رجوع به بیت سابق - هم سلیمان است اندر دور ما - کو دهد صلح و نماند جورما -
(۲) مراد از (گره) در این ابیات شک و شبهه است و از (پر) ایمان و ریاضت و عبادت است -

(۱) نَحْنُ مَا أَنْ تَفْتَحَ أَوْ تَرْبِطَا

فَعَلَى الْأَشْكَالِ زِدْنَا بِالْجَوَابِ

(۲) مِثْلَ طَيْرٍ فَتَحَ قَيْدَ الشَّرْكَ

كَيْ يَهْدِيَ الصَّنْعَةَ الْحَذَقُ يَجِدُ

(۳) فَمِنْ الصَّحْرَاءِ وَالْمَرْجِ حُرِّمَ

كَانَ مَصْرُوفًا بِتَعْقِيدِ الْعُقْدِ

(۴) فَعِنَ الطَّيْرِ مُدَامًا مَا عَجَزَ

غَيْرَ أَنْ مِنْهُ الْجَنَاحُ كُسِرَا

(۵) فَقَلِيلًا جَدُّ فِي حِلِّ الْعُقْدِ

أَبْدًا لَا يَقْطَعُ فَرْدًا فَفَرْدُ

عُقْدَةٌ نَعْرِفُ قَوْلًا غَلَطًا

غَلَطًا قَاعِدَةً .. نَلْقَى الْعَذَابَ ..

زَمَنًا شَدَّ .. عَلَى هَذَا سَلَكَ ..

وَبِهَا يَلْقَى النَّجَاةَ إِنْ يُرَدَّ ..

هُوَ وَالْعُمُرُ لَهُ حَتَّى يَتِمَّ (۱)

فَقَدْ مَا غَيْرُهُ لُطْفًا وَجَدَ

أَبْدًا وَالْفَخُّ مِنْهُ مَا احْتَرَزَ

دَائِمًا .. وَالضَّعْفُ فِيهِ ظَهَرَا ..

كَيْ جَنَاحٌ لَكَ مَعَ رَيْشٍ وَقَدْ

بَتَّةً .. مِنْ ذَا الْجَلَالِ وَالْعُدَدِ ..

(۱) و هذا حال علماء الظاهر مشتغل بمشكلات العلوم غافل عن العمل -

در شكال و در جواب آمین فزا

گاه بندد تا شود در فن تمام

عمر او اندر گره کاری است خرج

لیک پرش در شکست افتد مدام

نگسلد يك يك از این کر و فرت

(۱) تا گره بندیم و بگشاییم ما

(۲) همچو مرغی کو گشاید بند دام

(۳) او بود محروم از صحرا و مرج

(۴) خود زبون او نکردد هیچ دام

(۵) با گره کم کوش تا بال و پرت

- (۱) مِائَةُ الْآفِ طَيْرٍ كُسِرَتْ
وَكَمِينَ الْحَادِثَاتِ ذَا أَبَدٍ
(۲) حَالَهُمْ فِي الذِّكْرِ إِقْرَأْ يَا حَرِيصُ
(۳) مِنْ خِصَامٍ بَيْنَ تَرْكِ وَ عَرَبٍ
مَا انْتَفَى الْأَشْكَالُ فِي قَيْلٍ وَقَالَ
(۴) فَسَلِيمَانُ الْعَلِيمُ بِاللِّسَانِ
هَذِهِ التَّشْنِيعَةُ أَمْ تَرْتَفِعُ
(۵) يَا خَصِيمُ أَنْتُمْ مِنْ ذِي الطُّيُورِ
اسْمَعُوا بِاللُّطْفِ طَبَالَ الْمَلِكِ
- لَهُمُ الْأَجْنِحَةُ لَوْ نُظِرَتْ
لَا يَرُدُّ لَا وَلَا أَنَا عَقْدُ
فِي الْبِلَادِ نَقَبُوا هَلْ مِنْ مَحِيصٍ (۱)
جَاءَ فِي الْأَنْكَورِ كَلًّا وَالْعِنَبِ
هُمْ دَامُوا طَلَبُوا ذَاكَ النَّوَالِ
زَمَنًا لَوْ لَمْ يَرِدْ يُفْضِي الْبَيَانَ
أَبَدًا . وَ الرُّوحُ لَمَّا تَنَفَّعَ .
كُلَّكُمْ كَالْبَازِي مَدَّ الْعُصُورُ
مَنْ بِحُسْنِ صَوْتِهِ السَّرْهَتِكَ .

(۱) الاية فی سورة ق (فَنَقَبُوا فِي الْبِلَادِ هَلْ مِنْ مَحِيصٍ) -

- (۱) صدهزاران مرغ پرهاشان شکست
(۲) حال ایشان از نبی خوان ای حریص
(۳) از نزاع ترک و رومی و عرب
(۴) تا سلیمان لیسین معنوی
(۵) جمله مرغان منازع بازوار
- وان کمین گاه عوارض را نه بست
نقبوا فیها بین هل من محیص
حل نشد اشکال انکور و عنب
در نیاید بر نخیزد این دوی
بشنوید این طبل باز شهریار

- (۱) مِنْ خِلَافِ لَكُمْ قَدَمًا سَلَفَ
وَ اصْحَوْا مِنْهُ تَرْجِعُونَ فَرِحِينَ
(حَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ
(۲) فَطُيُورٌ عَمِي نَحْنُ وَ لَكُمْ
وَ سُلَيْمَانٌ وَ لَا مَدَّ نَفْسُ
(۳) نَحْنُ مِثْلُ الْبُومِ خَصْمًا وَ رَقِيبَ
فَإِذَا صِرْنَا بِقَيْدِ النَّصَبِ
(۴) فَلَيْجَهْلٍ كَانَ فِينَا وَ عَمِي
تَقْصِدُ إِيْدَاءَ مَنْ هُمْ عَزَّوْا
- لَا تَحَادِ اتُّوَامِنْ كُلِّ طَرْفٍ
دَائِمَ الْعَمْرِ كِمِثْلِ الطَّيِّبِينَ
نَحْوَهُ هَذَا الَّذِي لَمْ يَنْهَكُمْ (۱)
نَحْنُ لِلْمَسَلَاكِ لَمْ نَنْقُلْ قَدَمَ
تَعْرِفُ .. فِي نُورِهِ نُجَلِّي الْغُلَسَ ..
صَارَ لِلْمَبَازَاتِ عَادِي وَ الْحَبِيبِ
فِي الْخَرَابَاتِ وَ أَسْرِ التَّعَبِ
زَائِدَ الْحَدِّ عَنِ الْوَصْفِ سَمِي
عِنْدَ بَارِي الْخَلْقِ مِنْهُ احْتَزَوْا

(۱) ای ولوا وجوهکم بجانب القبلة المعنویة سلیمان الزمان فانه ای سلیمان الزمان
عن هذا القول و هو حیث ما كنتم الاية اللذی لم ينهکم عن التوجه بجانبه او ولوا
وجوهکم لطرف الله تعالى فانه لم یمنعکم عن التوجه الیه او تقول الله تعالى لم یمنعکم
عن التوجه بجانب عزته بل دعاکم الیه تعالى ..

- (۱) ز اختلاف خویش سوی اتحاد
(۲) کور مرغانیم و بس ناساختیم
(۳) همچو جغدان دشمن بازان شدیم
(۴) می کنیم از غایت جهل و عمی
- هین ز هر جانب روان گردید شاد
کو سلیمان را دمی نشناختیم
لاجرم وامانده و ویران شدیم
قصد آزار عزیزان خدا

- (۱) فَرَأَفَاتُ الطُّيُورِ مَنْ هُمْ
لَعْدِيْمِي الذَّنْبِ هُمْ اَنْى الْجَنَاحِ
(۲) بَلْ هُمْ الرِّزْقَ اِلَى مَنْ عَجَزُوا
فَالطُّيُورَ تِلْكَ مِنْ غَيْرِ حَسَدٍ
(۳) وَلِتَقْدِيسٍ وَ زُهْدٍ بِالْعَمَلِ
مِائَةً يُلْقِيسَ اَهْدَى لِلْمَطْرِيقِ
(۴) زَاغُهُمْ هَبْهُ غَدَى بِالصُّوْرَةِ
جَاءَ وَ اِلْهَمَةِ مَا زَاغَ الْبَصَرُ
(۵) لَقَلْتُ هَذِي الطُّيُورِ مَنْ يَقُولُ
وَ بِهَذَا النَّارَ لِلتَّوْحِيدِ قَدْ
مِنْ سُلَيْمَانَ ضِيَاءَ لَهُمْ
قَلَعُوا وَ الرِّيشَ مَا رَامُوا النَّجَاحَ..
يَسْتَحِبُّونَ لِشِفَاهُ بَرَزُوا
أَوْ خِلَافِ كُلِّهِمْ عَاشُوا رَغْدَ
هَدَّ هَذِي الطُّيُورِ بِعَجَلِ
مِنْ سُلَيْمَانَ اَتَى نَحْوَ الْفَرِيقِ
زَاغًا الْبَازِي قُلْ بِالسَّيْرِ
كَانَ.. فَالذِّكْرُ لَهُ اَيْضًا ذِكْرُ..
لَكَ دَوْمًا لَكَ يَدْعُوا لِلْقَبُولِ
ضَرَبَ بِالشَّكِّ اَوْرَاهَا بِوَقْدِ

- (۱) جمع مرغان کز سلیمان روشنند
پر و بالی بی گنه کی برکنند
(۲) بلکه سوی عاجزان چینه کشند
بی خلاف و کینه آن مرغان خوشند
(۳) هدهد ایشان بی تقدیس را
می گشاید راه صد بلقیس را
(۴) زاغ ایشان کو بصورت زاغ بود
باز همت آمد و ما زاغ بود
(۵) لک لک ایشان که لک لک میزند
آتش توحید در شک میزنند

(۱) وَالْحَمَامُ لَهُمَّ مَا رَهْبًا

عِنْدَهَا الْبَازِي وَبَانَ خَاضِعًا

(۲) بَلْبَلُ هَذِي الطَّيُورِ مَنْ سَحَبَ

كَانَ فِي بَاطِنِهِ الْبَسْتَانُ مِنْ

(۳) لَهُمَّ الْبَغَاءُ مِنْ قَنَدٍ غَدَتِ

حَيْثُ مِنْ بَاطِنِ قَنَدٍ لَهُمَّ

(۴) رَجُلٌ طَاوُوسٍ لَهُمَّ عِنْدَ النَّظَرِ

فَضْلٌ .. هَبَهُ بِالْوَانِ حَسَانُ ..

(۵) مَنْطِقُ الطَّيْرِ لِخَاقَانٍ نُسِبَ

هَلْ هُوَ مِنْ مَنْطِقِ الطَّيْرِ الْجَمِيلِ

سَطْوَةَ الْبَازَاتِ بَلْ كَمْ حَجَبًا

رَأْسُهُ مِنْهُ وَ قَامَ خَاشِعًا

هُوَ لِلْسَّامِعِ حَالًا وَ طَرَبَ

رَوْضٍ أَوْ زَهْرٍ وَ وَرِدَ لَمْ يَبْنِ

حُرَّةً فِي طَعْمِهِ دَوْمًا بَدَتْ

وَجْهَهَا أَبَدَتْ وَ بَانَ تَبَهُمُ

رَيْشَ طَاوُوسٍ لِأَقْوَامٍ أُخَرِ

زَيْنَ وَالرَّوْضِ بَاهِي وَالْجَنَانِ ..

مَا لَهُ لُطْفٌ بِهِ الرُّوحُ سَلَبَ

لِسُلَيْمَانَ عَزِي كَانَ الْمَثِيلِ

باز سر بیش کبوترشان نهید

در درون خویش گلشن دارد او

کز درون قند ایشان رو نمود

بهتر از طاووس پر آن دگر

منطق الطیر سلیمانی کجاست (۱)

(۱) وان کبوترشان ز بازان نشکهد

(۲) بلبل ایشان که حالت آرد او

(۳) طوطی ایشان ز قند آزاد بود

(۴) بای طاووسان ایشان در نظر

(۵) منطق الطیر آن خاقانی صداست

(۱) یعنی نطق طائرات پادشاهان بیش از صدا نیست و منطق الطیر سلیمانی در

مرتبه بالاتر است که نطق بحقائق است -

- (۱) أَنْتَ كَيْفَ تَعْلَمُ صَوْتَ الطُّيُورِ
 حَيْثُ أَنْتَ لِسُلَيْمَانَ نَفْسٌ
 (۲) فَجَنَاحُ ذَلِكَ الطَّيْرِ وَ مَنْ
 خَارِجٌ عَنْ مَشْرِقٍ أَوْ مَغْرِبٍ
 (۳) كُلُّ لَحْنٍ لَهُ مَوْصُولُ الْعُرَى
 وَ كَذَلِكَ هُوَ مِنْ بَطْنِ الثَّرَى
 (۴) وَ لَوْ الطَّيْرُ زَمَانًا مَا ذَهَبَ
 عَاشِقُ الظُّلْمَةِ كَالْخَفَاشِ كَانَ
 (۵) أَيْهَا الْخَفَاشُ رُدِّ اعْتَدِ
 كَيْ بَذَا لَا تَغْدُو قَيْدَ الظُّلْمَةِ
- دَائِمًا رَهْنُ الْحُبُورِ وَ السُّرُورِ
 مَا رَأَيْتَ لَا وَ لَا تَجْلِي الْغَلَسِ
 صَوْتُهُ الْمُطْرِبُ ذُو الرَّأْيِ الْحَسَنِ
 هُوَ غَيْبِي وَ رَاءَ الْحُجُبِ
 فَمِنْ الْكَرْسِيِّ جَاءَ لِلثَّرَى
 جَاءَ لِلْعَرْشِ كَمَا اللَّهُ بَرَا
 مَعَ سُلَيْمَانَ وَ لَا رَأْيَ الْأَدَبِ
 وَ لَهُ الْمَوْتُ دَنَى كُلِّ زَمَانٍ
 مَعَ سُلَيْمَانَ وَ جِدَّ وَ أَجْهَدِ
 أَبَدًا مَا لَكَ أَيُّ عِصْمَةٍ

چون ندیدستی سلیمان را دمی

از برون مشرقست و مغربست

وز نری تا عرش در کر و فریست

عاشق ظلمت چو خفاشی بود

تا که در ظلمت نمائی تا ابد

(۱) تو چه دانی بانگ مرغان راهمی

(۲) پر آن مرغی که بانگش مطربست

(۳) هر يك آهنگش ز کرسی تا نری است

(۴) مرغ کوبی این سلیمان می رود

(۵) با سلیمان خو کن ای خفاش رد

- (۱) قَدْرَاعًا وَاحِدًا فِيهِ الطَّرِيقُ
كَالذِّرَاعِ أَنْتَ قُطْبًا تُجْعَلُ
ذَلِكَ الْوَقْتُ الَّذِي فِيهِ تَتَبُّبُ
تَخْلُصُ مِنْ كُلِّ سَقَطٍ وَ قِيَامُ
- ذَلِكَ الْجَانِبِ تَطْوِي مَا تَطِيقُ
لِلْمَسَاحَاتِ الْأُمُورِ تُفْصِلُ
سَاقِطًا أَوْ قَائِمًا مَا أَنْ تُحِبَّ (۱)
خَالِدًا.. تَنْجُو مِنَ الْمَوْتِ الزُّوَامِ..

فی بیان قصه افراخ البط اللتی رباها الدجاج (۲)

- (۳) بَيْضُ بَطٍ أَنْتَ فِي الْمَاءِ بَدَا
لَكَ تَحْتَ الْإِرْيَاشِ قَدْ رَبَّى زَمَنُ
(۴) أُمِّكَ فِي ذَلِكَ الْبَحْرِ الْكَبِيرِ
ظَهْرُكَ لِلْأَرْضِ مُمْتًا بِالنَّسَبِ
- هَبْ دُجَاجَ بَيْتِكَ الْظَهْرَ غَدَا
.. رُوحَكَ فِي الْمَاءِ فِي الْأَرْضِ الْبَدَنُ..
بَطَّةٌ كَانَتْ عَلَى الْمَاءِ تَسِيرُ
يَسَاءً قَدْ عَبَدَتْ .. وَفَقَ السَّبَبُ..

- (۱) (لنگ و لوک) اخرج و اقطع و استعمال هنا بمعنى تسقط و تقوم -
(۲) - (مرغ خاک) أراد قدس سره المثال فضرب مثال الروح المحمدي بالطير المنسوب
الى الماء ومثال الطبع الانساني المنسوب بالدجاج الى التراب فالماء عاوی و التراب سفلی والسفل
لا یضر بمن جیل علی معالی الاحوال -

- (۱) يك گزی ره كه بدان سو میروی
(۲) وانكه لنگ و لوک آن سو می جی
- همچو گز قطب مساحت میشوی
از همه لنگی و لوکی می رهی

قصه بط بچگان که مرغ خانه می پروردشان

- (۳) تخم بطی گر چه مرغ خانه ات
(۴) مادر تو بط آن دریا بدست
- کرد زیر پر چو دایه تربیت
دایه ات خاکی بد و خشکی پرست (۱)

- (۱) در این حکایت تمثیل روح انسانی است که شناور بحر وحدت است و پرورش
یافته در این تن خاکی به تخم بطی که مرغ خانگی زیر پر خود نهاده و پرورش داده
و باعتبار اصل خود میل به دریا دارد و باعتبار و اعتیاد او بزندگی در پر به پر رغبت
دارد پس باید که باصل خود متوجه باشد نه بمحل پرورش -

- (۱) دَاخِلْ قَلْبِكَ بِالْبَحْرِ عَلِقْ
ذَلِكَ الطَّبَعُ الَّذِي فِي رَوْحِكَ
(۲) حُبَّكَ أَلْيَا يَسْ مِنْ ذِي الظُّنْرِ كَانَ
أُمَّكَ الظُّنْرُ اللَّتِي عَنْهَا الْكَمَالُ
(۳) فَدَعِ الظُّنْرَ عَلَى ذَاكَ الْيَبَسِ
إِنْتِ مِنْ بَحْرِ الْمَعَانِي سَابِحَا
(۴) لَوْ لَكَ الظُّنْرُ مِنَ الْمَاءِ زَمَنْ
لَا تَخَفِ أَنْتِ وَ سَمَتِ الْبَحْرِ سِرْ
(۵) أَنْتِ بَطٌّ وَعَلَى يَبَسٍ وَرَطْبُ
لَا كَطِيرِ الْبَيْتِ بَيْتًا حَفْرًا
- وَبِهِ عَامٌ..وَوَدَّ أَنْ غَرِقَ..
جَاءَ بِالْأَرِثِ لَكَ مِنْ أَمِكَ (۱)
..وَهُوَ فِي رَوْحِكَ بِالْقَهْرِ بَانَ..
بَعْدَ دَعْوَاهَا بِهَا كَانَ الْوَبَالَ (۲)
عَنْهُ سَقَى وَالْبَحْرَ سَوِ الْمَلْتَمَسِ
كَالْبَطُوطِ..فِيهِ تَقْدُو النَّاجِحَا..
خَوَفَتْ..جَرَّتْ إِلَى الْأَرْضِ الرِّسَنَ..
..مَزْمَعًا غَصَّ فِيهِ وَأَسْبَحَ وَافْتَحِرْ..
كَنْتُ حَيًّا وَفَقَّ مَا رَامَ وَحَبَّ
..وَمِنْ الْبَحْرِ مُدَامًا نَفَرًا (۳)

(۱) ای من جانب الروح المحمدية التي هي ام الارواح و ليست من طرف الطبيعة الجسمانية - (۲) ای اترك الطبيعة الجسمانية لانها طبيعة قبيحة - (۳) نسخه ثانیه - لا دجاج البيت -

- (۱) میل دریا که دل تو اندر است
(۲) میل خشکی مر ترا زین دایه است
(۳) دایه را بگذار بر خشک و بران
(۴) گرترا دایه بترساند ز آب
(۵) تو بطی بر خشک و بر ترزنده
- این طبیعت جانت را از مادر است
دایه را بگذار کوبد رایه است
اندر آ در بحر معنی چون بطن
تو مترس و سوی دریا ران شتاب
نی چو مرغ خانه خانه کنده (۱)

(۱) کنده بفتح کاف تازی بمعنی خانه خراب و کنایه از خسته حالی و بی بضاعتی
بفتح و بکاف فارسی بمعنی گندیده و مراد خسیس و دنی -

- (۱) أَنْتَ مِنْ تَكْرِيمِهِ لَطْفًا بَنِي
تَضَعُ الرَّجُلَ لَكَ أَيْضًا بِرٍ
(۲) فَحَمَلْنَا هُمْ عَلَى الْبَحْرِ وَ مَنْ
كَانَ مِنْ سَمَتِ حَمَلْنَاهُمْ عَلَى
(۳) لَيْسَ لِلْبَرِّ طَرِيقٌ لِلْمَلِكِ
فِي طَرِيقِ الْبَحْرِ أَوْ فِيهِ عِلْمٌ
(۴) أَنْتَ حَيَوَانٌ بِجَسْمٍ وَالْمَلِكُ
وَعَلَى الْأَرْضِ لِهَٰذَيْنِ مَعًا
- آدَمَ السُّلْطَانُ وَ النَّوْرُ السَّنِّي (۱)
تَضَعُ إِمَامًا تَشَأُ أَيْضًا بِبَحْرِ
لَهُ صَارَ السَّبَبَ الرُّوحُ الْحَسَنُ (۲)
بِرٍ اعْرِفْ ذَا وَسِقَهُ أَوَّلًا
وَ كَذَلِكَ الْحَيَوَانُ مَا سَلَكَ
وَسَوَى الْإِنْسَانِ مِنْهُ مَا فِيهِمْ
صُرْتُ بِالرُّوحِ لِكَيْ فَوْقَ الْفَلَكَ
تَذْهَبُ أَيْضًا وَ تَسْرِي مُزْمِعًا

(۱) الاية فى سورة اسراييل (و لقد كرّمنا بنى آدم و حملناهم فى البر و البحر و رزقناهم من الطيبات و فضلناهم على كثير مان خلقنا - (۲) المعنى فقول ربنا جل و علا حملناهم على البحر بسبب الروح قل لهم من جانب حملناهم على البر قدمه أمامك اى قدم من بر الطبيعة لبحر الروح عقلك و روحك لان ربنا قدم مرتبة الجسمانية على بحر مرتبة الروحانية باعتبار الوجود الانسانى و اما انت يا سالك فرجع جانب الروحانية على الجسمانية لان الروح أشرف و أبقى و الجسم اكثف و أفنى و الروح من عالم الملكوت و الجسم مؤخر عنها فباعتبار الروح بحر و باعتبار الجسم بر جامع للاول و الثانى -

- (۱) تو ز كرّمنا بنى آدم شہی
(۲) کہ حملناهم على البحر بجان
(۳) مر ملائک را سوى برراہ نیست
(۴) تو بتن حیوان بجانى از ملک
- ہم بخشکی ہم بدریا پا نہی
از حملناهم على البر پیش ران
جنس حیوان ہم ز بحر آگاہ نیست
تا روی ہم بر زمین ہم بر فلك

- (۱) کَیْ بِذَا فِی الظَّاهِرِ اَنْبِیَ بَشَرٍ
صَارَ مَعَ قَلْبٍ بِهْ یُوحِی اِلَیْ
(۲) قَالَبْ سِفْلِیْ یُعْزِی لِلمُتْرَابِ
رُوحُهُ دَارَتْ عَلٰی هَذَا الْفَلَکِ
(۳) کَلَمْنَا نَحْنُ بِطُوطِیَا غَلَامِ
(۴) فَسَلِیْمَانِ غَدَا بِحَرًّا کَبِیْرٍ
مِثْلُکُمْ اَکْلًا وَنَوْمًا وَفِکْرًا (۱)
یَقْظِ ذِی بَصِیْرٍ وَلِهَانَ جِی
وَقَعَ فَوْقَ الْمَسِیْطِ لِلْعَذَابِ
لِلدُّنَا.. وَالرُّوحَ رَامَ وَالْمَلْکَ..
یَفْهَمُ النُّطْقَ لَنَا الْبَحْرُ تَمَامِ
نَحْنُ طَیْرٌ مَعَ سَلِیْمَانَ نَسِیْرٍ (۲)

(۱) ای حتی فی الظاهر یصیر (مثلکم بشر) و فی القلب یوحی الیه صاحب بصر و بصیرة اشاره الی ان استعداد الانسانیة سواء بین النبی و الولی و المؤمن و الکافر و الفرق بینهما بفضیلة الایمان و الولاية و النبوة و الوحی و المعرفة الحقیقیة فمن کانت یرجو لقاء ربّه بالوصل و الوصال فلیعمل عملاً صالحاً و هو التسنن بسنن الرسول (ص) ظاهراً بترك الدنيا و اختیار الفقر و دوام العبودیة و باطناً بالتبتل الیه بتبلاً و قطع النظر عما سواه تعالی - (۲) و هذه مرتبة السیر مع الله فعملک بها حتی ترتفع الایثنیة و تصل الی مقام قاب قوسین فان ارتفعت الایثنیة من غیر بقیة وصلت الی مرتبة (اودنی) و هی نهاية الولاية -

- (۱) تا بظاهر مثلکم باشد بشر
(۲) قالب خاکِی فتاده بر زمین
(۳) ما همه مرغایانم ای غلام
(۴) پس سلیمان بحر آمد ما چو طیر
با دل یوحی الی دینده ور
روح او گردان بر این چرخ برین
بحر می داند زبان ما تمام
با سلیمان تا ابد داریم سیر (۱)

(۱) مراد از سلیمان در این بیت ذات حق بخلاف بیت سابق که مراد از آن کامل و ولی بوده و مراد از دریا بحر نیست بلکه مراد تفضیل است که در مرتبه فرق است مولانا میفرماید : (با حق باش و در دریای تفرقه در آ) اما آب دریا که ذات حق است زره از غفلت ساز و از غفلت بازدار -

- (۱) مَعَ سُلَيْمَانَ عَلَى الْبَحْرِ ضَع
كَيْ لَكَ الْمَاءُ كِدَاوُدَ يَضَعُ
(۲) ذَا سُلَيْمَانَ هُنَاكَ حَاضِرُ
لَكِنَّ الْغَيْرَةَ دَوْمًا سَحَرَتْ
(۳) هَكَذَا حَتَّى يَجْهَلَ وَ سَبَاتُ
كَانَ مِنَّا فِي الْأَمَامِ وَالْمَلَالُ
(۴) جَرَّ صَوْتُ الرَّعْدِ لِلْمَظَامِي الْأَوْصَبُ
مَا دَرَى أَنْ كَانَ مِنْهُ سَجَبًا
(۵) عَقَدَ الْعَيْنُ عَلَى مَاءٍ جَرَى
- رَجَلُكَ مِنْ وَحْلِ الْبَرِّ أَطْلَعَ
مِائَةً دِرْعٍ مِنَ الْمَاءِ اضْطَمَعَ
عِنْدَهُمْ كَلًّا وَ كُلُّ نَاطِرُ
وَالْعُيُونُ رَبَطَتْ كَمْ قَدَرَتْ
وَفُضُولٍ سَحَبَ نَحْوَ الْمَمَاتِ
نَحْنُ نُبْدِي.. نَرُكِّنُ نَحْوَ الضَّلَالِ..
..إِذْ هُوَ مَا جَدَّ عِلْمًا وَ طَلَبَ..
(۱)
لِسَحَابِ السَّعْدِ رَدَّ الْعَطْبَا
طَيِّبَ مَاءِ السَّمَاءِ مَا دَرَى

(۱) ای و اما العالم بأن صوت الرعد غالباً يكون سبباً للمطر يفرح كذا الذي يعلم ان مبشرات الحق بوسيلة المرشد جالبة لسحاب الرحمة يتحمل المشاق و لعدم علمه (چشم او ماندست در جوی روان) -

- (۱) با سلیمان پای در دریا بنه
(۲) آن سلیمان پیش جمله حاضر است
(۳) تا ز جهل و خوابناکی و فضول
(۴) تشنه را درد سر آرد بانگ رعد
(۵) چشم او مانده است در آب روان
- تا چو داود آب سازد صد زره
لیک غیرت چشم بند و ساحر است
او به پیش ما و ما از وی ملول
چون نداند کو گشاید آب سعد
بیخبر از فوق آب آسمان

(۱) مَرَكَبُ الْهِمَّةِ لِلْأَسْبَابِ سَاقٌ وَ لَهُ الظَّاهِرُ لَا الْبَاطِنُ رَاقٌ ..

فَإِذَا عَنْ مُوجِدِ الْأَسْبَابِ كَانَ فِي حِجَابٍ .. وَ لَهُ الظَّاهِرُ بَانَ ..

(۲) مُوجِدُ الْأَسْبَابِ مَنْ كَانَ نَظَرُ وَ لَهُ الْمُضْمَرُ وَ الْمُخْفَى ظَهَرَ

فَمَتَى كَانَ بِأَسْبَابِ الدُّنَا عَقَدَ الْقَلْبَ بِهَا نَالَ الْمُنَى

(۱) مرکب همت سوی اسباب راند از مسبب لاجرم محجوب ماند

(۲) آنکه او بیند مسبب را عیان کی نهد دل بر سببهای جهان

فی بیان حیره الحجاج فی کرامات ذلک الزاهد اللذی
رأوه وحیداً علی رأس الرمل المحرق

- (۱) زَاهِدٌ كَانَ يَقْفِرُ سَبَبِ
مَالِهِ غَيْرُ التَّقَى مِنْ سَبَبِ
فِي الْعُبُودِيَّةِ دَوَّماً غَرَقَا
كَهْبَادِيٍّ بِزُهْدٍ وَ تَقَى
(۲) وَصَلَ الْحَجَّاجُ مِنْ أَقْصَى الْبِلَادِ
ذَلِكَ السَّبَبُ مَعَ رَجُلٍ وَزَادَ
وَعَلَى الزَّاهِدِ فِي الْيَبَسِ وَقَعَ
مِنْهُمْ الطَّرْفُ بِهِ الْكُلُّ أَطْلَعَ
(۳) يَا بَسّاً لِلزَّاهِدِ كَانَ الْمَحَلُّ
وَالْمِزَاجُ خَضِرُ زَاهِي الْحُلِّ
لِسَمُومِ السَّبَبِ مِنْهُ الْمِزَاجُ
وَجَدَ الْبَرَّاءَ وَ لَمْ بِالْعِلَاجِ
(۴) حَارَتْ الْحَجَّاجُ مِنْ وَحْدَتِهِ
وَهُوَ كَيْفَ وَسَطَ أَفْتِهِ

حیرت شدن حاجیان در کرامات آن زاهد که در بادیه تنهائش یافتند

بر سر ریگ سوزان

- (۱) زاهدی بد در میان بادیه
در عبادت غرق چون عبادیه (۱)
(۲) حاجیان آنجا رسیدند از بلاد
دیده شان بر زاهد خشک افتاد
(۳) جای زاهد خشک بود او تر مزاج
از سموم بادیه بودش علاج
(۴) حاجیان حیران شدند از وحدتش
وان سلامت در میان آفتش

(۱) عبادیه منسوب بشهر عبادان است (ابادان امروز) گویند علت نامیدن این شهر بعبادان آنست که چون نخستین شخصی که در آن اقامت گزیده عباد بن الحصین بوده و یا اینکه چون اقامتگاه جمعی از صلحاء و عباد بوده آن را عبادان نامیده اند زیرا که اضافه کردن الف و نون میان مردمان بصره و نواحی آن معمول بوده چنانکه زیاد و بلال و یوسف را زیادان و بلالان و یوسفان گویند (از صفحه ۱۱ ج ۱ دائرة المعارف امامیه و ایران) -

- (۱) صِحَّةٌ وَافِي وَخَرٍّ لِلْمَصَلَاةِ
وَالْحَصَى مِنْ حَرِّهِ فِي الْقَدْرِ قَدْ
(۲) قُلْتَ أَنْ سَكَرَ أَنْ مَا بَيْنَ الْخَضِرِ
أَوْ عَلَى دَلْدَلٍ عَشَقًا وَ الْبَرَاقِ
(۳) أَوْ لَهُ الرَّجُلُ عَلَى الْأَسْتَبْرِقِ
أَوْ لَهُ كَانَ السَّمُومُ كَالصَّبَا
(۴) فَالْفَرِيقُ بَقِيَ فِي ذِي الْفَلَاةِ
(۵) إِذْ مِنْ اسْتِغْرَاقِهِ ذَلِكَ الْفَقِيرُ
(۶) رَجَعَ الْمَاءُ لَهُ قَدْ نَظَرَا
وَ بِآثَارِ الْوُضُوءِ ثَوْبُهُ
- فَوْقَ حَصْبَاءَ وَ فِي تِلْكَ الْفَلَاةِ
غَلِي الْمَاءُ بِهِ الْعُودُ اتَّقَدَ
وَالرَّيَّاحِينَ وَ أَنْوَاعِ الزُّهَرِ
رَكِبَ.. الْوَصْلَ رَأَى بَعْدَ الْفِرَاقِ..
وَالْحَرِيرِ وَ الْفِرَاشِ الْأَنِقِ
..فَضَلَ مِنْ نَفْسٍ مِنْهُ صَبِي..
بِالْمُتَظَارِ كَيْ يُتِمَّ لِلْمَصَلَاةِ
لِلْمَفْرِيقِ الْحَجِيِّ وَضَاءَ الضَّمِيرِ
مِنْ يَدٍ وَ الْوَجْهِ دَوْمًا قَطْرًا
..بُلِّلَ مِنْ ذَلِكَ تَاهَ لُبُّهُ..

ریگ کز تفش بجوشد آب دیگ

یا سواری بر براق و دلدلست

یا سموم او را به از باد صباست

تا شود درویش فارغ از نماز

زان جماعت زنده روشن ضمیر

جامه اش تر بود ز آثار وضو

(۱) در نماز ایستاده بود بر روی ریگ

(۲) گفته سر مست در سبزه و گلست

(۳) یا که پایش بر حریر و حلم است

(۴) پس بماندند آن جماعت با نیاز

(۵) چون ز استغراق باز آمد فقیر

(۶) دیدد کآبش میچکد از دست و رو

- (۱) سَأَلَ مِنْهُ فَذَا الْمَاءُ لَكَ
رَفَعَ مِنْهُ الْيَدَ مِنْ ذِي السَّمَاءِ
(۲) قَالَ ذَاكَ الزَّاهِدُ كُلَّ زَمَانٍ
لَا يَبْئُرُ لَا يَحْبِلُ مِنْ مَسَدٍ
(۳) يَا مَلِيكَ الدِّينِ مِنَّا الْمَشْكِلُ
كُنَّا لَنَا يُعْطِي الْيَقِينَ حَالُكَ
(۴) أَرْنَا سِرًّا مِنَ الْأَسْرَارِ لَكَ
نَقْطَعُ مِنْ وَسْطِ زَنَارِنَا
(۵) لِسَّمَاءٍ طَرَفَهُ حَالًا رَفَعَ
أَنْ مِنَ الْحُجَّاجِ اسْمَعُ وَاسْتَجِبْ
- مِمَّ جَاءَ كَيْفَ كَانَ عِنْدَكَ
قَالَ فَالْغَيْثُ لَهَا دَوْمًا هُمِي
يَصِلُ ذَا الْمَاءِ فِي كُلِّ مَكَانٍ
..بَلْ لِحُجُودٍ مِنْ يَدِ الْحَيِّ إِلَّا حَذَّ..
حُلَّ..وَالْتَكْشِيفُ لَدَيْنَا الْمَعْضِلُ..
نَهْتَدِي بِالنُّورِ مِنْ أَحْوَالِكَ
..كُنِيَ بِهِ نَحْنُ بِلَا ظَنٍّ وَشَكٍّ..
..نَرْدَعُ عَنْ جَنْفِ أَفْكَارِنَا..
وَلَهَا قَالَ يَوْجِدُ وَوَلَعُ
..وَلَهَا أَعْطِ فَوْقَ مَا أَنْتَ تَحِبُّ..

دست را برداشت کز سوی سماست

نی ز جاه و نی ز حبل من مسد

تا ببخشد حال تو ما را یقین

تا ببریم از میان زنازها

که اجابت کن دعای حاجیان

(۱) پس پرسیدش که آبت از کجاست

(۲) گفت هر گاهی که خواهی میرسد

(۳) مشکل ما حل کن ای سلطان دین

(۴) و انما سری بما ز اسرارها

(۵) چشم را بگشود سوی آسمان

- (۱) مِنْ عَلُوِّ أَنَا عَوِدَتْ كَرَمَ
 حَيْثُ أَنْتَ مِنْ عَلُوِّ قَدْ فَتَحَتْ
 (۲) أَنْتَ مَنْ مِنْ لَا مَكَانَ لِلْمَكَانِ
 فِي السَّمَاءِ رِزْقَكُمْ مَا تَوَعَّدُونَ
 (۳) وَسَطَ هَذِي الْمَنَاجَاتِ سَحَابٌ
 مِثْلَ فَيْلٍ سَحَبَ الْمَاءَ الْغَزِيرَ
 (۴) مِثْلَ مَاءِ الْقَرَبِ أَجْرَى الْمَطَرِ
 (۵) سَكَنَ ذَاكَ السَّحَابُ كَالْقَرَبِ
 عِنْدَ ذَا الْحُجَّاجِ مِنْهُ الْقَرَبَا
 (۶) وَفَرِيقٌ مِنْهُمْ مِمَّا نَظَرَ
 فَالزَّنَانِيرَ لَهُمْ مِنْ وَسَطِ
- أَطْلُبُ رِزْقًا كَثِيرًا وَ نِعَمَ
 لِي يَا أَبَا.. صَدْرِي فِي ذَا شَرَحَتْ..
 أَظْهَرَ لِلْخَلْقِ قَدْ أَبْدَى عِيَانُ
 ..أَيْنَمَا كُنْتُمْ أَنَا مَعَكُمْ أَكُونُ..
 سُرْعَةً بَانَ بِهِ حَارَ اللَّبَابِ
 ..فِي السَّمَاءِ لَا عَلَى الْأَرْضِ يَسِيرُ..
 وَ بَغَارَاتٍ وَ وَهْدٍ وَ حَفَرٍ
 بِالدَّمْعِ مَطَرٌ أَدَّى الْأَرْبَ
 مَلَأُوا وَ الْكُلُّ مِنْهُ شَرِبَا
 مِنْ عَجِيبِ الصُّنْعِ مَا اللَّبُّ يَهْرُ
 قَطَعُوا.. دَامُوا بِهَذَا النَّمَطِ..

- (۱) رزق جوئی من ز بالا خو کرم
 (۲) ای نموده تو مکان از لا مکان
 (۳) در میان این مناجات ابر خوش
 (۴) همچو آب از مشک باریدن گرفت
 (۵) ابر می بارید چون مشک اشکها
 (۶) یک جماعت زان عجایب کارها
- تو بیالا بر گشودستی درم
 فی السماء رزقکم گو در عیان
 زود پیدا شد چو پیل آب کش
 در گو و در غارها مسکن گرفت (۱)
 حاجیان جمله گشادند مشکها
 می بریدن از میان زنارها

- (۱) وَ فَرِيقٌ آخَرٌ مِمَّا صَدَرَ
لِلكَرَامَاتِ اللَّتِي تُعْبَى الْفِكَرُ
مِنْهُ قَدْ زَادَ الْيَقِينَ وَ السَّدَادَ
أَبْدَأُ وَاللَّهُ أَدْرَى بِالرَّشَادِ
- (۲) وَ فَرِيقٌ آخَرٌ لَمْ يَقْبَلِ
حَامِضًا ظَلَّ بِكُلِّ عَمَلٍ
لَمْ يَكِ النَّاضِجَ نَقْصَ سَرْمَدِي
لَهُمْ تَمَّ الْكَلَامُ ذَا اهْتِدِ

- (۱) قوم دیگر را یقین در ازدیاد
زین عجب و الله اعلم بالرشاد
- (۲) قوم دیگر ناپند را ترش و خام
ناقصان سرمدی تم الکلام

تم بحمد الله و توفيقه طبع الاصل والترجمة للدفتر الثاني من المثنوی
لمولانا عن نسخة خطية بقلم المترجم في تاريخ ۱۳۷۰ هجرية وفي
۶۳۲ صحيفة يقابل كبير محفظة في مكتبة الكلية (دانشگاه)
و تماز النسخة المطبوعة بتعليق فارسية و عربية .

طبع ترجمة دفتر الثالث من المثنوی مستمر على نسق طبع ترجمة
الدفتر الاول و الثاني منه و اول الاصل
ای ضیاء الحق حسام الدین بیار این سوم دفتر که سنت شدسه بار

فهرس ترجمه الدفتر الثاني من كتاب المثنوى

رقم الصفحة

کلمة المترجم

(۱) - (۳)	(۱) مقدمة الناظم مع شرحها
(۲۸ - ۱)	(ب) قافية مطلع الدفتر الثاني
(۳۲ - ۲۸)	(۱) ظن ذلك الشخص في عهد عمر خياله هلالاً؟
(۳۳ - ۳۲)	(۲) في بيان سرقة الحياتي من حياتي آخر
	(۳) في بيان التماس رفيق سيدنا عيسى (ع) من سيدنا عيسى أحياء
(۳۶ - ۳۳)	عظام الحيوان الميت
(۳۹ - ۳۶)	(۴) في بيان وصية الصوفي للخادم وقول الخادم لاحول
(۴۵ - ۳۹)	(۵) في بيان فعل الحق تعالى المشورة مع الملائكة

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) هلال پنداشتن آن شخص خیال را در عهد عمر
- (۲) دزدیدن دزدی ماری را از مارگیری و گزیدن مار
- (۳) التماس کردن همراه عیسی (ع) از زنده کردن استخوانها
- (۴) وصیت کردن صوفی خادم را در تیمار بهیمه او
- (۵) مشورت کردن خدای تعالی با فرشتگان در ایجاد خلق

فهرس ترجمه دفتر الثاني من كتاب المشوى

رقم الصفحة

- (۱) فى بيان ربط تقرير معنى الحكاية لرغبة المستمعين بذلك (٤٥ - ٤٦)
- (۲) فى بيان التزام الخادم المتعهد للبهيمة بالسقى والاطعام و الخدمة وتخلفه (٥٤ - ٤٦)
- (۳) فى بيان ظن الركب أن بهيمة الصوفى مريضة (٥٤ - ٦٨)
- (۴) فى بيان وجدان السلطان الصقر فى بيت المعجوز المسنة الدرداء (٦٩ - ٧٨)
- (۵) فى بيان اشتراء الشيخ احمد خضرويه حلموى لغرمائه بالهام الهى من الله تعالى (٧٨ - ٩٠)
- (۶) فى بيان تخويف شخص لزاهد بان يبكى قليلا حتى لا يصير اعمى (٩٠ - ٩٢)
- (۷) فى بيان تمام قصة احياء العظام بدعاء عيسى (ع) (٩٢ - ١٠٠)

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) بسته شدن تقرير معنى حكايت بسبب ميل مستمعان
- (۲) التزام كردن خادم تيمار بهيمه را و تخلف نمودن
- (۳) گمان بردن كاروانيان كه مكر بهيمه صوفى رنجورست
- (۴) يافتن شاه باز خویش را در خانه كمپير و مبتلا شدن
- (۵) حلوا خريدن شيخ احمد خضرويه از جهت غريمان بالهام الهى
- (۶) ترسانيدن شخصى زاهدى را كه كم گرى تا كور نشوى
- (۷) تمامى قصه زنده شدن استخوان بدعاى عيسى (ع)

فهرس ترجمه دفتر الثاني من كتاب المتنوى

رقم الصفحة

- (۱) فى بيان حك القروى السبع فى الليل ظاناً انه يحك الثور (۱۰۰-۱۰۲)
- (۲) فى بيان بيع الصوفى حمار الصوفى المسافر لاجل السماع (۱۰۳-۱۱۶)
- (۳) فى بيان تعريف المنادين من قبل انقاضى أطراف البلدة للمفلس (۱۱۶-۱۲۲)
- (۴) فى بيان شكایة اهل السجن عند وکیل القاضى من يده
المفلس وجوره (۱۲۲-۱۲۸)
- (۵) بقية قصة المفلس السجين مع القاضى (۱۲۸-۱۳۶)
- (۶) فى المناجاة (۱۳۷-۱۴۶)
- (۷) تمثيل لحقيقة الكلام و اطلاع على كشفه (۱۴۶-۱۵۴)
- (۸) فى بيان ملامة الخلق لواحد من الناس بسبب قتله امه و اراد
بامه النفس الامارة (۱۵۵-۱۵۶)
- (۹) فى بيان شبهة و انكار المنكرين (۱۵۷-۱۷۰)

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) خاریدن روستائى در تاريكى شير را به ظن آنكه گاو است
- (۲) فروختن صوفيان بهيمه صوفى مسافر را جهت سفره و سماع
- (۳) قصه آن مفلس كه در زندان بود و زندانيان از او در فغان
- (۴) شكایت اهل زندان نزد وکیل قاضى از آن مفلس
- (۵) تتمه قصه مفلس زندانى با قاضى
- (۶) درمناجات
- (۷) تمثيل بر حقيقت سخن و اطلاع بر كشف آن
- (۸) ملامت كردن مردمان شخصى را كه مادر خود را بكشت
- (۹) در بيان شبهه و انكار منكران

فهرست ترجمه دفتر الثاني من كتاب المشوى

رقم الصفحة

- (۱) فى بيان امتحان السلطان ذينك الغلامين اللذين اشتراهما جديداً (۱۷۰ - ۱۷۶)
- (۲) فى بيان ارسال السلطان أحد الغلامين و سؤاله من الثانى
احوال الغلام المرسل (۱۷۶ - ۱۸۲)
- (۳) فى بيان يمين الغلام فى صدق ووفاء رفيقه من نظافة قلبه (۱۸۲ - ۲۰۷)
- (۴) سؤال السلطان ايضاً حال ذلك العبد الاخر من العبد المنى
ارسله قبلاً للحمام (۲۰۷ - ۲۱۵)
- (۵) فى بيان حسد الاعيان والخدم على العبد الخاص المقبول (۲۱۵ - ۲۳۲)
- (۶) فى بيان وقوع البازى فى وسط البوم فى الخرابات (۲۳۲ - ۲۴۴)
- (۷) فى بيان حكاية العطشان و رميه اللبن فى الماء (۲۴۴ - ۲۵۲)
- (۸) حكاية من أمر شخصاً بزرع الشوك على رأس الطريق ثم رحم الناس
وقال له اقلع الشوك من رأس الطريق (۲۵۲ - ۲۶۱)

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) امتحان کردن پادشاه آن دو غلام را که نو خریدنه بود
- (۲) روان کردن پادشاه یکی از دو غلام و از دیگری پرسیدن حال غلامی که روان شده است
- (۳) قسم خوردن غلام بر صدق خود و طهارت ظن خود
- (۴) باز پرسیدن شاه حال غلام دیگر از غلام اولی که بحمام روان شده است
- (۵) حسد بردن حشم بر آن بنده خاص
- (۶) گرفتار شدن باز میان جفدان بوبرایه
- (۷) کلوخ انداختن آن تشنه از دیوار در جوی آب
- (۸) حکایت آن شخصی که فرمود شخص دیگری را خارب را سر راه مردم بنشانند
سپس بدو رحم آمد و گفت خارب را بر سر راه مردم بر کند

فهرس ترجمه دفتر الثاني من كتاب المشوى

رقم الصفحة

- (۱) فى بيان تأخير الخيرات لغد و ضرر ذلك (۱۶۲ - ۲۸۷)
- (۲) تمثيل فى بيان دعوة الملونين بالماء الكدر الى الماء النظيف (۲۹۲ - ۳۸۷)
- (۳) فى بيان مجيئى الاحباب الى المارستان لعيادة ذوالنرن المصرى و هو توبان بن ابراهيم الخ (۲۹۲ - ۳۰۲)
- (۴) فى بيان فهم مريدى ذوالنون انه لم يك مجنوناً بل قاصداً فيه المصلحة (۳۰۲ - ۳۰۷)
- (۵) رجوع الى حكاية ذوالنون مع مريديه (۳۰۷ - ۳۰۹)
- (۶) امتحان سيد لقمان عقل لقمان وفراسته و رأيه (۳۱۰ -)
- (۷) حكاية (۳۱۰ - ۳۱۹)
- (۸) ظهور فضل و عقل لقمان عند الممتحنين له (۳۱۹ - ۳۳۳)
- (۹) فى بيان تمة قصة حسد ذلك الحشم والاتباع على غلام السلطان الخاص (۳۳۳ - ۳۴۲)

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) در معنى فى التأخير آفات و زبان آن
- (۲) تمثيل در بيان خواندن آب آلودگان را بپاکی
- (۳) آمدن دوستان بيمارستان جهت پرسش ذواننون مصرى که نوبان بن ابراهيم باشد
- (۴) فهم کردن مريدان که ذوالنون ديوانه نيست و بقصد چنين کرده
- (۵) رجوع کردن بحکاييت ذوالنون با مريدان
- (۶) امتحان کردن خواجه لقمان را در ذير کي
- (۷) حکاييت
- (۸) ظاهر شدن فضل و هنر لقمان پيش امتحان کنندگان
- (۹) تمة قصه حاسدان بر غلام سلطان

فهرس ترجمه‌الدفتري الثاني من كتاب المتنوى

رقم الصفحة

- (۱) من صورة الهدهد الحقيير وقع فى قلب بلقيس عكس تعظيم
سليمان (ع) (و لهذا الاستعداد الشريف أشار فقال)
(۳۴۳ - ۳۵۱)
- (۲) فى بيان انكار الفيلسفى على قراءة قوله تعالى فى سورة الملك
(قل أرأيتم أن اصبح ماء كم غوراً) الخ
(۳۵۱ - ۳۷۰)
- (۳) انكار موسى على مناجاة الراعى لله تعالى و عدم رضائه
بالاوصاف اللتى وصفه بها تعالى
(۳۷۰ - ۳۷۶)
- (۴) فى بيان فعل الحق (تعالى) العتاب مع موسى لاجل الراعى
(۳۷۷ - ۳۸۱)
- (۵) فى بيان مجيئ الوحي لموسى (ع) فى عذر ذلك الراعى
(۳۸۱ - ۳۹۱)
- (۶) سؤال موسى (ع) من الحق تعالى عن سر غلبة الظالمين
(۳۹۱ - ۴۰۶)
- (۷) فى بيان ايلام امير للنائم اللذى ذهبت فى فمه حية
(۴۰۶ - ۴۱۶)
- (۸) فى بيان اعتماد ذاك الرجل الابله على تملق و وفاء الدب الابله
(۴۱۶ - ۴۲۹)

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) عكس تعظيم بپیغام سليمان در دل بلقيس از صورت حقيير هدهد
- (۲) انكار فلسفى در آيۀ (ان اصبح ماء كم غوراً)
- (۳) انكار كردن موسى عليه السلام بر مناجات شبان
- (۴) وحى آمدن از حق تعالى بعتاب بموسى بجهت شبان
- (۵) وحى آمدن بموسى عليه السلام از بهر عذر خواستن آن شبان
- (۶) سؤال موسى (ع) از حق تعالى از سر غلبۀ ظالمان
- (۷) رنجانيدين اميرى آن خفته را كه مار در دهانش رفته بود
- (۸) حكایت آن مرد ابله كه مغرور بود در تملق خرس

فهرس ترجمه الدقتر الثاني من كتاب المثنوى

رقم نصفه

- (۱) فی بیان قول السائل الاعمى انا امسك عميين (الاول العمى البصرى و الثانى قبح الصوت كما ستعرفه بعداً) (۴۲۹ - ۴۳۳)
- (۲) فی بیان تتمه حكاية الدب و ذاك الابله اللذى اعتمد على ود و صداقة الدب (۴۳۳ - ۴۳۸)
- (۳) قول سيدنا موسى (ع) الى عابد العجل بأن ذلك الخيال اللذى تفكرته اين هو هل افادك شيئاً (۴۳۸ - ۴۴۴)
- (۴) فی بیان ترك قول النصيحة من ذلك الناصح الى ذلك المغرور (بعد مبالغته فى نصيحة مغرور ذلك الدب) (۴۴۴ - ۴۵۰)
- (۵) فی بیان تملق مجنون لجالينوس الحكيم و خوفه منه (۴۵۱ - ۴۵۲)
- (۶) فی بیان طيران طير مع طير هو غير جنس له (۴۵۲ - ۴۵۷)
- (۷) فی بیان اعتماد ذلك المغرور على تملق الدب و تبصيصه (۴۵۷ - ۴۶۰)
- (۸) فی بیان ذهاب المصطفى لعيادة الصحابي المريض (وبیان فائدة العيادة) (۴۶۰ - ۴۶۲)

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) گفتن نايمينائى سائل بامردم كه من دو كورى دارم
- (۲) تتمه حكايت خرس و آن ابله كه بر وفاي خرس اعتماد كرده بود
- (۳) گفتن موسى (ع) گو ساله پرست را كه ابن خيال انديشى تو از كجاست
- (۴) ترك كردن آن مرد ناصح پند آن مغرور خرس را
- (۵) تملق كردن ديوانه با جالينوس و ترسيدن جالينوس از وي
- (۶) سبب پريدن و چريدن مرغى با مرغ ديگر
- (۷) تتمه قصه اعتماد آن مرد مغرور بر وفاي خرس
- (۸) رفتن رسول خدا صلى الله عليه وسلم بعيادت صحابى رنجور

فهرس ترجمه دفتر الثاني من كتاب المشوى

رقم الصفحة

- (۱) فى بيان وحى الحق تعالى لموسى لای شىئى لم تأت لعیادتى (۳۶۳ - ۴۶۵)
- (۲) فى بیان ابعاد الناطور و هو قيم الباغ الثلاثة و هم الصوفى و الفقيه والشريف (۴۶۵ - ۴۷۴)
- (۳) فى بیان الرجوع لقصة المريض و عیادة النبى (ص) (۴۷۵ - ۴۷۶)
- (۴) فى بیان ذهاب ابى یزید البسطامى الى الکعبة و ظهور شیخ فى الطريق و قول الشيخ لابی یزید البسطامى انا الکعبة طف اطرافى (۴۷۶ - ۴۷۹)
- (۵) فى بیان حکایة البیت الجدید الذى بناه المريد الجدید و مجيئى المرشد الى رؤيته (۴۷۹ - ۴۸۵)
- (۶) فى بیان معرفة النبى (ص) سبب مرض ذلك الشخص و وقوع قلة الادب منه فى دعائه (۴۸۶ - ۵۰۳)
- (۷) فى بیان عذر الدلقک الذى هو نديم السيد الاجل و قوله لنديمه لای شىئى نکحت الفاحشة و جواب النديم له (۵۰۴ - ۵۰۵)

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) وحى آمدن از حق تعالى بموسى عليه السلام که چرا بعیادت من نیامدى
- (۲) جدا کردن باغبان صوفى و فقيه و علوى را از هم
- (۳) رجعت بقصه مريض و عیادت پیغمبر عليه السلام
- (۴) رفتن بایزید بسطامى بکعبه و در راه بخدمت بزرگى رسیدن و گفتن آن بزرگ که کعبه منم مرا طواف کن
- (۵) حکایت خانه ساختن مریدى و امتحان پیر مريد را
- (۶) دانستن پیغمبر (ع) که سبب رنجورى آن شخص گستاخى بوده است
- (۷) عذر گفتن دلقک با سید که چرا فاحشه بنکاح آوردى و پاسخ آن

فهرس ترجمه الدفتر الثاني من كتاب المتنوى

رقم الصفحة

- (۱) فى بيان سؤال السائل لذاك الكبير و اتيانه بالحيطة بانك جعلت نفسك مجنوناً و الحال انك عاقل (۵۰۸ - ۵۰۵)
- (۲) فى بيان حملة الكلب على الفقير الاعمى (۵۱۶ - ۵۰۹)
- (۳) فى بيان دعوة المحتسب السكران الى السجن و جوابه له (۵۱۹ - ۵۱۶)
- (۴) فى بيان سؤال السائل لذاك الولي الكبير مرة ثانية (۵۳۱ - ۵۱۹)
- (۵) تمة النصيح من الرسول لذاك المريض و تعليمه الدعاء له (۵۳۴ - ۵۳۱)
- (۶) فى بيان صعوبة العذاب و شدته (۵۳۷ - ۵۳۴)
- (۷) فى بيان ذكر قوم موسى (ع) و ندامتهم (۵۴۹ - ۵۳۷)
- (۸) مثال فى بيان معنى قوله (ع) ان تؤمن بالقدر خيره و شره (۵۵۳ - ۵۵۰)
- (۹) فى بيان وصية النبي (ص) لذلك العليل و تعليمه الدعاء له (۵۶۳ - ۵۵۴)

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

(۱) بحیلت در سخن آوردن سائل را آن بزرگ را که خود را دیوانه ساخته است

(۲) حمله کردن سگ بر کور گدا

(۳) خواندن محتسب مستی را بزدان و جواب او

(۴) دوم بار بسخن در آوردن سائل آن بزرگ را

(۵) تمة نصیحت کردن رسول آن بیمار را و دعا آموزیدن

(۶) ذکر دشواری عذاب آخرت و سختی آن

(۷) ذکر قوم موسی علیه السلام و پشیمانی ایشان

(۸) مثال در بیان معنی آن تؤمن بالقدر خیره و شره

(۹) وصیت کردن پیغمبر (ص) آن بیمار را و دعا آموزیدنش را

فهرس ترجمه دفتر الثاني من كتاب المتنوى

رقم الصفحة

(٥٦٧ - ٥٦٤)	(١) فى بيان ايقاظ الشيطان لمعاوية
(٥٧٥ - ٥٦٧)	(٢) جواب ابليس لمعاوية
(٥٧٩ - ٥٧٥)	(٣) ايضاً تقرير معاوية لمكر ابليس
(٥٨٥ - ٥٧٩)	(٤) فى بيان جواب ابليس لمعاوية
(٥٨٦ - ٥٨٥)	(٥) لوم معاوية لابليس
(٥٨٨ - ٥٨٦)	(٦) التوسل بالحق تعالى من مكر ابليس
(٥٩١ - ٥٨٨)	(٧) ايضاً تقرير ابليس تليسه
(٥٩٤ - ٥٩١)	(٨) ايضاً اصرار معاوية على ابليس و جوابه له

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

(١) بيدار کردن ابليس معاويه را
(٢) جواب گفتن ابليس معاويه را
(٣) دوم بار جواب ابليس معاويه را
(٤) باز جواب ابليس معاويه را
(٥) عنف کردن معاويه ابليس را
(٦) نالیدن بحق تعالى از مكر ابليس
(٧) باز تقرير ابليس تليس خود را
(٨) باز الحاح کردن معاويه ابليس را و جواب او

فهرس ترجمه الدفتر الثاني من كتاب المتنوى

رقم الصفحة

- (۱) شکایة القاضى من آفة ضرر و جواب النائب له
بقوله القضاء ثلثة الخ (۵۹۴ - ۵۹۶)
- (۲) فى بيان أتيان معاوية لابليس بالاقرار (۵۹۶ - ۵۹۸)
- (۳) فى بيان قول ابليس ما فى ضميره و مقصوده لمعاوية (۵۹۸ - ۵۹۹)
- (۴) فى بيان تحسر ذاك المخلص على فوت الصلوة (۵۹۹ - ۶۰۰)
- (۵) فى بيان تتمه اقرار ابليس بمكره و حيلته لمعاوية (۶۰۱ - ۶۰۲)
- (۶) تصديق معاوية ابليس فى هذا القول (۶۰۲ - ۶۰۳)
- (۷) فى بيان خلاص اللص باعطاء ذاك الشخص لصاحب البيت صوتاً و فوت اللص و خلاصه و كان صاحب البيت قريباً منه (۶۰۴ - ۶۰۹)
- (۸) تمثيل (۶۰۹ - ۲۱۱)

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) شکایت قاضی از آفت قضا و جواب نائب او را
- (۲) باقرار آوردن معاویه ابليس را
- (۳) راست گفتن ابليس ضمير خود را با معاویه
- (۴) حسرت خوردن آن شخص بر فوت نماز جماعت
- (۵) تتمه اقرار ابليس با معاویه مکر و فریب خود را
- (۶) تصديق کردن معاویه ابليس را در آن قول
- (۷) گريختن دزد از دست صاحب خانه با آواز شخص دیگر که صاحب خانه نزدیک او بوده است
- (۸) تمثيل

فهرست ترجمه دفتر الثاني من كتاب المتنوى

رقم الصفحة

- (۱) فى بيان قصة المنافقين و بنائهم لمسجد الضرار لاضرار المؤمنين (۶۱۱ - ۶۱۵)
- (۲) فى بيان خداع المنافقين لرسول الله (ص) لينذهبوا به الى مسجد الضرار (۶۱۶ - ۶۲۳)
- (۳) فى بيان تفكر واحد من اصحاب الرسول (ص) بالانكار فى نفسه بانه لاى شئى لم يفعل الرسول الستر بل يكذبهم و يفضحهم (۶۲۳ - ۶۲۸)
- (۴) فى بيان قصة ذلك الشخص الذى يطلب جملة الضائع و يستل عنه (۶۲۸ - ۶۳۱)
- (۵) فى بيان التردد وسط المذاهب المختلفة و فى بيان خروجه و خلاصه (۶۳۱ - ۶۳۶)
- (۶) فى بيان انه يجب عليك امتحان كل شئى وقع نظرك عليه حتى يظهر لك فيه الخير و الشر (۶۳۷ - ۶۴۲)

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) قصه منافقان و مسجد ضرار ساختن ایشان
- (۲) فریفتن منافقان پیغمبر (ص) را تا بمسجد ضرار برند
- (۳) اندیشیدن یکی از اصحاب که چرا رسول خدا (ص) ستاری نمی کند
- (۴) قصه آن که اشتر ضاله نشان می پرسید
- (۵) متردد شدن در میان مذاهب مختلفه و بیرون شدن
- (۶) امتحان کردن هر چیزی تا ظاهر شود چیز دیگر

فهرست ترجمه دفتر الثاني من كتاب المتنوى

رقم الصفحة

- (۱) فى بيان شرح فائدة ذلك الشخص طالب الجمل (۶۴۲ - ۶۵۰)
- (۲) فى بيان ذاك اللذى فى كل نفس فتنة مسجد الضرار موجودة فيه (۶۵۱ - ۶۵۳)
- (۳) فى بيان حكاية الهندوالاربعة المتخاصمة وكل واحد منهم لم يعلم عيب نفسه (۶۵۲ - ۶۵۷)
- (۴) فى بيان قصد الغز قتل رجل ليخاف الغير (۶۵۷ - ۶۵۹)
- (۵) فى بيان حال الانانيين محبى الذات و الكافرين بنعمة وجور الانبياء (۶۵۹ - ۶۶۵)
- (۶) فى بيان شكايه رجل كبير السن مريض لطبيب من مرضه و جواب الطبيب له (۶۶۵ - ۶۷۰)
- (۷) فى بيان قصة الجوجى وذلك الصبى اللذى فعل النوح قدام جنازة ابيه (۶۸۱ - ۶۷۹)
- (۸) فى بيان خوف الصبى من شخص بدین صاحب جثة و قول ذلك الشخص لاتخف منى لانى لست برجل بل انا مخنت (۶۸۰ - ۶۸۱)

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) شرح فائده حكايت شتر جوينده
- (۲) در بيان آنكه در هر نفسى فتنة مسجد ضرار در اوست
- (۳) حكايت آن چهار هندو كه با هم جنگ مى كردند و هر يك از عيب خود بى خبر بود
- (۴) قصد كردن غزان، در خون مردى تا ديگرى بترسد
- (۵) بيان خلل خودپرستان و ناشكران از نعمت وجود انبيا و اولياء
- (۶) شكايه كردن پيرى پيش طبيب از رنجورى خود و جواب او
- (۷) قصه جوجى و آن كودكى كه در پيش تابوت پدر مى ناليد
- (۸) ترسيدن كودكى از شخص صاحب جثه و تسكين او آن كودك را مترس كه من نامردم

فهرس ترجمه الدفتر الثاني من كتاب المتنوى

رقم الصفحة

- (۱) فى بيان قصة رامى السهام و خوفه من راكب كان فى مأسدة
ذات أشجار (۶۸۲ - ۶۸۴)
- (۲) فى بيان قصة الاعرابى و وضعه الرمل فى العدل و ملامة الفيلسوف
الاعرابى (۶۸۴ - ۶۹۲)
- (۳) فى بيان الكرامات الواقعة لابراهيم بن ادهم على خافة البحر كما
ستعرفه (۶۹۲ - ۶۹۸)
- (۴) بيان فى شروع تنور حواس العارف بالنظر لنور الغيب (۶۹۸ - ۷۱۲)
- (۵) فى بيان طعن أجنبى فى شيخ و قول مرید الشيخ له جوابا (۷۱۳ - ۷۲۱)
- (۶) بقية قصة ابراهيم بن ادهم على خافة البحر مع ذاك الامير (۷۲۱ - ۷۲۶)
- (۷) فى بيان ادعاء ذلك الشخص ان الله لا يؤاخذ العاصى و جواب
شعيب له (۷۲۶ - ۷۳۲)

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) قصه تیراندازی و ترسیدن او از سواری که در بیشه می رفت
- (۲) حکایت آن اعرابی و ریگ در جوال کردن و ملامت کردن دانشمند اعرابی را
- (۳) کرامات ابراهیم ادهم بر لب دریا
- (۴) آغاز منور شدن حواس عارف بنور غیب بین
- (۵) طعنه زدن بیگانه بر شیخی و جواب گفتن مرید شیخ آنرا
- (۶) بقیه قصه ابراهیم ادهم بر لب دریابا آن امیر
- (۷) دعوی کردن آن شخص که خداوند مرا بگناه نمی گیرد و جواب شعیب (ع)

فهرس ترجمه دفتر الثاني من كتاب المتنوى

رقم الصفحة

- (۱) فى بيان بقية قصة الرجل الاجنبى الطاعن على الشيخ و جواب
مريد الشيخ له (۷۳۳ - ۷۳۷)
- (۲) فى بيان قول عائشة لرسول الله (ص) كيف انت فى كل مكان
تصلى بلا سجادة (۷۳۸ - ۷۴۰)
- (۳) فى بيان سجب الفار لرسن الجمل واعجاب الفار بنفسه
(۷۴۰ - ۷۴۸)
- (۴) فى بيان كرامات ذلك الدرويش الذى اتهمه بالسرقة
فى السفينة (۷۴۸ - ۷۵۷)
- (۵) فى بيان تشنيع الصوفية على ذلك الصوفى قدام الشيخ
انه يتكلم كثيراً (۷۵۸ - ۷۶۷)
- (۶) فى بيان عذر الفقير الى شيخ الرباط
(۷۶۷ - ۷۷۲)
- (۷) فى بيان تلك الدعوى التى هى نفسها شاهدة على صدقها (-)

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) تقمه قصه طعنه برشيخ وجواب مريد
- (۲) گفتن عائشه پيغمبر (ص) را كه تو نبى مصلی چونست كه همه جا
نماز گزاری
- (۳) كشیدن موش مهارشتر را و معجب شدن موش در خود
- (۴) كرامات آن درویش كه در كشتى بدزدی متهمش كردند
- (۵) تشنيع زدن صوفيان پيش شيخ بر آن صوفى كه بسيار ميگويد
- (۶) عذر گفتن فقير با شيخ خانقاه
- (۷) بيان آن دعوى كه عين آن دعوى گواه صدق خویش است

فهرس ترجمه‌الدفتري الثاني من كتاب المشوي

رقم الصفحة

- (۱) فی بیان سجود یحیی و المسيح (علیه السلام) فی بطن امهما
 کل منهما لالاخر (۷۷۲ - ۷۷۴)
- (۲) فی بیان بحیء الاشکالی والسؤال علی هذه القصة
 (۷۷۴ - ۷۷۵)
- (۳) جواب الاشکال
 (۷۷۶ - ۷۷۸)
- (۴) فی بیان ماجری للشمع والفراشة والبلبل وغيره
 (۷۷۸ - ۷۸۱)
- (۵) فی بیان مجییء الکلام الباطل فی قلوب الباطلین
 (۷۸۱ - ۷۸۲)
- (۶) فی بیان طلب تلك الشجرة التي کل من اكل من ثمرها لا يموت
 (۷۸۲ - ۷۸۵)
- (۷) فی بیان شرح الشيخ سر تلك الشجرة للطالب المقلد
 (۷۸۶ - ۷۸۹)
- (۸) فی بیان منازعة اربعة من جهة العنب کل واحد منهم فهم
 باسم آخر (۷۸۹ - ۷۹۵)

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) سجده کردن حضرت یحیی علیه السلام و حضرت عیسی علیه السلام در شکم
 مادر يك ديگر را
- (۲) اشکال آوردن بر این قصه و جواب ایشان
- (۳) در بیان ماجرای شمع و پروانه و گل و بلبل و غیره
- (۴) پذیر آمدن سخن باطل در دل باطلان
- (۵) جستن آن درخت که هر که میوه او خورد نمیرد
- (۶) شرح کردن شیخ سر آن درخت را
- (۷) بیان منازعت کردن چهار کس جهت انگور با همدگر که یکی از آنان بنام دیگری
 دانسته است

فهرس ترجمه دفتر الثاني من كتاب المثنوى

رقم الصفحة

- (۱) فی بیان رفع العداوة من بین الانصار ببرکة رسول الله (ص)
اللتی كانت بین الاوس و الخزرج (۷۹۵ - ۸۰۲)
- (۲) فی بیان قصة أفراس البط اللتی رباها الدجاج (۸۰۶ - ۸۱۱)
- (۳) فی بیان حيرة الحجاج فی کرامات ذلك الزاهد اللنی رأوه
وحیداً علی رأس الرمل المحرق (۸۱۲ - ۸۱۶)

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) برخاستن مخالفت و عداوت از میان انصار ببرکت رسول (ص)
(۲) قصه بط بچگان که مرغ خانگی می پروردشان
(۳) حیران شدن حاجیان در کرامات آن زاهد که در بادیه بر سرریگ سوزان بود

فهرس اجمالى لرؤس المطالب العلمىة من الحواشى العربىة والفارسىة

الصفحة

- (٤) علة تأخير الناظم نظم الدفتر الثانى من المثنوى
- (٤) اختلاف النسخ فى قراءة كلمة (بخت نو) فى المصراع الثانى من البيت الثانى
- (٥) تسمية اليوم الخامس عشر من شهر رجب بيوم الاستفتاح تاريخ ابتداء نظم مولانا الدفتر الثانى من المثنوى و انه كان عمره اذ ذاك ٥٨ سنة
- (٦) المراد من النفس فى كلام مولانا النفس الامارة و تعريف العرفاء لها
- (٨) العزلة فى نظر المتصوفة و آدابها
- (٩) اصحاب الكهف
- (١١) اسم ذى القرنين والاختلاف فى ذلك
- (١٣) تفسير البيت من الاصل (از تو اى بى نقش با چندين صور)
- (١٥) معنى (بوالحسن) فى قوله (كه ترا گويد ز مستى بوالحسن) و انه من غزل مسطور فى ديوانه (غزليات شمس)
- (١٦) المراد من الحس المشترك فى قوله (كى بحس مشترك محرم شدى)
- (١٨) المراد من (يا من هو ما صورا) (او هو قد صورا) لقوله (نامصور يا مصور گفتمنت) و اختلاف النسخ فى الترجمة لقراءة الاصل
- (١٨) ربط انبيت من الاصل و ترجمة (چون خيال آمد خيال يار من - صورت اوبت معنى اوبت شكن)
- (٢٠)

فهرس اجمالی لرؤس المطالب العلمية من الحواشي العربية والفارسية

الصفحة

- (۲۵-۲۲) الدلائل الفلسفية على وجود الجذب المعنوي
- المراد من قوله (دیده شد) في مصراعى البيت (دیده تو چون دلم را
- (۳۵) دیده شد - صد دل نادیده غرق دیده شد)
- (۳۶) المراد من العینین فی قوله (در دو چشمش راه روشن یافتیم)
- (۳۷) المراقبة و معناها عند المتصوفة
- الاختلاف فی قراءة المصراع الثانى من قوله (مطلع بر نقش هر که
- (۴۰) هست شد - پیش ازین که نفس کل پابست شد)
- فی ان اسم الله تبارک و تعالی مشتمل على جميع الاسماء ... الخ بالنقل
- (۴۳) عن داود القيصرى على فصوص الحكم
- (۴۴) المراد من الخال نقطة الوحدة ... الخ
- (۴۶) الحصة من قصة التزام الخادم لبهيمة الصوفى
- (۶۱) اشتباه مؤلف النهج فی قوله فی الاصل (گردد آميزند عود و شکرش)
- (۶۳) اشتباه مؤلف النهج فی تفسير قوله (تا ببیند اشرفى تشریف او)
- (۶۳) سبب نزول آية (والضحی واللیل اذا سجى)
- تفسير قوله (آفتابش چون بر آمد از فلک - باشب تن گفت بین
- (۶۴) ما ودعک)
- تفسير قوله (ورنه خوانی و به بیند سوز تو - علم باشد مرغ دست
- (۶۸) آویز تو)
- (۷۳) تعليم السلاطين فی القديم البزاة لصید السباع
- (۷۴) قصة الابیایل و انها من الارهاصات

فهرست اجمالی رؤس المطالب العلمیة من الحواشی العربیة والفارسیة

الصفحة

- (۷۵) فی بیان عمرالدنیا و انه سبعة آلاف سنة ...
 ظاهر البيت و ترجمته (ما ز موسی پند نگر فتم کو - گشت از انکار
 خضرا و زرد رو)
- (۸۸) اساتة أدب مع موسی (ع) و جوابه
 الاختلاف فی قراءة (بمیزد) فی قوله (همچو خر در جو بمیزد
 از گزاف)
- (۹۴) المراد من العظم (استخوانی) و الكلب (سگ) فی قوله (خاک بر
 سر استخوانی را که آن - مانع این سگ بود از صید جان)
- (۹۵) الاختلاف فی قراءة المصراع الثانی (بی نشان بی جای چون
 هاتف شوی)
- (۱۰۲) من آداب بعض الصوفیة الرياضة بالسؤال و الصبر علی الجوع بصوم
 ثلاثة ایام
- (۱۰۴) تفسیر قوله (تا نشد تحقیق از یاران مبر - از صدف مگسل نشد
 آن قطره در)
- (۱۱۳) معنی کلمة (دق الحصیر)
- (۱۱۸) تفسیر قوله (شش جهت مگر یز زیرا در جهات - شش دره است
 و شش دره مات است مات)
- (۱۲۲) معنی قوله (گه خیال آسیا و باغ و راغ - گه خیال میغ و ماغ
 و لبغ و لاغ)
- (۱۲۷) المراد من الكردي و الجمل و الموکل فی البيت (کرد بیچاره
 بسی فریاد کرد) و ما بعده
- (۱۳۱) شرح المثل المندرج فی قوله (چونکه گاو آرد گره محکم کنید)
- (۱۳۲)

فهرس اجمالى لرؤس المطالب العلمىة من الحواشى العربىة والفارسىة
الصفحة

- تفسىر قوله (خود هم او آب است و هم ساقى و مست - هر سه يك
شد چون طلسم او شكست) (۱۴۲)
- تفسىر قوله (حرف قرآن را ضرىبان معدند - خر نىمنند و بىالان
مىزنند) و رفع شبهة اسائة الادب بانه كنى على طريق الاستعارة
التمثلىة (۱۴۳)
- تفسىر البىت (ذكر حق كن بانگ غولان را بسوز - چشم نرگس را
از اين كر كس بدوز) (۱۵۰)
- تفسىر البىت (تا بود كز دىدگان هفت رنگ - دىدهاى پىدا كند صبر
و درنگ) (۱۵۰)
- تفسىر الاىات الخمسة اللتى اولها (كار كن در كارگه باشد نهان -
تو برو در كارگه بىنش عىان ... الخ) (۱۵۱ و ۱۵۲)
- تفسىر قوله (و ر برد كفت مرو در سنگلاخ - و ر دوشاخست مشو
تو چارشاخ) (۱۶۰)
- المراد من الولى والامام و النور فى اىات صفحة ۱۶۲ - ۱۶۳ و ان
مراتب الاولىاء كمراتب الانوار متفاوتة (۱۶۴)
- معنى مشكوة فى اصطلاح الصوفىة
تفسىر الاىات اللتى اولها (آتشى كاصلاح آهن يا زر است - كى
صلاح ابى وسىب تراست) (من اول صفحة ۱۶۶ - الى آخر صفحة ۱۶۸) (۱۶۴)
- تفسىر البىت (نور گوهر نور چشم ما شدى - هم سؤال و هم جواب
از ما بدى) و مراتب علم الیقین و حق الیقین (۱۷۲ - ۱۷۵)

فهرس اجمالى لرؤس المطالب العلمىة من العرواشى العربىة والفارسىة

الصفحة

الاشكال على البيت من الاصل (تانسوزى نىست آن عين اليقين)

ور يقين خواهى در آتش در نشين) بانه اراد من الاحراق فى النار

(۱۷۵) عين اليقين و الحال انه حق اليقين

(۱۹۱) الاسم الجديد فى مصطلح الصوفىة

(۱۹۲) المراد من الروح الحيوانى والروح الانسانى

اشارة الى قول الحكماء العرض لا يبقى زمانين - و لا ينتقل من محل

الى محل

(۱۹۳ و ۱۹۴)

تفسير البيت (اين صفت كردن عرض باشد خمش - سايه بز را پى

قربان مكش)

(۱۹۶)

تفسير البيت (اين عرضها نقل شد لون دگر - حشرها فانى بود

كون دگر)

(۱۹۷)

اشتباه مؤلف النهج فى تفسير البيت (نقل اعراض است اين بحث و مقال

نقل اعراض است اين شير وشكال) و الصحيح ما فى نسخة لكناهور (۲۰۰)

المراد من العرض فى قوله (اين عرض با جوهران بيضه است و طير

اين از آن و آن از اين زايد بسير) (۲۰۲)

تفسير البيت (پس كلابه تن كجا ساكن شود - چون سر رشته ضميرش

ميكشد) و النسخة الثانية له -

(۲۰۵)

تفسير البيت (اين سببها نسل بر نسل است ليك - ديده بايد منور

نيك نيك)

(۲۰۶)

المراد من الايات الثلاثة الملحقة فى الحاشية اللتى اولها (نك ز غيب

يك نمود از آتش است - كز لطافت چون هواى دلکش است) (۲۱۴)

تفسير البيت (صورت هر آدمى چون كاسه است - چشم از معنى او حساسه است) (۲۲۴)

فهرس اجمالى لرؤس المطالب العلمىة من العواشى العربىة والفارصىة

الصفحة

- فى معنى الحديث القدسى (ان الله خلق آدم على صورته) و تفسير
 قوله (من نيم جنس شهنشه دور از او - ليك دارم در تجلى
 نور او) (۲۳۹)
- الحديث القدسى (من اهان لى وليا فقد بارزنى بالمحاربة و معنى البيت
 (اى بساكس را كه صورت راه زد - قصد صورت كرد بر الله زد) (۲۴۱)
 المراد من (جان كل) فى البيت (جان كل با جان جزء آسيب كرد -
 جان او درى ستد در جيب كرد) و تفسيره (۲۴۸)
- فى ان القيامات ثلث صغرى و وسطى و كبرى و تفسير البيت
 (پس ز جان جان چو حامل گشت جان - از چنين جاني نشود حامل
 جهان) (۲۴۳)
- المراد من البلق فى قوله (نشود ييگانه جز بانگ بلق) (۲۴۹)
 معنى (العروة الوثقى) و بيان الحديث (السخاء شجرة
 فى الجنة ... الخ) (۲۶۳)
- تفسير الايات اللتى اولهما (خاك بر بادست و بارى ميكنند - كثر نمائى
 پرده سازى ميكنند) (۲۶۵)
- تفسير البيتين اللذين اولهما (ما شكاريم اين چنين دامى كراست -
 گوى چو گانيم چو گاننى كجاست) (۲۷۲)
- فى معنى المخلص بكسر اللام و المخلص بفتح اللام و تفسير البيت
 (آينه خالص نگشت او مخلص است - مرغ را نگرفته است او
 منقص است) (۳۷۳)

فهرس اجمالی لرؤس المطالب العلمية من الحواشی العربية و الفارسية

الصفحة

- الاشارة الى صدرالدين المحقق اللذي اراده بقوله (رو چو برهان
محقق نور شو - في صفحة (۹۹) من شرح حال مولانا في طليعة
الدفتري الاول و شرح حال صلاح الدين اللذي قال عنه (وريان خواهي
صلاح الدين نمود) في صفحة ۷ و ۸ منه
(۲۷۵ و ۲۷۴)
(۲۲۷) تفسير البيتين (مهر مومش حاكي انگشتری است) الخ
(۲۷۸) المراد من القلب في كلمات الصوفية
تفسير البياضوي للصبغة في قوله تعالى في سورة البقرة -
(صبغة الله)
(۲۸۲) تفسير قوله (چون در آن خم افتد و گویش قم - از طرب
گوید منم خم لاتلم)
(۲۸۲) حکایت حسن البصري عن رجل عارف رآه في مخروبة ... الخ
(۲۸۳) تفسير قوله (دل ز پايه حوض تن گلنك شد - تن ز آب حوض دلها
پاك شد)
(۲۸۸) ذوالنون المصري ثوبان بن ابراهيم و كرامته في البحر بمجيب
الحيثان له بالدرر
(۲۹۲) رأى مولانا في حشر الاجساد كما مر في صفحة (۳۴۵)
من ترجمة الدفتري الاول
(۲۹۸) تفسير قوله (كه به بنديدم قوی در ساز گاو - بر سر و پشتم بزن وين
را مكاو) ... الخ
(۳۰۴) تفسير قوله (زان عجب يمشه كه هر شیر آگه است)
(۳۰۱) بيان القصة لقوله (زنده شد كشته ز زخم دم گاو - همچو مس از كيميا
شد زر ساو) و تفسيره
(۳۰۵) ابوبكر الربابي من المشايخ المعروفين
(۳۳۶)

فهرس اجمالی لرؤس المطالب العلمية من العواشي العربية و الفارسية

الصفحة

- معنى الايات الثلاثة التى اولها (ان عطارد راورقها جان ماست -
 آن سپيدى وان سیه میزان ماست) (۳۴۲ و ۳۴۱)
 المقصود من (طلسمات دورنگ) فى قوله (عقل با حسن طلسمات
 دو رنگ - چون محمد با ابو جهلان بجنک) (۳۴۴)
 تفسير قوله (چار طبع و علت اولی نیم - در تصرف دائماً
 من باقیم) و بیان العناصر الاربعة (۳۴۹)
 تفسير قوله (روح آن کس کو بهنگام الست - دید رب خویش
 و شد بیخویش و مست) (۳۵۸)
 الفرق بين المثل و المثل (۳۶۹)
 معنى (پاچيله) فى قوله (چه غم از غواص را پاچيله نیست) -
 المراد من (کژ مژ) فى قوله (نقش کژ مژ دیدم اندر آب و گل -
 چون ملایک اعتراضی کرد دل) (۳۹۱)
 تفسير قوله (مر ملایک را نمودی سر خویش - کاینچنین نوشی همی
 ارزد به نیش) (۳۹۳)
 تفسير الایة (عبس و تولى ان جاءه الاemy) (۴۴۵)
 معنى کلمة (یوفى) فى قوله (هر یکی شوخی فضولى یوفى) (۴۶۵)
 معنى (دلک) فى قوله (گفت با دلک شبی سید اجل) (۵۰۴)
 اشتباه النهج فى تفسير (سپس) بقوله (عقل را هم آزمودم من بسی -
 زین سپس جویم جنون را مغرسى) (۵۰۵)
 تفسير قوله تعالى (مارمیت اذرمیت) (۵۴۸)
 الشيعة الامامية الاثنى عشرية تلعن معاوية بالدلائل (۵۶۴ و ۵۶۵)

فهرس اجمالى لرؤس المطالب العلمىة من الحواشى العربىة والفارسىة

الصفحة

- (۵۶۹) الرحمة قسمان امتنانىة و وجوبىة... الخ
تفسير البيت (هست شرط دوستى غيرت پزى - همچو بعد عطسه
گفتن دبرزى) (۵۷۳)
قصة أبرهة بن الصباح الاشرم و بناءه الكنيسة بصنعاء
(۶۲۶) الواقعة فى اصطلاح الصوفىة
(۶۶۷) تفسير البيت (وان دگر در هر دو طعنه ميزند - وان دگر از زرق
جانى مىکنند) (۶۳۲)
اجمال قصة يونس (ع) (۶۷۵)
معنى (چگل) فى قوله (خاصة صبر از بهر آن نقش چگل
اشتباه النهج فى معنى (كولى) بقوله (خويشتن كولى كن
وبگذارشوم) (۶۷۸)
(۶۸۴) فى ان المعقولات مشتركة بين اهل الدين و اهل الكفر... الخ
(۶۹۰) تفسير الاية (اذهبوا بقميصى هذا ... الخ
(۶۹۷) فى أن التجلى متفاوت المراتب ... الخ
(۶۹۹) الايراد على البيت (اين نباشد و بود اى مرغ خاك -
همچو قلزم را ز مردارى چه باک) بان شرب الخمر كبرىة
و مفهومه انه حلال للمشىخ (۷۱۴)
بيان الطريق لخدع الضبع (مى گوند اين جايگه
كفتار نيست) - (۷۲۵)
معنى كلمة (سوفسطا) و فرق السوفسطاىة
(۷۵۲) جعفر الطيار و جعفر الطرار
(۷۶۶)

فهرس اجمالی لرؤس المطالب العلمية من الحواشی العربية والفارسية
الصفحة

- شرح البيت (این بدانند آن که اهل خاطر است - غائب آفاق او را
 حاضر است) بوجهین- (۷۷۶)
- صحیح الترجمة و التفسیر لقوله (ور بدانستند لحن همدگر - فهم
 آن چون کرد بی نطق این بشر) ()
- مراده قدس سره من حکایة قصة افراخ البط اللتی رباها الدجاج
 تفسیر قوله (پس سلیمان بحر آمد ما چوطیر - با سلیمان تا ابد
 داریم سیر) (۸۰۹)
- بیان نسبة (عبادیه) الی عبادان- (۸۱۲)

تمحيص ثانوى لترجمة الدفتر الاول

ملحق بصحيح الاغلاط الفارسية و العربية و النسخة الثانية التى خطرت فى خاطر المترجم بعد انتشار ترجمة الدفتر الاول من المشوى او غفل المصحح عن تعيين رقم صفحتها او إلحاقها

رقم الصفحة السطر

٢	٢	رَحْمَةً ضَجَا
١	٧	و هو محل نبت القصب المراد الغيب الاول او التعيين الاول
٥	٤	النسخة الثانية - اَنْ صِيَا حُ السَّمْتِ ذَا السَّمْتِ ذَاكَ
٢٨	٢٠١	النسخة الثانية -
٤٧٩	١	الشرح - فِي بَيَانِ الْمَلْذِي يَقْلُ وَقَوْعُهُ
٥٦١	١	من الترجمة -
٦٧	٣	فِي أَمَامِ الدَّرِ ذَاكَ ذَا الصَّدْفِ مَا أَقُولُ أَنَا فِيهِ مَا أَتَصَفِّ
٧٣	١	صِحَّةَ ذَا الْحِسِّ سَلَّ عَنْهَا الطَّبِيبُ صِحَّةَ ذَا الْحِسِّ سَلَّ عَنْهَا الْحَبِيبُ
١١٨	٢	النسخة الثانية -
		أَنْتَ مِنْ مَاءٍ تَكُونُ وَ تُرَابٍ عَوْدُكَ مَا كَانَ أَفْصَحُ بِالْجَوَابِ

تمحيص ثانوى لترجمة الدفتر الاول

ملحق بصحيح الاغلاط الفارسية والعربية والنسخة الثانية اللتى خطرت فى خاطر المترجم بعد انتشار ترجمة الدفتر الاول من المثنوى او غفل المصحح عن تعيين رقم صفحتها او إلحاقها

رقم الصفحة السطر

١١٨-٧- الترجمة النسخة الثانية -

٧٤٤ ١ الترجمة- وَهَبَ اللَّوْنُ لِمَنْ بِالْخَلْقِ قَدْ (بفتح نون اللون)

فَإِذَاذَا الْمَسْخُ قَدْ رَأَى مَا يَكُونُ عِنْدَ ذَلِكَ الْمَسْخِ كَمْ مِنْهُ يَهُونُ
١١٩-٨- الترجمة- هذا البيت زائد كله -

١٦٠-١٠٩- الترجمة النسخة الصحيحة -

فَمِنْ الظَّاهِرِ لَوْنُ الثَّوْرِ قَدْ عَلِمَ وَ الرَّجُلُ اللَّوْنُ بِجَدِّ
أَحْمَرًا أَوْ أَصْفَرًا فِي الْبَاطِنِ سَلَّ .. فَفِيهِ مِثْلُ سِرِّ كَامِنٍ ..

١٦٠-١- الترجمة- هذا البيت فى اول الصفحة ثالث البيتين لترجمة الاصل فى آخر صفحة ١٥٩

برقم ٧ (خشم مريخى نباشم خشم او) الخ ودخل اشتباهاً فى اول صفحة ١٦٤-

١٦٠-١- المثنوى (نور غالب ايمن از كسف وغسق)

١٦٠-٥- المثنوى (از برون جو رنگ سرخ وزرد را)

٢١٠ الترجمة- ١

هَذِهِ الصُّورَةُ مَنْ لَمْ تَسْفِرْ نَقَصَتْ رُوحاً .. عَظِيمَ الْآثَرِ ..

٢١٠-١- المثنوى جان كم است آن صورت بى تاب را -

٣١٤-٥- المثنوى (معنى اندر شعر جز باضبط نيست) -

٣٢١ الترجمة- ٦٥٥- النسخة الثانية -

يَا صِحَابِي الزُّمْلَا بِالْعِلَالِ مَعَ هَذَا الصَّنَمِ الْمَوْزُونِ لِي

أَنَا أَقْداحاً شَرِبْتُ مِنْ دَمِي .. وَعَلَى الْمَوْتِ وَضَعْتُ قَدَمِي ..

٣٥٦-١- الترجمة (أَنَا بِالْأَثْبَاتِ مَا كُنْتُ أَنَا) بضم تاء، منقوط از (كنت)

تصحیح ثانوی لترجمة الدفتر الاول

ملحق بصحيح الاغلاط الفارسية والعربية والنسخة الثانية التي خطرت في خاطر المترجم بعد انتشار ترجمة الدفتر الاول من المثنوى او غفل المصحح عن تعيين رقم صفحتها او إلحاقها

رقم الصفحة	السطر
۶۷۳	۳ المثنوى (پیش محمولی حامل اولیا)
۷۰۴	۳ الترجمة -
	أَنْتَ مِنْ دَوْرٍ بِهِ شَمْسُ الْفَلَکِ قِسْ وَ خُذْ مِنْهُ دَلِيلًا رَاقًا لَكَ (۱)
۷۲۸	۶- المثنوى (بارتو گیرند وبخشندت خوشی)
۷۳۹	۳۸ - الشرح العربی (لكل حقيقة حق فبهم حقيقة ايمانك)
۸۱۴	۱ - الترجمة - (ثُمَّ أَيْضًا نُسَخَ اللَّيْلِ بِنُورٍ) بضم نون نسخ -
۸۱۴	۲ - الترجمة - (نُسَخَ حَتَّى الْجَمَادِ ذَا احْتَرَقَ) بضم نون نسخ -

صحيح الارقام والاعلاط الواقعة في صفحات تصحيح الاعلاط الفارسية والعربية

الملحقة في آخر بترجمة الدفتر الاول

(في صفحات تصحيح الاعلاط الفارسية)

صفحة	سطر
۲۱	۵
۳۹	۴
۵۶	۱
۱۲۴	۲
	شه بجای حاجبان در پیش رفت
	جفته می انداخت صد جا زخم کرد
	کی شدی آن لطف مطلق قهر جو
	(تا بگفت و گوی بیداری دری)
	سطر ۳ از پاورقی صفحه ۲ غلطنامه فارسی و بعالین رتبه رسند در حقیقت
	روز قیامت این پنداشت باز کون میشود و حامل خود آنها خواهد شد
۶۷۶	۱
۶۷۶	۱
۱۷۰	۲
	در ملحق غلطنامه مختصر پایان کتاب - وَ الْفَنَاءُ يَظْهَرُ إِنْ تَرَمَّ
	(فی الافناء ممکن ظهوره) از شرح عربی
	پیچید شکر

صحيح الارقام والاغلاط الواقعة في صفحات تصحيح الاغلاط الفارسية والعربية
 الملحقمة بترجمة الدفتر الاول
 (في صفحات تصحيح الاغلاط العربية)

الصفحة السطر

٨ ١٠

٥ ٤٠٤

٥ ٦٩٩

١ ٧٣٤

من شرح حال مولانا

عَنْ ذُكَاةِ الْعُودِ عَنْ فَهْمِ الْحَجَرِ

عُزِّيَ فَرَبَهُ مَا حَبَّ ابْتَعَدَ

فَرَجَالُ الرُّومِ

صحيح الاغلاط الواقعة في الاصل والترجمة و الشرحين العربي والفارسي

من ترجمة الدفتر الثاني للمثنوى

صفحة	سطر	
١	١	المثنوى - مهلتى بايست -
٥	٢	الشرح العربى - ازهار المعارف -
-	١	الشرح الفارسي - چنين آمله -
٦	٦	الترجمة - فُتِحَ ذَا الْبَابِ -
-	١	المثنوى - سود اوسود
٧	١	الترجمة - تَنْظُرَ
٩	٤	المثنوى - روز نورافزون
١٢	١	الترجمة - فَالْرقَادُ اليَقَظَةُ
١٩	٤	المثنوى - بينى برون -
٢٠	١	الشرح العربى - الايمان ان تعبد الله
٣٢	٧	الترجمة - لِيَكُنِ الْحَيَّةُ
٣٤	٦	الترجمة - أَشْطَرُ مِنْ
-	١	المثنوى - بدان با جان كنم -
٤٠	٢	الترجمة - رَجَلَ نَفْسِ الْكَلِّ

صحيح الاغلاط الواقعة في الاصل و الترجمة و الشرحين العربى و الفارسى

من ترجمة الدفتر الثانى للمثنوى

صفحة	سطر	
٤٢	٣	الترجمة - و حَمِيمِينَ لَهُمْ -
٤٥	٨	« - عَمِلَ مَدًّا يَوْفَقُ
٥٣	٢	الشرح العربى - اَللَّتِي قَلِيلَةُ الْاَدَبِ
٥٦	١	الترجمة - اَكَلُوا الْيَاسَ
-	١٠	- وَ جَدَّ الْوَاقِعُ بِاللَّبَسِ
-	١١	- اَلْسَيِّءُ الذَّاتِ الْخِدَاعُ
٥٧	٤	المثنوى - تا خونت ريزد زارزار
٥٨	٢	الترجمة - وَالَّذِي اَنْتَ لَهُ
٦٧	٥	الترجمة - بِلُبَابٍ اِسْتَمَعَ
٦٨	٢	« - فِيهَا تَفَخَّرُ
٦٩	٥	« - وَالْكَرِيمَ
٧٥	٥	« - هَبْ بِهِ كَلًّا
٧٥	٦	المثنوى - رحمت است
٧٨	٢	الشرح الفارسى - به را يگان
٧٩	٣	المثنوى - احمد خضرويه
٨٠	٨	الترجمة - مِنْ شَقَاءِ

صحيح الاغلاط الواقعة في الاصل و الترجمة والشرحين العربي والفارسي

من ترجمة دفتر الثاني للمثنوى

صفحة	سطر	
٨٣	١	الترجمة- الطَّبَقُ
٩٣	٧	« - بِجَدِّ
-	١٠	- الْجَشَعُ
١٢٠	١	الترجمة- فِي عَيْنِ الْخَلِيلِ ذَا الْخِيَالِ -
١٢٢	١	« - وَهَبِ الظِّلَّ
-	٦	الشرح العربي- وَ بِالْقَاضِي قَاضِي الْحَاجَاتِ
١٢٧	٢	المثنوى - مكسب وسودا كرى -
١٢٨	٤	الترجمة- بَعَيْنِ الرُّوحِ
١٢٩	٤	المثنوى - نيفروشد-
١٣٠	٦	الشرح العربي- لَا تَتَّبِعُوا
١٣٣	١٠	الترجمة- خَلَيْتُ الشَّعِيرَ ..
-	٥	المثنوى - ازبگاہ-
١٤٥	٤	الترجمة- مَا سَمَى جَدًّا-
-	١٠	« - بعده هذا البيت التالي ساقط -
		فَمَتَى الْكَسْبُ عَنِ الْكَثْرِ مَنَعٌ .. وَمَتَى طَالِبُهُ أَنَا رَدَعٌ ..
١٤٦	٢	الترجمة- كُنْتُ أَبَدَ -
١٤٧	٤	« - قَالَ نَعَمْ

صحيح الاغلاط الواقعة في الاصل والترجمة والشرحين العربي والفارسي

من ترجمة دفتر الثاني للمثنوى

صفحة	سطر	
١٤٧	٨	الترجمة - وَ مَنْ نِيَا ظَهَرَ
١٤٨	٣	« - فَلْتَعْدِرْ
١٤٩	١	« - وَ ذَا الْاَيُّ عَلَى
-	٧	« - اَطْلُبْ
١٥٠	٥	الترجمة - (تَظْهَرُ عَيْنٌ هِيَ عَيْنُ الْيَقِينِ)
١٥١	٧	« - حَتَّى الْاَجَلْ
١٥٢	٧	« - لِلْوُجُودِ الْوَجْهَ
١٥٣	١	« - حَتَّى الْقَضَاءِ
١٥٧	٢	المثنوى - نِي كَنْفَسِ كَشْتَه بُود -
١٥٨	٢	الترجمة - تَحْمِلُ الشَّمْسُ لَهُ -
١٥٩	٣	المثنوى - گر خشم كيرد -
١٦٠	٨	الترجمة - فِي مِائَةِ نَقْصٍ -
١٦٥	٥	« - وَ الرُّوحِ الْعَلِيِّ -
١٧٢	٥	« - فَائِنِّينَ -
-	٢	الشرح الفارسي - مراد از نور گوهر -
١٧٣	٦	الترجمة - اِسْمَعْ وَ دَعْ -
١٧٤	١	الترجمة - وَ ذِي اَهْلِ الْوِصَالِ -
١٧٥	٤	الترجمة - وَ فِي النَّارِ اقْعَدِ -

صحيح الاغلاط الواقعة في الاصل و الترجمة و الشرحين العربى و الفارسى
من ترجمة الدفتر الثانى للمثنوى

صفحة	سطر	
١٧٥	١	المثنوى - يقين شد از سخن -
١٧٨	١	الترجمة - لَسْتُ ذَا بَلَه
١٧٩	٢	« - مِائَةَ الْآفِ رُوحِ
١٨٧	٦	« - وَ مَذِ الْخَضِرِ
١٨٨	٢	« - شَقِّ نَصْفَيْنِ
١٩٠	٥	« - مِثْلَ الْمَلِكِ
١٩٢	٥	« - حَقَّ أَنْ تَبْقَى
١٩٣	١	« - يُعْطَى ثَمَنَهُ
٢٠٠	٥	« - لُبِّ ذِي الْأَفْلَکِ -
٢٠٨	٣	المثنوى - وصف دورويت -
٢٠٩	٨	الترجمة - فِي الْمَرْبَلَةِ
٢٢١	٧	« - لَكِنْ الْيَسْرَ عَلَيْكَ
٢١٧	٣	« - غَيْرَهُ لَا يَلِدُ
-	٥	« - فَرِحَ الْقَلْبُ ..
٢١٩	٩	« - يَرْقُصُونَ ..
-	٥	المثنوى - دام اودامى نهد -
٢٢٠	١	الترجمة - الْمَوْجُودِ -

صحيح الاغلاط الواقعة في الاصل و الترجمة والشرحين العربي والفارسي

من ترجمة دفتر الثاني للمثنوى

صفحة	سطر	
٢٢١	٦	الترجمة - مَنْ نَافَقَ
٢٣٤	١	« - الْفَرْقُ كَثُرَ
٢٣٦	٦	« - أَصْلُ مُلِكِ الْيَوْمِ
٢٤٠	٣	« - وَانْعَدَمَ
٢٤٤	١	« - لَهُ عَدَدَتٌ
٢٤٥	٨	« - بِهَذَا اللَّيْلِ
٢٤٦	٥	« - لِلْمُسْتَانِ
٢٤٨	٤	« - فَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ
٢٤٩	٣	« - وَبَصَوَاتِ الْمَاءِ
-	٥	« - اغْتَنِمْ
٢٥١	٩	« - اثْنَيْنِ غَدًا
-	-	مَهْزُولٌ نَحِيفٌ
٢٥٦	٤	الترجمة - يُعْطِي رِيَاضًا
-	٦	« - أَوْسَعُ أَيْضًا نَسِيرٌ وَأَهَمُّ
-	٣	المثنوى - وسينسبر دهد -
٢٦٢	٤	الترجمة - فَالْعَتِيقَ أَخْرِجْ

صحيح الاغلاط الواقعة في الاصل والترجمة والشرحين العربي والفارسي
من ترجمة دفتر الثاني للمثنوي

صفحة	سطر	
٢٦٩	٥	المثنوي - كه به بحر ش ميبرد -
٢٧١	٢	الترجمة - كُلُّ شَيْءٍ سَبَقَ
٢٧٣	٨	« - صَارَ حَلِيفًا
٢٧٤	٢	« - رَوْحَهُ الْحَقُّ
-	٤	- مَا رَجَعَ
-	١٠	الشرح العربي - والده سلطان
٢٧٥	٦	الترجمة - فَتَحَ الْعَيْنَيْنِ
٢٧٧	١	« - الْمَثَلُ
-	١	الشرح العربي - الاستعارة
-	١١	« - فِي قُضِيهِ
٢٧٨	١	الترجمة - صَوْتُ مَنْ
٢٨١	١	« - الْمَرْهَمُ
٢٨٤	٧	« - مَسْجُودٌ مِثْلُ الْمَلِكِ
٢٨٩	١٠	« - لِلنَّجَاتِ
٣٠٥	٣	« - نَهَضَ الْمَقْتُولُ
٣١٢	٤	« - شَرَكُ عَقْلِهِمْ
٣٢١	٤	« - فِي نَهْمٍ
٣٥١	٣	« - قَدْ اسْوَدَّ

صحيح الاغلاط الواقعة في الاصل والترجمة والشرحين العربي و الفارسي
من ترجمة الدفتر الثاني للمثنوى

صفحة	سطر	
٣٥١	٦	من الاية - في سورة الملك إِنَّ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غُوراً
٣٥٦	٦	الترجمة - لِتَغْيِرَ
٣٧١	٨	« - إِنْ حَانَ
-	٩	« - الْمَحَلِّ
٣٧٢	٣	« - كُلُّ كَبِشٍ
٣٧٣	١١	« - عَدَاءَ
٣٨٧	١	المثنوى - نايست
٣٩٠	٤	الترجمة - وَجْهَ وَجْهَهُ
٣٩٢	٦	« - وَالشُّهُودَ
٣٩٦	٥	« - قُرْنٍ فِي مُحَنَةٍ
٤٠٢	٥	« - ذَا الْجِمَارِ
٤٠٣	١٠	« - الْجَلَابُ
٤٠٨	٦	« - لَهُ زَادَ
٤١٩	١	« - الْعَيْنَيْنِ
٤٢١	٣	« - أَوْ نَشْرَ السَّحَابِ
-	٧	« - صَوْتَ غُولٍ
٤٢٤	٦	« - وَإِضْمَارَ
-	١٠	« - وَالْعَوْنَ

صحيح الاغلاط الواقعة في الاصل والترجمة و الشرحين العربى والفارسى
من ترجمة الدفتر الثانى للمثنوى

صفحة	سطر	
٤٢٥	٧	الترجمة - بِالضِيَاءِ
٤٢٦	١	« - الْعَاقِبَةُ
٤٢٩	١	« - مِثْلُ الْحَجَرِ
-	٦	« - عَيْنَيْنِ
٤٣٠	١	« - قَبِيحٌ
٤٣١	٣	« - صَوْتُ قَلْبِهِ
٤٣٢	٥	« - قَبِيحٌ أَقْصَوْتُ
٤٣٣	١	« - خُلِقَ الذُّبِّيَّةُ
-	٣	« - وَقِيءٌ
٤٣٥	١	« - مَكْرَأٌ
٤٣٧	٣	المثنوى - تونى است
٤٣٨	١٠	الترجمة - مَعَ مِثْلِ الْخُلُقِ
٤٤٥	٤	« - (فَالِدَوَاءَ لَكَ إِذْ فِيكَ السَّقَمُ)
٤٤٦	٢	« - جَرَحَ صَدْرِهِ
٤٤٧	٥	« - لَا عَنْ غَضَبٍ
-	٦	« - أَحْمَدُ ذَا الرَّجُلِ
-	١١	« - مَعْدَنٌ يَخْفَى

صحيح الاغلاط الواقعة في الاصل و الترجمة و الشرحين العربي والفارسي
من ترجمة الدفتر الثاني للمثنوى

صفحة	سطر	
٤٤٧	٣	المثنوى - مزدحم ميكرديم
٤٥٤	٦	الترجمة - يَا نَتْنِ الْأَبْطِ
٤٥٦	١	« - لَا بَيْنَا أَدَمُ
-	٤	« - إِنِّي أَنَا الْمَلِكُ
٤٩٧	٣	« - يُبَيِّنُ - عُمَقَهُ
٥٢٨	١٠	« - تُخْرِقُ اسِدُّ لَهُ
٥٤٢	١	« - يَغْدُو الْقَوِيُّ الْحَازِمًا
-	٦	« - فَالرَّكْنَ لِلْبَيْتِ لَهُ
٥٦٢	١	« - دَخَلَهَا الْكَسْبُ
٥٦٧	٤	« - فَبِذَا اللَّيْصَ أَنَا
٥٦٨	٨	« - لَتَمْلِكِ الْعَتَبَةُ
٥٧٤	٤	« - فِي الْبَلَاءِ أَوْقَعَتْ
٦٠٦	٥	المثنوى - آخر دزدرا
٦٢٠	٨	الترجمة - الْحَيَّةُ
٦٢٢	٧	« - وَحَلَّ
٦٢٤	٩	« - الْإِسْرَ الْخَفِيَّ
٦٤٤	٨	« - الْبَلَاغُ الْمُظْهِرُ
٦٥٧	٦	« - وَجَدُوا اثْنَيْنِ

صحيح الاغلاط الواقعة في الاصل والترجمة و الشرح بين العربي والفارسي
من ترجمة دفتر الثاني للمثنوى

صفحة	سطر	
٦٥٧	٩	الترجمة - هذا البيت ساقط عند الطبع وهو لَهُمْ قَالَ أَيَا خَيْرَ الْعِمَادِ يَا مُلُوكَ الْأَرْضِ يَا خَيْرَ الْعِبَادِ
٦٨٦	٧	الترجمة - أَنْ هُوَ يَجْعَلُ
٦٩٦	٣	« - وَلَمْ يُؤَبِّهْ بِهَا
-	٥	المثنوى - ور نمی داری -
٧٠٣	٦	الترجمة - رُوحٌ وَحْيٍ لَهُ
٧٠٨	٤	« - يَسْرًا
٧١٢	١	« - وَإِذَا أَنْتَ
٧١٣	٥	المثنوى - برگرد آن ورق
٧١٦	٢	« - بهر تعلیم بچه
٧١٧	٢	« - نیست بحری کو کران
٧١٥	٣	الترجمة - زَمَانًا عُوْدًا
٧٧٩	٥	المثنوى - گفت چو نوش
٧٨١	٥	العنوان - فی بیان قبول مجیء
٧٨٩	٢	الترجمة - الْمَآيُوسَ بَانَ

النسخة الثانية مما خطر بخاطر المترجم بعد ترجمة الدفتر الثاني

صفحة سطر

- ٦٩ ٣ - كُنِّيْ إِلَى أَوْلَادِهَا تُطَهِّي الْعَصِيْدَ ذَلِكَ الْبَايِ الْبَدِيْعُ وَالْفَرِيْدُ
- ٨٣ ٨ - لَيْتَنِي دَرْتُ أَنَا حَوْلَ الْوُطَيْسِ مَعَ كُلِّ سَيِّءِ الْحِظِّ الْتَعْبِيسِ
- ٨٤ ١٢ - بِاللَّحَافِ عَادَ بِالْمُسْتَتَرِ -
- ٨٦ ١٠ - عَنْ ضَبِجِيْجٍ لِلْمُضَفَّادِيْ قَدْ غَفِلَ (١)
- ٩٥ ٤٣ - هُوَ مِثْلُ ذَا النَّبِيِّ الرُّوحِ قَدْ وَجَدَ مَنْ سَيِّدَ الْمَاءِ يَجِدُ وَالْمَرْبِيَّ لِلْحَيَاتِ .. وَالْمَجِيْرُ .. مِنْ صُرُوفِ الدَّهْرِ كُلِّ مُسْتَعْجِرٍ ..
- وهذه النسخة هي الاصح -
- ١١٢ ٨ - كُنِّيْ مِنْ الْبَحْرِ بِلَا عَكْسٍ أَكَا - بِنَاءٌ عَلَى اِنْ (بى عكس) فى قوله (از بحر بى عكس) صفة للبحر اى من البحر الذى لا عكس له
- ١٣٦ ٤ - تَتَّبِعُ الرُّوحَ لَهُ اِنِّىْ نُقِلَ -
- ٤٩٩ - - وَ يَحِقُّ ذَاكَ مَنْ دَرَأَ لَنَا .. اَرْضِعْ فِي الْبَدِءِ حَتَّى غَرَسْنَا ..
- ٨١١ ٤ - عَقَدَ الْقَلْبَ بِهَا نَاطَ الْمُنَى

(١) كلمة النعيب المذكورة فى هذه الصفحة عن نعيب للصقادي قد غفل غلط واصل النسخة (عن نعيب للغرايب غفل) -

پس از انتشار ترجمه دفتر اول مثنوی مولانا و رسیدن چند نسخه از آن به مصر قاهره تأثیر معنوی بسیار شگفتی درانظار دانشمندان و فرق متنوعه متصوفه آن کرده است که غالب مجلات و نامه‌های آن سامان در پیرو سودمندی و شاهکاری ترجمه مذکور شرحی نگاشته‌اند از آن جمله مجله نامی المصور بود که نامه گرامی اطلاعات در مرکز سخن زیر را از آن ترجمه و اختصار کرده است و با گراورهای زیر عیناً نقل نموده (مصحح).

تصوف ایرانی مصر را فرا گرفته است

یک مجتهد زاده ایرانی مثنوی مولوی را بشهر عربی ترجمه کرده و با استقبال ۶۱
فرقه صوفیه مصر مواجه شده است

ریشه صوفیگری را عده‌ای نزد فلاسفه قدیم یونان جستجو میکنند ولی عده‌ای از مسلمانان معتقدند که متصوفه پیروان خاص و مخلص حضرت علی (ع) هستند در هر صورت صوفیه روزگاری در ایران رواج کامل و تشکیلات محکمی داشتند، بدرجه ای که توانستند ملوک الطوائفی را ریشه کن کنند و بنیاد حکومت صفوی را بگذارند.

ایران میهن صوفیگری است ولی در کشورهای دیگر اسلامی نیز آن نشانها مانده است. در ترکیه فرقه صوفیان مولوی بسیار نیرومند است و در قونیه مرکز اصلی آن اقتدار فوق العاده‌ای دارند و از آداب و رسوم مخصوصی پیروی می کنند.

۶۱ فرقه در مصر

در مصر بیش از هر جای دیگر صوفی گری ریشه دوانده و در میان مردم عادی شیوع پیدا کرده است.

صوفیان مصری ۶۱ فرقه میباشند که نه فرقه آن اصلی بوده و بقیه در حکم شعبات این نه فرقه اصلی میباشند.

نه فرقه اصلی عبارتند از: رفاعی ها - خلواتی ها - رهامی ها - نقشبندی ها - شاذلی ها - قادری ها - قاوچچی ها - میرغنی ها - مولوی ها که هر يك از این فرق دارای يك پیر طریقت میباشد شیخ المشایخ طرق صوفیه مصر در حال حاضر شیخ محمد محمود علوان است. برخی از پیروان طریقت بر خلاف اسم و رسمشان، جوان و ریش تراشیده و تحصیل کرده هستند.

عده صوفی‌های مصر از شمار بیرون است. همه جا فرقه‌ای مشغول تبلیغ و ارشاد است و هر کسی در هر گوشه‌ای که باشد خود را تابع یکی از فرق میداند.

نفوذ مولوی

نفوذ معنوی مولانا جلال‌الدین محمد بلخی رومی در میان طبقات تحصیل کرده و زحمت کشیده متصوفه مصر بسیار زیاد است.

اخیراً کتاب مثنوی معنوی مولوی بهمت يك مجتهد زاده ایرانی بزبان عربی بشعر ترجمه شده و توسط دانشگاه تهران به چاپ رسیده است آقای جواهری نجفی مترجم عالقدر مثنوی نواده شیخ محمد محمد حسن صاحب جواهر کتاب فقهی بزرگ و برادر محمد مهدی الجواهری ملك الشعراى عراق میباشد.

نکته جالب اینستکه مشایخ فرق متصوفه مصر بیش از خود مترجم در ترجمه ابن کتاب اشتیاق و عجله دارند و تاکنون بارها از آقای جواهری نجفی تقدیر کرده و او را تشویق نموده‌اند صوفیان ترکیه مثنوی را نیز به ترکی ترجمه کرده و شرح مبسوطی بر آن نوشته‌اند که دست بدست میگردد

شیخ محمد علوان
شیخ المشایخ طرق صوفیه

متصوفه مصر در حال وجد بالله عربی

و تالی قرآن مجید در حرمت و قدسیت میباشد. صوفیان مصر هم از ترجمه مثنوی استفاده میکنند ولی با ترجمه روان و شیوایی که آقای محمد جواد جواهری نجفی از مثنوی، به شعر عربی تهیه کرده‌اند، اثر معنوی ملای رومی در میان متصوفه مصری و سایر کشورهای عربی صد چندان خواهد شد.

فهرست انتشارات دانشگاه تهران

<p>تألیف دکتر عزت الله خبیری
« « محمود حسابی
ترجمه « برزو سپهری
تألیف « نعمت الله کیهانی
بتصحیح سعید نفیسی
تألیف دکتر محمود سیاسی
« « سرهنگ شمس
« « ذبیح الله صفا
« « محمد معین
« مهندس حسن شمسی
« حسین گل گلاب
بتصحیح مدرس رضوی
تألیف دکتر حسن ستوده تهرانی
« « علی اکبر یرین
فراهم آورده دکتر مهدی بیانی
تألیف دکتر قاسم زاده
« زین العابدین ذوالمجدین
—
—
« مهندس حبیب الله نابتی
—
تألیف دکتر هشترودی
« مهدی برکشلی
ترجمه « بزرگ علوی
تألیف دکتر عزت الله خبیری
« « علینقی وحدتی
تألیف دکتر یکانه حایری
« « «
« « «
نقاش دکتر هورفر
« مرحوم مهندس کریم ساعی
« دکتر محمد باقر هوشیار
« « اسمعیل زاهدی</p> | <p>۱ - وراثت (۱)
۲ - A Strain Theory of Matter
۳ - آراء فلاسفه درباره عادت
۴ - کالبدشناسی هنری
۵ - تاریخ بیهقی جلد دوم
۶ - بیماریهای دندان
۷ - بهداشت و بازرسی خوراکیها
۸ - حماسه سرائی در ایران
۹ - مز دیسناو تأثیر آن در ادبیات پارسی
۱۰ - نقشه برداری (جلد دوم)
۱۱ - گیاه شناسی
۱۲ - اساس الاقتباس خواجه نصیر طوسی
۱۳ - تاریخ دیپلوماسی عمومی (جلد اول)
۱۴ - روش تجزیه
۱۵ - تاریخ افضل - بدایع الازمان فی وقایع کرمان
۱۶ - حقوق اساسی
۱۷ - فقه و تجارت
۱۸ - راهنمای دانشگاه
۱۹ - مقررات دانشگاه
۲۰ - درختان جنگلی ایران
۲۱ - راهنمای دانشگاه با انگلیسی
۲۲ - راهنمای دانشگاه به فرانسه
۲۳ - Les Espaces Normaux
۲۴ - موسیقی دوره ساسانی
۲۵ - حماسه ملی ایران
۲۶ - زیست شناسی (۲) بحث در نظریه لامارک
۲۷ - هندسه تحلیلی
۲۸ - اصول گداز و استخراج فلزات (جلد اول)
۲۹ - اصول گداز و استخراج فلزات (جلد دوم)
۳۰ - اصول گداز و استخراج فلزات (جلد سوم)
۳۱ - ریاضیات در شیمی
۳۲ - جنگل شناسی (جلد اول)
۳۳ - اصول آموزش و پرورش
۳۴ - فیزیولوژی گیاهی (جلد اول)</p> |
|--|--|

- ۳۵- جبر و آنالیز
۳۶- گزارش سفر هند
۳۷- تحقیق انتقادی در عروض فارسی
۳۸- تاریخ صنایع ایران - ظروف سفالین
۳۹- واژه نامه طبری
۴۰- تاریخ صنایع اروپا در قرون وسطی
۴۱- تاریخ اسلام
۴۲- جانورشناسی عمومی
۴۳- Les Connexions Normales
۴۴- کالبد شناسی توصیفی (۱) - استخوان شناسی
۴۵- روان شناسی کودک
۴۶- اصول شیمی پزشکی
۴۷- ترجمه و شرح تبصرة علامه (جلد اول)
۴۸- اکوستیک «صوت» (۱) ارتعاشات - سرعت
۴۹- انگل شناسی
۵۰- نظریه توابع متغیر مختلط
۵۱- هندسه ترسیمی و هندسه رقومی
۵۲- درس اللغة والادب (۱)
۵۳- جانورشناسی سیستماتیک
۵۴- پزشکی عملی
۵۵- روش تهیه مواد آلی
۵۶- مامائی
۵۷- فیزیولوژی گیاهی (جلد دوم)
۵۸- فلسفه آموزش و پرورش
۵۹- شیمی تجزیه
۶۰- شیمی عمومی
۶۱- امیل
۶۲- اصول علم اقتصاد
۶۳- مقاومت مصالح
۶۴- کشت گیاه حشره کش پیرتر
۶۵- آسیب شناسی
۶۶- مکانیک فیزیک
۶۷- کالبد شناسی توصیفی (۲) - مفصل شناسی
۶۸- درمان شناسی (جلد اول)
۶۹- درمان شناسی (۲ دوم)
۷۰- گیاه شناسی - تشریح عمومی نباتات
۷۱- شیمی آنالیتیک
۷۲- اقتصاد جلد اول
۷۳- دیوان سید حسن غزنوی
- نگارش دکتر محمدعلی مجتهدی
« « غلامحسین صدیقی
« « پرویز ناتل خانلری
تألیف دکتر مهدی بهرامی
« « صادق کیا
« عیسی بهنام
« دکتر فیاض
« « فاطمی
« « هشترودی
« « امیراعلم - دکتر حکیم
دکتر کیهانی - دکتر نجم آبادی - دکتر نیک نفس - دکتر نائینی
نگارش دکتر مهدی جلالی
« « آ. وارتانی
« « زین العابدین ذوالمجدین
« « ضیاء الدین اسمعیل بیگی
« « ناصر انصاری
« « افضل پور
« « احمد بیرشک
« « دکتر محمدی
« « آرم
« « نجم آبادی
« « صفوی گلپایگانی
« « آهی
« « زاهدی
« « دکتر فتح الله امیر هوشمند
« « علی اکبر پرین
« « مهندس سعیدی
ترجمه مرحوم غلامحسین زیرک زاده
تألیف دکتر محمود کیهان
« « مهندس گوهریان
« « مهندس میردامادی
« « دکتر آرمین
تألیف دکتر کمال جناب
« « امیراعلم - دکتر حکیم
دکتر کیهانی - دکتر نجم آبادی - دکتر نیک نفس
تألیف دکتر عطائی
« « «
« « « مهندس حبیب الله تابقی
« « دکتر گامگی
« « « علی اصغر پورهمایون
« « « بتصحیح مدرس رضوی

۷۴- راهنمای دانشگاه

۷۵- اقتصاد اجتماعی

۷۶- تاریخ دیپلوماسی عمومی (جلد دوم)

۷۷- زیبا شناسی

۷۸- تئوری سنتتیک گازها

۷۹- کارآموزی داروسازی

۸۰- قوانین دامپزشکی

۸۱- جنگل شناسی جلد دوم

۸۲- استقلال آمریکا

۸۳- کنجکاویهای علمی و ادبی

۸۴- ادوار فقه

۸۵- دینامیک گازها

۸۶- آئین دادرسی در اسلام

۸۷- ادبیات فرانسه

۸۸- از سرین تا یونسکو - دو ماه در پاریس

۸۹- حقوق تطبیقی

۹۰- میکروپوشناسی (جلد اول)

۹۱- میز راه (جلد اول)

۹۲- (جلد دوم)

۹۳- کالبد شکافی (تشریح عملی دست و پا)

۹۴- ترجمه و شرح تبصره علامه (جلد دوم)

۹۵- کالبد شناسی توصیفی (۴) - عضله شناسی

۹۶- رگ شناسی

۹۷- بیماریهای گوش و حلق و بینی (جلد اول)

۹۸- هندسه تحلیلی

۹۹- جبر و آنالیز

۱۰۰- تفوق و برتری اسپانیا (۱۵۵۹-۱۶۶۰)

۱۰۱- کالبد شناسی توصیفی - استخوان شناسی اسب

۱۰۲- تاریخ عقاید سیاسی

۱۰۳- آزمایش و تصفیه آبها

۱۰۴- هشت مقاله تاریخی و ادبی

۱۰۵- فیه مافیه

۱۰۶- جغرافیای اقتصادی (جلد اول)

۱۰۷- الکتروسیته و موارد استعمال آن

۱۰۸- مبادلات انرژی در گیاه

۱۰۹- تلخیص الیابن عن مجازات القرآن

۱۱۰- دو رساله - وضع الفاظ و قاعده لاضرر

۱۱۱- شیمی آلی (جلد اول) تئوری و اصول کلی

۱۱۲- شیمی آلی «ارگانیک» (جلد اول)

۱۱۳- حکمت الهی عام و خاص

۱۱۴- امراض حلق و بینی و حنجره

تألیف دکتر شهیدفر

« حسن ستوده تهرانی

« علینقی وزیری

« دکتر روشن

تألیف دکتر جنیدی

« میمنده نژاد

« مرحوم مهندس ساعی

« دکتر مجیر شبانی

« محمود شهابی

« دکتر غفاری

« محمد سنگلجی

« دکتر سمپدی

« علی اکبر سیاسی

« حسن افشار

تألیف دکتر سهراب دکتر میردامادی

« حسین گلژ

« « « «

« نعمت الله کیهانی

« زین العابدین ذوالمجدین

« دکتر امیراعلم - دکتر حکیم

دکتر کیهانی - دکتر نجم آبادی - دکتر نیک نفس

« « « «

تألیف دکتر جمشیداعلم

« کامکار پاریسی

« « « «

« « « «

« « « «

تألیف دکتر میر بابائی

« « « «

نگارش « محمد جواد جنیدی

« نصرالله فلسفی

« بدیع الزمان فروزانفر

« دکتر محسن عزیزی

« مهندس عبدالله ریاضی

« دکتر اسمعیل زاهدی

« سید محمد باقر سبزواری

« محمود شهابی

« دکتر عابدی

« « « «

« « « «

« « « «

« « « «

« « « «

« « « «

« « « «

- ۱۱۵- آنالیز ریاضی
۱۱۶- هندسه تحلیلی
۱۱۷- شکسته بندی (جلد دوم)
۱۱۸- باغبانی (۱) باغبانی عمومی
۱۱۹- اساس التوحید
۱۲۰- فیزیک پزشکی
۱۲۱- اکوستیک (صوت) (۲) مشخصات صوت - لوله - تار
۱۲۲- جراحی فوری اطفال
۱۲۳- فهرست کتب اهدائی آقای مشکوة (۱)
۱۲۴- چشم پزشکی (جلد اول)
۱۲۵- شیمی فیزیک
۱۲۶- بیماریهای گیاه
۱۲۷- بحث در مسائل پرورش اخلاقی
۱۲۸- اصول عقاید و کرائم اخلاق
۱۲۹- تاریخ کشاورزی
۱۳۰- کالبدشناسی انسانی (۱) سر و کردن
۱۳۱- امراض واگیر دام
۱۳۲- درس اللغة والادب (۴)
۱۳۳- واژه نامه گرسگانی
۱۳۴- تک یاخته شناسی
۱۳۵- حقوق اساسی چاپ پنجم (اصلاح شده)
۱۳۶- عضله و زیبائی پلاستیک
۱۳۷- طیف جذبی و اشعه ایکس
۱۳۸- مصنفات افضل الدین کاشانی
۱۳۹- روان شناسی (از لحاظ تربیت)
۱۴۰- ترمودینامیک (۱)
۱۴۱- بهداشت روستائی
۱۴۲- زمین شناسی
۱۴۳- مکانیک عمومی
۱۴۴- فیزیولوژی (جلد اول)
۱۴۵- کالبدشناسی و فیزیولوژی
۱۴۶- تاریخ تمدن ساسانی (جلد اول)
۱۴۷- کالبدشناسی توصیفی (۵) قسمت اول
سلسله اعصاب محیطی
۱۴۸- کالبدشناسی توصیفی (۵) قسمت دوم
سلسله اعصاب مرکزی
۱۴۹- کالبدشناسی توصیفی (۶) اعضای حواس پنجگانه
۱۵۰- هندسه عالی (گروه و هندسه)
۱۵۱- اندام شناسی گیاهان
۱۵۲- چشم پزشکی (۴)
۱۵۳- بهداشت شهری
۱۵۴- انشاء انگلیسی

« « منوچهر وصال
« « احمد عقیلی
« « امیر کیا
« « مهندس شیبانی
« « مهدی آشتیانی
« « دکتر فرهاد
« « اسمعیل بیگی
تألیف دکتر مرعشی
« « علینقی منزوی تهرانی
« « دکتر ضرابی
« « بازرگان
« « خبری
« « سپهری
« « زین العابدین ذوالمجدین
« « دکتر تقی بهرامی
« « حکیم و دکتر گنج بخش
« « رستگار
« « محمدی
« « صادق کیا
« « عزیز رفیعی
« « قاسم زاده
« « کیهانی
« « فاضل زندی
نگارش دکتر مینوی و یحیی مهدوی
« « علی اکبر سیاسی
« « مهندس بازرگان
نگارش دکتر زوین
« « یدالله سعابی
« « مجتبی ریاضی
« « کاتوزیان
« « نصرالله نیک نفس
« « سعید نفیسی
« « دکتر امیراعلم - دکتر حکیم
دکتر کیهانی - دکتر نجم آبادی - دکتر نیک نفس
» » » »
» » » »
تألیف دکتر اسدالله آل بویه
« « پارسا
نگارش دکتر ضرابی
» » اعتمادیان
» » بازرگادی

- ۱۵۵- شیمی آلی (ارگانیک) (۲)
۱۵۶- آسیب شناسی (کانکلیوت استلر)
۱۵۷- تاریخ علوم عقلی در تمدن اسلامی
۱۵۸- تفسیر خواجه عبدالله انصاری
۱۵۹- حشره شناسی
۱۶۰- نشانه شناسی (علم العلامات) (جلد اول)
۱۶۱- نشانه شناسی بیماریهای اعصاب
۱۶۲- آسیب شناسی عملی
۱۶۳- احتمالات و آمار
۱۶۴- الکتروسیته صنعتی
۱۶۵- آئین دادرسی کیفری
۱۶۶- اقتصاد سال اول (چاپ دوم اصلاح شده)
۱۶۷- فیزیک (تابش)
۱۶۸- فهرست کتب اهدائی آقای مشکوة (جلد دوم)
۱۶۹- > > > > (جلد سوم- قسمت اول) > محمد تقی دانش پژوه
۱۷۰- رساله بود و نمود
۱۷۱- زندگانی شاه عباس اول
۱۷۲- تاریخ بیهقی (جلد سوم)
۱۷۳- فهرست نشریات ابوعلی سینا بزبان فرانسه
۱۷۴- تاریخ مصر (جلد اول)
۱۷۵- آسیب شناسی آزر دگی سیستم رتیکولو آندوتلیال
۱۷۶- نهضت ادبیات فرانسه در دوره رومانیتیک
۱۷۷- فیزیولوژی (طب عمومی)
۱۷۸- خطوط لبه های جذبی (اشعه ایکس)
۱۷۹- تاریخ مصر (جلد دوم)
۱۸۰- سیر فرهنگ در ایران و مغرب زمین
۱۸۱- فهرست کتب اهدائی آقای مشکوة (جلد سوم- قسمت دوم) > محمد تقی دانش پژوه
۱۸۲- اصول فن کتابداری
۱۸۳- رادیو الکتریسته
۱۸۴- پیوره
۱۸۵- چهار رساله
۱۸۶- آسیب شناسی (جلد دوم)
۱۸۷- یادداشت های مرحوم قزوینی
۱۸۸- استخوان شناسی مقایسه ای (جلد دوم)
۱۸۹- جغرافیای عمومی (جلد اول)
۱۹۰- بیماریهای واگیر (جلد اول)
۱۹۱- بتن فولادی (جلد اول)
۱۹۲- حساب جامع و فاضل
۱۹۳- مبدء و معاد
۱۹۴- تاریخ ادبیات روسی
۱۹۵- تاریخ تمدن ایران ساسانی (جلد دوم)

۱۹۶- درمان تراخیم بالکتروکواگولاسیون

۱۹۷- شیمی وفیزیک (جلد اول)

۱۹۸- فیزیولوژی عمومی

۱۹۹- داروسازی جالینوسی

۲۰۰- علم العلامات نشانه شناسی (جلد دوم)

۲۰۱- استخوان شناسی (جلد اول)

۲۰۲- پیوره (جلد دوم)

۲۰۳- علم النفس ابن سینا و تطبیق آن با روانشناسی جدید

۲۰۴- قواعد فقه

۲۰۵- تاریخ سیاسی و دیپلوماسی ایران

۲۰۶- فهرست مصنفات ابن سینا

۲۰۷- مخارج الحروف

۲۰۸- عیون الحکمه

۲۰۹- شیمی بیولوژی

۲۱۰- میکروبشناسی (جلد دوم)

۲۱۱- حشرات زیان آور ایران

۲۱۲- هواشناسی

۲۱۳- حقوق مدنی

۲۱۴- ماحذ قصص و تمثیلات مثنوی

۲۱۵- مکانیک استدلالی

۲۱۶- ترمودینامیک (جلد دوم)

۲۱۸- گروه بندی و انتقال خون

۲۱۸- فیزیک، ترمودینامیک (جلد اول)

۲۱۹- روان پزشکی (جلد سوم)

۲۲۰- بیماریهای درونی (جلد اول)

۲۲۱- حالات عصبانی یا نورز

۲۲۲- کالبدشناسی توصیفی (۷)

(دستگاه گوارش)

۲۲۳- علم الاجتماع

۲۲۴- الهیات

۲۲۵- هیدرولیک عمومی

۲۲۶- شیمی عمومی معدنی فلزات (جلد اول)

۲۲۷- آسیب شناسی آزردهای سوزناک « غده فوق کلیوی »

۲۲۸- اصول الصرف

۲۲۹- سازمان فرهنگی ایران

۲۳۰- فیزیک، ترمودینامیک (جلد دوم)

۲۳۱- راهنمای دانشگاه

۲۳۲- مجموعه اصطلاحات علمی

۲۳۳- بهداشت غذایی (بهداشت نسل)

» دکتر پروفیسور شمس

» » توسلی

» » شبیانی

» » مقدم

» » میبندی نژاد

» » نعمت اله کیهانی

» » محمود سیاسی

» » علی اکبر سیاسی

» آقای محمودشهابی

» دکتر علی اکبر پینا

» مهدوی

تصحیح و ترجمه دکتر پرویز ناتل خانلری

از ابن سینا - چاپ عکسی

تألیف دکتر مافی

» آقایان دکتر سهراب-

دکتر میردامادی

» مهندس عباس دواچی

» دکتر محمد منجمی

» » ضید حسن امامی

نگارش آقای فروزانفر

» پرفیسور فاطمی

» مهندس بازرگان

» دکتر یحیی پویا

» » روشن

» » میرسپاسی

» » میبندی نژاد

ترجمه » چهارازی

تألیف دکتر امیراعلم - دکتر حکیم

دکتر کیهانی - دکتر نجم آبادی - دکتر نیک نفس

تألیف دکتر مهدوی

» فاضل تونی

» مهندس ریاضی

تألیف دکتر فضل الله شیروانی

» » آرمین

» » علی اکبرشهابی

تألیف دکتر علی کنی

نگارش دکتر روشن

-

-

نگارش دکتر فضل الله صدیق

- ۲۳۴- جغرافیای کشاورزی ایران
 ۲۳۵- ترجمه‌النهایه باتصحیح و مقدمه (۱)
 ۲۳۶- احتمالات و آمار ریاضی (۲)
 ۲۳۷- اصول تشریح چوب
 ۲۳۸- خون‌شناسی عملی (جلد اول)
 ۲۳۹- تاریخ ملل قدیم آسیای غربی
 ۲۴۰- شیمی تجزیه
 ۲۴۱- دانشگاهها و مدارس عالی امریکا
 ۲۴۲- پانزده گفتار
 ۲۴۳- بیماریهای خون (جلد دوم)
 ۲۴۴- اقتصاد کشاورزی
 ۲۴۵- علم‌العلامات (جلد سوم)
 ۲۴۶- بتن آرمه (۲)
 ۲۴۷- هندسهٔ دیفرانسیل
 ۲۴۸- فیزیولوژی گل ورده بندی تک لپه‌ایها
 ۲۴۹- تاریخ زندگی
 ۲۵۰- ترجمه‌النهایه باتصحیح و مقدمه (۲)
 ۲۵۱- حقوق مدنی (۲)
 ۲۵۲- دفتر دانش و ادب (جزء دوم)
 ۲۵۳- یادداشتهای قزوینی (جلد دوم ب، ت، ث، ج)
 ۲۵۴- تفوق و برتری اسپانیا
 ۲۵۵- تیره شناسی (جلد اول)
 ۲۵۶- کالبد شناسی توصیفی (۸)
 دستگاه ادرار و تناسل - پردهٔ صفاق
 ۲۵۷- حل مسائل هندسه تحلیلی
 ۲۵۸- کالبد شناسی توصیفی (حیوانات اهلی مفصل شناسی مقایسه‌ای)
 ۲۵۹- اصول ساختمان و محاسبه ماشینهای برق
 ۲۶۰- بیماریهای خون و لنف (بررسی بالینی و آسیب شناسی)
 ۲۶۱- سرطان شناسی (جلد اول)
 ۲۶۲- شکسته بندی (جلد سوم)
 ۲۶۳- بیماریهای واگیر (جلد دوم)
 ۲۶۴- انگل شناسی (بندبایان)
 ۲۶۵- بیماریهای درونی (جلد دوم)
 ۲۶۶- دامپرووری عمومی (جلد اول)
 ۲۶۷- فیزیولوژی (جلد دوم)
 ۲۶۸- شعر فارسی (در عهدشاهرخ)
 ۲۶۹- فن انگشت نگاری (جلد اول و دوم)
 ۲۷۰- منطق التلویحات
 ۲۷۱- حقوق جنائی
 ۲۷۲- سمیولوژی اعصاب
- دکتر تقی بهرامی
 آقای سید محمد سبزواری
 دکتر مهدوی اردبیلی
 مهندس رضا حجازی
 دکتر رحمتیان دکتر شمس
 بهمنش
 شیروانی
 ضیاءالدین اسمعیل بیگی
 آقای مجتبی مینوی
 دکتر یحیی پویا
 نگارش دکتر احمد هومن
 میمنندی نژاد
 آقای مهندس خلیلی
 دکتر بهروز
 تألیف دکتر زاهدی
 هادی هدایتی
 آقای سبزواری
 دکتر امامی
 —
 ایرج افشار
 دکتر خانابا بیانی
 احمد پارسا
 تألیف دکتر امیر اعلم - دکتر حکیم - دکتر کیهانی
 دکتر نجم آبادی - دکتر نیک نفس
 نگارش دکتر علینقی وحدتی
 میر بابائی
 مهندس احمد رضوی
 دکتر رحمتیان
 آرمین
 امیر کیا
 بینش ور
 عزیز رفیعی
 میمنندی نژاد
 بهرامی
 علی کاتوزیان
 یار شاطر
 نگارش ناصرقلی وادسر
 دکتر فیاض
 تألیف آقای دکتر عبدالحسین علی آبادی
 چهارازی

- ۲۷۳- کالبد شناسی توصیفی (۹)
(دستگاه تولید صوت و تنفس)
- ۲۷۴- اصول آمار و کلیات آمار اقتصادی
- ۲۷۵- گزارش کنفرانس اتمی ژنو
- ۲۷۶- امکان آلوده کردن آبهای مشروب
- ۲۷۷- مدخل منطق صورت
- ۲۷۸- ویروسها
- ۲۷۹- تالیفاتها (آلکها)
- ۲۸۰- گیاه شناسی سیستماتیک
- ۲۸۱- تیره شناسی (جلد دوم)
- ۲۸۲- احوال و آثار خواجه نصیرالدین طوسی
- ۲۸۳- احادیث مشنوی
- ۲۸۴- قواعد النحو
- ۲۸۵- آزمایشهای فیزیك
- ۲۸۶- پند نامه اهواری یا آئین پزشکی
- ۲۸۷- بیماریهای خون (جلد سوم)
- ۲۸۸- جنین شناسی (رویان شناسی) جلد اول
- ۲۸۹- مکانیک فیزیك (اندازه گیری مکانیک نقطه مادی و فرضیه نسبیتی) (چاپ دوم)
- ۲۹۰- بیماریهای جراحی قفسه سینه (ریه، مری، قفسه سینه) > > محمد تقی قوامیان
- ۲۹۱- اکوستیک (صوت) چاپ دوم > > ضیاء الدین اسماعیل بیگی
- ۲۹۲- چهار مقاله > > بتصحیح محمد معین
- ۲۹۳- داریوش یکم (پادشاه پارسها) > > نگارش منشی زاده
- ۲۹۴- کالبد شکافی تشریح عملی سرو گردن-سلسله اعصاب مرکزی > > نعمت الله کیهانی
- ۲۹۵- درس اللغة والادب (۱) چاپ دوم > > محمد مهدی
- ۲۹۶- سه گفتار خواجه طوسی > > بکوشش محمد تقی دانش پژوه
- ۲۹۷- Sur les espaces de Riemann > > نگارش دکتر هشترودی
- ۲۹۸- فصول خواجه طوسی > > بکوشش محمد تقی دانش پژوه
- ۲۹۹- فهرست کتب اهدائی آقای مشکوة (جلد سوم) بخش سوم > > نگارش محمد تقی دانش پژوه
- ۳۰۰- الرسالة المعینیة > > >
- ۳۰۱- آغاز و انجام > > ایرج افشار
- ۳۰۲- رساله امامت خواجه طوسی > > بکوشش محمد تقی دانش پژوه
- ۳۰۳- فهرست کتب اهدائی آقای مشکوة (جلد سوم) بخش چهارم < < <
- ۳۰۴- حل مشکلات معینه خواجه نصیر < < <
- ۳۰۵- مقدمه قدیم اخلاق ناصری < < <
- ۳۰۶- بیوگرافی خواجه نصیرالدین طوسی (بزبان فرانسه) < < <
- ۳۰۷- رساله بیست باب در معرفت اسطرلاب < < <
- ۳۰۸- مجموعه رسائل خواجه نصیرالدین < < <

- ۳۰۹ - سرگذشت و عقائد فلسفی خواجه نصیرالدین طوسی
 ۳۱۰ - فیزیک (پدیده‌های فیزیکی در دماهای بسیار خفیف)
 کتاب هفتم
- ۳۱۱ - رساله جبر و مقابله خواجه نصیر طوسی
 ۳۱۲ - آلرژی بیماریهای ناشی از آن
 ۳۱۳ - راهنمای دانشگاه (بفرانسه) دوم چاپ
 ۳۱۴ - احوال و آثار محمد بن جریر طبری
 ۳۱۵ - مکانیک سینماتیک
 ۳۱۶ - مقدمه روانشناسی (قسمت اول)
 ۳۱۷ - دامپروری (جلد دوم)
 ۳۱۸ - تمرینات و تجربیات (شیمی آلی)
 ۳۱۹ - جغرافیای اقتصادی (جلد دوم)
 ۳۲۰ - پاتولوژی مقایسه‌ای (بیماریهای مشترک انسان و دام)
 ۳۲۱ - اصول نظریه ریاضی احتمال
 ۳۲۲ - رده بندی دوله‌ای ها و بازدا نگان
 ۳۲۳ - قوانین مالیه و محاسبات عمومی و مطالعه بودجه
 از ابتدای مشروطیت تا حال
- ۳۲۴ - کالبدشناسی انسانی (۱) سر و گردن
 (توصیفی - موضعی - طرز تشریح)
 ۳۲۵ - ایمنی شناسی (جلد اول)
 ۳۲۶ - حکمت الهی عام و خاص (تجدید چاپ)
 ۳۲۷ - اصول بیماریهای ارثی انسان (۱)
 ۳۲۸ - اصول استخراج معادن
 ۳۲۹ - مقررات دانشگاه (۱) مقررات استخدامی و مالی
 ۳۳۰ - شلیمر
 ۳۳۱ - تجزیه ادرار
 ۳۳۲ - جراحی فك و صورت
 ۳۳۳ - فلسفه آموزش و پرورش
 ۳۳۴ - اکوستیک (۴) صوت
 ۳۳۵ - الکتريسته صنعتی (جلد اول چاپ دوم)
 ۳۳۶ - سالنامه دانشگاه
 ۳۳۷ - فیزیک جلد هشتم - کارهای آزمایشگاه و مسائل ترمودینامیک < دکتر روشن
 ۳۳۸ - تاریخ اسلام (چاپ دوم)
 ۳۳۹ - هندسه تحلیلی (چاپ دوم)
 ۳۴۰ - آداب اللغة العربیة و تاریخها (۱)
 ۳۴۱ - حل مسائل ریاضیات عمومی
 ۳۴۲ - جوامع الحکایات
 ۳۴۳ - شیمی تحلیلی
- < محمد مدرسی (زنجانی)
 < دکتر روشن
 بکوشش اکبر دانا سرشت
 تألیف دکتر هادی
 —
 تألیف آقای علی اکبر شهابی
 < دکتر احمد وزیری
 < دکتر مهدی جلالی
 < < > تقی بهرامی
 < < > ابوالحسن شیخ
 < < > عزیزی
 < < > میمندی نواد
 تألیف دکتر افضلی پور
 < < > زاهدی
 < < > جزایری
 < < > منوچهر حکیم و
 < < > سید حسین گنج بخش
 < < > میر دامادی
 < < > آقای مهدی الهی قمشه‌ای
 < < > دکتر محمد علی مولوی
 < < > مهندس محمودی
 جمع آوری دکتر کی نیا
 دانشکده پزشکی
 مرحوم دکتر ابوالقاسم بهرامی
 تألیف دکتر حسین مهدوی
 < < > امیر هوشمند
 < < > اسماعیل بیگی
 < < > مهندس زنگنه
 —
 < < > دکتر روشن
 < < > فیاض
 < < > وحدتی
 < < > محمد مهدی
 تألیف دکتر کامکار پارسى
 < < > محمد معین
 < < > مهندس قاسمی

- ۳۴۴ - ارادة معطوف بقدرت (اثر نیچه)
 ۳۴۵ - دفتر دانش و ادب (جلد سوم)
 ۳۴۶ - حقوق مدنی (جلداول تجدید چاپ)
 ۳۴۷ - نمایشنامه لوسید
 ۳۴۸ - آب شناسی هیدرولوژی
 ۳۴۹ - روش شیمی تجزیه (۱)
 ۳۵۰ - هندسه ترسیمی
 ۳۵۱ - اصول الصرف
 ۳۵۲ - استخراج نفت (جلد اول)
 ۳۵۳ - سخنرانیهای پروفیسور رنه و نسان
 ۳۵۴ - گورش کبیر
 ۳۵۵ - فرهنگ غفاری فارسی فرانسه (جلد اول)
 ۳۵۶ - اقتصاد اجتماعی
 ۳۵۷ - بیولوژی (وراثت) (تجدید چاپ)
 ۳۵۸ - بیماریهای مغزو روان (۳)
 ۳۵۹ - آئین دادرسی در اسلام (تجدید چاپ)
 ۳۶۰ - تقریرات اصول
 ۳۶۱ - کالبد شکافی توصیفی (جلد ۴ - عضله شناسی اسب) تألیف دکتر میربابائی
 ۳۶۲ - الرسالة الکمالیه فی الحقایق الالهیه
 ۳۶۳ - بی حسی های ناحیه ای دردندان پزشکی
 ۳۶۴ - چشم و بیماریهای آن
 ۳۶۵ - هندسه تحلیلی
 ۳۶۶ - شیمی آلی ترکیبات حلقوی (چاپ دوم)
 ۳۶۷ - پزشکی عملی
 ۳۶۸ - اصول آموزش و پرورش (چاپ سوم)
 ۳۶۹ - پر تو اسلام
 ۳۷۰ - جراحی عملی دهان و دندان (جلد اول)
 ۳۷۱ - درد شناسی دندان (۱)
 ۳۷۲ - مجموعه اصطلاحات علمی (قسمت دوم)
 ۳۷۳ - تیره شناسی (جلد سوم)
 ۳۷۴ - المعجم
 ۳۷۵ - جواهر الآثار (ترجمه مثنوی)
 ۳۷۶ - تاریخ دیپلوماسی عمومی
 ۳۷۷ - Textes Français
 ۳۷۸ - شیمی فیزیک (جلد دوم)
 ۳۷۹ - زیباشناسی
 ۳۸۰ - بیماریهای مشترک انسان و دام
 ۳۸۱ - فرزانه و روان
 ۳۸۲ - بهبود نسل بشر
 ترجمه دکتر هوشیار
 مقاله دکتر مهدوی
 تألیف دکتر امامی
 ترجمه دکتر سپهبدی
 تألیف دکتر جنیدی
 « « فخرالدین خوشنویسان
 « « جمال عصار
 « « علی اکبر شهابی
 « « دکتر جلال الدین توانا
 ترجمه دکتر سیاسی - دکتر سیمجور
 تألیف دکتر هادی هدایتی
 مهندس امیر جلال الدین غفاری
 دکتر سید شمس الدین جزایری
 « « خبیری
 « « حسین رضاعی
 آقای معتمد سنگلجی
 « « محمود شهابی
 تألیف دکتر میربابائی
 « « سبزواری
 « « دکتر محمود مستوفی
 تألیف دکتر باستان
 « « مصطفی کامکاربارسی
 « « ابوالحسن شیخ
 « « ابوالقاسم نجم آبادی
 « « هوشیار
 بقلم عباس خلیلی
 تألیف دکتر کاظم سیمجور
 « « محمود سیاسی
 -
 « « احمد پارسا
 بتصحیح مدرس رضوی
 بقلم عبدالعزیز صاحب الجواهر
 تألیف دکتر محسن عزیزی
 « « بانو نفیسی
 « « دکتر علی اکبر توسلی
 « « آقای علینقی وزیری
 « « دکتر میمنده نژاد
 « « بصیر
 « « محمد علی مولوی

- ۳۸۳ - یادداشت‌های قزوینی (۳) ایرج افشار
 ۳۸۴ - گویش آشتیان تألیف دکتر صادق کیا
 ۳۸۵ - کالبد شکافی (تشریح عملی قفسه سینه و قلب ریه) نگارش دکتر نعمت‌الله کیهانی
 ۳۸۶ - ایران بعد از اسلام عباس خلیلی
 ۳۸۷ - تاریخ مصر قدیم (جلد اول چاپ دوم) دکتر احمد بهمنش
 ۳۸۸ - آرگلوئیاتها (۱) سرخسها « « خبیری
 ۳۸۹ - شیمی صنعتی (جلد اول) « « رادفر
 ۳۹۰ - فیزیک عمومی الکتریسته (جلد اول) « « روشن
 ۳۹۱ - مبادی علم هوا شناسی « « احمد سعادت
 ۳۹۲ - منطق و روش شناسی « « علی اکبر سیاسی
 ۳۹۳ - الکترونیک (جلد اول) « « رحیمی قاجار
 ۳۹۴ - فرهنگ غفاری (جلد دوم) « مهندس جلال‌الدین غفاری
 ۳۹۵ - حکمت الهی عام و خاص (جلد دوم) « محبی‌الدین مهدی الهی قمش‌ای
 ۳۹۶ - گنج جواهر دانش (۴) « حسن آل طه
 ۳۹۷ - فن کالبد گشائی و آسیب شناسی « دکتر محمدکار
 ۳۹۸ - فرهنگ غفاری (جلد سوم) « مهندس جلال‌الدین غفاری
 ۳۹۹ - مزدا پرستی در ایران قدیم « دکتر ذبیح‌الله صفا
 ۴۰۰ - اصول روشهای ریاضی آمار « « افضلی پور
 ۴۰۱ - تاریخ مصر قدیم (جلد دوم) « « دکتر احمد بهمنش
 ۴۰۲ - عدد من بلغاء ایران فی اللغة « قاسم‌تویسرگانی
 ۴۰۳ - علم اخلاق (نظری و عملی) « دکتر علی اکبر سیاسی
 ۴۰۴ - ادوار فقه (جلد دوم) « آقای محمودشاهی
 ۴۰۵ - جراحی عملی دهان و دندان (جلد دوم) نگارش دکتر کاظم سیمچور
 ۴۰۶ - فیزیوثری بالینی « « گیتی
 ۴۰۷ - سهم الارث « نصر اصفهانی
 ۴۰۸ - جبر آنالیز « دکتر محمدعلی مجتهدی
 ۴۰۹ - هوا شناسی (جلد اول) « « محمد منجمی
 ۴۱۰ - بیماریهای درونی (جلد سوم) « « میمندی نژاد
 ۴۱۱ - مبانی فلسفه « « علی اکبر سیاسی
 ۴۱۲ - فرهنگ غفاری (جلد چهارم) « مهندس امیر جلال‌الدین غفاری
 ۴۱۳ - هندسه تحلیلی (چاپ دوم) « دکتر احمد سادات عقیلی
 ۴۱۴ - کالبد شناسی (عضله شناسی مقایسه‌ای) (جلد پنجم) « « میر بابائی
 ۴۱۵ - سالنامه دانشگاه ۱۳۳۶-۱۳۳۵ -
 ۴۱۶ - یادنامه خواجه نصیر طوسی نگارش دکتر صفا
 ۴۱۷ - تئوریهای اساسی ژنتیک « « آزر
 ۴۱۸ - فولاد و عملیات حرارتی آن « مهندس هوشنگ خسرویاری
 ۴۱۹ - تأسیسات آبی « مهندس عبدالله ریاضی
 ۴۲۰ - بیماریهای اعصاب (جلد نخست) نگارش دکتر صادق صبا
 ۴۲۱ - مکانیک عمومی (جلد دوم) « دکتر مجتبی ریاضی

- ۴۲۲ - صنایع شیمی معدنی (جلد اول) < مهندس مرتضی قاسمی
- ۴۲۳ - مکانیک استدلالی < پرفسور تقی فاطمی
- ۴۲۴ - تاریخ فرهنگ ایران < دکتر عیسی صدیق
- ۴۲۵ - شرح تبصره آیه الله علامه حلی (جلد دوم) < زین العابدین ذوالمجدین
- ۴۲۶ - حکیم ازرقی هروی < بتصحیح مرحوم علی عبدالرسولی
- ۴۲۷ - علوم عقلی < نگارش دکتر ذبیح الله صفا
- ۴۲۸ - شیمی آنالیتیک < دکتر گایک
- ۴۲۹ - فیزیک الکتریسته (جلد دوم) < < روشن
- ۴۳۰ - کلیات شمس تیریزی < باتصحیحات و حواشی آقای فروزانفر
- ۴۳۱ - گانی شناسی (تحقیق درباره بعضی از کانهای جزیره هرمز) < نگارش دکتر عبدالکریم قریب
- ۴۳۲ - فرهنگ غفاری فارسی بفرانسه (جلد پنجم) < امیر جلال الدین غفاری
- ۴۳۳ - ریاضیات در شیمی (جلد دوم) < دکتر هورفر
- ۴۳۴ - تحقیق در فهم بشر ترجمه دکتر رضا زاده شفق
- ۴۳۵ - السعادة والاسعار بتصحیح مجتبی مینوی
- ۴۳۶ - تاریخ فرهنگ اروپا < نگارش دکتر عیسی صدیق
- ۴۳۷ - نقشه برداری (جلد دوم) < مهندس حسن شمس
- ۴۳۸ - بیماریهای گیاه (تجدید چاپ) < دکتر خیبری
- ۴۳۹ - حقوق مدنی (جلد سوم) < دکتر سید حسن امامی
- ۴۴۰ - سخنرانیهای آقای انیس المقدسی (استاد دانشگاه آمریکائی بیروت)
- ۴۴۱ - درد شناسی دندان (جلد دوم) < نگارش دکتر محمود سیاسی
- ۴۴۲ - حقوق اساسی فرانسه < < قاسم زاده
- ۴۴۳ - حقوق عمومی و اداری < < شیدفر
- ۴۴۴ - پاتولوژی مقایسه ای (جلد سوم) < < میمنندی نژاد
- ۴۴۵ - شیمی عمومی معدنی فلزات < < شیروانی
- ۴۴۶ - فسیل شناسی < < فرشاد
- ۴۴۷ - فرهنگ غفاری فارسی بفرانسه (جلد ششم) < نگارش امیر جلال الدین غفاری
- ۴۴۸ - تحقیق در تاریخ قند سازی ایران < مهندس ابرهیم ریاحی
- ۴۴۹ - مشخصات جغرافیای طبیعی ایران < دکتر حسین گل گلاب
- ۴۵۰ - جراحی فك و صورت (جلد دوم) < حسین مهدوی
- ۴۵۱ - تاریخ هرودت < < هادی هدایتی
- ۴۵۲ - تاریخ دیپلماسی عمومی (چاپ دوم) < حسن ستوده تهرانی
- ۴۵۳ - سازمان فرهنگی ایران (تجدید چاپ) < < علی کنی
- ۴۵۴ - مسائل گوناگون پزشکی < < محمد علی مولوی
- ۴۵۵ - فیزیک الکتریسته (جلد سوم) < < روشن
- ۴۵۶ - جامعه شناسی یا علم الاجتماع < < یحیی مهدوی
- ۴۵۷ - اورمی < < رفعت
- ۴۵۸ - بهداشت عمومی (پیش گیری بیماریهای واگیر) < نگارش دکتر اعتمادیان
- ۴۵۹ - تاریخ عقاید اقتصادی (چاپ دوم) < مرحوم دکتر حسن شهید نورائی
- ۴۶۰ - تبصره و دور سائیه دیگر در منطق < بکوشش دانش پژوه
- ۴۶۱ - مسائل گوناگون پزشکی (جلد سوم) < نگارش دکتر مولوی

- ۴۲۰ - بیماریهای اعصاب (جلد نخست)
- ۴۲۱ - مکانیک عمومی (جلد دوم)
- ۴۲۲ - صنایع شیمی معدنی (جلد اول)
- ۴۲۳ - مکانیک استدلالی
- ۴۲۴ - تاریخ فرهنگ ایران
- ۴۲۵ - شرح تبصره آیه الله علامه حلی (جلد دوم)
- ۴۲۶ - حکیم ازرقی هروی
- ۴۲۷ - علوم عقلی
- ۴۲۸ - شیمی آنالیتیک
- ۴۲۹ - فیزیک الکترواستاتیک (جلد دوم)
- ۴۳۰ - کلیات شمس تبریزی
- ۴۳۱ - گانی شناسی (تحقیق درباره بعضی از کانه‌های جزیره هرمز) نگارش دکتر عبدالکریم قریب
- ۴۳۲ - فرهنگ غفاری فارسی بفرانسه (جلد پنجم)
- ۴۳۳ - ریاضیات در شیمی (جلد دوم)
- ۴۳۴ - تحقیق در فهم بشر
- ۴۳۵ - السعادة والاسعار
- ۴۳۶ - تاریخ فرهنگ اروپا
- ۴۳۷ - نقشه برداری (جلد دوم)
- ۴۳۸ - بیماریهای گیاه (تجدید چاپ)
- ۴۳۹ - حقوق مدنی (جلد سوم)
- ۴۴۰ - سخنرانیهای آقای انیس المقدسی (استاد دانشگاه آمریکایی بیروت)
- ۴۴۱ - دردشناسی دندان (جلد دوم)
- ۴۴۲ - حقوق اساسی فرانسه
- ۴۴۳ - حقوق عمومی و اداری
- ۴۴۴ - پاتولوژی مقایسه‌ای (جلد سوم)
- ۴۴۵ - شیمی عمومی معدنی
- ۴۴۶ - فسیل شناسی
- ۴۴۷ - فرهنگ غفاری فارسی بفرانسه (جلد ششم)
- ۴۴۸ - تحقیق در تاریخ قندسازی ایران
- ۴۴۹ - مشخصات جغرافیای طبیعی ایران
- ۴۵۰ - جراحی فك و صورت (جلد دوم)
- ۴۵۱ - تاریخ هروودت
- ۴۵۲ - تاریخ دیپلماسی عمومی (چاپ دوم)
- ۴۵۳ - سازمان فرهنگی ایران (تجدید چاپ)
- ۴۵۴ - مسائل گوناگون پزشکی
- ۴۵۵ - فیزیک الکترواستاتیک (جلد سوم)
- ۴۵۶ - جامعه شناسی یا علم الاجتماع
- ۴۵۷ - اورمی
- نگارش دکتر صادق صبا
- « دکتر مجتبی ریاضی
- « مهندس مرتضی قاسمی
- « پرفسور تقی فاطمی
- « دکتر عیسی صدیق
- « زین العابدین ذوالمجدبن
- بتصحیح مرحوم علی عبدالرسولی
- نگارش دکتر ذبیح الله صفا
- « دکتر گاکیک
- « « روشن
- باتصحیحات و حواشی آقای فروزانفر
- « امیر جلال الدین غفاری
- « دکتر هورفر
- ترجمه دکتر رضازاده شفق
- بتصحیح مجتبی مینوی
- نگارش دکتر عیسی صدیق
- « مهندس حسن شمس
- « دکتر خبیری
- « دکتر سید حسن امامی
- « « قاسم زاده
- « « شیدفر
- « « میمنده نژاد
- « « شیروانی
- « « فرهاد
- « امیر جلال الدین غفاری
- « مهندس ابرهیم ریاحی
- « دکتر حسین گل گلاب
- « « حسین مهدوی
- « « هادی هدایتی
- « « حسن ستوده تهرانی
- « « علی کنی
- « « محمد علی مولوی
- « « روشن
- « « یحیی مهدوی
- « « رفعت

- ۴۵۸ - بهداشت عمومی (پیش گیری بیماریهای واگیر)
- ۴۵۹ - تاریخ عقاید اقتصادی (چاپ دوم)
- ۴۶۰ - تبصره و دورسائه دیگر در منطق
- ۴۶۱ - مسائل گوناگون پزشکی (جلد سوم)
- ۴۶۲ - کلیات شمس تبریزی (جزوه دوم)
- ۴۶۳ - ارتد نسی (جلد اول)
- ۴۶۴ - یادداشتهای قزوینی (جلد اول)
- ۴۶۵ - فهرست پیشنهادی اسامی پرندگان ایران
- ۴۶۶ - تاریخ دیپلوماسی جلد اول
- ۴۶۷ - مینودر - یا باب الجنه
- ۴۶۸ - فلسفه عالی یا حکمت صدر المتألهین
- ۴۶۹ - کالبد شناسی انسانی (تنه)
- ۴۷۰ - شیمی آلی
- ۴۷۱ - بابا افضل کاشی (جلد دوم)
- ۴۷۲ - تجزیه سنگهای معدنی
- ۴۷۳ - اگوستیک
- ۴۷۴ - تاریخ دیپلوماسی عمومی (جلد دوم)
- ۴۷۵ - راهنمای زبان اردو (جلد اول)
- ۴۷۶ - تشخیص جراحیه های فوری شکم
- ۴۷۷ - اصول آمار و کلیات آمار اقتصادی (تجدید چاپ)
- نگارش دکتر اعتمادیان
- مرحوم دکتر حسن شهید نورائی
- بکوشش دانش پژوه
- نگارش دکتر مولوی
- تصحیح فروزانفر
- نگارش دکتر ریاض
- بکوشش ایرج افشار
- سایمون جرویس رید
- نگارش دکتر بینا
- محمد علی گلریز
- ترجمه جواد مصلح
- نگارش پرفسور حکیم
- دکتر شیخ
- ➤ مهدوی
- مهندس محمدرضا رجالی
- دکتر اسمعیل بیگی
- ➤ محسن عزیزی
- ➤ سید باحیدر شهریار
- ➤ امان الله وزیرزاده
- ➤ محسن صبا

انتشارات دانشگاه تهران

۴۷۸

جواهر الآثار

فی ترجمه مشنوی مولانا حناوندگار

محمد جلال الدین البخی الرومی

شعراً

الترجمة

وتحقيق والتلخيص للحواشي العربية الفارسية

بقلم

عبد الغني رضا صاحب الجواهر

الدفتر الثاني

من مئة دفاتر

892.88

T23

478

BOUND

APR 20 1960

